

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

ROČNÍK XXVI.

KNIHA LII.

ZODPOVĚDNÝ REDAKTOR A VYDAVATEL

VÁCLAV ČECH.

———— PRVÉ POLOLETÍ. ————

„KVĚTY“ VYCHÁZEJÍ V MĚSÍČNÍCH SEŠITECH VŽDY NA PRVNÍHO. PŘEDPLATNÉ NA ČTVRT LÉTA I S POŠTOVNÍ ZÁSILKOU 5 K, JEDNOTLIVÉ SEŠITY PO 1 K 80 h.

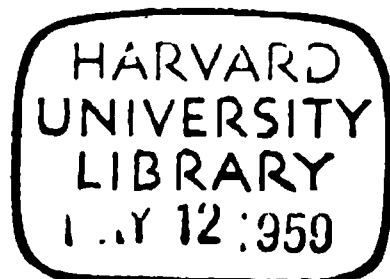
ADRESSA: „KVĚTY“ V PRAZE, SOUKENNICKÁ UL. Č. 9 NOVÉ.

V PRAZE.

MAJITEL A NAKLADATEL VLADIMÍR ČECH.

1904.

D
Flu 7196.366
✓

Muse 4

ALOIS WIESNER V PRAZE,
KNIHTISKAŘ ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

VŠECKA PRÁVA VYHRAZENA.

O B S A H.

	Strana
Jaroslav Vrchlický: Tiché kroky	1, 289, 577
F. X. Svoboda: Řeka. Román	9, 174, 318, 488, 612, 771
—v—: Dědičnost chorob duševních	35
J. Loucký: Americká soutěž	38
Adolf Heyduk: Básník Šech Omar el Farida	43
Tréval-Viola: Právo ideálu. Román	46, 155, 297, 458, 588, 732
G. Flora: Tragédie lumpa Ostaše	56
V. Erben: Kniha a knižní trh	61
B. Hron: Něco z průmyslu	65, 383
Růžena Svobodová: Větr půlnoční. Ballada	69
J. S. Machar: Valdštýn	80
Hanuš Horký: Prodavačka úsměvů	87
Pavel Krakovský: Hana. Drama o 4 dějstvích	94, 216, 369, 530, 685, 813
J. Barta: Potrava v budoucnosti	106
Ant. Klášterský: Slovanským bůžkům	109
F. Květ: Vraťte se k životu	113
M. Jahn: Světlý paprsek. Sváteční legenda	116, 210, 359
Č. Vlach: Vzpomínka	122
Růžena Jesenská: Písně	126
Pavel Dvořák: Dvojí květ	130, 275, 427, 568, 711, 852
Antonín Tomiček: Ze života selského lidu na Litomyšlsku	135
Jaroslav Vrchlický: Z nové poesie	145
F. Květ: Kritik	167
B. Hron: Zúžitkování lihu	169
Adolf Heyduk: Zkouška věřících	171
V. Erben: Kulturní problémy	201
Jiří Slovák: O paprscích Becquerelových a látkách radioaktivních	205
L. Kuba: Na slovanském Araratě	230, 318
V. Zeman: Severní vody	239
Karel B. Hájek: Strach	242
Ot. Červinka: Z našich lesů	244
Dr. D. Panýrek: O „čtyřokých“	262, 386
Karel Scheinpflug: André	271
—v—: Lékař a nemocný	283
Branná moc Japonska	286
Fr. Sekanina: Mihri, Sappho turecké literatury	307
V. Erben: Zjevy úpadkové	312
Z básní Adolfa Heyduka	316
In. Arnošt Bláha: Proč si lidé nerozumějí	355
V. Chaloupecký: Písně o dvou	401
Jos. D. Konrád: Tatínku!	404

	Strana
Růžena Bezděková: Několik myšlenek o dívčím vychování	418
Aug. Eug. Mužík: Hlas učedníka	423
Jaroslav Vrchlický: Z lyriky Torquata Tassa	433, 721
K. Leger: Sedláci	447
Dr. W.: Zapomenutý literát	470
Ing. St. Vratislav Teyssler: O potopách	477
A. Sova: O příchodu krále	480
Marie Gebauerová: Na Rabu	513
In. Arnošt Bláha: Lež	519
Ant. Klášterský: Edwin Markham	525
Z básní Edwina Markhama. Přeložil Ant. Klášterský	526, 606
In. Arnošt Bláha: Japonská literatura	545, 600, 744
A. S. Dichtl: Realita	551
Karel Kálal: Výšivkárky. Slovenský obrázek	552
Z básní St. Kovandy	560
Jos. Sedláček: Od otroctví k otroctví	562
Vladimír S. Čech: Na zmar	565
Karel Scheinpflug: Dobrodiní	641
Dr. F. X. Jiřík: Palissyho Discours admirables	651, 844
Dr. J. L.: Koule a mikrob	658
Z básní M. Jahna	662
Václav Schwab: Po jeho smrti	666
In. Arnošt Bláha: Duše	676
Růžena Čechová: Oči	682
Arno Dvořák: Mramorová paní	698
L. Kuba: Karel Hynek Mácha — skladatelem	706
Johannes Marer: Stará historie. Přeložil K. Dušek	751
M. Jahn: Preludy	761
Ferd. Menčík: Ze selských nepokojů r. 1775	796
Boh. Čermák: Staroslovanské vypouklé desky na ostrově Rujaně	807
Fr. Kvapil: Z knihy „Když kvetly máky“	826
Bohuš Horský: Proč?	832
R. Těsnohlídek: Kajina povídka o cizím městě	835
Karel Scheinpflug: Kinematograf vychovatelem	839

Vyobrazení: Dvanáct kreseb Mikuláše Aleše. — Čtyři obrázky při stati „Prodavačka úsměvů“. — Pět vyobrazení ku článku „Na slovanském Araratě“. (Podle olej. skizz L. Kuby.) — Čtyři vyobrazení k článku „Na Rabu“. — Jedno vyobrazení ku článku „Staroslovanské vypouklé desky na ostrově Rujaně“.

JAROSLAV VRCHLICKÝ:

Tiché kroky.

NOVÁ LYRIKA.

SOUMRAK.

Oko dne se zvolna uzavírá,
stínů řasy těžce dopadají,
ruch a hlomoz, vzdech i hudba zmírá,
staré upomínky v slzách tají.

Stínů řasy těžce dopadají,
o rakev tak černé hroudy bijí,
staré upomínky v slzách tají,
duše kvílí dumnou melodií.

O rakev tak černé hroudy bijí —
do oken tak netopýři tlukou,
duše kvílí dumnou melodií,
tesknou, bolestnou a smutnozvukou.

Do oken jak netopýři tlukou,
myšlenky do bdících tepou skrání . . .
Tesknou, bolestnou i smutnozvukou
bývá každá píseň umírání.

Myšlenky tak do mých tlukou skrání . . .
Kde má síla, opora i víra?
Smutná vždy je píseň umírání . . .
Oko dne se zvolna uzavírá.

KVÍTÍ JESENĚ.

To bude již jen chudé kvítí,
jak podává je listopad,
co bude ještě oku zřítí
z těch pošlapaných ze zahrad.

Pár macešek se slzou v oku,
přihořklé routy lupínek,
pár svlačců, staré vrbě k boku
se pnoucích s mořem vzpomínek.

Víc jeseň nedá. Kde dřív leta
žeň hýřila, tam ledový
dech zavládne a všecko smetá
a na vše hrobem odpoví.

Květ chudý ošlapaných mezi
pln resignace, bez pýchy
mroucímu schýlen ku vítězi
už schýlí sám své kalichy.

Však smutný vítěz brvou nehne,
ni reflex světla nechytí,
až první sněžná závěj lehne
na ústa mu i na kvítí.

—

HŘBITOV.

Smutných sade! — Svadlá tráva
na pahrbcích nízkých kolem,
jakby zvolna žloutla bolem
pro ten život, jenž tam v hloubi
pomalu se rozpadává.

Cítíš sám, jak Čas vše ničí.
Však z té bolem žluté trávy
— Ironie! — nový, smavý
jarem se zas život snoubí,
v dlani samé Smrti klíčí.

Tak jsme v posled vděčnou látkou
všichni neznámému duchu,
v klidu snění, v bouře ruchu
v Smrti peň se Život roubí —
Zkoj se moudrostí tou sladkou!

—

MÁM TĚ RÁD!

„Mám tě rád!“ se lehce řekne.
Sama duše
v blaha tuše,
věř, se toho nezalekne.

Ale brzy každým mžikem
centem tíží tato slova:
„Mám tě rád!“ — Ba, titanova
páž je cítí, hrobním víkem
zdá se býti: „Mám tě rád!“

Proto pouze může zníti
plně·jedenkrát:
„Mám tě rád!“
pro celé však žití!

JAK SE TO VŠECKO STALO.

10. XI. 1903.

Jak se to všechno stalo? — Kdo to ví?
Ni vlastní srdce tluk to nepoví.

Tak stalo se to jako namátkou
a skoro dnes to již mi pohádkou.

Tak malá, milá, doma zpěvný pták,
pak dívka snící s touhou do oblak.

A zítra plně v ženu rozkvětlá,
by přes noc lásky zřela do světla.

Teď odchází . . . hrst květů v kolej cest
jen povídá . . . v tom celý život jest.

JARO.

Malý stařík vyhublý a lysý
na housle hrál ulic na rozcestí,
vedle něho mladé dítě stálo
s plavým vlasem jako len a s okem
pomněnkovým, v kterém celé nebe.
Stařík hrál, a vybíralo dítě.

Šel jsem kolem, zřel jsem: Přišlo jaro,
 přišlo k nám zas po té dlouhé zimě,
 ne v tom starci, ne v těch jeho skřipkách,
 ne v těch skřípek smutné melodii,
 však v tom děcku s dlouhým, plavým vlasem
 jako len a s pomněnkovým okem.

Přichází zas, jak vždy přijít musí,
 letos však si hlasatelem volí
 místo petrklíčů, fial, vážek,
 místo skřivánek a čápů bílých
 jen to prosté dítě šumařovo.
 Ale marno, ať se, jak chce, kuklí,
 já je poznal, je tu, je tu jaro!

DUSNO.

Mdlý honbou v podvečer se ztrácel
 skal obyvatel ve svou skryš,
 po jelena se stopě vracel
 ve skal a hvozdů smutnou říš;
 na kámen dopad udýchán,
 sám skoro podoběn jsa zvěři,
 sám vlastní hrůzou dále štván
 a zlekán každým hnutím v keři.

Po nebi v dálku zataženém
 se chouel černý mraků tlum,
 lkal vichr v cedrech táhlým stenem
 tu nejžalnější ze svých dum.
 A přírody ten truchlozpěv
 v barbara hrudi ohlas hledal,
 on cítil v žilách kypět krev,
 var její usnouti mu nedal.

Jak jindy s klidem zvěře spával,
 když znaven padl v mech i klest,
 že neškubla se v spánku nával
 ni zkrvácená, těžká pěst.
 Dnes tuhá víčka na odpor
 se postavila spánku moci,
 tlak rozžhavl je v děs a spor,
 dnes poprvé bděl divoch v noci.

Po skalní stěně blesků šlehy
 se hnaly v chvatu příšerném,

on jakby cítil jejich žehy
tak hluboko, až v nitru svém!
A praskot kmenů, větrů svist
se mísil s tisícovým echem
v skřek ptactva splašeného z hnízd,
s kosmaté hrudi jeho vzdechem.

Bdícímu poprvé se zdálo,
jak v náruč padl bleskům, tmám,
cos kolem že se odhrávalo,
že v přírodě té není sám;
však v citů sporu nevěděl,
byl duše jeho sen tak tuhý,
zda vetřelce on v nitru měl,
či venku zda kdos chodil druhý.

Jej schvátilo to dusno parné.
Ó, krůpěj jednu na skrání, ret!
skal tesy byly stěny žárné
dne vedro dýchající zpět.
Na mechu bez dechu sám kles
a bezmocně se v mukách svíjel,
táh spánek jeho v mračnech kdes
a pouze jeho oči míjel.

Hustého deště náhlý přival
po ráně hromu s nebe spad,
až v doupě v kapkách těžkých splýval,
s ním úkoj, oddech, vláha, chlad.
Snad světa duch, jenž kolem spěl
ve blesky protřhaném mračně,
na syna pouště v letu zřel,
jak líže vlhký kámen lačně.

V ZIMĚ.

Zimy teprv zrak můj všim' se,
jítra šer když v jizbu vnik
a na posněžené římse
vrabčat rozléhal se křik.

Ejhle, řek jsem, úsměch v líci,
vida tíseň jich i skok,
o mně tito nevděčníci
nevěděli celý rok.

Dobrý jsem jim teprv z nouze
do sněhu když drobných hvězd
nasypu jim, za čím pouze
ráčil jich let sem se snést.

Učiním to ku paměti
jedné bílé ručky rád,
která drobné ptačí změti
sypávala tisíckrát.

Račiž jim to k duhu jíti,
dvojnásob jim nasypám,
oč by lepší pták měl býti,
než to bývá člověk sám?

—

HYMNA ATHEISTY.

Já nevím nic a proto nevěřím.

A přece, jdu-li hvozdu zášeřím
a vidím v dál táhnoucí oblaky
a ptactva shon a vše ty zázraky,
kterými vždy nás vnadí příroda,
když cítím, není bajkou svoboda,
sen o ní aspoň přeji člověku,
byť v nedohledném chvěl se daleku,
a patřím v obilí, vřes, na keře,
sám vlastní ustupuji nevěře,
sám cítím, kdes tu ducha přítomnost,
jenž strpí vše, vždyť sám jsem pouze host
na velké pláště jeho obrubě,
ať v blaho vede mne či k záhubě,
já cítím jej — ač pro mne bez jména.

Blankytem tryskla hvězda plamenná
a znikla v hloubce nebes hvězdnatých,
zřím na sever a východ, západ, jih
a táži se: Zda jest v té směsi hvězd?
Zní z všeho odpověď: On všady jest!
Tu mně se zdá, že jest i v nitru mém.

Snad proto světu atheistou jsem.

—

PŘIJĎ!

Ku Eloï „přijď!“ Satan pravil,
Faust k Markétce to řekl též,
Don Juan, nechť již všim se znavil,
všem opakoval tuto lež.

„Přijď!“ — V tom je vrchol vyplnění;
zvon vášně když svou rozchví spěž,
ba, na dně nejtajnějších snění
ty tentýž zvuk „Přijď!“ nalezneš.

PŮLNOC.

Tichým krokem půlnoc kráčí
s půlměsícem v kadeři,
dlouhý stínů lem se vláčí
za ní v ulic zášeří.

Můj krok proti ní se šine,
její tak jest duchový,
do dálky můj hlasně plyne,
ozvěna mu odpoví.

Její mystický a tichý
vrývá v duše stopu svou,
patří v sny a hledí v hříchy,
v klid i v práci tvořivou.

V tiché kroky noci pojí
drsňe kroků mých se ruch,
v kontrastu té chůze dvojí
zřím, co hmota je, co duch.

COS VZDUCHEM CHVÍ SE.

Cos vzduchem chví se . . . Jen to uhádnout,
jak vyproštění by to ze všech pout,
jak básníková první šťastná oda,
jak ve všem souzvuk, lahoda a shoda.

Cos vzduchem chví se . . . V nitru hluboce
to cítím — jsou to lidstva vánoce?

Jak rád bych uvěřil to — krb můj dýchá,
a venku meluzina tiše vzdychá.

Jdou nocí andělé . . . ó, zřím jich sled,
tam hvězdy spád k chaloupce v sněhu slet',
jednomu děcku smutno na kolébce . . .
Jak svítí měsíc hedvábně a hebce!

Cos vzduchem chví se . . . V okně tkadlec mráz
své divy jižních krajů stkává zas,
zřím v palem vějíře a v kapraď jíní,
zřím v krb, a hlavou snové táhnou líní.

Znám všecky je. V mou mladost plály kdys . . .
Ó, hrdých domů architrav i vlýs!
Ó, pyšné sloupy — dnes chatrné zlomky . . .
ó, zámky větrné! — dnes z karet domky!

A přece, přece něco zbylo tu,
co svědectvím jest lásky k životu,
co vzduchem chví se, dál se bude chvěti . . .
Rty modlitbou se třesou po paměti.

F. X. SVOBODA

Řeka.

ROMÁN.

Na břehu poutník stane chvíli;
zrak jeho jat je řeky hrou,
vod spěchem, z dálky v dál jež jdou,
jak v nepokoj, věčném píli,
zdvihnou se vlny, zaniknou.

DÍL I.

I.

V lednu r. 1887 jen jako na skok přišel k Řetovským strýc Štěpánek. Oznamil, že se nezdrží a podělil čtyři děti cukrovím. Paní Řetovská, nevlastní sestra jeho, nutila jej, aby si sedl.

„Ne, ne,“ bránil se, otíraje si prosedlý plnovous, „až jindy, Mařenko, až jindy. Přišel jsem jen pozvat na koncert. Dvanáct citer a jedna bude hrát najednou. Pan Jonášek má solo. My ho budeme doprovázet, jen tak stínovat, aby ta píseň pěkně zněla. Zde máš rodinný lístek!“ (Nahnul se k tváři sestřině.) „Každý z účinkujících dostal jeden! Vezmi Miladu a Viléma!“

„Nevím, půjde-li Vilém,“ odvětila, „ale zeptám se hned! Je doma! Přivedu i Miladu!“

Rychle pak odešla na chodbu a odtud do sousedního bytu, kde bydlila matka jejího muže se svobodnou dcerou Miladou a synem Vilémem.

Štěpánek, jak sestra jeho vyběhla na chodbu, usedl radostně mezi děti a jal se žertovati. Těšilo jej, že uvidí Miladu, k níž sem byl přišel. Opět se mu zdálo, že sestra prohlédla jeho myšlenky a že dobře ví, jak ho zdržeti, ale opět si to vymluvil. „Ne, myslí si, že miluju její děti. A jakž bych mohl někoho jiného milovati? Což nejsou její děti nejhezčí a nejhodnější?“ Zasmál se a pohladil tmavé vlásky hubeného Vladky, který, bůh ví proč, ostře vypíkl.

Štěpánek byl muž blízký padesátce, magistrátní úředník, starý mládenec, a přes to, že dobrý i dosti čilý, přece jaksi směšný a podivínský. Neměl zvláštního vzdělání, ani zvláštních schopností, ani krásy. Tvář jeho byla bledá, jako uvadlá a modré oči jako vybledlé sluncem. Silně již prošedlé vousy a zvláště značně ústa přerůstající knír, byly na některých místech tabákovým kouřem sežloutlé, ba téměř sezelenalé. Celý ten muž i se šatem jakoby byl tabákovým zápachem prosycený. Mluvil rychle a rád se bavival se staršími ženami, jimž se jaksi dovedl svým žertováním zalíbiti. Byl však stále zamilován do mladých, s kterými však nedovedl tak šťastně se bavit, aby si jich získal. Jim zdál se směšný, kdežto matkám se zdál moudrý a vážný. Tak se stalo, že se ani oženiti nemohl. Vyhlédl si vždy děvče velice krásné, mladistvé, svěží, které vonělo jasnou radostí i bláhovostí snů, a zamilován až do tesknosti, jal se vábiti její srdce tím způsobem, že se bavil s matkou a tetami. Těmto se velmi rychle zalíbil, ba způsobil i jakýsi rozruch v rodině, strhl vše za sebou, a mluvilo se o jeho značném jmění, o jeho dobrotě i hudebním nadání. Bohužel, do tohoto živého nadšení pronikl vždy posměch dcerušky. Ta ihned vycítila, k čemu jsou všechny ty chvály, zostřila pohledy, vycenila zoubky a kousavými poznámkami pověděla, co si myslí. Matka i tety snažily se pak dáti mu nějak na jevo, že ho dcerka nemiluje, a když se jim to konečně podařilo, zmizel z jejich společnosti zcela tiše, skoro až dojemně plaše, aby po delší dobu z bytu svého ani nevycházel. V těch dobách, ač neměl hudebního sluchu, hrál na citeru. Sentimentální písně, tklivě ze strun vyletující, lahodily jeho bolesti. Takovým způsobem prožíval jednu lásku za druhou, až sešedivěl, aniž se však poučil. Miloval opět Miladu právě tak bláhově jako všechny ostatní. Jenom že měl jaksi příznivější půdu, byla v příbuzenstvu, nebylo nápadno, když za ní chodil. Vyhlédl si ji před rokem, právě když se ukázalo, že není již děvčátkem školním, ale krásnou pannou, a když v jejím hlásku poprvé se zachvívala touha. Přál si, aby o tom prozatím nikdo nevěděl, ale jak to vždy bývá, věděli o tom všichni, i služka. A láska tato podobala se minulým úplně. Paní Řetovská snažila se poučiti starou paní tchýni o jeho jmění, o jeho srdci i učenosti, tak že byl rád viděn, ale dcerka pociťovala k němu prudký odpor.

Ačkoli spěchal a pozvání sestřinu, aby zůstal, se bránil, přece byl pojednou rozhodnut, že neodejde. Popošel ke dveřím a jakoby očekával závažnou událost, naslouchal, přicházejí-li. V té chvíli se mu zdálo, že na chodbě Milada zavolala: „Ach ne, nevěřím, že strýc přišel!“ Zněl mu v duši její hlas tak určitě a jasně, že nepochyboval o jeho skutečnosti. Mýlil se však, na chodbě dosud ani nebyli.

Otřel si vousy, stále vlhké roztálou jinovatkou, a bez zřejmé vůle představoval si koncert na Žofíně. Celý obraz vyvíjel se jasně jako skutečnost v jeho mysli. Viděl Jonáška, učitele svého, sedícího uprostřed, a dokola dvanáct žáků, většinou starších pánů. Milada ve světlých šatech stála opodál zasněna, třeslavými zvuky citer všechna uchválena, s tváří růžovou a očima roznícenýma. Zdálo se mu, že slyší zvuky své citery, že slyší jasně šumění vějířů, oddech nadšených děvčat. Usmíval se

štěstím, jakoby byl cosi důležitého rozřešil. Koncert na Žofíně považoval za cosi vážného, za hranici svého života, za jakýsi zcela jistý počátek krásné budoucnosti. Zdálo se mu jako herečce, že jej vlastní umění ovane kouzlem, že bude zvláštní, krásný, a Milada že se zamiluje. Již z toho důvodu dožebroňoval se u pana Jonáška k účinkování a když četl na programu tištěné své jméno a poznámku, že nejlepším číslem bude „Volání ztraceného“, jež zahraje sám pan Jonášek s doprovodem dvanácti citeristů, pocítil poprvé vlny nevylicitelné pýchy a blaženosti. „Umění je přece jen božský dar!“ zvolal, napřímiv se.

„Kde je tatínek?“ otázal se pojednou Vladky.

„V obchodě na Smíchově.“

„Je už veselejší?“

„Je.“

Na chodbě zavzněl smích. Štěpánek otřel si pečlivě stále ještě vlhký vous, srovnal si kravatu, bílé manšety i černý, šosatý kabát a očekával Miladu. Těšil se, jak ji překvapí pozváním na koncert i zprávou, že bude i on účinkovati. Událost tato stále ještě zdála se mu přední událostí v pražském životě.

„Pojďte jen dál, Vilémku!“ bylo slyšeti z chodby mladou paní Řetovskou, jejíž hlas následkem přílišně velikých úst zněl jednotvárně a následkem úzkého nosu jaksi stlumeně.

„Nechce jít,“ pomyslí si Štěpánek a zaradoval se. S Vilémem se nemilovali a rádi se sobě vyhnuli. Jeden druhému jaksi kazil dobrou náladu, a setkali-li se ve společnosti, jeden i druhý ztratili odvahu. Vilém se rozmrzel, jak říkával, proto, že takového osla mohou pokládati ve společnosti za moudrého muže, a Štěpánek vždy cítil, že se mu Vilém posmívá, a že sem tam o něm něco zlého pronese. „Ať jen si tam zůstane!“ zašeptal a rychle pohleděl do zrcadla. Zahlédl v něm jen část své hlavy, pravou tvář, jejíž tvar velice se mu líbil.

S paní Řetovskou vešla Milada, a hned za nimi ukázal se i Vilém. Štěpánek rychle k nim přiskočil, jakoby jím někdo trhl, podáváje Miladě ruku. Měla tenké rukávky, těsné modré šaty let osmdesátých, a těličko její krásně bylo staženo dlouhým korsetem. Hnědé vlásky měla upraveny s pečlivostí, jež prozrazovala celou povahu, a vrkoče hebce ověnčovaly hlavičku její. Byla růžová, jakoby byla právě od tance přiběhla. Hnědé oči její se leskly jakousi velikou radostí, a na rtech se stále hromadil smích. Stiskla strýci Štěpánkovi vesele ruku, hluboko se poklonila a živě poskočila.

„Víte, co nového?“ zvolala jasným hlasem, rozevírajíc přepjatě červené rty, pod nimiž zasvítily obloučky běloučkých zoubků.

„A víte vy, Miladko, co nového?“ stejně živě se otázal Štěpánek.

„Mne zajímá jen to, co já vím!“ smála se radostně.

„A mne jen to, co já vím!“

„Nechte si to tedy pro sebe!“

„A vy si nechte své!“

„Co tedy víte?“ tázala se Milada, nezměnivši radostný svůj smích.

„A co vy víte? Vy dříve, vy dříve mluvte!“ naléhal Štěpánek, stavě se těsně nohama k sobě jako voják.

„Budu předtanečnicí na Národní besedě!“ zvolala plným hlasem a jala se tančiti kolem stolu.

„A já vystoupím jako umělec!“ pyšně zavolal Štěpánek, nespouštěje s Milady oči.

Vilém, stojící se švakrovou u okna, podíval se pichlavýma hnědýma očima na pošetilého citeristu a krátce se zasmál. „Jak jsi směšný!“ pomyslí si a dosti hlasitě, že to mohla i vedle stojící Řetovská slyšeti, zašeptal: „Svět je hrozný blázinec!“

„Za tou příčinou dnes přicházím,“ mluvil Štěpánek odvázně, „ponevadž bych rád, abyste mne slyšeli! Dal jsem už Mařence rodinný lístek. Přijďte, přijďte, Miladko! Bude to čarokrásné! Představte si pana Jonáška a dvanáct citeristů! Jen uvažte, kolik strun má jediná citera, a což potom všech třináct dohromady! Jaká krása, kolik akkordů najednou! Jen přijďte, připravím vám stůl!“

Milada obrátila se k Vilémovi.

„Půjde-li bratr,“ řekla, „šla bych i já!“

„Ne! Já nepůjdu!“ odsekl Vilém krátce, založiv ruce. Nečekaje pak na účinek své poznámky naklonil se k Řetovské a důtklivě jí vysvětloval, že kluci musí být rozpustilí, aby z nich jednou něco bylo. Mladá matka soudila, že žertuje, a srdečně se smála.

„Musíte, musíte jít!“ důtklivě prosil Štěpánek. „Jinak odřeknu a zkazím celý koncert! Ano! Bude z toho škody a nepříjemností, že si pomyslit nemůžete! Vy musíte přijít! Lístek jsem přinesl!“ (Obrátil se k sestře.) „Mařenko, viď, že je tu lístek pro pět lidí?“

„Ano,“ řekla Řetovská, „a půjdeme!“

Štěpánek si pojednou vzpomněl, že přijde na koncert i paní Pechanová, mladá, bohatá dáma, o níž Vilém často mluvíval a s níž přával si seznámiti se. Zaradoval se a přistoupil k Vilémovi.

„Přijďte,“ zašeptal, „bude tam paní Pechanová!“

„Že tam bude?“ otázal se Vilém překvapen.

„Bude. Včera jsem ji zval. Víte přece, že bydlím v jejím domě. Myslím si — víte co? — že mne uslyší hrát a že mne bude zvát na večírky. Nic nemůže být krásnějšího než hra na citeru! Představte si, že bych tam hrál! No, co říkáte? Půjdete-li, představím vás! I vás by pozvala, věřte mi! Vy jste vzdělaný; ona má ráda takovou společnost!“

Viléma zpráva o paní Pechanové tak překvapila, že nemyslí na ostatní směšnosti Štěpánkovy řeči a všechn se vzrušil podivnou nedočkavostí. Jindy by byl řekl pohrdlivě, že je citera nevkusný nástroj, že nenávidí cvrkání jejích strun, že je takový citerista směšný člověk, ale dnes jakoby se bylo o koncertu ani nemluvílo; dnes byla paní Pechanová hlavním zájmem.

„Myslíte, že milostpaní přijde?“ otázal se, srovnávaje si zlatý řetízek.

„Přijde. Slíbila určitě. A těší se! Však třináct citer je něco neobyčejného! Kdo to kdy viděl a slyšel?“

„Dobrá, půjdeme tedy!“ dodal Vilém, přihladiv si bohatý, černý vlas. „Nepřijde-li však milostpaní — na to kničení třinácti citer čekat nebudeme!“

Štěpánek se zasmál. Zdála se mu taková poznámka pošetilosti, poněvadž nepochyboval o kouzlu hry na citeru. „Ach, ty jelimánku,“ pomyslí si s laskavostí, „ještě rád zůstaneš a budeš naslouchati po-božně, až spustíme!“

Milada mezitím stála s Řetovskou u stolu a všecka vzrušena štěstím, že bude předtanečnicí na Národní besedě, poskakovala, smála se a na jakési tajemství narážela. Otázka, půjdou-li nebo nepůjdou-li na koncert, nijak jí nezajímala. Bylo zřejmo, že je rozveselena z příčin zcela jiných. Řetovská brala ji neustále za ruku, nahýbala se k ní a šeptala jí otázky, s kým bude tančiti? kdo ji zval? a co se stalo, že je tak vyznamenána? Ale Milada se jen smála, aniž co vyžradila. Líbilo se jí toto zvědavé dotazování.

Štěpánek chvílemi pátral po Miladě a s dětinným zalíbením všimal si jejích pohybů. Cítil, že je nápadně šťastna, a jsa prosycen myšlenkami o příštím koncertě, soudil, že ji tak rozveselilo jeho pozvání a Vilémovo rozhodnutí, že půjdou. Popošel k ní a přívětivě jí poklepal na rameno.

„Počkejte, Miladko, až zasednu k citeře! Studuju teď tři hodiny denně!“ zašeptal u samého ucha jejího.

„Těším se!“ zvolala a uchopivši Viléma za ruku, odešla s ním na chodbu. „S bohem!“ volala ještě.

Štěpánek hleděl za nimi s přívětivým úsměvem. Jakési upřímné a dobré přesvědčení, že by chtěl Miladu do smrti milovati a život jí zpříjemniti, rozložilo se jeho nitrem. Pomyslí si, že nemůže mladé toto děvče dnes ještě pochopiti význam jeho oddanosti, že je třeba promíjeti jí i jisté pošetilosti, ale věřil, že nadejde taková doba, kdy vše ocení a kdy vletí mu do náručí. Představil si, jak ji vroucně stiskne a všechn se zachvěl.

„A teď musím jít domů,“ řekl, prohledávaje si kapsy u černého kabátu. Ohlížel se jako v rozpacích.

Řetovská se usmála. Doprovodila ho potom až ke schodům.

II.

Vilém Řetovský vždy pospíchal z bytu bratrova, v němž jakoby mu vše překáželo a vše ho uráželo. Kdo vstoupil do těchto dvou příbytků, ihned pochopil příčiny. Bratr Vilémův, Jan Řetovský, obchodník s hračkami, přicházel domů jen v poledne a večer. Obchod měl na Smíchově a byt v Krakovské ulici na Novém Městě. Žena jeho, hezká, stále se usmívající širokými rty, nedovedla pochopiti, že na židli po-hozená vesta, na pohovce ležící kabát, pod stolem se válející boty a střevíce dětí, nebo kávou politý stůl, nečiní dobrého dojmu. Jí tyto maličkosti nikdy nepřekážely. Sama jsouc hezká a stále veselá, dovedla zamluviti vše i vlastní svou nevzdělanost. Snese jakékoli výčitky, jakoby naslouchala pouhému žertování. Byla nedůsledna, křičela na děti a ne-dovedla pochopiti, že jsou její hoši neslušní. Lomila rukama, řekl-li některý totéž, co sama před týdnem řekla a se strachem někdy soudila,

že budou z jejích synů zločinci. Muž, zabraný starostmi o obchod, neviděl těchto domácích zmatků. Jemu bylo příjemno posedět s ní a pookřátí jejím úsměvem. Cośi jasného i milého svítilo z jejích modrých očí. Zamluvila a s úsměvem zabránila všem možným výčtkám.

Vilém nesnesl nepořádku a nečistoty. Matka jeho, vdova po venkovském učiteli, běloučká paní, i dcera Milada neustále čistily a opravovaly byt. Vše se lesklo, vše svítilo, vše bylo vypráno, vše urovnáno. Všichni se často myli, často česali, často do čistého prádla převlékali. Jednoduchý, žlutě lakovaný dubový nábytek, jaký dostávaly dívky do výbavy v letech padesátých století devatenáctého, příjemně zdobil světlé pokoje s bílými záclonami. Proto domácnost ženatého syna odpuzovala i matku. Stará paní, musila-li někdy vstoupiti do nesrovnaného jeho bytu, vrátila se domů všecka rozčilená. Oči její vystihly všecky nesprávnosti, a poněvadž přikládala čistění a urovnávání veliké důležitosti, myslila, že se na rodinu ubohého syna žene katastrofa. „Jak jen je možná, že to nevidí?“ říkala si v úzkosti. „Jak je možná, že nevezme metlu a všecko nevypráská? Tak se jim ovšem dobře nepovede!“ Zavolala pak Viléma i Miladu, aby jim všecky ty starosti, všecko, co viděla, do nejmenší podrobnosti i s hrůzným proroctvím pověděla. Rozčilení své přenesla na ně a soužili se pak všichni. Velice se staré paní líbilo, že i Štěpánek viděl nedostatky nevlastní své sestry. Kdykoli se sešli, vždy se hovor jejich zatočil na nedbalost Mařenčinu, a tu jakoby oba oživli, sklonili se k sobě a s úžasem kupili neštěstí na neštěstí. Někdy, když se stará paní příliš vyděsila, zavolala si večer Jana a, přisednouc k němu, tichounce pověděla mu všecko s takovým dojmem, že zrudl, povstal rozčilen a se svítícíma očima rozběhl se k ženě, aby křikem zachránil řítící se domácnost svou. Neřekl však mnoho. Veselé oči Mařenčiny a jasný její smích rychle ho usmiřovaly, a brzy se mu zdálo matčino polekání pouhým štvaním tchýní, o jakém častokráte v kalendářích vtipy čítával.

Vilém i Milada, jak vyslechli pozvání Štěpánkovo, mohli odejti domů. Učinili to dříve, než se kdo nadál. Milada zašla hned do druhého malého pokoje, usedla k pianu a tiše, jen jako pro sebe, aby měla přičem snít, hrála z paměti některá místa z Prodané nevěsty. V pokojíku bylo tma a příjemné teplo. Na okno tloukly padající krupky a ostrý lednový vítr.

Opřena o lenoch židle, naklonila hlavu v zad a zavřela oči. Prsty její vyhledávaly klavesy jen jako náhodou, bez ohledu na takt, a na upředené tak melodii nesly se její radostné sny. Představy, jako měkké, sotva znatelné obrázky, jako ze stříbrné mlhy tkané, vznikaly a zanikaly v její duši. Všecky nesly se k jedinému štěstí: k předtančení na Národní besedě. Vzpomínala, jak šla Václavským náměstím, když rozsvěcovali v obchodech i svítlny po ulicích, a když se jí při padajícím drobném sněhu zdálo, že jsou všichni lidé krásní. Z dálky, mezi množstvím hlav rozeznala milou tvář s černým knírkem, veselé oči a pyšný úsměv. Zabělala se dlouhá náprsenka a zasvitla i jehlice v bílé kravatě. Právník Bláha spěchal k ní a vroucně jí tiskl ruku, připojuje se současně. A již ji prosil, aby s ním předtančila, poznamenáváje několikráte, že budou i dvě princezny předtanečnicemi. Ona všecka překvapena slíbila tak

rychle jak on požádal, a plni jakési větrné radosti pospíchali spolu do Krakovské ulice, poněvadž se jí po této události ani choditi nechtělo. Musila jíti domů, neboť ji zaujaly milé starosti, jak bude oblečena, a přemýšlení o tom zdálo se jí v této chvíli nejvzácnější rozkoší. Stiskla Bláhovi ruku a již letěla po schodech do druhého patra. A teď pověděla matce, co ji očekává. Matka se rozradovala stejně jako dcera. Zamrzelo ji jen, že před týdnem mluvila proti Bláhovi a že Miladu důtklivě žádala, aby s takovým mladičkem nemluvila. Bylo to zjevno z některých poznámek, jež pronesla. Teď shledávala, že je významným člověkem, že si Miladu vezme a že ji uvede do nejlepší společnosti.

Přestala hrát. Bílé ruce zůstaly ležeti na klaviatuře, a sny tvořily se dále. Viděla se v bílých šatech s květinami ve vlasech, s pavučinovým vějířem a hořícími tvářemi vedle princezen. „A co všichni mají proti Bláhovi?“ zašeptala pojednou uprostřed příjemného snění. „Proč řekl Jan, že je to beztoho jen studentská láska? Proč? Komu Bláha ublížil? A že si mne nevezme? Ó, nepleťte se! Brzy uvidíme! Či bych si měla vzít Štěpánka? Děkuju vám, nechte si ho sami!“

Myšlenkami těmi poněkud se rozčilila. Zlobila se, aniž věděla jasně proč a na koho. Cosi nepříjemného jakoby z těch poznámek lidí o Bláhovi zůstávalo jako rez na její radosti. Obhajovala ho, ale přece mu zcela nevěřila. Brzy však se ztišila, a osvětlený sál žofínský s pomíchanými barvami toilet a šumivým taktem prvního tance opět se nesl její hlavou. Představy však zůstávaly jen na počátku plesu. Myšlenka, že bude půlnoc a ráno, že ples skončí, a že odejdou domů, ani se duše její nedotkla. Bylo jen předtančení a po něm pouhé jakési štěstí, stejně krásné a neurčité jako nebe po smrti.

Otevřely se tichounce dveře. Stála v nich matka v bílém nočním kabátku, s hlavou pátravě zdviženou.

„Co říkal strýc Štěpánek?“ otázala se zvědavě.

„Co? Nic! Hlouposti!“ odvětila Milada hlasem, svědčícím o tom, že nepřemýšlela o svých slovech.

„Něco přece říkal! Vilém je zamlklý jako ty. Snad jste se s ním o něco nehádali? Nepohanil mu Vilém citeru?“

„Ach ne, maminko, naopak! Ale, prosím tě, teď mne nech, já si přemýšlím o Národní besedě!“

Paní tichounce odstoupila, zavřevši dveře. Pocítila milou radost z radosti Miladiny. Snažila se představit si ples, ale obraz ten obsahoval jen udivené, závistivé gardedámy. „Zdá se,“ pomyslí si, „že to myslí ten student vážně.“ Zasedla ke stolu, ale brzy se nudila. Byla by ráda seděla s Miladou a o všem s ní hovořila, ale ona jakoby jí utíkala. „Myslí si, bláhovec, že bych jí nerozuměla,“ řekla si chvílemi, „ale já přece dobře vím, že jí nikdo jiný nemůže lépe rozumět. Všecko bych vyslechla, všecko, a byla bych jako přítelkyně, poradila bych, co tu a co tam, řekla bych, to věř a tomu se vysměj! Ale ona nechce! Myslí si, že sama všemu rozumí, chudáček!“ Připamatovavši si takto nesdílnost dceřinu, pocítila lítost. Pokývla hlavou a podívala se k oknu na pohovku, kde seděl Vilém. A sotva že si ho povšimla, upadla v dobře jí známou rozmrzelost ze synovy uzavřenosti a života mimo rodinu.

Nikdy ani jí ani Miladě nepověděl, s kým mluví, s kým si dopisuje, a kde byl. Marně vyzvídaly, marně se mračily, jeho život mimo domov zcela jim byl skryt. Ale čím záhadnější se jevil, tím větší zvědavost v nich vyvolával. Pátraly stále a zbytečně se někdy ulekaly, tvořice si z každé dívky, o níž se dověděly, zatajovanou nevěstu. „Jak bychom byly bez jeho příjmů živý? Což by má pensička stačila?“ říkala matka Miladě. „Musily bychom se odstěhovat na vesničku . . . a co tam pro tebe?“ Nesdílnost synova, který se doma nezdržel, a který zřídka s nimi promluvil, tížila starou paní právě tak jako špatná domácnost Janova.

„A proč ty, Viléme,“ promluvila naň poněkud nevlídně, „s Miladou někam nejdeš? Jiní bratříčkové se sestrami se pěkně vedou, jdou spolu do divadla i do plesů. A co ty? Kdy jsi ji kam vzal? Kdy? Ani jednou. Tak ráda by se s tebou pochlubila, a ráda by se někam podívala! Což s ní mohu stále chodit sama? Dobře víš, že nejsem zdráva! Kdybys ji někam vzal, seznámila by se s někým. A koho teď zná? Dva pány; jednoho starého, o kterém je hřích hezky jí mluvit, a druhého mladíka. Začne si s ním . . . a kde je napsáno, že si ji vezme?“

Vilém se na matku udiveně podíval. Domluva její velice ho překvapila a byl by jistě žertovně odpověděl, ale oslovení přetrhlo mu vzpomínky na paní Pechanovou. Měl právě v duši obraz, jak ji asi před dvěma lety viděl v teplém letním odpoledním světle v tiché ulici Vladislavské před Měšťanskou Besedou. Přijela tam tehda sama na jakousi dámskou slavnost v ekvipaži bohatě, až křiklavě oděna. Ramena měla nahá, ňadra jen heboučkou krajkou zakrytá, a všecka jakoby svítila sladkou vábivostí. Již tehda věděl, kdo je tato krasavice s plavými vlasy, růžová, s očima teple modrými a rty měkce pootevřenými. Díval se na ni tehda, jak seskočila s kočáru, jak se zakmitly růžové střevíčky, jak se zaleskly plochy hedvábných šatů a jak se pod kloboukem, plným květin zamihla jemně pudrovaná tvář s ušlechtilým nosem a smyslně krásnými rty. Touha, jež se podobá zoufalosti, sevřela tehda jeho srdce. Zdálo se mu, že nelze žít bez této ženy, a dlouho tomuto stesku podlehal. Poznámky matčiny přerušily mu tuto vábnou, teplou představu.

„Já že mám chodit s Miladou?“ odvětil nevrle. „Jaký by to mělo smysl? Mně je lépe bez ní, a jí je lépe beze mne. Sama jistě po tom netouží.“

„Touží. Často si posteskuje.“

„A kam ji mám vodit? Do kavárny? Do hospody? Či na promenádu? Věř mi, maminko, že by ji to omrzelo za týden nadobro! A jen bychom si překáželi!“

„To je to!“ připojila smutně a jala se hledati cosi v košíčku.

Vilém položil hlavu na zad a zadíval se ke stropu. Hledal rozptýlené vzpomínky na Pechanovou. Vrátil se k milé jedné chvíli a představoval si vše podrobně, aby zahnal nevlídný dojem z matčiných slov. Oblíbená tato jeho vzpomínka, jež se často v něm probouzela, nesla se až do dne pohřbu Palackého. Byl tehda malým studentem a stál ve špalíru na Poříčí. Když se vracel domů, povšiml si mladé dívky, před ním jdoucí. Byla štíhlá, přímá, vykračovala si jako důstojník na

promenádě a ruce měla zastrčeny v kapsách lehoučkého žaketu. Šel téměř těsně vedle ní a jako očarován díval se na její profil. Zdálo se mu, že se z modrých jejích očí vylévá teplo jako ze slunce a že nikdy neviděl tak hebcce a vonně růžovou tvář. Brzy pochopil tehda, když došli až na Ferdinandovu třídu a proudy lidstva seřídly, že jdou za ní dva herci krasavci a dokonale oblečený i sešněrovaný poručík. Rozeznal pak i to na spanilé její tváři, že ji tito tři páni zajímali, kdežto o něm že nevěděla. Nebyl však proto rozhněván; oddával se teplému opojení, jež mladistvým jeho tělem tehda probíhalo. A tuto dívku za osm let spatřil se starším pánem a dověděl se, že se zaň provdala. Její jméno rychle ovládlo celou Prahu. Hana Pechanová zajímala kde koho. Všichni mladí muži věřili v ní nespokojenou ženu a snažili se přiblížit se jí. Podobné touhy žily i ve Vilémovi.

Stará pani Řetovská povstala a pohlédla oknem v noc. Protější domy s posněženými římsami lehce se zobrazily. Rozeznala pak jemným svým sluchem kroky na chodbě. Pohlédla na hodiny a poznala, že právě přichází Jan z obchodu. Šla ke dveřím, otevřela je a dívala se, jakoby někoho zcela jiného čekala. Byl to skutečně Jan. Pozdravil ji.

„Aá — to jsi ty! Dobrý večer!“ odvětila a, vstoupivši opět do pokoje, tiše přivřela dveře. „Už zas jde do toho soužení,“ pomyslíla si. Starosti o tohoto syna, který se jí zdál příliš dobrý a shovívavý, vstoupily jí do duše. Byla by si ráda o něm pohovořila, ale povšimnouc si Viléma na pohovce a připamatovavši si Miladu u piana ve tmavém pokojíku, pocítila nové soužení. „Bože, já nikoho nemám!“ povzdychla si lítostivě, a myšlenka, že svět je hrozný svou netečností k bolesti jednotlivého člověka, pronikla jí až do nitra. V té chvíli zastesklo se jí po zemřelém muži, po jeho černých, udivených očích, jimiž prozrazoval, jak ho její stesky zaujaly, i po jeho ochotě, s jakou dovedl poslouchati, a starosti, je-li jeho hrob ještě upravený, kříž zachovalý a písmo na něm čitelné, dotkly se jí. Přivřela oči a počítala v duchu, kolik je tomu let, co zemřel. I výčitka, že již po dva roky na jeho hrobě nebyli, zazvučela její duši. Přihladila si prošedlé vlasy, sepjala na stole ruce (pouze za konečky prstů) a tiše se modlila.

III.

Na druhý den se vyjasnilo. Bylo mrazivo a modro. V ulicích zametali a odváželi sníh. Vilém Řetovský vyšel o třetí hodině odpolední, hned po obědě, na procházku. Jindy by byl šel ulicemi, aby se pobavil pozorováním dam, jejichž koketování miloval, ale dnes byl rozmrzen náhodilým výstupem se chefem svým a potřeboval upokojení. Dosud se mu honily duši obrazy z této zbytečné, nepříjemné hádky, dosud bylo mu nejasno, jak se vše sběhlo, proč odmlouval a proč tak prudce křičel. A proto hned, jak vykročil z Krakovské ulice na Václavské náměstí, obrátil se k Vinohradům a silnicí ubíral se k Olšanům. Jak unikl městu, a volná krajina, všecka zasněžená, rozbíhala se v obzorové zamlžení k jasnému, poněkud již fialovému lemu oblohy, pocítil v duši ulehčení. Tíseň jej opouštěla, a výstup se chefem neměl již takové důležitosti.

Šeřilo se, když se vrátil do města. Byl by se ještě rád prošel ulicemi, ale mrzlo příliš. Vzpomínal, koho by navštívil. Napadlo jej zajít k příteli Jindřichu Houškovi, auskultantovi soudnímu, kterýž bydlil v Žitné ulici, a s nímž se rád bavíval. Zaradoval se vzpomínkou na tohoto člověka, a představa jeho tváře mile mu zatanula v duši.

Přátelství jejich bylo srdečné již od kolika let, ačkoli se zdálo, že se nijak nemohou názory jejich snést.

Vilém Řetovský, muž šestadvacíletý, úředník velkého ústavu pojišťovacího, byl dokonalý krasavec, vysoký, štíhlý, pečlivě oděný, který časem zjeřitněl, a na nějž se ženy, po lidovém způsobu řečeno, lepily. Hlava jeho velice připomínala spanilé muže z doby Byrona a Puškina. Měl růžovou pleť, kulaté černé oči, kudrnaté tmavé vlasy, po stranách černé kotlety a malý, hustý knír beze špiček na vysokých, neširokých, jako nach červených rtech. Nos jeho byl dlouhý, jemně na hřebenu i špičce oblý, jako nejměkčí a nejcitlivější rukou modelovaný. Così dětinného a snivého jakoby vanulo z této tváře. Již tehda, když byl malým gymnasistou a když ještě neměl černý knírek a kotletky, líbíval se ženám asi tím způsobem, že cítily touhu mazlíti se s ním. Zvykal těmto jejich pozornostem, těmto projevům jejich lásky, až se mu stávaly milou nutností. Ačkoli byl bystrý, myslící muž, smělý a odvážný, přece byl hračkou žen, a všechn jeho život nesl tento silný vliv. Jedna po druhé měla jej v rukách, ač se mu zdálo, že sám jich dobýval a že sám je uchvacoval. Když si umínil tu neb onu dívku získati, ona vždy již dříve na něj políčila. A tak činil to, co ženy chtěly, aniž o tom věděl. Názor jeho o nich nebyl vysoký. Soudil, že pojmenování „slabé pohlaví“ je nejsprávnější, a poněvadž snadno lásky jejich získával, nevěřil jim a posmíval se každému, kdo věřil v cudnost a zachovalost dívek. Ač teprv šestadvacíletý, přece již velmi mnoho žil, a některé lásky jeho, plné vášně a dobrodružství, podobaly se květnatým románům. Navykl si naslouchati obdivu a lásce tak, že jich všude žádal. Nechtěl se setkat s kteroukoli dívkou nebo paní, ihned počal tak mluvit, aby v ní probudil lehkomyšlnost a vášeň. Stávalo se někdy, že se mu vlastní názor na ženy zhnusil, že se přesytil rozkoší, a tu pocítil podivnou lítost, že je svět porušen, že není nevinnosti, studu a pravé lásky. „Teď chápu, proč se listonoš zastřelil!“ říkával v této náladě, vzpomínaje na lokálku v novinách, kde bylo poznamenáno, že se zastřelil listonoš, poněvadž se mu život zhnusil. V takových chvílích napadla jej neurčitá, ale přece silná touha, aby se oženil, aby měl ženu, které by si mohl vážit a aby měl děti, jež by vroucně miloval. Zdálo se mu, že by touto cestou unikl takovým chvílím omrzelosti. Předsevzetí ta netrvala však nikdy dlouho. Žil dále po svém způsobu, vesele i dobrodružně, stýkáje se důvěrně s několika ženami a staraje se neustále, jak by se s novými a novými seznámil.

Přítel jeho, Jindřich Houška, o dva roky mladší, v ničem se mu nepodobal. Byl kostnatý, dosti vysoký, v tváři bledý i hubený, s očima modrýma, a hnědým, do špičky střiženým plnovousem. Nebyl krásný, ale byl jemný a milý, v řeči laskavý, slušný a šetrný. Nehleděl si nejnovější mody, ale šat jeho byl vždy pěkný i čistý, a pohled jeho

připomínal pohled venkovských dětí. Rodiče jeho dávno mu zemřeli. Matky ani neznal a o otci, vrchním finančním radovi, uměl vypravovati podivné příběhy. Bylť otec jeho přímý, pyšný muž hrdinských ctností, a jak se zdálo, měl na syna veliký vliv. Jindřich měl vlastnosti, jež se zdály nepřírozeny a jež snadno byly i nepříjemny. Na první pohled mohlo se říci, že je suchý a k unudění střízlivý. Snadno se dával strhnouti k napomínání, viděl-li výstřednost. Ale v srdci byl dobrý, mírný a čistý. Čtení vybraných knih bylo jeho sladkou vášní, zejména děl filosofických. Názory nejstarších mudrců čínských a indických překvapovaly jej svými věčnými pravdami, a působily mu zvláštní snivou rozkoš z tušení, že tehdejší lidské srdce i duše ničím se nelišily od srdce a duše nynější. Často srovnával naše lidová rčení a přísloví s výroky oněch mudrců a vždy se podívoval jednotnosti jádra. Stejně zajímaly ho cestopisy a přírodní vědy. Sníval rád o životě v pustých končinách neznámých zemí, o chatě, kterou by si sám zbudoval, a o zahradě, kterou by sám pěstoval. Jakkoli neměl podobných zkušeností, přece byl přesvědčen, že žití ve styku s přírodou je nejčistší. Náзор jeho na ženu byl vysoký. Žena byla mu trpítkou a obětí surovosti. Miloval ženy vroucně a věřil v jejich čistotu i budoucnost. Nepromluvil neslušně před nimi a všechn svůj styk s mladými děvčaty posuzoval citlivým svědomím.

Přátelství jeho s Vilémem bylo na pohled nepřírodným a nepochopitelným. Nemohl si nikdo mysliti, že by světák mohl milovati člověka cudného, že by dovedl s ním chvíli mluvit, aby se mu neposmíval, stejně jako nemohl čistý muž bavit se s lehkovážným vášnivcem, který mluvil o ženách jako o pouhém předmětu rozkoše. Zdálo se, že názor Vilémův musil urážeti Jindřicha a názor Jindřichův že musil Viléma drážditi k posměchu. Byli kosou a kamenem; ale je též možnost, že kámen kosu brousí, a v této prosté větě mnoho bylo obsaženo. Celé přátelství ovšem nedalo se tak vysvětliti, ale přece bylo možná tvrditi, že jeden potřeboval druhého, že se jaksi jeden na druhém brousil, že teprv vedle sebe poznávali vlastní srdce. Dvojí tento názor představoval stálý spor, stálou látku k hovorům a vášnivě zábavě. Poznámky Vilémovy podpalovaly Jindřicha a Jindřichovy podpalovaly Viléma. Tím způsobem jeden i druhý stále mohli uvažovati o nejbližších svých touhách. Vedle toho byl Jindřich Vilémovi jakýmsi očišťujícím cílem, k němuž se obracel, kdykoli se mu užívání světa zprotivilo. Třeba mu bylo mnohé směšnou slabostí, přece uznával ono lepší, co vězelo v Jindřichově nitru. Někdy si i pomyslí, že by byl šťasten, kdyby dovedl tak pokojně na ženy hleděti, a kdyby dovedl tak věřiti v jejich čistotu. A třeba mu bylo často Jindřichovo počínání směšnou pošetilostí, přece se jindy k němu vracel s laskavostí a úctou. Naivním jej viděl vždy, jen že se mu tato naivnost v některých chvílích zdála hloupostí a v některých nejzajímavější krásou. Jindřich, třeba nemohl souhlasiti s Vilémem, viděl v něm přece člověka bystrého a nadaného, jež nemohl nikdy odsouditi.

V Žitné ulici bylo již osvětleno, když se blížil Vilém Řetovský k jednopatrovému starému domu, v němž přítel bydlil. Na pavlači nad

malým dvorem černaly se dvoje dveře. U prvních zazvonil. Šťastnou náhodou našel přítele doma. Psal právě dopis na venek příteli režisérovi ochotnického divadla, jemuž měl opatřit v Praze kostumy k Noci na Karlštejně. Návštěva Vilémova velice jej potěšila. Usedl s ním na pohovku a po malé chvíli jal se vařit čaj. Vůně po spáleném lihu a modravé plameny bavily příjemně mladé muže. Útulnost jakási jakoby je prohřívala a jakoby sdílnost jejich rychle rostla.

„Co dělá slečna Milada?“ otázal se Jindřich, spařuje lžicí vařící vody konvici, do níž nasypával štipec čaje. „Neviděl jsem ji dva měsíce. Nehněvá se přece k vůli té hlouposti, tomu sporu o Dvořákovi!“

„Ach ne!“ odvětil Vilém, usmívaje se vnitřní radostí, vzniklou vzpomínkou na paní Pechanovou. „O tom již asi ničeho neví! Bude předtanečnicí na Národní besedě, a to ji příliš zaujalo. Znáš právníka Bláhu?“

„Ne, nepamatuji se! S tím bude tančit?“

„Ano. Mladík zdvořilých způsobů. Pozdravuje mne z daleka, jakoby potkával velikého pána. Líbí se mi, a jak se zdá, líbí se i jí. Ona je teď velice příjemná a živá.“

„Chtěl jsem jí přát k novému roku, ale obával jsem se, že se hněvá. Směl bych vás navštívit?“

„Ale, ale... Milada i matka rády tě uvidí. Snad nikdo na světě nepronesl o tobě tolik chvály jako moje maminka. Půjď jen kdykoli, ohlásím tě.“

„Půjdu!“ řekl Jindřich, nalévaje vařící se vodu do konvice.

„A... má ji snad pan Bláha rád?“

Vilém se hlasitě zasmál Jindřichově poznámce, jež mu připomněla jeho naivnost.

„Nevím,“ odpověděl, „nikdy nevyzvídam a ani neposlouchám. Nevím zkrátka o ničem. Její kutění mne nikdy nezajímalo. Zdá se však, že pozornosti jeho musí z něčeho vznikat, že tedy mezi nimi něco vykvétá!“

Jindřich snášel šálky a cukr.

„Bude-li se vdávat...“ pravil tiše a ustal na chvíli, poněvadž se Vilém hlasitě zasmál. Pak pokračoval: „Ovšem, teď ne, ale dejme tomu, za čtyři, pět let; dám jí tento starý míšeňský košíček porcelánový!“

Vilém pohleděl na skříň, kam přítel ukázal. Stál tam empirový, z tenkých proužků stylisované ostřice tvořený košíček.

„Dej ho raději mně,“ zasmál se.

„Oženíš se?“

„Nevím. Možná!“

„Mluvíš ještě s Helenou?“

„Ano, chodím k ní stále... víš, ona se nezprotiví jako jiné ženy, její milování je příjemné. I to, že je samostatná, že mohu k ní do bytu, velice se mi zalíbilo. Bavíme se dobře.“

„A vezmeš si ji?“

„Helenu? Ne! To by nemělo smyslu. Ji tato pošetilá myšlenka již napadla, ale mne dosud ne. Taky se Zdenkou ještě se bavím... ta žába je bláznivá a stále krásná!“

Jindřich naléval čaj. Vystupující pára zahalovala jeho bohaté hnědé vlasy. Tvář jeho při posledních slovech Vilémových se zasmušila.

„Už zas tak mluvíš?“ napomenul ho.

„Jak? Mluvím jen pravdu!“

„Ne, nemluvíš pravdu. Dobře vím, co ti mohu věřit a co ne. Takový nejsi.“

„Ach, můj zlatý!“ zasmál se Vilém, vkládaje kostky cukru do kouřícího čaje. „Všecko jednou pochopíš, ale bude pozdě! Co dnes zdá se ti nemožností, bude ti přirozenou věcí. Ženy budeš vidět zcela jinak a bude se ti zdát, že jsou všechny tvé, že dohodneš se s každou ihned . . . ale nebudeš již mlád a počneš bédovati: Bože, co jsem mohl užít! A jak jsem byl hloupý!“

„Nevěřím, že znám ženské srdce méně než ty,“ bránil se Jindřich, „nebo že jsem špatným pozorovatelem. To však, co ty vidíš, nevidím, a přísahal bych, že se jen přelháváš. Podle toho setkáváš se jen s lidmi zkaženými a já jen s lidmi počestnými. Ne ne, dobře vím, co mám a co nemám věřit. Jako Helena, znám ji přece, je laskavá i slušná, a ty tak mluvíš o ní, jakoby neměla cti.“

Vilém se rozesmál.

„Můj milý, můj milý!“ volal, položiv se na pohovce.

„Nebo . . . když jsi řekl o slečně Bohušce, že ti vletí do náručí jako všecky, až se s ní setkáš!“ namítl Jindřich.

„Uvidíš, že vletí!“

„Ach, jdi!“

„Mluvíváš s ní dosud?“

„Ano, zprátovali jsme se. Známe se již i s matkou její.“ (Napil se čaje a pohlédl k oknu.) „Tato paní je poněkud starosvětská, ale milá a ráda si pohovoří, zná mnoho pražských rodin. Taky mladšího bratra Bohuščina již znám, je veselý gymnasista. Jen otce jsem neviděl, je kdesi na venkově.“

„Chodíváš tedy do rodiny?“ otázal se Vilém s přízvukem, jakoby byl cosi odhalil.

„No, s takovým přízvukem nejsi na pravé cestě. Byl jsem tam dvakráte, šlo o poradu; Bohuška účinkovala v malostranské Besedě.“

Vilém projížděl bílými prsty v černých kučerách svých. Zatoužil náhle poznati slečnu Bohušku, o níž často slýchal.

„A kdy ji uvidím?“ otázal se vesele, nachyluje se nad čaj.

„Kdykoli. Rád vás seznámím, bude ti prospěšno mluvit s ní.“

„Možná, zkusíme to!“ připojil Vilém a, dívaje se s úsměvem na Jindřicha, myslil si: „Ty dítě, zdá se, že jaktěživ nezmoudříš!“

Jindřich nalil Vilémovi druhý šálek.

„Jsem rád, že jsi přišel,“ pravil vlídně, „stýskalo se mi po tobě. Přál bych si, abychom se častěji stýkali, zdá se mi, že jsi lepší, mluvíme-li spolu!“

Vilém hleděl mu zpřímá do očí a usmíval se, jako se usmíváme při dětském hovoru.

„My se již těžko scházíme,“ namítl, „nás rozdvoující ženy. Už i ty za nimi chodíš! Mám však radost, vede-li tě taková líbezná Bohuška za nos!“

Jindřich pohodil odmítavě rukou, rty se mu rychle stáhly, ale ničeho neřekl.

„Nelekej se mé poznámky,“ pokračoval Vilém, „vidím, že jsi zaujat; ale to ti jen schvaluju! Musím ti však oznámiti, až mne s ní seznámíš, že se pokusím získati ji!“

„Prosím, prosím.“

„Nezklame-li mne tvůj obdiv! Často se mi stalo, že jsem po takových nadšených zpěvech soudruhů očekával zázračnou krasavici a poznal jsem fádni děvče nebo výstřední starou pannu. Jsem velice opatrný po svých zkušenostech, vkus mužů, jako jsi ty, je nápadně jednostranný.“

Jindřich povstal a přešel po pokoji. „Jaký je bláhový,“ pomyslí si, „že pochybuje; ale ať si, bude tím více překvapen!“ A zatěšil se na chvíli, až se Vilém s Bohuškou setká. Líbezná její tvář ukázala se mu v duši, zasvitly velké, šedivé její oči, zahoupaly se plavé, na skráně svislé kučery její a zavzněl i její příjemný hlas. „O té se neosměli mluvit tak lehkomyšlně,“ napadlo jej, „jako si navykl mluvit o jiných.“

Vilém vypravoval pak o paní Pechanové i o tom, jak se s ní co nejdříve seznámí, a tu zmocňoval se ho zvláštní pocit, dobře mu známý, pocit jakéhosi nepřekonatelného stesku, lítost, že nemůže milovati všechny krásné ženy na světě, jakási touha užiti všech. Zdálo se mu, že všechny touží po veselém hýření, že jenom jakási liknavost jeho způsobuje tento stesk a že by mohl prožiti nejkrásnější sny. Podivné tyto pocity měly zvláštní moc tísnivou; bylo mu jako před sebevraždou. Pomíjely však dosti rychle při nejbližším živém dojmu.

IV.

O sedmé hodině Vilém odešel. Bylo mrazivo a hvězdnato. Zatoužil projíti se ještě. Zdvihl si límec u zimníku, zastrčil ruce do kapes a spěchal Václavským náměstím. Lidé, kmitající se po obou stranách, byli růžoví. U Jindřišské ulice potkal Štěpánka, zabaleného do drahého kožichu, s doutníkem v ústech. Vous měl ojínný a hlava jeho téměř celá topila se v ruské čepici. U nosu a úst kouřila se mu pára.

„Doprovodte mne,“ zavolal na Viléma, „jdu domů, musím trochu studovat.“ A pocítoval radost, že může takovým způsobem mluvit na člověka, který jej vždy jen urážel a jemuž se rád vyhýbal. Teď však mohl říci cokoli, teď měl jaksi volnou pěšinku k jeho srdci od té chvíle, co se zmínil o paní Pechanové. Vědomí toto dodávalo mu odvahy. A stejně i Vilém, který by se byl jindy vyhnul, dnes se laskavě usmíval a ochotně ho doprovázel.

Bavíce se o příštím koncertě a o paní Pechanové, došli až do Dlouhé třídy k dvoupatrovému domu s železným zábradlím u balkonu, s velikými, po dvou stavenými okny po stranách velkého mariánského obrazu ve štukovém barokním rámu a s bohatě pracovanými vraty. Rozloučili se vlídně, oba jaksi spokojeni, a Štěpánek rychlým krokem vstoupil do domu. Na dlážděném dvorku potkal od osvětleného zadního

schodiště jdoucí manžele Pechanovy. Paní, plna bílých kožešin, vysoká, vonící konvalinkami, sebevědomě napřímena rychle šla ke vratům. Muž její, vojensky rovný, hubený, suché, vrásčité tváře, oholený, pohledu ostrého a nevlídného, již padesátník, do kožichu těsně zabalený, následoval ji dlouhým, odměřeným krokem. Sivé oči jeho stopovaly její kmitající se nohy se starostlivými myšlenkami, aby nesklouzla. Byloť na dvoře náledí. „Každý tu naleje trochu vody!“ pomyslil si rozmrzele a přeletěl očima všechny přízemní byty.

Štěpánek smekl čepici a hluboce se poklonil. Bylť pan Pechan vedle majitele tohoto domu ještě městským radou. Paní jen lehce pohnula hlavou, zvolavši přívětivě: „Dobrý večer!“ Pán poděkoval smeknutím tvrdého černého klobouku. Krátký průjezd naplnil se konvalinkovou vůní.

Příjemný jakýsi pocit obdivu vnikl Štěpánkovi do prsou. U přízemních dveří svého bytu stanul a díval se za vycházejícími. Světlo uliční lucerny zažlutalo se na bílém atlase jejího pláště.

Vstoupil malou, teplou kuchynkou, kde seděla v koutku stará hospodyně, do pěkného, vytopeného, nábytkem a sklem přeplněného pokoje. Bílá kachlová kamna starší soustavy, s výklenky na vaření a ohřívání jídel, byla rozžhavena. Zaradoval se náhlou vzpomínkou na blížící se vystoupení své a, odkládaje kožich i čepici, mnul si vesele ruce. Povečeřev pak, zasedl ke stolku, na němž uložil citeru, a všechen rozradován jal se přehrávatí své průvodní číslo. Chvillemi vyhlédl oknem, obráceným do postranní uličky, kde za letních večerů naslouchávalo množství služek a dětí jeho hře. Teď zahlédl tam jen zasněžené římsy protějšího černého domu.

Pojednou ustal. Kdosi vešel ke staré hospodyně, do kuchyně. Podle hlasu rozeznal, že je to matka Pechanové, žena nepřívětivá a posuzovačná. Bydlila se svým mužem v sousedním bytě a často sem zašla, aby se pobavila se Štěpánkem, jehož náchylnost k rozmlouvám se staršími ženami byla známa.

Paní Nešverová (tak se jmenovala), když pověděla hospodyně, že dcera její (říkala „paní“) odešla, a že může tedy bez starosti se sousedy mluvit, pootevřela dveře a nahlížela Štěpánkovi do pokoje.

„Stará Nešverka jde k vám!“ promluvila mužským hlasem. „Paní říká: Maminko, ať mi s nikým v domě nemluviš! Proto jdu!“ A zavřevši za sebou dveře, usedla na černou, voskovaným plátnem potaženou pohovku.

Štěpánkovi, jako vždy, bylo z ní nepříjemno. Dovolovala si posuzovati, jakoby všemu rozuměla, jako všichni, kdo se ocitli před poddanými. Vědomí, že její dcera je domácí paní, způsobovalo tento nepěkný tón jejích poznámek. I jakási nucená touha po humorném vypravování překážela všem, kdo s ní mluvili. Chtěla být vtipnou a velmi snadno řekla něco sprostého. Hlas její zněl drsně a vřeštivě a pohled černých očí pod vybouleným, nápadně lesklým čelem bez vrásek byl příkrý. Sedíc na pohovce v teplých vlněných černých šatech, zdála se širokou a malou. Oči její zaslídily po předmětech na skříni. „Jako ženská je pořádný,“ pomyslila si, stáhnuvši rty, „a asi taky za nic nestojí jako

všecky ženské!“ Pohlédla pak, co dělá, a zahlédnuvši úsměv na jeho tváři, zaradovala se. Vysvětlila si výraz jeho obličeje jako pokoru a úctu, kteréž vlastnosti u lidí od těch dob, co se dcerka vdala, velice ráda viděla. Hovor její obyčejně napléтал se jen na krásný obraz dceřin.

„Potkal jste naši paní?“ otázala se, hladíc si kolena.

„Ano, ve dvoře. Byla krásná, musil jsem se za ní dívat!“

„Vidíte, kdo by řek', že může mít chudá krejčová takovou dceru? Však není Mařeně, starší mé dceři, ani trochu podobna. Ta je okřeněná a hubená, že není třeba se divit, kde ta se u nás vzala. Ale Žaninka, ta jakoby z nás nebyla!“ (Zasmála se krátce.) „Sestra říká: Prosím tě, s kým jsi se to zapomněla? Ale já to jinak zařídila. Když jsem ji pod srdcem nosila, napadlo mne najednou, že z toho dítěte musí nám vzejít štěstí; jakoby mi to nějaký hlas našeptal. Uvěřila jsem tomu a tak v těch myšlenkách jela jsem na Sv. Horu pomodlit se, aby dítě bylo krásné. Modlila jsem se v postranní chodbě . . . jeden mladý mnich tam na mne pohlížel, jak jsem byla hezká, a modlitba má trochu byla roztržitá.“

„Často jsem si myslel, že jste byla pěkná žena,“ poznamenal Štěpánek tiše, nespouštěje s Nešverové očí.

„Byla, což o to, ale co je to všechno proti naší paní? Ta je jako ze vznešeného rodu.“

Štěpánkovi se zdálo, že se jí zaleskly oči, a myšlenka, že tato její dcera není dcerou hubeného, nemocného a nehezkého Nešvery, opět mu osvětlila duši. Zabubnoval prsty na stole a povzdechl si, jako činíme při podivení.

„Když se narodila, všechno se jí divilo, jak byla hezká!“ mluvila Nešverová živě. „Kdo ji uviděl, každému se zalíbila! Bodejť! Budu tak hloupá a budu mít ošklivou dceru! I děti můžeme mít hezké, chceme-li! Ten rozum mám!“ (Zasmála se, a Štěpánkovi se opět zdálo, že se jí zatřpytily černé oči skryvanou minulostí.) „A jak Žaninka rostla, věděli jsme, že bude velkou paní.“

Přejela si rukou vyboulené čelo, a krátký výraz, svědčící o tom, že jí prošla hlavou zcela cizí myšlenka, kmitl se její tváří. „Bože, tohle je taky mužský,“ napadlo ji, „tamhle má i vyšívání začaté. Kdyby nekouřil, řekla bych, že je to ženská s vousem!“

Štěpánek přešel k vystoupení svému na Žofíně, ale Nešverová sotva poslouchala. Přikyvovala hlavou, ale nevěděla, co mluvil, neboť se jí nahromadily v duši dnešní dojmy a starosti, jež by byla ráda Štěpánkovi sdělila.

„Mařena tu dnes byla s mužem,“ počala šeptem, „bála jsem se toho. Nezdálo se vám, že byla paní mrzutá?“

„Ne, naopak.“

„Což pán?“

„Taky ne.“

„Mařena přišla s mužem ve čtyři hodiny prosit pána, aby jim zapůjčil na kauci několik set. Paní to nerada vidí — toť víte — ale zas chudá sestra, taky srdce bolí. Je mi jí líto, že z těch mých dětí je nejchudší! Vojtěch, nejstarší, má hezké jmění a hodnou ženu! Což

tomu je dobře! Z krejčího se pozvedl v Plzni na pána! Má dům a velikou dílnu a sedí v městské radě! Všecko říká: Aá — což pan Nešvera, ten má dar rozumu! — A má! Právě se k němu chystám, stále mne zve! Ten ale má ženu a děti, a od toho Mařena mnoho nedostane! Musí jí tedy pomáhat Žaninka!“

„Pana syna neznám,“ poznamenal Štěpánek, neposlouchaje.

„Celý můj muž, jenom že mladší,“ řekla. „Z toho a z paní mám radost, jen ta Mařena mne trápí.“

Štěpánkovi zatanula na mysli starší sestra paní Pechanové, provdaná za pachtýře hostince, člověka nestálého a nepříjemného. Znal ji dobře, mluvil s ní často; přicházela sem vyzvídati a se všemi nájemníky sestřina domu se stýkala. Byla nevelká, hubená, ošklivá, jak říkala matka „okřeněná“, a upadla do pošetilé touhy podobati se své krásné sestře. Domnívala se, že tvář i tělo její jsou tak dokonalé, jen šatu že potřebuje. A vyprosivši si na sestře odložený šat, oblékala se po ní jako pravá opice. Ošklivá tvář její jakoby teprv nyní se prozradila. I cvikr musila míti jako Žaninka. Muž její, pihovatý, zamklý člověk, s knírem nápadně dlouhým, nešťastný v podnicích hostinských, snažil se švakrové své využítkovati. Přicházeli na Pechana jako ze zvyku, tak že jejich objevení přijímal již nevrle.

„Chápu, že to milostpaní netěší,“ poznamenal Štěpánek, „jakoby to mne i každého netěšilo. Však by jí tajně ráda přispěla, ale tímto způsobem ji uvádí před panem Pechanem do rozpaků.“

„Pravda, ale Mařena je nešťastna. Vezme si takového člověka mouchami poznamenaného. Ošklivo je z něho! Věděla jsem, co si bere, ale trásla se po něm! Však taky vidíte, každý rok dítě! Vřeští tam čtyři žáby! To umí! A do toho muže pořád jako blázen! Říkala jsem: Jdi raději od něho, vždyť všecko prodělá, utratí, o tebe se nestará a jen najímá a najímá nové a nové hostince! Ale kdež! Visí na něm, lísa se k němu a bác, jistě budeme mít již páté křtiny!“

„Mluvila jste s ní dnes? Myslíte, že nepořídila?“

„Vím, že pořídila, ale bojím se, že je už pán mrzut.“

„K radosti to není!“

Poznámka tato jakoby Nešverovou urazila. Stáhla rty a pohodila hlavou. Černé oči její se zaleskly krátkou zlobou.

„A co,“ pravila hrubě, „může být rád, že si ho vzala. Zadarmo mu své mládí nedala. Tím, co on jí a jejímu příbuzenstvu dá, nikdy nezaplatí svůj dluh. Beztoho si ho pro nic jiného nebrala. Vy řeknete, že je to hrubá řeč, ale svatá pravda! Nevíme, kdo z nich více obětoval a kdo tíže ponese život.“

„Máte pravdu!“ odvětil Štěpánek, hmataje prsty po strunách citery, jakoby hrál. Oči jeho hleděly upřeně do not. „Moh' si pomyslit, že tohle všechno nastane!“ V té chvíli si však vzpomněl, že je sám padesátníkem a že by si rád vzal Miladu, děvčátko ještě mladší než paní Pechanová, a zarděl se nepříjemným studem. „Bože, jak čas utíká!“ pomyslí si, a současně, jakoby se ho někdo čarovným proutkem dotekl, cítil, že není příliš stár. „Že by byl pan Pechan,“ ujal se slova se zvláštním,

vymlouvavým přízvukem, „tak příliš stár, nezdá se mi. Je statný, a věřte mi, když jdou spolu, nikomu nepřijde na mysl, že by to bylo nerovné manželství.“

„Tenhle výklad jsem čekala,“ zasmála se Nešverová, naslouchajíc zavrnutí dveří u kuchyně, „ale já dám jen na to, co vidím, a čemu rozumím. Žaninka je mladá, ohnivá a pán je hrachovina. Jen si všimněte, když vytahuje zátky, nebo když nalévá víno, jak se mu ruce třesou. Taký jeho pohled už nic nehledá, už jen vyčítá. Mladé oči se smějí a milují, staré se vyhýbají. Toť se ví, že si myslel, jako všichni muži, že je mladý, ale k ní se nehodil.“

Štěpánek mlčel. Nepříjemná, tísnivá nálada zaujala všechnu jeho duši.

„Jen kdyby měla paní víc rozumu,“ pokračovala Nešverová, „ale toho nikdy neměla. Víte, co dělá? Rozdává spousty peněz. Tamhle na některého studenta, tamhle na Matici, tamhle na spisovatele. A sestru i rodiče má v bídě! Zas jsem se dověděla z novin, že dala sto zlatých na Bazár! Mařenka sezelenala rozčilením. Uvažte, co se tu rozejde peněz!“

„To musí být, zaujímá významné místo ve společnosti.“

„I ne, to nemusí být! Co je jí do chudých studentů! Těch by jí přišlo, že by musila mít miliony! Ať si raději schová, co dostane! Jak to nemá být Mařence líto, když nemá na činži a v novinách čte, že její sestra darovala tři sta na slavnost umělců! Ale nedá-li pokoj, řeknu jí to do očí! Mařenka celé večery k vůli tomu již proplakala.“

Štěpánek povstal. V kuchyni kdosi s hospodyní hovořil.

„O tom peří zas povídají,“ řekla Nešverová, povstávajíc s pohovky a ubírajíc se ke dveřím, „je to věčná jejich starost!“ Otevřela dveře a, odcházejíc do kuchyně, mluvila: „Co máte zase s tím peřím?“ Nazpět pak zvolala: „Dobrou noc, pane Štěpánku!“ A zavřela za sebou.

Štěpánek zasedl k ceteru a hrál. Brzy však shledal, že se stále mate a že je roztržitý. Zavřel ceteru do skříně a četl si chvíli Verneovu Cestu kolem světa za osmdesát dní. Ale ani to ho příliš nebavilo. Usedl na pohovku, na totéž místo, kde seděla Nešverová, a jež se mu zdálo ještě teplé, a zamyslel se. „Proč bych byl starý?“ uvažoval. „Ne, jsem stále mlád; šedivé moje vousy nesmí nikoho másti. Vždyť jsou lidé ve dvaceti letech šediví. Jsem nevybouřený člověk, a Miladě by se dobře vedlo. Žil bych pro ni, staral bych se o ni, a ved' bych ji do společnosti. Takové koncerty, jako teď bude, mohli bychom zavést. Doma jí budu hrát písně i těžší skladby na ceteru. Může být něco krásnějšího? A co že řekla před týdnem mladá paní Veselá? Řekla, že starší muž je lepší než mladý! Vida! A to řekla mladá paní! Ostatně, láska vyrovnává leta i velikost! Nebojím se, že bych provedl hloupost, a nezdá se mi, že by mne neměla ráda!“

Přivřel oči a vzpomínal na Miladu. Kmitaly se před ním její pečlivě upravená hlava i veselé hnědé oči. Představoval si ji před sebou a stále laskavěji na ni hleděl. Zdálo se mu, že je svrchovaně dobrý, že právě vykonává cosi šlechetného, a tak se vžil do této myšlenky, že mu až oči zvlhly.

V.

Asi týden před Národní besedou, ve středu o druhé hodině, za jasného, mrazivého dne, vyběhla Milada z Krakovské ulice v těsně přilehlém světlém žaketu s želízky v ruce na Vinohrady. Byla růžová a veselá. Chvátala, jakoby nechtěla ztratiti ani vteřiny. Bylo jí příjemno, že mohla říci matce beze strachu, kam jde a s kým se setká. Rozeznala i zakmitání radosti v očích matčiných, když jí řekla, že jde na kluziště, kde se setká s Bláhou. Cosi lahodného bylo v tomto matčině souhlasu. Miladě bylo volno, šlo se jí lehce, a taková nálada ji ovládla, jakoby jí byl Bláha bližším, ba jakoby se připravovalo cosi vážného. Napadaly ji myšlenky, které sem tam slýchávala od přítelkyň, jak se má děvče chovati, aby ji zamilovaný mladík stále měl rád a aby si ji vzal. Vzpomněla si i na silnou služku, která jí jednou řekla: „Slečinko, já dělám těm mužským štráchy, a oni jsou jako blázni.“ Usmála se při této vzpomínce. Pak se obírala představami svých známých. Zdálo se jí, že všechny ty obrazy jsou hrubé vedle Bláhy, jehož čistá, výrazná tvář plna byla srdečnosti a radosti. Pomyslíla si vždy, že se podobá šlechticům, shledávala v jeho očích vroucnost a něžnost. Černé knírky jeho, z dálky patrné, připomínaly jí kterýsi slavný portret z vídeňské galerie. A v téže chvíli, jak začala tímto způsobem vzpomínati, oddávala se i příjemnému snění. Toto snění bylo vždy stejné. Představovala si, jak jde s Bláhou jarní krásou, kvetoucí alejí v bílém slunečnu, jak stanou, jak se k ní schýlí, jak ona položí měkce hlavu na jeho ňadra, a jak ji políbí. Proplétajíc se na živé vinohradské ulici spěchajícím obecnstvem, všecka se chvěla rozkoší. Pak uvažovala, hodí-li se dobře ona krajka na růžové její šaty, nebude-li okras příliš mnoho, a jaká růže slušela by k nim. Krátká, ale příkrá zlost na švadlenu, která jí stále své rozumy vnucovala, zasáhla její nitro. A sotva že jí tyto starosti i představy plesu prolétly duší, vrátila se k Bláhovi. Milá, srdečná jakási nálada ovládla její srdce, v níž vzpomínala na sestru a neteř Bláhovu, kteréž jednou viděla, a o nichž jí Bláha se zvláštní zálibou vypravoval. Vzpomínka tato jevila se jakousi láskou, ba touhou po nich. Zdálo se jí, že k nim lne, že ji cosi přitahuje, že jsou líbezné a sladké bytosti, že by se chtěla k nim sestersky přivinouti a že by je milovala s největší vroucností i něžností. Snad myslívala o nich častěji a více než o Bláhovi. Přísvit vznešenosti, krásy a laskavosti padal na ně. Jak na ně vzpomněla, již zaslechla šustění hedvábných sukní, ucítila jemné vůně a zahlédla pružný krok. Bláha vypravoval o nich málo, ale co sdělil, jen zvyšovalo jejich zajímavost. Sestra Bláhova byla bohatá vdova, majitelka továrny, jejíž patnáctiletá dceruška, krásná jako květ, hebká a všecka jaksi světlá horoucně jej milovala. Vypravoval o tom Miladě se zálibou některé podrobnosti. Tím zvyšoval jen své kouzlo. Milada, naslouchajíc románu o zamilované, krásné neteři, všecka hořela a všecka se chvěla o jeho přízeň. On pak s jakousi lehkostí, jež ji usmiřovala, vysvětlil, že nemůže milovati rozkošnou neteř svou a že si ji nevezme, třeba si toho sestra přála. Těmito povídkami snila o krásné matce i krásné dceři jako

o bytostech, jež chtěla získati oddanou láskou. Milovala je a stále se na ně vyptávala.

Zabočila do ulice, kde stálo několik domů. Bylo odtud viděti Hradčany a část Nového Města. Jemná fialová pára zalévala Prahu. Milada myslela, že jde příliš pozdě, a spěchala proto ke kluzišti, jež bylo zřízeno na velikém stavebním čtverci mezi dvěma domy.

Za prkennou ohradou černaly se chumle hlav, a živý hluk mládeže sypal se do jasného vzduchu. Milada zrychlila krok a všecka růžová, jakoby šlo o velikou sázku, houpajíc želízky, zaměřila jízdní drahou ke vchodu. Dva smědí, v záplatované zimníky zahalení muži, se šály na krku i hlavě namotanými, přešlapovali ve vysokých botách na chodníku před brankou. Milada pohlédla na svůj světlý žaket, jehož chloupky prohozeny byly místy hnědým, zakrouženým vláskem, a zaplativši jednomu muži vstupné, veběhla na kluziště.

Ještě se ani nerozhlédla, a již blížil se k ní s nohama těsně sraženými, s prudkostí a jistotou, vyhýbaje se ostatním, právník Bláha. Jasná nálada a sebevědomí zračily se v jeho růžové tváři. Vztáhl ruce v hnědých rukavičkách a prudce Miladu uchopil. Zasmála se, zavrávorala a všecka nedočkava dala si připjati želízka.

Vzali se pak za ruce a vyjeli. Nesli se lehce, v obloucích, jakoby se houpali, oba růžoví, oba chvíli zamlklí. Jen krev jakoby proudila v nich jakýmsi blaženým rytmem a jakoby sami naslouchali jejímu radostnému pospěchu. Ruce jejich vroucně se tiskly, hovořice tak o vnitřním štěstí mladých milenců.

„Vzpomněla jste?“ otázal se Bláha tiše.

„Ano, mnohokráte. A vy?“

„Stále vzpomínám. Zdálo se mi o vás, byli jsme spolu kdesi u Severního moře při vichřici a vlnobití.“

„Hned bych tam chtěla být. Co dělá Slávka?“

„Dnes zpívá. Prosila, abych ji doprovodil.“

Miladě zasvitlo v očích.

„Proč jste tedy nešel? Což nemůžete doprovodit svou neteř?“ řekla mírně, jakoby se snažila vlídností přemoci své náhlé pohnutí.

„Poněvadž jsem raději s vámi než s ní,“ odvětil, přitáhnuv ji jemně k sobě.

„Dostal jste mé psaní?“ otázala se, vzhlednuvši k němu hnědými očima svýma, jež jakoby zářily štěstím.

„Ano, děkuju vám. Četl jsem je několikrát. Víte, jak vám říkám?“

„Jak? Hnědoočka?“

„Teď pohádka. Růžová pohádka. Usednu se sestrou a se Slávkou a řeknu: Pozor! Miluji nade vše na světě Růžovou pohádku! Nuže, Slávko! Co je mi na světě nejdražší? Odpoví mi vesele: Růžová pohádka! Nebo řeknu k sestře: Koho miluju z celého srdce? A sestra řekne s úsměvem: Růžovou pohádku! — Tak se dlouho bavíme, až obě se otážou: A kdo je ta Růžová pohádka? — Tu se rozesměju, ale ničeho nevyzradím. Mne jen těší, že mohu o vás i s druhými lidmi hovořiti.“

Milada usmívala se vnitřním blahem. Líbila se jí tato hra. Štíhlý mladík v sametovém černém kabátku, s dlouhým vlasem a tmavýma očima jezdil obráceným směrem, aby je potkával. Bláha postřehl, že hledí roztouženě na Miladu, a smál se tomu. Pak počal domlouvati se na ples. Určil, že přijede s vozem pro ni o půl osmé hodině. Byl by rád řekl, že přiveze drahou kytici, ale opanoval se a nevyzradil tak, co ani nesměl vyzraditi. Hovor o tom, že bude s Miladou předtančiti, a že budou zároveň dvě princezny předtanečnicemi, velice se mu líbil. Prosil, aby mu nezjevila, jak bude oblečena, chce prý býti překvapen. Toto přání Miladu velice rozechvělo. Otázka, jak se obléci, aby byl překvapen, způsobovala jí pojednou značné starosti. Vyptávala se chytře, co jí sluší, a jaké barvy jsou nejkrásnější. Bavili se tím způsobem dlouho. Pak umlkli a pozorovali společnost.

Všecko valilo se kolem v husté směsici jediným směrem. Jen menší hoši na kolísavých, nepevných nohách, celým tělem ohnutí, projížděli sem tam, povykující.

Slunce zašlo, nebe zmodralo, a mlhy houstly. Jemné šero, plné fialových tónů pokrývalo domy a všecku vyhlídku.

„Je možná, že byste mne přestala milovati?“ otázal se pojednou Bláha, zatouživ po vřelejším sdělování.

„Ne, není možná, zašeptala a jemně stiskla jeho ruce.

„Kdyby se to však stalo, neříkejte mi o tom,“ pravil, „nedovedl bych unést takovou zprávu.“

„Bylo by však poctivé — říci to,“ odvětila naivně.

„Vy byste mi to mohla říci?“ otázal se vyčítavě. „A vy připouštíte, že by se to mohlo státi? Tedy skutečně?“

Milada všecka překvapena vysvětlovala, že jí nerozumí, že nikdy, nikdy zapomenouti nemůže.

„Však si toho zasloužím,“ řekl živě veselejším hlasem, jakoby bylo skutečně nastalo vyjasnění po čemsi nebezpečném, „a nemohl by vás nikdo míti tak rád jako já.“

Hleděl, skláněje se, na její tvář. Rty její jemně stisknuté jakoby se byly usmívaly skryvanou radostí. „A jaký milý nosíček má,“ pomyslíl si s něžností.

Miladě bylo volno; v takové chvíli nebylo pochybností v její mladé duši. Věřila vše prostě, a život její jakoby byl rozřešen. Jen růže jakoby se sypaly na její cestu. Budoucnost až k hrobu svítila jí jako jediná slunečná zahrada. Pochybnosti a studené poznámky matčiny i bratrovy jakoby se nyní v páry rozplynuly. Milá rozkoš, že náleží tomuto mladému, bohatému, hezkému muži, opět ji zaplavila. Všecka šťastna smála se a přikláněla k jeho boku. Chvillemi vzpomněla si na matku a vždy se zatěšila, že jí bude upřímně vypravovati o dnešním štěstí svém.

V této náladě zatěšila se celou vášní mladé duše na ples, kdy se ukáže všemu světu po jeho boku, kdy všichni pochopí, že ji miluje, a kdy nebudou již ani cizí lidé pochybovati. Tanec a zábava nikdy by jí byly tak nevábily, ale toto vystoupení s ním jakoby se stávalo slávným prohlášením. Matkou, bratrem i příbuznými živená nedůvěra její, kterouž

sám Bláha zvyšoval svými zprávami o krásné neteři Slávce, jen zvětšila tuto touhu ukázati se světu.

Oba, stuleni k sobě, držíce se vroucně za ruce, pohroužení v jakési šumivé nadšení, jezdili zlehka ve velikém kruhu.

„Včera se mne sestra ptala,“ promluvil pojednou Bláha, „s kým budu tančiti?“

„A co jste řekl?“ všecka se zarděvši, otázala se Milada, kterouž překvapila tato zpráva jako vše, na co jsme v čas nevzpomněli. Cítila pojednou, že se na plesu setká se sestrou svého milého a polekala se. Nadra její se rychle zdvihala.

„Co jsem řekl? Pokrčil jsem rameny. Neřekl jsem s kým. Chci ji překvapiti, a těším se, co řekne!“

Milada se znepokojila. Touha její byla pobouřena; ale nebyl to jen strach, byla to i náhlá bouřlivá radost, že se seznámí s bytostmi, jež jakoby určovaly její osud. Den plesu pojednou vzrůstal jako den velikých převratů v jejím životě, a první čisté a smělé těšení měnilo se v rozechvívající trému.

„A což — bude-li rozmrzena k vůli mně?“ podotkla nesměle.

„Ne, nebude. Naopak, budete se jí líbiti.“

„Myslíte?“

„Ano, nepochybuji o tom!“

„A což Slávce?“

„Slávka se nestará ještě o žárlivost. A na plesu nebude, je mladinká. Poznáte jen sestru, což bude dobře . . . A co že jste se tak pobouřila? Nebojte se, sestra je dáma, a ani nepoznáte, co si myslí. Bude vlídná a veselá!“

„Tím hůře!“

„Ach ne! Pak sám teprv vyzvím, co si myslí.“

„Nevím, jak se odvážím!“ všecka vzrušena zvolala Milada, a současně prudká vlna radosti a touhy zdvihala se jejím nitrem. „Musíte mne těšit! Budu protivna svým strachem! Nejhorší bude ta první chvíle, až řeknete: Slečna Milada Řetovská — a moje sestra paní Sochorová! Omdlím úzkostí před prvním jejím zkoumavým pohledem, zvláště má-li ostré oči!“

„Děťno, opakujú vám, že je dáma, a že pohled její bude laskavý a sladký. Takové starosti si nepřipouštějte!“

„Pak mi bude dobře, až promluvíme, potom již se seberu!“ zašeptla, pohodivši hlavou, při čemž zasvitla očima jejíma zcela patrná vnitřní radost.

Mladík v sametovém kabátě dosud jezdil opáčným směrem a dosud snažil se vylákat na Miladě vroucí pohled. Povšimla si ho v této chvíli a shledavši, že to Bláha postřehl, rozesmála se živě. „Bože,“ pomyslíla si, „zeptá-li se mne, proč se směju, nevím ani, co bych řekla.“

Jemné šero, plné chromového zabarvení, kladlo se na okolí. Mládež jakoby lehčeji jezdila, jakoby byla černým kolem, které se vytrvale točilo. Oba muži, kteří stáli před vchodem, netrpělivě přešlapovali. Přáli si, aby se obecenstvo rozešlo, a aby mohli políti kluziště vodou. Začínalo silně mrznouti.

Milada s Bláhou zabočili na lavici, kde si dali želízka odepjati, a za chvíli již, zardělí štěstím i mrazem, spěchali ke Praze.

„Co budete dnes dělat?“ otázal se Bláha přívětivě, očekávaje milou odpověď.

„Přehraju si něco z Carmeny!“ odvětila ihned.

„Proč z Carmeny?“

„Nevím; ale dnes, jak jsme spolu jezdili, stále se mi v duši ozývala melodie z ní.“

„A budete si na mne vzpomínat?“ skoro uraženě otázal se Bláha, jehož se dotklo nepříjemně, že odpověděla Milada tímto způsobem. Přál si, aby řekla, že bude po celý večer jen na něj vzpomínati.

„Budu, ano, však to víte!“ řekla durdivě.

„Ale já to chci znova a znova slyšet!“

Blížili se Žitné ulici. Veliké davy lidí valily se k Vinohradům. Na rohu nového domu potkali Jindřicha Houšku, spěchajícího s červenou knihou pod paží k Vinohradům. Pozdravil. Bláhovi se zdálo, že se Milada zarazila a rty její že se sevřely, jakoby chtěly zatajiti jakousi vnitřní radost. Ohlédl se, ale Jindřich byl již mezi množstvím lidí zmizel.

„Kdo to byl?“ otázal se rozmrzele.

„Pan Houška, auskultant, Vilémův přítel!“ odvětila rozpačitě.

„Chodí k vám?“

„Chodí.“

Bláha chvíli mlčel. Toto mlčení Miladu velice stísnilo, ale pojednou se zasmála. „Žárlí,“ pomyslila si, „a to je dobře! Co říkají děvčata ve škole? — Ať tedy žárlí!“

„A proč jste mi o něm nikdy nepovídala?“ otázal se smutnějším hlasem.

Milada se hlasitě zasmála.

„Proč? Proč jsem o něm nepovídala? Poněvadž jsem si ani na něj nevzpomněla!“

Bláha se upokojil.

Ulicí zavanul mrazivý větřík. Malá slečinka, nesoucí v papíře klobouk, sklouzla a upadla. Všecka zardělá vyskočila a jako čilý brouček zatrousila se mezi lidi. Kdosi se hlasitě zasmál.

Bláha se zatěšil na svůj teplý pokoj. V Krakovské ulici se rozešli. Milada vletěla do domu, neohlédnuvši se.

VI.

Matka uvítala ji dosti chladně, ne však proto, že byla na ledě s Bláhou, ale že byla sama rozmrzena z Viléma. Nechtělo se jí proto ani vyslechnouti dceřino štěstí. Jala se sama hubovati a stěžovati si, že dosud nepřišel a že chodí kamsi na Smíchov. Dnes odpoledne byla u ní stará slečna Erazimová, učitelka piana, která vypravovala, že Vilém často v divadle mluví s hezkou učitelkou ze Smíchova.

„To tak, učitelku,“ ulekla se matka a velice se znepokojila. Nemohla se již příchodu Miladina ani dočkat. Počala jí o svém soužení

vypravovati, jen že věděla již o věcech, o jakých se slečna Erazimová ani nezmínila. Vilém prý miluje učitelku, nechce o jiné slyšeti, je jako blázen, chce si ji vzít a stále si s ní dopisuje. Všecka uděšena sdělovala nové a nové podrobnosti Miladě, která brzy zapomněla na své štěstí a počala se soužiti s matkou. Připlížily se ke stolku Vilémovu a hledaly dopisy. Konečně usoudily, že jsou zavřeny v zásuvce. Snažily se tedy nějakým způsobem tenkou skulinkou vytáhnouti domnělé psaní. Zastrčily tam slámu s roztřepeným koncem a kroutily jí, aby se papír na ni namotal. Nevytáhly však ničeho.

Vilém přišel až o deváté hodině. Povečeřel, aniž si povšiml špatné nálady matčiny. Byl zvyklý takovému přivítání. Vzpomněl si pak na Helenu Polnerovou, k níž chodíval, a umínil si, že ji zítra odpoledne navštíví. Jediné toto rozhodnutí vyvolalo v něm množství vzpomínek, jež ho pronikly teplem a světlem. Nemohl pojednou pochopiti, proč tam nebyl po celý týden. „Ona je velice hodná,“ pomyslí si, shledávaje v srdci svém provinění naproti ní, „a je stále milá, nezprotivila se mi dosud!“ Přemítal, proč byla Helena tak příjemná, a proč k ní rád chodíval, ale nedovedl si nijak odpovědět. Soudil, že mu byla milá, poněvadž milovala vášnivě, aniž usilovala o sliby, věrnost a manželství.

Helena Polnerová byla učitelkou na Smíchově, známou krasavicí vysokého vzrůstu, pyšné chůze a přímého pohledu. Vysoká ňadra slušela jí právě tak jako teplé, smyslné rty, podložené bělostí rovných zubů. Tím, že šla napřímena, stávala se její ňadra poněkud vyzývavýma. Byla abonentkou na druhém balkoně a milovala divadlo nade všecko. Zнала zpěváky i herce, věděla vše o jejich životě, starala se jim o stříbrné věnce, a zajímalo ji vypravování o nich. Rodičů již neměla, ani sester ani bratrů. Na svět hleděla dosti chladně, a mimo lásku a divadlo pranic ji nezajímalo. A jako většina žen byla by vše rázem opustila, kdyby se byla mohla dobře provdati. Oči její, velké a modrošedé, hleděly dobrácky i bystře, svědčíce zřejmě, že se duše nehrouží ráda do jakýchkoli otázek životních. Nepřišlo jí, aby se na něco ptala přírody, a aby se jí zdálo o osudu a tajemství. Svět byl jí jasný jako každému zdravému člověku. Milovala pevně a věrně, skoro pošetile.

Vilém seznámil se s ní náhodou před dvěma roky na nádraží v Turnově. Vstoupili spolu do vlaku a usedli naproti sobě. Mladá krasavice hleděla oknem a loučila se s mladým, hezkým mužem v šedém svrchníku. Byla rozveselena, všecka růžová a mladému muži živě podávala ruku. Když vlak vyjel z nádraží, stále se usmívala, jakoby věděla, že je Vilém všecken zaujat jejím zjevem. Byla tak rozveselena a šťastna, že si přála zábavy a žertu. Vilém, jako všichni muži, jak se s ní ocitl sám, ožil, rozblouznil se a stal se vtipným. Pojednou měl řeči, že by se byl snad nikdy nevypovídal. Škádli se a vyzvídali na sobě. Vilém rozeznal, že nechce vyzraditi mimo jméno Helena ničeho. Vyzvídání působilo jí zvláštní rozkoš. Smála se hlasitě a předla kolem sebe záhadnou mlhu. Byla tehda tak milá a tak okouzlující, že se Vilém nemohl ubrániti šeptání o lásce, a že jí nabízel téměř svou ruku. Rozohňování jeho bavilo ji neobyčejně. Každé chvíle se hlasitě rozesmála, ale vytrvale zůstávala mu neznámou. Později rozeznával, že se snažila

skrýti se mu do budoucnosti, aby jí nikdy nenašel a aby nikdy nezvěděl, kde žije a čím je. Mluvil vášnivě, prudce, zlobil se, sliboval, toužil, pokoušel se zalíbiti se, ale vše bylo marno. Umění jeho jakoby bylo bezmocno naproti její jasné veselosti. Myslil si, že je paní, nebo aspoň nevěstou, a snažil se rozeznat, co ji činí tak líbeznou a krásnou. Zdálo se mu, že kaštanový, hedvábně lesklý vlas vedle růžové tváře působí tak měkce a že i vysoká ňadra vedle živého úsměvu a čilých očí působí okouzlivě. „Až v Praze, až v Praze,“ šeptal si, „však tě prohlédnu a poznám . . . a jsi-li provdanou, však pochopíš, že je lépe hřešit než být ctnostnou!“ Ona, jakoby uhodla tyto myšlenky, pohlédla naň a zasmála se.

Vlak stanul. Byli na libeňském nádraží. Helena povstala a hleděla oknem. Pojednou zafukala, dveře se otevřely a než se Vilém vzpamatoval, vystoupila. Krátké s Bohem, když se již dveře zavřely, a vlak hnul, zapadlo do vozu.

Vilém byl tehda překvapen a velice rozmrzen. Počínání její ho dráždilo. Při všem temperamentu zdála se mu pošetilou a nezkušenou ženou, která si nerozumí a která neví ani o svém hloupém počínání. Cítil určitě, že se jí líbil, že s ním mluvila ráda, ba že ji i jaksi rozechvěl a rozohnil, ale lehkost, s jakou tuto svou probuzenou vášeň přemáhala, byla mu protivna. „Husa!“ řekl zlostně a sevřel oběma rukama dřevěné sedadlo.

Vystoupením v Libni zmátla jej, jak si přála. Hledal ji stále v těchto končinách, ale marně. Ačkoli měl mnoho známostí, mnoho líbezných děvčátek i žen, přece nemohl na Helenu zapomenouti. Znova a znova chodíval do Libně, prošel všemi uličkami a rozmrzen vracel se domů.

V říjnu předešlého roku setkal se s Jindřichem Houškou ve Stromovce. Procházeli se žlutnoucími alejemi sami. Bylo vlhko a pomžívalo. Jediný kočár kmitl se mimo ně. Jemná mlha snášela se kolem mezi bohaté stromové do ostře zelených trav.

„Jsem rád, že jsem tě potkal,“ pravil Jindřich, bera vlídně soudruha za ruku, již dlouho nepouštěl, „mám ti něco sdělit!“

„Co?“

„Pozdrav!“

„Pozdrav? Od koho?“

„Od Heleny!“

„Od které Heleny?“ stále ještě nechápaje, tázal se Vilém pln jakéhosi milého očekávání.

„Od Heleny Polnerové, smíchovské učitelky! Což jí neznáš?“

„Ne . . . {nepamatuji se.“

„Řekla mi, abych tě pozdravoval, mluvila o tobě se záplem, a popsala tě tak výborně, že jsem určitě poznal tvou tvář i tvé zvyky. Jela prý s tebou z Turnova a vystoupila prý úmyslně v Libni, abys jí nikdy již nenalezl.“

Vilém se zarděl radostí. Příjemné teplo šířilo se mu hrudí. Nevěděl, co by řekl, aby se nevyzradil. Pocity, které ho v té chvíli ovládly, byly plny vášně a touhy.

„Už vím, ano!“ pravil po chvíli. „Ano! Pamatuji se! Je velká a velmi hezká! A veselá. Bavili jsme se tehda znamenitě, a to, jak jsi pravil, že mi v Libni prchla, velice mne zlobilo. Ale byla přece jen příjemná. Tedy na Smichově je, a učitelkou! A prosím tě, jak ty ji znáš?“

„Já? Velmi dobře. Můj přítel, mladý doktor Koželka ji miloval. Byla to krásná, vroucí láska dvou dětí. Měl jsem je oba velice rád. Tehda ti unikla jen k vůli němu, byla mu věrnou, a nikdo jí nesměl se přiblížit. Koželka byl sekundářem a měl slíbené místo okresního lékaře, když se z nenadání roznemohl tyfem a zemřel.“

Vilém poslouchal s účastenstvím, jaké věnoval jen ženám. Díval se do šedé oblohy za vysoké, rozštěpené topole, a stále jej napadalo šeptati si: „Aj, přiběhla laňka, přiběhla přece!“ Lítost, kterou projevoval Jindřich, nijak se ho nedotkla. Mladý lékař Koželka, patrně ten, jejž zahlédl tehda v šedém svrchníku na turnovském nádraží, byl mu zcela lhostejným člověkem.

„Tedy mladá vdova,“ zasmál se.

„Proč — vdova? Zemřel jí ženich, ale ne muž.“

„Ženich jako muž.“

„Ne, jejich poměr byl krásný. Ti lidé si rozuměli a žili pro ušlechtilé snahy. S Helenou mohl jsem mluvit o čemkoli, zachovávala vždy slušný ton a zcela patrnou cudnost!“

„Takového jsem nic nepozoroval. Naopak, tehda byla velmi bujná!“

„Ty jsi nepolepšitelný. Jak ona o tobě hezky mluvila . . . odpusť, ale tvá slova jsou hrubá!“

„Co tedy řekla?“ se zájmem, s jakým očekávají lichotivou poznámku lidé ješitní, otázal se Vilém.

„Že dlouho na tebe vzpomínala a že musila zápasit se svým srdcem, aby se ti vyhnula. Zpovídala se mi velice vážně. Byl prý jsi milý a jiný než ostatní. Shledala na tobě tolik pěkných vlastností, o jakých sám nevíš. Ostatně, zdá se, viděla tě jen dobrýma očima. Prožila prý těžkou zkoušku touhy po tobě.“

(Pokračování.)

—V—:

Dědičnost chorob duševních.

V žádné vědě nepracuje tolik diletantů jako ve vědě lékařské. Příčinu toho snadno lze pochopit, vždyť zdraví, nejcennější statek člověka, více než kterákoliv jiná hodnota podrobena jest kolísání a ohroženo ztrátami. S bankrotáři v tomto oboru setkáváme se denně, a často uvědomujeme si, krácejíce při smutečním pochodu za černou rakví, že v obchodu s tělesnými silami možny jsou úpadky už nenahraditelné. Není tudíž divno, že jsme znepokojeni a že hledíme se zabezpečit. Čteme nějaký zajímavý článek ve svém žurnálu, ve své revui, přemýšlíme o něm, zkoumáme své ledví, vypsane příznaky chorob srovnáváme s různými vlastními nevůlemi a upadáme v strach, že nám i nějaký ten nevinný doutníček, nějaká ta sklenice piva chutnat přestávají. Sháníme se po spisech jiných, obsažnějších, bádáme v nich velice svědomitě, činíce z vlastního těla objekt k názornému vyučování, a upadáme na konec v takové zmatení, že, jsme-li zdraví, hodíme všechny ty spisy někam do kamen a poručíme se do vůle boží, anebo, jsme-li poněkud chorobni, utečeme se pod ochranná křídla některého z moderních dobrodinců lidstva, divotvorců, kteří ve své naivnosti neb poťouchlosti, v nějakém koření, v nějaké masti, v nějaké methodě vynášeli neomylnou pašť na zubatou paní s kosou a všechny její předborníky.

Zdravotnictví jest velmi důležité, o tom nemůže býti sporu, a také o tom ne, že na něm vedle lékařů musí pracovati i laikové, ale medicina neměla by si nechat hledět příliš do karet a neměli by zejména upřílišňováním následků ponoukání býti neodborníci k součinnosti. Je to zbraň dvojsečná, která velmi zhusta tam, kde měla brániti, způsobí poranění. Pohybuje-li se člověk na půdě vědy jemu nejasné, pracuje fantasie; ale fantasie jest oř, který se snadno splaší a potom těžko nechá ukrotit. Autosuggesce — kdož by s ní nepočítal? Zabřednutí v něco nereelního, v nějakou klamnou představu, a zakotvení v ni tak úporné, že není vyvážnutí. O kolik drahého času oloupí člověka za boření v takové plané špekulace, o kolik okamžiků štěstí, které i bez toho jen vzácně vychází v plném blaživém jasu z mraků životních! A jaké poruchy funkcí tělesných může způsobiti skleslost duševní a bezradnost u lidí zdravotně méně cenných, jimž by zapotřebí bylo klidu a hřejivé důvěřivosti!

Vezměme na příklad theorii o dědičnosti chorob duševních, která před nedávnem, jsouc ještě takoruka v plénkách, pro sensaci smýkána byla tiskem neodborným. Kolik zmatků způsobila v mladých hlavách, chtivě všeho nového se chápajících na ukojení svého hladu po vědění! Jak přísnému ohledání podrobovali ti dobří hoši předky své v duševní jich činnosti, a našli-li někde něco podezřelého — nemusil to být zrovna blázinec, nebo epilepsie, samovražda, alkoholismus, mohla to

býti třeba geniálnost nebo podivínství, prchlivost, poruchy mimické atd. — jakou z toho hned činili hroznou předpověď pro svůj život budoucí! Dědičně zatížen! A nyní jest také konec všemu, a všechny další snahy byly by bezúčelné, neboť ruka přírody jest — železná. Hochovi nechce se louskat pandekty — snad proto, že pandekty vůbec nejsou příjemné k louskání? Ó, ne — to je ochromená vůle z dědičného zatížení. Muž v hochovi se probudí, a protože zásady dobra platí na mnoze za pouhé šosáctví, a protože systematický a tvrdý cvik vůle nebyl v programu vychovatele, zajde si se spustlými kamarády do vinárny, kde krotké holubičky kredencují víno, vyráběné z bramborové kořalky, a na druhý den má z toho všeho velký smutek v duši. Co to bylo? Klukovina? Ó, ne, to je — moral insanity — dědictví po otcích. A stejně, omele-li tatínka nějakou lží o nějakou tu padesátku, a stejně všude jinde, kdy svědomí dostaví se se svými námitkami. A svědomí potom už ani nemluví, a hoch je, možná, ztracen. Nač zahynul? Na nedovařenou a neztrávenou vědeckou theorii.

Slyšme, co o dědičnosti poruch duševních soudí prof. Wagner, nástupce Krafft-Ebingův na psychiatrické klinice ve Vídni. Praví asi toto:

Především budiž s důrazem vysloveno, že o významu dědičnosti souditi můžeme jen podle dat statistických. A jelikož přímý důkaz, že duševní porucha, zachvátivší někoho, jest v příčinné souvislosti s duševními chorobami, pozorovanými u jeho předků, možný není, nutno dokázati, že u potomků lidí duševně chorých duševní choroby nepoměrně hustěji vystupují nežli u potomků lidí duševně zdravých. Potřebujeme tedy také statistiku o dědičné zatíženosti zdravých. Statistika podobná, sebraná za vedení Forela v Curychu, vykazuje následující čísla: Mezi předky 370 lidí duševně zdravých nalezeni u 218 a mezi předky 370 lidí duševně chorých u 284 lidé s duševními neb čivními chorobami. Není tedy rozdíl tak velký, aby jím theorie o dědičnosti chorob duševních zvlášť silně byla podepřena. A uvážíme-li, že v řadu předků počítání i lidé z linií druhých a třetích — bratři a sestry, bratřanci a sestřenice rodičů — kteří přece jen ze čtvrtiny nebo z osminy souhlasné byli krve s osobami vyšetřovanými, objeví se nám statistika tato takofka bezcennou.

U chorob duševních nelze mluvit, že přenesena byla nemoc sama, jak tomu je třeba u přijice; vždyť velká většina duševně chorých nezrodila se s chorobou, nýbrž onemocněla teprve později. A ani u těch, kteří od prvního dětství churaví, třeba vrozenou blbostí, nemůže býti přenesení choroby z rodičů nijak dokázáno. Možno tedy říci jen, že dispoice k ochuravění jest dědična. Ale dispoice — k čemu? Podle dnešního stavu vědy, ne jedna jediná, nýbrž několik chorob mívá v průvodu duševní poruchy, nelze tedy mluvit o dispoici, nýbrž o dispoicích. Theorie dědičnosti měla však základem učení o jednotnosti psychopatií a vedla si tedy tak, jakoby někdo, dokazuje dědičnost chorob kožních, vyrážku spalovou u dítěte odvozoval od kopřivky, již otec v době plazení byl postižen.

A zastanci dědičnosti nespokojili se ani vyhledáváním vlastních chorob duševních u předků svých nemocných, nýbrž přibrali jako či-

nitele příčinného ještě celou legii chorob čivních, podivínství, alkoholismus a samovraždu. Ba, ráznější z nich připočetli k tomu také náklonnost k činům nezákonným a vynikající vlastnosti duševní, kdežto nejradikálnější uváděli i tuberkulosu, rakovinu, dnu a mnohé jiné choroby předků jako příčinu. Všecky tyto přerozmanité choroby mohou prý přejíti s předků na potomky nejen ve vlastní podobě, nýbrž podle zákona transformačního také v podobě kterékoliv jiné choroby z uvedené řady. Dnavost otce, ku příkladu, může býti příčinou, že vznikne u syna zase dna, ale může býti stejně příčinou, že vznikne u něho choroba duševní.

Ovšem, čím větší počet chorob uvede se v souvislost s dědičností, tím spíše bude také možno dědičnost dokázat. Kdyby se řeklo, že kouření a požívání masa může u potomků vésti k chorobám duševním, dokázaly by se hravě u všech téměř předků duševně chorých tyto hygienické závady. Ale dokázaly by se stejně u lidí duševně úplně zdravých.

Jiní zastanci dědičnosti obrátili se jiným směrem, sestavili listiny rodové a těmi dokázali nezvratně správnost theorie. „Famille neuro-pathique“, kdož by těm slovům odolal? Děd byl psychopat, nebo trpěl chorobou čivní, nebo skončil samovraždou, nebo byl podivín atd., stejně bylo u otce a stejně bylo u syna, jaké ještě pochybnosti? Ale přihlédneme-li blíže, objeví se nám taková listina rodová na důkaz úplně bezcennou. Vybírány prostě rodiny, které sloužití mohly k podepření theorie, a pomíjeny tisíce a tisíce rodin, u nichž by byl důkaz selhal naprosto. Mám-li v sáčku čísla od 1 do 9, sotva se stane, že bych devítku vytáhl čtyřikrát za sebou, ale táhnu-li desettisíckrát, může se to státi přece.

Ale všecky obtíže vysvětliti dědičnost zmizí, pojmem-li tuto se všeobecnějšího, ovšem poněkud hypothetického stanoviska. Řekli jsme již, že může býti zděděna jen dispoice k chorobě duševní, že však dědičné přenášení choroby samé nelze dokázat. Ale dispoice jest veličina proměnlivá, a nelze tudíž rozlišovati lidi v dědičně zatížené a nezatížené, nýbrž dlužno říci, že zatížení jsme vlastně všichni. Jen stupeň zatížení jest různý u jednoho a u druhého. A podle toho není náchylnost k některé nemoci vlastností pathologickou, postihnuvší rod v určitém stadiu a odtud dále se rozvíjející, nýbrž vlastností fysiologickou, která ovšem v dosti širokých mezích více neb méně se uplatňuje, ale k níž přistoupení musí ještě jiné, vnější vlivy, aby stala se chorobou.

Dle toho různiti dlužno, co obecně rozumí se dědičnou zatížeností, na dvě zcela odlišné věci. Máme předně poškození zárodku, individuální, získané, jež vede k nedokonalému vývoji a následkem toho vyvolá dispoici k chorobě anebo snad i chorobu samu u descendenta. A máme zase okolnost, že jednotlivé rody různí se fysiologicky od jiných, ovšem jen v přejemných nuancích, že tvoří tudíž jakési variety lidstva, obdobné těm, které z jedné specie rostlinné vypěstovali svým uměním zahradníci. U těch mohou ovšem vlastnosti, odchylující se od normy, přecházeti z generace na generaci, a mohou přecházeti i vlastnosti takové, které zakládají větší náchylnost k tomu neb onomu

onemocnění. Dědičnost tato zvlášť je pochopitelná, náleží-li otec i matka k téže odrůdě lidstva, jsou-li to bytosti třeba ne po rodu ale fyziologicky sobě příbuzné. — —

Wagner nechce vlastně dědičnosti chorob ujímati na významu, ale chce, aby soudilo se o ní s náležitou střízlivostí. Jest to důležité už z toho důvodu, že theorie dědičnosti chorob duševních v přemnohých případech praktických — při uzavírání sňatků, v kriminalistice atd. — brána bývá za rozhodčího, a že by způsobiti mohla velmi mnoho zla, kdyby základy její byly falešné.

S. LOUCKÝ:

Americká soutěž.

Mohlo býti právem prorokováno, že Amerika, vlastně Unie severo-americká, s Evropou povždy žiti bude v hospodářském míru, který půjde k duhu oběma. Unie, země poměrně ještě málo zalidněná, mající nesmírnou výměru zachovalé orné půdy, dodá obilí a jiné výrobky hospodářské, jichž Evropa nemá nadbytek, a tato pošle jí v záměnu tovary a zboží přepychové ze svých průmyslových krajů, v nichž mnohem více jest dělných rukou, nežli potřeba na opatření vlastní domácnosti.

Bylo tomu opravdu tak, ale čím dál tím rychleji mění se poměry obchodní mezi oběma územími na škodu Evropy.

Význačným příznakem mezinárodního obchodování jest nepřejícnost chleba, a naivním hochem musil by býti nazván národní hospodář, který by za daných poměrů na tomto poli uplatňovati chtěl, ne snad etiku, která i v domácím obchodování má zpropadeně nízký kurs, ale staroanglické obchodní pravidlo „žít a přáteli života“. Každý hospodářsky dobře opatřený stát vypíná svá chapadla lačně po jiných; napřed třeba po národech nekulturních, kteří jsou proti němu takorba bez obrany, ale potom, když je byl vykořistil až k ubezdušení anebo když byl od nich odražen mocnějším konkurentem, po národech bližších, třeba po bratrech kmenových a bez výčitek svědomí; jenom když — se mu dají. Aktivní hospodářská bilance, zní heslo, a heslo toto znamená hojný vývoz při malém dovozu. Snad se tím devadesáti stotinám z obyvatelstva ujímá nejpotřebnější a donucují se k askesi až příliš asketické, ale hospodářství celku jest šetrné, a bilance žije. Zlato z cizích zemí zaplavuje takový rozumný stát a slévá se v sáccích finančních vyvolenců, kteří stojí zcela skromně vedle utrápených ministrů a mužů parlamentu, hádajících se o čamrdu, ale jsou při tom pravými pány a diktatory státu.

Amerika neliší se od jiných; jí bylo příjemno přijímati od Evropy zlato za své obilí, ale bylo jí nepříjemno vraceti je zase Evropě za průmyslové výrobky, které si konečně může udělati doma. Sebrala se tedy a dovedla to již tak daleko, že v mnohých oborech průmyslu od Evropy nic nepotřebuje, nýbrž má takový nadbytek, že může do Evropy vyvážeti sama. Jest silna zejména v železářství a v strojnictví, sesílí však při své čilosti zajisté za nedlouho ve všech téměř oborech tak, že bude od Evropy na dobro emancipována.

A Evropa? Vzrůstem obyvatelstva dospěje k tomu, že bez amerického obilí a masa nebude moci obstáti. Bude to potom bilance — šeredně neaktivní. Amerika vypije napřed naše zlato, potom dostane do rukou naše cenné papíry, a potom evropští lidé, nerozběhnou-li se dříve po světě, budou se potit krví, aby sehnali pro ni úroky. Snad že některé šťastnější státy budou z toho vyňaty, ale tím hůře bude ostatním.

A příčina?

Podívejme se na mapu: Rozkouskovaná Evropa, a jeden cení zuby na druhého přese všechny konference míru. A k tomu . . . cop — cop — cop! Neurovnaná výchova intelligence, vydávající muže ochablé, toužící uchytili se při nějakém fixu a prooblomovštili se bez starostí životem. Názory na potřeby lidstva až směšně zvrácené, a duch konvence stojící na výši rokoka. Hrozně mnoho písání, konferování, rozumování — zahálčivost chicem — nevážnost ku práci, ba pohrdání prací přese všechny deklamace o jejím významu, tak že se od ní každý s kvapem odvrátí, kdo se jinak může uživit. Málo ducha živnostenského, ale za to mnoho zákonů živnostenských, z nichž mnohé, omezující volnost, jsou balvany na cestě k pokroku. Malovýrobce ubit anebo odkázán na pouhé přístipkářství, a velkovýrobce není duchem na výši svého poslání. A mnoho jiných příčin dalo by se ještě vypočíst, kdyby nebylo nechutno mluvit do větru.

Ale jak to přijde, že americký průmyslník konkurovati může i v Evropě s evropským? Musí přece zboží své přepraviti přes oceán a po souši kdo ví kam, musí zaplatiti clo, mnohdy značné, a při tom dostává se americkému dělníku mnohem většího platu než evropskému.

Záhada tato vysvětlí se methodou.

Americký výrobce užívá strojů, kdekoliv se jich jen trochu s prospěchem užiti dá, provádí při tom dělbu práce až do krajnosti, specialisuje se co možná a pracuje ve velkém.

V Americe byl nedostatek odborného dělnictva, musilo jím býti šetřeno. Sestavovány tedy stroje, aby železnými rameny konaly lidské dílo, a při spekulativním duchu Američana sestaveny tak dokonalé, že dílna americká Evropana, zvyklého zdejšímu továrnímu ruchu, značnou měrou překvapí. Prof. Paasche navštívil závody firmy Garvinovy v Novém Yorku, v nichž 400—500 lidí zabývá se výrobou těžkých strojů pro dílny, a vypravuje, že v síních, v nichž se pracovalo, bylo tak тихо, že bylo možno rozmlouvati polohlasně. Ani stopy po ohlušujícím hlo-mozu, po tlučení, bouchání, vrzání, skřípání, jímž vyznačují se u nás továrny podobné. Neviděl tam vůbec nikoho pracovati nástrojem. Dě-

níci stáli u strojů a dohlíželi k jejich práci; některý měl jich na starosti půl tuctu a, přecházeje volně od jednoho k druhému, vykonal při malé námaze veliké a k tomu zcela přesné dílo. Tak obstarával jeden dělník šest strojů, které řezaly ozubená kola. Stroj zazvonil, měl-li doděláno, dělník přistoupil, vyňal kolo, zasadil nový kotouč, a stroj dal se do práce na novo. Stroji se řezalo, soustruhovalo, hoblovalo, brousilo, leštilo, vrtalo, a dělník přes ohromný výkon při krátké době pracovní ani se neunavil.

Ředitel evropské strojírny jest rád, může-li se pochlubit, že v továrně, jeho správě svěřené, vyrábějí se stroje kdejaké, kdežto továrník americký hledí omeziti výrobu na několik málo strojů, svých specialit, aneb docela jen na některé součástky strojové.

Jedna továrna ku příkladu vyrábí jen ocelové transmissní hřídele do 3 palců průměru. Pracují v ní čtyři soustruhy a několik strojů pomocných, při nichž zaměstnání jsou kromě strojníka čtyři dělníci. Těchto pět pracovníků dostává 40 K denní mzdy a vyrobí denně bez mála 1000 b. m. transmissí. Pracovní mzda za 1 metr obnáší tudíž jen 4 haléře, a při tom jest zboží vzorné.

Evropští továrníci budou musit nezbytně zaříditi se po vzoru Ameriky; učinili tak již švýcarští hodináři, které by jinak americká konkurence úplně byla ubila. Možná námitka, že rozmnožením strojů dělníci připraveni budou o práci a výdělek, není podstatna, neboť k americké výrobě může přistoupiti také americká mzda, a potom nebude třeba mořiti tovární práci hochy sotva škole odrostlé a starce, potřebné klidu a odpočinku. A matky budou se moci lépe věnovati nejproduktivnějšímu oboru lidské činnosti, fysické a mravní výchově pracovního dorostu. Kromě toho, k čemu byli by národní hospodáři, sociologové, státníci, kdyby nedovedli vynalézti způsob, jímž by konsum domácí zvýšen byl tou měrou, aby dostalo se práce každému, kdo k ní jest způsobilý. Domácí konsum jest mírou blahobytu, není jí pytel zlata, který vykramá hrstka jednotlivců na sousedních národech.

Mohlo by se také intensivněji provozovati poľní hospodářství, byly by síly pro ně uvolněny. Mohlo by i při něm užiti se americké metody co do užívání strojů, co do dělby práce, co do výroby ve velkém. Nelze popřiti, že jest možno z evropské půdy získati o třicet, o padesát procent více plodin, nežli získává se při dnešním hospodaření, a potom nepotřebovali bychom americké pšenice.

Z KRESEB MIKULÁŠE ALESE.

ADOLF HEYDUK:

Básník Šech Omar el Farida.

1.

Šech Omar el Farida, pěvec révy,
jest od věfcích vůdcem světců zván,
vždyť velké jeho zázraků jsou zjevy,
jež za něj v Kubbě koná pánů pán,
leč nezasvětil Omar pěvce vložu
snad nápoji, jenž září v plodu rév,
leč mystickou a čistou lásku k Bohu
všech písní v píseň ztajil jeho zpěv.

2.

Tím v nadšení se spájel lásky vínem
a v horování hleděl do nebes,
až pod blankytu hvězdným baldachýnem
u vroucím vytržení na zem kles;
hvězd úsměvy mu zářily kol hlavy,
a palem řádry táhl boží dech,
zvěst snášejší u věfcích davy,
že Allahovým pěvcem Omar šech. —

3.

A přišel muž, jenž neznal básně ducha,
spíš opojivě žhavých její slov,
k nimž z vína požitku jen sklonil ucha
a padl z vděku na Omarův rov
a vzýval jej: „Ó, svatý, písně reku,
jak úcty zkroušené ti dáti dost,
žes víno opěval nám srdci k léku
a rozteskněné mysli pro radost.

TRÉVAL-VIOLA:

Právo ideálu.

ROMÁN.

I.

○d východu kráčet po ujeté, široké cestě, osazené nedávno očesanými jabloněmi mladík v černém mnišském úboru, přepásán lesklým černým řemenem, plášť a tašku přehozeny přes levou ruku. Byl černovlasý, ještě bezvousý, oči živých, tmavých, chvílemi k ostrému pohledu se přivírajících. Že putoval již dlouho, tomu svědčil nejen zaprášený šat, smouhami prašného potu žíhaný obličej, leč i vleklý krok a pevnější opírání o hnědou sukovici. Kráčet přímo za klonícím se sluncem. Pod fialovými červánky pluly vlhké zelené páry nad modravými západy. Žízňivá země, jakoby ucítila vláhu, počala ssát do sebe dech, lehký větřík zakroužil ve výši. Klekání již dávno odzvonili, a na strniska počalo lehatí šero a uklidnění. Z dalekých, stínovitých rokyt vzletli racek, a břítký hlas jeho protínal na chvíli dumu večera, za ním ozvala se neviditelná cvrčala. Ale červánkem zabarvený pták v křivolakém tahu svém za nedlouho kamsi zapadl, a znovu vynikaly v utajení večera mnohohlasé melancholické vrzoty cvrčků. Ve výhni západu, chladnoucí v duhových vídmech, mihly se chvílemi černé tečky poletujících kavek, vyrojivších se odkudsi z neznámé věže. Větřík sesflil se ve svištivý říjnový závan.

Chodec zastavil se, sňal s hlavy černý slaměný klobouk a, dobyv načervenalého kosmonosského šátku z kapsy, utřel si čelo i hlavu. Větraje sem tam kloboukem, pohlížel upřeně k obzoru, nad nímž zdvíhala se střecha rozsáhlé budovy, tyčil se tovární komín. V neurčitu za tím jakoby prosvítaly střechy domů, seskupených kol větší budovy, u níž byl topol, či věž, kdož to mohl již rozeznat.

Mladík, změřiv očima vzdálenost těchto budov, vstavil si zase klobouk na hlavu a vykročil znovu rázně.

Podle továrny, cukrovaru, poznával, že dochází k cíli svému, do Bezdržic. Byl již informován geograficky. Továrna stála — bylo to na počátku let šedesátých — teprve nedlouho, náležejíc ku předvoji nově vznikajícího průmyslu cukerného, a byla spíše podnikem pokusným než výtěžkovým. Jako v ohledu národního uvědomování lidu, bylo i v otázkách národohospodářských vše teprve ve kvasu, v bouřlivém šumění a převratech, idey a reformy jako bubliny vyskakovaly na povrch denního proudu, vše probouzelo se k čilejšímu životu, opravovalo, zlepšovalo, a nebylo divu, že budova továrny na té neb oné části stále ověšena byla zednickým lešením. Továrna přicházela znenáhla do období větší výroby a výnosnosti.

Slunce zmizelo již za obzorem, když mladý klášterník dorazil do Bezdržic. Doptav se fary, vešel do ní. Ale nepobyl dlouho, za chvíli vyšel zase provázen mladým kaplanem.

„Není zbylí, milý frátě,“ domlouval kněz mnichovi, „musíte dnes vzítí za vděk v továrně. Tam okolo onoho gruntu přímou cestou.“ — Ukazoval oběma rukama. — „Nějaký prázdný koutek tam bude. Doprovodil bych vás, ale to víte, musíme být všichni k službám. Missie jsou missie, musíme, ač z toho máme takovou radost jako vápeník z příválu. Provázej vás Pánbůh, dej vám dobrou noc, a ráno přijďte na snídání.“

Fráter osaměl a kráčel unaveně naznačeným směrem k továrně.

Cukrovar v Bezdržicích náležel dvěma švakřům z obchodních rodův olomouckých a zapsán byl v obchodním rejstříku pod firmou: Ustrnul a Protiva. Ustrnul řídil továrnu, Protiva měl v Olomouci na starosti komptoir, řídě obchodní stránku podniku. Časem sjížděli se švakři k úradám, tu v Olomouci, tu jinde. Rodiny jejich přebývaly stále v Olomouci.

Toho večera byli oba švakři náhodou v Bezdržicích a ukončili právě své účty, když cukrmistr Záviška ohlásil jim návštěvu frátera.

Továrníci byli oba kol čtyřiceti, povahy pohostinné, a příchod frátera — ohlásil se hned za sběrače Schwerta od Milosrdných — nebyl jim nemilý. Přijali ostýchavého a v pohybech poněkud nemotorného fratera vlídně, a Ustrnul, jenž se chystal, že se švakrem odjede nočním vlakem do Olomouce, nabídl mu ihned svou ložnici podle pisárny.

Švakři pozvali fratera Schwerta k bohaté večeři, již zalévali ohnivým vínem uherským. Byli oba mužové intelligentní, ač vzdělání nepřevyšujícího průměr vědomostí, od stavu měšťanského požadovaný. Starší Ustrnul byl tmavovlasý, zavalitý, krátké šíje, oči zádušných. V celé bytosti jeho jevila se jakási síla, či spíše tuhost, nepoddajnost. Mladší Protiva byl vytáhlý, ryšavý, prudkých pohybů a rychlé řeči.

Hovořilo se ovšem jen německy.

Vyptávali se fratera na své známé v řádu, na poměry v nemocnici, na své známé z krajů, které fráter již prošel. Seznavše však, že fráter Schwert ač ne hloupý, je příliš ostýchavý, či spíše zdržlivý, zanechali ho brzy a rozhovořili se sami nenuceně. Fráterovi jen nalévali víno, ponechávajíce ho jinak vlastním jeho myšlenkám. Schwert

brzy více únavou než vínem přemožen podřimoval v sedě, a hlasy obou švakrů donikaly k němu v polosnu.

Rozmluva přešla s obchodu na záležitosti rodinné, na poměry společenské a konečně též na politiku.

Při láhvi tokajštiny vytasil se Protiva švakrovi s plánem, jenž patrně celého ho zaujímal.

„Poslyš, Franci, kramaření, kramaření je to, co my provádíme. Šestáky vydávati, šestáky přijímati, zedničiti, hrdlovati se, jak je to vše duchamorné, nechutné, maličké. A jakožto jediný účel existence stává se mi to — řeknu přímo — hloupým.“

Odstrčil rázně židli svou od stolu a zabubnoval na něm prsty. Švagr pohlédl na něho klidně.

„Nechápu tě, Hanzi.“

Protiva vypjal prsa a napřáhl výbojně pravou ruku zařatou v pěst.

„Rozmach k něčemu velkému, smělost geniality nám schází. Jsme jako kouř, který se plazí a jen plazí, a já chtěl bych býti plamenem, jenž šlehá a stravuje.“

Ustrnul pohlížel na švakra překvapen, ale nenamítal ani slova. Jen mocněji dýmal z dlouhé dýmky a přivíral oči. Duch jeho pracoval pomalu a těžce. Ještě několikrát zadýmal, až zmizela hlava jeho téměř v mraku, pak se napil a pronášel zvolna, hledě si při tom pilně dýmky.

„Ubohým že je náš život? Inu, řetězem požitků zrovna není, připouštím. Což o to. Ani mým kredem není, že nejlepším obratem života je obrat peněz. Ale co chceš, jsme obchodníci, a co se toho šestáku týče, každý s ním začal.“

Pravil to tlumeně, jako na půl úst, krče hlavu do ramen a od-fukuje kouř. Protiva všecek se rozehlál propukající energií.

„Co chci? Vím to. Něco nového, objev, Ameriku!“

Až zalknul se chvatem a tísní myšlenek. Uštrnul pouze kývnul hlavou, čekaje na další vysvětlení švakrova.

„Velkoobchod, export, revoluci v industrii,“ vyřázel Protiva, šhubaje sebou při každém výkřiku, až mu hlava na hubeném krku poskakovala. Nemohl více klidně seděti, proto vstal a přikročil k židli za švakra. Položil mu svou ruku na rameno a překlóniv se hlavou k jeho tváři, řekl tlumeněji: „Víš co, Franci? Příštím měsícem vypsány jsou volby do zemského sněmu.“

„Do té doby bude přestavba křídla továrny snad hotova,“ podotknul Ustrnul flegmaticky, odstrkuje levicí sklénku s vínem od kraje stolu dále.

„To doufám také,“ opakoval mechanicky Protiva, schlazen střízlivou poznámkou švakrovou.

„Nu — a?“ přerušil Ustrnul pomlčku. Protiva prošel místností chvatnými, nestejnými kroky, kašlaje při tom nervosně. Pak nahnul se znovu k švakrovi.

„Neuhodl jsi ještě, kam mířím?“

Ustrnul prodloužil tvář ve znamení tázavé pozornosti.

„Budu se ucházeti o mandát poslanecký. Za venkovské obce. Co tomu říkáš? A proč by ne, rád bych věděl,“ dodal bojovně, zabodáváje oči do jakéhosi neviditelného protivníka.

Zavládlo napjaté ticho. Hodiny na stěně zatikaly, a lampa visutá nad stolem zabzučela.

Ustrnul srahl obočí, opřel se do zadu o židli a zvolna ji na zadních nohou rozhoupával. Pak přehnuv hlavu zpět do týla, pohlížel z dola na švakra, propouštěje při tom přes zuby, v nichž držel dýmku, slovo za slovem.

„Myšlenka by nebyla zlá, Hanzi, a myslím, že by to i obchodu našemu prospělo.“

„To si myslím,“ přisvědčil horlivě Protiva a všecek zazářil.

„Ale, Hanzi, rozumíš také politice?“ propouštěl Ustrnul se semknutých rtů stále týž mazlivě ironický hlas.

Švagr v odpověď máchl jen rukou.

„Každý rozumí politice, totiž své politice. A my musíme a budeme hrát ve společnosti přece lepší úlohu, než úlohu pouhých obchodníků, pouhých továrníků. Nejsem žádný Aschkenes, nehromadím mamon pro mamon. Politika! Cítím, že tam je pole mé činnosti, má kariéra. Státí v čele ruchu, v popředí zápasu, v tom je přece život. Ne a ne, Franci, k tomu mne již nedostaneš, abych civěl na žoku a shnil ve vlastním tuku. Toho mne chraň Bůh!“

Přelamoval prsty v kloubech, až to lupalo, a chodil obloukem kol stolu.

„Hm, hm,“ mručel Ustrnul a krčil hlavu do ramen, dýmaje tvrdošíjně.

„Hm, hm,“ opáčil po něm Protiva. „Poslyš, Franci, ty jsi pravý Hanák. Než on se rozkývá, druzí jsou již o padesát kroků napřed. Tož mluv, co myslíš?“

„Není to špatný nápad, Hanzi.“

„To jsem již slyšel. Nápad! Dobře uvážený plán je to a ne nápad.“

Protiva mluvil podrážděně, a oheň jeho zachvacoval i Ustrnula.

„Máš pravdu, Hanzi,“ řekl živěji a vyndal dýmku z úst. „Čím déle o tom přemýšlím, tím více se mi projekt tvůj zamlouvá.“

V tom plesknul Protiva dlaní o dlaň a poskočil.

„A nyní napadá mne nová myšlenka. Ty jsi v naší obchodní komoře osoba na slovo vzatá. Vem také mandát, od ní.“

„Ale, ale!“ bránil se Ustrnul. „Pro mne to není.“

„Rád bych věděl proč ne. Instituce je nová, nikdo ústavě dosud řádně nerozumí, a tlačit se do toho bude málokdo. Smělému štěstí přeje. A risiko při tom není žádné, nepovede se, nepovede. Proto tě nezavřou.“

Ustrnul chopil se znovu troubele a dýmal prudce, vyfukuje kouř nosem.

„A závod, továrna? Kdo bude zatím zde, když oba budeme poslancovati?“

„Což nemáme Závišku? Uděláme ho správcem továrny, přidáme mu. Má přece vysoké školy technické, můžeme mu to s dobrým svědomím odevzdati. A počkej jen, jaké cesty otevrou se nám, až budeme zástupci lidu neb korporací. To nebudou manka, ale přebytky, sta, tisíce.“

Ustrnul potřásl hlavou v pochybnostech, Protiva popleskával ho mezi lopatky.

„Ostatně, můžeme sem vždy dohlédnouti. Jak pak dlouho trvá sněmovní kampaň? Několik týdnů, a je po všem.“

„A jak dlouho volební?“ namítal Ustrnul.

Protiva usednul zase, a zdálo se, jakoby se švakrem vyměnili si úlohy. Ustrnul byl nepokojný, zatím co Protiva, čím déle mluvil, tím více nabýval v hlasu i chování přesvědčivé energie.

„Chci to zaonačiti takhle,“ rozprádal Protiva své plány. V obci Brázdicích máme starostu, který je velmi dobrým řečníkem.“

„Rozvodu? Ten, co je nám dlužen?“

„Tiše,“ napomínal Protiva švakra, pohlížeje po očku na klímajícího frátera. „Rozvoda sám poslancem býti nemůže, pro své rozhárané poměry majetkové. Ale slovo jeho má váhu, je mezi rolnictvem oblíben.“

„Švakr jeho je předsedou rolnické záložny v Litovicích,“ poznamenal Ustrnul.

„Ano, a bratr farářem v Sejcíně. A všichni tři, Franci, na to nezapomeň, v mém volebním okrese. Rozvoda je náš, a počítám na jeho pomoc.“

Ustrnul se rozjařil. „Získáš-li Rozvodu, Hanzi, mohu ti k mandátu již nyní blahopřáti.“

Protiva se jen usmál a prohodil nedbale: „Již se stalo. Rozvoda je náš.“

„Brávo! Ale jsi ty jezovita,“ smál se Ustrnul. „Nic, nic, a najednou tě překvapí hotovou věcí. Člověk dostává sám chuť. S tou obchodní komorou, víš —?“

V hlasu Protivově byl nádech protektorský: „Jen s chutí do toho, Franci, a máš mandát v kapse. Pak ti budu moci blahopřání oplatit.“

Švakři stiskli si ruce a vstali. Vodíce se pod paždím, přecházeli a rozmlouvali. Doba byla plna kvasu, nové, nezvyklé cesty a průzory se otevíraly. Po více než desíletém jařmu absolutistickém, kdy tlumen byl veškerý svobodnější ruch myšlenkový, nastala náhle odleva v tlaku. Spoutané a umlčované idey vymršťovaly se odevšad, vznikl chaos, jenž dosud vířil, znejasňoval rozhled a zatemňoval situaci. Každý hledal, dohadoval se, kráčel nejistě, nemaje pevné opory, neznaje pravého směru.

Ani švakři neměli jasného rozhledu do budoucna, a běželo jim nyní především o to, domoci se mandátů jakožto dobrých pomůcek v obchodním boji konkurenčním.

„Vid', Franci, že v mém okrese není nikoho, kdo by mohl býti mým protikandidátem?“ zajišťoval se Protiva.

„Nikoho,“ přisvědčil Ustrnul a stanul. Obrátil se k švakrovi a pohlédl mu vážně do očí. „Hanzi, přičiníme se oba, a, co se mne týče, budu-li zvolen, chci povinnosti, jsou-li s mandátem nějaké spojeny, věrně plnit a zájmy svých mandantů dle možnosti hájit.“

Protiva zamžoural ku vřelému tonu švakrovi jen očima a prohodil hbitě: „Toť se rozumí. Já také.“ A rychle pokračoval: „A nyní, když v hlavní věci jsme se shodli, ven s barvou. Slovan nebo Němec?“

„Jak to?“ podivil se Ustrnul upřímně.

„Přece máme dvě strany v zemi,“ dotíral Protiva.

„Máš pravdu,“ zamyslel se Ustrnul.

Protiva pohlížel na něho okamžik napjatě, pak opřel se rukama o stůl a, zahleděv se na protější zeď, řekl s důrazem téměř útočným.

„Co mne se týče, tož pravím napřed, že půjdu se Slovaný.“

„Kýho výra!“ vyjelo z Ustrnula. Pohlédl upřeně na švakra a zaťal zuby pevněji do násadce dýmky. Protiva nehýbal se s místa, jen naklonil hlavu jako zápasník.

„O tom jsem, věru, dosud nepřemýšlel,“ přiznal se Ustrnul. „Také jsem toho jako obchodník nepotřeboval,“ dodal dobromyslně.

„Poslyš, Franci,“ promluvil Protiva, „řeknu ti, proč jdu se Slovaný. Vím napřed, co mi namítneš, že vychování, vzdělání a smýšlení naše až dosud bylo německé, že okolí naše, rodiny i všichni, s nimiž obcujeme, jsou buď skuteční Němci neb se za Němce vydávají. A přece můj otec, střížní obchodník z Jevíčka, němčinu lámal a německy psátí nedovedl, a mne i tebe učinily jen školy a obchod Němci. Co chceš? Dlužno přece býti konečně spravedlivým. Proč by měli mít Němci proti Slovanům nějaké nadprávi? Ptám se tě, Franci, proč? A pak, víš, u Slovanů budu mít posici vynikající; řekni mi jen, mnoho-li továrníků se k jejich straně hlásí? U Němců hrál bych úlohu podřízenou, velmi podřízenou. Ano, jsem rozhodnut a veřejně to před volbami doznám, že jsem Slovanem.“

Teprve nyní jako by se Ustrnul z úžasu svého vzpamatoval. Obvyklý jeho ironický úsměv objevil se mu kol očí.

„Prosím tě, Hanzi, jen se nerozpaluj!“ Protiva se zachmuřil, narovnal a nakroutil si oběma rukama kníry, popotáhl licousy.

„Je-li ti to k smíchu, pak tě lituji,“ odtušil nedbale. „Je to smutné, když ty, jehož matka dosud nezná ani otčenáš řádně po německu —“

Ustrnul zatřepal chlácholivě rukou. „Ale jsi na omylu, Hanzi. Ani mi nenapadá, tě kárati, naopak — eh —“

„Nu, co?“

„Nejsem žádným nepřítelem Slovanů a nechci nic a nikoho zapírat.“

„Jak že? Mluv rychleji!“

„Udělám to, co ty. Jsem Slovan rodem, budu i v tom s tebou za jedno.“

A očekáváje radostný výbuch švagrův, smál se na Protivu celým obličejem a napřahoval proti němu ruku ku stvrzujícímu stisku. Ale Protiva se zarazil, odstoupil a zavrtěl hlavou.

„To nejde, Franci.“

„Jak to? Proč by nešlo?“

„Z obchodního důvodu. Vidiš, Franci, skombinoval jsem si to takto: Ty na jedné, já na druhé straně a obchod pěkně uprostřed mezi oběma, ty budeš mít zákazníky německé, já české. Pochopuješ?“

„Hm — ano!“ odpověděl Ustrnul zdlouha.

„Víš přece, Franci, že, kdybych nemyslel, že to obchodu prospěje, ani bych se do toho nepouštěl. Nemusíme se vůbec příliš vázati ani s tou ani s onou stranou, co nám po jejich sporech? Ale něco ti řeknu. Ty bys se pro slovanskou stranu nehodil.“

„Aj? Proč pak ne?“

„To ti hned povím. Víš, jaké mínění zavládá o Slovanech v kruzích rozhodujících. Nechci tím říci, že dlužno se s míněním tím stotožňovati. Neříkám, že Slované nejsou národem kulturním, ale musím počítati s faktem, že mínění to zavládá v průmyslu, obchodech, v úřadech, vůbec všude u intelligence a zámožných tříd obyvatelstva. I my mluvíme a píšeme výhradně německy, což je též v pořádku a přirozeno. Poměry vytvořily situaci, a s tou dlužno počítati.“

„Co tím chceš říci?“

„Tolik, Franci, že za poslance slovanského hodí se jen povaha výbojná, energická, zápasník, který dovede plouti proti proudu, zkrátka, že já mohu býti já, ale nikdy ne ty.“

„Myslíš, že bych —“

„Nic nemyslím — ale prosím tě, Franci, uvaž věc chladně a uznáš, že můj plán, jak já jsem navrhl, je nejlepší — pro nás pro oba.“

Ustrnul zavrtěl hlavou, ale v tom cukrmistr Záviška vkročil, připomenout, že je čas k vlaku na nádraží. Oba švakři, obdařivše sběratele Schwerta, odejeli, a fráter natáhl mdlé údy své k odpočinku. Z rozmluvy neušlo mu ani slova. Dlouho o ní přemýšlel. Imponovala mu energie Protivova, ač byl příliš mlád, než aby pravé pohnutky její rozpoznal. Za to byl mu nesympatický zdoluhavý konservatismus Ustrnulův, bylo mu to známkou obmezeného ducha. Bylť Schwert, ač rodem Čech, málo dosud uvědomělý národně, a mrštná slova a zvukná hesla se mu líbila.

Z rána vydal se na obchůzku po Bezdružicích, sbíraje milodary pro svůj klášter prostějovský. Zúčastnil se služeb božích v chrámu i missií, ale pohledy, jimiž sledoval počínání si jezovitů, nebyly uctivé, a, když skláněl se před nimi, činil to jako beran, jenž chystá se trknouti. Byly ve fráteru Schwertovi jakési zbytky četby filosofické z literatury illuminátů, či snad utrakvistické pudy husitské.

Úmysly švakrů továrníků nezůstaly jalovými. Oba ucházeli se o mandát poslanecký. Protiva použil ku dosažení svého účelu všech agitačních pomůcek. Projevil se jako hlava chytrá, stal se vášnivým demokratem a působil na voliče, většinou rolnické, radikálními hesly a zejména svým slavnostním a veřejným přihlašováním se k slovanskému původu. Pověstným stalo se zakončení jedné jeho řeči kandidátní, v níž před voliči z Hané jako ku přísaze zdvihl pravici a zvolal: „Nenosím sice červených gatí jako vy, ale mám dobré, hanácké, červené srdce a budu se vás ujímati ze vší síly!“

Když pak všude prohlašoval, že, bude-li zvolen, ujme se svých odstrkovaných krajanů, že vymáhati jim bude týchž práv a výhod, jimiž dařeni byli dosud jen Němci, získal si popularitu tak, že zvolen byl za poslance valnou většinou hlasů.

Ani továrník Ustrnul nevyšel s prázdnem. Mandátu za obchodní komoru dostalo se mu bez obtíží, bez agitačních cest, a Ustrnul měl dosti pokdy přemýšlet o úkolu, kterého se převzetím mandátu podjal.

II.

V rodinách obou švakrů přijaty byly zprávy o úspěších při honbě za mandáty s radostí a zadostiučiněním.

Paní Protivová, dáma drobná, nervosní, a jak sama říkala, stále churavá, přijela schválně z jižních lázní, aby blahopřála muži a švakrovi, objala své tři hochy a svou přítomností (než zase odjede) dodala lesku dvěma společenským dýchánkům, pořádaným v appartementu rodiny Ustrnulovy. V kruzích obchodních pravilo se, že byla to právě ctižádost paní Protivové, která muži vnukla myšlenku ucházeti se o mandát poslanecký. Avšak dotazy svých známých o té věci zodpovídala popíráním, zdvořilým a určitým. Jisto bylo, že nikoli hřmotná paní Ustrnulová se svou pivoňkovou pletí, ale aristokraticky ubledlá a hubená paní Protivová — byla dcerou po vyšším, nobilisovaném úředníku a nevlastní sestrou paní Ustrnulové — byla vůdčí hvězdou večerů, že ona udávala ton, dodávala společnosti jakési známky distinguovanosti. Pouze jí k vůli dostavili se hosté z vyšší byrokracie, takže vyvarováno bylo jednotvárnosti ve shromážděné společnosti. Zastoupen byl tu obchod, průmysl, sem tam uniforma úřednická, fialový nákrčník kanovnický a plno hedvábných toilett damských (paní Protivová nenosila nikdy hedvábných šatů), vše to proudilo v čilé zábavě jasně osvětlenými prostory obydlí poslance Ustrnula, šveholilo, skládalo poklony dámám, blahopřálo poslancům a v důvěrných hovorech zajišťovalo si jejich podporu a protekci v tom neb onom.

Paní Protivová, když dostála závazku zdvořilosti k hostům a jejich dámám, věnovala se výhradně hovoru se svým domácím lékařem Schneeweisem. Byl to obrovský pětapadesátník, vždy černě oděný, nehlubokých odborných vědomostí, ale pln pravé, suggestivní víry ve všemohoucnost medicíny a ve své poslání. Již zvuk jeho hlasu, mačkaného nosem, ostrý a diskretně rozkazující, nemocným imponoval. Schneeweis byl znalcem lidské povahy, a ač byl jen patronem chirurgie, oblíben byl v městě i okolí tak, že kladen byl za roveň samým koryfeům ranlékařské školy olomoucké, graduovaným profesorům.

Když první opojení vítězoslávy minulo, odejel Protiva do Bezdružic, a Ustrnul zabral se do studií národohospodářských, dějepisných a politických. Bral úkol nový vážně, svědomí jeho nedovolovalo mu, aby vešel nepřipraven a nevědomý do svatyně, v níž rozhodovati se budou snad důležité otázky celé země, jejíž příslušníkem a reprezentantem byl.

Četl tedy a uvažoval. Otvíraly se mu oči. Celý svět nebyvalých poznatků před ním vzcházel. Užásal. Co jen o českém národu se toho dočetl! A vše doloženo listinami z archivů. A bylo mu stále divněji, pomyslí-li, že on, který byl z české matky, má státi na straně německé. Ale konejšil se, že činí tak jen ze zájmů obchodních, že vyžaduje tak celá situace jeho, že národ český si jeho služeb nežádá. Mimo to slíbil si, že mandátu svého nikdy na úkor českého lidu užívati nebude. Zůstane a může zůstat Němcem, ale spravedlivým i k národu českému.

Leč Ustrnul byl i v jiném směru rozrušen. Až užásal nad svou smělostí, jíž vztáhl ruku po mandátu. Teprve nyní viděl, jak veliký úkol je to zastupovati zájmy celé třídy, celého stavu, že je to úkol vyžadující veškeré síly muže, stojícího na výši doby i jejích vymožeností. A čím byl on? Snad dobrým odborníkem ve svém oboru, obchodníkem, ale ničím více. Ve všem ostatním dilettant. A to ostatní, jak to právě podstatně souvisí s vykonáváním, dobrým vykonáváním mandátu! Snažil se tedy soukromě, pokud mohl, osvojiti si co nejvíce potřebných vědomostí. Studoval celé dni, pozdě do nocí.

Choť jeho mu to samotářské kutění zazlívala. Odcizoval se tím jí i devítileté Rose. Prožíval s nimi dříve večery v banálním, ale milém a teplém hovoru, neb v divadle neb v koncertech. Nyní neměl pro ně pokdy, zanedbával je, na dotazy jejich utrhoval se a odbýval je netrpělivě.

Paní Ustrnulová byla dcerou zbohatlého povozníka Korhoně z Prostějova, jenž si vzal ovdovělou matku nynější paní Protivové. Seznala muže svého před šestnácti lety na střeleckém plesu v Olomouci. Z manželství vzešlo pět dětí, avšak pouze druhorozená dcera Rosa jim zbyla, ostatní zemřely v útlém věku. Paní Ustrnulová byla robustní blondýna, rysů poněkud obhroublých, malých, modrých očí v pihovité tváři. Chřípí jejího nosu stále se pohybovalo, nadouvalo se v affektu, při čemž potrhávala hlavou na pravo. Nabyla dosti nákladného vychování, ale prst duše její byla nehluboká, a vědomosti pracně nabyté časem vytratily se téměř docela z její paměti. Drnkání na loutnu, recitování několika veršů Bürgerových, jimž nerozuměla, několik francouzských drobtů, něco sentimentality z Claurenových novel, to bylo vše, co zbylo jí z bývalého vyššího vzdělání. Místo své ve společnosti vyplňovala ne hůře než jiná, nepomlouvala příliš, neměla excentrických choutek, nebyla koketní ani bigotní. Byla přítelkyní jakési hrubé okázalosti, v divadle měla raději frašku než vážný kus, byla ve vědách hodně naivní a věřila tradicím. Byla hodnou manželkou, jakých je ne na tucty, ale na kopy. Mluvila česky i německy, se zálibou však jen německy, v češtině „hanačila“, věděla o tom, a proto nerada mluvila česky, neb „po moravsky“, jak tomu říkala.

Rosa, jediné dítě manželů Ustrnulových, byla dívka zvláštní povahy. Hřmotná, tmavé pleti, sivých očí, zamlklá i ve společnosti rodičů a spolužaček, nebyla, ač byla nyní jedináčkem, nikterak miláčkem rodičů neb učitelů. Chápala jaksí zvolna a malomyslně rychle. Celé dni nepřivinula se, neobjala otce neb matku a pojednou, jakoby si náhle vzpomněla a chtěla zameškané nahraditi, chytala je kol krku, nemotorně se přivíjejíc, nuceně se smějíc a koktajíc zkomolená slova.

Byla rodičům záhadou. Neuměla si získati něžnosti matčiny. Když někdo s ní zažertoval, zamračila se neb zdivočila jako mladé hříbě, a každý pokus podobných lichotek končil výstředností, pokáráním a zahánbením dítěte.

Otec miloval ji hluboce a bral ji, jakou byla, za to matka spínala nad ní ruce a prorokovala, že dítě se svou podivínskou povahou žádné

šťěstí v životě neudělá. „Po kom to dítě jen je,“ dodávala vždy, „po mně jistě ne. Jako by ani pravého citu nemělo.“

Rosa četla v knížkách náruživě, za to ruční práce ji nebavily. Ráda ač těžce začala učit se frančině. Hudba dojímalá ji značným způsobem, naučila se podle sluchu zpívat písně Schubertovy, Abtovy, někdy doprovázela se na kytaru. Do domu docházela stará učitelka hudby, slečna Teklička, dcera po řediteli kůru od sv. Mořice v Olomouci. Byla Teklička chromá, nosila kol uší hoblinovité kudrlinky namazané černou pomádou. Zpívala s žačkou svou duetta Mendelssohnova, podivná duetta: vyšeptalý, dýchavičný soprán a dětský, ještě sploštělý hlásek altový. Ku Tekličce byla Rosa upřímnou, sdílnou, k ní tulila se něžně, líbala ji na vrásčité líce. Ku guvernance švýcarské, kterou opatřili jí rodiče později, koketní černovlásce s chmýřím pod nosem, nikdy Rosa nepřilnula důvěrně,

Konečně nadešel den, kdy sněmování mělo býti v Brně zahájeno. Oba švakři poslanci vypravovali se na cestu. Ustrnul vyšel z Olomouce den dříve, kdežto Protivu zpozdila jakási účetní záležitost v Bezdržicích.

Na přestupní stanici dráhy v Neměřicích setkal se Ustrnul s drem Boskovským, který již v roku 1848 poslancoval. Boskovský byl přívržencem strany československé, Riegrovy, a byl starý již a vysoce vážený parlamentárník. Byl taktéž nyní poslancem.

Dr. Boskovský znal Ustrnula osobně a hlásil se k němu jako ku kolegovi poslanci. Pozval ho, by přisedl k němu do vozu a upoutal ho v brzku živým hovorem, ovšem německým. Doktor probíral nové osoby parlamentární a přirozeným způsobem jal se Ustrnulovi vysvětlovati a odůvodňovati své politické stanovisko. Vykládal jasně a logicky, proč přidržuje se politicky bezmocné strany slovanské proti bohaté, vládnoucí straně německé. Vyličoval dějiny slovanských praobyvatelů zemí koruny české. Ustrnul neslyšel poprvé, že Slované moravští jsou příslušníci jediného kmene československého, znal již v povšechných rysech i děje Moravy, země, do níž panovníci čeští ve století třináctém a čtrnáctém osadníky německé povolávali, aby tu města zakládali, řemesla, těžířství a hutnictví zaváděli, a města ta že byla králům oporou proti zvůli stavů panských. I poukaz na českou literaturu, starou i novou, nebyl Ustrnulovi novinkou.

(Pokračování.)

G. FLORA:

Tragédie lumpa Ostaše.

Domkář, zedník, starý voják.

Měl ženu a dceru. Obou pozbyl. A to tak:

Mezi mlýnskou stokou a železnicí staví se nový, rozsáhlý dům pro úředníky. Z červených cihel, okna a dveře lemované bílým kamenem. Ostaša tam pracuje, ovšem, zvolna a klidně. Jeho dcera, štíhlá, svižná a hnědá jako liskový prut, donáší otci cihly, maltu; postává, poposedává, mnoho nepodělá. A černýma očima jiskří a pohlíží zlomyslně.

Na stavbu dochází mladý stavbyvedoucí, Klaudius Výchopeň. Má černou, do špičky přistříhnutou bradku, a na děvčata je jako jed. Tomu padla Ostašova Hanče do oka, a on zas jí. A scházejí se spolu, scházejí se večer ve vrbovém mlýnském potoku. Ostašovi povídají „to a to“. Ostaša nic. „Ať se jenom potěší!“ A praskne pěstí na stůl, až koníček se šedou povyskočí jaksi ustrašeně. „Chudý lid - ať se potěší.“ Přijde stavbyvedoucí k tomu. „Jen se s ní potěšte,“ povídá mu Ostaša, hodně nadraný jako vždy; „jak povídám — chudý lid, musí být pánům ku potěšení.“

A stavbyvedoucí se také z míry s Hančí těšil -

Až pak hodně později již, na druhý rok, na počátku léta loví rybář v mlýnském potoce. Sedí nad ponořeným čepem a klidně pokuřuje. Komáři zpívají, a on bezmyšlenkovitě hledí do žlutých vod trochu rozvodněné struhy. Něco zatáhne. Táhne, táhne, břemeno veliké. A z vody se vynořuje modravě nazelenalá, slizká mrtvůlka děcka. A už se ví všecko. Před týdnem se Hanče Ostašova ztratila. A nyní ji hledají četníci. Však ona — číhá na stavbyvedoucího. Že by byla nějak těžkomyslná — to ne. Ale ráda by se mu pomstila za to, že ji nechal. On však se měl na pozoru a zmizel. Odejel až někam daleko do Uher. Nekalé svědomí mu nedalo stání. — Hanči chytili pak četníci v mlýnském lese. Neproniknutelná je tam houšť, kopřivy tam rostou na sáh vysoko a v horkém letním slunci vydechují plamenný, opojný puch, ježž teprv večerní vítr vyháňá z lesa a donáší na dědinu. A když na tě zavane, jakoby tě objala vlna jakési žhavé, hříšné a hrůzné vášně.

Tam se Hanče schovávala po týdny, čím se živila — Bůh sám to ví. Ponocný vykládal, že stín se plíží k Ostašově chalupě vždy k půlnoci, a jelikož se nevědělo, je-li Hanče živa či mrtva, tak hned vybájl pověst o nešťastné dceři, jež po smrti svému otci přichází činit výčitky. A psi vskutku v ten čas po vsi štěkávali, a celá ves byla poděšena. Až konečně ji chytili, hubenou, temně opálenou a vzdorovitou. Slova nepromluvila. A po několika měsících zemřela ve vězení na souchotě.

Její matka, Ostašova žena, se klepala, klepala. Taková rachotina, radosti to ve světě nemělo, muž to mlátil na potkání: což divu, že se roznemohla. Trápí se, žádný si jí nevšímá. Dcera jako suk, a pak jí ji odvedli. Muž zřídka kdy střízlivý. Musili jí sousedi poslat pro lékaře. Přijde, proklepává ji, kroutí hlavou. Ostaška mu úzkostlivě hledí do očí. „Tož jak, pane doktor . . .?“ Těší ji. Však zas jaksi bude. A předepíše medicínu a odchází.

Ostaška nerada by se loučila se životem. Podezřívá Ostašu z nevěry, že si totiž nadchází vdovu Rafajovu, buclatou, pevnou čtyřicátnici ze sousední chalupy.

Jednou na večer je jí tuze špatně. „Podej mně tu medicínu, ty sužo,“ povídá Ostašovi. Ten, proklínaje, se zdvihá, šmátrá, šmátrá v polici u lůžka a konečně jí to podává. Ostaška učiní notný doušek: „I ty lumpe, ty potvoro prachsakramenská, ty vrahu bohaprázdný, tož ty tak? Ženu otrávit, abys s tou k mohl se milkovat? Já ti dám! Akorát teď neumru, abys viděl, ty nestydo pohanská.“ A Ostaška už se sbírá s lůžka, kosti v ní rachotí jako v pytli. Ostaša jí totiž podal ve tmě láhev s petrolejem.

Rozčilení však ji dorazilo. Postaví se na podlahu, zachroptí. Proud krve jí chrstne z úst. Zkáci se, a konec. Ostaša je vdovcem.

„No vidíš, nač ti to bylo!“ povídá Ostaša jaksi dobrácky. „Nač se taky zlobit? Lide, lide . . .“ A důmyslně a shovívavě jaksi potřásá hlavou.

Tak ztratil poslední svou bytost. Zajímavo, že po pohřbu, častuje účastníky, se tak zpil, že počal produkovat se s kouskem, jež jinak jen na popeleční středu si nechával. Dal se v prostřed hostinské místnosti pověsit nohama na dlouhý řemen, a pak hleděl po rukách se doplazit ku zdi. A jaksi se mu to nedařilo.

Po smrti ženině počal úplný rozklad jeho života. Počal se potulovati, dělati se mu nechtělo. Najednou v něm uzrál plán. Chalupu prodal za pár set a zmizel. Asi za měsíc táhne bagounař dědinou se stádem polských vepřů. Lid hledí a koho nevidí, jak Ostašu-bagounaře. Že prý má „kšeft“, a dobře se mu vede. A opět zmizel. — Maličko, a uzřeli ho opět, tentokráte v průvodu šupaře: postrkem ho odněkud poslali domů, bez bagounů, bez peněz, zničeného alkoholem. —

Hle, tu ho nyní máte; u kostelních vrat, při svatbách, pohřbech, křtinách. Stojí mezi ostatními žebráky jako stařec-bohatýr, s možným, bělostným vousem a rovně splývajícím vlasem. Druzí se choulí jak ovečky, bledí, bezvýznamní, řekl bys, jaksi průhlední. Ale on se zapomíná, a mezitím co v prstech smyká růženec, hledí jeho zraky bodře vůkol; jen občas se rozpomene, skloní hlavu na levo, potřese vlasem

jakoby nad marností všeho, a jeho pohled se uměle rozteskní: to však jen tak. Víc myslí na odpoledne, až zasedne v zapadlé putyčce na konci vsi. Vidí se: dřímá, a před jeho zrakem lepkavý, žlutě natřený, kulatý stůl, on se o něj opírá. Rozličná písmena a klikatiny divné jsou vyplněny černou špínou. Tu trochu rozlité kořalky, a muchy obíhají kalužinku, usrkují, bzučíce poletují, líně poletují. A on dřímá, a venku je vedro. Přijde Chmela, přijde Zygmunt. Chmela vytáhne špinavé karty, vytřepe z nich vlhké drobtý chleba a, sebrav je koncem prstů v kuličku, pozře je. „Tož co . . .?“ praví lhostejně.

A tak se pobaví. Ostaša vidí živě ty karty. Znají je všichni tři podle rožků a skvrn, a každý hned ví, kde je které eso, kde která desítka.

Přijde večer, a rozejdou se. Chmela má nocleh kdes v tarase u řeky, Zygmunt zas u rodiny, spává v chlívků s kozou; najdou-li jej tam, vždy ho počnou tlouci, načež on vždy s resignací: „Ale lide důmyslný . . .!“ počne a sbírá se.

On, totiž Ostaša, spává pod širým nebem. Dlouho již. Našel stoh v polích, zanedbaný, opuštěný. Majitel neví co s ním počít. Sláma prohnívá a sešpinavěla. Ostaša tam má svůj brloh a sklad. Totiž něco chleba, prázdnou láhev, něco hadrů, vyrudlá perka. Tam se vrací vždy kol desáté hodiny večerní. Stává se, že za dlouhých dešťů několik dnů po sobě nevyleze z doupěte. Tu podřimuje ve vlhkém a hnusném vzduchu díry, sem tam pojí něco chleba, zapije kořalkou a opět spí. A cítí to téměř zvířecím pudem, když se venku zjasní; tu čtvernožky prolízá dlouhou a úzkou chodbou na venek. — Jiné jsou zas noci, kdy v mléčném svitu luny, jež se rozlévá po řepiskách a brambořích, Ostašovi vstříc kyne stoh jak bledý, skvoucí přízrak v závoji par, vystupujících z vlhké, hniající slámy. Je-li vlažná noc, zůstává u vchodu, zády opřen o stoh, a dumá. Čeho nadumá? Ničeho. A jeho myšlenky taky nejsou nikterak světoborné. Třeba: hledí, hledí. Uvidí svůj rozedraný bot: A v jeho ubohé hlavě počne se to mhlít o ševcích a úspěšnosti jejich řemesla. Kdyby to tak sám uměl. Řemeslo pohodlné, člověk si posedí, povyspí se, a nikdo nad tebou nestojí. A groš se taky vydělá, aby bylo na nějaké to pití. Tak jako třeba Zygmunt. Lumpa kus, den dělá, tři dni lenoší. A přece na živobytí si stačí. Arciť, jaké živobytí. Ale . . . jaké, také. — Někdy si Ostaša také zazpívá. Často jsem ho slyšel, v pozdní večer, jak jeho třaslavý hlas volal za humny. Chraplavě a měkce nese se ten nápěv nepěkný krajem. Ale, jsi-li teskně naladěný, počneš rozpoznávat v tom jednotvárném zpěvu jakýsi žal, žal života zakrnělého, nevědomý, zavilý. A jme tě ono podivné mrazení, jež je vždy výsledkem bezprostředních dojmů hudebních. Zjeví se ti existence Ostašova ozářena podivnou a výmluvnou tragikou, promítnuta jaksi do všehomíru. Žal tvora ubohého, malicherného uprostřed ohromující mnohosti zjevů. —

Tak žil životem jednotvárným, jemuž chybělo veškerých vznětů. Co se nanadával na ženu, dokud žila, ale nyní viděl, že se tu bez ní nudí. A stáří mocně na něj doléhá. Už ani ty karty ho netěší, a pak se Chmela také kdesi ztratil. A pomalu se stává zbožným a mladým začasto dělá kázání. Tak dochází na neznabohy. —

Přijde do vsi vandrovni-pekař. Je pěkný, tvář má okrouhlou, podivně bílé, ženské pleti, černé knírky, modré oči s tmavým nadočím. Ty oči hledí jaksi uštvane a jsou začervenalé.

A rovnou cestou do hospůdky. Ostaša je na svém místě. Sedi a podřimuje. Pekař zasedá k Ostašovi, jenž vypadá neobyčejně patriarchálně. „Sklínečku kořalky,“ povídá. A pije, pije. Vypije jednu, poroučí druhou. A večer je dlouhý. „A tož jak, což vy, strýče?“ povídá Ostašovi. Ten se ani neohlídne. „Podejte mu taky jednu, pantáto,“ povídá pekař, a znov se na Ostašu obrací s divným zájmem. Jeho oči jaksi smutně hledí, a jakoby se v nich i slzy třpytily. „Což, nepromluvíš ke mně, i ty mne odpuzuješ? Lide, lide . . .“ jakoby k sobě povídá pekař, podivně rozteskněn.

Na ránu k němu těsněji přisedá: „Pij, povídám, hlupáčku; mám hromadu peněz, oj . . .“ a máchne smutně rukou a povídá to potichu: „mám hromadu peněz; a ty . . . pij. A ruku mně podej.“

Ohlédl se plaše vůkol. Hospůdka prázdná. Jen švarcvaldky krápour hostejně, jen muchy líně vrní nad stolem. Jen na zdi obraz kybice mu padl do oka, jak drží prst na ústech.

Pekař se zamyslíl.

A z čista jasna začne povídat, a slzy mu padají na zaprášený kabát: „Zabil jsem, bratře, člověka nevinného. — Jdu ti z T . . . a dojdu cestujícího. Vesele si popiskuje. Divno mně to, je parno. Jářku: co že ty si popiskuješ? A on vesele se usmívá: to že jen tak. Zalíbili jsme se sobě a jdeme spolu. Jdeme deň, jdeme druhý. Spolu spíme, spolu jíme. Sem tam on něco za mne poplatí. A hospůdek je podle cesty mnoho. Přijdeme taky k jedné a žízni téměř umíráme. Pijeme tedy, a dál se nám jaksi nechce. Až soumrak se schýlíl, a tedy jsme si umínili tam nocovat.

Prokletý chlast! Povídám ti, prokletý.“ — A pekař mrskl sklínečkou pod lávku.

„Tak jsme se ti trochu jakoby nadrali, a mu se rozvázalo. A vykládá, vykládá, a já poslouchám. Že jde do světa, mařůška mu umřela. Tož prodal chaloupku za 800 rýnských a hledá, kde by se ve světě uchytl. Ty peníze že má u sebe, na krku v míšku, co mu ještě matička udělala. A že se o ně divně bojí. Pláče ti mně, bratře, v náruči, jak si vzpomněl na matku. A jak ho objímám, nedá mi to, a makám: a pravda, peníze má. A zlý mně povídá: jak, abys ty peníze vzal. Já na to: No, až usne. —

Teda spíme v seně, na půdě kolny. A jak ho slyším chrápat, vytáhnou křivák a hmatám míšek a přeřezávám provázek. Už mám míšek v hrsti, tu on se mně probudí a už mě drží za ruku: Zloděju! zloděju! počne. Mne chytne strach. Tož ty tak? si povídám, pustím kudlu a peníze z ruky a počnu ho škrtit. Rvali jsme se tam v seně dlouho. Byl složitý, a strach mu dodával síl. Až se mně ho podařilo chytit za chřtán: mrčí mně pod rukama, jako když skopa zařezáváš. Já nepouštím; a pojednou — je ticho. Pro Boha, snad jsem ho . . . Pořád ticho. Škrknu sirkou. Vidím: hledí na mne skleněným zrakem, vyvaleně, ztrnule. A celý je v obličej

zarudlý a zamodralý. Ježíši, Marija! vzkřiknu potichu, a všecko pode mnou klesá. A tak ti tam trčím, nevím jak dlouho, a všecko se se mnou točí.

Konečně se z toho probírám. A co bych si z toho dělal, si povídám. Škrkl jsem ještě jednou, sebral kudlu a peníze a vytratil jsem se ze stavení. Jen pes jednou zaštěkl, ale hned zas zalezl do boudy. Před vrahem! Slyšíš? I tu němou tvář hrůza jala.

A tak mě tu vidíš, je tomu ale tři dni. Bratře, odpusť a ruku mně podej. Ať se mi uleví, ruku mně podej! Půjdu na úřad: vemte si mě. Zabil jsem, páni, člověka, člověka nevinného. Nutno mne taky zabit. — A tak jsem jenom, bratře, si chtěl odvahy připít a . . .“

Pekař pláče a potřásá beznadějně hlavou. Z modrých očí slzy jediným proudem tekou.

Ostaša na to ničeho dosud neodpověděl. Jen pije, pije. Jakoby dumal, co dělat, co počít. Zmaten pitím a ještě něčím, co nepoznává, připadá si náhle neobyčejně velkým a dobrým. A v pekaři vidí hříšníka, a nutno ho vést. — „No, co bys, hlupáčku . . . hle, vidíš, třeba já na příklad, jsem taky . . .“ Ustal, a zamyslíl se náhle a vyjeveně zíral v jedno místo.

Oknem se řine do jizbičky jakési rozlaďující, žlutavé světlo. Slunce se chýlí k jehličnatému obzoru. Před očima se Ostašovi dělají zelené a rudé mžitky. A v ústech je mu jaksi plano.

Zasténá nepokojně. Vstane a ohlédne se po pekaři. Ten pohled jakoby pravil: „Pojď.“ To není víc Ostaša.

Vycházejí tedy oba z hospůdky. Síla požití kořalky se na čerstvém večerním vzduchu hlásí mocně. Podle plotů přicházejí pomalu k řece. Lavečka je tam malá, kde se právě; voda bahnitá, a plove na ní husí trus a chmýří.

Nad vodou se chvěje truchlivé světlo zmírajícího dne. „Podíváme se do vodičky,“ povídá Ostaša a už s lavečky slézá a brodí se, brodí dál. Boty, plné vody, v bahně mu uvízají. A voda mu jde již pod krk, a on pořád ještě nic. Pekař za ním. „Aby jsme se vrátili, strýče,“ povídá starostlivě Ostašovi. „Eh . . . nač ten život.“ Ostaša zalomí směšně rukama kol hlavy a klidně pak, jakoby si lihal, padá na tvář do vody. Pekař hledí udiven. Pojednou se mu vyjasní zrak. I úsměv bolestný, tak krásný na tváři smutné, se mu objeví okamžik na rtech: „Odpusť, Slitovníče. Nutno zemřít.“ Pokřižoval se a schoulil se pod vodu. —

* * *

Když půjdete za měsíčné noci za dědinu: V mléčném svitu luny, jenž se rozlévá po řepiskách a bramboříštích, kyne vám vstříc stoh jako bledý, skvoucí přízrak v závoji par, vystupujících z vlhké hnijící slámy. Majeteček Ostašův kdes uprostřed té nádhery, té rosy, toho chladu.

Není tomu dávno. A Ostaša odešel, jakoby se měl zítra, snad pozejtří vrátit.

V. ERBEN:

Kniha a knižní trh.

Není dotěrnějších obchodníků, nežli jsou knihkupci. Běda vám, dostalo-li se jméno vaše do nějakého adresáře, anebo je-li uvedeno se slušnějším příspěvkem v seznamu sbírek k veřejným účelům. Vráťte se osvěžen z odpolední procházky — balíček! Co je to? — Přinesli to. Takový premovaný sluha, milostpane! — Že se na ni líbezně usmál a že ji štípl do bradičky, nevyzradí. Premovaný sluha imponuje, rozbalíte. Slušná knihovnička a prozatímní účet, adresovaný Slovnítnému pánu. Ale Slovnítný pán má svého knihkupce anebo není ani sběratelem takových potištěných špalíků. — Vráť se. — Ano . . . vrátí se! Dnes ne, zítra zase ne, a za týden změnily knížky povážlivou měrou svůj panenský vzhled. Užili jich za podložku pod horkou mísu, a mísa nebyla právě čista, napsali na obálku denní účet, dlouhý jako litanii, synáček vystříhl nějakého toho panáčka za ozdobu na penál, a dvouletá Mařena počmárala okraje stránek hojným počtem zdařilých a originelních ilustrací. Některé knížky vůbec nejsou k nalezení, snad tam, u ďábla, ani nebyly. Pořečnít si mravokárně, a je vám hořko v duši. — Co už je platno, budem číst. — Literaturu položíte na noční stůl, aby byla po ruce, a prozatímní účet zařadíte do sbírky svých hříchů. — Ale to byl jen začátek vašeho utrpení. Přijde druhý balíček, třetí — desátý, jednotlivé sešitky s fakturami a bez faktur padají jako krupobití do vaší klidné domácnosti. Přinášejí je sluhové, premování i nepremování, přinášejí prohnání hoši v zástěrách, přinášejí zpocení listonoši. Od firmy A. B. C., z administrace X. Y. Za jednu vrácenou věc zaplaví vás sto nových — hromadí se to na stolech, skříních, pohovkách, nemine dne, abyste nebyl nucen burácet hromem nad hlavami členů své milované rodiny, k tomu cítíte, že stáváte se mužem zadluženým, a vlasy, máte-li totiž jaké, vám z toho všeho kvapem šediví. A obrany není. — Zaplaví-li kobyly tvé osení, udusíš je kouřem, na blechy jest perský prášek, i na phylloxeru našly se chemikálie — ale na tuhle svízel knihovou jsou prostředky tyto příliš slabé.

K tomu ještě něco: Jsou romány, milý pane, z nichž by se i bažant musil stát fantastou, jsou cestopisy, které by ztrávil sotva kachní žaludek, jsou anekdoty, na něž odvažují se ztěžít, a to jen šeptem, staří kocouři u „opuštěného stolu“ v . . . ské restauraci — a to všecko najdete v těch zatracených knížkách. Žena to hltá už od ranní toalety, služka to slabikuje při zadělávání knedlíků, a děti nadšeně obdivují umělecká díla školy hypernaturalistické, jež přidána jsou na sesílení slovesného umění. Děti vám moudří, žena vrtohlaví, a larové vašeho krbu rozbíhají se s polekanými tvářičkami.“ — — — —

Tato naenie není smyšlenkou. Slyšíte ji zpívat neintelligenta, jemuž vlastně „zlatník“ jest jedinou mírou pro všecko pozemské i nezemské,

a slyšíte ji zpívat také *intelligenta*, když tak někdy, jak se říká, levou nohou s lože vstal. Někteří vyjadřují se drastičtěji, a někteří protkávají lamentace šfavnatými citoslovci.

Posloucháte — a jste-li náhodou knihkupec, stydíte se za své řemeslo.

A jste-li náhodou spisovatel?

Vzpomínáte:

Jaká to byla tenkrát čarokrásná letní noc! Hvězdy jiskřily jako živé v měkkém sametu oblohy, a dřímající země dýchala sladkou vůní z kvetoucích lip a z dozrávajícího osení. Všecko spalo, všude bylo hluch, jen vy jste bděl, skloněn nad bílým papírem, při jasném svitu lampy. Zdálo se vám, ta svatá noc že zašuměla křídly geniů, a že něžná mlha, dštící jemně z vysněných krajů nad hvězdami, zaplavila duši vaši a pohnula její hladinou. Co v ní bylo temno, zjasnilo se růžovou tou záplavou, co v ní bylo kalno, ulehlo, jako uléhají netopýři, když slunce vyjde nad obzor. Cítil jste, že duše vaše jako anděl jest čista v této chvíli posvěcení, a že jste vyvolen mluvit k srdcím zatvrzelým a chorým, aby ozdravena byla všemohoucím lékem božským, nektarem lásky, který šumně kypěl z nitra vašeho, jehož prstem dotkl se Pán.

Mluvil jste, blouznivče ubohý, a hle! jakého vaší řeči dostává se vítání! Mluvil jste, a byl jste při tom nejnezištnější ze všech, kteří pracují pro jiné. Čeho jste se mohl nadati od své činnosti? Peněz? Ach, nechutná otázka spisovatelských honorářů! A k tomu váš nakladatel musí je vytloukati pro vás způsobem skoro revolverovým. Obecenstvo vás nechce znáti, nepovoláný oráči lidských duší. *Dolce far niente* v citu, *dolce far niente* v myšlení, kult smyslnosti jest devadesáti devíti ze sta jediným náboženstvím. Proč snažíte se hýbati hničícími jejich vodami? Pro slávu snad? Viděl jste slzu v oku virtuosa, z jehož všedních potřeb k nadšení rozběsněný dav činil si relikvie? Nebyla to, věru, slza radosti. Tupí jsou mnozí a mnozí jako vojenské brůny k poesii hudby, přístupní jen fyziologickým jejím účinkům, a umělým hmatům, mistrným skokům smyčce rozumějí sotva tolik jako žáček, vydírající první škálu ze svých housliček. Ale pověst, ale reklama, ale moda, jejíž bacilly na malé duše nakažlivěji působí než asijský mor, a vyšňořený sál, a záře elektrických svítilen, a geniální úžas, a sličná tvář . . . Jaká je to smutná sláva, která neplyne z poznání, nýbrž z davového fanfrnění, z lidské hlouposti! Jiné, pohodlnější cesty vedou k penězům a slávě, na apoštolování odpovídá dav pověstným: Ukřižuj!

Ale vy vzpomínáte:

Není tomu tak dávno, několik let, několik desetiletí — tenkrát byla kniha chloubou, jí vykazovali místo v salonu, kam teď kladou leda ještě tlustý čínský papír, potištěný obrázky. A nejen chloubou — předmětem uctívání, družkou byla, učitelkou, utěšitelkou. Za krásným posláním svým putovala malou vlastí naší, a ne na tvrdou skálu, nýbrž do teplých lidských srdcí padalo sémě její se svým požehnáním. A vavříny žreců bohyně Poesie vznešeného řádu byly odznakem, ne-

byly pocuchány, nebyly poházeny blátem, nebyly učiněny korunou trnovou.

A dnes?

Belletrie — brrr . . . !

Snad ještě pro děti, snad pro ženy, pro zahaleče. A vlastně jen pro ty z nich, kteří ke sportům moudřejším a modnějším, ke kolečku, k miči, k atletickým hrám a k podobnému neobrátili zrak . . . Ale vážný muž aby ubíjel tím drahý čas? Ach ne, můj drahý, něčím jiným ano, ale — básní, ale — románem? Těžké je to, ach, oč těžší nežli salonní žvast nebo hospodská hypnosa. A co by řekli lidé, kdyby přistihli dekorovaného vousáče, rozplývajícího se citem nad vašimi veršiky? Vycházíte z mody, přátelé. Nejvýše do divadla, a možná, že i tam v brzku výpověď přijde na krátkou lhůtu. Vždyť i tam jste už malí vůči vítězné hudbě, a vždyť i tam nejspíše ještě paumění dodělá se plných domů a nefalšovaných triumfů. Kroužek vašich vyznavačů od roku k roku povážlivě sужuje se, a snad jen síla setrvačnosti drží vás dnes nad vodami. Neklamte se tím, že zření davu obrací se ještě dnes se zájmem k vašim osobám. K osobám ano — jste kuriozitou — ale k vašim dílům ne; znají z nich sotva ta, která vnějšími okolnostmi stala se sensací, anebo která spustila se k nim a staví fantasii domečky z vlastního jejich bláta.

Ale proč, pro Boha?

Což změnila se kniha, či změnili se čtenáři?

Anebo snad nebylo ani pravda, co vykládáno o významu slovesného umění, zejména od doby po památném vynálezu Gutenbergově? Přišli snad lidé k lepším na tu věc názorům a odvracejí se od vás, jako odvrátili se od kterékoliv překonané theorie vědecké?

Ne, stokráte ne! Jest dobře známo, že theorie vědecké nebývají překonány, že jen unikají zrakům nezasvěcenců, jako jim mizí kámen, jejž zabudovali v zeď paláce. Jsou zakryty vrstvami vyššími, jimž jsou podkladem. Ale čím přikryto bylo vaše umění, co nad ně vyniká, co je nahrazuje? Neznám nic, co by bylo suggestivnější, co by bylo vhodnější zadřimlé srdce k svěžejšímu povzbuditi tepání, co by bylo silnější pomůckou ku výchově v době naší, na vychovatele tak chudičké. Kulturně duševní nezbytna jsou slova životní pravdy a slova vzbuzující ruchy citové, a tato slova fabrikují se ve vašich dílnách, belletristé, nikde jinde. Ne neprávem zove se bible písmem božím.

Ale dejte dítěti zvůli, a buďte ubezpečeni, že obrátí se zády ke své gramatice, ač popírati nelze, že znalost gramatiky člověku jest prospěšna. Dítě toho neví, proto potřeba jest nutiti je k učení. A ví průměrný dnešní člověk, jaký zisk pojití může z belletrie neřku svazkům, vízícím lidi v lidstvo, ale přímo vlastní jeho osobě? Kdo ho o tom přesvědčil? Řekli mu, věřil; v pravdě však nežádal na knize pranic víc, než aby mu byla útočištěm v době nudy, a aby k nesmyslným skokům dráždila jeho fantasii. Leč víra může býti nahrazena jinou věrou, a rej obraznosti, nehledě ani k tomu, že člověk, zralý věkem, méně jest k němu způsobilý, i mladému se může znechutit. Neměli jste prostředků donucovacích, hleděli jste tedy kde čím ke své knize

připoutati čtenáře. Buď vědecké spekulace zabrali jste v obor své působnosti, anebo hněvným proudům politickým razili jste dráhu svým nadšením, anebo snížili jste se v oblast průměrných ba podprůměrných čtenářů tak hluboko, že vás mezi nimi už nelze rozeznat. Snad pomohli jste knize, ale umění bezpečně při tom zplakalo. Stálým tím tahem dolů došlo se až k literatuře, již kavárni číšník nosí skrytu v šose svého fraku a již prezentuje jen známým hostům se šibalským úsměvem.

A slovo mají také knihkupci. Jim jest kniha předmětem obchodu, a některým z nich není ničím víc, těm nejlepší knihou jest ta, které jde nejvíce na odbyt. Knihkupec chce na knize vydělat. Zazlívati mu toho? Z jakého důvodu? Každý dělník hoden jest mzdy, a práce knihkupce, jeho starosti hmotné, jeho risiko o nic nejsou menší, nežli kteréhokoliv obchodníka jiného. Nelze zazlíti ani spisovateli, stojí-li ostře na stráži svých zájmů hmotných. Četli jste nedávno o ženě ještě mladé, o vdově po umělci, která, aby unikla hrozným vyhlídkám do budoucnosti, zabíhající až v nějakou tu pastoušku domovské obce, zasnoubila se s děsivým žencem ledovým, který polibky svými vypíjí duši z těla? I spisovatel má bílou důvěřivou choť, a neopeřená holátka vzhlíží k němu jasnýma očkama a drobné ručky po něm vzpínají. On miluje je, víc je miluje než člověk jiný, protože jeho srdce zjemněno jest jeho řemeslem. Ó, on má také tak zvané povinnosti občanské a má jich víc než jiní, protože lůžko rodiny umělcovy začasť tvrdé jest a vždycky nejisté. Kde, v kterém kulturním státu najdete gáže pro umělce v státním rozpočtu, kde postup, třídy dietní, kvinkvenálky? Kolik je zlatých límců pro ně, kde jsou pensijní fondy pro ně a jejich rodiny? Nikde! Umělec ostrčen jest stranou od závodění tříd; není státníka, není národního hospodáře, není sociologa, který by se byl kdy zabýval chlebovou jeho otázkou. Hodí-li mu někdy něco, aby pochlubili se kulturní vyspělostí, je to almužna, z níž čiší skoro pokoření. Spisovatelovým nejvěrnějším druhem, jeho praktickou hlavou, ba jeho mecenášem jest jeho knihkupec. On ho uvede do světa — ostýchavého nováčka, on tak anebo tak vnutí ho opatrnému obecenstvu, on ho pozvedne svým reklamním aparátem; a možno-li vůbec zabezpečiti budoucnost spisovatelovu, zabezpečí ji jeho knihkupec. Ale knihkupec jest obchodník, a moderní obchod má zvláštní ráz: obchodník snaží se býti velkoobchodníkem, výrobce chce se státi velkovýrobcem. Nakladatel začne skromně, ale, je-li snaživý a přeje-li mu štěstí, vzrůstá závod a dostoupí konečně takové výše, že roční výroba obnáší tisíce a tisíce centů potištěného papíru. A je-li takových velkovýrobců v malém národu několik, a je-li vedle nich řada obchodníků drobnějších, kde má se vzítí uměleckých děl pro tu spoustu novinek, a kde má se vzítí konsum pro to moře knih? Vždyť nutno míti na zřeteli, že z peněz vynaložených na tiskopisy lví podíl dostane se žurnálům. Není potom divu, že sbírá se cokoliv, co jen trochu obstátí může před metranpážovou soudnou stolicí, že jest import četby nezdravé, že jest zimničná shánka po věcech sensačních, ať už sensace dospěno způsobem jakýmkoliv, že buben reklamy při věcech hodných i nehodných

tluče až k omrzení, a že ponižující volání po konání národní povinnosti ke knize čím dál tím bezúčinněji odráží se od hrudi zmatených a znechucených čtenářů.

Nadvýroba knih, neohrožuje-li již, brzy ohrožovati bude náš knižní trh, ač — dobře počítáno — naši umělci — belletristé mají na ní podíl pramalý. Ale nadvýroba znehodnotí knihu, ona z ní učiní dotěrný hmyz, jemuž se budou lidé bránit, a při tom budou i těžká zrna odmítána s plevami.

Zásada „málo ale dobré“ platí u knihy víc nežli u kteréhokoliv zboží světa, a mělo by zejména u národů malých pracováno býti k uplatnění zásady této se vším úsilím. Lékaři stěžují si do mastičkářů, ale oč více trpí spisovatelé, graduovaní talentem a vznešenou myslí, od mastičkářů slovesného umění! Parnass jest místo nechráněné, vydrápati se naň může každý, kdo není právě analfabetou a přisvojil si trochu slohu ze své lektury; ale není-li v hlavě nic, není-li v srdci nic, a není ani vědomí zodpovědnosti, a není ani vůle prospěti, leda snad sobě honorářem a predikátem spisovatele, co s tím mají Musy, co s tím má sousedící s Parnassem věštírna Apollonova?

B. HRON:

Něco z průmyslu.

K využitkování méně cenného dřeva, zejména kmenů křivých nebo slabých, jež by jinak jen za palivo mohly býti použity, doporučuje se tento nový způsob zpracování: Dřevo rozřeže se řezem ku směru vláken kolmým na špalíky podle potřeby silné, a tyto rozpoltí se opět na drobné kostky, z nichž po důkladném vysušení skládají se mosaikové parketty, stupně schodové a podobné plochy. Výhoda je v tom, že jest možno dřevo ve způsobě tak drobné dokonale vysušit, a že při upotřebení užívá se čelní strany dřeva, která mnohem více vydrží nežli plocha řezaná po vlákně. Též suky a kazy nechají se při tom nadobro vymítit.

M. Schirm dal si patentovati nový způsob zdobení dřeva uplatněním jeho fládrů. Dříve užíváno k tomu, jak známo, metadel písečných; ale při tom poškozovány prudkostí, již písek o plochu dřeva narážel, dosti značně i linie let, které měly zůstat zachovány. Schirm užívá žihavého plamene, který měkké části dřeva značně vyžírá, kdežto tvrdým částem dostane se jen pěkně hnědého zbarvení.

Vydělávání kůže chrómovými solemi dostalo se z Ameriky do Evropy a nabývá zde s ohledem na rychlost procesu značného rozšíření. Dříve užíváno způsobu tohoto hlavně v jirchářství, dnes užívá

se ho také při hotovení kůže na obuv a pro technické potřeby. Koželuži snaží se spojití lužení tříslovinami s vyděláváním chromem v naději, že fabrikát honositi se bude dobrými vlastnostmi obou způsobů.

Firmě Pullmann v Anglii patentováno vydělávání koží alkalickým roztokem formalinu. Fabrikát nazývá se „Caspin“ a může býti bez poškození a změny vypírán i ve vodě vyvařován. Nejnovějším jest patent firmy W. H. Philippi v Búrglu. Dle něho rozpustí se dehet dřevěný, hnědouhelný a kamenouhelný v terpentínovém oleji nebo ve fenolu, a kůže, obvykle připravené, napouštějí se směsí těchto tří roztoků.

Mnoho píce věnováno odborníky výrobě kyseliny uhličitě, již značné množství zpotřebuje se na sodové vody a k uhličitým koupelím. Nejlevněji dobývá se spalováním koksu při nadbytku vzduchu. Plyny chytají se, čistí po oddělení kyslíčniku uhelnatého a zkapalňují. Kde jest přirozená kyselina uhličitá po ruce (v minerálních vodách, vytékajících někde ve značném množství ze země), užívá se této. „Revue générale des Sciences“ píše, že velké lihovary francouzské zkapalňují kyselinu uhličitou, vznikající při kvašení. Kukuřičný škrob rozvaří se pod tlakem, ochladí v sterilisovaných kádích a zcukernatí plísní *Amylomyces Rouxii*. Potom zavede se kvasnicemi kvašení vinné. Kyselina uhličitá, tvořící se vedle lihu, shromažďuje se v plynojemech, čistí, provádí k vůli vysušení kyselinou sírovou a zkapalňuje.

Značných obtíží způsobuje transport zkapalnělé kyseliny uhličitě; jednak jest při něm nebezpečí z velikého napjetí, jež povstati může uvnitř láhve vyvíjejícím se plynem, jinak zdražuje se dovoz z míry těžkými nádobami. „Brins Oxygen Company“ užívá železných rour, uzavřených na obou koncích plotnami z měkkého kovu. Plotny přitáhnou se k okrajům roury co nejtěsněji šrouby pomocí železné tyče, která jimi a rourou jest provlečena. Nastane-li v láhvi velký tlak, prodlouží se jím tyč, a tím poruší se zatěsnění ploten. Zajímavější jest projekt Landoltův zasílati kyselinu uhličitou ve skupenství pevném. Kyselinu uhličitou snadno lze přeměnití částečným odpařováním v jakýsi sníh, z něhož možno lisovati cihly. Tyto odpařují se na povrchu tak zvolna, že mohou býti zasílány v prostém papírovém obalu.

Novinkou v mlynářství jest vypírání zrna před mletím. Voda od praček odtékající svědčí svou zakaleností, jaká spousta prachu dostává se mletím nepraného obilí do meliva na úkor jeho bělosti a hodnoty.

Užívání strojů v pekařství rozšířilo se již i do dílen nejmenších; ale odborníci snaží se, aby pečivo i v podstatě své bylo zlepšeno, aby bylo učiněno živnější, stravitelnější a chutnější. Na zlepšení komisního chleba přidána k těstu vařená rýže, jiný chléb zlepšen přidavkem čerstvého pšeničného gluténu (lepku), jiný zase přidavkem mouky sladové. Někteří doporučují zadělávati chléb keřírem, jiní zase teplým nebo sbíraným mlékem.

Technika otopná může vykázati se překrásnými úspěchy; ale přes to možno říci směle, že nikde nevedou si lidé tak ne hospodářsky jako právě při topení. Zejména k vyhřívání obytných světnic potřebuje se paliva dobře desetkrát tolik, kolik by ho bylo zapotřebí dle údajů

theorie. Konstrukcí dobrých kamen jest hojnost, ale dokud se stará kamna nerozpadnou, dotud lidé na změnu nemyslí. Raději vyhazují peníze za palivo a moří sebe i sousedy své sazemi. Saze vznikají rozkladem uhlovodíků, které v palivu jsou obsaženy anebo se teprve tvoří při hoření. Nedostatečný přístup vzduchu k ohni, anebo zase příliš mnoho studeného vzduchu, jímž ohniště se ochlazuje, anebo překotné přikládání při otevřených dvířkách jsou hlavní jejich příčinou. Pokrok v ohledu dokonalého spalování jest veliký, patenty rojí se jako včely; ale některé „vynálezy“ jsou dosti naivní, a některé zase jiným starším zpropadeně podobny. A konečně zdá se, že dlouho ještě budou moci chůvy strašiti svěřence své černými komínky.

Ztráta tepla, zaviněná sazemi, není příliš veliká, jenom 2—3%, mnohem větších ztrát doznáváme tím, že process hoření nedojde v kamnech až do konce, že uniká komínem vedle kyseliny uhličitě také kysličník uhelnatý, který sám je palivem. A také tím, že následkem příliš rychlého hoření (lidé si libují, když v kamnech hodně hučí) a nedostatečné výhřevné plochy kamen uniká mnoho tepla komínem. Zde mají odborní technické ještě vděčné pole činnosti.

V osvětlování elektřinou jest důležitou novinkou žárovka osmiová. Osmium, vzácný kov, příbuzný platině, již dříve bylo doporučováno k žárovkám pro svou těžkou roztopnost, ale teprve Auerovi podařilo se zpracovati je v nitě potřebné jemnosti. Společnost Auerova, která potřebuje na jednu lampu 5 g. osmia, skoupila také již všecko prodejné osmium a zabezpečila si na léta všecku výrobu světa. Osmiová žárovka vyznamenává se svou trvanlivostí; kdežto uhelná žárovka ztrácí po 800 hodinách 35% svítivosti, ztrácí osmiová v stejné době jenom 3—6%. K porovnání efektu dlužno připomenouti, že, běže-li se trvání její jen na 600 hodin a cena na 6 K, svítí osmiová lampa o třetinu levněji než Nernstova a o polovici nežli žárovka uhelná. Špatnou její vlastností jest, že nesnese vyššího napjetí než 50 volt, a že jest tedy nutno, užívá-li se obvyklé elektřiny 110 neb 220voltové, zařaditi vždy několik lamp za sebou.

Mezi novinkami oboru sklářského vyniká sklo z křemene. Rozžaví-li se křemen v drobných zrnech asi na 1000°, uhasí-li se potom náhle studenou vodou, a opakuje-li se procedura tato několikrát po sobě, změní se neobyčejně fyzikální jeho vlastnosti. Stává se roztopným teprve při 1800°, a sklo roztopením nabyté jest pružné, teplem pramálo roztažitelné a vůči rozdílům teploty tak lhostejné, že může býti do běla rozžavené ponořeno do vody, aniž by puklo. Při tom jest výtečným isolátorem. Výroba jest ovšem drahá, ale vlastnostmi svými hodí se sklo lépe než každé na nádoby do laboratoří, na termometry pro velké žáry, při nichž místo rtuti běže se cín, a k podobným účelům. Časem zlacíní snad výroba, a potom bylo by možno užití skla křemenného na nádoby k vaření a pečení, které byly by ovšem dokonalostí ideální.

Kujné sklo, o němž píše „Scientific American“, jest ještě příliš málo známé, aby o něm mohl býti pronesen úsudek. Vynálezce, L. Kauffeld v Matthews, Ind., udává, že nesmí sklovina obsahovati

ani vápna ani olova, a že pánve, v nichž roztápí se, musí býti zhotoveny ze zvláštní komposice. Vlastnostmi podobá prý se sklu křemenému, ale jest prý tak pevné, že obyčejným lampovým cylindrem z něho zhotoveným hřebík do zdi může býti zaražen.

V průmyslu kovovém patentován Baldtovi v Chesteru nový způsob hotovení kadlubů. Model, zhotovený z vosku anebo i z nějaké tvrdší ale snadno roztopné látky, obloží se pískem neb massou, potom roztopí se a vyleje. Zbůsob tento zdá se býti zejména pro lití předmětů bohatě ornamentovaných velmi vhodným.

Huber v Karlsruhe dal si patentovati nový způsob formování kovových plechů, spočívající na témže principu jako foukání skla do forem. Vzduch nahrazen zde tlakem vody, pomocí čerpadla na 4000 až 8000 atmosfér vypjatým, jímž nadýmá se plech a tlačí do formy nad ním umístěné. Patrice jest při tom zbytečna, a matrice netrpí tolik jako při obyčejném způsobu. Tvary fabrikátu jsou velmi výrazné.

Výrobci papíru nuceni jsou ohlížeti se stále po nových a nových surovinách. Hadrů jest naprostý nedostatek, cellulosa není laciná, a papír ze slámy neb dřevěné drti nevyhovuje jakostí. Angličané, pídící se především ve svých koloniích, našli vhodnou látku v bambusu, Američané v cukrové třtině a v ovesných plevách. Papír z plev jest prý nepoměrně pevnější i pěknější a při tom po tuně o 5—10 dollarů levnější než papír ze slámy. Francouzi užívají s prospěchem lýka z palmy *raphia taedigera*, které i u nás zahradníkům dobře jest známo.

U nás nebylo by výhodno užívati cizokrajných surovin, ale plev máme také dostatek. Kromě toho mohly by se činiti pokusy s odpadky průmyslovými, zejména s řízky cukrovarů a bezcennými stružkami ze škrobáren.

Jonoplastikou nazývá se zvláštní způsob pokládání skleněných tabulí velmi tenkými vrstvami kovů. Vynálezcem jest L. Houllevigue. — K vodivé plotně, spojené s pozitivním polem indukčního aparátu Ducretetova anebo jakéhokoliv jiného transformatoru, přiléhá těsně skleněný zvon. Pod zvon na spodní plotnu položena deska aluminiová a na ni sklo, jež má býti zdobeno; nad sklem pak, jen asi 15 mm. od něho vzdálena, upevněna jest deska kovu, z něhož má býti povlak učiněn. Deska tato spojena jest s katodou aparátu. Vyčerpá-li se vzduch pod zvonek na $\frac{1}{20}$ až $\frac{1}{100}$ mm. vakua a spustí-li se induktor, začnou se ihned odprašovati od katodového kovu minimální částčky, které na podloženém skle se srážejí. Vrstva jest podle toho, jak dlouho se pracuje, slabší nebo silnější, jest vždycky lesklá jako zrcadlo a lpí pevně na skle! Zejména lpí pevně povlak železný, který také netrpí snadno okysličením. Proti světlu jest barva kovů po většině hnědá, měď rozhodně zelená, zlato zeleně modré, stříbro fialové. Po světle zvlášť se strany skla jeví se u všech kovů známé duhování.

RÚŽENA SVOBODOVÁ:

Vítr půlnoční.

BALLADA.

Con fuoco.

I.

Mary osiřela v útlém mládí. Žila bez domova, učila se chaoticky hned tomu hned onomu, ale nikdo se o ni nestaral, a její srdce stalo se smutným jevištěm zlých nálad a tužeb. Byla pověřčivá, nezdrocená, nikdy neupokojená, a na neštěstí byla i bohatá a krásná. Bála se ze všeho nejvíce snů a cizího pláče.

Chvátala do života, zamilovala se, ale zradila svého oddaného milence bůh ví proč, snad jako knihu pro lacinou vazbu, snad pro jinou neznámou příčinu.

Ale to bylo jisté, že se jaksi omýlila na křižovatkách cest, když se provdala za mrazivého, střízlivého člověka, s nímž od svatby mluvili tak, jakoby jeden nebo druhý nedoslyšali.

Život jí hořkl; nemohla mu najít formu, nemohla ho sesládnouti.

Našla si stejně podivným způsobem milence, jakým si našla muže. Byl však stejně nudný, jenom naslédlejší.

I počala hýřit, jezdit světem, navštěvovati velké slavnosti, slavné karnevaly, ukazovat svou krásu.

Žila silně uvědoměně jenom za večerů, kdy v letní zahradě plály ohně hořících světelných rudých a zelených růží, kdy skřípal písek pod kroky neznámých přicházejících. Milovala elegantní restauranty a jemná vína, hudbu utajenou, která ji opijela stejně jako nápoj, milovala lesk neznámých očí, které zazářily okamžitou ihned hynoucí láskou, lesk očí neznámých elegantních mužů, celou tu hru ovzduší chvilkové opojné lásky velkého města.

Víno a hudba, barvy a světla, pohledy a diskretní vůně prádla a rukou, večerní chvíle v restaurantu s drobnými komnatkami, do nichž stále kolem ní přecházely elegantní ženy s vlečkami z kraje a hedvábí, to jí tišilo a působilo jí chvilkovou radost.

Peníze protékaly jejima rukama.

Evropa jí byla známa jako domácí zahrada a znudila ji.

Chystala se odjetí za moře, když jí muž s úsměvem na tváři sdělil, že jejich jmění je velmi poškozeno a že jenom proto by mohla poněkud odložit svou novou cestu.

To bylo po pětiletém manželství.

Uposlechla, odjela do malých lázní, v nichž ještě nepočala saisona, a usmyslila si, že zde promyslí celý život, že nějak dá nový jistý směr svému konání, že se zamyslí. S mužem žítí bylo jí nesnesitelné proto, že nucena vášní svého temperamentu vymýšlela denně bezvýsledně malé šlenosti, jimiž ho chtěla udivit, a že nikdy se jí to nepodařilo. Zůstal klidný a úsměvný, jakoby byla nemluvila vůbec.

Dlouho již nebyla tolik sama se sebou.

Počala přemítat, vzpomínat, kývat osudem jako loďkou, naslouchat minulosti.

Nebyla to andělská píseň, která jí zvučela do snu.

A nikdy, po celých pět let, nemyslela tolik na svou zrazenou lásku, na svého černého vášnivého přítele mladosti, kterého zradila, jako v těchto týdnech. Nezabývala se myšlenky na něj, až se jí stal vidinou jako zlý hřích.

II.

Ano, bylo to strašné a jisté! Minulost chodila za ní, chodila jí v patách černým stínem.

Šla v neděli do polí, po široké silnici, prachem.

U stodol stál muž a, když se přiblížila, náhle zmizel jako sfouknutý plamen.

Šla po mezích. Lesy byly v modré mlze, louky chudého kraje bíle rozkvétaly, na mezi trhalo děvčátko kvítka, a jinak byl kraj tichý, prostý, jako vykoupaný. Otevřené rány skal v kamenném lomu se růžověly, v chladně zelených stráních dole šuměl potok mezi břehy bez květů, a po vyhoření nově pokryté chalupy zdobily čistotně kraj. Ale po mezi, když se ohlédla, dvacet kroků za ní kráčel muž, kterého tam nebylo, když pohlédla po druhé. Zpívala si písničky a myslela na Hoffmannovy povídky, zpívala si Barcarollu a myslela na Benátky a na všechny muže, jejichž první láska je vždycky loutka.

Sestupovala do údolí k potoku za písňe skřivanů, když náhle uprostřed šedého žitného pole vyhlédl tentýž muž a aniž by se byl v ně ponořil, jako větrem odvátný zmizel.

Neplnilo jí to hrůzou, ne. Zpívala si veselejší písničky o věčném milování, kterému nevěřila. Malinký pejsek přitočil se jí k nohám a lísal se, a stará žena v červené kazajce velkou kvetoucí větví jej odháněla. A když se navracela, kráčela kolem kapličky svatojanské. Světec tam byl malován bílou a modrou freskou jako bledý stín.

Ohlédla se po kapličce. Ve výklenku stál ne svatý Jan, ale černý muž neznámé tváře, tentýž černý muž.

III.

Procházela se po slunce západu v zahradě, až se setmělo.

Měsíc byl provázen lehounkými měděnými obláčky, noc byla zelená jako voda.

V deset hodin vešla do svého pokoje, ale když chtěla za sebou dveře zavřít, nešlo to.

Kdosi, kdo buď stál ve tmě síně a čekal ji, nebo kdo se za ní tiše připlížil, stál v nich. Nemohla zavřít.

„Kdo jste!“ řekla užasle.

A známý, dávno známý i zapomenutý hlas pravil:

„Musím s tebou mluvit!“

Stál tam muž, jehož oči svítily ve tmě.

„Kdo jste!“ řekla přísně, ale v té chvíli pochopila, a z pýchy, aby nemyslel, že se bojí zde, daleká člověku i výkřikem, který by zanikl, rozevřela dokořán dveře.

„Pozdě konáte své návštěvy!“ řekla při tom.

Vešel muž černý, odhodlaný a zlý.

Zlý pro předtuchu špatného konce.

„Neviděla jsem vás tak dlouho, čemu děkuji za tuto návštěvu?“

„Žena mi včera umřela, jdu si pro tebe!“

„Mám muže, který včera neumřel!“

„Dám mu peníze, které potřebuje, a on tě vydá!“

„Hrabě Potocký poslal dvojí: milion a nabitou pistol. Snad by to bylo lepší tak?“ zasmála se Mary a s náhlou odvahou učiniti tuto historii strašlivější pravila:

„Mám milence, kterého miluji. Co s tím? Tomu není třeba peněz!“

„Vezmi ho s sebou. Tvá láska není dlouhá. Omrzí tě. Opustíš ho!“

„Nespolehejte na to!“

Usedla. Stál proti ní za křeslem a svíral jeho opěradlo.

„Proč se minulost objevuje jenom po tmě?“ řekla tichounce. I zeptala se:

„Kde jste vzal peníze, které rozdáváte? Nebýval jste bohat!“

„Zdědil jsem je po ženě a po tchánu. Jejich veliké jmění je dnes moje!“

Mary se zasmála.

„Kdyby lidé věděli, na koho bohatli, celý život nestál by jim za námahu!“

Mlčeli.

„A nač mne dnes chcete? Neviděli jsme se léta!“ řekla po chvíli.

„Vím, proč chci!“

„Sama vám to povím!“

„Proč?“

„Vím to, ano, pomstít se chcete! Chcete mne umučit jako umučili Piu Tolomei, princeznu z gotického paláce v Sienně. Zvolna v bařinách ztrestat za všechny hříchy, za všechny milence!“

„Prosil jsem tě kdysi: Jen rok buď má, zabiju se potom. A tys přislíbila, ale nesplnila. Tajně jsi se provdala! Přišel jsem si pro tebe. Jen rok buď má. Jen rok! Znova prosím.“

„Pak zabiješ ale mne?“

Oba stále se tázali, a nikdo neodpovídal. Jenom černé, vášnivé a zlé oči se blýskaly strašnými jiskrami.

„Je noc,“ řekla, „odejděte!“

„Tobě byla vždycky noc dnem. Počkám! Nemám, kam bych spěchal. Vlak můj odjíždí o půlnoci!“

„Přinesu tedy víno. Napijeme se na shledání!“

Přinesla víno, počala se bavit, naplnila dvě číšky, přisedla k němu a usmívala se. Zahleděla se přes sklenici ve své ruce.

„Vždyť my jsme se kdysi milovali!“ povzdechla. „Pijme na ztracenou lásku, pijme na mrtvé políbení, pijme na všechno, co propadlo ďáblu! Pijme! Vesele!“

Držel číšku v ruce, bez zachvění, a jeho pohled se smrákal.

„Nechci připíjetí minulosti, chci pít na příští políbení, na příští rok života! Připiješ?“

Postavila číšku.

„Nudný, nudný!“ řekla a složila hlavu v dlaně.

„Pijme tedy na minulost, pijme na mrtvá políbení!“ chlácholil ji.

Pohlédli si v strašné oči, pozvedli číšky, dopili do dna.

„Vzpomínám ještě, jak jste líbal! Ale manželská políbení vás dávno tomu odučila.“

„Nelíbal jsem ženy; ani když prosila, jsem jí nelíbal. Byla studená při pomyšlení na tvé rty!“

„A proč jste se ženil?“

„Tobě na vzdory, tobě na vítězství! Abys věděla, že netruchlím, když jsi se mi tajně provdala, abys věděla, že tě koupím, až se mi zachce.“

„A nekoupíš-li?“

„Koupím. Vím, žeš muži všechno utratila. Vím, že hledá půjčky, že se zachraňuje.“

„Utratila! A víš, proč? Abych ho udivila! Ale on se nepodivil! A víš co, černý, vezmu si tebe, ale mám milence, i s tím přijdu k tobě, a víš, proč? Abych muže udivila. Ještě se mi to nezdařilo!“

„Děkuji ti i tak! Napijme se! Na shledání! Můj vlak nečeká, musím k pohřbu, musím obstarat rakev. Napijem se a políbíme na sliby zítřka!“

Zavzněly hebounké skleněné číšky, a políbily se rty vonné rýnským vínem.

„Pěkně líbáš!“ řekla, „Zapomněla jsem již!“

„Přijdu si pro tebe, až ženu pochovám, nezapomeň!“

Vyšel z bytu, vyšel z villy. Otevřela dokořán okno, vedoucí na lesy, a zpívala Offenbachovu Barcarollu, ten hudební pláč a smích oklamáných a říkala: „Klameš se! Ty to nebudeš, s kterým odejdu! Za tebou nemusím! O tobě se mi nezdálo, že jsem tě ve snu políbila.“

IV.

Vrátila se ze své samoty domů k muži večer, a po celou noc zdál se jí takový sen: Seděla na lavičce, kolem kvetly hortensie. Držela v ruce růži, a tu jí kdosi vytáhl tiše z ruky. Pohlédla k zemi, ale nikoho neviděla. Ale náhle objal ji kdosi, pozvedl k sobě, pohlédl na ni šťastnýma, nadšenýma, nově milujícíma očima. I ona cítila, že miluje nově, poprvé, krásnou počínající, nenudnou, neopakovanou láskou. Láskou mládí, která neuvažuje, nemyslí, ale je slunečná a sladká. City dávno ztracené a zapomenuté ožily. Zamilované oči prosily ji o políbení. Políbili se s mužem, kterého neznala, tichounce, něžně a zaplakali oba láskou, pláčem, bez vzlykání, utvořeným zpola z úsměvů. Neřekli si ani slova vyznání ani slibu, zcela jako v mladé lásce. Jeho oči byly jí zrcadlem. Cítila, že i ona tak září. Usmívali se, nakláněli hlavy, líbali se znova. Pochopila, koho líbá. Byl to R. G., muž málo známý, o kterém nikdy nepřemýšlela, žid, esthetik velikého vkusu a jemné kultury.

V.

Řekla svému muži: „Emil si pro mne přijel. Víš, kdo je Emil? Ten, kterého jsem k vůli tobě zanechala, když se mi zdálo o tobě, že jsem tě ve snu políbila. Nabízí ti finanční záchranu, vydáš-li mne.“

Muž ani tváří nepohnul a po chvíli řekl:

„Musím dát ostříhati tuto jívku. V pokoji je od ní tma.“

Pokračovala:

„Vezme si mne, a dovolil mi vzít s sebou i Bedřicha. Půjdeme k němu oba.“

Muž odpověděl:

„Viděla jsi, jaké velké jahody máme v zahradě? Všechno rozkvetlo a uzrálo!“

Pravila:

„Emil, má velká láska mládí, ovdověl. Přijel v noci. Byla jsem sama ve ville. Besedovali jsme při víně do hodiny půlnoční.“

Muž mlčel.

„Políbili jsme se z radosti shledání! Zapomněla jsem již, jak líbal . . .“

Smála se chladně.

Muž pravil:

„Také tam ve středu pršelo? U nás bylo krupobití!“

„Tak,“ odpověděla a vyšla z pokoje.

„Nelze ho udiviti,“ povzdychla.

Šla k svému milenci, který byl tichý a nasládlý.

Pravila:

„Víš, jak jsem si tě zamilovala. Víš to?“

Usadil ji, přitáhl k ní taburet, vzal do svých její snědé, hbité ruce a zeptal se něžně:

„Jak tedy? Vypravuj.“

Odpověděla:

„Zнала jsem tě málo. A náhle zdálo se mi o tobě, žes ke mně přišel, žes usedl vedle mne na pohovku a žes ke mně promluvil vzrušujícím hlasem drobná slova lásky. Nevím již, co to bylo. Prosil's mne, abych tě políbila. A na to políbení ve snu pamatuji se víc než na všechna živoucí. Vidím tvé černé oči, laskavé láskou, tvou tvář, roztálou ve výrazu. Milovala jsem tě od té chvíle. Políbení ve snu rozhoduje u mne vždycky! Dobyla jsem si tě. Koho jsem políbila, musím následovat. Nemohu žít bez něho!“

Milenec jí políbil ruce. Byl sladký a nudný.

„Podal jsem se snadno!“ pravil.

Byl pouze dvorný. Nevěděl, oč se jedná.

„Nuže, ty nevíš, proč ti to opakuji, a já ti to povím: Dnes — v noci — ve snu — jsem políbila jiného muže!“

Milenec vyskočil.

„Ach tak, tos mi přišla říci. Ale tys upřímná a milá! Opravdu!“

„Toužím po něm, chvěju se, musím ho dobýt.“

„Ale to skutečně nemáš nikoho jiného, komu bys to pověděla?“

„Ne. Nechce se mně klamat. To jsem ti přišla říci! S bohem!“

Vyšla, neohlédla se, nenavrátila. Její hedvábí odšumělo, vůně za ní se rozprchla.

Šla domů, přemýšlela, spustila se hebká, všechna v měkkých černých krepech do křesla, opřela ruce o kolena, bradu položila v dlaně a mysli dlouze a smutně na toho, kterého ve snu políbila.

A poněvadž touhy zlých jsou dravé a prudší, nežli touhy dobrých, trpěla v té chvíli více, nežli může trpět nejlepší člověk.

VI.

Musila za ním, za R. G. Věděla, že ho uvidí v divadle večer. Býval tam často. Procházival chodbou parteru, lhostejný a trochu posměvačný, nazvedával lehce klobouk k pozdravení. Na nikom mu nezáleželo, o nikoho nestál. Zdálo se, že nemá slabosti kromě umění. Ironický úsměv byl téměř vryt na jeho bezvousé tváři. Byl-li osloven, zatvářil se přívětivě, ale stálo ho to námahu. Nelíbal ženám rukou. Nekoketoval. Jak toho získati?

Mary přijela do divadla. Oblékla se tak, aby si ji musil povšimnouti. Velký, hebký plášť z bílého indického kašmíru, plný krajek a vně aplikovaných růží pokrýval šaty se svrchním rouchem, sestaveným s aplikací květů barev pastelových. Černé rozpačité, doufající oči, ve tváři hebké a zdravé, bělounce stíněné pudrem, prolétly rychle celou chodbu. Bylo pět minut před sedmou, a on tu nestál ani neprocházel.

Vymyslíla, jak by chvíli setrvala. Vyplétala řetízek z krajek, řetěz, vykládaný křivými perlami, na kterém visel v zlatém pouzdře indický amulet. Než jej vypletla, přicházel R. G. Nazvedl lehce klobouk a nepovšiml si jí.

Pohlédla na něj tak, jakoby ho volala, prosila, jakoby mu rozkazovala a ho uprošovala, aby se vrátil.

Prošel však a neobrátil se.

Zachvěla se na celém těle, jakoby ji byl zradil.

„Mé strašné sny!“ řekla si. „Což je možno, aby on o tom nevěděl, aby tyto sny nebyly společné, aby to necítil, aby nevěděl o tom políbení? Vždyť, co mi bylo po něm před týdnem? Kdyby byl ke mně přišel, byla bych ho ani nepřijala!“

Seděla v loži, hovořila se sousedkou. Po dlouhé rozmluvě pravila:

„Je tu R. G., myslila jsem, že jsou již odstěhováni se ženou na villu!“

„Tak,“ odpověděla sousedka a začala jiný hovor.

Mary zase neposlouchala ji. Pátrala kukátkem po celém parteru. Náhle našla jiné kukátko, upřené k ní. Pod ním se napjatě usmívaly tenké posměšné rty.

Neodvrátila se. Radost jí prolétla tělem. Ožila.

V přestávce vešel do její lože R. G.

Usedl a pravil:

„Máte krásnou toaletu. Tak harmonických barev jsem dávno neviděl.“

Hleděla mu do očí a cítila, že hraje, co jí diktovala její vášnivá poblázněná touha. Cítila, že se její oči umdleně přivírají a zase žhavě jasně jako světlo v průvanu. Pozorovala ho bystře a udiveně.

Jaká to byla tvář! Nikdy v celém životě neviděla vzácnější. Všechny druhé byly blátivé a prázdné vedle ní.

Měl žlutavou pleť a černé vlasy. Ve chvílích zamyšlení zdálo se, že trpí. Jeho tvář byla tak vypracovaná dlouhými pochody přemýšlení, že každá myšlenka v ní hrála po celé trvání a zračila se na ní jako stín ptáka, který prolétá mezi sluncem a zemí, v celém obrysu. Byla to mužná, krásně kreslená a hlavně ne chlapecká, ale úplně vyspělá tvář velikého stylu, jedna z oněch, která dojímá nejvíce, promění-li ji něha soucitu nebo lásky, která je strašlivě drahá, hrůzou a krásou, zaslzí-li jednou za život, která je složitá, pro prostou ženu nepochopitelná, pro jemnou bolestně záhadná, která, patří-li jednou za sto let velikému herci, rozpláče, rozechvěje tisíce.

Jakým tajným vývojem přišla do jejích snů?

Jakou mocí zhasila všechn zájem k těm, kteří byli klamem jejího života, a ovládla ji tak, že se jí stala zoufalstvím a nadějí?

Získati jeho lásku!

Získati ji něhou, klamem, zločinem, a umřít za tu chvíli.

Nebo ne, počítí nový život, podrobený jemu, tvořený jím jako umělcem, dát mu své touhy, šílenství svého srdce jako malíři barvy, dát se přetvořiti jím v nového vážného člověka a vyplnit dny své jeho sny, jemně a dlouho tvořenými a pěstovanými jako ušlechtilé růže. Žít nově a jinak. Ale hlavně s ním. Celý věk, léta, den, minutu.

„Jak to hledíte?“

„Myslím na někoho.“

„Na nepřítomného?“

„Na toho, koho jsem políbila ve snu minulé noci.“

A hleděla na něj zmateněji a vášnivěji jej oplétala hebounkou pavučinou svého přání.

„Jste smutný!“ pravila, když se jeho tvář nerozsvěcovala.

„Stůně mi žena.“

„Milujete ji?“

„Jestli ji miluji . . . ? Jenom ji!“

„A co tu děláte?“

„Jel jsem do města pro léky. Vráťím se v deset hodin vlakem.“

„Mám zde vůz, vezmu vás, pojedme hned. Jedu přece mimo vaše letní sídlo.“

Vstali a vyšli.

V divadle hráli dál. Herci v červených šatech tam poskakovali a klaněli se druh druhu.

„Škoda vašich šatů na tu chvíli!“ pravil R. G. v kočáře. „Nyní je tma a nikdo nevidí těch krásných barev!“

„Neoblékala jsem se pro nikoho, kdo zůstal ve světle!“

Jeli a nemluvili.

Kočár byl naplněn vůní jejích šatů. Hebký plášť pokrýval lehce jeho kolena.

Jeli městem, světlem, fialovým večerem.

„Mám touhu běžeti do všech ulic, zastaviti všechny lidi, promluvit s každým, užiti všeho. Mám velikou touhu života. Miluju a nevím koho, ani co!“

„Jaká jste mladá!“ pravil.

„Život mne volá tisíce hlasy jako vojáka signály. Vzbouzím se ráno okouzlena, že nastal nový den!“

„Jste jasná! A jiná. U nás je smutno, myslím, poslouchám-li vás!“

„Miluju večery v městech! Zdá se mi, že půjdu ulicí, kde svítí velká bílá světla, a najdu tam toho, koho celý život hledám. Vezmu ho za ruku, a půjdeme spolu po břehu od slunce červené řeky, neznámí, svobodní, radostní.“

„Nemilujete svého muže?“

„Miluji-li jej? Nu ovšem! . . . A dál si myslím. Půjdeme. A oba nás napadne veselá písnička. Tu budeme zpívat. Znáte: Podle řeky, podle vody . . .“

Zazpíval ji.

Zpívala s ním.

„Tak budu zpívat jako nyní s vámi. A povedeme se za ruce jako děti, které utekly z velké a hloupé školy života. A začne se stmívat! Záře pohasne . . . a my budeme uděšení a posadíme se na břeh řeky. Strachem se utíšíme, až usneme a probudíme se ranní zori nad stříbrnou řekou!“

R. G. poslouchal, zachvěl se, bál se pohnouti, bál se vydychnouti. Ucítit její teplý, vůní mléku podobný dech. Sklonil se k ní, vzal její hlavu do svých dlaní a políbil ji na rty něžně a tiše jako v jejím snu.

Pozvedla hlavu, odklonila se, položila se do úhlu kočáru a umlkla. Její srdce zašílelo štěstím vítězství.

Kočár zastavil v aleji, před villou jeho ženy.

„Dovolíte mi, abych jel ještě s vámi.“

„Ne, vaše žena čeká!“ odepřela.

„Dovolte!“

Nedovolila. Odjela a této noci nemohla usnouti radostí a úsměvy.

VII.

„Mám nového milence,“ řekla muži za týden.

Muž psal cosi do veliké rodinné knihy.

„To bys neřekla, že můj děd, otec mé matky, byl Francouz,“ odpověděl muž a psal dál.

„Viš, kdo je můj nový milenec?“

„Voltaire v naší knihovně býval jeho majetkem!“ odpověděl s úsměvem manžel.

„Cítím, že jsem dosud nikoho nemilovala, že všechno bylo náhodné. Ale tentokrát se náhoda stala osudem!“

Muž psal.

„Myslím si, že je v nás mnoho francouzské krve,“ pravil.

„Poslouchej mne, mluv se mnou, odpovídej, myslí na to, co mluvím!“ vykřikla Mary. „Jde o tebe jako o mne! Propusť mne! Počnu žítí znova! Můj sen byl tentokráte světlý a neoklamal mne. Mohla bych ještě ožítí, žítí ještě krásně a ne marně, počítí znova! Slyšíš mne?“

Muž převracel list ve velké knize.

Silný papír šuměl a praskal při převracení.

„Dědeček zapisoval každou událost. Otec to zanedbával. Musím to skutečně obnoviti.“

„Může býti na světě někdo nudnější, nežli jsi ty?“ řekla Mary.

Muž se usmíval a neodpověděl již vůbec.

VIII.

R. G. přijel je navštívit. Jeho žena se pozdravila a přijela s mužem.

Mary se s ní procházela zahradou.

„Co vám scházelo?“

„Rozstonala jsem se ze stesku po muži. Odjel na týden. Poprvé co jsme svoji. Nevzala jsem ten týden do úst. Soslábla jsem. To bylo vše!“

„Milujete ho tolik?“

„Nemiluju nikoho a nic jiného. Jenom jeho! Je mi tolik co vzduch. Musila bych umřítí, kdybych ho neviděla, nebo kdyby mi ho někdo vzal!“ řekla a zaplakala dětsky a slabě.

„Neplačte,“ řekla, „nesnesu pláč.“

Ale paní se nemohla upokojit.

Mary to zbolelo fysicky v hrudi. Rozmrzela se. Mluvila za chvíli v aleji s R. G. Muž její doprovázel v této chvíli jeho ženu.

„Kdy tě uvidím?“ pravil R. G. Mary tichým vášnivým hlasem.

„Kdy půjdeme spolu podle řeky? Kdy mi budeš povídat zase své povídky?“

Pohlédla pozorně k němu. Jeho posměšná chladná tvář změněna láskou, jaké to bylo pro ni vítězství, jaká žalná pozdní radost!

„Tvá žena by umřela pro tebe!“ řekla teskně.

„Řekni, kdy zase pojedeme do divadla, kdy mne zase povezeš ve svém vonném voze?“

„Miluješ svou ženu?“

„Miluju tebe!“

Roztřásla ji zima závratí.

„Toto vítězství!“ říkala si v duchu, jektajíc zuby, „toto pozdní vítězství. Jak bych ho milovala, kdyby bylo bývalo určeno!“

„Co hrajou zítra?“ zeptala se hlasitě.

Hráli operu mládí a lásky, vítězné bezohlednosti mládí.

Sluha jí v té chvíli přinesl lístek.

Byl od Emila, jejího dávného černého milence, který pochoval ženu.

Psal jí:

„Slíbila jsi, přijdu si pro tebe, čekej na mne před brankou parku zítra o 12. hodině v noci! Přijď jistě. Nevěř, že mi unikneš! E.“

„Pojedu do divadla zítra,“ pravila, když dočetla list.

R. G. pohlédl opatrně kolem a políbil tiše a vášnivě její ruku.

IX.

O půl jedenácté hodině vyjeli z divadla. Mary nemluvila. R. G. ji držel v objetí a přitiskl své skráně k jejím. Chvillemi ji políbil.

Chvěla se smutnou radostí. Zdržovala slzy.

„Kde jsi?“ otázal se.

„U tebe,“ pravila. „Loučím se.“

Byla hebká a vonná a teplá pod bílým battistem dlouhého roucha. Její srdce se třásl.

Políbila ho náhle sama na rty a nazvala ho:

„Moje poslední slávo!“

Pak mluvila jako v horečce:

„Nediv se ničemu, co se zítra doviš! Ničemu se nediv. Tebe také nechci ani udiviti. Tys měl takovou jímavou tvář včera. Nevíš, jak to bylo jemné, co změnilo nadšení na tvé posměšné tváři. Nediv se. Ničemu se nediv. Znudilo mne to štvání. Nikde místa nemám. Nechci zabiti tvou ženu. Viděla jsem její slzy. Nechť žije dlouho. Co mohlo ze mne být, kdybych tě byla potkala v čas. V cos mne mohl proměnit! Chci si teď odpočinout!“

Zastavili před jeho domem, ne jak prosil před jejím.

Chtěl ji políbiti, ale ona nevnímala již jeho políbení.

Mluvil na ni, ale nedostalo se mu odpovědi. Myslila již na příští chvíli.

„S bohem,“ řekla konečně, ale s přemáháním, aby ukončila jeho šeptání; a poněvadž cítila, že by neodešel, řekla: „Zítra.“

Vůz se pohnul. On se vrátil k ženě.

Šlo na půlnoc.

Měla pŕl hodiny času.

Pŕl hodiny času na to, zřici se života nebo zŕstati v něm. Života krajek, vůní, planých snŕ, vši této marnosti, jediného pro ni uchystaného daru, zbaviti se štvání vlastního srdce, pomstíti se muži, že ji neuviděl, udiviti ho. Měla jedinou větší touhu: zmizeti vŕbec, zmizeti, jako si to jednou myslila pŕed krajinou Odilona Redona: vystoupiti k němu, vejiti v něj a zmizeti v jeho zlatých mlhách a nevrátiti se nikdy.

Tak věřila, by byla udivila muže.

Ale tak nebylo možno.

Život není sen. Hmota je jeho daň. Musí mu ji splatit.

Měla dvacet minut času.

Svlékla rukavičky s vonných bílých rukou.

Vzpomněla si na výraz milované herečky, když umírala na jevišti. Musila tenkrát skutečně procítiti smrt, viděti ji, jak se přibližuje, jak ji volá chladnou rukou.

Vyndala z kapsy kočáru pro noční cesty vždýcky připravenou zbraň. Nalezla své poplašené srdce a s touže energií a rychlostí, s jakou si představovala, že by zničila vraha, který by otevřel v noci dveře jejího kočáru, zničila je.

X.

V pŕlnoci pod parkem čekal druhý vůz.

Její černý milenec mládí přecházel pode zdi a čekal. Bylo ticho, teplo, a voněly jerišské růže.

Kočár Maryn zastavil pŕed villou.

Nevystupovala z něho.

Kočí seskočil, zazvonil.

Přiběhla panská se svítilnou.

Paní nevystupovala.

Otevřeli kočár a vykřikli.

Krásná černá hlava, plna kadeří, padla na stupátko — obklopena sněhovým battistem a rudými stužkami.

Noc ozvala se výkřiky a zděšením, prozářena světly.

A za chvíli její neudivený muž a její černý milenec, který si pro ni tajně přišel, který pro ni všechno zahubil, odnášeli ji svorně, vláčnou, vlahou, ale se srdcem mrtvým do zámku.

Milenec prostál noc u její bílé a černé hlavy a kladl jejím mrtvým rtům tisíce otázek.

Muž otevřel ještě v noci rodinnou kroniku a vepsal do ní klidnými tahy dnešní událost.

J. S. MACHAR:

Valdštýn.

NEJVYŠŠÍMU KANCLÉŘI KRÁLOVSTVÍ ČESKÉHO,
VYSOCE UROZENÉMU P. P

VILÉMOVI SLAVATOVÍ

SVATÉ ŘÍMSKÉ ŘÍŠE HRABĚTI Z CHLUMU A Z KOŠMBERKU, VLÁDAŘI DOMU
HRADECKÉHO ETC. ETC., PŘÍTELI MÉMU ZVLÁŠTĚ MILÉMU

T. Č.

VE VÍDNI.

Službu svou povolnou vždy Milosti Tvé
vzkazuji a na Pánu Bohu žádám
dobrého zdraví Milosti Tvé. Psaní
mně učiněné odevzdal mi řádně
pan páter Cheraho, Milosti Její
spovědník císařovny. Supplikaci,
v něm uzavřené pak jsem porozuměl.
Privatae lucubrationes meae
hned odloživ, by Milosti Tvé přáním
nebyly ku překážce, na intence
Tvé Milosti jsem přistoupil tak zcela,
že staly se mým pevným přesvědčením.

Jest nutno, aby byl tu jasný důkaz
na crimen perduellionis, které
spácháno na Císařském Majestátu
a domu Rakouském. Authores příští
zajisté hloubat budou nad osudem
onoho muže, který před měsícem
byl generalissimem císařských vojsk,
knížetem mocným, pánem přebohatým,
a který dneska, v achtu nemilosti
zabitý škůdce, v chudé hrobce leží.

Těž chápu, nač Tvá Milost důraz klade:
by námi dán byl důkaz jeho zrady.
Jsmeť právě my dva Jeho Majestátu
tak velkým dluhem pevně zavázáni,
že, kdyby bylo i v nás obou moci
žít třikrát život — tři životů služby
by malou splátkou byly odvděčení.
Že cítil jsem tak, doklad podati chci,
jenž v continuaci s mou zprávou stojí.

Hned po dvacátém pátém Februaru,
když rozprch se roj sluhů Fridlandových,
dal lapati jsem písaře i čeledě,
hvězdáře jeho, staříčkého Vlacha,
a vyslýchal je. Nikdo nepověděl
nic závažného. Kořili se pánu
i báli se ho. Štědrostí svou koupil
si admirací, přísností a pýchou
si hrůzu jejich. Jsa vždy mlčenlivý
a v sebe zavřen s velikými plány,
zdál se jim býti mnohem víc než člověk.
Splendidem oslnil pak oči jejich,
že neviděli. — Astrolog ten Seni
— muž pošetilý, který domníval se,
že Pán Bůh napsal osud kreatur svých
do konstelace hvězdnatého nebe
a nechá číst jej oku smrtelnému —
byl u Fridlanda ještě onen večer
a hlásil mu, že hvězdy přejí štěstí —
a proto kníže s klidem vstoupil v lázeň
a s klidem po ní ulehnout chtěl k spánku.
Dal propustit jsem starce pošetilce.

Že relaci svou obšírně tak píši —
Tvá Milost laskavě rač odpustiti.
Věc důležitá jest, a jednak troufám
si na přátelství naše spoléhati,
jež vzešlo mezi námi v dávných létech,
tuženo bylo velkým protivenstvím
a kvete nyní na výsluní štěstí
a přízně Císařského Majestátu
v tom stříbře našich šedin. Račiž čísti
Tvá Milost trpělivě řádky tyto
už aspoň pro „perličky vzhledných písmen“,
jak Milost Tvá je žertovně zvát ráčí.

Naposled polapen byl matematik,
jenž v družině byl vídán Fridlandově,

a z místa mordu do Prahy se utek
 a zde se skrýt chtěl, čímž se zradil právě.
 Dal posadit jsem do Bílé jej Věže,
 osobně výslechům jsem přítomen byl
 i sám otázky leckteré mu kladl,
 neb muž byl zamlklého obličej
 a očí, které smíchu neuvykly,
 což Fridland důvěrou rád odměňoval.
 Co vyzvěděl jsem, summou vypíši zde
 Milosti Tvoji, neboť nechci ličit
 výslechů postup. Z prvu z dobré vůle
 pověděl něco, více řek, když dostal
 slib signi gratitudinis, a všecko,
 když právem útrpným jsem nutit dal jej.

Muž zběhlý v cizích jazycích i vědách,
 Vlach-krajan, doporučen Fridlandovi
 z Padovy známým jemu astrologem,
 do služeb jeho vstoupil u Šteinavy,
 v čas, když byl kníže na svobodu pustil
 Matesa z Thurnu, toho největšího
 z nepřátel Císařského Majestátu —
 Tvá Milost tehdy právem ráčila vznést
 relaci tajnou na Císařskou Milost,
 by Fridlandský byl neprodleně sprostěn
 komanda celé říšské soldatesky,
 kterýmžto činem nejen osvědčila
 Tvá Milost moudrou znalost běhu věcí,
 ale i důkaz dala Majestátu,
 že poslušnost a věrná služba jdou Jí
 nad hlasy pokrevného příbuzenství. —
 Můj matematik, Lambertini zval se,
 do Plzně s knížetem šel po campagni,
 kde přezimovat soldateska měla,
 a Fridland, jak prý do Vídně psal věrně,
 chtěl dále jednat s všemi nepřáteli
 o tranquillitu Svaté Římské Říše.
 Přemnohé věci muž můj vypovídal,
 jež doplňkem neb approbací jeví
 se fakt již známých. Oblíben byl Fridland
 i prostým soldatem i officírem,
 prý srdce téměř přestávalo tlouci,
 když vysok, jak byl, v šarlatovém plášti
 a s rudým vlavým peřím na klobouku
 šel ležením, když otázel se něco
 prostého muže, když tam na rameno
 poklepal vlídně, když tu úsměv hodil;
 tu officíra zpovídat se nechal

z všech dluhů, jimiž trčel bědný chudás
 v platební knize žida markytána,
 a ulehčil mu dobrým rozhřešením;
 tam vlídný pohled jako smilování
 almužnou poslal povětrné žínce,
 přítelce regimentu; obristovi
 tu vyložil zas reglement svůj krátce,
 že nutno soldaty své dobře živit
 a dobře platit a též dobře věšet.
 Tabule jeho oplývala slávou
 vín, jídel — než sám generalissimus
 se nedotkl jich, jenom prosté věci
 jak Spartán k sobě bera —

oh, Tvá Milost

přeletí asi známá tato fakta,
 hledaje zrakem pády závažnější.
 Zda závažné jsou, nevím. Zde však volím
 a snažím se je všechny vylíčiti.

I s Švédem jednal, s Francouzem i Sasem
 Fridlandský tehdy. Mathematik přísáh,
 že mněl se býti ve kreditu dobrém
 u Císařského Majestátu při tom,
 že relace své pilně psáti dával
 o každé schůzce pro Císařskou Milost.
 V útrpném právu přísah matematik,
 že Oxenstiernou nabízena byla
 koruna jemu Regni Bohemiae —
 což Fridland nazval šelmovským jen kouskem.
 Že Fequierès po Kinském mu vzkázal,
 by nebral tolik ohled na císaře
 a nebožtíka z Falce cestou dal se —
 Fridlandský nedal ani odpovědi.
 Že obrist Schlieff, ježž poslal kurfirst Saský,
 návrhy přines generalissimu
 o pevném spolku císařských a Sasů
 pod restitucí religionů dvou,
 jak bylo před neblahým oním rokem
 šestnáct set osmnáct. Armády obě
 coniunctis viribus pak obrátiti
 se měly proti všemu, co by po tom
 turbírovalo statum imperii —
 tož Švédu, Francouzu a (dodávám já)
 i Jeho Císařskému Majestátu —
 Fridlandský vyslech, odpovědi nedal . . .
 I vysvětloval Ital matematik,
 že práh byl jistý ve všech těchto věcech,
 ježž překročit duch jeho nedovedl.

Snad nedůvěra trochu v sama sebe,
 neb hostec zlý prý rozežíral časem
 železnou ducha jeho energii,
 snad hvězdopraců prorocství a věštby
 jej zdržovaly před rozhodným krokem,
 snad diplomata chytrost to jen byla,
 jenž rozpoltit chtěl svazy nepřátelů,
 by v jarní campagni pak vůdce mohl
 do práce dát se, z níž by zdar zkvet jistý —
 to všecko kombinoval matematik,
 víc říci nevěda. Však to prý jasno,
 že tohle brousilo meč Devereuxův
 a odvahu prý dalo dálné ruce,
 jež vedla jej. Neb nedůvěru vzbudil
 muž zamlklý se zamčenými plány
 u nepřátel i u císaře svého.

Když bylo pozdě, když už vydán patent
 na sesazení, konfiskaci jmění
 a na captaci jeho osobnosti
 živé či mrtvé, v osudné té chvíli
 prý vážně Fridland jednati chtěl s Švédem
 a rouhavá prý slova tehdy prones:
 nechce-li prý jej vojevůdcem císař,
 že pánem svým on císaře mít nechce —
 však matematik ani tehdy přiznat
 úmysl zřejmé rebellie nechtěl,
 vždyť bezpečným prý byl tu zcela Fridland,
 moh zbavit generálatu jej císař,
 však nikdy života a nikdy statků,
 de iure trval Fridland lenním pánem
 prý Římské Říše . . .

Pokud Tvoje Milost
 za pravdu dá v tom, nevím; ale myslím,
 že věrnost k Císařskému Majestátu,
 jest prvním velkým svatým přikázáním
 každého člověka tu bez rozdílu
 ať v Říši Římské či dědičných zemích.
 A Fridland — teste viro — často mluvil
 dost neuctivě o Císařském pánu:
 prý zbytečně jej penetrovat chce
 jak daleko jde jeho fides k němu,
 jak kachna, když chce dosáhnout dna řeky;
 prý takový jest, jakými jest sváděn,
 a sváděn flandráky je, veden hlupci,
 a k smíchu je, když imputují jemu,
 se ordinancím accomodirovat,
 jež z Vídně přijdou; ve Vídni prý vůbec

je všecko věčně včerejší a mozky
náтуру račí mají.

Milost Tvoje
jen tušit může, jak se péro zdráhá
psát rouhání těch pustých registraci!
Své hřichy smrtelné bych lehčeji psal
než tyhle iniuriae Majestátu!
Sic prý jen v chvílích trpkosti je proneš,
jak uvolnit by zbouřené chtěl žluči —
však totě právě důkazem mi jasným:
když víno ne, tož zbouřená žluč vede
z hlubiny duše v nestřežené vášni
nenávist, plány, úsudky a běsy
a přes rty do světa jim skákat velí . . .

Též pochod k Chebu matematik popsal:
v nosítkách dal se nésti chorý Fridland,
neb hostcem trápen byl, a v oknu jejich
viděti bylo žluté, přísné líce
a tmavé, zlopověstné, ostré oči,
jež dívaly se tvrdě do krajiny.
Poprašek sněhu halil černou zemi,
jak lehký rubáš, sežehnuté vísky
svá očazená zdiva k podívání
zdvihaly nebi, z nahých snětí stromů
vran vylétala hejna rozzlobená,
neb s koster viselců je plašil pochod.

I hrozné mordování v Chebu popsal,
a v očích jeho stály při tom slze —
lze soudit, že mu Fridlanda je líto . . .

Já ponechat jej kázal v Bílé Věži,
čekaje, zda si bude přát Tvá Milost
údajů širších. Vyslech bych jej znova.

Že málo pověděl jsem Milosti Tvé
tím psaním dlouhým, které tuto činím,
teď teprv vidím, ač se dřív mi zdálo,
že mocná dokumenta poslat mohu.
Byl dojista duch osamělý Fridland
a nesdílný, ba, v listech, aktech jeho
písmena jedna nedovede hodit
stín podezření na činění jeho.
Má rada tam jde, aby Tvoje Milost
ráčila radit Jeho Majestátu,
by manifestací dal nějakou znát,
že dalek činu, který se stal v Chebu.

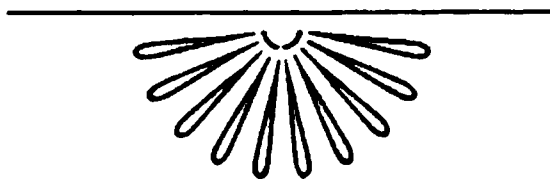
Snad řadu mší za duši Fridlandského
 by mohl Jeho Majestát dát čísti;
 snad dovoliti, aby tělo jeho
 v slušnosti bylo záhy uloženo
 ve hrobce klášterníků na Kartouzích
 blíž Jičína, kde přebýval rád Fridland —
 však Milosti Tvé prozřetelná moudrost
 už cesty najde.

Ku konci hlas zvedám,
 jak řadu let už činím v psaních svých,
 jda za příkladem Catona onoho,
 by Milost Tvá se srdnatě a čile
 v sepsání dala Svojích memorií,
 neb velké doby viděla Tvá Milost
 a mnohé chvíli stála přímo v čele,
 jež pro potomků pamět žíti hodna.
 Foremní mistrovství pak, jakým vládne
 Tvá Milost vůbec nad jazykem naším,
 k sepsání přímo vybízí a nutká.

S tím zůstávám Tvé Milosti vždy oddán
 a trvám ve všem volný věrný přítel

JAROSLAV Z MARTINIC.

V PRAZE, 30 MART. A. 1634.

HANUŠ HORKÝ:

Prodavačka úsměvů.

Před lety, kdy Žapan nebyl ještě tak poevropštěn, jako je dnes, obědval jsem na palubě anglické brigy, zakotvené za účely obchodními v nedobrému přístavu jokahamském. Několik známých ode včera, jak bývá u nás lidí potulných, zpřátelilo se tvrdě na těch několik dní, nežli rozevějou je po světě zákeřné oceány. Bylo to z jara, v době poetických slavností puškvorce. Velký oceán lísal se oddaně k bokům lodi, vzduch byl křišťalově čistý, a světlo, lijící se plně a oslnivě s bílého kotouče slunečního, rýsovalo na palubě ostrými stíny hustou spleť stožárů, rahen a lanoví. Pili jsme ohnivé víno portugalské a mluvili, jak už bývá zvykem mladých lidí, o ženách.

„Žádný národ světa nehonosí se ženami tak něžnými jako Žapan-sko,“ odpíral ohnivě pronesené o nich nepříznivé kritice náš hostitel. „A z této čistě ženské něhy vyrůstá začasť tolik heroismu, tolik síly k sebeobětování, že si to s tím jejím dětsky jemným tlkem a s tou její vrabčí žvavostí nijak nedovedete srovnati.“

„Ach — — —,“ zasmál se kdosi pisklavě „a studoval jsi ženy v Jošivaře, dámy z čajoven — — —“

„A kdyby z čajoven — — materiál alespoň nevybraný — — —“

„V tom souhlasím, že člověk nesetká se nikde ve světě s tak sladkýma dívčíma očima a s tolika krásnými úsměvy jako zde.“

„Ano, a s lacinými úsměvy, tučet za půl yenu bez smlouvání. K tomu líčko nastrojené po pierrotsku a pozlacené pysky. — To je nádavkem — líbej!“

„A líbal jsem, není tomu ani týden. Ne pozlacené pysky, ale takovou malou ručku jsem políbil a měl jsem při tom pocit, jakobych líbal ruku královně.“

„Ach, entusiastó! Darmo ti v očích nervy nehrajou! Ale pověz — — —“

„Povím. Poslouchejte:

„Pane,“ řekl mi starý zloděj z našeho magacínu a svažil při tom pradarebácky žlutý obličej „chceš-li se hezky pobavit, tady ne — áá — tady jsou jen Ainky srstnaté, tak, víš, pro sprostého námořníka. Ale já tě zavedu — pojď se mnou, jen pojď se mnou, pane, já tě zavedu do místa šlechtického.“

Vedl mne za rozkošné plnolunné noci spleť uliček sotosirských, tichými náměstími, ovroubenými dvorci daimiů, kde barevné lampiony jako drahokamy zatknuty jsou do černých stínů zubatých střech, a kde ve vzduchu rozlita jest opojně těžká vůně jarní flory. Přes bílé mosty, rozpínající se nad černými kanály s delikatessou zboží dragantového, podle bizarních buddhistických chrámů, jež míjíš s hlavou obnaženou, protože v nich jako v každém chrámu se sladkou mystikou vtěleny jsou nejušlechtilejší snahy lidské duše. A tokijský vzduch, vzduch jarní noci, páchnoucí jako víno šampaňské, a ohromné nebe, posázené neobyčejně velikými stříbrnými hvězdami, z jichž studené běli prolamují se občas ohnivé blesky rubínů a safírů. Voda šplýchá, tříštíc se na mramorových pilířích, a kdesi krátce hlubokým altem zazpívá pták.

Bylo mi sladce příjemno, a v duši bezděky vkradlo se snění. O spurnheadských bílých skalách a o stříbrovlasé, neskonale dobré ženě, která truchlí, opuštěná jako polní kříž, v nízkém domku, zarostlém loubincem, a toužebně dívá se v dalekou dáli přes příboj zpěných mořských vln.

Ani se mi nechtělo do filigranského domečku, složeného z vyřezávaných sloupků a lakovaných prkének, do něhož zvala mne otlá paní v podkasaném kimonu, an zatím průvodčí můj ubíhal již k domovu liščími plavnými krůčky.

Vypítí číšku čaje?

Vrátko zapadla, a za temnou portierou otevřela se nízká komnata, zalitá světlem červeně-žlutým, které, jsouc čistým akordem z tepla a jasu, tak lahodivě zamlouvá se čivům.

Jakási stříbrná kočička vymrštila se s drahocenné rohože a s jásavým výkřikem zavěsila se mi na šíji. Kovově černý vlas, propletený ohnivými hedvábnými stuhami a protkaný jehlicemi z želvoví, obličej nelíčený, pleti dětsky jemné a ideálně bílý, jen s teplými stíny podle šikmých očí a kolem plných, sytě červených rtů. Dvě velké oči, černé

jako noc a hvězdnaté jako noc, přiklonily se blízko k očím mým, tak blízko, že ze sladkého žáru, který od nich do mozku se líl, až v hlavě zašumělo. Bezděky přivinul jsem k sobě něžné tílko, celé zahalené v šustící hedvábní, jež v útlých bocích širokým aksamitovým pasem bylo sepjato. Dívka mluvila cosi přidušeným příjemným hlasem, rozkošně vyslovujíc nemožné konsonanty žapanské a zpestřujíc jednotvárný tok své

mateřštiny zvonivými výkřiky. Nejen oči, i líčko její mluvilo: smálo se ve všech možných nuancích a zase vážnělo a zase mazlivě otíralo se o mou tvář. Vyslovil jsem větu anglickou, a dívka, pustivši ode mne, hlasitě se zasmála.

„Umím, ó, dobře umím americky, pojď, sedni, budeme si povídat.“

Zavedla mne v jakýsi altán, vybudovaný vkusným sestavením papírových, pestře ale jemně malovaných zástěn v rohu komnaty. Bylo tam několik malých stolků, vykládaných perletí. Stará paní přinesla nádobu

s vroucím čajem a dva miniaturní koflíky, usmála se na mne nějak skromně a vděčně a opustila nás.

Posadil jsem se na měkkou rohož a bouřlivě objal jsem dívku. Vyvinula se mi s jemným násilím; oči jí náhle sesmutněly a dívaly se skoro vyčítavě.

„Ne tak — bolí! Vid', že ne, můj drahý? Ale zpívat ti bude Kiki a tančit, máš-li rád. Čekala jsem tě, věděla jsem, že přijde plavý kvazoku, že navštíví Kiki, na niž díval se o slavnosti krásnýma očima.“

Pili jsme sliný čaj, a potom zpívala Kiki, provázejíc se na jakési čtyřstrunné kytaře. Nezpívala rozpustilé písně, jimiž geše baví obecnstvo ve veřejných čajovnách, ale melancholickou balladu:

Šel mladý hajmin na pole rýži kosit,
a dcera daimiova z rákosí dívala se naň. —

Po zpěvu přisedla ke mně a celovala mne nějak ceremoniečně na čelo, na oči, na tváře, zakončivši dlouhým políbením do prostřed úst. Nalila mi opět čaje, a vnutivši mi malou dýmku, nacpanou silně čpícím tabákem, jež sama rozdýmala, jala se recitovati po způsobu hanašků, veřejných vypravovatelů. Nerozuměl jsem dobře vypravování, jsem málo znalý žapanštiny, proto zavřel jsem jí ústa polibkem. Stlačil jsem ji celým drobným ale úměrným a měkkým tlakem na rohož. Ležela na znaku a pokračovala škádlivě v recitování své epiky, rozšiřujíc a zase přimhuřujíc oči a nastrojujíc tvář podle vážného, snad i tragického obsahu vypravování. Zamykal jsem jí ústa opět a opět, ale ona mluvila dál i pod mými polibky. Při tom hladila mne, nebo mi pročesávala vlasy titěrnými prstíčky. Rozehtíval jsem se, dech můj stával se rychlejším, nalehl jsem na ni zpola hrudí. Odstrčila mne a vyskočila.

„Tančit — chceš?“

Rychlým hmatem odepjala své obi a shodila vrchní šat. Stála přede mnou až po pás nahá, přioděná jen rudým fťanem z hedvábného krepu, sahajícím málo pod kolena. Třásně černých perel, splývající se strany od krku a rozrážející se na pravém rameni, spadaly až hluboko pod malé ňadro a zvyšovaly něžnou běl její pleti. Paže a nohy nad kotníky obepjaty byly širokými zlatými náramky.

Chopila se kytary oběma rukama a vznesla ji nad hlavu. Stojíc na špičkách nožek, přešlapovala volným tempem, probírala drnkavě struny na kytaře a zpívala:

Antilopa k potoku jde vodu pít,
a medvěd číhá na ni v lesním houští — —
proč květiny všecky dýchat přestaly,
proč měsíc smutně k Azumě se spouští?
Ó, láska medvěda je sobecká,
ach, antilopo!

Dívka když si vyjde květů natrhat,
hoch sméje se a do polí jde taky -- —
proč rýžová stébla jsou k zemi skloněna,
proč slunce hněvně zašlo v černé mraky?
Ó, láska hochova je sobecká,
ach, antilopo!

Dopěvši, odložila kytaru a zatančila nějaký ohnivý tanec vějířový. Vlastně dávala si vějířem jen takt, bijíc jím o zlatý náramek. Při tanci blížila se mi v polokruzích a náhle vrhla se ke mně a ulehla na mou hrud'. Ústa její oddychovala těžce na ústech mých.

Objal jsem nahé její tělo a přivinul je k sobě.

„Ne — ne už — prosím —“

Přiložila mi ústa k uchu a šeptala:

„Zaplatíš nyní Kiki? Mnoho, mnoho penízků . . .“

Tato peněžní otázka vytrhla mne poněkud z opojení.

„Zaplatím, Kiki, ale až později . . .“

„Ach, ne . . . později. Kiki půjde nyní spat a bude se jí zdát o tvých krásných očích.“

„Ale — přece — takhle mne snad na ulici nevyhodiš?“

„Na ulici? Kapitán půjde na svou loď a bude se dívat radostně na veliký měsíc a bude vzpomínati na ubohou Kiki. Přijdeš zase, vid', sladký — přijdeš zítra, pozejtří — jsem prodavačka úsměvů.“

„A ničeho víc?“

Lehká červeň vyvstala jí na spáncích. Zaclonila oči dlouhými řasami, po chvíli otevřela je a podívala se na mne, nutíc se do úsměvu. Ale v řasách zbyly slzy. Položila si hlavu na mou hrud' tak něžně, jak jen žaponské děvče dovede.

„Nejsi nedobrý, vid'?“

Byl jsem zmaten.

„Promiň, jsem cizinec . . .“

„Vím, všichni jsou takoví — — ne — ty jsi lepší — máš dobré oči a dobrý hlas. Vím — nejsi hrubý — a Kiki miluje kapitána . . .“

„A proč nechceš milovati do opravdy?“

„Ó, ano, milovala bych, vyměnila bych slib, ale — jsem zadána — je dobrý, tak dobrý, můj Tanju, a nemá jiné radosti kromě mne.“

„Jak? Zasnoubena jsi? A je tvůj Tanju spokojen při tvém zaměstnání?“

„Ó, pane, Tanju mi věří. A mé zaměstnání? Vždyť nikomu neublíží! Jsou mnozí, jimž je smutno doma a jimž se stýská po veselém dívčím hlase. Přijdou a sedí: Pojď, krásná Kiki, polib a polož ruku na čelo! — Ó, žila bych s Tanjem, ráda bych s ním žila, byť by ryže naše byla sebe chudší, pracovala bych, vždyť pěkně maluji, a jak bychom byli veselí! Ale peněz potřebuji, tolik peněz — tolik peněz . . .“

Kiki, která byla zatím již oblékla své kimono a opásala se, naznačovala ručkama tu velikou hromadu peněz, které jest jí zapotřebí.

Přisedla ke mně a pohlédla mi do očí s úsměvem velké dámy.

„Chceš ještě čaje?“

„Nalej, prosím, a vypravuj mi o sobě. Ani nevíš, jak jsi mi příjemná, Kiki, a jak se zajímám o tvé záležitosti.“

Kiki vypravovala:

Dětství prožila jsem na severu ve městě Jamagatě, kde otec můj byl úředníkem ve službách kenreiho. Obývali jsme čistý domek, a zahrádka naše od jara do pozdní zimy pestřila se vonnými květinami. A když květy sežehl mráz, zdobili jsme komnatu vysokým kapradím, a když kapradí zalehl sníh, plnili jsme vásy zelenými snítkami z jedlí. Byli jsme čtyři děti, tři dívky a malý rozumný hošík. Sedávali jsme na verandě, z níž viděti bylo zelené hory a jako smola černé skály, nakupené při jejich úbočí, a veliké řeky s napěněnými vodami, lány polí — polí, a osady zabořené do sadů z moruší. Matinka sedávala s námi, zpívala a práci učila nás a cnostnému životu. Přicházel otec a četl z knihy, o bozích

nám vykládal a o Zimmu Tennó, který s nebe sestoupil, aby dal zemi její řád. Ach, jak jsme byli šťastni! — — —

Promiň, pláču — — Všichni už odešli do říše stínů, jen Kiki tady zbyla — jen Kiki, tatínku — Kiki — — —

Víš, jak přichází zima? Napřed osmutní nebe a slzí — potom přijde první mráz, ten vysuší květy a přebarví lupeny buků — a potom rána za ranou na ubohé rostlinky něžné a na ptáčky, kteří zpívali lidem pro radost. — A na konec všechno přioděje smutkem — sněh.

Taková nemoc v šedé mlze sešla s hor; sestra zemřela, zemřela matinka a odnesla si bratra v náručí, druhá sestra — —

A potom přišla hanba na náš čistý dům.

Tatínka obvinili nepřátelé, nevím proč a z čeho, ale na dva tisíce yenů jeho vinou prý Nihon škody utrpěl. Tatínek zapřísahal se, a když mu nevěřili, učinil, co kázala čest.

„Kiki,“ pravil, „nemůže žít muž, jež nazvali lidé bezecným. Kdybych měl syna, ó, syn věděl by, jaká nastává mu povinnost. Pracoval by, až ke kořenům upracoval by si prsty na rukou a potom hodil by dva tisíce yenů na stůl kenreiho: Vezmi a sněz peníze nespravedlivé, ale nech vyhlásit v údolích i na horách, že syn očistil poctivé šediny otcovy. Ale co ty, Kiki, ubohá slabá dívka? Půjdeš světem a nad tvou mladou hlavou vznášetí se bude jako černý havran hanba otcova.“

Zaplakal nade mnou, zlíbal mne a odešel, oblečen bílým smutečním šatem.

Stála jsem na práhu chrámu, všechna se třesouc zimou a rozčilením. Viděla jsem, jak otec oddaně ostrou dýkou život sobě otevírá, a viděla jsem ještě, jak přítel jeho Saruvaka z milosrdenství hlavu jeho sráží. Potom jsem omdlela.

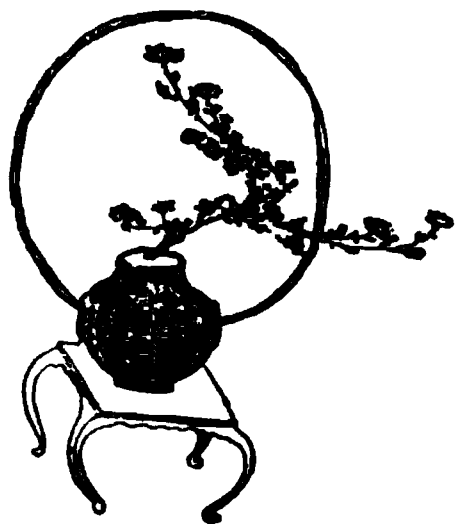
Když jsem procitla, skláněl se nade mnou se slzami v dobrých očích jediný přítel, jenž mi zůstal v této hrozné době — můj Tanju.

Víš, kapitáne, nyní, čím je mi můj Tanju?

„Pojď se mnou, Kiki,“ řekl mi „odejdeme odsud daleko, přitulíme se k sobě, jakobychom byli ve světě sami dva, a je-li ještě někde štěstí, musí — musí přijít do naší chatrče.“

Tanju jest malíř, lakové práce jeho rádi kupují šlechtici a dobře mu je platí. Mohli bychom spolu žít klidně — — ale já, dívka Kiki, učinila jsem velký slib, že nahradím syna ubohému otci, a že sama svým vlastním výdělkem očistím a ozářím jeho památku.

Tanju jest dobrý hoch — trpělivě čeká. A já — já, ubohá Kiki, zpeněžuji, co mám, a co se ctí zpeněžit mohu — prodávám úsměvy.

PAVEL KRAKOVSKÝ:

Hana.

DRAMA O 4 DĚJSTVÍCH.

OSOBY:

JUDr. Jiří Blodek.
 Hana Blodková, jeho choť.
 Paní Brodská, její matka.
 Helena Horáková, služebná jejich.
 Horák, otec této.
 JUDr. Smělý, advokát.
 JUC. Švestka, kandidát advokacie.
 JUDr. Lev Vrba, kandidát notářství.
 Malec, soudní adjunkt.
 Marketa Řehořová.
 Valoušková, výměnnice.
 JUC. Vacek, městský tajemník.
 MUDr. Souček.
 Pepka }
 Lojzka } služby Blodkových.
 Listonoš.

Prvý a druhý akt v Praze v únoru 1898.

Třetí a čtvrtý v městě východních Čech o rok později.

I. JEDNÁNÍ.

(V pravo a v levo dle diváka.)

Studovna Dra Blodka v druhém poschodí domu na nábřeží Palackého na levo s dvěma okny s vyhlídkou na Hradčany. Nábytek prostý, tmavý, až na velký žlutý psací stůl s postranními skříňkami, stojící v levém koutě u okna s lampou, na ramínku uprostřed nástavce připevněnou. Na nástavci na levo budíček, na pravo váza s uschlou kyticí. Na desce kabinetní fotografie Hanina a srovnané zákonníky.

U druhého okna pracovní stůl Hanin. Mezi ním a psacím stolem u zdi květinový stůl s břečtanem, vinoucím se vzhůru kol velkého zrcadla na stěně visícího, a jinými květinami. Nad květinovým stolem u okna klec s kanárkem. U psacího stolu lenoška. Na pravo od něho skříň na knihy.

Uprostřed zadní stěny dveře, vedoucí do předsíně a kuchyně. Na pravo od nich piano s notami. V pravém koutě bílá švédská kamna s uhlákem. Topí se.

Všechna práva vyhrazena.

V pravé stěně dveře, vedoucí do jiného pokoje, a vedle nich blíže k divákovi proti zrcadlu pohovka. Uprostřed pokoje hlazený stůl s prohnutými nohami s tmavou pokrývkou. Na něm rodinné album s háčkovanou podložkou, album pohledků, skvostně vázané knihy „Letem českým světem“ atd. a táč s visitkami. Kolem stolu několik stolic. Nad psacím stolem a nad pianem po dvou konsolách s bustami Palackého, Havlíčka, Komenského a Husa. Na stěnách podobizny Nerudy, Čecha, Vrchlického.

Na pravo od zadních dveří nástěnné hodiny s vyřezávanou skřínkou. Na stěně nad pohovkou rohož se zastrkanými pohledy; po její stranách dvě krajiny. Pod nimi Komenského „Desatero“ a Znak koruny české. Na zemi koberce.

1. výstup.

Dr. Blodek, Hana Blodková.

(Blodek, statný, 33letý brunet s bujným vzhůru česaným vlasem a černým, silným plnovousem do špice střiženým, tmavě oblečený.

Hana Blodková, prostřední úměrné postavy, 28letá blondýnka, bohatých zlatých vlasů se spuštěnými rulíky ve světlém domácím úboru s empirou.)

Blodek (jenž při zvednutí opony sedí u psacího stolu a píše, vzchopí se, pohlédnuv na hodiny). Bože, již tři hodiny — To to utíká! (Pak, drže oznámení, postoupí k Haně Blodkové, jež, sedíc u druhého stolu a majíc věci s něho narovnané po jedné straně, rovněž píše podle seznamu adresy na obálky, jež rozloženy po stole a stolicích.) Ale zní to, Haničko, co? (Čte:) JUDr. Jiří Blodek pokládá si za čest oznámiti, že 1. březnem 1898 otevře svoji advokátní kancelář v domě pana Královce proti staré lékárně. Chápeš-li dobře, Haničko? Dr. Blodek, Dr. Jiří Blodek, tvůj Dr. Jiří Blodek otevře svoji kancelář. (Hana s úsměvem naň pohledši, píše dále.) Konečně jsem svým pánem! Svobodo, svobodo, tebe mi třeba jako vzduchu! Teď teprve stanul jsem na prahu vlastního života! Teď teprve budu moci, jak náleží, pracovat!

Hana (zvednuvši hlavu od psaní). Jakoby můj Jiří někdy byl zahálel, jakoby jeho život dosud nebyl jedinou nepřetržitou prací!

Blodek. Ah, to byla jenom samá příprava k té vlastní práci života. Nyní konečně, Milenko, postoupí se od idealů ke skutkům. Ó, jak jsem se natěšil na tuto chvíli!

Hana (jež, dávajíc si záležitost na psaní adres, neodpovídala, odloží dopsanou adresu a škrtnuvši adresáta v seznamu, vstane a podávajíc obálku Blodkovi, s úsměvem). Poslední!

Blodek. Už! (Dívaje se na adresu.) Jak ten Hanoušek umí pěkně psát! Skoro bych řekl, že to mužská ruka, kdyby zase nebyla tak žensky jemná! (Béře ji za ruku.) Takový lístek lilie je tvá pacinka, a když si ji takhle položím do své smědé ruky (klade si ji do ruky a druhou ji zpola přikryje), třpytí se v ní, jako v opuce druha křišťálu. (Chce ji políbiti ruku, ona ji odtáhne.)

Hana. Můj Jiří dovede také útočiti na ješitnost ženskou? — Myslila jsem, že se na mne hněváš trochu . . .

Blodek. Což bych to dovedl!

Hana. Když se nehněváš, tu ji máš. (Podá mu ruku, již on políbí. — Ona žertujíc.) A nereptej již proti jejímu vedení! Věsti má žena, sám jsi mi to četl v Ruskinovi.

Blodek (týmž tonem). A víš, miláčku, co Carlyle praví, že každý má právo na dobrou vládu — Nesmí Hanička usilovat o samoděržaví!

Hana (domlouvavě). Víš, Jiříčku, nerada bych, aby maminka marně čekala. Naléhá tolik, stýská se jí, chudáčkovi — Již celý týden bez nás. A ty jí nic nelituješ, a ona tě má přece tolik ráda. —

Blodek. Těšil jsem se, že se pospolu vrátíme, jako společně jsme před rokem odjeli. — Měl to býti takový triumfalný vjezd... Škoda, že musím dodělávat ještě těch několik dní praxe. A pak ta přísaha...

Hana. Aspoň, Jiříčku, přijdeš již do hotového. Maminku nemůžeme přece se nechat starat samotnu...

Blodek. Ale o ty hosty mi také jest... Pozvu si je, a sotva tě uvidí, již ujedeš...

Hana. Sám tím Jiří vinen! Na poslední chvíli si je pozve do domu, a já mám improvisovat hostinu za poměrů zcela mimořádných — Proč jsi nezůstal při tom, aby se to odbylo v hostinci?

Blodek. Chtěl jsem to mít hodně srdečné... a tebe při tom —

Hana. Ah, mne nebudete pohřešovat — Páni se baví nejraději mezi sebou... Ostatně, znám se s nimi jen tak skoro po jméně. Celý rok žili jsme v Praze jako dva ztracení ptáci, a bylo to tak krásné! A najednou, když se máme stěhovat, vzpomene si Jiří...

2. výstup.

Helenka, předešlá.

Helenka (22letá, prostě, ale čistě oděná, s bílým šátkem na hlavě, na placku uvázaným, v modré zástěře s laclem, uvázané přes světlou zástěrku. Jest v postavě Hany, oči modrých, vlasů bohatých, tmavě kaštanových, zpod šátku se deroucích, prostředními dveřmi vstoupivši). Zde, prosím, rekomandované psaní. (Podává k podpisu psaní a receptis.)

Blodek (vzav obě, podá psaní Haně a sám jde k psacímu stolu podepsat receptis.) Řekněte, Helenko, listonoši, ať vstoupí. (Helenka odejde.) Stále se mi zdá, že mám dnes jaksi mnoho peněz.

Hana (podívavši se na adresu). Co jsem ti ráno řekla, že maminka bude ještě psáti! (Jde ke stolu a rozřezuje obálku.)

3. výstup.

Listonoš, Blodkovi.

Listonoš (vstoupiv prostředními dveřmi, mlčky se ukloní).

Blodek (podává mu receptis, dá mu větší peníz).

Listonoš (ukloní se a, podívav se u dveří na peníz, znova hluboce se ukloní a odchází).

Blodek. S Bohem.

4. výstup.

Blodkovi.

Hana. Znáám já maminku! Čti jen pěkně!

Blodek (pravicí ovinuv Hanu, nahlíží do dopisu).

Hana. Vidiš: (Ukazuje na dotčené místo dopisu.) „Čekám Tě, Žanyňko, zítra večer najisto“ — Teď Jiří snad uvěří, že musím odjetí. Již jsem si sama myslila, abych tedy aspoň přes dnešek zůstala. Ale kdybych dnes nepřijela, maminka by myslila, bůh ví, co se stalo.

Blodek. No tak tedy jeď s Pánembohem!

Hana. Tak se mi líbíš, Jiří!

Blodek. Ale budu se bát o tebe.

Hana. Vždyť nejsem dítě, Jiříčku. Ostatně, po desáté budu již doma.

Blodek. A ihned mi piš, ihned . . .

Hana. Tak, Jiří, se o mne tolik bojíš?

Blodek. Jak bych se nebál o takový poklad, o své všecko! Vždycky si myslívám, že, koho má Pámbů hodně rád, tomu že dá hodnou, hezkou, rozumnou, vzdělanou a milující ženu. A mě měl snad Pámbů ze všech lidí nejraději!

Hana. Abys mne jen nepřechválil! Ostatně, snadno mne můžeš mítí za nejhodnější, když jsi jiných nepoznal!

Blodek (usmívaje se). Ah, k tomu netřeba empirie, k tomu mi stačí intuice! — Víš-li pak, že se mnohdy trápím . . .

Hana. Proč, můj Jiří?

Blodek. Připadám si pro tebe jaksi . . . ne dost velkým. Je ta má Hanička učená jako nějaký professor, takový malý polyhistor a Mezzofanti a všeuměl — zkrátka, poloviční zázrak. (Hana rukou odmítá.) Co je pravda, dal si tvůj tatínek slavné paměti na svém jedináčku záležet! Oč ona toho více umí! A při tom všem jest tak božsky prostá!

Hana. Jaké to panegyrikon! To chce Jiřík, abych mu dokazovala, oč on jest větší mne? Však on dobře ví, že by si to všechno byl také osvojil, kdyby byl měl více času a příležitosti. To jen v tvých laskavých očích vše se tak zveličuje. (Běře ho za ruku.) Vidiš, Jiří, já jsem se zase bála, že . . . že ti — nedostačím.

Blodek. Ty že mi nedostačíš? (Pomlčka — dívá se dlouze na Hanu.) Byl jednou jeden professor kanonického práva — je tomu již dávno, velmi dávno — a ten měl učenou dceru Novellu, jež za něho přednášela, když on nemohl. A ta byla tak krásná, že musila přednášet za oponou, aby pánům scholarům hlav nemátla. Ty, Haničko, kdybys byla professorem, musila bys, jako ona utéci se za oponu, ale za nějakou hustší, aby nepropouštěla zlatých paprsků tohoto sluníčka (ukazuje na hlavu), jinak by páni scholarové při tvých přednáškách studovali mimořádně astronomii, pozorující hvězdy tvých očí a slunce tvých vlásků.

Hana. Nevím opravdu, Jiří, co máš stále s tou mou krásou. Já se aspoň sobě hrubě nelíbím. Opravdu!

Blodek. To jest právě to nejrozkošnější! (Do pokoje zasvítí slunce, Blodek ukazuje na ně.) Vidiš, s paprsky tohoto sluníčka (hladí Hanu po hlavě) mohou závodit jen paprsky tam toho (ukazuje k oknu).

Přístup blíže, ať se dvojí zlato slije. (Vede Hanu k oknu a pootevře.)
Pozdrav z jiných světů!

Hana. Poutníček, jenž vykonal cestu milionů mil a přece jest tak svěží! A celá desetiletí klusal koníček zlatohřívý!

Blodek. Nádherný západ! Když nějaký ministr podá demissi, působí to sensaci v celém světě; když však premier Pána Boha demissuje, kdo si toho všimne?

Hana. Hleď, Jiří, jak děda Petřínů tam dumá pln tiché blaženosti . . .

Blodek. Dívá se na svou Prahu a myslí si: Podívejme se na tu holčičku, jak vyrostla v nádhernou pannu — Dávno-li tomu, co si drobotina u mé paty hrála!

Hana. Vidíš, jak slunce-kostelník zažehlo na špičkách vížek turistického pavilonu, jako na oltářčku, všechny svíčky?

Blodek. Přípravy to k slavnému požehnání . . .

Hana. A tam Hradčany, jediné na světě, s tím nachem ve skelných lících!

Blodek. Rdí se studem, láskou či rozkošným očekáváním lepších věcí!

Hana. A hle, aorta Prahy, Vltava, jak krotce leží v ledových poutech. Ani uvěřit nelze, že dovede také rozmetávat i kamenné kolosy.

Blodek. Symbol našeho lidu . . . Věřím, že Bůh i jemu sešle zase teplé dni. A až uhodí tání, pak rozmetá ještě silnější okovy. Haničko, toho se tak moci dočkat a chtěl bych pak jako Simeon spokojeně oči zavřít.

Hana. Škoda, že nejsem velkým čarodějem!

Blodek. Proč, Haničko?

Hana. Abych svému Jiřímu mohla dát zázračnou sílu, by on všechny ty draky potřel.

Blodek (hladí ji po vlasech). Potírat, zabíjet — strašný úkol. Však kdyby jinak nebylo lze, i toho bych si troufal pro lid svůj.

Hana. Ale ty bys raděj, kdybys mohl takhle ty nepřátelské mozky očarovat, aby musily jen tam, kde pravda a právo . . .

Blodek. A když to ne, kdybys aspoň mohl ten cit zde (ukazuje na svá prsa) vnuknouti každému z nás — Představ si, Haničko, že by takový Maraňon citu, prýstícího z vědomí křivdy, valil se miliony českých duší, jakou bychom byli mocí nezmarnou!

Hana. Jednou, jednou to snad přece bude, neboť vždy velké utopie byly jen malým klím budoucí skutečnosti. Tam to sluníčko, jež zlatou korunu staví na hlavu majestátu naší matičky, jest sluncem naděje.

Blodek. Již zapadá!

Hana. Aby vstalo zase! (Mávajíc kapesníkem.) S bohem! Pozdravuj jiné světy!

Blodek. „Padej, slavná hvězdo, pochodni i zdroji světla!“ Zdaž duše takového Leonta de Lisle není také takovým sluncem, jehož zlaté paprsky letí po tisíciletí příštím generacím vstříc?

Hana. I duše každého dobrého a světlého člověka je takovou hvězdou, jejíž zlaté a teplé paprsky do věků září, byť by ji samu ani vidět nebylo a jména neměla . . .

Blodek (zavíraje okna). Po onom nádherném obraze bude se nám venku stýskat, Haničko! (Odstoupí od okna.)

Hana. Po celé Praze, Jiříku! Jsem šťastna, když svět mne oblívá jen svými krásami a dává zapomínati na rub života. Záře světél, skvělé výklady, proudy lidí, šum našich bulvárů . . . to vše mne vždy opájelo, že jsem po tvém boku jako ve snách chodila . . .

Blodek. Já, Haničko, jsem ještě více zamilován do Prahy mlčící. Viš, když tak v černém obsidianu Vltavy obrazy se jásající oči nebes, když ze svítlen mostů do proudů vod mírně crčí světelné pramínky, a když na Letné vzplanou světla, mám vždy illusi, jakoby celá nebesa Siriův sřítla se na její boky. I cítím něco tak nevýslovně sladkého, vznešeného a radostného, že rázem taje celá má bytost, a mním, že ocitl jsem se divem v neznámém pohádkovém kraji.

Hana. Tys básník, Jiří!

Blodek. Básník jako ty, Hano! (S úsměvem.) Jako student psal jsem i verše. Ale to je již studentská nemoc. Snad cítím jako básník, sám si to myslím, ale okov mého slova má příliš krátké lano, než aby dosáhl až ke dnu té studně citu. Je lépe mlčet než pokoušeti se proudy citu přelívat v děravý kadlub slov.

Hana. Ah, proto nepřestáváš být básníkem. Podle Byrona největší básníci ničeho nenapsali.

Blodek. Trochu bledá útěcha, Haničko! Ale když nelze poeticky tvořit, budem aspoň poeticky žít.

Hana. Budem? Což prvý rok náš, jež jsme zde prožili, nezdál se ti být dost poetický?

Blodek. Krásný byl, nezapomenutelný — S každým tím kusem nábytku bude se mi těžko loučit, vždyť na každém jakoby stála vonná kytice vzpomínek.

Hana. Tobě tak všechno k srdci přiroste — jako tam ten stůl. (Ukáže na psací stůl.)

Blodek. Ano, ten má již slavnou minulost — všude musí se mnou — v něm jest kus mne. Jako člověk pomalu se probouzí k plnému vědomí, tak i on pomalu dostal — duši — Věř tomu, Hano, mají věci duši . . . Ó, často v těžkých chvílích položil jsem hlavu na jeho desku a on, druh dobrý, kus tíže se mne sňal.

Hana. To abychom se tedy s těmi věcmi neloučili. Ponecháme si je na památku, ač nevím, kam s nimi u nás. Budou mít u nás výměnek — Souhlasíš? (Blodek kýve.) I mně by se těžko s nimi loučilo. Kdyby to tak šlo, abychom si celý ten kout mohli vzít s sebou, abychom . . .

Blodek. Abychom?

Hana. . . . si štěstím nehnuli.

Blodek. Abychom si štěstím nehnuli . . . Hanička je také pověřčiva?

Hana. Připadám si příliš šťastna, než aby to štěstí mohlo být trvalé. Jako Polykrates . . .

Blodek. Haničko!

Hana (dívá se do dálky). Tak často vidím tam někde v dáli černý mrak, černý, těžký, široký mrak, jenž táhne blíže a blíže, aby zakryl

naše sluníčko . . . A jakoby se nás ten černý pták již již křídlem dotýkal . . . (Zachvěje se.)

Blodek. Neděs mne, Hano!

Hana. Vidiš, Jiříčku, já bych si skoro přála, abych byla trochu nešťastna — tolik lidí trpí, a já si vyčítám, že nejsem mezi nimi. Nemyslíš, že je hříchem radovati se, dokud i jen jeden člověk trpí? . . . Ale tebe by se to neštěstí nesmělo týkat . . . jen mne, jen mne! . . .

Blodek (zvážněv). Chceš mne, Haničko, strašit — a dnes? (Pausa.) (Vzchopiv se.) Ale já se nedám! A ničím! Dlouho jsem se bál věřit sobě, ale dnes stojím pevně a ctím se silným. Co budu silně chtít, všeho dosáhnu, a čemu se budu bránit, všemu zabráním.

Hana (prosebně). Jiří . . . prosím tě . . .

Blodek. Tyto paže jsou silny dost, aby od Haničky zahnal všechny mraky, i kdyby byly černé jako noc a plamenné jako peklo!

Hana. Zadrž, Jiří . . .

Blodek. Čeho se bojíš? Dnes cítím se být takovým Peerem Gyntem . . . My ještě neznáme, jaká ohromná síla dříme ve vůli lidské . . . Musíme se naučit silně chtít a pak budem dělat zázraky. Kristus . . .

Hana (vzkřikne poděšena). Jiří, tvá sebedůvěra mne děsí — Kdo mní, že nejvýše stojí, bývá nejbližší — pádu!

Blodek. Jen bývá, není vždy — Nebojím se ničeho, neboť jsem ozbrojen silným kouzlem (Hana vzhledne k němu tázavě): čistým svědomím! A mraků žádných nevidím. Všechny se zvedly a odpluly daleko pod obzor. Kam pohlédnu, široko daleko jen jas, jas, jas!

Hana (se skloněnou hlavou mlčí).

Blodek. Přestaneš již ty, kulišku! (Zvedá jí hlavu.) Ty nevěříš v mou sílu, sílu těchto paží? Nadarmo jsem jich necvičil! (Uchopí ji náhle a vysoko ji zvednuv.) Vidiš nějaké mraky?

Hana. Pusť mne, Jiříku!

Blodek (obnášeje ji po pokoji). Nepustím — Až mi odpovíš. Vidiš mraky nějaké?

Hana. Pusť již, blázínku!

Blodek. Vidiš?

Hana. No, nevidím . . .

Blodek (postaví ji na lenošku u psacího stolu). Oč má Hana mne přerostla!

Hana. Hněvám se . . .

Blodek. Tak! (Uchopí a nosí znova.) Hněváš se?

Hana. Hněvám — Máš mne za loutku . . .

Blodek (se smíchem). Ty Dre Bloudku! — To jde do rýmu! Hněváš se?

Hana. No tak pusť, nehněvám.

Blodek (zanese Hanu na divan a klekne si k ní). Ona se na mne hněvala . . .

Hana (s úsměvem). Jiří advokátem již je, Kristova léta má a . . . rozumu najednou nemá. Nepoznávám tě . . .

Blodek. Dnes mi to již musíš odpustit — Chytil mne záchvat divokého nadšení, jako za junných mých let . . . Žízním zrovna po nějakém zápasu, vítězství . . . Je to rozkoš osvědčovat svou energii.

Hana. A to Jiří zkouší svou sílu na mně! Což kdyby se mi něco stalo . . . Víš přece . . .

Blodek (polekaně). Je ti něco, Haničko?

Hana (s úsměvem). Není — Ale kdyby se mi srdce zase vzbouřilo . . .

Blodek (líbaje ji ruce). Ó, tím svým srdíčkem mne už nepostrašíš . . . To je teď hodné . . . Snad od té doby, co jsme se vzali.

Hana. Ty domýšlivý!

Blodek. Je srdce ženy stvořeno pro milující srdce mužovo. A nemá klidu a pokoje, dokud v něm nespočine . . .

Hana. Srdce ženy v srdci mužově a obě v Bohu — tak by s tím snad sv. Augustin souhlasil.

Blodek. I já, Haničko — Smím si ta moudrá ústka zulíbat — Anebo sama mi dej hubinku!

Hana (kývá záporně hlavou).

Blodek. Že ne? Že ne? (Stáhne ji k sobě a políbí, Hana se brání.)

5. výstup.

Helena, Blodkovi.

Helena (v náruči dříví, vstoupí právě, když Blodek líbal Hanu).

Hana (jež vyskočila při vstupu Helenině, zardělá a v rozpacích běží k zrcadlu). Vidíš, celou jsi mne pocuchal. A co si Helenka pomyslí . . .

Blodek. Co by si pomyslí . . . Co pak je to nějaký hřích, že mne . . . má paní líbala . . .

Hana. Ale, Jiří! Nevěřte, Helenko, já pána nelíbala . . .

Blodek. Helenko, jak to bylo?

Helenka (jež složivši dříví ke kamnům, přiložila, s úsměvem). Já nic neviděla. (Odejde.)

6. výstup.

Blodkovi.

Hana. Co si teď Helenka o mně pomyslí . . . Jiří je tak rozpustilý dnes . . . A ta poznámka . . .

Blodek. Tebe to mrzí — opravdu . . .

Hana. Opravdu . . .

Blodek (rozeběhne se ke dveřím a, otevřev, volá). Helenko!

Hana. Co jí chceš?

Blodek. Slavnostně odvolat!

7. výstup.

Helenka, Blodkovi.

Helenka. Co poroučej', milostpane?

Blodek (pokročí k ní). Kdy už, Helenko, přestanete s tím milostpánem — Pane doktore mi budete říkat a vykat — rozumíte?

Helenka. Já už to jinak nedovedu, milostpane.

Blodek. Nenapravitelná — Vždyť jste jako naše . . . Hanička si přeje . . .

Hana (přistoupivši rychle). Abyste mi přinesla tu kytici, již mi pán ráno přinesl.

Blodek (pohlédne na Hanu, chce něco říci, ale zmlkne).

Helena. Prosím, milostpaní. (Odejde.)

8. výstup.

Blodkovi.

Blodek. Proč mi Hanička nedovolila se vyznat . . .

Hana. Takové věci sluší vyřídít jen mezi sebou . . . A pak nechci, aby Helenka si myslela, že tě mám . . . málo ráda.

Blodek. Hanička tedy přece . . .

9. výstup.

Helenka, Blodkovi.

Helenka (vstoupí a postaví kytici na prostřední stůl). Krásná to kytice a v tuto dobu . . . Ty kamelie!

Blodek. Vidíte, to na venkově nebudeme mít.

Helenka (odcházejíc). To ne!

Hana. Jak pak jste daleko v kuchyni, Helenko?

Helenka. Ráčeť být bez starosti, milostpaní, vše jde jako na másle — Kýta již jest upečena . . .

Hana. Přijdu vám za chvíli pomoci, Helenko. (Helenka ve dveřích.) A prosím vás, přineste sem ty přístroje a ubrousky — Nemusí to být hned, až budete mít trochu pokdy.

Helenka. Prosím. (Odejde.)

10. výstup.

Blodkovi.

Blodek (vzav svatební kytici s psacího stolu, postaví ji vedle přinesené čerstvé kytice). Ejhle, Haničko, minulost (ukazuje na uschlou kytici) a přítomnost (ukazuje na čerstvou).

Hana (ukazujíc na čerstvou kytici). Přítomnost a (ukazujíc na uschlou kytici) budoucnost.

Blodek. Než tato (ukazuje na čerstvou kytici) bude takovou (ukazuje na druhou), bude vonět a těšit oko i srdce, jako tato voněla a srdce těšila. A až i uschne, neumře, bude vonět ještě — vzpomínkami.

Hana (vzavši uschlou kytici a postavivši ji na předešlé místo). Tato voní již vzpomínkami — Před rokem, Jiříku . . .

Blodek. Ano, již třináct měsíců mně voní tato živá kytky v mé zahrádce.

Hana. Tři léta se již známe. A za tu dobu nikdy jsem Jiřího neviděla takovým jako dnes — Byl vždy tak vážný, a proto . . .

Blodek (směje se). A proto si's mne vzala! . . . Já byl, Haničko, vážný ve svých snahách a cílech, ale při tom prudkého a vášnivého temperamentu. Přemáhal jsem se, potlačoval ty elementární výbuchy, a těžký život mi pomáhal v tom. Ale občas to přece propuklo. A dnes, kdy jsem konečně u cíle, radost strhala všechny dlouholetým cvikem vybudované hráze a ukázala ti mne jednou v nejslastnější podobě. Dovedu bouřit, jásat ještě jako dítě s duší nevinou. A to by tě mělo těšit . . .

Hana. Nevyčítám ti toho, ač mne to u tebe překvapilo. Jediné, co mne zamrzelo na tebe . . .

Blodek. Bylo? Bylo?

Hana. Že si's tolik troufal, že jsi se tak . . . Nebudeš se hněvat na mne?

Blodek. Nebudu.

Hana. . . . Vypínal. — Víš, já svého miláčka chci vidět dokonalým . . . To láska ze mne mluví, Jiříčku . . . láska!

Blodek (zaražen). Máš pravdu, Haničko, nebylo to hezké, že jsem se tak . . . chvástal. Muži sluší mlčet . . . Ale to jsem se dal tak strhnout . . . Vzpomněl jsem si na něco . . . (Bojuje s sebou.) Ale ne . . .

Hana. Co jsi chtěl říci, Jiří? Či lépe, co mi nechceš říci? Já o tobě něco nesmím vědět?

Blodek. Ne, Haničko . . . I já vždy míval v ošklivosti chlubná ústa . . . Ale já myslil, že před tebou, Haničko, mohu myslet — nahlas . . . Již se to nestane, odpusť!

Hana. I jdi, Jiříčku, nechtěla jsem se tebe dotknout! Ale ty mi něco tajíš . . . vidím to na tobě. A já mám všechno o tobě vědět! Což nejsem tvá žena? Vidiš, Jiříčku, již často jsem v duchu toužila, proč jsme se oba nenarodili v jeden den, v jednu hodinu, proč jsme nerostli vedle sebe, nedýchali týž vzduch, neměli týchž radostí a žalostí . . . proč jsme my dva od prvního vydechnutí nežili jedním životem . . . a tak až do skonání.

Blodek. Krásné by to bylo . . . měli bychom tytéž vzpomínky —

Hana. Když nelze je mít, lze je aspoň sdílet — Nuže, co tajíš přede mnou?

Blodek. Nežádej toho ode mne — Mluvme raději o něčem jiném — Což abychom se dali již do pořádání . . .

Hana. Nezamlouvej! Ty mi to musíš říci, jinak bych si myslila . . .

Blodek. Co bys si myslila . . .

Hana. Že jest to takového něco, co . . . tvá žena — nesmí vědět.

Blodek. Nemám nic, čeho bys vědět nesměla . . . ale přece — já tě obelhal jednou . . .

Hana. Jiří mne . . . obelhal. (Chytne se za srdce.)

Blodek. Nelekej se, Haničko, není to nic zlého . . .

Hana. Sáhni, jak mi srdce buší! Můj Jiří a lež . . .

Blodek. Ale, ty řekneš, že se . . . chlubím —

Hana. Netrap mne již . . .

Blodek (vyhrnuv rukávy). Tys se mne ptala kdys, od čeho mám tyto jizvy zde. A já ti řekl . . .

Hana. Že tě maminka opařila . . .

Blodek. Nebylo to pravda . . .

Hana. Jak jsi je tedy způsobil?

Blodek. Při požáru . . .

Hana. Můj Jiří v nebezpečí života, kdy a jak?

Blodek. Já ne . . .

Hana. Nenapínej mne, Jiří, a vypravuj . . . Třesu se při pomýšlení . . .
(Usedne na pohovku.)

Blodek. Na podzim bylo tomu, tuším, pět let, co jsem trávil svou dovolenou v městečku u kolegy na českém jihu. Vraceje se za pozního večera z toulky po okolí, docházel jsem právě ku stodolám, když slyším křik: „Hoří“. A již jsem také uzřel, jak z jedné stodoly vyšlehl plamen, a ucítil čad. Spěchám k místu . . . Vidím již pobíhat zmateně několik postav . . . Než jsem však doběhl, zarazil mne strašlivý jek „Maminko, maminko“.

Hana. Můj Bože!

Blodek. Až v kostech mne zamrazilo, a nohy mi zdřevěněly —

Hana (rozechvěna). To matka snad byla v plamenech, a děti ji volaly.

Blodek. Ne — děti byly ve stodole. Dva hoši. Matka je tam zavřela, aby hlídaly — Je to takový hloupý zvyk — A někdo založil oheň . . .

Hana. Pro Kristovy rány!

11. výstup.

Helenka, Blodkovi.

Helenka (přináší přibory a staví je na stůl).

Hana. Jiří, prosím . . .

Blodek (ohlédnuv se po Heleně). Hned, hned . . .

Helenka. Ráčeť prominout, již jdu. (Spěchá ke dveřím.)

Hana. Helenko! — Dovol, Jiří, aby to směla také slyšet . . .

Blodek (nerad). Když si toho přeješ . . .

Hana. Vždyť sám říkáš, že je . . . Ona to může slyšet. (K Helence.) Pán mi vypravuje, jak matka zavřela své dvě děti ve stodole, aby hlídaly, a jak v ní vypukl oheň —

Helenka. Ubohé děti — a uhořely snad?

Hana. Jiří, prosím . . .

Blodek. Běželi pro matku, aby přinesla klíč ke kladce. Bydlila jen několik minut od hořících stodol, jež byly plné obilí. Každá minuta byla věčností. A děti kvílely, ječely a volaly jen „maminko“.

Hana. To bylo strašné.

Helenka. Strašné. •

Blodek. Zatím kdosi přichvátal se sekerou — Chtěl urazit kladku. Ale jak na ni uhodil, sekera mu ulítla.

Hana. Ty děti, ty ubohé děti!

Blodek. Běželi sehnat novou sekeru — Zatím kamenem třískali do kladky — marně — A oheň rostl, děti řvaly strašně, a my, kteří stáli na krok od nich, nemohli jim pomoci. Však už bylo slyšet troubení hasičů, hrčení stříkačky a zvon, bijící na poplach. Lidé začali se houfem sbíhat . . . To byly hrozné minuty — Nejen ti uvnitř umírali úzkostí a hrůzou — Tu přiběhl konečně občan s dvěma sekerama — Máchne sekerou na kladku . . . sekera ulítla.

Hana. Bože, Bože . . . Rychle, Jiříčku!

Blodek. Ale tu — ten muž, víš, jenž stál dosud jako přimrazen, skočil po té třetí seceře — vyrval ji snad tomu občanu — ani nevím již — a machne ze vší síly a . . .

Hana. Kladka ulítla . . .

Blodek. Ne — sekera!

Hana. Oh! — A co matka? Proč nepřiběhla . . .

Blodek. Přiběhla prostovlasá, v košili a jedné sukni, volajíc z daleka: „Mé děti, mé děti!“ Nemohla ve zmatku hned najít klíč . . .

Hana. Otevřela konečně, a děti byly zachráněny?

Helenka. Jak je pak asi chytla! . . .

Blodek. Třesoucí se rukou otvírala — byl již nejvyšší čas — stodola v plameni, a děti ochraptěle křičely: „Maminko, rychle otevřte, otevřte, maminko! Udusíme se . . .“ Otvírá, ale nemůže otevřít. Tu skočil on, vymkne jí klíč, jež ona křečovitě drží, otvírá, ale nemůže také otevřít. „Je to pravý klíč?“ zahřmí na ni. Ta jej uchopí, podívá se na něj a vykřikne: „Ježíši Kriste, to je klíč od — půdy!“

Hana. To aby byla zšílela . . .

Blodek. Ano, počínala si jako šílená. „Zachraňte mé děti!“ křičela se sepjatýma rukama. Pak opírala se o vrata, zarývala se do nich nehty a zas vlasy si rvala a volala: „Honzíčku, Toníčku . . . Mé drahé děti!“

Hana (bledne a zavírá oči).

Blodek (skočí k ní). Je ti něco, Haničko?

Hana (otevře oči). Nic, nic . . . Skonči, prosím!

Blodek. Děti již ustávaly křičet — Najednou matka vrhla se na zem a volala: „Mé drahé ručičky, mé drahé ručičky!“ A hladila a líbala ručky, jež děti zpod vrat k ní vystrkovaly.

Hana. Mráz mne přebíhá.

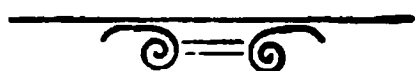
Helenka. Což se nenašel nikdo, kdo by byl vrata z čepu vybavil?

Blodek. V tom zmatku nikdo na to nepřipadl. Až tomu muži, jenž tam vedle zoufající matky bez moci a rady stál, vystrčené ručky vnukly myšlenku vysadit vrata — Shání se rychle po nějakém sochoru . . . Nic vhodného nebylo po ruce — Chvilé zoufalosti . . . Matka bolestí vyje — Děti již nekřičí . . . ale ty ručky, ty ručky se ještě pohybují —

Hana (šepce si). Ty ručky . . . ty ručky . . .

Helenka (sepjala ruce).

(Pokračování.)

J. BÁRTA:

Potrava v budoucnosti.

Strach z přelidnění snáší se občas jako upír ke hrudi lidstva a ruší hrozivými přízraky klidné jeho oddýchání. Rozmnožujeme se měrou povážlivou; je-li nás nyní půldruhé miliardy, může nás býti za sto roků miliardy tři, a za tisíc roků může žítí tolik lidí na zemi, že všechny pevniny, příhodné k obývání, promění se v jedno obrovské město. Rozlehlá náměstí, vroubená nádhernými paláci, ozdobená a osvěžená rozkošnými sady, střídati se budou s dlouhými třídami továrními, jež chrliti budou od svých do krajnosti zdokonalených strojů nevídané spousty zboží přepychového pro celé to moře lidských mravenečků. Elektrické tramvaye anebo vehikle, o jakých dnes sotva sníme, do všech směrů křížiti budou ulicemi; z večera vzplane celá zeměkoule umělým světlem, jež, ne-li jasem, zajisté nádhrou slunce bude překonávat, nádhra zářiti bude z výkladních skříní obchodníků, z architektonického vyzdobení budov, z úpravy bytů a z oděvu, navěšeného na krásných dámách a neméně krásných velkoměstských tajtrlících. Vždyť, konečně, čím jiným zabývaly by se ty miliardy lidských ruk, nežli až do nemožnosti vypjatým zdobením všeho, co člověku životní jest potřebou? Nebudou dumati pastýři nad stádem zlatorouných oveček, spásajících labužnický šfavnatou travu a pestré její výšivky — nebude pastvin, nebude luk. Nebudou ženci, zatínající lesklými kosami do teplé pšenice, prozpěvovati starosvětské písničky pod znojnou červencovou oblohou — nebude polí. Nebudou do hvízdání kosů anebo do skřeku vran zaléhati pádné rány dřevorubců, kladoucích pyšné smrky v kyprý mech a v bílý sníh — nebude lesů.

Nu, ano — ale čím probůh, živiti se budou naši potomci? Vždyť není pro člověka jiné potravy, nežli je ta, kterou slunce sváří z atmosférických plynů a z pokladů, kvasících v černé ornici! A každý jednotlivec potřebuje té země veliký, veliký kus na svou roční obživu, zejména, postaví-li mezi sebe a půdu ještě zvíře za prostředníka.

A není opravdu jiné potravy?

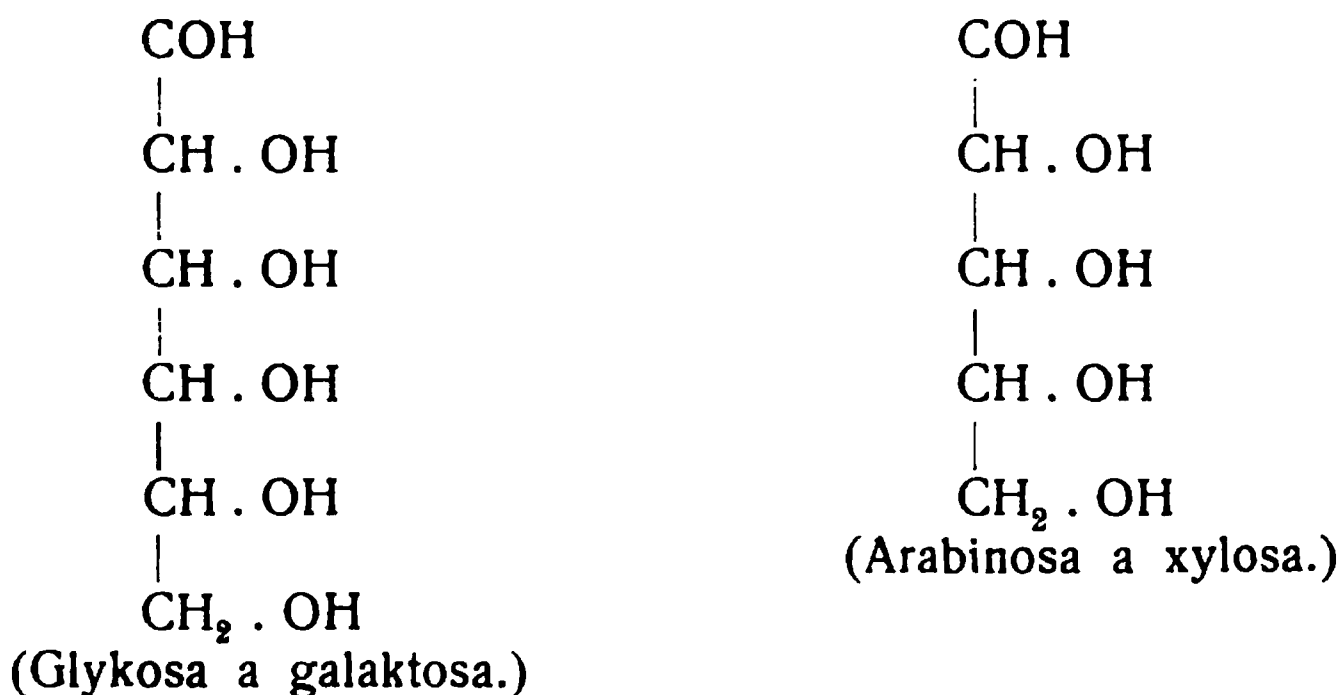
Snad — není, anebo alespoň skoro není — ale jest ve světě mocná čarodějka, která dovede z něčeho, co není, učiniti něco, co jest. Čarodějka ta nekoná zdánlivě zázraků, a dílo její není překotné. Zvolna ale vytrvale klade kámen ke kameni, svou blahodějnou rukou, a nežli se nadáme, stojí zeď, a nežli se nadáme, stojí dům — palác — věž. Vždycky a se vším přichází v čas; co kdy člověk potřeboval, učinila mu, a učiní mu také vše, co kdy potřebovati bude v budoucnosti. Čarodějce této říkáme Věda.

Čím živí se vlastně člověk? Kromě solí a několika vzácnějších sloučenin, uhlohydrátů, tuků a bílkoviny jsou na jídelním lístku chudáka i bohatce. Látky tyto jsou původu rostlinného neb živočišného a složeny

jsou v podstatě z atomů tří nebo čtyř prvků. Z uhlíku (C), vodíku (H), kyslíku (O), a dusíku (N). Ale prvků těchto jest v přírodě taková hojnost, že by potraviny byly takofka zadarmo, jako boží voda, kdyby dovedl člověk skládati je snadným způsobem přímo z prvků anebo z neorganických jich sloučenin anebo alespoň z takových sloučenin, které jsou v hojnosti a za malou cenu k dostání. Snaha mužů vědy, chemiků, nesla se také již ode dávna za tímto závratně smělým, pohádkovou mlhou obestřeným cílem. S počátku pracováno s malým úspěchem; těžko vypočísti, jaké moře trpělivosti musilo býti až do dna vyčerpáno marnými pokusy, nežli dostavil se skromný zdar. Ale každý takový zdar byl schůdkem, po němž vykročilo se o píd' blíže ke kýženým výšinám. K vytčenému cíli má Věda ještě cestu dalekou, ale směle možno říci, že led jest již prolomen a že otázka umělých potravin, to jest potravin vyrobených z látek říše nerostné bez pomoci rostlin a živočichů, překročila již hranice plané fantasie a dostala se v obor veličin vypočítatelných. Čas, důmysl a neúmorná píle vykonají ostatní.

Vezměme uhlohydraty. Jsou to látky, v nichž uhlík sloučen jest s prvky vody: kyslíkem a vodíkem, a jež příroda tvoří v rostlinách z kyseliny uhličité, obsažené ve vzduchu ve množství nevyčerpatelném. Dělíme je hlavně na dvě třídy: monosaccharidy a polysaccharidy. Představitelem prvních budiž hroznový cukr, obsažený v ovoci, představitelem druhých známá látka: škrob, anebo cellulosa, hlavní součástka dřeva. Všecky polysaccharidy mohou býti jednoduchým processem, jež chemik nazývá hydrolysou, převedeny v méně složité monosaccharidy, a jiným processem může býti zase opak proveden.

Monosaccharidů známe dnes asi padesát, z nich však vytvořila příroda jen deset, kdežto všecky ostatní udělány byly uměle. Od stará známé cukry obsahují šest atomů uhlíka v molekule, jiné mají jich pět, a struktura jejich vidna jest z těchto dvou vzorců:

Z glycerinu vyrobena účinkem zředěné kyseliny dusičné sladká látka o tří atomech uhlíka, nazvaná glycerosou, z této glycerosy účinkem slabého louhu látka o šesti atomech uhlíka, zvaná akrosou, a malou změnou upravena pak akrosa tak, že hroznovému cukru jako vejce vejci jest podobna. Tato akrosa nalezena později také v sladkém syrobu,

jejž získal ruský chemik Butlerov účinkem vápenné vody na formaldehyd, známý prostředek desinfekční, a tak jest dnes možno dodělati se nejdůležitějších přirozených cukrů z nejjednoduších látek organických, ba také až z neorganické kyseliny uhličitě.

Oblíbené nápoje káva a čaj vděčí svůj blahodárný účinek na čivy a na srdce chemické sloučenině, nazvané kaffeinem. Kafein náleží k téže skupině jako kyselina močová, již získati lze lacino velké množství ze známého hnojiva guana. Chemikům podařilo se učiniti z kyseliny močové kafein umělý, který přirozenému v ničem nezadá. Slavný berlínský chemik Fischer, který ode dávna se zdarem pracuje v chemii organické a za tuto svou činnost v prosinci 1902 poctěn byl cenou Nobelovou, prorokuje, že umělý kafein asi již za nedlouho objeví se na trhu, a že, až přidá se k němu, také uměle, syntesou, získané aroma kávy nebo čaje, stane se náhražkou, která způsobilá bude drahý čaj a drahou kávu úplně z užívání vytlačit.

Fischerovi podařila se také syntesa (sklad) glykosaminu, který jest jakýmsi mostem mezi uhlohydráty a látkami proteinovými, a tím přiblížil se k bílkovinám, o nichž právě nyní se zdarem pracuje.

Lidstvo může býti klidno a nemusí utráceti životní štěstí zbytečnými starostmi; pozorujeme-li pochod Vědy, její vzrůst, její přimykání se k potřebám, připadá nám, že krásná pohádka o Prozřetelnosti přece jen není do té míry pohádkou, jak se moudře vykládá. Zrodí-li se nápad pod lebkou, z něhož může prospěch vzejíti jednotlivci a všem, zbytečno jest pátrati, odkud se vzal, třeba však ruku k dílu přiložit, aby semeno vyspělo k úrodě. Potomci naši, a kdyby jich bylo desetkrát tolik co nás, budou potravou lépe opatřeni nežli jsme my, a nebude jim nutno třásti se při každém vystupujícím mračnu před krupobitím a záplavou. V pevných dílnách takotka z ničeho vyráběti jim budou veselí lidé pomocí mrtvých strojů jejich beefsteaky. Cokoliv člověk spálil při svém životním procesu, všecko může býti zase složeno v útvary, starým podobné, aby bylo spalováno poznovu. Zeměkoule naše jest hospodářsky značně chráněna, nic z ní neodtéká v neznámé kraje Vesmíru, ani hmota ani síla, ona neschudne ani tenkrát, bude-li větší počet potravy chtivých žaludků vyžadovati rychlejší obrát látky a energie.

ANT KLÁŠTERSKÝ:

Slovanským bůžkům.

Ó, zřím vás! a v mé duši
se všecek zvlnil cit:
Tys Bába — a ty Veles —
a ty zde Svantovít,
a vy ti bůžci malí,
již, v domě svatí všem,
jste v záři krbu stáli
nad starým ohništěm!

Jak vesele ten plamen
si v krbu praskal, plál,
kol vašich hlav a ramen
se stíny sobě hrál,
co ženy předly, vítr
bíl zimní do krovu,
a muži smělí snili
o lupu, o lovu.

Zřím vašich božnic slávu,
nad mořem chrám váš čnět
a žreců průvod tichý
a člunů hbitý let;
výš pod starými duby
dým kroužit obětí,
a pak - jen zápas hrubý
a zmar a prokletí!

Třesk mečů — padlá těla —
křik — požár — trosky — krev —
pád hvozdů do popela —
nového boha zpěv;

chrám rozbořený plane
nad tesy Rujany,
a vy — jen rozmetané
a staré balvany!

Ó, dobře tak! Vy špatně
jste střežli krb i dům,
sil nedali jste pažím
v boj proti cizincům,
ni nesváru ni zrady
jste nezašlápli blín,
když s křížem táhly řady,
kde váš byl hromoklín?

Z úst jazyk rvát jste dali
pro pozdních věků sten,
pro svého lidu žaly
zem na pospas a v plen.
Za vaši slabost, mdlobu
a malomoc a klam
vás poslední žrec skácet
měl toporem svým sám!

A přec — když praděd tesal
vás hrubě pro oltář,
zda nechtěl v kámen vrýti
jen svého kmene tvář?
A přec — mně v duši jihne —
jste velcí byli kdys,
a zrak můj zří, zda stihne
kýs příbuzenský rys.

A znovu mě to vábí
před vámi státi v snech,
a mračné rysy Báby
jsou náhle plny něh,
mně zdá se: chví se — roste,
jak zvlněn ves můj cit —
já ohléd' se a musil
ten kámen políbit!

BERLÍN 1903.

Z KRESEB MIKULÁŠE ALEŠE.

F. KVĚT:

Vraťte se k životu —

Bylo to tenkrát v dobách nejslavnějších vítězství. Poněvadž bylo řešeno mnoho, začalo se věřit, že může být řešeno všecko. Úspěchy rozumu provázela jakási zmatená opilost. Hrdost, která se zmocnila člověka, otřásla povážlivě autoritou. Poněvadž pokrok materiální zásluhou rozumu lvími kroky krácel ku předu, a každý den vrhal nové proudy světla do setmělých krajin budoucnosti, začalo se věřit, že vítězství jest úplné. Starý, dogmatický názor světový byl nové svobodě nepohodlným a směšným. A poněvadž tolik bitev se vyhrálo na poli pozitivní vědy — přenesla se dobovatelská touha i na pole abstrakce. Filosofie začala doufat, že i jí podá rozum pochodeň, kterou by osvětlila záhadné pletivo kosmických tajemství, že jí podá spolehlivý materiál ke stavbě nového, svobodného kosmického náboženství, jež by nahradilo starou, zkostnatělou dogmatiku, že jí ukáže cestu ke šťastnému řešení a vysvětlení všeho, co se dosud jen věřilo, k upevnění a utišení všeho, co otřásalo a zmitalo klidem a citem moderního člověka. A v té naději vzplanul boj, jehož výsledek byl, že se pevnost starého náboženství zviklala nejen nahoře, ale že horečná nákaza přešla i do davů, které, ztrácejíce starou, pozitivní víru a vzdávajíce se skutečného, daného rozřešení, začaly věřit v pouhou možnost rozřešení.

Ale kdežto moderní věda dopracovala se tak stkvělých úspěchů, moderní filosofie zůstala malomocně státi na hranicích. Nepoznatelna — Byl tu osudný omyl. Zapomnělo se, že věda pracuje s pozitivními fakty, a i tenkrát, když staví hypotézu, že ji opírá o fakta —, kdežto filosofie, pokud se týče hledání nového názoru světového stála na poli abstrakce. Ovšem měla podporu z věd pozitivních — to jest pravda, ale ty pracovaly na malém časovém a prostorovém terénu, kdežto otázky filosofie dotýkaly se Věčnosti a Nekonečnosti. Tak daleko myšlenka lidská opřená fakty ještě nedostoupila. Proto nemohla filosofie najíti nic věrohodnějšího než byl starý názor světový, leda že by byly její stavby vyhovovaly člověku proto více, že pocházely od člověka.

Krátce přišlo zklamání, a s ním i nutně spojený smutek. Všichni chtěli řešiti a nerozřešil nikdo. Celá řada lidí pohybuje se dnes v jakési nemocné abstrakci, vysoko nad životem. Rozum lidský, myšlenka lidská rozehnána a nadšena svými pokroky jde daleko do budoucnosti — jí nestačí již pomalý vývoj a postup — ona chce evoluci bleskovou — — —

Ale všecken pokrok děje se ve hmotném životě, v říši fakt. A tento pochod myšlenky jde nad skutečným životem, daleko před ním, neprovázen hodnověrným svědectvím fakt. Pokrok jest jistý jen v cestách evoluce. Lidská myšlenka však dnes staví již napřed, a jsou

to jen vzdušné zámky, které se rozpadávají při prvním útoku střízlivé a pravdivé skutečnosti. Ale její touha stavitelská jest větší než její pochopení vývoje. A proto život pokulhává za ní, opuštěn, — a když se pak vrátí ze svých tajemných výprav, zdá se jí v životě náhle všecko chudé, prázdné, nedostatečné — tam daleko kdesi v těch fantastických královstvích bylo vše daleko jiné.

A závěr — je smutek. A ten smutek stává se tradicí, stává se dědičným.

Lidstvo se poněkud vzdálilo od hmotné skutečnosti a žije v ideách. Všecko je dnes pouze ideelní — samá theorie. Poněvadž jsme si v myšlenkách zvykli na jiný život — to jsou ty sny a vidiny našeho mládí — stává se tento život jaksi nuceným, mechanickým, člověk se ptá, proč jsem do něho postaven s tou bolestnou myšlenkou a s vědomím jakéhosi ztraceného nebo nedosažitelného ráje — a žije ho bez chuti, bez nadšení, — a smíří-li se konečně s ním, smíruje se s ním jako s něčím nutným a neodbytným.

Proto také neubývá zla z života. Naše vůle by chtěla býti dělníkem v jiném životě. Proto ty neplodné theorie. I láska jest dnes jen ideou — není snad lásky k tomuto člověku, k této bídě, ale je veliká, ideelně daleko rozvětvená láska k veškerému lidstvu. Internationalismus volá: „Pro lidstvo proti vlasti“. — Máme lásku k celému světu, a doma máme temno, neveselo a dusno, chceme pracovat pro všecky, a nevíme, zda svým dětem dáme zítra chleba.

Stavíme si vysoké a obrovské programy, na jejich provedení sotva stačí lidská síla a délka lidských hodin — v nedozírných konturách kreslíme si plány své budoucí aktivity a pro samé kreslení a pro samé snění o svém činu k vlastní práci nepřicházíme. A život zvolna utíká, stránka naší životní knihy, kterou v té hodině jsme měli popsat, zůstala zoufale čistá — — Myšlenková onanie učinila vůli impotentní. Jest osudná a nešťastná záliba v tom nekonečném snění. Či to jest jen k vůli upokojení vědomí, či příčinou toho je fysická lenost a únava — ?

A myslíme snad, že si jednou řekneme: „Já chtěl, ale nezbyl mi již čas!“ To je to právě, že na čin nám nikdy času nezbývá. Jest trochu nepohodlný — mysliti o něm je snadnější. „Tant d'efforts, tant de vigueur, d'audace et de sincérité et si peu de résultats“ praví Faguet.

Ovšem nemluvím tu proti ideálnosti, proti programmům atd. všeobecně. Jsem pouze proti nemožnosti v nich, — jsem proti nim pouze potud, pokud jsou hračkou a ne zbraní k životnímu boji.

Vraťme se k životu — vzdalme se trochu od filosofie.

A zase nejsem proti filosofii vůbec, ale jsem proti tomu neužitečnému mazlení se s filosofickými ideami tam, kde se to děje na úkor pochopení životního účelu.

Filosofie jest dnes nedokončená — proto v ní stále něco chybí pro lidský cit — pro lidské srdce. Vždyť život také není dokončen, právě jako nedohrály úlohu svou vědy, s nimiž má filosofie společnou látku, ovšem ne formu.

Nový názor světový žádal hmatatelných důkazů.

Věda a náboženství. Je filosofie něco jiného? Mluvím tu ovšem o té budoucí filosofii. Či je to spíše věda a náboženství vtělené v jedno; ovšem se říká — a je tu propast: realita a transcendentálnost — ale což vlastně tato transcendentálnost není dnes jen název relativní — s našeho stanoviska — jen pro nás? Což nemůže přijít doba, kdy zásluhou věd transcendentální stane se reálním? A o filosofii této doby mluvím — k té se musí pracovat. A je to jisto, že věda a náboženství, jež dnes tak od sebe jsou vzdáleny, nepůjdou drahami sbíhajícími se v daleké budoucnosti? Je to jisto, že nenajdou se fakta, která opřou ideje dnešního náboženského názoru, a že náboženství a věda nespojí se pak v jedinou šťastnou, uspokojující filosofii? Že tomu tak dnes není, nenásleduje z toho, že tomu tak jednou býti nemůže. Lidstvo spěje k harmonii a míru, ne k válce. Všichni pracujeme k absolutní realitě všeho. Tam někde daleko na konci lidských cest stojí a čeká mír — prostor mezi ním a námi jest ovšem dosud prázdný, ale lidstvo jej vyplní svým životem, vystaví si silnici pevnou až k tomuto cíli na dalekých, černých obzorech.

Všecky objevy a geniální hypotheses jsou pokusy o stavění pevné půdy do budoucnosti, jest to stálé realizování, je to věčné a neustálé vysvobozování zakletých princezen Pravdy z neužitečného a pro ně teskného Neznáma. Neboť pravda má jen tenkrát význam, je-li chápána, jako Krása, je-li nazírána, a Dobro, je-li konáno. A všecko to vysvobozování je realizování toho, co člověk potřebuje ke své síle a naději, že dojde až ke svému štěstí.

A přijde jednou den, kdy všecko bude objeveno, a všecko bude rozřešeno, všecko bude realitou — a to neznamená, že nebude tehdy náboženství — naopak lidstvo k němu zase dojde, ale bude to náboženství pozitivní, smířené s filosofií a vědou. To je to slíbené dobývání ráje, z něhož člověk byl vyhnán, poněvadž chtěl vědět všecko a užil k tomu násilí — a kterého si práci musí znovu dobýt. „V potu tváře budeš jísti chléb svůj.“

A až bude jednou všecko jasno, nebude-li pak věda, filosofie a náboženství jedno? Nenaplní-li se slova Clauda Bernarda? I věda má své proroky.

A zatím — vraťme se k životu. To neznamená ustoupit, jít nazpět, — to znamená sestoupit se své pohodlné pósy, jež se chystá stále k velkým činům, a nikdy se nerozhoduje — do kolejí života, na jeho bojiště, do jeho areny, a dáti myšlence rychlost evoluce, ne rychlost fantasie.

Nevypovídám fantasii. Ale všichni lidé nedobývají půdy Neznáma — někteří jen k tomu připravují nástroje a u těch pouhá fantasie znamená zapomenutí práce — a tak zpozdují jen evoluci — — — —

Všichni lidé nemohou si sami stavěti dům — totiž všichni toho nedovedou — ale všichni touží býti pod střechou. A kdo toho nedovedou, ať věří stavitelům, ale zatím ať nosí jen materiál.

Bojím se, abych nebyl nepochopen. Nejsem proti myšlení vůbec, proti hledání. Někomu myšlenka, a i zoufalá myšlenka je nutností a štěstím — hle, ten je k ní povolán — to je stavitel.

Ale je mnoho těch, kteří chtějí rozuměti stavitelství a povoláním jsou jen zedníci. Ať tedy dělají maltu. Ti by myšlenice jen překáželi v jejím postupu, sobě by otrávil duši lítostí marného úsilí a ženě a dětem by večer nepřinesli chleba.

Ať hromadí fakta životní, od nichž vychází věda, ať kypří půdu, do níž seje evoluce.

Jest třeba pracovat na tomto místě, v tomto bodě, aby se všude mohlo síti, a všude aby vzrostla budoucí žeň, z níž Hospodáři-Synthetické připraví nový, zázračný chléb. A nasycení budou všichni, kdož z něho jísti budou — — —

M. JAHN:

Světlý paprsek.

SVÁTEČNÍ LEOENDA.

I.

V temném lese modřínovém
seděli tři loupežníci:

Nejstarší z nich, šedovlasý
vůdce tlupy, jménem Roman,
s okem kalným, poloshaslým,
v němžto plály divné blesky,
seděl těsně vedle Tomy,
vychrtlého společníka,
jehož lačné, bdělé oči
podlévala chvějnou září
zištná touha po zlatě.

A pak byl tu ještě třetí,
Luka, skoro ještě mladík
s rysy jemně složenými,
ale s okem plným zloby,
s divnou duší záhadnou.

Tři ti muži, postrach kupců,
vyvrheli společnosti,
seděli tu nad kotlíkem,
lili koule olověné,
tuze dobré na kupčíky,

•kteří z trhu vraceli se
domů s měšci plnými.

Jak ty koule znaly chřestit —
jakoby je lesní duši
z tajných kovů ulili!

Praskal oheň, sova houkla,
byla jedna s půlnoci.

Jako sloupy stály stromy
do vrcholu k temné klenbě,
jíž se lehce průlinkami
prosávala světla nebes:
luna bledá v prvé čtvrti
a pak zlaté zrní hvězd.

Zatím smála, bavila se
žerty, vtipy surovými
hrubá, drsná, odhodlaná
malá rota zbojnická.

Hovořili jenom zticha,
a ty jejich temné hlasy
hltila svým velkým tichem
vlahá, vonná letní noc.

Vůdce Roman blyskl okem
a pak řekl ke svým druhům:

„Čas je, k řasu, bychom jednou
ulovili holubičku
jemnou, lepou, štihlobokou.
Stýská se mně po polibcích,
po objetí ženských boků,
neboť není v celém žití
nad medová ženská ústa,
není v noci lunojasné
milejšího spočinutí
než na kyprých nadrech ženy,
kdy se vlasy províjejí
tělem kšticí svobodnou . . .

Po takové noci nejlíp
okřívá mdlé, staré srdce,
mládne líná, stydlá krev . . .“

„Ha, toť hloupost pomíjivá,
u mne, věru, nemá ceny
tvoje choutka prchavá.

Ženy klín — toť marná hříčka,
ale pravá cena žití
jenom v zlatě spočívá.

Za to sobě koupit můžeš
vino, rozkoš, ba i nebe
u ctných otců klášterníků,
neboť u nich — tajně ovšem —
za pytlík, jenž plný zlata,
odpustky jsou k dostání.

Proto čekám, že dnes padne
v ruce lup nám drahocenný:
v truhlách tovar všelijaký
a ta hlavní cena žití —
plné sáčky penízků,“
mluvil Toma, zamnul prsty,
jakoby již čítal kořist,
na niž čekal jeho zrak.

K tomu Luka zahovořil:
„Z nás je každý jinak hloupý.
Ty máš zlato, Roman ženy,
a já, hlupák, jen se třesu

na kované, pěkné zbraně.
Mám jich plnou skříň i stěny,
hledím na ně se zálibou
a tak někdy sobě vzdychnu
po tvé vzácné damascence,
šedovlasý kapitáne.
Jenom ta mně stále schází,
ta mne dráždí dnem i nocí.
Ach, to byl by, věru, spánek —
mít ji hezky pode hlavou,
snít, jak pouští z nádob křehkých
drahocennou tekutinu,
která, jak jen slunko shlédne,
rychle stydne, bázlivá.“

Pousmál se šedý Roman,
praví: „Jsi ty dobrý znalec,
darmo nechtěl's býti mistrem
svobodného umění.

Znáš ty dobře lidské ledví,
že nás celý život šálí
loutka jakás dětinná.

Mám tě rád, můj mladý june,
proto poslyš, až mne někdy
smete hrom neb cizí dýka —
damascenka bude tvoje.
Zde má dlaň — a Toma svědkem!“

Lukovi svou ruku podal,
obě Toma dlaní přefal
na znamení úmluvy.

Luka jenom usmíval se
a pak řekl potutelně:
„Díky tobě, výre šedý,
někdy se ti odevděčím
darem plně rovným tvému,
ale též, až jednou, kdysi —
až mně bude nepotřebný
jako tobě šavle tvá.“

Zasmáli se vtipné hlavě
ostatní dva dobrodruzi
a pak pilně naslouchali,
jak jim z dálky temný rachot
blíže sluchu dorážel.

Vyšvihl se jako mládce
šedý Roman a tak velel:
„Ha, už jedou — k dílu, chaso,
nabijte své půlháky!
Zazpíváme nad hlavou jim
píseň, jaké neslyšeli,
a pak tlumok naplníme
užitečnou kořistí.“

Nabili své zbraně druzi
a pak ruče za Romanem
liščími se dali skoky
do údolu, kde se k nebi
výšily zdi černé skály,
a po druhé straně rostl
do šíra a do daleka
nekonečný, temný hvozd.

Za jedle se postavili,
čekali, až pojede sem
kupčik, v jehož truhlách kutých
čekal jistý, hojný lup.

Hlasněji se zachvívala,
duněla a rachotila
černá země pod povozem,
pod kopyty bystrých ořů,
až tu povoz ocitl se
u strmících skalisek.

Zákeřníci přiložili
ke svým lícím pažby ručnic —
a tu rána houkla vzduchem,
jistá rána Romanova,
která sklála vozataje
jedním rázem v podsvětí.

Ozvěna se odrazila
jasně, zvučně ode skály
a na druhé straně mřela
daleko kdes ve hvozďe.

V tom již Toma ujal koně,
omráčené hromnou ranou,
zatím co již vymrštil se
obratný a štlhlý Luka
na vůz, vyňal z pasu ocel,
jižto v hrdle kupce stopil,

dříve než se kupčik nadál
a než zvolal svatá slova —
v tom však zaslech' z temna vozu
úzkostlivé zvolání.

Ha, to hlas byl holubičí,
jak mu říkal vůdce Roman.

Luka sáhl rychle dlaní
pro schovanou holubičku.
Chtěl již vůdce poškádliti
pro slíbenou damascenku
na dobu tak neurčitou
a tu děvku skolit rázem,
ale váhá, patří na ni.
Co to vidí? Omráčené
krásné oči na něj svítí,
krásné oči safírové,
jako hlatě horských jezer,
v nichž se shlíží blankyt nebes
neskonalou čistotou.

Odhodil svou dýku rázem,
chytil v náruč útlou děvku,
křehčí nežli stéblo trávy,
skočil s vozu a, co Toma
lačně truhly prohledával
s Romanem, tím výrem šedým,
uháněl i s útlou děvku,
méně živou, nežli jiskra
v milíři je doutnající,
černým lesem v dálky šeré,
které jenom rozsvětloval
temný blikot světlušek . . .

II.

Prostřed lesa rozvaliny . . .

Jako hnízdo opuštěné
kořistí též dravců bývá,
tak i tato troska hradní
sloužila za dobrou skryši
Romanově družině.

Hrad se sesul zubem času,
věže, střílny obrovité,

se kterých kdys houkávaly
hmoždíře a zvaly v turnaj
fanfáry trub hlaholivých —
sklonily se do propasti,
aby v ní tam dole stlely.
Na rumech jen břečfan rostl,
skalní bříza běloboká,
šípek s něžnou růží planou
a pak trsy hebké trávy,
ze kterých se hrdě pjala
velkolepá divizna.

Ve spárách pak hnízda měli
dravé kuny, netopýři,
a za noci kulich šedý
stýskal si v těch samotách.

Jenom sály pusté zbyly
s opryskaným klenutím.

Ach, zde dříve zněly jemně
tiché šepty dvorných junů,
paní krásných ve šlojiří
nesly se tu kroky lehké,
louten hudba čarodějná
ševelila za večerů
k písním, které sladce pěla
ústa pěvců milosti.

Nyní se tu roztahuje
zpupná chasa Romanova,
dovádí a po parketách
škubá zvěř a hoduje tam
při kypící perle vína,
kterou kdysi vůdce Roman
vyslídil ve schráně tajné
a teď mokem tímto rudým
zapíjel i s druhy svými
každou kořist,
jež jim padla ve spáry . . .

Nyní sedí na podlaze,
hojný tovar vybalují
ze tlumoků rozvázaných,
zatím co se stranou krčí
útlá děva Serafita,
dcera kupce, jehož Luka
dýkou poslal se světa.

Sní tu jako v omráčení,
neví jasně, co se dálo,
nezří plně ve svůj osud,
jenom vidí muže drsné,
jak se hrabou lačnou dlaní
v penězích a tovarech.
Ostatní vše sen je strašný . . .
Sedí, čeká, až ji také
něčí ruka s toho světa
jednou ranou sprovodí.

Časem na ni kradmo hledí
starý kulich, vůdce tlupy,
svými zraky smyslnými,
kdežto druhý jen se třese
na to zlato rozsypané,
v prstech svých je ohmatává,
jak by zkoušel jejich zrno,
a ten, který sem ji nesl,
nejmladší a sličný jinoch,
s tváří divně zamračenou,
lhostejně a nevšimavě
k hojnému se lupu tváří,
ten k ní vzhlédl jenom jednou,
ale divně, dlouze, teple —
či se klame? Neví sama,
není-li ten jonák mladý
ze všech tří tu nejlítější,
strašná duše zvlčelá.

Sedí, dumá v nejistotě,
přivírá své krásné oči,
zatím zas co po ní blyskl
vilným okem zbojník šedý
a pak takto promluvil:
„A co tam s tou krasavicí?
Škoda snad jí ke všem všudy
bez polibku, obejmutí
poslat naší břitkou zbraní.
S touto něžnou holubičkou
chtěl bych prožít sladký měsíc
a pak dát jí na krk bílý
rudou pentli z dykyty.“

„To my bychom svedli také.
Ale kdo má rozhodovat,
komu bude měsíc patřit
ona křehká holubička

s bílým krkem labutím?“
praví Toma ziskuchtivý,
nepokojně přisedaje,
neboť myslí, že tu laňku
dobře prodá za dukáty,
kdyby měla patřit jemu,
proto stranou tajně mrká
na třetího soudruha.

„Milí braši, ať nám v nouzi
kostky volit pomohou.
Vše je na tom hloupém světě
dílo čiré náhody —
nuž, ať ona sama soudí,
komu dítě připadne!“
praví Luka odhodlaně,
ohlíží se po soudruzích,
jakoby chtěl vyzkoumat
tajné jejich smýšlení.

Souhlasili, a již Luka
chvatně sahá v torbu z kůže,
kostku běže, podává ji
šedivému pohlaváru
dlaní lehce roztráslou.

„Komu nejvíc kostka vrhne,
ať si vezme holubičku,
ostatní dva rozdělí se
penězi i towarem,“
praví Roman a již vrhá
první kostku ze dlaně.

„Tři — u hromů! Totě málo!“
zaklel, podal kostku dál.

Vzal ji Toma, vrhl bystře,
chvatně zkoumá — vyšlo pět.
Zajásal a podal kostku
nejmladšímu Lukovi.

Luka vrh' a vzkřikl jasně:
„Má je kořist, vyšlo šest!“

„Z pekla štěstí provází tě,“
řekl Roman, „ale poslyš,
kromě mojí damascenky
vem' si za tu holubičku
nejlepší mé zbraně tři!“

„Nechci,“ praví Luka pevně,
„ale za tvou damascenku —“
Nedořekl, vzpomněl sobě
na tu děvku Serafitu,
na tu vůni zlatých vlasů,
na dech sladký její retů,
na ty ruce, jež se v strachu
těsně tiskly k jeho šíji,
proto rychle ucouvl.

„Neskromný jsi, milá brachu,
jako všichni lidé mladí.
Damascenky tobě nedám.
Drž si děvku, líbej se s ní;
měsíc přejde jako voda —
veta po tvé rozkoši!“
praví Roman omrzele,
bojuje v své černé duši
o děvku a damascenku,
ale mysl sklonila se
k šavli skvostné, které neznal
nic tu rovna v životě.

Zatím, co zde Roma s Tomou
o kořist se hojnou dělil,
obrátil se Luka svižně
k Serafitě, která s bázní
čekala, zda nepropadne
závilnému Romanu.

Šel k ní, vzal ji na své lokty,
řekl jí dvě slova něžná
a pak statně unášel ji
do své cely oddělené,
kde měl prožít měsíc lásky
s krásnou děvou Serafitou.

Nesl ji a cítil v duši,
že se chvěje jako třtina,
cítil vůni divotvornou
jejích vlasů, dechu, těla,
která mysl opojuje
více, než ono staré víno,
které kdysi v tajném sklepe
šedý Roman objevil.

Prochvělo jím divné kouzlo,
kouzlo divné, nebývalé.

Přiklonil svou bujnou hlavu
blíže k tváři Serafity,
a na její hebké líce
padl jeho polibek.

Serafita ztěžka vzdychla,
oči se jí otevřely,
na Luku se obrátily,
jakoby mu v duši zřely
čisté ranní blankyty . . .

III.

Na koberci vyšívaném
kdysi bílou rukou paří
sedí bledá Serafita,
tváře v dlaních, přemítajíc
o té noci, která právě
uplynula jako v snění,
o té noci nepoznané,
jíž noc lásky říkají.

Na své chladné tváři cítí
ona horká políbení,
jimiž Luka dotýkal se
její tváře, její retů,
slyší, jak mu srdce tlouklo,
jak jí šeptal divná slova,
kterých nikdy neslyšela,
žhavá slova, plamenná.

Seděla jak v udivení,
znova vlasy splétala si,
které Luka rozpustil.

Nechápala, co se všecko
dalo s ní té přešlé noci,
v nižto pouze měsíc patřil
jako svědek hodin prchlých,
které s mužem strávila.

S mužem? Horko oblilo ji,
na srdci jí povyvřela
otázka tak naléhavá:
„Kdo jest onen sličný Luka?“
A již srdce řeklo v odvet:
„Loupežník a strašný vrah.“

Myslí na noc hrozná vraždy.
Luka byl to, který skolil
napřed otce břitkou dýkou
a pak přišel téže noci,
aby vládl jejím tělem,
aby s ní se horce spojil
v bytost lásky jedinou.

Bylo jí tak stydně, strašně,
hořce jako po zlém květu,
který duši omamuje
smrtnými mdlobami.

Myslí sobě Serafita,
zda snad nemá nenávidět
vraha Luku strašně, na smrt,
ale pak si připomněla:
může-li snad srdce ženy,
stvořené jen k milování,
věčně, věčně nenávidět?
Vždyť jsou moci největší dvě,
žena jimiž vládne světem:
láska, druhá odpuštění.
Pochopila, zaplakala,
horké slzy pršely jí
nestavnými krůpějemi,
pršely a s tváří bledých
přetékały na koberec —
a v těch slzách roztávala
prvá její nenávisť.

Potom chvíli ztišila se,
a jak ptáče poplašené
zalétala mysl její
do vzdálených, jasných luhů
ztraceného domova.

Duší její táhl obraz
utěšený, krásný, ladný,
obraz žití rodinného,
kde dřív žila v milém kruhu
otce, matky, sester, bratří,
které teď, zlou sudbou štvána,
pro vždy musí oželet.

„A což oni, kteří zbyli?“
ptá se její chvějné srdce.
A tu vidí matku v hoři

rvát si řídké, šedé vlasy,
vidí sestry uplakané,
bratry, kteří pomstou hrozí
ruce, která otce sklála,
která sestru odňala jim,
která — divným, divným soudem —
spojila se této noci
s její rukou v jeden svazek,
v jeden svazek, nerozlučný,
který přerve jenom smrt.

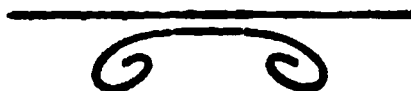
Zvídala, zda hřích to není
spojit ruku s rukou vraha,
zda-li pro ni lepší není
strhnout jednu z těchto zbraní

v lepém ladu rozvěšených
na té šedé, chmurné stěně
a tu zbraň pak stopit v srdce,
nežli takto dále žít?

A pak sobě připomněla,
co ji čeká v této skryši,
kde ji Luka zavřel ráno,
když po této prvé noci
bledý od ní odcházel?

Zlá ji tucha obechvěla.
Hleděla zas na ty zbraně,
na ty zbraně ocelové,
z nichžto vanul smrtný chlad.

(Pokračování.)

Č. VLACH:

Vzpomínka.

Měli bychom sloužit panychidu. Za nedlouho bude tomu plných tisíc
roků, co slavná a mnohoslibná epizoda ze života národa našeho
uložena byla v syrou zemi k věčnému odpočinku.

Dílo mohutné postavy dějinné, smělého ducha, vezdy odhodlaného,
dílo Svatopluka — říše velkomoravská.

Tisíc roků znamená mlhu. Vidíme dějů nejasné kontury; jen krev,
posvátná míza lidstva, tryskající z otevřených hrudí do prachu cest,
proráží mlhami jasnou červení, jen zlatý kříž se jimi leskne, kříž vysoko
vztyčený rukou kněze Konstantina nad svatými háji vyrubanými, nad
zasněnými postavami starých božstev, povalenými v udupaný mech.
Velehrad padl, ani místo není už bezpečně známo, kde soustředěna
byla všechna česká síla bezmála jedno století.

Obzíráme sporé zbytky, a zbytky ty jsou mlčenlivy jako hrst
hlíny z hrobu vyňatá; ale čteme kusé zprávy o velkopanských nárocích
a bezohledných nájezdech sousedů, a čteme, jak výboj předků bezmála
výhradně jen k vlastní odnášel se krvi, a o zradě čteme, o nenávisti
mezi bratry, o dovolávání se nepříteli za soudce neb pomocníka —
a sotva bychom uvěřili, že na těchto historických údajích usazena jest
již plíseň desíti století. Tak je to všechno čerstvé, jako by to byli
napsali včera, nebo předevčírem. Málo, pramálo změnily se pro nás
poměry za tu dlouhou dobu, a málo, pramálo změnila se také národní
naše povaha.

Pustíme se obrazností v let. Neříkejme však, jako bývá v pohádkách, že byl jednou jeden král, nýbrž řekněme, že byl jednou jeden lid a že ten lid obýval krajinu, oplývající mlékem a strdí. Nezbylo památky po duši toho lidu, po jeho stonech, po jeho žalování; vždyť trosky chatrče v brzku větrové rozevějí, vždyť ssutiny trvalé zůstaví jenom hrad. Ale lid žil, neboť, kde vojvoda vavřínem zdobil hrdé čelo, tam musila býti také mrva stromu vavřínového — povolné lidské maso. Lid tedy žil — snad také zpíval, zajisté však modlil se a pracoval, jak toho na lidu vezdy žádá konvence pánů. Chaloupka, složená z břeven smrkových anebo z hlíny slepená po způsobu ptačím; uprostřed oheň, domácí bůžek dobroděj, na krbu, oltáři svém, směje se a dovádívě syčí; a kolem krbu předkové naši — mužové, ženy a děti smavé, snad ve sněžných rouchách, utkaných z konopného vlákna a vkusně ozdobených pestrou výšivkou, ale snad přioděni jenom v kůže zvířít, usušené a uhnětené do měkka. A venku měsíc stříbrné pavučiny tká nad lukami, a noční zvířata volají tesknými hlasy do šumění lesních stromů. Lid odpočívá při ohni od znojně práce, a znavené svaly odtrnují sladkým zachvíváním. O čem mluví as lid, o čem dumá svalnatý muž, o čem dívka, dívající se zasněně v kaskády rudých jisker? Jaké kvality jsou as duše jejich, co bouří v hrudníku, co tápá v mozku? Nezměnil se měsíc za těch tisíc let a zvíře ne, ne strom, zajisté že také lidská duše doznala změny pramalé. Kultura! Ach, jak jsme pyšní svou touhou po zbytečném a pyšní prostředky, jež na to vybádaly naše hlavy, abychom to zbytečné z hrdla vyrvat dovedli třeba bratrovi! Kultura nahlodala již i naše barbary; ale v teplém koutku jejich srdcí spoutané ptáče vesele si hvízdá, a ptáče toto také již v duších předků našich před desíti věky zpívalo. Je to touha po životě zdravém, při práci svorné a neúporné, při klidných odpočincích, zradostněných besedováním s přáteli. Je to touha, zeleným luhem prostě brát se za pudem, a jen k uvarování srážek a k obejití hnusného užívání rozumu. Žito zraje na poli, a člověku chce se zapráhnouti bujně koně, aby svážel do stodol. Zvíře těká po lese, a člověku chce se třeba do noci a do zimních sněhů, aby kořistil. Zdravý pud žene ku zdravé práci líp než dozorců karabáč. Člověku chce se doušku ze skalního pramenu a chce se třeba černého chleba k snídání, dokud nezhyčkal pudu tím, že si jej modloslužebně božstvím učinil. A člověku chce se veselí, jasného oka lidského, objetí bratrského, dokud neotrávil pudu blínem, jímž tak hustě prorostla kulturní těžká úroda, že ji bez otravy nelze skoro ani sklízeti.

Jakého zájmu měl skromný pastýř desátého století na rozšíření území kmenového, když zároveň s pastvinami zabráni také cizí pastevci? A jakého zájmu má dnes? Chleba nepřibude, přibude hněvu.

Ale bardové pějí, a píseň bardů spadá v duši jako mlha morfiová. Těžká hypnosa povodní ulehne na mozek, vyplaví soudnost, a utvoří prázdno; potom přijde sugesce, která vyvolá nadšení pro zájmy — cizí. Tak tomu bylo, tak tomu bude — Na věky? Ne, jen dotud, dokud bude lid. A kdy nebude lidu? Až nebude — pánů. Až páni zaměnění budou otci rodnými.

Česká historie jest historií pánů — jako všecky. Jen zřídka lid v ní promluví neb zaburácí. Lid jest v historii bezduchou stafází, a přidává-li k ní co, tedy jen krev a pot a slzy. Ale my toužíme mítí historii patriarchů, a všecka snaha měla by se odnášeti k tomu, aby historie taková byla umožněna.

Ovšem, dobyvatel imponuje; jest v něm síla, jest při něm úspěch, a k těmto veličinám rádi se oddaně přimykají slabí. Dobyvatel prospívá vlasti; obestírá ji leskem, jenž rozlévá se na všechny, zalévá ji bohatstvím, jehož dostává se všem. Ach, kdyby i to nebyla fráse! — Kdyby nebylo známo, že v říších velmi mocných největší je procento lidí ubohých a největší procento otroků. Říše mocná jest říší aristokracie, slunce, které v ní svítí, svítí několika; ale nenávisti podmaněných a jejich úkladů a jejich činův odvetných, toho dostává se všem.

Historie má býti učitelkou národů; ona má býti snůškou signálů varovných vztyčených na místech, kde předci klopýtali, a kde stopy zůstavili útržky oděvů svých a svou dobrou krev. Ale budeme-li za vzor sobě bráti, o čem vypravuje historie pánů, budeme-li rozehřívati se nadšením z jejích tak zvaných činů hrdinných, totiž z toho, že kdysi kdesi s úspěchem rozbíjeli lebky sousedům, a budeme-li v sobě živiti horkou lačnost po pomstě z toho, že podléhali, ba, že jim bylo křivděno, špatnou nám bude historie učitelkou. Energie má svoje obměny, dnes jiná energie jest silou národů, než bývala v šedi časů minulých.

Ale jeden způsob energie vždycky jest svěží a vždycky platen — jest to vlastenectví občanů.

A vlastenectví co jest?

Prý — láska.

Nu ano, láska k prostředí, jež vonnými, pestrými květy a nádherou zlata přivoděno bylo v dobách snivého dětství. Láska k prostředí, jež vešlo v mízy mé a stalo se podkladem myšlení mého a potravou mé krve.

Ale láska tato jest veličinou fysiologickou, ona jest přirozená u zdravého organismu, stejně jako chuť na pokrm a nápoje, a příroda, která nestvořila jen individua, nýbrž stvořila také stáda, vložila ji v nitro lidské za tím účelem, aby byla pobídkou a kompensací za činy, jež na úkor svůj koná individuum pro dobro celku, a jež nazýváme — společenskou obětí.

Chce-li tedy národ anebo stát učiniti soupis majetku svého a soupis břemen, jimiž majetek tento jest zatížen, musí především odhadnouti u příslušníků svých ne lásku vlasteneckou, která začasťe ničím není, než pramenem nervy vysilujícího rozkošnictví, nýbrž schopnost vlastenecké oběti.

Oltář vlasti!

Ach, žel, že i ten oltář vlasti stal se prodlením doby až příliš frasí, aby při jeho vyslovení srdce a hlava uvedeny byly v součinnost.

Ale řekněte, pane, kolik procent ze svého výdělku položíte na oltář vlasti, bude-li vám nutno odřící se při tom tolika a tolika věcí, vám vlastně zbytečných? Alkoholu, nikotinu, modních tret anebo jiných prostředků k rozmařilosti a fouňovství.

Ach, ne — vždyť je dost už toho, k čemu exekutorem donutí, spíše stát sám měl by vám něčím přispěti, ne-li? Nu, dáte snad přece něco, už k vůli té veřejnosti, a po straně zahubujete si s chutí, že se vám porušuje rovnováha v rozpočtu.

Anebo je vám vlastenectví prostředkem k povznesení osoby vaší a vašeho rodu?

Neostýchejte se — dle toho modelu tvoření byli vlastenci už od pradávna, v historii pánů setkáte se s takovými bez mála napořád. A k tomu: nejvybarvenějším z nich nejtěžšími vavříny pokládány sarkofágy. Co chcete? Mundus vult decipi — —

Vždycky tak bývalo! Vždycky bylo mnoho lidí, kteří jen z donucení a s nechutí přispívali k potřebám celku, a vždycky bylo mnoho těch, kteří buď způsobem malicherným anebo ve velkém slohu vyssávali celek na své ztučnění. A faktum, že tak vždycky bývalo, jest vítanou omluvou neochotníkům a vyssavačům dnešním. Je prý to zákon přírodní.

Ale co tomu říká pokrok?

Pokrok? Úbytek analfabetů, zvýšení štitivosti vůči nečistotě a hrubství, rozmnožení poznatků přírodovědeckých a užití jich k účelům praktickým.

Jiného nic?

Síla člověka, jeho klid, bezpečí, blahobyť, radost životní, všecko co má a může, podmíněno jest silou lidstva, anebo musíme-li již drobit, silou jeho národa. Nezáleží tedy pokrok také na tom, jakou měrou jednotlivci ku zvelebení celku ochotni jsou přispívat? Ne z nucení a s nechutí, ale v plném poznávání významu takové oběti, volně, s ochotou, s radostí, s nadšením?

Dobro a zlo, inteligenci a neinteligenci nelze jiným měřiti u člověka dvacátého století nežli stupněm této obětovnosti; a ti národové státi budou v čele národů druhých, kteří pokročivše na tomto žebříku kulturním, jiným národům v tom budou moci býti učiteli. Ještě se řinčí šavličkami, pravda; ale není vám při tom, jako byste se ocítali mezi barbary, kteří volají po skalpech a sekají po zvířecku bílými dravčími zuby? Tak odporně, tak cize? Ještě lze viděti, a snad častěj nežli kdykoli, vytřeštěné, krví podlité oči a nervosně se chvějící bílé ruce, lačně stírající zlato pod vašimi nohami — ale není vám při tom, jako byste stál mezi smečkou šilenců, ducha a srdce zbavených a hnusných jako stádo hladových krys nešťastných svou maníí?

Ó, však ony přejdou, věřte, že přejdou tyto sdělné choroby duší, ohrožující vývoj člověčenstva, jako přešly mory, které ohrožovaly život jednotlivců. A mravně zdravým národům náležitě bude budoucnost.

RŮŽENA JESENSKÁ:

Písně.

CHTĚLA BYCH BÝT V TOM STARÉM ZÁMKU SAMA.

Chtěla bych být v tom starém zámku sama,
kde teskný klavír v noci ze snů vzdychá,
kde v modrém sále zjevuje se dáma,
jež milovala nešťastného mnicha,
kde v parku cesty k zabloudění vedou,
kde netykavka s orchidejí bledou,
z Jericha růže kvetou opojivé,
krvavé buky šumí písně snivé,
kde věžička je smutně pochýlena,
kde pláče o půlnoci černá fena,
kde kroky na parketách umírají,
jak zpověď písní v sasankovém háji,
kde do oken se dívá dálka bdící
a proměnlivé noci milující.

V tom starém zámku chtěla bych být sama
a zpívat svoje neskončené drama
a tiše, tiše okna otvírati,
když k lesům luzně oblaky se zlatí,
číst v starých knihách dávno nedotknutých
a stopy pačů hladit v listech žlutých,
poslouchat cvrčky, nudit se a čekat,
slz horkých příval nechat volně stékat,
žít bez bázně, že střízlivost mě zmučí,
a stromy vidět, přes hnízda jak pučí,
hymnami bouří dát se uchvacovat

a blesky komnaty své osvěcovat,
do snů svých nechat vítr výt a kvílet
a křísit květ, jenž umdlen z dálky přilét,
a čekat s vírou, která skály tříští,
Zázraku můj, v tvé velké, slavné Příští.

KTERÝM SKUTKEM, KTERÝM UTRPENÍM.

Kterým skutkem, kterým utrpením
jsem si tebe, tebe zasloužila,
ty jsi Zázrak v zápasení denním,
Vidina, v níž duše nevěřila.

Slunce, hled' — krev jeho volá žhavě,
srdce tvé tak nepokojně buší,
světlušky již dávno zhasly v trávě,
zhasnem taky — hvězdy hoří v duši.

Zhasnem u nás. Vidíme se ve tmě,
tma je sladká, když v ní láska hoří,
k nebesům tvé touhy — večer zved mě,
a můj žal je na dně v siném moři.

Co jsi šeptal, bylo příliš krásné,
dech se tají, štěstí záře bílá
snivě vykvetla, mé srdce žasne.
Pověz, čím jsem si tě zasloužila!

V TOBĚ, Ó, V TOBĚ . . .

V tobě, ó, v tobě hoří můj osud, mé slunce,
rostu já slza krvavá do tvého srdce,
kvetu a sílím a klekám v pokoře snivé:
nebylo Boha, a tys mi jej vrátil.

Veliký dárce a slitovníku, ty Srdce!
Ó, jak nás spojila země nevlídná cesta,
spojila — srdce mé hoří jak růže,
která se krvavě rozvila v slunci.

Ó, ty, který vidíš co nevidí nikdo,
ty, který poznáš a procítíš všecko,
ty, který obsahneš nebe v svých dlaních,
ty, který dáváš tak mnoho, a nevíš, že dáváš,
nebylo Boha — a tys mi jej vrátil!

KDE MILENCI SE ZASTŘELILI . . .

Kde milenci se zastřelili,
stromy tam šumí, potok lká,
ptáci se milují a zpívají,
krok lidský v dálce umlká.

Každý se vyhne rád té cestě,
kdoś bledý jakby v houšti vzdych,
lidé se bojí zkrvácených míst —
však velký klid je v prsou mých.

Já vždycky večer přijdu tíše,
usednu, hledím do nebe —
milenci mrtví lásku ochrání —
mé srdce hoří -- čekám na tebe.

V HLUBOKÉ NOCI

V hluboké noci ebenově tmavé
záhadná vstala bílá věž,
v ní žlutá světla třesou se jak nad rakvemi,
mé srdce též.

Až k nebi roste bílá věž jak zázrak
v slzavém moři nesmírném.
Já spínám ruce: maják můj, a hoří, hoří
tvé srdce v něm.

PAVEL DVOŘÁK.

Dvojí květ.

DENNÍK UČITELKY.

Mám začít svůj denník filosoficky, či ironickým úsměvem? Zdá se mi, že jinak se ani nesmí začínat věc tak znehodnocená. A přece nezačnu. Co je mi po povýšených úsměvech? Na těchto stránkách chci zavíjet se do sebe a pro sebe se neostýchám ani naivity; vím, nejsem jista ani před sebou, ale, vskočí-li mi někdy na líc výsměch, můj výsměch přezrálé půle rozumu, však ho již dovedu zmrazit, odhodit, vždyť je mi tak pěkně. Volno a teplo. Skoro jak před lety, když jsem přišla sem, mladá a plná touhy ke všem obzorům.

Cítím, že odumřely ve mně staré útvary, jež tížily mi nitro dusnou mlhou, takovou podzimní, nehybnou a studící nevládně, jaká vzchází v duši po pláčích horkého léta, zašlého v minulost příliš neočekávaně. Zhojila se ve mně jizva, jsem plná radosti životné jak v rekonvalescenci, jsem silná a plná touhy v slunné kraje někam zas. Kam? Těžká otázka. Nevím ještě. Chce se mi — ah, třeba v neznámo, tak s přivřenými očima, dál a dál, v širo rozkrásnělé, s rozkoší nejistoty a trochou strachu, abych šťastně šla; chce se mi snad jít slepě v před, abych mohla stanout konečně, ruce rozpjat, nadechnout hrud v slastném čekání — pak oči otevřít — a vzkřiknout radostně a v tom výkřiku jediném vypít všecku krásu, všecku nádheru obzoru, všecken obsah širého života, k němuž dojdou, k němuž jdu. Zda bude krásným opravdu? Bude, bude, jeť mi tak teplo v nitru, a tolik síly v sobě cítím, že musí se mi každý život krásným stát, to chápu určitě.

Tak je mi. Nuž, budu psát. Chci tím síly svoje vypracovat do posledního atomu. Není to recidiva umělecké horečky, jež mne hnala kdysi do literatury, docela ne, rdím se posud za tehdejší svůj nerozum, budu psát pouhé poznámky, jak mi je přinese den a vzpomínka či touha po jasnu v záhadách. Ani ne tak o sobě jak o dětech, ale

ostatně — nu, snad také o sobě, proč ne? Vždyť je tolik krásných chvil, tolik niterného, co vykvetá v rámci vnějšího života, a to bych měla pominout a nechat časem vyblednout? Ó, ne, teď vidím, že vlastně budu mnoho psát o sobě, velmi mnoho — snad — ale — a — je konečně jedno, o čem. O všem. Sebe a svoje ovzduší zachytím náčrtem, aby mi zůstala silná vzpomínka krásného života na doby, kdy snad nebude tolik síly ve mně. — Hlehle! Pílná včelička, jež činí zásoby!

Nuž co? Všechno nebo jen něco? Vše. Tedy náš sbor? Slečnu Novákovu, Veselou a — ne, ne. Mám smutné zkušenosti se sebou, tož raděj ne, aspoň ne v začátku; snad bych se nyní dívala upřímněji a lidštěji na dámy, než kdys, snad bych nebyla nepřátelsky naladěna jako také kdys, ale přece je odložím na dobu pozdější, až zbude mi na ně času hodně mnoho; zůstanou se mnou tak jako tak déle než vše ostatní. — Tedy děti? To ano, ano, ano!

Děti! Moje malé, jež mi nedorostou nikdy snad, jež mi v rukou mizejí, mizejí, jež zůstávají věčně stejnými v svém dívčím dětinství a jsou tak jiná každíčká, že na každé se dá milovat cos jiného a přece zase totéž.

Děti! Drobná kuřata líbivá a plná citové chvějnosti, pučící v běl stajenosti a rudou vroucnost, taková, ah, taková —

Ale vždyť nemám jen drobotinu, abych vzpomínala pouze na ni, mám všecky až k těm největším, třeba že se s nimi stýkám posud vždycky lehčeji; neznám jich jako celku, než jednotlivé jen, jak mi je denní potkávání, či zvláštní sympatie nadnese nad zástup ostatní, proto jsou v mé duši v pozadí. Není jich mnoho, a přece, kolik mi jich zmizelo již z niterního obzoru! Vidím je zapadat pestrým řadem. Ty loňské ještě, jasný úsměv v líci, mne pozdravují určité, ty další blednou, perspektivou dálky drobní, fialovým dechem zapomnění pozbývají výraznosti, až tam kdesi vzadu, za všemi se vlní hlavy splývavé, z nichž z té mi pouze jméno vlídné utkvělo, z té přízvuk řeči, z oné nejasného cos, čemu dojem říkávám. Zapadají, a škoda toho! Ale což nyní udělám, když jsem byla taková a ne jinaká?

— Třeba moje dvojice: Tondula a Valča. Tondula růžová, zdravá, svěží, zrozená ze šťastného úsměvu rozkvětu, Valča taková útlá, sivá v líci, s okem krotkým, nevýbojným, nerozvitá ani těmi silami docela, jež měla snad. Nebylo vídati je jinak než pospolu. Stulený k sobě, splývající vlasy a dotýkající se skoro lícemi, dýchaly takřka jedním dechem; a jakkoliv byly tak odlišny, nedaly se differencovat: zanechávaly po sobě stín dumného úsměvu, představu šťastné nostalgie, splynulý obraz Jediného. Za jedním stolem sedaly, vedle sebe jídaly a spávaly, tytéž lidi milovaly. Nevím, která z nich měla tolik suggestivní síly, že podmanila družku zcela, vím, že hloubky jejich byly kraje světa od sebe, cizí sobě jako jejich vnějšky; ale ty hloubky spaly, pokud byly spolu, a snad každá vystupovala ze sebe na ten čas, jinou se stávala, aby splynutí umožnila, nevím. Tondula byla nadaná, ale prakticky jaksi, životně, hmotně, řekla bych, Valča byla slepá pro vše to, jen pro krásu zahořívala zvláštním, nenaučeným pochopením, takovým, jež bývá dáno tvůrčím duším. Však také psávala i hrála! Její věta tepala

živou krví, její myšlenky byly plné, jasnozřivé, její hra uměla mluvit v smích i v smutečném šepení.

Dýchaly spolu celý rok. Nic vzrušivého nezůstalo po nich u nás, žádná příhoda, přešly tiše a odešly. Mně jediné snad zůstala ještě jiná vzpomínka, také sice bez děje, však přece kontur silnějších. To bylo koncem roku, tuším, v předposlední den odjezdu, kdy všechno u nás pláče žalostí loučení a radostí domů. Měly se rozejít. Nemluvily mnoho o tom, jen častěji a déle k sobě přilínaly; až, když přijel otec, rozplakala se Tondula usedavě a dlouho. Valča mlčela; ani slzy neuronila, nechala ji odejít usazenou. Večer, kdy šla jsem chodbou k svému pokoji, šklubla jsem sebou u jednoho okna. Seděla na něm, nakloněna k zahradě; tu strhla jsem ji v úleku: „Co to děláte, Valčo?“ Měsíc ji zbarvil sinavě, dívala se somnambulně rozšířeným okem na mne a po chvíli teprv se křivě usmála, hlavu sklopila a odcházela do zprázdnělého pokoje. Na druhý den plakala, plakala jak dítě. Na mě se pověsila, na prah usedla, že nepůjde a nepůjde.

A jsou již dávno pryč. Tondula dala o sobě vědět několikrát: prý si ještě nepsaly; jí, Tondule, se zprvu nechtělo, že by se rozplakala, pak, když ani slůvka od ní nepřišlo, netroufala si a pak snad schladla, nevím; je již vdaná. O Valči nevím než neurčitou zvěst, že prý se tuze, tuze změnila.

Ať tak či tak, jsou obě jistě jiné v ženství svém, ale pro mne žijí jejich dívčí obrazy, vytvořivší si svůj silný výraz vlínavý. V nich je miluji a v nich nacházím pro sebe živly vzněcující.

Jsme vůbec více přechovavači minulosti, ač říkáme si raděj tvůrci budoucna. Ale tvoříme přece také budoucnost, jsme semenem, jež padá do duše a může vzrůst, může přinést plod. Jen že těch podmínek je tolik, že častěji hyneme, neoplodnivše duši praničím. Přechovavači minula. —

Mám zachycovat ostatní ze zapadající družiny? Milču, smíška věčně dovádívého, Jožku, štiplavou a ožehavou, pánovitou krasavici Radimskou, či diblika, jehož jméno mi zcela vypadlo z paměti, o němž vím jen, že jsme mu přezdívali „žabec“, protože uměl tak výborně kuňkati po skřehotavém skokanu, a že mu to tak přilehlo — i ředitel se kdysi zmýlil na ukrutný smích celičkého pensionátu, z něhož si „žabec“ ale docela nic nedělal — mám vyvolávat duchy?

Dovedla bych. Piše se mi tak lehce, že ani přestat nechci. Mám pro vše slovo, ku podivu, mám i dosti vytrvalosti, ba což, hotové touhy psát a psát, jakobych měla jedním dechem zachytit všechno, aby mi neušel ani stín, kdyby neměla být zítra taková zas nálada. A současně se mi ruka třese trochu nervosně, to dychtivostí, s jakou bych ráda pověděla naráz všechnu změť, jež se mi v hlavě rodí a mísí; chce se mi rozběhnout pokojíkem, usmívat se do prázdna a snít rychleji, než ruka připouští, snít neladně, sklouzavě na povrchu svých nejlepších vzpomínek.

Skoro bych to udělala, kdyby můj pokojík byl větší o něco; ale takový čtverec, v němž se jen točit mohu — vždycky již již vstávám a znovu přisednu, když uvidím svou prostoru. Aťsi. Malý je, ale ráda

ho mám. Takový od všech odříznutý kout, poslední v dlouhém patrovém křídle pensionátu; zaběhl až do samých korun stromových. Pod oknem stará rozsedlá hruš, za ní dole kousek drnu, stezka mizící v křovinách a nad ní stromy zas a zas. V létě mi září všechny stěny zelenavým odleskem, jež nachytají na se paprsky, prodravší se šťastně ke mně. V podzim zřím rudnout a rezavět lupení, a dovedu je skoro spočítat, jak padá ponenáhlu do trávy, mokvavé a vlhce dýchající po dlouhém mrholení; a když mi zřidnou koruny, tu zčernalými větvemi se objevují domy protější svými pustými trakty zadními, vražedně stejně vyrudlé a přece někdy hezké: to na večer, když žlutá světla zdí jich prozářují do tmy okolní. Z jara? Oh, ani vzpomínat nebudu, bych se po něm příliš neroztoužila již teď, kdy sotva škola začala. Ale něco ještě. Svou hvězdu musím pohladit, tu, která mi v podzim třepotně svítívá, do níž jsem se zahleděla zrovna první den svého příchodu, do níž hledívám často i teď, když zachce se mi snít.

Pokojík můj milý! Mnoho mi ulehčil srostění s cizinou, vlastně s vytouženým, druhým domovem. Je mi tu ve stromech jako doma v naší myslivně. Když přivru oči, slyším šelest, šum, někdy jen šum prázdna v uších, a je mi šťastno. Bloudím doma lesy, hřbety, úvaly, jsem klidna, je mi do smíchu a do zpěvu, a má uzavřená samota se změní v onu volnou, sbíhající z šířavin a dalek k nízké střeše naší, tam daleko na Moravě až.

Hlehle! Co jsem toho včera napsala! A jakou změň! Opravdu, jak se mi co protlačilo z chumle zvedajících se vzpomínek a dojmů, tak jsem se podvolovala bez odporu. V levo, v pravo, sem a tam — ale šťastně, což je hlavní. Cítím ze svých řádků touhu v slunné kraje, která mi utkvívá již dlouho v silách.

Dnes jsem filosoficky naladěna, a tak mi napadalo několikrát, i když jsem děti vypravovala do školy, i když jsem je ukládala před chvilkou, odkud že vzešlo nynější štěstí ve mně? Dávno jsem již odvykla radostem nezmíravým, velikým. Jen zhojení? Snad — ale to samo kde má původ? Ptám se, zda-li čas má tolik síly, jak se říkává, ptám se, nebyl-li to krásný pobyt doma letos o prázdninách, hádám a —

A myslím, že poslední. Trochu tíživého dusna v očích jsem měla ještě v prvních prázdninových dnech, a pak, nevím, kdy a jak, nemohu jaksí najít přechodu, najednou byla jsem uvolněna. Mohla jsem roztoulat se v lesy, honit se s Florkou, dovádět na dvoře, vážně debatovat s tatínkem o finančních rozdílech borů a listnáčů — je mi k smíchu nyní, vždyť tomu zhola nerozumím — ale našla jsem kdesi v sobě zásobu naivity, že směla jsem to tropit beztrestně. Tož kdo mi sňal ony okovy tísnivé, kdo shroutil poslední trosky? Čas jistě ne, čas je hlupáček, který neví, co se mu všecko přičítá; můj Dubín, moje mamička a všichni, všecko, naši to byli!

Naši! Zahrnuji v to slovo nejmilejší, co doma mám. Od maminky po poslední koutek lesa, nenavštěvovaný nikým než mnou a sluncem, s nímž jsme tak spřáteleni zase, tak úzce sblížení svým nemyslivým životem. Byli jsme svoji, prodělali jsme dlouhou lásku spolu, dali jsme

mraku padnout mezi sebe, mraku bolestné výčitky, ale jsme svoji zas od prázdnin letošních. Ah, vida! Tak mimoděk jsem našla svého křisitele. Slunce. Krásným teplem živelným mé tělo napájelo, svou věčnou láskou ke všemu mou duši zase naučilo milovat, co již jsem chtěla opouštět — život.

Jak jsem šťastna, že vím, co v světě mám. Zde život plný horečného vzrůstu, obětování všech šťav k vypučení květu, život, spalující síly svým dychtivým vzestupem k výšinám, tam doma, v půdě slunkem prohřáté, napilé mizou jarních sil, tam tkvím svými kořeny, tam mohu jít se nadýchat svěžesti, zkonejšit se, znovuzrodit a obětovat přírodě, bych ze splynutí s ní zas mohla vysálávat teplo v život. Snad ani nezasloužím tolik štěstí, kolik mi ho dáno.

Když vzpomínám jen nedávných dnů, jak obnovovala jsem toulky všemi chodníky a do všech zákoutí, jak hřála jsem se v sečích úpalnými srpnovými zážehy a šla je omýt potom do koupele v tůňce, properlené droboučkými bublinami vodopádku, jak bosa jsem se ošlehávat dávala ranní rosou v travinách, jak trhala jsem pavučí, když prodírala jsem se k hnízdům někdejších, zda ještě teplá jsou a celá po letech, jak od prospektu k jinému jsem spěchávala, obnovit vybledlé obrazy horizontů našich — když vzpomínám, že den co den, od jitra v hvězdnou noc jsem se zapomínat učila a zas žít, i v bouřích, v deštích, jež plnily mou stoupu kalnou vodou vždy — tu šťastna jsem.

Jsem šťastna, že zas bych psala bez konce jak včera. A je již noc.

Tam za zdí oddychují děti klidným snem, i hvězda moje klesla již do korun nehybných. To asi naši doma také spí, co já zde svými vzpomínkami sen jim posílám a zneklidňuji odpočinutí, spí tam všecko kol a kol, jen Florka s Rekem přebíhají po dvoře, větří tiše do plotu a odfrkují lehce do měsíce.

Nuž, dosti již. Nechci hýřit v sobě jen, je třeba začít s větším klidem, má-li něco být. — Ale ne zase tak podivně! Ta věta zní jak programový nájezd, a chtěla jsem přec štěstí jenom do své knihy ukládat; nic víc jsem nedělala, nač tedy si vyčítat? Tož počkej, Helčo milá. Abys se nepopřela sama s sebou snad, řekni si: Prve jsem to nemyslila tak, teď to zase tak zcela do opravdy nemyslím, to jen mi — ale láry fáry. Budu se točit v slepém kroužku. Chtěla jsem si zkrátka říci, že sebe na chvíli opustím a začnu o jiném. Tak je to. Tedy energický puntík a —

A ještě ne. Ten puntík neplatí. — Tohle se jmenuje filosofie, Helčo, abys si pro podruhé pamatovala. Nu, nyní mohu přestat, jsem spokojena, a ohlédla jsem se již po loži, v němž se mi chce pokračovat.

22. září.

Píši prvé datum jako známku, že chci víc ladu a skladu svým řečem samotářským. Píši je a uvažuji, o čem tedy začít. Nejraději bych se ještě dala do sebe, vždyť jsem si neřekla tak všelicos, ale nepoddám se, myslím a začnu — začnu —

Ale o dětech! Již jednou jsem to řekla. A ne svým lehkým tonem povídacím. Připadlo mi, že svou radost nechávám tak plytce založenu, znehodnocenu poněkud, když nechci ji prokreslit hloub. Je to snad tím, že uchytla mne škola i pensionát přívalem opravdovosti a horečné snahy, jakou vždy u nás vyvíjí začátek; snad hovor ředitelův mi vsuggeroval lásku k těžšímu zrnu myšlení — což celkem lhostejno.

Tedy:

Mám letos zase svoje schovanky i svoje pokoje, osmičku, devítku a desítku. Jsem tomu ráda. Sic některá, zejména osmička, prožily moje — nu, jak bych řekla, ale nezáleží, třeba rozrušení — ale za to je znám i ony mne, bude se mi s nimi líbit. V osmičce se mi sebraly vesměs ty, které jsou tu již třetí rok, jediná Roupcová Adélka je dvě léta, ale líbí se mi velice. Bystrá duševně, hotový vědátor, ale zcela jinaký než třeba Slávka Šimová z devítky — dítě, případněji nedovedu ji charakterisovat; veselá, mazlivá, hravá v prázdné chvíli, vážná, trochu chladně vážná vždy jindy. Jediná mne nezbožňuje, jak je starým, zavedeným zvykem, nevím již z kterých dob; nedovede, směje se tomu, třeba se ráda pomazlí. Nejmilejší je mi. Ještě tak Horáková Emča by se jí mohla rovnat, ostatní jsou milé děti, ale pouze děti.

Vida, i já mám v své lásce stupínky, ač jsem si umínila, že nebudou. Je lehké umiňovat, hůř nitru poroučet. Sic dovedu mít ráda všecky, snažím se, aby neviděly rozdíl, ale což lze dítě v tom oklamat, aby nevytušilo? Jsem jen člověk a nedovedu si zapřít, že na některou dívám se tak, tak, že bych ji zobjímala jako svoje dítě, na jinou jen s láskou, z níž cítit je povinnost. Jsou však hodné, přehlížejí mi tuto slabost. Leda Berta dovede se někdy ohnat slovem, které udeří. Té kdyby nebylo v osmičce, byl by mi dozor tam odměnou. Nemohu do ní jaksi vniknout, možno, že je zloba její, kterou někdy zajedovají, pouze povrchní nátěr z poměrů bývalých vyrostlý, možno že je dědictvím, za něž nemůže, nevím. Ráda bych se s ní někdy sblížila, nebo jsem jista, pak že bych ji ovládla, snad i změnila, ale zůstává tvrdou, nepřístupnou, jakoby tušila, že jí chci sahat v nitro.

Hle, jak příkře ji kreslím! Ať. Nechci jí ubrat ze své povinné lásky, nechci také přestat ve snaze proniknout ji, mám však dodnes takový úsudek o ní. Veselá poznamenala, když jsme mluvily o ní, že je po mamince. Pamatuji se, maminka udělala na mne nepěkný dojem, ale pochybuji, že by velkopanská, pohrdlivá zloba byla vrozena. Divím se pouze, že po tři roky vydržela v dcerušce nezměněna (je zde již čtvrtý rok, je nejstarší ze všech), ač domov působí na ni jen v krátkých přestávkách prázdninových. Je jediná toho druhu v pensionátě; zlých, zlovolných, nezvedených a bůh ví jakých je sice hezká řada, ale všechny jsou přístupny a dají se chvilami ovládnout, Berta dosud nikdy.

Vzpomínám. Onemocněla těžce Filipka Mašková. Čtyři lékaři přišli, aby pomohli, každý našel jinou chorobu, vesměs však souhlasili, že pomoci není. Marně otec zoufal a žebřal o pomoc, pokrčili rameny — a Filipka zvolna skonávala. Chodily se za ní všechny děti dívat; stanuly u dveří, tichounce připloužily se blíž, velikýma zdivenýma očima zahleděly se v nehybnou bílou tvář její, a oči oslízely, bezradně, prosebně

se obracely ke mně; odvádět jsem je musila, aby ji nevzrušily hlasitým nářkem. Jediná Berta nepřicházela.

Chtěla jsem jediný záchvív lásky v ní vzbudit a tak schválně jsem jednoho večera usedla v osmičce a začala o Filipce. Děti plakaly. „Snad umře,“ pravím, „snad již brzo umře, a byla tu s námi dvě léta, byla jako naše. Sama ví, že umře.“

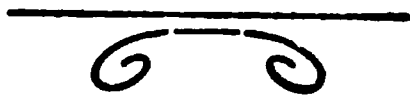
Adélka zvedla zruměněna svou vždy pobledlou tvář a vzrušena se zeptala: „Kdo jí to řekl? Vždyť ona neumře, neumře!“ Ohlédla se, a také ji najednou polily slzy. „Neumře,“ zavzlykala, „kdo jí to řekl?“

„Sama ví, nedá si vymluvit. Bertičko, vy jste se s ní nerozloučila ještě,“ obrátila jsem se přímo na ni, pozorovala jsem, jak i jí oči zvroucněly, když nikdo se na ni nedíval.

Všecky se ohlédly mlčky.

„Nepůjdu, nemáme se rády,“ odvětila suše, a oči nabyly zase obyčejné své tvrdosti. Vstala a odešla od nás.

(Pokračování.)

ANTONÍN TOMÍČEK:

Ze života selského na Litomyšlsku.

KULTURNÍ OBRÁZKY Z 18. STOLETÍ.

Pramenem ke zkoumání života selského nemohou býti pouze knihy, listiny a zápisy úřední, jako jsou urbáře, knihy gruntovní, sirotčí, kšaftů, rozdílů, pozůstalostí, smluv, ale také dochované zápisy a knihy rychtářské, zápisky rodové a zápisky jednotlivců, doplněné lidovou tradicí.

Všech těchto pomůcek užito bylo k tomuto pojednání, pokud známy a přístupny byly.

* * *

Nevysoká, úrodná kotlina Litomyšlská je zátokou úrodné, požehnané České země, zátokou vnikající až k samým hranicím poříčím Loučné. Polohou svojí, skytající nenesnadný přechod z Čech do Moravy, z úrodných nížin Českých k úrodným krajům moravským a uherským, hojností vody, úrodností půdy na stráních, bohatstvím zvěře v horách a bujností lučin v údolích, vábila od pravěku k osazení, jehož se jí před úsvitem našich psaných dějin dostalo. Obchodní cesta, spojující

východ se západem a jih se severem, bývala četně navštěvována, a kotlina Litomyšlska hyla nádražím středověku a spolu trhem, kde dobře odbyl se nejen domácí výrobek a přebytek půdy, ale také cizí tovary, a zároveň byla hraniční stráží své vlasti, strážným krajištěm jako Chodsko, jehož významu nedosáhla pro bratrský poměr Čech a Moravy, ale zajisté dobře se osvědčila za vpádu nepřátel, Avarů a Tatarů. Vozilo se tudy zboží cizí, a něco ho tu zůstalo, šla tudy i kultura cizí, a také z ní tu něco zůstalo. Obyvatelé Litomyšlska, provázejíce cizince jako stráž a přípřež, to a ono od nich odkoukali a jako průvodčí přišli častěji než jiní obyvatelé Čech a dále do světa, odkud také to, ono jak v ohledu duševním, tak hmotném, domů přinesli, spracovali a doma nechali.

Litomyšlsko, tvoříc přechod mezi měkkým krajem a drsnější výsočinou, vytvořilo podobný lid, ne tuze tvrdý, ne tuze zjemnělý, lid velký, silný a zdravý, který měl jakýs takýs, rozhled po světě a nalézal u sebe doma v půdě dostatečné výživy, netrpěl nedostatkem, naopak oplýval přebytkem a tím zvykal životu pohodlnému. Již na úsvitě psaných památek žil a bydlil lid ten tak, jako skoro dosud, žil dobře, bydlil široce a prostranně, při tom soudružně, pohodlně a prakticky. Ku vzdělání své půdy užíval hojně železa, kovaných vozů, pluhů s železím; zkrátka, hospodářských nástrojů a náradí dokonalejšího, kterým půdu lépe a intensivněji vzdělával než jinde, a která mu pak více rodila.

Při tom styku se světem, při vší té znalosti světa, byl lid ten značně konservativní, snad právě proto, ač dobrému pokroku nikdy se neuzavíral. Litomyšlsko bylo první z krajin Českých pokřtěno, bylo pevnou baštou husitství a první z bratrstva, ale musilo býti vždy dobytó útokem přesvědčení. Ač nikdy první v nové proudy se nevrhalo, přece, když jednou do jiných kolejí vytlačeno bylo, šlo po nich rychle, s láskou a zápalem, jaké skytá pevné přesvědčení. „Dobře žij a Boha miluj!“ bylo jeho heslem. Litomyšlsko, jak věřilo, tak žilo, rozpor mezi vírou a životem, způsoboval vždy v životě jeho lidu těžké krise a bouře, vnitřní i vnější.

Venkov Litomyšlský, maje smysl pro tajemné a krásné, byl něžným ctitelem královny máje a vroucím katolíkem, pokud gotický katolicismus lidu stačil, byl horlivým Husitou, když vracel se více do nitra svého, a dovedl statečně hájiti přesvědčení nové a zákon Páně; a když položen byl důraz na život sám, byl upřímným Bratrem. Vývojem poměrů i s barokním duchem katolickým opět se smířil a v celku ze všeho v něm něco zůstalo. I něžná pamět vysoké gotiky i lepší formy baroka i přechod do kudrlinek rokoka, satyra husitská i nebránění zlému. Trojí revoluce selská, emigrantství i tiché utrpení žalátní, slavná procesí i tichá pobožnost v úkrytu posvátných studánek jasně to dosvědčují. Tvoření posměšných písní bují nejvíce v Heřmanicích, Sloupnici, Morašicích a při Loučné, tklivé písně nábožné v Poličsku a střízlivý názor životní, hledící uvéstí v soulad život s vírou, po celé kotlině.

Počátkem 18. století ustupuje duch lidový s výše do nižin a dosahuje v půlce jeho bodu nejnižšího. Odtud zvolna a pracně opět stoupá a, dostupuje kolem 1840 první výšiny, zvolna tu odpočívá. Dnes na druhé vlně horské stojíme a odtud kam — dolů či vzhůru?

Pokrok je všude patrný, zda dostatek bude také osvěty a vnitřních sil? Aby obzor nad uraženou drahou jasnějším byl, pouštím sem klidně několik paprsků. —

* *

Hospodářství na Litomyšlsku, jako napořád jinde, bylo od pradávna trojpolní. Za tou příčinou rozděleny byly dlouhé lány ve tři obory, kterým se také hony říkalo. Velmi dlouhé lány měly až čtvery hony, lány nepravidelné opět přílohy či přisevky. Značná část, až třetina veškeré selské půdy, ležela „hladem“ a byla buď lesem či porostlinou, hatí, nebo pastvištěm. Neporostlé, hladem ležící jako pastviště půdy, zvaly se také pustinou, která občasné bývala osévána. Pro porozumění třeba dodat, že nejen mluvou, hospodářstvím, ale i povahou možno rozeznávat na českém Litomyšlsku tři části. Částí prvou jsou obce ležící v úrodnějším údolí Loučné a v okolí, k nimž patří i Morašice, Heřmanice s Tisovou; částí druhou obce na pravém břehu Loučné ležící a částí třetí obce na levém břehu Loučné. Rozdíly ty jsou dosti značné, zejména co se týče vnitřního života lidského. Abych vystihl rozdíl, mohu říci, že pravý břeh je více lyrický, levý epický a nížina něco smíšeného. Velká většina rodinných a osobních zápisek a „poznámenání, kdy a kterého času Pánbůh jaké pády aneb metly na lidi pro naše hříchy dopouštětí a nás trestati ráčil,“ pochází z epického lidu na levém břehu. —

Každý rok osíván byl jeden obor ozimem, druhý jařinou, a třetí sloužil k pastvě, za stádliska. Pokud záznamy sahají, pásal hospodář rohatý dobytek svým pasákem každý pro sebe, dobytek vepřový a skopový pásal obecní pastýř. V Lezníku roku 1701 sela se jařina na přední obor, ozim na prostřední, a zadní byl průhonem či pastvou. Z jara se silo, když byla zem vyspělá. Kdy se silo, nebývalo lidem jedno. Středověk tu trval déle. Na ourodu zemskou, jako lidí, měl veliký vliv měsíc a planety. Všecko je v rukou Božích, tedy i lidský osud, a Bůh dává narodit se každému v určitou planetu, která mu přináší štěstí, nebo neštěstí. Nešťastná planeta je kozorožec a rak. Kdo na nich je zrozen, tomu jde všecko pozpátku. Šťastnou planetou se počítá skopec, střelec a také panny, ale to není už to štěstí tak stálé. Proto rozumíme, že roku 1701 s radostí zaznamenal leznický Franc Frýdl: „Náš Jan se narodil dne 9. apríly v sobotu, když se světlo počalo rozžehat večír (k víceru) v nov měsíce a to bylo znamení skopce. Bůh rač ho moudrostí, rozumem a darem ducha svatého obdařit.“ Osud ten není však nezměnitelný, člověk ho má v rukou, může si zlepšit nebo zhoršit. Třeba jen o sebe se starat, prosit Boha. V té pevné víře a nábožnosti zakládá se nejen náhled v osud, ale veškeré lidové pověry. Člověk si sám štěstí pokazí; říkají, že „hnul si štěstím“. Aby se tak nestalo, třeba pozorovat, co komu svědčí. Někomu svědčí to, jinému zase něco jiného. Tomu dobytek bílý, tomu plavý, jinému červený a našim Němcům černý. Onomu dobytek nesvědčí, svědčí mu na př. husy, které se mu každý rok znamenitě daří. Řekne se, že mají dobré plemeno, kupí si od nich na přichovek, ale dělej, co dělej a dělej, jak

dělej, husy se mu přece nedaří. A tak prý to se všim na světě. To je to Boží požehnání o kterém říkají, že „když Pánbůh nepožehná, od samé huby upadá“. V jedné obci měl vodník na jednom kuse sázenou cukrovku. Na díle byla velmi pěkná a na druhém díle tuze špatná. Když ji dobývali, povídal dělníkům: „Tak vidíte, udál jsem průbu; na tuhle stranu, co je pěkná, tady jsem dost pohnojil a co je špatná, tam sem se chodil modlit a po řepě není nic. A tak proč bych chodil do kostela a modlil se, když to vidíte, že to není nic platný; když pohnojím, jsem si jist, že mně poroste a modlení nám málo přinese.“ Na to stará dělnice: „Pantáto, Pánbůh pravil, a starý přísloví dotvrzuje: člověče, modli se a pracuj. On neporoučí modli se a nepracuj, ani nemodli se a pracuj, ale modl se a pracuj. Proto se máme přičinit a Boha o požehnání prosit. A tak, pantáto, nemějte nikdy strach, že vám to bude na škodu, když se pomodlíte.“ — Také při seti lidé sejou na svatého „Moha“, ale ti ze starého světa sívali viku, hrách, čočku vždy „na star“, aby uzrála včas. Na nov setá pořádě jen kvetla a dlouho neuzrála. Luštěniny bylo nutno vůbec síti brzo po úplňku měsíce, aby zrno bylo jádrné. Na nov žene řepa do nati, a v zemi jí nepřibývá, zeli před úplňkem sázené mělo velké hlávky. Vůbec platilo o jarním setí, že má se dít v kožiše a podzimní v košili, to jest brzo. Proto sil zmíněný Frýdl v Lezníku roku 1711: 14. září 1 korec pšenice, 15. tého též, a 16. dva větele, úhrnem na celém statku 2 korce, 2 větele. Žito sel 16, září 1½ větele, mámě 2 větele (výměnek), 23. září 3 větele, 24. dva korce, 2 a půl větele, 30. korec 3 větele a 1. října v lese žita 3 korce, celkem žita 6 korců, 3 a půl větele, Na to z jara 15. apríly ovsa 3 korce, 28. větel; 29. dva větele hrachu; 30. hrachu větel a půl; 2. máje ovsa 2 korce a 2 větele; 3. dva korce, 2 větele, 3. větel čočky; 7. máje větel a půl čočky; 9. máje ječmene korec; 10. ječmene 3 větele; 12. ječmene 3 větele; 13. máje ječmene korec a větel; 19. ječmene půl větele a 21. ječmene dva a půl větele, dohromady ječmene 4 korce a 3 větele, všeho ovsa 8 korců, všeho hrachu 2 větele, čočky všechny 2 a půl větele. Dne 3. června lněného semene jeden a půl větele a ten den také zeli se sázelo. Celková úroda byla žita 29 mandel, pšenice 17 mandel, ječmene 20 mandel, a ovsa nepoznamenáno. Připojíme-li, kdy se běhala a telila mazlena, šidlina, kudlena a červinka, máme obrázek o celém hospodářství. Sívalo se ovšem také hojně na spolek, na příklad pacholatům na Pakostově a děvčatům na některé líše, neboť silo se na záhony, nejmenší byl čtyřbrázďák a největší šestibrázďák, záhon o 3 či 5 brázdách byl lícha, vždy u kraje pole.

Dobytká shledáváme něco méně, než v 16. století. Na statku průměrem 4 koně, 4 dojně krávy, tolikéž jalového dobytka, ovcí as třikrát tolik, vepřového 2—3 kusy, 2—3 husy a kolem 10 slepic. Někde je toho něco více neb méně. Dobytek ovšem příliš statně nevypadal, zejména z jara, kdy tu a tam musili krávy „šundama“ zdvihat, jak byly sláby. Když některého roku píce nebylo, nastaly časy ještě horší. Luk a sena bylo málo, dobytek se od jara do podzima vypásal, nepřidávalo se mu doma krmení. Poněvadž se mu nesloužilo a nedalo

se mu, co se patřilo, také nedojil tolik. I ty slepice také stávaly stále přede dveřmi a křičely. Hlavní příčina byla, že pící rostliny se nepěstovaly, jetel nastal teprve počátkem 19tého století, bramborů nebylo, a zrní jen málo, a nedostávalo se ho často i pro lidi. „V roce 1701 bylo tak zle vo pici, že dobytku starý došky mnoholetý votrhali, mlátili a potom dobytku na sekajinu řezali. Šit slámy byl za 6 i 7 krejcarů, votýpka sena maličká, co 20 funtů vážila, za 6 krejcarů a jen ještě když to mohli dostat!“ Roku 1713 bylo opět zle o pici, šit slámy byl za 3—4 krejcarey. A zle o pici bylo častěji. První brambory není dosud zjištěno, kdy se objevují; ale roku 1793 mají ve Střítěži ve statku Jelínkově v lednu 8 měřic „zemských jablek“, ceněných na 2 zlaté naproti míře žita po zlatém a pšenice po dvou zlatých a ovsa po 42 kr. V roce 1794 stála míra zemských jablek již jen 10 kr., v Lubné 18 kr. Mnoho jich ještě nikde nebylo, tak 5—6 měřic ve statku, a na dobytek se ještě z toho mnoho nedostalo, ani na slepice. Nedostatkem krmiva vysvětluje se malé hejno drůbeže ve statku a její špatná jakost. Místo bramborů zastávala řepa, která se v horách sušila a tak povařená a usušená zachovávala na léto, kdy nebylo ovoce, kterého si na Litomyšlsku také v 17. až 19. století hleděli. V obcích u Loučné nebyvalo ve statku o kousek chleba, úroda byla hojnější, neleželo tolik půdy „hladem“ jako při horách. V Cerekvici roku 1713 je 601 strychů půdy orné a jen 195 strychů ladem ležící a 116 strychů porostlin; v Hrušové 853 str. orné, 21 ladem a 61 porostlé; v Tisové 813 str. orné, 108 ladem a 104 porostlin; naproti tomu v Lubné 513 str. orné, 482 ladem a 323 porostlin; v Střítěži 167 str. orné, 233 ladem a 93 porostlin! A podle toho byly výsledky žní, na něž ovšem nedostatek mrvy pro celoroční pasení působil. V Jetmarovu statku v Tisové **naklizeno** 1719 kopa 35 mandel pšenice, kterou bylo poseto 15 strychů pole, 2 kopy 45 mandel žita, jimiž oseto 14 strychů, kopa 5 mandel ječmene, 30 mandel ovsa a hrachu 4 vozy. Ječmenem a ovsem poseto 15 strychů role. Množství lnu a konopí se neudává, rovněž čočolky, kteréž dosti se silo. Z mandele namlátilo se tehdy průměrem 2 věrtele pšenice, 2 a půl věrtele žita, 3 věrtele ječmene a 3 věrtele ovsa. Po strychu výsevu klidili tedy na 6 mandel pšenice, ječmene a ovsa a na 11 mandel žita. Vazba byla ovšem nevelká. Výsledek mlácení byl slušný, přibližně 50 strychů pšenice, 100 strychů žita, 25 strychů osa a 35 strychů ječmene. V Újezdě, Lubné a jinde v horách bylo úrody tak pětina Jetmarovská, čemuž nasvědčují malé dřevěné stodoly, „roubenky“, podobné úplně krytému stohu, jichž poslední zbytky letos dobourali, ač ještě před 2 lety jsem jich 7 napočítal. Více o nich jinde. Také v 17. století, jako dříve, mlátilo se obilí až ho bylo potřeba a zůstávalo zrno v slámě často do nového, a proto děsival hospodáře ne nadarmo „myší strach“. Dovedly myši zajisté obilí v stodůlce celý rok ležící citelně poškodit. Proto znali lidé mnohé prostředky jak je učinit neškodnými. Nejprostší je z roku 1707; „Na svatého Filipa Jakuba dřív než slunce vyjde, utrhni, ale ne holou rukou, třikrát máteřidoušky a dej ji do šaty, a když budeš obilí do stodoly vozit, vlož ji ve spod, hned jak první snop do stodoly dáš.“ Nebo: „Na štědrý den, dřív než co

jiného jedli, dej koním sníst myši hnízdo a dobře ho vosol. Musíš ho najít v novej pátek neb novou neděli. Také s tím hnízdem na štědrej den, dřív než slunce vyjde, pokuť koně hodně do „zkřípy“, ten rok s pomocí Boží myši mít nebudou.“ Později jsou prostředky složitější a pověrečtější, přibývá jich po půlce století vlivem různých náboženských knih, je hojně žehnání a zaklínání. — Barva dobytka, která našim hospodářům svědčila a oblíbena byla, jest světlá. V každém statku některá převládala, nebo byla jedna barva výlučně v obyčeji. Jiskra v Újezdě měl všecken dobytek červený bělohřbetý, Černín v Morašicích červený. Koně byly oblíbení hnědáci nebo vranky. Koně i krávy měly svá jména, která skoro do dnes se udržují. R. 1721 Jetmar v Hrušové měl všechny koně hnědé jménem: Králka, Kaštanka, Stopka, Maška, Koza, Málka. Ze jmen krav oblíbena byla: Liška, laně, laňka, srna, jahoda, jelena, jelka, červinka, malina, málka, fábora, mazlivá, kudlena, koza, švejda, veverka, květka, veselka, španělka, kavka, panulka, panula, šídlena, obermína. Hospodářské nářadí zůstalo nezměněno do počátku 19. století. Za přídavky byl vůz kovaný s řetězem, místo řetízků byly houžve, pluh s železím, často bez krojidla, potah bran (= 3 kusy), řezačka s kosířem, sekera kladní, ruční; vidle senné, hnojné, motyka, lopata, kopáč, pila velká, ruční, kosa trávní, obilní a 2—3 srpy. Přes přídavky jen u větších statků ještě nějaký vůz a často i vůz „valný“, dřevěný úplně, pro vození vody, nějaký pluh více, neboziz plotní a laťový, koza k peci a vidle k peci, lopata chlebová a koláčová, koláčové prkno a jiné podle zámožnosti statku. — Když počátkem 18. století hojněji pro přibývající lid stavěno chalup, přibyl do chalupy trakač. Kočárky, ze 16. století v mnohém statku známé, zmizely.

Zmizelo také nádobí k pivu a koryta pod pivo a rovněž cínové kuchyňské nádobí. Roku 1714 mají u Kavků v Heřmanicích talířů o 4 stoly a lžic o 6 stolů, ale všecko dřevěné; dřevěné talíře i lžice udržují se hojně do konce 18. století. Cenili je 1793 10 talířů za 12 kr. a 10 lžic za 3 krejcarey. Na stůl kladli, jako místy ještě dnes, před jídlem tlusté ubrusy, „popelky“ zvané, z plátna trochu probíleného v popelu. Mají těch popelek u Kavků 6. — Také postel s nebesy a koltry 16. století nejsou ani dle jména více známy. Postelí 17. století je „lůže slaměné“, to jest 4 sloupky slaměnými rulíky propletené, někdy uměle, vždy však pěkně. Do konce 18. století hojně se objevuje, více již v ústraní nebo v chalupách. Slamou propletená postel cení se 1793 v Heřmanicích na 3 krejcarey. Lůže se stlalo jako do nedávna. Na slámu přišla plachta, na tu peřina 4loketní, na to spodnice 7loketní, pak poduška a na to svrchnice 8 nebo 9loketní. V 17. století spodnice měly napořád povlaky konopné a jen svrchnice byly lněné; v 18. století konopí ubývá, až zmizí; koncem jeho není o něm ani zmínky.

Na posteli se mnoho nevyspali, také jich nemívali více než jednu, nebo dvě, a na té spávala v seknici hospodyně a s ní „to nejmenší“. Větší děti spávaly na prostranném „paláci“, u stropu nade dveřmi důkladně vystavěném, který dnes viděti ve staré slávě úplně po

staru zachovalý jen v Sílově statku v Širokém gole. Děti vyhouply se na něj z pece. Dospělí synové spávali v tmavé komoře, dcery v horní komoře, mužská čeleď v maštali a děvečky „mezi komorama“.

Ve světnici mnoho nábytku či „zboží“ nebývalo a do dnes není. Javorový, nebo z lípových prken stůl, dlouhá stoličky, lenoch, postel, jarmarka, lucerna na polici a dost. V kamnech železný „měděnec“, nějaký kolovrat v zimě a co se přineslo, pilka, sekerka, svícen drátový na svíčku a druhý na louč, motovidlo a na skle obrázek, doplňovalo obraz seknice. V pohorských vesnicích nechyběl ani v selské světnici tkalcovský stav a k němu příslušné nářadí. Ku konci století nechybí v žádné seknici hodiny, ponejvíce dřevěné, zřídka železné, totiž kolečka mají dřevěná nebo železná.

Na stavbu chalupy se spotřebovalo roku 1793: 50 stěn za 75 zl., 5 trámů za 10 zl., 30 krovů za 10 zl., 4 podkrovnice za 4 zl., 17 párů „loků“, 18 stropnic za 6 zl., 3 klády na prkna 3 zl. 45 kr., od lámání kamena 3 zl. 45 kr., od práce tesařské 1 zl. 10 kr., od fůr dříví, kamene a hlíny 10 zl. a za stravu řemeslníkům 25 zl., a tak stála celá chalupa 152 zlaté 28 kr. Připočítali se náklad mazáčům za stravu 4 zl. 18 kr. a za kamna 1 zl. 40 kr., okolo zahrady plot za 2 zlaté a pořízení oken, dveří a nábytku, mnoho ze dvou set nezbylo. Z pozoruhodného nádobí a nářadí z konce 18. století stojí za zmínku: pejchovně na zapáření či „spejchnutí“ plátna, šatní putna k témuž účelu pro prádlo, škopek s čepem, polouch či bečka solná, kukaň pro nasazování slepic, posada slepičí, loučník na dělání loučí, brousek s brusnicí, železný pleskáč, kloubec, slamník pletený, kladka či visací zámek, kamenná pernice na tření máku.

Jak vyhlížel statek, služ popsání z roku 1793 statku Starýho, půl-sedláka v Kozlově: Dědicové byli: Justina vdova, dcera Anna, provdaná v Osíku, Mariána v Kozlově, Dorota, provdaná za vojáka v Nidrlantu, Lenora provdaná v Kozlově a Františka svobodná doma; synové Jan, budoucí hospodář, a Josef, ženatý v Kozlově. Vdova Justina po učiněném dotazu rychtáře a konšelů vyznala a přísahou opodstatnit se podvolila, že na hotovosti po vypravení funusu pozůstalo sto zlatých a u zetě půjčených 10 zlatých. Její přínos že byl v hotových penězích 40 zlatých, 2 krávy po 20 zlatých, 2 truhly po 2 zlatých a 10 kloubů lnu za 10 zlatých, či úhrnem 94 zlaté. — Ku statku jako přídavek je: klisna Ryzka a vraná klisna, obě 17leté, po 30 zlatých. Kráva Veselka 8letá za 14 zlatých, vůz kovaný za 15 zl., pluh s železím a příslušenstvím za 2 zl., bran celý potah (= 3 kusy) za 50 kr., řezačka s kosou, řetěz k vozu, sekera, motyka, železné senné vidle, dřevěné vidle hnojné, okované, pila a 4 slepice a kohout po 7 kr. Přes přídavky zbylo: klisna, 2 hřebečci, 6 krav, 2 jalovice a býček, 40 ovec, 4 jehňata po 20 kr. a 2 prasátka; 2 husy, houser, 10 slepic a ještě 2 krávy, Lenoře patřící. Šactvo hospodářovo bylo: pomodralý kabát a druhý starší, kožich, bruslek, kožené spodky, boty, střevíce, modré punčochy, klobouk a 4 košile.

Na „horní“ komoře se našlo: dřevěné mísy, talíře a lžice, 60 kloubů lnu po 48 kr., 57 kloubů po 15 kr. (kloub vážil asi 5—10 liber

a měl 30 žemní po 2 hrstech; pět žemní byla „pětka“ či pět paliček a 6 pětěk je kloub). Dále 5 štuk tenké příze po 54 kr., 3 štuky tlustý po 45 kr. (Štuka = 4 přadena, přadeno = 30 pásem.)

V komoře nad chlívem byl sud a 2 bečata se lněným semenem, 4 mísy ho bylo a dva koše semena lněného v pákách. V řezárně byla kádě; v komoře za síní truhla vdovy, truhla dcery Doroty, truhla osecké dcery a peřiny Dorotiny: jedna s bílým sovkem, jedna se strakatou cejchou a malá s modrýma pruhami. Na špejchaře nad kulnou byla bečata, pejchovně, „lubová pŭlměřice“ a necičky. Na pavlači byly chomouty a pobočnice, trdlice, vochle a drhlen. V síni byla mandlovně, stoupa, čtvrtměřice a necky dubové. Pod kŭlnou: Brusnice a brusy, lopata, tuplovaný drhlen a jeden poloviční, 2 ouhrabeční koše a srpy, vobřeznice. V komoře u světnice: Pejchovna, moučnice, máselnice, díž chlebová, 8 „košatek“, 2 štandličky s máslem, kolovrat, necičky, bečička na kořalku, stolice s lenochem a troje nůsky.

V kuchyni: jarmárka, vidlice k peci, koza, lopata chlebová, lopata koláčová z dubového prkna. Ve světnici: javorový stůl, jarmárka koutní, dlouhé stolice, lenoch, lucerna, dřevěné hodiny, železný „měděnec“, police, postel slaměná, pŭlměřice dubová, sekera a sekerka, svícen drátový na svíčky a svícen na louč, 2 kolovraty, 2 motovidla, obrázky a krucifix. Na zahradě byl železný kotel a dvě kádě. V stodole 3 cepy s očepky a násadami, obilní „toky“, semenný toky, voršof, 3 hrábě. Hospodářského nářadí ještě: Rozstrojený vůz, tůčko, saně, korba, hever, váhy či brce k vozu, řetěz, provazy. Jiného plachta na vůz, pytle.

Obilí v zrně 3 měřice pšenice, 6 žita, 6 ječmene, 7 ovsa, 4 viky, jedna hrachu a jedna čočolky a v slámě, co nebylo možno spočítat a pod opatrnost rychtář vzal. — Dříví k palivu 6 sáhů měkkýho po 45 kr., několik hranic šindele a borovice na louče.

S malými změnami jsou podobné zásoby všude.

Jak vypadal ženský kroj, povídá inventář Kateřiny Krejsovy z Dolního Újezda roku 1794: měla: 13 šat na hlavu a k tomu tolik čepců, 4 loktušky (= šátky), ubrusovou, s krajkami, višňovou a činovatou; košil 10, jednu slízkou (= slezské plátno), 5 jich mělo slízké rukávy a 4 z domácího plátna s tenkými rukávy. Šněrovačky 3, dvě portelový po 4 zl. 15 kr., jednu modrou damaškovou; 9 životků: modrý, červený a černý damaškový, bílý, červený a hřebíčkový portelový, červený a modrý soukený a hřebíčkový cajkový; sukni 8, 2 cajkové modré a jednu zelenou, 4 mezulánové, jednu z domácího mezulánu, 2 hřebíčkové, zelenou a černou mezulánku; zástěru modrou kanafasovou; fěrtochů 7, cicový, tisknutý modrý, modrý, z cvilinku několika různých barevných a ostatní různě kvítkované; kabát černý, kožich, hedvábný šátek, střevíce, punčochy, pantofle, 2 plachty koutní, vše uloženo ve 4 truhlách v ceně 120 zlatých. Byla to už bohatá nevěsta, a mívaly takové nevěsty každé barvy jednu sukni a živůtek.

Pozůstalost Anny Dvořákové z Kornic vykazuje tyto odchýlky: plášť popelavý, kabát krátký, cajčky všech barev, živůtky některé perlové. Perlový živůtek se stříbrem vyšival, a vkládaly se do něho zrcádka. Vzorek na květy se z dektury vystříhal, růžičky, poupátka, květiny;

okolek se vykrájel; vzorek se přiložil na živůtek, vespod se režnou nití přitahoval a navrch stříbrem, dracounem vyšival, a aby stříbrné nitky nerezavěly, prokládaly se plátnem. Perlový živůtek vyšival se na černém sametu. Některé loktušky jsou slízské. Pláště ženské vedle světlých zřídka černé. **Mužský кроj** je jednotvárnější a jednodušší, pláště popelaté, kabáty šedé, pomodralé, modré, zelené, ale také výjimkou černé, snad zbytek staršího kroje, neboť koncem století 18. až do roku 1840 je mužský кроj celkem světlý; čepice aksamitové hnědé, klobouk, bílé brusleky, modré punčochy, spodky či brslenky z různobarevné kůže, každá obec měla oblíbenou určitou barvu, a střevíce; na zimu boty a bílé kožichy. Teprv později jsou kožichy červené. Kabáty byly často kožešinou podšité. Od šití kabátu platilo se zlatý, od brslenek půl zlatého, též od lajbliku, od brusleku méně. Po domácku chodí mužští v šatech plátěných. Vyšívání je u ženského kroje hojně. Koncem století počínají se objevovati jarmary, a to mezi přínosy nevěst. Přínosy ty veliké nebyly, nikde neshledal jsem, že by měla nevěsta víc než 50 zlatých na hotovosti, za to více lnu a plátna. Také mezi přínosy zaznamenány jsou často knížky a postilly a jiná četba zvlášť neoznačená. Roku 1721 má Kroulík z Hrušové zemské zřízení, žalmy, zpěvník, městská práva; po půlce 18. století jsou tu již postilly. —

Pozorujeme-li různé zápisy, je vidět, že počátkem století jsou **znalost písma**, a tudíž i čtení, hojně rozšířeny, ku prostředku přibývá křížků, a po válce sedmileté vypadá listina jako plán hřbitova, samý křížek! V Květné kolem roku 1780 znal písmo jen rychtář, a jinde nebylo to o mnoho lepší. Pověr přibývá, a jednoduché staré jsou obhroublejší. Roku 1659 dle urbáře byla **škola** pouze v Litrbaších, v níž učitel bydlel a děti učil. Dostával od každého sedláka ročně bochník chleba, a sešlo se jich ročně 66, a z každého obilí od každého sedláka po snopu. V Karli dávali pouze po snopu. V Dolním Újezdě každého obilí ze statku mírku. V Jetřichově Vsi byla škola nejchudší; tam dostával učitel pětkrát ročně po 15 kr. čili ročně kopu a 4 groše. V Cerekvici měl učitel od učení pole „na skalce“, v Opatově dávala obec učiteli ročně 15 korců žita, koledu a přídavky lnu, zač povinen byl zvoniti. Za zvonění proti mračnům měl zvláště po snopu ze všeho obilí. V Janově, Morašicích a jinde učitele tehdy nebylo. Učitelé předjosefinští nebyli nikterak lidé ubozí. Cerekvický učitel Václav Rambousek, zemřelý 1720, byl šesti tříd student, a u Piaristů studovali všickni učitelé na Litomyšlsku aspoň některý rok! Vybírám na vzor kariery učitelské Jana Jiřího Rambouska. Narodil se jako syn učitele 5. května 1700 a učil se 1716 krejčím. Jako krejčovský tovaryš přišel do Králové Hradce, kde naučil se u Pavla Doležala, učitele, na varhany a odtud zavolán byl farářem Dolno Újezdským Wolfgangem Pelikánem do Litomyšle, kde se u Leopolda Kastnera varhanám doučil a zároveň učil se u Piaristů zejména arithmetice; stal se 1722 učitelem v Dolním Újezdě. Dne 28. února r. 1724 oženil se s Magdalenou (dcerou Stehlíka, kantora v Morašicích, který byl tkalcem jako většina tehdejších učitelů), kterou vrchnost zdarma jen po zaplacení 15 zlatých officia z poddanství propustila. V Dolním

Újezdě kantoroval do roku 1760, psal kostelní zpěvníky, dělal a učil na varhany a dostal se za rektora do Tasova.

Z dětí jeho dva synové studovali u Piaristů a byli kantory. O kantory staral se farář, a pouze v Cerekvici učitele škola uživila. Kdo tam přišel, už nemusil ani tkalčit. — Podle toho bylo také školní vzdělání lidu.

Počátkem století byl dětem nejlepším učitelem otec nebo matka a pramenem dalšího vzdělání ukryté knihy. Pobráním jich, dokonaným po prvé třetině století, poškozeno mnoho, a k tomu přitružením roboty po druhé selské revoluci 1738 ubyl i přirozený učitel; nebylo na to pokdy zabývatí se ještě literním vzděláním dětí. Pouze v některých rodinách, kde větší váha, silou tradice nebo přesvědčení se kladla na čtení a písmo, udrželo se větší vzdělání, a tomu bylo tak ponejvíce v rodinách, jež prohlásily se po tolerančním patentu za evangelické. Toleranční patent má sice velkou literaturu, ale na kulturní stav lidu nemá velkého, a zejména ne dobrého vlivu. Jeví se naopak jako politický čin. Skutečně, jemu nejvíce podařilo se přetrhnouti staré pásky, pojící lid na tradice husitské a bratrské, podařilo se mu, co nedovedl žádný útok, žádné pronásledování, vrhnouti část lidu na nové dráhy, v ovzduší cizí a jemu nesvědčící, v suché německé protestantství, které působilo na českého ducha již v 16. století rozkladným vlivem lučavky, ničíc samostatný organismus jeho vývoje domácího. Že udrželo se a vyspělo u nás protestantství, toho příčina jest v tom, že má kořínky ve vzduchu českého nebe, v tradici staré, v brátrství a husitství.

Odpovědný redaktor a vydavatel VÁCLAV ČECH.

Majitel a nakladatel VLADIMÍR ČECH. — Tiskem ALOISA WIESNERA.

V PRAZE 1904.

JAROSLAV VRCHLICKÝ:

Z nové poesie.

HUGO SALUS:

LAMPA NA PŘÍDĚ.

Na přídě ložky lampy svít
plá v příboj vlnek hravý,
kéž, lampo, těší tě tvůj třpyt
ve tmách kol plápolavý!
Hleď, kolem proud je tmavý.

Jak mrtvý, tmavý je ten proud,
leč tam, kde v běh se řítí,
tvůj obraz může rudě žhnout,
nechť vlny chtějí se tmít,
je můžeš osvětliti.

Hleď na mne; já jsem tmavý sám,
ač světlo též můj podíl,
jak jedu těžce v náruč tmám,
a bez světla v tmách zanikám,
z nichž jsem se kdysi zrodil.

EMIL PRINC SCHÖNAICH-CAROLATH:

SULAMIT.

Na skále kdesi v zemi Judejské,
 kol které kvetly rudé oleandry,
 spočinul poutník. Volně opřenou
 na široký kmen hlavu položil,
 jenž stínů plný snětí vínek tuhý
 vyháněl vzhůru v nepohnutý vzduch.
 Den parný byl, a moře v lesku snilo
 tak modrém, slnícím v mech dýchajíc,
 na břehu bílý písek házelo
 mdlý odlesk pěn. Pak náhle van se zved'
 a bez hluku táh' korunami stromů,
 bez hnutí čnicích, chladně dotk' se čela
 tichého chodce. Ten zved' tiše skrání
 a spjatá sněním víčka otevřel,
 jak chtěl by obejmout tu krásnou zem
 pohledem vládce chmurným, hlubokým.

Tvář jeho byla krásy ničící,
 však hrdá tak, jakoby úzké čelo
 si prudce stříaslo k zemi diadém
 a vzdorně, bez poklidu čnělo v svět,
 ssinalé nad poušť, ožehnuté rysy
 zjevného odboje. Též jeho zrak
 byl bez slunce, jak byl by druhdy patřil
 v třpyt Gehenny a náhle zkameněl
 na černou lávu. Ústa temněrudá
 v škleb tyčila se, jak by krutě, ráda
 se smála neštěstí, kol něho tráva,
 se kroutíc, vadla, místem táhla smrt,
 kde noha cizincova spočinula,
 neb on slul Satan.

Boží země kol
 se v lesku smála. Čas byl velkonoční,
 od hory Karmelu až k Askalonu
 spěl hlahol zvonů, sladce, tiše zněl,
 jak nebes pozdravy tou tichou zemi
 zpěv zbožných poutníků táh' údolím,
 dým kouřil kadidla a praporce
 kol kříže polétaly v Jerusalemi;
 zpívaje žalmy, slavný průvod táh.

Tu náhle v cesty ostrém záhybu
 se průvod zastavil. Na cestě ležel

mdlý, vysilený žebrák, ležel v písku,
zle sténaje: „Mne nenechte mřít žízni,
ó, smilujte se, pro Ježíše jméno,
měch s vodou podejte mi!“ S chvěním vlek’
se v kleče stařec, ruce spínaje
ku kněžím. Ale tito vykřikli:
Do Jerusalema! šat nadzvedli
a žebrákovo tělo vyhublé
již překročili. Průvod cestou svou
táh’ dál, co kadidlo se valilo,
co stohlasá ku nebi vznášela
se velkonoční hymna: Kristus vstal!

Však z očí Satanových tryskl blesk
divého triumfu, kol jeho úst
spěl dlouhý škleb, jenž syt byl výsměchem
i pohrdáním. Obě ruce své
vzpjal vysoko, ty lačně chňapaly
kol do prázdna. Vítězství divé bouře
jim lomcovaly, pravil: „Svět jest můj!
Jsem kníže jeho, já jsem pánem země.

Když skráň jsem odklonil od trůnu, Bože,
a odboj řval, až velká trhlina
tvým zela tvůrčím dílem životním,
to pýcha nebyla. Já poznal jen,
můj soku, do jádra jak pochybeno
tvé velké dílo bylo nesmírné.
Já hmotu zřel dle řádu věčné Krásy,
jaks vztyčil uměle, však v obřím těle
v nejmenších žilkách zrak můj viděl smrt,
jak těžce plíží se, já kladivem
tvůj rozbil omyl, zničil dílo tvé.

Ty těžce oklamáný, sejmi s hlavy
si vínek, neb jsi stvořil chybnou věc.
Tys volal syny, přišli otroci,
vždy byla a jest láska v škodu lidstva.
Lid, jemuž určilš žezlo volnosti,
se nezdařil ti, dých’ jsi v bláta kus,
z falešné hlíny člověk stvořen byl,
v dav přišlo sobectví a zotročení.
Hleď, jak se bědné lidstvo potácí
ve chlípné touze po životě dál
od rodu v rod, vždy znavenější vírou,
vždy ustárlejší. Tvoje láska byla
v jích ruce statkem neoceněným,
jejž prohýřili jako pozlátko.

Jsi hotov, rvi si vlasy, bez cíle
tvé dílo v propast letí, skály záští
já v loukotě mu házím s praskotem,
se smíchem vídím, jak se kácí v zmar
a hlasně jásám: Lásku opustils,
jsi ztracen, světe, brzy budeš mým!“

Ztich. Olověné, chvějné mračno šedé
potáhlo nebe, stíny přelétly
přes zářnou zem, van parně zasténal
a písek zved', jenž ležel u cesty,
do víru vysoko, leč v prachu dál
se svíjel tiše žebrák, člověk v muce,
zrak z kořen, děsný, ležel bez hnutí,
jak výzva živá . . .

Cestou kráčela
tu žena Maronitská. Na hlavě
otýpku dříví nesla, na ruce
děťátko spící. Těžké bylo břímě,
leč statně žena dále kráčela
k své chatě. Náhle u příkopu kraje
uzřela starce. Sňala břímě své
a kleknouc klesla k starci na písek
a hlavu jeho vzala ve svůj klín.
Děl žebrák: „Pomoz, žízň umírám,
a zdroje není kolem!“ Uvadlé
jen trávy ukláněly ostrý hrot,
kam oko stačilo, tam zela země
ve prachu, toužíc po schlazení. Žebrák
se k umírání měl. Tu přelét' nach,
nach hluboký po sličné ženy tváři
a tiše s chvěním sňala roucho své
a uložila kmeta hlavu mdlou
na cudný jemně klenoucí se prs.
Tak vydržela dlouho. Posilněn
vstal žebrák konečně. Tu odvrácena
bez řeči cestou v dál mu kynula,
on potácel se o holi, však ona
se k děcku obrátila — plakala.

Nad hnědou travu v ticho časem vpad'
hlas křepelčin, vzduch čistý byl a chladný,
a s temným leskem plamenů táh' večer
přes Judeu, v údolích ležela
modravá pára. Sulamit však šla
dál do červánků. Slunce zapadlo
a tkalo slední, čaruplný žár
kol velké, kráčejší postavy.

Však bez hnutí se Satan díval za ní,
jak propast hlubokým bezbohým okem.

LORD ALFRED DOUGLAS:

PERKIN WARBECK.

I.

V Tournay ve Flandřích já narozen,
předurčen k slávě i trudu,
byl král jsem, v žeň když srp pohroužen,
a zítra — uškrcen budu.

II.

Ach, proč jsem tak bílou a různou pleť měl,
vzrůst štíhlý a ztepilý?
Tak bílé a malé ruce? Proč skvěl
tak modře se zrak můj unylý?

III.

Jak žlutý hedváb proč měl jsem vlas,
jenž zkadeřen králův jak splývá?
Proč tělo mé čerstvého mléka jas,
jež sladké nosí se z chlíva?

IV.

Jak tkalcův syn já byl narozen,
tam zoře mi života vzplála,
mé sestry předly a česaly len,
nám chleba dát, matička tkala.

V.

Já poslední její dítě jsem byl,
nad ostatní ráda mne měla,
smát chtěla se i plakat ze všech sil,
když jiného než druhé mne zřela.

VI.

Ty byly černé jak veřeje vrat,
kterými k popravě půjdu,
a já byl pln bílých a jemných vнад
předurčen k slávě a trudu.

VII.

Můj otec tkadlec zhas' před časem,
však matka pro mne dál žila,
mne hedvábím šatila, atlasem
a něžně mne odkojila.

VIII.

Dost kněžím jsem nadělal radostí,
neb měl jsem důmysl, vtip,
a nebylo řeči, ni chytrosti,
kterou bych nesvedl líp.

IX.

A sotva jsem čtrnáct roků stár byl,
z Anglie rytíř se vzal,
ostruhy zlaté měl, purpur ho kryl,
meč z chrysolitu plál.

X.

Smutně a tiše městem on tih',
v klín ruka k ruce se druží,
kol těla šerpa bílá jak sníh,
na čapce bílou měl růži.

XI.

Na trhu stál jsem, okolo jel,
zadržel koně, mne zhledl,
já do tváře upřeně jemu jsem zřel,
on stál a přilbu svou zvedl.

XII.

Seskočil na zem, poklekl hned,
mou ruku mocnou jal silou.
„Zda ducha, strašidlo můj viděl hled,
či Anglie růži zřel bílou?“

XIII.

Já po flámsku jemu odpověď dal:
„Mé jméno jest Perkin Warbecke,
de Faro Katu já matkou jsem zval,
můj otec byl Jan Osbecke!“

XIV.

Můj otec prací rukou byl živ
a nenosil štítu ni meče,
a bílá růže anglických niv
ta zrudla z té Bosworthské seče!"

XV.

On odpověděl: „Co po tom po všem jest dál,
když Bůh dal krále hlas tobě?
Když postavu krále Bůh tobě dal,
král budeš v brzké době!"

XVI.

A do mne mluvil až k nešporám, žel,
až s ním jsem musil se bráti,
já s bohem matce nedal, strach měl,
že láskou svou vinek mi zhatí.

XVII.

I zapadlo slunce, noc tměla se v sled
a vítr tak žalobně kvílil,
na matku myslil jsem, chtěl jeti zpět,
on nestrpěl — dále jen pílil.

XVIII.

A jeli jsme, jeli, dnů devět neb tři?
Až zvony jsme slyšeli s žalem
za sestřenku Markétku v smutné lkát při,
a já stal vskutku se králem.

XIX.

Neb zbrojenců plné sto jsem měl
na rozkaz svůj i kyn,
hedvábem se můj baldachýn skvěl
a kmentem postele klín.

XX.

Mne oděli v hedváb a zlatohlav cele,
vůněmi vzácnými zrosili
mé zlaté vlasy, pro šíj mou směle
sem řetězy zlaté nosili.

XXI.

A cestou, kudy šla, růže tam květ
se ku květu v girlandy druží,
já mléčnou růží Yorku byl v sled,
tou bílou růží všech růží.

XXII.

Mne Markytka učila mluvit, až směle
jsem doved' vše žvatlání zmoci
o Warwicku, Clarencu, o Isabelle,
Edvardu králi, mém otci.

XXIII.

Já do Francie a do Irska jel
i v Skotsko tužba mne hnala,
já mnoho cti, mnoho rozkoše měl,
mně Gordon Kate ruku svou dala.

XXIV.

A po všem, k čemu mám povídat,
odkud že šel jsem, proč, kam?
Mně odporo bylo přestati hrát
a rvát se, jak mřítí, strach mám.

XXV.

Neb zrozen jsem nebyl pro boj a chvat,
pro krev a zápasy stále . . .
já hoch byl, který měl život svůj rád
a neměl jsem povahu krále.

XXVI.

Ó, proč byl krutý ke mně tak Bůh!
Že dovolil, to by se dělo,
by tkalcova syna byl ve mně duch,
leč postava krále i tělo!

XXVII.

Já při dvoře meškal jsem tuze rád,
pán zdání a prchavých dnů,
já princem byl veselým, chtěl se jen smát,
já král byl v království snů.

XXVIII.

Však stále mi říkali, v boj že mám jít
a urvati korunu sobě,
i začal jsem na město Exeter hřmít,
přijda tam v půlnoční době.

XXIX.

Tu s velikým vojskem přihnal se král,
co moh' jsem, než v útěk se dáti?
On tisíce mužů měl a já se bál
a nechtěl jsem umíratí.

XXX.

Mne jali a v Londýn odvěkli pak,
svým vínek když jsem chtěl zvat,
zkaď moh' mne každého viděti zrak,
na pranýři musil jsem stát!

XXXI.

Po anglicku jsem křičet se jal:
„Hle, já jsem Perkin Warbecke,
de Faro Katu matkou jsem zval,
můj otec slul Jan Osbecke!

XXXII.

Můj otec prací rukou byl živ
a nenosil štítu ni meče,
a bílá růže těch anglických niv
ta zrudla z Bosworthské seče!“

XXXIII.

I dali mi život, leč strach jim káže,
mne zavřítí u věž pochmurnou,
leč než minul měsíc, získal jsem stráž
svým vtipem a vlídností svou.

XXXIV.

Mne pustiti chtěli v otčinu,
leč vše když hotovo, v ráz
když snil jsem mořskou zřít užinu
a patřit v sluneční jas;

XXXV.

Lord věže heslo se dozvěděl,
 mou bědnou naděj stih' klam,
 co líbeznost, vlidnost má, ó, žel,
 zítra být uškrcen mám!

XXXVI.

Již blíží se mžik, hle, jitra tu vznik,
 již prchá noční stín,
 co dělat s růžemi jejich v ten mžik
 má ubohý tkalcův syn?

XXXVII.

Slíbili postel mi nádhernou,
 nevěstu královu dát,
 a jámu nalézám přišernou,
 kůl, který má boky mé zdrát.

XXXVIII.

Slíbili korunu královu
 na hlavu, v ozdobu mou,
 však nalézám káru dnes katovu
 na šíji s oprátkou!

XXXIX.

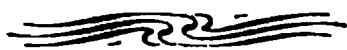
Ó, nechtěl bych raději narozen být
 pro slávu, hanbu a hoře,
 neb ošklivou cestou v Tyburn jít
 já musím, sotva vzplá zoře.

XL.

Já obleknu v nach se a hedvábu vděk,
 chci, prsten můj kat by si vzal,
 ač oběšen budu jak pacholek,
 má zvědět, kdys byl jsem král.

XLI.

Že nemohu prchnout, seslaben, ach,
 před koncem omdliti v hluši!
 Dej, Bože, by provaz mi dobře krk stáh',
 a, Kriste, přijmi mou duši!

TRÉVAL-VIOLA:

Právo ideálu.

ROMÁN.

(Pokračování.)

Jen se podivil, že ho to vše znovu dojíká a jaksi znepokojuje. Ostatně, neubráníl se dojmu, že tu a tam maloval dr. Boskovský příliš černě neb zase růžově.

Že nejedná se s národem českoslovanským ve všem dle přesného práva, připouštěl, ale vysvětloval si to z přirozené slabosti lidské povahy. Silnější vždy rád utlačuje, často i bez úmyslu zlého, z furiantství, jen aby ukázal svou moc. Steskům dra Boskovského, že sahá se na samý kořen bytí národního kmene slovanskému na Moravě, nevěřil, o pospolitosti s Čechy z království soudil, že je to osobní a ničím neopodstatněný náhled dra Boskovského a Palackého, a nebyl mu nikterak sympatický. Neměl Čechy rád a příslušníky jejich na Moravu zaváté neshledal právě účtyhodnými charaktery. Sdílel obecnou antipatii lidu proti Čechům z království, ač nezazlíval jim jako prostý lid nejvíce to, „že utopili svatého Jana“.

Nežli v Brně Ustrnul vystoupil, tázal se ho dr. Boskovský, zda má již zadaný večer, že rád by s ním pobesedoval. Ustrnul, obávaje se, že octnouti by se mohl ve společnosti slovanské, kde by zatažen byl do debatt slovních, v nichž nebyl honěn, neb do hovoru, v němž by se nevyznal, poděkoval se co nejšetrněji, předstíraje závazky jinde.

Odebral se do svého hotelu a osaměl. Švagr Protiva měl přijetí druhého dne za ním. Do obvyklé hodiny, kdy chodil spat, zbývalo mu dosti času, aby přečetl si noviny.

Převlékl se a zašel do kavárny. Ale četba mu nešla. Byl nějak roztržit, četl něco dva-, třikráte, než pochopil, oč se jedná. Nevře odložil listy.

„Proč ten Protiva se jen opozdil?“ zabručel. A zase vrátil se ku vzpomínkám dnešní jízdy. Slova dra Boskovského chumelila se mu v hlavě a dotírala na něho jako roj podrážděných včel. Bránil se tomu,

bránilo se v něm vše, co dlouholetý zvyk, cizorodá atmosféra v něm vypěstily, k čemu i rozum jeho přivykl a se přizpůsobil. Odpuzovala to od sebe jeho duševní setrvačnost, lpění na známém, na cestách vyšlapaných s cílem nedalekým a dosažitelným a především jasným, reelním. A přec důvody, jimiž se dříve zkonejšil, jakoby seslábly, nespokojovaly ho více, a cesta, po níž se měl bráti, nepřipadala mu již takovou otevřenou a přímo k cíli vedoucí. Něco jakoby probouzelo se v něm, jakýsi jiný člověk, dosud zaspalý a na chvíli zkonejšen, vždy znovu sebou hnul, protahoval se, vzpínal svaly a jen jen vstáti.

Teprve, než svlékl se ve svém hotelu, uvědomil si Ustrnul, cože to je. Krev, krev jeho slovanských předků se v něm hlásila, hledala cestu k lidu, z něhož pramen existence jeho vytemenil, a jehož neznal. Byl dalek ještě nějakého návratu, ale ponoukalo ho to, aby o tom přemýšlel, aby uvažoval, zda nechýbil, a takové vyhledávání nebylo příjemné. Nejlépe by bylo, kdyby odhodlal se k energickému vyvrácení těchto rozporů, neb rychle se přeměnil celý. Nemohl ani to ani ono. Cos zatěžovalo ho na místě, snad rozum, obchodnická opatrnost, snad slib daný švakrovi dobrovolně a závazně. Jako by slyšel Hanse, jak dokazuje mu, že hlas krve, národní příslušenství, že vše to jsou samá fantasmata, že moudrý muž povznešen je nad takové hříčky a deklamační hesla, že pud sebezachovací velí mu setrvati na dosavadní dráze, na níž nalézal zdar a štěstí života. Švakr Protiva ať si s tím hraje, on je na to příliš vážný, opravdový. Jakýsi varovný hlas připomínal mu případy, kde tomu, kdo pustil se proti proudu, vyvstávali pojednou protivníci, soukromí i veřejní, tajní i zjevní, podnikány útoky osobní i věcné, byl mimo zákon postaven, odsouzen beze slyšení, bez rozsudku. Znal činitele, na Moravě rozhodující, a nadál se od nich všeho a především msty a záští nesmířitelného. Bylo by to vypovědět boj přesile, pustiti se v zápas jednoho proti deseti.

Ano, bylo by to tak, přisvědčoval si, a přece jakýsi vzdor, hlas vrozeného citu pro právo, bouřil se v něm, tiskl ho na stranu, na které státi nechtěl. Byl to povážlivý, nebezpečný cit, a Ustrnul jej úsilně udolával.

Pojednou připadlo mu na mysl, proč se téhož nebezpečí neobával u švakra Protivy. A přemýšleje, shledal, že vlastně v nějaké přesvědčení švakrovo nevěří, že švakr to nemyslí vážně, hláse se k národnosti slovanské, že je to třeba, aby nabyt mandátu, činil dobré obchody, a že myslí, že Protiva zatočí brzy po větru. Znal švakra, a nejlépe charakterisoval ho kdysi katecheta na reálce: Horká hlava a chladné srdce.

A on, Ustrnul, který nikdy z vážných věcí si netropil žertů, měl by švakra následovati a poddávati se dojmům okamžiku? Nikdy! Vždyť vše zase přejde!

Tak dalece nebyl zaslepen, aby pro nějakou sentimentálnost, nějaký ideál — toto slovo mělo u obchodníka příchut nереelnosti, komičnosti — aby dělal sám sebe šaškem neb obětí. Jak lačně by se na něho vrhli konkurenti! Říkal si sám: Komu bys tím prospěl? Sebe zlehčil, nikomu nepomohl — slovem, vyvedl bys oslovství. A ti lidé

na straně slovanské, jsou buď snilkové, idealisté — usmíval se v duchu nad jejich naivností — neb zakuklení prospěcháři, kteří stoupají po ramenech jiných do výše a neštítí se po případě ani kroku přes mrtvoly. Znal takové bezohledné ctižádostivce, a Bach, bývalý tribun lidu, pak despota, byl příliš nedávnou výstrahou. Cizí škoda napomínala k opatrnosti.

Ustrnul nebyl povaha bojácná, spíše nehybná, setrvačná a houževnatá. Znal boj životní, znal své síly, a cos pudilo ho chvílemi změřiti je, zasáhnouti v půtku, rozdávatí rány, deptati. Leč byly to přeletavé záchvaty, měl obraznost svou v kázni, a duše jeho byla nezádobivá novot.

Špatný obchod, nemožno, bručel si, přecházeje pokojem za plápolavého svitu svíček. Nepřijal jsem mandát, abych experimentoval, kazil si život, k tomu mne nikdo nepřinutí a nic na světě.

Opakoval si to hlasitě, jakoby někdo tomu odporoval, a krčil hlavu na širokém týle jako bojovný tur. Stiskl energicky dlaně do sebe a chtěl zhasiti světlo a ulehnutí. Ale nová myšlenka se mu vynořila.

Což je vskutku nadaný, pilný a skromný lid slovanský na Moravě určen k zahynutí, ku pohlcení mořem cizího živlu, oblévajícím jej se všech stran? Jsou skutečně pouhými pošetilci neb idealisty oni mužové, kteří věří v jeho život budoucí a všemi silami k tomu pracují?

Zda není lid ten hoden, aby byl seznán blíže, aby studována byla jeho duše?

Ustrnul konstatoval s neklidem, že již nikdy nebude moci býti tak bezúčastným vůči událostem a otázkám národnostním, jako byl, dokud byl nevědomým. Zlobil se, chtěl vyláti někomu, chtěl se někam navrátiti, ale, ohlédnuv se, našel všude dveře zavřené.

Ostatně, vzpíral se ještě, věc nespěchá, a možná, že časem nalezne se východisko zcela přirozené z prožlукlé situace. I když zůstane Němcem, neznamená to ještě, že bude utiskovati, naopak, může lid přimluvou svou před útiskem hájiti. Ale útočiti, vydávati se v šanc — to nelze na něm žádati. Každý chce přece žíti, a to co možná dobře a hlavně klidně. Náhlá obrátka zřídka bývá dobrá, pomálu vyplatí se lépe než překotem.

Ale neulehnul více, nýbrž oblékl se docela. Venku svítalo to již ranním šerem. Umyl si hlavu studenou vodou, vzbudil podomka a vyšel z hotelu ven do soumraku ulice.

Bylo po páté hodině ranní.

Kráčel ulicí dosud prázdnou, přimil postavu a lapal dychtivě svěží vzduch. S větviček sadů visely těžké rosné krůpěje, chladné jaro zadržovalo lupeny dosud v lepkavých kuklách. Kouř z továren na Švábce hnán byl od města, ranní čerstvota štípala do očí a špiček prstů.

Nepotkával ještě měšťáky, jen osamělý strážník křížoval cestu loudavým, ospalým krokem. Ale prodavači z venkova přivázeli již své zboží stlumeným halasem a lomozem kol. Z nádraží zalétaly hvizdy lokomotiv, a na blízké věži rozhlaholil se zvon ku rannímu Pozdravení andělskému. Hrot věže homolovitý, štíhlý jako jehla zabodával se do

šeré výše, v níž bledla dennice a růžověl východ. Pak počali i na ostatních věžích zvoniti Anděl Páně. Před Ustrnulem kráčeli muž a žena s krosnami na zádech, oba sedření a zvětřalí. Pokřičovali se a pak klekli na zem, jaksi podivně nemotorně, jako když koně klekají. A modlili se.

V jednom místě ulice strhl se povv městský strážník strkal člověkem venkovským, vrávorajícím a, ja.. se zdálo, opilým.. Strážník huboval něco po německu, venkovan blábolil cosi po česku. Jiný venkovan s věncem cibulí na zádech šel za oběma a vysvětloval strážníkovi česky, že soudruh jeho není opilý, ale že přede chvílí měl před kostelem sv. Tomáše záchvat padoucnice, a že to vždy trvá chvíli, než se vzpamatuje k jasnému vědomí.

Strážník nerozuměl a, láteře na bohaprázdné opilce, strkal venkovana před sebou. Když cibulář za ním nepřestával vysvětlovati a prositi, osopil se strážník: Halts Maul! Nix böhmisch! (Drž hubu! Nic česky!) A zahnal cibuláře pryč.

Ustrnul zamířil do poboční ulice. Co mu je do těch lidí! Proč neumějí německy, když jdou za obchodem do německého města? Ať si to připočtou sami k vině.

Zašel až k obvodu města a vrátil se pak do kavárny. Sedl ke kávě, ale nečetl noviny. S trapnou neodbytností vracely se mu otázky, jež mněl již za rozluštěné, vracely se s nových stran, v novém osvětlení, a nedovedl je již tak pádně zapuditi, udupati jako v noci. Marně opakoval si: Illuse, blouznění! Marně kropil je chladnou sprchou obchodních kalkulací, ponořoval je do žíravého louhu ironie.

Ideály, ideály, smál se sardonicky. Ve čtyřicetileté hlavě obchodníka ideály, toť absurdní!

Vybral se naproti švakrovi na nádraží. Ale Protiva nepřijel umluveným vlakem. V hotelu čekal Ustrnula telegram, že švagr přibude vlakem večerním.

Odpoledne strávil Ustrnul v lesích malebného Adamova. Leč ani vlhký lesní vzduch, plný tajemného šumu, nesňal s prsou jeho starostlivou tíži. Pro množství výletníků zdržel se zpáteční vlak, tak že Ustrnul přijel do Brna až po příjezdu vlaku, s nímž švagr jeho telegrafoval, že přijede.

Ustrnul vlastně po švakrovi netoužil, ba jaksi se ho obával. Protiva měl šprýmy, jež Ustrnulovi se nelíbily.

V hotelu zvěděl, že švagr s nějakým pánem odešel a neřekl kam. Ustrnul zůstal tedy po večeři doma a záhy ulehnul. Spal malounko. Ráno před svítáním byl již zase na ulici. Bylo mu tak divně, jakoby povstával z nějaké nemoci. Zatoužil po chvíli klidu a po změně myšlenek. Vstoupil do chrámu. Bylo tu již dosti lidí, v předu městští při voskových, rozsvícených sloupcích, v zadu přichozí z venkova, hlavně prodavači mléka a zeleniny. Světla planula, a v plápolu poletovaly po zmrtvělých stěnách bizarní stíny a zapadaly do tmavých výklenků a zpovědnic.

V předu rýsovaly se hlavy několika starých žen. Jedna z nich předříkávala jakousi německou modlitbu hlasem, jenž zabarven byl bassovým spodním zvukem. Z pozadí odpovídaly hlasy české.

Jakýsi muž se svazkem klíčů v ruce sestoupil se zvonice do kostela a obořil se hlasitě na venkovanku v pozadí.

„Sde módlit neměš. — deutsch, verstanden? — zde německy pán bůh — a dyš neumíš — tak marš!“

A počal venkovanku, obstarlou, vetchou drůbežnici, strkati ze dveří ven. Ostatní přítomní ztichli, skrčili se a tísnili se jako poplašené ovce. Přihlíželi, jak družka jejich vyháněna je z chrámu. Stará žena, všecka zkroušená, povolovala nátlaku a vycházela ven z šera do jasného již dne.

Pozadí umlklo, jen ječivé hlasy žen v předu chrámu zněly prostorem. Venkované došeptávali již jen své modlitby, aby neznesvětili dům Páně slovanským hlaholem.

A v okamžik ten zasáhlo to poslance Ustrnula. Jakási hallucinace vyvstala před zrakiem jeho, reminiscence na obraz Rafaelův vyobrazující nebesa s postavami andělů, světců, světic s tvářemi mužů a žen z lidu, rysů měkkých, bez vypínavosti a osobivosti. Hymny plné veleby a síly naplňovaly vše vúkol: Jděte a učte všechny národy . . . Blahoslavení chudí duchem, neb jejich je království nebeské . . . A celé to učení lásky, pravé učení Kristovo, hlásání rovnosti všech lidí před Bohem prodchnulo Ustrnula tak mocně, že počal se třásti, a na duši jeho rozplývalo se cos a kanulo k zemi.

Vše, co bylo v nitru jeho dobrého a spravedlivého, zabořilo. Ta žena, která odháněna byla od svého Boha, jako by byla jeho matkou. A byla jí, byl z její rozsívky, byl v ní uražen, a sice v samé svatyni svých citů. A toho snad ještě bylo potřebí, aby spravedlnost člověka vzbouřila se v něm ve dmutí překypujícím, nezastavitelném, vše na cestě své porážejícím.

Nyní sestínovatěly mu bývalé závažné námitky, jako fantomy bezpodstatné rozplynuly se mu obavy, které vykmitly mu v pozadí věčných rozvah, obavy, jak uvítá jeho obrat manželka, dcera, celé příbuzenstvo, prosáklé smýšlením německým. Za nic pojednou nepokládal, že bude mu boj vésti proti svým, za nic vůči ohromnému světlu poznání, které mu vzešlo, a jehož jasnotu nikdy nic na světě mu již nezapře a nezakalí.

Poslanec Ustrnul, klesnuv v kolena na studenou dlažbu v pozadí kostela, na místě, kde přede chvílí stála prostá žena z lidu slovanského, kál se ze své váhavosti, ze svého kolísání, kam že cesta spravedlivého vede, kál se z lenosti pozemské, která až dosud přehlušovala hlas boží, velící mu zastávat se deptaných a ponížených.

Zda nebylo jeho povinností, ujati se onoho chudého cibuláře na ulici, vysvětliti strážníkovi, oč běží? Hlodavá lítost ho protknula a ryla v něm jako ocel. To nesmí se mu nikdy více státi! V jasu vítězího dne nad šerem prostoru, proléval poslanec Ustrnul slzy posvátného nadšení, náhlá radost zaplavila ho celého, a v měkkosti jeho citu nad skálu pevněji tvrdlo přesvědčení, že okamžikem tímto vrátil se na dobro a na vždy k lidu, z něhož vzešel, že obětováním radostným

svého sobectví nastoupil cestu ke ctnosti, dal se v pravou služebnost boží. Nepřisáhl si to, neboť byl jist, že již nikdy se lidu svému nezpronevěří, že štěstí své a, bude-li třeba, i život dává v lásce za oběť.

* * *

Sněm byl zahájen. Řečníci jednotlivých stran sněmovních prohlašovali politický program svých stoupenců stručně neb i obšírně. Nejdéle řečnil mluvčí strany slovanské, dr. Boskovský. Mluvil vřele, výrazy vybranými. Řeč jeho zdála se Ustrnulovi, jako by pronášena byla přímo k němu. Vskutku namířena byla, aby získala poslance nerozhodné, kolísající mezi oběma stranami, slovanskou a německou. Ustrnul pochopoval, že, jsa poslancem korporace, jejíž členové, ač německého smýšlení, přece, jsouce zástupci obchodnictva obou kmenů, na venek zachovávají ráz nestrannosti, může pokládán býti za přívržence jedné i druhé strany stejným právem.

Dr. Boskovský vzpomínal časů, kdy české jméno mělo zlatý zvuk, dob, jichž současník, kdyby z hrobu vstal, nemohl by ani věřiti, že pravnuci z krve slovanské stydí se za svůj původ, za svou řeč mateřskou.

Připomněl, že byli to věrověstci slovanští, Cyril a Method, kteří přinesli nám světlo evangelia, že právě Morava značí veškerému Slovanstvu posvátnou kolébku, v níž zrodilo se křesťanství. Morava určena je historií, aby zůstala mostem ostatnímu Slovanstvu na východ a západ. Na Velehradě, hlavním městě říše velkomoravské, prvního velkého útvaru státního ve Slovanstvu, knížata Rostislav a Svatopluk s Bořivojem českým přijala křest. Vzpomínal světlé doby Karla IV., kdy zažehnuta byla vlastní pochodeň vzdělanosti Slovanům, založením vysokého učení pražského, v době, kdy ještě Němci žádné university neměli, uvedl řadu slavných humanistů českých, jichž věhlas daleko hranice vlasti přezářil. Vyličil potom zápasy duše české za svobodu svědomí, snahy Husovy, válečné triumfy Žižkovy a Prokopovy a úžasné porážky statisíců křižáků hrstkou sedláků, jen ideálem svým silných. Poukázal na kulturní význam těchto bojů, na volnost duše v době, kdy nyní tak chlubně oslavovaný kulturní národ německý byl ve tmách, a spoután okovy autokratie feudální a římské. (Ustrnul se ohlédl při tom po kněžích, nebylo tu více ani jednoho.) Řečník poukázal konečně na zářící hvězdy české v modrých výšinách všeobecné vzdělanosti, na Komenského, učitele všech učitelů, Koperníka, z české krve vzešlého, objevitele soustavy sluneční. Ressler, vynálezce parního šroubu, umělce Skrétu, Kupeckého, Hollára a novodobé učence evropského jména, Dobrovského, Purkyni, Šafaříka. Dovožoval pak, že úpadek českého národa zaviněn byl Čechy samými, kteří opičením se po cizincích svlékali svou národností, a s ní i ctností své; šlechta napřed, jak poněmčovala se a znemravňela, a městský stav sledoval ji v patách. Jen nejnižší stav, selský, zůstal nákazou prost, přes to neb snad právě proto, že poddanstvím a nevolí sužován byl až do krve. A přece není a nebylo zvykem slovanským v pouta jímat lid, ale nevolnictví bylo

Slovanům vštípeno od Němců, od Tatarů, od Moslemínů. Zlozvyky se všude nejrychleji ujímají. A tak zhýralosti a z toho vyplývající slabosti a nedostatkem národního sebevědomí, přivolána byla katastrofa bělohorská, pohroma, kterou nejen vinníci, totiž šlechta a stavy, ale, jak už ve světě bývá, i nevinní, totiž robotězi, odpykali, a právě tito nejtíže, protože bylo jim trpěti za věci, které děly se beze svolení jejich. Ve století osmnáctém vysílený národ český spal snem tak tvrdým, že podobal se smrti, a učený Balbín v úzkostech modlil se: Svatý Václave, nedej zahynouti nám i budoucím!

Řečník končil apostrofou z Rautenkrancova poslání: Tyran, jenž chtěl podmaněný národ vyrvati z počtu živých národů, hleděl vždy vyhladiti jazyk jeho jazykem národa vítězného. Že se jménem i jazykem národa přemoženého i duch i povaha jeho klesne, že oheň svaté lásky vlastenecké vyhasne, a, doutná-li přece, že národ vždy srdce truchlivého a vysvobození žádoucího bývá, to dějiny všech takových národů dosvědčují. Může-li pastorek milovati otčíma, jenž mu vše dědictví po pravém otci odejme, ani památky po něm nezanechaje? Byl čas za vaší paměti, že protivníci jazyka našeho i někteří zrádní Čechové marně usilovali, aby český jazyk, tak jako polský, slovenský, uherský jazyk, potlačen, a po všem mocnářství rakouském jediný toliko německý panujícím byl učiněn. Ale Bůh věčný, národův otec, zmařil zlý úmysl a zachoval na vzdory všemu nepříteli našich pošetilému úsilí, bytost, jméno i jazyky národů neněmeckých, žezlem rakouským spravovaných. Kdo však zůstal Čechem věrným po tak mnohých útrapách? Zda šlechta? Nikoli, ta nezná se k národnosti české, ba namnoze ji potírá. Zda města? Až na některé výjimky žádné. Zda stav kněžský? Ten jedině koná svou povinnost národní, ač i jeho knížata slouží na mnoze vládě nám nepřátelské. Kdo však nejvíce, tážete se mne. Lid prostý, odpovídám, lid dělný, oni potomci robotězů, lid rolnický. Genius českého národa, vyhnán z hradů a paláců velmožů, klepá na dveře chýší a samot, vchází pod střechu chudiny, která nestála nepřítelům našim za to, aby jí odpadlictví zaplatili. Zda mohou zástupcové národa československého, národa chudých, býti jinými než demokratickými? Z lidu pochází naše existence, naše síla, a věřte mi, drazí přátelé, nelze nám ani pevnější, ani stálejší opory nabýti. Co chceme, drazí přátelé? Chceme vzdělávati se ve svých školách, jichž nám odpírají a za to nám nevzdělanců přezdírají. Chceme modliti se k Bohu svým mateřským jazykem, v témže jazyku slyšeti slovo Boží, chceme obhájití váhu svého jazyka v úřadech i nejvyšších, chceme za své peníze, jež odvádíme státu, aby tento nám pomáhal, starati se o chudinu, aby přispěl chorému občanovi zakládáním veřejných nemocnic. Konečně chceme, aby nejednalo se s námi jako s podmaněnými v boji a vždy podezřelými, nýbrž jako s národem mírumilovným, který na základě dobrovolné smlouvy do svazku zemí mocnářství rakouského vstoupil. Chceme, abychom slyšení byli, kdy o blaho celého mocnářství běží, abychom byli nejen platícími, ale také platnými činiteli v životě politickém. Méně než toto své svaté právo chtíti nemůžeme, nesmíme. Dejte nám svobodu pro náš vývoj, volnost, kterou mají naši krajané

němečtí. Nejsme méně loyální, méně nadaní než oni a v brzku dohoníme, co jsme zaspali. Zdali kdo zná ušlechtilejší, vznešenější program politický, než strhati ohrady, třídící poddané Jeho Veličenstva na poddané prvního a druhého řádu, zda je lepšího programu, než pod praporem rovnocennosti a rovnoprávnosti shromáždit lid, ten tichý, věrný, dobrosrdečný lid, trpící bez hlesu stálý útisk? Toť program náš, program humanity, program skrz na skrz mravný. A jsem nejen já, nýbrž zajisté i vy všichni, drazí přátelé, pevné důvěry, že možno, že nutno program ten uskutečnit. A aby se tak stalo co nejdříve, k tomu dopomůže nám bohdá dobrá naše věc a osvědčená spravedlnost a rytířské smýšlení našeho nejmilostivějšího císaře a krále, jemuž pro-
volejme třikráte Slávu.

Sláva, sláva, sláva!

Směsice hlasů se rozburácela, mnozí vstávali a jásalí do všeobecného halasu. Někteří slzeli a tiskli ruce kde komu. Bylo to po dlouhé době tuhé, ujařmující vlády poprvé, co na veřejnosti zaznělo mužné slovo, a dojem jeho byl mohutný.

Tak staň se! Na zdar! opětoval i Ustrnul po příkladu svých sousedů. Řeč právě proslovená se mu líbila, ač závěrek zdál se mu vyznívati nabubřele a s úmyslným efektem. Leč všeobecné nadšení i jeho strhlo. Do ramen vtažená šíje jeho se povytáhla, oči se zmenšily a rozšířily ve vlídném úsměvu.

Nedivil se ani, že vše hrnulo se nejvíce k němu, že každý pohlížel na něho pohledem napjatým, tázavým. Odpověděl jim tím, že hned po schůzi přihlásil se za člena klubu slovanských poslanců moravských.

Stalo se však též, co neočekával, že skutkem tímto rozešel se též se svým švakrem, Protivou. Sběhlo se to následovně. Protiva, příjev do Brna, marně ohlížel se na nádraží po Ustrnulovi. Prohlížeje si obecenstvo na perronu, setkal se s bývalým spolužákem svým Cetenským, nyní profesorem německé reálky v Brně. Pozdravili se, promluvili několik vět a sblížili se. Professor, člověk ctižádostivý, jenž z nízké rodiny zrozen, dopracoval se svého postavení, a již nyní hrál v německé společnosti brněnské důležitou úlohu, prohlédl rychle nezkušenou mysl Protivovu a uzavřel železo kouti, dokud je žhavé. Nabídl přátelské své služby a zval Protivu s sebou, že uvede ho do společnosti vlivných politiků a finančníků. K námitkám Protivovým ujišťoval, že jsou to lidé dobrého tonu, a že i odchylné smýšlení politické ctí, a nemusí se tudíž nikdo, kdo mezi ně zavítá, obávat nějakého bagatellisování neb nepřátelství.

Protivovi zalichotilo, že professor, na něhož již za studií s úctou pohlížel, o něho tak stojí a chce ho sám uvést do kasina. Zdráhal se jen velmi slabě. Když pak Cetenský podotknul, že Protiva setká se tam i se svými obchodními přáteli, bankéřem Jahodou a cukrovarníkem Zanfrettou, když professor připojil, že najde tam i starohraběte Krampfa, barona Líbeznitzkého a purkmistra brněnského Krzivanka, že lze se s nimi ihned seznámiti, tu podal Protiva professoru ruku a půl hodiny na to octnul se s ním v kasině, stkvěle osvětlené a nádherně

zařízené klubovní místnosti. Hybný professor dostal svému slovu, představoval poslance Protivu přítomným šlechticům, velkoobchodníkům i úředníkům nejvyšších hodností. Všichni hovořili s Protivou nejen vlídně, ale přímo sladce, tiskli mu ruce a nabízeli své služby. Starohrabě dokonce nutil se vypravit ze sebe českou vlídnou větu, ale šlo mu to jako psovi pastva, a Protiva odpověděl rychle německy, že je obchodník a že zná německy, tak jako česky. Bankéř Jahoda, židovského vyznání, doporučoval Protivovi koupi právě vydaných losů státních a zaručoval brzké stoupání papíru; cukrovarník Zaufretta skládal Protivovi poklony, jak racionelně má zařízený cukrovar v Bezdružicích.

Protivovi se zdálo, jako by byl středem, okolo něhož vše se točilo, až závrť ho z toho pojímala. Zasedl s ostatními k večeři. Sousedem byl mu mladý poslanec Krchlebec, zvolený za obchodní komoru brněnskou, právník a příjemný společník. Bavil Protivu napřed anekdotami o přítomných, historkami z úřednických kruhů brněnských i olomouckých, také si chvílemi zavtipkoval. Ale vtipy a satira jeho neponižovaly nikoho, jen rozlehtávaly bránici. Při desertu a víně marsalském zabočil Krchlebec nenápadně do politiky. Rozvinul před Protivou obraz denních otázek, hlavně hospodářských, které dlužno řešiti. K tomu že třeba je všech sil veškerého obyvatelstva Moravy. Litoval, že obyvatelstvo to rozštěpilo se na dva tábory národnostní. Stranu českoslovanskou zval koterií Riegrovou, snahy její o dobytí práv rovných s Němci, galvanisováním mrtvol. Chválil ostatně zdatnost, dělnost a mravnost plemene českoslovanského, ale přitrousil pochybnost, že plémě to je skutečně původu slovanského. Dovožoval mírně a na základech logické důslednosti, že tak zvaný živel slovanský, jsa početně nepatrný, hmotně nebohatý a vzdělání zanedbaného, se jako samostatná politická individualita neudrží, že na krátko musí splynouti s mocnějším živlem německým. Na to výmluvně a slovy vřelými vylíčil Protivovi zářící obraz programu strany německé, opírající se o lid vzdělaný, zámožný, svobody a pokroku milovný, a doložil, že každý intelligent má nejen právo, nýbrž přímo povinnost přijati idey německé za své. Nátlaku pokrokových ideí strany německé že neodolala ani vláda, a chtíc nechťic, kapitulovala před vítězným praporem svobody. Ať tedy každý, zejména poslanec, rozváží dobře, co činí. Se Slovy, končil Krchlebec, nic jiného nenaleznete než ústrky, kyjové rány, ale drže s doktory, hrabaty a vládou, natepa se jiných, ještě tím slavně státu posloužíte. Varoval Protivu přátelsky před nevděkem lidským. Sám prý před lety, z týchž pohnutek jako Protiva, přihlásil se ku straně Riegrově. Chtěl pracovati, uplatniti své nadání. Ale dr. Boskovský, vůdce strany, není prý člověkem, jenž by strpěl nějaké vedlejší slunce podle sebe. Odmltl prý jeho nabídku, boje se patrně, že by byl zastíněn.

Bylo cos démonického v povaze i výmluvnosti poslance Krchlebce, později ministra a barona, něco čemu i povahy pevnější, než byla Protivova podléhaly. Protiva váhal, vymykal se, ne z nedůvěry ani ze studu, ale z vypočítavosti. Zdálo se mu, že by to obchodu přece škodilo, kdyby oba švakři byli přívrženci téže politické strany.

Krchlebec mluvil mu vlastně ze srdce, a nemohl a nechtěl nic proti vývodům jeho namítati. Nevěřil sám v hesla, jimiž před volbami fascinoval dav, nitro jeho nemělo vřelosti opravdového přesvědčení.

Společnost se rozjařila a tatáž slova jako Krchlebec, opakovali Protivovi i jiní, otevírali mu tytéž lákavé vyhlídky. A byly tu osoby, jejichž vysoké postavení veřejné nedovolovalo Protivovi řeči a sliby jejich bráti za pouhá slova při víně. Protiva neodpovídal, nezavazoval se k ničemu, jen se usmíval a klonil. V růžové náladě odebral se na lože.

Druhého dne seznal změnu ve smýšlení švakrově a při prvé sněmovní schůzi překvapil poslanec Protiva sněmovnu dobrým tahem šachovním, jak to sám nazval. Přešel do tábora německého, aby napravil porušenou rovnoprávnost firmy. Učinil to zcela přirozeně, jako by za čtení obrátil list v knize.

Tak stalo se, že oba švakři si svá původní politická přesvědčení vyměnili. Protiva, jenž chtěl jíti s lidem, dal se k pánům, a Ustrnul, jenž dříve o lid nehrubě stál, přilnul k němu tělem i duší.

A jako by bývalé obavy Ustrnulovy měly se uskutečnit, stihla ho brzy potom bolestná rána. Matička jeho zesnula náhle v hornatém Rýmařově u provdané dcery. Nyní, kdy syn chtěl jí dokázati, že jí neopovrhne, že ji tím více ctí, že je slovanského původu, nyní mu odešla.

Otec jeho býval kupcem ve Zdounkách a nabyv obchodem dosti značného jmění, přestěhoval se do Olomouce a tam se úplně poněmčil. Jen matka zůstávala věrna své řeči české. Vzpomínal, jak nevšimavě se k ní často choval, jak i se sestrou styděl se za její špatnou, německou výslovnost, jak její hanácký dialekt připadal jim sprostým, ba že později, když se oženil, návštěvy její ve své rodině nerad viděl. A přece přicházela málokdy k dětem, sídlíc ve Zdounkách, kamž se po smrti otcově zase vrátila. Jednou do roka přicházela pohlédnouti na své děti a na své vnuky. Dobrá stařenka milujíc, nežádala za to lásky, bála se těch, kterým srdce přichýlila. Rosu učila českým modlitbám, ale dítě říkalo českou modlitbu nerado. I on, Ustrnul, nerad to slyšel, když matka jeho před hostmi mluvila česky, ponižovalo ho to jaksí.

Vzpomínky takové bolely a obviňovaly ho z nevděku, surovosti mysli. Nic neomlouvalo ho, co dříve mu za omluvu stačilo, jeho zaměstnání, smýšlení, ohledy obchodní. Nevděk zůstával nevděkem. Věděl nyní, že jsou jisté city, které vysoko nad měry všedních ohledů jsou pozdviženy, a které nikdy neměl zapřít.

Zajel do Rýmařova na pohřeb a dal na smuteční mše. Setkal se se svou sestrou a svakem. Tento nemohl se ani při pohřbu zdržeti, aby neprohodil štiplavou poznámku o odpadlictví Ustrnulově. Bylť sám smýšlení krajně německého.

Ustrnul slíbil si, že co u matky své zanedbal, to u Rosy nahradí. Vychová ji v řeči i smýšlení své drahé matky, bude z ní žena česká, uvědomělá, hlásící se všude s hrdostí ku své národnosti.

Se švakrem Protivou rozkmoťil se na dobro. Protiva snažil se s počátku, aby zavládl mezi nimi modus vivendi, jak to zval. Nečinil Ustrnulovi žádných výčitek pro jeho obrát a očekával, že i švakr se tak k němu zachová. Ale v tom se mýlil.

Ustrnul neměl povahu, jež dovolovala by mu poznanou pravdu skrývati, spíše byla v něm stálá snaha, aby vstúpil ji i svému okolí, aby otvíral oči zaslepeným a uváděl je na cestu pravou. Přesvědčení jeho bylo příliš vřelé, aby bylo bez překypění, bez útočnosti, aby netoužilo po proselytech.

Bydlil se švakrem v témže hotelu a přirozeným způsobem při jednání svém s ním, hleděl v něm vzbuditi pravé poznání místa, kam náleží. Opakoval mu v rozmluvě nejen jeho vlastní důvody, jež v Bez-družicích ve prospěch Slovanů Protiva vypočítával, ale líčil mu věrně i své boje, své úvahy, které vedly ho k obrátu. Upozorňoval ho na právo náležitosti krevní, proti němuž nepřirozeno je bojovati, připomínal mu, že zvolen byl voliči slovanskými, kteří zajisté účty z konání na něm požádají.

Protiva obracel s počátku naléhání švakrovo v žert, opakuje zas a zase, že tak, jak to oba udělali, nejlépe je pro ně i pro obchod. Ujišťoval, on že jistě Slovanům ubližovati nebude, hlas krve, že je chimérou, a cítí-li se kdo býti příslušníkem nějakého národa, že má především starati se o sebe, tím stará se nepřímo též o národ.

Později býval nevrlym, podrážděným a obracel ostří výtek Ustrnulových proti němu zpět, řka, že vlastně jen z ohledu na něho, Protivu, zůstal závod jejich až dosud ušetřen chikán a prosledů úřadů i jiných mocných činitelů. Aby Ustrnul se o jeho hanácké voliče nestaral, a raději hleděl, aby obchodní komora jeho ku zodpovědnosti nepohnala, že beztoho chystá se již proti němu veřejný projev a protest, jak od ostatních poslanců komory olomoucké zvěděl.

Konečně syt neustávajících domluv, vystěhoval se Protiva z hotelu jinam a styky jeho s Ustrnulem obmezily se na společné konference čistě obchodní a na sněmovní síň. Ustrnul pochopil konečně, že blízkost jeho byla Protivovi živou výčitkou, obžalobou svědomí, a že rozluka tato byla jen fásí v odbočování od souběžných zájmů.

Ustrnul obcoval ve společnosti obchodní, leč brzy pozoroval, že lidé proti němu se upínají, jakoby ostýchali se mluvit před ním otevřeně, jak činívali, dokud k nim dříve z Olomouce dojíždíval. Uchýlil se tedy ku společnosti slovanské, navštěvoval nově založenou besedu, účastnil se politických i sociálních rozhovorů, šířil své vědomosti a tříbil své názory. Kupoval a četl knihy české, jež doporučil mu kněz, spisovatel Sušil. Seznal tak básníky Čelakovského, Kollara, Vocela, Máchu i Sušila. Máchovi nerozuměl, líbila se mu však lahoda jeho verše, Čelakovského oblíbil si velmi, Sušila shledával emfatickým, Kollara se přímo polekal. Panslavistické idey jeho shledával způsobnými buditi ve čtenářích snění a honbu za chimérami, odvracet od skutečnosti a její úkolů. Praktický duch Ustrnulův nemiloval mlh a stínů, ani sebe gigantičtějších. Seznal též prosu českou, belletrii Tylovu, Chocholouškovu, Pravdovu, četl Havlíčkovy epištoly kutnohorské,

s nimiž nesouhlasil, předplatil se na *Obrazy života a Hlas*. Rozhlédnuv se takto po duševním obzoru národa českoslovanského, neobával se více o životnost jeho na poli věd a umění. Za to zarmucovaly ho jiné zjevy v povaze lidu českoslovanského. Viděl malou vytrvalost v prosledu vytknutého cíle, krásné začátky, rychlé pojetí věcí, ale též rychlé a fatalistické malomyslnění, kolísavost povahy a duševní lenost. Logickým důsledkem vad těchto byla nepodnikavost, zdlouhavé osvojování si pokroku, zvláště v obchodu, průmyslu a řemesle. Člověk slovanský na Moravě nemohl soutěžit s krajanem německým, nercil-li se židem. A jako články řetězu, zavěsovaly se k tomu hospodářská nesamostatnost, chudoba, nadvláda menšin německých celým městům i krajům. Byla města na Moravě prohlašovaná za německá, kde mimo starostu a obecního písaře nikdo z celého města německy mluvit neuměl.

Ustrnul promlouval o zjevu tom s kolegy poslanci a divil se jejich chladnosti vůči těmto nepřirozeným poměrům. Byli tomu zvyklí, nemyslíli, že by to tak brzy se mohlo změnit, krčili rameny a vzdychali. Mnohý z nich spřízněn byl s německými rodinami, nechtěl vystupovati přikře. Tlakem výchovy, měkkostí povahy, uznávali jakousi vyvýšenost, jakousi přesilu národnosti německé na Moravě, zemi to ze tří čtvrtin slovanské.

Ustrnul bádá, co je příčinou zjevu tak žalostného. Shledal, studuje dějiny, že květ českého národa byl ve století sedmnáctém po bitvě na Bílé hoře zlomen, zavát do ciziny, a co po něm zůstalo, byla jen chudá, jalová rostlina, žijící jen nízkým pudům a náklonostem přírody.

Dostala se mu do rukou kniha Darwinova o původu rodů a druhů. Ustrnul chopil se tohoto vysvětlení, jež pravilo mu, že nynější sešlabenost povahy českoslovanské je dědictvím po pleveli, který jediný v zemích českých za lých bouří obstál, po sběři, která z celého světa sběhla se do vylištěných krajů a osadila opuštěná města.

(Pokračování.)

F. KVĚT:

Kritik.

Max Nordau řekl, že žurnalistika je nevěstka. Snad to platí dnes i o kritice. Při dnešním kupeckém pojmání života, kdy vše se mění na peníze a módu, při prohnané a nestoudné prodejnosti roztažující se ve všech možných odvětvích psychické i fyzické produkce, ztratila i kritika direktivu své poctivé cesty. Egoismus a korupce navštívila i duševní dílny kritiků a učinila z nich krámy, kde pohodlné, zlenivělé obecenstvo kupovalo dle svého vkusu a své ješitnosti. Kritika stala se příliš pokornou a pružnou, příliš servilní a galantní. Začala koketovat a diskreditovala svoji čest a poctivost. Odcizila se střízlivé a vážné analýze a bývalou svoji lehkost a nezávislou volnost zatížila vášní a ohledy. Sama si podvázala křídla a stala se plazem. První fáse její metamorfózy. Prach země zvedl se na její cestě, perspektivy do daleka ztemněly a zkalily se, a slunce bez tepla a zádušivé nemohlo proniknouti tím kalným ovzduším.

A čím to bylo vinou?

„Neklesá ideál — ale lidské síly klesají,“ řekla Neera. — Zmocnili se jí bursovní spekulanti a s byzantinskou vypočítavostí učinili z ní reklamu. Černý stín lidské duše a její strannickosti padl na její čistotu — individuální bezcharakternost odrazila se i v její řeči, kluzkost slov moderních makléřů stala se typickou i pro ni.

Nemluvím o kritice analytické či esthopsychologické, či moralistní, či impresionistické — na speciálním pojmenování tu nezáleží — běží tu o kritiku vůbec —

Nestačí přechísti si Hennequina, Taina, Brunetiéra, Brandesa, Elstera či Wetze, a jak se všichni jmenují — Je k tomu třeba i charakteru a poctivosti — S jak různých stanovisek dívají se na umělecké dílo obchodník a opravdový umělec! Člověk smyslný ve Venuši uvidí jen hetěru a pod tímto zorným úhlem bude ji posuzovati. Tolstoj praví, že lokaj má o všem názor lokajský. Kdo je zvyklý chodit po tajných cestách úskoků, bude totéž inspirovati i jinému, kdo simuluje moderní bolest duše, bude podezřívati z přetvářky i jiné a bude všude viděti jen poséry. Zloděj vidí kolem sebe jen zloděje; kdo sám je perversní a morálně kleslý, bude ve všech viděti jen sebe, rozšíří sebe do jiných, celý svět přetvoří v sebe, pošpiní sebou samým, všude najde sebe, své deformované Já. Svět je pro něho špínou, poněvadž on sám je špínou — sebe promítá všude.

Kdo je dobrý, věří v dobro, poněvadž je nezvratně poznává sám v sobě, a poněvadž je dovede tvořit v jiných — Dobro není jen povrchní atribut, dobro je i půdou úrodnou, na níž klíčí štěstí jiných — Dobro svádí jako hřích —

Kritik povrchní a ubohý posuzuje lidské duše jako hromadu cihel — Když analyzuje jednu, myslí, že jest hotov se všemi, že jeho závěr platí pro všechny — Je u konce dříve než začal — Jeho soudem je podezření, jeho logikou je přenáhlenost.

Kdo není svůj, vidí ve všech parasites, kdo sám vyjídá, nenávidí společnost všech vyjídajících. — Tu jsou křížovatky, kde se potkává kritik zlomyslný s kritikem ubohým —

A jest třeba na to položit důraz — Kdyby ovládal kdo Hennequina nevím jak, kdyby vynalezl kdo nevím jak dokonalý nový systém kritický — to všechno nestačí — jest třeba charakternosti — jest třeba i logiky životní — jest třeba ethiky — A to znamená posuzovati dílo nejen se stanoviska ethického — ale máti své vlastní proniklé zdravou a křišťálovou etikou —

Kritik musí býti umělec poctivý, charakterní, dobrý, umělec originelní —

Neboť býti člověkem, i to jest dnes originelní —

Kritik musí býti tvrz, které nikdo nedobude, která se nikdy nevzdává, ale která mnohé dobývá — všecky dobývá —

Tu jsme u druhé otázky —

Kritik nezná přízně, nezná přátelství, nezná lásky, nevyhledává osob — pro něho existuje ne někdo, nýbrž něco, a musí-li býti přece vzat v úvahu někdo, nesmí máti kritik zrak zkalený vášní, předsudkem, musí se naň dívat zase jen jako na živé něco — kritik musí viděti jen Krásu a Pravdu, Ohyždnost a Lež — Dle toho ladí své struny — Kde vystupuje umělecké dílo jako takové, tam ustupuje všechno osobní do pozadí —

Kritik musí býti nestranný, nezištný — Pro něho neplatí úsměv, milostivé slovo, dar — On není nikdy doma pro své prosebníky, pro své předplatitele; jeho imperativem jest jen respekt k pravdě, on pohrdá terrorem massy, ignoruje hrozby těch, jež směšně nadulo vědomí rodu, bohatství, styků, talentu — Když kritisuje, nikdy se neusmívá rty, či vůbec zevně, nikdy neironisuje grimassou obličeje, nikdy nelituje smutkem zraku. Jeho kritika je tajemstvím, ale když ji massy čtou, on je daleko — Jeho duše zpívá a pláče, ale on je sfingou — Mluví se o honorářích a remuneracích, ale on nechápe a nerozumí obsahu těch slov, máje sluch příliš distinguovaný a jemný, než aby ve šramotech nalézal podobnost a krásu článkované řeči, máje zrak příliš citlivý, než aby psal o svítáních před půlnocí —

Nehledá stínu a soumraku, neboť „hoden jest tmy, kdo od světla se odvrací“, a své nejkrásnější a nejdiskretnější návštěvy koná o poledních, viděn a pozdravován mnohými —

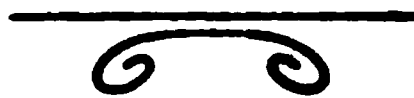
On jest mistrem, jenž koriguje všechny pokusy o vystižení ideálního absolutna, ideální Krávy, ideální Pravdy — V něm jest vtělena ideální logika, estetika a ethika —

Pro něho jest vše tím, čím jest — proto jest mu vše ideálním — proto mluví vždy pravdu — On nevyzrazuje tajemství před papoušky a před klepnami, a ví, že největší pomstou nad papoušky a klepnami jest: říci pravdu!

A u nás —? Jest mnoho řeči ve znamení pokrytectví a lži — Lež se šíří ve velkých kolech — Massy ji absorbují každého dne, když čtou kritiky, jež znáti jest jim potřebí k vůli udržení renomé jako člověka intelligentního — O terram venalem — — Jim nejde o pravdu, o princip, jim běží o interessantnost a delikátní klep, a anekdotu.

Jest massa, která miluje jen slova; duše, jež je stmeluje, jim uchází, oni zachycují jen jednotlivé tóny, harmonie celku jich neoslňuje, té nepozorují — oni přežvykují pomalu a pohodlně několik kořeněnějších citátů a jimi zabíjejí celé dilo — Jim stačí špatná kritika, neboť oni jsou bez kritiky — Přežvýkavci živící se odpadky —

A tu je na snadě nebezpečí špatné kritiky — A je třeba postavit hráze vlnám lži, aby nezbahněly vody Pravdy — Je třeba postavit strážce proti vpádům násilníků, aby nebyly zničeny a vypleněny duše — I poctivec v ústech lháře mění se v ničemu, krev ve vodu, bolest v pósu. Neboť vášeň jako ledová rosa padá na duše a kalí jejich zrcadlovou čistotu a lesk, a v zrcadle takém se odráží svět jen jako mátoha, Pravda jako mlhavý stín a krása jako neuvěřitelný sen — A proto i kritika přišla do epochy pessimismu, nevěry a skepse — A býti člověkem, znamená znova: býti originellním — a znamená to: cestu k reformě —

B. HRON:

Zužitkování lihu.

Energicky vedený boj proti alkoholismu způsobí zajisté za nedlouho, že zpotřeba lihu k výrobě nápojů lihových citelně poklesne. Jelikož však hlavně zemčata na lih bývají spracována, a jelikož pěstování zemčat pro rolníky přemnohých krajín vlasti našich jest taková životní otázkou, nutno starati se zavčas, aby úbytek zpotřeby lihu v oboru jednom zvýšenou zpotřebou v oborech jiných byl odčiněn.

Výrobci lihu v Německu utvořili před 3 roky svaz pro zužitkování lihu a dodělali se jím velmi krásných úspěchů. Především zavedli prodej určitých kvalit denaturovaného, t. j. pomocí přísad nepoživatelným učiněného a tudíž zdanění nepodléhajícího lihu v malých a větších, pevně uzavřených nádobách. Tím jednak zabránili ztrátám alkoholu vypařováním, a jinak ochránili konsumenta před těmi nepoctivými maloobchodníky, kteří ve své hrabivosti lih nejen znehodnotí, ale až k mnohým účelům nezpůsobilým učiniti dovedou. Dále stabilisovali ceny tak, že větší konsumenti na léta napřed asi za 9 kr. litr mohou zakupovati, a že i nejmenšímu konsumentu v kterémkoli místě 1 l. 90% lihu asi za 15 kr. se dostane. Konečně dbali, aby lih v užívání vešel, kdekoli

vlastnostmi svými vedle jiných látek anebo i proti nim může být uplatněn.

Kromě k chemickému průmyslu a k výrobě octa hodí se lih výtečně také za svítivo, za palivo a k pohonu strojů.

Zdá se, že lihová lampa po odstranění některých malých vad, jimiž dnes ještě jest stížena, vítězně konkurovati bude lampě petrolejové. A měla by konkurovati už z toho důvodu, aby se čeliti mohlo pohnutlivé harmonii, v níž seskupili se páni „petrolejníci“, těžaři, importéři i raffinéři, na banditské vykořisťování lidu spojenými silami.

Lih hoří modrým, takofka nesvítivým plamenem, plamen jeho jest však velmi horký a tím k osvětlování vhodný při užití známého Auerova hořáku, při němž není zdrojem světla plamen, nýbrž do běla rozžhavená punčoška. Světlo lihové už nyní jest lacinější nežli světlo petrolejové, lampa lihová o svítivosti 24 svíček ztráví za hodinu 50 g. lihu, kdežto petrolejová lampa stejné svítivosti za hodinu 75 g. petroleje. — K tomu přistupuje, že petrolejová lampa, čím větší jest, tím více svítiva zpotřebuje, ne vůbec, ale na jednici svítivosti, kdežto u lihu zpotřeba svítiva na jednici světla jest při větších lampách spíše menší. Hodí se tedy lih výtečně pro světla velká, ku př. k osvětlování ulic, nádvoří a pod. I z ohledů zdravotních náleží lihu přednost. V lihu není tolik uhlíku jako v petroleji, neobsahují tudíž plyny, které při hoření lihu vznikají, tolik kyseliny uhličitě, jako plyny vznikající při hoření petroleje. Také vydává lihová lampa jen asi třetinu toho tepla co lampa petrolejová stejné svítivosti. Kromě toho není při lihu sazí.

K vaření užíváno lihu už od pradávna. Kdo ze starších nepamatuje se na primitivní lihovou „mašinku“, v níž za černé noci vyráběl si nápoj Mus, černou kávu, aby udržel duši v pružnosti, potřebné k stloukání veršiků anebo k studiím. Dnes zhotovují se praktické a úsporné lihové plotýnky různých soustav a různých velikostí; na některých z nich možno uvařiti celý oběd pro malou rodinu velmi čistě a s malým nákladem na palivo. I lihovou troubu možno si opatřiti k upečení koláčů nedělních a posvícenské husičky. Prodávají také lázeňská zařízení, vytápěná lihem, a mnoho malých přístrojů k zahřívání a vaření pro domácnost a průmysl.

Topení lihem jest nové, ale osvědčuje se tam, kde není komína, anebo kde z jakýchkoli důvodů nemůže se užití paliva lacinějšího, stejně dobře jako topení petrolejem.

Také k vyvození hybné síly sestrojeny po mnohých nezdařených pokusech velmi dobře pracující lihové motory. Lih mění se v plyn jako u benzínu a petroleje, plyn směšuje se se vzduchem, a explosivní směs zapaluje se před hybným pístem v cylindru. Lih nelze změnit v plyn tak snadno jako třeba benzín, ale právě tato okolnost umožňuje značnou kompresi paliva a zžitkování jeho energie až do 30%. Lihu zpotřebuje se na hodinu a koňskou sílu půl litru, může tedy též při ceně, za jakou prodává se v Německu, vítězně konkurovati s kteroukoli jinou tekutou palivinou. Okolnost, že nezapáchá, a že jest při něm více čistoty, jest k laciné práci nádavkem. Motorů lihových užívá se dosud hlavně jako lokomobil při mlácení a jiných hospodářských pracích. Byli

to ekonomové, kteří snažili se uvést lih v užívání, jest tedy pochopitelné, že napřed užili ho sami. Ale dobré jeho vlastnosti slibují, že rozšíří se v nedaleké budoucnosti také na lokomotivy, automobily, motorové čluny a na silostroje pro malý průmysl.

Starodávné přísloví, že netřeba nám v Němcích „iskať pravdu“, není vždycky pravdivé; v tomto oboru ku příkladu měli bychom sobě Němce učiniti vzorem. Nač vyvážeti tisíce tisíců do ciziny za výrobky naftové, když máme doma látku, která s prospěchem je může nahradit! Tato látka jest chlebem našich zemědělců v poetických krajinách horských, kde nelze pěstovati cukrovku, a kde obilí dává zrno otrubnaté; proč nepřáti raději svým, než petrolejovým baronům americkým, kteří, čerpajíce doma již z posledního, rozpínají k nám do Evropy svá nenasytná chapadla?

ADOLF HEYDUK:

Zkouška věřících.

1. Zbožný Amr roznemoh' se prudce,
oslábl jak po morové ráně,
tož v smír s Allahem dal Amr vůdce
stavět chrám, jak kázal prorok páně.
2. „Do portiku,“ kázal, „lidmi svými
dej dva sloupy, jež ať zlatem svítí,
blízko tak, by dříky sdruženými
mohl jenom zbožný volně jíti.
3. Uchem jehly budou Pánu sloupy,
jímž loď pouště, velbloud, projde spíše,
nežli člověk lichvářský a skoupý
do nebeské dostane se říše.
4. Dělit chce Pán vyznavače víry
v nevěrné a věrné svoje sluhy,
věrný ten, kdo nedbaje své míry
volně projde kamennými druhy.
5. Jenom zbožný, jenž se modlí řádně,
jen kdo strádá, modlí se a postí,
projde v chrám, ne požitku kdo zrádně
otročí svou těla otylostí.

6. Nuže, zkoušej všech, kdo ve mne věří,
zkoušej moudré, zkoušej liché troupy...
Amr koná; sotva den se šeří,
káže lidu procházeti sloupy.
7. Do všech končin říše, na vše strany
z minaretu chatib*) hlásá hbitý
Amrův vzkaz a předem Kahiřany
k prorokově zkoušce do mešity.
8. Přišli různí; Hasan, lichvář skrytý,
na trn vyschlý, metla všemu kraji,
přišel zbožný Hakim, zavalitý,
útěchou ježž chudých nazývají.
9. Čil je Hasan; šat na něm jen visí,
Hakim, šťasten z bohumilých skutků,
ví sic, neprojde, leč v lid se mísí,
Amrovu jen vážnou na pohnutku.
10. Leč jde přec, ač studem tvář mu plane.
„Z vůle páně přišel,“ jedni děli.
„Neprojde,“ zas druhí. Leč se stane,
div divoucí v poctu stvořiteli.
11. „Věru, stane se,“ dí kmet i dítě,
„Hakim projde; jenom dobro činil,
zjevně sloužil Allahu i skrytě,
na nikom se v žití neprovinil.
12. Projde jistě Hakim, projít musí,
jestliže to pravá zkouška boží,
Hakim projde, ať jen směle zkusí,
boží slávu zázrakem ať množí! —“
13. Hakim nepronik', leč v drzém pychu
jako kluzký had se provil hbitě
Hasan lichvář, nádoba všech hříchů,
šejtanovo vyhýčkané dítě. —
14. Žasl lid; přál více Hakimovi,
imâmové Hasana však ctíli;
Hakim sytil otroky a vdovy,
u Hasana kněži serbet pili.
15. Těšil Hakim opuštěných davy,
Hasan z lichvy vděčil kněží straně,

*) chatib = kazatel, hlasatel.

Hasan zproštěn poplatku byl z hlavy,
Hakim platil dvojnásobné daně.

16. Blažen Hasan lichvář zdarem takým,
tím víc krad', čím Hakim více dával,
tajně oba; nevěrcem slul Hakim,
Hasan u kněží se světcem stával.
17. Amr haně divil se i chvále,
zkoumal, poznal; zkoumal zas a znova,
zvěděl všecko, u věřících ale
nechtěl rušit díla prorokova.
18. Leč když Hasan umřel zmořen hladem,
by skrz sloupy snadněj mohl lézt,
z ňader duše vysmykla se hadem,
Hakimova vzrostla ratolestí.
19. Ratolestí plnou sladkých plodů:
zlatých datlí s medu léčnou šťavou,
žehnal národ Hakimovu rodu,
Hasana klel v propast nekonečnou.
20. Strnul Amr, zrak svůj zanícený
k nebi zved' a děl: „Tvé čekám důtky;
co je obřad? Tretka prostá ceny,
zhola nic, Pán chce jen dobré skutky!
21. Co vše zkoušky u víře jsou Pánu,
co bezduchá modlitby jsou slova?
Pro něho, jenž sklenul nebes bránu,
v smích jest zpupná zvůle prorokova!
22. Člověkem je prorok jako jiný,
stejně domýšlivý, stejně hloupý,
kdyby Pán chtěl zkoušet světa syny,
žádný neprošel by chrámu sloupy.
23. Jsme-liž červa více? Nač jsme hrdi?
Boha část jsme, jsouce těla prosti;
jsme jen na čas z jeho milosrdí,
On sám od věčnosti do věčnosti!“
24. Zkřížil ruce Amr, sklonil hlavu,
dlouho na prosté se modlil zemi . . .
„Allah,“ volal, „pán všech světa davů . . .“
Páně dech táh' palem haluzemi.

F. X. SVOBODA:

Řeka.

ROMÁN.

(Pokračování.)

Vilém se usmíval, hladě si černý knírek. Suché listí šustilo pod jeho nohama. Pocífoval zvláštní, zcela mu neznámou radost, kterou by byl ani označiti nedovedl. Touha po Heleně, jež ho dlouho mučila, rozplývala se, a pojednou pozoroval, že touží ona po něm.

„Co tedy vzkázala?“ otázal se poněkud pánovitě.

„Chceš-li, abys jí psal.“

„Dobře, napíšu jí,“ ihned se rozhodl a zapsal si pečlivě její adresu.

Touto zprávou jej Jindřich pobouřil. Ještě téhož dne psal Heleně dlouhý list a již na druhý večer určil schůzku. Přišla. Byla zapjata do černého žaketu, a hlava její pokryta byla malým anglickým plstěným kloboučkem s bílým závojem. Nemluvila již tak živě jako tehda, ale všecka byla vzrušena a šťastna.

Vilém, jako činní ješitní muž, snažil se zavléci ji v citech tak daleko, aby sama vyznávala lásku, a aby mu neustále dotvrzovala, že naň dlouho vzpomínala. Třikráte se jí tázal, jak jí bylo, když se dohodla s Jindřichem, a když zvěděla o něm. Mluvil o svých citech tak lehce a jistě, že bylo na ní znáti zcela určitě, jak podlehá a jak věří každému jeho slovu. Lichotilo mu, že jí nyní ovládl, a že zbytečně tehda utíkala. Jsa přesvědčen, že jej miluje, netoulal se zbytečně poetickými pěšinkami, nýbrž mluvil bez rozpaků přímo k jejímu srdci. Chtěl ji zblázniti a jako nervosní člověk, jemuž je každé čekání trýzní, usiloval o výbuch její vášně.

Byla všecka jako omámena. Zdálo se jí, že není času na odpovídání, že ji unáší silný víchř, a že si již skrytou svou lásku zjevili. A když stál v osamělé uličce za Košířemi těsně vedle ní, cítila, že je jedině možno přivinouti se k němu. Učinila to rychleji, než se nadál. Vzal její skráně, bílým závojem přikryté, do svých dlaní, něžně přitáhl její hlavu a políbil ji na rty. Teplý, zdravý dech a příjemná zavlhllost jejích úst, neobyčejně mu zalahodily. Znova a znova ji líbal, prožívaje dobře mu známé rozechvění, jež vzbouzelo v něm pobouřené dívčí tělo.

Pocity Heleniny nepodobaly se jeho pocitům. Byla radostně udivena z velikého štěstí, jež jí neočekávaně přiletělo, ale rozkoš lásky jakoby ani jejím srdcem neprošla. Myslíla o náhodě, že se s Vilémem setkala, a že se život její tím rozřešil, kdežto on unesen byl vášnivou rozkoší. Tiskl k sobě přímé, štíhlé její tělo, aniž tušil, že ona jinak cítí. Jí byla tato chvíle příliš vážná a příliš důležitá, jí se zdálo, že nadešlo rozhraní života, že se cosi velkého rozhodlo, kdežto on, dívaje se na svěží její tvář, tak si ji k sobě vinul, aby cítil její ňadra. Tehda jí nenapadlo, že by mohl jinak mysliti než ona.

Sešli se po druhé a po třetí. Vilém žádal, aby jej pozvala do svého bytu v Jeronymově ulici. Odvětila, že řekne své přítelkyni Anince, učitelce s ní bydlící, nebude-li jí to proti mysli. Aninka, zvědavá, živá, ale chorobná dívka s hezkou tvář, všechna se touto žádostí vzrušila, jakoby neměl Vilém přijíti za Helenou, ale za ní. Již vědomí, že k nim přijde krásný mladý muž, radostně ji naladilo. Rychle se vžívala do jakéhosi románu, vymýšlela si podrobnosti a brzy věřila, že i mezi nimi probudí se láska. Malá tato učitelka se skřivenou páteří, sentimentální a živá, těšila se na příchod Vilémův jako na velikou událost. Pobíhala čile jako brouček; bledá, stále zvlhlá její tvář zrudověla, a velké černé oči ještě vzrostly. K Heleně chovala se něžně, bedlivě ukrývajíc své sny.

Helena očekávala Viléma s vážností. Vášnivé útočení jeho přesvědčovalo ji o veliké jeho lásce. Soudila, že mu musí býti vděčna a že všechna musí náležeti jen jemu. Zdálo se jí pojednou, že minulá láska její, nevinná a vroucí, přece byla jakýmsi hříchem, něčím, co ji teď znepokojuje. Povšimla si, že se vždy zarazila, když se zmínili o této neurčité minulosti, ba, že se zarděla rozpačitostí, když si jen na Koželku před ním vzpomněla. A tak rozhodla, že se musí Vilémovi upřímně vyzpovídati. Zdálo se jí, že je mu povinna touto ryzí upřímností, a jako děvčátko, jdoucí poprvé k zpovědi a zpytující své bílé svědomí, zkoumala i ona svou první lásku, v níž našla jen to, že byla, jen samé nevinné sny a těšení. Dobráček Koželka zůstal v její paměti jako tichý jarní večer. Přece však cítila, že musí vše říci, aby mohla býti šťastna.

Očekávaly Viléma v neděli odpoledne, obě velice rozčileny. Malá přítelkyně se svým tajným snem jen hořela. Helena připravovala se na vážnou chvíli, až Aninka odejde (tak se smluvily), a až mu osvětlí celé své srdce. Věřila, že je ta chvíle nejdůležitější chvílí jejího života. Dech se jí zatajoval, když přecházela netrpělivě v bílé bluze čistým pokojem, a když si představovala, jak se zahledí do jeho očí a po upřímné zpovědi jak se zatřpytí slzy na jeho tváři. Chvillemi usmála se vděčně na Aninku.

Vilém přišel přesně o třetí hodině. Byl růžový, veselý, jakoby nebylo na světě zármutku a trampot. Rychle se sblížil s Aninkou smál se, žertoval, až se obě učitelky rozdováděly. „Ten je roztomilý, ten je roztomilý!“ stále si Aninka šeptala. Černé oči jeho, když Helena nekoukala, opřely se i o Aninčin zrak, a malá učitelka všechna se až blahem zachvěla. Po malé chvíli zcela opojena počala vesele mluvit

a jako vinem opilá smála se stále divočeji. Černé, chudé a velice suché její vlásky jakoby se byly rozházely na zardělém čele.

Helena toužila, aby již odešla, jak si byly řekly; ale Anince se nechtělo. Předržela půl hodiny. Konečně všecka smutna odešla.

„Jak se vám líbí Aninka?“ otázala se ho nyní Helena, aby se osvobodila od nepříjemné nálady, kterou v ní opojená přítelkyně vyvolala.

„Zdá se milá — ale je chudák.“

„Je . . . ale jinak je velice hodná.“

„Tvář má jemnou a hezkou.“

„Však má milého!“

„Milého!“ udiveně zvolal Vilém. „Cože? Milého? Není možná!“

„Jakéhosi bratrance, říká, ale já ho neznám. Vypravuje o něm, že je v Bosně, že je mladý i krásný, a velice prý pro ni trpí!“

„Ach — chudinka! Tedy v Bosně má milého!“

„Má jeho podobiznu! Říká mu Pepíček!“ dodala Helena a byla klidnější již. Nepříjemná nálada zcela se rozplynula, a podivná myšlenka, že byl Vilém Aninkou zaujat, zdála se jí nyní směšnou.

Vilém si přesedl od stolu na pohovku a Helenu přitáhl si k sobě. „Teď mu řeknu vše,“ pomyslila si, „aby byl klidný a šťastný jako já!“ Černé, vonné kudrny jeho zašimraly jí na roznícené tváři. Usmála se naň. Myšlenka, že ji miluje slepě, opět jí přišla a způsobila jí zvláštní radost. Byla by se ráda zasmála a prudce jej objala.

Po chvíli si vzpomněla, že zapomíná na své předsevzetí, a sebrala rychle své síly, aby mu odhalila odhodlaně a poctivě svou minulost. Zvážněla a přitulivši se k němu, počala tiše vypravovati svůj přešlý, smutný román. Cítila, že mluví vřele, že vystihuje pravdivě i živě všechny podrobnosti, že Viléma svou zpovědí uchvacuje, a zabírala se tím více do své zpovědi.

Vilém však neposlouchal. „Bože, co mi to povídá!“ myslil si. „Tyhle ženy jsou směšné bytosti! Ostatně, chce-li povídat, ať povídá, budu se s ní zatím bavit jinak!“ A neposlouchaje, co říká, jakoby jen potůček hrčel, líbal ji na otevírající se její rty takovým způsobem, jak ji nevinný Koželka líbatí nedovedl. Nevýslovná rozkoš ji prostupovala. Nesoudila však, že toto vroucí, smyslné, opojivé líbání je pouhá zkušenost, že líbá ji muž rafinovaný, takové znalosti světa neměla, ale myslila si, že líbání toto svědčí o větší lásce než měl Koželka. A zpovídajíc se neustále vroucněji, přijímala zároveň jeho líbání jako vděk za upřímnost. Tělem jejím probíhala vzbuzená vášeň a srdce jí počínalo silně bušiti. Popisovala právě, jak byla s Koželkou v Kinské zahradě, a jak ji prosil, aby jej milovala, když tu ucítila, že Vilém rozepjal její bílou blůzičku a chtěl ji na nadra políbiti. Nemohla se vzpamatovati. Chvíli zmlkla, ale opět vypravovala. Tu ucítila nad korsetem na krajkoví košile jeho rty, jež pronikly až na tělo. Rozkoš i strach zachvěly celou bytostí její, a myšlenka, že láska jeho je daleko větší než láska Koželkova, opět ji napadla.

Vzpamatovavši se, vypravovala dále, ale Vilém tou chvílí líbal ji na nahé šiji stále vášnivěji. Teplé, vonné, mladé její tělo omamovalo mu smysly. Nerozuměl ani jedinému slovu, ale kladl si ji opojenou

stále níže a níže. Krásné tělo její, jako svazek bušících živých tepen, všecko rozvášněno pokládalo se lehce na pohovku. Rty její dosud sdělovaly upřímnou zповěď svou, šeptaly však pouze, a vášně její tak se již rozlila ze břehů, že ani neuvažovala, ani se nelekala, ale toužila jen po jeho objetí. Přestala již i šeptati . . . ucítila, jak se k ní sklonil, a jako slepá, zcela mu odevzdaná uchopila jej prudce oběma rukama.

VII.

Helena byla druhého dne velice rozčilená, ale způsobem zcela zvláštním, bez pochybností, bez lftosti, s očekáváním důležitých změn pro celý život. Rozčilení toto způsobeno bylo ne tím, že se Vilémovi odevzdala, ale tím, že se vůbec cosi závažného stalo. Měla takové množství dojmů, že nemohla o ničem přemýšlet, že se musila oddat jenom jejich proudu, a tu stále vítězila v ní jakási zvláštní radost, kteréž rozeznati nedovedla. Myšlenka, že ji Vilém miluje daleko horoucněji, daleko slepěji než Koželka, jenž se jí zdál studený a střízlivý, opět ji zaujala. S potěšením si opakovala, že je v její bytosti tolik kouzla, že se Vilém ani ubrániti nedovedl, a svedena touto větou, vzpomínala, jak se vše sběhlo, jak Vilém propadával vášni, jak zapomínal na vše i na její zповěď, jak mu bylo vše malicherné a jak viděl, cítil i miloval jen ji, jen ji, a jak propadl vášnivému opojení.

Aninka, která pozorovala tuto změnu a toto její radostné rozčilení, přecházela kolem ní a snažila se vyzvědět něco. Oči jí hořely jakousi skrytou zlobou a nedůvěrou. Cítila, že se stalo cosi, co ji dráždilo a bouřilo. „Ne, to není možná,“ myslila si, „to bych nesnesla!“ A berouc bledou, hubenou a stále zvlhlou rukou Helenu za prsty, mluvila o Vilémovi s pozorností, aby ničeho ze svých citů nevyzradila. Helena chtěla jí říci, že budou třeba v jediný den obě mít svatbu, ale povšimnuvši si zkřivené její páteře a pavučího trupu, zarazila se, neřeknuvši ničeho.

Aninka poněkud se pak pobouřila Heleninou poznámkou, kterouž pronesla v jakémisi opojení. Soudila z ní, že myslí Helena na svatbu a že láska její příliš pokročila. Helena řekla:

„Jaký mám život? Mohu býti v něm šťastna? Může se mi líbiti věčně stejný, otravný, nudný ten kolovrátek? Ráno cesta do školy a tam stálé mluvení, stálé vysvětlování ve zkaženém vzduchu, stálé obavy před oběžníky a dozorci, stálé hledání, jak ošiditi dětský rozum, stálá snaha, jak nadělati strojů z mládeže, a při tom ty rady ředitelovy a kolegyň — věř mi, je mi nesnesitelné!“

Helena promluvila tímto způsobem poprvé. Aninka soudila zcela správně, že vznikla v ní touha po jiném životě, po manželství. Jak se jí ukázala možnost této změny, ihned ucítila nepříjemnosti nynějšího života. Věřila, že se brzy provdá; vše bylo jasné a zcela přirozené.

Vilém chodil k nim pravidelně. Helena říkala mu Vilí. Zalíbilo se jim toto překroucení jména. K Anince přicházela vyschlá, starší slečna, Pepička, industrialní učitelka, poněkud šišlavá, ale tváře hezké a oči blankytných. Zamilovala se do Viléma stejně prudce jako Aninka. Dovedl i jí, právě jako Anince, věnovati chvílemi vroucí pohled, v jehož

svitu se obě zachvívaly. Kdykoli přišel nebo kdykoli odcházel, vždy každé stiskl významně ruku, tak že obě žily skrytou víru, že je miluje.

Helena nikdy o svatbě nemluvila. Nebylo třeba mluvit o tom. Byla jista, že ji Vilém miluje. Byla jeho, a právě proto, že nežádala ničeho, že neměla obav, že ho nemučila výčitkami, nacházel v její vášni tolik čisté rozkoše. Ona pak nemohla vyčítati, poněvadž věřila, a vše zdálo se jí krásné a přirozené. Teprv, když jej déle znala a když se naň počalo prozrazovati, že mluví s množstvím jiných děvčat i dam, když puklo něco zde a hned zase onde, počínala se znepokojovati, a úzkostná jakási tíže snesla se jí na srdce. Mučila se, ale říci něco Vilémovi neměla odvahy. Jen jednou prořekla cosi, a on rozmrzen nešel k ní delší dobu.

Nyní, když si vzpomněl na Helenu a rozhodl se jíti k ní druhého dne, nebylo již tak jasno mezi nimi jako s počátku. Konečně i on shledával, že se Helena trápí, ale přesvědčil se zároveň, že stačí přijíti k ní, aby bylo po strastech. Návštěvy jeho byly dosti řídké, ale přece cosi příjemného, ba až dojemného lákalo jej opět k ní.

O páté hodině druhého dne ubíral se na Smíchov do Jeronymovy ulice. Oteplilo se poněkud a z temného nebe sypal se tiše lehký sníh. Bylo příjemno, bezvětrno a vše jakoby se dělo bez hluku. Vilém šel s ohrnutým límcem u zimníku, s hůlkou v kapse zastrčenou a špičkou kolmo až k uchu trčící, aniž si všímal lidí. Vzpomínal na Helenu a těšil se, že jí způsobí radost. Na řetězovém mostě potkal dvě slečny a zdálo se mu, že to byly Aninka s Pepičkou. Ohlédl se dvakráte, ale nemohl je již v šeru rozeznati. „Padá-li sníh, jsou si všichni podobní,“ pomyslně si a postřehl, že jej cosi mrzí. Hledal, co by to bylo, a došel až k tomu, že snad ony dvě slečny byly Aninka s Pepičkou, a že nebudou dnes doma. Chodil k Heleně, chtěl s ní býti sám, ale přec byl rád, když přišly zamilované přítelkyně, a když se mohl se všemi vesele bavit. „Snad se zatím vrátí,“ řekl si a zrychlil krok.

Když se blížil domu, kde Helena Polnerová bydlila, pocítil dobře mu známou stísněnost a zrychlené bušení srdce. Tyto pocity vzrostly ještě, když vystupoval po schodech do třetího patra na pavlač. Oči jeho bystře zatěkaly po všech dveřích a oknech, jakoby pátraly, kdo se dívá. Nevolno a trapno jakési svíralo mu hrud. Cítil, že je pozorován, že jej každý zná a že se asi mnoho o něm v tomto domě mluví.

Ocitl se u dveří, kde tak častokráte již stával, a zaklepal.

„Á — pan učitel jde,“ promluvila Helena v kuchyni, jejíž hlas okamžitě rozeznal. Byla mu již i tato slova dávno známa.

Vstoupil rychle, jakoby utíkal zrakům zvědavců. Ocítl se v teplé kuchyni. Helena v jednoduché sukni a domácí kazajce mlela kávu. U kamen stálo školní děvčátko.

„Pěkně vítám, pane učiteli,“ řekla Helena, „čekala jsem vás!“

„Pochválen Pán Ježíš Kristus,“ pozdravilo děvčátko, pozdvihnuvši k Vilémovi modré oči.

Pohládl je po světlých, jakoby vybělených vlasech, stažených ve dva krátké rulíky, a podal ruku Heleně. Usmála se a silně stiskla jeho prsty. Bylo znáti na ní, že všecka ožívla.

„Už tě nepotřebuju, Vilímková,“ řekla žačce, „budeme teď něco psát s panem učitelem, ale o sedmé hodině mi přineseš večeři. Zde máš peníze. Za padesát šunku a tři sklenice piva.“

Vilímková se poklonila a odešla.

„Bože, jak milý host!“ zvolala nyní a, objevši Viléma prudce, zahleděla se do jeho černých očí.

„Neměl jsem času, až dnes,“ řekl jen tak, aby vůbec něco řekl, a políbil ji na čelo. Jemná vůně po pudru a po napálených vlasech se ho dotkla. Po jeho políbení přimknula se k němu, prohnuvši se zvláštním způsobem jako kočka, a zasmála se radostně.

Zmocnila se jí radost, kteráž byla jí nade vše milou, radost, že se klamala, že byla bláhovou její nedůvěra, že není pravda, co všechno slyšela, že nemiluje hezkou Zdenku s černýma očima a cikánskou pletí, že nechodí k paní Sojkové, té známé krasavici, jež se tři hodiny myje, pudruje a vonnými oleji natírá, že nedoprovází mladou heroinu po Nábřeží, že nečeká u vyšší dívčí školy na bohatou slečnu Moravcovu, stále se smějící holčičku líbezných tahů, že přece jen miluje ji, vrací se k ní, nedovede bez ní žít, a že ona, třeba jen chudá učitelka, vítězí na konec nade všemi. Taková radost, bujná a prudká ji ovládla, že se až pomateně rozhovořila o svém štěstí. Šedomodré oči její jakoby zčernaly teplem, jež z nich svítilo, tváře zrůžověly a vlasy jakoby se ještě více leskly.

Vstoupili do pokoje se dvěma okny, s vyhlídkou na ulici. Stěny byly malovány zcela jednoduchým modrým vzorečkem, s chudou rosetkou na stropě. Obyčejná lampa s plechovým reflektorem visela uprostřed. Nábytek zcela jednoduchý, žlutý, po rodičích zděděný, vyplňoval pokojík. Jen záclony byly pěkně háčkované, čisté a cenné. Na pohovce u okna, na téže pohovce, kde Vilém Helenu poprvé líbal a získal, seděla Aninka s knihou v ruce. Rozeznala již před chvílí, kdo přišel a, položivši se nedbale a úmyslně vyzývavě, všecka zrůžověla rozechvěním. Útlé, nemocné její tělíčko, plné modrých žilek a skrytých bláznivých tepen jakoby se chtělo rozhýřenou krví rozezpívat. Když vstoupili, četla chvíli, jakoby ani nevěděla o nich, pociťujíc nevýslovnou rozkoš, že ji vidí Vilém ležící v pose podle jejího soudu velice půvabné.

Šel k ní a podal jí ruku. Ulekla se, jakoby ji byl překvapil, rychle vstala a, poskakujíc radostí, oznamovala, že půjde na chvíli k Pepičce. Vzala si rychle černý žaket i klobouk a ohlédnuvši se ve dveřích odkvapila všecka rozdivočena.

„Myslíla jsem, že již můj Vilí nepřijde,“ řekla Helena, usednuvši s ním na pohovku. „Povídaly jsme si včera s Aninkou o tobě až do půlnoci a usoudily jsme, že je tomu tak. Toť se ví, Vilí nemá tolik času“ (zasmála se) „a tolik krasavic se o něj pere.“

Objal ji, zastrčil ruku pod její paží, a položil st. ji na srdce. Přitulila se vroucně, zcela zachvácena důvěrnou radostí a vědomím, že je mu nejmilejší ze všech žen.

„Není to s tou pranicí tak zlé,“ zasmál se, „ale času není, má holčičko!“

„O mne se taky perou! Mám nápadníka!“ pravila vesele. Zdálo se jí, že Viléma pobaví románkem starého pána, který se do ní zamiloval a o ruku požádal. S počátku si umiňovala, že vše zamlčí, že není potřebno, aby o tom povídala, ale teď se jí zachtělo Viléma rozveseliti.

„Ale? Opravdu?“ podivil se Vilém. „Uchází se o tebe starý pán?“

„Ano, pan Sýkora, továrník zdejší, padesátník a pán krásně šedivý, s dlouhým, jako stříbrným vousem! Poslal mi košík vína a cukroví . . .“

„Co jsi s tím učinila? Snad jsi to nevrátila?“

„Ano . . . Co jsem měla učinit?“

„No, přijmout přece takový dárek.“

„Přijmout? Ne . . . nemohla jsem.“

„Proč? Zamilovaný pán by měl aspoň radost.“

„Ne, nemohu-li mu náležitě, nevezmu daru. Je velice milý, elegantní a vážný pán. Nemysli, že není hezký, je-li šedivý. Je dokonce krásný. Pleť jeho je růžová, jemná a oči velice bystré, jako obloha modré. Chová se pozorně, slušně, ve všem je znáti pána, který zná svět a umí dokonale promluvit. Ne, nemohla jsem daru přijmouti.“

Vilém se rozesmál.

„Bláhová! Proč ne?“

„Ty jsi jako Aninka,“ odvětila, hladíc mu tváře, „ta div neplakala, když posluha odcházel.“

„A ten pán si tě chce vzít?“ pojednou se Vilém otázel, jakoby si teprv teď rozmyslil, co Helena řekla.

„Ano, psal mi krásný list, upřímný a vysvětloval mi, že jsem se mu zalíbila.“

„A co ty? Odpověděla jsi?“

„Ano, že miluju . . . a že si ho vzít nemohu!“

Vilém se rozesmál.

„Což tak neobratně se odpovídá? Proč ho hned zamítáš? A proč si ho vlastně nechceš vzít? Helenko, jsi velmi pošetilá! Byla bys bohatou, mladou paní . . . a já bych tě měl potom stejně rád! Naopak, ještě radši!“

Helena sklonila hlavu. Na velikých řasách jejích zasvitly slzy. Divná, krutá zlost sevřela jí srdce. Zdálo se jí, aby prudce vstala, rozhodila ruce a udeřila jej pěstí do tváře. Pocity, které ji tížily již mnohokrát, opět ji ovládly. „Jaký hnusný ničema,“ myslila si, „jaké bahno! Dobře, že jsem se o svém nápadníkovi zmínila, aspoň jsem prohlédla. Jaká odporná láska! Oč lepší je šedivý ten pán, oč ušlechtlejší a poctivější! Oč lepším mužem by byl, oč šťastnější bych byla s ním než s tebou, kdybys si mne vzal!“

Ucítila ruku jeho na svých nadrech. Napřímila se rychle a upravovala si lesklý, krásný svůj vlas. Nevěděl, proč se oddálila, a učinil pokus znova ji k sobě strhnouti.

„Ne, nech mne, Vili,“ řekla mírným hlasem, vzpamatovavši se.

„Co je ti?“ otázel se jako udiveně, usmívaje se na ni. Uvnitř však se zlobil. „Ty huso,“ myslil si, „neznáš světa a jsi děsně naivní!“

„Nic mi není,“ odvětila tiše.

Povstala a odešla do kuchyně.

„Káva se vaří,“ řekla. Vilém šel za ní. Bylo mu nepříjemno.

„Co se stalo?“ ptal se chladně. „Mrzí tě má rada? Nuže, neber si ho. Jak chceš! Mluvil jsem jen upřímně, mohla bys mít potom všechno! Nechceš-li, nedurdi se proto!“

Helenu mrzelo, že se neovládla. Stalo se to dnes poprvé. Teď byla již utišena, ale věděla zároveň, že láska její ocitla se na prázdnou. Jakási tísnivá starost ještě jí seděla v nitru. „Co bych učinila, kdyby si mne chtěl Vilí vzít?“ Tato podivná otázka zdála se jí tak důležitou, že ji rozčilovala, a že ji chtěla mít rozřešenou, aby dovedla v takovém případě odpovědět. Jedno bylo jisté: Nikoho jiného by si vzít nemohla, leda by jí odpustil. Vilémovi náležela, pravda, a milovala jej, ale teď jim pohrdala, teď viděla jej jako odporného ničemu. Jí mohlo být odpuštěno, jemu nikoli. Ona hřešila, ale on byl někým zcela jiným, než zač byl pokládán. Nejasnost této otázky stále živěji dráždila její myšlenky. V srdci cítila zvláštní touhu vymstiti se mu, a tento pocit nutil ji, aby si rozřešila otázku kladně. Ale po chvíli rozjasnilo se jí, že Vilém nikdy o její ruku nepožádá. Teď již pochopila, že mluví s ním naposled, a snažila se ze všech sil opanovati se.

Uvařila kávu a jako činívala vždy, pozvala i nyní Viléma, aby s ní posvačil. Seděli u chudého jejího stolu zamlkle. On se chvílemi usmál, aby zastřel rozpačitost, ale čím dále, tím více se rozmrzival.

„Myslí jsem, že jsem potkal slečnu Aninku na mostě, zatím však seděla doma!“ pravil s úmyslem zakrýti nudu. Hlas jeho však zavzněl dutě, jakoby mu něco mačkalo hrdlo.

„Již jdou,“ řekla Helena, zaslechnuvši hlasy a smích s pavlače, „mají vás obě rády!“ A zaradovala se, že přicházejí, a že bude tak zkrácena nepříjemná nálada. „Jen abych byla klidna,“ myslila si, „aby ničeho nepozorovaly.“ A v té chvíli pocítila zvláštní, neočekávanou radost, vznikající z poznání, kdo je Vilém a proč sem chodil, radost ze světla, třeba nepříjemného. Její důvěra byla její přirozeností. Nejistoty nesnesla. Duše její velice byla při sebe menším břemenu podrážděna a jako volný cikán nesnesla jakýchkoli pout. Prohlédnutí ji upokojilo; cítila, že je teď volna. Dokud náležela někomu, nebyla svobodnou, nemohla jí být, kdežto Vilém byl stále svobodným. Patřil a nepatřil všem.

Vstoupily obě slečny se smíchem, přinášejíce si z kuchyně kávu.

Světlá jakási radost naplnila pokoj. Aninka sedla si těsně k Vilémovi. Pepička vyprávěla šislavým hláskem cosi o podivném snu, z kterého soudila, že spatří dnes pana Řetovského. Obě stále se čemusi smály, jakoby o něčem věděly, co Vilém tají, a naříkávajíce si různá slovíčka, hlučně se chechtaly. Aninka pila kávu z červeného porcelánového hrnečku se zlatým proužkem, na němž ve věnečku napsáno bylo „Anna“, a přes obrubu šilhala velkýma očima svýma po Vilémovi, kterýž jejich veselostí rychle oživil. Vtipkovali, a brzy vyvinula se zábava, kdy je vše, i bezvýznamná fráse směšnou. Smích zcela je ovládl.

Vilém cítil, že se ho Aninka chvílemi dotkla kolenem. Přichyloval se k ní a šeptal jí, že je milá. Několik těchto slov ji roznítlo. Hořela.

„Ale Aninko!“ napomínala ji Pepička, všecka podrážděna jejím úspěchem, hoříc sama touhou. Upokojila se však, když Helena vstala, aby si cosi napsala u malého stolečku, a když si mohla sednouti na její místo. Měly nyní Viléma mezi sebou a vyzvídaly na něm, kterou miluje. Kvičely a cuchaly mu černé kudrny.

„Hnusný, hnusný chlap!“ šeptala si Helena uprostřed tohoto hluku, a vzpomínka na zemřelého doktora Koželku opět byla čistá a vroucí jako dříve. Myšlenky, co nyní učiní, rodily se jí v duši, aniž si jich všímala. Jako mráčky nesly se jejím obzorem.

VIII.

Druhého dne večer potkala Helena Jindřicha Houšku na Nábřeží Františkově. Studený vítr vál korytem řeky od severu. Holé akáty se zachvívaly a suché hrozny jejich plodů šustily. Helena šla do divadla, a poněvadž bylo dosti času, procházela se podle řeky. Zasněžená Malá Strana, přikrytá nocí, se světylky v oknech, cosi teskného v ní probouzela, jakousi dávnou vzpomínku. Na Jindřichovu otázku, jak se jí vede, odpověděla, že dobře. Zahleděvši se do jeho tichých, modrých očí, pocítila příjemnou radost. „Není svět tak špatný,“ pomyslíla si, „jak se mi včera zdálo.“

„Jdete do divadla?“ otázala se ho.

„Ne, čekám na Řetovského.“

„Na Viléma? On teď přijde?“ řekla v patrném polekání.

„Ano. Chcete se mu vyhnouti?“

„Ano. Nechci s ním mluvit.“

• „Rozhněvali jste se?“ otázal se, ačkoli cítil, že nejedná správně.

„Ano . . . neznám ho již!“ odpověděla poněkud rychle a ostře, jakoby chtěla zatajit pobouření. „A kam půjdete?“ dodala.

„Kam? Slíbil jsem mu seznámení s Bohuškou . . . je to má známá dívka. Dnes ji uvidí.“

Helena stanula, jakoby ji někdo zadržel.

„Neseznamujte je!“ řekla určitě.

„Proč?“ podivil se Jindřich, pohlížeje na ni svýma blankytnýma očima, jakoby nebyl s to pochopiti její rady.

„Opakuji vám, s nikým ho neseznamujte, a nikdy s dívkou. Nic dobrého jí nepřinese. A kdyby byla dokonalá, nečiňte to, vždycky jí jen uškodí.“

„Naopak, chci jej seznámiti s Bohuškou, abych jej zušlechtil. On je dobrý v srdci, ale mluví lehkomylně. Nenaučil se vážit si ženy, hledí na každou jako na zamilovanou, slabou bytost, která mu beze všeho vletí do náručí.“

Helena hryzla si bílými zuby dolení ret.

„Hledí tak, jak se naučil hledět!“ řekla.

„Nevěřte mu. Chlubí se tak. Zním jej velice dobře.“

„I já jej znám!“ podotkla tiše, pocíivši tíseň v prsou.

„Ne, klamete se,“ bránil se Jindřich, otíraje si ojínný vous, „a nebude-li se stýkat s děvčaty, která ho poučí, nezmění se. Jsem

přesvědčen, že je to pouhá posa, pouhá ješitnost. Těším se velice, až bude mluvit s Bohuškou. Kdybyste znala chvíle, když se pozná a když má touhu zdokonaliti se, pochopila byste mou snahu!"

Po těchto slovech mimoděk uvěřila, že je snad možná Viléma změnit, a nevymlouvala mu již ustanovený plán. Poroučela se a, pohleděvši laskavě do modrých očí jeho, potřásla mu rukou. Bylo jí, jakoby se byla potěšila a jakoby se jí byl svět poněkud rozjasnil.

Jindřich ohlédl se za ní, když vcházela do divadla, a zamrzelo jej v té chvíli, že rozloučení jejich nebylo dosti vřelé. Měl tísnivý dojem, že se s ní přel a že byl jaksi nevlídný. Trvalo chvíli, než tento pocit zmizel.

Ubíral se sám pod akáty při zábradlí, kde mrazil ostrý vítr. Zdvihl si límec, přitlačil ruce k tělu, zastrčiv je do kapes, a přecházeje rychle celým nábřežím, díval se na shluk zasněžených, z temna se hebce probírajících architektur Malé Strany. Jemná vzpomínka, jak tudy šel v dětství s otcem, zadýchala mu srdcem. Příjemné povznesení jakési, přicházející z šera historie, neslo se jeho nitrem. Zatěšil se, že bude studovati nyní Tomkovy Dějiny Prahy a přál si jen, aby měl více času. Vmyslil se do vytopeného, jednoduchého pokojíčku svého, v němž si při teplém, vonném čaji přečítával úvahy, bádání a myšlenky velkých lidí, a bylo mu neobyčejně lahodno.

Viléma očekával až o půl osmé. Zaradoval se, že bude ještě půl hodiny sám. Bylo mu dnes lehký a příjemný, jako bývá člověku, jemuž se touha naplnila. Poznámky Heleniny o Řetovském poskytly mu látky k přemýšlení. „I ona jej tak vidí,“ myslil si, „i před ní mluví asi podobným způsobem.“ Povšiml si též její zprávy, že se pohněvali, a že s ním nechce Helena mluvit. Taky rada její, aby ho nepředstavoval ženám, svědčila, že něco provedl. Byl však tak šťasten, že ho tyto myšlenky netížily, a že mu chování Vilémovo bylo dosti lhostejno. Vzpomněl si na včerejší rozmluvu s Bohuškou, když ji doprovázel na Malou Stranu po Karlově mostě, a tichý obdiv k jejímu uměleckému nadání šířil se jeho duší. S ní mohl mluvit kdykoli a jakkoli dlouho, mohl mluvit o čemkoli, a vždy bylo dosti látky. Zdálo se, že se zajímá o vše, že rozumí všemu, že její mladé, krásné šedivé oči všechno prohlédly a pochopily. „V čem spočívá kouzlo její řeči?“ myslil si s něžností. „Proč je tak milá? A proč je milá všem, a proč její ctitelé na sebe nežárlí? Však vím, že to není jen předmět sám, co činí její hovor drahým, že je to ještě lahodný zvuk hlasu, doprovázení rukou, vlídnost úsměvů i pohledů, že častokrát věty její nebyly by ničím, kdyby je druhý vyslovil, nebo kdyby byly napsány. Ale gracie, jak je pronese, jak je vyše z měkkých, sladkých rtů, jakým úsměvem a pohledem je doprovází, způsobují kouzlo jejich. A ku podivu, dovede mluvit o všem. Všude nachází množství látky, vše je jí zajímavé. Jak drahou mi učinila Malou Stranu, její uličky, její tichá zákoutí, její chrámy, paláce a parky! Zdá se mi teď, že tam žijí jiní lidé než na druhém břehu, že jsou tam lidé minulosti, a miluju ty divné domečky, ty mříže, ty sloupky, ty obrazy na nich, a miluju ty děti a občany a dívky a paní, dívající se z okének přes květinčky. Teď, když ona mne upozornila na ně, znám

jejich život, rozumím jim, a dojíímá mne jejich osud. Upozornila mne na Nerudu, a opravdu, teď chápu a miluju Nerudu! A jaká je dobrá. Šedivé oči její vidí podivuhodně do srdcí lidských. O každém ihned všechno ví a řekne: Všiml jste si té bledé tváře? Toho pohledu? Toho úsměvu? — Až úžas budí její znalost malostranských rodin. Jak krásně vypravuje o každém, koho potkáme! A co je divné, o každém mluví tak, že toho člověka miluju, že mu jaksi porozumím, že ho nikdy neodsuzuju, že však ho lituju! Opravdu, je cosi krásného, cosi dobrého v její duši, celé jakési zřídlo laskavosti, z něhož rozlévá se světlo na vše, o čem hovoří. Kdykoli s ní mluvím, vždy jsem šťasten, vždy jsem jaksi lepší člověk, a co je nejkrásnější, že ani jí ani mně nepřijde myšlenka na vzájemné koketování. Jakási svoboda myšlení a pozorování nás nese. Ano, nemyslíme na to, že jsme muž a žena, a přece je nám jaksi sladko a milo, a přece jen cosi vroucího mezi námi žije. Možná, že je to přátelství, že jsou to pocity zcela zvláštní! A ještě jedno je mi patrné: že se mnou mluví velice ráda! Přál bych si, abychom zůstali povždy dobrými přátely. Jsem přesvědčen, že bude velice významnou, je velký talent. A je jisto, že mnoho trpěla.“

Shledal, že se až zahřál těmito vzpomínkami. Došel k divadlu. Vilém dosud zde nebyl.

Přišel až o půl osmé, jak ustanovil. Byl svěží, červený a pečlivě upravený. Očekávalo-li jej seznámení s dámou, byl vždy jaksi radostně vzrušen, vždy upraven a vždy nápadně hovorný. Ztráta některé milenky nikdy ho dlouho nebolela. Naopak, často bylo mu jaksi lehčeji.

Ubírali se po Nábřeží a po Karlově mostě na Malou Stranu. Vltava byla zamrzlá, zasněžená, s černými dvěma čtverci kluzišť. Několik kočárů letělo na Staré Město. Lidé pospíchali. Dvě mladé slečinky, červené a předčasně vyvinuté, stále se pletly před Řetovským, šeptajíce si o něm. V Mostecké ulici bylo hlučno, místní korso, četně navštívené, hemžilo se mladým lidem. Na náměstí objevovaly se dámy a slečny v hedvábných pláštích, zabělaly se šaty, čepečky a zavanula vzduchem jemná vůně. Zahrčel i kočár, všechn jakoby květinami naplněný, vezoucí dámy v růžových a bílých toiletách do malostranské Besedy. jejíž sál v prvním patře bohatě byl osvětlen.

Jindřich s Vilémem vstoupili do sálu, odloživše zimní kabáty v garderobě, se zřejmou zvědavostí, koho zde naleznou. Jindřich stále spěchal, aby dostali ještě místo u stolu, při němž seděli rodiče a přátelé Bohuščiny. Oči jeho rychle zatěkaly sálem. Nalezl je, sedící v rohu, odkud dobře bylo viděti na všechny strany.

Představil Viléma. Byl tu otec Bohuščin, divný, zježený, jaksi lysinatý muž plachého pohledu, vybledlých očí a neupraveného zevnějšku, tiše si stále cosi brebtající, pak matka, hezká, smutná paní s velkýma, zvědavýma očima, poněkud vyhublá, s vlasy černými a přihlazenými, syn Jeník, gymnasista, nápadně otci podobný, stále se neposedně vrtící, a dva mladí muži, ochotně k této rodině sklonění, patrně ctitelé Bohuščini. Jen slečny tu nebylo. Účinkovala dnešního večera a odešla již za jeviště.

Přisedli ke stolu. Starý Mareš, otec Bohuščin, nabídl Vilémovi místo vedle sebe.

„Tak dobře všechno uvidíte,“ řekl s úsměvem, dívaje se zcela jinam, „co se nám tu na Malé Straně rodí.“ (Naklonil se a zašeptal.) „Tuze maloměstské je tu všechno, a co uslyšíte, pouhý diletantismus. Velikých illusí nemějte.“

„Co hraje slečna Bohuška?“ otázal se Vilém. Oba mladí muži se pohnuli. Větší, herci podobný zlatník Jedlička, se čehosi zalekl. Prsty jeho, splétající se v umělé tvary, rozpletly se a zachvěly.

„Dvě Lisztovy rhapsodie,“ odpověděl Mareš, „ale tu nikdo ničemu nerozumí.“

Paní Marešová pokývla hlavou.

„Naše Bohuška zde nerada hraje,“ řekla, „ale, prosím vás, jsme tu na Malé Straně — a jak by mohla odřící?“

Jeník si tiše bručel pochod z Fausta, bubnuje si k němu prsty na koleně. Jemně pihovatá tvář jeho stejně jako tvář otcova velice byla nápadna svou barvou. „Bože, čemu je podobna?“ myslil si o ní Vilém, a napadlo mu: „Ano, kůži pstruha.“ Představa tato velice odpovídala skutečnosti.

Jindřich přisedl k Jeníkovi a ke druhému mladému muži, knihkupeckému účetnímu Včelákovi, menšímu, zavalitému a jako Jedlička herecky oholenému člověku, kterýž stále potřásal hlavou, ruce si mnul a čemusi se smál.

„Jak se daří slečně Bohušce?“ otázal se, pohlížeje do hnědých očí gymnasisty. „Nemá tremu?“

„Ne, ona hraje Liszta výborně,“ odpověděl Jeník.

„Uslyšíte brzy!“ poznamenal Včelák, zašilhav šibalsky modrýma očima a zapištěv jako myš.

Vilém pozoroval starého i mladého Mareše a přes to, že si již jejich pleť porovnal s kůží pstruha, stále viděl na jejich tváři cosi zvláštního, nápadného, co vězelo v očích, ale co nemohl rozpoznati. Konečně uviděl, co je to. Víčka oční měli oba Marešové tak teninká jako papírek, tak že oči byly až na povrchu.

„Které číslo má slečna?“ otázal se Řetovský, rozhlížeje se po obecnstvu, jež přecházelo kolem stolů.

„Třetí,“ odpověděl Mareš, „potom si k nám přisedne. Teď nemůže, odpusťte.“

Jindřich, šeptající právě paní Marešové, že k nim přijde a že přinese slečně starou rytinku, zaslechnuv poznámky o Bohušce, radostně se usmál.

Včelák podotkl k Jedličkovi, že všechna společnost je tu jen k vůli Bohušce, a oba se potěšili touto myšlenkou.

„Naše Bohuška,“ vypravovala paní Marešová, pohrávají si cvikrem, „byla u slečny Vítkové, a ta jí řekla, že by Beseda bez ní byla prázdná. Třikrát přišli páni v rukavičkách prositi, aby hrála. Prosím vás, jak by mohla odřící? Všichni tolik prosili! A ta slečna Vítková má známost, víte o tom?“

Včelák i Jedlička ochotně naslouchali, rozprávající tento tichý hovor do všech směrů. Paní Marešová všecka potěšena vypravovala jim do podrobnosti, co řekla Bohuška včera večer, co dnes ráno, co v poledne a co před chvílí. Oba byli blaženi, že mohou poslouchati o ní takové intimní zprávy.

U jednotlivých stolů již společnost zasedla. Převládala růžová barva. Slečny s vysokými náčeskami, s pentličkami ve vlasech, s pravidelnými afinami, v těsných vysokých živůtcích, s krátkými, úzkými rukávy a bílými rukavicemi, až k rameni dlouhými, jako růže vykrašlovaly jednotlivé rodinné hloučky. U všech stolů odehrával se stejný proces. Všude ostražitě a zvědavé oči matky, která si myslila: „Má dcera je dnes krásná!“ Všude dva tři mladí muži, kupící se kolem nafintěné, jako ovoce vonné dcerky, již třeba i hloupost byla přízdobou, a všude chladný otec se zlatým řetězem, který by byl rád seděl někde ve vedlejší místnosti při pivě a kartách.

Všecka tato společnost se znala jako na malém městě. Jindřich pozoroval s něžnou zálibou jejich úsměvy, pozdravování a vzájemné navštěvování. Viděl dokonce na nich cosi jiného než na společnosti Nového nebo Starého Města, kde bývalo vše volnější, širší, velkoměstské. Zde bylo několik dam, které tu měly své trvalé, dědičné trůny, zde bylo cosi starodávného, cosi neměnného, jakési dávné způsoby místní, jakási barva čistě malostranská. Cítil, že tu zanechává šlechta ve svém úřednictvu, jehož velký díl zde udával barvu, trochu zvyků a vnějšího chování. Toto pátrání působilo Jindřichovi teplou radost, poněvadž myslil při tom na Bohušku, představuje si, jak ona by rychle a bystře našla tisíce podrobností, jak by řekla mnoho případného a tklivého tam o té vadnoucí slečně, sedící se šedivým, hubeným, ani se nehýbajícím otcem, v jehož černém kabátě žlutal se řetízek se stužkou kteréhosi vyznamenání.

Vilém Řetovský, který zde byl poprvé, způsobil znatelný rozruch. U všech stolů se mluvilo o něm a všude se hádalo, kdo je. Cítil, že vzbudil zájem a polichotil již svými tmavými očima všechny slečny a dámy. Bylo mu příjemno, že se takto se všemi seznámil. Pohledy jeho a jejich byly jako vyměněné navštivenky. Od té chvíle jakoby se byl dávno se všemi znal. Velice mu lichotilo, že u dvou stolů sedící slečny, přes to, že je bavili dokonalí šviháci, kdy se dalo, obrátily pohled k němu a lehounce, jako ze sna se usmály.

„Doktor Humhal je tu taky,“ zašeptal Mareš k své ženě, „a s paní! — Neohlížej se . . . tam ne! Uvidíš jej, teď tiše sed!“

Paní Marešová všecka znepokojena se vrtěla, ale dlouho nemohla vypátrati doktora Humhala.

„Ten si měl vzít Bohušku,“ zašeptal Jedlička Jindřichovi, „miloval ji od dětství. Holečku, to byly historie! Nemůžete si pomyslit, co chudinka vytrpěla!“

V té chvíli si Jedlička se Včelákem stiskli ruce.

„Ona není hezká,“ podotkla Marešová živě o paní Humhalové, poněkud se zarděvši, „je přepadlá a černá. No, jsem ráda, že jsem ji uviděla. Povídají, že je velmi hodná.“

Vstoupil starý pán se šedivou bradou a zlatými brejlemi. Pohleděl po veškeré společnosti a, usmívaje se, kynul rukou na všechny strany. Zasedl ke stolu uprostřed, kde sedělo pět dam, a vesele se s nimi bavil.

„Předseda!“ poznamenal Mareš k Vilémovi, kterýž si povšiml, že podobizna tohoto pána visí v sousedním pokoji.

V té chvíli ozval se za jevištěm zvonek a opona se zdvihla.

Vystoupil hezký mladý muž se zježeným černým vlasem, s malou hlavou a velice červenými rty, a pokloniv se, přednášel proslov. Obsah byl nejasný až do konce. Vše tam bylo gigantické, vše bylo vroucí, vše se neslo k ideálu. Některá slova zvláště se básníku líbila, tak že jich vícekrát užil, a poněvadž byla cizí, stala se nápadnými. Tak zaslechl Jindřich slovo „rytmus“ a Vilém slovo „nostalgie“. Autorem proslovu byl sám zježený přednášející pán, jehož černé oči zářily opojením. Potlesk byl prudký a srdečný, jako mezi dobrými známými, kde sláva básnická nemá takového významu, aby budila závist.

Druhým číslem byl zpěv malé slečny v bílých atlasových šatech se zelenými pentličkami, jejíž útlé, drobné tělíčko všecko se při zpěvu horoucností třásl. Hlas její byl vřelý a silný, kovového zvuku, neobyčejně lahodný. Bylo až nepochopitelné, jak z těchto malých hubených prsou může tolik silného hlaholu tryskati. Zpívala píseň skřivánčí z Hubičky, a veliká její ústa tak značně se otevírala, že se podobala neopeřenému pískleti. Velký, vyhublý nos její jediný prozrazoval, že je slečna starší. Po krátkém čísle jejím strhl se divoký potlesk. Malá slečna děkovala a, napřímivši se rychle, jala se ještě odvážněji a horlivěji zpívat některé slovácké písně. Po zakončení vyběhl na jeviště mladík ve fraku a podával slečně kytici růží. Uchopila ji živě a, kloníc se všecka šťastna, pátrala hnědýma očima kamsi ke dveřím, kde prudce tleskalo několik pánů.

Přišlo třetí číslo: Bohuška Marešová v bílých, crepových šatičkách, plná gázu na šiji, s krásnými plavými kučery na skráních přehrála dokonale a silně dvě Lisztovy rhapsodie. Hned jak vstoupila, v sále se vše radostně pohnulo. Nastalo něco, co bylo patrné, zjevný projev lásky všech k této mladé, graciesní krasavici velikých šedých očí. Způsob, jak seděla, jak kladla ruce na klaviaturu, jak se dívala, jak zářila pochopením její tvář, všechno se spojovalo k čistému, vroucímu účinku. Líbezná tělíčka její jakoby celé cítilo, jakoby celé žilo touto hrou a jakoby sedělo na židli vzdušně, andělsky lehce, jako bílý obláček. Obecenstvo bylo zaujato nejen hrou, ale i půvabem Bohuščiným. Některé slečny hořely opojením a nadšením. Paní Marešová všecka zardělá rychle dýchala. „Jindřich mluvil pravdu,“ myslil si Vilém, pocítuje jako všichni zvláštní, okouzlující půvab mladé Bohušky.

Potlesk byl nesmírný. Páni povstávali a nadšeně volali. Na jeviště opět vyběhl mladík ve fraku s velikou kyticí růží a orchideí. Bohuška klonila se v bělostných šatech lehce jako květina a tvářička její, ovinutá zlatem hebkých vlasů, podložená bílým gázem a ozářená nadšením zdála se měkkou, jako růžovou barvou lehounce zachycený obraz.

Jindřich mimoděk vzpomínal na Liszta, o němž mnoho četl. Povšimnuv si pak vzrušeného Viléma, usmál se laskavě. Vilém v té chvíli

si představoval, jak by toto krásné Bohuščino tělíčko v rukách svých stiskl a k sobě přivinul.

Po tomto velikém úspěchu vstoupila Bohuška do sálu s kyticí, zavěšena v rámě mladíka ve fraku, a lehounce se provinuvši mezi stoly, přisedla k matce. Obecenstvo všecko jaksi okřálo, jako květnatá louka příjemným deštěm.

IX.

Vilém nápadně oživil a všimal si jen Bohušky, oslovuje ji a koře se jí. Vypozoroval ihned všechny její přednosti, všiml si plných, dětsky pootevřených rtů, představuje si, jak by je líbal, povšiml si hezkého, kočičího nosíku s krásně vyobloučeným chřípím, i pěkných rukou, které se neustále snažily mluvití právě tak dokonale jako její rty. Vyhledával jejích očí s přesvědčením, že ji za pět minut k sobě připoutá, a mluvil tak směle a tak naučeně, že projevoval tím neustále svou převahu nade všemi. Cítil, že všichni mladí muži shledali v něm orla, že všichni kapitulují, a že Bohušku již unáší. Bylo mu příjemno v této jistotě, a všecken blažen vmýšlel se do sousedních párů, kteří moc a kouzlo jeho cítili. Zdálo se mu, že vzlétá volně, za obdivu všech.

Brzy však shledával, že mu neprokazuje Bohuška více pozornosti než druhým pánům. Byla sice laskavá, usmívala se naň, vyslechla každé jeho slovo, ale taková byla i k Jindřichovi i k Jedličkovi i ke Včelákovi. Laskavost její rozlévala se po všech stejně, jako se rozlévá sluneční teplo po všech předmětech. Jak si povšiml, že se dívá stejně vlídně na Včeláka, nebo Jedličku, jako na něj, pocítil zlost jakousi, která mu byla nesnesitelná. Vrtěl se jako hříbě, ocitnuvši se poprvé v chomoutu. Byl uražen, rozmrzen a ačkoli si říkal, že se musí přemoci, a že by si škodil, kdyby svůj pocit prozradil, přece se neopanoval a jal se Bohušce vyčítati, že je skoupá, že mu ubližuje a že se s ním nechce bavit.

Ocitl se poprvé mezi ostatními, aniž je překonal, a toto podivné poznání velice jej rozčilovalo. Stával se i kousavým a posměvačným, ale ničeho nezměnil. Stále vroucněji hledící oči jeho, stále zvyšované koketování i jemu zdály se již ubohé a směšné. Přátelství, jež Bohuška projevovala Jedličkovi a Včelákovi, nedráždilo ho tak, jako zvláštní úcta a uznání, jež měla k Jindřichovi. Tento jemný poměr nemohl pochopiti a velice se jitřil. Měl stále touhu Jindřicha nějak pokořiti, nějak jej učiniti směšným, ale cítil, že by jen sobě škodil, a přemohl se.

Jindřich byl velice šťasten. Tvář jeho zrudověla a oči ztmavěly. Byl si vědom toho, že se naň Bohuška dívá s úctou, a pociťoval milé, krásné rozechvění. Rozeznával i to, jak se Vilém mívá účinkem svých starých zbraní a všecken potěšen mluvil živě i vtipně.

Bohuška, když Viléma Řetovského poprvé shlédla, pomyslí si: „Jaký krásný člověk!“ Podávajíc mu ruku, všimla si, že ji políbil zcela jí novým způsobem, než byla zvykla, že vyhledal rty lačně roztouženými a cítícími růžové kloubky prstů, že je dlouze políbil a tak dívného cosi do zachvění rtů vložil, že se jí zdálo, jakoby ty rty něco jejím prstům pošeptaly.

Když se pak s ním i s druhými bavila, rozeznávala vše, co Vilém cítil, aniž dala co znáti. Za její laskavosti osvícenou tvářičkou ničeho nebylo viděti. Zajímalo ji velice, že se Vilém snaží pomásti jí hlavu, a tak, aniž se nadál, sváděla s ním bitvu. S rozkoší lidí, kteří pochopili plány druhého hráče, zcela skryta odrážela jeho útok. Plesala v srdci a jsouc zároveň rozradována úspěchem na podiu, stávala se laškovnou a roztomilou. Věděla však i o tom, že se Jindřich raduje z její povýšenosti, rozuměla jeho srdci, které se snažilo zachovati si její úctu, a rozuměla i Jedličkovi i Včelákovi, kteří se domlouvali starým přátelstvím a se smutným pohledem provázeli každé její laskavé slovo. Zdálo se jí, že je jí všech lito, že by chtěla všem způsobiti radost, všechny nějak potěšiti, a bylo jí, jakoby všechny vroucně milovala.

Věděla však i o pýše a nadšení matčině, o roztržitosti otcově i o těkavosti Jeníkově, který netrpělivě očekával nové číslo. Toto pochopování všech srdcí, toto zapomínání na sebe a tento živý soucit se všemi, činily ji tak milou. Ona jaksi rozdávala štědře každému to, čeho si přál, nebo čeho potřeboval, ona byla jaksi v tolika osobách, kolik bylo ostatních. Přizpůsobovala se všem nebo bojovala, s kým bylo nutno bojovati, aniž vše to bylo zjevno. A tak se každému zdála roztomilou. Lidé ješitní rychle se do ní zamilovali; ale právě u těchto lidí bylo cosi nebezpečného pro ni. Jak se jich sešlo několik, a ona musila současně s nimi mluvit, shledávali, že je ke všem laskava a ihned byli uraženi. „Je falešná kočka,“ myslili si, ale poněvadž jim a jejich lačnické ješitnosti bylo třeba rosy, vraceli se k ní opět, aby slyšeli její přívětivé pochopení.

Na programmu bylo ještě pět čísel. O jedenácté hodině byl konec akademie a sál upraven k taneční zábavě. Starý Mareš všecken jaksi nevrlý vyzval ženu, aby šli domů. Bohuška se zaradovala, ne, že se jí chtělo domů, ale aby potěšila otce. „Ano, ano,“ řekla mu živě, „máš pravdu, nelíbí se mi tu.“

Mezitím, co odnášeli stoly a co mnozí odcházeli, vzdálili se i Marešovi se všemi čtyřmi mladými pány. Noc byla temná, větrná a sychravá. Marešová bedlivě zahalila Bohušku do bílého pláště. Světla v chraстicích svítilnách se zachvívala. Několik kočárů stálo před Besedou. Mladí páni s Bohuškou šli napřed, manželé sami vzadu.

„Nemusil jsi chodit,“ řekla Marešová muži, který nyní stále bručel na celý večer. (Pronesla slova ta tiše, skoro jako nesměle.)

„To vím; nemusil jsem vůbec jeti do Prahy. Tři dny tím zameškám, a snadno se může státi, že nedodržím lhůty. Však se mi nechtělo, ale to stálé psaní, že Bohuška bude hráti, a že se všechno na ni těší... No tak! Hrála, a je už po hraní! Jdem' domů! No tak! Nic se nestalo, jsme zase tam, kde jsme byli! Kdybych byl nepřijel, bylo by to bývalo stejné!“

„A že jsi nás zase po dvou měsících viděl, to nic není?“ namítla přítupkle, obrátivši k němu ve světle svítilny lesknoucí se oči.

„Hm, prosím tě,“ odvětil, stáhnuv nepravidelné rty, „v práci člověk nemá smyslu pro takové věci.“

Marešová již mlčela. Hezká tvář její se všecka zamračila. „Ty nemáš pro nás vůbec ničeho!“ pomyslíla si. „Ani nepřijedeš, ani peněz nepošleš. Děti hubnou hlady, Bohuška se musí dřít, a já musím stavět se veselou a lhát, že nám píšeš, že nás máš rád, že jsi hodný otec, a že máme všeho dost.“

Mareš znal dobře toto její zaryté mlčení. Chápal, co si asi žena myslí, a bylo mu nepříjemno. Ostrá jakási zlost rostla v něm, jakási rozmrzelost na vlastní slabost, že okamžitě neodejde, že ještě s ní mluví a nějak se s ní nevypořádá rozhodným činem. Každé její slovo jakoby jej tížilo a uráželo. Ačkoli se doma ukázal jednou za čtvrt roku, přece se mu zdálo, že jej žena tíží a že mu ve všem překáží. Tento pocit byl tak ostrý, že věřil i jakési pohromě svého talentu, že se mu zdálo, jakoby mu tato nepříjemná bytost seděla na křídlech. „Kde bych byl, kdyby mi byla do cesty nepřišla!“ myslíval si. „Všecko by bylo jiné! Hned po svatbě jakoby mi všecko nadšení nohama šlapala! Cítil jsem v sobě tolik sil, tolik touhy, tolik vůle, ale její střízlivé, nechápavé oči všecko tak náhle pomrazily jako jedovatý vítr!“

Shledav, že mlčí a že se mračí, zamyslíl se. Šli podle sebe daleko za dětmi a pány, oba naplnění hořkostí, oba mučeníci ve vlastních očích. Marešová krčila se do starého, vatovaného pláštiku a neměla již úmyslu promluvit. „Však vím, že zítra budeš bůh ví kde,“ napadlo ji zašeptat si, „a nadarmo bych mluvila! Znáš tě dobře! Zamračíš se, svedeš všecko na mne a uletíš! Kdož by doufal v něco jiného!“ V té chvíli zaujaly ji starosti o živobytí. Počítala v duchu, mnoho-li má peněz a jak vystačí. Připomněvši si, že jí muž ničeho nepřinesl, rozčilila se poněkud, ale ani slova neřekla. Tíha života a mračna starosti zcela ji přikryly. Šla sklíčená, jakoby byla menší a starší.

Mareš poněkud odstoupil a šel s ní ve vzdálenosti asi tři kroků. Nohy jeho nebyly přímé, našlapovaly, jakoby byly omrzlé nebo rheumatické. „Ani den tu již nebudu!“ myslil si, pociťuje v té chvíli ulehčení, „ráno se ztratím a již mne neuvidíš!“ A představoval si, jak vstane časně, jak se tiše připraví, jak žena ani nemukne, jak se bude stavět, jakoby spala, jak si sám složí věci do vaku a jak bez poznámky, dokud budou ještě děti spát, odejde. Blažená radost rozlila se mu nitrem, a myšlenka, že bude zítra opět volný, na chvíli jej potěšila.

Bohuška rozeznávši, že nejdou rodiče těsně spolu, pochopila, co se děje a, nedávši na veselé tváři své ničeho znáti, v srdci zaleknuta počkala na otce.

„Nebud' smutný, tatínku!“ řekla, pohlavši mu ruku.

„Znáš ji přece!“ odvětil tiše. „Víš, jak to umí, jak člověka urazí a otráví! Vždycky tak se mnou jednala! Věť, že si myslím, kdybych raději nežil!“

Bohuška si povzdychla, jakoby otce politovala. Pohlédla naň útrpně a dohonila pak pány, kteří se opět kolem ní shlukli. Zvláštní tíseň a lítost seděla jí v srdci; měla temné tušení čehosi smutného ze života otcova, a známé jí pocity soucitu k neštěstí otcovu opět ji pronikly. „Maminka je divná,“ pomyslíla si, ale v té chvíli prolétla jí srdcem něžná láska k ní, k té smutné, tiché, prosté ženě, představila si ji

opuštěnou, bez peněz, trpící a úzkostlivě domácí hrůzu svého života zakrývající, a soucitně se po ní ohlédla. Zdála se jí uzounká v ramenou a jako stařenka již.

Mladí muži jeden přes druhého snažili se Bohušku zaujati, každý ovšem po svém způsobu. Včelák a Jedlička viděli se nejbližšími přáteli, nesli střídavě kytici, kterou dostala v Besedě, vypočítávajíce žárlivě každou vteřinu, aby některý nenesl déle. Oba byli velice rozveseleni. V této náladě Včelák rád zapištěl jako myš a Jedlička zajodloval jako Tyrolák. Myslili, že je to krásné, a při každé příležitosti provedli tuto hlasovou svou hru. Bohuška se vždy vděčně zasmála, oceňujíc ne tento nevкус, ale dobrou vůli jejich.

Jindřich s Vilémem o Bohušku zápasili. Bylo poprvé, kdy Houška se stal Řetovskému patrným a silným. Až do této chvíle pokládal jej za snílka a pošetilce, jakých ženy nemilují, za sladkého dobráčka, který u žen špatně pochodí, poněvadž běře vše za falešný konec. Dnes pojednou musil si doznati, že je nevinný názor jeho jakousi mocí, čímsi, co je živou silou, co ovládá stejně mohutně ženský svět jako jeho světáctví. Poznáváje udiven tuto pravdu, pocítil zvláštní strach i tíseň. Nejprve se zlobil na Jindřicha, usiluje pokořiti jej, ale nyní uznával, že se přítel před ním pozvedl a že je nutno uznati jej. Všechn zaujat a udiven pomyslel si, že tušil v něm cosi silnějšího, že by byl nikdy nemohl býti přítelem člověka, který by ničím nevynikal.

Bavili se živě. Ubírali se Karmelitánskou ulicí, tou chvílí zcela prázdnou. Studený vítr letěl za nimi. Černé chmury nesly se výš. Se střech a říms domů prášil se lehký, vymrzlý sněhový prach a kladl se řídké ulicí, po níž jej vítr rozprádal a zanášel do skulin dlažby i za rohy starých domů.

Vilém si povšiml, že je v odpovědích Bohuščiných, jaké dávala jemu a Jindřichovi, zvláštní rozdíl. Laskavé její věty, jež se mu zdály s počátku stejné, jevily se mu nyní zcela rozdílnými. Soudil z toho, že pohlíží slečna na ně zcela různě, a snažil se s podrážděnou žárlivostí nalézt, kdo je jí milejší; ale tuto otázku rozřešiti nemohl. Cítil jen, že úcta její k Jindřichovi je vyšší než k němu. Pak rozeznával, že si přeje jíti chvíli s Jindřichem sama, že by mu ráda něco řekla, že je přítel jejím důvěrníkem. Všechn rozmrzen i jaksi překvapen přistoupil ke dvěma pánům, již nesli kytici a bavili se s Jeníkem, aby splnil přání slečnino, jež dovedl vycíti.

Jindřichovi i Bohušce v té chvíli jakoby se ulehčilo. Předmět rozmluvy se rázem změnil.

„Nebudou se přátelé hněvati, slečno?“ otázal se Houška všechn potěšen a rozveselen.

„Ne. Proč? Oni se nikdy nehněvají. A pak, vy a oni — je rozdíl. S vámi mohu mluvit o sobě a s nimi mohu mluvit jen o nich. Všimněte si, aby byla zábava, musím vždy sestoupiti k jejich citům, k jejich zájmům, kdežto vy dovedete sestoupiti ke mně. A toho je mi někdy zapotřebí. Právě jako v této chvíli.“

Jindřichovi lahodila tato přátelská slova.

„Chtěl bych vám vždy a ve všem rozuměti!“ řekl vlídně.

„S vámi jsem trochu svá, zábavou s vámi urovnávají se mé myšlenky a srovnávají se mé boje. Musila jsem vám to říci, abyste mi zcela porozuměl a leccos si nesprávně nevykládal.“

„Ach, prosím . . . slečno . . .“

„Nehněval jste se, že jsme odešli tak brzy z Besedy?“

„Naprosto ne. Proč?“

„Těšilo vás to přece . . .“

„Jen potud, že jste tam byli vy, jinak ne.“

„Musila jsem však odejít. Byl tam jeden pán se svou chotí, doktor Humhal, bývalý můj nápadník, pro nějž jsem mnoho vytrpěla, a přítomnost jehož všecku náladu mi kazila.“

Jindřich se poněkud zasmušil. Svit z minulosti, který její poznámkou na ni padl, zanechal dojem zvláštního sklamání, jemuž však rozuměti nemohl. Dýchal rychleji, a hrdlo jakoby se mu sevřelo. Vzpomněl si, že i Jedlička mu cosi podobného řekl.

„A milovala jste jej?“ otázal se tiše.

„Ne. Byla to podivná komedie. Přivedli toho člověka k nám, když mi bylo třináct let. On byl již přes třicet a nosil dlouhé černé vousy i vlasy, mluvil moudře a hrál krásně na klavír. Jak jsem přišla ze školy, již byl u nás, zpíval slovácké písně, tleskal rukama a ve všem mne poučoval. Říkal, že si mne vychovává, a já, nechápajíc ničeho, vysmívala jsem se mu. Nikdy bych se ho byla nedotkla, jak se mi protivil! A rodiče sjednali s ním, že si mne vezme, až dorostu! Poněvadž jsem byla veselá, a on byl laskavým k mým žertům, které jsem si z něho tropila, ráda jsem se s ním bavila, a z toho všichni usoudili, že jej miluju.“

„Byl asi bohatý . . .“ podotkl Jindřich.

„Velice. O to rodičům šlo . . . když sami velké jmění své ztratili a když se před světem chtěli udržet.“

„Vy jste měli jmění?“ otázal se Houška živě, ačkoli dávno již všecko dobře znal.

„Ano, naše jmění bylo značné, a když jsme se ocitli na mizině, měl nás doktor Humhal zachrániti. Na celé věci nebylo by ovšem nic zvláštního, ale ten člověk nebyl všední, on mne velice miloval, velice trpěl . . . a to bylo to divné, co zanechalo tu hořkost. Nechápala jsem jeho bolest, smála jsem se mu a jistě jsem jej často strašně poranila. Když jsem pochopila, že si mne chce do opravdy vzít za ženu, pronikla mne taková ošklivost, že jsem vykřikla zděšením a prchla před ním. Tehda však jsem nevěděla, co činím, a rázem jsem vyhodila i zachránění naše. To vše se mi vysvětlilo později. A tak tyto příběhy s Humhalem byly samá skrytá hra, samý závažný rozpor, že zůstavily divnou sklíčenost a trpkost v mém nitru. Pochopíte, že jsem tam zůstat nemohla.“

„Ano, ale nemusila jste se omlouvat.“

Usmála se dojata laskavým jeho hlasem. Obrátila se pak a pátrala po rodičích. Jindřich povšiml si jejích očí, na něž padal svit lampy a pomyslně si: „Jaké krásné a hluboké jsou její oči!“

„A prosím vás,“ otázal se důvěrně, „jak mám rozuměti Včelákovi a Jedličkovi?“

Pohlédla naň a usmála se.

„To jsou hodní lidé, dobří přátelé. Známe se z Besedy, oni rádi přednášejí, nebo provádějí spolu žertovné výstupy.“

„A zdá se, že vás oba milují.“

Bohuška chvíli mlčela. Zamrzela ji tato otázka, a nevěděla hned, co by řekla.

„Ano, podobá se tak,“ rozhodla se, „myslím si to taky; ale ani jeden ani druhý o tom nemluví. Jsou oba dobří hoši, a jak jsem upozorovala, mají mezi sebou smlouvu. Právě dnes můžete pozorovat její povahu. Všimněte si, jak nesou moji kytici, jak pozorně a jak přesně podle času. Na oba musí vyjít stejná chvíle. Rozdělili se o mne, a nežárlí na sebe. Snažím se plnit sama tuto jejich smlouvu a nikdy nejdu s jediným z nich na procházku. Dám-li jednomu kytíčku, dostane takovou i druhý; píšu-li jednomu, píšu i druhému; dostane-li jeden podobiznu, dostane ji i druhý. Ba i slova rozpočítávám, abych nikoho neošidila. Oba nás navštěvují, oba mi přinášejí dárky, ale vždy najednou a vždy stejné hodnoty. Vymyslili si pro svou lásku slovo přátelství, jsou tedy oba moji milí přátelé. Jsou šťastni, a nelhu, řeknu-li, že je mám ráda. Shledala jsem na nich mnoho dobrých vlastností. Jedlička je zlatníkem; sedí v krámě otcově, vystřídává se s krásnou svou sestrou, kteráž mu dopřává odpolední čas. Včelák je účetním u většího knihkupce na Ferdinandově třídě. Což vám se nezalíbili?“

„Mám je rád,“ odvětil Jindřich, zahleděv se zblízka na Bohušku, „poněvadž vás oni mají rádi. Vidím v nich cosi lepšího, poněvadž mají smysl pro vznešenější srdce.“

„Nelichotí mi,“ poznamenala, zapýřivši se.

„Mluvím upřímně. Jiný úsudek o nich mítí nemohu, poněvadž jsem s nimi dosud nemluvil. Znáám je jen z vaší společnosti.“

„Porozumíte-li jejich dobrotě, budou vám příjemni. Jinak se vám objeví velice směšnými . . . ale vám ne, vy jste dobrý člověk.“

„Snad jsem,“ zasmál se, „a snad se jim nevysměju.“

Bohuška se starostlivě ohlédla.

„Nezlobil se pan Mareš?“ otázal se Jindřich, pozoruje její ohlížení.

„Ano, je mrzutý, ale to jsou veliké historie.“

Jindřich věděl o všem, aniž co Bohuška tušila. Znal celou minulost této rodiny od očitých svědků a věděl mnohem více než sama Bohuška. Kdyby byla vypravovala o manželství rodičů, byl by se nedivil, ale za to by se byla ona divila, kdyby byl on vypravoval. Politovala otce, ale Jindřich, věda o všem, politoval i paní Marešovou, kterou měl rád, a jejíž těžký život byl mu jasný. Neřekl ovšem, že co ví, ale vyjevil, že je matka Bohuščina milá, trpělivá, laskavá paní.

Došli do Všehrdovy ulice ke starému jednopatrovému stavení, do něhož se vcházelo velkými vraty, mimo stavení na rozsáhlý dvůr vedoucím, kde stály povozy, a kde v pozadí bělal se starý mlýn na Čertovce. Zde seskupili se kolem Bohušky všichni průvodci. Vzala kytici a, vybírajíc z ní růže, podělila všechny své soudruhy i Viléma,

který se bez příčiny hlasitě zasmál. Když přišli Marešovi, páni se poroučeli. Včelák s Jedličkou vrátili se k Malé Straně, Jindřich s Vilémem ubírali se na řetězový most Františkův. Šli rychle, aby se zahřáli.

X.

Chvili mlčeli. Vilém, všecek zahořklý, několikráte se zasmál. Byl jaksi zmaten a uražen, aniž rozeznával své pocity. Nemohl se nijak povznést ze své stísněnosti a stále byl náchylen říci něco hrubého, něco vzteklého, aby setřásl před Jindřichem své pokoření. Styděl se, ale Jindřich si toho ani nevšímal, nechápaje podobných pocitů ješitných lidí.

„Jak se ti líbí Bohuška?“ otázal se Řetovského s malou tísni v prsou, kterou si vysvětliti nedovedl.

Vilém zatáhl hlavu do límce zimníku a tak pohnul rameny, jakoby se rozmýšlel krátce, co říci, ale bylo v něm shromážděno takové množství nevrlosti, že se neovládl.

„Komediantka, která si vodí medvídky na řetízku!“ řekl a zasmál se hlasitě svému úsudku.

„A myslíš to vážně?“ překvapen otázal se Jindřich.

„Ano, velice vážně. Je chytrá, ale nemá vášně a citu. Rozum ji vede, rozum, příteli, studený rozum. Ničím na světě se nedá strhnouti, jednání její bude vždy korektní!“

„Soudil jsem, že tě velice zajímala.“

„Ano, zajímala. Rád se obírám divčím srdcem, ale tu jsem brzy rozeznal obratného kočího, který má osliky na řetízku. Jak shledala, že se nedám spoutati, ztratila pro mne zájem — jako já pro ni.“

Jindřich cítil, že se Vilém zlobí, a že úsudky jeho nejsou pravdivy. V mysli měl všecka Bohuščina poslední slova, slyšel její hlas, její příjemné důvěrné šeptání, viděl její něžnou tvář, plavé kučery, šedivé oči, bělostné zoubky v růžových ústech, a poznámky Vilémovy zdály se mu vzdáleným, zbytečným šuměním větru.

„Ty tak, já jinak,“ řekl živě, jakoby chtěl dáti důraz na svá slova, „a jak vidíš, vracím se šťasten, potěšen její laskavostí.“

„Líbila by se mi, kdyby byla vášnivá,“ mluvil Vilém hrubě, kterýmž způsobem ulehčovalo se jeho tísni, „a kdybych sevřel její mladé tělíčko v náručí! Což o to! Hubičky její by byly sladké! Je vše na ni měkké, útlé a kypré!“

Jindřicha tato slova urazila a zamrzela. Mlčel již. Šli dlouho podle sebe. Oběma vracely se obrazy dnešního večera. Jindřich byl poněkud pobouřen zprávami o doktorovi Humhalovi, zapřádaje si je do života Marešovy rodiny. Shledával, že se vše shoduje, že krise za krise letěla tímto manželstvím. Brzy obíral se více rodiči než Bohuškou, hledaje světla, jímž by si objasnil Mareše, s nimž cítila Bohuška, i Marešovou, s níž cítil on. Z toho však, co věděl, těžko bylo nalézt vlastní nitro.

Vilém nebyl již tak rozmrzen. Poznámkami, jež pronesl, poněkud nitro své vybouřil. Tiseň jeho se rozptýlovala a měkký zjev Bohuščin v bílých crepových šatech nabýval nového půvabu. Působil naň teplou, jemnou smyslností, jaká v mužích probouzí silný stesk, a představy

jeho jakoby se sjednotily v nejluznější obraz jejího těla. „Je krásná kočka,“ pomyslí si, „a bude mou! Hraje skrytě, ale z těch všech bláznů nikdo ji nerozumí.“

Šli po mostě. Prkna chodníku praskala, sníh skřípal. Světla na nábřeží a mostech třásla se, jakoby je někdo chvílemi rázem sfoukl a mžikem opět rozžal. Neměla záře, ale podobala se hvězdám v zavlhých, předdeštných, jasných nocích. Po zamrzlé řece šustil zmrzlý sníh, kupě se v závěje po březích ostrovů. Z ulic zapadalo sem hrčení kočárů i kroky spěchajících jednotlivců. Střechy mlýnů a věž vodárenská nápadně ostře prozrazovaly své linie. Hradčany s Malou Stranou a Karlův most pronikaly šerem nočním jen lehce, ba pohádkově, složitou jakousi architekturou, jež připomínala stará, slavná města. Obraz jejich podněcoval fantasií a rozkvétal pak v tajemnou krásu. Oba páni, vytrhnuvše se na chvíli ze svých dojmů, pozorovali tento nádherný div.

„Přece mne někdo zajímal,“ promluvil konečně Vilém zcela již mírným hlasem, uchopiv Jindřicha a přitisknuv si ho k sobě, „a sice pan Mareš se synem. V těch něco je, to jsou zajímavé figury. Barva jejich tváře je jako kůže pstruha. A jak divné oči mají! Zdá se mi, že je ten starý šelma!“

Jindřich, jemuž bylo objetí přítelovo velice příjemné, pokývl hlavou, aby naznačil, že i jej zajímají tito lidé.

„Znal jsi Mareše?“ otázal se.

„Ne, nikdy jsem o něm neslyšel.“

„Život jeho je pestrý román,“ sděloval Jindřich s nápadnou ochotou, pociťuje touhu vypravovati Vilémovi o rodině, kterou upřímně miloval, „a znám jej dosti dobře. Něco mi pověděla sama Bohuška, a něco mi sdělili lidé.“

„Taková dcera nevzala se jen tak, věř mi; jistě předcházely bouře. Kde je svatý klid, tam se líhnou husy a buchty.“

„Ona velice vytrpěla. Dověděl jsem se náhodou od člověka, který chodil s Marešem do školy na Malé Straně, o osudech této rodiny. Člověk ten je celkem chudás, notářský písař, šedivý již a příliš nedůvěřivý, ale vzbuzuje lásku a oči má tak přívětivé a čisté, že mu zcela věřím. Znal jsem se s ním dávno a často jsem zaslech, jak říkával: ‚Když jsme s Marešem u sv. Tomáše...‘ Tehda jsem neznal Bohušku a nepozastavil jsem se při jeho poznámkách, ale když jsem s ní chodíval již, tu při poznámce písařově jsem tušil, o koho běží. Dohodli jsme se brzy, a pověděl mi zajímavé věci. Mareš byl jediným synem bohatého měšťana. Dům jejich stál v Tomášské ulici, a na Malé Straně známi byli svým stykem s předními literáty a politiky. Scházeli se tam četní lidé, vybraná společnost a několik kněží k domácím zábavám. Tuto společnost soustřeďovala matka Marešova, silná, krásná, energická paní, která vládla celým domem, mužem i synem úplně. Nikdo nesměl ničeho proti její vůli učiniti. Na štěstí byla chytrá a rozvážná. Měli jediného syna, jemuž našetřili jmění, a o nějž všecy malostranské slečny se ucházely. U nich se i divadlo hrávalo a k nim, jak se závistivě sdělovalo, přišel i arcibiskup i kterýsi hrabě. Stará paní chtěla msti ze syna vysokého politika a všemožně usilovala ošiditi osud a tuto

budoucnost skvělou mu zajistiti. Ve své síle a chytrosti viděla moc, kterouž nikdo přemoci nemůže. Byla přesvědčena, že řídí všecku synovu budoucnost určitě a jistě, že pamatuje na každou nástrahu i každé nebezpečí, že výborně syna vychovala a že mu i ženu nalezne. Syn však byl velice eroticky založen, snílek, v duši umělec a v povaze nestálý. Svou vůlí a silou tak mu vnutila svá přání, že je dlouho plnil, aniž mohla rozeznati vlastní jeho povahu. Zkrátka, neznala vlastní dítě, jež jednalo podle ní a ne podle sebe. A tu přišla láska. Bylo tehda Marešovi asi dvaadvacet let, když se zamiloval do dcerky jednoho z malostranských učitelů. Byla prý krásná, černooká, velice nadaná a znamenitá pianistka, ale neměla pražádného jmění. O jejích očích prý napsal Hálek báseň, a i Neruda prý chodíval za ní. Nevím, co na tom pravdy, ale zdá se, že byla skutečně zajímavá a krásná. Milovala prý Mareše, jemuž říkali Pepíček, tak mocně, že odmítala všechny své nápadníky, jichž prý bylo ohromné množství. Otec její, jemuž nebyla tato láska proti mysli, uvážíš-li, co Marešovi znamenali, říkával prý, že ani pochopiti nemůže, jak silně se dceruška jeho do lásky začarovala. Byla prý slepá a ke všem radám chladná. V té době však vyhlédla stará paní synovi svému nevěstu, neteř jednoho z pražských bohatých farářů, a ustanovila, že bude za rok svatba. Tato neteř je nynější paní Marešová, matka Bohuščina, a byla prý velice milá a hezká i bohatá. Líbila se staré paní, a nebylo divu, že byla energická matka přesvědčena o štěstí synově. Tu však se dověděla, že miluje učitelovu dceru. Napřímila prý se před Pepíčkem jako císařovna a tak prý přísně promluvila, že neměl odvahy ujati se své lásky. Celý rok bylo zápaseno, až zvítězila matka, jak se dalo očekávati. Mareš vzal si neteř farářovu, cudnou, něžnou dívku s prostoučkým názorem, a matka jeho domnívala se, že vyhrála synovu budoucnost. Bylo hodováno, přijelo mnoho děkanů, mnoho politiků i spisovatelů, pobavili se a rozjeli se zase. Pepíček dostal dům. Pod dozorem staré paní zdáli se příliš dětinnými manželi; zvláště mladá paní Marešová zcela byla nezkušená. Tu však se stalo něco, co se nedalo vypočítati, a co matka neočekávala. Dcera učitelova, ona černooká, smutná krasavice, kdesi u Chuchle vrhla se před vlak, a hezké, štíhlé její tělo, běloučký, tenký krček, hluboké oči i bílé ruce — vše bylo roztrháno na kusy. Bílý její závojek, který prý jí velice slušel, zadrhnut byl do roztržené šije a všečen byl krví nasáklý. Zpráva o tom otřásla celou rodinou Marešovou. Stará paní přičinila se, aby příčina sebevraždy byla v novinách zamlčena i překroucena. Snažila se i synovi namluviti, že bylo v minulosti ubohé dívky cosi záhadného, a že asi nebyla zdráva, ale rozčilení jeho těžko bylo upokojiti. Věděl určitě, proč se zavraždila . . . a tou chvílí se proměnil. V prvních dobách jakoby pozbyl veškeré lásky k životu i poslušnosti k matce. Vše zdálo se mu zbytečností a marností, na ženu svou počal se zlobiti, aniž věděl proč, a když se naň tiché oči její něžně i toužebně zadívaly, zdálo se mu, aby jí udeřil prudce do tváře. „Ona způsobila to neštěstí, jen ona,“ myslil si. Stal se záhy člověkem, který neměl klidu a který vyhledával v pití uklidnění. Nitro jeho příliš bylo rozcitlivěno, srdce příliš polekáno. Nepříjemný, svíravý tento pocit, nemohl unést. Zdálo se mu, že se neustále cosi v něm

chvěje, a že jej mučí stálý strach. Přítel jeho pravil mi, že se ukázaly již tehda šedivé vlasy na jeho skráních. Bylo mu asi tak smutno, že musil do hospodského hluku a hrubostí se osvobozovati. Nechápu tyto pocity, ale bylo prý to takové. Prováděl všelike výstřednosti — a tu počalo utrpení jeho ženy. Pokud já mu rozumím, řekl bych: Tiché utrpení. Mlčela a byla smutná. A toto mlčení velice prý jej dráždilo. Všecko sváděl na ni, ona byla ubožák vším vinna. Pochopíš, že takovým způsobem počalo zvolna jmění jejich se rozpadávati. Přišly děti. Čekalo se, že rozervanost Marešova pomine. Pak zemřel jeho otec a po roce i přísná matka. Nic však se nezměnilo. Naopak, ukázalo se něco jiného. Přicházela k nim mladá žena, bydlící v jejich domě, prý hezká, cikánsky snědá, s očima černýma, lačná lásky i peněz. Netrvalo dlouho, a sblížil se s ní. Co však bylo zvláštní: Bohuška vyrůstala a vždy otce více milovala než matku, a vždy se jí zdálo, že je nešťastný pro ni. Slyšela jen jeho stesky a křiky, nikdy její. Ona mlčela, kdežto on stále své hříchy omlouval slovy: Ty jsi vším vinna! Kdyby nebylo tebe, neutrácel bych, nehýřil, s cizí ženou se nestýkal. Malá Bohuška tomu věřila. Zdá se, že podnes zůstal jí tento křivý dojem z mládí, a že podnes otci věří. Jak jsem vypožoroval, namluvil jí i to, že byl v něm zničen její vinou umělecký talent. Snad si to i myslel, snad tomu sám věřil. Tím však nanese na srdce tiché ženy takové balvany utrpení, že zůstala pro vždy smutná. Však jsi dnes viděl, jak je zlomena, jak je tichá a nesmělá. Později se ona žena z jejich domu odstěhovala, muž její byl truhlářem, ubožák prý, dokonce souchotinář! Paní Marešová nevěděla ani, kam zašli, ale po roce uslyšela, že od muže utekla. A tu i Mareš se vzdaloval domova na delší dobu. Rozházeli již všecko jmění, nebylo ani krejcaru, a bída se ukázala. Pracovati neuměl, ničím vyučen nebyl, do ničeho se mu nechtělo, ale nejméně asi se mu chtělo živiti ženu a dvě děti. Ženu označoval vždy za všecko své neštěstí, a teď by ji měl ještě živiti! Vyhledával jen, jak by jí utekl a vymyslel si brzy zaměstnání odpovídající jeho talentu. Jezdil po venkovských městech a maloval olejem podobizny podle obyčejných fotografií. Žena častokráte ani nevěděla, kde je, a často po kolik měsíců neposlal domů ani krejcaru. V malování takových podobizen nabyt velikého cviku. Bohušce se po otci velice stýskalo, ale netušila, že žila s ním ona žena. Někdy se stalo, že náhle přijel domů, že byl k ženě i dětem dobrý a že hodlal zůstat doma. Stalo se to patrně tím, že se se svou milenkou rozhněval, že se mu znechutila, a že se v něm na chvíli svědomí probudilo. Pln dobré vůle a na zlost milence utekl domů. Dlouho však se nezdržel. Brzy se mu zprotivila tichá žena, které opět vyčetl, jak těžce se na něm prohřešila. A teď si představ, jaká bída byla u Marešů a jak bolela, když dříve měli všeho dost! Stal se ovšem pokus dorůstající krásnou Bohušku zasnoubiti s boháčem, ale to selhalo, když děvče vše prohlédlo. Nezbylo tedy nic jiného než práce. Musili všichni vydělávati. Paní připlétala punčochy a šila košile, kdežto Bohuška s Jeníkem kreslili vzorky k vyšívání na stolní prádlo, nebo pokrývali bronzem jednotlivé linky na litých křížích pro hřbitovy. Na venek snažili se s úzkostlivostí zachovati dojem bývalého svého lesku. Bohuška

učila se zpěvu i hře na klavír, a Jeník studoval gymnasium. Večer dlouho do noci všichni pilně pracovali. Ubohá holčička, ubohá! Necítíš s ní? Nedojejí tě její osud? Není to smutné, že si teď doma zasednou v netopeném pokoji ke práci? Nemáš teď tu krásnou plavovlásku mnohem radši? Má zlatá hlavička, srdce bolí nad její laskavostí a trpělivostí!"

Vilém patrně dojat hleděl k zemi.

"Ještě ti povím malinký příběh o Bohušce a Jeníkovi," pokračoval Jindřich, všechn jsa vznícen a příjemně blažen, že dojal Viléma, „malý příběh, který mi sama sdělila. Hořelo Národní divadlo. Záře z požáru prokmitala toho večera stromovým Štělečského ostrova do oken domečku, kde Marešovi bydlí. Bohuška s Jeníkem, tehda ještě děti, slzíce, kreslili pro žida do Celetné ulice vzorník. Žid řekl jim, že budou pro něj pracovat, ale že chce vidět všechno, co dovedou, aby tedy nakreslili takový vzorník. Bohuška vybrala nejlepší své vzorečky, a dali se do práce. Když však hořelo divadlo, a při jeho svitu když kreslili, zatoužili, jako všichni Češi tenkrát, věnovat něco na divadlo. Počítali velikost vzorníku, přidávali i méně krásné vzorky, jen aby bylo práce co možná nejvíce, a vypočetli si, až všechno nakreslí, že za ohromný ten vzorník dostanou dvanáct zlatých. Šest chtěli věnovat na divadlo a šest matce. Pracovali ze všech sil, nechtělo se jim ani spát, šeptali si, jak se těší na svůj skutek, a když po několika dnech práci dokončili, sbalili vzorník a chvátili k židovi do Celetné ulice. S očima svítícíma předstoupili před žida, který byl samý ryšavý vous, ba který měl i na nose vousy, a podali mu několik metrů dlouhý vzorník. Žid si prohlédl vzorečky, zamyslel se a řekl: „Dobře, uvidíme!“ Děti čekaly. „Co chcete?“ otázal se žid. Bohuška pozvedla k němu šedivé oči: „Peníze přec!“ Žid se rozesmál: „Peníze? Za vzorník? Ne, za vzorník se nedává nic!“ Děti se vzaly tichounce za ruce a odešly domů.“

Vilém zapomněl již na dojmy z Besedy. Příběh dětí Marešových naplnil mu nitro. Byl upřímně dojat. „A Jindřich je určitě do Bohušky zamilován!“ pomyslel si.

Došli do Žitné ulice, kde se rozloučili. Jindřichovi překáželo, že se Vilém nerozblouzní, ale přes to byl velice šťasten. Cítil, že vypravování jeho Viléma dojalo.

(Pokračování.)

Z KRESEB MIKULÁŠE ALEŠE K NÁRODNÍM PÍSNÍM.

V. ERBEN:

Kulturní problémy.

Jsou nadšenci, jimž dnešek a oblast Arijců souborem jsou dokonalostí. Podívají-li se v zad anebo zavadí-li zrakem o kultury sousední, hned čelo vraští — ach, barbaři! — a, hne-li někdo někde prstem, aby jen o vlas změnil scenerii, překypují mravním rozhořčením, zvedajícím se od samého dna jejich dobrých duší.

Řekněte jim, že lidé hynou bez chleba a bez přístřeší, ač myslí-li se chlebem sousto syté a přístřeším trochu lepší bydlo, než je bouda psí, řekněte jim, že zítřek tisícům a tisícům hrozivým jest příznakem, že není pro ně klidu, leda v tupém nemyšlení, že není pro ně v té schlubné obci lidstva ani tolik radostí životních, kolik dopřává jich příroda jakékoliv plaché lesní zvěři, pokrčí prostě rameny:

„Jsou výjimky . . .“

A řekněte jim, že zdá se vám kulturní svět velkolepou parforční honbou, při níž my, ubozí civilisovaní, štváci i štvanci jsme všichni napořád, a při níž co chvíle ozývá se příšerné halali nad kusem, který s mroucím okem bezmocně klesá v rozdupanou polní prst — zápasy jedinců, rodů a tříd ukažte jim, zápasy plemen a národů, vlekoucí se bez konce a bez konce s neutuchající vřavou, a zeptejte se jich, je-li i to příznakem dokonalosti našeho společenského útvaru. Pokrčí zase rameny:

„A myslíte, pane, že jest možno člověka předělati v anděla? Bylo a bude.“

Ale nám ani to „bylo“ ani to „bude“ nejde na rozum. Obracíme se zpět do nejtemnějšího středověku, v doby, které moderním mravokárcům nejvhodnějším jsou objektem ku kaceřování ubohých předků; zajíždíme do pyšných sídel velmožů a k rytířským skromným tvrzím, smějícím se vesele mezi černými hvozdy, mezi zelenými lány polí; do opevněných vcházíme měst, ke kupcům bohatě zásobeným a k řemeslníkům, žijícím v blahobytu; a k zemědělcům obracíme se, k těm pilným včelám všech krajin a všech věků, k jejich dřevěným chatrčím, k jejich dětsky prostým duším, vděčně se radujícím z každé krůpěje blaha, již Bůh zkanouti dal do jich tvrdého života — a porovnáváme — a v mysl neodbytně vtírá se nám otázka, je-li dnes opravdu líp, než bylo jindy, stala-li se opravdu taková změna k lepšímu, aby jí oprávněno bylo dnešní naše velikášství.

Tenkrát málo bylo lidí gramotných, a pověra byla, čarodějnice pálili — přírodní vědy byly v plénkách, studenty mořili holou latinou — a bezdýmného prachu neznali, ani bronzových děl, ani ocelovaných kuliček, jen tak po sprostou meče sobě ozubovali na nepřátelském brnění — ale to vše zdá se nám býti zcela podřízeného významu,

neboť všecky vymoženosti teprve ovocem, jež z nich vyrůstá, nabývají ceny, a ovocem tímto musí býti nezbytně — spokojenost.

Jsme spokojeni? Jest nám život alespoň tím, čím ptáku koruna lípy rozvitá, motýlu vonný květ, zajíci kyprá zeleň lučiny?

„Jsme,“ odpoví snad člověk duše otupělé, nemající smyslu leda pro vlastní břich, pro vlastní hnízdo, náhodou snad zabezpečené a měkce vystlané; ale

„Nejsme,“ zaburácí ryčně z millionů úst, a budou to ústa pastorků socialních, a budou to ústa šelem ještě nedosycených, a budou to ústa lidí měkkých, srdce soucitného, a budou to ústa těch, jež nedokonalost, buďsi kdekoliv a jakákoliv, ostře na duši pálí a činí až k hněvu nervosními.

Toto „nejsme“ více nám platí, nežli ono „jsme“; neboť jest příliš mnoho lidí, kteří tak volají, a jsou mezi nimi lidé opravdoví, hledající ne pro sebe ale pro společný stůl.

Co jest jmenovaným cílem kultury, co jím bylo vždy? Povznesení člověka, vymanění božího tvora z otroctví!

Byly kultury a omezovaly svou činnost na vybraný kruh — kultury aristokratické — na několik rodin, na jeden národ, na tu, onu třídu společenskou, na tu, onu konfesi. Co vedle toho leželo, nebylo už bližním, jen tak metlou boží, od níž sobě třeba pomáhati, anebo zase božím darem, z něhož možno bez všelikých skrupulí upravit si tučné snídání. Daleko, daleko byli od sebe lidé vzdáleni, moře a horstva dělila je, nenasytná lačnost, ale hlavně blbý předsudek superiority, dědičný lidstva hřích.

Dnes sblížení jsou hmotně všichni lidé, obývající zeměkouli, a předsudky, lidi od sebe odpuzující, měly by býti známy jenom asi tak, jako lidožroutství, které kdysi také u našich předků panovalo. Vždyť na předsudcích těchto hlodají vznešená slova myslitelů už tolik tisíciletí! Dnes nemělo by býti nikoho, kdo pod baronem anebo pod pánem s nějakým portepé, pod hodností akademickým anebo pod měšcem zlata, tak a tak nabitým, vidí už jen stádo lidem podobných živočichů, určených dobrotivým tvůrcem na jeho zisk a kratochvíli. A nemělo by býti nikoho, komu by v bratrském objetí různost jazyková neb náboženská vadila, a kdo by snažil se v pravověrectví a vlastenectví pro svou hrubou nesnášenlivost, pro svou podlost otrokářskou hledati sobě gloriolu.

Dnešní kultura měla by býti všelidská a měla by býti již v jedno sloučena s duší člověka dvacátého století.

A jest?

Není! — Ba, dlužno říci, že po krásných nábězích z předminulého a minulého století dostavila se reakce, již vážně ohrožena jest kulturní úroda. A jak by ne? Vidíte přece, komu plody se stromu vědy padají v nastavený klín. A všimli jste si básníků, jimž imponuje šampaňské? A pozorovali jste zvířecí lačnost mass a jejich prodejnost? Ach, dokud apoštolé, mužně vzdorující biřicům, hlásali slovo boží na ulicích měst, na horách a na pouštích, dokud zpívali nadšenci čarovně krásnými slokami, dokud ohniví demagogové vrhali se na barikády

a vlastní krvi psali historii svých až ztřeštěně velkých duší, dotud bylo všelidství opojně sladkým a svůdným snem. — Ale potom přišla věda, a věda jest suchoparem, i ta nejpłodnější, a přišli řemeslníci ve zcela všedních zástěrách, a klepali svými kladívky na nádherné novostavbě, a potom vplížili se šplhavci učiněnými průlomy, a konečně otrapové z kořalen jali se hlásati podle prastarých receptů svatou válku proti všemu, co čímkoliv nad ně bylo povzneseno. Jaký div, že poklesl zájem, že dostavila se ochablost, že dostavil se konečně i hnus! Otrapa z kořalny a naparující se šplhavec byli nápadnější než tichý, upřímný pracovník, je viděli lidé a řekli si: To není dílo reformační, z toho nepojde povznesení, z toho pojde ponížení člověka a leda přesunutí břemene s osoby na osobu. Zmizela důvěra k novému hnutí, a v poetických duších vyvstalo v obnoveném lesku panstvo z rokoka, vyfintěný vesský zámček, sestřiháný park a pávi na balustrádě. „A nebudu-li třeba tím milostpánem v atlasových kalhotkách, tedy nějakým abbé, důstojným na venek, ale méně důstojným v intimních tété-à-tété, anebo alespoň panem Francem v premovaném burnusu.“

A tam stojíme dnes. Na jedné straně dělník a s ním svorně námezdný inteligent, snažící se ne o společenskou reformu, ale každý pro sebe o větší plat za menší práci. A na druhé straně více méně doznaná renaissance buď neplodné mystiky, buď lesklého rozkošnictví. Široký námět, obsahující v sobě dispoice pro pochod v před celé kolossální armády lidstva, rozptýlen v bezpočet otázek zájmových, jež vzájemně si překázejí a vzájemně se potírají. Věda pracuje s napjetím sil a se zdarem, jak nikdy nebývalo, ale úroda její jest předmětem kramaření, svárů, úsilí loupežného a slouží spíše rozvoji aristokratismu v lidstvu, než aby jej podlamovala. Ona jako opium působí na lidi hospodářsky silné, činíc z nich rozmařilce, neschopné vítězně stéci bastion velkých idejí; s ní rozmnoženo vnadidlo na lidi hospodářsky slabé, aby bez fysického nucení, z pouhé touhy po masných hrncích skláněli šíje v otrocké chomouty a čela k poníženému uznání své méněcennosti.

Pokročili jsme příliš daleko v oboru kultury hmotné, ale nepokročili jsme ani o vlas v oboru kultury mravní a tím přivodili jsme přítomnému lidstvu více nesnází, nežli se zdá. Snad by nám bylo nyní volněji, kdybychom žili v čiré nevědomosti, o suchém chlebě, vydání žaru letnímu a zimním sněhům, tvrdým životem lovců, pastýřů, primitivních zemědělců. Bylo by trampot víc, ale bylo by více podnětu přituliti se k sobě, bylo by více lásky; sváteční chvíle byly by vzácnější, ale právě ta vzácnost zvýšila by cenu jejich, radost z nich byla by hlubší, a trvalejší byla by radosti té ozvěna.

Jenom, že to — už nejde. Je nás příliš mnoho na zemi na takovou robinsonádu, a nedostává se nám k tomu už dětské naivnosti.

A kultura aristokratická? Jaká? Jaký feudalism jí může býti podkladem? Dnes není korunou meč, a není korunou berla biskupská, stojíme si příliš blízko a cítíme až příliš člověčinu, kde dříve domnívali jsme se míti své polobohy. Mlha nimbu není dosti hustá, aby nám na tu malou distanci přebarvila pravědní skutečnost na přeludný

chrám bohyně Vznešenosti. Čím vynikají nobili, uchování z věků minulých? Ani fysickou silou, ani větší intelligencí, ani vypjatější energií vůle, ani ušlechtilejším fondem citovým. Praničím! Nebýti tradice a nebýti uchovaných hodnot v latifundích a v oboru veřejné správy, jaká byla by pro ně dnes distinkce? Dnes peníze a vyspělost duševní jsou společenskou korunou, ale s těmito hodnotami nelze zakládati dynastie. O druhém nemožno činiti poslední pořízení, a první jest až příliš kutálivé za nynějšího hospodářského ruchu. Proto jsou marny všecky snahy o konservaci aristokracie bývalé — jaké by při tom musilo být bohopusté bourání, a kolik musilo by vypuštěno býti vzdorné lidské krve — a proto jsou také marny všecky snahy o vypěstění nějaké aristokracie nové, která by zkožnatělé duši lidstva alespoň přechod učinila snadnějším.

Musí býti tedy pracováno se vším možným úsilím na vybudování velkolepého, jasného kulturního chrámu, v němž by všichni lidé bez výjimky shromáždit se mohli ku společné, rovné práci a k společnému modlení.

Nepotřebujeme otroků, otročí nám mrtvá příroda svými nevyčerpatelnými silami; jenom oživit ji, vdechnouti jí ducha svého, jest úkolem člověka. A úkolu tomuto, dík neúnavným pracovníkům v oboru přírodních věd a dík praktikům, vykonavatelům jejich myšlenek, čím dál, tím více zadost činíme.

Ale kultuře této není možno stavěti základy ze zmrzačených lidských duší. Co jest velkolepé, je také těžké. Potřebujeme tedy k velkolepému sociálnímu útvaru silného člověka, a síla je tam, kde je zdraví. Zdravé duše pěstiti, ve hrudích králů stejně jako ve hrudích proletářů, takový jest úkol, a velkým, v pravdě moderním, kulturním činitelem jest vše, co na tomto poli pracuje a dodělává se zdaru. Ať je to náboženství podle ducha Kristova, ať přesvědčivé volání filosofů, ať nadšená a čistá demagogie.

Kultura mravní, směřující k ozdravení duší a k zdravému vývoji lidí budoucích, měla by se státi heslem všech lidí dobré vůle; ona zůstala pozadu za kulturou hmotnou a musí ji dohnati, nemá-li tato státi se zabahnilou mělčinou, na níž loď lidstva, nadějně ženoucí se v před, uvízne, stroskotá, shnije. Člověčenstvu je třeba křídel.

JIRÍ SLOVÁK:

O paprscích Becquerelových a látkách radioaktivních.

Vděčností a obdivem odměňuje lidstvo zpravidla jen ty badatele, jichž tvůrčí duch obohatil je o stroje a o zařízení, jež skytají pohodlí, slouží dopravnictví, jsou podporou lékařství, jež jsou způsobilé zjednatí blahobyti a bohatství, nebo jež napomáhají přepychu; zkrátka: u „vděčné“ paměti lidstva tkví jen jména těch, kteří prospěli mu praktickými vynálezy. Který poněkud intelligentní člověk nezná jmen vynálezců stroje parního, přístrojů vzduchoplavebných, telegrafů, dynamostrojů a elektrických motorů? Kdo odpírá obdiv vynálezům fotografie, fonografů, osvětlovacích zařízení elektrických, galvanoplastiky a metallostegie?

Mužům takým dostává se také zpravidla zasloužené odměny hmotné.

Nepřeceňuje však lidstvo práce jejich, připisuje jim samým jen zásluhy o epochální vynálezy? Byly by na př. všechny ty velkolepé vynálezy elektrické bývaly možné, kdyby nebylo bývalo objevů a poznatků Voltových, Ohmových, Oerstedtových; kdyby nebyli obohatili vědu svými výzkumy Arago, Sturgeon a Faraday? Měli mužové zde jmenovaní kdy na mysli praktické výsledky svého vědeckého badání? Pracovali snad pro hmotný zisk, když v laboratořích po celý život svůj pátrali po pravdách a zákonech přírodních?

Čím byl lidstvu Faradayův objev, že se budí v uzavřeném proudovodu proud určitého směru, kdykoli proudovod ten k magnetu přibližujeme nebo jej od něho vzdalujeme — a přece jest zákon ten podstatnou myšlenkou pro sestrojení dynamky, tedy vlastně původem celé elektrotechniky.

Obecenstvu velkoměstskému častěji již byly předváděny objevy velkého, ač mladého badatele J. Hertze o vlnách elektrických; zda nepatřivalo na ně jako na pouhou experimentálně-fyzikální zábavu? A čím jsou mu dnes, kdy Marconim dovedně byly využity pro telegrafii bezdrátovou? Podobně se to má také s objevy, jež v posledních několika letech se vykonaly na poli elektrického záření.

Čím byly massám lidstva práce a objevy Angličana Crookesa o hmotě zářící, čím práce Francouze Lenarda o paprscích katodových? Pouhou, bezcennou hračkou. A přece byly práce ty podnoží německému učenici Röntgenovi, aby dospěl netušených praktických výsledků, jež konají — zejména v lékařství — tak vydatné služby.

A nyní opět jména: Becquerel, dr. P. Curie a jeho choť Sklodowska-Curie, Giesel, Crookes, Rutherford, Soddy, Marckwald, Debierne, Elster, Geitel, Heidweiller, Himstedt, Strauss, Berthelot atd. — co chtějí ti všichni se svými paprsky a látkami radioaktivními? Kolik tu jmen, kolik tu horečné činnosti, kolik tu subtilních experimentů, bezvýsledných prací a mnohdy si odporujících výsledků, kolik hypotheses a domněnek! A poštěstí-li se opět některé bystré hlavě i těchto výzkumů prakticky

využitkovat, zda bude mnoho těch, již pamětlivi budou neumorných prací jmenovaných badatelů? Jistě, že se tak nestane. Uspokojení, jež plyne z vykonané práce vědecké, vlastní blažící vědomí, že prospěli lidstvu tím, že odhalili několik tajuplných záhad přírodních, bude odměnou těchto pracovníků; sláva a hmotný zisk budou opět údělem „praktika“.

Roku 1896 — tedy rok po senačním objevu Röntgenově — poukázal francouzský badatel H. Becquerel k tomu, že uran i nejrůznější sloučeniny jeho vysílají neviditelné paprsky, jež — podobně jako paprsky Röntgenovy — pronikají do jisté míry neprůhledná tělesa, působí na citlivou desku fotografickou a rozptylují elektrické náboje.

Pokusy, jež se pak konaly i s jinými kovy a jich solemi, vedly k poznatkům, že takové záření vydávají také thorium, vismut, baryum, olovo a též sloučeniny jejich.

Látky takové nazvány byly radioaktivními. Než v brzkú ukázalo se, že nepřísluší tyto vlastnosti vismutu a baryu, nýbrž prvkům novým, které jsou oběma jmenovaným velmi podobny a byly jim ve smolinci přimíšeny. Kov podobný vismutu nazván dle vlasti pilné badatelky, paní Skladowské-Curie, poloniem; druhému, při baryu nalezenému, dáno — pro zářivost jeho — jméno radium. O radium bylo také spektrálním rozbořem dokázáno, že jest prvkem od barya skutečně rozdílným. Bylo také seznáno, že veškery zde jmenované látky radioaktivní — vyjímaje polonium — vysílají paprsky dvojího druhu: paprsky, jež jsou — jako kathodové paprsky — magnetem odklonitelné, a paprsky, na které magnet nepůsobí, podobně jako na paprsky Röntgenovy. Neodklonitelné paprsky ionisují silně vzduch (činí ho vodivým tak, že vybijí elektrická tělesa); odklonitelné paprsky jeví značnou prostupnost. Polonium vysílá jenom paprsky, na které magnet nepůsobí; paprsky ty prostupují tělesa jen nepatrně.

A opět nový učiněn byl objev, totiž ten, že také jiné látky na př. olovo, měď, aluminium, sklo, ebonit, papír, parafín atd. stávají se aktivními, ozařují-li je jiná tělesa aktivní nebo jsou-li vůbec jen s tělesy těmi v témže uzavřeném prostoru. Radioaktivita tímto způsobem vzbuzená slove indukovaná.

Protože však lze takto aktivované látky drhnutím nebo omýváním zbavit opět aktivity, aktivitu pak jeví ta látka, kterou jsme je drhli nebo omývali, soudíme, že se aktivita s tělesa radioaktivního přenáší výronem hmotným — emanací — na jiná, podobně asi jako se z pižma vyroňují vonná tělíska svrchovaně drobounká, aby celou místnost vůní naplnila. Aktivita indukovaná bývá mnohdy mohutnější té, jež jest na tělese původně radioaktivním — jakoby se z tělesa původně aktivního jaksí jenom zárodky této aktivity přenášely, jež — usadivše se na povrchu jiného tělesa — teprve v plnou mohutnost vyspějí. Thorium indukovaná aktivita vzrůstala na různých tělesích ještě po mnoho hodin, když již indukující thorium bylo odstraněno.

Nabijeme-li těleso, na které indukci aktivitu přenést chceme, elektřinou zápornou, přitáhne záporný náboj částčky radioaktivní na povrch tělesa, a to stane se mnohem silněji aktivním. Leč i vzduch

vysílá emanaci aktivnou na silně záporně elektrovaná tělesa, na př. na dráty; jest tudíž i vzduch poněkud radioaktivní, hlavně vzduch v místnostech uzavřených nebo vzduch, nacházející se přímo pod viditelným povrchem zemským.

Aktivita indukovaná se časem opět ztrácí. Mohutnost emanace není závislá na jakosti plynu, který tělesa obklopuje; vlhkostí a zahříváním se emanace zvyšuje. V dokonalém prázdnu se však aktivita neindukuje. Velice jemnými a dlouhotrvajícími zkouškami bylo prý také zjištěno, že tělesu radioaktivnímu na váze pozvolna ubývá — ovšem jen svrchovaně nepatrně.

F. Giesel soudí, že jest jediné při radiu nezvratně zjištěna původní aktivita; ostatní t. zv. původně radioaktivní látky staly prý se aktivními indukci při styku s radiem ve smolinci jáchymovském a jiných minerálech, ze kterých byly chemicky dobyty. Hlavně při poloniových a thoriových praeparatech bylo pozorováno, že aktivita jejich časem mizí, ač byla původně — po vyvození praeparatů těch z různých nerostů a zemin — dosti značná. Ukázalo se také, že kysličníky thoriové, jež byly získány z nerostů prostých uranu (zajisté také prostých radia), jako na př. z brasilského pisku monazitového, jsou neaktivní, ač thorium jeví aktivitu až 5000krát větší než uran.

Rozpustí-li se některá radiová sůl a odpaří-li se rozpustidlo, sníží se značnou měrou záření; po jakési době dosáhne však aktivita opět původní své hodnoty.

Podobný úkaz se jeví, zahřeje-li se radiová sůl silně do červena. V tomto případě pozbývá sůl také schopnosti indukovati aktivitu, avšak nabývá schopnosti té opět tím, že se rozpustí a rozpustidlo odpaří.

Paprsky Becquerelovy se sice odrážejí; nebylo však lze dokázati ani lomivosti, ani křížení nebo ohybu, ani polarisace jejich.

Ač charakteristické vlastnosti záření Becquerelova seznány byly původně na uranu a jeho sloučeninách, bývají nyní přece zkoušky o radioaktivitě konány hlavně na praeparatech radiových, protože jest jejich aktivita asi millionkrát mohutnější.

Radium jest jaksi repraesentantem radioaktivity, ač ho nebylo posud vyrobeno snad ani celý kilogram, a to ne chemicky čistého. Cena kilogramu radia činila by asi 25.000 K. Účinky paprsků radiových lze třídit na tepelné, fyziologické, světelné, chemické a elektrické.

Radiové praeparaty vyzařují neustále tepelnou energii. Pokusy a výpočty bylo zjištěno, že by stačilo teplo, jež by vyzářil 1 gram čistého radia za 1 hodinu, aby se jím litr ledové vody zahřál až do varu.

Na těle lidském způsobují paprsky radiové zanícení kůže spálenině podobné. Becquerel nosil několik decigramů radiové soli v zapečetěné láhvičce, jež byla zaobalena do papíru a uzavřena v lepenkovém pouzdře, asi šest hodin v kapse u vesty; po nějaké době zanítila se pod lahvičkou značnou měrou kůže, a rána zahojila se teprve po osmi týdnech. Meškati ve světnici, ve které by se nalézalo kilo čistého radia, bylo by nemožno: zničil by se zrak, spálila by se kůže — nastala by smrt. Radiace Becquerelova i z menších množství radioaktivních látek za-

braňuje vývoji bakterií; vůbec usmrcuje níže organisované živočichy nebo alespoň zpožďuje jejich vývoj. Také na různá semena působí paprsky radiové nepříznivě; tak pozbyla na př. semena hořčičná a řechová po delším ozáření své klíčivosti. Čerstvý zelený list radiací barví se žlutě; chlorofyl úplně se rozrušuje. Položí-li se nepatrná částka radiové soli do neprůhledného papíru zabalená, na zavřené oko nebo na spánek, budí se v zavřeném oku pocit, jako by celé oko naplněno bylo světlem.

Různá tělesa světélkují čili fosforeskují, byla-li ozářena paprsky radiovými. Takto světélkuje na př. diamant a sirníky: strontnatý, vápenatý a barnatý; podobně světélkuje i stínítko polepené kyanidem barnato-platičitým (jehož se užívá ku demonstracím paprsků Röntgenových), leč delším účinkem radiace žlutý nátěr stínítka zhnědne, načež přestane světélkování.

Přiblížíme-li kousek radiové soli ke stínítku, blejnem zinkovým natřenému, upozorujeme zvětšujícím sklem na povrchu jeho množství světélkujících skvrn; je-li radium v bezprostřední blízkosti stínítka, jest efekt tak mocný, že činí povrch stínítka dojem rozvířeného světélkujícího moře.

Účinkem paprsků Becquerelových mění se bílý fosfor v červený, a ze vzduchu tvoří se ozon. Skleněné nádoby, ve kterých se uschovávají praeparaty radiové, vlivem paprsků napřed se barví do červena, pak do fialova a konečně černě.

Podobně jako paprsky Röntgenovy, účinkují také Becquerelovy paprsky na desku fotografickou i tehdy, když prošly silnější vrstvou neprůhledného tělesa; potřebujeme-li však ku zhotovení stínového obrazu paprsky Röntgenovými třeba tři minut, vytvoří se též obraz paprsky radiovými teprve asi za tři dny a není daleko tak určitý. Lékaři sotva kdy k podobným účelům použijí radioaktivity. Příčinu neurčitosti obrazu sluší snad hledati v té okolnosti, že radiace činí každou částčku tělesa, jímž prochází, středem nového záření, takže jsou pak stíny neurčité, a obraz je jako rozmazaný.

Pro zkoumání radioaktivity nejdůležitější vlastností jest ta, že paprsky Becquerelovy vybíjejí naelektrované vodiče. V přízemní laboratoři dána byla za účelem spektrálního zkoumání malinká část polonia do plamene a ta již dostačila odelektrovati nabitě vodiče v prvním patře téže budovy. Účinky byly znatelný po několik týdnů.

Tato vlastnost radioaktivity (i paprsků kathodových) dala také podnět ku novým názorům o složení hmoty a o šíření elektrisace v plynech. Atom není nejmenší částčkou hmotnou; tou jest elektron.

Elektron jest nejdrobnější částkou jakési prahmoty, jež obsahuje zároveň nejmenší kvantum elektrického náboje — buď kladného nebo záporného. Z elektronů složeny jsou různým — posud ovšem ještě neznámým — způsobem atomy různých prvků. Atom chemický chová stejný počet elektronů (korpusek) kladných jako záporných — jest neutrální. Oddělí-li se nějakým vlivem (zvýšením teploty, paprsky ultrafialovými, kathodovými, paprsky Röntgenovými, Becquerelovými, nebo chemickým nějakým popudem) některý záporný elektron z atomu, není již atom neutrální; jest pak iontem pozitivním.

Tímto odštěpením záporných elektronů — tedy rozložením atomu v kladný a záporný iont — ionisuje se plyn; přestává býti isolatorem, neboť ionty mohou se vlivem elektrických sil pohybovati: pozitivní v jednom, negativní v opačném směru.

Positivní iont jest téměř téže velikosti jako atom, neboť jest zbytkem jeho, vzniklým odštěpením jednoho nebo několika málo elektronů záporných. Váha elektronu jest asi dvoutisícím dílem váhy atomu vodíkového. Z této nesmírné drobnosti elektronů lze si vysvětliti, jak mohou volné záporné elektrony paprsků kathodových jakož i elektrony magnetem odklonitelných paprsků Becquerelových procházeti molekulárními mezerami těles. Poměrně velké pozitivní ionty mezerami těmi neprostoupí (magnetem neodklonitelné paprsky Becquerelovy). Elektrony i pozitiví ionty vypuzují se ohromnou rychlostí z radia. Tak jako vznikají v trubici Röntgenově nárazem negativních elektronů na stěnu skleněné baňky impulsivní rozruchy etheru (nikoli pravidelné vlny příčné) — totiž paprsky Röntgenovy, tak tvoří se tyto paprsky též nárazem elektronů, z radia vyzářených, na pevné částice hmotné; proto jsou odklonitelné paprsky radiové také provázeny paprsky Röntgenovými.

V době nejposlednější bylo pokusy dokázáno, že lze paprsky radiovými učiniti vodivými také pevné isolatory, jako parafín, šelak, slídu a ebonit; ba i voda destilovaná stává prý se do určité míry vodivou. Rozcházejí-li se již mínění o látkách radioaktivních a o vlastnostech jejich paprsků, různí se mínění ještě daleko více, pokud se jedná o výklad původu radioaktivity a o udržování její energie.

Tepelnou energii radiovou lze ovšem také vysvětliti „bombardováním“ jeho molekul vymrštěnými elektrony. Přírodopytci pokoušejí se nyní vysvětliti i udržování tepla slunečního a hvězdného na základě tepla vyzařovaného radiem, jež samo se neochlazuje.

O původu energie radioaktivní soudí se jednak, že pochází z jakéhosi záření, jež naplňuje celý světový prostor a v látkách radioaktivních se přeměňuje v paprsky Becquerelovy; jinak — a tato hypotéza jest pravděpodobnější — že má příčinu svou v různých hmotných přeměnách atomů radiových. Spektroskopicky bylo prý dokázáno, že v radiu povstává nejméně pět různých změn, a při jedné z nich se tvoří emanace. Takovou změnou tvoří se z radia snad také helium, chemický prvek, který byl dokázán v protuberancích a skvrnách slunečních.

Zbývá nám jen pojednati ještě o dosavadním praktickém upotřebení tohoto nového záření. Doporučí prý se vdechování emanací radiových nebo thoriových jako prostředek proti tuberkulose. Také prý se znamenitě osvědčují radiové paprsky při léčení rakoviny, takže se i navrhuje, aby se do oněch míst těla, jež rakovinou jsou stížena, vsunuly rourky, obsahující malá množství radiových praeparatů.

Než nejznamenitější na konec. Dr. Džonson v Petrohradě prý dokonce objevil, že radium ze vzdálenosti poněkud větší působí velmi příznivě na vzrůst vlasů. Pisatel toho na sobě ještě nezkusil; osvědčí-li se mu však tento prostředek, neopomene zajisté doporučiti jej pánům čtenářům s moderním účesem.

M. JAHN:

Světlý paprsek.

SVÁTEČNÍ LEGENDA.

(Pokračování.)

Ale pak se zamyslíla.
Bádá, zvidá, co se skrývá
v nejasné té duši juna,
zkoumá chvíli, co as vězí
v onom sličném loupežníku,
zda-li tato chmurná duše,
rovná černé, tmavé skvrně,
dávno, dávno nepropadla
sídlům pekla nejspodnějším,
aneb zda-li ještě možno
vyvésti ji, pobloudilou,
na pěšiny světlejší?

A co takto přemítala,
stoupala k oknu s hustou mříží
a přes temné, širé hvozdy
přelétala do dálek.

Den byl kalný, zatažený,
mraky jako šedá křídla
lesních dravců uháněly
hvozdem temně zašefeným,
ale v tom tu jasný paprsek
jako div a zázrak nebes
pronik' mlhu zlatým kopím
a po hvozdě zašefeném
světlo rozlil divukrásné
jako boží zjevení.

Serafita hledí chvíli,
patří jako vytržena
v ono místo nenadálé,
a pak se jí rozsvětlilo
také v její čisté duši
vzácné pravdy úsvitem.

Mysli: Hle, jak slunce chmury
zlatým šípem rozsvětluje,
nemá také láska moci,
aby v duši pobloudilé,
ve tmách noci tápající,
zasvítla září svou?

Sedla zas a přemítala
o Lukově temné duši,
zda-li dosud nekličí v ní
zanedbané símě dobra,
a zda lze je teplem lásky
zahřáti, jak slunce jarní
roztepluje zrní v zemi,
zavlažit je slzou oka,
jako setí zavlažuje
tichá rosa polední?
Vzpomněla si na tu chvíli,
když ji Luka v loktech nesl,
jak byl zvolal jasným hlasem,
když ji vyhrál šťastným vrhem,
a pak jak se podřek' chvatně,

když se zmínil Romanovi
o té šavli damascenské,
ale náhle zarazil se,
jak by zpět své slovo volal,
jak byl něžný této noci,
když jí slova sladká šeptal,
s vlasy hrál si, jako dítě
hraje sobě s jarní trávou
tenkým, útlým prstíkem.

Serafita pevně myslí:
„Není možno, aby navždy
z této duše vyprchala
víra, láska, lepší čáka,
aby v ní tak bylo temno,
že by se v ní nevzkřísilo
někdy nové, jasné ráno,
že by tato pustá duše
nevykvetla, vždyť i stepi
z jara se vždy zelenají,
hřbitovy jsou plny fíjal,
rozvaliny hojně nesou
planých růží bleděrudých —
ne, v té duši ještě dřímá
zasypaný, zaházený,
a přec útlý jemnocit.

Možná, že tu duši přived'
život plný strasti, žele
na ty křivé, bludné cesty,
a že pravou, lepší cestu
zbloudilé té duši může
láska jenom ukázat . . .“

Vzchopila se Serafita,
útlá jako malé dítě,
zrak jí zasvit safírový,
zasvit' láskou neskonalou,
zasvit' velkým odevzdáním,
nekonečnou důvěrou.

Věří pevně, v duši ženy
že se skrývá kouzla plný
talisman, a jím že možno
obrátki k cestě pravé
duše, které pobloudily —
a byť peklu propadly již,
nebi zpět je navrátit.

IV.

Minul týden . . . Serafita
s Lukou žila v tiché cele,
prožívala v opojení
ony sladké noci lásky,
ale slovem neproněsla,
co jí v srdci vyklíčilo,
váhala a vyčkávala,
až by přišla chvíle pravá,
kdy je duše otevřena,
jako slunci otvírá se
ráno kalich květiny.

Jedné noci Serafita
vzbudila se prostřed snění,
rozhlédla se po Lukovi,
ale nikde nenašla ho.
Sedla ticha, přemýšlela,
kam by Luka odešel.

Měsíc plný v malou celu
zářil světlem opálovým
skrže mříže proplétané,
po zbraních se rozvěšených
zmijemi táh' stříbrnými,
lačnicími po krvi.

V tom tu Luka vešel v celu,
jak by trápen pochybnostmi,
vrásku měl na bílém čele,
oči divně zasmušilé,
usadil se, v dlaně sevřel
tváře dumně stažené.

Serafita tichým hlasem
takto Luku oslovila:
„Co tě trápí, milý Luko?
Vidím po tvé mračné tváři,
že v tvé duši není pokoj.
Pověz, co ti leží v mysli,
otevři mi srdce svoje,
možná že ti najdu radu,
až mi duši odestřeš.“

Mračně na ni Luka pohled',
jak by vyčet' Serafitě
její smělost, v oku jeho

zachvěla se mrazná zloba,
ale rázem s tváře sprchla;
zamyšleně upřel na ni
Luka nový, jiný pohled,
jak by jím děl Serafitě:
Odpust', já se přenáhlil.

Serafita mlčky hledí
na Luku a s jeho zraky
setkavši se roztálými,
tiše, vlídně promluvila:
„Co tě trápí, Luko můj?“

Luka sedl na koberec,
těsně vedle Serafity,
ale slova nepromluvil.
Ústa jeho byla zamklá
jako věčné tajemství.

Serafita objala ho,
polibkem jak zlatým klíčem
otevřela jedním rázem
němé retы Lukovy.

Takto mluví zbojník Luka:
„Týden už se trápím v sobě
podivnými záhadami,
které nejsou k rozřešení.
Hle, já skolil tvého otce,
jeho krev lpi na mých rukou —
a ty místo nenávisti
s láskou stále množící se
ovíjíš své bílé ruce
kol mé šíje poskvrněné.
Či tě otec nemiloval,
či snad byl to jenom otčím,
tvoji lásky nehodný?“

Odpovídá Serafita:
„Byl to otec, dobrý otec,
jakých málo, proto, Luko,
myslila jsem na to dlouho,
nemám-li tě nenávidět,
že jsi zabil mého otce?
Ale pak jsem rozmýšlela:
Kdo ví, jaké divné soudy
přivedly tě na tu cestu,
a snad ani nejsi vinen —

nebylo by lépe, věru,
nežli krevně nenávidět,
raděj v lásce odpouštět,
neb jen láskou, odpuštěním
vina bývá smazána.“

Domluvila Serafita,
Luka v těžkém zamyšlení
hlavu skláněl níž a níže,
klas jak v době dozrání.

Potom pravil Serafitě:
„Ach, tys měla přece otce,
ale já měl jenom loutku.
Loutku? Šelmu zotročenou.
Poslyš: nitro, co v něm skryto,
odestru ti, odhalím.“

A tak dále pokračoval:
„Synem byl jsem klenotníka
v městě — kde a v které zemi,
na tom tobě nezáleží.

V druhém roce mého věku
matka moje odemřela,
odešla v ty tiché světy,
odkud nikdo nevrací se,
nikdy, nikdy, nikdy již.

A tak matky nepoznal jsem
její lásky nepocítil,
za to otec domů přived'
macechu, zlou, lítou ženu,
která otce ochočila,
pod svou patu cele svedla,
že byl jenom hračkou v domě,
jenom k tomu, aby v dílně
celé dni a noci seděl
a za šperky vyrobené
penízky jí odváděl.

Tak jsem rostl prvá léta
prostřed samé nenávisti,
neboť otec v bázni mlčel,
maceše se podroboval,
v mém pak srdci zakrnělo
jako v stínu beze slunce
ono poupě lásky k lidem,

které možná v jiných duších
vychází v tak luzný květ.

Když jsem dospěl, byla ve mně
lačná žízeň, neskonálá,
po znalosti všeho světa,
žízeň velká, neúkojná.
Chtěl jsem jít k mistrům šedým,
napojit se z jejich studny
a pak stát se také mistrem
svobodného umění.

Ale jiné kostky vrhla
macecha, mně nepřející.
Řekla otci: „K čemu to jest,
aby stal se syn tvůj mistrem?
Ať zůstane při řemesle,
tepe zlaté šperky v dílně,
kameny je posazuje —
toť je veskrz rozumnější,
nežli dát jej k mistrům šedým,
platit jim a dary nosit
za všetečnou učenost.“

Otec mlčel, ale já jsem
za něj řekl pravé slovo:
Macechu jsem se schodiště
svrhl dolů na dláždění
a pak prchl z domova.

Bloudil jsem a, že jsem nemoh'
jít světlem, zabředal jsem
stále ve tmy černých nocí,
až mne svedly kroky bludné
k tomu sídlu sbořenému,
kde mne ruce Romanovy
připoutaly v těsný svazek,
jehož nelze rozvázat.

Tak jsem zabřed' v tyto cesty,
mstil se lidem hrozně, strašně
za svůj život ušlapaný,
jemuž lidé cestu k světlu
nenávisť, zlobou krutou
zasekali před lety.“

Luka skončil, zamyslí se,
dýchal těžce, ruce složil

na kolena a pak hleděl
Serafitě v zřítelnice,
v nichžto hrály tiché slzy
diamanty nejčistšími,
z jejichž lomu linulo mu
světlo v duši zázračné.

Promluvila Serafita:

„Luko milý, nepoznal jsi,
co jsou měkké lokty matky,
co jsou její políbení,
pohledy, jež rovnají se
slunci, které z jara přijde
s úsměvem svým divotvorným.
Přišel's maní o to blaho,
jemuž nikde rovno není,
rostl jsi, jak roste bříza
beze slunce na zápačí,
ale sám bys měl si razit
cestu k tomu divu světla,
kterou dosud můžeš najít.
Jenom jestli odhodláš se,
vše zas bude získáno.“

Domluvila Serafita,
v Lukovy se dívá tváře —
a hle, co v nich jasně svítí!
Slzy, ona tichá rosa,
která padá s jeho lící
na barvitý koberec.

Praví Luka chvějným hlasem:

„Ze tvých očí, Serafite,
svítí jakýs vlídný paprsk,
jehož nikdy neviděl jsem,
jenž mi svítí k této cestě
jako zraky mrtvé matky —
ale vím, že vše již pozdě,
duše má že nevzbudí se
z noci šeré, v níž ji vrhly
drsné losy života.“

Odpovídá Serafita:

„Nikdy není, Luko, pozdě.
A byť jenom jednu chvíli
zachytil jsi v duši slunce,
jako bys byl život celý
krácel v jeho paprscích.“

Luka po těch vlídných slovech,
jež mu duši probouzela,
vrh' se k nohám Serafitě,
objal je a takto pravil:
„Serafito, vstaň a chvátej,
otevru ti tajnou bránu.
Vyjdi, zde je tebe škoda,
v tomto šerém doupěti.“

Serafita odřekla mu:
„Ne, mně nelze odtud jíti.
Patřím tobě, Luko, cele
od té první noci lásky.
Ať se, co chce, se mnou děje,
neodejdu od tebe.“

K Lukovi se naklonila,
a že Luka vstáti nechtěl,
tiše k němu přiklekla.

V zrak jí Luka vlídně hlédí
a tak řekl: „Serafito,
řád náš tuhý přísně káže,
bych žil s tebou měsíc pouze
a pak tobě jak těm jiným
jedné noci zkrátil život.
Ušetřím tě, jenom slib mně,
že to hnízdo nevyzradíš.
Slib mně to svou přísahou!“

Serafita hledí na něj,
sotva dýchá, ale přece
sbírá sílu k odpovědi:
„Ne, můj Luko, zavraždi mne
raděj v noci v tichém spánku,
než bych tebe opustila —
aneb se mnou odsud prchni!
Spolu budem' hledat cestu,
půjdem' krajem, kde se jítro
tvoji duši otevře.“

„Serafito!“ Luka zvolal,
prudce objal Serafitu,
zvedl se a vyběh' z cely
v trapné tísní, mučivé.

Serafita čekala ho,
ale dlouho, dlouho marně.

Zatím ve své duši pilně
vážila, co Luka mluvil,
a pak v duchu zaplesala,
že již stojí v půli cesty
k slunci duše Lukova . . .

V.

Divný život Luka vede . . .

Soudruhů se bděle chrání,
Serafitě vyhýbá se
a sám často chvíle dlouhé
mešká v pilném zadumání,
hlavu kloní ve své dlaně
a pak chodí jako ve snách
s čelem k zemi pochýleným,
jak by hledal klenot jakýs,
dávno, dávno ztracený.

Pozoruje Serafita,
že se rodí v jeho duši
člověk nový, jiných tvarů.
Jaký? Dosud těžko říci.
Ale ani mračné čelo
ani jeho kalné zraky
neoklamou Serafitu.
Vidí, jak se pracně, těžce
prodírá z mlh noci tmavých
jeho duše k slunečnu.

Luka, kdysi bodrý Luka,
chodí změněn, k nepoznání,
chodí s duší poraněnou,
sám ji bodá výčitkami,
ale nikdo nechápe ho,
nikdo, kromě Serafity,
která jasně, zřejmě vidí
všecka ona hořká muka,
jimiž duše projít musí
k obrodu a vzkříšení.

Tušila vše Serafita,
ale Luky neptala se,
co ho trápi, tíží v duši,
ale jeho těžké rány
hojila a scelovala
soucitnými pohledy.

Ale jinak Roman s Tomou
pohlíželi na soudruha.
Smáli se mu, že tak plane
pro tu útlou, bledou děvku,
smáli se mu, škádlili ho,
metali naň různé vtipy,
drsné, hrubé, nevybrané,
ale Luka mlčel stále,
jak by neměl odpovědi,
k níž byl jindy pohotově,
a jen skřivil ústa bledá,
která bůhví proč tak schladla,
nebo hodil po soudruzích
pohledem svým nenadále,
jemuž sami jeho druzi
stěží mohli rozumět.

Ale Roman prohlédavě
slídl přece v jeho duši.
Z jeho teskných, bledých lící,
z jeho oka pohaslého,
z posunků, jež provázely
jeho úsměv obojaký,
usoudil, že Luka zvolna
odpadává od své čety,
že ta bílá holubička
v očích krásy nevidané
kouzlo skrývá, jímžto nejspíš
Luku jala v chytré síť,
a že Luka stojí nyní
na záhadné křižovatce,
nevěda, kam dát se dále:
má-li cele přilnout srdcem
ke své bílé krasavici,
nebo ke svým dávným druhům
zase zpět se přiklonit.

Pilně snuje plány Roman,
jak by Luku přived' zpátky
zase v lůno zbůjné čety,
neboť nechtěl ztratit Luku,
jenžto v krvi neutuchlé
odvahu měl nevidanou,

při svém lupu počínal si
prozřetelně, chladnokrevně
a při kvasu vedl sobě
rozjařeně, bujně, statně
a vždy v tlupu vléval život,
žert a bujné veselí.

Napřed stavěl hojný pohár,
častoval ho dobrým vínem,
aby vzkřísil jeho síly,
ale Luka ku podivu
odmítal je pohrdlivě,
nechutně se k němu tvářil,
tvrdě, že mu k hlavě stoupá
jeho síla ďábelská.

Selhal tento prvý pokus,
ale nezmat' Romana.

Plán osnoval ku výpravě
na bohatý klášter blízký,
dopodrobna vypracoval
dobu vpádu, způsob lupu,
všecko na vlas vypočetl,
jak se dostat v přestrojení
do kláštera a pak obrat
svatyň boží o poklady,
neboť věděl, že vždy Luka
smělým lupům dával přednost,
střemhlavě, však opatrně
vždy je proved', že se divil
Roman jeho úskokům.

Na takovou chytit léčku
doufal druha zbloudilého,
řek' mu plán svůj, úlohu v něm
ponechal mu na vybrání,
a též kořist uloupenou
moh' si zvolit podle chutí,
ale Luka zamyslí se,
našel chybu v tomto plánu,
podvalil jej rázem jedním —
a tak selhal Romanovi
i ten druhý pokus též.

(Dokončení.)

PAVEL KRAKOVSKÝ:

Hana.

DRAMA O 4 DĚJSTVÍCH.

(Pokračování.)

Blodek. Ale v tom již on skočí, odhodí matku. vrhne se k vratům a podstrčí pod ně ruce, aby je zvedl. „To nejde, to je bláznovství!“ křičí za ním. Stočil se celý obrovským napjetím. A ty ruce, ty háky ta vrata zvedaly až . . . zvedly!

Hana (těžce oddychujíc). Díky Bohu!

Helenka. Zázrak!

Blodek (dívaje se na Hanu). I lidé mohou dělat zázraky!

Hana (tíše). Ale nestal se ten — zázrak již pozdě?

Blodek, Přiskočili lidé a pomohli odsadit vrata, až bylo lze prolézt — Dým vyrazil ze stodoly, a uvnitř bylo vidět šlehat plameny — Voláme na děti . . . Ale ty se neozývají — „Je pozdě!“ křičí lidé — „Pozdě!“ křičí matka a chce se vrhnout do vnitř — „Držte ji!“ — hřmí on. „Není pozdě, nemůže být pozdě!“ Chytli ji, a ona omdlívá jim v náručí. „Sem hadici!“ Pustili proud vody do vnitř — Dým se schoulil, a on vidí moře syčících plamenů a tam u vrat dvě skrčená těla. „Sem, hoši!“ — Neslyší ho — Což by bylo vskutku již pozdě? Plameny dosahují již k nim . . . I vrhne se do těch plamenů a vynáší obě děti . . .

Hana. Živé?

Blodek. Omdlelé, trochu popálené, ale živé.

Hana. Bohu díky!

Helenka. Buď Pámbů pochválen! (Utírá slzu.)

Hana. A co on? Co on?

Blodek. No, byl také popálen . . .

Hana. Ó, hodně asi . . . víc než . . . Musili ho . . .

Blodek. Odnést. Ano.

Hana. Odnést! (Klesne mu k nohám, objímá je, líbá mu ruce a hojně pláče.) A Jiří si myslel, že je malý vedle mne . . . on, on . . . jenž . . . jako Montblanc . . .

Blodek. Ale vstaň, Haničko, co si jen Helenka pomyslí . . . Předemnou klečet a líbat . . .

Hana. Před tebou klečet . . . celý svět by mne mohl vidět . . . A žádné ženě by to k hanbě nebylo . . .

Blodek (zvedaje ji k sobě a dívaje se úkosem na Helenku). Ale vždyť já, Haničko . . .

Hana. Nesmíš lhát . . . Nezapírej před Helenkou, že tys to byl . . .

Helenka (jež se sepjatýma rukama zbožně pohlížela na Blodka). Já si to hned myslila, milostpaní . . . Milostpán by nedoved' jen tak stát a dívat se . . .

Hana. Vidiš, jak tě Helenka dobře zná! (Odhrnujíc mu rukávy.) Dej mi zulíbat ty drahé jizvy —

Helenka (odkvapí).

12. výstup.

Blodkovi.

Blodek. Ty ne, miláčku! Tuhle! (Odhrne vlasy s čela a ukazuje na jizvu.)

Hana. Ta je také téhož původu?

(Blodek kývne s úsměvem, a Hana, sehnuvši mu hlavu, líbá jej.)

Hana. Co se asi dělo za tímto čelem v těch těžkých chvílích?

Blodek. Co se dělo? Když jsem viděl, jak jedna sekera po druhé uletovala, když jsem seznal hrozný omyl matčin, projelo mi hlavou, že samo peklo nechce pustit svých obětí. A když jsem se díval na tu zoufající matku a stál nad ní bezmocný, připadla mi šílená myšlenka, abych jí dal tou sekerou, aby se tak netrápila.

Hana. Jiří!

Blodek. Ale zase šlehlo mi hlavou, že jsem povolán, abych s tím ďáblem o ty děti tam podstoupil boj na život a na smrt, že uhodila hodina zkoušky. Teď anebo nikdy! I prosil jsem Boha, aby mi dal sílu . . .

Hana. Vyslyšel tě!

Blodek. Vyslyšel. Byl bych v té chvíli snad zvedl celou tu stodolu . . . A když jsem se vrhal v plameny, jakýsi hlas mi šeptal, že to dobře dopadne.

Hana. A dopadlo —

Blodek. Ó, jak vztekle syčely ty plameny, Haničko, když jsem jim ty oběti z drápů unášel! Jakoby tisíce zmijí syčelo kolem mne: „My se ti pomstíme.“

Hana (zaražena). My se ti pomstíme . . .

Blodek. Neboj se, Haničko! Co bych teprve musil vykonat, kdybys ty byla v nebezpečí!

Hana. A proč jsi tohle přede mnou tajil!

Blodek. Dobrý čin nejvíce hřeje, když v plášť mlčení se halí . . . Ale tys řekla, že žena má o svém muži všechno vědět . . . A pak jsi mi vytkla, že jsem se . . . vypínal.

Hana. Odpusť, Jiříčku, odpusť! (Líbá mu ruce — Blodek se brání a přivine ji k sobě.)

13. výstup.

Helenka, Blodkovi.

Helenka (opatrně vchází a postaví další příbory na stůl). Směla bych prosit, milostpaní — Jen na chvilenu.

Hana. Již jdu, Helenko — Promiň, Jiří! (Odejdou s Helenkou.)

14. výstup.

Blodek.

Blodek (srovnává napsané obálky, dává do nich oznámení a odnáší po částech na psací stůl. Po chvíli): Ah, dr. Stehlík . . . ten teď bude umírat strachy, jak se užíví, když se mu tam jeho koncipient usadí — Není divu, chudšas má pouze — čtvrt milionu!

15. výstup.

Hana, Blodek.

Hana (přijde k usednuvšímu Blodkovi a spolehnuvši se něžně na něho). Vidíš, jak se mi stýská po tobě!

Blodek. Kdykoliv takhle Hanička přijde, vždycky mi chce něco říci . . . Co to asi bude?

Hana. Jak jsi to tak mohl uhodnout! — (Stísněně.) Jiříčku, mám na svědomí — hřích.

Blodek (povstav). Hanička — hřích?

Hana. Není snad . . . tak velký — Zamlčela jsem ti cosi . . .

Blodek (couvne). Zamlčela . . . A přece sama . . .

Hana. Ano, sama chce všechno o tobě vědět . . . Ale žena těžce se přiznává k jistým věcem . . .

Blodek (zaražen). Nuže . . .

Hana. Tys nebyl prvním . . .

Blodek. Jakže?

Hana (klidně dívajíc se mu do očí, pokračuje). . . k němuž jsem zraky povznesla.

Blodek (ustoupí — tiše). A to mi mohla Hanička zatajit?

Hana. Myslila jsem, že mohu . . . když mezi námi . . . k ničemu nedošlo . . .

Blodek (žárlivě). K ničemu? Docela k ničemu? Ani k hubičkám?

Hana. Jiří!

Blodek. Ani k jediné hubičce . . .

Hana. Jiří!

Blodek. Odpověz! Chci určitou odpověď, ať již takovou či . . .

Hana. Pamatuj si, Jiří, že, kdyby mne byl někdo před tebou políbil, nestál bys tu podle mne ty, nýbrž on . . . a kdybych vedle něho umřít měla! — Anebo nikdo!

Blodek (oddechne si). Díky Bohu!

Hana (s výčitkou). Tak málo znáš svou Hanu!

Blodek. Promiň, miláčku, lekl jsem se příliš o své štěstí! Nedovedl jsem si nikdy ani představit, že bys někdy byla mohla náležet jinému, a pojednou . . .

Hana. A tvá láska je taková, že by . . . nedovedla odpustit . . . zapomenout . . . smířit se . . .

Blodek. Nedovedu si myslit život bez tebe . . . Ale . . . nebyl by již tak krásný . . . kdyby stín třetího člověka kladl se nám na cestu —

Hana. Teď teprve si budu vážit, že mě Bůh tobě zachoval přece jen čistou . . . Mě často bodalo pomýšlení, že byly chvíle, kdy jsem v myšlenkách se obírala někým jiným než tebou. Já měla vědět, že ty přijdeš si pro mne. A to je můj hřích . . . Tys se neptal, a já mlčela.

Blodek. A kdo byl ten . . . člověk?

Hana. Byl to jakýsi medic . . . známý mého otce, lékaře, jak víš, jenž byl tak trochu jeho učitelem. Častěji k nám docházel . . . Jest tomu již 10 let, Jiříku! Bývali jsme nejednou samotni . . . Počal se mi dvořit . . . Byla jsem nezkušená, osmnáctiletá děvče, jež četlo mnoho, a nejraději knihy, kde se dva měli nejvíc rádi. Blouznila jsem tehdy o někom, velkém, svatém, jehož bych mohla mít nekonečně ráda, jehož bych očima zřela, ústy mluvila, dechem dýchala . . . byla tak celá jeho, že bych byla já on a on já . . . abychom splynuli na vždy, na věky — i tam . . . (Ukazuje vzhůru.)

Blodek. Již tenkrát?

Hana. To mi bylo již tak vrozeno.

Blodek. A hned prvnímu muži nesla své srdce vstříc? (Kývá povážlivě hlavou.)

Hana. Takové jsme snad všechny, Jiříčku! — Nejsme špatny, jsme jen lehkověrní . . . Vykládala jsem mu své „názory“ o manželství jako o manželství dvou duší — Četla jsem to kdesi, a to se mi tolik líbilo!

Blodek. To se asi smál!

Hana. V duchu dojistá, ale, jsa „dobře“ vychován, způsobně poslouchal, přitakoval . . . A já myslila, že mi rozumí, že jest jako já . . . Byla jsem zaslepena touhou mít vše kolem sebe tak duchově krásným — vše všední, lidské se mi hnusilo, a protivilo se mi i vlastní tělo . . .

Blodek. Znáš to, znám . . . Ale pozděj' se člověk i s tím smíří . . .

Hana. Ano, pozděj' . . . snad . . . snad . . .

Blodek. A jak dopadl tvůj román, Haničko?

Hana. Ošklivé slovo! Nebylo románku — On si nedovolil ničeho ke mně — Jen jednou . . .

Blodek (rychle). Jednou . . .

Hana. . . . mně říkal o hubičku . . . Vzal mne za ruku, ale já se mu vymkla a nesvolila. Nemysli proto, že by nebyl býval hezký! Ale můj instinkt mi pravil, že bych, svolíc k polibku, připravila se o něco krásného, čarovného, čeho nelze již nikdy nabyti. Jen jednou žena zakvítá — A pak mne vždy v lásce lákalo to mystické, nadzemské . . . to čisté, vroucí dvou duší odevzdání.

Blodek. I já . . . chtěl v ženě milovati jen duši. (Temně.) Ale pak neodoláš a vezmeš ženu celou . . .

Hana (sklonivši hlavu, zamyšlená).

Blodek. Sestoupili jsme s nebes na zemi — zůstali jsme lidmi.

Hana. Lidmi . . .

Blodek. Ale čistými! To vědomí mne vždy blaží, že tys byla první má žena, první a poslední květ, jež jsem utrhl, a jenž mi bude ještě vonět i pak, až místo zlata bude na tvé hlavičce svítit stříbro. (Libá ji na vlasy.) A jak to skončilo s vámi?

Hana. Rázem . . . Bylo to pro mne hrozné probuzení. Přítelkyně jedna donesla mi, že on se mým svatým věcem v kruhu svých kamarádů posmívá . . . a jiné strašné věci . . . Nevěřila jsem, chtěla jsem to slyšet od něho . . . Bůh ví, kde jsem nabrala odvahy, těch věcí, byť i jen z daleka, se dotýkat! Překvapila jsem ho — přiznal se cynicky — Smál se mi, to že již jinak na světě nejde . . . žádný muž že není jiný, a že by byl blázen, aby byl . . .

Blodek. To byl ještě dost poctivý.

Hana. Chtěl mi vykládat o zákonech přírodních, jimž prý každý podléhá atd. Poděkovala jsem mu za poučení a byla jsem . . . vyléčena.

Blodek. A proto snad chtěla Hanička jít kdysi do kláštera s tou . . . (vzpomíná) Markétkou . . .

Hana. Duškovou, ano. Byla mojí učennicí . . . ač nevím, zda mne dobře chápala. Kdyby rodiče byli tenkrát svolili, nebyl by Jiří měl Hanu a Řehoř Markétku.

Blodek. Tak jsi zanevřela na muže!

Hana. Ano, zošklivila jsem si je všechny, vyjímajíc . . .

Blodek. Vyjímajíc?

Hana. Tatínka . . . Ale to byl tatínek . . . to nebyl muž. Umínila jsem si, že se nevdám. Chtěla jsem uniknout tomu bídnému světu a žítí jenom ve světě svých snů, kde bylo vše tak krásné, křišťálově čisté, dokonalé, vznešené, kde nebylo nízkosti a hříchu!

Blodek. I mně kdysi zdálo se tak krásným dát tomu světu jítí mimo sebe, nedat se jím dotknout, zmizet v tajemných hloubkách okeanu, jež nosíme v nitru svém . . .

Hana. Je v tom neskonalé blaho, nekonečně sladká svoboda, vid? — Víš, přes slunce života přejítí jen jako tichý, bledý stín.

Blodek. Prosníti život na samém pomezí toho našeho realného světa, jemuž přece nelze uniknout, a jiného krásnějšího, po němž duše vzdychá, jest sice poetické a svrchovaně lákavé, ale příliš egoistické a proto . . . nemorální.

Hana. Po tom zklamání to vezdejší kvaltování zdálo se mi, Jiří, tak marným! Proč, proč to vše — říkala jsem si. A proč bolest na světě? Ale tu přišel's ty, sladký mistře můj, a učil jsi, že všelike dění vezdejší směřuje k určitému, nám zatajenému, ale krásnému konci, a já ti uvěřila.

Blodek. Já vždy tolik cítil vedení jakés Ruky neznámé. Každý ji může vidět, kdo ji chce vidět . . . A šťastný ten, kdo za jejím Synem jde, ničeho se nelekáje —

Hana. Ničeho se nelekáje . . .

Blodek. Ale, i kdybych neměl oné víry, Haničko, nemohl bych prožít ten život jako květ někde v koutě zahrady nebo pták na haluzi stromu . . . Na snění bude vždy dost času až tam, tam . . . Proto opatřen jsem pažemi, abych jimi bojoval, silou, abych ji osvědčoval. A i kdyby tomu tak nebylo, tož poněvadž mám paže, chci jimi bojovat, a poněvadž cítím v sobě sílu, chci ji osvědčovat.

Hana (pro sebe). The life is not an empty dream . . .

Blodek. Ano, život není prázdný sen. To tvůj Longfellow řekl, nemýlím-li se. (Hana kývne.) A to byl poeta a nechtěl marně snít, ale žít! — Ano, nevyhýbat se světu, zápolit s ním, přemáhat jej . . . ne snít o krásném životě, ale stvořit jej již zde, vtělovat ideal, strhnout aspoň kousek nebes na zem, když nelze celá, to snad také není bez poesie!

Hana. Ba, to je snad ta nejvyšší poesie . . . Ale kolik je takových básníků jako ty!

16. výstup.

Helenka, Blodkovi.

Helenka. Mám, prosím, přinést již světlo?

Blodek. Je již skoro šero . . .

Hana. Mám tak ráda černou hodinku, Jiří, a dnes . . .

Blodek. Ještě chvíli, Helenko . . . Přijdu vám říct . . . (Helenka odejde.)

17. výstup.

Blodkovi.

Hana. Pojď, Jiříčku, sednem' si na pohovku a budem' si ještě trochu svěřovat. Kdo ví, kdy se zas vrátí taková chvílka jako dnes . . . A povídej mi o sobě, prosím. A hodně . . .

Blodek. Ale co jenom, dítě drahé! Chceš, abych, jako ty staré babičky v dobré hodině činívají, otevřel pomalovanou truhlu a ukazoval ti své poklady. Ale v mé truhle není než trochu cárků a vybledlých obrázků . . . A ty již znáš.

Hana. Nic neznám — Vím jenom, žes byl jedináčkem a chudým studentem, a to je tak všechno.

Blodek. Že byl můj otec chudý krejčí a brzy umřel, víš — Matka že byla pak pradlenou, také víš . . . Že to šlo na gymnasii z kondice do kondice, pochopíš — Někdy jako honící pes s vyplazeným jazykem jsem domů sotva dolezl. A když jsem nabral trochu dechu a nějaké to kafe do sebe vrazil, popadl jsem knihu a dal se do studia.

Hana. Ubohý! (Hladí ho.)

Blodek. Ah, nelituj mne, Haničko, přes to studovalo se mi vesele — Před půlnocí chodilo se ovšem málokdy spat —

Hana. A že jsi to vydržel.

Blodek. Měl jsem tuhé živobytí, kočičí, a to bylo mé štěstí. Ostatně, na gymnasii to ještě šlo. Krušnější doby nastaly po maturitě. Kam? Matka chtěla, abych šel do semináře.

Hana. A měl jsi, Jiří! — Ty bys byl býval svatý kněz . . . a (s úsměvem) hezký panáček.

Blodek. Kdyby bylo šlo jen o to, obětovat se pro rodinu, což to bych byl již dovedl. Naučil jsem se odříkat, netoužit po ničem, říkaje si vždy: To není pro tebe.

Hana. A proč jsi tedy nešel?

Blodek. Byl jsem již tehdy příliš kritickým a — poctivým. Byl bych musil lhát, přetvařovat se, zapírat své přesvědčení, a toho jsem již měl dosti z gymnasia . . . Šel jsem tedy do Prahy . . .

Hana. To nebylo malé odhodlání . . . bez peněz —

Blodek. Snad . . . A lidé měli mi to také za zlé . . . Víš, pro takového žebráka, jako jsem byl já, byl seminář až příliš dobrý . . .

Hana. A tys jim chtěl ukázat, že dovedeš se prosekat výše.

Blodek. Snad také mne pomohla hnát ta hrdost — žebráka. S několika zlatými z kondic ušetřenými vydal jsem se na dalekou pouť.

Hana. Dnes teprve vidíš, jak byla daleka . . . A mnoho jsi zkusil, miláčku?

Blodek. Bez obtíží to nebylo . . . A mně bylo všechno desetkrát těžším, nedovedl jsem skuhrat, vtírat se . . .

Hana. Ach, chudoba a hrdost, kde ty spolu usednou . . .

Blodek. Víš-li pak, když mi tak někdy ráno houska nechutná, že si to vyčítám, vzpomínaje dob, kdy mi byla dost velkým pamlskem.

Hana. Můj Bože!

Blodek. Jen kdyby byla bývala vždycky — Byly doby, kdy s prázdnou kapsou a prázdným žaludkem šlo se lehnout a, co nejhoršího, bez vyhlídky na blízkou pomoc. To uchycování se mi nechtělo dařit —

Hana. To byly úzkosti . . . A já měla všeho dost . . . Že tě naši neznali . . . oni by ti byli pomohli — jistě.

Blodek. Bylo to tak dobře — Musil jsem se naučit dokonale snášet . . . Trochu jsem to již uměl z domu . . . Takový hoch přece však poněkud změkne . . . když —

Hana. Když?

Blodek. Když tak — čtyři dni nejl.

Hana. Čtyři . . . dni — To snad . . .

Blodek. Není možná, myslíš? Nepřeháním . . . ale počkej, přece od pátku ráno do pondělí večer . . .

Hana. Jiří, tys hrdina a mučenník! (Tiskne v slzách jeho ruce k svému srdci.)

Blodek. Ale to byl můj nejznamenitější výkon — Víš, já ti již nechodil, já dostával křídla, já se vznášel takhle. (Vstane a, nadnášeje se po špičkách, přejde pokoj.)

Hana (v slzách). Přestaň, Jiříčku! On může ještě o tom žertovat, a já umírám při pouhém pomyslení.

Blodek. Ostatně, nebyl jsem sám. Znal jsem českého studenta, jenž z hladu se vrhl na koleje . . . Sebrali ho a vybírali naň . . . ovšem, veřejně, pod plným jeho jménem. To raději . . .

Hana. Hlady umřít . . . to se ti tak podobá. A jak jsi to všechno přestál?

Blodek. Dobře — Pamatuj si, Haničko, že vše, čeho jsme sami nezkusili, zdá se nám být mnohem horší nebo také mnohem lepší — Pil jsem vodu . . . ta pražská je poněkud živnější.

Hana. I jdi . . . stále jen žertuješ.

Blodek. No, s počátku jistě obtíže jsou — pravda. Jdeš ku př. mimo pekařský krám, odkud voní čerstvé pečivo, nebo mimo uzenářský závod s kouřícími se buřty . . . a to je velmi nepříjemné. Nejlépe v takovém případě jest nedívat se ani na pravo ani na levo . . .

Hana. Tak trpěl můj Jiří, tak trpěl! A co tě sílilo?

Blodek. Co mne sílilo? Vědomí, že trpím ze své vůle a abych něco dokázal. A pak ta má víra o té neznámé Ruce, přes trní a hloží kams výše mne vedoucí. A nesklamala mne — Dostal jsem v nejvyšší nouzi písařské místo s 25 zl. měsíčně.

Hana (ironicky). Jaké dobrodiní!

Blodek. A jak jsem byl šťasten! Měl jsem jistý příjem, o němž bylo lze učiniti rozpočet. Pomysli, já mohl každý den obědovat . . . a za 22 kr.! (Hana se usmívá.) Nesměj se — Královský oběd v Bílém pivovaru — A ještě mi měsíčně zbyly . . . 3 zl.

Hana. Ještě ti zbyly! (Krouť hlavou.) Na tvé vyrazení snad — chodil's asi do divadla?

Blodek. No, do divadla jsem také někdy zabloudil . . . ale to se zase nesmělo — večeřet.

Hana. A co jsi tedy dělal s těmi třemi zlatými?

Blodek. Ty jsem . . . posílal mamince domů.

Hana. Můj Jiří, můj drahý, drahý Jiří! (Obejme ho a vášnivě libá.) Tak ještě ty drahé, dobré oči — A to čelo . . . A ty mé ručičky. (Sklonivši hlavu na jeho prsa, chvíli tak mlčky setrvá. Pak vzdechne.) To bylo krásné!

Blodek. Litoval jsem, že jen tak málo. Ale netrvalo to příliš dlouho, a já dělal menšího koncipienta za padesátku měsíčně.

Hana. To jsi pak ani nevěděl, co s penězi!

Blodek. Ba skoro — Ale bylo třeba peněz na taxi . . .

Hana. To již pak maminka nelitovala, že's nebyl panáčkem.

Blodek. Ba ne! Měla's ji vidět, jak plakala chudáček při mé promoci. Ona, ona poslední z posledních a má syna doktorem. A takoví páni jí gratulovali!

Hana. Bylo jí to zadostučiněním za tak mnohé příkoří a nesnáz v životě . . .

Blodek. Škoda, že se nedočkala ještě těchto chvil, a že jste se nepoznaly!

Hana. Škoda! Škoda! — A řekni mi, proč jsi v Praze nezůstal?

Blodek. Zůstal jsem zde několik let, ale pak se mi najednou zastesklo po domově, a jelikož se mi tam naskytlo místo, přijal jsem je. To byla taková reakce, potlačená část mé bytosti hlásila se k svým právům, chtělo se mi nějak jinak žít, radostněji . . . (Měkce.) Vždyť jsem byl, Haničko, přece také jen člověkem!

Hana. A nelitoval jsi svého kroku?

Blodek. S počátku snad — Vše se tak změnilo doma — To již nebyl onen domov mého mládí . . . Těšil jsem se, že mne tam čeká jakési druhé jaro mé. Myslil jsem, že mám na ně právo, když jsem vykonal, co bylo v mé moci. A ono nepřicházelo . . .

Hana. Tys byl nespokojen, Jiří — Tys si vyčítal, že nechceš ještě dál a výš . . . jako kdysi.

Blodek. Ah, ano, v mladých letech krásně jsem snival. Chtělo se mi být něčím nad ty obyčejné míry lidské!

Hana. Také já krásně snila . . . Ale pak . . . O čem tys snil, Jiříčku?

Blodek. Usměješ se tomu, Haničko . . . ale jest to přirozeno. Můj život byl tak plný odřikání, že jsem si je zamiloval — přišel mu na chuť. Pro sebe jsem mnoho nepotřeboval, ale pro jiné jsem chtěl pracovat. To byla vždy má slabost: radost z radosti druhých.

Hana. Božská slabost!

Blodek. Práhl jsem však po tom zvednout jejich radost — Chtěl jsem rozsévati světlo, dobro, krásu. Být takovým stromem, jenž koření sice v zemi, ale k nebesům roste, jenž ve svých květech ustýlá kde jakému ptáku, náleží všem větrům a neponechá si ni jediného plodu svého.

Hana. Ty velké srdce!

Blodek. Tenkráté pochopil jsem teprve našeho Jana a zamiloval si vášnivě Krista. I já chtěl kráčet v jich světlych šlépějích a přinést oběť celého života velikému a krásnému úkolu neb myšlence!

Hana. Jakému, Jiří?

Blodek. Chtěl jsem dáti se celý svému národu. Zahořel jsem pojednou takovou láskou k němu. Ale dříve ještě jsem se zamiloval do své čisté duše. (Hana vzhledne k němu.) Ano . . . Musilo to tak být. A není to hřích, Haničko. Ta moje čistá duše, ta byla něco cizího, mému člověku svěřeného, a tu mi bylo lze milovati bez uzardění . . .

Hana. Pochopuji . . . To křišťálové v tobě jsem vždy tolik milovala. Byl's tak jiný . . .

Blodek. Jiný? Ne! Já si právě řekl, že každá neporušená duše česká je taková . . . V našem rodu ještě kvetla — Otec i matka byli takoví. Ale i jinde jsem viděl tu duši českého národa velkou, ne-sobeckou. Ale v těch širých lánech našeho lidu nekvete, leží tam mrtvým ještě semenem. Víš, Haničko, ten staletý útlak zavil nám tolik vroucí duši naši . . .

Hana. A tys tím trpěl, tys chtěl, aby každý záhonek rděl se nachem květů . . .

Blodek. Snil jsem o tom, jak by to bylo krásné, kdyby duše celého národa vzplála v jeden rudý kalich . . . A já si říkal, že by mohla, kdyby ji nerdousil nepřítel, jehož duše dosud tolik je vkována v pouta smyslnosti a brutality. Není trpčích muk, Haničko, než když vidíš, jak velké podléhá menšímu jen proto, že to menší má pěst větší!

Hana. A proto si's zamiloval náš národ, ne tak, že to národ náš, ale že je tak . . . týrán, mučen a přece jen dobrý, velký.

Blodek. Ano, proto . . . v mé lásce k němu není národního egoismu.

Hana. A jak jsi . . . pracoval? . . .

Blodek (svěsí hlavu). Pracoval . . . pracoval . . . To je bolestná kapitola. Vůli jsem měl dobrou . . . ale cesty jsem nevolil právě.

Hana. Jak to?

Blodek. Především chtěl jsem okean vědomostí přelít do této své škeble, chtěl jsem být — silný. A léta jsem se mořil zoufalým přepínáním sil — Dnes již vím, že člověk neprospěje tak tím, čemu se naučil, ale tím, co svého na svět přinesl . . . Ovšem, pracovat se musí!

Hana (hladíc ho po hlavě). Co zkusila tahle má hlavička!

Blodek. To byl ten menší díl utrpení, má zlatá duše!

Hana. A ten větší?

Blodek. Chtěl jsem jít za pravdou až do posledních důsledků, absolutně bez koncesí. Uložil jsem si za povinnost, vystoupit proti každému bezpráví, každému . . . A já jí nedostál, nemohl dostat —

Hana. Proč?

Blodek. Měl jsem — slabé srdce — Síla českého člověka, láska, jest jeho slabostí. Nedovedeme býti tvrdými, nedovedeme kárat, bít, chceme jen milovat a býti milováni . . .

Hana. Jsme rádi, když nás někdo má rád . . . Máš pravdu . . . A snad proto tak málo jich o naši lásku dbá.

Blodek. Já, Haničko, sám nic nepáchal, zač bych se stydět musil, já se jen trdil, že jsem . . . světa, lidí nepřemohl. Bylť můj život jen řadou kompromisů s jich slabostmi . . . to jest řadou porážek . . .

Hana. A ty jsi se smířil s takovým životem?

Blodek. Nediv se, ustudoval jsem se, ukompromissoval, vysílil . . .

Hana. Ty, jenž jsi dovedl plamenům vyrvat jich oběti . . . (Potřásá hlavou.)

Blodek. Ano, život obětovat, to bych byl doved' . . . vždy. Vůli jsem měl svatou . . . Víš-li pak, že, jako tys se nechtěla vdávat, já se nechtěl ženit . . .

Hana (vzrušena vstane a přechází).

Blodek. Chtěl jsem cele náležet velkému úkolu.

Hana (zastaví se). Já myslila, že tě znám . . . Žijeme spolu, a neznali jsme se až po dnes!

Blodek. Jsou vzácné chvíle, kdy duše duši celá se odhalí . . .

Hana. Kdybych tě byla znala . . . nebyla bych si tě vzala. Takoví lidé, jako ty jsi, nemají náležet nikomu zvlášť, nýbrž všem stejně, jako ty hory nebetyčné, moře nekonečné, vzduch boží!

Blodek. Hano, ty se mýlíš, tak velikým já nejsem. Chtěl jsem jím být . . . ale viděl jsem, že se svůj velký úkol nejsem, a pokořil jsem se.

Hana (smutně). Pokořil jsi se!

Blodek. Zdálo se mi, že ta tajemná Ruka mne táhne jinam. Je bláhovec, kdo si umiňuje, stát se vykupitelem, když se jím nenarodil. Snad měl Bůh se mnou jiné zámysly.

Hana (kývajíc záporně hlavou). Jaké by mohl mít Bůh jiné zámysly s člověkem, jenž chce to nejvyšší, než že by jej podpíral na té cestě za nejvyšším?

Blodek. Chtěl mne přivést k tobě . . . Chtěl snad, abych nejdříve naučil se dokonale milovat jednu bytost a skrze ni pak veškerenstvo — Chtěl mne učiniti šťastným, abych radostí okřídlenou nohou mohl spěchat za štěstím jiných . . .

Hana. Ne, ne, Jiříčku — tomu sám nevěříš . . . Víš, že jsi byl tenkrát největším a nejsilnějším, když jsi ničeho pro sebe nežádal . . . Nic lidského nemělo se tebe dotknouti . . . Měl jsi zůstat v oblačných výšinách, aby tě ti dole mohli zbožňovat, neboť lidé mají tolik potřebí viditelných bohů.

Blodek. Nežel, miláčku . . . Bude-li to vůlí Jeho, přivede nás po svých cestách k témuž cíli.

Hana. Jsem tvým závažím, a mohla jsem být tvým křídlem!

Blodek. Když jsem tě poprvé potkal, Haničko, jakýs hlas mi šeptl: V její rukách leží tvůj osud.

Hana. Tys řekl! . . . Vím nyní, že nemám práva na tebe, že jsi mi jen svěřen! Nedopustím, aby to krásné, co v tobě klíčilo, přišlo na zmar, aby pohasly plameny, jež zde hořely. Ty mi nesmíš zevšednět, nesmíš jít zpátky, ku předu půjdeš a třeba . . . sám!

Blodek. Co tím chceš říci, Haničko?

Hana (zarazí se). Ah, já tě trápím, tolik trápím, nevděčnice . . . Mám takového muže, a přece . . . Ne, ne, já nic nechci, nic nevyčítám . . . Chci ti jen říci . . . že pro tebe podstoupím všechno . . . Miluji tě tolik, že z lásky k tobě dovedla bych — jít od tebe!

Blodek. Jít ode mne?! . . . A to mne Hanička miluje . . .

Hana. Umřít pro miláčka, je rozkoší — Ale vzdát se ho . . . když jsme s ním tak srostli . . . A přece bych šla i nyní . . .

Blodek. Ne, ne . . . nedovedu si, Haničko, představit život bez tebe . . . Bez tebe noc a s tebou světlo. Neopustím tebe . . . my půjdem spolu tam výš . . . Budu zápolit, seč síly budou, o právo jít po tvém boku bez výčitek tvých i svých . . . Ale kdyby to nešlo, kdybys ty myslila, že to nejde na tvůj pokyn, půjdu pak sám . . . Opustím tyto drahé oči (líbá je), tu zlatou řeku vlasů (líbá je) a srdce nejsladší (přizhne ji k sobě) a — půjdu!

Hana. Co myslíš, Jiří, nebylo by to bývalo krásným, kdybychom se byli poznali, zamilovali a na celý život odloučili . . . aby to lidské v nás umřelo a jen to svaté zůstalo . . . (V tom budíček zazvoní.) Jaké to probuzení! Kde jsme to jen byli!

Blodek. Ten budíček nás volá zpátky k životu . . .

Hana. Nebyla to zbytečná opatrnost. Již půl šesté — To bude teď spěch. Štěstí, že máme Helenku . . .

Blodek. A já musím ještě skočit pro doutníky.

Hana. Řekni, prosím, Helce, aby mi přinesla sem lampu.

Blodek. Již spěchám, milenko! (Slyšet ho venku volat.) Helenko, lampu paní, rychle, rychle, nebezpečí v prodlení! . . .

18. výstup.

Helenka, Hana.

Hana (zamyšlená stojí, rozhlíží se, jde k oknu a vrátí se doprostřed pokoje. K Helence, jež nese lampu). Zda-li pak uhodnete, Helenko, co teď dělám?

Helenka. Co pak, milostpaní?

Hana. Loučím se, a je mi skoro do pláče — Bude-li pak se vám také stýskat po Praze?

Helenka. Ó, bude, milostpaní, nejvíc po těch jejích kostelích. V těch se to tak krásně modlí.

Hana. Ale na venkov se již těšíte?

Helenka. To vědí, milostpaní. Praha je krásná, ale stýská se mi po našich polích, lukách, lesích . . . V čem kdo vyrostl . . .

Hana. I já se těším na venkov. A pak budem zase toužit po Praze.

Helenka. To již tak bývá, že člověk vždy touží po tom, co ztratil neb opustil . . .

Hana. Přineste mi, Helenko, rychle ty šaty, než pán přijde.

Helenka. Prosím! (Odejde.)

19. výstup.

Hana (poklízí, rovná).

20. výstup.

Helenka, Hana.

Helenka (přinesši šaty). Ty jsou krásné!

Hana. Nechvalte jich, dokad jich nemám na sobě. A pomozte mi, prosím vás, trochu to srovnat. (Odejde do pokoje na pravo.)

Helenka (rovná).

21. výstup.

Hana (oblečena do nových modrých šatů), Helenka.

Hana. Nu, jak se vám líbím, Helenko — Může to být?

Helenka. Může-li to být! Vždyť je milostpaní jako kvítek!

Hana. Víte, Helenko, musím se líbit těm pánům — k vůli Jiříkovi. (Zhlíží se v zrcadle, zapletá si vlas a vetkne si rudou kamelii z kytice, na stole stojící, do vlasů.)

Helenka. Ráda bych znala, milostpaní, toho, komu by se ne-
líbily! (Jde k ní, urovnává jí šat a se zálibou si ji prohlíží.) To fim
to sluší, to bude mít milostpán radost. Já sama bych se do nich za-
milovala. (Políbí jí ruku.)

Hana. Pudeš, Helko! — Jsem zvědava, co řekne Jiří. On nic
neví! Však již zvoní. (Helenka odkvapí.) I já, i já jsem samý kompromiss,
koncesse světu!

22. výstup.

Hana, Blodek.

Blodek (v zimníku a čepici, udýchaný, zůstane stát překvapen).
Je-li to vidění, či sen to v bdění? Jaké to překvapení!

Hana (trochu kôketně). Nelíbím se ti, Jiříku?

Blodek. Je to má Hanička či nějaký andílek?

Hana. Jak obsoletní, Jiříčku! To to Helka řekla prostěji a lépe (s koketnou ostýchavostí): Prý jsem jako kvítek!

Blodek. To jsi a jaký nádherný. Smím-li si k němu přivonět? (Chce ji objat.)

Hana. Ó, to nejde, můj zlatý, ty bys mne celou pomačkal.

Blodek. Máš pravdu, mohl bych se zapomenout jako Hakon . . . Jak ti to sluší! Tobě sluší nejlépe modré — Víš, na tom prvním plese našem měla jsi také modré šaty a také rudou kamelii ve vlasech.

Hana. A na té přednášce, kdy jsem tě poprvé poznala, také . . . Přednášel jsi tak krásně o lidském štěstí.

Blodek. Tenkrát jsi poprvé zase přestala nenávidět mužů!

Hana. I ne . . . začala jsem jen návidět tebe.

Blodek. A pak v té aleji lipové . . .

Hana. Již ustaň s dalšími reminiscencemi — Není času!

23. výstup.

Blodkovi, Helenka.

Helenka (přinese láhve vína na stůl).

Blodek. Máme to, Helenko, krásnou paní!

Helenka. Krásnou. (Odejde.)

24. výstup.

Blodkovi.

Blodek (k Haně, jež rovná stůl). Jsi jako ta kamelie, již máš ve vlasech.

Hana. Tak krvavá a bez vůně?

Blodek (jenž svlékl zimník a vyňal svazky doutníků). Ne, tak planoucí a tak neposkvrněná. Ale všimla si's, Haničko, naší Helenky — Je den ode dne hezčí.

Hana (žertujíc, se smíchem). Je snad ještě hezčí nežli já?

Blodek. No, hezčí ne! Je ti podobná a není ti podobná. — Ale já ji mám rád, že je taková hodná, dobrá čistá duše. Jest to krásné, vid', Haničko, mít v rodině takovou bytost. Připadá mi to takový milý přežitek z patriarchálních dob.

Hana (žertujíc). Jen se mi, Jiříčku, ještě do té naší Helči nezamiluj!

Blodek (škádle). Možno je všechno . . . A nebylo by divu, je taková hezká a hodná — Prosim tě, mužští mají taková chytlavá srdce . . . Hned se zapomenou . . . (Deklamuje):

Jestliže jedna promluví k hochu,
do ohně by jí k vůli šel,
druhá-li naň se usměje trochu,
na první zas by zapomněl.

To abys si Helenku přece jen raděj vzala hned s sebou domů. Naše domovnice bude mi méně nebezpečná.

Hana (vážně). To je krásné, to je krásné. Takhle můj Jiříček se mnou mluví? Ani v žertu . . . (Náhleji.) A já se hněvám! Zkazil jsi mi krásný dnešní den!

Blodek. Ale, Haničko . . . ty víš přece, že tě jen tak škádlím, a srdce neví ničeho o tom, co ústa plesknou. Jak bych mohl . . .

Hana. Ne, ne, to nebylo hezké! . . . A ty si začínáš všímat naší Helenky . . . líbí se ti tolik najednou . . . Kázíš se mi nějak! Snad ne od těch dvou kamarádů? . . . co jsou takoví . . . To by Jiří nebyl dřív nikdy řek'! Ani v žertu!

Blodek. Ale dej si říci, miláčku, byl to jen takový hloupý, rozpustilý nápad . . . Nedovedu si ani představit . . . já . . . tobě. Spíše nebesa se sřítí, než abych se dopustil takového — zločinu!

Hana (mírně). Vidíš, nemáš tak mluvit. Víím, že žertuješ a přece to bolí . . . Všechno, všechno bych dovedla odpustit, ale nevěru — nikdy. To mne raději zabí!

Blodek. Věz, že i kdybys ty mně odpustila, já bych si neodpustil — Nechtěl bych již s tebou žít a . . . neuviděla bys mne nikdy víc!

Hana. A já bych ani nemohla žít, kdybys zpřetrhal ten čistý svazek náš a vyrval mi víru v tebe! Tou snad jen žiju!

Blodek. Takhle mne trestáš za můj nevinný žert?! To mne máš pěkně ráda! — Hned mi dej hubinku a usměj se na mne — pěkně, jak to umíš, když chceš, když mne máš ráda!

Hana (dívá se mu pátravě do očí). Nekaz se mi, Jiříčku! (Po chvílce se mu vrhne do náruče a vášnivě ho líbá.)

O p o n a.

(Pokračování.)

Jakub Bart-Čišínski.

L. KUBA:

Na slovanském Araratě.

Zapadlý městys. Po kolmých stráních schodovitě nakupené chaty a domky, v nejvyšším z nich několik útulných komnatek se širokou vyhlídkou na pláň, dolinu svírající, na hory Halštrovské, na západě smutně se modrající, a v jedné z komnatek tichý hovor, tlumený malebnými koberci a těžkými clonami. To jeden z mých lužických přátel, s nimiž jsem se před šestnácti lety seznámil a jež nyní — poprvé od té doby — zase obcházím, takto ke mně hovoří:

„Těžko se, příteli můj, našinci umírá. Ne proto, že je nás, lužických Srbů, vůbec málo, ale že je málo těch, kteří srbsky dobře známe. Mním spisovně. A míním spisovatele. Je to přirozeno. Nikde se u nás srbsky neučí. Kdo nevěnuje studiu srbštiny všechnu svou práci soukromou po celý život, nedosáhne ničeho. Škol není, a literatura v plénkách. Já osobně mnoho děkuju vašemu výtečnému Hattalovi, jehož věrným žákem jsem byl. Ale přece hlavně pracoval jsem sám. A pracuju podnes. A až budu mít bohatství a krásu našeho jazyka zcela ve své moci, odejdu, aniž bych mohl shromážděný majetek někomu odevzdati. Teskno mi. Neboť vidím, že každému z nás souzeno začínati od základu, že všichni dohromady podobní jsme prokletému Sisyfovi, jehož jedno zdvižení ramen značí jednoho z nás život, to těžký a pracný!“

Byl to pan Jakub Bart, katolický duchovní, jenž takto hovořil, provázeje úsečná slova svá trpkým, u něho povědomým úsměvem.

Když jsme se poprvé viděli, byl kaplanem v Radwoři, nedaleko Budyšina, v rodišti Hórníkově. Hórník sám mne tehdy k němu dovedl. Vyprovázel mne sem ve své nevyčerpatelné laskavosti z Budyšina na obchůzku po Lužici, neboť Radwoř ustanovil za moji prvou stanici.

Mám pěknou upomínku na tu chvíli, „Knihu sonetů“, již mi tehdy pan Bart věnoval. Je to knížka malá objemem, veliká významem. Pode jménem Čišinský vydal Bart sbírku veršů, jež značily literární revoluci. Viděl tehdy kolem sebe jen vyčeřenou hladinu lužické veřejnosti, jejíž vlny místy dost vysoko se vzdýmaly.

Dnes je autorem celé řady veršovaných knih, z nichž rádo se překládá do všech slovanských jazyků, z nichž si i západ evropský předložiti dal ukázky, aby jim vzdal svou pochvalu a uznání. Jen krajany své náležitě neuspokojuje.

Má divný osud. Též v úřadě neuspokojoval náležitě. Jako dvorní kazatel v Drážďanech budil žárlivost svých soudruhů, neboť mistrovské výkony jeho shromažďovaly vybrané, dychtivé posluchače, v Radebergu pak — zase mezi Němci — nemohl pro práci péra téměř se dotknouti — a přece je dnes již pensistou, člověk v plné mužné síle, v nejlepších letech!

Nezoufal si proto. Odpověděl na to svým charakteristickým úsměvem a — stěhoval se hned domů, mezi své, do rodiště, do malebného Kukowa, jenž se vsí Pančicemi tvoří malý, roztomilý městýsek, zcela ukrytý v těsné dolině. Jen rudá střecha starobylého kláštera Mariiny Hvězdy vyniká tu z hloubi a je nám vodítkem, putujeme-li sem pěšky.

Volil dobře náš poeta. Když nasycen je dalekou perspektivou na pohorský kraj, na ponuré hory vzdálené, uchýlí se do stinného bludiště klášterního parku, a zde, obklíčen stříbřistými kmeny ševerlicích bříz, tká těžký gobelin svých poetických snů dále. Nebo bloudí spletitým městečkem, jímž protéká Bílý Halštrov ve stínu olší, a oddává se půvabům tajemných koutků, jež jsou samý kámen, samá zeleň, samá kaluž, samá lomenice.

Přišel sem nedávno, ale miní tu zůstatí. Těší se teprv nyní na práci, na práci volnou, svobodnou, velikou. Stejně jako jejich znamenitý Muka, jenž toužebně ždá chvíle, kdy mu „odpočinek“ bude značiti obrození, znovuzrození, mládí, nový život, dalekou perspektivu, veliké naděje, uskutečnění snů . . .

To je už osud lužické inteligence, chce-li svému národu býti užitečnou, že těšiti se musí — na pensi. Život od nich žádá neuprosně, aby byli Němci. Jen jako takoví jsou za svou práci placeni, jen jako takoví mohou obhájití život, existenci.

Stav duchovní považován tu za výjimku. A opravdu, duchovní mezi svým lidem mohl býti živ jako Srb a pracovati jako Srb. Ale i to se mění. Je veliký nával ku stavu duchovnímu, a mnozí musí působiti v cizině. A tam většinou utonou.

I Bart byl tam poslán. Ale neutonul. Ale také tam neobstál. Překážel. Byl svou „lebkou“ pověstný. Má jednu z těch, na které nebožtík Mommsen měl spadýno.

Ale doma ostatně také překáží. A překážel hned s počátku. Vyrostl nad své poměry, a to je pak nepohodlné pro obě strany. Není to řečeno na ujmu Lužičanů, těch dobrých, obětavých, ušlechtilých lidí, jichž vysoký cíl žádá silné vůle a pevné víry v prospěšnost vykonaných činů; je to jen klidné potvrzení skutečných poměrů. Nikde jinde by jinak nebylo, všude jinde by byl Bart stejný rozruch za stejných poměrů způsobil. A že u národa tak malých rozměrů je vše osobnější, bezprostřednější, citelnější, je příliš jasno.

Do Čišinského byl největším poetou Zejleř Handrij, jehož četné verše staly se majetkem lidu, národními zpěvy. Poeta byl rád čten pro lehkost formy a přístupnost sujetu. Národ byl mu vděčný za hojnost lehké stravitelné krmě, a z piety nikdo nepovažoval ani za slušné dráti se na lužickém Parnasu výše. Ve čtyřech svazcích nádherné úpravy vydány byly nadšeným studentstvem verše Zejleřovy. S tímto aktem povinné vděčnosti počato bylo právě asi v době, když Čišinského první kniha vyšla.

Aniž by byl vedl jakou polemiku, ukázal mlčky svým krajanům, že v celé jejich dosavadní poetické literatuře nebyl napsán ani jediný — opravdový verš. Metrum kulhalo, a rým byl nahražován pouhou assonancí; ba ani té nebylo příliš dbáno. Veršováno bezstarostně dle vzoru lidových písní, asi jako:

počkej na mě, má milá,
zastřelím ti jelena.

Svatozář, obkličující Zejleře, nedovolila ani, aby si toho nedostatku mnozí všimli. Teprve nyní, když vyšla „Kniha sonetů“, náhle všichni prozřeli. Patřili udivení na verše, vynikající formální dokonalostí, v lužické literatuře dosud neviděnou, cítili bezvadné metrum, a hlavně slyšeli rým, silný, zvukný, krásný, jadrný! Neslýcháno!

Čišinský věděl předem, že mu to levně nepůjde. Sám se přiznává, že mu musil odvahy dodávati Hattala, jemuž o celou událost patří zásluha nemalá. Dal vůbec k této reformě lužické literatury sám podnět, Bartovi pak slíbil i svoji záštitu, bude-li třeba.

A málem bylo.

Na ráz byli Zejleř a s ním všichni ostatní posunuti stranou. To bylo trapné, jako náhlé procitnutí z příjemného snu. Zavanul silnější větřík, dým kadidla se rozprchnul, a skutečnost vyzněla holá, prostá, zarážející. Je těžko v takovém případě si okamžitě přiznati: klamal jsem se po celý svůj život. Prvý pocit byla nevraživost, namířená proti Bartovi. Ani člověk tak vysokého ducha a tak vznešené povahy jako Horník neubrání se vlně, kterou Bart svou ranou vyvolal. Ale byl za to první ze „starých“, jenž se vzpamatoval. Brzo na to po taji k sobě Barta zavolal, a ten — mladý student — s jistými jen obavami pozvání vyhověl. Ale zde jej čekalo překvapení. Zvučícím pohárem uvítal Horník mladého poetu na lužickém Parnasu, a když Bart odcházel, kroužila se mu hlava z různých příčin . . .

Když mne Horník k Bartovi přivedl, byl sice již boj vybojován, ale vítězství nedovedlo v Bartovi utajit stesk: „U nás je vše monopolisováno, a běda tomu, kdo zavadí o obor, jenž je už zadán. Na příklad, psát básně se nedovoluje, když je známo, že je už píše pan X.“

A dnes, po tolika letech, nezvítězil ještě u svých nadobro. Ví to. Ale ví také, že to v lužických poměrech jinak nejde. Ví, že nemůže mít úspěch jako Zejleř, protože nepíše, jako on, pro lid — není mu to dáno —, a ví, že intelligence lužické je málo. Je při své pýše skromný, jakožto znatel prostředí, v němž osudem mu stanoveno

Starý statek (Wotrow).

působiti; a je při své skromnosti pyšný — nepodává se, jsa nepřístupen, dotýkají-li se přátelé jeho jeho uměleckého kreda, jeho básnického naturellu.

Čišinskému je vedlejší, že lužičtí Srbové k němu dosti nelnou, že necítí zplna, koho v něm mají. On přece, když jej cizina pout zbavila, zaletěl ihned domů, a zde jako orel na vysoké stráni hnízdo sobě zrobil. Z Tuskula svého patřil pak zamračeným okem na nedalekou hradbu hor Halštrovských, jichž temněmodrá silhueta tesknou jímá, a naslouchá přiboji vln, jež bijí se západu . . .

Hory Halštrovské!

Nejsou vysoké, nejsou divoké, ale jsou veliké svou minulostí, tajemné tím, co pro nás chystají. Je učinil mezníkem před devíti sty lety Boleslav Chrabrý mezi světem germánským a slovanským, když

byl vyrval po dlouholetých bojích Lužické Srby z moci německé. Jen že je polský panovník učinil hranicí politickou, za níž náš lid v milionech po obou březích labských na sever až k moři, na jih až do Bavor domovem svým sáhal a — třebas přemožen — nátlaku a útisku aspoň trpně vzdoroval.

Dnes je hranice politická mnohem, mnohem dále na východ, a zde, na Halštrovu Černém, již jen mez jazyková, etnografická — bohudík, že aspoň ta.

Jak dlouho as potrvá?

Tak se bezděky ptáme při pohledu na dějinnou hradbu a teskným obavám se ztěžka bráníme. Dnes nelze konejšiti se faktem, že na příklad na levém břehu labském pět set let to trvalo, než mohli náš jazyk definitivně ze soudů a veřejnosti vypuditi, nebo že jazyk Bodrců na lüneburské pláni ještě v 17. stol. hlaholil. Ani to dnes nemůže býti útěchou, že v Prusku, kde již přede dvěma sty lety srbsky mluvit vůbec zakázali, se dnes dosud srbsky mluví, tiskne a čte. Dnes jsou poměry jiné, půda je naskrze podemleta, a pohne-li se jednou hráze u Černého Halštrovu, spláknuta bude Lužice celá na jediný ráz, a vlna zarazí se až zase mnoho, mnoho mil na východ . . .

Když Bedřich Vilém I. r. 1731 zakázal v Prusku oddávati ty, kdož německy neuměli, a když za čtyři léta na to nechtěl vůbec dovoliti, aby se mluvilo jazykem slovanským, byl to rozkaz nejen nelidský, ale i nesmyslný, protože neuskutečnitelný. Dnes by byl jen nelidský. Dík škole, jež prvá čtyři léta je utraktivistická, ostatní pak německá, jsou dnes Lužičané do posledního ovčáka tak spracováni, že na den a hodinu mohou uposlechnouti, kdyby Německu napadlo sáhnouti k podobnému — u Němců vždy možnému — opatření.

Snad se tak nestane. Je oprávněna naděje. Němci považují Srby za propadlé osudu a nemíní katastrofu ostřejšími prostředky urychlovati. Srbové zase naopak vyvinuli v posledním století tolik síly, pud sebezachování u nich tak zmohutněl, že nad budoucností jejich netřeba zoufati, pakli zevní okolnosti zůstanou tytéž. Poměry vypěstily u Srbů taktiku, jež Němce nedráždí a neznepokojuje. Jsouce „mírní jako holubice a opatrní jako hadové“, konají obdivuhodné dílo národní sebezáchrany, dílo veliké.

Mohutný, zvláštní dojem ve mně vždy zanechává návštěva Lužice. Jsem vzrušen, cítím se tu v ovzduší neobyčejném, cosi povznášejícího a posilujícího na mne působí. To palčivá ona půda, dějinný terén, historické pozadí, hrozivá situace, možná perspektiva, a hlavně pohled na zápas Davida s olbřímím má na pozorovatele takový vliv. Vidíme tu obraz heroismu v nepoměru, jaký se v dějinách jen zřídka naskytá. Vidíme tu zápas dvou ideí, z nichž jedna žádá splývání malých národů s velkými, pod klamným heslem pokroku, druhá hájí právo bytí i toho nejmenšího z individuí. Srbové nemají spojenců, a jen víra, že jsou na světě a v životě národů jisté vztahy, které leží mimo bezcitné zákony suché matematiky, jež povzneseny jsou nad prostý počet, převahu, fysickou sílu, moc, a s tím vším spojeného tak zvaného práva — jen ta víra jim je v boji pomocníkem a posilou.

Dovedu si jasně představit, že nemusil bych býti Slovanem, abych velkolepý proces se zájmem sledoval a sympatie své slabšímu z obou věnoval. Už proto, že poslednější z nich slouží principu, jehož uskutečnění leží teprv v daleké budoucnosti. Ale v budoucnost tu věřím. Jako musí býti jednou podrobena veliké operaci nebezpečná přišera finančního velkokapitálu, tak i velkokapitál kulturní, jsa dnes stvůrou, v celé své povaze prvejší své sestře velice podobnou, žádá naléhavě reformy. Drze všude se vetřít, vše jiné kolem sebe vyplnit, vše sám obsednout — toť společné rysy obou. Pevně věřím, že se to změní, že v budoucnosti — třeba daleké — se budou dosavadní pojmy kultury a tak zvaného barbarství důkladně revidovati. Shledá se, že nebylo na světě nikdy ani ryzí kultury ani ryzího barbarství, že bylo vždy obé spojeno, a to, jež zvítězilo — a sice mocí hmotnou, — to korunovalo samo sebe z vlastní moci a zvůle kulturou, a všemu ostatnímu vypálilo na čelo znamení ‚barbarství‘. Ve skutečnosti byla a jest všady svoje kultura, jenže nedovedla s druhou jíti stejně rychlým krokem, nebo týmž směrem. A prvním velikým činem kulturním každého národa byl jeho jazyk, velkolepá to skladba, na niž miliony jedinců po věky pracovaly. A není mi jasno, že možno na příklad nesmyslné hříčky egyptských pyramid více obdivovati nežli jazyky násilně potlačovaných národů.

Chápu radost člověčenstva nad vznikem obojího velkokapitálu; vykonaly obrovskou úlohu v dějinách světových, neboť na svých křídlech vynesly člověka nad velehory stávajících předsudků politických, společenských, národových. Nic nepomohlo tak vydatně na příklad demokratismu jako kapitál, vedle něhož mizí kasta, mizí aristokratie, jenž i trůny svou zlatou září zastíňuje a od sebe odvislými činí. A rovněž i výkony lidského ducha a srdce na obrovské té revoluci obrovský podíl měly. Ale, chopivše se nadvlády a majíce v rukou otěže celého světa, přebírají i slabosti svých předchůdců, stejně jako kdysi křesťanství, když zvítězilo, neštítilo se převzítí celý inventář doby pohanské. I tyto dvě veliké spasitelky novodobého, osvobozeného člověka: velkokapitál finanční a kulturní, přebírají zcela zbytečně haraburdí starých předsudků a zlořádů, a svět klaní se i jejich chybám a nedostatkům, hýčká je, kazí lichocením, tak že již dnes jsou lidstvu jen z jedné poloviny dobrodiním, a z druhé postrachem. Věřím ve dvojici tuto, neboť kultura — výsledek věkovité práce lidského ducha a srdce — a kapitál — výsledek věkovité práce lidských rukou — musí i dále býti člověčenstvu zdrojem požehnání. Ale zdrojem čistým, nezkaleným. Takovým dnes nejsou. Třeba očisty, a ta jednou nadejde. Již dnes se připravuje. Jsou to v prvé řadě slabí, již se silnými zápasí, kdož ji připravují. Jako každý převrat, bude i tento dobou heroismu, heroismu moderního . . .

Takovými myšlenkami plní nás návštěva Lužice. Jsme tu v národě hrdinů. Ptátí to o vzdělanci i sedlákovi.

Vizme prvého z nich. Po celý život musí býti zevně Němcem: vůči světu, státu, zaměstnavateli. Jméno rodné mu již dávno za tím

„Družka“ (panna) hornolužická.

•

účelem poněmčili. *) Ale jako vede vedle toho v závorce pro sebe i srbské příjmení, tak pro svou rodinu, pro své soukmenovce a budoucnost svého národa zachovává si soukromě i svou srbskou duši, srbské vědomí. Celý život žije na zapřenou, celý život nosí na své lici vnucenou mu železnou masku, již odpíná jen v soukromí, mezi svými — či není to hrdinství?

A srbský sedlák je rovněž statečný. Umí on i celá jeho rodina německy, ba počítají a čtou lépe oním jazykem než po srbsku, ale jsou a trvají svými. Znalost němčiny uznávají jako nezbytnost a výhodu, ale svoje proto neopouštějí. Naopak. Dostane se k nim německý sirotek — a ten zapomene německy a naučí se srbsky. Nebo dostane se jim německého pastora, a oni jej naučí srbsky dokonce i básnit. A zajímavé je, kterak si obě pohlaví úlohy rozdělily. Sedlák je politicky a národně uvědomělým, ale kroj na příklad už dávno opustil. Selka naopak o všech těchto otázkách neuvažuje a nemluví, ale je za to onou vlastní neuvědomělou elementární silou národního konservatismu, jenž nejvíce vydá. Svůj kroj zachovala v původní starodávné nádheře, a za nic nedovolí dceři, aby se mu stala nevěrnou. Lpí na všem, co je domácí, svoje, srbské, s houževnatostí a neúmorností, jež dnes pro Srby je poloviční otázkou existenční.

Tak to vypadá dnes v Lužici, nehledě na vlastní pracovníky, zákopníky, budovatele, vůdce, již krácejí v čele.

„Děláme, co můžeme,“ pravil s povzdechem jeden z nich, „a ostatek necháme v rukou božích.“

Pan Jakub Herman, jenž těmito slovy končil náš hovor, když jsme se pod večer na zahradě procházeli, je farářem a proboštem ve Wotrowě, od Kukowa půl hodiny na jih vzdáleném. Jeho osobnost nás vším právem zaujme.

Ve světě slovanském méně známé jméno, značí přece s Mukou a Bartem jeden z nejdůležitějších balvanů, o něž se lužický národ opírá, ba na nichž celou tíhou svého trudného postavení spočívá. Je z těch tichých pracovníků a velkých lidí, jichž jména nepojí se k literárním pracím, bez nichž by ale literaturu lužické scházel důležitý živel — finanční podklad. Právem volen je po léta za předsedu Matice Srbské, právem nazývají jej mladí Srbové „náš drahý, starý otec!“

Povah tak zaokrouhlených a celistvých, souměrných a důsledných, při vší měkkosti a něžnosti určitých a silných, je jistě málo. Vyskytnou-li se, mívají pak za přídánek železné zdraví a věčné mládí. Z růžového líce mladistvý zrak důvěřivě na každého se upírá, a jen bílému vlasu náleží zásluha, že dojem neuchyluje se příliš od pravdy. „Knjez **) probošć“ je takovým sedmdesátiletým junákem, byl okouzlujícího zevnějšku, jehož dojem na mne byl tím větší, že mi připomínal drahou osobnost nebožtíka Horníka. Domníval jsem se, že je to osobní klam, jen podoba zdánlivá, a byl jsem překvapen, když pan Bart se

*) Mucke (Muka), Schneider (Krawc), Mörbe (Mjerwa) atd.

**) Knjez = pan.

mne tázal: „Nezdá se Vám též, že pan probošt stal se zcela podobným Hornikovi?“

Svoji službu duchovní konal s počátku v Němcích, ale před třicetisedmi lety dostal se do Wotrowa, kde zůstal po dnešní den. A jinam již nepůjde. Mohl dříve a na lepší místa, a nešel. „Přivyknul jsem Wotrowu a on mně, proč choditi jinam?“

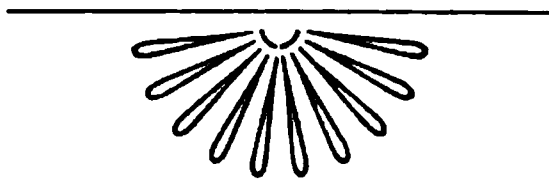
Zvláštním klidem sálá jeho osobnost. Spojený s tím jasný, rozumný, shovívavý názor o světě — toť jeho charakteristika. Nad lidskou chybou a slabostí pokrčit klidně rameny, byť byl sám její obětí, toť resultát jeho životní filosofie. Vítězit nad světem dobrotou, láskou, odpouštěním, toť jeho princip. Snést cizí názor a chybujícím stavět zlaté mosty, toť jeho jednání.

Jeden duchovní z Němec, na příklad, již odcizený Srb a jeho kmotřenec, dlel ve Wotrowě současně se mnou, a nikoli pro své pohodlí, ale k vůli mně, žádal jej kněz probosc, aby šel místo něho k nemocnému, tři čtvrti hodinky cesty odtud. Ku mému překvapení mladý člověk namítnul, že nemá k tomu potřebné jurisdikce. Klidně se usmál starý pán: „Žádám-li tě o to, jurisdikce ti netřeba. Ale nenutím tě — jak ti libo. Zítra v neděli však, nezapomeň, tě čekám, Poobědváme společně, což?“ A mladý kněz přisvědčil, načež stařec odešel připravit se na cestu do Krěpic.

Ostatně, by byl sotva kdo jiný tak jednal jako mladý kněz. Starý pán je v Lužici zbožňován, jeho přání každému je rozkazem. Jedná-li se o representaci Srbů, jde v čele, a byl již několikráte hostem saského krále. To mu nepřekáží vésti život co nejjednodušší, býti vzorem prostoty. Líbat si ruce nedává, lid jej oslovuje prostým slovem: „knježe!“ vykaje mu. A přece úctě všady se těší největší.

Je v té prostotě cosi majestátního. Ale je to ve stylu lužického života vůbec. Zachovala se tu monumentálnost slovanské původní jednoduchosti, jaká jen na klasickém našem Balkáně jihoslovanským „ty“ je předstižena. Oslovení „knježe!“ vyčerpává v Lužici všechny titulatury, a neznám je tu „milost“ nebo „jemnostpán“, ba ani „velebný pán“. Také nemají žádného „rače“, žádného „ruky líbání, ani onikání. Pozdrav je všechněm stejný: „Witajće!“ při příchodu, „Khwaljen Jezus“ při setkání (protestanti: „Boh pomhazy!“), a „Bože mje!“ (v božím jméně) při odchodu, k čemuž se poji nezbytné upřímné stisknutí ruky.

(Dokončení.)

V. ZEMAN:

Severní vody.

Fridtjof Nansen, smělý plavec v nejnehostinnějších vodách světa, v Severním moři ledovém, značně obohatil výzkumy svými vědomosti lidstva o zajímavých mořích, rozložených kolem severní točny, a vyvrátil mnohé nesprávné domněnky, jež o nich dotud za pravdu byly brány. V knize „The Oceanographie of the north polar basin“ kreslí obraz těchto krajín ve smyslu následujícím:

K oblasti vodstva severního mohou býti počítány kromě vlastního Ledového moře ještě Norské severní, Barendszovo, Karské a Bílé moře.

Ledové moře, jehož hranicí jest celé severní pobřeží Asie a Ameriky, a kromě toho čára tažená od severního Grónska přes Špicberky k severnímu mysu Nové Země, není mořem mělkým, jak dříve zeměpisci se domnívali, Nansen naměřil v něm až 4850 m. hloubky, a domnívá se, že i v krajinách dosud neprozkoumaných sotva bude mělčin anebo horstev z vody vyčnívajících. Od Norského moře odděleno jest Ledové moře podmořským hřbetem, táhnoucím se od Grónska k Špicberkům a překrytým vrstvou vody 800—900 m. vysokou; mezi Špicberky, Zemí Františka Josefa a Novou Zemí činí mu vysokou hráz dno moře Barendszova, které jest jenom asi 370 m. hluboké; a od Tichého oceánu uzavírá je velmi mělké dno průlivu Beringova. Jelikož také průlivy mezi Grónskem a americkou pevninou nevalných jsou hloubek, tvoří Ledové moře hlubokou kotlinu na všech stranách uzavřenou, a vody jeho mohou se jen v nejvyšších vrstvách směřovati s vodami moří vúkolních.

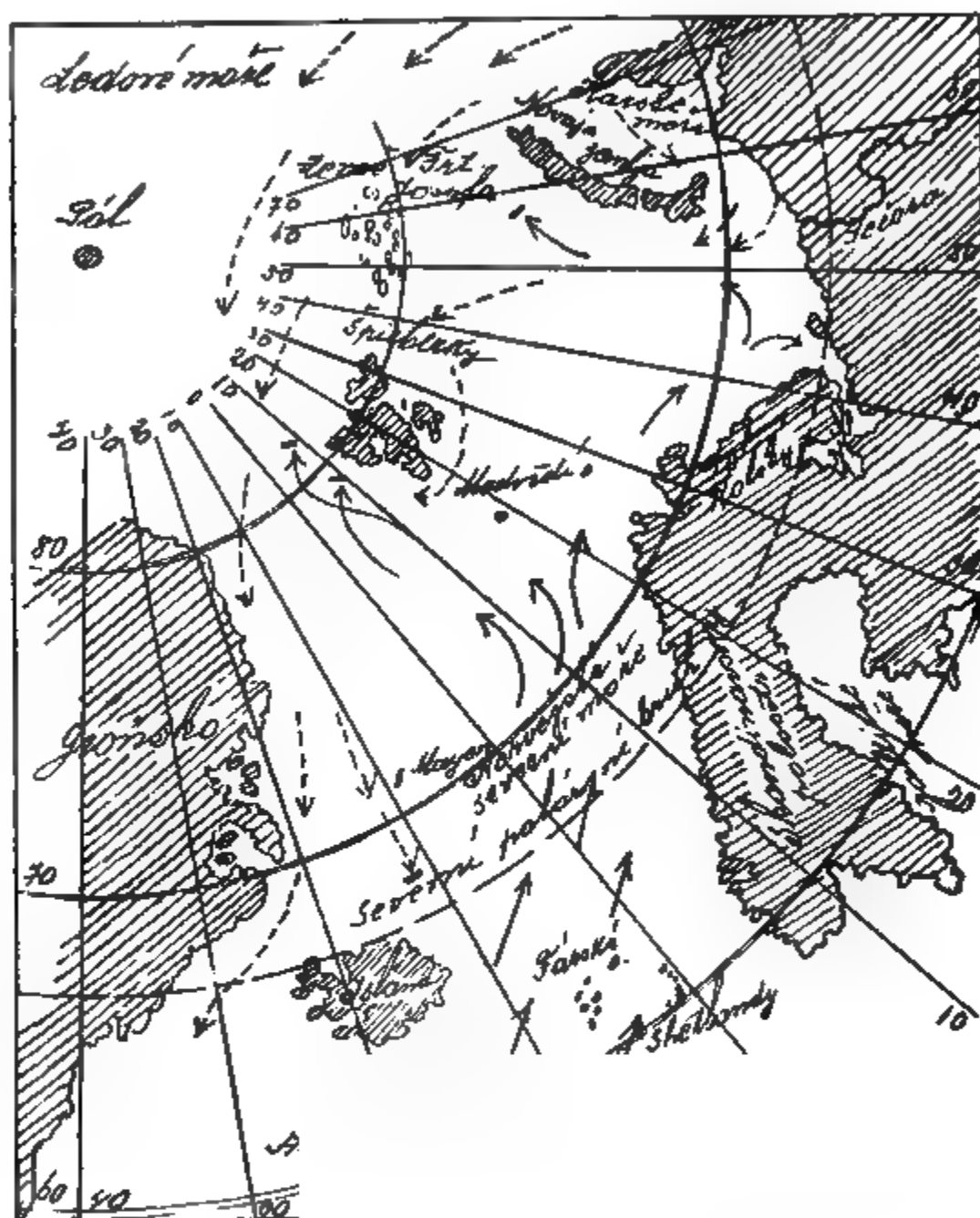
Z Ledového moře odtékají vody dvěma mohutnými proudy do Atlantického oceánu. Oba tyto proudy běrou se kolem Grónska, první mezi východním jeho břehem a Islandem, druhý kolem pobřeží západního průlivem Davisovým. Má tudíž Ledové moře při Grónsku nejvyšší své napjetí.

Oba tyto studené proudy, z nichž zejména západní nosívá s sebou spoustu hor a ker ledových, mají nepříznivý vliv na klimatické poměry americké, a jsou toho příčinou, že v Americe stejné severní šířky mají podnebí mnohem chladnější než v Evropě.

Přítok vody do Ledového moře děje se několika cestami: prvním jeho příjmem jsou sladké vody z řek sibiřských a severoamerických, druhým teplý proud, který do něho vpadá průlivem Beringovým z Velkého oceánu, a třetím, zároveň také nejhlavnějším, teplé vody, přinášené mu z Atlantického oceánu proudem Golfoým, anebo lépe Gulfstreamdriftem.

Tento přelévá se přes podmořský hřbet, táhnoucí se mezi Islandem, Faröry a ostrovy severoanglickými, a teče k severovýchodu Norským mořem v celé jeho šířce mezi Norskem a ostrovem Jan Mayen. Na

70. rovnoběžce dělí se tento proud na dvě ramena, z nichž silnější teče přímo k severu, přelévá se přes Špicberský podmořský hřbet a vtéká mezi Špicberky a Grónskem do Ledového moře. Zde klesají silně ochlazené jeho vody následkem své větší solnatosti ke dnu pod masu vodstva polárního. Druhé rameno oblévá severní Evropu a dělí

Proudy teplé —————> Proud studený — — — —> Potápějící se proudy
teplé = —————> Potápějící se proudy studené = — — — —> ||

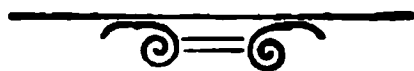
se na dvě větve, z nichž vtéká jedna do Bílého moře, kdežto druhá, ubírajíc se k severu podél Nové země, od níž studeným proudem jest oddělena, spadá do Ledového moře, a doznává tam téhož osudu jako proud Špicberský.

Sibiřské říční vody, držící se vesměs a dlouho na povrchu, směřují tokem severovýchodním k točnové oblasti, jenom nevelká jich část vtéká do Karského moře a vystoupivši z něho oběma vraty při ostrově Vajgači, běže se, obohacena vodou z Pečory, podél západního břehu Nové Země.

Tím vypsány jsou všechny hlavní proudy severních moří, a připojená mapka, na níž šipkami jsou vyznačeny, dostačí již k vytvoření si jich názorného obrazu. Rychlost proudů těchto není ovšem stejná, ale jest v celku velmi povlovná.

Vodní poměry v Ledovém moři jsou zvláštní. Říční vody sibiřské jsou málo slané a studené, rozdílly tepelné v různých ročních obdobích patrný jsou u nich jen do hloubky 3 m., a do 80 m. hloubky klesá teplota i solnatost. Ve větších hloubkách teplota již neklesá, nýbrž přibývá jí, tak že obnáší v hloubce 800 m. 0° , také solnatost je zde větší. Kdyby této větší solnatosti nebylo, musila by voda z těch hloubek vystoupiti nad chladnější vodu povrchovou. Tato spodní voda, zdá se, je táž, která vtéká u Špicberk do Ledového moře a která se zde potápí. Je to voda atlantická. Následkem otáčení se zeměkoule má asi snahu tlačiti se v pravo k pobřeží sibiřskému a odsud dále podle severních břehů Ameriky a Grónska; bude tedy ve spodních vodách proud krouživý, proudů povrchnímu opáčný. Mezi oběma proudy pozoruje se často vlnivé, dosti značné kolísání teploty. Vrchní studené proudy (pod 0°), které, soudíc z toho, že trosky lodi „Jeanetty“ rychleji byly poháněny nežli loď „Fram“, čím blíže k pólu tím jsou rychlejší, jdou do hloubky 165—250 m., kdežto teplé proudy spodní u Špicberků do hloubky 910 m. a na východě do hloubky 770 m. zasahují. Pod těmito teplými proudy leží nehybná voda, jejíž solnatost $35.18—35.35\%$ a teplota $0.05—0.83$, obnáší. Podle pozorování, učiněných v jiných studených mořích, dalo by se souditi na bohatou floru a faunu v moři Ledovém, ale hustý led, který po většině vodu pokrývá a světlu i vzduchu přístup zabraňuje, jest příčinou, že jest Ledové moře krajinou hodně mrtvou.

Norské moře, jak již bylo řečeno, odděleno jest od Ledového moře zatopeným horským hřbetem, kterážto okolnost pro klimatické poměry severní Evropy nemálo jest důležitá. Kdyby toho hřbetu nebylo, smísily by se atlantické vody již v Norském moři s vodami polárními, čímž ochladilo by se nejen Norské moře, nýbrž i pevniny, s ním sousedící. Klíma by zde zdrsňelo, a to nezůstalo by zajisté bez vlivu ani na podnebí střední Evropy. Nyní pokryta jest spodní studená voda Norského moře silnou vrstvou teplé vody atlantické, čímž vysvětliti lze poměrně velmi mírné podnebí na západních březích skandinávského poloostrova. Ale zvláštní jest, že jsou spodní vody v Norském moři studenější nežli spodní vody v moři Ledovém; obnáší totiž teplota jejich při solnatosti 35.06% jen $—1.2^{\circ}$. Nansen se domnívá, že část studeného proudy, který jde z Ledového moře při východním břehu Grónska, potápí se někde u ostrova Jan Mayen pod atlantickou vodu, proudící Norským mořem na sever. Jest sice atlantická voda solnatější, ale následkem vysoké teploty své přece lehčí nežli vrchní voda polární.

KAREL B. HÁJEK

Strach.

Polibek dlouhý's mi dala na dobrou noc,
dvě měkké tvé ručky se vinuly kolem mé šlje,
a očka ti zahrála, má malá koketko,
a ještě ve dveřích v náruči matky
polibek vroucí's mi poslala ručkou.

Má jizba sesmutněla. Sluníčko zapadlo . . .
mé zlaté sluníčko z podzimní pohádky . . .
Jen vůně tvých vlásků a mladé tvé svěžesti
v samotě snivé mi tady po tobě zůstala,
a kouzlo tvých hlubokých, sametových očí.

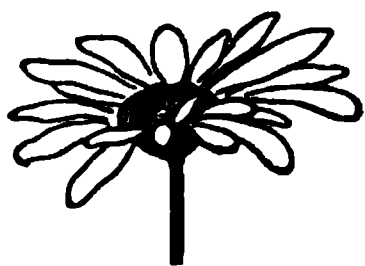
V takových chvílích ticha a samoty,
kdy myslím na tebe, má dceruško zlatá,
a na ty všecky naděje v zamželých dálkách,
a spolu na všechno, co v životě bylo mi kdy vzato,
v takových chvílích cítím — kdosi zlověstný
v mou jizbu vešel. Má horký dech
a veliké zornice šilenců. Za noci,
za bezesných nocí on v posupné tmě
a mrtvém tichu u mého lůžka stává,
on za dne zavřenými dveřmi vchází k nám
a ke stolu s námi mlčky usedá,
a večer když v intimním přítomí stažené lampy
u krbu spolu přitulení sedáme,
a matka tvá svým měkce zamlženým hlasem
náladu pohádkovou kouzlí kolem nás,
(vy smutné pohádky o zlatovlasých princeznách!
vy smutné pohádky o zakletých princích!)

on neslyšným krokem stavení obchází
a ze tmy nahlíží do našich oken,
a když se vineme k sobě, dobrá moje ženo,
a na poduškách měkce leží drahá hlava tvá,
v těch chvílích nadšení v polibky naše vroucí,
v můj šepot vášnivý a sladká moje vyznání
krok jeho náhle zašelestí jizbou někde podle nás,
a mlčky ulpějí na nás jeho strašlivé oči . . .

Teď obě usínáte, hlavu vedle hlavy.

Veliký měsíc v korunách černých smrků vychází,
a mírem hlubokým bílá noc svět celý objímá,
dva obrovité stíny vesmíru, Život a Smrt,
se potkávají někde v dálkách hvězdnatých,
a dole na zemi lidské trudy spějí.
Nad obílenou zdí vesnického hřbitova
veliký měsíc mezi cypřišemi vychází
a světlem soucitným hrob jeden oblévá,
hrob nízký a břečtanem zarostlý,
kam pochovali první úsměv štěstí
a první naději a radost našich hořkých dnů.

Strach sedí v tmavém koutě osamělé jizby mé . . .
a hodiny míjejí tak zdlouha, tak zdlouha . . .
je daleko ještě do smutné půlnoci,
je daleko ještě do bílého rána . . .

OT. ČERVINKA.

Z našich lesů.

To byla chladná noc," pravila mladá krásná srna, protahujíc svižné údy. „Ano, chladná," odpověděla její matka, pohlížeje velkým, modrým očima na svou dceru. „Jemná mlha pokrývá doly. Ale je ticho, a nahoře se jasní."

„Bude krásný den," zakrákorala vrána vysoko nad lesnatou horou, veslujíc pomalu k polim. Z důli byla podobna velikému šedému ptáku, neboť její kontury rozplývaly se v mlze.

„Ano, bude krásný den," opáčila po ní stará srna. „Ale kdo z nás se dočká večera?"

Z černého otvoru skály nad skupinou rodinky srnčí vynořila se opatrně kulatá, huňatá hlava s dlouhou špičatou mordou a velikým, blyštícím očima.

„Hoho!" zasmál se starý lišák, neb on to byl. „Stará prorokuje. A má pravdu."

„Co jsi viděl?" zeptala se z důli stará srna, zvedajíc k němu svou pěknou hlavu.

„Mnoho, milostivá paní! Již po kolik dní pozoruji, že se cosi kutí, a jsem proto opatrný. A cos viděla ty?"

„Poslechla jsem rozhovor dvou lovců, přikrčena v houští. Neviděli mne, ale obcházeli a mluvili."

„A o čem?" tázal se dále Ferina lišák.

„Budou nás dnes honit a posílat na nás štiplavé smrtící mouchy."

„Co to, co to?" ozval se krásný, pyšný bažant vysoko nad nimi na skále, „o čem to mluví dole?" a pyšně pobíhal kolem svých šedých favoritek, které, slétnuvše s nízkých větví, okolo něho se pásly.

„Abychom se odstěhovaly," minila jedna z nich, „dokud čas."

„Co ti napadá! Však my jim ulétnem!"

Nedaleko seděl prastarý Ušák, patriarcha mnohých pokolení. Seděl nehybně na skále, podoben sám omšelému, šedému kamenu.

„Vy,“ pravil k menším dvěma zajíčkům, svým dětem, které, poposedávajíc poblíže něho, chudou, suchou travku okusovali. „Stěhujme se přes rokli, dvounozí obři budou honit.“

„Co ti to napadá?“ ozval se jeden z nich. „Slunéčko právě počíná prorážet mlhy. Zde je polední strana a výsluní po celý den. Kdo ví, kde budou dvounozí honit!“

„Věstkyně naše a Ferina lišák nikdy se nemýlí. Znají dvounohé. Já alespoň zde nezůstanu. Jděte alespoň na výzvědy.“

„Já půjdu,“ řekl druhý zajíc.

„A nezapomeň se vrátit!“ zasmál se Ferina lišák ze skály.

„Však ty bys mne nechytí,“ odvětil sebevědomě mladý zajíc. „Dovedu dělat kličky. Dovedu se přikrčit a prorazit zadem řadou dvounohých.“

„A což ten čtyřnohý s bílými zuby? Zvěř-li tě, neujdeš mu,“ zasmál se Lišák.

„Myslíš psa?“ odvětil zajíc. „I toho dovedu zmást.“

„Domýšlivý hlupáčku,“ zachechtal se pod vousy Lišák, mhouraje potutelně očima po zajících. „Však bych je prohnal, kdyby byl k tomu čas. Ale celou noc jsem lovil, a jsem nasycený a ospalý. Však dnešní noci mnohý z vás, poraněný dvounohými, bude mou kořistí. Půjdu spat. Dobrou noc.“ A jako duch zmizel ve svém teplém doupěti.

Slunéčko rozhánělo již páry. Keře habrové a lipové, bukové a dubové ojiněny byly mrazem, jakoby je cukrem posypal. Na suchém drnu a na trávě leskly se v záři sluneční myriady lesklých, měňavých drahokamů, svítících barvami duhy: žlutých topasů, zelených smaragdů, bílých démantů, které se měnily v růžové a rudé. Nejkrásnější byly čistě modré, zářivé krystalky, kterými procházela zář sluneční; podobaly se báječným, třpyticím se kvítkům, vykvetlým z bílých květin. Tráva, pažit, haluze stromů jimi byly posety. Ale skály, bělavé a červenavé, padaly hluboko do údolí, na jehož dně posud stála šedobílá, chladná mlha. A dno hlubokého údolí nebylo k dohlédnutí. Vzdálenější vápenné stěny skalní nesly fialový nádech, který přecházel tu a tam v tmavší neb světlejší odstíny. Protější strana údolí měla mírnější úbočí, a byla výše tu a tam přerývána polmi a hájky. Pozadí hlubokého údolí tvořil opět listnatý, nyní holý les, zvaný Capuše.

Bylo to v první polovici prosince; zima dosud mírná a deštivá, a dnes byl první mráz, k lovu přímo vyzývající. Vysoké, holé skály tvořily zde jakési zátiší, menší rokli, na jejímž dně dosti vysoké, nejvíce listnaté, nyní ovšem holé stromy tvořily bezpečný pro zvěř útulek.

Srnčí rodinka sestupovala ostražitě, tu a tam se popásajíc, ke dnu údolí, aby se napila v potoce, který na dně bublal.

Stará srna kráčela jaksi hrdě, zasmušile, opatrně dolů, kdežto pod útlými, pružnými nožkami jejích dvou společníků časem kámen nebo štěrk zarachotil, kutáleje se úbočím, místy kolmo spadajícím dolů. Její lepá dceruška skotačila totiž se svým soudruhem, který byl jejím uznaným snoubencem. Byl spanilý, jako mládí obyčejně bývá. Ale o lépe Běle a sličném jejím snoubenci šla v četrném kmenu jejích, který vůkolní lesy obýval, pověst, že jsou nejkrásnějším párem široko

daleko. Žádný z mladých srnců nebyl rychlejší, žádný odvážlivější a žádný dvornější.

Stará srna, která na svou dceru s oprávněnou hrdostí mateřskou pohlížela, zastavila se pokaždé, kdykoliv skotačící mládeži nějaký kamének pod útlými běhy se svalil a dolů kutálel. Opatrně rozhlížela se vůkol, a starostlivě zastavily se velké, krásné tmavé oči její na lepém páru.

„Vy tam zticha!“ ozvala se konečně jemně, ale důrazně.

Mladí se zastavili a naslouchali. Ale ticho, nerušené nejmenším šustem, bylo vždy nejvýmluvnější odpovědí. Nádherné jítro dojímal klidem velebné přírody vůkolní, jakoby nebylo žádného nebezpečí, žádné starosti, žádných bolů, muk a smrti.

„Co to dnes má tvá matka?“ ozval se konečně mladý srnec.

„Nevím,“ odvětila Běla. „Víš, ona je o mne starostlivá. Má jen mne a od smrti mého otce je stále taková. Pojďme k ní.“

„Zeptáme se jí,“ odvětil její ženich.

Všichni tři se sblížili a sestoupili k jasnému potůčku, který na dně údolí v hluboce vyrytém korytu vesele bublal, skákaje bezstarostně se skály na skálu, s kamene na kámen. Dlouho pili bezbranní, sliční ti tvorové z křišťálového potoka. Slunce, posud za horou, nízko stojící, počalo svítit na vrchol vysoké nad nimi skály. Ozval se jakýsi šust. Byla to kolčavka, vracející se z lovu. Postála na zadních nožkách, rozhlížeje se vůkol blyštícíma jako drahokamy očkama.

„Pozor!“ zapištěla a zmizela v doupěti.

„Pozor!“ zakrákalo v tom úsečně vysoko nad nimi, vysoko nad skalou. Bylo to hejno vran, letících jedním směrem — z lesů ven.

„Vraťme se,“ řekla stará srna. „V lesích se něco děje!“

A několika velikými skoky do příkrého, skalnatého, křovím porostlého svahu dostihla rodinka opět své hluboké, ochranné rokle. Zde bylo sváteční ticho. Suchý list, padající se stromu, zdál se tropiti hřmot.

„Proč jsi dnes tak smutná?“ otázala se Běla staré srny, lichotíc se k ní a olizujíc jí ústa.

„Nevím sama. Dnes v noci, když jsem zavřela oči, ocitla jsem se náhle daleko odtud a byla jsem opět mladá a veselá.“

„Jak to? Kde?“ ptal se mladý pár.

„Jsem z daleka,“ odvětila vážně srna. „Poslyšte tedy; snad vám to bude jednou prospěšné. Nenazývají mne nadarmo v těchto lesích věstkyní. Znáím mravy dvounohých a rozumím poněkud i jejich řeči. Pokud vím, narodila jsem se v širých hvozdech tam k polední straně, které můžeme i z našich lesů viděti, vystoupíme-li na vysoký vrch nad námi.“

Matka má byla známa daleko svou lepostí, ani dvounozí obrové jí nikdy neubližovali.

Odpočívala jsem v houšti se svou matkou a bratrem, když nás vyrušil veliký hluk, jaký tropívají dvounozí vždy, když nás honí. Matka má vyskočila: „Pospěšme,“ pravila úzkostlivě, upírajíc veliké oči za sebe, odkud hluk se blížil. Pospíchali jsme ovšem; ale my, malí ještě, já a bratr, nemohli jsme velké, lehkonohe matce postačit. Co chvíli vracela

se k nám s domluvami a laskáním, postrkujíc nás hlavou ku předu. Ale což pak nezkušená mládež! Nás bavil ten útěk, a laškovali jsme a skotačili spolu o přítrž. Marné bylo napomínání matčino. Pamatuji ještě, že náhle třeskla ohlušující rána, zablesklo se, jako se blýskává v bouři, mne štíplo něco do ucha, a já napolo bez sebe přikrčila se k své matce, která taktéž ležela na zemi. Marně namáhala se vstát, dívajíc se úzkostlivě kolem sebe a nejvíce na mne. Já ji obskakovala. Můj bratříček však utekl, nevím kam, vícekrát jsem ho neviděla.

V tom vystoupil dvounohý obr, mající na sobě rouru, z kteréž posílají na nás blesky a štíplavé mouchy. Přikrčila jsem se k matce, která se již nehýbala. Bála jsem se a třásla, neboť ten dvounohý obr nesmírně křičel a huboval, když viděl mou matku a mne. Přišli i jiní dvounozí, mou matku odnesli, nemohla již běhat, a mne vyzdvihli též tam, co byla matka a mnoho jiných známých našeho rodu i zaječího. Táhlí nás koně.

Tak jsme vyjeli z lesa a přišli tam, kde bydlí dvounozí, daleko za Hřebeny rodnými lesy. Tam mne složili. Nařkala jsem a bála se. A tu přišel takový hezký dvounohý tvor, hezčí než ti, co zde chodí po lesích, byl též jinak oblečen, a říkali mu ti ostatní slečna Míla. Vzala mne do náruče a laskala, líbajíc mne na čelo, a slzy kanuly jí z očí. Dala mi sladké mličko a na krček červenou pentli a stala jsem se její. Říkala mi Lesana. Navykla jsem si tak na její hlas a volání, že, když jsem ráno bloudívala parkem, který se táhl na blízku bytu slečny Míly, vždy jsem přiběhla, skákajíc vesele přese všechno. Bývala jsem tu odměněna vždy nějakou pochoutkou nebo mlskem, který mi slečna přinášivala od své snídane; někdy to byl sladký, měkký kořen, kterému dvounozí říkají „rohlík“, jindy kulaté ovoce, sladké, jemuž říkají cukroví.

Když jsem byla malá, spávala jsem v budce u domu dvounohých. Psi mi neubližili, nesměli, a hrávali si se mnou; někdy honila jsem je já, jindy oni mne. Když však minula druhá zima, a já již byla velká, dali mi v háji za zámek, jak to nazývali, úplnou volnost. Přicházívала jsem jen na zavolání své dobroditelky, slečny Míly. Dostala jsem od ní lesklý kruh na krk místo oné rudé pentle, a na něm byla tabulka s mým jménem. Naučila jsem se totiž rozuměti trochu řeči dvounohých, a vím to. Nyní, jak vidíte, mám na krku jen onen kruh, který jsem nemohla nikdy dostat dolů, ač tabulku jsem někde ztratila.

Přicházívало tam někdy k mé velitelce mnoho vyšňořených a napařádných dvounohých, a točívali se kolem ní jako tokající tetřívkové kolem svých vyvolených. Ale slečna s žádným dlouho nechodila. Vždy zavolala mne za společníci, a tu vyšňoření ti dvounožci lichometně porovnávali slečnu Mílu se mnou, říkajíce, že je tak krásná jako já, ano krásnější, její oči že jsou podobny mým, její štíhlá postava a ladný krok mému. Ale slečna vždy se tomu upřímně smála, a já mnohdy takového dvounožce strčila hlavou ze zadu, až uskočil.

Vždy na zimu má dobroditelka odjížděla ze svého zámku pryč, nevím kam, a já bloudívala po celou zimu sama v posněženém, smutném

háji. Jen se psy mohla jsem si někdy pohrát, já však toužila po návratu slečny.

Až jednou, bylo to z jara, a vzduch prosycen vůní lesní, z lesů ozývaly se hlasy všech tvorů písní nového jara po zákonu lásky, a já sama již veliká, pobíhala často kolem vysoké zdi, ohražující náš háj. Něco mne táhlo přes ni. Ale byla tak vysoká, že veškeré pokusy mé, ji přeskočiti, skončily smutným nezdarem. Jednou jsem se při pokusu takovém notně potloukla.

Tu jsem uslyšela v samý večer, sama rozechvěná a neznámou touhou po širém hvozdě se třesoucí, z něhož sta a sta hlasů zpívalo novou píseň omládlé lásky — volání své velitelky. Šla jsem z jakési lítosti jen váhavě po jejím hlase. Náhle jsem ji před sebou spatřila. Seděla na pařezu, upraveném v sedátko. Hlavu, podepřenou rukou, měla skloněnu k zemi a rýsovala v žlutém písku neklidnou malou nožkou jakési črty, které opět ihned setřela. Stala se přes tu zimu, co jsem ji neviděla, neobyčejně krásnou; dlouhé brvy stínily její hluboké zraky; ale měla bledé tváře; to as z té dlouhé zimy, ana byla po celou tu dobu uzavřena někde v pasti neb kleci, kterou dvounožci nazývají domem.

Neviděla mne, neboť jsem se blížila pomalu neslyšným krokem a dívala jsem se dlouho na ni. Tu se mi zdálo, že na konci dlouhých, rusých řas, které stínily její holubí oči, třpytí se rosa, slzy. Zbledla ještě více a zakryla si oči bílým šátečkem. Tu jsem pocítila, nevím proč, že v ní i ve mně děje se něco sestersky příbuzného — a jedním lehkým skokem ocitla jsem se u své milované velitelky, lisajíc se k ní, jako druhdy k své mamince, snažíc se, odstrčiti její ruce, zakrývající její tvář a pohlédnouti jí do očí.

Odkryla oči, rychle je utřela šátečkem a usmála se na mne. „Ty's to, Lesano?“ a objevši mou šíji, počala mne líbat na čelo i na oči.

Z mých prsou vydral se ston; ston bolesti a lásky; jak bych byla ráda k ní promluvila a jí řekla, že mám z něčeho úzkost i že ji mám ráda; jak ráda bych byla zaplakala jako ona; a tu jsem pocítila, jak jsou dvounožci vyššími tvory nad nás, jakou je jim úlevou, že mohou zaplakati.

„Lesano, Lesano! Máš mě ráda? Kéž bys mi rozuměla! Nalezla bych snad úlevy. A budu tě musit opustiti, na vždy! Co z tebe bude? A co ze mne? Budu žíti s mužem nemilovaným!“ A opět zatřpytily se slzy v očích mé krásné dobroditelky. Nerozuměla jsem všemu, co mluvila, ale pochopila jsem, že se v ní děje cosi smutného, jako ve mně.

Jen ston byl mou odpovědí. Hleděla jsem jí nyní smutně v krásné oči — a snad — ano, jistě pochopila část mých citů, neboť objala mne znova a řekla: „Neboj se, Lesano. Budu-li musiti pryč, dám ti volnost, a ty se navrátiš do svých širých, zelených hvozdů. Tam si vyhledáš druha a budeš s ním žíti šťastna. — Ale já?“

V tom zachrupal písek pod nohou dvounožce mužského pohlaví. Jeden z oněch ulízaných dvounožců, který se mé krásné velitelce dvořival, a kterému říkali pan baron, přiblížil se k nám. Já vyrušena, ozvala se hněvivě a rázně, a učinivši několik skoků, dívala jsem se

hněvem planoucím zrakoma na nenáviděného vetřelce. Neboť věděla jsem, že ho má velitelka nemá ráda, a nyní jsem uhodla, že as proto pláče. Neboť chodíval tam jiný dvounohý tvor, který měl oči, podobné očím mé velitelky, a s tím hovořovala, a bloudili sami dlouho v háji. Já je z dále pozorovala, neboť měla jsem tohoto dvounožce ráda, poněvadž jej měla ráda má velitelka. Laskal mne a dával mi pamlsky jako slečna Míla.

Nyní jsem z houštiny hněvivě pozorovala, co se bude dále dít.

Slečna Míla vstala, a dvounožec podal jí ruku, které se sotva dotekla.

„Opět sama, slečno?“ pravil onen protivný dvojnožec.

„Nejsem sama, jak vidíte; má věrná družka a přítelkyně Lesana na mne přes zimu nezapomněla.“

„Máte divné choutky, ač se vám nedivím. Vyrostla jste napolo v lesích a jste poloviční divoškou.“

„Lesana mi rozumí lépe než mnozí lidé,“ odvětila slečna.

„Žárlím na ni,“ odvětil on.

„Na Lesanu?“ zasmála se slečna.

„Na každého, kdo se vám blíží mimo mne. Žárlím na vodu, která se dotéká vašich nožek v lázni, na motýla, který usedá na vaši ruku, na vánek, který líbá vaši líc. Což to nepozorujete? Proč jste tak ukrutná a nevyslyšíte svého sluhu — otroka!“

A onen dvounožec klekl před mou velitelkou na kolena, drže ji za ruku, již chtěl políbiti.

„Vstaňte, pane!“ odvětila slečna polo posměšně, polo smutně.

„Kdyby nás někdo uviděl!“

„Nikoho není daleko široko —“ blábolil on.

„Je to marné —“ řekla slečna mírně, ale pevně.

„Marné?“ zvolal polohněvivě on, vstávaje. „Marné — snad on? Mějte se na pozoru!“

Slečna ucouvla jaksi polekána a odvětila jen: „Opusťte mne, pane!“

„Opusťte, slečno, já se zapomněl —“ koktal on. „Vždyť vás tak miluji! Jak vás mám o své horoucí lásce přesvědčit? Ale vy budete přece mou,“ pokračoval a položil důvěrně pravici kol štíhlého pasu dívčiny.

„Lesano!“ zvolala v tom velitelka má úzkostlivě, snažíc se jemu vyvinouti. Já to vše pozorovala z houští.

Několika skoky octnula jsem se u nich, a již se válel dvounožec, kterému říkali pan baron, na zemi. Hned na to uprchla má velitelka, a já zmizela za ní. Co se dále dělo, nevím. Ale nespátřila jsem pana barona více. Avšak má slečna zmizela též.

Až jednou později v létě, za chladného večera, slyšela jsem jakýsi šepot v besídce v háji. Zdálo se mi, že rozeznávám hlas své drahé velitelky. Přišourala jsem se opatrně a prostrčila hlavu kvetoucím jasmínovým loubím.

A hle! Tam, v besídce, stála má velitelka a před ní onen hezký mladík, který měl oči podobné jejím.

Ona byla opět krásná, zardělá, jako lesní růže, on pak líbal její ručku, kterou držel ve své.

V tom mne spatřila.

„Lesano!“ zvolala. A já skočila vesele do besídky, a má velitelka objala mne a vtiskla políbení na mé čelo. Chvěla jsem se rozkoší a, pohlížeje jí v oči, ráda bych byla promluvila její řečí. Ale toliko ston vydral se z mých stísněných prsou, a tomu oni nerozuměli.

Také onen mladý muž mne hladil a podal mi zvyklý pamlsek. Já však — nevím proč — snad ze žárlivosti, jej nepřijala. Tu slečna zvedla ho se země a podala mi jej znovu, já jej přijala a, lízajíc ji ruku, jí děkovala. Oba se tomu smáli jako děti.

Druhého dne, již časně z rána, slyšela jsem zvonivý hlas slečnin, volající mne. Přiběhla jsem okamžitě.

„Jak jsem šťastna!“ pravila Míla, objímajíc mne. „Ale chci, abys i ty se radovala. Dávám ti volnost! Buď šťastna jako já!“

Neporozuměla jsem jí. Ale ona zavolala onoho hezkého, mladého muže, který ihned přikvapil, a šli se mnou hájem až k vrátkům, které byly nahoře pokryty tvrdými ostny, aby nikdo nemohl sem ani tam, a které já často marně snažila se přeskočiti.

Mladý muž otevřel klíčem vrátka; zaskřípěla, až jsem se ulekla. Ale má velitelka, hladíc mne a laskajíc, pravila: „Jseš volna! Navrať se do širých, zelených hvozdů svého domova.“

Nerozuměla jsem jí zprvu. Tu onen muž zatleskal rukama tak, že jsem poplašená několika skoky octnula se v huštině neznámého mi dosud lesa.

Rychle vrátili se oba do háje a zavřeli za sebou vrátka.

Byla jsem poprvé sama ve skutečném lese. Chodila jsem zvědavě vůkol po celý den, očuchávajíc každý strom a radujíc se z volnosti své. Píla jsem z potůčku a naslouchala, co si vyprávěli ptáci nade mnou. Ale po celý den nevzdálila jsem se daleko od ohrady, dělicí mne od háje. Bylo mi samotné smutno, a když nastal večer, snažila jsem se proniknouti přes ohradu. Konečně jsem našla místo, kudy potok vnikal do háje mé velitelky. Byla tam sice mříž, ale mohla jsem pod ní podlézt, ano, bylo v potoce toho roku málo vody. Divila jsem se, že mi to jindy nenapadlo. Ještě téhož večera našla jsem onen šťastný pár. Stáli, ruku v ruce, na návrší lesnatém, pohlížeje kamsi v červánky nad lesy. Přiblížila jsem se ze zadu zticha a počala lízati ruku její. Překvapená velitelka má mne spatřila.

„Pohleď, příteli, Lesana!“ zvolala. „Věrné, přítulné zvíře!“ pravila a sklonila se ke mně k obvyklému polibku.

„Nezvykne si snadno, býti sama. Uvykla zajetí. Snadno by ji též škodná nebo pytlák tam v lese ulovil. Ponechme ji zde, Milo, ale dejme jí úplnou volnost. Snad ji zavolá jednou hlas přírody sám do širých hvozdů —“

A tak se stalo. Nastala jeseň, a po ní přišla zima. Onen šťastný pár opět zmizel ze zámku.

Bloudívala jsem suchým listím háje sama, vždy tesknější. Již mne ani hry se psy netěšily. Ubíhala jsem vždy do nejhustších úkrytů háje před nimi. Tak se přiblížilo znovu jaro.

Očekávala jsem s touhou svou velitelku. Ale ona nepřišla. Vyslechla jsem jednu rozmluvu zahradníka s jiným mužem, kterému vyprávěl, že odjela s oním modrookým mladým mužem do Italie, na jih, a že se nevrátí tak brzo.

Nevěděla jsem, kde ta Italie jest, ale tesknila jsem tím více, slyšíc, že jsem zcela opuštěna.

Za jarního večera, když teplý, vlahý vítr jižní hučel holými větvemi rašících dubů a bříz, nemohla jsem spát. Lesknoucí se srpek prvního měsíce prodíral se podivuhodně čistý a velký mračny na západě. Pobíhala jsem smutně podél parkové zdi a pohlížela časem skulinami neb dvířky do širého, volného hvozdů. Právě tam, kde mi má velitelka s oním mladým mužem dávali volnost, které jsem tehdy nechápala. Nyní — tak se mi zdálo — porozuměla jsem všemu — a neznámá mi dosud touha táhla mne do tmavého hvozdů mocí neodolatelnou, z něhož rozličné hlasy a písně nového jara se ozývaly. Nevím již ani určitě, zda-li jsem sama nevydala hlasy nové smlouvy jara, neboť nikdo jim mne neučil, když tu se ozval z lesa hlas podobný mému, ale hlubší, a když jsem pátravě a toužebně v ona místa se zahleděla, spatřila jsem krásnou, mocnou hlavu silného, mladého srnce. Znovu se ozval, a já mu nesměle odpověděla — a jedním mohutným skokem přes vrátka ocitnul se u mne. Byla to první a nejkrásnější noc mé lásky. Honili jsme se v parku, laškovali, až jsme blažení a šťastni v úkrytu mém usnuli. Ale ráno, když můj choť poznal, že se všad je park obklopen zdí, velice se znepokojil, a marně jsem se snažila jej upokojit, zvláště když uslyšel štěkot psů zámeckých, v zahradě vesele pobíhajících.

Jako štvaný vzchopil se a pádil k brance, kterou mohutným skokem opět rázem přeskočil. Marně namáhala jsem se, jít za ním, schopnosti mé k tomu nedostačovaly.

Zkoušela jsem to několikrát po něm, ale vždy jsem spadla potlučena zpět do parku. Po celý den pobíhala jsem smutně parkem. Ale večer, když vše utichlo, byl choť můj zase u mne. Avšak tu mi napadlo, že znám jiný, pohodlnější východ potokem. A tak jsme vyšli spolu do volného lesa, a neodloučili se od sebe více. Pominulo léto, a listí počalo opět opadávat; nastaly nám zlé časy. Byli jsme dvounohými honěni s místa na místo. A tu jsme v stálé úzkosti prchli až sem do těchto skal. Honí nás zde sice též, a lesy naše jsou zde daleko, daleko menší než ony nekonečné hvozdy na Hřebenech. Ale je zde více úkrytů.“

„A zde jsi se stala Věstkyní celého háje, poněvadž jsi rozuměla řeči dvounožců,“ řekl s úlisnou dvorností znovu se objevivší ve skále lišák Ferina. Nemohl dnes dobře spát, přejedl se za nočního lovu a měl zkažený žaludek. Proto vystrčil ze své skuliny skalní opět opatrně čumák, nadýchat se čerstvého vzduchu a naslouchal mimoděk vypravování staré Věstkyně, které ho bavilo.

Stará srna podívala se nedbale nahoru k oknům jeho skalního hradu.

„Co dělají dvounožci s námi, když nás jejich mouchy uštípají?“ tázal se nezkušený srneček.

„Přišla jsem jednou k tomu, když jsem byla ještě u své paní v zámku, tam za Hřebeny. Bylo po honu, a přivezli několik uštípaných mých bratří; očuchávala jsem je s bázní — nehýbali se. Rozřežou nás — a prý nás i požírají —“

„Požírají!“ zvolali s hrůzou ošklivosti její posluchači.

„Ano, ano,“ zamručel lišák Ferina do zubů, „právě tak, jak to činím já.“

„Co tam vrčíš, ty starý Ferino?“ otázala se srna.

„I nic — nadávám dvounožcům! Je to hanebné, požírat nás!“

„Na tobě, hubenáči, by si tak někdo smlsnul!“ zasmála se mimoděk stará srna.

„Nu, stará, tebe také nikdo nechtěl!“ odvětil uražený lišák. „Byl jsem malé vyžle, hrál jsem si ještě s maminkou, když ty jsi sem přišla se svým mužem.“

„Chtěl nebo nechtěl!“ odvětila srna vážně, „to není správné, a ty to dobře víš, že nesměl!“

„Proč nesměl?“ otázali se dychtivě posluchači.

„Býval zákon mezi dvounožci — a snad někde dosud je — že nás, ženské pohlaví, nesmějí usmrcovat pichlavými mouchami.“

„A dnes již ten zákon neplatí?“ zeptala se Běla.

„Snad někde ještě; někde ne. Dříve býval dvounožec, který nás ranil neb zabil, zelenými potrestán a hanbil se za to. Ale prý přišla mezi ně as před padesáti jary — já to nepamatuji — nějaká Svoboda. A ta jim dovolila, hubit nás napořád. Dříve bývali jsme i na polích volni; dnes i v lesích musíme se skrývat.“

„Hanba,“ odvětili posluchači.

„Ale někteří dvounožci — a zelení všichni — ještě zachovávají starý dobrý zákon. Předě dvěma podzimy honili nás tam na vrchu. Pamatuješ, Bělo? Ty's byla ještě maličká. Nebylo vyvážnutí. Za námi hluk a hromový rachot střel a před námi pole. Ale i tam stáli dvounožci a číhali na nás. Běžela jsem ku předu, k polím, jako slepá a Běla za mnou; nemohla běžet jako já, a proto jsem se omeškávala. U samého kraje jsem se zastavila na chvílku, větřila a pozorovala, kde je prázdné. Zdálo se, že je kolem ticho; avšak hluk a krvežíznivý řev dvounožců za námi se blížil víc a více. Opatrně stoupám ku předu, kryjíc svým tělem Bělu, když tu právě před sebou, sotva na dva mé skoky, uzřím za keřem dvounožce s rourou smrtonosnou a k tomu na mne obrácenou. Hrůzou jsem zdřevěněla, neb věděla jsem, že, jak ji na mne obrátí, s hromovým rachotem vyletí z ní štiplavá moucha a usmrtí nás. Ale nebylo času na rozvažování.“

Zároveň jsem však poznala v něm starého známého — onoho modrookého mladého muže ze zámku, muže mé dobroditelky. Díval se na mne s úsměvem, klidně; nevím, poznal-li mne po šňůře na krku neb ne. Ale sotva as, neb šňůra je již zarostlá a tabulka s ní utržena. Spíše byl poslušen starého zákona, neboť sklonil rouru k zemi — já pak, nemohouc již skok svůj zadržet, přeletěla jsem hlavu jeho jako pták a letěla s Bělou přes pole k blízkému háji. Díval se za námi

a mohl nás snadno dosáhnout, ale usmíval se, ba volal i na své sousedy dvounožce, aby po nás nestříleli.“

„To je hodný tento dvounožec. Jak vypadá?“

„Poznáš ho po modrých očích.“

„Hm, hm.“

„Je-li zde, a vrazíme-li naň — není se čeho bát —“ dodala stará.

Starý Ušák, praotec zajíců, vyhřívající se na slunéčku, které vystoupilo již blíže k poledni, poslouchal povídku Věstkyně, ale krčil se nějak nedůvěřivě ve svém pelíšku.

„Hm, hm,“ bručel, „to je divné, ano, divné.“

„Já nevěřím žádnému dvounožci,“ zasmál se zticha Lišák Ferina, „třeba měl oči modré jako nebe nahoře.“ A šust — již byl ve svém doupěti.

„Já také ne,“ větil starý Ušák. „Ale kde pak jsou moje děti? Od rána se ze svých zvěďů nevrátili. Hm — jak jsem hned ráno řekl, učiním nejlépe, když se vystěhuji dnes tam naproti, do těch pastvin. Zítra nebo pozítří se vrátím.“

V tom zašustělo nahoře nad ním v houštině listí, a pěšinou ubíral se dvounožec. Pod paží v pravici držel dvojku k ráně připravenou. V levici vlékl za sebou mladého zajíce.

Zvěř v skalní rokli se zachvěla a stichla. Ale modrooký zdál se zabrán v myšlenky a naslouchal do dálky a pohlížel chvílemi k nezkalenému modrému nebi. Úchvatný byl pohled na příkré útesy skalní, pokryté místy stromy neb křovím; slunce zahnało mlhu s vrcholů hor. Protilehlá strana hlubokého dolu podobala se však dosud mohutné, bledě šedomodré stěně; na dně údolí posud stála bílá mlha, tak že se zdálo nedožrnné hloubky. Za dolem pak stoupaly kontury lesů a hájů vždy bledší až k táhlým modravým hvozďům Hřebenů.

Modrooký myslivec se na chvíli zastavil, dílem, aby bedlivě naslouchal — neboť zbloudil — dílem, aby se nádherným divadlem horské scenerie pokochal. Suchý list, s dubu padající k zemi, působil zdánlivě hlučný šustot.

„Jaké to nádherné sváteční ráno!“ pomyslí si modrooký. „Jakoby nikde na zemi bolu a smrti nebylo! A přece ještě dnes bude se toto údolí ozývat rachotem pušek, jásáním lovců a stenem poraněné zvěře. Avšak kde jsou vůbec moji kamarádi?“ A opět bedlivě naslouchal.

Nedostal odpovědi. Ni nejmenší zvuk nerušil velebné dumání přírody. Pouze z hlubokého dolu od řeky zazněl šum, vzbuzený vlakem, který se opět brzy vzdaloval, až zcela ztichnul, a sváteční klid trůnil znovu nad celým okolím.

Z rokle však upírala zvěř, tam skrytá, stojící nepohnutě v stínu stromů a skal, své bázlivé zraky na modrookého lovce, stíhající bedlivě každý jeho nejnepatrnější pohyb.

„Nebojte se, je to můj starý známý ze zámku!“ šeptala stará Věstkyně Běle a jejímu ženichu.

Těž starý praotec Ušák vypoulenými zraky sledoval každý pohyb dvounožce, krče se víc a více k zemi; neboť s hrůzou pozoroval, že

krvácející mrtvola ušáčka, kterou onen modrooký držel v ruce, jest mrtvolou jeho dcery, kterou dnes ráno na zvědy vyslal.

„Věru, podivuhodné!“ pravil k sobě opět modrooký, rozhlížeje se bedlivě se své výše a naslouchaje na vše strany. „Nedaleko od mne honí přes sto lidí, tlukou, křičí, střílejí, a já slyším sotva matný šum, který mne jen mate.“

V tom ozval se směrem západním slabý ohlas střelné rány, jak to v zimním vzduchu bývá, jen krátce, úsečně, doprovázen slabým ohlasem vzdálených hor.

„Tam se musím dát — jsou někde v dolíku za oním vrchem,“ a již vykročil modrooký.

Jakmile se modrooký pohnul, Ušák, nečekaje déle, skutalil se jako kámen do rokle a uháněl směrem, kam již ráno si umínil.

„Nevěřím žádnému,“ myslil při tom. „A to je prý nejlepší z nich, modrooký — a dnes zabil mi jedinou dceru!“

* * *

Týž den ráno, vycházejí modrooký onen lovec z domu svého ve městě, loučil se se svou ženou, která ho napomínala, jako zvykle ženy činí, aby byl opatrný.

„Víš, že jdu jen za účelem procházky. Jsem starý Nimrod, a nemusíš se o mne bát. Dnešní den slibuje býti rozkošný, jaký dosud letos nebyl.“

Hvězdy třpytily se dosud na obloze, když bezstarostně k nádraží krácel. Na východě leskla se neobyčejně skvělá a krásná Dennice, ač sotva slabý proužek jasnější oblohy svítání věstil.

Šťastně dospěl vlakem k cíli své cesty. Po druhé výtečné snídani u majitele statku vydali se lovci s honci do blízkých lesů.

Bylo však málo zvěře po loňské tuhé, sněžné zimě.

Modrooký, přenechávaje rád lepší místa hostům, potloukal se nejvíce v zádi. Tentokráte byl však nadlesním vyslán první ku předu, tak že vedl střelce dlouhým, nekonečným průsekem přes hory doly.

Řečeno mu, by se zastavil, až bude odtroubeno, až na konci průseku. Byl opět rád, že je sám a může se kochati krásným ránem, a naslouchaje vzdáleným ranám za sebou, krácel vždy dále. Z lesů vylétlo veliké hejno vyplašených vran, které s úsečným „kra, kra —“ vzdalovaly se z pobouřených honbou lesů.

Prolétajíce modravou lehkou mlhou a zároveň osvětleny paprsky nízko stojícího slunce, zdály se většími, a barva jejich měnila se z šedě do černa a opět do bělošeda.

V tom se cosi šustlo před ním. Byl to ušáček, který doufal daleko před střelci proraziti ven — Blesk z pušky, a již nehlesnuv, klesl.

„Alespoň se netrápil,“ pravil si modrooký, nabíjeje znovu pušku a klada mrtvého zajíce na pěšinu, aby za ním jdoucí honci ho odnesli.

Krácel dál a dále, až se octnul ve vyšším lese, a hluk honu za ním tichnul, až ztichnul zcela. Zůstal u znamení slamou státi, a divil

se, že není nikým následován. V tom zafrčela nad ním křídla velkého ptáka, bažant se snesl na zemi poblíže něho a uháněl, seč mohl.

Hned na to uslyšel rychlý dupot suchým listím. Bylo to pár kousků srnčí. Byli daleko. Náhle přiběhl zajíc, celý vyděšený a utíkal napříč lesem. Po ráně modrookého svalil se.

Bylo to v hustém lese, a daleko, a proto, ač modrookého těšila rána, mrzel se přec, že nezůstal okamžitě mrtev.

Ještě více se zamrzl, když, přišed k němu, spatřil, že má oko vystřelené, ale přece nemá dosti. Sebral zajíce a naslouchal. Úplné ticho. Ani trubku neslyšel. Krácel proto pomalu přímo do příkrého vrchu, aby kamarádům svým nadešel. Ale ač dostoupil již vrcholu nad samým hlubokým dolem — neslyšel ani hlesu.

Mrzel se, nesa zastřeleného zajíce. Postál chvíli nad roklí, jak výše vypravováno, až konečně, uslyšev vzdálený výstřel, dal se spěšně směrem za ním.

Bliž a blíže slyšel ohlas lovu před sebou. Náhle vše opět stichlo. Musil jít opatrně, aby nevlezl neočekávaně do sféry střelby. Vzpomněl si na výstrahy své ženy a stanul. Byl již ušlý, aniž se účastnil honu, a proto se mrzel, že byl zapomenut jako ztracená varta, a že ho za to jen výsměch čeká.

Nejbližší vozovou cestou dal se směrem stejným dále. Za chvíli opět uslyšel halasy lovu daleko před sebou. Divil se, jaký klid panoval v také blízkosti honu. V tom proti němu uháněl opět statný zajíc.

Opět se mu podařilo ho uloviti; ale jsa nepřipraven a maje ruce dvojnásobnou tíhou umdlené, teprve druhou ranou. Byl to Ušákův syn, dnes ráno starým na zvědy vyslaný, který tak domýšlivě na rychlosti své si zakládal. Zkušenost starého se osvědčila. Pospíchal, aby otci svému v rokli dal návštěví, kam se hon chýlí a zároveň se mu pochlubil, jak svou obratností a lstí na zad vyvážnul. Jako obyčejně, pýcha předcházela blízký pád.

Modrooký nabil, zvedl opět zajíce a byl ještě mrzutější, an musil nyní, mimo pušku, dvojnásobné břemeno nésti. Konečně došel jakés aleje a spatřil vzdalující se lovce. Volal, až ho uslyšeli. Poslední krácel sám lesmistr, doprovázen dvěma slečnami. Spatřiv modrookého, poručil nejbližšímu honci, aby zajíce od něho převzal. Honec byl jednoruký a, třímaje svou hůl, marně se namáhal, zajíce zvednouti.

Bažant, který ráno rozmluvu rodinky srnčí poslouchal, unikl šťastně dosud honcům a střelcům. Skryl se v houšti a předržel honce. Hon se již vzdaloval, a krásný kohout hrdě vztyčoval hlavu, aby se po svých favoritkách rozhlédl, které nedaleko něho příkrčeny ve vysokém podrostu a v trávě, ani nedutaly.

„Skryj se, skryj se!“ zvolala na něho nejbližší.

„I co, já se nebojím!“ odvětil bažant a sebevědomě se ohlížel.

V tom běžel onen bezručka pro zajíce a málem by byl v běhu na bažanta šlápnul. Týž uleknut k smrti, s hlasitým křikem a frčením vylítl a vzdaloval se na zad, aby z okruhu smrticích zbraní unikl.

Modrooký, pomáhaje bezrukému pozvednouti zajíce, uslyšev známý křik bažanta, se v tom zpřímil — a, nerozmýšleje se, vystřelil na něho

přímo nad sebe. Ale nemaje pod nohama pevnou půdu, zakolísal se, a rána šla mimo. Bažant vítězně letěl dále u velkém oblouku, když modrooký, obrátiv se na něho, druhou ránu vypálil, a ubohý bažant beze hlesu daleko do křoví u velké křivce se skácel.

„Bravo, bravo!“ volal na něho z dálky lesmistr, který mistrný výstřel pozoroval.

V lese planula velká hranice dříví. Nastal polední oddech. Zvěř se vyložila a počítala. Ohřáté, horké krmě na improvisovaných stolech na ručest zbitých, hladovými lovci pojídány a ledovým ječmínkovým mokem zapíjeny. Veselý hovor kolem se rozléhal.

Modrooký vyprávěl, jak zabloudil, a zmínil se o tom, že byl zapomenuť.

„Buďte rád,“ ozval se lesmistr, „zvěře je málo, a snad ani tolik byste nebyl střelil, a zdařila se vám pěkná rána na bažanta.“

Modrookému vetknuto po příkladě druhých šťastných střelců dlouhé péro bažanta za klobouk ručkou sličné dívky.

Tráva, pokrytá hvězdkami jíní, třpytila se v poledním, nízko stojícím slunci barvami duhy.

„Pohleď,“ pravil modrooký k svému sousedu, „jakoby modráčky v trávě kvetly.“

„Ano, ano,“ odvětil mladý lovec, který patrně jiné měl na mysli, a poesie přírody jej nebavila.

V ochranné rokli posud byla rodinka srnčí ukryta.

„Snad již odešli!“ pravila starostlivě Běla.

„Aneb se dali jinou stranou,“ odvětil její kurážný soudruh.

„Nevěřím dvounohým,“ promluvila Věstkyně. „Poslyšte, přijdou-li sem, tak se rozdělíme,“ dodala.

„Mám tě, maminko, opustit?“ lekla se Běla.

„Což nebudu já s tebou?“ řekl s výčitkou její ženich. „Já tě neopustím. Ostatně jsi slyšela, že na tebe nebudou střilet.“

„Máš pravdu,“ řekla po chvíli stará. „Ale musí to být. Sečkejme zde, až přijdou-li. Pak se ale dáte vy nahoru do skal. Budete krytí a zmizíte snadno v ochranném lese. Znam dobře, jak zde honí. Já pak se dám rokli dolů. Tak je zmateme.“

„Ale pakli na tebe vystřelí?“

„Hm, osudu svému neujdeš. Snad budu mít zase štěstí a padnu na modrookého, který, jak víš, na nás nestřílí. Má tak dobré oči. Nevěřím, že by to učinil, neboť zná starý zákon.“

Ulehli si; bylo tam poměrně tak teplo a útulno. Minula opět chvíle, když uslyšeli nad sebou i pod sebou šustot. Běželi to ušáci. Jeden přímo kolem nich. Spatřiv je, zastavil se a usedl. Byl vyjevený a ohlížel se plaše kolem.

Stará srna vstala váhavě.

„Co nového, ušáčku?“

„Jdou za mnou!“

„Odkud?“

„S oné strany.“

„Kde jsou teď?“

„Všude, nahoře i dole i po skalách lezou.“

Všichni tři poskočili. Ušáček pak polekaný běžel roklí vzhůru. Sotva doběhl nahoru, ozval se třeskot ran. Mezi ně houkaly hluboké rány Winchesterky dlouhého jakéhos lovce, jakoby z kanonu střílel. Ve skalách odpovídala ozvěna patero- až šesteronásobně — pak se přenesla přes řeku, a rachotilo to v klikatých skalních dolech za ní jako ozvěna bouře. Halasy, rachot střelby, křik, vše slévalo se v jeden téměř nepřeryvný hukot; bylo to místo na zvěř nejbohatší.

„Pozor!“ ozvala se stará věstkyně ku poděšeným svým soudruhům. „Ještě vyčkejte, až přijdou na onu stěnu skalní nad nás.“

V tom padla rána přímo nad nimi, a hned ozývaly se pod nimi, a zdálo se, že všude. Veliký kámen spadl, hozen některým honcem přímo do rokle.

„Teď!“ zvolala věstkyně, „já dolů, vy nahoru. Sejdeme-li se, tedy opět zde!“

A již se rozprchli. Běla, následována svým ženichem, několika skoky vylítla roklí a zmizela v lese; za ní šťastně on, ačkoli praskot střelby kolem nich i pod nimi ve skalách se skoro zdvojnásobil.

Na dně hlubokého toho dolu krácel modrooký. Byl poslední ze střelců. Schválně tak učinil, aby ponechal hostům jiným přednost. Mimo to ušáčkové, bažanti i srnčí, znajíce zdejší místnosti, často proráželi řady honců a střelců, nepříznivým terrainem ve zmatek uvedených neb zdržených, a bez rány z dostřelu unikali. Vedly středem skal pouze dvě úzké stezičky, kde již chůze sama nad závratnými hlubinami byla pro pohodlné měšťáky nebezpečnou, natož střelba a — dobré míření!

Modrooký klidně krácel dolem, naslouchaje neustávající střelbě nad sebou. Též daleko za ním ozývaly se výstřely, padající v sousedním revíru, kde rolníci hleděli použití honu panského k odstřelení mnohého kousku (srnčího nebo nějakého zajíčka), který strachem hnaný přes hranice do cizího revíru zabloudil. Modrooký naslouchal s jakousi rozkoší vzdáleným ozvěnám střelby v horách, která po mnohých a mnohých ohlasech slabým šumem v dáli umírala.

As dva ušáčkové, kteří na blízku jeho hleděli se dostat po přestálých trampotách, lstech a úskocích z dosahu střelby — ulehli jeho ranami. Jinak však měl dosti pokdy přihlížeti honbě ve vysokých skalách nad sebou, na nichž střelci zdáli se pouhými trpaslíčky, kteří svými zbraněmi způsobovali tuto malou bouřku na zemi.

Právě položil zajíce, pro kterého se vracel s hůry honec, když zpozoroval, že příkrým svahem drolin a svalin kamení, porostlých nízkým houštím, prodírá se za bublajícím na dně údolí potůčkem pracně jakési zvíře. Nemohl hned rozeznati, co by to as mohlo být. Velikost nasvědčovala srnčímu, ale způsob chůze — neboť se jen s vrchu šoupalo — zajíci neb nějakému většímu dravci se podobal. Konečně ono zvíře zastavilo se v jakémsi výmolu mezi vysokou skalou a nižšími úlomky jejími. Zdálo se mu z této vzdálenosti jako zaklínováno. Poněvadž vzdálenost přes sto kroků obnášela, přiblížil se na povýšeném běhu, který zde malou rovinku tvořil, o několik kroků onomu záhad-

němu zvířeti. V téže chvíli prodral se však po stráni k němu malý honec, kluk s holí. Ono zvíře se namáhavě zvedlo, (kluk nevěděl, má-li po něm holí udeřiti neb ne) nazvedlo se na přední štíhlé běhy, kdežto zadními stíží s místa se odšupovalo. Modrooký poznal, že je to vzrostlá srna, jejíž zadní běhy vysoko byly přestřeleny. Pouhé krvavé pahýly trčely místo zadních běhů, které jí druhdy půvabnými skoky unášely z dosahu střelby.

Spatřivši oba blížící se honce, srna opět se vzchopila se zoufalým nasazením posledních sil. Dostala se na onu malou rovinku u potůčku, kde dnes ráno zdráva se svou rodinkou hasila žízeň. Zde se jí podařilo, poněkud na zbývajících jí nerovných pahýlech se vzpřímiti, a dostala se i přes potok — a divno, šourala se přímo k modrookému, následována oběma honci. Zde však v úzkosti a snaze, aby rychleji unikla, opět se potkla o nějaký kámen a svalila se nadobro.

Byla sotva dvacet kroků vzdálena od modrookého, který s útrpností pozoroval muka uštvané, krásné srny. Marně namáhala se opět vstáti, pokaždé se znovu svalila, při čemž její krásné, velké, výrazné oči obracely se v sloup, tak že bělmo je vyplňovalo.

Pokaždé však, zdařilo-li se jí vzchopiti se k několika krokům — šoupala se přímo k modrookému, jakoby jej o smilování prosila. Tu nabýval výraz její hlavy takového krotkého, přímo ženského výrazu, že modrooký při vši své myslivecké otrlosti cítil, jak se mu srdce svírá žalem nad tím mučeným zvířetem.

Vidělo jej — a přece, jakoby naschvál — plazilo se k němu. Poznalo jej? Snad. Vše tomu nasvědčovalo, že pud sebezachování byl v něm dosud mocný. Neboť mimo přeražených obou zadních běhů bylo broky netknuté. Na záchranu nebylo však ani pomyšlení. I kdyby nyní uniklo zhoubě, padlo by v dravé spáry škodné a psů a zahynulo by ještě bíději — třeba hladem.

Starým zvykem loveckým bývá dáván podobně uštvaným kusům lovecký „záraz“. Modrooký neměl s sebou loveckého nože, aby tak učinil, a proto rychle se rozhodnuv, zvolal na oba honce, srnu pronásledující: „Odstupte! Dám jí ránu z milosti!“

Srna klidně na něho pohlížela svým lahodným, smutným výrazem.

Zablesklo se, a ubohá dotrpěla navždy. Krásné, tmavomodré oči pokryly se oným matným, opalisujícím leskem, který je znamením smrti. A nad ní klenula se modrá, jasná obloha, k níž umírající naposled krásné oči upírala — tak klidná — jako vždycky.

Modrooký k ní přistoupil — —

„To nejsou střelci — to jsou r“ zahučel do knírů.

Odvrátil se — a kráčel zasmušen k lovcům, neboť trubka zvala k shromáždění.

Zvěř byla vyložena. Střelci se hlásili.

Modrooký hlásil své zajíce a dodal:

„Mimo to byl jsem nucen dáti ‚záraz‘ staré srně, které nějaký nešika přerazil oba zadní běhy —“

„Ah tak,“ pravil nadlesní, děláje při jeho jméně znamení.

„To vy jste byl?“ tázal se tlustý, obstarlý pán z města, jakýsi rada neb obchodník. „Tak ji máme na polovic.“

Modrooký na něho pohlédl, ale neodpověděl.

„Což pak máte s sebou lovecký nůž, že jste jí dal záraz?“ ptal se kdosi.

„Ne. Dal jsem jí ránu z milosti —“

Modrooký byl rozladěn. Rozličné myšlenky o ušlechtilosti lovu křížily se mu v hlavě.

Ačkoli byl již samý večer, a slunce na nezkaleném nebi k západu se sklánělo — nebyl ještě program honu vyčerpán. Měla býti ještě zabrána část háje za roklí, která pěkný výtěžek slibovala. Však vzhledem k blížícímu se šeru a následkem toho nejistotě ve střelbě, navrhl gruntovní pán, aby se odtroubilo definitivně. Vždyť mělo býti v honu zítra pokračováno, a den sliboval býti opět krásným.

Avšak většina rozochocených střelců — nejvíce měšťáků — kteří sice nejvíce ran vystřileli, ale nejméně zastřelili — rozhodně žádala dokončení programu, tak že i dobrý majitel honby podotknul: „Když mě nikdo neposlouchá, dělejte si, co chcete.“

Avšak rozvážní, skuteční střelci lesníci rozhodli, aby se zde, ve skalách, více nepokračovalo, nýbrž aby pro ukojení střelecké vášně nejzufivějších Nimrodů ještě po cestě k domovu byla zabrána některá pohodlnější leč.

A tak se stalo. Zabrána leč rovinatá a snadná.

Na západě vzplanuly zlaté, do modra a zeleně přecházející červánky, které věstivají změnu počasí, oteplení.

Tentokráte poslán modrooký opět ku předu a byl rád, že unikne tak hlavní vřavě. Kráčel dlouhým průsekem v rovině. Za ním zaznívala rána za ránou, ale on šel tišinou, zabrán ve své myšlenky. Hlavního účelu — notné procházky a únavy dosáhl, svou loveckou čest obhájil, a na ostatním mu mnoho nezáleželo. Těšil se již na domov.

Vraťme se však k našemu parku, k Běle a jejímu snoubenci, kteří se v poledne od staré srny Věstkyně oddělili. Rada staré srny byla dobrá. Šťastně, bez úrazu pronikli řadou honců a střelců, ač i po nich pár ran padlo — a octnuli se v bezpečí lesa, který již ráno byl prohoněn. Sem se lovci již nevrátí. Proto ponavrhla Běla, aby zde zůstali a odpočali si, až se hřmot lovu vzdálí.

„Myslím, abychom šli raději dále,“ řekl její snoubenec, který byl více polekán než ona, ač se stavěl dosud hrdinou. „Přejdeme na druhou stranu do roviny. Tam se navečeříme. Blíží se večer, a od rána neměl jsem v ústech. Po té navrátíme se v noci sem do ochranné rokle a budeme pátrati po tvé matce.“

Běla povzdychla a otřásla se.

„Když chceš,“ řekla váhavě. „Ale řeknu ti hned, neschvaluji to. Ti dvounožci mají divné nápady. Nikdy nevíme, na čem s nimi jsme.“

Překročili množství cest a ocitli se v rovině, kde panovalo úplné ticho širým lesem.

„Sem asi již nepřijdou,“ řekl on. „Znám zde výborně pastviny.“

A šli dále.

„Slyš!“ zastavila se náhle Běla. Její ženich se zastavil též a mimovolně se zachvěl. Za nimi zaznívalo opět známé, hrozné klepání honců. Oba stanuli jako sochy. V tom padla rána, daleko — hned za ní druhá, třetí blíže.

„Ještě jdou i sem ti krvežízniví dvounožci!“ zabručel hněvivě srnec.

„Hned jsem ti radila, abychom sem nechodili. Nyní je pozdě. Zbývá nám jen vysoký vrch v levo. Uтіkejme ku předu, zde ještě nebude žádný dvojnožec před námi —“

„Rychle, pojďme. Již se šeří.“

„Pomalů!“ krotila ho Běla. „Nech mne jako zvykle první a říd se dle mne. Zůstanu-li stát, zastav se též, ale, budu-li utíkat, nezastavuj se!“ A lehkými, půvabnými skoky dala se v běh, štihlé hrdlo stále ku předu natažené, očima každý předmět před sebou pozorujíc. Blížili se z lesa k podrostu. Průsekem pohyboval se jakýsi stín. Byl to modrooký. Uslyšel z daleka lehký šustot suchého listí, vzbuzený skoky Bělinými. Zastavil se a díval se na průsek, očekávaje, že srnčí vyrazí.

Běla zastavila se též a za ní její ženich.

Poznala okamžitě modrookého.

„Hleď, máme štěstí!“ zašeptala. „To je ten modrooký, co na mou matku a na mne tenkrát, ač mohl, nestřílel.“

„Počkej, podívám se naň, abych ho poznal!“

„Ne, pojď rychle za mnou! Nevěřím žádnému dvojnožci a snad se mýlím. Obejdeme je pod skalami. Již jest večer. Co jim to jen napadá, tak pozdě nás znepokojovat! Rychle za mnou.“ A již unášely ji pružné běhy zpět do ochranné houštiny.

Ale její ženich stál jako kouzlem přikován a prohlížel si modrookého. Jakoby to osud jeho chtěl, hleděl na něho jako očarován, ač utíkající Běla opět a opět na něho volala. Tu spatřil, že roura modrookého skloněna je svými dvěma černými otvory přímo na něho, a nad těmi černými otvory že se leskne oko modrookého. Zdálo se mu náhle, že jsou to jako prázdné důlky nějaké hrozné bytosti, a neznámá hrůza smrti jej ovanula. Slyšel z dále prchající Bělu volati a již se vzchopil, aby setřásl kouzlo neznámé, když se z černého otvoru zablesklo, ucítil palčivou bolest v srdci a bezdych se skácel k zemi.

Modrooký přikročil k padlému srnci a prohlížel ho. Byl okamžitě mrtev. Krásné oko jeho svítilo již matným leskem. Oddechl si. „Je to vskutku srnec,“ pravil k sobě, „nasazoval již nové parůžky. A byl mžikem mrtev, ani o tom nevěděl. Uspořil jsem mu trápení. Jsem rád, že jsem se nemýlil, již se značně šeří“ a položil srnce napříč pěšiny.

Nejbližší střelec, došedší k položenému srnci, prohlédl ho znalecky, načež gratuloval modrookému smeknutím klobouku k šťastné ráně.

Hned na to odtroubeno. Pro přílišné šero nemohlo se v lovu pokračovati.

Nad krajinou vzešel ubývající úplný měsíc. Lehká bílá mlha počala opět pokrývati údolí svým závojem, který v záři měsíce stříbrem se skvěl.

Ubohá Běla vrátila se do „ochranné rokle“. Tak měla s matkou umluveno. Ale vrátila se sama. Marně čekala na svou matku a svého

ženicha. Marně volala po nich zticha a bloudila smutně kolem. Žádný z nich se nevrátil.

Nad ní vysoko na skále vystrčil z doupěte svého lišák Ferina svou chytrou, vousatou hlavu. Protáhl se a zívnu. „Dobře jsem se vyspal,“ liboval si.

V tom uslyšel dole pod sebou šramot a spatřil svými bystrými, lysými zraky opuštěnou Bělu.

„Co tam robíš, maličká?“ otázal se úlisně. „A sama?“

„Pověz mi raději, neviděl-li jsi mou matku nebo ženicha?“

„Nepřišli?“ divil se upřímně lišák. „Tož je asi ti prožluklí dvojnožci odnesli.“

V tom zašustělo suché listí, a ze zdola hopsal nahoru ostýchavě, bázlivě zajíček. Byl celý zadýchán dosud. Nic na večer z bázně nejedl. Prohnali ho až do protějších skal, a na jeden přední běh kulhal.

„Neviděl jsi mou matku nebo mého ženicha?“

„To bylo hrozné! Hnali mě s křikem sem a tam, a při tom z rour jejich se blýskalo a hřmělo. Štiplavé mouchy frnčely mi kol uší, a jedna mě štipla trochu do předního běhu. „Ale moc mi to nevadí,“ dodal spěšně, spatřiv lišáka Ferinu, který zticha se skály dolů slez' a nyní na ubožáka žádostivým zrakem pohlížel. „Mohu ještě dobře utíkat.“

„Uvidíme!“ zabručel posměšně mezi zuby lišák.

„Neviděl jsi mou matku?“ zeptala se Běla.

„Věstkyni? Ach, ano! Ubohá bídne zahynula — Modrooký ji zastřelil.“

„Modrooký!“ vzdechla ubohá Běla. „A matka má ho vždy tak chválila! A můj ženich? Bezpochyby zastřelil ho též — on — Musím ho hledat.“

A smutně odhopkovala do křoví. Ušáček též bázlivě běžel za ní. Jen lišák Ferina opanoval pole.

Olizoval se mlsně, hledě za ubohým ušáčkem, načež, když všechno ztichlo, pravil: „Nyní přišla doba má!“

* * *

„A jak se ti vedlo o honě?“ tázala se sličná žena modrookého.

„I dobře. Prošel jsem se řádně, a to je to hlavní.“

„Střelil jsi mnoho?“

„Ne příliš; nějakého srnce, zajíce a bažanta. Ale zvěř se netrápila alespoň, měl jsem štěstí; a to je to hlavní.“

„Zdáš se mi však nějak zamlklým. Co se ti přihodilo?“

„Mně? Nevěděl bych —“

„Něco nepříjemného —“

„Nic. — Nechci Ti kazit náladu.“

„Pověz mi to, chci to vědět.“

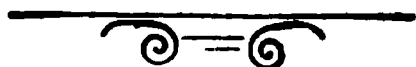
„Musil jsem dostřelit srnu. Víš, stalo se mi tak v životě po druhé. Poprvé doma. Tu byla postřelena pytláky. Tehdy zle jsem se hněval. Nyní zde od nějakého nešiky, svátečního střelce. Připlazila se až ke mně, jakoby mě o milosrdenství prosila. Dal jsem jí ránu z milosti —“

„Vidiš, vždy to říkám, že je to zábava ukrutná. Znáám jistého lesního, který se po podobném případě raději střelby vzdal —“

„Nedělám tak, jak víš, k vůli střelbě, ale za účelem zdraví —“

„To as není všecko. — Řekni mi to —“

„Nechtěl jsem ti to hned říci. Až později. Když ale tak neústupně toho žádáš, musím ti říci, že ona srna podobala se tvé Lesaně. — Prohlédl jsem ji, a měla na krku posud kroužek. Tabulka však chyběla — —“

O „čtyřokých“. Jindy a dnes.

Z CYKLU „ZNAMENANÍ“.

Píše operateur dr. D. Panýrek.

PAMÁTCE ZESNULÉHO BRATRA.

Začnu vzpomínkou z dětství. To abych legitimoval, proč ujímá se péra chirurg, aby psal o předmětu, zapadajícím do očního lékařství. Sic má krátkozrakost i nejeden vztah k chirurgii, a některé případy této vady zrakové navrhl kdysi v Čechách známý oční lékař dr. Fukala operovati — a dále: — krátkozrací nejednou trpí vinou vady své také zkřivením páteře, což jest objekt chirurgický, a ještě jiné četné vztahy našly by se mezi brejlemi a chirurgií,*) kdybychom se tu chtěli a mohli právě jen tímto vztahem zabývat.

Ale raději chci teď mluvit o vzpomínce z dětských let, neboť vysvětluje nadpis práce o „čtyřokých“ a zdůvodňuje, proč práce zařadena do cyklu „Znamenání“.

Měl jsem bratra, který za dětských let trpěl nějakou chorobou oční. Když byli všichni domácí lékaři vystřídáni, rozšafný městský lékař, mladý praktický a letitý již vojenský lékař, který slyšel nemalým lékařským věhlasem — a rady jich nepomáhaly, zajela matka s milým prvorozencem do Prahy. (Už tenkrát, před třiceti léty svítila pražská světla vědy nesmírně jasně, aspoň v očích obecnstva o hodně jasněji, než lékaři venkovští.) Tenkrát těšil se veliké důvěře po českém venkově prof. Hasner, Němec, odborník své doby jistě dokonalý, ale ve vědě okulistické nevelikých stop zůstavivší. Po několika dnech vrátila se matička s bratrem zas domů. Ale jaké změny doznal bratr. Milý jeho obličej hyzdila dvě veliká temná, skoro černá, vypuklá skla. Nemohli jsme ho ani poznati. Jako by to nebyl náš bratr Otakar. Nedůvěřivě jsme si ho prohlíželi, a ty brejle jako by byly mezi ním a ostatními sourozenci propast vyhloubily.

*) Studie „Oči chirurgovy“ připravuje se k tisku.

Znenáhla jsme si zvykli. Ale spolužáci bratrovi nemohli jaksi zvyknouti. Hned od prvního jeho příchodu do školy uvítali ho huronským pokřikem, posměchem a přezdívkami, takže bratr, povahou již nesmělý a plachý, nechtěl brejle nositi, a bylo třeba veškeré energie otcovy a nejvýmluvnějšího naléhání matčina, jež si od brejlí bůh ví co slibovala, že zase si je nasadil (— měl je nositi stále —). Ale pak zas nechtěl chodit do školy. Spolužáci pokřikovali naň ve škole i na ulici „čtyřoký“, „má čtyry oči“ a podobně, takže se i otec musil vložit do věci a zakročením u učitele znenáhla pokoj zjednat.

Brejlemi stal se bratr „znamenáným“. Kdyby byly bývaly ze skla bezbarvého, nikdo by si jich nebyl všiml. Brejle měl učitel, brejle nosil otec mnohého žáka, skřipce a lorgnony byly tehdáž už u dam v modě, třebaš dámě s lorgnonem říkaly domácí domkářky, že je pyšná — „znamenáný“ byl jen, kdo nosil nápadně černé brejle. Za takovým podnes mládež venku pobíhá a pokřikuje „čtyřoký“. I herci, chtějí-li na jevišti hodně realisticky vyznačiti některý charakter intrikánský, pořouchlý neb detektivy, špehouny atd., rádi je předvedou co ryšavce s černými brejlemi jako, na př. venkovský interpret přítele Tylova, jenž přichází v prvním jednání Šamberkova J. K. Tyla, vystrnaditi Tyla na venkov, nebo známého detektiva z „Cesty kolem světa za 80 dnů“.

* * *

Z těchto důvodů všech mne brejle od jakživa zajímaly. Snad žádnou přednášku zesnulého učitele svého Schoebela na lékařské české fakultě, nesledoval jsem s tak živým zájmem, jako jeho úvahy o brejlích. S léty všelicos jsem četl doma i v cizojazyčných časopisech a knihách o brejlích. při svých cestách v cizině viděl jsem všelijaké obrejlené naciony — myslím, že z toho bude dost zajímavá stať.

Už dějiny brejlí přinášejí nám mnoho materiálu, jenž upoutá čtenáře odborného a ještě více neodborného. Sledovati osudy užitečného předmětu kteréhokoli do minulosti až k počátkům jest úkol, při němž kulturní historik stráví mnohou hodinku příjemnou, ale zmaří také mnoho času nadarmo, jako ten, kdo chtěl vypátrati, nosili-li již staří Hebrejci brejle. O starých Aegyptanech ani nemluvím. U těch nic, co by dnešním brejlím nasvědčovalo neb na ně jen z daleka upomínalo, historikové brejlí ne-nalezli, ačkoli tíž historikové umělé oči na mumiích už před Kristem několik století pohřbených nalézají. Ani staří Řekové a Římané neznali brejlí v našem smyslu slova. Byli sice nalezeny čočky (sběrné) skleněné neb křišťálové, na př. v jednom hrobě v Nole nalezen kus skla do zlata zafasovaný, plankonvexní, o průměru 4·5 mm., a podobné nálezy pocházejí z Mohuče, Pompej, Ninive. To však nejsou brejle, právě tak jako v Tyru nalezený křišťál, jenž prohlašován za lupu nebo dokonce za brejle, je knoflík pouhý. Čočky ty asi sloužily za zvětšovací skla a pak snad i k rozdělování ohně. Z Plinia a Seneky víme, že staří Řekové a Římané znali zvětšující účinek koule vodou naplněné,*) ale

*) Ševci, či pardon! obuvníci podnes při večerní práci užívají takových koulí.

přičítali vlastnost těch koulí vodě, nikoli zakulacenému sklu. Kamenné památky starého umění, drobné ale ostré práce, vynucují domněnku, že se pracovalo jistě pomocí takového zvětšovacího skla.*) (To praví historik. Je však možno, že měli staří lepší zrak.) Plinius vypravuje, že takových koulí lékaři k pálení užívali. Ve hře „Oblaka“ (od Aristophana, nikoli Kvapila), zamýšlí mazaný venkovan Strepsiades žalobu (na voskové tabulce napsanou) roztaviti „sklem“ a tak zničiti.

Vypráví-li se, že v Cirku přihlížel Nero zápasům gladiatorů skrze kus smaragdu („Nero princeps gladiatorum pugnas spectabat in smaragdo“, stojí u Plinia), o čemž i Sienkiewicz v „Quo vadis“ se zmiňuje,**) nesluší z toho usuzovati, že Neronovi smaragd zastupoval brejle. Svědkové tvrdí, že byl tento dravec na trůně slabozrakým („oculi caesii et hebetes“ dí Suetonius) a že proto, chtěl-li lépe viděti, mžoural očima. Ostatně, mohl býti také albinem. Staří, jak známo odjinud, krátkozrakost dobře znali, a přece nikde nečteme, že byl Nero krátkozraký. Domnívají se tedy badatelé, že smaragd platil za kámen, jenž sílí oči, čemuž nasvědčuje každému patrný osvěžující vliv patření na zelené plochy, což vedlo i k oblibě zelených brejlí (viz níže), kdysi vřele lékařsky doporučovaných.

Ani ve středním věku nesetkáváme se s počátku ještě s brejlemi. Nejvýš dovídáme se o zvětšujících sklech. Sv. Bonifác (680—755), německý básník Konrad von Würzburg († 1287), španělský Arab Alhazen mluví o zvětšujících sklech.

První zmínka o brejlích pochází od učeného Rogera Bacona (1240—1292), který vědomostmi nad všechny vrstevníky vynikal a přírodní síly současníkům ještě tajemné sám už té doby dosti bystře chápal. Pojednáváje o čočkách, jichž měl velkou sbírku, poznamenává, jakým to musí býti dobrodiním pro staré lidi, kteří mají špatný zrak. Za těch dob byly brejle známy již v Německu, neboť ve sbírce Minnesaengerů nalézá se výslovné poznamenání, že staří lidé užívali brejlí (Miszner či Meiszner v letech 1260—1280). Okolo r. 1300 bylo brejlí ve Flandersku již mnoho užíváno. R. 1282 prý jistý duchovní N. Bullet, podepisuje smlouvu, užil brejlí.***) Na obrazech z polovice XIV. století vídají se i biblické osoby s brejlemi, jak dosvědčuje Pansier ve svých dějinách brejlí.

Většina zpráv o vynálezcích brejlí a o prvních brejlích vede do Italie. Zásluha o vynález ten přičítá se dvěma Vlachům. Byl prý to Salvino d'Armato degli Armati a Alessandro della Spina. První ze jmenovaných, florencký šlechtic, vymyslíl prý věc tu roku 1285. V kostele S. Maria Maggiore ve Florencii byl prý náhrobní nápis: „Zde leží Salvino d'Armato degli Armati z Florencie, vynálezce brejlí. Bůh odpusť mu jeho hříchy.“ Spina byl dominikán v klášteře sv. Kateřiny v Pise, a frater Dominico da Peccioli, kronikář řečeného kláštera, napsal

*) Staroegyptské zlaté klenoty a kameje také vykazují podobnou drobnou, jemnou, ale přesnou práci.

**) Lessing z toho usuzoval, že Nero byl dalekozraký.

***) Kresba jistá v opatství Saint-Bavon-Lez-Gand tomu nasvědčuje.

o něm, že první sám hotovil brejle, které ochotně lidem jich potřebným dodával,*) ač nechtěl nikomu povědět o té výrobě nic bližšího. Učená florencká akademie della Crusca vydala r. 1729 6 foliantů slovníku, v němž u hesla Brejle (occhiale) nalézá se poznámka, že Spinův soudruh Giordano da Rivalto, výborný kazatel a učenec, v jednom kázání dne 23. února 1305 na Piazza di S. Maria Novella prohlásil, že to není ani dvacet let, co bylo to umění vynalezeno a že sám vynálezce brejlí znal.**)

„Lékař a filosof“, doktor Franciscus Redi, píše svému příteli, P. Falconierimu, jenž zemřel v Římě r. 1676, že má rukopis z r. 1299, ve kterém nalézá se místo: „Jsem tak lety stížen, že beze skel, brejle zvaných („okiali“) nemám sil čísti nebo psát. Tyto byly nedávno vynalezeny k pohodlí ubohých starců, když jim seslábl zrak.“

Při svatbě vévodkyně Juty Rakouské s hrabětem Ludvíkem von Vettingen ve Vídni r. 1319, objevil se jeden host, starosta Padovy, Pietro Buonaparte, vyslanec u rakouského dvora, s brejlemi, což vyvolalo všeobecný úžas.

Z téže doby pocházejí tedy zprávy o prvních brejlích ze vzdálených krajů, Italie, Německa a Flanderska. Při nedostatku komunikací tehdejších opravňuje faktum toto k domněnce, kterou vyslovuje doktor E. Bock ve své krásné práci;***) „Die Brille und ihre Geschichte“ (vydal krajan náš, vídeňský nakladatel Josef Šafář), že asi vynález brejlí stal se na několika místech skoro současně. Caesemaker připisuje aspoň zásluhu tu Rogeru Baconovi, učenému oxfordskému mnichovi nahoře jmenovanému a jeho příteli H. Goethalsovi (Bonnicollis zvanému), učiteli theologie a filosofie na Sorbonně v Paříži, který cestuje k papeži Martinovi IV., zastavil se ve Florencii nebo Pise a zde se Spinou se seznámil, jenž prý od něho brejle hotoviti se naučil. Jméno jeho prý zamlčeno, protože nebyl v Italii oblíben, an bičoval neřesti kněžstva, a nad to prý vynález za pověrečné té doby bez toho lidem za čáry považován. Bacon ostatně pro nějaký list, papežovi zasláný, uvržen do žaláře, v němž až do své smrti úpěl.

Dříve platival i sv. Jeroným (331—420) za vynálezce brejlí, z důvodu dnes neznámých. Ale na některých obrazech s brejlemi se předvádí. Aspoň benátští obchodníci s brejlemi ještě r. 1660 stavěli se pod ochranu tohoto světce.

Koncem 13. století byli zasvěceni do umění brousiti skla brejlí vedle jmenovaných mnichů ještě jiní. První lékařská zmínka o brejlích pochází od Bernharda z Gordonu, jenž působil jako professor v Montpellieru. Libuje si, že má prý oční lék, jenž brejle činí zbytečnými, a jeho vlivem mohou prý i slabozrací dokonce malé písmenky čísti bez brejlí. Tělesný lékař papežů avignonských, Guy de Chauliac, vy-

*) Ocularia ab aliquo primo facta et communicare nolente ipse fecit et communicavit corde hylari et volente.

**) „Jo vidi colui, che primo la trove, e fece, e favellaigli,“ dí o tom ústy mnicha stará vlaština. (Viděl jsem toho, jenž je první našel a hotovil, a bavíval jsem se s ním.)

***) Z ní mnoho čerpáno.

chvaluje svoje vodičky na oči, je však do té míry poctiv, že připouští: když tyto nepomohou, že nutno sáhnouti po brejlích. Tehdáž nevědělo se ještě nic o lomu paprsků světelných, a proto byly léky při vadách zrakových tak nekriticky vychvalovány. Teprve Maurolycus z Messiny a Keppler stanovili první zákony optiky. Montanus, učitel university padovské, byl první, jenž brejle lékařsky předpisoval, a sice brejle ke čtení a ochranné.

Třebas už Chauliac mluví o brejlích jako o věci obecně známé, byly přece málo užívány a v širších kruzích neznámy. Byli i lékaři, kteří nejen nedoporučovali nositi brejle, ale dokonce před nimi varovali. Tak G. Bartisch von Koenigsbrück v Drážďanech, plnou firmou: „Bürger, Oculist, Schnitt- und Wundarzt“, jenž vydal první německé oční lékařství.

Lékaři se o brejle nestarali, málo který z nich ještě i později znal význam brejlí zevrubněji. I v XIV. století byli lékaři, kteří pokládali to za nedůstojné určití brejle pacientovi, přenechávající to obchodníkům s brejlemi, z nichž někteří ještě za naší paměti umívali určování brejlí pomocí t. zv. optotypů obklopovati tajemným nymbem jakýmsi. Teprve v II. polovici XIX. století vyšly tabulky pro lékaře, dle nichž bylo jim možno rozhodnouti, jakých brejlí právě potřebuje ten který klient, jenž vyhledával jich pomoci.

Dříve, než poznány zákony optiky, pokládány brejle za nějaké kouzlo tajemné. Čočkám jich připisována záhadná síla, jejíž mocí lze čísti a psát. O sv. Františkovi de Paula se vypravuje, že, když přišel o zrak, nabyt ho zase brejlemi, jež si z Francie opatřil. Theophrastus Paracelsus, který sice mnohé důležité věci vyzkoumal, ale vše zase dryáčnickými řečmi zatemňoval, mluví o jakési ars berillistica (umění brejlařské), a zove brejle křišťálovým sklem, v němž možno viděti budoucí věci. Record vyhláší broušená skla Rogera Bacona za ďáblovu dílo, neboť lze prý jimi podivuhodné a neznámé věci viděti.

Ještě z r. 1823 datuje se pověst o neuvěřitelných vlastnostech brejlí. Prorok Mormonů Smith přišel toho roku, veden jsa andělem, do Palmyry, kde našel na úpatí hory Cumorah bedničku, ve které byla zlatá deska s nápisem. Tento přečetl pomocí zázračných brejlí jako „urim“ a „thummim“, novoaegyptskými hieroglyphy psané zjevení. *) Tyto brejle, které byly buďto už v bedničce oné, nebo později do rukou „proroka“ přišly, hrají v dějinách mormonské sekty velikou úlohu. Jsou to těžkopádná, v stříbrném kování vsazená skla, z 18. století pocházející.

Známý básník, švec Hans Sachs, praví v jedné básni: „In der Chrystall und der Parill kann ich auch sehen viel Gesicht“ a v jiné: „So will ich beschwern durch die Prillen den Teufel.“

Ve středověkém Německu nazývání „Parillenseher“ lidé, kteří, hledíce skleněnou koulí, předpovídali lidem budoucnost nebo hledali poklady nebo zlato z prostých kovů vyráběti hleděli.

*) Urim a thummim jsou prý svatá hesla, kterými velekněz Jahveův boha svého žádal o odpověď, když někdo vyžadoval si věštby. Tato hesla nosil v krabici na prsou zavěšené a drahokamy vykládané.

Na kamenných památnících staré kultury dějiny brejlí málo dokumentů nalézají, což dr. Bock zcela trefně vysvětluje tím, že bylo těžko znázorniti průhledné sklo neprůhledným kamenem, mramorem nebo pískovcem. Přece však ví Bock o jedné soše s brejlemi. Museum ve Vienne v Jižní Francii honosí se touto kuriozitou. Je to socha z 15. století, snad nějakého světce nebo církevního hodnostáře znázorňující, v dlouhé říze, podpásané, se širokým límcem (pelerinou), jenž drží v pravé ruce dlouhý, roztáčejíci se k zemi svitek papíru, levicí pak přidržuje si brejle k oku.

V pražské universitní knihovně je spis Ulricha Richenthala o Kostnickém koncilu. V něm jest obraz, znázorňující obdarování hraběte norimberského lénem marky braniborské, a jedna z figur, kněz, mající listiny s pečetěmi v rukou, s brejlemi na nose podivně vyjímá se.

Na starých obrazech nalézáme již více pramenů pro náš předmět, ne sic z první doby dějin brejlí, ale za to častěji v XV. století, kdy velcí umělci tvořili plátna zaplavená četnými postavami, a kdy tiskem (mědirytinou, dřevorytinami) umění a literatura počaly býti šířeny a fedrovány. Dr. Bock v citované knize shledal s nevšední plíí a štěstím bohatství takových obrázků, v nichž brejle tu jako nezbytná pomůcka čtenáři, tu zas co karikatura na bránici diváka mají působiti. Mnohému umělci přihodil se ovšem anachronismus, že totiž osobě ze starého zákona neb z řecké mythologie nasadil brejle. To znalce starých umění nepřekvapí — jeť obdob spousta v dějinách každého umění. Na obraze cizoložnice od Lukáše Cranacha staršího v germánském museu norimberském je starý žid s brejlemi.

Přes to však je nápadno, jak zřídka setkáváme se s brejlemi na velikých plátnech Veronesea, Raffaela, Pinturicchia a j., které tisíce osob znázorňují, učence, kněžstvo, šlechtu, vesměs osoby, které mnoho četly a psaly a mohly trpěti vadou zrakovou, jež brejle činí potřebnými. Teprve „lidnaté“ obrazy z XIX. století poskytují oku, po našem předmětě pátrajícímu, bohatší kořist. Sám jsem všecku svou literaturu dotýčnou, ovšem nevelikou, z níž zvláště dílo dra Paula Richera „L'art et la médecine“ sluší býti citováno, prohledal a našel jen na jediném obrázku z toho bohatství rytin, a sice na obraze od Pietera Jansse Quasta, jenž je nyní v Petrohradské Eremitáži a znázorňuje pedikuru, doklad pro dějiny brejlí. Ve skupině, soustředěné kolem pacienta na nízké stoličce sedícího, vyniká klečící chirurg, otevírající žílu na noze pacientovi. Tento má brejle na nose. Ostatní výjev se živým zájmem sledují.

Z toho všeho ten závěrečný úsudek si utvoříme, že v minulých stoletích málo lidí brejle nosilo. Že by bylo bývalo málo krátkozrakých, naše logika uzavíráti nám nedovoluje. Lékaři někteří (viz výše) zrazovali od nošení brejlí, povolání, jež kazí oči (mědiryctví, zlatnictví, hodinářství) málo lidí se věnovalo, kraj nebyl tak obyvatelstvem přeplněn, kdo měl špatné oči, nevěnoval se povolání, jež dobrých očí vyžaduje, a nepotřeboval proto brejlí, málo lidí umělo číst a psát, brejle byly s počátku nepohodlné, neúhledné, obtížné, kdo je nosil, byl na posměch nejen dnes, ale citelněji ještě v minulých stoletích. Byl v pravdě znamenáný. Na titulní straně pamfletu na

krejčí, jenž pochází ze 16. století, „Befehl und Landsordnung Herrmanni Sartorii“, *) jsou vykresleni po stranách erbu (s nůžkami, jehlou a nití, pavučinou atd.) dva vzpřímení kozlové, z nichž jeden ztrácí bobky a před očima má nehorázné brejle. R. 1494 vyšla v Basileji kniha „Narrenschiff“ od Sebastiana Branta, na které je vykreslen mezi knihami za pultem sedící kostnatý stařec s nemotornými brejlemi a s pometlem v ruce. Poslední spis Abrahama a Santa Clara chová obraz s nadpisem „In omnes homines mors pertransit“ a znázorňující kostlivce, s nimž rozpráví pierrot s dřevěnou šavlí po boku a škraboškou v pravé ruce, s brejlemi na nose. V téže knize praví slavný kazatel: „Es gibt allerley Narren, Kleider-Narren, Parruquen-Narren . . ., Brillen-Narren“. Na jedné rytině spisu „Il calloto resuscitato“ je trpaslík, metající kozelec, na jehož nevyslovitelné části těla, ke čtenáři obrácené, jsou umístěny brejle. Humor trochu rozpustilý a ke čtenáři negalantní.

Nepříjemný přívlastek směšnosti provázel brejle ještě dlouho, a déle ještě podržely brejle rys ten na karikaturách. Ještě r. 1847 vyskytla se v düsseldorfském měsíčníku karikatura, kde pták s velikými brejlemi na mocném zobáku rozpráví s liškou, prý o cenách obilí.

Jakému posměchu „těšil se“ obrejlený člověk — už to nám vysvětluje, proč se na starších památkách kulturních brejle málo vyskytují, a proč je lidé neradi nosili. — ještě v XVII. století, ukazují jazykové zvláštnosti té doby. Čtverák, šašek, fraškář slul té doby v Německu „Brillenreisser“. Srovnej s nynějším německým „Possenreisser“.

V jednom satyrickém spise od Reuchlina praví se, že odpůrcové (fratres Ordinis Praedicatorum) musí v černé své kapuci nositi bílé brejle „propter suam protervitatem“ (drzost, nestydatost). Tedy znamenání.

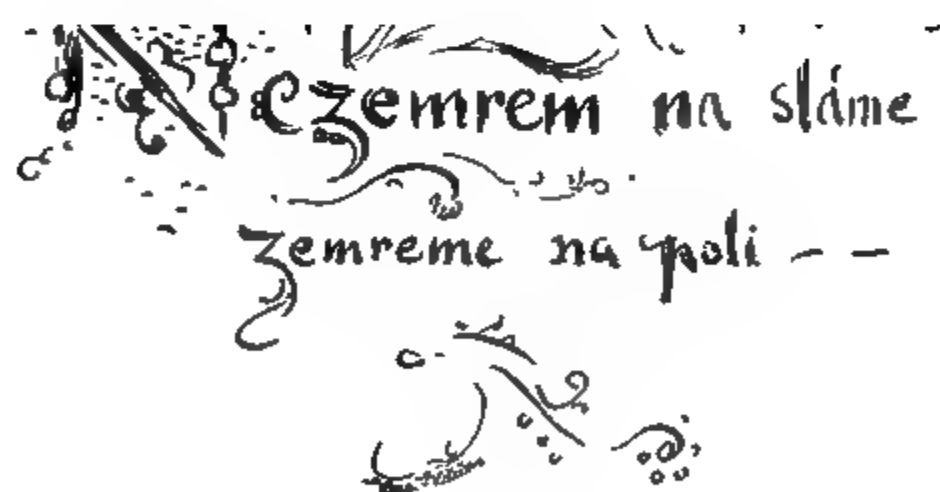
* * *

Že se brejle zvolna rozšířily, lze si vysvětliti i velikou s počátku drahotou jejich. Stályť koncem XVI. století až 200 K našich peněz, a ještě v polovici věku XIX. platily se za jedny brejle ze skla flintového v Berlíně 4 tolary. Nosili je jenom bohatí lidé a jen při slavnostních příležitostech, jak píše Abraham a Santa Clara. Proto se o nich mluví i v závětech a soupisech pozůstalosti. Ale ani za peníze nebylo lze je všude dostat. Kurfiřt saský August poslal si služebníka do Augsburgu pro brejle, které však zmíněný posel dostal až v Benátkách. Malá zacházka! Co by řekla dnešní paní služce, kdyby takové zacházky činila. Kde se brejle hotovily, chovalo se umění to jako tajemství. Dobré sklo vyrábělo se dlouho jen v Benátkách, odkud se vyváželo. Ale právě v Benátkách nemohly se brejle dlouho uchytiť, protože vkus Benátčanů nemohl se nevzpíratí věci tak ohyzdné, ovšem tenkrát.

(Dokončení.)

*) Sartorius je česky „krejčovský.“

Z KRESEB MIKULÁŠE ALEŠE K NÁRODNÍM PÍSNÍM.

KAREL SCHEINPFLUG:

André.

Smutno, ticho, bílo . . . bílo do nekonečna,
ledové hory z ledové trčí pláně.
Na horách zmirá poslední odlesk slunce.
Polární Noc se těžkými blíží kroky . . .

Na nebi náhle zaplane jasné světlo.
Mohutný oblouk obrysů paprscitých
vztyčí se pyšně na tmavém horizontě,
sílí a jasní, míhavé blesky metá.
Nad ním se chvějí stříbrných oblaků třásně . . .

A jede, jede na statném bílém sobu
Král Severního Pólu!
Bělostný kožich po těle jeho splývá,
bělostná čapka bílé mu vlasy kryje,
z bílého vousu růžové hledí líce,
v růžové tváři lesknou se černé oči.

Jakoby dotknut proutkem byl čarodějným,
zakletý kraj se k životu rázem budí.
Bělostné lišky mihnou se bílou plání,
medvědi bílí blíží se kolébavě,
zavíří vzduchem oblaky bílých ptáků;
nad ledem blysknou tuleňů bystrá očka,
tesáky mrožů ledem si cestu razí.
Všichni se hrnou vladaři svému v cestu,
všichni ho zdraví pohyby, pohledem, křikem.

Král jede, jede, kyne jim vděčně hlavou,
úsměvy vlídné rozsívá všemi směry . . .

Život pak hasne, krajina pustne, tichne.
Poslední medvěd zmizel již kdesi za krou,
poslední pták již zapadl na obzoru.
Sněhy a ledy. Sněhy a věčné ledy . . .

Král jede, jede, a ledy se mámivě blyští,
plamínky v jejich krystalech a jiskry v jejich tříšti.
Severní záře tepe ty plochy bělavé
a vykřesává z nich světla a barvy měňavé.
Ticho si zpívá své písně monotonní,
jako když zvonky u jedoucích saní zvoní.
Skřítkové bílí tančí v ledovém sále.
Stůj! Jaký to podivný předmět u cesty nenadále?
Pohasla světla a barvy, zpěv ticha oněm.
Král stojí nehybně se svým parohatým koněm.

Nevelký předmět, živých to úkryt jakýsi,
ostře se liší pravidelnými obrysy.
Komínek směle na šikmé sedí hlavě,
okénko krajem se rozhlíží vyzývavě.

- Kdo tě tu vztyčil v odvěkých ledů lán?
- Člověk, můj pán.
- Kdo že mu dovolil, by jej svou nohou deptal?
- Sám. Žádného se neptal.
- Jsem pánem těch krajů, hněv můj ho zachvátí!
- Znáám jen jednoho pána! Odjel. Však on se navrátí.
- Mohu tě zdrtit rozmachem větru jedním . . .!
- Nebyl by prvním a byl by neposledním.

Královy oči hněvivým šlehly bleskem,
okno se usmívá ironickým leskem.
Král svírá uzdu a zuby do rtu vtíná.
To pohoří v dáli? Náhle se rozpomíná,
jak za tímto oknem zářilo světlo elektrické,
jak se tam míhaly stíny lidské . . .
Toť chýše Nansnova, kde trávil dlouhou zimu
s mladým svým druhem! Pobídne zvíře v cval
a jede, jede ledovou plání dál.

Jede a jede, ztrnule v prázdno zírá.
Nevidí kraje, jenž se kol rozestírá,
modravých ker, jež světélkují měkkým třpytem,
oblohy slavně rozzářené;
vidí jen je. Jsou zdviženy mlhy času.
Vidí je zase planoucím zrakem nitra,
všechny ty smělce, kteří se odvážili
rušit klid jeho říše.

Vidí je zas, ty tábory u mrtvých zálivů bdící,
 sněhové chýše, z nichž pramének dýmu stoupá,
 sáně, jež letí bělostnou plání,
 lodi, sevřené železným objetím ker . . .
 vidí je zas ty postavy neúhledné,
 huňaté, černé, drzé a neústupné . . .
 Parryho, Rossa, Mc Clura, Nordenskjölda,
 Franklina (tu se usměje škodolibě),
 Nansena (tu mu blesk zase z očí šlehne) . . .
 slyší jich hlasy, štěkání jejich smeček,
 dotěrné rány pušek . . .
 Hněv jeho vyzní v bouřlivý protest:
 — Ni o krok dále! Přistřím jehly mrazu,
 rozfičím důtky větrů,
 nejslabší záři nedám vzplát věčnou nocí.
 Ni o krok dále!

Pojednou zdvihne hlavu:
 sob jeho stanul. Vskutku, jsou u cíle.

Ledové hradby z ledové rostou pláně,
 nad nimi strmí ledové věže a báně.
 Projede branou . . . Skutečnost nebo sen?
 U vchodu stane úžasem ohromen.

Nádvoří širé. V jeho středu
 bizarní fontán — sopka z ledu
 kouřící vody mohutný vrhá proud
 k výši, kam sotva lze dohlédnout.
 Na kraji kráteru obrovská socha pne se
 Polární Noci. Vlnami vlasů zastřeno tělo i tvář,
 v pravici vztyčené hořící svítilnu nese.
 Severní Zář . . .
 Pramen stoupá a klesá a stoupá znovu.
 Zář mlunná naň padá. Proud roztaveného kovu.
 Par oblak se k světlu vznáší. V něm chví se a bledne a prokmitá
 zář stříbřitá.
 Opodál palác ledový. Chladné ploch odlesky,
 krystalů duhové barvy a vášnivé záblesky.
 Věže podivných tvarů, rampouchů třásně . . .
 Výtvary dovedne ruky a Zimy básně,
 vznešená přísnost samot a pohádek naivní smích.
 Bledé, modravé stíny v hlubokých podloubích.

U paty fontánu . . . Skutečnost nebo sen?
 Král stojí u vchodu, úžasem ohromen.
 U paty fontánu neznámý předmět leží.
 Veliký vak to, vzduchem jen slabě vzdutý,
 z žlutavé látky, v provazů ztrhané síti;

u něho člunek lehýnký překocen na bok,
před ním tři muži.

Na tváři jeden, levicí drží se síť,
v pravici tiskne sekeru napřaženou;
na boku druhý, rukama zkrvácenýma
mohutné lano svírá;
na znaku třetí, v pravici třímá vlajku,
modrou vlajku se žlutým křížem.

Nástroje různé kol rozházeny,
pušky! ty třaskavé pušky.
Na přídě člunu černá se velký nápis:
„André“.

Král stojí dlouho pomaten, nerozhodnut.
Konečně seskočí, přistoupí k muži s vlajkou.

Obličej k nebi, na skrání zející ránu,
leží tu mrtev. Očima otevřenýma
upřeně hledí na zářný vrchol sochy.
Ale ty oči zdají se ještě žiti,
zžíravé ohně v zornicích jejich hoří,
a tato ústa, sevřená pohrdavě,
jakoby hlasitým povelom zaznít měla,
a tato ruka doposud třímá vlajku,
modrou vlajku se žlutým křížem;
zdají se žiti oči ty, ústa, rámě,
zdají se žiti nezmarnou silou —
poslední vlnou horečně napjaté vůle.
— Příroda? Osud? Propasti, vichry, mrazy?
Ale já chci a musím!

Král stojí před ním, dívá se v zadumání
na vetřý člunek, provazy přetrhané,
na obal z tenké látky . . .
a zas v ty oči, ve kterých dohořívá
závratná touha těchto tří mužů.
— Živote, chvíli! Neprchej, ještě chvíli!
Jen co bych vztyčil svou vlajku . . .!
Hněv jeho vyvál. Smutek a obdiv v nitru.
Král přece pochopí krále!

Náhle se skloní, uchopí modrou vlajku,
vymkne ji z ruky mrtvého větroplavce,
zmizí s ní za sochou Polární Noci.
Chvíle. Pak ve výši na ochoze magické lampy
mihne se postava bílá.
Chvíle. A král se navrácí. Kyne vzhůru.
— Nuže, tvá vlajka . . .! Můžeš teď klidně spát.
Ty jsi byl prvním, André!

Odchází zvolna k paláci. Nádvoří zase osiřelo.
 Jenom tam v středu u paty gigantské sochy
 pod kašnou geysiru hlučícího
 leží tři mrtvoly trosečníků.
 Na tváři jeden, sekeru v zaťaté pěsti,
 na boku druhý, rukama zkrvácenýma
 mohutné lano svírá;
 na znaku třetí, očima otevřenýma
 dívá se napjatě k vrcholu sochy.
 Ale ty oči, mrtvé ty oči jak září!
 Přísná ta tvář jak se rozjasnila!
 Hle, tam v té výši, v pravici Polární Noci,
 pod samou svítilnou Severní Záře
 nevelký, tmavý předmět.
 — Ach, to je vlajka, to je má vlajka,
 modrá vlajka se žlutým křížem!

* * *

Smutno, ticho bílo . . . bílo do nekonečna.
 Sněhy a ledy. Sněhy a věčné ledy . . .
 Severní záře nad nimi dohořívá,
 Polární Noc se těžkými blíží kroky.

Ale těm krajům širé Polární říše
 nechce se spat. Nervosní vzrušení chvěje
 ledovým jejich tělem.
 Ode kry ke kře mrazivý vítr těká,
 šeptá jim velikou zvěst. Užaslé ledy
 odpovídají temným praskotem. Přístavy nehostinné
 kreslí si dráždivou fantasií samotářů
 koráby černé na běl svých zamrzlých ploch.
 Panenská půda neznámých pevnin
 chvěje se předtuchou násilných oplodnění.
 Hory se dívají do tmavé dálky. Zjeví se průvody světél?
 Oblaky ptáků se zdvihají s poplašným křikem.
 Medvědi, lišky prchají do svých doupat,
 štvání preludem blížící se střelby.
 Jediné slovo zachvívá říší Pólu
 panickým strachem, hněvem i nejasnou touhou,
 otázkou němou, výkřikem mrtvě narozeným,
 tlumeným vzdechem:

„André . . .?!“

ji bylo slyšet — šermuji slunečníkem, jak dovedu nejtaktičtěji, abych za ním zmizela. Málo však platno; nuž chodím.

Dnes mi byla Horáková Emča společnicí. Vykládala mi o škole. Horuje pro ni, zvláště pro hodiny Bartošovy. Nemůže prý se jich nikdy dočkat, ne proto, že se pro ně ničemu skoro nemusí učit, ale že dovede tak krásně vykládat, a o jakých věcech! Mimoděk jsem vzpomínala na svoje hodiny u něho. Teskno i radostno mi bylo, a úmyslně jsem zvidala dál a dál. Rozehřála se, byla by vyprávěla o něm do nekonečna.

Ne, na něj ještě nechci vzpomínat, nešlo by mi klidně jeho jméno se rtů. A hle, napsala jsem je tak lehce. Nu, uvidím, možná, že se podceňuji.

Abych skončila: na Vyšehradě jsme byly, to zavdalo i příčinu k dnešnímu hovoru o něm.

24. září.

Mám prázdnou odpoledne. Jsem ráda, že mi ředitel tak zařídil rozvrh; dřív jsem mívala hodiny rozházeny, stále jsem přecházela a přestávky k ničemu jsem nemohla užít.

Ráno jsem horlivě učila, neobyčejně horlivě, a zkusila jsem cos nového, k čemu jsem dřív neměla odvahy. Vyběhla jsem z kolejí a jsem tomu neskonale ráda, nebo za čtvrt hodinku, kterou jsem promarnila zdánlivě, získala jsem mnoho lásky svých dětí a mnoho chuti k práci. Víím to, Emča mi to stvrdila pohledem, z něhož jsem dosti vyčetla, a který mne vlastně ze všeho nejvíc těší. Ona mne také uvedla na myšlenku včerejším svým vypravováním.

Byly jsme u hrobu Němcové na Vyšehradě. Zadívala se do sgrafit z Babičky, zahleděla se do modra a vášnivá, ohnivá, jaká již je, stiskla mi ruku. Nikdy to nedělává, ale tehdy jsem jí as přestala být učitelkou, byla jsem jen přítelkyní, již možno říci vše a již se tak rádo sděluje, co přeplňuje duši.

„Počkejme, slečno učitelko, ano?“ zašeptla.

Zůstaly jsme, až všecky chovanky se vzdálily. Jen Mařka Růžová se k nám přidala, je s Emčou nerozlučná.

„Víte, co bych si přála?“ hovořila, rdíc se v důvěrném pohledu ke mně. „Být takovou, jakou je Němcová.“ Vydechla to skoro a dychtivě čekala, co řeknu.

Udivila mne prudkou bezprostředností. Mlčela jsem a snad jsem se i usmívala, ale tak, že považovala to za souhlas. Přitulila se ke mně a ještě nachovější spěchala ve slovech skoro udýchána.

„Jak jste hodná, slečno učitelko; zarazila jsem se, až jsem vám řekla; myslila jsem, že se mi zasmějete, že jsem to neměla říkat.“

„A od kdy máte tak veliké přání?“ zeptala jsem se.

„Od pátku, slečno.“

„Jak to?“ divím se.

„Od pana učitele je mám. To je tak. Měly jsme první hodinu češtiny. Těšila jsem se, protože ho mám od loňska ráda, a byla jsem zvědava, jak začne. Všecky byly zvědavý, chovanky o něm vykládají. Přišel, usmál se na nás, stojí chvíli u stolu a dívá se. To má už ve

zvyku, stojí, ruce založeny, a my se schováváme za sebe, abychom se mu nemusily podívat do očí. Má v nich něco takového jedovatého, posměšného, ale to se jen tak zdá; hodný je. Tedy stojí, nás loňské vyvolává, vyptává se na prázdniny — tuhle Mařky se ptal, o kolik je těžší, a běhala-li hodně, víte, ona je taková pohodlná.“

„Ale jdi, Emo, na sebe nepovíš,“ bránila se Mařka.

„Co by —“ pohodila hlavou. „Kolik prý jsem knih přečetla, a já že žádnou, že jsem běhala se Stázkou — a pochválil mne.“

„No ja, tebe vždycky pochválí, co pak ty!“ Mařka nemluvila nijak ironicky, bylať zbožňovatelkou Eminou, lpěla na ní, a uznávala její duševní povýšenost nad sebou, zejména ve škole.

Zkrátila jsem jim rozmluvu, abych slyšela zas o něm, nebo mi působilo tichou rozkoš blížit se svým zapomenutým bolestem — ale to jsem si již včera poznamenala.

Tak když se poptal a podíval na nás, začal: „Když jsem byl studentem“ — To jste nás měla vidět! Věděly jsme, že přijde něco hezkého, tož tak jsme poskočily na židlích a poposedaly, aby se nám pěkně poslouchalo. Smál se, nic se nezlobil. A teď nám vykládal, jak jednou dostal za trest knížku.“

„Ale ne za trest,“ přerušila ji Mařka, „když měli knihovnu, tlačil prý se moc do předu, aby si mohl vybrat.“

„A pan professor ho zahnal do zadu; tak za trest.“

„Ale ne, ona ta knížka potom na něho zbyla.“

„To je jedno. A ta knížka prý byla od ženské. Ta slova vám řekl tak, no tak, to se nedá povědět; všecky nás urazil. A on ještě jednou dotvrdil: od ženské. A teď to šlo. Bručel prý, hodil ji za všecko do stojánku, že si ji může přečíst professor sám. Co prý může napsat ženská! To nám pořád nadhazoval. Nevěděla jsem, jak mám sedět, zdálo se mi, že se nám vysmívá, a dostala jsem na něj takovou zlost, že bych —“

„Co pak byste?“ nedalo mi, a zeptala jsem se.

„Ale nic, to já jen tak.“

„Ano, nic,“ smála se Mařka, „chtěla mu —“

„Mařko!“

Podívala se tak přísně na ni, že ihned umlkla. Nezvidala jsem, znám jejich vyhrůžky, a chtělo se mi poslouchat raději o něm.

„Pak změnil. Den před odevzdáváním vzal knihu, chtěl se ze zvědavosti podívat, co je v ní. Přečetl první stránku, druhou, třetí, sedí u okna do tmy, a večer čte zase. Když se ho ptali na úlohy, že nemá — a měl vám! Pořád četl, až byl na poslední stránce. Ráno místo aby ji vzal zpět do školy, zastrčil prý ji do stojánku, aby ji mohl číst ještě jednou. My se usmívaly, když to řekl, to se ví, jen jsme teď byly zvědavý, která to byla. Chvilku nás nechal čekat a potom najednou řekl: Byla to Babička od —“

„A Emča se vám nemohla zdržet, vyskočila a skoro vykřikla: Od Boženy Němcové.“

„Ale mlč, Mařko!“ bránila se Ema zase zrůžovělá.

„Ano, slečno učitelko, vykřikla,“ dychtivě dokládala Mařka, „ohlédly jsme se všechny na ni, byla vám červená jako rak, hned měla hlavu na lavici. Chtěly jsme se zasmát, ale pan učitel na to neřekl nic, přikývnul a povídá: Ano, od Boženy Němcové; a tak nás zastavil.“

„Tedy hezké to bylo?“ ptám se.

Ema ještě zardělá podívala se vzhůru a přikývla zapomenuta: „Ó, ano!“

„A vy, Emuško, vy byste chtěla psát jako Němcová?“

Ohlédla se na mne trochu udivena.

„Ale ne,“ povídá, „ostatně proč ne, ale takovou bych chtěla být jako ona, víte takovou, neumím to povědít, ale ještě jsem vám všechno neřekla. Toto vlastně nebylo již v pátek, než včera; v pátek jsme četly kousek z Babičky, jak přivezla na Bělidlo koťátka a slepičky, a jak se chlápci schovávali mamince za sukně.“

„Co tedy včera vykládal?“

„O ní, o Boženě. Tenkrát musily být zlé časy! Co ta zkusila, jak je pronásledovali! Její muž byl — a, však vy víte, slečno — Jak došla zpráva do Uher, že nejstarší syn umírá; umřel jí v rukou. Tak zůstala — a bože, slečno!“

Zadýchala se vyděšena pouhou vzpomínkou utrpení jejího, nemohla klidně promluvit, zajíkla se, i hlas jí přeskočil, jakoby se jí slzy draly z nitra. Ne, měla oči horké.

„A když jí bylo nejhůř, psala Babičku — pro nás i pro sebe, řekl pan učitel — Ani nevěříte, slečno, jak mi bylo do pláče, když to vykládal. Já kdybych byla tenkrát žila, jistě by jí nebylo tak, sloužila bych za ni, byla bych — no —“

Nevěděla, co honem by ještě byla udělala.

„Snad byste byla o ní ani nevěděla,“ přerušuji ji, abych ji nechal o slovo klopýtnout.

„Že ne?“ protáhla zdivena a zapadla v stesk. „Možná, nevěděla bych. Jaké to byly časy škaredé! A ona přece neklesla, pracovala do vysílení, práci umřela. — Všecko pro nás.“

Mlčely jsme. První chovanky již sestupovaly. Mimoděk jsme stanuly a rozhlédly se dolů po zvlněném jezeru střech, z něhož jako odrazy slunce blýskaly zlaté kříže věží. Nemyslila jsem ani tak na Němcovou, jako na Bartoše. Dovedl uchvátit mladou duši, vrhnout ji na cestu k výši. Jako mne. I já jsem stoupala jeho silou — a — ne, v tom okamžiku poprvé mi nebylo tesknou vzpomínkou. Byla jsem skoro ráda, že strhl mne život dolů, že mne ranil. Je velké štěstí ve velkých bolestech skryto. Byla jsem ráda, že jsem trpěla.“

Pak, když jsme sestupovaly poslední, zašeptla Ema zase tak jako na počátku: „Takovou bych chtěla být.“

Pohládla jsem jí ruku. Mnoho již nemluvila, teprve na Karlově náměstí se rozhovořila — zase o něm. Že vždycky tak pěkně vykládá.

Mařka se naklonila přede mne: „Víte, co o něm řekla Berta?“

„Nu, co pak?“

„Že prý nic jiného neumí, že by nemusil být proto tak nafoukaný — ano, nafoukaný řekla.“

Ema mávla rukou: „Berta! Že není pyšný, slečno učitelko?“

Mohla jsem klidně přisvědčit, ačkoliv, divná věc, připadlo mi, že tento úsudek jsem slyšela od velmi mnohých již.

„Neumí!“ pokračovala Ema. „To myslím proto, že nás netrápí. Neumí! Kde pak!“ — —

O posledním jsem myslila včera, když jsem ulehla, o oněch odbočkách z učení k výchově. Na Emě jsem viděla, že více se jí líbí výchovné učení než pouhé. Sama svých vzpomínek nemám krom posledního roku, ale to jsem vlastně již nebyla školačkou, nepovažovali nás aspoň za ně, tam jsme chodily skoro jako domů, do rodiny. Snad proto mi dosud nepřípadlo tehdejší zkušenosti vštípit i na školu malých, a učila jsem, „učila“. A se mnou „učí“ kde kdo; jsme řemeslní nádenníci bez myšlenky, nebo s myšlenkou jen v mezích šablony se kývající.

Křivdím? Nevím, nestudovala jsem ústavu učitelského, a o výchově i o škole jsem chytila úryvky spíš v románech než v učebnicích, možno tedy, že křivdím. Nepoznala jsem však ve skutečnosti jiného, snad tedy pouze sevšeobecňuji svoji falešnou perspektivu. Ale ne, ne — i děti viděly jako já. A ředitel?

Dnes teprve rozumím úplně všemu, oč se snažil v konferencích a rozmluvách. Rozbit chtěl obal, do něhož většina nás byla navlečena, postavit raději bezradné k dílu, abychom musili se zdravě na nových základech probíjet k přirozenějšímu pojetí školy. Tedy i on viděl jako dnes já — a nekřivdím.

Co musil prodělat on, než tam dospěl? Kdo jej vedl? Je mi vzdálen, nevím, ale možno, že sám se propracoval, vstoupiv do nejista. Ničím jiným nebyly naše začátky než nejistotou, jak slýchám. Soukromá škola. Chtěl-li z ní vypěstít něco, nesměl přesadit svoje znalosti k nám, protože pak by vždy veřejná škola měla ohromné výhody proti němu; zdravější a silnější ji musil učinit, tak snad se propracoval k dnešnímu pojmu školy. Nechybil.

Dnes je mi líto, že nepochopila jsem dřív, že třeba měla jsem mnoho jeho slov napsáno, zůstala pro mne jen slovy, ničím víc. Později? Později nebylo pro mne ničeho, co nesouviselo s mým štěstím a neštěstím. Ach ano; čas, který jsem jemu věnovala, byl příliš krátký, než aby mohl zrodit porozumění.

Nyní však, kdy vím konečně svůj cíl, chci, chci, chci.

Prvý pokus se zdařil, ovšem jako pouhá napodoba toho, co jsem od dětí slyšela o Bartošovi, na tom však celkem nezáleží. Ať se i každý krok nezdaří, chci. Chci zde v pensionátě i tam ve škole být vědomou svých cílů, stezek i prostředků.

A k dětem půjdu do učení, mohou mi mnohé vysvětlit, mnoho povědět.

Ještě 24. září.

Byla jsem u ředitele. Ptal se, jsem-li zdravější a klidnější než vloni. Bezpochyby nebyl valně se mnou spokojen, byla jsem hodně rozbita, hodně as lhostejna někdy. Ať. To již minulo zcela, vždyť jsem skonstatovala, že mohu o minulosti mluvit skoro klidně. Úspěch. A letos chci, chci.

Co to ale, že se mne ptal teprv dnes, když měl již příležitost kolikrát?

28. září.

Sv. Václava.

I v druhém oddělení se mi zdařilo, jen v prvním pokus selhal. Neumím ještě pro novou věc najít dosti případnou formu, aby zvláště těm nejmenším vyhovovala; neustoupím však. Teprve po roce prohlédneme výsledky a uvidíme.

Dnes si dokreslím svoje děti. Ovšem že z osmičky napřed, když jsem se již přiznala k nespravedlnosti. Emču, Mašku, Adélku i Bertu bych již měla, zbývají mi tedy pouze Mařčina sestra Andula a Babuška Vránová, ale s tou jsem již začala, hned ve svém románu.

Tedy Andula: nejpohodlnější a nejnehybnější v celém pensionátě, i na pouhé ponětí o Hanácích příliš pohodlná. Přece však jeví pokrok za ta dvě léta, která zde strávila. Dřív ani se neučila, seděla, jakoby chtěla říci: Když mě sem maminka dala, tu mě máte, ale dejte mi pokoj, prosím vás. Nyní se dosti učí, hloupá nikterak není, i pohne se někdy, zvláště jedná-li se o mazlení nebo o nějaký podnik celého pokoje, o němž ví, že musí být solidární. Mazlení prvé ji vybralo z klidu, křížek a hubička na dobrou noc ji přilákaly hned druhý týden. Jinak nedá se o ní víc říci, leda že trochu šeples.

Babuška Vránová, ó, to je jiný diblík. Hned zdomácněla, netesknila u nás, se mnou se spřátelila, i chovanky sblížila prvého dne, kdy si byly vesměs cizí. A to bývá trampota s nimi. Pamatuji se jako dnes na onen první den, bylť pro mne tak významný.

Jsou všecy naše začátky čímsi výrazným v ostatní práci, jsou plny hlučného ruchu, shonu, překotného kvapu, v němž nezbývá času na myšlenku, v němž musejí slova padat víc s jazyka než z hlavy, v němž tělo i smysly musejí pracovat jako v čas nebezpečí, se zapomněním únavy. Poprvé jsem neuměla, nu, také jsem umírala třetího dne, ale tehdy —

Naučila jsem se měnit slova, měnit větný spád již dle první otázky, dle tváře a pohybu skoro, a zajímalo mne seznamovat se s davem cizích, již mluvili hned důvěrně o dětech svých a o plánech. Dosud mám v těch únavných dnech své radosti.

Přišla tlusťoučká maminka s drobnou dceruškou, a rovnou ke mně, jako k známé.

„Buďte tak laskava, slečno, zaveďte nás, ano? Jdeme právě od pana ředitele, víme. Přivedla jsem tuhle Babušku na dvě, na tři léta.“

Přerušila jsem ji otázkou po jméně.

„Vránová, prosím, Terezie Vránová, mramorové lomy. Můj muž, víme, má lomy, krásný mramor, do Německa mnoho prodává. A já tu nejsem poprvé, měla jsem tu před lety také dceru, starší již, víme, je vdaná. Mlynáře si vzala, víme, parního. To já jsem tu jako doma skoro, vyznám se. Slečny mne znají, není-li pravda?“

Korecká se milounce usmála, uměla se tak tuze pěkně usmívat: „Ovšem, že se pamatuji. Liduška se, tuším, jmenovala.“

„Ba právě, Lidka; to jsem ráda, těší mne, že se nezapomnělo — lichotí mi to, víme, upřímně řečeno.“

„Babuška přijde do osmičky,“ vsunula jsem se do rozmluvy, „hle! Náhodou zrovna do mých pokojů; budeme se vídat častěji.“

„Myslila jsem si to. Pan ředitel, víme, řekl: taková štíhlá slečna, blondynka. No a hned jsem vás poznala. Tak v osmičce. Ten pokoj neznám. Lidka byla ve dvanáctce. Jen aby byl do zahrady, do dvora bych nerada, víme, mnoho se tam chodí, a to vyrušuje.“

„Však je do zahrady. Krásná světnice, nejpěknější; aspoň mně se líbí nejvíce.“

„A to jsem ráda, že do zahrady, to jsem ráda. Vidiš, Babuško, budeš mít všecko, jak jsi chtěla. Bude se ti tu líbit.“

„Tak má úcta, slečno,“ klaněla se těžkopádně Korecké, „těšilo mne velice —“

Dcerka, jež dosud zaraženě šla podle matky, držíc se jí za ruku, usmála se vesele a poskočila přede mne. „Opravdu. slečno, nejhezčí?“

„Opravdu.“

„A vy budete k nám chodit?“

„Ano, u vás budu já mít dozor.“

„Mami, tak mně se nebude stýskat. Ale musíš hodně často přijet.“

„A něco přivézt, ne?“

„To, víme, je hlavní; ale to se ví, že přijedu. Daleko nemáme, zapfáhnem do kočáru a za půl hodinky jsme na nádraží a za chvíli v Praze, přijedu často. I Lidka za tebou přijede někdy.“

„Ale nemusí.“

„Proč pak?“

„Nechce vozit.“

Zasmály jsme se. Právě jsme vešly do světnice. Paní Vránová se rozhlédla ode dveří, pokynula, obešla postele, otevřela skříně, stoly, vyhlédla z obou oken, i sousední pokoj prohlédla dokonale a spokojeně přikývla po druhé. Pak ještě dlouho se vyptávala a zpovídala, než odešla — do města ještě něco nakoupit, víme, než přijdou zavazadla.

(Pokračování.)

—V—:

Lékař a nemocný.

Činnost lékařova, pokud odnáší se k léčení nemocných, jest obtížnější nežli kterákoliv jiná. Čtyři činitelé pracovati mají na potření nemoci rukou společnou a nerozdílnou: lékař, lék, přepadený organismus a duše pacientova, a lékař jako generalissimus musí znáti nejen sílu nepřítele a stopovati záludné jeho pohyby, nýbrž i to jest úkolem jeho, aby zdatnost spojenců svých správně ocenil, aby povzbudil je, posilnil a svedl k harmonickému na nepřítele útoku.

Před lety ne příliš vzdálenými, řekněme třeba za doby pánů Franců, bylo lékaři lehce: Koho léčil? Chudé lidi jen výjimečně, ti stonali skromně a umírali raději za pomoci zaříkávaček a kořenářek. Ale lidé zámožní, stálá jeho klientela, byli pro takového obryleného domácího medica v třírohém kloboučku a se španělkou, stříbrem kovanou, krajinou velmi známou a slunnou. Vždyť stýkal se s nimi dlouhá léta, s mnohými od prvního dne jejich života, byl přítelem rodiny, důvěrníkem, rádcem, měl je všecky proklepány, a věděl lépe než oni sami, kde který má patu Achillovu. Při tom těšil se důvěře téměř bezmezné. Nemoci byly pěkně roztrženy, a na každou byl nějaký neomylný lék v receptáři. Věda mladá a důvěřivá jako dítě, žádné pochybnosti, žádné nemožnosti, a selhala-li přece, nu, byla to vůle boží.

Ale věda rostla, pozbývala své hravosti, stávala se vážnou, musila býti studována. Nové poznatky, nová hesla, nové myšlenky vycházely z lékařských škol, a spolu s nimi mladí, výbojní adepti lékařského umění, kteří hleděli až příliš s vysoka na všechno bezmála, co starým pánům v odboru bylo ideálem. Therapie pozbývala vážnosti, jelikož nedostávalo se jí náležitého vědeckého podkladu, a časem zahostil se ve vnitřním lékařství pravý nihilismus, jehož heslem bylo „laissez aller“. Musil vystoupiti Virchow a opřít se rozbujelemu skepticismu celou váhou své autority. „Mám dvě chyby, k nimž znám se s radostí,“ napsal v předmluvě ku své Odborné pathologii a terapii, „první jest, že i staré lékaře pokládám za zdatné pozorovatele, a druhá, snad ještě větší, že věřím v terapii.“ — V té době přišli u nemocných do mody také professoři, a nejen takoví, kteří zšedivěli při svém odboru, ale i mladí páni, jichž styky s fakultou byly jen krátké a pomíjející. A z těchto vyvinuli se lékaři-specialisté. Věda vyrostla opravdu takovou měrou, že jest nemožno jednotlivci ve všech odborech státi na výši, a že lékaři, kteří omezili činnost svou na jednu kategorii chorob, ale v této jedné osvojili si možnou míru vědomostí a dovedností, pro choré jsou pravým dobrodiním. Platí to zejména o chorobách chirurgických, očních, zubních a pod., které ukládají operace, v nichž jen častým opětováním nabytí lze náležité zručnosti, a které kromě toho

vyžadují drahocenných pomůcek, jimiž nemůže býti každý lékař opatřen, a platí to o chorobách, ku kterým zapotřebí je studia mimořádného a dlouhého pozorování, a o jiných, které tak zřídka se vyskytují, že lékař neodborný ani po mnoholeté praxi nemůže s nimi býti náležitě obeznámen. Dále rozmnožila se místa lázeňská a nabyla významu dříve nebývalého. Sami lékaři zvykli si vzdávati se svých nemocných a posílali je k minerálním vodám, různě temperovaným, prýštícím tu a onde ze země, kde ovšem vody nečiní zázraků, protože by i jinde, dovezeny anebo uměle připraveny, stejné byly působnosti, ale kde spojují se stálý dozor lékařský, vzorná hygienická zařízení, přísná životospráva, příznivé klima, změna okolí, vytržení se z různých škodlivých zvyklostí, vzpružení ducha a víra nemocných k vyvození dobrých na poškozené zdraví účinků. Sem náleží také místa klimatická a sanatoria, odborníky řízená. — K tomu dlužno přičísti záplavu spisů lékařských a palékařských, určených pro neodborníky, které budí hrozně přísný criticism u nemocných, jimi načichlých, a také spoustu dryáčníků, pracujících v medicíně, kteří všecku tu honosivou vědu v hluboké mají nevážnosti, již snaží se slovem, brožurkami, průvodními listy k zázračným pilulkám a jak jinak možno vštípit všem, které dostati chtějí pod svá ochranná křídla.

A výsledek toho všeho jest, že zakalil se starý dobrý poměr mezi lékařem a nemocným na škodu ne lékařovu ale — nemocného.

Řekli jsme, že při léčení chorob súčasněna jest také duše nemocného, a připojujeme k tomu, že duše jest při léčení činitelem velmi vážným. Říše duše jest tajuplná; kdo do ní vstoupí, přesnadno zbloudí v temných klikatinách jejích cest; a věda ve snaze vyjasniti i nejskrytější její zákoutí a na jev položití zákony, jimiž řídí se záhadný její ruch, nedospěla ještě k tomu, aby zvolati mohla hrdé a vítězné „heureka“. Známe odvislost duše od smyslů a působnost její na svaly pruhované; ale může-li vůbec a jakou měrou působiti může na svaly hladké, jimiž uváděny jsou v činnost orgány vnitřní, jimiž reguluje se dech a oběh krve, pohyb útrob zažívacích a přemnohé jiné, o tom pranic nevíme. A nemůžeme popírati, že by taková schopnost duše, taková emanace vůle právě při léčení chorob velikého byla významu. Slýcháme sice o lidech, kteří pouhou vůlí snížití mohou tělesné své funkce až na takové minimum, jaké nalézáme u živočichů, ponořených v zimní spánek — zejména indickým fakirům se to přičítá — slýcháme o tak zvaných stigmatizovaných pannách, jež vůlí, nebo chorobně podrážděnou fantasií, nebo nějakým jiným činitelem původu duševního vyvolati mohou na těle svém místní překrvení, slýcháme i o jiných nemálo zajímavých věcech, v tento obor spadajících — ale věda jest vůči tomu skeptická, protože jinak přestala by býti vědou. Ale to víme bezpečně, že na průběh přemnohých chorob psychy nemocného veliký má vliv, a že při nich přemožení ochablosti duševní a vzpružení energie, zažehnání malomyslnosti a vzbuzení důvěry nemalým jest faktorem léčebným. A také to víme bezpečně, že takové povzbuzení a uklidnění duše, jež způsobem, ne dosti nám známým, léčivě působí na choré orgány, vyvoláno býti může ledačims z okolí nemocného, že může

býti vyvoláno i mrtvou hmotou, nějakou zázračnou vodou nebo dryáčnickými pilulkami, a že může býti také vyvoláno vědomě neb nevědomě lékařem.

Lékař má tedy při léčení nemocí v arsenálu svém kromě prostředků chemických, thermických, světelných, kromě elektřiny, nože a jiného ještě ten velmi vydatný prostředek, že může povzbudit k spolupůsobení vlastní duši nemocného. Prostředku toho byli si lékaři vědomi už od pradávna, ač ovšem pravé podstaty jeho neznali, an teprve po studiích, konaných v oboru hypnosy, dostává se mu v psychotherapii vědeckého zpracování. Ale aby lékař užití mohl prostředku tohoto dostatečnou měrou, musí se těšiti nezbytně důvěře nemocného; neboť jen při této může už i přítomnost lékařova a ještě více ovšem jeho pohled, jeho slovo, dotek jeho ruky působiti konejšivě na nemocného a vzpružiti, oživiti jeho mysl. Ale důvěra k lékaři nemůže býti tam, kde jest lékař nemocnému cizincem, anebo kde jest nedůvěřivé nazírání na medicinu samu. Starý lékař léčil, nejsa si toho ani vědom, více subjektivně, totiž spíše vlastní svou osobou, nežli předepsaným lékem, jenž býval začasť obsahu velmi nevinného, nelišícího se valně od vody z takové zázračné studánky, a jenž teprve osobou lékařovou a důvěrou nemocného stával se lékem. Nová medicína, opírající se o veliké vy-
moženosti přírodovědecké, poznala pilnou práci, zejména v pathologické anatomii, pravou příčinu většiny nemocí a pozvedla therapii z čirého empirismu na vědu exaktní. Při tom přezřela však psychický moment léčení, osobní vliv lékařův, jemuž, jako všemu psychickému, teprve v nejnovější době přiznává se domovské právo v přírodních vědách a vykazuje se místo, které mu po právu v nich náleží. A při tom přichází se k tomu přesvědčení, že navrácení se k bývalému poměru mezi lékařem a nemocným bylo by pro potírání nemocí a vedle toho ovšem také pro odvrácení jich velmi žádoucí. Lékař neměl by býti volán do rodiny, jak nyní často se děje, jednou za rok, za několik roků, jen při těžkém ochuravění, a když už selhaly prostředky domácí a rady, vyčténé z knih o přírodním neb protipřírodním léčení; ale měla by obnovena býti instituce domácích lékařů, kde jen poněkud jest možno. Lékař měl by býti zdravotním rádcem rodiny, jeho odborný úsudek měl by býti rozhodujícím ve všech věcech rodinné hygieny, on měl by býti zpovědníkem, jemuž svěřují se s důvěrou všechny spáchané hříchy proti zdravotním příkázáním. Moudrý lékař netrápil by zbytečně, nelekal by, nehrozil osudem Sodomy a Gomorrh, předvedl by k odborníku, když nestačil by sám, a rodina žila by při něm s pocitem většího bezpečí.

Branná moc Japonska.

Ať jakkoliv zakončí se dnešní spor Ruska s Japanem, přece možno směle předpovědět, že k trvalejšímu uklidnění mezi oběma státy nedojde dříve, dokud politické snahy jednoho z nich nebudou donuceny odbočiti do jiných kolejí. Jsou to dva stejně mocní soupeři, nejen o Koreu neb Mandžursko, nýbrž o dominující postavení na asijském východě, a při tom, že oba přikládají veliký význam pro sebe uplatnění vlastního vlivu v těchto končinách, sotva lze nadíti se, že by některý z nich ustoupil — dobrovolně. Japonsko jest více v právu; neboť o tom nemůže býti sporu, že ovládání krajů náleží tomu lidu, který kraje obývá, a při malomoci Číny jest Japan i na území čínském representantem žlutého plemene. Ani pověstné i u nás „kulturtraegerství“, které po výbojných výpravách missionářů, a spolu s nimi, stalo se posvátným leskem ozářenou záminkou na dobývání cizích krajů, na ovládání, vykořisťování, pustošení jich, nemůže býti Rusku náležitou omluvou. Japan v r. 1868 po pádu posledního šoguna Hitotsubašia přijal evropskou kulturu bez výhrady, se vším, co na ní dobrého i nedobrého, a může zajisté jako národ příbuzný a starou kulturou s Čínou v jedno spjatý spíše ji zde rozšiřovati nežli cizinec Rus. Japonci nepřijali kulturu naši dobrovolně, byli donuceni nájezdy „zrzavých ďáblů“, aby na obhájení své opatřili se touže zbrojí, již na ně bylo útočeno, ale za krátkých 35 roků vžil se čilý, učenlivý, snad až příliš k nápodobování náchylný tento lid v nové ovzduší tou měrou, že v kultuře této nijak nemůže býti nazván méněcenným.

Ale Rusko má na omluvu svou Sibiř, své Amursko, svou slavnou severoasijskou dráhu, důmysl svých inteligentů a pot svého dělnictva, milliardy, které vydalo, aby mohlo se státi blahodějným, ale ovšem také ziskným obchodním prostředníkem mezi ohromnou Čínou a státy evropskými. A kromě toho jest mu také omluvou a trumfem často citované strašidlo vážného nebezpečí, jímž prý ohrožena jest hospodářská a snad i politická budoucnost stárnoucí Evropy od žlutého plemene, vstávajícího ponenáhlu z mrtvých.

Máme tedy za pravdu, že Rusko a Japan, dříve nebo později, měřiti budou své síly na poli válečném, a zajímá nás, jaká moc branná k tomuto účelu na které straně může býti vybavena.

Rusko jest zajisté státem mocným, ale ono může na nejzazší východ vrhnouti jen malou poměrně část své branné síly, neboť musí počítati také s možným nebezpečím v Evropě a potom s ohromnou, na mnoze nehostinnou prostorou, která děliti bude operující vojsko od středu říše. Jediné pojítko, které mezi nimi bude, sibiřská dráha, jest až příliš nepatrné a nespolehlivé, vezme-li se v úvahu doprava branců, opatrování velikých mass potravou, oděvem, nábojem, zabezpečování raněných atd.

Japan, podaří-li se mu vynutiti si přechod na válečném loďstvu ruském, kotvicím v přístavech východoasijských, přepraví na pevninu asijskou bezmála celou svou armádu. Není sice v Japanu tak zcela klidno, jak se na první pohled zdá, jsou vážné bouře pod hladinou, jsou staré tradice a staré, nezapomenuté zájmy osobní a rodové, jest nespokojenost s novým kursem, jsou touhy po změnách a převratech, jak u národa „tak mladého“ ani jinak možno není, ale válka s Ruskem, jemuž přičítají, že znemožnilo v r. 1895 annexi čínského poloostrova Liao-tungu, byla by válkou v pravdě národní, k ní spojily by se všechny strany bez rozdílu.

Branná povinnost trvá v Japanu u linie 3 roky, v první záloze 4 léta, v druhé záloze 5 let. Kromě toho jest národní obrana, k níž povinni jsou všichni Japonci od 17—20 a od 32—40 roků. Rozdělení vojska blíží se poměrům evropským. Divise dělí se na 2 brigády, brigáda na 2 pluky, pluk na 3 prapory, prapor na 4 setniny; pluk jízdní sestává ze 3 škadron a pluk dělostřelecký ze 2 baterijních divisí, z nichž obsahuje každá 3 baterie po 6 dělech. V pádu války vypravil by Japan ve tří armádních sborech následující množství vojska:

Linie: 13 pěších divisí se 156 prapory, 2 brigády jízdní s 51 škadronami, 2 brigády polního dělostřelectva se 114 bateriemi a 684 děly, 17 praporů dělostřelectva pevnostního, 13 praporů zákopnických, 1 prapor železniční, 13 praporů vozatajstva.

Reserva: 52 praporů pěších, 17 škadron jízdy, 19 baterií, 13 setnin zákopnických a 13 setnin vozatajstva.

Territorialní vojsko: 104 prapory pěší, 34 škadron, 76 baterií, 26 setnin zákopnictva a 26 setnin vozatajstva.

Celkem mohl by postavití Japan do pole bezmála 500.000 mužů.

Vyzbrojení vojska jest výtečné; zbraně zakoupeny byly z části v Evropě (hlavně děla z dílny Creusotovy a Kruppovy), z části zhotoveny byly doma v arsenálech: Tokijském, Osackém a Kurském. Janson, který navštívil arsenál tokijský, vypravuje o něm: „Zapomínáte, že jste v Asii. Vidíte velikou, zcela po evropsku zařízenou dílnu se stroji nejnovějších modelů, jimiž zhotovují se děla, pušky, šavle, náboje, povozy pro artillerii i vozatajstvo a nádoby z aluminia. Četné budovy evropského slohu zvedají se na rozlehlých pozemcích, které vláda získala zakoupením statku kteréhosi daimia, a dělníci v modrých blusách, jichž jest zde asi 9000 zaměstnáno, a důstojníci v ošňůrovaných kabátcích slušeli by stejně dobře kterémukoliv arsenálu francouzskému.“ Pušky systému Murattova, příbuzné Mauserovkám, mají kalibr 6 mm. a váží 5 kg. Pažby zhotoveny jsou ze dřeva ořechového.

Důstojnictvo odchováno jest v kadetních školách a v jednoročních kursech válečných, do nichž vřadí se každý čekatel důstojnictví po půlroční službě při pluku. Jelikož jest důstojníků ještě nedostatek, zastupují je na mnoze a ne na škodu služby starší, zkušení šikovatelé, kteří, ač konají práci důstojnickou, oddělení jsou v ohledu společenském od skutečných důstojníků nepřekročitelnou kastovní propastí. Důstojníci vynikají znalostí jazyků — anglicky, francouzsky neb německy zná vedle své mateřštiny bezmála každý — jsou tělesně velmi

obratní, vycvičení v užívání všeho druhu zbraní, jsou ve službě opravdoví a energičtí, jsou ctižádostiví a chtiví vzdělání. K tomu jsou z velké části fanatickými zbožňovateli západní kultury a obdivovateli svých evropských kolegů, jimž v dobrém i ve špatném připodobňují se snaží.

Mužstvu japonskému bývá někdy vytýkán nedostatek vytrvalosti, ale výtky tato není spravedlivá. Voják japonský jest sice tělesně slabší nežli voják ruský, ale při tom neúmorný, jde-li o snášení jakýchkoliv štrapácí a nedostatků. Dovede obtížen zbrojí, hladov a žízniv, v letním vedru nebo v zimní metelici, od rána do noci přes hory a skály po neschůdných cestách stoupati svým lehkým, pružným krokem, a úsměv, zjasňující jeho tvář, ani na okamžik neustoupí nervosní nevrlosti. Jest výborně disciplinován, dobrý střelec, pozorný a ochotný, klidný v obraně a náruživý při útoku, jest zkrátka, za dobrého vedení hmotou velmi poddajnou, tvárnou a tuhou, která nezjankovatí z malého nezdaru neb nebezpečí.

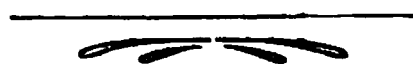
Jízda japonská jest slabá; Japonec nemá vůbec smyslu pro jezdecké umění, a také malý, tlustokrký koník japonský nehodí se valně pod sedlo. Sbory jízdní konají sice své pohyby s obstojným zdarem, ale při tom viděti na první pohled, že většina jezdců s koňmi svými žije v žalostné nesvornosti.

Stravování japonského vojáka jest velmi prosté, vystačí na ně rýže a málo sušené ryby, dvě potraviny, jež snadno lze dopravovati na vzdálená místa, a jež nepodléhají zkáze.

Dopravní prostředky uvnitř země nejsou v Japanu ještě tak dokonalé, jak by býti měly, dráhy jsou vesměs jednokolejné a nazvice ještě v rukou soukromníků, sestátnění má býti ukončeno teprve v r. 1910. Stavba jest nedokonalá, a následkem toho rychlá jízda nemožná; také vozů se nedostává.

Na moři má Japan 7 pancéřových lodí, 6 křižáků I. třídy, 4 křižáky II. tř., 13 křižáků III. tř., 16 dělových lodic, 20 torpedoborců, 18 torpedových lodic I. třídy, 50 torpedových lodic II. tř. Loďstvo toto vyzbrojeno jest 74 těžkými, 354 prostředními a 212 lehkými děly. —

Ze všeho, co zde řečeno, vysvítá jasně, že Japonsko jako odpůrce Ruska ve východní Asii nijak nesmí býti podceňováno. I kdyby stálo bez spojenců v příští válce, nemohlo by se říci s bezpečím, že Rusko zůstane nad ním vítězem; tím méně, kdyby přidala se k němu vojensky sice nehotová, ale za to ohromná říše čínská, anebo kdyby Anglie podepřela je svou ohromnou mocí námořní.

Odpovědný redaktor a vydavatel VÁCLAV ČECH.

Majitel a nakladatel VLADIMÍR ČECH. — Tiskem ALOISA WIESNERA.

V PRAZE 1904.

JAROSLAV VRCHLICKÝ:

Tiché kroky.

(II.)

V SKLON VĚKU.

Vždy jednou za sto let Bůh k svému trůnu
ty všechny velké Moci povolává,
kterými člověka a jeho žití
obklíčil v dlouhou cestu, v tajnou metu,
již pouze on zná, nikdo smrtelníků.

I dostaví se na velký hlas Jeho
z všech končin světa moci ty a síly:
I přijde Samum, sluncem spráhlý lupič,
a přijde Zemětřas, jenž v sopkách hnízdl,
a přijde Mor, ten kočovník vždy lačný,
a přijde Nemoc, červ ten potutelný,
a v rudém plášti přijde dravý Oheň
a Povodeň a Hlad a Válka, Bída,
to stádo Smrti, naposled jež kráčí
a všemi vládne v zmar a zhoubu všeho.

A takto stojí zas před trůnem Boha
a čekají, a Bůh se vždycky zeptá:
„Sto prošlo zase let, co dělá člověk?
Jak čelí vám a jak pomáhá sobě?
Z vás koho zkrušil, potřel za sto roků?
Jdou věky tak, a vás tu vidím stále,
však oko mé, jež vniká hloub až ke dnu,
vždy odkrývá, o poznání že malé

jste slabší, bezmocnější, chatrnější,
 že skoro v stíny tratit se mi zdáte.
 Ba sama vaše paní svrchovaná,
 Smrt, ztrácí rozmar dlouhou poutí věků.
 Jak stín o berlich Nemoc jen se plouží,
 a Války feny umírají hladem.
 Mor skoro mythem jest, Povodni hráze
 se zevšad tyčí vstříc, Hlad ztratil zuby;
 jen ob čas v lůnu země upoutaný
 zabouří Zemětřas, sta proti Ohni
 se zvedá paží v jeden jeho jazyk
 a člověk letem předhoní i Samum.
 Ba skoro zdá se mi, že za pár věků
 vždy mihn vás bude kolem trůnu mého,
 že jednou sama Smrt snad přibelhá se
 a, klesnouc přemožena, řekne: „Pane,
 již na celé jest čáře vítěz člověk.
 Můj herold první Nemoc včera podlehl'.
 Vše zdolal člověk, já jsem sama v koncích.“

Když odmlčí se, tu Smrt odpovídá,
 za všecky mluví, jak má právo k tomu:
 „Jak dobře vidíš až k dnu všeho, Pane,
 ba slábne sluhů Tvojich valná četa
 před člověkem, před silou jeho ducha.
 Jen kdyby lásky více bylo v světě,
 jak brzy byl by splněn sen Tvůj velký
 o volném, hrdém člověku a krásném,
 jak snil's jej v ráji, o člověku dobra
 a shovívání. Ducha má již dosti
 i důvtipu, žel, pod vlivem jich srdce
 že scvrká se mu — a tu vždy jsme pány,
 vždy nová síla vjíždí v naše svaly
 již chábnoucí, já bičem šlehám znova
 svých sluhů údy otrlé zas k práci.
 Být lásky víc, jak byl by snadno vítěz
 ten prachu syn a hlíny! Často mdloba
 mne schvácí již dalekou touto cestou,
 že sama prosila bych, Bože, tebe,
 dej lásku člověku, ať mne též zmůže,
 dej k mozkům srdce víc!“ — —

Bůh zamyslí se
 a neodpoví — velkým kynem ruky
 vše Moci zmaru propustí, a zhouby
 by dál šly za svým dílem. Dole člověk
 se dále rve a pomoc má tak blízko!

NOTTURNO.

Vichr hvízdá, déšť se lije.
Znám ty zimní melodie,
v odvet srdce teskně bije,
ani psa bys nevyhnal;
Vesmír starou bolest cítí,
jež vše v kosmu vlnobití,
ze všad na tebe se řítí,
kdes jí ani nečekal. •

Před živly ač dobře chráněn,
útokem jich neporaněn,
chvím se, není cit můj zhraněn
v pevný dýmant posavad;
upomínky řadou stinnou
z portretů mi starých kynou,
z šiku milých knih se řinou,
dorážejí odevšad.

Různé na tvář kladou masky
přátelství a mrtvé lásky,
zoufalé o život sázky,
šílený to chvat a shon,
po okapu déšť jen stéká . . .
Výčitek pak valná řeka
dme se, duch co nazpět těká,
půlnoční když bije zvon.

Ať si bije — v prázdno vyzní!
Více marnou slávy žízni
lidským hněvem, lidskou přízní
nedá pohnouti se duch;
ať má hrud' jest jak noc chmurná,
v níž řve vichrů smečka spůrná
zoufalého do notturna,
jemuž naslouchá jen Bůh!

VZDÁLENÝM.

K vám, kdož jste jednou promluvili k mému duchu,
a které nepříznivý Osud zahnal v dálku,
víc než si myslíte, obracím sen i tuchu
a nejvíc s vlastní sudbou zlou když svádím válku.

Vy nevíte, jak často v snění dálku měřím,
jak v posled velká s nejmenší mi v jednu splývá,
že k líné hmotě spoután jsem, jak těžko věřím,
a že snad pouze proto jatá duše zpívá.

Tu tajné přání, kéž byste jen blíže byli,
se dvakrát cítí, prostoru taj duši leká,
duch křídla rozpjav, změří bleskem mnohou chvíli,
vzpomínka valy nepaměti valem stéká.

Však marno, marno všecko. Nejste prostě tady,
svou mdlobu cítí duch a v té tu pravdu pozná,
kdo měří vzdálenost, jho cítí její vlády:
že nejmenší jak největší je stejně hrozná.

JARNÍ CHVÍLE.

Proč dojímají v klidném usmání
víc nežli leta bouřné jásání?
Proč svěží pupen, trávka útlá, mladá,
květ kočičky a petrklíčů řada
na suché mezi více srdci poví
než sytý paian leta vždycky nový?
Tak dívka poví víc než zralá žena,
než krása nahá krása zahalená.
Co teprv má se otevřít, je nové . . .

Již chápu vás, jen pojďte blíž, ó, snové!

HERAKLIT.

„Ba vše jest v proudu, vše jest v stálém toku,
to pochopíš-li, pochopíš mou sloku,
jak jedna druhé v hbitých kroků reji
si ruku dají, pouť mou provázejí.
A jako ony z urny duše tekou,
tak všecky zjevy žití valnou řekou
se potkávají, splývají a mizí.
Na stavu Nekonečna v jedné přízi
z tmy v světlo jdou a skanou v jícen tmavý,
a jejich pouť se nikdy nezastaví,
neb mroucí podá sotva zrozenému
nit života a s ní klíč k taji všemu.
Však tento rovněž tu nit nedopřede,

taj neotevře, ať si jak chce vede,
 zas vlnou splyne v celém vlnobití,
 tká život všech, když myslil na své žití,
 že pracoval v tom ustavičném vření,
 v tom porodu a přechodu a mření.
 Taj bytí všeho dole na dně leží,
 jak děcka úsměv záhadný a svěží,
 že sama sfinga Smrti jistě trne,
 zříc, v jakou propast se to všecko hrne,
 na života proud divoký a dravý,
 jejž černou dlaní svojí nezastaví . . .“

ODJEZD MÉ DCERY.

Ty odjíždíš — v dál unáší tě chvat. —
 Proč při odjezdu myslím na návrat?

Až vrátíš se zas v svitu sladších hvězd
 než plaví, budu myslit na odjezd.

Zda nejsem jak ten blázen, který měl
 vždy lepší naděj, do kopce když šel?

Než s hory dolů když mu kynul svah,
 před příštím kopcem již jej schvátil strach.

Ty odjíždíš — však v domov spěcháš zas.
 Mně stále jakoby tvůj slyšel hlas.

A budeš pryč, a já si pomyslím,
 že dobře tak, že za cílem jdeš svým.

Že ráda máš jej, jak já svůj mám rád. —
 Ne na tvůj odjezd — myslím na návrat.

ZDRAVÍ.

Teď jasně vidím, že ta radost celá,
 o které dítě snilo, v které hýřil
 hoch jarý, až mu v píseň překypěla,

Ve které kosmu paian divě viřil,
 jež lásky masku nejkrásnější brala
 a kterou skutky přísný život smířil,

Ať velká byla v skutku nebo malá,
že v jádru, které pozdě mudrc pravý
poznává, když mu jádro mladost vzala,

Ta celá radost byla — naše zdraví.

—

S BOHEM!

V loučení každém života kus
se utrhne jak ledná kra,
a roste výčitka a hnus,
jak celý život mrzká hra.

Neb sotva nabyls, musíš již
s tím loučit se, co zval jsi svým,
v tom „s bohem“ spadne celá tíž
na plec tvou tlakem olbřímým.

Neb tak jsme lidé, vteřiny
jen jedné plaché jepice,
jež letí z jasu ve stíny,
a těchto bývá nejvíce.

Dnes vidíš zeď a starý plot,
jež zítra vidět nebudeš,
neb v drsném boji o život
dál musíš jít a dále jdeš.

Dnes vidíš starý, nízký dům,
kde matka žije v zátiší,
a musíš dál, tu číši rtům
ti urvat sudba pospíší.

Zříš mladé štěstí dcery své
na jediný a krátký mžik
a loučení zas duši rve
v tom zrovna, co jsi šeptl: dík!

Snad vše se spřádat musí tak
a ne, jak chce tvá vidina,
v sled budeš sám jak sírý vrak —
Vím, to je těcha laciná,

Že jiným se to děje též,
tím nebudu ni o krok dál,
vždy pohřebního zvonu spěž
v tvůj každý zazní ideal.

Leč cítím s každým „S Bohem buď!“
ať dáno matce, dítěti,
se ostrý trn v mou vrývá hrud',
a vždy kus žití odletí.

ČERVEN.

To silné mládí v něm jest vtěleno,
již zmizely vše máje rozpaky,
jsou smysly zralé k všeho přijímání;
zvuk, barva, záře, stínů zázraky,
ples ptačích hnízd a nocí usmívání,
vše nejsladší mu padlo za věno:
po prvních polibcích jdou první objímání.

V NEKLIDNÉ NOCI.

Co to bylo jen v té noci?
Zbuzen, bázeň svou
nijak nemohl jsem zmoci,
stížen sudbou zlou.

Od hodiny ku hodině
hodin údery
počítal jsem — rostly v stíně
kolem příšery.

Zřel jsem vstříc jim klidným okem,
cítíl — byly tu . . .
nad vidin svých proudným tokem
plný soucitu

K všemu kol a nejmiň k sobě,
svojím fantomům
v tvář jsem zřel, jak mrtvý v hrobě
hledí v tvář svým snům.

Cizí město kolem bylo,
na všech střeších sníh,
v průzračnou mhu vše se slilo,
jakbys v okna dých'.

Měsíc šilhal roztřepený
skrže mračen šik,
v zákampích has bez ozvěny
větru lkavý vzlyk.

A já jako v snění ležel,
nemohl se hnout,
cítil, děs mi tělem běžel,
já zřel v každý kout.

Viděl tisíc zjevů růsti,
tisíc mizet v ráz
v bezdnou tmou, kam všecko ústí,
a mnou zachvěl mráz.

Já snít nechtěl, já chtěl spáti
nejtvrdším z všech snem,
aby se mi mohlo zdáti:
v skutku mrtev jsem!

Všecko marné, co jsem zkusil,
sporem tímto zlým,
bez hnutí jsem bdíti musil,
patře v stín a dým.

V těch jsem cosi rozeznával
fosforný jak třpyt
očí dvou a cítil nával
krve v srdce hřmít.

Tlamu, oči sfingy hrdé,
bujný prs a spár,
zlobu v zraku, srdce tvrdé,
citů suchopár.

Ležela tam vedle prahu
jako příšera,
ssála z duše všecku vláhu,
vbíta do šera.

Zdálo se mi, že jsem přišel
z dálky bez mezí,
však té potvory jsem slyšel
řinčet řetězy.

TRÉVAL-VIOLA:

Právo ideálu.

ROMÁN.

(Pokračování.)

Ustrnul viděl, že nutno lid vzdělati, jalovou půdu zkypřiti. Byl přesvědčen, že, vychová-li příští pokolení pro práci vytrvalou, pro úkoly praktické, založí-li jeho blahobyť, že moc politická bude ovocem a přirozeným důsledkem těchto snah. Nabádal tudíž ve schůzích různých spolků po celou šestiletou dobu, co byl poslancem, by mládež věnovala se více obchodu, průmyslu, řemeslům než studiím latinských škol. Poukazoval na příklad Čech, kde o totéž zasazovali se mužové bystrého rozhledu politického, Rieger, Brauner, Trojan, Amerling, na úspěchy průmyslové jednoty v Čechách roku 1841 založené. Pobízel voliče k tomu, by na státu žádali zřizování škol odborných, připomínal, by mládež, prohlédajíc k praktické potřebě, učila se místo mrtvým raději živým řečem, by posílána byla do ciziny na zkušenou. Jen tak, pravil, obstojíme v soutěži s cizinou, jen tak stačíme rychlému pokroku věd technických, osvojíme si vymoženosti moderních a dobudeme si stejných práv a stejné vážnosti se snaživými krajany německými. Radil rolnictvu i měšťanstvu, by zakládalo si záložny pro svépomoc a osvobodilo se tak od upírů lichvářských. Pro tuto myšlenku získal několik poslanců, kněží a redaktora Černocha v Olomouci. Pracovalo se ústně i tiskem, a v brzkou zakládaly se na Moravě záložny v městech i na venkově.

Pracovní plán Ustrnulův byl, drobnou prací všech příslušníků národa československého na Moravě vzbuditi v lidu sebevědomí národní a sebedůvěru. Leč nejen lid, nýbrž i vůdce jeho, poslance, upozorňoval Ustrnul na to, co měl za svou povinnost nespouštět se zřetele. Měl je k tomu, by nejen zpravovali vládu o pravém smýšlení a potřebách lidu, nýbrž, uznávaje nesmírnou důležitost, aby nad lidem stálo úřednictvo z jeho kmene, neb alespoň takové, které by lidu rozumělo a s ním cítilo, nabádal poslance, by v bedlivém a stálém dozoru měli obsazování míst úřednických i učitelských, nic při tom

nepodceňovali, nikde lehkomyšlně od svého přesvědčení neustupovali. Byl mu jasný význam těchto činitelů pro politický vývoj národního života.

K soustavné činnosti takové bylo ovšem třeba jakéhosi klidu, chladné krve, jakéhosi příměří s Němci, a za to se Ustrnul přimlouval.

Leč poslanci, s drem Boskovským v čele, nastoupili taktiku jinou. Nedoceňujice význam návrhů Ustrnulových, poddávali se nedočkavé krvi své, a neměli chuti, nastoupiti zdlouhavou a točitou cestu parlamentárního smlouvání. Namítali, že cíl jejich je příliš veliký a vznešený, práva jejich příliš svatá a nezadatelná, než aby oprávněno bylo ve věci té nějaké kramaření, boj malými prostředky. Ústup značil by, dle jejich mínění, demoralisaci řad, paniku, deroutu.

Snad znali své lidi a soudili správně, ale Ustrnula nepřesvědčili. Naléhal zas a zase, až odbyl ho dr. Boskovský pro vždy kategorickým: *Praetor non curat minima*. (Vznešenému nesluší malichernost.)

Zpupné toto slovo urazilo Ustrnula do hloubi duše. Odmlčel se a pozoroval.

Taktika poslanců slovanských na Moravě byla opakem taktiky, navrhované Ustrnulem. Poslanci chtěli napřed lidu dobýti práva politická, blahobyt vyplyne z nich pak sám. Místo příměří, opovírali Němcům boj, příliš hlučně a veřejně, než aby nepřítel přesvědčili, že jsou skutečně odhodláni, vsaditi vše na jedinou kartu. Řečnili, že jsou pro boj, otevřený, na celé čáře, ve všech oborech. Nadsazovali své síly. Má-li prý Ustrnul své soukromé důvody k nějakým úmluvám s Němci, ať nežádá, aby i ostatní neodvislí — to slovo podtrhovali — poslanci házeli pušku do žita. Říkali si honosivě Staročeši, přisvojující si názvem tím staročeskou přímost, rozhodnost a poctivost.

Voličstvo, ohlušené zvuknými, bojovnými hesly a sliby brzkého velkého obratu politického ve prospěch slovanský, přidalo se v tomto sporu dvou stran — neboť za Ustrnulem šli dva, tři poslanci rolničtí — ku straně radikálnější, totiž ku většině poslanců.

Sami poslanci posílali své syny klidně dále do škol latinských, aby byli z nich bídne placení, odvislí úředníci, professoři neb kaplani. Ulpělý konservatismus, tento plášť duševní lenosti, zastíral jim jiné výhledy. A příkladem vůdců řídil se i lid. Slova Ustrnulova padala na skálu neúrodně, zlatodol obchodu, průmyslu, podnikavé velkovýroby řemeslné ostaven bez boje nepřítelům.

Marným úsilím znechucen a unaven postěžoval si Ustrnul v Olomouci příteli svému, Schneeweisovi.

„Národ žebráků přezdívají Čechům, a já dodávám: národ ospalců a vášnivých lenochů.“

„Barbaři,“ přidal Schneewis. „Škoda práce, nono!“

„Nemohu přece zahálet, doktore.“

„Nono! Vy svět nepředěláte, pane poslanče!“

Podivnou věc pozoroval na sobě Ustrnul. Čím zaslepenější, ubožejší by lid český na Moravě, tím více k němu lnul. Byl by nejraději všem ospalcům důkladně vykrákal za vlasy a pak je zlíbal.

Znovu a znovu uvažoval, ale, ať točil věci, jak chtěl, zas a zase dospíval k závěru, že taktika jeho je sice zdlouhavá, ale neomylná. Znal vysoké finanční kruhy ve Vídni, znal jejich vliv na vládu a zejména jejich zakořeněnou nechuť ke všemu českému. Věděl, že osobnostem rozhodujícím imponoval by český lid jen úspěšnou prací, svépomocí a silou hospodářskou, a nikdy apelováním na zvučná hesla o právu, humanitě a podobnými bezcennostmi, které v politice nemají kursu. Předvídal, že poslanci slovanští dožijí se velikého sklamání a trpké lekce, a národ že to zaplatí.

Ostatně, i v jedné důležité otázce politické, rozcházel se Ustrnul s míněním poslanců slovanských, totiž v názoru na státoprávní poměr Moravy k Čechám. Nenalézal v tom důslednosti, když poslanci, zazazující se o federativní správu zemí, zároveň prohlašovali se pro restituci státního práva českého, pro vládu šlechty a stavů. Viděl v tom zase centralisaci, pouze s jiným středem než Vídni. Měl názory i v tom směru odlišné od tradicí obecných, byl demokratem, individualistou, byl pro samosprávu bez výlučnosti, na základě co nejširším, pro samosprávu každé země, ba každého kraje o sobě, asi dle vzoru švýcarského.

Odporovali mu vášnivě, prohlašovali ho za demokrata, živel rozkladný, ale nikdo nedovedl ho usvědčiti z omylu. V potyčkách o této otázce pozbyl Ustrnul posledních přívrženců. Obviňovali Ustrnula z choutek separatistických, že nezná kázně a umírněnosti. Vzpřícil se několikrát usnesením klubovním, jež uznával za neprospěšná neb i škodná, prohlášen byl za nespolehlivého, neupřímného soudruha, za suchého, bezideálního opportunistu, za nepřítele vyšších snah. Ostré nájezdy počaly se vyskytovat proti němu v českých listech, zván byl špehounem, vládní stvůrou. Ustrnul seznal, jak vášnivým je lidský duch, jak nesnášelivým ve svém bludu a nejzavilejším ke svým. Bránil se rovněž tiskem, a novinářské polemiky zmnožily jen osobní hořkost a prohloubily neshodu.

Návrhy Ustrnulovy, i sebe promyšlenější, přijímány byly s nedůvěrou a umlčovány vlastními jeho soudruhy. Situace jeho stala se tak nemilou, že nucen byl vystoupiti z klubu. Nevstoupil do sdružení jiného, stal se „divokým“, ponechávaje si rozhodnutí svá od případu k případu.

Ani na okamžik však nekolísal, ani na chvíli nelitoval, že nezůstal při straně německé. Co učinil, zase by tak učinil, i kdyby vše napřed věděl, co se stane.

Maje dosti volného času, chodil Ustrnul městem a zakročoval kde mohl, ujímaje se slovanského lidu v podobných případech, jako zažil v prvním dnu svého poslanectví v Brně. Docházelo často ke srážkám, několikrát byl Ustrnul zatčen a teprve, když se legitimoval, propuštěn. Listy německé vrhly se na něho sběsile, spílající mu demagogů, nepovolaných tribunů dráteníků. Ale výpady tyto, nemohouce se nikterak dotknouti osobní čestnosti Ustrnulovy a zastříti pravý účel jeho skutků, neublížily mu, spíše dobrou jeho pověst v lidu moravském napravily.

Za to nad poslancem Protivou strhla se, sotva bylo první sněmovní zasedání zakončeno, bouře voličská. Koncipient dr. Lakomý z Prostějova, malý, přihrblý horlivec, svolal voličskou schůzi okresu Protivova a pozval k ní i poslance, by se zodpovídal ze své věrolomnosti. Schůze svolána do Kostelce, poslanec Protiva však se k ní nedostavil. Na nepřítomného vznesl tedy dr. Lakomý obžalobu z odpadlictví a hřímal proti němu, jako kdysi Cicero proti Catilinovi. Připomenul voličům přísahu Protivovu, že bude se zájmů jejich vždy zastávat, a zatím, že spojil se s velkokapitálem, s vykořisťovateli proti nim; že stvrdil křivou přísahu svou zvoláním, že nenosí sice červené gatě, ale že má červené srdce hanácké v prsou. Dr. Lakomý apeloval na toto hanácké srdce, volal zpronevěřilého poslance k povinnosti národní, aby červená barva jeho srdce nebyla pouze barvou studu. Přítomní vypukli v ironický smích. Poslanec s červeným srdcem, volali posměšně a, mluvíce o něm, nenazývali ho více jinak než fabrikant s červeným srdcem. Když pak Protiva později zbohatl, stal se baronem a koryfeem strany německé na Moravě, změnila se v lidu moravském posměšná přezdívka fabrikanta v barona s červeným srdcem.

Voličská schůze vyzněla v resoluci, by poslanec Protiva ihned mandát svůj do rukou voličů vrátil. Ještě několikrát později vyzvali voličové poslance Protivu, by složil mandát, ale, chráněn vládou, nedbal Protiva jejich hněvu. Teprve, když uplynulo zákonité šestiletí, zvolen v okrese jiný poslanec, Protiva pak zaujal mandát svého švakra Ustrnula v obchodní komoře olomoucké.

III.

Poslanec Ustrnul vrátil se po skončeném zasedání sněmovním ke své rodině do Olomouce.

Hned při uvítání manželky — oslovil ji po česku — neušla mu v chování jejím nejistota, v pohledech jejích jakýsi bázlivý údiv, ve chvatné a-hojné řeči plno zatajených otázek. Když pak políbil dcerušku svou, přivinul ji k sobě a, pohlížeje do čistých, dětských očí, řekl: Od nynějška Růženo a ne Roso! tu kmitl se týž výraz úleku a zcizení i na tváři a v pohledu dceřině.

„Tak je to správně po moravsku,“ dodal, „a ty jsi Moravanka, rozumíš? A ode dneška budeme spolu mluvit jen moravsky, pravda Růženo?“

Dítě kývlo mechanicky hlavou a, jakmile otec pustil jeho ruku, odběhlo.

„Musí to býti u nás jinaké,“ řekl Ustrnul k choti své. „Nežili jsme dosud tak, jak příslušelo, chci věnovati se více své rodině, více výchově obou duší, které mi Bůh svěřil. Chci probuditi vás obě, jako jsem procitl sám a učiním to, slíbil jsem to svaté památce své matky. Pomůžeš mi?“

„Leda bych bláznila,“ zajelo k němu pojednou ostrým, zadrhlým hlasem po německu. Vzhlédl překvapen k ženě. Stála tu, v tváři všecka zblédlá, s koulícímá se očima a zamodralými, cukajícími rty.

„Januško,“ zhrozil se Ustrnul a přikročil k ženě. Napřáhla proti němu ruce. Mluvila rychle, fistulovým, umíněným hlasem.

„Jdi, ty mne nemáš rád, nemáš, nemáš!“

„Januško!“

„Nechtěla jsem dlouho věřit — co mi všechno povídali — já tomu nevěřila, já tomu opravdu nevěřila —“

„Ale čemu, Januško?“

„Že jsi se přidal k Čechům — k služkám, podomkům. Ne, nevyrušuj mne! Nepleť mne! Já myslela, myslela, že máš své důvody — snad obchod — všelicos jsem si myslela, a řekla jsem si, nebudeš se mu do toho plést. Ano, co je mi po tom, to jsem říkala každému — když na mne dotírali. Ale že to myslíš do opravdy, to je moc, to je opravdu moc. Abys ve vlastním domě zaváděl politiku a takovou politiku — za to ti děkuji, uctivě děkuji, ano.“ Pozbyla dechu a odmlčela se.

„Januško,“ odvětil Ustrnul mírně, „poslyš mne klidně, dovol mi mluvit a pak suď. Ale především se upokoj!“

„Upokoj ty se,“ rozkřikla se znovu paní Ustrnulová, až hlas jí přeskočil. Bylo v ní toho příliš mnoho nahromaděno proti muži. „Upokoj ty se, a pomysli, co chceš činiti.“

„To právě ti chci vysvětliti, Januško.“

„Nech si Janušku, a raději buď, jako dříve jsi býval.“

„To nebudu nikdy více. Ale vysvětlím ti —“

„Vím to i bez tvého vysvětlení. Ponížiti nás chceš — sesprostati máme — již se ti nelíbím — máš jinou — nějakou Slovanku s vysokou češtinou — já jsem ti stará — nebavím tě víc!“

Ustrnul se shovívavě usmál a máchnul rukou.

„Beztoho paničky se již na mne dívají přes rameno — zrovna včera mi paní vrchní radová Zmrzlíková — na mé pozdravení sotva poděkovala. Dočká se člověk, dočká pěkných věcí!“ Sáhla si oběma rukama k srdci a dala se do zlobného škytání, kloníc hlavu k prsoum.

„Januško,“ počal znovu Ustrnul, „co to mluvíš? Sesprostati že vás chci, tím, že chci, aby byla domácnost naše česká? Ale vždyť ani ty, ani já nejsme Němci.“

Paní Ustrnulová zarděla se a zdvihla hlavu.

„Ó prosím, buď tak laskav a mluv jen za sebe. Mne nech stranou, docela stranou. Na mně pranic nezáleží — jsem jen hloupá ženská — která tě omrzela, to je to. Nepřetvařuj se a řekni, že hledáš jen záminku — abys mohl s jinou — usuzuj mne — víš, že mám asthma — každé rozčilení mi škodí —“

„Ale, Januško, dej si říci!“

„Ne, nemusíš mne šetřiti — beztoho by to nebylo z lásky — ne ne, holenku, nepovede se ti to — chvála Bohu že ne! Muž, který by měl srdce k rodině — nemyslí by na žádnou českou vlastenku — muži, který by mne miloval, učinila bych mnoho — k vůli — ano, mnoho!“

„Ale nyní by toho mohlo býti dosti,“ zvolal Ustrnul, již podrážděn.

„I já toho mám dosti. Nyní ukázala se pravá tvoje povaha. Ale poroučet si nedám, služku ze mne neuděláš. Nebyla jsem bez krejcaru, abych se krčila, jsem ve svém.“

„Ale Januško, ty mi nerozumíš —“

„Nemyslila jsem, že jsi sprostým.“

„Sprostým?“

„Již ta sprostá řeč, kterou nám vnucuješ — ne, i kdybych sama to snesla, své dítě kazit nedám!“

„Kazit? Dej pozor, Johanno!“

Ale paní Ustrnulová přivřela oči a vedla s jakousi zoufalou odhodlaností dále svou.

„Zde mám já větší právo než ty, do domácnosti mužskému vlastně nic není — to je věc paní — ach, já to sotva snesu, já to opravdu nesnesu!“

„A nyní dosti,“ rozhorlil se Ustrnul. „Vždyť to nemá smyslu, co mluvíš. Jsi již hotova?“

„To ještě ne, Franci. Chtěl bys, abych byla hotova snad i s životem — to bys ty nejraději — aby mne odnesli, a jiná usedla do mého, do mého! Ó ty chytráku! Ani já, ani dítě neustoupíme. Co chceš činiti, kam jdeš?“

„To uvidíš,“ řekl Ustrnul klidně a s důrazem, kráčeje ke dveřím. Otevřel je a zavolal. Služka se ozvala.

„Ať sem přijde Růžena, a sice hned!“

„Proč pak?“ namítla paní Ustrnulová. „Počkejte!“ obrátila se k služce.

„Dovol,“ řekl Ustrnul a chopil ženu zvolna, ale pevně za ruku. „Nebudeme se přece před služkou o takové věci přiti?“

Paní Ustrnulová sklonila hlavu a zasupěla. „Jen trochu více důvěry a trpělivosti,“ doložil Ustrnul měkce a smílivě. Nepouštěl při tom oči s tváře své ženy, která s počátku vytrhovala mu své ruce, pak ale ponechala mu je a jen odvracela hlavu. Ustala v přerývaném škytání, za to nyní teprve vytryskly jí slzy z očí. Přivinula hlavu k prsoum mužovým.

„Franci,“ žadonila, „nermuť nás, nech vše, jak bývalo. Člověk není přece ze dřeva, má také své touhy. V politice si dělej, co chceš, ani ti nemuknu, ale doma, doma buď jakým jsi býval, našim dobrým, milým tatíčkem.“

A přitulila se celá k muži. Zdálo se, jakoby postava Ustrnulova, která dříve při křiku ženině zůstávala pevnou, nyní se zakolísala. Víčka očí jeho se několikrát prudce zavřela a kol úst přelétl mu nejistý výraz. Leč v zápětí narovnal se pevněji, zakýval záporně hlavou.

„Ne, Januško, co jednou uznám za správné, to také provádím. Nezůstávám státi napoly cesty, to není mou povahou. Nemohu jinak.“

„Franci!“

Odtrhla se od něho a vytrhla kapesník se šatů. V tom vešla Růžena a rychlým pohledem přelétla rodiče. Spatřivši, že matka stírá si slzy, zamračila se a, dotknuvši se nepřátelským pohledem otce, sklopila oči.

„Pojď sem Růženo,“ řekl otec česky. Váhavě přistoupila Růžena. Otec vzal ji zlehka za hlavu oběma rukama a sklonil se k ní.

„Viď, že budeš učit se česky, když tatínek si to přeje?“

Růžena vzhlédla, oči obou rodičů byly na ni upřeny. Rozhodila prudce obě ruce a zašermovala jimi po dětsku ve vzduchu. Pak upřela oči do kouta, a kol rtů jejích objevily se vrásky.

„Nebudu, protože je to sprosté.“ A chtěla utéci ven, ale ruka otcova ji zadržela. Bled pohlížel Ustrnul s matky na dceru. V očích paní Ustrnulové zablesklo to výsměchem. Ustrnul cítil, jak divoký hněv rozlévá se mu po těle, valí se mu k hlavě, zatmívá oči, a ruka jeho bezděky tiskla rameno vzpurného dítěte, až kleslo v kolena.

Prohlédl. Hlava dítěte skloněna byla k zemi, přes tvář přepadly vlasy.

„Ne, tak ne,“ řekl Ustrnul hlasitě, přemáhaje nával hněvu. „To není pravá cesta, to není to pravé.“

A pustil Růženu.

„Můžeš jít,“ řekl a odvrátil se. Dítě zahledělo se na otce, vstalo rychle a to tam bylo ze dveří.

Ustrnul přikročil k oknu. „Nech mne o samotě, Januško,“ řekl. „Franci!“

„Jdi!“ odbyl ji Ustrnul příkře. „Nech mne na chvíli o samotě,“ dodal měkčeji. Paní Ustrnulová vyšla ven, vzdychajíc.

Ustrnul stál v okně do zahrady, z níž vála sem vůně letního rozkvětu. Naklonil se ven a vdechoval chladivý výpar zeleně do rozpáleného nitra, naslouchal chvíli zpěvu pěnkav, křiku vrabců se střech a sledoval zrakem kmity bzučících zlatých mušek. Sbíral rozražené a rozptýlené voje svých myšlenek a zápasil o chladnou rozvahu.

Napřemýšlel se poslední dobu mnoho o poměru svém k ženě a dítěti, byl připraven na odpor, na boj, ale, že propukne hned na poprvé a v takové prudkosti, to ho překvapilo.

Rekapituloval pozorně a zvolna svůj vlastní duševní obrat, aby poznal, kde ve chvíli právě minulé chybil. A tu seznal, že počínal si jako nerozvážný zahradník, který sází ušlechtilé semeno do půdy ještě nepřipravené a diví se, že se neujímá. I on u ženy a dítěte mnoho předpokládal, jakoby již připraveno bylo, zatím co teprve sám bude nucen krok za krokem připravovati. Nahlédl dále, že zcizil se jim sám svým přerodem duševním, že i ony musí ho znovu poznávati, nabývati znovu důvěry a lásky, a hlavně a především důvěry, že, co učinil, dobře učinil a jako čestný a důsledný muž učiniti musil. Dlužno je přesvědčiti, že nestrhuje rodinu za svým poblouzením, jak jim to asi lidé ličili, ale, že chce přitáhnouti je k sobě v plné rozvaze, v plném vědomí zodpovědnosti za štěstí jejich životní. Viděl a uznával, že zdání je proti němu, že v řadě svých bývalých známých a přátel olomouckých vyjímá se jako podivín, méně příčetný člověk, že snad úřad poslance mu pomátl rozum. Slýchal podobné jizlivé narážky v Brně, zvláště, když setkal se s ostatními poslanci komory olomoucké, kutými Němci.

Záhodno je tedy počínati si velmi opatrně, nekvapně, se sebezapřením, ale při tom v zásadě neustupovati ani o krok. Násilí, výbuch, vše by zkazily, a prohrál by boj dříve, než by seznal síly nepřítelovy,

Sešel do jídelny a, jakoby se nic nebylo přihodilo, hovořil se ženou i dcerou při večeři, chvíli německy a v zápětí zase několik vět česky. Usmíval se, vida udivený zrak své ženy, vyprávěl zábavné novinky z Brna, ba i do toilet damských se dal, vyličuje dopodrobna úbory i účesy modních lvic brněnských, jak vidával je na AB. *)

Podávalo se mu zaujati nejen ženu, ale připoutati na sebe zraky dítěte, které se mu až dosud vyhýbaly. Pohled Růženin netěkal více plaše, rozsvětloval a jemnil se, i na své české jméno Růžena zvykla si tak, že přestala potrhovati rameny, kdykoli ji otec tak nazval.

„Bude vše, vše zase dobře,“ utěšovala se paní Ustrnulová polohlasem, když na dobrou noc líbala svého manžela.

„Ano, Januško, to doufám též,“ přisvědčil Ustrnul vážně. „Dobrou noc!“

Odebral se do své pracovny, kdež čekala na něho již práce obchodní, a rozsvícená lampa tiše siptěla.

Boj, zahájený výbuchem hned po návratu Ustrnulově, nebyl brzy ukončen, leč vlekl se v skrytu dále. Ustrnul vzal Růženě učitele české řeči, aby vycvičil ji napřed ve čtení a psaní českém, a později probíral s ní literaturu českou. Ve vyšší dívčí škole doplňovala ostatní, němčinu a frančinu.

Čeština nebyla vhod paní Ustrnulové, ale ku zjevnému odporu jejímu nedošlo. Stýskala si jen svým známým na přetěžování dětí a nevážnými poznámkami popouzela Růženu, by hodiny české odbývala co nej povrchněji. Ustrnul před tím, než českého učitele vzal, vysvětlil ženě důvody svého jednání tak mírným a jasným způsobem, že nemohla nic věcného proti tomu namítati.

Poměr Ustrnulův k ženě byl dosud takový, že mimo styky obyčejného života v domácnosti, nebylo mezi nimi žádné bližší vzájemnosti. Ustrnul nebyl vždy povahou uzavřen a málomluvný. Cit jeho byl kdysi hluboký a překypoval často přes obrubu běžných forem společenských, zvláště za prvních let manželství.

Když zmíraly mu děti, snažil se potěšiti ženu svou tím, že chtěl vzdělati a prohloubiti její duševní život, učiniti ji družkou svojí a účastnicí vážného názoru životního. Cukrovary nebudily, když se zakládaly, valné důvěry v lidu, a málokdo dával se za dělníka do podniku, v jehož trvalost nevěřil. Lidé báli se strojů, častá neštěstí, zaviněná neopatrností a neobratností dělníků, zvyšovala všeobecnou paniku. Dělnictvo byla cháska, sebraná se všech koutů světa, žila jako v táboru cikánském pod kolnami a ve srubech, děti byly beze školy, bez patřičného ošetření a dohledu. Otec i matka pracovali v továrně. Ustrnul přemýšlel, jak by osud rodin těch, jichž se mu sželelo, napravil. Slyšel a četl o dobročinných dámách, které zřizovaly pro takové chudasy školky, společné kuchyně, pořádaly dětem vánoční stromek s nadílkou.

*) Hlavní korso brněnské.

Promluvil o tom v laskavosti se ženou, nabádaje ji, by i ona ujala se díla dobročinnosti vůči dělnictvu cukrovaru bezdružického. Paní Ustrnulová váhala, pak dala si říci, ale v brzku zanedbanost rodin dělnických, nevděk i jiné méně dobré vlastnosti a konečně i přestupky mravní v rodinách těch naplnily ji takovou hrůzou a odporem, že prohlásila rozhodně, že dělnictvo není hodno, aby se o jeho osud vzdělaná dáma zajímala.

Nepochopila úmysl mužův a nepronikla ku pravé slasti, již vlévá do duše vědomí, že vykonán byl dobrý skutek.

Pak zkoušel to Ustrnul s četbou dobrých autorů. Ale paní Ustrnulová usínala, když on při vzrušujících kapitolách, předčítaje jí, se pohnutím až zakoktával. Potom se Ustrnul vydal s ženou na cesty, vodil ji do divadel, do uměleckých výstav. Ale snad proto, že ho to samého nevalně bavilo, nedovedl v ní vzbuditi pravý zájem, nedovedl otevřítí si její srdce. Oblibovala si kusy fraškovité, z umění ctíla nejvíce cirkus, na cestách při nejkrásnějším výhledu do kraje zůstávala netečná.

Konečně vzdal se Ustrnul pokusů, připoutati duši její, slíti ji se svou, nerozuměla mu, nechápala jeho snahu.

Tak žili klidně podle sebe, zájmy jejich byly rovnoběžné, dráhy jejich vedly v kolejích vyjetých. Nyní však poměr jejich se změnil. Šlo o věc životní, důležitou, kterou chtěl, musil jí vštípit; chtěl-li domácnost svou zčeštití.

Podjal se úkolu svého se zápalem. Vyhledával svou choť, mluvil s ní celé hodiny. Ale nenalézal ani vlídného přijetí, tím méně porozumění. Duše její, jakoby utíkala před ním, alespoň tam, kde ji hledal, nikdy jí nenalezl. Někdy, jakoby tropila si z něho šašky, otáčela se devaterou zdí, když po dlouhém a, jak Ustrnul myslel, již již zdárném úsilí, vytasila se s naivní námitkou, kterou právě přede chvílí byl vyvrátil, a sice, jak myslel, z kořene vyvrátil. A opakovala ji stále, hlouše, jsouc k opětovanému vysvětlování stupidní, zavilá a duchem nepřítomná. Až zalomil často rukama a odcházel od ní, pln roztrpčení a beznaděje.

Nebyla to modelační hlína, již mohl by hnísti, ani tvrdý kámen, aby mohl tesati podle své vůle, ale bláto, neb spíše voda, do níž marně ryl značky svých duševních snah. Povolila, ale zavřela se zase, lhostejně, hladce, beze stopy, jakoby nikdy nic nebyla přijala.

A jiný neočekávaný příznak se objevil. Nedůvěra, vzrůstající od-cizování se. Choť Ustrnulova, ač nebyla nikdy ideální družkou jeho snah, počala nyní i všední starosti a úmysly, jimiž ho dříve často do omrzení obtěžovala, skrývati, netázala se ho o radu při otázkách toaletních, nepřála si více jíti tam neb onam, ale chodila tam tajně, nepomlouvala před ním své přítelkyně. Ztratil sdílnost všední její duše. Bývala zamklou, pohled její chladnul a mrtvěl, když setkal se s pohledem jeho, neb odvracel se rychle jinam. Bála se ho, nesouhlasila s ním a přetvařovala se. Jen k takové činnosti zmohla se duše její, z níž asi láska k muži, byla-li kdy více než pouhým pudem, dávno vymizela.

Ustrnul přestal pokrývati si uši při práci, když zazněl její pronikavý a jako přesekaný hlas, jenž naplňoval celý dům. Ba, zastesklo se mu

někdy po nepokrytém zvuku jeho. Snažíval se rozpřísti hovory o věcech všedních, které, jak předpokládal, ji zajímaly. Pohlížela na něho podezřívě, odpovídala neochotně, hádajíc, jakou léčku jí zase klade, aby jí dokázal, jak je hloupá. Každé slovo odpovědi jakoby z ní vypačoval.

Někdy propukávala nářkem plným uražené ješitnosti, kde který a která jí nevzdali patřičnou úctu, kam všude nebyla pozvána, kde obchodník nedostál svému slovu a nedodal jí v čas objednanou látku, řemeslník nepřišel v čas vykonati práci v domě. Samé malichernosti, které svěřovala kde komu. A naznačovala, že vše to je jeho vinou.

S Růženou zavírala se do svého pokoje, aby byly schovány před tatínkem, líbala ji, litovala chuděru, popouzela proti učiteli a hned na to žádala, aby dítě tatínkovi na ni nežalovalo, že by se tatínek na ni zlobil, a ona by umřela, a tatínek by jí přivedl macechu.

Růžena pohlížela na matku vyjevenýma očima.

„Pravda, že mne máš ráda?“ tázala se matka.

„Ano, maminko.“

„A jak?“

„Tuze.“

„Víc než tatínka?“

„O mnoho víc.“

„To je dobře,“ usmála se matka, celujíc dítě. „A šla bys se mnou?“ dodala jednou.

„Šla,“ odvětila Růžena a rozevřela údivem oči i ústka.

„I kdyby tatínek nechtěl?“

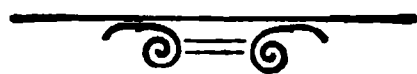
„Šla, a právě proto bych šla. Papá není hodný.“

„Není,“ opakovala matka a hladila husté, tmavé vlasy dětské. Myšlenky divné a nepěkné šly jí hlavou, o všem, co jí namluvily paničky, jejichž muži stáli v jiném táboře než Ustrnul. Z počátku viděla kalnost pramene, z něhož pomluvy vyvíraly, ale pak počala jim věřit, zrak její se zatemnil, a pocítovala čím dále tím větší soustrast — se sebou.

Obětovala mu vše. Vždyť vlastně dosud nezná, čemu se říká: žítí. Nyní, kdy muž její zaujímá vynikající postavení politické, nyní by mohla užívatí světa. Bože, co jiné paničky vše prodělaly! Není také stará, sedm a třicet, ne, ani tolik ne — počkejme, na svatou Annu tomu bylo šestnáct let, co se vdala, a v jeden a dvacíti letech měla svatbu. Tak jí nemůže přece býti ještě sedm a třicet. Paní Hošková, prokuristka, je přes čtyřicet, a co ta ženská všecko na sebe navěsí, jak ta užívá života, jezdí na koni v průvodu důstojníků dragounských — no!

Proč jiné všecky a jen já ne? měla by říci muži svému. Neřekla, ale žluč a zase studený, zavilý vzdor rozléval se jí v žilách.

(Pokračování.)

FR. SEKANINA:

Mihri, Sappho turecké literatury.

(KE 400LETÉMU VÝROČÍ JEJÍ SMRTI.)

Do uměleckého koncertu světového nezalehlo z Turecka nikdy tónu svěžejšího, akkordu svéráznějšího. Je to tím podivnější, že vlastně východ, kolébka žáru a okřídlené, žhnoucí fantasie, tak energicky zasahoval povždy v osudy literární, že oslnivý Orient rodil originelní básníky vzácné duševní vyspělosti a původní invence formální. Usměvavá, plná vůně a kvetoucí zahrada zázračné poesie orientálské neuložila ani svých krajních výběžků do vysokých stepí maloasijských, rozpučevši pouze pod žhnoucím nebem Arabie, na růžových svazích damašských a bagdadských, na nivách Širazu a v nádherných okráscích Alhambry a Generalify.

Osmanští Turci, původně pastýřský, kočovný kmen, později vítězní zakladatelé států, přinesli ve svém psychickém znaku pouze válečnou dobývačnost přímo brutální síly. Ji podobné nepřinesl snad nížádný z národův ostatních. S ní ovšem dá se velice těžko sloučit jemný opar vznícené poesie, kterou se vyznačovali národové v zemi kalifů, ohniví rovněž až do krajností, ale opití přírodou jako dímlem krásy a nedostížností, podloženi vášní k ženám a k nápoji, hrdí, bujní a náchylní k večerním snům. Historie jejich slovesného umění jest nejvýš bohata fakty i jmény, zatím co o životě a tvoření umělců osmanských víme velice málo.

V jedné staříčké knize — v jakémsi kompendiu východní poesie — čteme o tureckém básnictví malou poznámku: Turecká poesie nemá ničeho svérázného; v celku vzato, jest to snůška a ozvěna veršů perských i arabských. Jen Baki, jenž zemřel r. 1600, získal si značné slávy jakožto lyrik zcela individuálních tónů . . .

Teprve pozdější doba romantiky zalehla svými vzdálenými ohlasy i na půdu tureckou. Slavný německý orientalista, Hammer-Purgstall,*) líčí ve svojí „Geschichte des osmanischen Reichs“ zajímavým způsobem literární vyspělost tureckou, založenou ovšem na vzorech persko-arab-

*) Narozen 1774, zemřel 1856.

ských, zúrodněnou poesií velikých romantiků anglických a francouzských, ale přece jen tu i tam orosenou kapkami vlastního básnického podání. V té době as (léta třicátá minulého století) byl poetický rozmach tureckých perutí nejmocnější, a ač v rozsáhlém parku poesie nejedno býlí a nejedna cizopasná rostlina bujela, přece jen se dá o této době hovořit vážně a dosti mnoho.

Romantika rozsela všude kult formy. Není divu, že básníci osmanští, jejichž druhá složka inspirační tíhnula k Persii, ztratili se v něm nadobro. A tak sladká sentimentalita nejrůznějších zamilovaných párků, „Wamika i Asry“, „Leily a Medschnuna“, „Chosrewa i Schiriny“, ztrácela se v erotických záchvěvech niter, které, podány jsouce s jistou nabubřelostí, mohly se tím méně plně rozvinout v úzkém sešněrování ghazelů, sestin a kassidů. Nadbytek bujnosti je charakterisoval, pod kterýmž tlakem se těžce projevit mohla duševní nálada. Těžce pochopitelná erotická mystika, jež jako závoj nesnadno proniknutelný se nade vším vznášela, zatemňovala tím úplněji obraz této romantické poesie.

Leč i osmanské básnictví starých dob dýchá na nás vzduchem nesmírně dusným. Chybí inspirace, přeumělkovaná forma je vším. Věcné a původní mizí pod ozdobou a ornamentální výplní. Snad nikde v historii světové literatury nesetkáme se s takovými koloristními titěrnostmi jako právě tam. Přiběfeme-li v úvahu ideovou stránku poesie, převážnost erotických látek a potom tak zvanou „poesii gratulační“, v níž nejrůznější básníci buď sultanovi, buď vyšším úředníkům státním své poklony skládali, aby si zajistili postavení, uznáme, že umělecká její úroveň v celku upřílišněna nebude.

To by byl obraz povšechný. Čestnějších výjimek nečiní ani slavnější jména tureckých básníků a básnílků — Scheichi a Baki, Fusuli a Lamii, Satti a Hubbi — a jak se jmenují všechny ty hvězdy turanského nebe. Vedle stínů všude i světla nalézáme . . . zde nejinak. Ve „Květobraní“ Nasmisově, kde sebrána je veliká spousta ukázek poesie tohoto národa, možno tu i tam nalézt doklad, kde bombastem a slovní titěrnůstkou přece jen veškera duše není utlačena, a kde mezi nánosem barevného štěrku naleznem nejedno cenné zrníčko zlata.

Ve zmíněném „Květobraní“ nalézá se ghazel, jenž končí těmito verši:

Ó, nekloň jen tak šelmovsky své oko,
kdykoli Mihri zříš . . .
od chvíle, kdy svou duši přinesla ti,
den nejeden prch' již.

Tato Mihri jesti z nejvýznačnějších zjevů ve staré osmanské literatuře. Možno ji nazvat osmanskou Sappho — tak se profily obou žen kryjí v zásadních bodech! U obou vyhrocovala vášeň v krajní erotický lyrism, u obou krása i význačné postavení ve společnosti, jakož i skvělý dar přiblížit se svojí poesií bohům zajišťovaly jim paměť a popularitu. U obou dobrotivý závoj tajemné neurčitosti, jakou jejich osoby obestřeny, zvyšoval fantastický lesk jejich zjevů.

Nebylo snadnou úlohou nalézt ony nitky a tajemné stezičky, které bezpečně mohly zavést literárního historika v růžový háj Mihriin. Její

narození, její úmrtí, intimní vztahy její k rodině a vše, co nabývá v biografickém smyslu jakéhosi interessu pro čtenáře, nemohlo býti doposud přesně stanoveno. Básniřčin biograf Aschik, který tolik přesných dat nanese do historie turanských básníků, může se o ní jen zcela povšechně rozhovořiti, udáváje pouze, že jakýsi Moejedsade, vrchní soudce za sultána Bajazida II. (1481—1512) a za jeho nástupce Selima I. (1512—1520), byl společníkem její mladosti. Tato zmínka vztahuje se tudíž zcela nepochybně k dobám, kdy Moejedsade byl ještě vychovatelem prince-následníka za vládařství Mohameda II. (1451 až 1481). Princ i vychovatel žili tenkrát dlouhou dobu v báječném městě zahrad, v anatolské Amasii, a toto město jest podle všeho rodištěm Mihriiným. Tím také byla by zhruba naznačena doba i místo jejího narození.

Nemenší zajímavosti nutno v této příčině přiložiti veršům, kterými básniřka mluví přímo na Moejedsadeho:

Dříve než prsten sis vzal, podobný v polibcích darovals Mihri;
Mihri tě — přísám bůh — již jak hochu milovala —'—

Abychom tomuto dvojverší rozuměli, nutno podotknout, že Moejedsade byl rovněž básníkem, a že se podpisoval pseudonymem „Chatimi“, t. j. „muž s pečetním prstenem“ (přídomek vrchních soudců sultánových). „Pečetním prstenem Šalomounovým“ nazývají však také orientálští básníci obrazně krásná ústa dívčí. Princovská léta Bajazidova spadají před rok 1481, a jestliže Mihri mohla milovati jeho vychovatele už „jako hochu“, nutno asi o dvacítilétí couvnouti nazad, abychom přibližně konstatovali rok jejího narození. Je to tedy nějak začátkem 2. polovice XV. století. Moejedsade zemřel za sultana Selima I. roku 1516.

Mládí Moejedsadeho bylo ostatně nejvýš romanticky zabarveno, životní jeho osudy velmi pohnuty. To vše vrhá jistá světla na tehdejší mravy a život v Amasii, městě z nejkrásnějších v celé přední Asii, o němž na příklad Moltke vypráví ve svých „Dopisech z Turecka“, že se mu nižádné v této příčině na východě nevyrovná. Ještě dnešního dne rodí Amasia nejkrásnější dívky a ženy v celé Anatolii. Město je vtěsnáno do úzkého údolí mezi skály a, ležíc na „Zelené řece“, překvapuje jednak přirozenou krásou, jednak mohutným ve výšce trčícím hradem se skalními kryptami pontických králů. K těmto šedivým pamětníkům věků poji se prapodivné pověsti a legendy o perském národním hrdinovi Isfendiarovi a romantické zpěvy plné erotiky o milostné dvojici „Ferhada a Schiriny“. Romeo a Julie na půdě osmanské: on svalovitý hrdina, obr a polobůh, jenž skály drtí a vodu ze břehů vylévá — ona extrat oněch mošusových vůní a kouzelných půvabů ženství, před nimiž nebe i země ve prachu leží. Kdysi byla Amasia městem paláců — ještě i za prvních dob turecké vlády. Dnes je neúhledným hnízdem. Ale přes to přímo tropická vegetace a bujná nádhera okolí dosud jí dodává rázu orientální zahrady, plné rozkoše a hlubokých stínů v koupeli slunka.

Pod těmito obrazy nádherné romantiky vyrůstala básnická představivost Mihrina. V jejích poesích ožívá město přímo báječně: vysoko

mezi skalami nad bystře prchajícím proudem visí veselé paláce osmanských vladařů, pavilony s pozlacenými sloupy a skvělými střechami, uvnitř je plno mdlých světél ztajeno, která se derou pestrými facetami oken; terassy s nesmírným bohatstvím květů, opředených zurčícími šňůrami fontán, skrze něž jako přes stříbrné závoje viděti hluboké úkryty parků; tu i tam ční pestrý arkýř, svlačci a růžemi opředený, tu jsou altány mezi myrtovými keři, tu zlaté kopule besídek v platanech a v hájích jilmových, tu houštiny jasmínů, růží, oliv a oleandrů . . .

V tomto ráji rozkoše a snivé nádhery barev bloudívala Mihri, ohnivě děvče zpěvavých retů a láskou naplněného srdce. V hodinách tichého osamění naslouchala šepotu bájí a pradávných zkazek, které ji vypravovaly zarostlé rozvaliny, a tu ji uchvacovala božská inspirace. Plameny horoucí lásky, jimiž jsou její ghazely provanuty, dávají vzpomínat na Sappho lesbickou. Leč nekulhá toto přirovnání? Její životopisec Aaschik o ní píše: „Přes všecky záchvaty lásky, jimiž jsou Mihriiny ghazely přesyceny, nikdy nikomu Mihri nenáležela, a nebylo nečisté ruky, která by se byla dotkla jejího panenství. Ambrou vonící stužka obejmala její čisté hrdlo, a jak jako panna žila, tak umřela také.“

Zaznamenává sice letopisec, že vzplanula kdysi Mihri nejvyšší duševní odevzdaností k jakémus mladíku, jménem Iskenderovi, který pocházel ze vznešené rodiny. Ale nikdy překročeny tu nebyly meze konvence. V jednom ghazelu zpívá Mihri:

Má občas práhla sic ústa po rubínovém prameni
mého Alexandra, leč zůstala jsem žiznivou . . .

A na jiném místě praví:

Zlého ti nepřeji, ba o milost nebe prosím,
bys mohl milovat srdce, jež tvému rovno.
Však kdyby nepřítel zlo nejhorší ti přát měl,
tož jistě přál by ti, bys miloval jak já —

Iskender byl ostatně mladíkem velmi vybraného vychování. Jedním z dokladů pro to může býti i zjištěná okolnost, že ke cti milence svoji založil jakýsi denník, kam zanášel mezi jiným i krásně opisované citáty z perských a tureckých básníků.

Mimo uvedená sporá data o vztazích mezi Mihri a Iskender Tschelebim (Tschelebi = vznešený mladý muž) není nic bližšího známo. Ve „Květobraní“ Nasmiho nalézáme sice Mihin sonet, kde je též tato temná zmínka:

Viděla jsem dneska růžová ústa a tázala se:
Aj, která to duše má být?

(V originále: Bogiin hir ghondscha fiimi gordiim dediim:
Ki hei ne dschan diir bu?)

Na jiném místě volá k větérkům, aby jí přinesly vůni vlasů jejího milence — neboť už to jest občerstvením raněnému srdci . . . A opět jinde mluví o „žáru bolestí“ svého srdce, o „vzdeších, které stoupají k nebi“, o očích, které ji „učinily bláznem“, o těžkém utrpení svém, nad nímž se nikdo nechce ustrnout . . . Tak jest Mihri básnířkou vášně

i nevinnosti v jedné osobě. V těžké úzkosti a ve strachu před „Neuvěřitelným“ vleče svůj život v touze a v utrpení. Po této stránce jest v ní tedy méně z povahy Sapphiny, nežli z jiných, čistších heroin lásky. Tak něco z Cordelie nebo z Ifigenie na příklad. Leč i tyto historické doklady nejsou tu dostatečným srovnávacím materiálem.

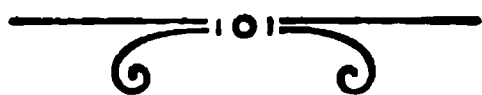
Zdá se, že mimo Iskendera nezasvětila Mihri nikomu z mužů plameny svého po lásce žhnoucího srdce. Poměr k Moejedsadovi, Bajazidovu vychovateli, o němž byla zmínka s hora, nezdá se býti, leč povrchní, poněvadž pustý a bakchantický život vznešené dvojice, jemuž se později oddali, jistě se nemohl zamlouvati poetickému založení Mihriinu. Moejedsadův konec života mohl býti málem tragický: sultan, správně pokládaje synova vychovatele za jeho svůdce, podepsal listinu, jíž se odsuzuje k smrti. Bajazid však, jemuž ještě včas celá záležitost byla vyzrazena, dopomohl svému příteli k útěku do Persie, kde se tento vzdělal v právnictví. Po nastoupení trůnu Bajazidem byl Moejedsade povolán nazpět do Turecka, kde byl jmenován nejvyšším zemským soudcem v Adrianopoli.

Čistě duševními vztahy byla též Mihri připoutána k některým význačným současníkům, nejintimněji však — jak se zdá — k básníku Gumahimu, který žil a působil hlavně za panování Selima I. a jenž byl tudíž o hodně mladší svojí slavné družky. Umělecké jeho výtvoř nestaví Hammer-Purgstall do světla nejlepšího, pokládaje je za zcela prostřední, ač to byl dle jeho svědectví básník, plný vroucnosti. Že Mihri opěval ve svých verších, a to velmi často, vysvítá z jistého ghazelu, který básnířka věnovala svému platonickému zbožňovateli, a ve kterém svoje věnování odůvodňuje tím,

... že vždycky báseň Tvá
alespoň dvěma verši o Mihri mluví —

Mihri (t. j. „Láskyplná“ či „Vděkuplná“) — jak jest i zcela přirozeno — měla četně nápadníků z řad vznešených a vzdělaných Turků. Když paša ejubský (předměstí cařihradské) se ucházel o ruku básnířčinu, posmíval se mu Sati, jeden z nejvznešenějších osmanských básníků, že „majestátní panna, která mohla žít v tak dlouhém odříkání, nemá ni teď zapotřebí nuditi se při oslovských hostinách . . .“

Kdy tento slavík z amasijského města zahrad zalétl do sedmého nebe proroků, není rovněž zjištěno přesně. Dle starších biografů „nebylo to po roce 1510“ — orientální badatelé moderní, mezi nimi sám Purgstall, soudí dle četných známek na rok 1504, kdy slavná básnířka lásky a přírodních vděků vydechla čistou svou duši. Byla první a od té doby zároveň i poslední z ženských hvězd na básnickém nebi osmanském, ale její sláva podnes se uchovála ve vlasti, a jistě, že mnohá nešťastná kráska harémů sladké sny upřádá nad růžovými svazečky „Vděku- a Láskyplné“.

V. ERBEN:

Zjevy úpadkové.

Všecko živoucí má svůj vznik a svůj rozvoj, pokračující až k určitému vyvrcholení, potom svůj úpadek a starobu a smrt. Pochod tento není nenormální a nedá se zadržeti žádným úsilím; od stáří není léku. I bytostem jednobuněčným, které, množíce se dělením, jsou zdánlivě nesmrtelné, nadchází po několika děleních doba stáří, pro niž význačno jest vyčerpání mohutnosti rozmnožovací, a i ony musily by zajíti smrti, kdyby neregenerovaly se pářením. U bytostí výše organisovaných, které jsou shlukem buněk, z nichž jednotlivé skupiny rozdělily se o životní funkce, jest také tato regenerace pářením přikázána jen několika málo buňkám, které vtělí se v nové, mladé, vývoje schopné bytosti, kdežto všechny ostatní skupiny, když byly vykonaly úkol svůj, sloužící v podstatě jen vypěstování potomstva, odsouzeny jsou pozbyti své životnosti, rozpadnouti se v chemické prvky a státi se v nových sloučeninách potravou živoků jiných. Jest tedy člověk jako každý živoch vlastně bytostí nesmrtelnou, a propadají zkáze jen takové části jeho těla, které mají úkol podřízený, které jsou jen jaksi sluhy buněk rozplodovacích. A je-li nám přes to smrt zjevem tak nápadným, zarážejícím nás a budícím v mysli naší pocity nepříjemné, tedy jen proto, že vidíme umírat děti, poupata ještě nerozvitá, jinochy a dívky v prvním květu života, lidi vyspělé v plné tvůrčí síle a jiné starší, schopné ještě prospívati alespoň sdílením z bohatých zdrojů svých poznatků a zkušeností. Kdyby vyčerpali se všichni lidé životem až do poslední krůpěje, kdyby shasínali ve 140—150 letech, když už tělo jest vyschlé a mysl zblbělá, když už nejsou než veteší lidstva, nikomu na prospěch a k naději, nebyl by pohřeb ceremonií tak smutnou, jako dnes, a nebyla by mrtvola mementem tak nepříjemným. Ale kromě degenerace přirozené, založené na zákonu věčného přetvořování se hmot, jest ještě degenerace abnormální, přivozená násilím — úrazem, nemocí, předčasným podlomením životních sil — která znamená podlehnutí člověka prostředí, porážku jeho v úporném boji o život. A tato předčasná degenerace postihuje dnes ještě lidi bezmála všechny. Hygiena, ačkoliv jest vědou velmi mladou, prodloužila již průměrný věk člověka a prodlouží jej zajisté v budoucnosti ještě mnohem, mnohem více; ale dlouho bude trvati, nežli dospěje k tomu, aby lidé dívali se na smrt tak chladně, jako na kteroukoliv jinou fási životní, aby z přirozeného pudu, směřujícího k zachování života, neděsili se před smrtí násilnou a předčasnou.

Úpadku jednotlivce jsme si konečně jisti, ale jinak má se s úpadkem rodů, s úpadkem národů a plemen a konečně s úpadkem člověčenstva celého. Nejde nám na rozum, že by tyto bytosti hromadné, jichž trvání neopírá se o jedince, ani o jednu generaci, nýbrž o desítky, o sta,

o miliony osob, stále znovu se obrozujících a stále s novými silami na jeviště světa vystupujících, podléhaly témuž zákonu přetvoření jako jedinci, že by také je čekalo vyčerpání se, sestárnutí, že by také ony sejítí měly někdy se světa, buď přirozenou stařeckou, anebo předčasnou smrtí násilnou. A přece není žádného důvodu odlišovati v podstatě bytosti hromadné od bytostí mnohobuněčných, které jsou stejně, jen že níže hromadné, a hledati pro ně jiných zákonů životních. Pochodem přírody jest evoluce, ale evoluce nemůže u bytosti určitého základu jíti do nekonečna, nadejde jednou doba, kdy bytost tato musí zmizeti, aby mohla na její místo nastoupiti jiná, jinak založená a schopná vývoje vyššího. Všecka příroda jest měnivá, a organismy od nejnižších až k nejvyšším, z nichž na této zeměkouli jest dnes „homo sapiens“, musí býti přizpůsobeny právě trvajícím poměrům, a jaké budou poměry tyto u nás za million, za billion roků, nepoví nám při dnešní znalosti zákonů evolučních ani nejsmělejší ani nejstřízlivější dohad vědecký. Není nám také třeba jíti do dálek tak nedohledných, neboť o degeneraci, ovšem předčasné, národů a plemen vypravuje nám historie, a degenerativní sejítí a vymření rodů najde zajisté každý ve svých vlastních poznatcích.

Nebudeme bráti v počet rody, v nichž zahrnula se tuberkulosa, syfilis anebo jiná dědičná choroba, neboť hynutí rodů takových jest úkazem prostým, o němž uvažovati a proti němuž bojovati náleží výhradně jen medicíně, a nebudeme se také zabývati národy, jež vyhubil vniklý nepřítel zbraní anebo, jak stalo se v Americe, nějakým úkladem kulturním, hlavně alkoholem. Také nespádají v úvahu naši národové neb třídy společenské, jichž úpadek přičísti lze na vrub kruté nouze, postihnuvší několik generací za sebou, ačkoliv zevnějšek jejich příslušníků vykazuje zřejmé známky degenerace, jako jsou malý až trpasličí vzrůst, úbytek svalstva, předčasné tvoření se vrásek, zejména v kůži obličeje, zapadlý nos a vyvstalé čelisti, svislá břicha, křivé nohy a podobné. Podotýkáme jen mimochodem, že v kategorii tuto kromě národů žijících v nehostinných krajinách polárních, ku př. Laponců, anebo zase v horkém středu Afriky, jenž stejně jest nepřátelský životu, náleží venkovské obyvatelstvo některých krajin velmi neúrodných, anebo takových, kde výstředně nerovné rozdělení statku ulehlo na zemědělstvo námezdné tlakem příliš macešským. Zde zjednává vydatnou odpomoc kulturní povznesení lidstva, jež rozšiřuje obzory i lidí nejzanedbanějších a umožňuje rozhojněnými komunikačními prostředky buď dočasnou buď trvalou emigraci do vděčnějších hospodářských poměrů.

Stává se však, že národové vysoce vyspělí, nacházející se v nej příznivějších životních poměrech, uspořádání v nitru svých státních útvarů a silní na venek, ne náhle, ale nenápadně, od generace ke generaci poklesají se své výše kulturní, že pozbývají napřed výbojnosti a potom sil k ovládání vlastního prostředí, že povolují pásy, vižící je v celek a oni vyčerpávají se vnitřními rozvraty, že pozbývají ideálů, že málomyslní, an blahobyť jejich zvolna běře zkázu, až na konec úplně ztrácejí národní individualitu svou, stavše se kořistí kulturně mladších ale zdravějších sousedů.

A stává se, že silné, mnohočetné rody zacházejí dosti náhle a beze vší zjevné příčiny, jako by podřaty byly kosou. Začíná to úbytkem potomstva, a potomstvo, čím dál tím jest méně schopné k životnímu boji. Nastupují degenerační formy šílenství, perversity všeho druhu, úbytek pudu společenského, povolení svazků příbuzenských, člen za členem odchází, nezůstává náhrady, a dosti brzy všechna krev ubohého takového rodu vymizí beze stopy z koloběhu lidstva.

A u takových rodů, u takových národů vystupuje nám před oči pravá forma degenerace, která není přivozena nepříznivými faktory vnějšími, o jichž přemožení známými prostředky mohlo by býti usilováno, ale která značí onemocnění hlubší, onemocnění hromadné bytosti samé, ochorení rodu, a ochorení národa. Znamky její nejeví se také nijak v tělesných zrudnostech členů, nejsou to příznaky kretenismu, idiotismu, atavismu, ale jsou to defekty vlastních činitelů životních bytosti hromadné, defekty ve sféře sociální, zrudnosti duševní, poklesnutí intelektu, oslabení vůle, úpadek mravnosti.

Není pochyby, že tato degenerace rodů přivozena jest kulturou, a sice dvěma kulturními činiteli od sebe odlišnými. Prvním činitelem jest vlastní cíl kultury naší — blahobyť, a druhým nemírná činnost soustavy čivní, k níž člověk kulturou trvale bývá přiveden. V prvním případě udusí se rod ve vlastním tuku, v druhém prohýří předkové na útraty potomstva nejvzácnější a k životu nezbytný majetek ne jen svůj, nýbrž celého rodu. A v mnohých případech pracují oba tyto činitelé současně. Nemáme, bohužel, historií rodů ze stavu středního, ale, porovnáme-li obyvatelstvo větších měst, kde škodliviny řečené přirozeně k nejsilnější přicházejí platnosti, podle jmen rodových s obyvatelstvem před 100 anebo, možno-li, před 200—300 roky, shledáme, že jména rodů dříve vynikajících z města bezmála vymizela, a že za to vyskytla se houfně jména nová, a rozmnožila se jména rodů dříve sociálně nízko postavených. Statisticky jest dokázáno, že číslce porodů ve velkých městech jest úžasně malá a sice zejména v rodinách dobře situovaných; obyvatelstvo takových měst musilo by vymřít v době velice krátké, kdyby nebylo silného přistěhovalectví z venkova.

Blahobyť, spadlý člověku do klína po rodičích, zbavuje jej nutnosti snažiti se o výživu, zbavuje jej práce. Člověk bohatý nežije zajisté nečinně, ale jen u některého jest činnost něčím více nežli hrou, a hru provozuje jen potud, pokud ho těší, a přerušuje ji, jakmile se mu znechutila. V tom však vězí nebezpečí. Sílu vyvinouti lze jen při odporu, to platí o síle každé, také o síle — vůle, a mohutnost, již se nepoužívá, ochabuje ponenáhlu, jako atrofuje sval, odsouzený k nečinnosti. Člověk chudý, přinucen jsa starati se, zocelí svou vůli v protivnostech a odpornostech, kdežto člověk bohatý pozbude valnou měrou této nezbytné pro život mohutnosti a stane se tvorem méněcenným. K tomu zvykem zvýší a zjemní se potřeby, v duši zahnízdí se touha, ne život žít, ale „mlsat“ jej, a dostaví se chorobná citlivost, skoro hrůza, vůči méně příjemným dojmům smyslovým. Člověk stane se v životě ohroženějším. Není-li nečinnosti svalové protilekem nějaký

rozumný sport, zchoulostiví i tělo, nabude u mužů rázu více ženského; kromě toho může tělo trpěti výstřednostmi v požitcích, k níž při bohatství více jest příležitosti, a k níž i nezaměstnanost a z ní vyplývající nuda svádějí, a též může trpěti nemálo nadbytečnou výživou. Dále dlužno vzít v počet, že bohatství, zejména lehce nabyté, protože jest společenskou silou, všechny společenské hodnoty, hmotné i mravní, činí nižšími, nežli v pravdě jsou, že člověku znehodnocuje bližního, a tím vyvozuje v duši směr smýšlení protispolečenského, který, zabíraje kruhy širší a širší, na konec i nejbližší, a i vlastní rod zatemní svým chladným stínem. Velikášství, bezideálnost, sobectví, nechuf k jakémukoliv druhu oběti jsou přirozeným všech těchto věcí důsledkem. Vydati dítě a vybavit je ve výši vlastních potřeb jest obětí, proto dětí co možná nejméně. A děti, které jsou, přinesou si kletbu bohatství už z těla mateřského, a kletba s nimi roste. Jaký div, že rod takový málo vydá generací; budoucnost jeho vždy odvislá jest od pramalého počtu členů, a stačí často jediné předčasné úmrtí, aby zmizel s povrchu země.

A „bohatství“ jest veličina neurčitá, jest v našem smyslu více bohatých lidí, nežli se za to má. Náleží do jich počtu i lidé bez majetku, ale s dobrým na své požadavky důchodem a s malou prací. Kultura naše snaží se o umenšení práce, a o odvrácení od lidí všeho odporného. Úmysl její jest dobrý, žel však, že rody, jimž toto ovoce kultury spadlo v klín, odsouzeny jsou k vyhynutí, a že budoucnost národů leží vždy jen v jejich vrstvách nekulturních. Kultuře z toho výtku činiti nebylo by ovšem správně, ale přece nutí ukaz tento k vážnému přemýšlení.

Druhý degenerační činitel, dědičné oslabení soustavy čivní, vzniká nejen namáhavou duševní prací, nýbrž také z neutuchajících, hlodavých starostí a z činnosti příliš jednotvárné, zaměstnávající nemírně ten, onen okres šedé kůry mozkové s příslušnými k němu vlákny čivními. Má-li zůstat člověk tvorem normálním, musí žít všemi svými svaly, všemi svými pudy, všemi svými silami duševními stejnoměrně; ale kultura snaží se z důvodů praktických omeziti jednotlivce na pole činnosti co nejužší, a následkem toho jest přepracovanost ve sféře jedné, ochablost z nezaměstnanosti ve sférách jiných, jakési zmrzačení, které zmnoží se u potomků, jsou-li stejně omezeni, a učiní na konec rod k dalšímu životu neschopným. A také z toho nelze kultuře činiti výtku; lidstvu více záleží na zdaru celku nežli na životě jednotlivců a na zdraví některých rodů. Takové rody jsou obětí společnosti, a ku zdaru society oběti jsou nezbytny. Snad by bylo možno regenerovati zmirající rod, kdyby změněno bylo jeho prostředí. Kdyby od bohatství přiveden byl k chudobě a od práce duševní ku zdravé a požehnané činnosti prostého zemědělce. Ale žijícím členům rodů takových na zadržení úpadku již nezáleží, oni dobrovolně k nižšímu a klopotnějšímu životu nesestoupí. Pud, čelící k zachování života, poklesl u nich již tou měrou, že omezuje se na vlastní osobu, že vůči osudu rodu oněměl. Snad by jim pomoheno bylo i tím, kdyby, nezřikajíce se svého, vytrvalým cvikem nadressírovali se na život tvrdší a prostší, na život práce a postu; ale i k tomu našlo by se u nich asi málo ochoty a málo mravní síly.

Jsou rody takové zasvěceny smrti, a běda národu, v němž je jich počet nenormální, a běda lidstvu kulturnímu, kdyby v obor těchto škodlivostí zavléklo i svoje nejmenší, kdyby nezachovalo si v lůně svém mohutnou massu barbarů, která jest nevyčerpatelnou rezervou, z níž zaplňují se místa rodů, které padly v kulturním boji.

Z básní Adolfa Heyduka.

ZLATO.

Bůh zlata, vizte, kterak tloustne,
jak valem kulatí mu břich,
což dbá, že v žilách krev mu houstne,
a tuk se množí na tvářích;
jak krmník při korytě roste
a bubří světu na úžas,
a kývá mozolným: „Jen noste!“
ten netvorný; kdy pukne as?

Ej, nechce puknout, nuzným k žalu
jak včera funěl, funí dnes
a těží zlato z chudých svalů
a dukátů z nich razí směs,
a čím víc do pytle jich metá,
tím přeje si jich míti víc,
co jest mu bída toho světa?
co žití rub?. On zná jen líc.

Co jsou mu kovkopové ducha,
co práce uslzený hled?
jeť duše jeho pro pláč hlucha
a slepa pro potopu běd;
co bez kata mu zákon boží,
co právo bez krvavých skvrn?
on v hedvábném si hoví loži,
a slámu práce má a drn.

Jen počkej; bůžku nabubřelý,
v čas pravý přijde bouře s hor,
již posud oči neuzřely,
tou skončí se ten krutý spor;
v té lačná bída zhubí tebe,
a s přepychem se utká hlad,
a strachem sinat bude nebe,
leč lidstvo bude s bratrem brat.

—

VOLNOST, PRÁVO.

Dvě hesla dálným letí světem
a srdcem lidstva jako blesk,
leč bolest chvěje jeho retem,
a ňadry chvěje vzdech i stesk;
co s hesly? lidstvu činů třeba,
či o svůj úděl má se přít?
chce volnost, právo mít — a chleba,
chce žít, ne jenom živořit!

Ej, volnost, právo! Jak to hučí
jak jarní bouře se všech stran,
a přec tíž jařma lidstvo mučí,
a věčná krev mu tryská z ran;
ty nehojí se medem slova
a vínem slibu zvětralým;
jen pádná báseň ocelová
jest lékem pak a břitký rým!

F. X. SVOBODA:

Řeka.

ROMÁN.

(Pokračování.)

XI.

Rodina Marešova, rozloučivši se s pány, ubírala se po dvoře k domku. Po starých dřevěných schodech vystoupili nejprv Bohuška s Jeníkem, jakoby chvátali již domů, do prvního patra. Širokými, nízkými dveřmi vešli do kuchyně, za níž nacházel se jediný velký pokoj, zeleným vzorečkem pomalovaný, s podlahou prkennou, vyšlapanou až na suky, s nábytkem nestejným. Z doby přepychu zůstaly jim jen staré empirové hodiny, které dostala paní od strýce faráře do výbavy a jež zachránila z piety ke svému mládí a k památce svého dobrodince, a tři portréty na stěně. Byly to olejové podobizny manželů a Bohušky, dosti cenné a zachované práce. Vše ostatní byl laciný brak.

Manželé přišli za nimi, nemluvíce. Jeník, který již na schodech rozsvítil svíčku, upravil a rozžal lampu. V pokoji bylo chladno, okna se otřásala větrem. Bohuška přistoupila k rodičům se zřejmým úmyslem usmířiti je. Tísňivé starosti svíraly ji hrdlo. Rozvažovala, jak by měla promluvit, aby nezpůsobila ještě větší rozpor, ale pranic jí nenapadalo. Ze zkušenosti znala marnost podobných pokusů, ale přece zase doufala.

„Nechcete trochu čaje?“ pravila k oběma. „Uvařila bych jej ihned. Ty, tatínku, jako bys byl všecek zmrzlý, chudinko!“

„Ne, nechci čaj, nemám chuti,“ odvětil Mareš nevrle, „k čemu teď pít čaj? Usnout je potřeba a to co možná tvrdě.“

Marešová pohlédla na dceru a významně pohnula hlavou, jakoby žádala pochopení a soucitu, ale Bohuška jí neporozuměla. Naklonila se k ní a zašeptala: „Měla bys na tatínka laskavě promluvit.“ Marešová ničeho na to neřekla.

„Lehnu si v kuchyni,“ oznámil Mareš hlasem nápadně nahrublým, „jsem zvyklý spát sám.“ Rozvažoval při těch slovech, jak časně ráno

povstane, tiše se obleče a odejde, aniž komu co řekne. Něco příjemného skryto bylo v tomto plánu.

Marešová otevřela obě křídla dveří do kuchyně a vybídla Bohušku i Jeníka, aby jí pomohli odnésti otcovu postel. Mareš však přistoupil sám a odnesl s ní postel svou do kuchyně. Byl stále rozmrzen a nakvašen, s pocity jakési cizoty a nevlídnosti. I vůně bytu byla mu jaksi nepříjemná a cizí, jakoby byl u neznámých lidí. Zamlklost ženina velice mu byla odporná; přál si hádky, přál si vybouření, ale její mlčení zvyšovalo jen tíseň. „Eh, co s tebou,“ myslil si, „jen se člověk marně zlobí. Dělej si, co dělej, už mi víc neublížíš, než jsi mi ublížila. Rozčilovat se nebudu!“ A vstoupiv do kuchyně, zavřel za sebou dveře.

„Nechceš světlo, tatínku?“ volala za ním Bohuška.

Marešová pokynula Jeníkovi, aby donesl otci svíčku. Jeník tichounce otevřel dveře a postavil světlo na vystydlou plotnu. Chtěl říci „tatínku, nesu ti svíčku,“ ale nemohl promluvit. Teprv, když se ocitl opět v pokoji, zarděl se až nápadně a velice jej zamrzelo, že ani úst neotevřel. Zdálo se mu, že pochybil a otce zahanbil. Pohlédl ustrašeně na matku, jakoby se omlouval. Nepochopila však jeho podivného pohledu a, domnívajíc se, že něco zvláštního v kuchyni zpozoroval, otázala se:

„Chtěl tatínek něco?“

„Ne, ani si mne nevšiml.“

„Svléká se?“

„Ano!“

„Vy se taky již svlečte,“ nařizovala oběma dětem laskavým a starostlivým hlasem, „dnes nebudete již pracovat.“

Bohuška, odkládajíc plášť, stále ještě uvažovala, že by měla něco rozhodného učinit, aby opět otec neodešel. Vzpomněla si, že se taková chvíle opakovala v jejich rodině již mnohokrát a že potom velice litovala své nerozhodnosti. Myslívala si pak: „Věc byla přece velice jednoduchá. Měla jsem jít k matce i k otci a říci: Hleďte, život je krátký, nermuťte se, odpusťte si a buďme společně šťastni.“ Cítila, že bude i zítra litovati této promeškané chvíle. Ale ku podivu, teď se jí zdálo, že by takovým krokem pranic nesvedla, a ani si nemohla učiniti jasnou představu o tom, jak by to měla provést. Rovněž odvaha její jakoby všecka vymizela. Svlékala se tichounce a, rozepínajíc si šněrovačku a cítíc příjemné uvolnění ňader, vzpomněla si krátce na dnešní svůj výstup v Besedě a na Viléma Řetovského, jehož hezkou tvář živě viděla před sebou. Vzpomínka tato rychle však zmizela.

Když si chtěla ulehnouti, napadlo ji, že otec leží v kuchyni sám jako cizí člověk, že je opuštěn a že je mu asi velice trapno, a zatažila promluvit s ním. Věděla dobře, že s ní otec velice rád rozmlouval.

Jeník právě shasl lampu. Matka již ležela. Otálení Bohuščino bylo jí nápadné.

„Proč si neleháš?“ otázala se Bohušky.

„Chci ještě s tatínkem mluvit,“ zašeptala a, mihnuvši se v bílé košilce pokojem, zmizela v kuchyni, dosud osvětlené.

Mareš se svlékal, když Bohuška k němu veběhla.

„Jdi si lehnout, ať mi nenastydneš!“ napomenul ji přívětivě.

Bohuška vletěla do jeho postele a, strhnuvši na sebe peřinu zasmála se dětinně.

Dávná jakási vzpomínka zateplila se v srdci Marešově. Usedl k dceři a vlídně ji objal.

„Vid, tatínku, že již neodjedeš!“ pravila prosebně a vroucně.

„Ty bys tomu dala!“ odpověděl žertovně, jakoby mluvil k malé holčičce. „Kdo by za mne dodělal práci? To nejde, jsem zavázán. Přišel jsem jen na chvíli, abych tě uviděl.“

„Zůstaň tedy aspoň dva dni!“

„Ani den, ani půl dne! Ráno odjedu zase do Jičína! Však je to psí život, jaký vedu! Sám a sám!“ (Uvědomil si, že lže, ale ihned si pomyslí, že musí lhát, a pokračoval:) „Celý den koukám do plátna a do barev, celý den pracuju ve studeném pokojíčku, a když se přiblíží večer, sedím opět sám při chudé večeři. Vedeš to pěkný život, starý chudáku! myslívám si. Ale co po takovém myšlení? Nic! Všecko je zbytečno! Nic neodvrátím, nic nezměním, světa nepředělám. A tak se dřu dál jako ty.“

Bohuška rozevřela veliké své oči.

„Doma by ti bylo lépe, věř mi,“ řekla živě, „měl bys pohodli a starali bychom se o tebe. Cizí ti tak neposlouží, jakobychom ti my posloužili! Kdybys jen chtěl uvěřit, že tě máme všichni rádi!“

„Čemu může člověk věřit? Ne, nevěřím, a celá ta láska nemá ceny! Kdo mi vrátí talent? Kdo mi vrátí mládí? Teď mi o lásku nejde, to je bludička, ale o nadání. Nejsem jen zničený člověk, jsem i zničený duch! Kde bych dnes byl, kam bych byl doletěl! Milá Bohuško, centy mi ležely na prsou, samá všední starost, samé malé hádky a nepřijemnosti!“

„Maminka ti nerozuměla,“ poznamenala Bohuška.

„To bylo to neštěstí, ano, dobře jsi řekla. Nevěděla, co je v mém nitru a o čem má se mnou mluvit. Mluvila o buchtičkách s crémem, o karfiolu a zavařeninách. Já však jsem měl malovat, měl jsem navštěvovat galerie a studovat lidi! To — tak! Studovat lidi! Mělas slyšet, co řekla, když jsem s někým promluvil! Musil jsem pomaloučku hynout. Kdybys jen tušila, jak mi je, když maluji ty podobizny a cítím, že bych byl dovedl malovat krásná díla za tisíce! Nikdo na světě by nepochopil, že může žena tak jistě a navždy zničit muže i jeho talent! Jen ty, ty, Bohuško, chápeš, jenom ty! Víš, život můj byl neustálý vztek, takový zarytý vztek, který sežíral jakoukoli touhu jinou. V něm ztrácel se i můj talent, byl jsem stále rozmrzen a otráven!“

„Je mi maminky líto. Tys jí taky nerozuměl, zlá nikdy nebyla. Její vinou bylo, že tě nechápala. Kdybys však zůstal u nás, všecko by se obrátilo. Sama bych ti vše nahradila, a byli bychom i při skrovných příjmech spokojeni! Tatínku, my se stydíme, že jsme sami, že o nás nestojíš, že k nám nejezdíš a nám nepíšeš!“ (Vztáhla k němu ruce a silně jej objala.) „Vzpomínáme na tebe a pláčeme! A maminka ani slůvkem si nezasteskne, trpí . . . je pyšná! Nikdy před námi o tobě křivě nepromluví, nikdy! Myslí, chudák, že o ničem nevíme, říká:

„Tatínek psal a líbá vás!“ Ale dobře jsem věděla, že jsi nepsal. Styděla se vždy, když jsi dlouho nejel domů, a říkala: „Ten náš tatínek, ubožáček, ani nemá tolik času, aby se domů podíval. Musí pracovat do úpadu!“ — Ta její pýcha dojímala mne někdy tak silně, že jsem sotva slzy potlačila. A každého večera, když jsme se společně modlili, říkala: „Taky otčenášek za tatínka, aby mu dal Pánbůh zdraví!“ Modlili jsme se vždy tento otčenáš hlasitěji a vroucněji!“

Mareš cítil měkkou, vonnou pusinku její na svých rtech. Přitiskl ji k sobě, a podivná lítost trhla mu srdcem. Byl dojat tím, co mu vypravovala, a jakási nová, hluboká bolest jakoby po krůpějích vnikala do jeho srdce.

„Vrátím se brzy, vrátím,“ šeptal s laskavou upřímností, „jen co se o všechno postarám. Ty jsi moje útěcha, ty všechno zachrániš! Věř mi, i talent můj jakoby okřival!“

„Zítra však ještě neodjížděj!“ prosila něžně, zvedajíc se z postele, a vinouc teploučké své tělíčko k prošedlé jeho hlavě. „Na zítřku mnoho záleží! Prosím tě! Učiň mi to, tatínku, potěš nás všechny!“

Usmál se. Sladká touha učiniti Bohušce radost ovládla jeho srdce. Všecky tísnivé mraky, v jeho duši shluknuté, jakoby se lehkým větříkem rozletěly.

„Nepojedu tedy,“ řekl s lehkostí, již sám dosti jasně nechápal, „zůstanu v Praze ještě dva dni. A pak se brzy vrátím, uvidíš! Rád bych byl doma a rád bych měl svatý pokoj... Jsem jako šťvaná zvěř! A cizina je studená!“

Bohuška všechna šťastna líbala jeho celou tvář.

„A teď si jdi lehnout,“ řekl přívětivě, „nastydl bych.“

Povšimla si teprv teď, že otec polo svlečen seděl u ní na posteli. Vyskočila, políbila jej a, zašeptavši vroucně: „Dobrou noc!“ odkvapila do kuchyně.

Všecka vzrušena a šťastna přistoupila po tmě k matce, sklonila se k ní a políbila ji. Ucítla, že je tvář její všechna slzami mokrá.

„Maminko, tatínek zůstane doma ještě dva dni! A potom se brzy vrátí domů... a navždy!“ zašeptala u její uslzené tváře.

Marešová lehce ji pohladila.

Bohuška tiše se stulila pod tenkou svou peřinku a radostně opojena vzpomínala na vše, co se bylo sběhlo. Byla přesvědčena, že se dnešním večerem mnoho převrátilo, a že rodině jejich nastává veselejší doba. Představy o tomto lepším životě kupily se tak lehce jako sny, zabarvovaly se něhou teplé skutečnosti, sestavovaly se v pokojné, šťastné příběhy, a Bohušce se zdálo, že ani jinak nemohlo býti, že po bouřích nastává mír, a že jí bylo dáno přinést tento lepší, veselejší a spokojenější život. Stulila se štěstím, a zvláštní teplo příjemně ji prohřívalo.

Matku slova Bohuščina neobyčejně potěšila. Tíha a úzkost, jež na ní ležely, rozprchly se jako nevlídný sen. Uvědomila si pojednou, že Bohuška je a bude strážným andělem jejich rodiny, že již dávno myslívala si o ní, že jediná ona odvalí kameny s cesty jejich nešťastného manželství. Uvěřila tomu rychle a úplně, a sny její jako sny Bohuščiny nesly se k budoucí spokojenosti.

Bohuška slyšela odbíjeti u sv. Mikuláše třetí hodinu. Teprv potom usnula. Marešová bděla ještě o čtvrté hodině. Venku ztišil se vítr a lehký, velký sníh sypal se k zemi. Tou dobou i radostně vzrušená mysl paní Marešové zastřela se hlubokým spánkem.

Mareš, jak Bohuška odběhla, shasl svíčku a ulehl si. „Už těžce lehám, těžce!“ povzdechl si, a myšlenka, že kvapem šediví a stárne, tíživě ho zasáhla. Byl unaven a přál si usnouti. Rozhodnutím svým, že ráno neodjede, utišil se, a příjemné uspokojení ovládlo jeho nitro. Měl neurčitou radost a, zavřev oči, pomyslně si, že asi brzy usne. Mráčky skutečně přicházely, ale do tohoto usínání vnikla mu myšlenka, co se stane zítra v Jičíně, nepřijede-li? „Ať se stane, co stane!“ řekl, ale tím otázky nezapudil. Stále jako teninký hlásek probouzela jeho vědomí. Po chvíli rozeznával bušení srdce, tepny byly s ním v souzvuku stále silněji a ospalost pominula. Na spánek nebylo již pomýšlení.

Naslouchal.

Cizota se ho opět dotkla. „Co bych tu dělal?“ pomyslně si. „Proč bych tu zůstal? K čemu? Což se může něco změnit? Tenkrát, když jsem se ženil, byl můj pohřeb. Mám mít ještě jeden? Lidé říkají: Povinnosti. Jaké povinnosti? Není povinností mimo vlastní srdce. Ale mé celé neštěstí bylo, že jsem neměl dosti vůle. Proč jsem tehda otevřeně neřekl, že ji nemiluju? Proč? Mlčel jsem a myslně si, že bude všechno dobře. Byla hezká a měla hezké tělo, v tom taky něco vězelo. Těšil jsem se dokonce na ni, až bude mou . . . ona se před svatbou tak přísně a cudně chovala! Těšil jsem se a příliš snadno jsem matce povolil. Dobrá! To všechno se tedy stalo! Ale mohu za to, že se mi zprotivila? Kdyby nebylo dětí, nikdy již by mne nespátřila! Ale ty děti! A zde i tam! I tam bych utekl, kdyby nebylo dětí!“ (Nepříjemná tíha dolehla na jeho mysl.) „Jak tomu uteku? Jak? Všude jsem se zapletl jako starý osel. Teď je těžko létat svobodně. Tady jsou aspoň větší a dovedou se žít, ale tam je to vše drobné, a ten malý byt, a ty hadry a ten zápach! Starý osel jsem, starý osel! Kdybych byl k čemu, kdyby byla ve mně ještě jiskra síly, utekl bych oběma!“

Bylo mu horko. Povstal a hleděl chvíli oknem do zimní noci. Zdálo se mu, že má slabou závrať a že je ospalý. Vrátil se do postele.

„Co na mně chtějí? Co?“ uvažoval dále, pohlížeje upřeně na lesklé kachle, jež bylo možno rozeznati. „Nic — nic — jen, abych se na ně dřel. Ti i ti! Tak, to je hlavní tajemství! Mou povinností tedy je zůstat doma a dřít . . . Ale co ti v Jičíně? Kdo ty bude žít? Aá — vida, tu rozum kouká hloupě! Tam aspoň je veseleji, Žofa se nemračí a je milá, je mi stále milá! Neuráží a nezlobí mne, abych ji neopustil. Ale zde je nepříjemno, nesnesitelné. Žena myslí, že jsem vším vinen a myslí, že mi může odpouštět! Co tu bylo již hořkost, co tu bylo urážek!“

Celý jeho život od chvíle, kdy se oženil, rozložil se jeho duši a velice jej rozčilil. Měl určitý pocit, že jej stále někdo pokořoval, stále urážel. Jitřil se v něm jakýsi bezpříčinný odpor i nyní a nutil jej opět, aby něco provedl. Představil si živě svou zbědovanost, jež se mu zdála vedle dřívějšího života krutostí na něm spáchanou.

„A kdo to zavinil? Kdo?“ myslil si všecken podrážděn. „Kdo mne učinil tímto chudákem? Kdo mne zničil? Jen ona. Proč o mne usilovala, když viděla, že ji nemám rád? Musila mne mít, musila, rozmazlená slečinka z fary! Teď mne má! Byl jsem veselým mladíkem, měl jsem jmění, měl jsem otevřený svět, a udělala ze mne nuzáka, ničemu, slabocha v rukách žen, omrzelce a zoufalce! Bože, kam až jsem došel! Kam až jsem zapadl! A takhle mne chce zachránit? Budu zachráněn, když zůstanu doma a budu dřít . . . a když se budu soužit, že jsem opustil tam ty? To jsou jalové sny, milá Bohuško!“

Vzpomněl si na Žofu, na její černé oči a bílé zuby, i na její nepříjemnou umíněnost, pro kterou od ní předevčírem odešel. Ještě nyní pocítil krátkou zlost, ale současně i radost, že ji asi vytrestal. Představil si, jak sedí se třemi dětmi, jak všichni pláčí a rady si nevědí. Čím však na ni déle vzpomínal, tím určitěji cítil, že jí ublížil. I jakési tísnivé obavy, že by se mohla zavraždit, znepokojily jeho mysl. Činilať naň Žofa dojem vášnivé, ve skutečích ukvapené ženy, takové nespolehlivé bytosti, kterou nutno stále hlídati.

„Tady nezůstanu . . .“ rozhodl se. „Až vstanou, budu pryč. A budu si ode dneška mysliti, že je na světě zle, když se lidi o nuzáka perou.“

Usnouti nemohl, srdce mu stále bušilo, a nové myšlenky nesly se mu duši. Zatěšil se na ráno. Chtěl-li doraziti na ranní vlak, musil vyjít z domu o šesté hodině. Rozhodl se, že vyjde ještě dříve, dokud se nikdo neprobudí. Počítal údery s věží a ani dočkati se nemohl páté hodiny. Když se přiblížila, povstal a pozorně, aby o nic nezavadil, se oblékl. Stalo se to tak tiše, že nikdo ničeho nepozoroval. O půl šesté vyšel tichounce z kuchyně a sestoupil pozorně na zasněžený dvůr. Dokud byl v domku, zdálo se mu, že je velice zemdlen, ale jak se ocitl na vzduchu, okřál a nepříjemná tíseň odletěla z jeho nitra.

„Eh co, dělejte si, co chcete!“ zašeptal, když se ubíral na řetězový most. Ulehčilo se mu, jakoby vyšel z dusné místnosti.

Asi o šesté hodině Marešová procitla. Sotva že si uvědomila poněkud, kde je a který je den, pocítila příjemnou radost. V první chvíli nemohla uhodnouti, proč je šťastna, ale brzy se vzpamatovala. Nový, lepší život se jí zjevoval.

Naslouchala. Děti dosud spaly; rovněž v kuchyni bylo ticho. Ležela tiše, aby nikoho nevzbudila.

Teprv o sedmé hodině pohnula se Bohuška pod tenkou peřinkou a zašeptala:

„Maminko, spíš?“

„Již ne,“ odvětila matka radostně, rozsvěcujíc lampu.

„A což tatínek?“

„Ten dosud spí.“

„Musíme však uvařit kávu . . . jak to uděláme?“

„Však on asi již procitl,“ poznamenala Marešová a povstala. V bílém nočním kabátku zdála se malá a slabounká. Zavrávala a vyhublýma rukama upravovala si tmavé vlasy.

Bohuška seskočila s postele a, přehodivši si přes ramena plášť, který měla na včerejším večeru v Besedě, přiblížila se s matkou ke

dveřím kuchyně. Tiše otevřela. Marešová nesla lampu. Stanuly a hledly na postel, jež byla prázdná. Oči jejich zatěkaly kolem, ale nikoho zde nebylo. Jen nezavřenými dveřmi čísel zima.

Marešová sevřela rty a tvář její zbledla. Bohuška podlehla silné lítosti a, sklesnouc matce kolem krku, vášnivě se rozplakala.

XII.

V úterý odpoledne přišel Jindřich Houška k Řetovským pro Viléma, aby navštívili společně paní Marešovou. Bylo den před Národní Besedou a bylo proto u Řetovských všecko z míry. Paní připravovala se jako na velikou událost, která přemění jejich rodinu, a velice se soužila, jsou-li její hedvábné šaty dosti zachované a dosti modní. Měla tísnivé obavy, že bude mezi damami příliš chudou, a vyvedou-li ji na estradu mezi honoraci a šlechtu, že bude jako služebná jejich. Znova a znova tázala se Milady, co o tom soudí. Milada, myslíc jen na sebe a nepovažujíc oblek matky za nic rozhodujícího, ubezpečovala ji, že bude velice slušně upravena. Paní Řetovská však touto netečností trpěla a stěžovala si snaše Mařence, že se o ni Milada nestará a Vilém že vůbec na to nemyslí.

Jindřich rád přišel k Řetovským a vždy se těšil na Miladu, která, třeba milovala Bláhu, přece mu prokazovala něžné pozornosti. Jeho vlídnost a úcta, jež měl k ženám, a jež jejich citům lahodily, získávaly mu tuto čistou přízeň. Nebláznily, netřeštily, nepsaly náhlé dopisy, jako píší tenoristům, ale byl jim příjemný a milý. Milada všecka se rozveselila jeho přítomností a, usednouc s ním v pokoji, vypravovala mu v nersrovnaném zmatku o zítřejším plesu. Byla jako rozkvetlá, a v temně-modrých šatech, v nichž její hadí tělíčko tak štědře své půvabné linie prozrazovalo, činila dojem mladé herečky. Působilo jí rozkoš žertování s Jindřichem, který byl toho dne rozveselen, a litovala velice, že se s Vilémem tak brzy poroučeli. Bratrovi ani „s Bohem“ neřekla.

Den byl jasný, mráz slabý, tak že na slunci tálo. Nějak lehko a příjemně se šlo. Vilém dvakráte zamluvil poznámky Jindřichovy o Heleně Polnerové. Nemohl na ni vzpomenouti, aby se nerozmrzel a aby nevrle nezašeptal: „Husa!“

Na Karlově náměstí potkali slečnu as čtyřiaadvacítiletou, velice vkusně oděnou, s očima černýma a koketnýma.

„Pardon!“ řekl Vilém k Jindřichovi a zastavil se s touto slečnou, která se stále smála. Držel ji dlouho za ruku a hleděl ji upřeně do černých očí, které se naň vše dávaly.

„Co děláte, slečno?“ tázal se s živostí, jakoby se byl setkal s nejdražší bytostí na světě.

„A co vy děláte?“ řekla ona, smějíc se, aby hezké zoubky její bylo viděti.

„Vzpomínám na vás, že mi nepíšete!“

„Ach ne, já vzpomínám, že vy již o mně nevíte!“

„Jak se vám daří? Co malujete?“

„Mnoho věcí. Mám atelier, navštívte mne!“

Vilém tiskl silně její ruku. Byla mu v té chvíli milá a sladká. Byl by ji rád k sobě přitáhl a zlíbal. Cítila to a vroucně naň hleděla.

„Jste krásná!“ zašeptal, a tvář jeho v té chvíli podobala se tváři člověka touhou opojeného.

„Proč tedy zapomináte? Aá — vy jste nehodný, nevěrný!“

„Nezapomínám, ale měl jsem mnoho starostí! Těším se k vám! Kdy přijímáte návštěvy?“

„Každého dne o šesté hodině! Přijďte! Ano!“ zvala vroucně, hledíc mu všechna roznícena do vášnivých očí.

„Přijdu, ano, co nejdříve!“ ubezpečoval ji a silně jí tiskl ruku.

Prohnula se a zmizela v davu. Vilém pospíšil za Jindřichem, který se byl poněkud vzdálil.

„To je mladá malířka Taucová,“ řekl s přízvukem, jakoby se chtěl touto známostí pochlubit.

Jindřich si vzpomněl na obraz její, který loni viděl na výstavě.

„Taucová?“ řekl s účastenstvím. „Pamatuji se na její práci. Dvě děti sedí u okna a přes kvetoucí pelargonie dívají se do měsíčné noci. Problem světla na červených květech překrásně rozřešila.“

„Ach co, problem světla — ale milovat umí!“ zasmál se Vilém.

„Jak to víš?“ poznamenal Jindřich káravě.

„Ze zkušenosti, můj milý! Je vroucí v lásce i v umění. Teď bych ti nejraději utekl a běžel za ní, jak mne okouzila! Ostatně, kdyby neuměla milovati, nebyla by ani umělkyní.“

„I láska může být ušlechtilá,“ poznamenal Jindřich, a v duši jeho stále ještě prodlévala vzpomínka na obraz Taucové.

U divadla potkali elegantní, vysokou dámu, jež se na Viléma přátelsky zasmála. Byla chotí bohatého průmyslníka, kam Řetovský chodíval na svačiny. Byla by ráda s ním promluvila, ale Jindřich jí překážel. Modré, velké její oči bystře se jen po hezké hlavě Vilémově obrátily a laskavý úsměv kmitl se plnými rty. Ohlížel se za ní a vzpomínal si, jak velikou přízeň mu prokazovala, jak se snažila získati si jeho lásku, ale jak nikdy nenalezli příležitosti setkat se o samotě. I teď pocítil po ní touhu, a zvláštní stesk, kterýž probouzí pocity až sebevražedné, rozlil se na chvíli jeho srdcem.

Zasmál se jakousi vášnivou touhou a pohodil oběma rukama.

Nad řekou bylo plno stříbrného svitu. Hradčany jasně se kreslily a barvily. Mikulášská báň, odtud jen s poloviny patrna, zelenala se, jakoby byla natřena neoschlou ještě barvou.

K Marešovům přišli o čtvrté hodině. Jindřich, kdykoli se zde ocitl, vždy byl jaksi radostně nadšen, nápadně laskav, a oči jeho na každého hleděly s jakýmsi něžným zanícením. Byl pozorný, a vše, co paní neb Bohuška řekly, doprovázel plným účastenstvím.

Vilém byl jiný, než býval, neměl tolik jistoty a pýchy. Věnoval však úpravě hlavy a šatu mnoho péče. V duši se mu ještě mihaly vzpomínky na malířku Taucovou a na krásnou paní, jež se naň u divadla usmála. Pocítoval dosud onen stesk, a teprv, když uviděl Bohušku, shasly vzpomínky, a zájem jeho soustředil se k této světlé, kypré bytosti.

Paní Marešová šila cosi u okna, Bohuška však, očekávajíc tuto návštěvu, ničeho nedělala. Oblékla se jen do hnědých, až zlatě hnědých šatů, a upravovala stůl. Návštěva pánů, zdálo se, oběma byla příjemná. Paní odložila brejle a, podávajíc jim ruku, řekla: „To jste hodní.“

Bohuška poskočila nejprv k Jindřichovi, jemuž pohlédla vlídně do očí, a pak přivítala Viléma. „Jak hezká hlava,“ pomyslíla si opět. Usedli.

„Pan Mareš není doma?“ otázal se Vilém, aby něco řekl.

„Musil hned zas jeti, chudák,“ vysvětlovala paní Marešová, „nemohl se zdržet ani dva dni. Má mnoho práce a byl by s ní rád v čas hotov. Stará se o nás . . . toť vite! Je třeba peněz! Byl by tu rád zůstal, ale nešlo to.“

„Přijede zas brzy?“ připojil ještě Vilém, ne aby všetečně vyzvídal a způsoboval paní rozpaky, ale aby jí dal příležitost ke slovům, jež musila ulehčiti její tísní.

„Jak bude moci. Těší se . . . je to jeho jediná radost. Ale prosím vás, sotva přijede, už se zas musí loučit.“

Jindřich šeptal si s Bohuškou, kteráž jaksi se strachem naslouchala, co matka řekne.

„Ukrývají svoje bolesti,“ pomyslíl si Vilém, „je jim lehčeji, když nikdo netuší, co se děje.“

Zadíval se na Bohušku. Cítil, že o tom ví, ač hleděla jinam, a že se proto usmála. Obrátil se opět k paní, maje v nitru příjemnou náladu, vznikající z ohřáté ješitnosti.

Paní Marešová, jejíž touhou bylo šťastné provdání Bohuščino, kdykoli poznala nového pána, jenž se jich přidržel, vždy se snažila vyptáti jeho názory a příjmy. Nebyla to vypočítavost, nýbrž zcela prostá starost a péče. Touto cestou jedině mohli se všichni zachrániti, a tato myšlenka zcela ji zaujímala. Stalo se to takřka jejím zvykem, a vyptávala se se živým zájmem i na lidi, jimž byli vzdáleni. Těšilo ji, že páni, kteří se kolem Bohušky kupili, vždy něčím byli. Velice příznivý dojem učinil na ni Jindřich Houška; jeho laskavost, pozornost a jeho slušné řeči neobyčejně se jí líbily. Pozorovala proto s potěšením, že Bohušku zajímá a že se vždy spolu výborně baví. Vilém se jí stejně zamlouval, nemohla jen pochopiti, proč jej Jindřich přivedl, neznamená-li to, že sám na Bohušku nepomýšlí. Zaslechla i příznivé poznámky o jeho příjmech.

Kdykoli však se známými pány mluvila, vždy upadala do tísnivého strachu, vždy se obávala, že se nějak dověděl o rozháraném jejich manželství, že soudí následkem toho špatně i o Bohušce a že všecku vinu svalují na ni. Byla vždy rozčilená touto nepříjemnou nejistotou a upokojila se, až seznala z hovoru, že nemají tušení o těchto rozvratech. Jindřich i Vilém snažili se přesvědčiti ji, že o ničem neví, hned v první chvíli, a byla proto v jejich společnosti veselejší.

Povšimla si, že se Bohuška pěkně baví s Jindřichem, a přivětivě se usmála.

„Vy jste tedy v té pojišťovně,“ promluvila k Vilémovi, „v té velké nové budově? Prosím vás, neznáte tam pokladníka Lacinu?“

„Velmi dobře.“

„Ten má asi veliké příjmy! Jeho děti si tak pěkně chodí. Tři hoši studují . . . a nejstarší je hezký, jako malovaný.“

„Má pět tisíc zlatých,“ odvětil Vilém.

„Pět tisíc! Podívejme se! Je velmi vážný pán! Paní by asi měla pěknou pensi, kdyby zemřel!“

„Ano, slušnou pensi, nejméně tisíc pět set pro sebe a několik set pro děti, než dorostou.“

„Myslila jsem si to hned,“ všecka potěšena povídala, usmívajíc se na Viléma vlídně, „když jsem u nich byla. Říkal, že má mnoho práce, která rozčiluje. Taky na zdraví si naříkal. A paní má hezkou, trochu silnou, ale hodnou, ráda se směje.“

Vstoupil Jeník s knihami a rozradoval se z přítomnosti pánů. Podal oběma ruku, odhodil knihy a vrátil se do kuchyně, aby zde vypil hrnek kávy.

Vilém prohlížel si obrazy. Zajímal jej portret Bohuščin, v krajkách svítilcí mladistvá šije a dětská ještě hlavička, na jejíž poněkud nepřirozeně červené tváři rozeznával podobu.

„Nedívejte se na tu mazaninu!“ zasmála se, postřehnuvši dobře při zábavě s Jindřichem, kam Vilém hledí.

„Bohuška si umínila každému dokázat, že ta podobizna není dobrá!“ poznamenala Marešová s vážností, již bylo těžko vysvětliti. „Ale je dobrá! Teď je ovšem jiná, když uběhlo zatím asi osm let, ale tehda i znalci prohlásili, že je dobrá!“

„Vypadám na ní jako hrbatá!“ připojila Bohuška a, setkavši se s pohledem Vilémovým, usmála se krátce.

Paní Marešová rozváděla opět hovor o pojišťovně, a dověděla se již i to, že má Vilém matku, otec že mu dávno zemřel, že má ženatého bratra, jednu sestru svobodnou, že chodí rád na procházky a že se zná s polovinou pražských bohatých rodin. Snažila se dovědět se něco o těchto rodinách, a zprávy ty tak ji zajímaly, že všecka planula. Vilém však byl rozmrzen, že se s ní musil bavit. Obracel se neustále k Bohušce, kteráž živě vypravovala, pohybujíc rukama v jakési vnitřní souvislosti se svými pocity, takže kresba její nabývala značné plastiky. „Jak znamenitě umí popisovat,“ myslil si Jindřich, nechápaje, že pohybem rukou přidala slovům svým tohoto účinku. Právě v této chvíli říkal si: „Bože můj, v čem vězí ta plastičnost jejího popisu?“ Nemohl nijak naléztí toto tajemství. Ópakoval si v duchu po ní věty, ale jak je řekl sám, neměly pražádné moci, ba ani nevynikaly ničím, podobajíce se nejvšednějším větám.

Vypravovala o mladém dělníku, který byl do ní zamilován a který ji denně potkával. Vylíčila ho tak, že se podobal hrdinům a že jej Jindřich měl rád. Pak se zmínila o chudé ženě, prodávající pokažené nádobí, a tak živě vylíčila její trudný život a její dojemný obchůdek, že se Jindřichovi až srdce sevřelo. „A chová se jako dáma,“ myslil si o Bohušce s nadšením, „mluví krásně a je vkusně oděna, a nikdo by netušil, že je takovou jen na chvíli, že pak se převleče do starých šatů a v trudných starostech počne kresliti pro žida vzorečky na vyšívání stolního prádla.“

Jeník, který se vrátil z kuchyně, cosi pošeptal matce a usedl si k ní. Bohuška vstala, aby uvařila čaj a podala hostům. Jeníka poslala pro rohlíky a máslo. Po čaji vybídla pány, aby ji doprovodili k přítelkyni. Matka pochopila, proč to učinila. Páni se tak dobře bavili, že by se byli do večere nehnuli, a to znamenalo pro domácnost velikou ztrátu. Zahálela paní i obě děti; takto bylo možno aspoň matce a Jeníkovi něco vydělati.

Bylo již tma, když vyšli na ulici. Mráz byl slabý, a čpavá mlha tlačila se do ulic při úplném bezvětří.

Vilém nebyl spokojen se svým vystupováním; neměl ani humoru, ani břitkosti, ani svěžesti. Chtěl něco říci, chtěl nějak Bohušku upoutati, ale myšlenky jakoby mu stuhly. „To je to zlé, že chci,“ soudil, „a že se do zábavy nutím!“ Pohlížel na profilek Bohuščin, a nemohl si vysvětliti, proč ztrácí před touto mladou krasavicí všecku odvahu. „Jako bahno jsem, jako bahno, a ten Jindřich se tak pěkně baví!“ šeptal si všechen rozmrzen.

Na ulici něco uhodilo, a ženský výkřik proletěl vzduchem. Všichni se ohlédlí. Služka, nesoucí láhev červeného vína, srazila se na rohu s truhlářem, nesoucím lavici, a láhev rozbila. V ruce zůstala jí dolní polovina láhve s částí vína.

„No — přineseš domů pěkné věci!“ zasmál se Vilém.

Jindřich chtěl zavolati služku a dáti jí na nové víno, ale ona nehodu nebrala vážně. Jak se vzpamatovala z prvního překvapení, srdečně se rozesmála.

Bohuška stanula. Šedivé oči její zajímaly se o tento obrázek.

„Počkejte,“ požádala pány, „co děvče teď učiní.“

Služka postavila uraženou láhev s vínem na kanál a vrátila se pro nové víno. Bohuška ani teď ještě neodešla.

Do tiché uličky Všehrdovy ubírala se žebravá babička, bledá, jemná, v černém kabátě, s hůlkou v ruce. Zahlédla uraženou láhev s červenou tekutinou, přiblížila se k ní, shýbla se, ale nevzala ji do ruky, jakoby se bála, že se otráví. Odejít však taky nechtěla; zdálo se jí, že by to přece jen mohlo býti víno nebo višňovka. Zůstala tu tedy tiše státi, jakoby si nález hlídala.

Po chvíli přiběhl učedník. Uviděl babku u kanálu a přiblížil se zvědavě k ní. Díval se na víno, shýbl se, ale i on bál se záhadného předmětu. Zůstal tu taky.

Přišel starý žebravý světák, sešlý, v ošumělém šatě, s licousy a umaštěným kloboukem. Černá očka jeho zašilhala, co se děje u kanálu, a teď přistoupil i on k vínu. Pohlédl na babku i na učedníka, ničeho neřekl a prohlížel si uraženou láhev. Pak ji zdvihl a přivoněl. „Aá,“ pravil, „červené vínečko!“ Chvilí váhal, ale pojednou se odhodlal a napil se. Odfrkl si a podal učedníkovi. Učedníček se rovněž napil a, ohlédnuv se kolem, zastrčil si střepe pod kabát a mžikem utekl. Světák šel dále, a babička se vrtěla chvíli, jakoby nemohla pochopiti, co se stalo.

Jindřich ji podaroval. Zaskuhrala tichounce a suchá hůlka její zachrastila o chodník. Ztrácela se v mlze u náplavky.

U Karmelitánů potkali Jedličku. Přichytil se ihned. Vilémovi byla protivna vlidnost, s jakou jej Bohuška zadržela a s jakou se jej vyptávala, co dělá a kam jde. Ještě více se však podráždil, když Bohuška oznámila, že půjde s Jedličkou o sedmé hodině Včelákovi naproti, aby prý mu nahradila toto setkání s druhým přítelem.

„Odpusťte,“ řekl Vilém příkře, „ale nepochopuju, že se s těmito klacky taháte! Čím vám jsou? Vždyť je to až směšné pozorovati bezúčelnou tuto starostlivost.“

„Mám je ráda,“ odvětila, „jsou oba hodní lidé a upřímní přátelé.“

„Nehněvejte se, ale dráždí mne to!“ řekl dále. „Toť je hrozné, mítí takové ohledy k nim! Nevídáno, aby Včeláka čert nevzal, když potkáte Jedličku! Nevídáno! Hned musíte mu jíti naproti a promluvit s ním!“

Bohuška se usmála.

„Vážím si každého pocitu lidského,“ poznamenala, „a nerada komu ublížím.“

„Netřeba hned ubližovat — ale s těmi směšnými nohsledy byste měla jinak zatočit!“

Bohuška obrátila se vlídně k Jedličkovi:

„Přijdete k nám zítra?“

„Ano, těším se,“ odvětil.

Přešli po železném mostě k divadlu. Jindřich s Vilémem se poroučeli.

XIII.

Druhý den jel Bláha v pěkném kočáře své sestry k Miladě, aby ji a paní Řetovskou odvezl na Žofín. Kola chvílemi uhodila o dlažbu. Opíral se o kolena a díval se oknem na kmitající se osvětlené krámy a obecenstvo. Jel z Holešovic. Sestra jeho, paní Sochorová, zůstala doma, poněvadž Slávku rozbolela hlava. Světlovlasá mladá neteř rozčilovala se jeho blouzněním o předtančení. Napadlo ji i paní Sochorovou, kdo asi je dívka, s níž bude tančiti, a vypátraly vše. V první chvíli se paní Sochorová velice rozčilila, ne však proto, že si Slávka na strýce myslela, ale proto, že jednal bez jejího vědomí. Rozhodla se ihned, že se každému seznámení s Miladou vyhne, a že tedy na Národní Besedu nepůjde. Později se však upokojila, a kdyby nebyla Slávka ochuravěla, byla by šla, a snad se i s Miladou seznámila. Za to světlá neteř velice se pobouřila, když poznala, že strýc na Besedu jede; plakala a s nikým ani promluvit nechtěla.

Bláha nemyslel o tom, co se doma dělo. Neměl mnoho smyslu pro malé starosti své sestry i neteře; představy jeho obracely se stále k plesu. Chvílemi ohledal nádhernou kytici, kterou Miladě vezl, nesunesunula-li se. Vůně růží, konvalinek a tuberos, jež v tehdejší době byly v modě, silně naplnila kupé kočáru. V mysli jeho neustále se vytvářel a barvil jediný obrázek: naplněný, světlem čistý a zlatý sál, množství hlav a při prvním zasvištění hudby vyvolené páry, mezi nimi on s Miladou. Stále viděl vlečku, kterou držel vyzdviženou, linii, již

tvořila, a pěkně upravenou hlavičku Miladinu, v jejíž hnědých vlasech rděla se růže. Od této představy nemohl se dostat, bylo na ni naváto takové množství kouzla a jasu, že vše ostatní z jeho duše unikalo.

O půl osmé stanul kočár v Krakovské ulici. Bláha vyskočil hbitě a rychle vletěl do průjezdu, aby jemný, padající sníh neposkvřnil lakýrek.

Milada byla již připravena. Stála před zrcadlem a oceňovala všecka šťastna svou tvář, úpravu hlavy i šatu. Strachu neměla. Její mysl ovládána byla radostí, že dnešním vystoupením před světem zjeveno bude všemu obecenstvu její štěstí, že tancem svým vyšeptá veřejnosti sladkou lásku svou. Cítila, jak vášnivě bude tančiti, jak v celém těle jejím prouditi bude toto silné štěstí, jak bude cítiti na veškeré bytosti své vzrušené i udivené pohledy všech lidí, a současně naslouchala každému kroku na chodbě i rachocení kočáru na ulici.

Vilém odešel již před delší chvílí. Původně nechtěl jíti na Besedu, ale téhož dne odpoledne zahledl děvče, nesoucí do domu paní Pechanové pečlivě přikrytý šat. Soudil, že krásná paní půjde na ples, a rozhodl se uviděti ji. Byl vesel a dotazoval se Milady, jak mu sluší nový frak. Vypravil se, aby uviděl Helenu u divadla, o níž si myslel, že se zasnoubila se starým průmyslníkem Sýkorou, jehož stříbrný vous tak účastně pochválila.

Za to paní Řetovská plna byla rozčilení a starosti. Když zaslechla zahrčení kočáru, jež ztichlo u domu, pokřižovala se a pospíšila do předsíně. Hedvábné šaty její šustily měkce, a tělo jakoby samo se poněkud srovnalo. Otevřenými dveřmi zavolala do pokoje:

„Milado, už je tu!“

V zrcadle zakmitly se Miladiny ruce v bílých rukavicích a lesknoucí se hnědé oči. Krátké zaleknutí trhlo srdcem jejím.

„Dobře, dobře!“ odvětila, prohlížeje se v zrcadle přes rameno.

Bláha přišel dříve, než čekali. Vyletěl téměř po bílých schodech. Bílá náprsenka jeho ve vystřižené vestě zaleskla se, lakýrky zasvitly. Byl růžový a vznícený. Poklonil se a políbil paní ruku. Byl tak svěží, že zavanulo z něho na starou paní příjemné, kypící mládí, a že se rozradovala zcela jí neznámým štěstím. „Bože, takový kdyby byl náš Vilém!“ povzdychla si tiše. Zahleděla se pak na krásnou kytici, kterou přinesl.

Bláha nedočkavě vstoupil do pokoje, kde našel Miladu již zcela připravenou. Usmívala se blahem, jež se podobalo jakémusi necitěnému opojení. Zhlédnouc pružný, elegantní krok Bláhův a velikou kytici, napjala se překvapením. Hnědé oči její něžně se vekradly k jeho zraku. Přikročil vesele a políbil ji ruku.

„Jak hezcí lidé!“ pomyslila si paní, dívajíc se na ně otevřenými dveřmi. Vzpomínka na nebožtíka muže, jenž byl krásný, kmitla se její duší.

„Času mnoho nemáme!“ řekl Bláha. „Jsem rád, že jste již připraveny.“ (Naklonil se k Miladě a zašeptal.) „Jste krásná — opravdová dnes Růžová pohádka. Těšil jsem se na vás, a příjemnou zprávu vám nesu!“

„Příjemnou zprávu?“ prudce se otázala. „Jakou?“ Pochopila, že tu běží o jeho sestru, a soudila, že je zasnoubení její s Bláhou domluvenou záležitostí. Zarděla se a zasmála.

„Sestra nepřijede na Besedu!“ sdělil vesele, jsa přesvědčen, že ji způsobí velikou radost.

„A to je vše?“ podivila se jaksi zklamána. Třeba se před seznámením s paní Sochorovou chvěla, přece si ho žádala, a jakési obavy, že snad si nepřeje poznati ji, zarmoutily ji pojednou.

„Myslil jsem, že budete povděčna této zprávě!“ řekl Bláha, dívaje se ji toužebně a něžně do očí.

„Proč milostpaní nepřijede?“ otázala se hlasem až stísněným. „Nechtěla? Nepřála si mne poznati?“

„Naopak, přála, ale Slávka je trochu nemocna!“

„Nemocna? Co se jí stalo?“

„Hlava ji bolí, nic jiného.“

Milada se upokojila. Teď teprv ucítila i příjemné ulehčení, a myšlenka, že nebude pozorována touto dámou, stávala se jí milou.

Sestoupili po schodech a rychle proběhli průjezdem. Tři služky z domu stály dole a usmívaly se. Bláha přiskočil pružně ke kočáru, učiniv zvláštní pohyb rukou, jenž se Miladě tak neobyčejně líbil, a otevřel dvířka. Usedli a vyjeli. Světla kmitala se po obou stranách s úžasnou rychlostí. Jen temné a jasné čáry se tvořily na oknech, drobným sněhem posypávaných. Miladě bušilo srdce a ve hlavě jakoby ji šumělo. Chvillemi přeletělo světlo po dlouhých bílých rukavicích jejích. Byla šťastna vědomím, že sedí s Bláhou v tak malé prostore, že jsou takřka k sobě přivinuti, že si hledí do očí a oba napjatě čekají, až vnikne z ulice světlo a na chvíli ukáže jim horoucnost pohledů jejich.

„Škoda, že milostpaní sestra na Besedě nebude,“ pravila paní Řetovská po delším přemítání o této na pohled nepatrné věci, která se jí však zdála nejdůležitější událostí tohoto večera, „těšila jsem se, že ji poznám.“

„Stane se to jindy, milostpaní;“ ubezpečoval ji Bláha, vycífuje starosti paní Řetovské, „byla by ráda jela, měla již šaty připravené, ale Slávku rozbolela hlava.“

„Chudák! Hlavička ji bolí? Ale není to nic nebezpečného?“

„Ach ne, obyčejné bolení hlavy!“

„Nemohu se dočkati, abych tu milou slečnu poznala!“ řekla stará paní vřele.

„Však je poznáte obě!“ dodával Bláha s přízvukem, jakoby ji konejšil. Ona však přes to vše byla stále rozladěna a nevykládala si nepřítomnost paní Sochorové v dobrém smyslu.

Bláha zadíval se na Miladu, jež v bílém plášti zdála se ve střídání šera a světla mladistvou a líbeznou družičkou, jejíž všecko blaho bylo tak cudné a svěží, a neustále pocífoval příjemnou radost z představy, že tato něžná bytost bude jeho ženou. Rozpočítával si v duchu, jak dlouho bude ještě studovati, kdy bude doktorem a kdy bude míti takové příjmy, aby o ni požádal. Z myšlenek těch proudila příjemná

slast jeho nitrem, jakési neurčité obrazy, podobající se známému dílu „Konečně sami“.

U Žofína stálo množství vozů. Čtvrt hodiny trvalo, než přešli mostek a než se dostali do sálu. O osmé hodině vystupovali po schodech do šumících dvoran. Zrcadla odrážela lesklé stěny, lustry a toalety, až se vše měnilo svítícími barvami. Miladě zdálo se vše slavnější a opojivější, jakoby se ocitla v pohádkových představách.

První dvorana u schodiště, z které se vchází do sálu, naplněna byla výbory, kteří odtud uváděli dámy na estradu a sedadla, a množstvím pánů, kteří přecházeli a čekali, stále se upravující.

Byl tu i Vilém Řetovský s několika přáteli. Stáli v kroužku jako dokonalí bonvivani. Vše se na nich lesklo, a způsob, jak stáli, prozrazoval zkušené společníky. Zhlédnuv matku a sestru, chtěl Vilém k nim pospíšiti, ale než tak učinil, odvedli je páni na estradu. Zůstal tu tedy dále, jsa jaksi potěšen, že ho nezhlédli. Čekal tu, aby uviděl, až přijde paní Pechanová. Neřekl ani přátelům, proč tu je; přál si jen, aby odešli do sálu a nechali jej o samotě.

Zhlédl již několik známých děvčat i paní. Byla zde i malá, koketná Zdenka Hejduková, brunetka žhavých očí a teple červených rtů, o níž Jindřich Houška říkával, že je čilá jako rtuť a nevinná jako padlý sníh. Přišla též v bohaté toaletě paní Holubová, ona krásná choť průmyslníka, již nedávno potkal Vilém u divadla, rozhlédla se dvoranou a mžikem věděla o Vilémovi. Usmála se naň a teplým pohledem velkých modrých očí pozvala jej k rozmluvě na dnešním plesu. Porozuměv jí, poklonil se jí i jejímu muži, hezkému, energicky hledícímu pánu ve fraku, s klakem v ruce, a pokynul rukou.

Cosí však mu kazilo náladu. Byl mrzut, aniž si posud jasně uvědomoval proč. Byly to vzpomínky na Bohušku a Helenu. Mrzelo jej, že zde nebudou, a že jich nespattí. Zvláštní, až silný stesk, šířil se mu duši. Tyto dvě bytosti způsobovaly mu, ač každá jinak, jemné, žalostné rozladění. Vědomí, že by snad všech žen světa dosáhl, ale těchto dvou nikoli, jakoby bylo vnitřní příčinou nálady jeho. Před hodinou, když čekal u divadla, pozoroval na sobě zahořklé jakési pokolení, ba i snad lítost to byla, ne však taková, že Heleně ublížil, ale lítost nad sebou samým, že již této krasavici neimponuje. Očekával ji dnes u divadla skryt, ale neuviděl jí s továrníkem Sýkorou, jak myslil, leč zcela samotnu. Šla napřímena jako vždy, růžová a půvabná, zahalena do modrého pláště. Dva páni šli těsně za ní. V té chvíli stalo se Vilémovi něco, co bylo nepřírozeno u jeho povahy. Zarděl se, a všechny tepny se mu znatelně rozbušily. Schovával se za rohem, aby ho nespattila. Líbila se mu tak, jako se mu dosud nikdy nelíbila. Zdálo se mu, že rozkvetla, že je kouzelná, opojná a ze všech žen celého světa nej-půvabnější. Vysoká její ňadra, pružný krok a dlouhá šije jakoby teprve teď jeho zraku v živé své moci vznikly. Zatoužil po ní tak mocně, že byl již na skoku k ní, ale uvědomil si, že se rozešli, a opanoval se.

Půl hodiny procházel se pak po nábřeží v náladě velmi zachmuřené. Na paměť vracely se mu vzpomínky na poslední návštěvu u Heleny

Polnerové. Vždy došel k poznání, že se sice něco stalo, že však se přece jen zřejmě nerozešli, a že by tedy mohl styky znovu zahájit, ale v téže chvíli, představuje si jasně výraz Heleniny tváře, cítil, že se přece již tehda navždy rozešli.

Jedině myšlenka, že přijde na ples paní Pechanová, kterou za několik dní pozná na koncertu citeristů, osvěžovala mu mysl a rozptylovalo tísnivé zachmuření jeho.

Přistoupil k němu malý, zavalitý pán na tenkých nohách a, usmívaje se, vyptával se jej velice široce na výhody valorového pojišťování při zasilání peněz poštou. Vilém vysvětlil mu vše jednoduše a jasně, ale malý pán vymýšlel si neobyčejné případy, neočekávané zvláštnosti a s jakousi zarputilostí vyzvídal vše do podrobnosti. Vilém odpovídal již nevrle, ale zvědavý pán, jak se zdálo, ničeho nepozoroval.

Krátce před zahájením plesu zahlédl Vilém na schodech bohaté, plavé vlasy Hany Pechanové. Vystupovala se svým mužem rychle a jaksí pyšně. Na nahých ramenou a šiji měla bohatý brilliantový šperk, šaty z bílého těžkého hedvábí s ručními malbami a na prsou kytičky kamelií. Tělo její, stažené v dlouhém korsetu, neslo se sebevědomě a výbojně. Všechn krok i všechny pohyby svědčily, že si v té chvíli umínila býti dokonalou, všemi pozorovanou. Tvář její, jemně napudrovaná, zářila radostí ješitných krasavic. Šla o krok před svým mužem, jakoby se nemohla dočkat, anebo jakoby on byl pouhým lokajem. Následoval ji napřímen, jaksí přísně ztuhlý, oblečen v černý, zcela švihácký šat mladých pánů. Kdyby nebylo šedivých, hustých vlasů a vrásčité tváře, činil by dojem mladého muže. Musil se tak obléci na přání své choti, která vyrovnávala tímto způsobem rozdíl stáří.

Vilém zahleděl se na ni s účastenstvím, jaké projevoval jen nedostižným bytostem. Silné, krásné její ruce a plná její ňadra líbily se mu snad více než její pravidelná tvář se smyslnými rty a velkýma modrýma očima. Cítil v ní zdravou, vonnou, ohnivou ženu, takovou, která jde přímo a energicky za svou vášní. V té chvíli obrazy Heleny a Bohušky vybledly a zmizely vedle té teplé síly. Zdálo se mu, že je sám jaksí smělejší a ocelovější. Popošel ke schodům, aby ji uviděl z blízka, až vystoupí do dvorany, a teprv teď, vida ji bystře stoupati, poznal, jak je vysoká, silná a krásná. Zachvěl se až pocitem jakési své nedostatečnosti, jakýmsi vědomím, že se k této dámě sotva kdy přiblíží a že asi její lásky získati si nedovede.

V té chvíli cítil, že se Pechan zadíval naň svýma sivýma očima tak upřeně jako dravý pták na kořist. Musil odvrátiti pohled, aby se mu nezatočila hlava. „Jaký divný pán,“ pomyslil si, „jakoby tušil, proč tu stojím. Hlídá-li takovýma očima svou ženu, ochrání ji jistě. Dokonalý dravec.“ Ale sotvaže viděl Pechana, jak odchází s paní svou do sálu, poznával, že není přísný ani zlý, ale že je tak ztuhlý a snad i zamýšlený.

Paní, jež prošla těsně vedle Viléma, dívala se nedočkavě k sálu a nepovšimla si zde nikoho. To však jen zvýšilo její zajímavost. Vilémovi se rozbušilo srdce. Odebral se váhavě, všechn v nitru

rozechvěn, do sálu, pátraje neustále po plavé hlavě, jež se ukázala až na estrádě. Množství pánů shluklo se kolem ní. I žurnalisté se tam točili, živě s ní hovoříce. Pechan, s řádem rytířským v dírcce, pozdravoval se s hodnostáři, kteří se tu sešli.

Teprv teď vyhledal Vilém matku, aby jí oznámil, že je zde. Seděla v levém rohu pod estrádou na plyšovém sedadle, rozhlížejíc se po lidech. Bledá tvář její byla zardělá rozčilením, které v ní probouzely mladé, krásné tanečnice. Zahlédla-li některou, za níž páni běhali, zamračila se a byla by jí ze srdce ráda řekla něco nepříjemného. Viděla teď, že šaty Miladiny nejsou nejkrásnější, a velice se tím trápila.

Každé chvíle rozlehla se sálem slavnostní tuš. Přišel starosta, maršálek, místodržitel, šlechtici a poslanci. Sál byl přeplněn. Zdálo se, že tu hučí jezy, jak splýval hovor mladých lidí, kteří tak snadno mnoho mluví a tak hlasitě všemu rozumějí.

Vilém postál chvíli u matky, ale nemluvil s ní; oba dívali se na proudící párky a na mihající se toalety. Estráda byla naplněna. Předtančící páry sestaveny byly na jejím kraji. Milada stála ve čtvrtém páru všecka hořící, štíhlá a mladistvě hezká ve svých jednoduchých růžových šatech, zavěsena na Bláhovo rámě, a ač nevynikala toiletou, a ač bylo k rozeznání, že perličky na jejím krčku jsou nepravé, byla přece z předtanečnic nejlepší. Mládí a pružnost její šířily toto kouzlo. Paní Řetovská naslouchala lačně poznámkám gardedam, když se páry k předtančení připravily, a když všechna zvědavost napjala se k nim. Chvěla se strachem, že uslyší něco pokořujícího, ale zaslechla jen příjemné věci. Jedna dáma řekla: „A která je ta mladinká v těch růžových šatech? Bohatá asi není, ale je mi milejší než všechny ty druhé!“ Druhá poznamenala: „Neznám jí, ale je jako poupátko mezi odkvetlými slunečnicemi.“ Paní Řetovská se upokojila a přispíšila si vysvětliti zvědavým sousedkám, že je matkou té dívčinky v růžových šatičkách. Dámy se divily a velice byly nadšeny, že se dověděly ještě o všech ostatních něco zpráv. Paní Řetovská vypravovala s významným přízvukem vše, co byla doma zaslechla.

Vilém mezitím pozoroval mimojdoucí. Oči jeho vnikaly pohledem svým mezi hlavy a lhaly vroucnost hned malé Zdence, hned pani Holubové, hned dvěma slečnám, o nichž zaslechl, že jsou stále zamilované, i paní Pechanové, která si jej (aspoň si tak nyní mysli) povšimla, i štíhlé brunetce slečně Navrátilové, známé pianistce, jejíž černé oči při každém návratu v kruhu co možná nejdéle naň hleděly, i mnohým jiným.

Nastal šum, proudění se zastavilo, proměnilo, a několik pánů z výboru kmitalo se s dlouhým provazcem mezi obecnstvem. Obepjali jím veliký ostrov pánů, utvořili místo k tanci, hudba se ozvala, a sestavené páry předtančících jeden po druhém snesly se s estrády. Veliká ta chvíle, na niž se tito vyvolení z celé duše těšili, byla však jen malinká. Sotvaže si trochu poskočili, vproudily za nimi všechny ostatní páry v sále připravené, a první polka-mazurka šuměla rozsáhlými místnostmi.

XIV.

Milada opojena byla myšlenkou, že je pozorována všemi zraky. Zdálo se jí, že cítí tyto pohledy na svém těle a že každý její pohyb způsobuje živý dojem. Sama neviděla ničeho, jakoby oči pro tu chvíli spaly, jakoby vše splynulo v rozmazané a smyté barvy. Ani to, že ji držel za ruku a kol pasu, že si ji tiskl k sobě roznícen, si nedovedla uvědomiti. I tyto pocity ztrácely se vedle radosti, že s ním tančí před veřejností.

„Jste krásná! Jste krásná!“ šeptal jí chvílemi.

Usmála se vždy a vlídně naň pohlédla.

Po tanci se procházeli sálem, oba růžoví a lehčí, jakoby chtěli svět přeletěti.

„Jak dlouho se známe?“ otázal se Bláha vesele, jakoby chtěl žertovati.

„Osm měsíců,“ odvětila.

„Tedy po osm měsíců na vás den co den vzpomínám!“

„Nevěřím.“

„Vy nevěříte?“

„Řekla jsem, že nevěřím.“

„A proč nevěříte?“

„Proč? Což vím? Nezdá se mi . . . že bych za to stála!“

„Ale, Miladko! Však vy dobře víte, že na vás stále vzpomínám, že vás mám rád nade všecko!“

Usmivala se.

„A jak si vzpomínáte?“ otázala se pojednou tenkým hláskem, jakoby si hrála po dětském způsobu.

„Jak? Jak si vzpomínám? Nerozumím dobře vaší otázce.“

„Myslím — jakou formu má vaše vzpomínka? Co vidíte a co si myslíte? Když já si na vás vzpomínám —“

„Vy si tedy taky vzpomenete?“ vpadl Bláha radostně, jakoby se byl dověděl o nejdražším tajemství.

„Ano, velice často. A vzpomínka má je taková: Jdete ke mně po chodníku, usmíváte se a zrychlujete krok.“

„Já vás vidím vždy tak, jak jsem vás poprvé viděl. Jste v těch světlých kvítkovaných šatech, je jaro, kvetou šeříky, nebe je jasné i modré, a vy se přede mnou kloníte a ruku mi podáváte. Vidím zas lesklé vaše oči, váš úsměv, vaše zoubky. Vše tak jako tehda. Vzpomínáte, jak jsme se tehda smáli?“

„Ano . . . až se stydím.“

„Byli jsme tehda dokonale rozveseleni. Snažil jsem se býti vážným, abych se vám zalíbil — tak jste se mi na první pohled zamlouvala — ale nešlo to. Pleskali jsme a smáli se — a nejlepší bylo, že se nám tato veselost líbila lépe než vše druhé.“

„Toho večera, když jsme se seznámili, měla jsem — Bůh ví proč — dojem, že jste velice šlechetný.“

„Teď si to nemyslíte?“ rychle se otázal, jakoby vyčítal.

„Ano, teď již to vím, teď jsem o tom přesvědčena.“

Stiskla mu ruku a usmála se štěstím. Vlna úplného blaha prošla jeho nitrem.

„Jste hodná a máte laskavé oči,“ řekl. „Tu šlechetnost jste mi sama přiřkla; přesvědčila byste se o tom ihned, jak byste ji měla dokázat. Ale což na tom! Jisto je, že se mi zdá, že vás znám od dětství, že jste totéž, co já, že všechen svět jste vy, a že bez vás ničeho by nebylo.“

„A kdybych zemřela?“

„I já bych zemřel!“

„Ne, nezemřeme! Dnes je tak krásně! Napište mi na taneční pořádek něco, co teď cítíte, abych si dovedla na tuto chvíli vzpomenouti!“

Napsal: „Jsem šťasten, že si vás vedu před celým světem!“

Přečetla si tato slova, zrůžověla ve tváři a zachvěla se blahem.

„Napsal jste, co si též myslím po celý večer,“ zašeptala jako v opojení a zatoužila, aby ji objal a políbil. Představila si tuto rozkoš, procítila ji a zašeptala pro sebe: „Jsem tvá na věky!“

Dohonili vysokého mladíka s vyčesanými černými vlasy, který si vedl mladé, žvatlavé děvčátko. Děvče stále cosi důrazně vysvětlovalo, ale on šel jako ztuhlý, jakoby ani k jeho sluchu slova dolétnouti nemohla.

Děvče, hopkující jako neposedný psíček, všecko bílé a těkavé, přiskočilo k Miladě a pošeptalo jí: „Báječně ti to sluší! A on je krásný, hezčí než ten můj klacek!“

Zasmála se a chopila se opět svého ztuhlého velikána.

Bláha s Miladou zašli na chvíli k matce, která je bezdůvodně napomínala, aby se neuhřáli a nenastydli. Seděla tu na červeném plyšovém sedadle všecka již dojmy unavena, s očima ospalýma. „Bože, jak jen to vydržím do těch dvou hodin!“ stále si myslila. Oznámila jim, že je zde Vilém, a pošeptala jim, aby se jen dále procházeli.

Obešli dvakrát sálem, když zasvištěl valčík. Bláha uchopil mžikem její ruku, strhl ji k sobě, a v téže chvíli letěli velikým kolem. Teď však myslili již na tanec a na sebe. Cítili rozkoš z pohybu i z objetí, a jako bylo jí sladko, když ucítila na tváři jeho teplý dech, tak jemu bylo příjemno držeti v dlouhém korsetu stažené její tělíčko a cítiti pod prsty hebkou a hladkou látku atlasovou. Oběma tančilo se lehce, jakoby váhy neměli.

Vilém, stojící tou chvílí v postranní dvoraně, pozoroval svou sestru a přiznával si, že je rozkošná. Pochopoval Bláhovo zamilování, a tato okolnost uspokojovala jej příjemně, jakoby se byl často za sestru styděl a jakoby lásku Bláhovu pokládal za oběť. S potěšením doprovázel je očima a líbili se mu ve vroucím objetí i v lehkém valčíku.

Pojednou kmitlo se za ním cosi bílého, lehkého, kočičího. Malá slečna Hejduková v bílých atlassatinových šatičkách, s očima černýma a planoucima stála za ním. Bílým krajkovým vějířem dotýkala se jeho ramene a šeptala mu:

„Co děláte? Proč netančíte?“

Obrátiv se rychle, uchopil ji za obě ruce.

„Už jsem se hněval! Ani si mne nevšímate!“

„Teď jsem se vymluvila, že je mi nemožno tančiti, abych mohla s vámi promluvit. Co děláte? Neviděla jsem vás tak dlouho! Proč nechodíte k Jindřišce? Povídala, že máte asi jiné! Ó, vy!“

„Ne, nechodím nikam! Často si vzpomínám, ale není času! Chci jít, připravím se, jdu dokonce — a někoho potkám, který mne odvede!“

„Některá jiná, vidíte!“ zasmála se.

„Někdy . . . jen někdy!“

„Znám jednu, která pro vás nespí!“

„Opravdu? Kterou? Řekněte mi!“

„Ó, ne, darmo byste ji ještě více pobláznil!“

„Vždyť to by chtěla! Prosím vás, která je to?“

„Nepovím, marně vyzvídáte!“

Vilém se usmíval, pozoruje bedlivě tělíčko Zdenčino. Byla graciosní, živá a mladistvě vonná.

„Kdy se zase jednou sejdem?“ otázal se, pociťuje její půvab.

„Nevím, řekněte sám.“

„Nemáte lásky?“

„Ano, chodím s doktorem Kracíkem. Znáte ho?“

„Ano, buhta!“

„Důkladná!“ zasmála se. „Je však dobrák, a dobře se bavíme!“

„Myslíte vzít si jej?“

„Ano, mluví o tom!“

„Jste dnes svůdná, krásná, roztomilá! Chtěl bych vás obejmouti a zlíbat. Věřte mi, nemohu klidně vedle vás stát. Ve vaší bytosti je cosi opojného! Zdenko! Uvidíte, že vykřiknu!“

Rozesmála se.

Vilém ji vzal za ruku a táhl ji k sobě.

„Ne,“ zašeptla, „je sem ze sálu vidět . . . a tamhle taky kdosi stojí, podívejte se!“

„To je taky takový párek jako my!“ odvětil, upíraje na Zdenku žhavý, vábivý svůj pohled.

„Přece se bojím! Pojďme jinam!“

Ohlížela se opatrně po všech koutech.

„Jsem všecken poblázněn!“ řekl Vilém teplým hlasem.

Usmívala se všecka blažena.

„Znáte osobně Kracíka? Mluvíváte s ním?“ otázala se náhle, jakoby si na něco důležitého vzpomněla.

„Ano, velice dobře, chodíváme spolu.“

„Prosím vás, nemohl byste se jej nějak vyptati, co vlastně zamýšlí? Ale chytře, aby ničeho netušil! Chodí se mnou, ale mluví jen takové neurčité věci, není ani horký ani studený, povídá o hvězdičkách, jak je krásné mít oddanou bytost, ale při tom kouká, jakoby se v něm nic nedělo.“

„Však on se rozžhaví!“ zasmál se Vilém, neuvažuje o jejích slovech, ale pociťuje stále zjevněji touhu obejmouti tuto graciosní, malou brunetku. Vyčíhal okamžik, když druhý párek se odvrátil, přitáhl Zdenku k sobě, vzal prudce její hlavičku a dlouze ji políbil na teplá, pootevřená, dechem vonící ústa.

Zachvěla se rozkoší, a malá ňadra její zřetelně se pozvedla.

„Vidíte, kdyby takového něco Kracík učinil! Ne a ne! Stojí jako dřevo, a já potom nevím, je-li ve mně trochu kouzla! Již jsem netrpěliva, a zlobí mne to!“

„Vždyť jsem vám řekl, že je buchta!“

„Prosím vás, vyzvěďte na něm, ale opatrně, co tedy zamýšlí? Chce-li si mne vzít nebo ne?“

„Ano, vyptám se, ničeho nepozná. Snad ani neví, že vás znám!“

„Nemluvíme o vás. A kdy se tedy sejdem?“

„Kdy chcete! Stýská se mi po vás. Neřekla jste tehda Jindřišce, že jsme byli spolu v Zátiší?“

„Ach kdež! Co vás napadá! Nebudu přece na sebe takové věci povídat!“

„Myslil jsem, že vám Jindřiška taky všechno poví!“

„Ona leccos na sebe řekne, ale já přece nebudu povídat na sebe takové hříchy! A teď musím jít! Ještě se uvidíme! Prosím vás, na toho Kracíka nezapomeňte!“

Chtěla odejít, ale Vilém ji táhl k sobě.

„Jste dnes krásná jako Čerkeska! Zdenko! Počkejte! Ještě jednou! A proč jsme tu uvěznění v sále? Proč raději nejsme někde ve Stromovce!“

Postoupili za sloup a dvakráte se políbili.

„A teď s Bohem!“ zašeptla malá brunetka, všecka rozžhavena, a spěchala kamsi sálem, jakoby chtěla s tanečníkem svým zbytek valčíku dotančiti.

Vilém v té chvíli hledal očima paní Pechanovou, bavící se na estradě s čiperným žurnalistou, který jí způsoboval radost maličkými klepy a který ji lichotkami zcela pokrýval.

„Přeje si, aby byla zpráva v novinách o jejích malovaných šatech,“ pomyslí si Vilém s jakýmsi skrytým vztekem.

Vstoupil do sálu a provlékal se po straně do pravého rohu pod estradu, odkud chtěl paní Pechanovou pozorovati. Sotvaže však sem vstoupil, setkal se s paní Holubovou, bavící se s poslancem Plachým, který před ní stál jako voják, s nohama těsně k sobě sraženými a prohnutými. Spatřivši Viléma, poroučela se poslanci a, zavěsivši se ihned do rámě onomu, ubírala se s ním do téže malé, poloprázdné dvorany. Vilém cítil, že se k němu přivinula a že silně jeho rámě k sobě tiskla.

„Dostal jste mé psaní?“ tázala se hned, jak se ocitli mimo hluk.

„Ano, ale nemohl jsem přijít. Celá švanda byla s tím listem. Dostal se matce do rukou, a ta si s ním rady nevěděla.“

Paní Holubová se rozesmála.

„Již doma bylo s tím dopisem plno nehod. Muž stále chodil a říkal: Co zas to píšeš? — Nahlédl mi přes rameno a četl: Milý příteli! — Vyzvídal, až jsem mu namluvila, že píšu Vaněčkovi, spolužáku z konservatoře, který k nám chodíval.“

„On k vám chodíval?“

„Ach, to nic nebylo! Je ošklivý a nudný! Proto jsem to svedla na něj! Muž se nad tím nepozastavil.“

„Všimla jste si tehda v divadle, jak za vámi sedící hezká židovka se mnou koketovala?“

„Ano, znáte ji?“

„Ne. Nevím ani, je-li ten pán její muž nebo nápadník!“

„Je hezká a na mne se velice mračí. A víte, co mi všichni kolem říkali? Kam prý se to stále dívám? Jedna dáma povídala mi o vás po celý večer, co všechno provádíte a s kým mluvíte. Nevěděla, že vás dobře znám a že je mi jedno, s kým se stýkáte!“

„Ale tehda na těch křeslech byly jste všechny dekoltovány, aby pan tenorista se chytil!“

„Aá — o toho nestojím. Vždyť nemá ani času každého si s jeviště prohlédnouti! Pro vás jsem se tak oblékla!“

Po těchto slovech se rozesmála a upřela na Viléma horoucí pohled.

„Prosím vás,“ odvětil, „nenamlouvejte mi takovou věc.“

„S tím tenoristou mne nezlobte!“

„Milostpaní, voják, hasič a tenorista jsou naši nepřátelé!“

„Vy ošklivý!“ řekla a vesele se smála.

„S těmi prohrajeme u dam všechno!“

„Víte, co se mi tehda v divadle přihodilo? Když jsem šla po přestávce po schodech, zastoupil mi cestu hrabě K. a ptal se mne, proč se mu vyhýbám? Vybízel mne, abych přijela do Stromovky. A psal mi pak! Vadí-li mi prý vysoké jeho postavení?“

„A jela jste, kam si přál?“

„Ne. Odmítla jsem. Neměla jsem dosud žádné známosti. Ba i muži se vyhýbám!“

Vilém věděl, že lže, ale mlčel, jakoby všemu věřil.

„Jste krásná, všechno se po vás blázní!“ řekl po chvíli.

„Opravdu, kde kdo,“ počala živě sdělovati, smějíc se stále mezi řečí, „mladý Zikán povídal: Milostpaní, nic falešného na vás není! Víte, co myslel? Velice se pobláznil. Hrabě K. říká, že chůze má je tak zvláštní! A což doktor Nový! Tuhle mne v divadle na chodbě chytil a chtěl mne líbat. Milostpaní, milostpaní — volal — jsem slepý, jsem slepý! Musila jsem jej napomínat, prosím vás, kdyby nás byl někdo viděl. A psal mi, že prý miluju někoho nehodného — myslel vás!“

„Jste omamující dnes!“ zašeptal jí u samé tváře.

„Když jsem se oblékala a byla jsem ještě ve spodní sukni a košili, napadlo mne proběhnouti se pokojem! Má služka — Fanka, však ji znáte, povídala: Milostpaní, vy máte tělo, kdybyste běžela Prahou takhle, jak jste teď, běželi by všichni muži za vámi, a mohla byste je všechny odvésti Bůh ví kam! Jen ženské by tu zbyly!“

Vilém hleděl jí stále do očí a usmíval se.

„Těšil jsem se na vás!“ řekl, upadaje do jejího kouzla.

„Vy, zdá se mi, mluvíte s Rokosovou?“

„Já? Ne. Nelíbí se mi, je neslušná!“

„Vidíte, taky to říkám. — Prosím vás, pojďte do sálu, aby si nás nikdo nevšiml, je po tanci, lidé přicházejí.“

Zavěsila se, a vstoupili mezi promenující. Ocitli se za Miladou a Bláhou, kteří si vyprávěli o svém čistém štěstí.

„Ta dívka je má sestra,“ řekl Vilém paní Holubové.

„Ta růžová? — Je krásná . . . ovšem, vaše sestra!“

„Předtančila!“

„Opravdu? A ten pán?“

„Je její studentská láska. Právník Bláha, člen výboru dnešního plesu.“

„Pro Boha!“ zvolala náhle. „Tamhle stojí doktor Nový!“

„Mně to nepřekáží.“

„Je žárlivý jako Othelo.“

„Odvedu vás na estrádu, a při tanci se opět sejdem ve dvoraně. Musíme se domluvit na schůzku!“

Souhlasila. Odvedl ji k panu Holubovi, který se velmi živě bavil se starostou pražským. Po chvíli však viděl ji procházeti se sálem s doktorem Novým, jenž byl všečen červený a velice důrazně jí domlouval. Jak se zdálo, neposlouchala jej, a oči její zvědavě bloudily kolem. Kdosi jí šlápl na vlečku, tak že se při kroku až shýbla. Smyslné, krásně růžové rty její zlostně se sevřely.

Vilém bavil se hned s tou hned s onou slečnou, ale netančil. Nejraději odváděl je do dvorany, kde bylo méně lidí a kde nebylo tak hlučno.

Paní Řetovská jej pozorovala, jak pobíhá, jak vyhledává očima své známé krasavice, jak je stále roztoužen, jak se dává strhnouti brzy tou a brzy onou, a mimoděk přišly jí vzpomínky na zemřelého muže. Četnější a četnější příběhy, téměř zapomenuté již zabarvovaly se a životněly před jejíma očima. Neviděla Viléma, ale viděla svého muže, který se synovi zcela podobal; skutky jeho jakoby se probouzely, slyšela jeho hlas, cítila jeho lehkomyšlnost, viděla jeho veselé oči. Ze všech rozčilujících chvil, ze všech rozporů, ze všech jitřivých skutků jakoby jen zvláštní zahořklá nálada zapadla teď do jejího nitra. Co tehda muž činil, bylo nepochopitelné, hrozné, ale tytéž skutky, činil-li je syn, nezdály se jí takovými. Teď jakoby zůstaly i z mužova života jen světlejší stránky. Co jí bylo teď jeho zamilování do krásné paní správcové, jež nosila na krku červené korale, když jeho tělo rozpadlo se na venkovském hřbitůvku? Jak by se mohla ještě nyní rozčiliti proto, že tehda vypátrala schůzku jeho s hezkou kuchařkou staříčkého doktora? To vše dávno zarostlo kvítím marnosti a dávno vyrovnilo se tichem vyhaslých vášní. Vzpomínala teď na vše jako na zcela krátký sen, jehož příjemné chvíle teprv nyní přihlašovaly se u jejího srdce. Bylo jí i líto, že muž její zemřel, že nevidí dnes Miladu a Viléma, a že mu nebylo popřáno dočkati se stáří, kdy prost vášní byl by se stal nejlepším člověkem. A ač se stále těmito vzpomínkám bránila, ač byla na plesu, kde kvetla radost i tanec, kde se mládež opíjela láskou a staří radostí z dětí svých, ač zvučela bystrá hudba, šustilo hedvábí, a svítily vroucí oči, ona přece pozorovala své přešlé manželství a měla dojem jakési lítosti, již nebylo možno ani postihnouti ani označiti, jakési představy moře, které bouřilo, zmítalo se, hučelo, a nyní při pokojném večeru se ztišilo. Paní Řetovská zcela zjevně si teď přiznávala, že přikládala mužovým slabostem veliké důle-

žitosti, jaké dnes nemají. „Bože, co jsem se naplakala pro tu černou Zuzanku, která za ním chodila jako slepá,“ myslila si s mírným úsměvem, „a ona chudák jako on se v prach již proměnila! Proč jsem tehda nevěděla, že všechno pomine? Proč jsem muže nepolitovala, že jej vášeň hubí? Proč jsem ho týrala a mořila? Však si tu slabost přinesl na svět jako Vilém. A jak byl hezký a milý! A jaké oči měl!“

Chtělo se jí spáti a v těchto mrákotách při šumění hudby a tance rozestíralo se jí nitrem přešlé manželství jako utišená bolest, jež je nyní nenasytně milá. A opět ji napadlo, jak vroucně by si přála, aby byl muž živ, a aby mu ukázala obě jeho krásné děti. „Už by byl taky šedivý!“ povzdychla si, a bylo jí čehosi nejasného líto.

Poněkud se vzpamatovala, když jí Vilém ukázal paní Pechanovou, o niž mnoho slychávala od Štěpánka. Pozorovala ji se zvláštním zájmem a divila se, jak se tato dáma bavila, jak se vodila s pány a jak všecko za sebou strhla. Nemohla se ani nasytit její zvláštní půvabností, nenuceností a přece ve všem milou odměřeností. „Někdo je již tak milý,“ pomyslila si o ní, „že vše, co činí, zdá se příjemné a slušné!“ Těšilo ji i to, že sousední dvě dámy se stejným nadšením paní Pechanovou pozorovaly. Usoudily, že toleta její je nejvkusnější a nejkrásnější.

XV.

Když se Hana Pechanová i její muž se všemi známými pobavili, a když se Pechan z pozornosti, aby způsobil ženě nevinnou radost, obratně o to postaral, aby všichni referenti zvěděli podrobnosti o krásných hedvábných šatech s malbami předního malíře, když jim vysvětlil, kdo komponoval bohatý brilliantový šperk, a když se s paní na všech stranách ještě ukázal, aby nikdo z referentů nezapomněl, připravili se k odjezdu. Hana, ač vždy poněkud nespokojena, v této chvíli byla rozzářena. Cítila, že se toleta její líbila, že vynikla, jak si přála, a že zůstává dojem nejpriznivější. Vycházela ze sálu s úsměvem, napřímená, děkujíc na všechny strany klonícím se pánům. Zavěsila se v rámě mužovo a vzdalovala se s ním po schodech do dolejších místností. V takové chvíli byl Pechan na pohled plný síly a mladosti. Bývalé jeho světáctví se na krátko očím světa probarvilo. Povečeřili ještě, vypili láhev vína a opustili Žofín.

Jeli ve vlastním kočáře. Pechan opatrně uložil vlečku bohatých šatů své paní. Letěli Ferdinandovou třídou.

„Vyřídil jsi panu Kalašovi o těch krojích?“ otázala se jej.

„O jakých krojích?“

„Již nevíš? Řekni tedy rovně, že jsi zapomněl! To je vždycky tak, prosila jsem tě přece!“

„Zítra tam dojdu, nestarej se! Že půjčíš slečnám historické kroje! No! Zítra ráno to vyřídím! Vždyť víš, že nikdy nezapomenu a že ti všechno zařídím, jak jen si přeješ!“

„Půjdeš-li tam tedy zítra, zastav se, prosím tě, u malíře Červenky, aby prohlédl mé šaty, nezničilo-li se něco. Ať přijde odpoledne o třetí

hodině, ano? Ostatně řekni, aby přišel k svačině. V kolik hodin chceš vyjít?”

„O deváté. V deset mám schůzi finanční komise.“

„Prosím tě, expeduj mi taky všechny ty věci v předpokojí připravené, zejména ty dva telegramy.“

„Tys je dosud neposlala?“

Pechanová se podráždila.

„Což se i o expedici mám starat? Čí je to starost?“ prudce řekla a vzdorně se napřímila. „Vždycky mi telegramy odnášíš. O to druhé ať se postará Anna!“

„Prohlédnu si to zítra, jsou tam jakési krabice na poštu!“

„Ano, víš přece, že posílám panu Štětinovi tvé staré šaty!“

„Nerozčiluj se, vždyť ti nic nevyčítám. Zítra ráno všecko zařídím.“

„Prosím tě, Slávo, nezašel bys ještě k paní Jelínkové a nevyřídil jí, že jsem si na ni na Národní Besedě vzpomněla a že k ní brzy přijdu? Máš to na cestě!“

„Což — na cestě to právě není, ale zajdu tam tedy.“

„Mohl bys jí vzít ten balíček v kuchyni připravený. Slíbila jsem jí trochu mladých okureček, nikdy je v lednu nejedla!“

„Je připraven?“

„Anna o něm ví. A prosím tě, abych nezapomněla, když pan Červenka přijde k svačině, zajdi k cukráři, aby mi poslal totéž jako včera. A taky u uzenáře se zastav, aby poslal šunku k čaji. Prosím tě, Slávo! Nezapomeň na nic! Ne abys mi zase zítra řekl jako dnes, že jsi na něco zapomněl!“

„Na nic nezapomenu!“ dodal poněkud již unaveně.

Umlkli. Paní Pechanová vzpomínala na ples. Chtěla se rychle vymaniti z rozmrzelosti, kteráž na ni padala a která jí byla po radostném večeru dvojnásobně nepříjemnou. Všemi smysly utíkala dojmům, které ji očekávaly, snažíc se vyvolati si teplé rozechvění i opojení, jež jí na dnešním plesu zaujaly. Představovala si vše znova, od okamžiku, když vystupovali po schodech, když se viděla v zrcadle v lehké, radostné své chůzi, když se poprvé přehlédla od bílých střevíčků až do plavých vlasů, a když v tomto zrcadle zahlédla několik pánů s bílými náprsenkami, stojících u schodů před vchodem do sálu. Vzpomínala na společnost na estrádě, na pochlebné poznámky a na barevný obraz v sále nahromaděné mládeže. Všichni páni, jak se u ní střídali, zjevovali se jí v živých barvách. Kladla si v duchu otázky, který byl hezčí, a co bylo na kterém zajímavého? Tato hra líbila se jí neobyčejně; věděla s velikou určitostí, jaké měl ten vousky, jaké onen lalůšky u uší, jaké měl třetí oči, jaké čtvrtý vlasy? Srovnávala je v těchto podrobnostech s neobyčejnou pozorností, jakoby osud světa na tom závisel, měl-li jeden podlouhlejší oči než druhý, byly-li prsty jednoho tenčí než druhého, a měl-li který rty červenější než ostatní. Nečinila však toho jen proto, aby se těmito podrobnostmi stále připoutávala k obrazu plesu, jehož nechtěla ztratiti, ale i z jakési snahy rozeznati povahy oněch pánů. Věřila, že oči, nos, uši a zejména ruce prozrazují vnitřní život člověka. Ale při všech těchto vzpomínkách na šumivý, vonný a veselý večer

neustále cítila stíny nudného života svého. A nebyla již veselá a rozzářená.

Pechan byl rozmrzen, tím snadněji rozmrzen, že bylo v kočáře tma, a že se nemusil aspoň ve tváři přemáhati. Rozmrzení jeho bylo totéž, jaké cítil každého dne, každé chvíle. Povšechně dalo by se říci o tomto stavu jeho, že byl unaven, že mladá bytost, s níž musil udržovati krok, šla příliš rychle. Jako člověka staršího rmoutilo, že nejde pro něj pomaleji, a myslil si: „Je bezohledna, vždyť nejsem student.“ Ale ona si zase myslila: „Proč není čilejší, já přece nemohu chodit jako stařena?“ Rozmrzení dosti si podobné vznikalo u obou, ale mladé paní neubližovalo příliš. Pechan po všech starostech, jež naň na druhý den složila, po plesu, kde se pozdrželi déle, než byl zvyklý, měl pocit tísně. Z tohoto stavu únavy vznikalo ono rozmrzení. Vyčítal, si, že je sám vším vinen. „Proč jí trpím takové věci?“ myslil si. „Proč jí posluhuju? Proč jednou nezlomím takové rozmary?“ Ale sotvaže si tyto myšlenky připustil, cítil, že se mu vysvětluje vlastní chování velice prostě úzkostí, aby nic ztřeštěného neprovedla, aby neskočila s okna, aby se neotrávila, a aby strašně neplakala. Tímto výkladem rozmrzení jeho ještě vzrostlo. Přišly myšlenky, které často přicházely, odsuzování sama sebe, že se oženil. Jako krásný sen volnosti jevil se mu opuštěný jeho život vdovecký, když si sedával ve svém pokojíčku, čítal si a hrával na klavír. „Kde je to všechno štěstí?“ myslil si. Současně s tímto steskem po zapadlé volnosti vznikal jiný sen, touha, aby se ještě jednou mohl k takovému životu vrátiti. Zdálo se mu, že by omládl, že by byl okamžitě velice šťastný i spokojený. V té chvíli se až ulekl myšlenky, kdyby po druhé ovdověl, že by se snad zase pomátl a zase se dal svést pošetilými pocity, jimiž nás příroda podskočila. I jal se s puntičkářskou podrobností vzpomínati, jak se stalo, že se po druhé oženil. Hledal, kdy mu poprvé přišlo na mysl změnití svůj klidný život. Až nepochopitelným zdálo se mu, že se neoženil dříve, ba že jej nikdy nenapadlo ani starati se o nevěstu. Proč tedy učinil ve čtyřicátém sedmém roce tuto hloupost? Jak se taková touha vehradla do jeho srdce? Proč se ubránil druhé ženitbě již třikrát? Bylo již vše jako hotovo, a byl tehda mladým, třicetiletým mužem. A nebyly nevýhodné ty partie! Když se tehda ubránil, proč se neubránil nyní? Proč tak dlouho žil svobodně, když nezmoudřel? Proč váhal, když první, mladinká a bledounká žena, mírná a laskavá jako ovečka, byla tak dokonalá, že zanechala v něm vzpomínky jako sen, a když ze svého, pouze rok trvajícího manželství neměl ani jediné nepříjemné vzpomínky? Toto první manželství dnes zdálo se mu býti opravdu pouhým snem, tklivým, neprožitým snem. Nuže, proč se ve třicátém roce svém (čtyři roky po smrti ženině) po druhé neženil, když druhá nevěsta byla příjemná a bohatá, když věděl, že je manželství krásné možností a když i otec jeho, tehda sestárlý i nad hrobem toužil, aby zvětšil jmění a převzal veliký obchod jeho s jižním ovocem? Proč tedy jezdil po Itálii, Španělsku, Francii a Rusku, když byl pro obchod určen? Vše bylo již jako rozhodnuto, když pojednou zatoužil po pohodlném životě a otci svým odporem jen stáří zatížil? Proč se všeho

vzdal, ženitbě se vyhnul a po smrti otcově žil vdovství své pohodlně jako domácí pán? A když tak žil, proč po šestnácti letech se pobláznil a oženil? Myslíl o tom usilovně, a zdálo se mu, že rozeznal vznik svého skutku. Čím byl starší, tím raději oči jeho viděly mladší a mladší ženy. Jak shasínala jeho vášeň, zachraňoval její plamének přiléváním oleje mladosti. Často jej napadala myšlenka, že je dosud v srdci mlád, ale že potřebuje i ženy mladé. Živější a živější touha rodila se v něm nějak ještě světa užití. A tu poznal slečnu Nešverovu. Teď věděl, že jej tehda prohlédla a že usilovala státi se jeho ženou, jenže tehda si myslil pravý opak. Jak se mu poněkud přiblížila, jakoby mu ihned utíkala. Dovedla, bůh ví jak, probuditi v něm touhu, ba stesk jakýsi, jakoby byla takovou bytostí, která by mohla hasnoucí jeho vášně znova vyvolati, znova oživiti. Teď se již nemohl domyslíti, co se mu tak velice líbilo? Vzpomněl si, že byl všecken pobouřen, když ji poprvé doprovázel, a když se naň usmála. Proč se mu nelíbila skromná některá dívka, proč ho okouzila tato mladá kráska? Sám tehda věděl, že je příliš živá, ale i v tom vězelo tajemství, že se mu vetřela do srdce. Vzpomínal si, že se všecken změnil, že ožil, omládl, že se strojíl po modě, že byl veselý, hovorný i galantní, a tak ještě více věřil zázračnosti lásky. Minulý život zdál se mu fádni. Počínal věřiti, že toto oživení, toto obrození potrvá, a ženitba nejevila se mu jako starost, ale jako osvěžení. Když tuto změnu postřehly dvě vdané sestry jeho, rozčílily se a jaly se kaziti jeho sny. Teď teprv rozeznával, jak daleko již navykl myšlence oženíti se. Sestry jej roztrpčily a rozmrzely. Nejprv se rozhodl, že s nimi do smrti nepromluví, a podezříval je, že si přejí po něm děditi. Později však pochopil jejich starosti a rozhodl se získati jich pro slečnu Nešverovu. Vyličoval ji přiznivě, chválil její srdce a namluvil sestrám, že se na ně stále ptá, že se na ně těší a že jim říká „naše drahé tetičky“. Kdykoli nyní lítoval, že se oženil, vždy se ulekl obou sester, jejich pohledu, jejich kývání hlavou, a vždy se rozhodl, že se nikdy ani jim ani světu nepřizná. A tak vždy, kdykoli mu pohrozila výstředním skutkem, ulekl se a ve všem se jí podrobil.

(Pokračování.)

L. KUBA:

Na slovanském Araratě.

(Dokončení.)

Seděli jsme za soumraku na lavičce před farou, když ze zahradních dvířek kdosi vyšel, přes dvůr kráčel, nás pozdravil a vyšel vraty do vsi.

„To je občan ze sousední vsi,“ vysvětluje můj hostitel. „Mají to kratší přes naši zahradu, která je stále otevřena.“

„I v noci?“

„I v noci.“

„A což ovoce?“ Jeť veliká zahrada samý ovocný strom.

„Toho se nikdo ani netkne.“

Takové jsou zdejší poměry.

Z dále cosi silně bzučelo a hučelo.

„To je ‚parník‘ (parní stroj), poznáváte? U vás též se asi mlátí hodně strojem, že? U nás napořád. Jen já jsem zpátečník. Nedovedu se s mlaticí rozloučiti. Lidé si více vydělají, a mně je to tak milejší.“

Cosi důvěrného, společného víže tu všechny spoluobčany; jsou jako jedna rodina, jež se co možno každý týden všecka sejde. Za pohanských časů to byly „wjecce“, jež Srby o svátcích shromažďovaly, dnes to jsou služby boží křesťanské. Tu je kostel nabit, neboť i osady přifařené dostaví se v počtu co nejhojnějším, a fara uzamčená se stane mrtvým domem, protože i hospodyně i služka přítomny jsou bohoslužbám.

Za to potom nastane na faře ruch. Předplatitelé přicházejí si pro týdeník lužický, v předsíni pro ně uchystaný, jiní jdou navštívit pana probošta, jakožto svého příbuzného, kmotra, nebo přítele, nebo jej jdou žádat o radu, anebo posléze — což není právě nejhorší — zvou jej na křtiny, svatbu, rodinnou hostinu, „kermušku“ (posvícení). Všichni jsou rádi viděni, všem dle možnosti vyhověno, všichni, chtějí-li se zdržeti, pohostěni.

Divil jsem se, jaké množství časopisů se ve Wotrově odebírá.

„Ano, náš lid dost čte,“ dokládal pan probošt! „Vůbec jsou dobrými Srby jako všichni katoličtí Srbové.“

A přišli jsme na velice zajímavé thema, na poměr jednotlivých vyznání vůči lužické národnosti.

Je to zvláštní. Všech Lužičanů je asi 164.000, z nichž jen 11.000 katolíků a ostatní protestanti. A přece sami protestanti nám řeknou, že katolíci mají nikoliv poměrně, ale absolutně větší podíl na všech počínech srbského národa. Přiznával to nebožtik Smoleř (protestant), a vyznává to nepokrytě dr. Muka, který též není katolík. A platí to nejen o literárním ruchu, pracovní horlivosti, ale též o neústupnosti lidu vůči germanisaci. O malém katolickém okršku je na příklad známo, že

od nepamětných dob se žádná obec neponěmčila. O protestantských nelze to říci.

Že katolické osady jsou vůči poněmčení téměř nedotknutelné, toho jedna z příčin je jasná. Protestantism vydává se a platí za německé tak říci národní vyznání, a protože připravuje půdu germanisaci, stává se úpornost katolicismu bezděčným a samovolným pomocníkem srbské národnosti.

Reformace vůbec velice zklamala. Srbové kdysi od ní čekali mnoho, a nedostali ničeho. Majíc za zásadu, že se má kázati lidu jazykem jeho, vzbuzovala u Lužičanů naděje, že poskytnuta bude příležitost, aby se vychovali i duchovní a učitelé srbští. Ale čirý opak se stal. Protestantští duchovní byli jen Němci, a za učitele musil Srbům stačiti obuvník nebo kovář. A to nelze říci o katolicismu. Tu duchovní byli vždy Srbi. Sám velký poněmčovatel a nepřítel Slovanů Ota I. založil v Magdeburku již na konci minulého tisíciletí školu, kde se měli mniši slovansky učit, aby to s křesťanstvím šlo spíše ku předu, a mišenští biskupové rovněž se občas dost horlivě v tom směru přičiňovali.

Ale třeba by protestantism o Srby se pranic nebyl staral, nestačilo by to na vysvětlení řečené výše záhady. Na katolické straně veliký vliv má totiž pražský lužický seminář, na Malé Straně ve století osmnáctém ode dvou bratří lužických založený a nadaný, v němž tráví mladíci srbští po dobu studií gymnasiálních a theologických. Je přirozeno, že má pro ně veliký význam, když poznají český národ, naučí se většinou česky, když vzbudí se v nich vědomí slovanské; a protože naše situace je vlastně velice podobná situaci jejich, seznámi se hned se svou příští úlohou a obdrží bezděky hned náležité pokyny.

Když naopak duchovní protestantští vzdělávají se v Němcích, musí se objeviti potom odpovídající tomu mezi obojím duchovenstvem rozdíl. Ale protože každý z protestantských mladíků prožije mládí normálního německého studenta, nutno dvojnásob vážit si oněch, kdož cizinou neoslepeni a nezakoupeni zůstávají svému rodu věrni.

Tito pak jdou bez předsudku ruku v ruce s příslušníky vyznání druhého. A tu ukazuje se nový, krásný rys lužické povahy, náboženská snášelivost. Horník — katolický hodnostář — byl Smoleřovi druhem nejvěrnějším, jemuž ochotně i z finančních nesnází pomáhal, pokud odměřené jeho prostředky k tomu stačily. Stejně hluboký a opravdový poměr víže Muku s Hermanem, a matiční schůze, kde se stýká tak veliký počet duchovenstva obojího vyznání, netrpí ani v nejmenším tímto rozdílem.

Významnost tohoto jasného bodu vysvitne nám náležitě ovšem teprv tehdy, když uvážíme neobyčejně vyvinutý náboženský konservatism lužického národa. Je religiosní dle našich pojmů až do krajnosti, ale protože mu neschází i mravní toho všeho podklad, je navzájem loyální a tudíž i snášelivý. O odpadlíka nestojí ani jedna ani druhá strana, a že by se mohl katolík státi evangelíkem nebo naopak, nikomu ani do hlavy nevstoupí.

Hluboký, opravdový cit náboženský pod vlivem konservativní povahy lidu má v zápětí, že náboženství sloučeno je nerozlučitelně se

životem lidu a jeho národnosti, jinak řečeno, je zde vše čistě a ryze konfesionelní. U nás v Čechách navykli jsme si v posledních létech slovo „konfesionelní“ stotožňovati s přehnanými snahami katolického kléru a stavěti je jako opak vůči snahám pokrokovým a vzdělávacím. Abych nešířil klamný a nepravý názor o Lužických Srbech, musím upozorniti na to, že náš výklad slova „konfesionelní“ nebyl ani správný ani úplný. Že vlastní konfesionelní stranou v Čechách byli vlastně vždy evangelíci se vším svým zařízením a všemi snahami, toho jsme si mýlkou nikdy nevšimli. A protože jsme naše protestanty vždy zvláštní láskou vyznamenávali, jistou přednost jim dávali a právě za největší vzory pokroku milovnosti považovali, ačkoli vše u nich těsně spojeno s jich vyznáním náboženským a dle něho řízeno, domnívám se, že mi bude dovoleno i o Lužických Srbech přes veškeru jejich konfesionelnost mluvit jakožto o národu velice pokročilém a pokroku milovném.

Ve skutečnosti je srbský sedlák v celých Němcích sedlákem nejvzdělanějším, nejintelligentnějším. Nad německého vyniká už tím, že zná jazyky dva, a německy že mluví jazykem spisovným. Odebírá dvojí časopisy, dvojí knihy čte, dvojí kalendáře kupuje. Čistotou a vzhledem vyniká řeč srbská zejména nad českou. Výstavná hospodářství jsou většinou břidlicí kryta a odedávna všecka jednopatrová. V horním patře je řada světnic, vlastně pokojů, naplněných výbavami pro dcery. Dvory čisté, úpravné, chlévy rovněž. Strojů nejnovějších hojně se užívá, ale při tom, zůstáváje v zásadě bytostí konservativní, pracuje hospodář hlavně sám se svou rodinou. Je to dle mého náhledu neobyčejný pud, jenž dobře lužickému rolníkovi radí, kde se má svého držet a kde se má sejíti s dobou novou. Ta okolnost jej činí zámožným, třebaš ne velebohatým, a při všech hospodářských krisích chrání jej před úpadkem. I nejbohatší z nich drží se starodávného bontonu a ve svátek přepásá se — modrou, čistou, nažehlenou zástěrou, ve které hosty vítá a přijímá. V této skromnosti předčí rolníka našeho, jenž přepych mate si s pokrokem. Účelnost a užitek naleznou u lužického sedláka vždy otevřenou mysl, a abych na maličkost ukázal — není hospodářství, kde by nebylo bicyklu. Potkali jsme dokonce jednou selku — rozumí se v kroji, neboť jiných není — ana statně šlape dvoukolku.

„Khwaljen Jezus!“ zdraví nás se stroje.

„Do wječnosće,“ odpovídáme s pěšinky.

To jela zvát do vsi kmotru na křtiny, jak jsme se později dověděli.

Ostatně nemíním přeháněti a dokládám, že sám můj průvodčí, pan Herman, byl překvapen tímto výjevem. Selku na kole ještě neviděl.

Bylo to cestou do nedalekých Kašec, kamž jsme byli pozváni na studentskou „kermušku“, t. j. schůzku, hostinu, „posvíceníčko“.

Pan probošt se těšil na to. Má rád mladé lidi, rád je vidí veselé, se bavící, a vzal hned s sebou zpěvník.

Byli jsme hospodářem a celou rodinou vřele uvítáni. Všichni nám tiskli přátelsky ruce, a přítomných asi dvacet studentů jalo se mne pozdravovati většinou po česku.

Jsou to chovanci pražského lužického semináře.

Všední kroj hornolužický

Chystají se brzo zase k odjezdu do Prahy a těší se na ni. Mají nás Čechy, vůbec jako všichni Lužičané, rádi. Ostatně nevím proč. Nechci tím ubírat velikých zásluh našeho českého čestného Lužičana, pana Adolfa Černého, jež se do této nepatrné stati nikterakž vměstnati nedají, proč se toho ani nedotýkám — ale pokud se historie týče, nemají opravdu příčiny k nám lnouti. Mimo onen moment, jenž téměř do praehistorie sahá, kde se spojil Samo s panovníkem jejich Der-
vanem (630) proti říši franko-germanské, je málo styků mezi Čechy a Lužici, za které bychom se nemusili — rdít. Když Boleslav Chrabrý ve svém věhlasu a hystrozraku poslal syna svého Měčislava s poselstvem do Prahy, aby knížete Oldřicha vyzval ke spojenství proti Němcům a z jich područí pomohl Slovaný Polabské osvoboditi, zachovali jsme se divně. Poslové byli utraceni, princ byl jat, a bratr Oldřichův Jaromír vypravil se na pomoc Němcům. Boleslav sice zvítězil nad oběma, ale naše hanba je tím větší. Teprv Karel IV. zachoval se lépe, ale nikoli jako panovník český, nýbrž jako císař německý. Vida hrozné zacházení s porobenými Slovaný, ve zlaté své bulle kázal, aby s nimi bylo lidsky a spravedlivě jednáno a jazyk jejich aby byl uznáván. Ovšem že to málo vydalo vůči staletým tradicím, o kterých sami němečtí kronikáři vypravují, že Slované bývali do otroctví prodáváni, že nesměli svědčiti, s Němcem soud vésti, řemeslníkem nebo měšťanem se státi. Svazek politický s Čechy*), od Jana Lucemburského až po válku třicetiletou trvající, Lužici prospěl pramálo v kterémkoliv ohledu, a co se týče stanoviska slovanského, nemá už docela významu nijakého. Živlem vládnoucím ve městech byli Němci, šlechta rovněž většinou poněmčena a lid — vlastní slovanský živel — dle ducha doby nebrán v úvahu. Naopak, když sem přišli Taborité, aby se pomstili Lužici za účast v taženích křížáckých, odnesli to tito nevinní jejich slovanští bratři. — Za Vladislava Jagiellonce udála se malá epizoda, která však jen svým smutným koncem stojí za vzpomínku. Nedostatek kněží a učitelů totiž přiměl stavy lužické, že ve městě Lubiji zřídili gymnasium, načež jeli do Čech, aby si od krále českého svolení k otevření vyžádali. Obdrželi je v Hoře Kutné, ale nežli se domů vrátili, budova shořela, a tak zmařeno uskutečnění plánu toho pro vždy. Teprv zase r. 1560 se dovídáme, že se do Budyšina dostal za probošta Jan z Leineutritu, Čech, rodem z Olomouce, též polsky znající, jenž se o srbské kazatele staral a Srbům přál. Pak přichází vznik lužického semináře v Praze, při čemž jsme nikterakž zúčastnění nebyli. A konečně objevuje se veliká postava našeho Palackého, jenž při své návštěvě Lužice r. 1845 radil ku založení Matice. Rady té Jan Smoleř s druhými horlivci uposlechl, a tak vznikl ústav, jenž je srdcem národa lužického. Tlukot jeho je neklamným kriteriem, dle něhož možno měřiti živoucnost lužických Srbů. Všechna jeho zdravá krev se tu shromažďuje a nezdravá očisťuje.**)

Michal Horník se za to památce Palackého odvděčil. Docílil toho, že zdejší (budyšínská) Čechové založili spolek pode jménem našeho historika.

*) O Přemyslovcích (1136—1254) vůbec nemluvě.

**) Matiční dům nový bude letos z jara dostaven a otevřen.

Toť — pokud vím — vše, co nás Čechy s Lužičany dějinně a kulturně poutá, mimo velikou a dosud nedoceněnou činnost pana Adolfa Černého. Jestli k nám bratři Lužičtí přece lnou, je to cit výhradně platonický, pro nás jedině závazný. Měli bychom se zaň hledět odměnit. Je k tomu dvojí příležitost: návštěvu Lužice a styk s pražskými srbskými studenty. Můžeme si tedy vybrati dle svých poměrů a možností jedno, druhé, nebo obojí . . .

Ale abych se vrátil k naší kermušce. Vždyť nás toho tolik zde čeká! Stůl plný ,tykanců' (koláčů), káva nalita, likéry přichystány a čeká se jen, až pan probošt usedne.

Ale on dříve vítá mládež krátkými, vřelými slovy, v nichž není jediné fráze, jediného naduřelého výrazu, a přeje jí hojného zdaru pro rok příští i všechny další.

Pak se zasedlo k uchystaným hodům, jež střídaly se se zpěvy.

Měsíc stál vysoko na obloze, když jsme se vraceli domů. Pan probošt byl v růžové náladě. Velice k tomu přispívala čarokrásná noc, rozkošná pohoda. Vzpomínal na časy, kdy i on byl v Praze. Bylo to před lety padesáti.

„Ale tenkrát jste nemluvili v Praze česky ani tak mnoho ani tak dobře,“ obrátil se na mne s úsměvem svým dobráckým, neboť to neměla býti výčitka, nýbrž jen omluva, že on se tu nenaučil česky tak dobře, aby ještě dnes mluvití dovedl, třebaš nezapomněl docela.

Ovšem byla to divná doba, hrozná, mrtvá. V Čechách bylo ticho, Havlíček v Brixenu umíral, naši lepší lidé byli v žalářích a ve vyhnanství, a kdo byl na svobodě, nesměl ceknout, a také toho ani nedovedl.

Ale co nařikám? Jako by u nás kdy bylo bývalo podstatně lépe nebo podstatně hůře! Jakoby vůbec na celé té ploše neobyčejné, již osud Slovanům k obývání svěřil, kdy slunko pořádně a trvale vysvítlo! Jakoby člověk všude nebořil se do bezedné bařiny naší slovanské bídy! Opakuju: bezedné, leda by mohla býti jedna bída dnem druhé. Neboť nerada se u nás vyskytuje ojedinele. I v té Lužici jako by nebylo dost na strádání, k němuž odsouzení jsou Srbové! I tu musí se nám odhalovati obraz jiné ještě ubohosti naší.

„Umíme my, katoličtí duchovní, často polsky, což nám je někdy ku prospěchu,“ vyprávěl mi jednoho dne pan probošt. Ale kdo by se těšil, že tu dojde na potěšitelný nějaký obrázek slovanské vzájemnosti, teprve by se zklamal. Týká se to slovanského lidu dělného, jenž „do Sas na práci“ chodí. Nazývají se tam prostě „Sachsengängři“. Jsou to hlavně zedníci a nádenníci; a v posledních letech organisovány velké výpravy dělnictva polního. Němec vše, jak známo, hned organisuje. Neboť bez metody a soustavy nebylo by Němce. Jeho agenti jdou do Haliče a království polského, a odtud tisíce našich lidí přivezou. Cestou odehrávají se děsné výjevy. Neboť obstarávání výpravy dvou nebo tří tisíc lidí, pokud se týče potravy a noclehu, není jednak lehké, jednak ani lhostejné se stanoviska peněžního. V Němcích konají se s lidem naším pravé trhy, pokud podnikatel už předem neměl určité objednávky. Dle žádosti hospodářů pošle se tam a tam tolik a tolik

takových a takových kusů: hochů, děvčat, žen nebo mužů. Teprv potom pošle se objednavateli i listina, ze které se doví také, koho dostal. Do té doby věděl jen, co dostal. Na lužických vsích mnoho najde se služebných polských dívek, jež takovým drsným způsobem mají příležitost poznati druhý slovanský národ. Je pochopitelné, že hospodář dostane někdy osobu na zdraví zničenou, podlehlou strážní cestovní, nepotřebnou.

„Osud takové osoby je hrozný,“ vyprávěl pan probošt. „Hospodář dostane pacienta místo dělní síly, a je přirozeno, že neochotně činí nešťastné osobě ošetřovatele. Ta ke všemu nezná ani jazyka, je zcela opuštěná, zanedbaná, a jediná smrt je to, jež jí prokáže kus přátelské služby. Byl jsem nedávno v kruté zimě povolán k takovému děvčeti. Jak bylo šťastno, když ode mne aspoň slyšelo slovíčko, jemuž rozumělo! Brzo po mém odchodu skonalo. Kdo byla, ani jsme nevěděli. Pochovali jsme člověka bezejmenného.“

Ovšem v takovém případě je poškozen liferant Němec, jenž vázán je zárukou, neznámo mi, jak velikou . . .

Začal bych o veselejších předmětech, o křtinách, na něž byl pan probošt pozván do Haslowa, dvě hodiny vzdáleného (rodiče dotyčné on oddával a až dosud všechny jejich dítky křtil), ale tam setkal jsem se se svým starým známým, panem Jurijem Libšem, autorem nejlepší srbské „Syntaxe“, farářem v blízkém Bačonu, a ten rovněž za krátko — v hovoru o polštině, kterou horlivě pěstuje — vyprávěl mi, jak často se mu skytá příležitost ku polské konversaci. A byla to zase příležitost téhož osudného druhu . . .

Vůbec výlet do Bačona a Haslowa, na něž jsem se těšil, byl mi zdrojem malých radostí. Pan Libš, jež jsem si po letech přál viděti, už léta churaví, a třebas poslední dobou choroba jeho povolila a on nalézal se na cestě uzdravení, je přece jeho vzezření vůči obrazu, jež jsem si z mladých let zachoval, zarážející. Pan Libš byl tehdy junák, v něhož Srbové velké naděje kladli. Bohužel obtížná služba a ještě více choroba tohoto velenadaného muže zdržely od práce ode všech toužebně čekané.

Teprv večer, když za čarovného měsíčního osvětlení jsme jeli domů, jsem přišel do nálady jasnější. Jela s námi paní učitelová Wotrowská s dcerou, paní velice hovorná, plná temperamentu, pravá Srbka, od hlavy k patě. Obě dámy byly jako vždy v srbském kroji. Je z velice bohatého rodu, dcerku měla poslední leta v pensionátě. Balík, jež s sebou měly, vztahoval se k odbytým křtinám. Nebyla to snad výslužka, bylo to něco důležitějšího. Její dceruška byla novorozeněti kmotrou, a jako taková musila míti kroj k obřadu tomu příslušný. Nosíť se Srbkyně při každé příležitosti jinak.

Musil jsem sličnou dívku pochváliti, že jí to kmotrovství opravdu roztomile slušelo, a paní učitelové dal jsem tím příležitost, aby projevila svůj odpor proti šatu „německému“. Není divu, že pevné, leskle vyžehlené tvary srbských životů, stuh a sukni, mihotající se pestrými barvami jako kaleidoskop, jsou jí nade vše. Srbka vypadá ve svém kroji pevná, pružná. V šatě „německém“ nikoli.

Sváteční kroj vdaných žen.

Mimochodem podotýkám, že svak její, F. Řezak, dvorní kaplan v Drážďanech, je známý i u nás překladatel „Babičky“. —

Blížila se doba mého odjezdu, a já byl zván, buď abych zůstal až do 6. října, nebo k onomu dni přijel. Nemohl jsem učiniti ani jedno ani druhé, ač nerad. Toho dne se každoročně odbývá u pana Hermana schůze „Lužičarů“, to jest lidí o časopis „Lužici“ zasloužilých. Pan probošt je poslední desetiletí jejím nakladatelem, t. j. nese deficit s časopisem spojený, a výročně v tu dobu kolem sebe shromáždí i nynější i bývalé její spolupracovníky. Tu přijede dr. Muka z Freibergu, Andrický, Bart, Libš, z nedalekého Budyšina přibudou hosté, a tichá fara Wotrowská obživne a rozezvučí se cinkotem pohárů.

Nezůstal jsem, ale poslal pozdrav telegrafický, a celý den na „Lužičary“ vzpomínal.

Je to ironie osudu. Pád Slovanů Polabských je vlastně totožný s historií výbojného křesťanství. Pokorné a láskyplné nauky Proroka nazaretského zmocnily se trůny světské, mocní panovníci užili ho jako řetězu vůči těm, jež podrobili se chtěli, jako smrtícího palcátu vůči těm, kdož podrobili se nechtěli. My Slované jsme křesťanství v tom smyslu malými díky vázání, Slovanům Polabským pak znamená jen hrob, záhubu.

Nyní, po tisíciletích, snaží se zde jeho výkonné orgány — duchovenstvo — napravit křivdy spáchané. Nutno to s díky vzíti na vědomí. Ale nemožno se zdržeti poznámky, že je to přece již dost pozdě. Z těch přecetných milionů našich lidí zbylo necelých dvě stě tisíc. Luticové a Obodriti zmizeli zcela, ze Srbů zbyli Milčané — nynější Hornolužičané — a Lužičané — nynější Dolnolužičané, jež nyní úhrnným názvem Lužičtí Srbové jmenujeme.

O Bodrcích čili Obodritech udržovaly se až do posledních našich dnů zvěsti, že jsou lidé, kteří jazyku tomu ještě rozumějí, ba jím i mluví. Na lüneburské pláni je řada vesnic, jež s pýchou wendskými se nazývají. Dr. Muka přede dvěma lety se sem vydal a konal tu podrobné a důkladné studie v matrikách, aby záležitost tu jednou pro vždy rozluštil. Výsledek jeho bádání zní, že zde kolem r. 1750 jazyk náš zanikl na dobro. Nedorozumění, jež vniklo do knih vědeckých a úředních statistik doby nejposlednější, vzniklo tím způsobem, že lidé sami nazývají se Vendy a tudíž i jejich severoněmecký (plattdeutsch) dialekt „vendským“. Jsou ovšem v nářečí elementy slovanské — dr. Muka v tom ohledu přivezl si v zápiskách mnoho krásného materialu — ale je to přece jen němčina, co se tu wendisch nazývá. Oni podali se dříve než druzí Polabané, oni již Jindřichu Ptáčníkovi pomáhali společně s Čechy válčiti s Boleslavem Chrabrým a Srby.

A tak dnes jen Lužičané nám zbyli. A to jen v počtu malém. A nebýt jich hrozného, tvrdošíjného zápasu, úporného a vysilujícího, nebylo by dnes ani těch. Dějiny jejich, jak je zachovali němečtí kronikáři, jsou jediným proudem slovanské krve, jedinou velikou cestou křížovou, tím bolestnější, čím více zpoutaný řetězy svými zmítal. Hrdinství Srbů přiznávají sami jejich odpůrci, a ze všeho vysvitá, že jen nedostatek sjednocení, dohody, byl toho příčinou, že se neosvobodili. Kdykoli

tlak zvenčí byl tak hrozný, že je přinutil ke společné vzpouře, vždy dovedli své vrahy vyhnat, zapudit. Scházely jim jen věhlas a prozíravost vůdců. Bylo to tím snáze, že bojovníky byli Srbové vzácnými. Vzpomínka na jednu z nejjasnějších dob jich gigantického zápasu — dobu Boleslava Chrabrého — zachovala se dokonce v písni lidu po dnešní dobu:

Serbja so do Němcow hotowachu,
słowčka pak němscy 'šće *) (ještě) njemóžachu.

Swoje sej (si) koniki sedłowachu,
swoje sej wotrohi připinachu.

Swoje sej mječiki připasachu,
do pola runeho zjězdžowachu.

Prěnikróć na wojnu wučahnychu,
wulke tam dobyće wudobychu.

Hdyž bě to zhonił (zvěděl) tam kral tón (ten) jich wjerch (kníže),
dał je jich wšitkich wón (on) před sebje přinć (přijíti).

Wšitkich wón jara (velmi) je wukhwalował,
do svojich wojakow wšitkich je wzał.

Druhi kroć na wojnu wučahnychu,
wulke tam dobyće wudobychu.

Hdyž bě to zhonił tam kral tón jich wjerch,
dał je jich wšitkich wón před sebje přinć.

Dał je jich wšitkich wón zwoblekać,
do samoh' čorlacha čerwjeneho.

Třeći kroć na wojnu wučahnychu,
wulke tam dobyće wudobychu.

Hdyž bě to zhonił tam kral tón jich wjerch,
dał je jich wšitkich wón před sebje přinć.

Dał je wón kóždemu ryzy konja,
hišće tón swětły mječ k zejhrawanju.

Tento jich wjerch nebyl nikdo jiný nežli Boleslav Chrabrý a oněmi „Němci“, mimo skutečné Němce, byli Bodrcové a — české pluky našeho populárního knížete Oldřicha. Jeho paní byla jak známo výborná pradelna. Tím divnější, že zůstaly po jejím muži tak ošklivé skvrny v české historii.

Pak ještě r. 1116, týráni do bezkonečna, vzepřeli se Srbové, zdvihli a vzbouřili, a sice tak důrazným způsobem, že ni jednoho Němce mezi nimi nezůstalo mimo rytíře ve hradech. Dvě léta to Němcům trvalo, nežli se opět usadili Srbům v týl. Od těch dob je zde ticho. Sice brzy na to (1136—1254) čeští panovníci s přestávkami ovládali Lužici, ale tito naši dobří Přemyslovci, „deutsch gesinnte Fürsten“, jak o nich s libostí němečtí historikové mluví, byli as ku malému prospěchu našim slovanským bratřím — stejně jako nám.

*) ć se rovná našemu f, po případě t.

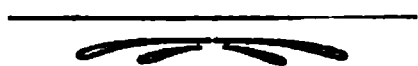
Pak to šlo s kopce až po dobu dnešní, až po přítomný stav. Je těžký, ale v jednom vyniká nad dobu minulou: duchovenstvo, jež dříve přišlo sem a pracovalo jako pomocník vrahů, stojí nyní s lidem jakožto jeho nezdolný přítel. Vděčíme lužickým kněžím za to. Tak jim to sluší . . .

Podobni Noemovi, opatrně a bedlivě střeží archu lužického národa na slovanském Araratu, s nímž Horní Lužici srovnávám. Vody ale ještě neodpadávají, a holubice puštěné nevracejí se s ratolestmi, budícími naději v obrat k lepšímu. Ale víru neztrácejí a doufejme, že ji nikdy neztratí.

* *

Sedal jsem v Biskopicích (Bischofswerdē) do vlaku, abych Lužici opustil. Ale nežli jsem se oddal svým osobním záležitostem a starostem, jimž jsem kráčet vstříc, připomněla mi stanice tato zajímavou vzpomínku z lužické minulosti. Stal se tu 15. července 1568 veliký zázrak. Co v celých Němcích až dosud zdálo se nemožným, podařilo se tu onoho dne Srbovi Blažiju Wujovi. Stal se tu měšťanem. Už jsem výše se zmínil, že to nebylo dovoleno slovanským autochtonům. Z pravidla vznikala dvě města vedle sebe, t. j. vedle německé osady i srbská.

Ale Wuje to stálo 100 tolarů!

IN. ARNOŠT BLÁHA:

Proč si lidé nerozumějí.

(PŘÍSPĚVEK K PRAKTICKÉ PSYCHOLOGII.)

Homo homini aenigma. Člověk člověku jest záhadou. Odtud ten každodenní zoufalý boj slov, ten neúprosný, krvavý zápas stanovisek, který zaviněn jest nechápáním. Neboť slovo samo o sobě neznamená nic, leč ve spojení s tím, kdo je vyřkl, kdy a proč je vyřkl; nemá síly, vytrženo i s kořeny z půdy — duše, na níž vyrostlo, nemá barvy, leč v určitém, individuálním duševním prostředí, nemá krve a života, leč ve spojení s určitou povahou.

Jinak jest hlasem mrtvých, „světlem vyhaslých hvězd“, nepochopitelnou a tajemnou závětí zaniklých a zapadlých kultur.

Jest prázdnou, prchavou bludičkou všem, kdož nechápou, smutným zářením, o němž se neví, odkud vypramenilo, a jež pověřčivým a nevědomým otřásá bojácnou duší a budí v ní roje podezření a matné domněnky —

A lidé si nerozumějí, poněvadž trhají slova z duší těch, kteří mluví, a nedovedou či nechťejí uznati příčinnost hned při jejich vzniku, zastavují jejich vývoj na počátku —

Na základě těchto vytržených a oddělených slov vidí jedni v druhých propasti.

Slovo jest zrcadlo, v němž odráží se nebe — duše mluvícího. Ale málokterí vidí v něm jako v zrcadle — neboť mnoho jest krátkozrakých a mnoho dalekozrakých.

Jsou dvě kategorie lidí mluvících —

Jedni — přílišní syntetikové — mluví jako proroci a věšci nesouvislými slovy, jejich řeč pohybuje se zdánlivě v logických skocích. Je vede jediná myšlenka, jediný cíl. A jako rychle sestavili neanalyticky — to znamená často skoro nekriticky — neboť jsou to duchové příliš syntetičtí — prvky v jediný celek a dali jim gravitaci k jedinému bodu — tak nyní též svůj názor reprodukuje, tak pak též jedná. Jejich řeč nepohybuje se v jediné, plynulé čáře, nýbrž v řadě nespojitých bodů. Neboť jim nejedná se o tu plynulost čáry, ale o čáru vůbec, t. j. jim nejedná se o to, aby krásně, elegantně a usmívavě se vyjádřili, ale aby vyjádřili svůj názor. Slova jsou jim vedlejší, myšlenka hlavní; proto jsou jejich slova osamocená zdánlivě — a jejich myšlenky nespojují se harmonicky a logicky — ale zase jen zdánlivě. A jsou-li to básníci, mají hluboké a velké myšlenky, ale nejistou a nepřiléhavou formu, a je-li jejich projevem jednání, mohou to být lidé poctiví, ale při tom hranatí a hrubí — čili dobré jádro v drsné a nevzhledné sloupce. — A jsou-li to malíři, jsou to impressionisté.

Ale lidé povrchní, kteří je vidí, slyší a posuzují, vidí u mluvících jen nelogičnost slov, u jednajících jen jejich drsnost a nemotornost, jejich neestetickou slupku, u malířů jenom záplavu skvrn. — Oni neproniknou za slova k myšlence, jejímž slova jsou záhadným zářením, oni nedojdou až k jádru, jež slupka skrývá, oni nedostanou se za skvrny k náladě, neboť jsou povrchní —

Těm mluvícím, jednajícím, malířům atd. jest přirozeno tak mluvit, jednati, tvořiti, oni tečkami a body označují své dílo, a jen duch opravdovější, vážnější a hlubší a, ještě lépe řečeno, duch zase syntetický spojuje ty body zase v kontury jasné a zřetelné — a chápe — Duch úzký, pohodlný a mělký vidí jen malicherné, nic neznamenantající, aneb docela jiného znamenající, domýšlivé body —

Proto si lidé nerozumějí, neboť jsou mnozí krátkozrací a nevědomí.

Jsou jiní duchové — příliš analytičtí — kteří shromažďují mnoho slov, a nedocházejí k větám, kteří léta se připravují, a zmeškají pak svůj rozhodný čin. Jejich láskou jsou detaily, jejich zálibou krása slov, v jejichž záplavě utone často myšlenka. — A není to u nich vždycky nedostatečnost. I toto množství slov trpí u nich gravitací, i tuto krásu a vyciselovanost formy nese u nich myšlenka, často myšlenka ušlechtilá, vzdušná, krásná, andělská. Ale ztrácí se v motýlích krajkách tisícerych ozdůbek a ozdob jako v mlze, hlas její, melancholický, a snivý, zaniká jako hlavní melodie, přehlučená průvodem — barva její a čistota ztrácí se v křiklavosti a eleganci mnohých rouch.

A lidé zvyklí odsuzovati pláč a nechápati bolest, jež ho vyvolala, lidé, vidoucí jen to, co vidí, co oslepuje a trhá zrakem, nepochopí, že

ta slova, ta krása, ty barvy jsou na něčem, k vůli něčemu, pro něco. Báseň jest jim spoustou slov špičatých a ostrých, po případě broušených a méně broušených, neboť jsou zvyklí házet ve svých nejduchaplnějších hovorech slovy jako kameny, dobrý skutek, vykonaný za okolností pro ně podezřelých, jest jim reklamou, pýchou, štrébrotstvím — —

Neboť oni nevidí dobré snahy upřímné duše, která stojí za tisíce-
rými malichernostmi vnějšku, v jakých libují si duchové příliš analyticti.

Tu jsou dva tábory — Synthesa, a proti ní nevědomost, a na druhé straně Analýsa, a proti ní zase nevědomost —

V prvním případě proti duchům příliš synthetickým stojí ti, kteří nechápou tajemství, kdož nedovedou porozuměti napověděnému, polo-
zakrytému, kdož neumějí prohlédnouti rouškami a závoji, kdož nepo-
chopí význam čárek a vykřičníků — !

Na druhé straně proti duchům příliš analytickým stojí ti, kdož nedovedou rýžovati zlata, kdož nedovedou bez bázně a úzkosti potopiti se do hlubokých vod a lovit tam perly. Oni pohrdají „spoustou“, neboť není utvořena podle jejich maličkých, šosáckých zákonečků, dle nichž oni tvoří, pro ně massa je pohrdání hodnou, neboť oni milují jen půvabné čtverečky a hladounké kruhy —

Ovšem, jest třeba býti spravedlivým.

Někdy ku př. básník synthetický obětuje příliš své vidině, ne-
vyjadřuje se dosti jasně a riskuje tím, že nebude pochopen. Ty body,
jimiž naznačuje cestu za svým cílem, jsou příliš od sebe vzdáleny,
tak že nemožno od jednoho dohlédnouti k druhému. A obecnstvo
a kritika ztrácí možnost utvořiti si jasné kontury jeho básnické
koncepce —

Jindy zase básníci příliš analyticti, ku př. tím, že provedou obraz
až do posledního odstínu, že ze své ideje vyčerpají a vyssají takřka
všechnu šťávu, že nenechají nic neuhodnuto, stávají se suchými a
trudnými. Neboť, kdo čte, chce s básníkem znova básnit, chce jíti dále
po cestě, již naznačil, chce dále pronásledovat obrazy a přirovnání
i tam, kam básník dále za nimi se neodvážil. A proto takoví básníci
běrou sami dílu svému zábavnost, neboť neponechávají čtenáři možnost
fantasie a připravují ho o jeho vlastní tvůrčí radost. Neboť i čtenář,
jenž dovede pochopit, jest do jisté míry básníkem —

To by se dalo stopovati ve všech oborech umění.

Totéž jest v životě, neboť i život jest umění, nebo aspoň měl
by býti naším uměleckým dílem. Život jest pole, kde každému, i nej-
menšímu, naskytá se příležitost býti umělcem. — A kdo pozoruje život,
vidí, jak těžké jest toto umění, a jak mnoho jest umělců neuzna-
ných — — — V životě jest mnoho těch, kteří odsuzují z nevědo-
mosti. Nepochopí se příčina činu, nebo se nevidí až k ní — a pak,
málo kdo umí jíti až za čin — za dílo. — Proto tolik podezření,
tolik zášti, tolik polemik. — Co se tu žluči vyplývá, jak utvrdlá jest
tu půda zápasem a rozrytá zase válečnými vozy! Co tu času zmařeno,
co energie zničeno, co chvíl otráveno, co nocí promarněno — z ne-
pochopení —

A země nešťastná čeká den ze dne smutněji a den ze dne nedočkavěji a beznadějněji na velikou, slavnou, vším otřásající píseň Lásky a Míru —

Rozhoduje v případech svrchu uvedených často povrchnost (ať již nemluví o sobectví a nedůtklivosti — neboť toto oboje spadá do první kategorie) —

To je právě to, že každý vyjme z cizího jednání tu viditelnou část, z cizí řeči jen tu slyšitelnou část, vytrhne ji z její půdy, oddělí od jejího pozadí, ulomí od jejího základu. — A pak tuto část vřadí, vklíní do svého vlastního názoru, přiblíží ji ke škatulkám své společenské cudnosti, své sociální citlivosti a nedotknutelné humanity, porovná s paragrafy své vlastní zkušenosti — a pak dělá soud — vlastně podezření —

Tomu se říká strannictví, jež může býti i nevědomé i úmyslné. Je-li nevědomě, jest spíše nepochopením —

Někdo napíše knihu a někomu ji věnuje. Ten někdo, jemuž kniha jest věnována, jest ku př. vlivný pán. — A teď přijde soud. — Proč by ji byl věnoval? To jistě chtěl míti protekci, dostat stipendium, peníze — moc peněz. — Neboť soudce ví, že tak mnozí již udělali, že by třebaš on také totéž udělal. — Co na tom záleží, jestli onoho básníka k onomu „vlivnému pánovi“ poutaly jiné vztahy, což na tom záleží, že tento fakt věnování knihy neposuzuje se ve spojení s úmyslem básníkovým —

Ale to tak bývá, že příliš mnoho vidí ti, kdož vidí málo —

Dojem takového soudu jest stejný — ať již byl učiněn úmyslně, zlomyslně, či nevědomky. Morální cena ovšem není stejná —

Atd. — — —

Je málo těch, kteří vystoupí nad své názory, nad své předsudky, kdo zapomenou svého vědění. Je málo těch, kteří vyjdou ze sebe, aby viděli jiné. Většina se dívá jen okem, slyší jen uchem!

Jedná se mi zatím jen o nevědomost —

A tu je potřebí více, abych tak řekl, praktické psychologie, a bude více porozumění a také odpouštění. — Tu je ethický význam psychologie.

Psychologie spojí v celek, odůvodní, objasní a -vysvětlí, čeho ucho neslyší, čeho oko nevidí. Neboť jest jisto, že mnozí nedovedou čísti v tajemných určeních a posláních, jaká slovům a činům dává duše —

Jisto jest též, že velikou vinu starého barbarství a mechanického pojmání člověka nese nevědomost, tak jako na druhé straně jest jisto, že moderní rozkvět psychologie dal podnět k širokému se rozvětvení a zmohutnění dnešního lidumilství, t. j. k chápání vnitřních, psychických bolestí, k respektování důstojnosti lidského, t. j. duševního ve všech. Zase a zase dlužno tu vzpomenouti psychiatrie, jejích rozsáhlých úspěchův a její nesmírné sociální důležitosti —

Tu jest sociální a zároveň paedagogický význam psychologie — — —

Proti příkladům naivní nevědomosti stojí i příklady úmyslné nevědomosti. Tu se jedná o přetvářku, která jest úmyslně špatnou synthesou. Sem náleží překrucování v polemikách, jež jest úmyslné zařazování jistých vytržených částí do jiných škatulek, ku př. slov na jiná pole významová.

Sem náleží neupřímnost a do jisté míry i společenská etiketa. Vidíme přece ať již v sobě, ať již v jiných za tu masku — neboť jest velice průhledná. Stačí jeden společností úmyslně určený bod, aby dva nepřátelé zapřisáhli na sebe se laskavě usmáli, ač kolem nich zeje do daleka a široka pole zášti a hněvu —

To by vedlo ostatně příliš daleko. Dnes jsem jen chtěl říci, proč si lidé nerozumějí, že si totiž často rozuměti nedovedou, a že v tomto ohledu praktická psychologie a více poctivosti leccos by dovedlo vy-
léčiti a napravit — — —

M. JAHN:

Světlý paprsek.

SVÁTEČNÍ LEGENDA.

(Dokončení.)

Odhodlal se ku třetímu,
soudě, jestli tento selže,
pak že není cesty jiné
pro tu lebku zatvrzelou,
nežli podle platných řádů
potrestat ji, zpokutovat
horkou lázní z olova.

Zatím, co byl Toma vyšel
na lov sobě v husté hvozdy,
chystal Roman pokus třetí:
ze skříně, jež plna zbraní,
šavli vyňal damascenku,
po níž Luka tolik toužil,
ale raděj oželel ji,
jenom aby mládce Luku
zvábil zase ve svůj střed.

Luka vešel. Na podlaze
damascenka modře svítí,
vykládaná drahokamy,
se zlacenou rukojetí.

Před ní sedí šedý Roman,
záluďným se dívá hledem
na Luku a zrak mu vábí
k drahocenné damascence
a tak praví potutelně,
s vychytralým úsměvem:

„Nuž, jak se ti, brachu, líbí
čistá moje damascenka?
Takové ni paša nemá,
jak je tato, ale poslyš:
damascenka bude tvoje!
Dej mi děvů Serafitu,
jak jsi slíbil před nedávnem.
Cò tím ztratíš? Hle, ta šavle,
po níž toužil's tolik roků,
za jediné jenom slovo
na vše časy bude tvá!“

Luka mlčí. Hledí k zemi
na blýskavou damascenku.
Jako pramen řeky křivý

svítí na něj chladná ocel,
krásně rytá umnou rukou,
na okraji heslo nesouc,
které možná koran půjčil,
ale hlavní — z rukojeti
vstříc mu planou krví jasnou
rubíny, jichž tady hojně,
fijalové ametysty,
smaragdy i safír něžný —
vše to v jednom krásném ladu
stáčí se mu před zraky.

Hle, ta skvostná damascenka,
o které snil po tři roky,
na niž myslel při lenutí,
která se mu ve sny pletla,
provázela jeho kroky —
má být jeho! Jenom slovo
jestli podá Romanovi,
odnese ji v celu svou.

Hledí dolů na zbraň lepou
v divuplném oslepení,
až mu taje slovo na rtech —
ale v tom jak blesk mu kmitlo
duší jméno: Serafita! —
a hned ústa zamkla se.

Rve mu duši dvoji vichr:
jeden chladný od severu
z ledovce té damascenky,
jenž ho láká v život starý,
chmurný, mračný jak noc tmavá,
druhý slunný, teplý z jihu,
jenžto koru lednou taví
a mu v duši obrozenou
sází luzné, černé květy
nových vůní neznámých.

Postřeh' Roman jeho zápas,
blyskl okem a pak řekl:

„Hoj, ty mlčíš, brachu tajný?
Či již tobě málocenna
tato skvostná damascenka,
o nížto jsi tolik blouznil,
anebo již srdce tvé se
přichýlilo v slepém bludu

k oné křehké holubičce?
Pak by, věru, neškodilo
připomněti tobě sliby,
jež tě vážou těsným poutem
ke družině Romanově,
a pak líti na tvou zrádu
dobré koule za tepla.“

Pochopil teď Luka jasně
chvilí vážnou a pak řekl:
„Hodinu chci k rozmyšlení,
pak ti řeknu pevné slovo,
starý výře — svoluješ?“

Kývl Roman hlavou šedou:
„Dobrá, ale pomni slibu!
Škoda je tvé mladé hlavy —
vol si jednu ze dvou cest! . . .“

VI.

Běží Luka ve svou celu,
strašně bledý, v jednom zmatku,
hledí v oči Serafitě,
která chápe, že tu běží
o krok velký, důležitý,
s bázní hledíc neskonalou
na Luku, jenž vrh' se k oknu,
hořce vzlykal a pak rázem
sklesl k nohám Serafitě
a tak mluvil úpěnlivě:

„Serafito, vážná chvíle
na nás čeká. Z nás dvou jeden
musí býti obětován,
jak chceš: mne či sebe vol!“

Zbledly líce Serafitě,
ale k slovu našla sílu:

„Oč se jedná, Luko milý?
Snad z té strašné, hrozné tísně
spolu východ naleznem?“

Vypravuje Luka chvatně
o svém boji, který správně
vystihl ten lišák Roman,

vypravuje o té šavli,
skvostné šavli damascenské,
tři roky jak po ní toužil,
jaký zápas v něm byl tuhý,
když ji shlédl na podlaze,
a čím hrozí strašný Roman,
pohrdne-li damascenkou —
vše řek věrně Serafitě
a pak s lačnou duší čekal
na rozhodnou odpověď.

Serafita zamyšleně
hledí v jeho bledé tváře,
jež se chvějí nepokojně,
a pak takto mluví pevně:

„Dám se v oběť místo tebe,
ale za to jen tě prosím,
bys mi splnil dvojí přání:
této noci že z té skryše
prchneš jistě, nežli z lesa
zazní sladká píseň ranní,
a pak začneš nový život,
po druhé, že dáš mi v ruce
pistoli, již uschovám si
v zaňadří — neb, až ti šavli
podá starý, vilný Roman,
ukončím já svoje žití.
Ano, chci ti býti věrna,
až po výdech poslední!“

Zamyslí se Luka vážně,
pohlédl na Serafitu,
ale k slovu nedostal se.
Ovšem, srdce jeho tálo,
měklo, jak by z vosku bylo,
neboť v duši Serafity
viděl onu velkou lásku,
která chce se obětovat,
ale přece zůstat věrna.
Ne, v té duši — myslí sobě —
krásnější jsou drahokamy
nežli na té damascence,
nabízené Romanem.

Jedno však přec tíží Luku:
má svou duši zablácenou

neřestí a hříchů kalem
spojit s duší Serafity,
v níž se zračí nebe čisté
jak svit slunce blahodárný
v čisté hlati křišťálné?

Cítí ono strašné břímě,
které tíží jeho duši,
touží, by je mohl shodit,
jako plavci v době bouře
přítěž házou do moře.

Chvilí váhal, a pak takto
chvějně mluvil k Serafitě:

„Ty bys chtěla se mnou jíti,
spojiti svou čistou ruku
s touto dlaní loupežníka,
na níž tolik stop je krve,
která z této černé země
k Bohu volá o pomstu?“

Hleděl v oči Serafitě,
v oči vlídné, milosrdné,
které v jeho duši lily
důvěru a prominutí,
a pak sklesl k její nohám,
jal se líčit s hořkým srdcem
viny, kterých dopustil se
za tři léta, která prožil
v Romanově družině.

Serafita naslouchala
s dechem skoro utajeným
zpovědi té hrozné, strašné,
měříc onu černou propast,
v níž se Luka sřítíl dávno
se svou duší seskvrněnou
zločinem a proviněním,
že v té duši sotva zbylo
jak dlaň jenom čisté místo,
kde by se moh' ujat aspoň
dobra kvítek jediný.

Vydechla, jak po snu strašném
procitla by na den bílý,
aneb jak by odvrátila

oči svoje ulekané
od obrazu černé duše —
a tu váhá, jak by stála
před milníkem na rozcestí.
Pochybuje, zda snad možno
spasit Luku, spojit se s ním
svazkem lásky na vše časy —
však hle, co se právě děje
s křehkou duší Lukovou.

U nohou jí v pláči leží,
hnusným červem nazývá se,
zemi líbá, kterou třisnil
lidskou krví tolikráte.
Strašná lítost jako vichr
burácí mu srdcem, ňádry,
a jak příval z očí jeho
tekou horké slzy k zemi,
aby smyly rudé stopy
dřívějšího života.

Serafita hledí na něj,
lítost láme její duši,
útlejší než révy stonek,
a pak takto mluví k němu:

„Povstaň, Luko. Jako láskou
přišlo na svět vykoupení,
tak tvá duše obrodit se
může zase skutky lásky,
a pak i v tvou duši vejde
pokoj, který marně hledáš.
Věř, že vejde, pevně doufej,
za paprskem lásky světlym
vřelou duší lačně spěj!“

Slyší Luka tato slova,
slyší, ale nepovstává,
až se bouře v jeho duši
utíčila — tu pak hlédl
vděčně v zraky Serafitě,
které světlem divné krásy
vábily ho z propasti.
V tom už k němu Serafita
shýbla se a políbila
Luku v čelo zarosené
na znamení smíření.

S polibkem tím cítí Luka,
jak by padla s jeho duše
sporá částka hříšné viny
v šera noci bezedná.

Vstal a myslí na Romana,
neboť v malé pouze chvíli
rozhodnout se všecko musí,
má-li spasit Serafitu
a s ní sebe — a co myslí,
hlavou jeho prošlehl mu
nápad časně uzralý.

Chvatně řekl Serafitě:
„Na jiný jsem východ přišel,
sečkej chvíli, nežli přijdu,
vše se jinak rozhodne!“

Pravil a pak bral se z cely,
nechav samu Serafitu
v nejistotě, smrti horší,
s okem jasným vešel pevně
před Romana, zadíval se
na blýskavou damascenku,
jakoby ji sobě zvolil,
a pak řekl řekl Romanovi
krátce: „Hle, jsem rozhodnut!“

Zajiskřil svým okem Roman,
ale mžikem, než se nadál
tento lišák opršlý,
sáhl k pasu Luka mrštně,
vyňal pistol, namířil ji
pevně k srdci Romanovu
a pak spustil.

Rána houkla . . .

V krvi ležel Roman šedý,
škubl sebou jako krahuj
sestřelený s modrých výší,
skřípl zuby, ale Luka
rychle běžel v celu zpátky,
horce objal Serafitu,
šept' jí v ucho sladce: ženo!
vzal jí ruku a pak rychle
tajnou chodbou bral se z trosek
s ustrašenou Serafitou
na slunečný, bílý den . . .

VII.

Týden šla už Serafita,
s Lukou šla už týden celý
stále k jihu, stále k moři,
neboť Luka plán si smyslí,
že si najmou chatrč chudou
někde blízko břehu moře,
on že sobě zjedná bárku,
bude lovit mořské ryby,
s dravým živlem rvát se bude,
hotov strádat, lopotit se
a tak prostřed nových lidí
nový život započne.

Ale stále slabší, křehčí,
mdlá se brala Serafita
v dál po boku Lukově.

Šli den ze dne, bez oddechu
hvozdy mračně zšeřenými,
kde jen chvějný světla paprsk,
jemný, krásný, duhovitý
padal na mech a v něj květy
tkal tak umně, divotvorně,
údolimi v dál se brali
s bystřinami stříbrnými,
podél šedých obrů skalních,
podél rušných, bílých měst.

Serafita vázla v kroku,
zesmahla a zhubla strašně,
a jen oči ještě plály
poslední snad nadějí.

A jak ptáče unavené,
které z jara v domov letí,
padla skoro v půli cesty,
zemdlena a podlomena,
ale Luka zachytil ji,
v pasu objal, k zemi schýlil
v osamělém údolí.

A teď viděl rudou stopu,
kterou v cestě nechávala,
viděl nohy zkrvácené,
ostružinou rozbodané

a pak hlédl v kalné zraky,
kde se lámal slabý odlesk
hasnoucích už zřítelnic.

K pramenu ji v loktech dones,
něžně jako svoje děcko,
nohy omyl, skráně horké
ochlazoval svěží rosou,
ale křehká Serafita
točila jen po něm zraky,
dýchajíc, jak mroucí lupen
zachvívá se s jesení.

Nyní, zdá se, Luka chápe.
Naklání se k Serafitě,
v líc jí hledí, šeptá zticha
slova lásky, ale marně —
Serafita nevzbouzí se,
jak by spala těžkým snem.

Posléz, jak by všecku sílu
sbírala v svá malá ústa,
k Lukovi tak promluvila:

„Luko milý, chvíle přišla
nenadálá, nečekaná.
Síly moje zemdlévají,
srdce moje v tluku slábne,
a v mém oku mlha siná.
Nedoжду, kam toužili jsme,
k šumícímu břehu moře
ale zde v tom květném dolu
mladou hlavu uložím.“

Luka schýlil hlavu v dlaně,
plakal strašně v těžkém hoři,
neb měl ztratit Serafitu,
dříve nežli vlny moře
pozdravily jejich kroky
slavným šumem, svobodným.

Serafita ještě zřela,
jak se bledý Luka chvěje,
a tak v posled promluvila:

„Nelkej Luko, u mohyly
nekončí se lidské žití.
Za tím během jiná země

otvírá se našim zrakům,
země, v nížto není hoře,
není slza není strastí,
kde se duše shledávají,
aby žily život nový,
život, jenžto útrap nemá
ani marné, plané touhy,
která zde nás pořád šálí,
neb tam vládne pokoj boží
pod sluncem té věčné lásky,
která nikdy nehasne.

Luko milý, chvíle moje
sečteny jsou, ale možná,
že vše dobře tak se děje.
Snad že pro svou lásku ke mně
zapomněl bys na svou duši,
která musí pracně projít
ohněm lásky obětavé,
projít chladem odříkání,
aby došla odpuštění
spasným křestem pokání.

Poslyš, co ti ještě řeknu:
Až já zemru, tam se vrhni,
kde je třeba živé lásky,
v službu dej svou duši celou
nešťastným a strádajícím,
trpícím a opuštěným,
a pak i v tvou duši vejde
pokoj, který's dosud hledal,
pokoj velký, divuplný,
jehož tady nikde není,
až tam . . ."

Rázem utichla.

Chtěla ještě říci slovo,
ale jazyk neměl síly,
jenom oči svitem jasným
na Luku se obrátily,
a pak ústa zavřela se,
v oku shasla vlídná záře,
a jak ptáče s podvečerem
za pahorky modré mizí,
tak též její bílá duše
odletěla čistá, volná
k mírným, tichým oblakům.

A v tom zazněl na klekání
zvonek zvuky stříbrnými
ze vzdálené zvonice . . .

Klečí Luka v němém bolu
u zesnulé Serafity,
která teď se podobala
časně sklané liliji.

Líbá její chladné ruce,
v tvář jí hledí, v nížto pokoj
sídlí velký, nekonečný,
tak jak byla její slova,
ježto choval ve svém srdci
jako odkaz drahocenný,
který splněn býti musí,
má-li jeho duše přistát
u zálivu jiných světů,
kde mdlé duše unavené
čeká po všech strastech mír.

Dlouho seděl v hoři Luka
u své drahé Serafity
a pak hrob jí vyryl větví,
natrhal jí vonných květů,
pokryl jimi její tělo,
pochoval ji pod javorem
a pak s lící pochýlenou
bral se tichem údolí . . .

Tři dni bral se stále k moři,
až pak večer na soumraky
doplížil se ke klášteru
na šedavém štítu skály,
odkud rozhled rozvíral se
na široké valné moře,
v jehož vlnách zlaté slunce
se dnem navždy zapadlo.

Však než došel ke klášteru,
ptal se lidí na setkání
na klášter a jeho mnichy,
na život, jak tam jej vedou,
a tak slyšel na své uši,
v klášteře že otcové jsou
vlídní, mírní, dobročinní,
kteří lidu pomáhají
slovem, radou, skutkem dobrým,

léčí rány duše, těla,
že jich kroky doprovází
vděčné lidu žehnání.

Umínil si pevně Luka,
že se dá v ten tichý klášter,
sluhou bude otců věrným,
s nimi pak že bude sloužit
nejmenším svým bratřím v Kristu
v zapíravé pokoře.

Stanul večer pode branou,
oddechl si a pak tloukl
jako poutník unavený,
jenžto hledá tichý nocleh,
na kovanou bránu, pevnou,
až se v posled otevřela,
a mdlý poutník vešel tiše
v asyl duší ubohých . . .

VIII.

Uplynula léta mnohá
v moře času nedohlubné . . .

Černý mor se krajem šíří,
strašný jako metla boží.
Slunce denní, luna bledá
vidí zmírat starce sivé,
nemluvňata, silné muže,
které mor svou náhlou ranou
zachvacuje v poli, v lese,
v chatách jako na pomoří.

Bije chudé, bije možné,
bije všechny bez rozdílu
náhle, zrádně, bez rozvahy,
neb, jak pověst vypravuje
bílá panna přišla v kraje
a svou zbraní kosí všude
neúprosně lidské plémě,
ve všech koutech sobě berouc
bohatou a hojnou žeň.

Strach a hrůza vládne v lidu.
Do hor prchá, kde kdo může,
aby ušel smrti morem,

ba sám převor jedné noci
prchl tajně, beze sledu
ze strachu před bledou smrtí,
ostatní pak mniši v bázni
rovněž v celách krčili se
před zkázou, jež v tváře mroucích
děsná tiskla znamení.

Jediný však sluha starý
nebojí se rány boží,
chodí stále středem zkázy,
těší choré, zmírající,
s péčí zbožnou klade v zemi
těla morem schvácených.

Až se diví staří mniši
odvaze té, s jakou kráčí
sluha v ústret nebezpečí,
jakoby jej morná kosa
nesměla snad zasáhnout.

Ale přece jedné noci
v klášter přišel do své cely
se znaveným, chorým tělem,
v němžto byla nákaza.

Přišel, prosil úpěnlivě
nejstaršího otce z mnichů,
aby sluchu k němu sklonil,
že chce Bohu účty klásti
ze hříšného života.

Vyslech' prosbu zbožný otec,
v chudé cele slyší sluhu,
který před ním otevíral
strašnou, černou minulost.

Zachvělo se srdce mnicha,
jakby stálo nad propastí,
kde se jednou nezachytil
ani světla paprsek.

A přec tato bludná duše
našla jasné boží světlo,
chodila v něm tolik roků,
dobrem, láskou vykoupila
ze drápů se hříchů černých,
že jí nyní rozhřešení
nebylo lze odepřít.

A než dořek' otec vážný
vlídné slovo odpuštění,
sluha mroucí v jasném zření
vidí nyní před svou duší
zjevy jakés nezvyklé:

Slyší zníti zvony s věží,
zvony slavné, hlaholíci
krajem jako na vzkříšení,
vidí průvod tisícíhlavý
v čistých rouchách, s palmou v dlaních,
s korouhvemi vlajícími,
slyší zpěvy, hlaholíci
ke příchodu nebes krále
nekonečné: „hosannah!“

V průvodu jde Serafita
v říze bílé jak sníh padlý,
se zástupy píseň pje.
Hle, teď na něj vrhla zraky,
zvouc jej, by se rychle vzchopil,
přiřadil se ke průvodu
a vstříc bral se králi duší,
vyšedšímu z nových, světlych,
nesmrtelných království.

Zmírající v oku jasném
vše to vidí, vstává rychle,
ale otec mnich jej drží
ve své dlani pečlivé.

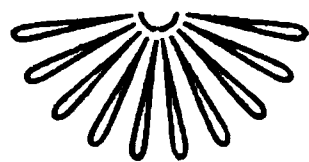
Prosí, touží zmírající,
maje oči rozsvětleny:

„Pusť mne, otče, slyšíš zníti
slavné zvony širým krajem?
Vidíš průvod nekonečný?
Vidíš bílou Serafitu?
Hle, ten velký zástup, valný!
Slyš, jak pje králi světél
jedním dechem: „hosannah!“

Neslyší a nic též nezří
vážný otec této chvíle,
ale hledí v udivení,
mroucí jak svou ruku vztáhl,
jakby zdravil zástup jasný —
a co chřadne, hasne tělo,
duše z pout se vyprostuje,
aby volná, odpoutána
přidala se k zástupu.

Kříž učinil otec šedý
na sluhovo mroucí čelo
a tak řekl: „Synu milý,
krácej v ústret svému králi
s duší láskou očištěnou!
Nech ti svítí světlo věčné —
amen!“ Sotva domodlil se,
mroucí ztichl krátkou chvíli,
tvář pak jeho zalila se
divupným odleskem.

A té chvíle došla míru
na šťastnějších, lepších březích
volná duše Lukova . . .

POPELO

Z KRESEB MIKULÁŠE ALEŠE K NÁRODNÍM POHÁDKÁM A POVĚSTEM.

PAVEL KRAKOVSKÝ:

Hana.

DRAMA O 4 DĚJSTVÍCH.

(Pokračování.)

II. JEDNÁNÍ.

Týž pokoj. Ku stolu prostřednímu přistaven menší stůl v podobě T; oba pokryty bílými ubrusy, ubrousky, příbory a láhvemi. Uprostřed většího stolu kytice, a vedle ní hoří velká lampa. U příčného stolu lenoška, kol většího stolu několik stolic.

V lenošce nedbale sedí dr. Smělý, 37letý, statný, poněkud otlý brunet s mohutným knírem, v čamaře a bílé kravatě.

Podle něho na pravo sedí JUC. Švestka, suchý, dlouhý blondýn s brejlemi, silně krátkozraký, zad vypuklých, s vlasy ulízanými, k jedné straně sčesanými, řídkými, rusými, a s řídkým rusým plnovousem, v císařském kabátě a s bílou kravatou.

Od Švestky na pravo přes jednu stolic sedí adjunkt Malec, statný, vysoký a vážný pán, zarostlý kaštanovým plnovousem zahroceným, s kaštanovými vlasy vzhůru česanými. Pokouší si cigaretu.

Proti němu sedí dr. Vrba, elegantní brunet, s černým cvikrem se zlatou obroučkou, s pleší, na temeni počínající, a s knírem fačony „erreich“, kouří cigaro. Postavy je prostřední. Švestka, Malec, Vrba u věku Blodkově.

1. výstup.

Smělý, Švestka, Malec, Vrba.

Malec s Vrbou se baví po tichu.

Švestka (vytáhnuv nepozorovaně zápisník a tužku, tiše k Smělému, jenž právě postavil sklenici). Nebyl bys tak dobrý?

Smělý. Nu, čím ti mohu posloužit?

Švestka. Víš . . . já . . . ale nevysměješ se mi?

Smělý. Nebude-li to nic k smíchu . . .

Švestka (stísněně). Myslím, že jest to zcela rozumné — Je známo, že otázky, jež při zkouškách přicházejí, jsou hodně stereotypní . . .

Smělý. A ty je sbíráš? Snad máš dokonce pro každý obor zvláštní seznam? Ne, to je kolosální! Slyšíte, kolegové, Švestka sbírá otázky! To jistě chceš vydat examinatorium ad usum advocatiae candidatorum!

Švestka (jenž zaražen rychle zápisník schoval). A kdyby, co by bylo na tom směšného?

Smělý (rozjařen). Švestko, Švestičko, doctissime et consultissime Švestičko, měj přece rozum! Kdyby jiný byl tak nasoukanej jako ty, to by již dávno hodil všechna rigoroza i advokátní. Ty jsi mi dobrý! Hahaha!

Vrba. Pamatuj si, že odbytá zkouška jest jen praemium odvahy.

Smělý. A co na tom, Švestičko, když na krásně pukneš — Za tři měsíce tam půjdeš zas a pak to už hodíš najisto. A puknout není žádná hanba. Ti největší civilisté pukli, jako ty nejzralejší švestky nejspíše prasknou!

Vrba. Jsme na něj čtyři, a to je právě dost na kommissi. Co říkáš, Švestko, aspoň judicielní rigorosum můžeš si odbyt. A taxu ti odpustím.

2. výstup.

Blodek, předešli.

Vrba (obrátiv se k Blodkovi). Soudní řád a exekuce musil bys převzít ty! Jsi teď v nich kovaný!

Blodek. Oč běží, kollegové?

Malec. Pomysli si, Vrba chce Švestkovi dělat zkušebního komissaře.

Blodek. Milý Vrbo, mně se zdá, že by Švestka mohl řádkou zkoušet nás!

Vrba. No, funkce zkušebního komissaře není právě tak těžká. Před zkouškou na půl hodiny si něco přečte a pak tím kandidáta půl hodiny sekýruje.

Smělý (k Blodkovi). Zda-li pak jsi si pamatoval všechny otázky z advokátní? Švestka je sbírá, chce vydat velkolepé examinatorium. Zželelo se mu osudu „věčných“ kandidátů.

Malec. Pane dre Smělý, budete-li tímto tonem pokračovati, uložim vám pokutu pořádkovou!

Vrba (k zaraženému Švestkovi). Nevidáno, škaredit se pro každou hloupost!

Smělý (plácnuv Švestku po zádech). Však on kollega ví, že ho jen škádlím . . . Snad bys to nebral příliš tragicky! (Švestka mlčí.) Mám horší jazyk než srdce — vždyť mne znáš . . . A už se, kollego, nezlob . . .

Švestka (měkce). Ale vždyť se nezlobím . . .

Blodek. Ty otázky ti seznamenám, budeš-li o ně stát. Ale povídám ti, je to zbytečno, hravě bys je všechny zodpovídal. Snad jedna otázka byla trochu speciálnější — —

Švestka (dychtivě). Která? Která?

Blodek. Kde neplatí § 887. obč. z.?

Švestka (zaražen dívá se na Blodka, bledne, pak dá hlavu do dlani a vzpomíná; po chvílce k Blodkovi). Dej sem občanský!

Smělý. Buď ti útěchou, že já to také nevím.

Malec. }
Vrba. } Já také ne!

Blodek. A já to věděl jen náhodou, že jsem jednou měl takový případ v praxi. Ostatně president mi zrovna řekl, že nebude žádné neštěstí, když to snad nebudu vědět.

Smělý. Já se poddám, Blodku!

Švestka. Počkej, neříkej!

Blodek. V zákoně o obchodech lhůtních.

Švestka (tluče se do hlavy). Ratengeschäfte! Já to věděl, ale ta má palice! (Vstane a podívav se na hodinky.) Promiňte, kolegové, musím jít. Jde již na desátou.

Vrba. A to se ti zdá pozdě?

Blodek. No snad bys již neutíkal.

Malec. Netrhej společnost — Půjdem' domů všichni pohromadě.

Švestka. Odpusťte, odpusťte! Děkuji ti, Blodku, a kdybychom se snad před tvým odjezdem již neviděli, měj se dobře v novém působišti. Mnoho zdaru!

(Všichni vstali.)

Smělý. No tak si dej řci a zůstaň ještě! Jednou za onoho času nemůže škodit vyhodit si z kopejtky. A já slavně slibuji, že ti dám pokoj.

Malec. Sedíš jen v kanceláři a ležíš v knihách. Takový život tě ubijí. Tobě je právě třeba, abys se vyrazil!

Blodek. Měl's aspoň počkat ještě na trochu čaje — Jak se Helenka vrátí, dám postavit samovar.

Švestka. Děkuji, Blodku, děkuji. Buď zdrav! Na zdar! (Podává všem ruku.)

Vrba (štiplavě). Děláš se zajímavým!

(Blodek jej vyprovodí za dveře a hned se vrátí.)

3. výstup.

Předešli bez Švestky.

Smělý (Blodkovi). Tys mu dal tím paragrafem. Kdykoliv nějakou hloupost neví, už si myslí, že nic neví. Vsadím se, že teď bude do dvou dít.

Vrba. Na mou duši, je protivno koukat na takového kňouravého člověka. To je muž?! Všeho se bojí, přede vším a každým se třese. A pak ty skvostné jeho zásady (nápodobí přehnaně jeho řeč) „Protekci nechci“, kam by člověk podle nich došel!

Blodek. Švestka je poctivý člověk a vzácný charakter. Jeho neštěstím jest jeho nedůvěra v sebe, přehnaná skromnost.

Vrba. Dej mi pokoj s jeho babskou ctností! Kam to, prosím vás, takhle přivede . . . se svými — kapricemi. Chci-li žít a něco užít na světě, musím se také naučit sahat po tom, co se mi líbí, neb čeho potřebuji, musím se naučit brát!

Malec. Na braní, kollego, jsou ošklivé paragrafy! Co říkáš, ty smělý obhájce, mohl bys ho vysekat?

Smělý. Brát, brát, to je poněkud široký pojem. Brát můžeš majetek, čest, ženu . . . Apropos, Blodku, jaký to máš zde pěkný kousek?

Blodek. Jaký?

Smělý. No víš, tu naši Hebe. Jseš ty ale šťastný smrtelník! Takovou rozkošnou žínku má a takovou sličnou pobočnici vedle ní. Žiješ, hochu, jako v tureckém ráji!

Blodek (k Malcovi). Slavný soude, rač mu uložit tu slíbenou pokutu pořádkovou. Dnes s ním nelze vydržet!

Vrba. A byl bys blázen, kdybys nebral, co se ti podává. Taková kůstka . . . já . . .

Smělý. Vid', Vrbo, my rozumíme věci. Taková Markétka se zbožným, odevzdaným pohledem. Nevím, co bych za to dal nějakému Mefistovi, kdyby mně dovolil zahrát si u ní na Fausta.

Vrba. Hezká je za dvě Markétky a snesla by snad dva Fausty.

Malec. Nu, Smělému se už nedivím, ten je starým mládencem a Don Juanem z povolání, ale ty, Vrbo, máš přece mladou a hezkou žínku a říkáš, že ji máš rád. A to bys také chtěl dělat ještě Fausta?

Vrba. Proč ne? Proto mohu mít svou ženu rád a ona mě. Čeho oko nevidí, toho srdce neželí. A takové zapovězené ovoce . . . (Tváří se velmi labužnický.)

Blodek. A co ty, hříšníče, kdyby se to tak tvá paní dověděla! Myslím, že jest asi málo žen, jež by nevěru dovedly odpustit.

Vrba. Protože neznáš žen! Jejich vášní je odpouštět, a jsou ti na výsost vděčny, dáš-li jim k tomu příležitost.

Smělý. No víš, Vrbo, bez vysoce dramatických scen to asi nejde!

Vrba. Ah, člověk přehánkám toho druhu brzy uvykne — Ostatně, dovedeš-li udělat trochu strápený obličej, je jí tě tak líto, že na konec ona odprošuje tebe, nevrhne-li se ti dokonce k nohám. Ovšem, musíš vždy slíbit, že to bylo naposled. (Směje se.)

Malec. Je-li tomu tak, svědčí to jen o velikosti žen a — odpusť — menší moraliť mužů.

Smělý. Nerozčiluj se, slavný soude, nerozčiluj! Zapomínáš, že bez hříchu by nebylo snad ani poesie na světě a umění, a speciálně bez manželské nevěry dramatického umění. Ostatně, mé credo . . .

Malec. Na to jsem opravdu zvědav —

Smělý. . . . jest hodno právníka. Já říkám jen tolik: Kam by došel svět, kdyby se nebylo lze spolehnout na dané slovo, na smlouvu. Manželský consens váže jako jiný — Vím-li však, že nejsem s to dostátí smlouvě, neslibuji ničeho. Proto se nežením a zachovávám si právo hřešit.

Vrba. Ah, to je ctnost ceny velmi pochybné, jen taková právnická kaprice. Nevím, co tomu řekne náš dvojčlenný areopag!

Malec. Předě mnou byste neobstál ani jeden ani druhý!

Blodek. Čím čistší poměr k ženě, tím jasnější, krásnější, vznešenější a také sladčí život, přátelé!

Vrba. Oh, vy idealisté, co vy můžete o tomhle ještě mluvit. Jeden svobodný, druhý pomalu ještě v líbáncích. Svou nevěstu vidí muž obyčejně jen v určitých poměrech, po svatbě ji však teprve pozná celou.

Malec. Proč se muži lehkomylně žení, proč nesnaží se ženu poznat dřív!

Vrba. Ženu poznat! To by se každý muž z opatrnosti mohl ženit teprve až na smrtelné posteli!

Smělý. Proto se on Malec se svou Boženkou již tak dlouho tahá! On ji dosud zkoumá!

Vrba. A pak, přátelé, když už ji máte —

Smělý. . . . nebo ona vás . . .

Vrba. . . . leckterý vonný lupínek s ní spadne, a poznáte, že jste milovali jen jakési zdání, jež se na ní třepetalo . . . I pocítíte najednou . . .

Smělý. . . . vztek, že jste se dali tak napálit. Výborně, Vrbo, tomu rozumím. A já se napálit nedám! (Uhodí rukou do stolu.)

Vrba. A najednou se ti zdá, že, co's hledal, kvete na jiném šípku!

Smělý. Šípku! Výborně řečeno!

Vrba. I sáhneš potom . . .

Smělý. A popícháš se zas!

Malec. Tak máš aspoň výmluvu, že můžeš sáhnout po novém šípku a zas novém a tak až in infinitum.

Vrba. Člověk se postupem času naučí trhat růžičky, aniž by se o ně popíchal!

Smělý. Tys moudrost sama, Vrbo — Utrhnout to nejlepší, co se podává, tak je to dobře!

Blodek. Utrhnout to nejlepší a spokojit se tím!

Vrba. Spokojit se? Ó, to, milý Blodku, není tak snadno! I kdyby žena byla jako anděl, okouká se ti . . .

Smělý. A toužíš po změně. To já vždycky říkám — Jen ne mít žádnou ženskou dlouho!

Vrba. A může konečně muž za to? A zejména ten, u něhož smysl kritický a smysl pro krásu je příliš živý?

Malec (k Blodkovi ironicky). Může on za svůj umělecký temperament? Nemůže! (Krčí rameny.)

Vrba. Ah, milý Malče, krása žen je tolika druhů a odstínů, že nelze se opravdu diviti té žízni a touze okoušeti ze všech . . .

Blodek. To jsou strašné konfesce, Vrbo — Nemyslil jsem si, že jsi takový anarchista. A z přesvědčení, ne ze slabosti!

Vrba. Mne aby žena upoutala, musila by být jako Proteus. Ale když pak už znáš svou ženu z „eť“ (máchně rukou) —

Malec. On nehřeší, on studuje!

Vrba. To je pravé slovo! Ano, to studium jest tou pravou rozkoší — Ale chceš-li ženu poznat, musíš s ní žít intimně.

Blodek. A to si neděláš svědomí?

Vrba. Vždyť je to bohubíbe počínání snažit se co nejhlouběji vniknout v kouzelnou rozmanitost nejkrásnějších květů stvoření božího!

Blodek. A to můžeš ještě žít se svou ženou?

Vrba. Proč pak ne — Právě po takových exkursích po cizích krajích rádi občas se vracíme do starých známých alejí, k nimž se víží vzpomínky na krásné doby mládí. (Poslední slova pronese strojeně elegicky.)

Malec. Ten krokodil dá se ještě do pláče!

Vrba. Ano, ano, pravím vám — změna světem vládne. Toť neměnný zákon!

Blodek. Já být tvou ženou, Vrbo . . . promluvil bych s tebou o jiných zákonech.

Vrba. Co pak ale také bys chtěl na mně? Ona je právě takhle šťastnější se mnou — a já s ní — Jinak by to se mnou ani nevy-

držela — A ostatně, člověk nemusí být ani juristou, stačí, když má jen trochu otevřenou hlavu, aby uznal, že nemůže ho vázati slovo, jež dal ve chvilkovém opojení a v neznalosti všech poměrů a zejména i — sebe.

Malec. Dobře jsi zařval, Lve Vrbo! Prosím tě, Blodku, podívej se na Smělého, jak pobožně poslouchá! Jako Kamedul!

Smělý. Jsem uchvácen výklady Vrbovými. Od dneška již se těším na ten psychologický román, na němž píše. Má fenomenální talent, a což ty zkušenosti!

Blodek (stále stejným, vyčítavým hlasem). A ty se, Vrbo, trestu nebojíš?

Vrba. Jakého trestu — Snad, bloudku, nevěříš také v nějakou „vyšší“ spravedlnost — Já měl chefa, a ten mi vždy v dobré hodině říkal: Kollegáčku, všechno na světě můžete, jen když vás při tom nelapnou. A měl pravdu! Tresty jsou za hloupost, ne za t. zv. špatnost!

Blodek. A já ti nevěřím, že bys to všechno myslel do opravdy. Tvé ethické theorie a tvá praxe budou přece jenom hodně vzdáleny od sebe —

Vrba. No, nekradu, nevraždím . . . ale předpisovat si nedám, co mám užít. (Rozjařen zpívá.) „Vždyť jsme jen jednou na světě . . .“

Malec. A co kdyby tvá paní holdovala týmž zásadám, co bys tak tomu říkal?

Vrba. Eh, čert věř ženským.

Smělý. Holečku, těm se křivda neděje!

Vrba. Které nehřeší skutky, hřeší aspoň myšlenkami, a to je konec konců jedno.

Blodek. No, dovol . . .

Malec. Prosím tě, Jirko. (Máchne rukou a dýme dále.)

Vrba. Ostatně, pánové mohou se v každé sociologii dočísti, že se ode dávna ženě v této příčině ukládá daleko větší porce mravnosti.

Blodek. Krásně, Vrbo, krásně! Muži tedy mají věky posvěcenou výsadu hřešit! Ale já pro svou osobu takové privilegium turpe odmítám. Milovat se má jednou a na věky!

Smělý. A to si, blázinku, můžeš poručit?

Blodek. Ale věrným mohu zůstat!

Vrba. A což, kdybys ovdověl — i pak, ty Cato?

Blodek. I pak. Věřím i v posmrtné spojení milujících se duší. (Vrba a Smělý se smějí.) Směj se do libosti, Vrbo, i ty, Smělý! Nemůžete pochopit, jakým hříchem je nevěra ženě živé, jak pak máte pochopit, že muž se téhož hříchu může dopustit i na ženě mrtvé.

Malec. Krásné to jest zachovati věrnost zemřelé družce — ovšem, ne snadno a ne vždy proveditelné.

Blodek. „*Kai σὺ, τέκνον?*“ — Ale já myslím, že kdo o něčem jest hluboce přesvědčen, nedovede ani jednat proti tomu. A vezme také svou odměnu!

Smělý (směje se). Jakou pak ale?

Blodek. Rozkoš, jež plyne z odříkání se rozkoší z důvodů vyšších. Vy dva myslíte, že jen ten žije do opravdy, kdo nedá si ujiti žádné příležitosti, kde by mohl něčeho užít.

Malec. Ale je vám asi úzko, když tak vidíte, jak ten čas utíká, a blíží se chvíle, kdy bude konec všemu užívání.

Vrba. Ale zbudou příjemné vzpomínky a vědomí, že jsem nežil nadarmo!

Blodek. Nežil nadarmo!

Smělý. Co kdo užije, to má. To je stará vesta!

Malec (k Vrbovi). Nevím, jestli pak budeš stát o ty své příjemné vzpomínky.

Smělý. Spoléhati se na něco tam (ukazuje nahoru), to jest již to poslední a na právníka dojista málo opatrné —

Vrba. A není také generosní podávat Pánu Bohu jednou rukou svou ctnost a nastavovat druhou, aby mu do ní vtiskl peníz odměny. Ostatně, jsem-li hříšník, nemohu za to, proč si mne Pámbů neudělal lepším!

Smělý. Boží pravda! Jakým kdo je, takovým musil být.

Malec (jenž dosud seděl, vstal; ostatní již během sporu povstali a přecházeli). Nerouhejte se, vy zlostníci! Dobře víte, že člověk sice nemůže všechno, ale zmůže mnoho — když chce. Především musí mít dobrou vůli, aby pravdu hledal, musí chtít správně soudit.

Blodek. Tak to již hlásali Sokrates, Epiktet a jiní . . .

Malec. A pak musí se také přičinit podle toho žít. Člověče, přičiň se, a Bůh ti pomůže!

Blodek (k Vrbovi). Ty ku př. soudíš, že rozkoš z hříchu jest větší než z odříkání, a zatím jsi se ani nepokusil této na chuť přijít, jinak bys dávno již seznal, že nehřešiti jest sladčí než hřešiti.

Smělý (k Blodkovi). Nám vyčítáš, že soudíme o ctnosti zdrželi-vosti, nepoznavše ji, a hle, ty soudíš zase o něčem, čeho ty nepoznal. (Zkoumavě.) Či snad poznal?

Vrba. Snad si nemyslíš, že Blodek . . . Haha. Na to on je málo . . . genialní! Ctnost dělá z lidí pedanty a otroky. (Napiv se, rozhorleně.) Miluji svobodu, či jak vy byste řekli, nevázanost, a jest mi nesnesitelná pomyšlení, že jsem hodným, poněvadž hodným býti musím.

Malec. Kdo ti brání, abys byl hodným, poněvadž bys hodným býti chtěl?

Vrba. Chci být svobodným, ne hodným. A když se mi z poháru rozkoše pít chce, piji ne tak proto, že se mi pít chce, jako spíše proto, že se mi pít zapovídá!

Blodek. Toužíš jen po svobodě — užívatí a myslíš, že svou žízeň po požitcích ukojíš, když každý plamínek touhy v zápětí hned uleješ. Chceš být svobodným a jsi dokonalým otrokem své vášně!

Malec. Nemůže býti kouzla v životě aspoň bez nějakého vítězství nad sebou. Ty se jen poddáváš . . .

Vrba. Ó, já, braši, mám také svá vítězství, dosáhnu-li toho, co chci. Ostatně, svět je zde pro lidi, pro ty silné a rozumné ovšem.

Malec. K těm my, Jirko, nepatříme!

Vrba. Rozdíl mezi námi jest: Já myslím, že mám právo sáhnout po všem, čeho se mi zachce, a vy, vítězové, myslíte, že toho práva nemáte.

Blodek. A což když dva, tři sáhají po témž, kdo pak má právo?

Vrba. Silnější, nejsilnější!

Malec (ironicky). Herold silné morálky!

Vrba. A tys herold slabé morálky! Což o to, chuf vy byste měli, ale odvahy se vám nedostává.

Blodek. Odvahy hřešit?

Smělý (k Vrbovi, jenž chce replikovat). Škoda řeči! Ti dva nerozumějí poesii života a, ubozí, neporozumějí již. Malec — ten myslí, že jako soudce musí být ve všem všudy zářivým vzorem občana... A pak ta jeho bledulka si ho tak již osedlala, že se ani neopováží zašilhat kolem sebe.

Vrba. A v Blodkovi je ztracen takový třináctý, či s Tolstojem čtrnáctý apoštol...

Smělý. Ale dejte si sloužit, kamarádi, je v tom notný kus domýšlivosti chtít druhému injikovat své přesvědčení!

Vrba. Egoismus to jest chtít po druhém, aby byl zrovna takový, jakými jste vy, poněvadž se vám v tom náhodou zalíbilo!

Smělý. A kolem do kola je to vrtohlavost! Člověk moderní má být pružný, má všechno pochopit a nechat každého, ať si žije, jak žije, jen když jemu vody nezkalí.

Malec. No, již jste si odlehčili? Nic tak netlačí jako zadržaná řeč!

Blodek. Nám jen líto jest, že tak... divně žijete. Chtěli bychom, abyste byli také tak šťastni...

Vrba. Jako vy? Děkuji pěkně za vaše chlorosní štěstí. My zůstaneme svým způsobem šťastni bez vašich předsudků a skrupulí.

Smělý. Štěstí, štěstí! Bylo, jest a bude vždy subjektivní. Vy nanejvýš můžete být lepší, ale šťastnější?

Vrba. Nešťastný jest ten, kdo něco vyznává a jinak koná. Ne-souhlas vůle a činu jest hřích, tak nějak to, tuším, Cartesius definoval

Smělý. A to byl zbožný filosof, Blodku!

Vrba. Nemůže tudíž být nešťastný ten, jehož svědomí mlčí.

Malec. Máte to nějaké hodné svědomí, že vás nepokouší!

Blodek. A já v klid jejich svědomí nevěřím! Jste prostě ohlušení, opiti svým dosavadním životem a namlouváte si jen, že můžete, a musíte býti již takoví — Ale jednou to povalené vaše svědomí vstane..

Vrba. Hleď, kollego, on nás opravdu děsí strašidlem svědomí! (Se smíchem.) To je tak pro děti dobré!

Malec. Čím kdo déle zůstal dítětem ve svém srdci, tím šťastnější člověk. Bylo by vaším štěstím, kdybyste se jimi zase aspoň trochu stali!

Smělý. Stát se dítětem! Jaké to zpátečnické heslo!

4. výstup.

Hlenka, předešlí.

(Hlenka vstoupí prostředními dveřmi se samovarem a posadí jej na stůl. Má sváteční šaty a zástěrku s národním vyšíváním.)

Blodek. Juž jsem se chtěl jít po vás podívat! Nu, jak jse došli na dráhu?

Helenka. Dobře, milostpane. — Milostpaní se dává pánům pěkně poroučet a jim, milostpane (v rozpacích), posílá tu nejsladčí hubičku.

Smělý. A to ji máte vlastnoústně odevzdat? Já bych ji od vás, Helenko, za milostpána přijal a příjem náležitě potvrdil. On nesmí... (Při tom ji od zadu vezme kol pasu a chce ji políbit.)

Helenka. Ale, milostpane! (Vytočí se mu a vběhne Vrbovi do náruče.)

Vrba. Tu hubičku může dát mně, holubičko! Tohle zastupování není vyhrazeno jen advokátům!

Helenka (vymknuvši se mu). Ale, milostpane!

Blodek. Prosím, přátelé, mírněte se trochu, pěkně prosím. Helenka je pořádné děvče a není zvyklo takovému chování.

Malec. Jen žádný škandál! Pamatujte se trochu! (Kyne Helence, aby odešla. — Helenka odejde.)

5. výstup.

Předešli bez Helenky.

Blodek. Šetřte, přátelé, nevinnosti té dívky! Otec nám ji nechtěl dát do Prahy, ale já se mu za ni zaručil.

Smělý. To si's příliš troufal, příteli! Takové děvče jako cibulka jest velmi nebezpečné depositum.

Vrba. Já bych to konstruoval spíš jako commodat.

Blodek (přísně). Vrbo! Smlouva služební to jest, jen smlouva služební!

Malec. Vrbovi to musíš odpustit, on rozumí jen svým pozůstatkem. (Podívá se na hodinky.) Bude již deset — musím pospíšet k Národnímu Božence naproti.

Blodek. Již chceš utíkat! Ale „čašku“ čaje ještě vypiješ. Dovolíte, kolegové, abych vám sám posloužil.

Vrba. Nedovolím — Proč by měla zahálet tvá skvostná Hebe?!

Smělý. Zavolej ji sem přece! Tys mi pěkný hostitel!

Blodek. A budete již hodni?

Smělý. No, já to zkusím.

Blodek. A ty, Vrbo? Slibuješ?

Vrba. Když jsi takový tyran... ale protestuji...

Malec. Ne protestuj! Za tenhle protest nemůžeš nic účtovat!

Blodek (otevřev dveře, zavolá). Helenko!

6. výstup.

Helenka, předešli.

Helenka (vstoupí a zůstane stát u dveří). Milostpán poroučí?

Blodek. Poslužte, Helenko, pánům čajem — mně dali košem.

Helenka (stísněně). Prosím. (Přikročí ke stolu a nalévá čaj, na nikoho se nedívajíc. Smělý a Vrba ji fixují.)

Blodek. Zda-li pak jste, přátelé, také tak nadšeni pro samovar jako já? Slyšíte, jak zpívá?

Malec. Až se ožením, pořídím si jej též. (Okusiv čaje.) Opravdu, delikátní nápoj... Ale abych nezmeškal. (Dívá se na hodinky.) Přijdu právě v čas.

Blodek. Co dávají?

Malec. Carmen.

Vrba. Božskou Carmen. To je muzika! V ní je síla, vášně, život. A vlastně to už ani není muzika, to je žár jižního slunce v tony proměněný. (Píská si ouverturu.)

Smělý (jenž stál u piana, rozevře je a hraje ouverturu).

Vrba. Bravo, doktore! (Dává si tělem takt a píská dále — Pak se dá do zpěvu):

Jsem Carmen, cikánské dítě,
mně není žádný zákon dán!
Ty mnou zhrdáš, já miluji tě...

(Při tom blíží se k Helence, upřeně se na ni dívá. Helenka klopí zrak a couvá. Smělý provází Vrba na pianě a přizvukuje.)

Smělý (vstav náhle od piana). Ale jsme my to rytíři! Sami pijeme čaj a našeho anděla necháme bez nektaru. Pila se mnou, slečinko! (Podává jí číšku.)

Helenka. Děkuju uctivě. (Skromně se kloní a ustupuje.)

Vrba. Anebo se mnou, slečinko. (Podává jí číšku.)

Blodek. Helenka nedrží na slečinkování — Ona jest naše Helenka — vidíte, Helenko? — Ale čaje si s námi musíte vzít. (Naleje jí.) A zde také trochu jamaiky do něho.

Helenka. Děkuji, milostpane, smím-li prosit, bez rumu.

Blodek. Několik kapek rumu vám neuškodí... vymrzla jste asi po cestě, jak náleží. (Naleje jí trochu rumu.)

Vrba (nabízeje jí stolicí). A sedla si sem ke mně, má Markétko, nebála se přece...

Smělý. Šla jen, já ji nedám...

Blodek (k Helence, jež se po něm ohlíží). No, jen jděte, Helenko, páni budou hodni, slíbili to.

(Helenka skromně usedne na nabídnutou stolicí s rukama v klíně, všecka do sebe zavinutá a jakoby připravena k odskoku.)

Malec (jenž ve stoje srkal čaj a pokuřoval cigaretu, kývaje výstražně hlavou). Jen ať!

(Vrba nepozorovaně vtiskne Helence bankovku, a když ji vrátí, dává jí na srozuměnou, aby mlčela a bankovku si podržela.)

Helenka. Děkuji, pane doktore, nevím, čím bych... (Vstane a položí peníz před něj na stůl.)

Smělý (jenž manévry Vrbův nepozoroval). I ty mrško, to je concurrence déloyale!

Blodek. Nenamáhej se, Vrbo... Urazil bys ji!

Vrba (podrážděn). Urazil, já služku urazil! (Směje se pohrdavě.)

Malec. Půjde ještě někdo se mnou?

Vrba. Já. Zde to začíná být po čertech fádni. A on se jí ještě zastává! Já bych takovou . . . Myslím, že je dosud bontonem, že se (jizlivě) služkám dávají diškerece.

Malec. Služkám snad. Ale slyšel's přec, že ji Blodek má spíše za člena rodiny. (Hlenka vděčně k němu vzhledne.) Tak s Bohem, Jiříku!

Blodek. S Bohem a nezapomeň na svůj slib —

Malec. Buď bez starosti! Měj se hodně dobře a vyřiď mé ruky políbení milostivé paní.

Blodek. Děkuji, vyprošuji si uctivé ruky políbení na milostivou slečnu.

Malec. Do svidanie! (K Vrbovi, jenž hovořil se Smělým.) Nu, jdeš-li pak již?

Vrba. Vždyť už letím! (K Blodkovi.) Mnoho štěstí tam v té Kamčatce — Já bych z Prahy nešel. Hu, ta venkovská fadessa, zde se přece jen žije fidel.

Blodek (směje se). Což platno — osud je osud!

Vrba. Však ty ještě jednou zmoudříš. Hafiz byl moc moudrý a hodný pán! A vidíš, do 60 let statečně filosofoval jako ty, ale po šedesátce obrátil se na jinou víru, začal víno zunkat a holky milovat, a šlo mu to tak k duhu, že byl živ ještě 60 let!

Blodek. To na advokáty neplatí! Který pak to vydrží přes 60 let!

Vrba. A víš, co říkal největší německý svatý? Wer liebt nicht Wein, Weib, Gesang, der bleibt ein Narr — ein Narr („r“ hodně jadrně vysloví Blodkovi do obličeje) sein Leben lang!

Blodek. Mně už asi nebude pomoci. (Podávají si ruce.) Vyprošuji si na milostivou paní uctivé ruky políbení.

Vrba. I já na tvoji milostivou. A vyřiď jí, že jí vzkazuji, aby takovou renitentní osobu netrpěla kolem sebe.

Blodek. Můj zlatej, má Hana na Helenku nedá dopustit. A já . . . také ne!

Vrba. Být to tak u nás, já bych tu nadutou selskou ctnost — již nějak zkrotil. (Hlenka smutně se svěšenou hlavou v koutě stojí.) A co ty, Smělý, nepůjdeš také s námi?

Smělý. Mně se zde líbí, a jelikož na mne žádná Lízka nečeká . . . A pak chci užít ještě Blodka — Víš, já ho mám přece jen rád, třeba byl jiného vyznání —

Malec (jenž, nemoha se Vrby dočkat, vyšel již do předsíně a tam se ustrojil, v zimníku a cylindru vstrčí do dveří hlavu). Půjdeš-li pak již, ty Cicerone, nebo půjdu sám! Spěchám! S Bohem, Blodku! (Tisknou si ruce mezi dveřmi. K Smělému, jenž mluví cosi do Helenky.) Nazdar, Smělý! (Kyne mu rukou.)

Smělý. Nazdar!

Vrba (přiblíživ se k Smělému). Měj se zde dobře! S Bohem! (Podají si ruce.)

Smělý. Budu hledět! S Bohem!

Vrba (ohlédnuv se zlostně na Helenku, bručí pro sebe). Husa!

Blodek. Musím vám jít otevřít. (Malec, Vrba, Blodek odejdou.)

7. výstup.

Smělý, Helenka.

Smělý. Nu co, Helenko, dostanu-li pak tu hubičku čili nic?

Helenka. Prosimich, nechají mne. (Ustupuje.)

Smělý. Jenom jednu hubičku, drahoušku — to není žádný hřích...
Jen jednu hubičku ve vší počestnosti.

Helenka (prosebně). Ale nepokoušej' mne, milostpane! Nechají mne, prosimich. (Ustupuje ke dveřím.)

Smělý. Ah, Helenko, vy jste taková hezká a roztomilá a hodná, že si vás člověk na ráz musí zamilovat. Jak jsem vás spatřil, hned jsem cítil, že mi — vezmete srdce.

Helenka (s jemnou ironií). Ale jdou...

Smělý. Nevěříte, holoubku? Na mou duši, jak zde stojím! (Chce ji vzít za ruku, ona utrhne.) Proč mi běháte svou úbělovou ručičku, anděli můj? — Dejte se pohladit — Máte tvářičku jako míšenské jablíčko a bradičku jako... z dvojnůlky. (Usměje se pro sebe a chce Helenku vzít za bradu.)

Helenka (utrhne a couvne). Prosím!

Smělý. Rychle, Helenko, než přijde váš milostpán, rychle, zapřísahám vás, dejte se obejmout, jen jednou obejmout —

Helenka (brání se). Že budu volat!

Smělý. Vždyť já vám nechci ublížit, ovečko. Já vás miluji, zlatičko! Netrapte mne už! Vy jste ukrutná! — Mně se něco stane — snad mně... pukne srdce. Sáhněte, jak mi buší! Rychle! (Vrhne se k ní — Helenka otevře dveře a vrazí do Blodka.)

8. výstup.

Blodek, Helenka, Smělý.

Blodek. Co se děje, Helenko?

Helenka. I nic, milostpane. (Odběhne.)

9. výstup.

Blodek, Smělý.

Smělý. Herrgott, Blodku, to je čertovo děvče. Ale tomu ty nerozumíš! Vypadá tak skromňoučce a naivně, že já hlupák myslel, že stačí jen nějak zamilovaně zakokrhát, aby mně padla do klína. Ale když se tak na tebe divně podívá tak... hluboce, bolestně, vyčítavě, vážně a přece ne nelaskavě — viš, ze všeho něco... věř, to není jen tak děvče!

Blodek. To povídáš mně?

Smělý. Pokusil jsem se ji traktovat jako naivku, ale to byla osudná mýlka — Na tu by se musilo jinak, nějak z hluboka a daleka — to je causa daleko těžší! (Přejde pokoj.)

Blodek (vážně). To není opravdu hezké, Smělý, že chceš kazit takové děvče. Již mně k vůli měl bys se držet trochu zpátky.

Smělý. Prosím tě, Jirko, nebuď tak sentimentální! Na dlouho ji stejně neuchováš. A je-li o nějaký den déle ctnostnou . . .

Blodek. To ji špatně znáš!

Smělý. Je to zrovna hřích nechat takové děvče zbůhdarma odkvítat. Ostatně, bylo by ji i pak pro nějakého selského snopa škoda!

Blodek (zacpává si uši). Ustaň, prosím tě, již s těmi strašnými řečmi!

Smělý. Co je pravda, přející právě nejsi! Do Indie tě poslat, abys se tam naučil pohostinství — Tam hostitel vybere svou nejlepší ženu . . .

Blodek (nevrle). Dobře, dobře!

Smělý. Já vím, kdybych ti řekl, abys mne zde nechal na noc, že bys nenechal!

Blodek. S takovými úmysly ovšem že ne!

Smělý (ohlédnuv se do kola). Teď jsme tak sami a můžeme mluvit upřímně — Víš, já jsem hrob . . . mně to můžeš říci. (Zpytavě dívá se mu do očí.) Ty, šelmo, opravdu s tou Helenkou nic? (Třepe tázavě rukou.)

Blodek (dívá se mu chvíli přísně do očí, pak). Přestaň již s takovými žerty, nechceš-li . . . Jsem poctivý člověk, líce neměřím a lhát nedovedu!

Smělý. To je chyba! Ale durdit se proto nemusíš . . . Já bych to aspoň nevydržel.

Blodek. I vydržel, poněvadž . . . ona by to vydržela.

Smělý (vypukne v smích). Hahaha! To je dobré! Neznám ženy, která by dlouho vydržela . . . Gutta cavat lapidem, a žena není kámen!

Blodek. Lituji, že jsi poznal jen ženy . . .

Smělý. Právě v těch ctnostných nastávají netušené obraty. Chtěly by ti klnout a třeba i klnou, a při tom tě líbají a objímají. Ah, to je nebeská rozkoš vidět, jak se v takovém serafu nebe s peklem celuje!

Blodek. Ty jsi kus ďábla, Smělý!

Smělý. Každý máme svého ďábla, Jirko. I ty jej máš — Tam někde na dně sedí a číhá . . . Jen kdyby tak nalehlo na tebe silné pokušení . . .

Blodek. Pokušení mělo již dost času . . . Helenka jest již přes rok u nás, a teprve poslední dny jsem si všiml, že je opravdu hezká.

Smělý. Sláva! To je slibný začátek! Nejdříve pohled, pak dem Blicke folgt die Begierde und der Begierde . . .

Blodek. Prosím tě, ušetř mne již — Stáváš se strašně nechutným. Těšil jsem se, jak si krásně pobesedujeme, a zatím celý večer . . . Raděj mi vypravuj, jakou jsi měl porotu dnes.

Smělý (se smíchem). Ah, to byl takový pěkný případ: Stopětadvacítká!

Blodek. Ale to je již jako učarováno dnes. Nepovídej mi to, prosím!

Smělý. Vždyť na tom nic není. Ona byla schovankou u jeho rodičů — On na ni bral, ona ještě ne — on se stal netrpělivým, prosím tě, takový hoch! — a když byli jednou v neděli sami doma, a ona mu

odporovala — stává se to někdy — stal se ten malér. A on si ji chtěl vzít, ale ona si postavila hlavu a ne a ne! A tak vyfasoval 18 májových —

Blodek. Co je to za zkažený život té dívky!

Smělý. Prosím tě, příležitost dělá zloděje. A ostatně, mohla si ho vzít! Byl to takový slušný hoch a velmi slušně zaplatil!

Blodek. To je ovšem polehčující okolnost.

Smělý. Já bych neměl odvahy zkoušet ctnost nikoho, ani tvou, Jirko . . . Co, kdyby Helenka takhle sama . . .

Blodek (dupne rozhorleně). Už mi dej, ty nezmare, pokoj! (Mírněji.) Raděj si zavdej, abys přišel na jiné myšlenky. (Nalévá mu víno. Smělý pije.)

Smělý. Tak ty myslíš, že jsi imunním!

Blodek. Až budeš mít takovou ženu jako já, budeš i ty imunním — Nedovedu si ani představit, jak bych mohl proti ní hřešit — Jaký by to pak byl život!

Smělý. Leccos jen z dále vypadá strašně a pak . . . Věř, všechno je jen zvyk, nic než zvyk. (Zívá — podívá se na hodinky.) To již jde na dvanáctou! No, to již se musím ubírat . . . Zítra mám velké líčení, abych se na to trochu vyspal. Zde mne stejně nenecháš, s tebou není vůbec rozumná řeč . . .

Blodek. Nedělej se stále horším, nežli jsi. Tebe baví asi mé rozhorlování, a možná, kdyby to mělo přijít do opravdy . . .

Smělý (zamlčí se). Můžeš mít pravdu konečně! I muži — nejen ženy — bývají nelogičtí tvorové s nepříjemnými záchvaty sentimentality a velkodušnosti. Ale to jsou takové stopy atavismu . . . Nu, již jdu. Měj se hodně dobře, Jiří . . . hodně dobře (pohnutým hlasem) a nezlob se na mne, byl-li jsem . . . Někdy to na mne sedne, a tu jsem pak chlap k nevystání . . . zvláště (směje se nuceně) když jde měsíc vzhůru.

Blodek. Přeji ti, abys našel nějakou hodnou ženu. Uviděl bys . . .

Smělý. Ah, pro mě by ji už bylo škoda. (Máchne rukou.) S Bohem! (Podává mu ruku.)

Blodek. Počkej, prosím (rozžehne svíčku), musím ti jít otevřít.

Smělý (směje se). To by mohla snad Helenka!

Blodek. Nenapravitelný!

Smělý (obrátil se ve dveřích se smíchem). Máš dnes pěknou příležitost zkusit svou i její ctnost! (Odejdou.)

(Pokračování.)

B. HRON:

Něco z průmyslu.

Energii tepelnou měniti přímo v energii elektrickou jest dávnou snahou elektrotechniky. Za našich dnů dobývá se ohromná většina potřebné elektřiny přeměnou energie mechanické, což vyžaduje veliký náklad na výlohy zařizovací a spojeno jest také s dosti značnými ztrátami energie. V letech osmdesátých sestrojil Gülcher sloup thermický, který v praxi nijak se neujal, nyní vystupuje s novým takovým sloupem Alexander Heil. Týž zkoumal především spád elektrický mezi jednotlivými kovy, a došel při tom k některým odchylkám od dnešní nauky, dále zmírnil přísadou čistého železa a kobaltu křehkost slitin antimono-zinkových, jež pro thermický sloup jsou nejvhodnější, a způsobil měděným pasem, potaženým jemným stříbrem, dokonalé spojení zahříváných konců. Při pokusech konaných s thermickým sloupem, jež sestrojil Heil na základě svých studií, získáno z 1000 l. svítiplynu, tedy asi ze 4900 kalorií, 140 Wattů elektřiny, tedy více, nežli získati lze z téhož počtu kalorií při užití malé dynamky, poháněné silou parní. Vynálezce oznamuje, že spojil svůj thermický sloup s obyčejnými kamny, a že bude možno pomocí této kombinace zároveň zahřívati a elektrickými žárovkami osvětlovati příbytky. Vyhlídka zajisté zajímavá; jak osvědčí se, ukáže budoucnost.

Vyvolávání fotografických obrazů při světle denním, tedy bez temné komory, patentováno J. Ludwigovi. Negativ ponoří se po expozici do zvláštní červeně zbarvené tekutiny, již nazývá vynálezce coxinem; při tom nasákne citlivá vrstva za krátko do té míry červeným barvivem, že paprsky chemické nemají k ní přístupu, a že tudíž bez obavy může býti vyňata a při jakémkoliv, přirozeném neb umělém osvětlení do vyvolavače ponořena.

Slitinu, která nemění objemu při změně teploty, vynalezl dr. Guillaume. „Invar“, tak nazval slitinu vynálezce, obsahuje nikl a ocel, tedy dva kovy teplem silně roztažitelné, jest tedy úkazem prazvláštním, že slitina; vezme-li se k ní od obou kovů určité množství, pranic se neroztahuje, ba, že se i teplem smršťuje, užije-li se poměru jiného. Tato nezměnitelnost objemu v různých teplotách jest vlastností velice cennou pro mnohé účely vědecké i praktické. Invaru užito dosud k výrobě nástrojů měřických, zejména k topografickému vyměřování v tropech a k hotovení různých přesných měřidel pro laboratoře. Také v hodinářství osvědčil se výtečně; Guillaumeův chronometr, zhotovený z invaru, odchýlil se za 24 hodin pouze o 0.18 sekundy, a odchylka tato zvýšila se při změně teploty jen o 0.004 sekundy za každý stupeň Fahrenheitův.

Výrobě kyslíku pomocí zkapalnělého vzduchu dostalo se George Claudem znamenitého zlepšení. Nynější metoda pozůstává

v tom, že zkapalní se vzduch úplně, a potom odpaří z něho těkavější dusík; Claude koná však obě tyto operace současně a využítuje tím chladu, způsobeného odpařujícím se dusíkem, k ochlazování nových a nových partií vzduchu. Přístroj, jež Claude pomocí společnosti „l'Air liquide“ podle metody své sestrojil, poskytl za hodinu 20—40 m.³ 92% kyslíku anebo 100—120 m.³ kyslíku 56%.

Žluknutí másla, které způsobí do roka nemalých škod, zejména při dnešní drahotě tohoto tuku, výrobcům, překupníkům i konsumentům, odstraniti chce O. Jensen pasteurisováním másla při 85° C. Podle výzkumů Jensena není příčinou žluknutí ani teplo ani světlo ani vzduch, nýbrž bezpochyby voda, v níž se máslo vypírá. Každá voda obsahuje v hojném množství mikroorganismy, které rozštěpení tuků způsobují. Jsou to *Bacillus fluorescens liquefaciens*, *Oidium lactis*, *Cladosporium butyri* a někdy také pověstné *Bacterium prodigiosum*, které barví látky, v nichž se rozmnožuje, na krvavo. Zárodky všech těchto organismů při teplotě 85% C. zahynou.

K výrobě sloučenin dusíkových z dusíku vzdušného dochází věda hned dvěma cestami. První vznikla z nálezu Priestleyova, že dusík slučuje se s kyslíkem účinkem elektrických jisker, a že sloučenina tato, byvši do vody zavedena, dává kyselinu dusičnou. Nálezu tohoto využítvali Charles S. Bradley a B. R. Lovejoy. Sestrojili stroj, jenž dává za minutu 414.000 jisker, a pomocí tohoto stroje vyrábí společnost „Atmospheric Product Company“ v továrně, umístěné na vodopádech Niagarských, ze vzduchu a z vody kyselinu dusičnou. Rozpustí-li se ve vodě alkalie, dostanou se hned příslušné ledky. Výrobní cena 1000 kg. této kyseliny obnáší prý asi 100 K, což jest vzhledem k tomu, že výrobní cena kyseliny této, připravené z ledku pomocí kyseliny sírové, asi 350 K obnáší, velmi málo. Fabrikaci tuto zlepšil ještě dr. Robert Goldschmidt, jenž užil schopnosti radioaktivních látek činiti vzduch vodivějším pro elektřinu a dosáhl tím lepšího využitkování proudu.

Jinak pokouší se o rozřešení této otázky W. Ostwald. Jest známo, že čpavek za přítomnosti některých látek, t. zv. katalysatorů, okysličuje se ve vhodných poměrech na kyselinu dusičnou, ale pochod tento děl se při pokusech, jež dosud byly činěny, velmi zdlouhavě. Ostwald shledal dobré katalysatory v platině, palladiu, iridiu, rhodiu a v hyperoxydech manganu, olova, stříbra, mědi, chromu a j. Vede-li se přes některý z těchto katalysatorů, náležitě zahřátý, amoniakový plyn, smísený s dostatečným množstvím vzduchu, slučuje se amoniak s kyslíkem, a plyn mění se, zaveden byv do vody, v kyselinu dusičnou. Katalysator sám nedoznává při tom změny prázdné. Výroba tato jest proto výhodna, že dusík v amoniaku značně jest lacinější nežli v kyselině dusičné, a nabude ještě většího významu, až vyráběti se bude amoniak z karbidů podle studií Frankových. Zavádí-li se totiž dusík do jemně rozptýleného karbidu, zahřátého na teplotu nižší červeného žáru, tvoří se kyanamid, který účinkem vody při zvýšené teplotě a při užití tlaku všecken svůj dusík vydá v podobě amoniaku.

Uvážíme-li, že přirozená ložiska ledku v Bolívii, Peru a Chili považlivě rychle blíží se svému vyčerpání, a uvážíme-li dále ohromnou roční zpotřebu kyseliny dusičné pro průmysl (třaskaviny, celluloid atd.) a pro rolnictví, uvědomíme si veliký význam svrchu popsaných vynálezů, a význam tento ještě vzroste z poznání, že jimi člověk opět o krok přiblížil se k cíli svého neúmorného snažení, totiž k tomu, aby při výrobě vezdejšího chleba svého nebyl odkázán jen a jen na říši rostlinnou a živočišnou, která poměrně jest skoupá a nespolehlivá.

Nová ocel. Ocel vděčí dobré své vlastnosti přísadě uhlíku, jehož obsahuje 0·6--2‰. Uhlík obsažen jest v oceli ve dvou modifikacích: chemicky se železem sloučen ve způsobě karbidu a rozpuštěn v něm jako uhlí utvrzovací. Tvrdosti dostává se oceli jen druhou modifikací uhlíku, a mohutnost její záleží na způsobu výroby. Zahřeje-li se ocel při kalení asi na 800° a ochladí-li se náhle, zůstane uhlík rozpuštěn, a ocel bude tvrdá. K tomu přispěje také náhlé utuhnutí povrchu, jež způsobí při chladnutí jádra napjetí v struktuře, přispívající k tvrdosti a křehkosti. Ochlazuje-li se zahřátá ocel zvolna, vytvoří se z uhlíku a železa karbid, a ocel bude pružná a měkká. Zahřívá-li se tvrdá ocel a ochlazuje-li se při tom zvolna, což děje se bez záchrany, pracuje-li v tvrdé hmotě, na př. v železe, měkne z důvodů uvedených a pozbývá způsobilosti ku práci. Proto pracují všechny stroje, obrábějící kovy, co nejzdlouhavěji. Technikové snažili se opravit ocel v tomto směru, a podařilo se jim to výtečně. Na poslední pařížské výstavě pracoval soustruh americké firmy Bethlehem Steel Co., a práce jeho budila obdiv odborníků rychlostí řezu, tloušťkou odebíraných hoblin a tím, že pracující ocel, přes to že téměř do žhava byla rozpálena, nepozbývala ostrosti. Mnozí výrobci snažili se napodobiti tuto americkou ocel, nazvanou podle vynálezců Taylor-White, a dnes jest opravdu na trhu již dosti evropské oceli, která americké v ničem nezádá. Celý vtip výroby záleží v tom, že přidá se k železu kromě uhlíku ještě několik kovů, zejména chrom a wolfram, ale také titan, molybdaen a j., a že se kalení provádí při vyšší teplotě, při níž vytvoří se karbidy chromu a wolframu, které jsou nesmírně tvrdé a vůči změnám teploty mnohem stálejší nežli karbid železa.

O „čtyřokých“. Jindy a dnes.

Z CYKLU „ZNAMENÁNÍ“.

Píše operateur dr. D. Panýrek.

(Dokončení.)

Brzy však umění to došlo hojnějších pěstitelů v Německu.*) Ve všech spisech z té doby, jednajících o umění a řemeslech, nalézáme stálý odstavec o broušení skel. Norimberk, Řezno, Augsburg, Frankfurt na Odře, jmenují se z husta co místa proslulá broušením skel, a z měst těch, t. j. jich museí, mnoho obrazů a rukopisů, starých brejlí v knihách odborných zaznamenáno nalézáme.

Poučný tou příčinou je pořádek řezenského cechu brejlařského, který nalézáme v norimberském museu a jenž ukazuje dva exemplary starých brejlí z malých skel, kůže a z rohu se skládajících. Z jiného pořádku cechu toho se dovídáme, že první brejlař („Parillenmacher“), dosáhl měšťanství v Norimberku r. 1483. Ve Francii neměli brejlaři vlastního cechu, nýbrž byli zařazení do cechu hračkařů a zrcadlářů. Dle toho vypadají i odznaky cechu (zrcadlo mezi 2 brejlemi). V posměšných a veselých písních té doby jsou také narážky na brejle a jich nositele.

K výrobě skel sloužilo obyčejné, jemné a benátské sklo, též korunové a flintové, také prý nerost beryll.***) Ve staré Číně hotovily se i z topasu. V polovici XIX. století byly nejhledanější, leč i nejdražší brejle z brasilského křišťálu, neobyčejně čirého. Také z jantaru hotoveny, na př. 1691 vyráběl je z toho nerostu v Královci jakýsi Kristian Porschinen. Jantar vařil v oleji, v němž pozbýval nerost žluté barvy.

Skla byla okrouhlá, vejčitá, čtyřhranná neb osmihranná.

Na nejstarších brejlích nalézáme vryty číslice udávající věk,***)) pro který se skla hodí — údaje to zcela libovolné, jen nepatrnou zkušeností diktované. Vědecké t. j. dle lomu stanovené, optické určování brejlí padá teprv do polovice XIX. století, ačkoli prý už 1612 Španěl Daça de Valdes ze Sevilly rozeznával brejle dle skály, která prý se od dnešních dioptrií málo liší. Určoval je dle stáří a dle pohlaví obecnstva, brejlí potřebného. Ovšem byl jmenovaný Španěl ke svému měřítku přiveden jistě jen empiricky, neboť jeho vědomosti o optice a stavbě oka byly velmi kusé.

*) Brejle sv. Františka prý pocházely „ex Gallia“.

**) Nesmíme zapomenouti, že podnes mineralogové zovou beryll nerosty sic příbuzné, ale jakosti různé, od smaragdu a akvamarinu až po kameny průsvitné a kalné. Kdo ví, co tenkrát slulo beryll, možná že průhledné krystaly vůbec.

***)) Říkalo a psalo se „brejle pro obličej mladý, starý, pro obličej 50letý“ atd. Podnes ryjí se do skel diamantem čísla, jež však u starších brejlí udávají palce (vzdálenosti ohniska), u nových dioptrie (viz níže).

Jak dlouho to trvalo, nežli brejle nabyly dnešní praktické úpravy! Třeba jen prohlížeti v museích ty předpotopní, těžké a nemotorné okuláry a srovnati je s elegantním, lehkým i pevným skřipcem dnešních optiků.

Nejstarší tvar brejlí bylo sklo (jedno) v kovu zasazené, s dlouhou rukojetí. Takové zbyly až do prvních desíletí XIX. století v užívání. Sklo bylo velké, nemotorné, těžkopádné, kov nejednou ušlechtilý, okrasami zdobený. Za dob prvního císařství bylo ve Francii zvykem při rozmařilosti té doby pohrávati sklíčkem na dlouhé rukojetí a chvílemi před oči je stavěti. Sklíčka ta měla často ochranné pláště, aby se tak snadno z nepozornosti nerozmáčkla.

Protože koketující mládež obojího pohlaví, jež těchto „monoklů“ užívala, nebyla ani krátkozraká, ani dalekozraká,*) byla to skla paralelně broušená, jež paprsků nelámala. Tehdejší hejskové právě tak na promenádě nasazovali si sklíčka, aby si lépe prohlédli sličné děvče, jako dnešní lajtnanti, kteří krátkozrakost většinou jen simulují, aby své ducha-prázdné bytůstky učinili aspoň něčím zevním zajímavějšími.

Od takového monoklu k pozdějšímu lorgnonu byl už jen krůček. Vždyť i monokly měly tu a tam jakousi střenku, do které jako pero-řízek se sklápovaly.

Předchůdce dnešního skřipce nalézáme sic již počátkem XV. století. Ale byly to velmi nehorázné útvary, které samy na nose neseseděly. Tak Savonarola (1452—1498) radí nositi brejle, upevněné na stínítku, s čepicí hluboko do očí staženou souvisejícím. Na to učiněn vtip, že by takový způsob nošení hodil se jen pro prince, neboť jen oni pozdravující, nepotřebovali čepice snímati.

Skla zasazena bývala též v rohu, dřevě nebo v kůži, a sice vy-
dělané, nebarvené nebo na žluto i na černo zbarvené. Do zlata, stříbra, oceli, kostice vpravována teprve později. Aby pak lépe seděla, opatřována po stranách tvrdými proužky, jež nad uchem do zadu směřovaly. Brejle dnešního tvaru vidáme poprvé v 30. letech století XIX.

Konečně byl oblouček, obě skla spojující, nahražován pérem, jež jednak zavírání (zmenšování) přístroje, jednak lehčí váhu, jednak pevné tkvění na hřbetu nosu mělo za účel. To však až v posledních dobách, neboť ještě koncem XVIII. století seděly brejle vesměs nepevně a nestále. Proto vidáme na starších obrazech, jak si lidé drží skřípec rukou, čehož by nebylo, kdyby pevně seděl. Přece však i později ještě pro jistotu skřípec zavěšován na šňůrku, což poprvé na počátku XIX. století postřehujeme, na př. na jednom obraze Vernetově z r. 1812 (karikatuře na Angličany).

Zvláštní zvyk panoval kdysi u výrobě brejlí, že ozdobovány srdíčky, korunou, trojlístkem jetelovým, žaludy, lidskými obličejí, který

*) Ještě za dob spisovatelova studentského života bylo v jednom akademickém spolku krajinském modou nositi skřípec v černé kaučukové ovručce a s velkými skly. Nosili jej najednou všichni kolegové, ač jeden druhému se vysmíval, že nosí „Fensterglas“, anebo ironicky se vyptával kollega kollegy, jaké má číslo. Pokud vím, byli mezi námi jen dva silně krátkozrací studenti. Jaký to převrat! Nejprv byly brejle v opovržení, pak zas vyhledávány co odznak dospělosti a učenosti.

zbyl z té doby už jen na divadelních kukátkách. Jinak byly brejle nemotorný předmět ještě do nedávných dob, na př. zachované dosud brejle van Beethovena jsou také takový škaredý, těžkopádný aparát. Byly příliš veliké, hrubě broušená skla jich příliš tlustá, neboť se z pravidla užívalo brejlí „silných“. Ale vedle těch přicházely i t. zv. malé brejle („kleine Parillen“), o nichž nalazáme zmínky ve starých spisech a doklady na obrazech, na př. na jedné francouzské karikatuře z roku 1825, znázorňující známou kavárenskou figurku, polykající časopisy.

Nejstarší příklad lorgnettu, jak se nyní nosí (dámy z vysokých kruhů, někdy také některé lehce zbohatlé živnostnice) nalazáme na jednom obraze Watteauově z r. 1720. Je to obraz, který je nyní majetkem německého císaře (štit Gersainta, obchodníka uměleckými předměty v Paříži).

Prodej brejlí obstarávali podomní obchodníci, většinou židovští; též broušením skel zabývali se Židé. Patrně tenkrát vzbuzovali zvláštní pozornost, takže stávali se vítaným předmětem malířského štětce co kuriosa. Jako dlouho nebylo usedlých očních lékařů, byli i kočující prodavači brejlí. Byli to časem dryáčníci, kteří se i za oční lékaře vydávali. Zboží své prodávali velice draho a doporučovali je nejen proti krátkozrakosti a dalekozrakosti, ale i všemožným chorobám nejen oka, leč i víček. Někteří šibalové ti doporučovali dokonce brejle, pomocí jichž mohou prý čísti ti, kteří se nikdy čísti neučili. Někteří němečtí brejlaři prodávali své zboží také ve stálých krámech a byli na př. v Norimberku výnosem ze XVII. století pocházejícím, chráněni, i dovozovalo se kramářům obchodovati jen s italským zbožím křišťálovým, nikoli s domácími výrobky.

Brejlaři (ocularii, oculariarii) byli nejčastěji řemeslníci, kteří se vyznali i v jiné ozdobné práci ruční (vyřezávání rohu, kosti, slonoviny atd.). Zboží svoje měli v krabicích, nebo každé brejle byly ve zvláštním pouzdru dřevěném nebo z kůže, silného plátna. Bohatší lidé ukládali své brejle často do nádherných stříbrných, ebenovým dřevem vykládaných krabiček.

Krámy brejlařské měly štíty se skřipcem nebo brejlemi na něm vyobrazenými a s nápisem „U velkých brejlí“, „U zlatých brejlí“.

Co se týče optických zvláštností brejlí, nebylo v tomto našem dějinném náčrtu dosud řeči o tom. Jisto jest, že konkávních skel počali užívatí později, ačkoli krátkozrakost znali již ve starověku. (Již Theophrastus vypravuje, že tyran Dionysios byl krátkozraký.)

Z jiných pramenů víme, že už Aristoteles, Plinius, Avicenna věděli o krátkozrakosti. Je doloženo, že Zwingli, Leonardo da Vinci, Gustav Adolf, Voltaire, Napoleon byli krátkozrací. O významu konkávního skla pro krátkozraké mluví však teprve Porta r. 1593, a až sto let po té vykládá Zahn o broušení konkávních skel. Ale již dříve věděli o takových sklech, neboť v pinakothece mnichovské je obraz „Cizoložnice před Kristem“ od Cranacha staršího, na němž hledí jistý muž brejlemi, jichž odstín prozrazuje brejle konkávní. V úzkých a temných uličkách starých měst lidé se svou krátkozrakostí

vystačovali a necitili té potřeby korektury vady zrakové, co dnešní lidé. Mimo to vyhýbali se takto stížení lidé oněm povoláním, k nimž pro svou vadu nebyli způsobilí a sotva vyhledávali stav vojenský, lovecký a jiná pole činnosti, dobrého zraku vyžadující. Potřeboval-li na př. krátkozraký velmož na honě dobře vidět, nasadil si brejle, jak se to na př. vypráví o myopickém papeži Lvu X. Byly dále přilbice s úzkými štěrbinami pro oči*) pro krátkozraké, a v Itálii vyšel spis o pravidlech v souboji, kde se uvádí, jak si má vésti krátkozraký, aby nebyl v nevýhodě.

Ale byli již v minulých stoletích pozorovatelé, kterým neušlo, že jsou špatné oči, jež nejsou ani krátkozraké ani dalekozraké a proto ani těmi ani oněmi brejlemi nedají se spraviti. Tomu na kloub přišel však teprve Thomas Young, objeviv nepravidelné zakřivení rohovky (astigmatismus). Tuto vadu podařilo se korigovati teprve skly cylindrickými. Malíř Cassas poznal už r. 1818, že trpí asigmatismem, ale teprve r. 1844 podařilo se optikovi Suscipimu v Římě příslušná skla zhotoviti. Lépe se dařilo duchovnímu Goodrichovi, kterému zhotovil dobré brejle optik Mc Allister ve Philadelphii roku 1828.

* * *

Čtenář, který očekával v naší stati i hojnost údajů o českých brejlích nebo o brejlích v Čechách, až dosud mimo jednu zmínku neshledal ničeho, co by ho tím směrem zajímalo. A přece je jisto, že v Čechách, které braly ve středověku a novověku tak živou účast na kulturních dějích Evropy a někdy co živel vůdčí do nich zasahovaly (universita Karlova, reformace atd.), dějiny brejlí jistě mají mnoho dokumentů, rozptýlených sice a ukrytých, ale vděčných. Marně však pátral jsem a pátrám tím směrem v „zásobném tlumu představ“ — ničeho nevylovil jsem, nic nevystoupilo zpod prahu vědomí mimo fragmenty, domněnky, ojedinělé zjevy. Patřilo by se pátrati po obrazech, ponořiti se do bibliotek a v zaprášených foliantech hledati doklady, procházeti musei a, co by se „hodilo do krámu“, vybírat a zapisovati.

K tomu by bylo především třeba času, a toho nyní, když už práce je téměř hotova, je málo. Pohodlnější jest obrátiti se na české autority z oboru kulturní historie, kteří celá desetiletí pracují v kulturní historii české, kamínek vedle kamínku kladou do mosaiky a mnoho na ten čas neupotřebeného materiálu mívají ve svých zápiscích.

Obrátil jsem se především na znamenitého našeho dr. Wintera. Odpověděl na snažný dotaz ochotně lapidárním svým stylem: „Poněvadž jsem pod heslem „brejle“ nic si nezapisoval, není možná v mých listcích k nějaké hromádce lehce sáhnouti. Mám zmínky o brejlích tu a tam pod jinými hesly a různými, takže by výsledek dlouhého hledání za

*) Úzkými štěrbinami krátkozraké oko lépe vidí. Tyty štěrbiny byly už za dob Danteových sklem zahražovány, aby oko bylo chráněno prachu. Tedy první brejle ochranné.

to nestál. Nezbyvá, než říci obecně, že brejle se vyskytují v inventářích pražských od polovice šestnáctého století, vyskytují se řídce, poněvadž bezpochyby nestály za zápis mezi věcmi cennými. Připomínají se brejle „křišťálové“, brejle ve fasování kostěném a brejle, které se uvazovaly. Jak mohly vypadati brejle oné doby, na to ukazuje v bibliotece uměl. prům. musea „Weigel, Hauptstände“; tam řemeslní popis a tuším i rám s nějakými cvikry a brejlemi. Je to až z r. 1689 (?), ale není pochyby, že 80 let před tím bylo stejně. V archivě pražském dají Vám inventáře ochotně do ruky, ale 2, 3 zmínky v tlusté knize nestojí za hledání.“

Dodatečně dostalo se mi od laskavého dr. Wintera ještě tohoto upozornění: „Užijte ještě jména ze 16. věku „sklenné oči“, pak račte se podívat v univ. knihovně do obrazu Richental (o Kostnickém sněmě), tam má jeden páter cvikr. Užil toho detailu Jirásek a vzpomenu mi na to. Ten cvikr stojí za podívanou. Je malován v druhé polovici 15. století.“

O tom páterovi stala se už zmínka výše.

Jistě musea a knihovny budou chovati mnohou kuriositu. Obrátil jsem se zas na autoritu, dra Č. Zíbrta.

Naplňuje podivem, sledujeme-li osudy brejlí v minulosti, že poměrně záhy byly oblíbeným objektem k posměšku. Pan prof. dr. Č. Zíbrt upozornil mne na posměšné písničky, jež skládány na zimního krále českého Bedřicha Falckého; sebral je dr. R. Wolkan.*) V bibliografii této knihy uvádí se posměšný obraz na porážku zimního krále v bitvě na Bílé Hoře. Obraz ten představuje veliké brejle s nápisem Pra-ga. Pravé a levé sklo brejlí znamená Staré Město a Malou Stranu, oblouček pak, obě skla spojující, representuje kamenný most. Pod tím jsou obrazy císaře a zimního krále. Nahoře jsou malé brejle s nápisem: „Pape bril“ — „Lunette de prestres“ (t. j. kněžské brejle) a s francouzskými i holandskými verši o 3 sloupcích s nápisem: „Remonstration de la Grande Brille à la petite“. („Onderwijs v. d. grooten Bril aen d. klejnen“), kteréžto verše se Bedřichovi jízlivě vysmívají. Také je tu německý text s titulem „Parallela des grossen und kleinen Brills, in Boehmen und auf dem Rhein“. Píseň počíná:

„Ich bin ein Statt in Boehmerland
dem gantzen Reich gantz wolbekandt.“

Rychle a se zdarem pátrá se, jak mne zkušený historikové poučili, po osudech kulturních zjevů ve starých slovnících. Kdož by nepřipadl na Komenského „Orbis pictus“? Pamatuji se s počátku gymnasiálních studií na Patočkovu vydání.**) Na str. 170. stojí v něm: „Brejli užívá ten, kdo má slabý zrak, aby bystřeji viděl.“ Oč důkladněji zní dnešní definice brejlí. (Viz níže.) Sáhli jsme tedy ke starému vydání od Mat. Cramera „Joh. Am. Comenii Orbis sensualium pictus

*) Deutsche Lieder an den Winterkönig. Prag 1898. Knihovna Českého Musea.

**) Orbis pictus v řeči české a německé... Dle Komenského vzdělal Frant. Patočka.

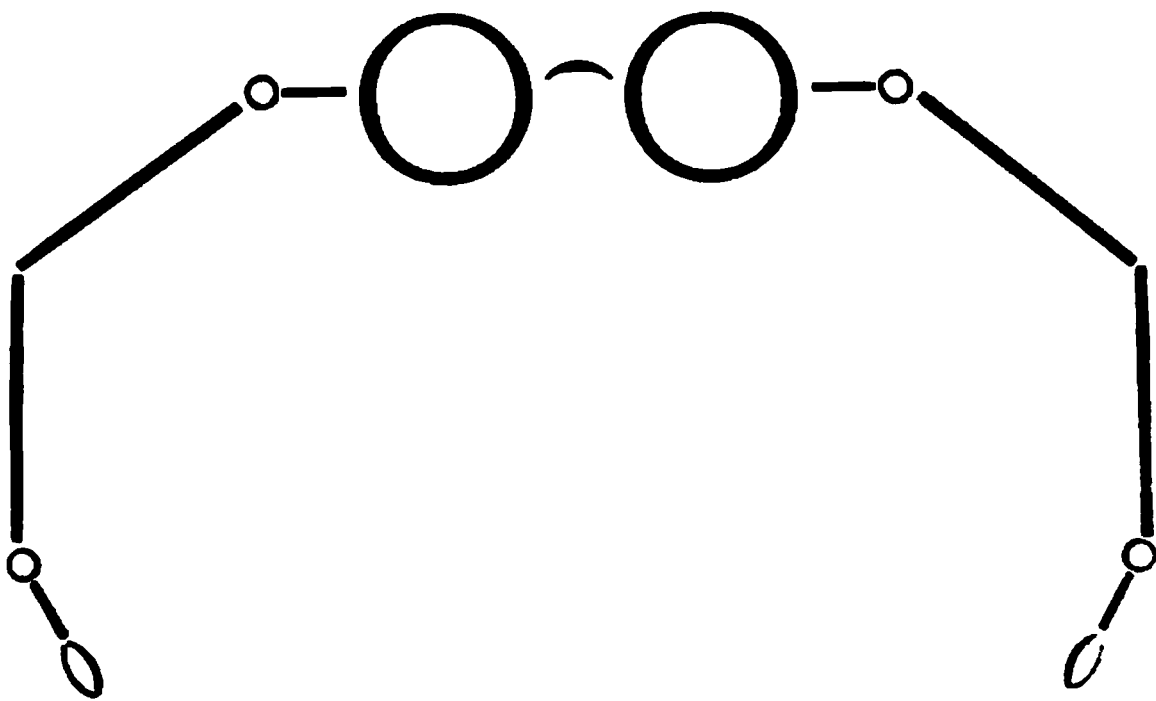
quadrilinguis emendatus“, z r. 1707 a tu čteme: „Die Brillen (werden zubereitet) dass der schaeffer sehe, der da hat ein bloedes Gesicht“, a latinsky „*perspicilla* (parantur), ut acrius cernat qui habet debilem visum“, a italsky „*gli occhiali poi, acciochè chi hà la vista débole, corta, ei, vi veda vegga meglio*“, a konečně francouzsky „*mais les lunettes, afin que celuy qui a la vuë courte, y puisse mieux voir*“.

Tedy celkem velmi málo.

Více nalezeno v jiném starém slovníku, na který mne prof. Zíbrt laskavě upozornil. Je to Rohn, *Nomenclator to gest Gmenovatel*.*) Uvádí r. 1764 mezi výrobky sklářskými (*artefacta vitrarii*) vedle skel ku „hvězdářským troubám“, zvětšujících, palčivých (*vitra caustica, urentia*) též sklené oči, *conspicillum, ocularia, Brille* a „kdo sklené oči dělá“, *faber oculariarius, Brillenmacher*. Jinde uvádí pro mědirytce potřebné: „Zelená očiska pro posílnění zraku“, *viride conspicillum quo visus adjuvatur, Grüne Brillen das Gesicht zu stärken*. Tehda se tedy ještě věřilo na posilující účinek zelených brejlí. *Brille* sluly však též, jak z téhož Rohna zvidáme, „kroužky ke stahování dvou neb třech trub“ (jistě pro podobnost na první pohled nápadnou).

Psal jsem dále do museí českých, ale úlovek nebyl značný.

Z královéhradeckého musea obdržel jsem zprávu, že tam mají jeden exemplář brejlí nepříliš starobylých pod č. 151. Věnoval je pan Jiří Wolter z Plačic, a pocházející prý z r. 1810. Popíšu je. Skla jsou okrouhlá, 33 *mm* v průměru mající as 1 *mm* silná, dvojplochá. Byla původně asi čirá jako voda, ale stářím nabyla bleďounce kouřového odstínu, jakým staré, zašlé sklo se vyznačuje. „Fasování“ je železné, notně zrezavělé; při zevním okraji skel vybíhá v silné dva, as centimetr dlouhé výběžky, na nichž šarnýrem připevněny jsou ploché, asi 3 *mm* široké proužky, uprostřed kolenovitě ohnuté, aby ke kulatému konturu hlavy po straně nad uchem pevněji přiléhaly. Na koncích vzad obrácených mají oba ty proužky ještě jeden šarnýr, v němž připevněno v pravo a levo po jednom konečném článku očkem na konci opatřeném, k tomu účelu, aby tkanice do očka navlečená vzadu, v záhlaví brejle upevniti mohla, by pevně seděly. Pohled s hora byl by tento:

*) Knihovna Českého Musea.

Oblouček, spojující oba ráfky pro skla, je mírně polokruhově prohnutý, okrajů poměrně ostrých a mohl dosti molestovati nositele.

Za mé paměti již takových brejlí nebylo — snad jen na venkově stařečkové nosili je, čítajíce si v Nebekličí na stará kolena, když už vášně vyhasly a v ruce už ani k práci nebylo síly valné. Žil jsem v městě a na venek jsem zřídka přišel. Pamatuji na brejle už úhledného tvaru, s oblými tyčinkami po straně, hákovitě na koncích zahnutými, aby za uchem držely.

Další zdroj poučení byl by folklor. Z let dětských utkvěl mi hluboko v mysli výjev z venkovského jarmarku, kde u malého krámků, s několika tucty brejlí bezbarvých a barevných, tiskl se ke kramáři, chudobně oděnému, tlum zvědavců, pozoruje jakéhos mužíka, jenž brejle po brejlích na nos trpělivě nasazoval, až jich několik desítek vystřídav, připadl na jedny, jež mu byly vhod, an jimi zřetelněji viděl. Kdykoli si nové brejle nasadil, rozhlédl se jimi kolem nejdřív na lidi vůkol, pak na okraj opodál, načež, zavrtěv hlavou, jiné ohledal. Podobných žánrových obrázků byl jsem svědkem několikrát na ruském venkově, který je ovšem kulturně aspoň 100—200 let za námi.

Výjevy ty živě mi tanou na mysli jak obnovené obrazy oněch výjevů, jež se odehrávaly v krámech brejlařských, třeba v Norimberce, když si tu zkusmo někdo vybíral „sklenné voči“, jak nám na obrazích ze století 16. a 18. je znázorněno, na př. na rytině Christiana Wilhelma Ernsta Dietricha z r. 1741, jenž se nalézá ve sbírce dr. Brettauera v Terstu, nebo na mědirytině od J. Collaerta (1520—1567), znázorňující obchodníky s brejlemi v krámech, u nichž si kupující zkoušejí brejle (mnichovský kabinet mědirytin). Obě zachránil před zapomenutím tolikrát již citovaný dr. Bock.

Je vidět z toho, že lid je konservativní. Ještě za mé paměti vybíral si brejle dle těchže principů, jako v první polovici století šestnáctého činil dle svědectví Collaertova.

Žeň sice trochu chudá, ale přeci něco.

* * *

Málo dokumentů o brejlích podává nám ethnografie, více jazykozpyt.

Číňané užívají za našich dob brýlí, které se ničím neliší od soudobých brejlí kulturního člověka a dovážejí prý se z Evropy. Ale ještě na počátku století XIX. bylo tomu jinak. Dr. G. Ferrario ve svém spise *Il costume antico e moderno*, v Milaně r. 1817 vydaném, přináší obraz lidu z ostrova Tsu-Ming, na němž nalazáme také figuru s brejlemi. Také nejlepší své doby znatel Číny Davis znázornil ve svém spise o Číně, r. 1836 vydaném Číňana s brejlemi zvláštním způsobem upevněnými. Též jiní cestovatelé po Číně vypravují, že Číňané nosí nápadné brejle, jichž skla jsou broušena z hnědého, průhledného kamenu (snad topasu), zvaného ša-ši (čajový kámen), pro podobnost barvy k čajovému nálevu.

Mezi kresbami Vereščagina*) uvádí se obraz Tunguzky s brejlemi, opřenými nožičkou od obloučku k čelu běžící a připevněnými dvojitými šňůrami za uši svázanými.

Za to jazykozpyt přináší nám četné ukázky, jak brejlí lidová mluva v přeneseném smyslu užívala. V bohatém jinak Mudrosloví národů slovanských od Čelakovského nenalezl jsem ani jeden doklad, ač mám tušení, že jsou.

Přehlédne-li něco neb někoho člověk s brejlemi, říká se výsměšně: „Má čtyry oči, a přece nic nevidí!“

O optimistech říkáváme, že se na svět dívají růžovými brejlemi, o pessimistovi tvrdíme, že černými brejlemi.

V jiných jazycích přicházejí však od pradávna obraty, z nichž seznáváme, že brejle dobře známy byly už v dobách, kdy nebyly ještě rozšířeny. V jednom německém spise poučném je rým:

„Kurze lehr und warnung finst tu hie,
allein setz brillen auf und sih!“

Luther rád užíval obratu „auch ohne brill und laterne ersehen“. Význam brejlí za jeho doby dokazuje věta jeho „Wenn ich Pirckheimer wäre, wollt ich Ekolampad eine Brille schicken“, což se vztahuje ke švýcarskému reformatoru Oekolampadiovi (Johannes Heussgen) a k vynikajícímu norimberskému humanistovi Pirckheimerovi, který nosil veliké brejle, jež svého času na Wartburce byly ukazovány. Geiler von Kayserberg s počátku věku XVI. dí: „Ja, lieber, setze brillen auf und kehre es umb; ist eben das widerspiel.“ Ve Vídni a Brně byla r. 1734 tištěna světským knězem J. V. Neinerem sepsaná knížka „Neu ausgelegter kurioser Tändelmarkt der jetzigen Welt in allerhand Waaren und Wahrheiten vorgestellt.“ V ní stojí na titulní stránce: „Wer mich nicht lesen kann in Kauf, der setz der Nasen ein Sattel auf“.

Podobných dokladů z německé literatury uvádí dr. Bock velkou řadu. Frase jako „etwas durch seine eigene Brille ansehen“, „durch einen falschen brill kucken“, „je höher einer im Glücke steigt, desto grösser lässt er sich seine Brille machen“ atd. dokazují, jak oblíbeným předmětem byly a jsou v německém jazykovém thesauru brejle. Trefný je epigramm barona von Logau (1604—1655): „Was wir sehen in der Welt, sehen alles wir durch Brillen.“ Voltairův citát: „Máme nos k tomu, abychom naň mohli dáti brejle,“ stojí jako heslo na zajímavém spise r. 1787 v Londýně vydaném: „Brejle poznání pro blbé oči králů. Pohádka ve 2 dílech“. O těch brejlích stojí v pohádce: „Kdo jich užívá, jedná moudře a lidsky.“

V ústech německého lidu přicházejí však podivuhodným způsobem brejle často také ve spojení s pochybným a nehodným jednáním. Místo frase „Das ist Betrug“ říkalo se „das sind Brillen.“ (Viz též výše zmínku vykládající výraz Prillenreiszer.) „Juden, spitzbuben, brillen-“

*) Viděl jsem většinu obrazů Vereščaginových v moskevské Tretjakovské galerii, ale nepamatuji se na tento Bockem uváděný obraz.

reiszer“ vedou se v jiném spise té doby pospolu jako rovnocenná společnost.

Zajímavá je — pro dějiny brejlí — i etymologie slova toho. Protože u nás je běžno slovo německého původu, musíme počítí etymologií německého slova, jež ovšem není také domorodé. Slovo „Brille“ uváděno vždy ve spojitost se slovem „beryll“. Vynikající oční lékař německý, Stilling, myslí, že slovo to, kterým dříve nikoli skla, nýbrž jich kostra jmenována, pochází ze středověké latiny „parilium“, dvojice, čemuž nasvědčuje i to, že u Grimma čte se zu Brill (zbrill) fahren, t. j. jeťi volským potahem (párem volů). Dřevěný rámec se dvěma okenky (jho), který se navlákal a dosud navléká volům na šije, a kostra brejlí, jsou obrazce velmi podobné a jen velikostí se lišící, takže tato etymologie je velmi pravděpodobná. Ale týž Grimm odvozuje „Brille“ od „berille“, a tu ocitáme se zase u starého drahokamu beryllu, který slul starým Řekům *βήρυλλος*, Římanům klassickým „beryllus“, později berullus, středověké němčině berylle, brill, parill, „ein Edelstein gestaltet als glas oder eise“. Ve středověku nazýván tak nejen nerost beryll, leč i jiné nerosty (amethyst), ba i sklo. Konrad von Megenburg (1309—1378) nazývá barylle zvětšující sklo.

Latinští spisovatelé užívali pro brejle různá slova: vitrum oculare, oculus armatus, ocularius, ocularium, oculare, ocularia, spicillum, specillum, specilla, conspicillum, conspicillum, perspicillum, perspicillum, berillus, brillus. Ze slova spicillum ve významu „brejle“, lze si vysvětliti, proč podobně znějící něm. Spiegel značí též brejle. Hans Sachs říká brejlím „Christal“ a „parill“. Řecky též *τὸ εὐείδιον* brejle nazývány.

Ze slovanských jazyků ruské „очки“, související se jmenem orgánu (oči), jež brejlí potřebuje, je ryze slovanské. Srovnej nahoře „zelená očiska“ z Rohna. Polské „okulary“ je původů latinského (srov. ital. occhiali, od occhio, oko). Slovinci ve Štýrsku, Korutanech a Krajině říkají též špegle, což souvisí s německým Spiegel, neboť slovinčina je v některých krajích silně němčinou pokažena. Jinak slují brejle slovinsky naočnike, očali, očale, očala. Španělové říkají antoio (ante oculos, co je před očima), Francouzové bericles, besicles, besicle, bezique, véricle, lunettes (starým pravopisem: lunectes), čímž míněny brejle, jež se váží okolo hlavy. Tu a tam vyskytuje se též „paire de lunette“, dvojice očních skel, a „la conserve“, se zřetelem k tomu, že brejlemi se oči šetří!

II.

Samostatnou kapitolu vydalo by to, co víme o brejlích barevných. Už z dějin víme o nich všelicos, na př. zmíněný už smaragd Neronův může nám representovati první barevné brejle, účelu a významu ovšem nositeli nepovědomého. Od konce století XVII. užívalo se brejlí barevných co ochranných, hlavně pak zelených. Jedny jsou vyobrazeny v knize Bockově, tolikrát již citované. Pocházejí ze sbírky brejlí germanského musea v Norimberce.

Veliký německý satyrik Fischart napsal roku 1575: „Wer blitzblav barillen aufhat, dem scheint alle Dinge blitzblav sein.“

U četných spisovatelů nalézáme doporučení barevných brejlí té neb oné barvy, jiní však zase zrazují od jich nošení. Známy chirurg francouzský Ambroise Paré doporučuje osobám, které byly operovány na zákal, k ochraně zraku nositi zelené brejle, pokud světlu nepřivykli. Lidé, kteří nosili temné brejle, od jakživa považováni za mrzouty, nevlídné, skličené, lidu se stranící samotáři.

Skvostně vyjádřil to Baumbach ve své pohádce Homunculus. I karikatura se zmocnila předmětu toho. Tak předvádí nám J. M. Voltz tiskovou svobodu za dob Metternichových (1810) jako starou ženu se svázanými křídly a spoutanýma rukama, hledící černými brejlemi k zemi. Veliký španělský ilustrátor Goya (1746—1828) propůjčil ve své karikatuře o nemožnosti rozvodu výrazu dravým ptákem s velikým skřipcem temným a dlouhýma ušima.

Při svých cestách po Evropě shledal jsem, že v některých krajích nápadně mnoho nosí se barevné brejle. Nikde jsem neviděl tolik intelligentů (i lékařů) s bleděmodrými brejlemi, jako v Rusku, což mne po půldenním pobytu v Moskvě pohnulo ke vtipu: „Rusové jsou lidé, kteří nosí modré brejle.“ Marně jsem přemýšlel, co by toho bylo příčinou, a také jsem se ptal jednoho ruského lékaře, s nímž jsem jel z Moskvy do Vladikavkazu, proč nosí tolik Rusů modré brejle, a proč je sám nosí. Odpověděl, že chrání oči před letním světlem, příliš ostrým. Ale modré brejle se nosí hojně i v Petrohradu, kde jsem za několikanedělního pobytu v létě ani jednou neviděl slunce. Tu by musili všichni jižní národové nositi modré brejle. Vlachové, Španělé, afričtí a asijské domorodci však necítí toho potřebu. A tak mi zůstalo nerozřešeným problemem, proč tolik Rusů nosí modré brejle. Jděte ve velkém městě ruském půl hodiny po promenadě, na př. po páté po Něvském Prospektu a potkáte jistě v krátké chvíli 5—6 modrobrejlých bohatýrů v uniformě i bez uniformy.

Tak se ocitáme v dějinách barevných brejlí pro kusost historických dokumentů v druhé polovici XIX. století, do které padá paměť současníků. Sám neviděl jsem nikdy nositele brejlí zelených,*) pouze brejle kouřové barvy a modré vídal jsem za svého života, dříve častěji nežli nyní. Modré brejle temnější barvy pamatuji z dob starších, nyní jsou tou příčinou světlé odstíny oblíbené a právem zavedeny, máme-li zřetel k vědeckým kritériím, o kterých tu mluvit nebudeme. Co se týká t. zv. černých brejlí, jsou nyní také světlejší tony obvyklé, ač nelze popřít, že jsou hlavně dvojí intensity, temnější, kde má býti oko co nejvíce chráněno před světlem, a pak zcela světlé. Ještě ze svých studií pamatuji se na brejle skoro černé u klientů očních klinik ve všeobecné nemocnici pražské v koutu zahrady, ke klinice té přiléhajícím, jak vysedávali letní odpůldne pod stromy s těmi smutnými atitudami lidí chorých očima. Dojem vskutku skličující, šířící těžkomyslnost, jakoby těžké podzimní mlhy z duší pacientů táhly na diváka . . .

Z docela nové doby pochází studie vlaského profesora okulistiky Ovia, který napsal v odborném listě vlaském „Annali di Oftalmologia“,

*) Prof. Schöbl píše o nich, že jsou přímo škodlivé ve všech případech.

roku 1898 studii o barevných brejlích, kterou tu dopodrobna sledovati nemůžeme, spokojíme se jen závěrem jeho: Je pravidlem neužívatí temnějších brejlí, než je třeba. Světlé barvy jsou velice rozšířeny, a lze jim namítnouti, že mírní světlo jen nepatrně a že jsou proto zbytečné. Ale v praxi se tvrdí, že je v nich zejména krátkozrakým dobře. Užívá se pak brejlí se skly slabě kouřové barvy a nejsvětleji blankytné. Je pravdě podobno, že jedna i druhá barva je stejně vhodná, leč, jak se zdá, je radno první za dne, druhé za umělého světla nositi. Když však světlo není oku obtížno, bude nejlépe nenositi barevných brejlí.*)

III.

Tak přicházíme ke dnešnímu stadiu vývoje brejlí. Jen nejstručněji povíme, co tu laikům řečeno býti musí.

Především nelze si odpustiti námitku, že většina (venku) lidí nosí brejle na poukaz a vyšetření optikovo, aniž konsultovali lékaře. Oční lékař neměl by se obcházeti tou příčinou, a není-li ho, aspoň zkušený lékař praktický měl by býti tázán o radu. Jak lze o očích a jich potřebách rozhodovati beze znalosti očního lékařství, bez bedlivého vyšetření oka? Často i nitro oka pomocí zrcadla musí býti vyšetřeno, nežli lze říci, o jakou chorobu běží, a čeho tu potřebí.

Ale zůstaňme jen při brejlích.

Co jsou brejle dneska?

Prof. Schöbl definoval je takto:

Brejle jsou přístroj k tomu zřízený, by směr paprsků do oka vnikajících změnil a tak vidění zlepšil, aby je částečně nebo docela zadržel neb jakost jejich změnil, anebo konečně, aby oko chránil před cizími tělesy, horkem a jinými škodlivostmi.

Definice jistě zdařilá, která, jak vidíme, vyhovuje pojmu brejlí v nejširším slova smyslu.

Probíráme-li se učebnicemi očního lékařství cizími, nalézáme řadu zajímavých výměrů, z nichž některé se kryjí s naším (t. j. Schöblovým), jiné se od něho více méně odchylují. Jiná česká kniha o očním lékařství nazývá brejle „přístroje sloužící ke korekci různých vad refrakčních, odchylek v postavení oka a k ochraně před vnějšími škodninami“. Ostatní výměry nemůžeme se tu obírat, ana by práce vzrostla na rozměr nepřipustný. Ze všech jeví se nám Schöblova pro náš účel nejlepší, t. j. nejsrozumitelnější. Aby věci bylo po odbornicku rozuměno, bylo by nyní nutno rozpovídati se o vadách zrakových a ostatních stavech oka, brejle rozmanité vyžadujících — jinými slovy: bylo by nezbytno spopularisovati velkou část očního lékařství. K tomu není zde místa. A pak mám o popularisaci lékařství to mínění, že, ano není možno všecku vědu lékařskou učiniti prostonárodní, neboť k tomu by nestačily

*) Vzpomínám, že zesnulému otci mému doporučil kdosi černé brejle. Když jsem ho ohledal, našel jsem mírné onemocnění víčka, při němž by byly úplně stačily bezbarvé brejle ochranné.

ani extense, k tomu by bylo třeba lidových fakult, nutno se spokojiti aspoň úzce vymezenými kapitolami, jež mají pro širší kruhy největší důležitost, a kterým ty kruhy mohou také porozuměti, nepotřebující k tomu přípravy zvláštní.

Také tuto budeme mluvití jen o brejlích — jak nadpis práce ohlásil.

Povíme především, jakých brejlí nyní se užívá.

Nejznámější jsou brejle sférické. To jsou takové, jejichž plocha jedna neb obě jsou skrojek koule. Jsou dvojí, vypuklé, konvexní a v duté, konkavní, a sice tak, že mohou býti obě plochy stejného rázu, nebo jen jedna, druhá je pak rovná. Nebo je jedna plocha dutá, druhá vypuklá (tato více zakřivena). Tyto poslední zovou se též periskopické a jsou nejužívanější.

V duté brejle působí tak, že rovnoběžné paprsky jimi procházející se rozbíhají, a slouží ku zlepšení zraku při krátkozrakosti.

Brejle vypuklé svádějí rovnoběžné paprsky jimi procházející do jednoho bodu (ohniska). Mohou zase míti obě plochy vypuklé, nebo jsou plochovypuklé nebo v dutovypuklé. Tyto poslední slouží při krátkozrakosti, k náhradě čočky, po operaci zákalu a v některých jiných případech.

Dále do kapitoly brejlí sférických patří pantoskopické, Franklinovy, dalekohledné, decentrované a disekční brejle, o nichž, chtěje zůstatí jen při hlavních věcech, šířiti se nehodláme.

Brejle cylindrické (válnovité), jsou takové, jichž jedna neb obě plochy jsou segmenty válce, a jsou buď v duté nebo vypuklé. Paprsky těmito procházející nesbíhají se v jednom bodě, nýbrž v přímce. Zmínili jsme se nahoře o astigmatismu, t. j. nesouměrnosti rohovky. Pro tuto vadu určují se cylindrické brejle. Pro nepravidelný astigmatismus hotoví jistá německá továrna brejle hyperbolické, o jichž užitečnosti nejsou ještě důkazy.

Brejle hranolové (prismatické) jsou segmenty hranolu; jsou při dvojitém vidění a obrně svalů očních užívány; dále uvádíme brejle složité, jež spojují účinek skel sférických s cylindrickými nebo hranolovými nebo barevnými, brejle nestejnoscelné, jež representují různé kombinace skel obyčejných sférických tak, že každé sklo pro každé oko má jinou lomivost nebo je čiré, druhé mdlé, brejle štěrbinovité (stenopoeické), jež propouštějí světlo jen úzkou štěrbinou — ty a podobné brejle jsou vhodné jen v ojedinělých případech nebo vzácnějších onemocněních očních a nemůže nám býti za úkol ukládáno, abychom se o nich šířili, ani za chybu, pomíjíme-li těch podrobností.

Za to bližšího povšimnutí zasluhují t. zv. brejle ochranné. Chrání oko před světlem příliš prudkým, před horkem a úrazem. Obě plochy jsou rovné a rovnoběžné, a skla bývají zpravidla velká, aby chránila oko i před škodlivými vlivy po stranách. Proto bývají obyčejně lasturovitá. Proti světlu jsou barevná (viz výše). Teplé paprsky zadržují skla slídová, jež doporučena proti žáru dělnictvu sklářskému. Jsou lehká a pružná. Také ze slídy hodí se skla, jež mají oko chrániti

před cizími tělesy. Musí býti silné, neboť při některé práci (zpracování tvrdých kamenů, na př. výrobě mlýnských kol) odskakují s velikou prudkostí střepiny velmi tvrdého nejednou materiálu. Brejle s drátěnou sítkou doporučeny proti bouři a větru, proti cizím tělesům některým.

Nejlepší skla brejlí jsou z křišťálu, kolmo na dlouhou osu krystalu broušeného; jsou nejlehčí a pevné, avšak drahé. Proto se vyrábějí ze skla korunového, dvakrátě taveného (křišťálového). Mají býti dobře zpracována, pevně seděti, ne příliš blízko oku a mají státi kolmo na osu oka předozadní.

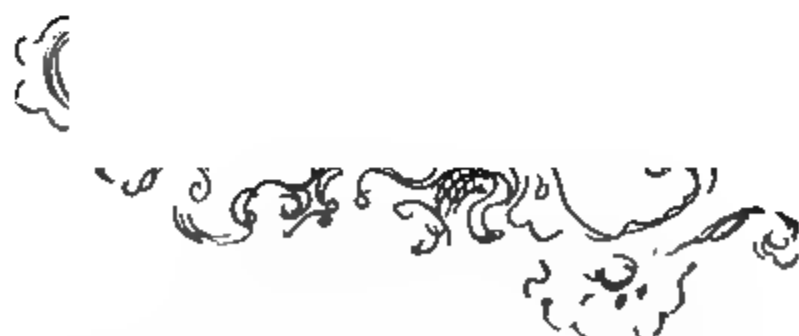
Určení brejlí je úkol nikoli jednoduchý. Dříve se počítalo dle stupnice, jejíž základem byla silná čočka s ohniskovou vzdáleností jednoho palce. Nyní se počítá dle dioptrií, t. j. za podklad vzata čočka velmi slabá s ohniskovou vzdáleností jednoho metru. Tato vzdálenost sluje právě dioptrií. Nový systém zaveden r. 1874 a vznikl jím zmatek, který podnes zcela neuklizen, protože někteří okulisté a optikové řídí se ještě starým systemem, moderní novým.

* * *

Povšimněme si kteréhokoli předmětu, který nám k čemukoli slouží, zabeřme se do přemýšlení o jeho podstatě, účelu, o jeho minulosti, předložme si otázku, jak hoví největšímu statku našemu: zdraví, pátrejme v psychologii člověka, jak o věci smýšlel a smýšlí, prohlížejme staré a nové knihy všech jazyků, vyšetřujme, jak o předmětu soudí dělník, jenž ho vyrobil, lidé, již ho užívají, a učenec, jenž má na mysli všechny vztahy člověka k věcem jej obklopujícím, sledme, co věci říká lidová moudrost, a vždy podaří se nám sebrati materiál, který co do zajímavosti nezadá románu, a co do užitečnosti, ač si umění nad míru vážím, jistě jej předstihuje, třebaš nebyl výhradním duševním majetkem pisatele, nýbrž všech těch, kdož skládali kamének poznání ke kaménku.

2

Z KRESEB MIKULÁŠE ALEŠE K NÁRODNÍM POHÁDKÁM A POVĚSTEM.

KOSTLIVEC S HOLÍ V RUCE.

V pytevním sále pražských vysokých škol, kde se mnoho lidských koster nalézá, stávala u dveří obrovská kostra muže, která v pravé ruce velikou hůl držela, jakoby zde místo portýra zastávala. Pověst o ní vypravovala, že kostra tato náležela sluhovi jednoho profesora pytvy, který náruživě kostry sbíral a zde do sbírky seřaďoval. Ale nikdy ještě nedostalo se mu kostry z tak obrovského muže, jakým byl sluha jeho, a přece by byl rád takovou ve sbírce měl. I nabídl jednou sluhovi velikou sumu peněz, aby mohl po jeho smrti kostru jeho do své sbírky postavit, pravě, že mu dá pak portýrskou hůl do ruky, aby ostatní kostry střežil. Sluha, jsa přesvědčen, že starého podivína přečká, uzavřel s ním smlouvu o kostře své, a z obdržených peněz statně popíjel, až ho jednou při žbáunku mrtvice ranila. Professor vzal si pak kostru jeho a postavil ji v pytevním sále ke dveřím, dav jí do ruky velikou hůl, jak to byl sluhovi za živobytí slíbil. S tou kostlivec potom dlouho v síni oné stával, zavdávaje španělkou příčinu k rozličným úštěpkům mladých mediků, kteří obrovskou kostru jeho „portýrem“ nazývali.

(Josef Svátek: „Pražské pověsti a legendy“.)

V. CHALOUPECKÝ:

Písně o dvou.

LUISE.

VZPOMÍNKA.

Jaro pučelo . . . A tichým podvečerem
se svou smutnou Carmen šel jsem v parku šerém.

V břízách západ krvi dohořival — —
Tiš a kroky. — A pak smutek zpíval.

Naše srdce bila rozteskněna:
Muž a žena! Šli tu muž a žena.

Pak jsme zmlkli. — Zraky hořely jí.
Vyprávěla mi své lásky komedii.

Lásky komedii (kol se kladly stíny),
lásky tragedii, že již někdo jiný,

jiný miloval, a láska jeho schladla:
„Tak jsem padla, ano, tak jsem padla —!“ — —

Jaro pučelo. A noc se kladla kolem.
A my dva jen šli tu se svým bolem.

—

PAMÁTKA.

V tvých modlitbách až někde v zadu
máš uschlý list. — Snad na památku
na něčí lásku, něčí zradu.

Památka smutná. Vážíš si jí.
A kdo číst umí, ten tu vyčte
tvé lásky celou tragedii.

Ten ví, co temný lupen tají,
a ptá se, zda tvé retý dárce
žehnají, či proklínají.

Ten ptá se, náhlým smutkem sveden,
což, budeš-li tam, až čas přejde,
mít svadlý lupen ještě jeden. — — —

Zčernalý lupen břečťanový —
A co se nad ním naplakaly
tvé krásné oči kdo ví — kdo ví —?

—

TAK ČLOVĚK OTUPÍ . . .

Tak člověk otupí a žije pak den ze dne,
leč zapomenout přece nelze. Ne!
Mně teskno po ženě, po smutné ženě jedné,
po moji Carmen, Carmen zničené.

Má smutná Carmen v klášteře kdes nyní
si přetvořuje temperament svůj.
Nad hříchy svými v sešeřené síni
zlomeně zpívá: bože, ulituj!

Bůh mrtvý je a proto neslyší ji. —
Má smutná Carmen! Vašich zraků plam,
což, bude slušet také Ofelii?

Má smutná Carmen! Žití odumřelá,
sne mého mládí! Vroucně vzpomínám,
vás choré lásky slzo zledovělá!

—

TA NAŠE LÁSKA.

Naše srdce vášnivá
vědí již, jak hoře chutná. —
A ta láska má a tvá
byla krásná, ale smutná.

Ne, to nebyl žár, jímž žhnou
smysly těla v kruté muce.
To jen byla bolest dvou,
kteří podali si ruce.

To byl žití žár i mráz,
jenž ta naše srdce zasáh.
Vznítil a pak zničil nás
v závratných a smutných krásách.

Teď je konec. Na vždy. Vím.
(Dobří, chtí-li, mohou tleskat!)
Víš — —!

Já hlasem zlomeným
smutně šeptám: requiescat!

—

NA MOTIV Z HEINEHO.

To bylo v krčmě. Housle píseň hrály —
zoufalou píseň v dálky toužící.
A přátelé se družně objímali
se zlatovlasou sklepnicí.

Smích každý studil. Číše netěšila.
Je třeba chápat vážnost života.
A ze všeho, co měl jsem, dnes mi zbyla
jen ironická tesknota. — —

A nevím proč, sen bizarní pak jal mě,
sen o jaru a tiši večerní. —
Strom dumavý o vzdálené sní palmě,
strom dumavý kdes v pláni severní — —

—

VEČERNÍ AVE.

Večerní Ave zvoní a zvoní — —
Ticho se všady zavěsí.
Soumrak se váhavě na lada skloní,
obejme černé pralesy.

Ticho se rozpláče, slavík se rozzpívá,
v prsou se roztouží tvoje já,
a kdos tak dobrý v zrak se ti zadívá — —

Kraj zpívá Ave Maria.

—

JOS. D. KONRÁD.

Tatínku!

Nic nemohlo býti krásnější než ta malá krajina, když ji líbalo slunce širokými paprsky.

Byla krásná z jara za vůně střemchy, rostoucí u potoku; za růžového květu jabloní, rozpínajících nad křivými ploty a zelenými trávníky zahrad staré koruny, za vlahého vánku, jenž s teplým vlněním přinášel také sladké zápachy z blízkých lesův, s lučin a mezí, kde pod korunami rozkvetlých šípkův oddychovala mateřídouška, a kde nad tím vším plánila láskou omámení zpívali.

Byla krásná i v zimě v nádherném plášti hermelínovém, který tu stále zůstával čistý a neposkvrněný jako mysl světice; ano, v těchto zimních měsících, kdy za mrazivých dní se dostavovala mlha a znenáhla kladla na každý předmět, kterého se dotkla, bohatství svého něžné jíní, jež rostlo, až se pod ním ohýbaly větve lesních stromů, stromů řadí zdála se býti kouzlem přivolaným z pohádek, každá sněhová vločka prostší suchý a otlučný bodlák u cesty podobal se umělé kytici z dýchaného stříbra.

A byla neskonale krásná i teď na počátku července, kdy loučilo se jaro ještě se ohlíželo za přicházejícím létem a posílalo mu poslední něžné polibky. Ano, v tom silném měsíci červenci, ve kterém nejvyšší pán nade vši přírodou velitelské slunce káže vlnám žlutnoucího oceánu, aby rychle dozrávalo, a úrodě na stromech, aby se zardívala nad svou plodností, a když líchy lnu zamodrají se květem, půvabnějším než nebe v dobách svého nejčistšího azuru.

Ó, v takových skvělých dnech červencových bylo přelíbezně kolísání nízkého, jako skrčeného baráku, jenž povystřčen z tiché vesničky všude zapadal mezi stromy a poetické křoviny. Byl sice dřevěný a již stáhl jako kmet, ale prohnutá došková střecha s ostrovy mechu na střešní straně a s netřesky a lebedkou na hřebeni roztomile slušela jeho stěm hnědému a bílé pruhovanému.

Kolem baráku bylo sem a tam malebně rozhozeno několik ovocných stromů, z rozsypané kamenné ohrady prodíral se klokoč plný světle-zelených puchýřův a dále zakrsalé keře brslenu, pod nimiž kvetly pyšné zvonky, nesmělá čičorka a kořenovonný řebříček v sousedství žahavek, na nichž se pásly černé ostnaté housenky.

A v této nevyličitelné kráse, kde vše hořelo půvabnými světly a barvami, kde vše vonělo a vše se radovalo i jávalo, před baráčkem na dvorku jako dlaň malém a jako stůl rovném, na tom hezkém dvo-rečku, který v době žní býval mlátkem a který nyní se koupal ve stínu košaté jabloně, ležel na hromadě čerstvé zelené píce pokrývač Enoch a spal.

Sníl tu sladčeji a pohodlněji než král. Důvěrná pěnice zvonila nad ním v omšených větvích štěpu, z vyschlého kalence střechy ozý-vali se vytrvalí cvrčkové. Malí králíčkové, bílí, strakatí, žlutí i černí, všichni však hezčí, přeskakovali práh nízké černé stáje a, ostražitě hopkující kolem Enocha, okusovali pod ním vadnoucí lupínky lucinky a jetele.

Nad tím vším v tůni čistých nebes zářilo divotvorné slunce, a se všech stran, s polí i luk, s mezí i lesů rozlévala se kolem baráčku a celým jeho dvorkem libá vůně zrajícího daru božího a schnoucích trav a mísila se s lihovým oparem, obestírajícím opojenou hlavu Enochovu.

Bylo viděti pod rozčuchanými vlasy zardělý obličej, omžený potem, štětinaté nazrslé kníry pod úzkým nosem, širokou bradu a vystouplý ohryzek na hubeném krku, bylo viděti i veliké tvrdé ruce s dlaněmi jako z kůry, vše ožehnuto sluncem, a ruce i chatrný oděv s bílými skvrnami vápna a s rudým cihlovým prachem, což obé by bylo pro Enocha zajisté čestným odznakem úctyhodné práce, kdyby jen tu tak neležel opit kořalkou.

Časem objevila se v rozevřených dveřích síně žena ještě dosti mladá a hezká, černých vrkočí a jiskrných zrakův, bosa a bez kazajky. Opírajíc se nahým loktem o šterbinaté věřeje, tiše pozorovala zahřátý obličej mužův a pak utajeně se vracela.

„Zaplať Pánbůh, ještě spí,“ děkovala šeptem a vroucně si žádala, aby muž její ještě dlouho, hodně dlouho neprocítl. Kdyby tak spal celý týden nebo měsíc, té ženě by se po něm nezastesklo, a ještě by dbala pečlivě, aby ho nic nevzbudilo.

A sotva žena zmizela v temnu světnice, malá plavá hlava vynořila se z kopce převislého posedu, skrývajícího polorozpadlý hůlkový plůtek za dvorkem. Objevil se pihovitý obličej chlapce asi desíletého, jehož vzezření bylo milé i bojácné, a jehož oči se modraly tak krásně jako políčko lnu, kvetoucí za barákem.

To byl Stáňa, syn Enochův. Dívaje se bázlivě na otce, měl touž tužbu jako před tím jeho matka:

„Kdyby tak tatínek hodně dlouho spal!“ pomyslí si, nemoha vy-sloviti přání toho ani šeptem, neboť byl něm.

A vida otce svého dlouze oddychujícího v tvrdém spánku, hoch spokojeně se vracel ke svým hrám.

Tam za rozkvetlým lnem byla lučina s potůčkem, u kterého Stáňa si hrál. Rybníček s lopatkovým kolečkem byl mu nade všecko. Když spustil jako prst malé stavídko a když kolečko se roztočilo, Stáňa byl šťasten a blažen. Nebyl desíti-, ale pětiletým dítětem a mazlil se se svou hračkou se zaníceností upřímné, vroucí lásky, s opravdovostí svého dětského citu, který nedovedlo ještě nic porušiti za těch několik let.

Ach, dokud tatínek nevidí, Stáňa si smí hrát. Maminka slova výčitky nepromluví, jen ještě se usmívá a kývá přívětivě, aby si hrál. Vidí v něm jako on v sobě také dítě teprve pěti let. Ale když se objeví tatínek, ten myslí, že je hošíkovi nejméně patnáct. Hned mu vytýká lenošení, hned ho honí z práce do práce, a klení, nadávky, mnohdy také rány provázejí tiché kroky toho ubohého němého dítěte.

Nebýval Enoch vždycky tak zlý, na to žena i hoch s povzdechem vzpomínají častokrát. Trochu prudkou povahu sice míval od jakživa, ale celkem byl dobrák, měl ženu i děti tuze rád, a co hlavního, v oné zlaté době ještě nepil.

A Stáňa také nebyl od narození něm. Mluvil už plynne a výřečně jako kazatel, ba právě, co jeho matce u něho nejvíce se líbily pohádkové modré oči, Enochovi opět zněl v duši jeho zvučný, lahodný hlas. On, Enoch, býval také vždycky velmi výmluvný a měl radost, že syn zdědil tu cennou vlastnost po otci.

„Dobrý jazyk je někdy lepší než sebe pracovitější ruce,“ vykládal ženě nebo to kázal se střechy, když pokrýval.

„Jen si važ svých rukou,“ napomínala ho žena, která v takových zmínkách spatřovala rouhání. Měla pracovité ruce v posvátné úctě jako chléb.

Enoch pohrdavě hodil hlavou.

„Co jsou člověku platny ruce, když není co dělat? Někdy nestojí ani za ty rukávy. Ale jazyk, dobrá řeč, to je něco, s tím se může člověk všude pustit, pro jazyk je práce pořád dost.“

Že to bylo pravda, příklad měli lidé v samém Enochovi: neobával se nikdo tak jeho pěstí jako jeho jazyka.

„Z toho chlapce bude advokát, uvidíš!“ pravil jednou ženě, když hoch dovedl někomu hbitě odsekávat. Nic otce nemrzela jeho prostofekost. „No ať, s Pánembohem, i špatný advokát je přece trochu lepší než dobrý pokrývač.“

To promluvil jednoho jarního dne, když odkvétaly třešně, a nazejtří Stáňa ztrácel švitornost. Skláněl hezkou rusou hlavičku, stále hledal místa, kde by si odpočinul. Zanechal her, ten tam byl jeho veselý smích, který jindy plnil dvorek i dům.

Matka ho svlékla a uložila do peřin, aby se z toho vyspal. Ale Stáňa stonal. Dvě menší děti Enochovy rozstonaly se za ním. Přepadla je horká nemoc, nebo co to bylo, a vedlo se jim všem velmi zle.

Obě mladší děti to zaplatily smrtí, kdežto Stáňa se vykoupil jazykem. Když třešně se zapalovaly, hoch se probíral z nemoci, ale řeč jeho neplynula s drobných rtův, oněměl.

Od té doby Enoch se proměnil. Doma ho vítala jenom tichá prázdnota, k tomu ještě dívaly se na něho ženiny stále uslzené oči.

Bujně rozvitá příroda s půvabem svých vůní, plodův a barev, žár letního slunce nedovedly potlačit jejího velikého zármutku a osušiti slz, které nepřestávaly prýštit se z jejích zrakův.

Enoch zavolal Stáňu a pokoušel se dobýti z něho řeči. Všelijak mu naznačoval, jak má otvírati ústa, jak se má nutiti, aby se mu ozval na jazyku někdejší čistý hlas.

Dítě rozumělo a napínalo všechny schopnosti a síly, aby ztracená mluva opět zazněla na jeho rtech. Marně. Místo srozumitelné řeči trhaly se mu z úst toliko plané zvuky, podobné spíše zvukům zvířete nežli hlasu člověka.

Otec div si nezoufal nad tím nezdarem. Slyše nelibé hýkání Stáňovo dával v sobě vznikat neblahé domněnce, že dítě jeho propadá změně v blbečka. Už i výraz obličeje a pohled krásných očí chlapcových nezdál se mu býti tak milým a rozumným jako před nemocí. A z úst nespokojeného Enocha tedy se ozvala prvá nehezká, ponižující nadávka.

Potom, nemaje vlídného pohledu ani pro zarmoucenou ženu ani pro nevinné dítě, odešel do vesnice a vrátil se až nazejtří. Pil v hospodě po celou noc, utápěl smutek a mrzutost. Cítě svůj poklesek, ale nechtěje se přiznati k němu, počínal si doma hrubě a bezohledně, sprostotu zakrýval další sprostotou, surovost surovostí, pochybení nespravedlností. Tak hodný Enoch, milující svou rodinu, za nedlouho se stal zlým člověkem.

Trapno bývalo v baráčku pod starými došky, třebas všude vůkol na zemi, na stromech a keřích, ve vzduchu i na nebi bývalo jako v ráji, třebas všecka příroda slavila nejradostnější svátek, a ptáci k tomu nadšení zpívali.

Kdo šel tím sličným koutem podle Enochova baráku, neznaje obyvatelů jeho, každý se zastavoval s myšlenkou, jak asi lidé pod onou doškovou střechou jsou v tak půvabném prostředí šťastni. Bylo tam přemilo za jasného dne, kdy odtamtud bylo viděti celou hezkou krajinu s obrazci políček rozmanitě zbarvených, s vesnicí zastíněnou stromovým na pravo, s lesem a stráněmi na levo, s rybníkem, mlýnem a potokem mezi olšemi naproti. Bylo tam však i nadmíru blaze za vlahého večera na jaře nebo na počátku léta, kdy klapot mlýna a šumění splavu tam doléhalo, kdy tiché hvězdy svítily na ztemnělém blankytě, a kdy na všech stranách poletovaly báchorkovité světlušky.

Ale mezi těmi čtyřmi nízkými stěnami nebylo štěstí, nebylo radosti a spokojenosti. Tam se chvěla mladá žena a dítě, a chvění jejich neustávalo. Byl-li Enoch doma, třásly se před jeho prvním slovem, spal-li, trnuly před jeho procitnutím, byl-li nepřítomen, umíraly před jeho příchodem. Minuty neměly pokojné, utěšené.

U Enochů nastaly zlé časy. Místo výdělku Enoch přinášel domů zlořečení a rány. Kdežto jindy živil rodinu on, teď chtěl, aby žena s dítětem živily jej. Co vydělal, sám do poslední mrvy všechno po hospodách promarnil. Ke krbu domácímu usadil se nezvaný a nevítaný host, host dotěrný a neodbytný, nouze.

Někdy ještě se ozvaly v Enochovi lepší city, něco minulého, zbytky lepšího člověka, jakým dříve býval, se v něm probouzely. Sen ztra-

ceného rodinného blaha vstoupil mu do opojeného mozku a zjevoval mu dny, kdy býval ještě dobrým manželem a otcem a kdy býval šťasten.

V takových pohnutých chvílích se dával do pláče a zpovídal se ze vší své ničemnosti. Prosil ženu za odpuštění, vztahoval po ní ruce, dokonale uznával její dobrotu, nazýval ji světicí. Sliboval, že se polepší, že už nebude ubližovati ani jí ani dítěti, a bral při tom za svědky Boha, Krista a všechny svaté v nebesích.

Ale ti svědkové za krátko viděli věrolomnost jeho přísah, jako ji viděla žena a zmučený Stáňa. Po chvilkovém vzrušení citův a nastalém vzplanutí zvíře se v něm opět probudilo. A již zase bouřily nadávky, již zase dopadaly rány.

Nalézaje doma jenom nedostatek a bídu, trýznil ženu, aby se starala o výdělek, a dítě učil krást. Stáňovi bylo sotva šest let, a již musil se plížiti po cizích polích, aby urval několik hrstí jetele králíkům, později nosil náruče pro kozu a pro krávu. Jako sedmileté pachole musil za pozdních večerů konati výpravy do blízkého lesa pro suché štěpiny, pak nastalo líčení na zajíce i koroptve, a posléze udice jeho vnařila v rybníce nade mlýnem odrůstající násadu.

Matka trnula nade vším tím a bála se pomyslit na budoucnost. K lotrovi otci doroste tak ještě zločinec syn. Jak posupně a zlobně budou se pak dívat na ni krásné modré oči Stáňovy, které dosud i při těch drobných krádežích hleděly v její smutné zraky dojemně a tklivě jako zraky nejnevinnějšího dítěte?

A bylo trapno v domku jako povystrčeném z tiché vesnice, když Enoch, sebrav výdělek, od včerejšího večera až do dnešního poledne pil v hospodě a nyní tu ležel na dvorku ve stínu shovívavé jabloně a spal.

„Zaplať Pánbůh, že ještě spí!“ šeptala žena jeho a v duchu prosila pěnici, zvonící na větvi nad Enochem, aby ho neprobudila.

„Kdyby tak tatínek hodně dlouho spal!“ zatoužil Stáňa, hrající si u potůčku pod barákem svým malým mlýnkem. Až se tatínek probudí, kam ho zas pošene za jakou krádež, jakým udeřením ho vyprovodí, zda-li do tváře nebo do týla? Nebude-li pak slyšeti křik, vádu, a nebude-li potom zase dlouho plakati maminka?

Ale Enoch zatím už se probouzel. Tupé údy jeho nemotorně se pohnuly, z úst vyrazil rozespálý chrapot. Pěnice nad ním umkla, králíčkové utekli do svých děr.

Enoch se posadil na sležené píci a dlouze zívl. Skvostné, záviděníhodné zuby se objevily pod neúhlednými rezavými kníry. Když otevřená ústa se opět semkla, ty zuby ostře zaskříply, a kalné zraky rozhlédly se po dvorečku.

„Stáňo!“

Hoch neslyšel, místo něho však hned vyšla z domku žena. Vstupujíc do dveří síně, rychle si oblékala kazajku. Nechtěla se mu ukázati neoděna, býval někdy ve chvílích opilosti dotěrný a jí se tak vždycky zprotivoval.

„Pít!“ zahlesl velitelsky a ani k ní nepovznesl oči.

Žena uchopila v síni kamenný hrnek a spěšně odskočila do kouta dvorečka ke studni. Na nízkém roubení, zčernalém mokrým škraloupovitým povlakem, stál naplněný okov. Hbitě nabrala do hrnku vody a podala Enochovi.

Pil dlouze a chlemtavě, funě při tom nozdrami jako žíznivé dobytče. Vraceje ženě hrnek, zeptal se:

„Kde je Stáňa?“

„Někde něco shání — snad krávkě nebo králíkům,“ lhala žena.

„Ten toho sežene — lelkuje někde!“ nevrle prohodil muž.

„Vždyť je to ještě dítě —“ odvážíla se říci Enoška.

„Ty se ho vždycky zastáváš, lenocha!“

„Je to moje dítě —“

„Krásné dítě!“

„A tvoje.“

„Blbec je to! A lenoch, povídám. Takový kluk by se měl už sám živit. Kde jenom zas je? Teď by tu měl zrovna být.“

„Snad tu bude co nevidět.“

„Chtěl jsem mu něco říct.“

„Co mu chceš?“

„Slíbil jsem stavitelovi kapra, rozumíš? Rybu, pěknou — zítra ji musí mít.“

„Co zas myslíš, muži?“ hrozila se žena.

Ale Enoch neposlouchal. Klátě sebou, nepřestával kázat:

„Ať Stáňa večer jde — ale ať dá hlupák pozor, aby ho nechytili a nezavřeli za to ještě mě. A kdyby se to někdy stalo, ať kluk neprozradí, že ho někdo poslal, nebo, bude-li zle, vezmi to ty na sebe. To víš, já se nemohu zdržovat po kriminálech, já musím vydělávat.“

Žena umírala úzkostí. Blednouc, tisknouc sepnuté ruce k prsům, chvěla se po všem těle jako osikový list.

„Kam takto dospějem, kam jen dospějem?“ pomyslila si a nahlas prosebně dodala:

„Pamatuj se, muži — nezačínej s takovými myšlenkami!“

„Mlč!“ zhurta ji okřikl.

Ale žena přece ještě odporovala:

„Že nemáš trochu citu k tomu dítěti, co tak z něho vychováš?“

„Mlčíš!“ soptil opilec. „Zas mi tu začínáš kňourat — mrcho? Co z kluka vychováš? Víc než ty. Třebas zloděje! Což ten mrzák může něčím lepším být? Je to jako nemá tvář, kdyby to aspoň trochu mohlo mluvit — ale tak je to horší než žebrák, ani žebrat nedovede — nezbývá než krást!“

Žena se rozplakala.

„Pfuj!“ odplivoval muž. „Já ti zarazím ten pláč, jestli nepřestaneš! A klukovi pak řekni, co a jak. Ať večer vezme prut a jde. Nohy mu přemlátím, jestli dnes něco pěkného nepřinese!“

Vzchopil se a, vykročuje po dvorku, trochu zavrávorál. Pak se protáhl a ohlížel se jako nerozhodně.

V hrdle mu hrozně zaprahlo. Žízeň, vznícená minulými prohýbenými hodinami, velmi ho trýznila.

Vztáhl ruku po hrnku a motal se k okovu. A levicí se opíraje o oslzlé roubení, neobratně se skláněl nad okovem, nad studní.

Enoška stála ještě na prahu a dívala se za ním. Jak tak nemotorně se shýbal nad tou úzkou, temnou propastí, na jejímž dně se blýskala studená, mlčelivá voda, v prvním okamžiku ztrnula strachem.

„Kdyby mu tak ruka ujela — kdyby tam spadl!“ zhrozila se.

Ale rázem jí šlehla hlavou myšlenka děsnější, a jakoby v ní pocítila ulehčení.

„Kéž by tam spadl!“

Až se zděsila té bezděčné myšlenky, oči se jí zastínily mžitkami.

Ale Enoch minutu vratce se nakláněl nad studnou, jakoby o něčem uvažoval. Ruka mu neuklouzla, nesřítit se. Anděl strážce, který prý neopouští ani opilcův, stál nad ním a držel tu jeho chabou ruku.

Čistá, svěží voda byla Enochovi najednou protivna, to nebyl lék pro jeho chorobnou žízeň. S ošklivostí plívl do studně, zvedl a obrátil se. Hrněk, do kterého ani kapky nenabral, s opovržením hodil na hromadu suché mrti před chlívem.

„A tomu klukovi to nezapomeň říci!“ pravil ženě a již vycházel ze dvorka.

Ubíral se opět tam, odkud před nedávnem přišel. Měl v kapse ještě několik grošův, a ta žízeň nesnesitelná ho pálila jako oheň. Nedbaje domova ani ženy, za ním pohlížejí, vzdaloval se k vesnici sousední, nedaleké, z níž mezi korunami stromů volala ho novou červenou střechou svůdná hospoda.

A žena smutně, než přece s trpkým odlehčením dívala se za ním. Budou míti od něho pokoj aspoň zase několik hodin, snad tuto celou noc. Lépe, že jde pít, než aby tu zůstal a bouřil, ať jich raději opouští.

Slunce sklánělo se již za blízký vyvýšený obzor, a do krajinky zářivě padaly jeho šikmé zlaté paprsky. Jak tak Enoch kráčel stezkou přes louku, na níž se zelenala mladá otava, jeho obrovsky dlouhý stín protahoval a skrčoval se za ním jako postava příšery. Pak příšera se rozplývala v širokém stínu, který už zachvátil všechny nižší polohy, zvláště pastviny a svěží louku.

Žena pořád ještě stála na dvorku a patřila za odcházejícím.

Jak šel vrávoravě a jak přece pospíchal! Ano, jak pospíchal od světnice, kde se v prvních letech svého manželství tak milovali! Jak veliká byla jejich láska, když ruku v ruce poprvé spolu vkročili pod tu doškovou střechu, jak srdce jejich bila vášnivě a nedočkavě!

A teď zmizelo všecko! Místo lásky hněv, místo něhy surovost, místo roztoužení citů milostných vášeň zvířecí. Kam se poděly ty krásné časy, co z nich zůstalo, kde jsou stopy jejich veliké lásky? Nic, nic, jen to dítě, které už není pojítkem rodičův, které jest sice ještě nevinné, ale jak dlouho budou hleděti na matku tak důvěrně a čistě jeho neodolatelně dojemné modré zraky?

A oči ženiny opět se zalily slzami. Viděla skrze jejich veliké krůpěje ještě postavu mužovu, mizející mezi žitnými poli. Pak jakoby se zvolna potápěla do jejich dozrávajících běložlutých klasův.

Bylo viděti už jenom hlavu Enochovu, vynikající nad rovinu úrody, tu těžkou hlavu, ozářenou ještě sluncem, když už také pole spočívala ve stínu. V očích ženiných tvořilo to obraz přízraku.

Zdálo se jí, že hlava mužova obklopena je širokou zlatou září, a že se od ní rozbíhají na všechny strany tenké oslňující paprsky. Tak ji klamaly slzy, vyvolávající vidinu, jakou si představujeme kolem hlav světcův, kdežto zde právě zapadla v šero hlava opilého člověka.

Vyrušil ji šramot Stáňových kročejů. Dítě se vracelo od své hry. Nejprve se podívalo na místo, kde před tím spal otec, a nevidouc ho, směleji a důvěrněji se obrátilo k zamyšlené matce. Hlad vyzíral vedle důvěry a oddanosti z toho krotkého pohledu a kromě toho také nemá otázka:

„Kde je tatínek?“

Matka rozuměla.

„Tatínek zas šel,“ pravila s nahořklým přízvukem, „a ty musíš brzo taky, dítě.“

Hoch opět na ni upřel tázavé zraky.

Zarděla se poněkud studem, když mu oznamovala otcův rozkaz:

„Máš přinést kapra — ale já se hrozně bojím.“

Stáňa se jen usmál a zavrtěl hlavou.

„Neboj se,“ bylo v tom úsměvu, „udělám všechno a udělám to dobře.“

Vidouc, že chlapec přijal slova její tak lehce a vesele, matka trochu se upokojila. Ve světnici už se stmívalo, i přinesla misku s mlékem, nakrájela do něho černého chleba, a pak, sedíce proti sobě skloněni na prahu, ona majíc misku na klíně, večeřeli.

Po večeři Stáňa přinesl králíčkům náruč zelené píce, plné květín, a pak shledal udice i vnadidla. Prohlédl vše, schoval pod vetřlý kabátek a vydával se dle rozkazu otcova na noční lov.

Než opustil světnici, přistoupil k matce a líbal jí ruku s touž nevinnou vroucností, s touž dětskou posvátností, jako kdyby odcházel do školy nebo do chrámu.

Srdcem matčiným to zalomcovalo jako prudká, bouřlivá vichřice.

„Líbá mi ruku a jde krást!“ zvolalo něco v její duši a dojmulo ji to nesmírně.

Uchopila oběma rukama hošíkovy skráně a se zanícením se mu dívala v malý pihovitý obličej. Oči hluboké a modré jako blankyt nebes pohlížely na ni, a pohledy ty byly přeplněny poslušnou oddaností a láskou.

Sklánějíc se k dítěti a nepouštějíc hlavy jeho z rukou, několikráte je prudce políbila na tváře a na ústa. Pak rozechvělá obavou, nedopouští-li se snad něčeho podobného svatokrádeži, znamenala čelo, rty a prsa Stáňova křížkem.

„S Pánem Bohem!“ šeptala, násilně v sobě potlačujíc děsnou myšlenku, že žehná dítě své, vycházející na krádež.

A zírala opět za ním, jak se tmou vzdaloval po té zelené luční pěšině, kudy před tím odcházel jeho otec. Dříve vyprovázela zamženými

očima hříšníka, teď tím pohledem následuje nevinného. Ale oba odcházeli za mrzkým účelem, ten nevinný ještě za horším, než ten hříšník.

Zmizel brzo jejímu zraku, a ona opět usedla na opuštěný práh a v obklopujícím ji tichu a smutku se modlila. Chtěla čekat na něho, jako vždy, třesouc se, čekávala, dokud se nevrátil. Takových smutných dlouhých večerův a mnohdy i celých nocí probděla již dosti.

V jejích otčenáších a zdrávasech shrnuty byly všechny prosby a tužby, aby Bůh chránil její dítě a všemohoucností svou způsobil, aby nevyrostlo zločincem.

Stáňa zatím seběhl s luční stezky a proplétal se jako kolčavka po mezích v úzkých rýhách mezi oroseným obilím. Přecházejí s meze na mez, míjeje křižující se stezky, pokaždé se zastavil a několik vteřin opatrně naslouchal.

Ale nikdo mu nepřicházel vstříc, nebylo třeba obávat se, všude bylo ticho. Jen voda v mlýnské struze uspávavě šuměla, a z vesnice kus cesty nade mlýnem ozývala se otevřenými okny hospody plačtivá harmonika.

Tam u té hudby seděl opět jeho tatínek a pil, vzpomínaje při tom na své dítě, bylo-li poslušno jeho vzkazu a vyšlo již na hříšný noční lov. A hoch rychle šel, už byl u rybníka, už přeběhl úzký palouček a vnikl do hustých olšin.

Kradl se jimi obezřele, bez šelestu, stále tak tiše a ostražitě jako kolčavka. Jeho malé bosé nohy znaly i za noční tmy místa, kam mají bezpečně stoupnouti, aby se neozval zvuk kročejí, shýbal se a podlézal nízké větve olší, aby se nerozkývaly jeho dotknutím.

Věděl o skrytém místečku, kde nemohl býti snadno spatřen a překvapen. Bylo to nad samou vodou pod shlukem vrb, obrostlých až do korun divokým chmelem. Tam rybník byl zúžen, dvacet kroků naproti byl už druhý břeh, po kterém se táhla široká pěšina, vedoucí ze mlýna do vesnice. Byl to rozkošný kousek cesty, ta tichá stezka, obrostlá vonným kvítím, nad nímž se vzpínaly staré duby s vysokými korunami, ojedinělé olše a množství rozmanitých křovin, jejichž převislé haluze až se smáčely pod hladinou rybníka.

Hošík usedl do trávy, navlékl vnadidlo a vrhl udici. Na pravo na konci údolí, kde byla nádržka i mlýn, a kudy se vinul mlýnský potok až k nedaleké řece, vystupoval nad černé obrysy nepohnutých vzdálených stromů veliký měsíc z narudlého zlata, a dotekem jeho mdlých paprsků zaleskla se hladina rybníka jako ohromné tmavé zrcadlo. Na jasnějším pruhu hladiny směrem proti měsíčnímu terči bystré oči Stáňovy se vpíjely do malé plovoucí značky, jež měla mu dáti tiché znamení, až se počne dařiti tajný lov.

Mezitím hoch snil o svých hrách, o své matce a, jak by jí i jemu bylo blaze, kdyby jen byl hodný tatínek, jako býval před lety. Na to hoch stále dobře se pamatoval, a ta teplá vzpomínka způsobila, že měl svého otce ještě nyní v úctě a rád.

Ano, kdyby jen byl hodný tatínek! Pak by Stáňa nebyl plísňen a týrán, snad by ani nemusil choditi krást. Seděl by denně chvilku beze strachu u svého mlýnského kolečka nad potůčkem, nebo by pro-

vázel matku a pomáhal jí v jejích pracích, a ona by ho odměňovala veselými pohledy a lichocením. Vedl by časně z rána a na večer na pastvu strakatou krávu bez obavy, že bude bit při svém návratu a že jako obyčejně nebude vědět proč. Nikoli, nebál by se už tatínka. Chodil by mu i naproti stezkami mezi vonícími poli a, poslouchaje jeho přivětivý hovor, vedl by si ho domů. Matka by jim dala s úsměvem večeři, třebaš jen několik holých bramborův, ale jak by jim chutnalo, a jaký by pak všichni měli krásný sen!

Ne, ne, pak by nemusil místo sladkého spánku, tak milého a zdravého dětským údům, plahočiti se větší část noci po cizích polích, po lese, v němž byla vždycky taková černá tma, nebo podél smutného rybníka ať v létě nebo v zimě, ať za sucha a tepla nebo za studeného deště — ó, jak krásný by to pak byl život!

Slyšel stále kvikání harmoniky, nesoucí se z oken hospody daleko nočním tichem po údolí směrem, kudy voda plynula, občas jakoby v to vytryskl drsný popěvek, pak směs surových hlasů, váda hospodská, pustý křik. Ale nevšímal si toho, vzpomínal jen na své hry a na maminku.

Enoška seděla pořád na prahu a modlila se, aby Bůh chránil Stánu a brzo jí ho zase přivedl bez pohromy těla i ducha zpět. Občas zvedla skloněnou hlavu k vycházejícímu měsíci a odtamtud k pěšině, po které dítě její se vzdálilo a kudy opět mělo přijíti.

Byl líbezný letní večer, nemohl být krásnější. Vzduch voněl chladivým dechem, všude vládl a vábil dokonalý souhlas a mír. Příroda v nejladnější harmonii svých tisícerych údův a složek tu odpočívala pod jiskřivýma zrakoma nebes, pod velikým okem měsíce, s jehož stoupáním nad obzorovou čáru bledlo i jeho rudé zlato, proměňujíc se v jasnější stříbrný štít. V lesku jeho objevily se jako okouzlené obrysy krajiny, zaleskly se rosné perly na snítkách trav, bledly svatojanské mušky, vystupující jako ohnivé jiskry z hromady černohnědé mrti a poletující nade dvorkem.

Osamotnělé matce bylo nadmíru úzko a smutno, mnohem smutněji, než jí jindy za podobných okolností bývalo. Veleba večerní přírody se svými kouzly jí nejímala. Nevšímala si třpytu hvězd, jen ten měsíc chvillemi přitahoval k sobě její rozteskněné zraky.

Nevšímala si skvostné nálady všeho, co ji obklopovalo. Netopýr poletoval nad barákem a vždy, jakoby chtěl zapadnouti do dvorka, tak se snížil, až zašuměla jeho blánitá letadla. Stranou pod malým dřevěným přístřeškem povídala si jako ze spaní drobná kuřátka, tlačící se k sobě pod kvočnou. Z otevřené stáje, dýchající teplo jako pec, ozývalo se pravidelné přežvykování krávy, a přes práh odtamtud zase směleji přeskakovali velcí i malí králíčkové.

Ale žena neviděla. Myšlenky její bloudily nade mlýnem po zarostlé hrázi a pod olšovým houštím a hledaly tam v temnu nočním malé, skrčené postavy dítěte.

Najednou na polní stezce od sousední vesnice ozvaly se kroky. Nějaká šedá postava vystoupila z polí a objevila se ve světle měsíčním. Blížila se rovnou k baráku, a jak chvatně, utíkala.

Enoška se zalekla.

„Kdo to je? Co tu chce?“

V prvním okamžiku se domnívala, že je to její muž.

Postava již vběhla do dvorka.

„Dobrý večer!“ zněl její pozdrav. Byl to jiný člověk, nějaký soused z oné vesnice.

„Dobrý večer!“ opáčila žena.

„Teta,“ mluvil rychle příchozí, všecek jsa udýchán a stíraje s obličeje proud potu, „nelekejte se a pojdte si honem pro Enocha, než vám ho tam zabijí.“

„Pro Kristovy rány!“ vzkřikla žena, vztyčujíc se. „Co se stalo?“

„To víte, popral se. Že jste ho pouštěla!“

„Což já, žena, mohu ho udržet, divocha?“

„Ba, máte pravdu, měli jsme s ním hodně práce, a byli jsme tři.“

„Je to zlé?“

„Dostal dost — je samá krev.“

„Bože! Bože!“

„Ještě že jsme je roztrhli. Zavřeli jsme zatím jednu stranu sem a druhou tam, ale dveře chtějí vymlátit a dobývají se zas na sebe.“

„Co mám jen dělat, co mám dělat?“

„Pojďte honem, odveďte si ho, jsou na něj dva, ještě vám ho utlukou.“

Žena trnula.

„Kriste Ježíši, já si ho mám odvést — vždyť mě zabije!“

„Nebojte se! Jen pojdte, abyste ho odtamtud dostala. Domluvte mu, vám si snad dá říc'. A kdyby vám chtěl něco udělat, my vás nedáme.“

„Tedy pojďme!“ byla hned rozhodnuta žena Enochova a již vycházela před sousedem ze dvorka.

Ten se ohlížel na otevřené dveře do síně.

„Což si ani nezavřete?“

„Musím nechat otevřeno, kdyby přišel Stáňa,“ podřekla se ve své roztržitosti a ani o tom nevěděla.

„Což ještě nespí — a kde je?“ divil se muž, chvátající přes louku za ženou Enochovou.

Nyní ta otázka stiskla matce hrdlo.

Co má na to říci? Nikoli, není možná odpovědět. Nesmí jí vyjít se rtů slovo, které by bylo hrozným doznáním, že dítě její krade ve chvíli, co tam v hospodské surové pranici utloukají jeho otce. A výmluvy marně hledat v rozčilené hlavě.

Začala o Enochovi, jaký býval hodný muž, a jak nikdy nebyla by věřila, že se může tak zapomenouti a spustiti. Ty hospody jsou všeho vinny, proč podporují takového slabocha?

Vypravovala, sotva dechu popadajíc, neboť co mohli, chvátali. Nešli ani po cestě, nýbrž nejkratším směrem přes posečené jeteliny a po mezích, aby co možná brzo byli u cíle.

Skloněné kraje obilí vlnily se za jejich kročejemi a zanechávaly na nich od nohou až po pás setřelou rosu. Znepokojená mateřidouška na slunných mezích vydychovala za nimi libou vůni. Tu a tam poděšený

pták vyrazil u jejich nohou z drnu nebo z trní a zapadl do žitného lánu, na jehož vlhkých klasech se lámaly měsíčné paprsky.

Za chvíli doběhli hospody. Bylo před ní živo a rušno. Půl vesnice opustilo postele a seběhlo se popást divadlem, jak dva potulní brusiči chtějí utlouci pokrývače Enocha. Zavřeli ho do úzkého sínce, protivníci jeho pak se dobývali z prázdné stáje.

„Měli ho nechat, aby ho utloukli,“ slyšela žena, když se přiblížila, a slova ta ji bodla jako nůž. Hanba, zoufalství, lítost a zármutek k tomu všemu ji skličovaly, až se potácela.

„Ba,“ řekl někdo na to, „škoda by ho nebylo.“

„Aspoň by si jeho žena oddechla,“ prohodila některá ze sousedek hodně nahlas, aby to žena Enochova slyšela.

Slyšela to a ještě jiné trapné věci, které jí rozdíraly srdce.

Pak šumot se utišil. Hostinský se dvěma muži, otvírajíce sínc, pouštěli odtamtud Enocha. Hejno zvědavců rychle se rozestupovalo, jakoby se měl vyříti dravec na ně. Někteří zvedali v rukou obušky, aby při jeho útoku se bránili. Oči svítily všem. Ústa většinou se usmívala v zvědavém očekávání. Jakým požitkem by bylo udeřiti také do toho bídného, zkrváceného člověka!

Teď dveře rázem dokořán se otevřely, mužové odstoupili.

Skutečně, dravec vycházel. Rozvzteklý, svítě očima, na obličeji a zařatých pěstích maje krev, Enoch stanul na prahu. Rozhlížel se, na koho by se měl nejdříve vrhnouti. Místo, kde nepřátelé jeho rovněž zuřivě buráceli, přitahovalo jej nejvíce.

Mezi diváky nastalo utišení. Zraky jejich bloudily s divokého zjevu Enochova na zkrušenou postavu jeho ženy. Mlčela, a oni byli by tuze vděčně přijali výbuch jejího hněvu, její křik a nadávky.

Ale teď se vzchopila a již byla u muže. Vztahujíc ruce po jeho sevřených pěstích, dívajíc se mu oddaně do očí, řekla mírným, krotkým hlasem bez nejmenší známky hněvu a výčitek:

„Pojď domů, muži, nech je, prosím tě. Co je ti do nich, pojď! Ulehneš a vyspiš se. Jen pojď, buď zase hodný, Enochu! Vzpomeň si, jak jsme byli šťastni, když Stáňa ještě mluvil, a ty's býval tak vesel — pojď!“

Doufala, že obměkčí muže těmi vzpomínkami, ale zklamala se. Z hrdla Enochova zazněl ztlumený řev. Vrhł na ženu pohled zloby a nenávisti a máchl proti ní rukama, za něž ho držela. Setřásl ji se sebe prvním rozmachem a pak se sápal na ni.

Ale už tu byli odhodlaní mužové a, zachycujíce mu ruce, tlačili ho ke stěně.

„Ticho, Enochu, jen se opovažte!“ zakřikl ho ten, který přivedl jeho ženu.

„Pusťte mě!“ řval Enoch.

„Hnete-li se, uvidíte!“

Troje, čtvery ruce se ho chopily a strkaly na cestu z hospody. Enoch soptil, skřípал krásnými zuby, zlořečil. Když míjeli stáj, pokusil se jim vši silou vytrhnouti a vrhnouti se ke dveřím, na které brusiči hrozně bušili. Zmítala jím slepá pomstychtivost.

Ale sousedé a žena jeho drželi ho pevně a násilím ho vlekli ze vsi. Měsíc, plující stále výš a výše, opíral se do jejich semknuté skupiny, která vrhala na zaprášenou cestu stín podobný hýbajícímu se netvoru. Zástup mládeže s pokřikem táhl za nimi.

Jeden z mužů se ohlédl.

„Styďte se!“ pravil přísně, a přízvuk jeho hlasu vrhal zahanbení na ty, kteří křičeli. Umlkli hned a vraceli se do vsi.

Enoch ještě chvíli soptil a zmítal sebou v pěstích průvodců, ale ti nepovolili. Pojednou jako lapený divoký kůň, cítě své podmanění, se ztišil a zkrotl. Zdálo se, že se třese, všechny síly jakoby ho byly opustily. Hlavu máje svěšenu k prsům, už mlčky a jako malomocně vrávorál v prachu. Poddal se, byl překonán, jak se podobalo.

„Teď si ho vezměte, teta,“ pravil jeden z průvodců, a všichni se zastavili. „Teď už snad dá pokoj. Vyspí se, a bude zas dobře. A zítra ho nepouštějte z domu, bude líp, neukáže-li se, dokud neodtáhnou ti brusiči.“

Enoch klidně se dal vzít ženou za ruku a kráčel vedle ní jako beránek. Ani se neohlédl po vzdalujících se mužích, nevšímal si ničeho a jakoby nevěděl, co se s ním do té chvíle dělo. Mlčel a kráčel v před, jen se pevně držel ženiny ruky, jakoby se bál, aby se mu nevysmekla.

Dostihli rybníka a vstoupili na krásnou stezku, vinoucí se po jeho břehu. Ticho už bylo všude, hovor vracejících se vesničanův úplně zanikl. Na pravo u nohou manželů leskla se hladina vodní v záři měsíčné, nad nimi se temnily vysoké koruny dubův, a shluky olši kladly jim před nohy na světlý pruh stezky ostré stíny.

Teď žena vzdychla a přerušila mlčení.

„Snad je tu ještě někde náš Stáňa,“ řekla měkce, přejíc si, aby si tou zmínkou muže udobřila. Snad také promluví, snad ho zlost přešla.

Muž uvolňoval kroky a sklonil k ženě obličej, poskvrněný krví. Oči jeho se zaleskly jako zřítelnice šelmy. Hrůza šla z jeho vzezření a zvláště z jeho pohledův.

Žena se děsila. Cítila, jak ji tiskne vždy pevněji, svíravěji slabou pravici.

„Co chceš?“ zaúpěla bázlivě.

Nepouštěje jí, zastavil se.

„Mrcho!“ zaskučel hněvivě. „Kdo ti řekl, abys přišla pro mne?“

„Pro Boha, muži, snad nechceš —“ zvolala, ale nedomluvila.

Svíraje jí levicí ruku, pravicí náhle stiskl její hrdlo.

„Já ti dám!“ zasyčel a zalomcoval jí vztekle, až před ním klesla. Kolena se jí podlomila, už byla zhroucena u jeho nohou.

A za úzkou vodní hladinou seděl ve svém úkrytu Stáňa a vytřešťoval na ně oči.

Hrůza nevýslovná ho zachvátila. Hle, zde otec chce zardousit, utopit jeho dobrou maminku! Nic strašnějšího nemohlo být než to! Nesmírné pohnutí vzbouřilo v něm všechny city a zatřáslo jeho útlou hrudí. Cítil, jakoby tvrdé prsty otcovy stiskly zároveň také jeho tenké hrdlo, dech se v něm zatajoval, dusil se jako v záchvatu. Bylo mu sebrati všechny síly svého strachu, vzdoru a zděšení, aby nepodleh.

Náhle pouto, svírající jeho hrdlo, jakoby se roztrhlo. A jak Stáňa otevřel ústa, vyrazil z nich jasný, pronikavý výkřik:

„Tatínku!“

Do Enocha jakoby vjel blesk. Rázem pustil ženu z železných rukou, vztyčil se a zavrával.

„Stáňo!“ odpověděla matka u jeho nohou na hochovo zvolání.

Už bylo viděti, jak malá dětská postava se kmitá na protějším běhu, už tu byla a s pláčem a prosbami se vrhala mezi muže a ženu.

Stáňa mluvil, ano, to byl jeho někdejší zvukný hlas. Ohromné hnutí mysli vrátilo mu tento ztracený neocenitelný dar.

Enoch to slyšel a věřil v zázrak. Opíraje se zády o peň dubu, třásl se a štkal. Ale to už nebyl pláč nepřítelného opilce.

V tom dětském hlase někdejší štěstí se mu vracelo. Poznal, že tím zvoláním se mu otevřela brána ráje, kolem kterého tak dlouho bloudil v zoufalství a tmách.

A nepřestáváje plakati, nepřestáváje prositi ženy a dítěte za odpuštění, slibuje tentokráte opravdové polepšení, vzal něžně Stáňu do náručí a provázen jsa ženou, oslněnou blahem, nesl si jej porosenými stezkami za svitu měsíce a hvězd k domovu, který se mu zdál najednou tak drahým, jakoby pod jeho tichou střechu poprvé vstupoval za dlouhých pět let.

RÚŽENA BEZDĚKOVÁ:

Několik myšlenek o dívčím vychování.

Velmi mnoho, snad až příliš mnoho mluví a píše se o výchově mládeže, jak mužské, tak ženské. Není časopisu, jenž by nějaký článek o tomto předmětu nepřinesl; a přece jak málo skutečně dobrých rad a praktických pokynů obsaženo v celé té spoustě článků a článku!

Zajímá mne tato otázka, jako snad každého člověka, a jak by zvlášť každou ženu jako první vychovatelku člověka zajímati měla, a sleduji pilně, pokud možno, vše, co v oboru tom se vyskytlo. Leč mnohdy stalo se, že, přečtši nějakou úvahu, jež vzletným slohem a hledanými výrazy člověka překvapí a uchvátí, přemýšlela jsem dále o přečteném a poznala po dlouhém hloubání ku svému úžasu, že všechno to bylo pouhou hudbou slov, že nikterak vědomosti se nerozšířily, ba naopak, článek jen zmatek způsobil ve vlastních názorech.

Nejsem speciálně ve vychovatelství vzdělána, ale z vlastní zkušenosti z pozorování života lidí ve svém okolí nabyta jsem jistých názorů o předmětu tom, z nichž také čerpám látku k této úvaze.

Mnoho píše se nyní o individualisování. Jak to krásné slovo — každého člověka dle jeho povahy vychovávat! Leč velmi těžko k provedení. Přisvědčí mi, tuším, každá matka, jak nesnadno je v rodině děti přiměřeně jejich povaze vychovávat, když jsou jen tři — čtyři — jak možno pak žádat individualisování ve školách! Mimo to, i člověk dospělý měnívá se lety, jak teprv dítě ve svém rychlém vývinu!

Jediné, co možno pozorovati, jest základní rys povahy dítěte, a tu nutno dbáti, by dobré se posílilo, špatné pak, pokud lze, vymýtilo. Tento nástin charakteru budoucího člověka se nemění, může se však výchovou zlepšit, leč také pokazit, a zde nutno pátrat, jakým způsobem nejlépe na dítě působit, má-li výchova docílit, čeho třeba, totiž učinit z děcka platného člena lidské společnosti.

Však poznat, co v dětské duši vězí, lze skoro výhradně jen rodině, kde stálý styk a možnost, pozorovati dítě nenápadně v každém okamžiku, objeví mnohé, co učiteli zůstává utajeno. Nenlí dítě tak

prosto a beze všeho klamu, jak se za to má — již ve velmi útlém věku postřehne, jakým způsobem nejlépe by docílilo, čeho chce, upozoruje dobře slabé chvílky rodičů, a této znalosti pak využije, jak náleží, ve svůj prospěch.

Nechci tím říci, že by chtělo vědomě klamat, jest to již člověku vrozená snaha zdáti se lepším, a na výchově právě záleží tuto snahu po zdání změnit ve skutečnost, aby se totiž nezdál, ale aby byl člověk skutečně dobrý.

Žehrá se na osnovu škol obecných a středních, zavrhuje se rozličné zkoušky, vše ve jménu individualismu, ale zdá se, že neprávem. Není sice výchova ve škole úplně správná, leckterý předmět mohl by být obmezen neb po případě vynechán a jiný, pro život prospěšnější, by získal; nebo jiný duch kdyby zavládl při vyučování jistých předmětů, nebylo by na škodu vývinu charakteru.

Jmenuji tu na př. dějepis. Jest to snůška historek letopočty opatřených o všelikých válkách a bitvách, a za největšího hrdinu považuje se ten, kdo nejvíc krve prolil. O duševním rozkvětu, o kultuře a životě vnitřním toho kterého národa se člověk velice málo doví. V hodinách náboženství učí se dítě bájm Izraelitů, rozličným církevním předpisům, jimž učí se proto, aby je záhy zase zapomnělo; ale jak by mělo žít mravně a čistě, o tom poví se mu pramálo. A v tělocviku se různými pěstními zápasy, foot-ballem a p. pěstuje v dětech surovost.

Však ve směru stejných požadavků na všech žácích by se nemělo nic měnit. Stálým vyvyšováním jedince nad množství vyvíjí se nesmírná domýšlivost u mládeže; domnívá se pak každý ten nezralý rozumek, že jest ohromně důležitou osobností, která nemusí nikoho poslechnout kromě sebe a svých, mnohdy záhubných, choutek. Silná individualita se potlačit nedá, rozumným udržováním v jistých mezích naopak získá, upevní se charakter; a co zvláštní silou nevyniká, ať zůstane raději při zemi a plní své povinnosti jako část celku. Bude jistě šťastnější a prospěšnější sobě i okolí. Nemůže slepice orlem vzlétati k nebi.

Leč toto vše týká se vychovávání hlavně mužské mládeže.

Jak vypadá výchova dívčí? — Na tuto otázku nelze odpovědět bez těžké obžaloby stávajících poměrů.

Dívky, jimž stále uzavírala se cesta k vyššímu vzdělání (a jež dosud musí s mnohými, třeba ne zjevnými překážkami bojovat, než dojdou k cíli) poukazováním na jejich úkol životní jako ženy a matky, vychovávají se k tomuto velmi vážnému úkolu způsobem, přičícím se zdravému rozumu. Od útlého mládí se v nich pěstuje domněnka, že jsou na světě jen proto, aby se líbily mužům, aby byly jejich loutkami pro ukrácení chvíle — o přípravě k budoucímu mateřství ani zdání. Tak je doma, kde prvně si uvědomí, že nerovná se svým bratrům, že títo se výše oceňují, třeba i stáli pod její duševní úrovní. Škola obecná tento rozpor poněkud mírní, leč většina vyšších škol, pro dospělejší dívky zřízených, dokončí to, co se ještě nezkazilo. Z těchto vychází živé loutky, prodchnuté jistým lživzděláním, ale v duši není nic, než touha po pěkných hadříkách, pohodlném životě a brzkém vdání, v čemž

vidí vrchol svých tužeb. Jen málo výjimek se vyskytne, aby dívka při podobné výchově jevila zájem pro vážnější věci; zacházet s dětmi pak, což je tak důležité pro budoucí matku, umí málo která.

Namítne snad někdo, že naše babičky neměly také zvláštního vzdělání a přece dovedly vychovat své děti. Tehdy byl však jiný život, velmi mnoho, co nyní hotové se kupuje neb strojem vykoná, musily svýma rukama udělat, měly tedy poměrně více práce a musily dbát, aby děti velmi záhy práci zvykaly, by jim byly ku pomoci. Co jim tedy scházelo na vědomostech, bylo nahrazeno pílí a energií, která v žádné, sebe trudnější situaci člověka neopustí a pomůže v boji proti všem útrapám života. A tuto energii a chuť ku práci vštěpovaly také svým dětem. Dřív byly ženy aspoň pracovnice, v práci hledaly útěchu a, majíce méně vzdělání a rozhledu, lehčeji porobu svoji snášely.

Jinaká jest výchova nynější, jak již svrchu uvedeno. Ne chuť ku práci, ale touha po pohodlí a zábavách vštěpuje se do útlého srdéčka, jen o zevnějšek je největší péče, o duši se nikdo nestará.

A taková loutka vstupuje do života, touží po vdání, ačkoliv ani neví, co vlastně slovo „vdát se“ znamená. Neví, jaké povinnosti běže na sebe, neví, že je to víc, než mít služku a nemusit poslouchat maminku, neví, že k úkolu matky patří velmi mnoho vědomostí, trpělivosti a dobré vůle.

A tak vchází většina děvčat do manželství — což divu pak, jsou-li nešťastny a celá rodina s nimi. Mnohé otevrou se pak oči, duše snaží se setřásti se sebe pouta, jež na ni špatná výchova hodila, ale těžký to boj a mnohdy marný! Od kolébky ubíjená duše nemá dosti síly a podlehne.

A přece je matka první vychovatelkou děcka, ona tvoří takřka charakter dítěte. Když duše dětská nejvnímavější, jest to matka, jež do ní hlavní dojmy vkládá, působíc tak na celý život dítěte. Tyto dojmy mají nejsilnější vliv na utvoření povahy, z nich čerpá dítě první své zkušenosti životní — běda, jsou-li tyto dojmy špatné!

A nejvíce také zmůže matka v nejuťtlejším mládí dítěte, neboť později uplatňují se již jiné vlivy — přátel atd. Hlavní její péči musí tedy být, by základ byl pevný.

Toto vše jest však neznámou pevninou. Ubohé děvče stojí bezradno před těžkým úkolem ženy a matky. Běžné starosti o domácnost, den ze dne tytéž, unavují a svou zdánlivou bezúčelností ničí všecku radost z práce, jež se stává břemenem. Jak jinak možno, vidí-li, jak muž její práci a starosti přehlíží, neuznává jich, vše zdá se mu samozřejmo. Že s nasazením vlastního života dá žena život dítěti, že každou chvíli, ve dne v noci, musí být pohotově, kdykoliv je toho potřebí děcku neb v domácnosti, o tom se ani nemluví. Není-li však všecko, jak muž si představuje, jest nespokojen a dá to ženě důkladně cítit. Tím, že si ji vzal, učinil jí ohromnou milost — vždyť ji živí!

Nikdo nechce chápat, že je to dost skrovná odměna za to, že ona dává své tělo i duši, že celé své Já podřizuje muži a rodině, že svých zájmů a všeho, co jí příjemno, musí se po případě úplně zříci pro pokoj v domácnosti — nehledě k tomu, že jako kuchařka a hospo-

dyně již má nároky na mzdu. Každý pracovník běže odměnu za svou práci, a má přece aspoň několik hodin pro sebe, jen vdaná žena musí se stále obětovat beze všech nároků na odměnu neb jen uznání.

Jak velký to rozdíl mezi životem dívky a ženy! Doma snaží se matka ve své lásce dítěti všecky překážky a nepříjemnosti uspořít, snaží se mu život vylíčit co nejvábňěji — tím hůře dopadne pak břímě na jeho ramena, když přestává být pod dohledem rodičů.

Těžký je úkol ženy, má-li povinnosti své správně zastávat, a proto také nutno budoucí ženu naň připravit. Je potřebí ukázat jí život, jaký je, nemalovat jej růžovými barvami; snáze pak unese břímě, jež na se vzala, neboť, jsouc připravena, bude míti dosti síly k tomu. A jakým způsobem lze toho dosíci? Naučíme-li jí tomu, čeho nejvíc jest jí zapotřebí jako budoucí matce. Vychování dívky představuji si takto: Do čtrnáctého roku nechť vychovávána jako hoch, s tím rozdílem, že učila by se také svým pracím ručním; nevtloukat do nich už od ko-lébky, že jsou méně cenné, neboť takto běže se jim všechna sebedůvěra, již přece člověk potřebuje, má-li něco vykonat. Pak bylo by záhodno, aby se naučila zacházet s dětmi. V tom ohledu jsou dívky selské a dělnické lépe vyzbrojeny; musí se buď o mladší své sourozence starat, je bavit a zaměstnávat, nebo o cizí děti jako chůvy.

Ve vychování vlastních dětí ovšem překáží jí zase nutnost přijímatí práci na výdělek. Dívka z kruhů měšťanských, nemá-li mladších sourozenců, nemá ani potuchy, jaké požadavky činí dítě, jak mnoho trpělivosti jest zapotřebí, aby malá jeho dušička byla zaměstnána a spokojena. Tomu by se odpomohlo, kdyby každá ztrávila rok v jesličkách nebo v zahrádce, kde by měla dost příležitosti, pozorovat rozličné povahy dětí a naučit se s nimi zacházet od nejútlejšího věku.

Vyplynula by z toho výhoda dvojí. Jednak by se děvče připravilo k úkolu opatrovnice a vychovatelky dítěte, za druhé by děti, jejichž oba rodiče za výdělkem odcházeti musí, byly dobře opatřeny, a myslím, že by se tímto způsobem značně snížilo procento zpustlých dětí, nehledě k tomu, že by se náklad na zřízení podobných ústavů zmírnil, kdyby nebylo potřebí, všecky síly dozorčí platit.

Leč na tom není dost. Přisvědčí každá matka, řeknu-li, že, je-li těžko uspokojit dítě, dvojnásob obtížno jest umění, zabavit dítě nemocné. Jak důležité znát hygienu dětského pokoje vůbec, a nejen to, i jídelní lístek pro nemocné děti že nutno znát, netřeba snad ani dokazovat. Toto pak nejlépe by se naučila, kdyby aspoň půl roku ztrávila v dětské nemocnici, kde zastávala by službu opatrovnice, žádné práce se neštítíc. a též v kuchyni o přípravu pokrmů se starala. Tato služba měla by býti závazna pro každou dívku k absolvování, jako je ku př. rok dobrovolnický pro mladíky, ať již dřív či později, dle toho, čemu se věnuje, zda výchově domácí (vaření a šití) nebo studiu. Čím dříve však, tím lépe. Naučily by se tam pohlížet na život vážně, viděly by, že dítě není roztomilá hračka, nýbrž že je to malá lidská jednička, jež se chce uplatnit, a že na ženě záleží a na ni padá zodpovědnost, jak se toto stvoření vyvine. Dovedly by starat se o jeho duševní i tělesné blaho a zastaly by mnohem lépe než teď své povinnosti.

• Neviděly by pak ovšem v manželství jen dobré zaopatření, vdaly by se tedy pouze ze skutečné náklonnosti, poznavše muže duchem jim zpřízněného. Která pak necítí v sobě povolání k manželství, poznavši, jaká práce i zodpovědnost s vychováním děcka je spojena, věnovala by se jinému úkolu životnímu.

A konečně, našly by si lepší ideály, nesnily více o žádném velkém „On“, věděly by, že je člověk jako každý jiný, že má své chyby i přednosti, nebyly by pak v manželství sklamány, kde se z těch opěvaných „On“ proklube praobyčejný on, a mladá blouznilka spadne s nebe svých ilusí, zapadne tím hloub, čím výše se vznášela, a má co dělat, aby zas vyběhla aspoň tak vysoko, co by mohla existovat.

Bude dobře, poznají-li dívky svou cenu, a tu poznají jedině tenkrát, budou-li vědět, co život od nich požaduje. Tenkrát také naučí muže jich si vážit a práci jejich dle zásluhy oceňovat.

Jak vidno, nechci ženu odvracet od určeného úkolu, mateřství; ale chci, aby skutečně dobře byla připravena, by dovedla si v každém případě poradit. Pokládám rodinu za nejpopovolanější místo k výchově dětí. Žádný ústav, sebe ideálněji zařízený, nemůže nahradit dítěti život v rodině. Ale rodiče musejí si rozumět, musí souhlasně jednat při výchově dětí, nemá-li se manželství zvrátit v peklo, a děti v ubohé oběti rozmaru neb nerozumu vlastních rodičů.

Musí se jednou konečně dojít k názoru, že žena je člověk — ani anděl ani ďábel, a že má stejné právo být svým způsobem šťastna jako muž! Děvče nadané nechť věnuje se studiu, k čemu cítí chuť, a vdá-li se, nechť muž vidí v ní svého soudruha, nechť jest jí vděčným za její práci a starosti — jeho práce a starosti jsou příjemnější, jsou odměňovány — kdežto její všechna činnost ztrácí se, a přec je tak nezbytna, má-li domácnost být skutečně útlukem před bouří života.

Nuže, nechť má aspoň uznání — pak nebude jí práce obtížnou. Bude spokojenější, tím život rodinný jen získá, neboť, bude-li mezi rodiči harmonie — jemnost v obcování a úcta k přesvědčení druhého, i děti lépe postřehnou, co jest dobro, a budou snášlivějšími vůči jiným.

A tak bychom pomalu blížili se k vyplnění přikázání Kristova:
Miluj bližního svého, jako sebe samého!

AUG. EUG. MUŽÍK:

Hlas učedníka.

Neznám jsem já, Kriste, tobě,
vím, že nedojde v tvůj sluch
tento hlas můj, a svět celý
zůstane vždy k němu hluch —
hlas můj — to je psa jen štěkot,
jak bys děl snad, Kriste, sám,
boží tvor však pes je také,
nuž, ať tedy štěká nám!

A co chci, to řeknu přece
bohu jen a svědomí;
řečí mou snad jedna tráva
neskloní se, nezlomí,
ale když kol zotročení
dáno všecko za podruž,
zbahnění a zdětinštění,
má-li také mlčet — muž?

Já též, Kriste, věřil v tebe,
chodil tiše za tebou,
účasten jsa tvou slávou,
spit jsa tvou velebou,
vidal jsem tvé svaté činy,
úsměv, kterým's žehnal nám,
padal v prach jsem němý, nicí,
ale dnes už nepadám.

Odešel jsem — nezáleží
tobě jedné na duši,
nadšených kde tisíc hlasů
jeden vzkřik můj přehluší!
Půjdeš na smrt, půjdou oni,
víra-li jich není lež,
ale já-li tonu v bludu,
za ten blud chci mřítí též.

Co jsem zrodil se a chápal,
rozeznával dobré, zlo,
všady jenom bídu, útisk
srdce moje nalezlo.
Všady zřel jsem křivdu, podlost,

•
násilí a vzteklý pych,
slyšel ston jsem rvaných lidí,
slyšel jástot katů jich.

Viděl jsem já lživou slávu
sedět zlatém na trůně,
vídal jsem já chlípnost, zradu
v démantové koruně,
rozpřažený bič a pod ním
úpěl v prachu padlý rab,
který jenom trpěl, křičel,
ale na pomstu byl sláb.

Násilníkem byl tu člověk,
násilníkem byl tu bůh,
to ne květy, to se táhne
světem rudý krve pruh,
to krev teče bez ustání
vítěz je, kdo silný byl —
ať jen vraždí na setkání —
tak to vždy bůh dovolil.

A já plakal ve svém skrytu —
co jsem tehda vytrpěl!
Pálily mne ony rány,
muka cizích rvaných těl —
tam kde oni zapomněli,
já jsem dosud trpěl, lkal,
a kde dávno odpustili,
já jsem ještě proklínal!

Neboť přísahal jsem sobě
násilí a křivdu mstit,
býti prostřed ran těch bičů
jako v boji tvrdý štít,
bránit slabé, utištěné,
splácet bolesti jich řev,
za ránu dát zase ránu,
za krev prolít zase krev.

A kdybych zřel svého otce,
k násilí jak ruku vztáh',
já bych srazil jeho ruku,
krví zbrodil rodný práh,
neboť tak mi káže hlas ten,
jenž zní věčně v srdci mém —
smírem ne ni odpuštěním,
svaté pomsty zápalem!

Tos ty, myšlenko má svatá,
která budeš věčně žít
mocným řádem na té zemi,
v lidstvu nesmíš nikdy mřít —
Spravedlnost všech a všechněm,
kdo ten boží dýše vzduch,
a kdo klidně vzdělává si
k plodům míru rodný luh.

Nikdo nemá život bráti,
klást si pomník z lidských hlav,
nikdo nemá vraždit jiné,
ať to jeden, ať to dav,
nikdo nemá věznit, podlit,
vězněm buď, kdo věznil, sám —
a když krutě dal's mi ránu,
za ni vděčen býti mám?

Ty mne bez studu chceš bít,
chceš mi drahé dítě rvát,
rodný jazyk z úst mu trhat,
učit je své matce lát,
ty mi drtíš moje srdce
těžkým křivdy oružím —
a já mám se podle plazit,
k odplatě se nevzmužím?

Mám ti druhou nastavit,
když's mne udeřil v tu líc,
s pokorou a odpuštěním,
s úklonou jít tobě vstříc?
Jdi si klidně cestou vlastní,
zavři pýchu ve svou hrud',
ale chceš-li vraždit jiné,
potom sám tu zabit buď!

Vím, že's, Kriste, děl též — běda
násilníkům mocným všem,
kteří mění svět ten v žalář,
a na jatky boží zem,
také na ně jednou strašná
boží pomsta přikvačí! —
To však lehce zapomněno,
a to lidem nestačí.

Tys děl — „Lidé, buďte bratry,
láska buď vám všechněm vděk,
bolesti mé děti bludné,

milujte se vespolek —
rád chci za vás na smrt jíti,
vlastní krev svou dám vám pít,
pod sluncem, jež všechněm svítí,
byste v lásce mohli žít!“

Ale pohleď jenom vůkol,
čím je tento celý svět,
povstaň, mistře, z hrobu svého
za tisíce dlouhých let,
uzříš zas to zvíře divé
— člověka a jeho rod,
uvidíš tu zemi celou
krve jen a slzí brod!

Uvidíš, jak s heslem твоjím,
modlitbou tvou na rtech svých
půjdou vrhat vraždu, oheň
v chaty bratří bezbranných,
uvidíš, jak znak tvé lásky
na břitký si vetknou meč,
tvoje jméno rozplamení
v nejdivější všecky seč.

Ach, ty dobrý, smutný snílku,
chtěl jsi ráj zas lidstvu dát?
A to lidstvo bude na šij
slabých šlapat tisíckrát.
Jen až přísná spravedlnost
světem tím se rozhostí,
bez bázně pak spěti budou
lidé k blahé volnosti.

Dětem, sluhům, prostým duším
sladká tvá se zjeví tvář,
do srdcí všech opuštěných
liti budeš něhy zář,
o tobě vždy bude sníti
v marných snech svých lidský rod,
ale jen v mém stínu bude
klidně jíst své práce plod.

PAVEL DVOŘÁK:

Dvojí květ.

DENNÍK UČITELKY.

(Pokračování.)

A přišla jiná. Již z ředitelny vedla ji slečna, představila mne a uklánějíc se odcházela. Milostivá se klidně usmála a z boku poněkud naklonila hlavu, podávajíc útlou ručku. Nehovořila mnoho, jen nutná přívětivá otázka ji proklouzla rty, jak asi šumno nyní ve škole, ale byla sama sobě odpovědí. Do pokoje vstoupila jsem poněkud stísněna, a ještě nevolněji bylo mi, když slyšela jsem slova svoje zapadat bez odpovědi a viděla studené oči měřit a počítat jaksi pokoj.

„Dovolíte, slečno, zde v pokoji bude pět chovanek pohromadě?“

„Šest, milostivá.“

„Ve věku asi naší Berty?“

„Ano, v jedenáctém a dvanáctém roce. Ve všech pokojích jsou tak rozděleny.“

„A ještě otázku, slečno. Smím vědět snad bližší o poměrech, stavu všech spolubydlících?“

„To rače mysliť stav rodičů?“

„Ano.“

„Bude zde dcera pana Horáka, rolníka —“

„Venkovského rolníka?“

„Z jižních Čech, prosím. Pak dcera vrchního báňského inženýra —“

„Dobře.“

„Dvě dcerušky továrníka pana Růže —“

„Děkuji vám, slečno. Měnit se nedá na sestavení chovanek ničeho?“

„Snad pan ředitel, milostivá paní, kdybyste si přála —“

„Nebude snad třeba. Mně se jedná jen o to, aby Bertička byla v nejlepších poměrech. Je dceruška onoho pána — toho rolníka — venkovským děvčetem?“

Usmála jsem se.

„Neměla jsem dosud příležitost, ale vím, že statek jejich se nalézá v městečku, tedy snad —“

„Děkuji, slečno.“

Paní se ještě jedenkrát rozhlédla pátravě, a jako by se byla náhle rozpomněla, zeptala se na onu šestou společnici své dcerky. Byla to Babuška Vránová. Usmála se vlídně a opět tak blahosklonně naklonivši hlavu slíbila, že dcerušku odpoledne přivede.

Oddychla jsem si, když zapadly za ní dveře přijímacího pokoje.

„To je lázeň, co?“ smála se Veselá. „Nu, nejhorší jste si odbyla. Její slečna dcera vám také připraví leckterou. Ale nic si z toho nedělejte. Rok, a budete mít jiné, nové trápení, pak zase jiné, to jinak nejde. Pokud vím, mám také již svoje čerty, a kdož ví, jací se ještě objeví v nových, a nic si z toho nedělám. Říkám si: osud je osud.“

Tak přišly tehdy Berta a Babuška zároveň — A pak se otevřely dveře; škulba jsem sebou nepříjemně dotčena, chtěla jsem mít chvíli, chvilku aspoň pokoj.

Dech se mi na okamžik zastavil, pak rozlétla se krev rychlým úderem.

Vešel Bartoš. Stanul na okamžik usměvavě, lehce pozdravil a vesele pokročil pak s rukou vztaženou k nám.

„To jsem rád,“ zaznělo mi v uších. Dalších slov jsem nerozeznávala a jako ve snách zvedla jsem ruku. Teprve, když se jí dotknul, když ucítila jsem teplý stisk, vzpomatovala jsem se a ptala se udivena, proč že to? Vždyť, nu, vždyť vlastně — ano, nic se nestalo, co na tom, že přišel?

„Vy již v práci?“ ptal se. „A v horlivé, jak vidím; ani nemáte, myslím, kdy, vzpomínat na prázdniny v lesích, v těch vašich hlubokých a krásných. Já se dovzpomínat nemohu.“

Veselá blýskla po něm očima, ano tak, doslovně, pamatuji se určitě na každý pohyb, na každé slovo, které tehdy padlo. Ptala se ho: „Což jste tam byl?“

„Byl,“ přikývl hlavou.

„Snad ne za slečnou Helenkou?“

V tom kdosi vcházel, musila odejít a neviděla snad mého zardění bezpříčinného.

Bartoš se usmál: „Co tomu říkáte?“

Ten jeho úsměv tehdejší! — Zas někdo vešel, to nevím již kdo, nebo jsem příliš poslouchala, co mi pravil, podáváje ruku na rozloučenou: „Jsem rád, že jsem vás prvou viděl po prázdninách.“

Ale kam to zacházím? Tam jsem nechtěla, to mimoděk mne strhl proud dne, na který jsem přišla svými dětmi. Nuž, ne má, ale jejich vina — abych měla omluvu. Jedno mne ale těší, to říkám si po druhé: že mohu již zdravě vzpomínat; trochu krve, jež mi zbarví tvář — k tomu jsem náchylna, to neznamená nic; jsem zdráva zcela a potřebuji toho, zdá se mi, ač nevím proč.

Dost toho, zabředla bych příliš daleko snad a nedopověděla jsem ještě o Babušce, co jsem začala. Kde pak jsem přestala? Aha —

Když přivedla jsem je definitivně již nahoru, když maminky se rozloučily, každá do jiného koutku usedla nebo chodila jako bludná ovce od stolu k oknu a zpět. Emča seděla na pavláčce, hlavu na mříže

opřenou, snad vzpomínala na mamičku, na svoje doma, na dvůr plný kuřat a kácat; Berta již ukládala svoje věci do skříně, vědělať z dřívějšího roku, co a jak, ostatním bylo jen do pláče, jiného nevěděly; jediná Andula seděla klidně na pelesti a kousala do koláče.

Vstaly, když jsem přišla, ale zůstaly nesměle stát. Babuška však rovnou ke mně: „Slečno učitelko, zůstaňte tu s náma, je nám smutno, ano?“ Žebronila, držíc mne za ruku.

„Zůstanu, zůstanu, vždyť se musíme dát do práce,“ usmála jsem se a pohladila jí vlasy; má je černé jako havran, oči také.

„Do práce?“ podivila se a rozevřela na mne okadla. A najednou se dá do smíchu.

„Proč pak se smějete?“

„Hihihi.“

„Či se vám nechce dělat?“

„Ale ne, slečno učitelko, ale vy — hihihi.“

„Jděte, smíšku; tož co jste našla?“

„Slečno, vám se dělá na tváři důlek, když se smějete, hihihi — a mně taky.“

Musila jsem se rozesmát. A děti se sešly ze všech pokojů, usmívají se i červenají, kouzlo cizoty s nich spadlo. Rozdělovala jsem jim místa v šatnících, prádelnících, v knihovničkách i ve stole.

Emča poskočila radostí, když dostala všude krajní a všecka skoro v nejbližším okolí svého koutku u okna. Zarazila se sice proto, ale pak se přiznala, že doma také u něho spávala a dávala se budit ráno sluncem, a že ten koutek bude jako její světničkou. Dodala jsem, že slunko vychází na druhé straně, zde že ji bude burcovat zvonek. Berta hned se ovšem musila ukázat: „Ona přijde teprv do první třídy, slečno, jak by to věděla.“ Ema se zapálila a neodpověděla, ale od té doby se nemají rády. Berta je osamělá mezi nimi, protože Horáková, přirozeně ohnivá, podnikavá, dovedla jí, třeba nejstarší, velmi brzo vyrvat vůdcovství. Dnes na její slovo jde celý pokoj.

Šla jsem dál. Zástup se menšil, u každé příhrádky zůstávala jedna; dávaly se do práce. Kufry, které stály v pokoji, se otvíraly, prádlo a šaty se stěhovaly.

Když jsem se vracela do osmičky, přiběhla Babuška za mnou a zvěštovala, že si již tykají. Zkrátka, osmička byla v proudu, vžila se jejím přispěním.

Jen večer se ještě zarazily. Po prvé společné večeři stoupaly zvažněle nahoru. Snad stesk je opět zalehl, když prvá noc mimo domov se blížila. A když jsem řekla: odstrojte se, chovanky! rozpačitě se rozcházely k svým ložím a váhavě se rozhlížely, která začne. Babuška byla první. Vklouzla do bílého kabátku a všecka běloučká zachichtala se a šup pod peřinu. Jen brada a nosík jí koukaly z kyprých podušek.

„Slečno učitelko, pojdte mi dát dobrou noc,“ žebronila.

Musila ji políbit na čelo i křížek jí udělat.

Zarazila se.

„Vždyť jsem se ještě nepomodlila.“

A již byla dole, klekla u postýlky a ruce sepjala.

Shasla jsem. Bylo тихо v pokoji, ani dechu slyšet nebylo.

Jak se jim as prvou noc usínalo! Kolik jich zaslzelo a plakalo při vzpomínce na matku, na domov! Těžké bývají takové prvé rozluky. —

Ale kam jsem zašla od Babušky! Nu, ostatně, také jsem si ji nakreslila, taková je naivně dětská dosud. Protože, na příklad, je zavedeným zvykem našich chovanek, aby někoho ze sboru nebo ze starších družek zbožňovaly, zbožňuje ředitele. Zcela vážně již, třeba pouhou potřebou napodobení začala, tak že by byla opravdu dojata, kdyby musila odejít z jeho blízkosti. Píše si ovšem denník, také po zvyku, ukládá tam slovesná vyjádření citů svých: o krásných hnědých očích, jichž pohled je jí štěstím, o žalu, jaký měla, když se zadívala naň kdysi ve třídě při hospitaci, přeslechla otázku a byla od něho, ne od slečny učitelky, napomenuta. Docela klidně však dá si denník vzít a nic se nestydí, čtou-li si chovanky a smějí se. Kdyby jí ho nevzaly, snad sama by jim ho donesla. —

Devítka a desítka nejsou tak ustáleny, každým rokem skoro se mění chovanky, noví drobci přicházejí, starší buď zůstávají doma nebo se stěhují mezi větší do jiných pokojů, pouze osmička se mne drží, vymínají si svůj pokoj hned při zápise. I Berta, jakkoli se s nimi nestýká přátelsky, nechce mezi větší.

Z devítky a desítky znám od loňska Jaroslávku Šimovou, takové předčasně zralé dítě, vševědoucí ve škole, přehlízející veselost, radost, hru, jež přečetlo již vše, jež nezná bezprostředních dojmů ani citů. Vše dřív skritisuje a uváží, než k sobě připustí. Nervosní a vysílená. Pak Filipku Maškovou, onu, jež ze smrtelné nemoci vyvázla, neznámo jak. Je poněkud domýšlivá, a protože sama nedovede vyniknout, vyhledává všecky, jež jsou v popředí, vypůjčuje si jejich lesk; jinak ne zlá.

Ostatních posud neznám.

30. září.

Dnes mám dozor, to znamená, že ani chvilka není pouze moje, všecky jsou rozptýleny v drobných starostech. Ráno s chovankami do kostela. (Je nás se školou hezký řádek, skoro dvojnásobný proti předloňsku.) Pak mezi výkladem ředitelovým prohlížím světnice.

Je zajímavé, jak pěstují mnohé pořádek. Ráno si samy lože upravují a toho obyčejně používají, aby do něho mohly poskládat vše, s čím se jim nechce právě do šatníku. Později sic zvyknou uklidu, ale jakmile tuší, že bude pilno, že prohlídka bude povrchnější, ihned se vracejí k starodávnému, nebo i jindy, jakoby chtěly zkoušet osud. Za to mají některé pokoje zase takovou hospodyňku, která sama dohlíží, sama hubuje, ba raději i sama poklidí, aby jen nemusila slyšet někdy paušální výtku celé světnici, těch je méně, ale nejvydařenější z nich je Filomenka Radkovská.

Přišla k nám již zasnoubená „obrousit se“, má se stát ženou jakéhos berního adjunkta, bezpochyby pro svoje věno. Pochybují, že by se obrousila na městske, ale hospodyňkou bude jistě velmi dobrou;

škoda, že bude musit chtěj nechtěj zpanštět, hrozně mnoho tím pozbude na ceně. Je taková rozložená, zdravím kynoucí pajmáma; na statku by její rázné, obhroublé pohyby imponovaly, do městského šatu se však nehodí. Sama o tom neví, on to chce tak a tak, tedy to tak musí být. Hned prvé dny navrhla slečně Novákové, aby si nasadila na dvůr slepice, bude prý jim velmi dobře, škola je sama vykrmí; a nesmějí-li se prý chovat i vepřici, napadlo jí, když viděla naši kuchyň; zkrátka oplývala hospodářskými návrhy. V pokoji — je mezi nejdospělejšími — hned ji přezvali maminkou. Nehněvala se, usmála se širokým lícem a prohlásila, že když má být maminkou, že musejí poslouchat. Ve čtrnácti dnech má již komando; smějí se sice, aby to nevypadalo vážně, ale poslouchají. A jsou mezi nimi dámy, třeba Prokšová nebo Boháčková, velké dámy. Ostatně snášejí i naše jeho dozoru velmi rozumně, pokud zachováváme neuzákoněnou úmluvu jistých hranic, které bych nejraději nazvala přátelstvím. Sama nemám s nimi stálých styků kromě všeobecného dozoru jako dnes, ale slýchám od ostatních slečen dosti často stesky, že nemají vždycky chuti prokazovat patřičnou úctu, což připočítávám spíš občasné rozladěnosti slečen než —

Musila jsem odběhnout. Desítka tropila pekelný povyk. Přijdu, pokoj plný chovanek, všechny se smějí, tleskají, pokřikují, že mne ani nezaslechly přicházet. Když jsem zavolala, stichly některé u dveří, zachichtaly se do rukou a ustoupily mi.

Co jim nenapadlo. Několik jich chodí kol stolu, na němž kterási klečí a hrozně kašle. Všecky jsou od hlavy do paty zamotány v prostěradlech, v rukou drží polínka dříví, vážně sebou kývají a huhlou hlubokými hlasy hroznou jakous písničku. Nemohla jsem v prvním okamžiku pochopit, co se děje, ani je okřiknout.

V tom vzhledne ona na stole — byla to Anda Šebková — vyjeveně se podívá na mne, vypískne a hr se stolu.

Ve světnici nastal zmatek. Strašidla se rozběhla kam které, divačky umlkly na chvíli, pak ale spustily ohlušující řehot. Utišit jsem je nemohla.

„Co se děje?“ ptám se.

„Hrají mlynáře a jeho dítě! Hihhi.“

Zahlédla jsem, jak strašidlo Babuška se vymotává z plachty, krčí se k posteli, a domnívajíc se, že ji nevidím, plíží se za mne.

„Vránová!“

Zarazila se uleknuta, a vidouc se prozrazenu, zůstala jako v ohni, i čelo se jí zardělo. Kajicně se přišourala.

„Kdo to svedl všecko?“

Ohlédla se nejistě a mlčela.

„To Ela Gráfová!“ vykřikla kterás.

„Ták? Eluška? Nejmladší? Kdepak je?“ Ličila jsem přísnost. Ely nikde, neozvala se.

„Elo Gráfová!“

Zase nic. Za mnou tutlají smích, cítím, jak jej rukama zadržují, a jak se jim nedaří. Některá vybuchla a za ní ostatní.

„Ona — vlezla — pod postel!“ zajiká se Adélka a zase se směje do slz.

Nemohla jsem déle udržet přísný výraz. Zaškubalo mi to rty, a rozesmála jsem se s ostatními.

„Elo, ven!“ poroučím.

Z pod postele plouží se strašidlo v plachtě, vstává a s břišnický sklopenou hlavou se blíží, ale z očí mu blýská nedobrota, když se ohlédne někdy do zástupu u dveří.

„Shodte to se sebe, prosím vás, vždyť vypadáte —!“

„Prosím, slečno,“ nadudlala rtíky, „já jsem svlečená.“

„Proč pak?“

„Měla jsem nové šaty.“

Obličej se jí každým slovem jasní, za chvíli se mi již smála do očí.

„Jak vás to napadlo, prosím vás?“

„Já jsem to u nás jednou viděla.“

„A tak se vám to zalíbilo! no pěkné! Ale kdepak máte klacek? všecky jste nosily.“

„To byly svíčky, prosím.“

„Kam jste je daly?“

Mlčení. Za chvíli teprve hrabe se kterási v posteli, pak druhá, šest svíček mi snesly. Ela jim je potají nakradla v kuchyni.

„A Šebková byla mlynářem?“

„Ano, chtěly jsme ji odnést do pekla, kdybyste nebyla přišla,“ zpovídá se původce.

„Nu dost. Oblecte se, doneste dříví do kuchyně, a půjdete ohlásit slečně Novákové do pokoje, že jste jí vzala; rozumíte?“

Myslila jsem, že bude prosit; ale kdež! Šla. Od slečny vyběhla skokem do zahrádky, kde na ni již čekaly ostatní.

„Bože, to jsem vám dostala!“ rozkřikla se rozpustile.

Diblík jakýsi. Musím si jí dobře všimnout.

Toť se ví, pensionát je na nohou, každá se přijde podívat na mlynáře a na strašidla, prohodí něco vhodného nebo nevhodného, zasměje se a jde vykládat dál. Ela je pozorností jejich nesmírně polichocena a vyvádí, co může, do klukovštiny, hříbě nezrocené. Slečna Nováková si na ni vyšla a vypeskovala ji, jak uměla nejlépe; bezpochyby neviděla na ní prve při odprošování dosti lítosti. Do opravdy se rozhněvala, a ohlásí přestupek řediteli. Jsem skoro ráda. Ředitel domluví vždy tak, že to domluvou vlastně ani není, přece však dociluje, že se hříšky neopakují, zpravidla aspoň. Ele se tedy nic nestane, ale jsem zvědava, jak s ní pořídí, a pak jsem ráda ještě, že si jí bude dál všímat, umíť bystře pozorovat a vypátrá věci, o nichž nemíváme tušení. Má ovšem výhodu, že bývá zasvěcen do rodinných poměrů z rozmluv a dopisů rodičů.

Škoda je pouze, že je pokažena nálada. A štěstí, že jdeme na procházku. Však hle! Již abych dala zazvonit k svačině, abychom mohly dřív vyjít.

(Pokračování.)

Odpovědný redaktor a vydavatel VÁCLAV ČECH.

Majitel a nakladatel VLADIMÍR ČECH. — Tiskem ALOISA WIESNERA.

V PRAZE 1904.

Z lyriky Torquata Tassa.

Překlady Jar. Vrchlického.

I. ŘADA.

VSTUP.

Ty plesy byly pravdivy i žáry,
jež lká jsem a pěl rytmů ve střídání,*)
jež mohlo zvuku vyrovnat se zbraní,
když pělo reků lásku ctnou i zdary.**)

A nebylo-li v marných citů sváry
mé srdce z nejtvrděších, nač třeba lkání,
jest chvály hodno spíš mé litování,
kde poctivosti slaven jest erb starý.***)

Teď čilí milenci mém po příkladu
čtou staré plesy, toužení mé marné,
jho Amoru svých duší odpoutají;

By rychle zkonejšili náfků vádu,
by rozumu se vzdalo srdce žárné,
tím blažení. že lásku v srdcích mají.†)

*) Srovn.: Petrarca, Son. I. v. 5.

Del vario stile, in ch'io plango e ragiono.

**) Analogicky s Dantem ve „Vulgare eloquenza“, že zbraně a boje jsou rovněž jako podnětem básní.

***) Rozuměj při dvorech nejlepších knížat, hlavně ve Ferrare.

†) Naznačuje dvojí účel, proč básní a básně ty rozšiřuje.

ZAMILOVÁNÍ.

To bylo v smavém Dubnu mého věku,
kdy mladá duše sobě rozkoš bájí,
kdy hledá krásu a tou sebe zkájí
od plesu k plesu stálém na útěku.*)

Andělu podobnou, ne ku člověku
ve hlase, paní zřel jsem, tato v taji
svá křídla chovala,**) by v povzlet k ráji
je slohu mému dala v sladkém vděku.

Div nový! Ona dala mému pění,
já jménu jejímu, čím obé zkvetlo,
na zkoušku vzájemnou, to povzlet jarý!

To byla ona, jejíž sladké světlo
mne učí v samotě lkát i pět, v žáry
mně potom vlívá sladké zapomnění.

LUCREZII BENDIDIO.***)

Ty v tvaru bohyně Sireno pravá,
jež v milencově nářku žiješ moři,
kterému takřka v daň dvě řeky tvoří
ty oči, jimž pád cizí toužit dává;

Co hlasu, sladkostí jenž přetekává
a který sudbou nebes svádí k hoři,
rubíny, perly dáváš, zkad se noří
do srdcí Lásky trud a bolest dravá;

Já duší znícenou a upoutanou
ku souzvuku jsem cítil, že jsem blíž
tvých světél slunci, kam se nedostane;

Pod kterou měla prodlít pod ochranou
než tebe prosit? Věř, žaláře tíž
by menší byla, — nechť se věčnou stane.

*) Dle nauky v Dantově „Hostině lásky“. Krása přináší s sebou zálibu, a sice krása těla smyslnou, krása duše duševní. Od krásy ke kráse vstupuje člověk k dokonalosti, do nebe.

**) Křídla duše jsou ctnost a pudy pravdy a dobra.

***) Žena [první lásky Tassovy, dáma z družiny Eleonory d'Este při dvoře Ferrarském.

NENADÁLÁ LÁSKA.

Mne hochá, který nezvyk' milování
ni citům stejné něhy, které dává,
ta neděsila vzácná *) střela žhavá,
již hladě zlatí Amor vlastní dlaní.

Já nesnil, velké, nesmrtelné plání
jak v brzku vznítit můž' ta jiskra hravá, **)
jak ptáka, jemuž peří narůstává, ***)
brát dívku chtěla moje touha dravá.

Tak tkal jsem mezi květy †) v jarní trávě
ve smutném lkání sítě sem a tam
po té, jež vběhla do nich hbitě, hravě.

Až v pěkné léčce octl jsem se sám,
zrak její střelou stal se, jak trysk' žhavě,
a z paprsků teď požár v srdci mám.

PŘÍSNOST MADONNY.

Odkud jste oheň vzala,
jenž pomalu mne užlrá a taví,
že v tom, co mučí mne, mne rovněž baví?

Z kamene umrzlého,
z ustavičného jenž nezměkne lkání,
jenž tvrdne víc, čím více vlažen bývá,
tvar její vstříc vám kývá. ††)
Kdož víte, co je krásy vychloubání,
jež pro mír sladkohravý
ni jméno vaše, krásu nevypraví.

Ó, blahý je můj plamen,
tak záhy jenž mne sladce vznítil;
a šťastný, drahý ten je kámen,
víc, čím by větší byl jí žáru pramen;

*) Dle Ovidia jsou dvě střely lásky, zlatá, která působí lásku, olověná, jež působí účinek opáčný (Metam. I.).

**) Z pochodně Amorovy, která jako luk a střely se mu přidává.

***) Reminiscence Danteova Purg. XXXI. 61.—63.

†) Rozuměj květy poesie.

††) Srovnává svou paní vzhledem ku kráse jejího těla se sochou z bílého mramoru.

tak oheň v srdci má, byť by jej nepocítil;*)
 tam Amor pochodně žár žhavý
 si v plesu stálém nítit neunaví.

—

ZHRDA MILENCOVA.

Ta střela, moje paní,
 kterou mne protkl pán můj,**) moje chtění
 vznítla v ohně přenesmírném vření.

Když nyní dávno zhasly v hrudi mojí
 jak oheň tak i touha, přece plám
 a hořím vaši pro krásu a pýchu;***)
 však plamen duše mé i tužby v roji
 víc nežinou se z očí sladkých vám,
 a nejsou také, jak vy sníte v tichu.

Ždám — ale pomsty vzplání;
 a mám-li plesat, láskou víc to není,
 jeť zhrda srdce mého potěšení.

—

VĚŠTBA LÁSKY.

Ó, lásco, odměna kde služby mojí?
 „V těch krásných očích, jež se sladce chvějí.“
 Kdo srdce povznáší k nim v sterém boji?
 „Já, křídly myšlenek k ní stále spěji.“
 Což srdce v plamenů když chytí roji?
 „Je slzy uhasí ve vzdechů reji.“
 Tak letí, plane — o svém neví stavu.
 „Trp, v muce pravou dobudeš si slávu.“

—

KRÁSNÁ NYMFA.

Jste krásná, ale prchavá a hbitá
 a podobna jste lani,

*) Nejstudnější kámen, srše jiskrami, chová v nitru oheň, tak paní jeho
 v lásce ledová nítí v jeho srdci touhu milosti.

**) Rozuměj: Amor.

***)) Naznačuje dvojí různý důvod dvou různých vášní, krásu paní své i její
 ukrutnost, z první rodí se láska, z druhé hněv básníkův, což dozpěv ballady
 této vyslovuje.

jež stinným hvozdem dá se v utíkání,
a zdroj neb řeku hledá . . .
Jdu za vámi, a touha má se zvedá.

Jste krásná, ale hrdá jste a ladná,
jak zdroj, jenž zamrz' celý
v Alp strži, jako v hoře křišťál. Vřelý
vás oheň neroztaví
mých dum, ať chraptím vznícený a žhavý.

Jste krásná, ale klamavá a lživá,
jak útes pod vln šefí,
jak lep na ptáky skrytý mezi keři,
jak v trávě oko vzpjaté;
jste drahou překážkou mé duši vzňaté.

Jste krásná, ale zlá a zhrdající,
jak Syrinx, Dafne byly,
neb jiná Nymfa, vic-li v lesích kvílí,
jak ta, jež od Orfea
pod zemi uprchla, pod moře od Alfea.

POHÁR.

RANUCCIU FARNESE.*)

Ty, jehož umění v boj vchází
i s mistra nejstaršího umnou prací,
jímž v stříbro život, v zlato duch se vrací,
když giganti teď nazí
kol nerozzvučí horstvo, nehřmí lady,
když s Brontem Sterop nezápasí tady,
nežádám štítu, přilby,
ni pancíře, jímž nahý prs kryt byl by;

Mně netřeba v boj odsud spěti
od starého zde břehu, jenž pln slávy,
až tam, kde spád vln těžké ledy staví,
kde Říman v boje změti
ždá Caesarovi staré jméno vzíti
a slávu jeho temnou zastinití,
by vavřín s vozem spolu
vzal, pýchu taje, si na Kapitolu:

*) Ranuccio Farnese, kníže Parmský. K této kanzóně je užito motivů ze 17. a 18. ódy Anakreonovy.

Z nejjemnějšího stříbra vázu
 zrob zářící mi, z níž by občerstvila
 se jazyku mdlá, žízní zmdlená síla,
 ať nehrozí, že v zkázu
 mne vrhne hvězdný lev s ní neb drak v řevu,
 neb velký kentaur, či zjev jiný v hněvu;
 jen orel, labuť snívá
 ať s vlídným pohledem s té číše kývá.

Mně vymaluj Amora na ní,
 ne kterak zladená svá křídla zdvihá
 s přilbice bleskné, odkud v let se míhá,
 ne ve zničeném plání,
 jak hrozí blesky nebo lukem střílí,
 a raní nás a vraždí, blízké cíli;
 buď šíp i žár mu cizí,
 jen s křídly vlasy buďtež zlato ryzí!

Ať růže do kola se vine,
 jež Amora jest korunou i cenou,
 již dá či běže v slávu zaslouženou,
 tu, která z hrobky stinné
 rve mrtvé a je k světlu vznáší výše,
 jež v němý jazyk, němý pozoun dýše
 a k hyacintu s růží
 kol stonku hojnou zlatou třáseň druží.

A ty mu vnukni, Febe:
 Buď zdroj ten pohár slavný
 a svěží pahrbek náš Parnas dávný.

—

ŽÁRLIVOST.

Jsem Žárlivost — odkládám závoj hned,
 jsem služka Amora, když srdce zrývá,
 však s nebe třetího *) můj nejde let,
 kde Amor vládne, nechť si dvojí bývá;
 tam nezatvrdne pozemský náš led,
 kde čistý žár se, božský plamen skrývá;
 však z pekla rovněž nepřicházím k vám,
 neb zhrda místo lásky vládne tam.

*) Jsem služka lásky, ale nízké, smyslné, nikoli nebeské. Jako jsou dvě Venuše, nebeská i pozemská, jest i dvojí láska. Viz známý obraz Tizianův.

Kdo viděl mne? Mým útlukem též není
sluj zavřená neb děsná v skalách skryš,
má střecha stinnou, svěží pod zelení
ve hloubi srdcí lidských bývá spíš;
mé údy stvořeny jsou i mé zření
z hustého vzduchu, tvar můj, který zříš,
jest dobře míšen, různou barvou září,
že služce Junony jsem rovna v tváři.

Šat, jenž mne halí, kterým prokmitává
část bílých hladkých ňader labužnický,*)
jest závoj vzdušný, kterým jas když hrává,
se střídavě v tvar jiný mění vždycky;
jak pyrop proti slunci barvy stkává,
teď černý, žlutý, bledý démonicky,
že těžko říci, která barva pravá,
tak různobarvá peruť má též mává.

Mám plece, mám i nohy okřídlené,
v čemž Amoru jest Merkur podoben,
sta pestrých ok se po mém peří klene,
jímž zlato, čern i purpur promíšen.
Víc, nežli vidíš, rychlost má se žene,
v to Venušin též syn jest zasvěcen,
ten lehkonožý hoch,**) jej vzbudím v ráz,
když usne neb si lehne v pozdní čas.

Co trnů nosím v svojí pravé dlani,
kterými ňadra milujících zrývám,
též důtky z hadů spletené, zle raní,
je chladným jedem napuštěné mívám;
zná Biren s Teseem jich dopadání,
pro duše nevěrné jich používám,
mně Závist dala je, má družka divá,
a této Megera je dala podezřívá.

Já nejsem Závist, ač jí rovna v mnohém,
to ví, jak domnívám se, bludný lid,
jsme obě chladné, ale různým slohem,
ta líná, já však rychlonohá v kmit,
já v letu zahřeji se, v přeubohém
to muži, v slavném já si hledám byt;
ta sama žluč, sladkosti ve mně částky,
ta dcera Záští a já dcera Lásky.

*) Myšlenky žárlivého prokmitají jako závojem.

**) Vzpomínka na Ovidia, Ars amatoria III. 591.—598.

Strach zrodil mne, a Amor, ten mne sil,
 a Starost nešťastná mne vychovala,
 pláč, který z očí Trud střík, mléko byl,
 pak Zhrda s Podezřením v jho mne spjala.
 Měl otec takto s matkou stejný díl,
 má oddanost se zcela chůvě vzdala,
 a podnes pokrm, v plenkách jenž byl mojí,
 mne blaží, krmí, týž, kterým se kojím.

Jsem myšlenkou a steskem stále živa
 a pochybností, zhrdou kráčím dále,
 mně lež i pravda stejnou nudu vlívá,
 co zvěděla jsem, v srdci vryto stále,
 ne „ano“ ani „ne“ mi v nitru znívá,
 sta mask si spřádám nových vytrvale,
 je tvořím, ničím, aniž o tom vím,
 v té práci nespočinu, aniž zvím.

Vždy bloudím, kam se hnu, sta pochyb čeká,
 vždy Naděj okřídlená v bok mi stojí,
 mne každé hnutí i každý zvuk leká,
 jak dechne kdo, mžiknout se okem strojí;
 to vlastnost má, tak duch můj stále těká,
 ó, knížata, v dvořanů vašich roji,
 chceť Amor v světél sterých, v ohňů nach,
 bych bavila vás ve půlnočních hrách.

Neb stává se, že tiché noci spád
 mdlá světla zhasíná a v spánek chýlí,
 já s bičem po boku vám budu stát
 a strachem zburcuji vás v každé chvíli;
 na divadle mém vždy se musí hrát,
 tam nelze propást žádnou kratochvíli.
 Kdos chce mne vyhnat: já se z místa zvednu,
 však neviděna v střed váš zrovna sednu.

BESEDA PASTÝŘSKÁ.

Již tulilo se Slunce v hnízdo valné,
 kde bývá přes noc; vlhká stinná křídla
 Noc chmurná kolem rozstírala nebem.
 Již roztáhla plášť svůj pln drahokamů,
 hvězd zářících, již celý přival rosy
 do nader velké matky tiše pršel,
 když Damon mladý pastýřů, nymf čilou
 druž z okolních niv přiváděl si domů

ve vlastní chatu ku veselé schůzce;
neb prvního dne měsíce po Dubnu
tak starým zvykem tehda bylo vždycky,
když Sluncem tento slavný den se vrátil.
Tu mezi nimi pastýř, Tirint jménem,
to Tirint, milenec Chloridy krásné,
obrácen k druhu Damonovi pravil:

„Rci, Damone, proč bedlivě tak šetříš
zvyk tento v každém Slunce běhu, jaký
byl toho první počátek a důvod?“

Damon:

Když zvědět chceš to, a když pozorlivé
zřím pastýře a nymfy, když je chvíle,
by jako chuť i sluch měl svoji pastvu,
rád povím ti, jak obyčej ten vznikl.

Před lety na travnatých těchto březích
dva pastýři Alceo, Silen žili,
dva syny měli, kteří jediným dnem
jim vzati byli zlého losu mocí.
Pak dívka Silenu se narodila,
jež věkem rostla v kráse, tak že ohněm
pastýřů tisícerych srdce vzňala.
Ta v luzném Dubnu zelených svých roků
květ lehký krásy jako líbeznosti
i růže bledší činívala nachem
svých líček, až jich zmocnila se závist.
Tak bílá byla, lilie že studem
se zardívaly, a když chodívala
po těchto lukách, lesích sama bloudíc,
milenců neměla, ač u všech v lásce.
Však lásky necítí, kdo velkou krásu
necítí v duši, ať se, jak chce, brání,
v sled moci krásy zdolán podlehává.

I přišel mladý pastýř, zvaný Alkipp,
do těchto lesů, Alkipp plavovlasý,
jejž všemi dary obmyslilo nebe,
jak Štěstěna mu skoupá byla svými.
Ten se Silenem sdružil se a pánem
byl přírodou, však osudem byl otrok;
však sotva Amarillidu zřel krásnou
— neb takto slula spanilá ta nymfa —
ji prohléd' si a více rozněcoval
se láskou nad všecky, již k ní již pláli.

Svůj pohled hrdý k němu obracejíc,
 hned jata byla sladkým jeho zjevem,
 a ze záliby vzrostla brzy touha,
 jež v lásku nad vše rostoucí pak přešla.
 Tu mladý, ten zamilovaný Alkipp
 zřel celičkový vzduch plný svým žářem,
 a jeho vzdycháním kol všecko listí
 se netřáslo, leč zbledlo, ztrouchnivělo.
 A sličná Amaryllis, která druhdy
 v své kráse, volnosti a veselosti
 kol chodívala, zamyšlená, smutná
 po polích bloudila, tvář její sličná,
 blednoucí ztrácela vše luzné barvy,
 jak růže nyjící, čím víc žhne Slunce.
 Tak požár v obou uzavřen byl srdcích,
 pod klíčem studu zavřen jakž i strachu.
 Však divý plamen tak jim bujel v nadrech,
 že Alkipp v posled ostychy vše zmohl,
 to síla byla, co mu znělo řečí,
 když s Amaryllidou dlel kdysi v stínu:

„Ó, ženo duše mé i mého žití,
 ach, odpusť žhavé tužbě, miluji tě,
 plám tvým žářem, nechtěj hněvati se,
 tak vzácného jsem žáru podlou stravou,
 jenž všecko pálí, Slunce živý odraz.
 Ó, uznej srdce mé, to věrné srdce,
 jež vznícené tvým žářem světím tobě!“

Zmlk'. Ona k němu obracejíc oči,
 si z hloubi srdce povzdechla a děla:
 „Tě, Alkippe, mám ráda, tato ruka
 buď zástavou mé lásky, věrnosti mé,
 jíž sebe nyní tobě zasnubuji,
 že ne-li tvou, být nechci pranikoho.“

I zmlkla, její pohled těžkých perel
 byl slzných plný, které v nachu hrály.
 Tak šťastný Alkipp místo slov jen vždycky
 a místo díků pouhý dal jí nářek.
 Co toto stalo se, sem přišel pastýř,
 jenž Ergast slul a vedl s sebou hochu,
 jež za syna měl, Aminta slul hošík.
 Ten sotva Amaryllidu zřel sličnou,
 jat tím byl poutem, jež jich tolik spjalo.
 To Ergast poznal s velkým zalíbením,
 neb dívka se mu zdála hochu hodnou.
 Řek' Silenu o její ruku, takto

Aminty ona snoubenkou se stala.
Však sotva zvéděla od otce všecko,
tu manželskému jhu se začla vzpírat,
i lásce nového též milovníka.
Ne slovy sladkými a lichotkami
jí hnouti moh', ač prosil v rozhorlení:
„Svou vůli podříd' mé, neb tak chci tomu!“
Pak odešel, den ustanoviv sňatku.
Však sotva sama byla, začla vzdychat
a plakati, až z smutných jejích očí
jak ryzí křišťál vytryskly jí slzy,
až vzdechy byly ohněm; čas když dopad',
neb nejkratší jen stanovil jim lhůtu,
tu bolest její propukla v ta slova:

„Tak v slovu nedostát mám; opustiti
mám svého Alkippa, své duše duši!
Ó, raděj první chtěla bych hned umřít!
A umru-li — Alkippe, jaká muka
mou vinou budeš muset vytrpět?
Snad chtěl bys za mnou; běda, jak se bojím
tvé nejisté víc než své jisté smrti;
však v tomto hořkém mám-li zůstat žití,
zda jinému než tobě patřit mohu?
Ach, lépe umřít! Amaryllido,
jen věrnost tvá žij, budiž ono lože,
jež krátkým patří snům a dlouhým slastem,
mně ložem bolu věčného a spánku!“

I zmlkla, zvednouc nyvé oči k nebi,
snad pohnuly by peklem ku soucitu.
Den zatím vzplál, ježž k sňatku určil otec,
a k smrti ona, tu v poslední večer
na velkém hodů, ježž vystrojil Silen,
též Alceo byl, a když vyhověno
jak Cererou i Bacchem choutkám hostí,
děl Ergast k Silenovi: „Čtyřmi lustry
již prošlo nebe, týž den jako dneska,
jenž pro mne pln je šťastné upomínky,
dal synem Amintu mně, jeho syny
mi s přízní nebes slibuje den tento.“

Děl v odvet Silen: „Ach, Ergaste, rci mi,
jak líbí se ti Aminta? Ký osud
dal otcem jemu tebe, jenž ti synem?“

On pravil: „Já jej bloudit viděl v pláči,
v tom lesíku zde, stříbrnou ježž vlnou

oblévá drahý Mincio, zúrodňuje.
 Kdys kráčeje, jsem zřel jej, na svém hrdle
 měl obrázek zavěšen, mám jej posud
 a pro vždy podržím jej na památku.“
 Tu Silen přerušil jej, objímaje
 pak Amintu, jej uznal svým synem.

Žas Ergasta jal. „Od které,“ děl, „doby
 má obou nás Aminta býti synem?“
 Pak dodal: „Já jej vždycky s sebou vodil,
 a když jsme došli, jezerem kde řeka
 se šíří, kolébku jsme našli v písku,
 sem větrem zahnanou; já běžel, spatřil
 v ní děcko, na prsech jež mělo známku,
 jak hvězdu vtlačenou, tu schvácen žasem
 a soucitem já děcko pojal v náruč
 a odnesl. Však, dospěv květu mládí,
 hoch opustil mne, náhodou zas včera
 jej v této chatě poznal jsem, jej spatřiv.
 Ten Alkipp slul. Alceo seznal na to,
 že ztracený to jeho syn byl vlastní,
 a dal jej hledati kol s velkou pílí,
 pln údivu jsa a pln veselosti.“

Děl Ergast na to: „Sňatek jest již schystán,
 buď sličná Amaryllis Alkippovou,
 když nemůže víc Amintovou býti!“

Tak Silen s dobrým Alceem se shodli,
 ples jejich dvojí byl, jen na Alkippa,
 by korunoval jejich spokojenost,
 pak čekali, a ještě víc než všickni
 se chvěla cudná Amaryllis, která
 po Alkippu jen nyjíc, věrnost svoji
 osvědčit chtěla svazkem upřímnějším,
 tvář zjasnila se obleknuvši v radost,
 ač v tváři živou bolest nesla vrytou.

Co na Alkippa čekali tak všickni,
 se přihnal sluha, v tváři celý vzrušen
 a volal: „Hrůzo! Alkippe ty bědný!
 Ó, lose krutý nad všecky!“ V ta slova
 děs všecky schvátil, Alceo sám v pláči
 jej tázal se: „Rci, mrtev jest můj Alkipp?“
 On odvětil: „Je mrtev, a to bolem,
 ten ubožák! Jej při západu Slunce
 jsem viděl z této chaty vycházeti,

byl příliš v tváři změněn, dál než jindy
 on bloudil polem, já jej následoval,
 až stanul na louce, v zem upřel oči,
 děl podivná ta slova: „Sladké žití
 a plné něhy, když to uráčilo
 se nebi jako bezbožnému losu,
 co počnu nyní bez těchy a smuten?
 Čas umřít jest, jestli duše moje
 jinému patří, smrt by sladká byla
 mi tenkrát, kdyby živá její věrnost; —
 ta zemřela však, jiné volby není,
 být nemůž' jiného, když není mojí,
 já pokud žiji; — cítím však, je konec!
 Rošť, bolesti má, skončiž krutou svoji
 a soucitnou přec službu, moje ruka
 jest hotova ku ráně, která věrnost
 jí rozváže a spolu žití moje!“ —
 Zde umlknul, tvář, smysly plny smrti,
 jak podřatý květ padl mezi trávu.

Že toto srdce Amaryllidino
 cítící lásku jalo, chápe každý.
 I omdlela, bez kapky krve ležíc
 čas krátký, sotva nabyla zas dechu,
 tam běžela, kde ležel Alkipp její,
 jej uzřevši, naň padla celým tělem
 a v tento záhy nářek vypuknula:

— „Ach, oči srdce mého, oči lásky,
 ach, mrtvy tedy, zavřeny jste, kalny!
 Ó, tváři! Druhdy plamen, nyní sněh jsi!
 Ó, ústa růží, nyní ústa fíjal!
 Já vidím vás a nezmírám. Ó, drahý,
 tys vznítí žár můj, sám jsi nyní ledem,
 což led tvůj moje žáry neuhasí?
 Ó, jak vás vidím, smutné oči moje,
 vy zdroje temností a zdroje pláče,
 dost zřely jste, teď zavřeny jste pro vždy!
 Ne více slzí a ne více nářků,
 ne více vzdechů! Pouze smrt chci pouze!
 Ta svědkem můž' být mého mučeníctví.
 Ó, duše krásná, posavad-li meškáš
 ve prázdnyčch údech, vidíš-li a slyšíš
 mou bolest i ta poslední má přání,
 tu ze soucitu pro mne, z milosrdí
 mne vezmi s sebou, za tebou chci jít!“
 V tom přišel Alkipp k sobě, zmdlené oči
 on otevřel, zřel v loktech svých své štěstí.

Ó, pohled blahý, sladký! Ten i onen,
ten pohled věrnosti a onen žití!
jež za mrtvé měl, oba tedy žily,
i jal se chvátat z obávané smrti
ku vytoužené, nedoufané svatbě.

Tak Fortuna se jedním mžikem mění,
stav lidský, protivy vše vystřídává.
I měli syny, kteří mojim dědům
kdys byli otci, odtud upomínka
dne téhož slavíva se každoročně
tož kvasem, jak byl slavný ten a dávný.
Však prchá hodina, čas jiné káže
než povídati, Tirinté můj, nyní!"

Tirint:

Tož k stolu sedněme a oslavujme
tím sňatkem nynějším ten starodávný.

K. LEGER:

Sedláci.

Bujné obilí dozrávalo na panských lánech. V rovině, kam oko dohledlo, žloutla pšenka, žito, tihou plných klasů sehnuté, vlnilo se v ranním větru. Záplava překypující úrody rozlila se v dál i v šíř, nikde ani meze nevidět.

Lehoučko ševelí rozvlněné klasy, a po nich přesmykují se měnivé stíny letících oblaků. Do ticha polí zapadá skřivánčí zpěv.

Dutým rachotem najednou z daleka ozval se buben, zaječela trubka. Hlahol lidských hlasů se zvedl. Širokou cestou středem polí valil se hlučící zástup, šly nespořádané houfce, muži s těžkými ručnicemi přes ramena, s kosami, s okovanými cepy. Sedraný šat jejich pokryt byl prachem a zaschlým blátem, z osmahlých obličejů divoce hleděly oči, zanícené jako horečkou. Nestačila zástupům široká cesta. Po souvratích rozdupaly obilí, vysokým žitem se valily, schválně ničíce panskou úrodu. Do křiku a zlořečení vypráhlých a ochraptělých hrdel ozvala se časem sloka rozpustilé písničky, nabroušené kosy zazvonily do noty. Kluk bubeník paličkami třískal do prasklého bubnu, poskakuje před zástupem v prachu po cestě.

Na těžkém koni selském, ryzáku, jel mladý vysoký muž. I jeho šat byl sedrán a pokryt prachem, potřísněn hlinou, ale hlavu nějak pyšně a sebevědomě nesl, klobouček se stříbrnou přeskou a dlouhým pérem nedbale k jedné straně se mu svezl na černých kučerách. Levou ruku opřel v bok, kde na koženém pase visela vojenská šavle. Tmavé oči jeho zádumčivě hleděly v před, na rtech přísně sevřených objevil se časem slabý úsměšek, když odpovídal mužům, kteří houfem kráčeli mu s obou stran, hledíce k němu vzhůru jako k vůdci. Byli to rychtáři vzbouřených obcí, mnohá hlava šedivá. Hlučně hovořili, rozkládajíce rukama, překřikujíce se. Hledělo jim všem z očí zoufalé odhodlání. Vypověděli pánům poslušnost, srotili se, vyplenili panské dvory, šafáře sbili, správce sotva smrti unikl pod ochranou červených husarů. Panským drábům vzali ručnice, sami kosy nasadili a táhnou ze svých domovů, kde tolik let úpěli pod karabáčem nemilosrdné vrchnosti.

Druhý den již jdou, vědí, že také jinými cestami z jiných krajů vzbouření sedláci táhnou ku Praze, aby hledali tam právo a spravedlnost, je-li pro lidi poddané na světě.

A s vytřeštěnýma očima jdou v před, zpátky se neohlížejí ti starochové, jakoby se báli vzpomínat, co se včera stalo. Chvillemi úzkost je napadá, — co bude, není-li opravdu žádné spravedlnosti? Všechno se sveze na jejich hlavy, oni, rychtáři, budou odpovídat za všechno. Starému Vackovi z Rohožné mráz přebíhá po zádech, pokašlává, churavec, nejistýma očima téká po zemi, Kalina z Oujezdce tříská těžkým obuškem a volá: „Eja, páni kamarádi, všechno rozbíť!“ Jiní zase vykřikují, jaké zprávy došly od Hradce, co stará cigánka včera prorokovala, že v Hoře už je připraven celý regiment císařského vojska. Ozývají se rady, kterou cestou se dát, kde táborem se rozložit. A nejstarší z rychtářů, Soják z Proseče, klopýtá pozadu, sotva se vleče, stařeček, ale nechce zůstat za ostatními, aby neřekli, že je baba. Těžce oddychuje, hlavou kývá a nějak vztekle vykřikuje: „Všechny vás pověsí, dočkáte se!“

Kdosi přes hlavy druhých zavolal na vůdce: „Chládku, slyšíš? Slunéčko začíná pálit, bylo by na čas odpočinout, jdeme od svítání!“ Mladý muž na koni ryzáku ohlédl se po hlase, s tím svým podivným úsměškem potřásl hlavou a beze slova mávl rukou ku předu. Byl z Lipníka, on první vzkázal do dvora, že na robotu více nepůjde, a když proň dráby poslali, psy na ně pošťval. Samému vrchnímu do očí řekl, že je horší než-li ras na své lidi, a po smrti že ho Belzebub na ohni péci bude. Proto si Chládku buřiči volili za vůdce, šibenici neujde už tak jako tak, nepodaří-li se tato zoufalá výprava, nedovolají-li se práva a spravedlnosti. A pak — Chládek je svoboden, nemá doma ženu ani děti, nebude proň nikdo plakat. Mladý vůdce to věděl, proto ten úsměšek na jeho rtech. Nedbale houpal se v sedle, furiantsky nesl kučeravou hlavu, která z pola již mu nepatřila.

Ohledl se po zástupech, jimž velel. Sem tam z obilí jenom hlavy vyčnívaly, a nad ně strměly kosy a nějaká ta píka starodávná, rezavá a zubatá. V prachu po cestě valil se hlavní houf, sedláci ze zbouřených dědin i ti, které na pochodu zverbovali. Chasa všelijaká, mladí i staří, zamračení zoufalci i lehkomyšlná sebranka, pomýšlející jenom na šibalství a taškaření. Docela ženské nějaké připletly se mezi ně, — holčice zdravá a štíhlá s podkasanou sukýnkou, s kosou přes rameno šla prostovlasá, v tmavých vlasech samý červený květ vlčího máku a zpívala: „Pan vrchní ze zámku hodný pán!“ zavýskla po každé sloce. Mladí chasníci shlukli se okolo, škádlili veselou holčici, za fěrtošek popotahovali, smáli se a láhvičky s pálenkou nabízeli. Ještě mnohý po dnešní noci měl zarudlé oči, — nocovali v Javorném, v panském dvoře, ze sklepa všechny soudky vyvalili, do ranní zoře pili. Beztoho dosud nevystřízlivěli. Nějaký šedivec je okřikl, aby netaškařili, kdož ví, co za chvíli na ně čeká. Vysmáli se mu, rouhavě se vyšklebovali. Co takovým po zítřku? I několik vozů s košatinami jelo vzadu za hlučícím zástupem. Rychtářka Kalinová, která se bála o muže, sama řídila spřežení statných běloušů, bičem pošvihovala, ostře odháněla všetečky, kteří v košatině se chtěli svézt: „Stupejte pěšky, k šibenici dojdete vždycky v čas!“

Co se mužovi naříkala, aby se do té rebelie nepletl! Co z toho bude mít? Zdraví nemá valného, a jest-li je husaři potkají! Košatinu měla slámou vystlanou, aby se Kalinovi měkce leželo, až jej posekaného poveze zpátky domů.

Naposledy — daleko za ostatními, — jel baráčník Váňa z Proseče s jedním hubeným koníkem ve vozíku. Srdce bolelo Váňu, když viděl včera jak v Prosečském zámku drahý nábytek rozbíjeli, peřiny rozřezávali, peři do větru pouštěli, sželelo se mu takového hříšného plýtvání, smluvil se s obecním židem Jakubem, i vydali se spolu za rebelanty. Ne, nic nechtějí s tím vzbouřením mít, Pán Bůh ví, oni oba jsou pokojní lidé, ale kdyby sedláci někde opět plenili, snad by mohli nějakou peřinu aspoň zachránit z té zkázy. „Jen hezky pomalu, kmotře!“ napomíná Jakub Váňu, z košatiny vystrkuje ryšavou bradu, „hezky povzdálečí, — což kdyby tam napřed se objevili husaři?“

Zástup se valí s hlukem a lomozem, kluk bije v buben, trubka chvílemi zaječí, trubač zuřivě nadýmá tváře, kosy řinčí, smějí se lehkomyslné holčice, maličký Kalina tříská holí o zem, a vzadu klopýtá stařeček Soják a vztekle vykřikuje: „Všechny nás pověsí, dočkáte se!“

Praská podupaná pšenice. Neptají se sedláci, čím to je zboží, dojistá je panské, sedlák nemá takových lánů, které ani mezí nemají. Pošlapali žito i pšenici, vyrazili na úhory. Pastýři, kteří tam pásli, s úzkostlivým křikem odhánějí stádo ovcí buřičům z cesty, ale ti sotva s úšklebkem po nich se ohlednou. Nechce se nikomu stranou odbočit, všichni jakoby měli tuze na spěch, aby co nejdříve dorazili ku Praze a přesvědčili se, je-li ještě pro sedláky právo na světě. Také dnes chtěli dohonit jiný houf nespokojenců z Chrudimska.

Za úhorem konečně bylo vidět meze, dlouhé uzounké dílce vesničanů ne už v rovině, jako panské lány, ale po stráni do vrchu naměřené.

Nad nimi v ovocném stromoví trochu doškových střech, dřevěný kostelík s dřevěnou zvonící vyčníval v prostřed dědiny.

„Hej, pozor, lidé dobří!“ zavolal starý Vacek sípavým hlasem, „držte se cesty, v poli nedupejte, není to už panské!“

Dva vesničané s babičkou jakousi kopali na jednom dílci, smekli čepici a z daleka klonili se valícímu se zástupu. Babička sepjala ruce na prsou, třesoucími se rty šeptala modlitbičku.

Chládek zarazil ryzáka. „Stůjte!“ vykřikl na své. Shlukli se kolem něho s kosami i s ručnicemi.

„Jak se jmenuje dědina před námi?“ ptal se mladý vůdce pracujících. „Libáň!“ odpověděli ochotně.

„A kde máte kosy, co?“ najednou rozkřikl se na ně, „kde máte zbraň? kde jsou ostatní? kde je rychtář? proč neste připraveni, jít s námi žádat o právo? Vy — zbabělci, krtkové! Počkejte, však my vám —!“ Ale ti tam již nečekali, odhodili motyky a dlouhými skoky, ohnuvše hřbety, utíkali. Babička ubohá klopýtala za nimi, chytajíc se za hlavu a zděšeně naříkajíc.

„Vyřídte tam svému rychtáři,“ volal Chládek za prchajícími, „nebude-li, než-li přijdeme, z každého stavení jeden muž na pochod připraven, zle bude vám všem!“

„Všechno rozbijeme!“ křičel maličký Kalina. A vůdce, stisknuv koně boky, ve vzteku zajel do pole. „Nezasluhují, baby, žádného slitování! Tak by se jim líbilo, aby nás bili a věšeli, a oni doma na břichu za větrem se váleli. Nešetřte!“ Rozběhl se sražený zástup opět z cesty do selského chudického obilí, do skrovných záhonů čočky a hrachu a bílé řepy. Rozdupávaly odkvetlý len. Zbabělce nutno donutit, nikdo se nesmí vymýkat, jde-li o dobytí práva všem, a zdržuje-li koho starost o polní úrodu, — rozdupat ji, aby byl volný! Dále se valil zástup k dědině.

„Počkejte! počkejte!“ dětským hlasem ozvalo se z daleka. Chládek se svého koně viděl přes hlavy ostatních: po panském úhoru klopýtá o překot děvčátko bosé, v režné košili, v jediné modré sukýnce. Zvedá ruce nad hlavu, kývá, křičí, udýcháno až k zalknutí. Popojel děvčeti vstříc, ostatní shlukli se kolem. „Co chceš?“ ptal se.

Schvácené děvče sbírá dech, slaboučká, propadlá ňadra divě se zvedají, vyhublé tváře rdí se, oči planou. Najednou vrhlo se před vůdcem do prachu, až kuň ryzák polekán se vzepjal. „Co děláš?“ zvolal vůdce udiven. Sepnouc ruce k němu, zvolalo děvče „spravedlnost!“ Chládek se hořce ušklíbl a rozchechtal se. „Spravedlnost? nikdy jsme ji na světě neviděli. Jdeme právě hledat, chceš-li, počkej, jest-li ji najdeme!“

Ale dívčiny zapadlé oči jevily zoufalost. „Učiňte spravedlnost!“ Slabé tělo její zimničně se zatřáslo.

„Co tedy chceš? řekni zkrátka! nezdržuj nás, máme dlouhou cestu před sebou!“ volali na ni. Vstala, hledíc k zemi, zuby do rtů zahryzla, malé pěstě přitiskla na prsa. Její tváře dostaly výraz zlý, tvrdý, nedivčí.

„Učiňte spravedlnost! tatínka mi včera na zámku zmrskali, do smrti skorem ubili, sto ran dostal, že na robotu jeden den nepřišel. Maminka nám stonala, bál se tatínek od ní odejít. A tak jej zbili, že je rebelant a buřič, pro výstrahu jiným. Leží v šatlavě pod zemí. Byla jsem tam, rozbitým okénkem jsem se ptala: ‚Žijete ještě, tatínku?‘ Neviděla jsem ho, ale slyšela jsem, jak vzdychá. Povídal mi: ‚Žiju ještě, ale rány zle pálí. Nevím dočkám-li večera. Utloukli mne.‘ Ptala jsem se, jest-li si něčeho přeje. ‚Nic, děvuško moje,‘ odpověděl. ‚Jdi pryč, ať tě nezahlednou, ať tě panští psi nepotrhají. Ale slyš: vím, že z Chrudimska a odjinud jdou naši lidé. Jdi, potkáš-li je, pokloň se jim a řekni: ‚Učiňte spravedlnost!‘ Choré, slabounké děvče poklonilo se až k zemi a, nad hlavou sepnouc ruce, zavolalo, zavzlykalo: „Učiňte spravedlnost!“ Teprve teď jí ze zarudlých očí vytryskly proudem slzy.

Poslouchali zamračení sedláci.

„Učiníme spravedlnost!“ řekl krátce nemocný Vacek a zakašlal, — oči mu horečně zaplály. Otřásl se. „Snad na mne sáhla!“ pomyslil maně.

„Učiníme spravedlnost!“ vykřikli za ním všichni.

„Veď nás!“ pravil Chládek dívčině. Vedla je přímo přes pole, chváta. Celý zástup těsněji sražen bral se za ní, nikdo nehovořil,

ani ti mladí nevázací v zadu. Sotva jednotlivé zakletí se ozvalo, kosa zařinčela. Šli s hlavami skloněnými v před, s planoucíma očima, s ústy pootevřenými.

Přešli panský úhor, před nimi objevilo se lahodné údolí, svěží a zelené, plné bujného stromoví kolem potoka. Nad vodou na návrší stál zámeček, kolem něho park s terasami, se žlutými pěšinkami, se záhony květin.

U cesty až ke kovaným vratům staré lípy šuměly. Zámeček v zelení byl jako hezounká hračka, svítil bělostí v ranním slunci s nalepenými rozmarně římsami a guirlandami, se sochami po balkonech a po schodišti. Za ním červenaly se střechy hospodářských stavení. Všechno bylo nové a čisté.

„Kdo je tu pánem?“ ptal se Chládek děvčete. Řekla jméno nějaké, takové divné, německé a tvrdé, že nikdo si je nepamatoval. Jen odplivli, — nač se ptát? vše jedno.

Když scházeli sedláci do údolí, viděli dobře, že v zámku již zpozorovali, kdo přichází. Po nadvoří ve zmatku pobíhali přemovaní sluškové, dráb s chocholem na hlavě, myslivec panský. Vyšňožené služby a komorné zvědavě dívaly se s balkonů. Se skřípotem zavírala se kovaná vrata, za nimi na poplach ozval se buben.

Kluk bubeník poskočil, zavýskal a v odpověď vztekale jal se bušit do svého prasklého bubínku. Znělo to k útoku. Sedláci ještě hlouběji sklonili hlavy a, ztěžka oddychující, hnali se v před. Pevněji ruce tiskly kosiště, ten onen se zastavil, aby na pánvičku své ručnice přisypal prachu. Mladý Chládek vytasil šavli, zaleskla se ostře, jak ji zamával.

„Učiníme spravedlnost!“ opět se zasmál svým nahořklým úšklebkem k divčíně, která se nevzdalovala od jeho boku, držíc se uzdy koňské. Přeběhli potok a najednou, vykřiknuvše nesrozumitelným hlaholem, po cestě pod lipami hrnuli se k zámku. Zavřená vrata je zastavila. Hrozíce obušky, kosami i ručnicemi, stanuli před ní, hlučíce, proklínající.

„Otevřte! otevřte!“ znělo to chraptivými hlasy.

„Všechno rozbijeme!“ křičel maličký Kalina, třískaje holí do země. Za vraty ve dvoře zaduněla rána. Ozdobným kovaným mřížením někdo vystřelil z muškety. Buňiči najednou ztichli, mnohý se zakolísal, maně o krok ustoupil.

Kalina vyzvedl hůl, ale v tom zavrával, hůl vypadla mu z ruky, chytil se za holeň a těžce překotil se na zem. Tváře mu zesinaly, rty zmodraly, z vytřeštěných očí hleděla hrůza. Chtěl vykřiknout, ale jen zasíkl bolestí.

„Je raněn!“ řekl někdo. „Kalinu postřelili!“

„Proč stojíte? dál! dál!“ ozval se udýchaný Vacek. Sám došel ke vratům a suchou pěstí na ně zabušil: „Otevřte!“

Chládek seskočil s koně. „Však si sami otevřeme!“ A na jeho pokyn ranami zařinčela vrata, sekýrami do nich bušili, obuchy zdola nasadili, těžkou vrata vyzvedli, z čepů vyhodili. Za vraty na dvoře ticho, nikdo útočícím neodporoval, žádná rána více netřeskla. A když po chvíli přes vyvrácená vrata hnali se do dvora, našli dvůr pustý a prázdný. Jen vypálená mušketa tam ležela a drábova čepice s cho-

cholem. Všechna čeleď, všichni obhájci panského sídla rozutíkali se, v bezpečí se ukrývali, do polí, do houštin zaběhli.

S divokým jekem valili se rebelové. „Kde je tvůj otec?“ ptal se vůdce chvějící se dívčiny. Dovedla je k šatlavě v temném koutě dvora za chlévy, za sýpkou. Rozrazili dvěře a na shnilé slámě našli ztýraného starce již mrtvého. S dutým výkřikem padla dcerka na studené tělo svého tatíčka. Zaražení, se zatajeným dechem postáli okolo sedláci, posmekali klobouky i čepice s beránkem, mnohý rozpačitě za uchem se poškrábal.

Starý Vacek rukávem otřel zvlhlé oči, odkašlal a trochu stísněně pravil k tomu mrtvému čam: „Milý brachu, vidíš, přišli jsme drobet pozdě. Nu, ale neboj se, spravedlnost učiníme!“ Zakýval šedivou hlavou.

Strašlivým, nesrozumitelným, nesmyslným jekem odpověděl sražený zástup. A potom, jako když příboj vzkypí. Ozvaly se jednotlivé výkřiky, povely, kletby a šílený smích, praskot vyražených dveří, dunivé rány, třesk oken, rachocení padajících trámů. Sedláci počali „činit spravedlnost“ v opuštěném dvoře. Vacek poklekl u hromady suché slámy a křesadlem jal se vyklepávat z pazourku jiskry.

Drahocenný nábytek na kusy roztříštěný padal z oken bílého zámku.

Chládek stál uprostřed dvora s rukama založenýma, nechal plnou zvůli rozlíceným rebelům. Jenom s nahořklým úsměvem díval se, jak roste kolem zkáza. Dobře věděl, že není vůdcem toho vzbouřeného lidu, že jím je spíše kašlavý Vacek nebo křikloun Kalina či docela stařeček Soják, který hrozil, že jdou všichni na šibenici, a přece šel. Ale jej, Chládku, zvolili jen proto, že mladá jeho hlava tak jako tak je ztracena. Což dělat? klobouček postrčil k uchu a s úsměškem se díval. Beztoho na konec má starý Soják pravdu!

Potřepal ryzákovi po plec, klukovi bubeníkovi hodil uzdu, šavli pověsil k sedlu a odkopnul trosky alabastrové vasy, které se válely na samém prahu, vešel posléz taky do bílého zámku. Zdálo se, že v celém stavení, v prostorných síních, v pokojích jasných a nádherných je pusto a prázdno, jenom v přízemí plenili sedláci.

Ale nahoře v prvním patře v útulné a roztomilé ložnici teprve před hodinou probudila se mladičká hraběnka Juliána, ještě seděla v mazlivé lenošivosti na svém lůžku pod brokátovými nebesy.

Byla v lehounkém nočním oděvu, v krajkách prosvítaly hladké paže i sněžná ňadra. Bosé nožky spočívaly na medvědí kůži. Dvě čilé a veselé komorné — Žofie a Krista — o závod snažily se uhodnout každé přání sličné velitelce z očí. Když jí Krista rozvázala hedvábný šáteček na hlavě, ve kterém její vlasy byly spoutány, přes šíji a přes ramena až na podušky rozlily se vlny zlatých kadeří. Žofie, klečíc, pozvedla benátské zrcadlo ve stříbrném kulatém rámcí. „Jaká krása! jaká krása!“ řekly obě. Velitelka sotva oči zvedla, — dobře sama věděla, že je krásná. Žofka jí našeptávala do ouška: „Kdyby vaši milost takhle kníže Leopold viděl —“ a zoubky vycenila. I hraběnka maličko se usmála, ale ihned se zeptala: „Vrátil se už pan hrabě?“

„Ne, dosud se nevrátila jeho milost!“ obě odpověděly. Choť její odejel včera večer, do Čáslavi jel, aby sám vyprosil si vojenskou pomoc, když stále po vůkoli proskakují pověsti o selské rebelii. Však slíbil najisto, časně ráno že se vrátí i s vybranými hochy husary.

Komorné chystaly se rozčesávat zlaté kadeře, kolem zavonělo růžovým olejem a drahými mastmi. „Čemu se smějete, bláznivé?“ ptala se paní.

„Těšíme se, až přijedou vojáci, jak bude tady veselo!“ přiznala se Krista, a Žofie dodala: „Jistě bude s nimi také nějaký hezounký důstojník — och, takový švarný, s černými knírkami —“ Přimhouřila rozpustile oči. „Bude tu veselo, beztoho v té samotě někdy je až nudno —!“ Mladé paní uklouzl lehounký, sotva znatelný povzdech.

Když se Krista obrátila pro hřebínek, Žofie našeptávala hraběnce do ouška: „Mám vyřídít pozdrav! přál by si vědět, jest-li všechna naděje neuhaslá —“ Velitelka se usmála, uhodla, od koho je pozdrav. Ale najednou zimomřivě se třásla. „Ne! řekla nahlas, nedbajíc Kristy, „mě už nic na světě netěší. Nesmím se ani usmát, vždyť to obě dobře víte — pan hrabě si přeje, abych snad byla jeptiškou, proto odvezl mne z Vídně až sem do té Sibíře —“

„Jeho milost je tuze žárliv! A zbytečně, docela zbytečně!“ tvrdila Žofie, „vždyť naše paní je anděl!“

„To všichni staří muži —“ drze dodala Krista.

„Vždyť víte, chtěl mne zabít! Bojím se ho!“ stěžovala si mladá ženuška děvčatům, která byla důvěrníci jejich pletek a tajemství. „Pistolí hrozil, dozví-li se co. Na kříž musila jsem mu přísahat.“

„Takový starý —!“ pro sebe prohodila Žofie, ale tak, aby paní slyšela.

„Bojím se ho! Už je se mnou konec, konec veselých dní. Všechna moje radost zmizela.“

„Najde se zase nějaká!“ těšily veselé dívky. Ale velitelka vrtěla hlavou: „Ne! ve snu vídám, jak z pistole po mne stříli, anebo mladého poručíka, který mě chtěl políbit, ke stěně kordem přibíjí. A vidíte — ten důstojník, to bylo ještě před svatbou, ve Vídni —“ Komorné chytře se usmívaly. Nehleděla na ně, v zamyšlení někam před sebe se zadívala. „Zabije mne, uvidíte!“ zašeptala, a opět zamrazilo ji, až se otrásla. Cítila, jak jí starý, nemilovaný muž, zlostný a k šílenství žárlivý, nedávno — před několika dny, — bambitku přitiskl k samému čelu.

Dlouhé třpytivé prameny zlatých vlasů proplétaly se v bílých prstech obou dívek. „Zazpívej něco!“ řekla paní Kristě. „Víš tu: a bionda, la bella bionda!“ V tom někde dole třeskla rána, ozval se nějaký lomoz a křik. Všechny naslouchaly. Žofie přistoupila k oknu, pootevřela je, ale okno, stíněné velkým jasanem vedlo do zahrady.

„Sběhni dolů na dvůr, podívej se, co se děje, snad pan hrabě už se vrátil a vojáci s ním.“ Na rozkaz komorná velmi ochotně vyšla z ložnice. Ale minula chvilka, venku ještě ten lomoz, a Žofie se nevracela.

„Co to?“ znepokojena řekla hraběnka. „Vyjdi za ní, kde mešká?“ velela Kristě. Děvče otřelo si o zástěrku ruce, ještě lesknoucí se růžovým olejem a poskočivši, vyběhlo za svojí družkou. Hraběnka osaměla, — netrpělivě dívala se na dveře, kdy se děvčata vrátí. Ale nemohla se dočkat. Uchopila bronzový zvoneček, ležící na stolku vedle lůžka, — marně zvonila. Co se děje? Opět naslouchala. Lomoz na okamžik jakoby ztichl, ale náhle opět se ozval blíže, zřetelněji. — Slyšela směsici hrubých hlasů. Neodvracela oči se dveří, úzkostlivě naslouchala, tajíc dech. Obě páže křížem přitiskla k ěadřům, na šíji krajkovou košilku úžeji stáhla. Chtěla vstát, ale síla ji opustila, třásla se po celém těle, srdéčko bušilo. Divoký hluk dole se vzdámhal, — nevrací se to hrabě, nejedou vojáci, ale co to značí?

„Žofie! Kristo!“ zavolala zoufale. Nikdo neodpovídá. Utekly, opustily svou paní. Slyší třeskot oken, dunivé rány, praskot vyvrácených dveří kdesi na chodbě.

A hrůzou strnulá sedí nehybně, nevědouc, co počít. Jen tuší, že najednou i dveře do ložnice se otevrou, vyvrátí se strašlivou ranou —

Potichu se otevřely a napolo jen. Na prahu stál muž, mladý, cizí muž a díval se na ni. Vykřikla přidušeně, úzkostí a studem zavířela oči, přikrčila se jako malé dítě a v krajkách schovávala obnažená ramínka. Jak hlavičkou pohnula, rozčesané vlasy zasvítily, padající přes bílou košilku. Chvilí tak bez hnutí setrvala, nedýchajíc, naslouchala. Nic, — v ložnici ticho. Osmělila se oči pootevřít, — snad se jí prve jenom zdálo. — Ne, — stál tam ještě. Vysoký mladík v selském, uprášeném obleku, klobouk se stříbrnou přeskou a dlouhým perem ke straně pošnutý na černých kučerách, — z pod hedvábných řas ostržitě si ho prohledla. Stál jako bez života, ruce spuštěné, a jen se díval vytřeštěnýma očima. Na ni se díval, jak sedí v krajkové košilce na poduškách bosýma nožkama medvědí kože se dotýkajíc. Hledí, zraku neodvrátí, brvou nepohne. Drzý! Ale v tom jeho pohledu byl obdiv, bláznivý, dětsky naivní obdiv. Až se hraběnka začervenala i ve své úzkosti a strachu. Neodvážila se prstíčkem pohnout, jen po straně pozorovala strašného vetřelce. Stojí jako zkamenělý, jen v očích mu svítí. Prošla chvíle, — druhá, — stojí, nehne se. Venku po sících a chodbách ozývá se divoký hluk, stále blíž, stále bouřlivěji, celé stavení chvěje se třeskotem. Tušila, co to znamená, — vzbouření sedláci, rebelové, proti kterým hrabě chtěl přivést na obranu vojsko, jsou tady, plení a loupí. Všechno ničí, co je jim v cestě, ničeho neušetří.

Ale co s ní se stane? Chtěla by prchnout, uschovat se někde, — snad ještě by se jí to zdařilo. Kdyby ten tam nestál, nedíval se vytřeštěnýma očima. Je takový hrozný. Ale hezky rostlý a ne šeredný, černé kučery mu sluší. Jenom co chce? co chce tady? Najednou venku zvedl se vítr, zalomcoval pootevřeným oknem, a do ložnice zaválo čpavým dýmem. To na dvoře povedlo se starému Vackovi rozkřesat oheň, zapálit hromadu slámy, od které chytila sýpka a stodoly. Vzbuzený vítr hnál kouř a jiskry do oken bílého zámečku, a po celém nádvoří znělo to vítězným rykem, — sedlákům se líbilo, jak pěkně hoří panské střechy. Všechny chodby naplnily se dusivým dýmem.

Mladá hraběnka vstala, husté vlasy padaly jí až po kolena. Třásla se na celém těle, oči nespouštěla s hrozného vetřelce, který nehybně stál na prahu. Učinila dva — tři kroky. Nehnul se. V úzkosti uchopila damaškový plášť, svítící perlami a zlatým vyšíváním, přehodila si jej přes ramínka, na bílé šíji shrnula pečlivě. A tak chvilku postála, nedůvěřivě hledíc ke dveřím. Vysoký mladík ani brvou nehnul, — jako zkamenělý. Jen očima svítí.

Z chodby již dral se těžký dým. Zatajivši dech, hraběnka pokročila ke dveřím, nohy pod ní klesaly, ale úzkost ji vedla. Nebylo jiného východu, než jediné ty dveře. Chtěla promluvit, ale na chvějících se rtech změnila se slova v kratičké zavzlyknutí. A mlčky, se sklopenou hlavou pokusila se jako lasička proklouznout přes práh. Hrůzou zamhouřila oči.

Náhle cítila, že dvě silných rukou ji uchopilo, vyzvedlo jako hračku.

Vykřikla, damaškový plášť stáhla si přes hlavu, schoulila se v něm, smyslů pozbývajíc, ani na obranu nepomyslela. Jako mrtvá spočívala v náruči hrozného člověka. Odnášel ji, — tušila, že s ní sestupuje po schodišti, plném dýmu a plamenů.

Chládek vynesl krásnou svoji kořist na dvůr. Rozhledl se, — viděl rostoucí požár, viděl slepou zběsilost všeho lidu, který se opil rozkoší zkázy a ničení. Zamračen potřásl hlavou a středem zuřících mlčky krácel přes dvůr a ven ze vrat. Tam cestou se mu připlétl ryšavý Jakub.

„A! a! Chládku, pane Chládku, neseš si výsluhu?“ zavolal ječivým hlasem. Chtivě sáhl po damaškovém plášťku. „Vaj!“ otřásl se, zuby mu zajektaly, oči vylezaly z důlků. Pod pláštěm nahmatal dvě drobné bosé nožky.

„Z cesty, žide!“ zahoukl vztekle vysoký Chládek a, nedbaje Hebrejčika, krácel v před zámeckým parkem rovně přes záhony květin, nic nehledě na cesty a pěšinky. Za parkem vešel do obory, plné stínů pod starými duby, divokých houštín, kterýmirazil si cestu, tiskna pevněji na široká prsa hebounké to břemeno, kořist zachráněnou z ovzduší plamenů a zhouby. Cítil teplotu mladého těla, sladká vůně jej ovívala, praménky hebounkých vlasů proplétaly se mu mezi prsty. A neviděl, než-li damaškový plášť, ukrývající krásnou zajatou až po růžové nehtíky malých nožek. Sotva tušil pod ním obrysy rozkošného těla, jak je zahledl nestřežené. Šel, — šel stále ku předu, nemysle na to, kam jde, opojen vůní, omámen divným pocitem, že na svých tvrdých, zmozolených dlaních nese takovou něžnou, hezounkou loutku.

Hraběnka slyšela jeho kroky chřestit po písku, šelestit ve trávě, nad sebou zaslechla šumění stromů. „Kam mne nese?“ pomyslela si. Byla úplně v jeho moci, to věděla. Mohl ji stisknout těmi hroznými, medvědími tlapami, zadusit jí. Ale ne, on ji nese tak lehounce, tak opatrně. Opravdu, hezky se jí spočívalo v náruči toho divného člověka. Jenom kdyby věděla, kam ji odnáší. Maličko odhrnula plášť s oči. Ach! zrovna se potkala s jeho pohledem — s jeho očima, bláznivým obdivem vytřeštěnými, hořícíma nějakým nevyslovitelným nadšením.

Zamhouřila oči a zase je otevřela. Díval se stále, — a najednou usmál se takovým dětsky blaženým úsměvem. Opravdu, když se usmíval, nebyl nehezky, jakoby zjemněly ty tvrdé rysy osmahlých tváří! myslila si hraběnka. Už si více zraky nezakryla damaškovým pláštěm, úzkost v ňadrech polevila, a krásná paní maně, nevědomky se usmála, — jen tak do polou rozkošných rtíků.

A pak — pak bylo jako v pohádce. Nesl ji stále v náruči tak lehounce jako chůva děcko, cesty nedbal, jen do očí ji hleděl s tím bláhovým, dětsky šťastným úsměvem. Nepromluvil. A ona se osmělila, necítila hrůzy ani bázně, tak hezky leželo se jí v jeho náruči. Nepokusila se, vysmeknout se mu. Jenom se usmívala, přimhuřujíc očka jako hravé koťátko, které, stáhnuvši drápky, spokojeně přede. Nesl ji, houpal ji na loktech, nezastavuje se. Bloudil stále v zamklých oborách pod šumícími stromy, stíny a záblesky sluneční kmitaly se po damaškovém pláštku. Snad se vracel opět v ta místa, odkud vyšel, možno, — nedíval se na cestu. Jako v pohádce to bylo, v začarované pohádce.

Každá pohádka však musí mít konec. Najednou zaslechli vojenskou trubku. Chládek vykročil právě po zarostlé cestě nedaleko lesního kraje, mezi stromy se před nimi jasně, bylo vidět do dálky rozlehlá pole. Překvapen sedlák stanul. I hraběnka zaslechla zazvučet trubku v dálce. Nadzvedla hlavu, ohledla se. Cestou k oboře sjížděla pestrá četa husarů, svítíc vytasenými šavlemi, stříbrnými prýmký na kabátcích, na rudých spodkách, ostruhami na žlutých čizmičkách. A před četou s důstojníkem jel sám pan hrabě na vraníku, vzpřímený hrdě v sedle. Tak nějak nevlídně vyhlížel, s hubenými tvářemi, s vráskovitým čelem pod širokým premovaným kloboučkem, s načesanou vlásenkou, s kratičkým copánkem vzadu. Kordík se zlatým jílcem třepetal se mu po boku.

Hop! než-li Chládek na co pomyslí, hezoučká hraběnka vysmekla se mu z náručí, o krok uskočila, když po ní vztáhl ruce. Stála před ním v bílém damaškovém pláštku, který na hrdle úzkostně sepjala, hleděla vzhůru šelmovsky na toho vysokého selského hochu a usmívala se jeho překvapení. Cítila se už v plném bezpečí, pomoc je tak blízko, čeho by se bála? Beztoho ruce vztažené opět spustil, nepokusil se uchvátit krásnou uprchlici a jen se dívá, — jen mu oči divně svítí. Vrátil se její rozmar, v úsměvu zableskly se zoubky, vzpomněla na cestu tichou oborou, — můj Bože! pohádka — a dobře skončila. Nějaký hodný hoch je to, ten vysoký rebel, musí mu poděkovat. Řekla několik slov lichotivým, sladkým hlasem, — a rozesmála se, viděla mu na tváři, že nerozumí ani slovíčka. Jí však — vzácnému ptáčetí dalekých luhů, — docela cizí a neznámou byla barbarská řeč zdejších robotníků. Smála se — a přece jen by ráda, aby hodný hoch zvěděl, že je mu vděčna, že mu děkuje, měl ji v moci — celou — a neublížil jí. Ještě jednou se ohledla po vojácích, po hraběti, — byli už nedaleko, sem do lesního stínu však viděti nemohli. Náhle rozhodnuta, rozpjala bílé paže, damaškový pláštek smekl se s ramínek, zarděna, s hořícími zraky skočila, zavěsila se tomu selskému hochu na hrdlo, sklonila mu kučeravou hlavu a prudce jej políbila žhoucími rtíky na tvář, na ústa. Mladý sedlák zasupěl štěstím, ale, než-li neobratným, tvrdým rukama

lapil pružné tlko její, uskočila, uklouzla mu jako lasička. Pláštík opět shrnula přes ramena, až k nožkám ji zahalil jako sněžný obláček, a, než-li mladík pomyslí, lehounkým, tichým skokem rozběhla se přímo proti přijíždějícímu vojsku. Ani se více neohledla zpátky.

Chládek postál omámený, očarováný jako hrdina z pohádky. Díval se, jak běží, vznáší se jako motýlek, bosé nožky sotva půdy se dotýkají, zlaté vlasy za ní se rozletují. Už ji zahledl hrabě, zahledli vojáci, pobídli koně, a ona letí udýchána hraběti vstříc, klesá skorem, — ale hrabě seskočil s vraníka, obratně zachytil svoji chof. Vyptává se rozrušen, a žínka, spočívajíc mu bez vlády v náručí, vypráví — —

Uhodl Chládek: vypráví, jak z hořícího zámku zázrakem uprchla, sama přeběhla oboru, bloudila, než-li zahlédla blížící se pomoc. Nemohla přece panu hraběti říci, že ji nosil takový divný vysoký, mladý sedlák na rukou, Bůh ví, kde po oboře! Důstojníček i jeho husaři divají se, mlsně mžourajíce očima na krásnou dámu, bosou a prostovlasou, v lehounkém pláštíku, až pan hrabě tuze se zamračil, hezoučkou paní svou vysadil do sedla a, sám veda vraníka za uzdu, kordík vytasil a zarudlý vztekem zavolal: „Ku předu!“ Chládek se obrátil, po lese začpělo to dýmem, jež vítr zanášel z hořícího dvora. Paměť se vrátila mladému sedláku. Rukávem otřel si čelo, vzpomněl na vzbouření, na výpravu, na starého Sojáka, jak říká: „Všechny vás pověsí, dočkáte se!“ A sklopiv hlavu, vracel se tam, odkud to čpělo dýmem. —

Všechny je schytali, ještě týž den, nešťastné rebely. Pravdu měl starý Soják! Sám stařeček s Vackem i s mladým Chládkem byl taky z těch, kteří pro výstrahu jiným rozvěšení jsou po šibenicích v království, a na prsa každému dána tabulka s nápisem: „Zbauržicž a Raubirž z rebelantský selský bandy.“ *) Ty šibenice i tabulky zbývaly ještě od jara, od poslední veliké bouře selské.

*) Taky německy: Aufwiegler und Räuber von der rebellischen Bauern-Banda. A. D. 1775.

TRÉVAL-VIOLA:

Právo ideálu.

ROMÁN

(Pokračování.)

Jednoho dne vkročil Ustrnul do jídelny, hledaje Růženu. Měla právě hodinu na piano se slečnou Tekličkou.

Drobná postava této se při pozdravu Ustrnulově ještě více shrbila, kadeře se zaklátily nevrle, a hlava okamžitě zmizela za pultem notovým. Jen tmavošedé krajky starodávného čepečku chvěly se nad papírem. Skulinami mezi notami prokukovala černá, ptačí její očka bázlivě a zároveň jaksi hněvivě na Ustrnula.

„Promiňte, slečno, na okamžik. Růženo, rád bych si prohlédl tvé písemné práce z češtiny, mám nyní chvíli pokdy.“

Beze slova povstala Růžena a vyšla ze dveří pro sešity.

Ustrnul stanul u stolu, co slečna Teklička hubenými prsty pobíhala po klaviatuře, hrajíc jakési variace z Beethovena. Zadíval se na zbědovanou postavu staré učitelky, na malou, téměř dětskou její hlavu, se směšnými, černě napomádovanými kudrlinkami kol uší, a blízkost takového ubožáctví, hoře a odříkání dotkla se jeho srdce. Bylať Teklička od malička hrbatá.

Teklička byla povaha nevšední a složitá. Vychována byla v tradicích svobodnomyslných, voltairiansky, což u dcery ředitele kůru v chrámu katolickém bylo zjevem překvapujícím. Měla dvě velké vášně, zálibu v hudbě a lásku k obětování se. Nemluvila mnoho, zvláště s muži promluvila za celý svůj život sotva třicet vět. Byla až přepjatě stydlivá, nedružná a četla jen Jeana Paula a filosofické výlevy Novalisovy. Zbožňovala jen duši lidskou, cítila v sobě neurčitou soustrast, všeobecný bol a trpěla ráda bezpráví. Když dorůstala Růžena, k níž přilnula jako starší sestra, světovala se jí Teklička se svým dívčím horováním. Zachovala si srdce mladé a ku podivu nevědomé až do vysokého stáří, ač bylo v ní i něco trpkosti proti — jedinému člověku, Ustrnulovi, jehož zneuznávala, protože utiskoval její Růženu. Složila skladbu Lied ohne Worte na harfu a věnovala ji čistě opsanou své žačce: Rose von Ustrnul. Ve skladbě té, jak světila se Růženě, vyjádřila povzet

čisté, ideální duše, duše panenské, neboť panenství doživotní pokládala za nejvyšší cíl sebeobětování. Poslední léta svého života stala se pietistkou, ne katolickou, ale blouznila o mystickém Duchu, jenž oprostuje duše potíraje hmotu. Mnoho z názorů Tekliččiných utkvělo v mladé duši Růženině.

„Odpusťte, slečno,“ oslovil ji Ustrnul německy šetrným a tlumeným hlasem, „máte ještě někoho z příbuzenstva na živu?“

Někdo ji oslovil — a právě on! To ohromilo Tekličku. Přestala hrát, očka její jakoby potáhla se mázdrou, přivřela se. Teprve za chvíli uvědomila si obsah otázky. Ale nebyla s to vzpomenouti si, zda má či nemá ještě příbuzných.

„Žijete, tuším, z pense po otci, řídícím kůru?“ doložil Ustrnul, nedostávaje odpovědi.

Zase zašumělo Tekličce v hlavě, a jen dle výšky hlasu cítila, že Ustrnul zase se táže. Promluvila na zdař bůh.

„Žiji se starou služkou — Frony, a je skoro slepá.“

„Ale dostáváte přece pensi, slečno,“ opakoval důrazněji Ustrnul.

„Jen dar z milosti, pane — od kapituly,“ zašeptala Teklička, a vrásčité líce její pokryl ruměnec. Rychle dodala: „Ale do nedávna, než ztratila jsem hlas, zpívala jsem za to na kůře.“

To „do nedávna“ bylo, jak Ustrnul věděl, nejméně deset let. Bylo nyní Tekličce přes šedesát.

Ustrnul byl v náladě vnímavé a syntetické, a před očima jeho vystal osamělý, bezradostný život sirotka, mrzáka, žijícího z hudebních hodin a později z milodarů. Jaké jaro života, jaké panenství a ženství, jaké stáří! Cos ochranného, otcovského vzbudilo se v něm vůči tomuto pastorku přírody, a marně hledaje dodatí soucitu a ochotě své výrazu, řekl: „Věřte mi, slečno — nemějte mi za zlé — ale nesmíte mysliti, že nejsou lidé na světě, kteří by nepochopili, jak neutěšený je mnohdy život — kteří s účastí by nedomyslili se, nedocítili, jak těžké chvíle a zkoušky člověka navštěvují —“

„Ó, prosím,“ přerušila ho Teklička, vrtíc sebou nějak rozhorleně, jakoby pták čechral si peří.

„Odpusťte, slečno — to není to pravé, co jsem chtěl říci — my muži nedovedeme to tak říci jako ženy — ale chtěl jsem vám říci něco upřímného — ve vašem neštěstí a, mohu-li vám pomoci —?“

„Ó, prosím,“ přerušila ho znovu Teklička vysokým, pištivým hlasem, v tváři jen jen planouc. „Děkuji vám, pane z Ustrnulů — nejsem nešťastna — nedala jsem nikomu práva něčeho podobného o mně si mysliti, byla by to urážka mých rodičů, ano pane, urážka rodičů v hrobě, kdybych se cítila nešťastnou, nespokojenou; nikdy nestěžovala jsem si a nebudu, jsem spokojena s životem tak, jak je — ano, velmi spokojena, a bylo by to nevděk a rouhání Bohu i Panně Marii totiž symbolu panny, kterému jsem se poručila — v dobách nejtěžších, kdybych reptala — kdybych —“

Další slova přerušena byla příchodem Růženy. Ustrnul marně snažil se zachytiti logický smysl v řeči staré slečny; nepochopila, nerozuměla patrně tomu, co jí chtěl říci.

Růžena zůstala, vidouc Tekličku u piana škytající a gestikulující, u dveří zaražena a podezřívě pohlédla na otce. Sešity třásly se jí v rukou.

Z hysterického výbuchu Tekliččina vycífoval Ustrnul jakési nepřátelství k sobě, vše kol něho odvracelo se slunečnou stranou lásky, a srdce jeho zatoužilo po teplém přívínu, po vlídném pohledu, po laskání!

„Dej sem, Růženko,“ řekl měkce a popošel k dítěti. Leč Růžena odhodila sešity na zem a kvapila k Tekličce. Chytila ji kol krku a řekla plačtivě i hrozebně zároveň: „On — on vám také něco udělal?“

To dětské „také“ dotklo se Ustrnula žhavým uhlem.

„Pojď, dej sem sešity, Růženo,“ opakoval, přemáhaje se. Růžena skryla se za Tekličku, ale tato, vzpamatovavši se, postrčila ji jemně k otci, řkouc: „Jdi!“

„Ne,“ vykřiklo děvče vzdorně.

„Proč ne?“ tázal se otec.

„Proto! Ty — ty — Slovane!“

Otec se zachvěl. Ve slově tom byla nadávka, vše nectné, co pronášelo se o Čechách, vše lživé, co vymyšleno o lidu slovanském zavilými jeho nepřáteli. A zde, ve vlastním domě, z úst vlastního dítěte, musil to slyšeti. Nával hněvu prochvěl ho celého.

Přitrl rukou Růženu k sobě a usedl, nepouštěje ruku dítěte. Teklička vstala, patrně, aby zabránila nějaké násilnosti. Otec pohlédl na dceru. Měla hlavu sklopenou, rty pevně semknuty, takže ústa tvořila úzký, vroubkovaný pruh. Očekávala rány a zavírala oči, ale nevyvíjela se z ruky.

Náhlá vzpomínka bleskla hlavou Ustrnulovou, vzpomínka na sestru starší, ve třinácti letech zemřelou, která mu byla dražší a oddanější všech kamarádů. I ona měla takové ukvapené výbuchy, pak svírala rty, zakusovala se do nich, i ona překypovala a v zápětí trpce toho želela a život by byla dala za to, aby odčinila, čím se dříve přenáhnila. Srdce měla dobré, upřímné. A toto dítě, celá podoba Klotildy. Její vlasy, její oči, její povahu, že to jen dříve neviděl.

A místo rány přitáhl Růženu mezi svá kolena, odhrnul rukou vlasy s čela a přitiskl na hladké, teplé čílko své rty v laskavém, otcovském polibku.

Škytnutí ozvalo se od piana, dítě zmatené vzhlédlo k otci, strpělo další polibky. Pak Růžena šla, zdvihla se země sešity a vložila je otci do rukou.

Když Ustrnul opouštěl jídelnu, seděla Růžena u Tekličky a chytala ruce její, poletující nad klaviaturou jako vlaštovky. Obě se usmívaly.

Několik dní na to prozpěvoval si Ustrnul ve své pracovně: Bývali Čechové... Při druhé sloce připojil se k němu odkudsi, dětský, bzučivý hlas. Ustrnul šel ke dveřím, otevřel je, za nimi stála Růžena.

„Tati, nauč mne tu píseň!“

Řekla to česky, poprvé bez vybídnutí promluvila neváženým dosud jazykem. Ustrnul schvátí ji do náruče, zulíbal, posadil na klín a zpíval z plna srdce. Růžena zpívala s ním.

A potom často již přibíhala, aby s otcem si zazpívala. Ustrnul opatřil si sbírku písní Hlahol, a pro Růženu objednal všechny skladby české, jichž se dopídl. Leckdy, přišed pozdě večer z besedy, probudil Růženu, vzal na kolena, rozevřel Hlahol, a pak spolu zpívali.

V červenci, když nastaly prázdniny, odjela paní Ustrnulová s dcerou do Luhačovic. Růžena rostla rychle a časem pokašlávala. Schneeweis radil pití luhačovické Vincentky a pobyt v lesích.

Ustrnul osaměl. Poměr jeho k Protivovi ochladl tak značně, že Protiva podnikal již obchody na vlastní pěst, což dříve nikdy nečinil. Byl odvážný a utrpěl s počátku ztráty, pak vynahradil si vše, spojiv se s advokátem Rygrem, známým parcellářem selských statků. Ustrnul neschvaloval tyto obchody, založené na neštěstí cizím, čpěly mu ne-svědomitostí. Nezatajil svého smýšlení švakrovi a domlouval mu, aby toho zanechal.

„Když ne já,“ odpověděl Protiva cynicky, a tvář jeho při tom sežidovatěla, „tož učiní to někdo jiný a shrábne zisk. Ostatně, buď tak laskav a netruď se o mne. Se svědomím si to vyrovnám sám. Jsou to věci čistě soukromé, a náš obchod tím pranic nebude dotčen.“ A od té doby vyhýbal se Ustrnulovi ještě více.

S členy obchodní a živnostenské komory stýkal se Ustrnul zřídka a nerad. Byli to obchodníci, ne všichni rodem Němci, ale zkostnatělí ve svém obchodním egoismu a lpící na tradičním nadprávi a kulturní povýšenosti němčiny. Vytýkali Ustrnulovi zpronevěru, s počátku v úmyslu, by ho přiměli k obratu, později, by jim vrátil mandát.

Když pokyny jejich byly marné, vyzvala komora svého poslance Ustrnula oficiálně, by před důvěrníky vydal počet ze své činnosti politické.

Ustrnul dostavil se do schůze svolané, hotov jsa přednésti své důvody, ospravedlniti se, po případě i složiti mandát. Ale sotva objevil se na řečništi, strhlo několik přítomných židovských koncipientů advokátních shromážděné důvěrníky ku zakřikování řečníka, ku terroru, takže Ustrnul nemohl nikterak domoci se slyšení.

Mandát složit! hlučelo to odevšad. Ustrnul stál klidně a čekal, předseda schůze zvonil a konejšil vřavu. Když však horkokrevní Semité počali na Ustrnula házet různé nepěkné a patrně k účelu tomu přinesené předměty, odešel Ustrnul domů rozhořčen a odhodlán mandát i proti vůli násilníků podržeti.

A také podržel, přes opětované soukromé i veřejné výzvy komory. Marné byly též útoky německých listů, sypajících na Ustrnula hanobení, urážky a pomluvy. I soukromý jeho život nezůstal ušetřen. Pranýřován, že v domácnosti provádí hotovou tyranii, že vzorná choť jeho nucena byla opustiti rodinný krb, že i cizí příchozí do domu, učitelky (patrně narážka na Tekličku, domyslil si Ustrnul) nutí, aby v domě jeho mluvily opovrženým idiomem českým. Byl netvorem, špatným, bezcharakterním chlapem, o něhož škoda je otřítí poctivou, žurnalistickou botu.

Ustrnul zaslal německým listům opravu. Nebyla přijata. Uveřejnil tudíž v českých listech prohlášení, v němž odmítal veškeré útoky, poukazuje na nekalý jejich pramen vyvírající z vášně strannické a nazval pisatele

jejich lhářem a na cti utrhačem. Dodal, že ihned složí mandát, jakmile učiní taktéž jeho švagr Protiva. Do té doby žádná moc na světě, že ho k tomu nepřinutí.

Mužná slova Ustrnulova zarazila poněkud zběsilý boj, jenž byl proti němu zahájen.

Na podzim nabídnul mu švagr Protiva, že by odkoupil podíl na továrně v Bezručicích. Ustrnul návrh nepřijal, ale vida, že švagr společenství z ním zhostiti se snaží, nabídl mu sám výplatu jeho podílu. Protiva návrh přijal, a Ustrnul, sehnal se značnou potíží kapitál — německé peněžní ústavy mu pomoc odepřely — vyplatil švakra a převzal sám celou továrnu.

Švagr Protiva vyvedl mu však šeredný kousek. V Miřině, ani ne míli od Bezručic, postavil nový cukrovar. Povstala soutěž mezi oběma cukrovary se všemi důsledky, zdražováním řípy i pracovních sil a různé spory. Marné byly protesty Ustrnulovy, stížnosti jeho k úřadům, Protivovi bylo vše povoleno, ve všem jemu za právo dávano.

Od té doby švakři spolu neobcovali, kruté, osobní nepřátelství vypuklo mezi českým poslancem německé komory Ustrnulem a německým poslancem českého venkova Protivou, pánem s červeným srdcem.

Domácí poměry Ustrnulovy jakoby se ani neměnily. Paní Ustrnulová setrvala v zabořilém, němém vzdoru. Růžena učila se sice česky, mluvila s otcem česky, ale před spolužačkami styděla se za to, zapírala, že otec její je Slovanem.

Vracela se domů často oči plny slz a mračila se na otce, že dává ji na pospas posměchu spolužaček. I leckterý z učitelů byl tak surový, že před Růženou ve škole tupil národ český, a viděla, jak při tom vše pohlíží na ni. Což mohla za to, že má takového otce? Zanevřela na něho a zase vzdorovala, nechtěla se učit česky, nechtěla zpívat písně „hadrlácké“, jak je spolužačky nazývaly.

V matce našla ochotnou posluchačku svých nevolí a spoluobžalobnici otcovu. Paní Ustrnulová radovala se z nerozumné dětské zloby, stýskala si v zápětí sama a končila stereotypně: „Uvidíš, Rosa, že dostaneš macechu!“

Tu padávala jí Růžena kol krku, vyhrožujíc, že by to nestrpěla, že by macechu zabila, neb raději, že by šla za matkou do hrobu. Matka zase těšila ji, že, jen až bude veliká, že pak nikdo ji nebude poroučet, aby byla Češkou, pak že půjdou od otce pryč k hodnému strýčkovi, který se o ně postará líp než otec a který Růženě zaopatří hezkého a bohatého muže.

Někdy stěžovala si pouze matka, a Růžena poslouchala její stesky, neodporujíc jim, cítíc však, že nejsou pravdivé, alespoň ne tak, jak matka je líčila. Zkoumavě dívala se pak na otce, zda vskutku je tak špatným, nestará se o ni a o matku náležitě, zda ohlíží se opravdu po nějaké maceše. A každou ošklivou a zlou ženu, kterou znala, představovala si za svou macechu. Pak vmýšlela se v možnost, že by osiřela, jakby žila u strýce, mezi třemi divokými bratranci, zda by ji neubližovali. Někdy tázala se matky nedočkavě, kdy že už od otce půjdou, a že by bylo lépe snad dříve, než přijde macecha. Těšila se

na změnu, novotu v životě dětským, chtivým způsobem, snila o tom v noci jako o zaslíbené zemi, o tom novém, lepším životě, ba i slíbený matkou ženich, vznášel se jí v úboru pohádkového prince nad mlživými sny její horké hlavičky.

Po novém roce stala se neobyčejná událost. Paní Protivová přijela náhle domů z Nizzy. Bývala doma jen za výjimečných poměrů, zvláště zimu severu nesnesla. Protiva vždy po kampani cukerní jel za ní na několik týdnů. Ostatní čas v roce vedla domácnost slečna Louis, stará panna a vzdálená teta Protivova. Slečna Louis také, obrněna andělskou trpělivostí, vychovávala tři neurvalé potomky Protivovy.

Rozruch, jenž v olomoucké společnosti nastal, byl nemalý. Paní Protivová objevovala se jen jako meteor, nyní však již po druhé v krátkém čase. A ještě větší poplach způsobila, že první její návštěva platila — Ustrnulovým.

Zavolali Ustrnula do salonu. Ustrnul i s chotí přivítal švakrovou a galantně políbil jí ruku. Tiskla jeho ruku s úsměvem položertovným, poloironickým. Vyměněny běžné fráse o zdraví, o počasí. Paní Protivová vyjadřovala se strojeně, někdy znělo to škrobeně neb deklamatorně. Citáty z básníků proplétaly se hovorem jejím, jenž vždy oplýval též časovými narážkami. Česky znala sotva tolik, aby se s lidem prostým domluvila.

Konečně tázal se Ustrnul, co přináší Olomouci čest, že dána jí přednost před půvabnou Nizzou.

Tato otázka jako by byla heslem pro paní Ustrnulovou. Vstala a omluvivši se, ne právě vhodně, opustila světnici.

Paní Protivová se na okamžik zamračila, pohlížeje za sestrou a řekla:

„Tohoto odchodu rozum chýlí se k tomu, že pochopuji mnohé, co lépe kdyby se nestalo.“

Pohlédla na Ustrnula a zakývala hlavou soucitně. Pak doložila: „Je to má sestra, ale to není důvod, abych byla předpojata. Že nepochopí vás, o tom svědčil již dřívější její život, ale to ovšem neoprávněovalo mne předvídati, v jaké konce to dojde.“

Ustrnul s počátku jen rozpačitě se usmíval. Pak pochopil, kam švakrová jeho bije, že zná rozvrat jeho rodiny, a hořkost vstoupila mu do hrdla a otrávil úsměv jeho. Tedy až tam do Nizzy to vniklo, po celém světě se již o tom mluví. Přepínal schválně v myšlenkách zlobných, byl poslancem, osobností veřejnou, proč by tedy ne?

„Buďte ke mně bývalým, alespoň na píd' času, Franci! Pokryjme léta mlžnou čepicí, jako Siegfried v Nibelungách! Ano? Prosím?“

Kynula mu na taburet pohybem volným, plným grandezzy. Usedl proti jejímu barokovému fauteuilu a zavrtěl sebou nevolně. Neměl švakrovou, hladkou jako úhoř a zrovna tak chladnou, nikdy rád. Vždy hotova byla skryti se za svou nemoc, která byla ostatně problematická. Ustrnul věděl, že i o něm neměla nikdy valného mínění, že opovrhovala muži paušálně. Jeho nazývala před sestrou vždy: Strejc! Nosila vysoké špalíčky na obuvi, ráda by se zdála větší, imponovala. Nerada stála, když seděla, ve svém vysokém účesu nebyla nikterak malou. Téměř neustále kousala si rty, zuby příliš bílými, než aby byly pravé. Ošklibala

se někdy nervosně, jakoby do něčeho nepříjemného šlápla. Zvláštností její bylo, že nenáviděla hedvábné šaty, oblačela se jednoduše, ale byla to hledaná jednoduchost dámy velkého světa. Obličej byla nažloutlého, pravidelného, spíše hezká než ošklivá. Ostatně jí bylo dobrých čtyřicet.

Plna domýšlivosti, ba pýchy, dovedla přece předstírat bonhomii a výtečně uměla z nezbytnosti dělati ochotu. Byla bystrá a vzdělaná, ale nedovolovala nikomu ani na chvíli pohled do své duše. I vlastnímu manželu byla neproniknutelnou záhadou, uměla krotiti ho a vlásti jím svým upjatým, soustředěným pohledem. Nikdy se neprořekla, nikdy nebyla stržena citem, nevěděla, co je entusiasmus, a zálibný úsměv její nebyl prost ironie.

„Vy jste se s Hansem rozešli,“ počala přímo. (Vyjádřila to německým úslovím, že rozřezali mezi sebou ubrus.)

„Ano,“ odvětil Ustrnul posupně.

„Neměla bych to říci — ale možno vám něco zatajiti? Hans toho lituje. On je dobrák. Podejte jen prst a ovinete ho kolkolem. Nedorozumění, Franci, nic než nedorozumění. Pour être franche — chtěla bych býti andělem míru mezi vámi. Má léta mi to dovolují, jsem stará a zkušená.“

„Paní švakrová —“

„Merci, žádné poklony, je n'en ais pas besoin. Víte, co je mezi vámi? Uražená ješitnost. To vše dobré v mužích umožňuje.“

Odmlčela se, hledíc pevně na Ustrnula, jenž odkašlal a sklopil oči, sbíraje své myšlenky. Pak promluvil zvolna.

„Nevím, mám-li odpovídati vám samé, milostivá švakrová — či zda ví o vašem kroku váš manžel.“

„Jen bez okolků, Hans. Dejme tomu, že o tom ví.“

„Pak ví také velmi dobře, co mu na to odpovím.“

Paní Protivová spustila zvolna těžká víčka a kousala se do pysků, až ukázaly se na nich bledé pruhy.

„Ach, muži! Vládcové světa a otroci samých sebe! Není to vinou mou, odpovídáte každý. Nuže, já jsem tu mezi vámi. Podávám vám oběma po jedné ruce. Nuže?“

Pohlížela na Ustrnula zpod sevřených řas.

„Nelze,“ odvětil Ustrnul sotva slyšitelně. Bylo mu trapně.

„Je to ta malicherná otázka národnostní, která vás dělí? C'est embêtant, bylo by to dětinské. Dva kmeny vyrostly z téhož kořene, z téže mateřské země, rostou a vyvíjejí se svorně? Proč nečiníte tolikéž?“

„Milostivá, stalo se příliš mnoho, než aby to ještě bylo možno.“

Paní Protivová poposedla, a s klínu sklouzl jí vějíř. Byla naň zvyklá z Nizzy. Ustrnul podal jí vějíř.

„Merci!“

Rozevřela jej a, ovívajíc se, pokrývala si tvář. Mezi kyvy vějíře vysílala ostré, zkoumavé pohledy na Ustrnula.

„Než aby to snad bylo brzy možno, chtěl jste asi říci, mon cher. Ale neberme si naději docela. Ustupte oba, každý jen o krok, o malý krok, a snad sejdete se zase tam, odkud jste se rozešli. Franci, život lidský

je samý kompromis, samé ústupky. Nač narážeti — donner la tête contre un mur — vše na světě je záhada.“

„Ale, odpusťte, milostivá švakrová, tu nejedná se o nějaké temné záhady, ale o jasné zásady.“

„Tout passe! Vše je relativní. Ale uveďte mi tedy některou tu svou jasnou zásadu, prosím vás o to, konkrétní případ sporný.“

Ustrnul odpovídal dosud s namaháním. Nebyl na hovor takový připraven, a rozvaha jeho ubírala se vždy krokem zdlouhavým. Nebyl duchapřítomným a obratným v šermu slovním.

„Na příklad, prodej továrny a ty manipulace —“ vypravil ze sebe na zdař bůh. Ale ihned poznal, že neřekl, co chtěl, ale nemohl okamžitě vše to, co v něm kypělo, soustřediti a vyjádřiti případně.

„Ah, ta továrna,“ přejala paní Protivová rychle hovor. „Ale Hans ustoupí, slovo s to, jakmile se domluvíte.“

„Nemám záruky — a pak —“

Paní Protivová odložila vějíř a naklonila se ku předu s milým úsměvem.

„A což mně? Mně byste odpustil, není-li pravda? Nuže, myslíte si, že já to vše nastrojila, beztoho to lidé o mně říkají, nuže, kdybych já litovala a žádala za prominutí?“

Ustrnul odstrčil svou židli netrpělivě.

„Nemluvím o zájmech hmotných, ale o zásadách duševních.“

„Tedy přece politika? A vy berete ji vážně, krvavě vážně?“ — Nasadila na oči lorgnon. — „Vy jste roztomilý, švakře, vskutku ideální.“

Vyslovila slovo „ideální“ jako jiný vyslovuje směšné, blbé, nepochopitelné u člověka se zdravým rozumem. Ustrnul uražen umlknul.

„Vy jste, Franci, z vymírající čeledě lidí, majících tak zvané mravní přesvědčení. Výborně! Luxus, ku kterému vám gratuluji. Krásná věc, zvláště u muže. Jen škoda, že provádíte to na útraty jiných.“

Slova její zabodávala se jako žahadla vos.

„Je libo?“ odvětil Ustrnul chladně.

„Musím doložit?“ bodala paní Protivová.

„Myslíte na útraty své ženy a dcery?“

„Jste velmi bystrý.“

Jakoby ho šlehla bičem. Nudil ji. Byla zvyklá na duchaplnou konversaci francouzských markýzů a vlaských cavalierů pochybných erbů.

Nastala trapná pomlčka.

„Poslyšte, Franci, byl jste vždy rozvážný, ano, neostýchám se to říci, pokládala jsem vás vždy za lepšího obchodníka než Hanse. A my ženy u mužů ceníme především zdatnost v boji existenčním. Vidíte, že jsem upřímná. Řekněme si, to češství je i vám jistě fádň. Já nemohu tu kvá-kvá řeč vystáti. Nevyrušujte mne, prosím, chápu vaše postavení. Byl jste napaden, bráníte se pochopitelným způsobem. Ale i obrana má své meze, jinak stane se brutalitou nebo samovraždou. Necítíte ve svém ohni ani, že jste raněn, že krvácíte, že již slábnete. Jste obklíčen, a proti vám je přesila. Nežádám podrobení, ale příměří, které povoluje i vítěz.“

Nyní otevřela hledí, a Ustrnul poznal pravého nepřítele. Pochopil, že ona je démonem Protivovým. Odpor smíšený s bezděčnou bázní v něm povstal, jakoby zasyčela před ním mrštná zmije. Neodvažoval již svých slov, v slepém jakémsi odhodlání.

„Příměří? S kým, prosím?“

„Napřed s mým mužem.“

„Příměří může býti jen mezi protivníky stejných zbraní.“

„Jak to?“

„Stejně čestných zbraní.“

Paní Protivová zakousla se do rtů, mrštila vějířem o zemi, až se rozlétl. Oči její zazelenaly se zlobou. Ustrnul poprvé spatřil ji rozezlenou.

„To zní, jako byste mým mužem opovrhoval.“

„Alespoň si ho nevážím.“

„To stačí. S bohem!“

Odcházela s pósou uražené bohyně. Ve dveřích obrátila se. Překonala svou zlobu, a obvyklý ironický výraz byl v její tváři. Rty její sešpulily se významně.

Strejče! četl z nich Ustrnul, afe neproslovila to. Za to v pohledu jejím sálala nenávist a hrozba.

Ustrnul osaměl. Uvědomil si, že spálil za sebou všechny přechody na dobro, mosty k bývalým přátelům a snad i ke svému bývalému míru domácímu. Na okamžik prolnul ho studený děs, ale pak vzmužil se. Jednal snad nešetřně, ale nikoli nemůžně a nečestně.

Teprve v noci, když, sedě při pracovní lampě, pročítal noviny, které po několik dní zanedbal, pochopil, proč švakrová cestu k němu vážila. V novinách byly zprávy, že očekávají se změny ve vládním systému, zejména, že smýšlení rozhodujících a nejvyšších činitelů vůči otázce slovanské se změnilo.

Odtud tedy věje vítr, pomyslí si Ustrnul. Vyplní-li se ohlášené kombinace, pak i jeho situace se podstatně zlepší. Na každý pád podá znovu své stížnosti proti konkurenční továrně švakrově, právo je na jeho straně.

IV.

Poměry v druhém zasedání sněmovním zůstaly tak nevyjasněny jako v prvním. Očekávaný obrat nahoře zažehnán byl intrikami dvorní kamarilly. Ustrnul zůstal divokým, odoláváje volání obou stran, jak slovanské tak i německé. V otázkách národnostních šel vždy se stranou slovanskou, theorie její politické však ve všem neschvaloval, po stránce hospodářské hlasoval vždy jen věcně. Při projednávání návrhu, aby země zakládala průmyslové školy, promluvil Ustrnul první svou řeč sněmovní, v níž vyložil své názory národohospodářské a přimlouval se za zřizování škol odborných, průmyslných, obchodních i řemeslnických. Řeč tato, v níž podal své dávné a uzrálé přesvědčení, byla událostí dne, a obě strany napjaly znovu své síly, aby muže tak pronikavého rozumu, jak zněl všeobecný hlas, k sobě připoutaly.

Krchlebec vyhledal Ustrnula a sliboval hory, doly, mezi jiným jménem Protivovým, že ihned bude zavřena továrna v Miříně, přistoupí-li za člena svazu poslanců německých. Po dru Krchlebcovi přišel jménem dra Boskovského koncipient jeho dr. Střevlík, aby zvěděl podmínky, za kterých by Ustrnul vstoupil do klubu poslanců českých. Ustrnul poslal své podmínky písemně a vyžádal si písemnou, závaznou odpověď. Čekal, ale nedočkal se jí. Vzpomněl slov Protivových, jenž mu návodem Krchlebcovým charakterisoval dra Boskovského. Nechtěl mít podle sebe žádného vedlejšího slunce.

Brzy po druhém zasedání sněmovním stihla Ustrnula finanční pohroma. Záložna ve Rtyni, u níž si Ustrnul značný obnos k výplatě švakra vydlužil, byla po nenadálé úřední revisi zavřena. Nalezeny jakési nepořádky, nikoli však podvody, a z moci úřední ohlášena likvidace záložny. Byl to čin zřejmé libovůle strannické, a lichváři židovští mnuli si radostně ruce.

Ustrnulovi byl celý obnos do lhůty velmi krátké vypovězen. V tísní obrátil se Ustrnul o výpomoc k českým ústavům jiným. Leč tyto, přestrašené osudem rtyňské záložny, zdráhaly se poslanci u vlády neoblíbenému půjčku povoliti. Německé ústavy, na něž se Ustrnul obrátil, učinily totéž z nevraživosti k nenáviděnému odpadlíku, jak Ustrnula listy německé nepřestaly nazývati.

Po trapných průtazích podařilo se konečně Ustrnulovi uzavřítí půjčku u úvěrní banky krakovské, půjčku, které později trpce litoval. Zavázal se nejen platiti vysoké úroky, ale zakusil i toho, že směnky jeho octly se brzy v ruku úhlavních jeho nepřátel olomouckých.

Konkurence cukrovaru Protivova stala se teprve druhý rok citelnou. Ještě za kampaně byl Ustrnul nucen novou půjčku učiniti. Přemohl tentokráte svou antipatii k Čechům z království a obrátil se na radu kollegy poslance na českou spořitelnu v Praze. Dostal peníze bez obtíží a na mírný úrok. Byla v době té česká spořitelna ještě rovnoprávná, a nevšímajíc si politiky, sledovala jen národohospodářské cíle.

Ustrnul doufal, že šťastnou kombinací obchodní, již si vymyslel, ze svizelů svých se vymaní, a poměry na trhu cukerním ho k tomu opravňovaly. Poptávka byla dosud mnohem značnější nabídky, a kdo mohl s velkými zásobami nejpríhodnější doby vyčkati, byl pánem situace.

Že odpůrci jeho nelenili, pocífoval při každé příležitosti. Nejen v kruzích obchodních, leč i v úřadech vál proti němu vítr nepříznivý, a věci, které dříve šly hladce, narážely nyní na různé překážky, často zcela malicherného druhu. Byrokracie politická cítila, že Ustrnul nemá konnexí a vlivu, že nemůže škoditi, a nevážila si ho. Snad dostala i pokyny, aby nepohodlného průmyslníka chikanovala. V továrně stihala komisse komissi, a vyhledávány jen a jen přestupky živnostenské i zdravotní. Ustrnul vyřizoval věci ty s počátku sám, jezdil do Brna, ale pak ho to unavilo, takže posléze zmocnil správce svého Závišku, aby ho zastupoval při takových jednáních.

Po druhé kampani navštívil Ustrnula v Olomouci doktor Schneeweis. Mluvil podivně a tajemně. Omluvil se, že přichází nevolán, ale tentokráte.

že přichází sám na poradu. Jedná se mu o vědecký problem, k jehož rozluštění mu jen Ustrnul může dát rukověť.

„Mám totiž přítele,“ řekl, když usadil se do křesla proti Ustrnulovi, „muže řádného v každém ohledu — nono — jehož si vysoce vážím a jehož poslední dobu stihlo neštěstí. Má totiž fixní ideu, utkvělou představu.“

„Aj? Ale počkejte nezakouříme si?“ Oba si zapálili doutník.

„Nono! Vzal si totiž do hlavy, že na severu, někde v Sasku, existují ještě jakési zbytky kmenů polabských Slovanů, a že jeho povinností je, zbytky tyto podporovati, totiž k novému životu vzkřísiti. Nono, nono! Co tomu říkáte?“

„Otázku především, doktore. Věří váš přítel skutečně, že možno je odumřelou větev tu oživit, že má právo na život?“

„Skalopevně. V tom totiž je jeho utkvělá představa.“

„Odpusťte, doktore, ale nenahlížím, proč by to měla být právě utkvělá představa, fixní idea. Přidejme k slovu idea písmenko l, řekneme ideál, a pak souhlasím s vámi.“

„Nono! Vy totiž myslíte, že je v právu onen přítel, když idej, neb, jak vy chcete, ideálu svému se oddává zcela?“

„Ovšem, že je v právu.“

„Tak? Nono! Ano — totiž — ne! Což pak, i když je v právu, ale když síly jeho k tomu nevystačují? Je to rozumné, opakuji, rozumné, když, honě se za svou ideou, dává v šanc celou existenci, totiž svou a své rodiny? Nono?“

„Je to zvláštní, doktore. Zrovna o těch otázkách jsem sám přemýšlel a, chcete-li, řeknu vám o tom své mínění.“

„Totiž, prosím vás o to.“

Ustrnul vyfoukl mocný oblak dýmu ke stropu a zahleděl se na ohořelý konec doutníku.

„Touží-li někdo po tom, co uznal za správné a pravdivé, pracuje-li ku dosažení toho, nelze ho proto odsuzovati neb za chorobného duchem pokládati. V tom právě vidím obsah ideálu, a každý má mít svou vyšší, nematerielní snahu, kus božství, svůj ideál v sobě, bez ohledu na to, zda ohrožuje tím zdánlivý prospěch svůj neb své rodiny. Ideál nemůže kollidovati s dobrem, s pravým prospěchem člověka, protože tento je v něm obsažen.“

„Nono! Je to vaše přesvědčení?“

„Myslím, že je i vaše, doktore. Hned vám to dokáži.“

„Nono! To bych rád slyšel.“

„Vy na příklad věříte ve vědu lékařskou.“

Schneeweis přestal kouřiti a horlivě přikývnul, dotvrzuje to několika-kerým: Nono!

„Vy věříte, ač nenabyl jste žádoucího vyššího vzdělání ve vědě, což není vaší vinou, vy věříte přece plnou silou své duše.“

„Ars aeterna,“ zahoroval Schneeweis. (Umění je věčné.)

„Právě vyslovil jste tedy něco podobného jako váš přítel, doktore. Vy věříte v umění lékařské a nejen věříte, leč konáte dle sil a svědomí svého vše, co věda vám ukládá, třeba by se někomu neb mnohým

nezúčastněným, zdálo se to býti protismyslným a síly vaše ku dosažení ideálu, totiž posledního cíle vědy, nedostatečnými. Jsem přesvědčen, milý doktore, že vy byste byl poslední, kdo by zahodil zbraň do žita a pro šepot hlupců a smích nevědomé majority opustil prapor, k němuž jste nejen přísáhal, ale též celým srdcem přilnul.“

„Totiž — hm — nono!“ přisvědčoval Schneeweis, ale jaksi nerad.

„Neobávám se, doktore, že, kdybyste u svého nemocného rozpoznal nemoc, nabyl o druhu jejím svého přesvědčení, slovem, našel v tom případě svou pravdu, že by nesouhlas všech ostatních kolegů i všech fakult na světě, i kdyby tisíckrátě diagnosu vaši prohlašovali za fixní ideu, že to vše odvrátilo by vás od poznání vlastním bádáním nabytého.“

„To ne!“ rozohnil se Schneeweis a, odloživ doutník, zamnul si svými lopatovitými rukami.

„Doktore, vy také neodsoudíte svého přítele, o němž jste mi mluvil, neboť může to býti i jeho diagnosa, jeho ideál, jeho pravda. Řeknete si na nejvýš, že ho nepochopujete.“

„Již pochopuji — nono — zcela pochopuji,“ odpíral Schneeweis.

„Řeknete, že je člověk podivín, ideál jeho že je nám odlehlý, ale že muže toho objektivně odsouditi nelze. Jinak málokdo z nás zůstal by pak neodsouzen. Vy, já, ten i onen, každý má svou chiméru, svůj ideál, neb právo něco takového míti. Jak se k tomu kdo zná, zda opatrně a skrytě, či veřejně a výbojně, je věcí temperamentu neb poměrů. Nikoli, doktore, my nejsme kompetentní rozhodovati mezi poznatky, protože jsou relativní. A pokud přítel váš duševnímu neb hmotnému zdraví lidí není škoden, nechejme ho jíti jeho cestou.“

Schneeweis energicky povstal a podal Ustrnulovi ruku. „Ars longa, vita brevis est, nono! Děkuji vám, pane poslanče, za radu vaši. Shledávám ji dobrou, rozumnou a spravedlivou a budu se jí řídit. A tolik vás ujišťuji, že umění lékařského zneužití nedovolím. Nono!“

Oba mužové silně stiskli si ruce, lékař odešel.

Teprve za nějaký čas, když Ustrnulovi z Prostějova bylo oznámeno, že švagr rymařovský v souhlasu s paní Ustrnulovou prohlásiti chtěli Ustrnula za duševně nemocného, rozbřesklo se tomuto, proč Schneeweis nedávno ho navštívil. On sám byl tím podivínem, jenž ujímal se zbytků Slovanů Polabských. Vzpomněl si, jak i choť jeho tentokráte podivně na něho pohlížela, tiše kol něho chodila, nějak měkce, lichotivě k němu se měla. Strojila úklady. Snad jednala správně se svého stanoviska — ach, jak vzdálené a nízké bylo! A seznáním všeho toho vzdálil se i Ustrnul od své ženy, ochladl a vzdával se všech počinů, jež sblížily by je duševně, až by splynuli, jak o tom snil.

(Pokračování.)

DR. W.:

Zapomenutý literát.

Ze literární proslulost úmrtí spisovatelovo sotva o jedno neb dvě desetiletí přežije, je zjevem všedním a dosti vysvětlitelným. Pouze duchům vysoko nad současníky vynikajícím a dobu svou daleko předstihujícím, dále duchům směřodatným souzeno jest, aby výtvoři svými obstáli netknuti kolotem času vše nivelujícího a zahlazujícího. Aby však literát ryzích úmyslů, nepopíratelného nadání a značné plodnosti byl již za živa zapomenut, jest vůbec a v malém národě českém zvláště zjevem přece jen výjimečným.

Leč vyskytuje se přece, a stihl i literáta českého, činného na poli belletrie i žurnalistiky od let sedmdesátých až do dnů právě minulých, Václava Matyáše, spisovatelským jménem Lipovského.

Literát tento, snad vlastní vinou, ač-li skromnou, nevtíravou povahu lze zváti zaviněním, byl i v dlouholetém působišti svém v Mladé Boleslavi, jako zjev literární, pro veřejnost, pokud inteligenci reprezentuje, veličinou zcela neznámou. Jméno Lipovského, pokud vůbec se vyslovovalo, značilo jen redaktora krajských „Mladoboleslavských Listů“, literárně bylo prázdným zvukem nebo nanejvýš matnou vzpomínkou.

A přece byl Lipovský v letech svého květu hojně a s oblibou čteným povídkářem historickým (náměty své bral nejraději ze slavné doby Táboritů neb z truchlé doby pobělohorské) i vypravovatelem prostonárodním a posléze i spisovatelem lidových her divadelních.

Samostatných článků a prací belletristických sepsal Lipovský více než osmdesát. O činnosti jeho žurnalistické, neboť byl povoláním svým žurnalistou, nelze nám vysloviti ani přibližně výstižného výpočtu, ježto články novinářské se pouze ve Francii a Rusku, nikoli však u nás, podepisují autorem. Podotýkáme jen, že Lipovský byl v redakcích listů politických od r. 1881 až do roku 1903, tedy téměř čtvrt století.

Existenci českého „pouzespisovatele“ neb žurnalisty nelze nikterak nazvati sybaritskou, a co se vavřínů týče, roste jich po zemích koruny

české po čertech málo. O státních neb zemských pensích pro zasloužilé literáty, jako děje se v Norsku, se snad ani fantasií nějakého českého Vernea dosud nezazdalo. Trud, bída, zapomenutí bývá údělem těch, kteří plní „ideální požadavky“ českého národa.

Posíláme těchto několik řádků za zvěčnělým bojovníkem na horké půdě svého stále ohrožovaného rozvoje intelektuálního jen malou splátkou dlužného uznání.

Václav Matyáš narodil se r. 1838 na Dudově, na Bechyňsku, z rodičů chudých, živících se přívoznictvím a plavectvím na řece Lužnici. Byl z četné rodiny, vzbudil však asi nadáním svým pozornost učitele, neb snad kněze ve škole. Rodiče odhodlali se syna dáti na studie do gymnasia jindřichohradeckého. Zde žil Václav Matyáš život nuzného studenta, protloukal se, jak mohl. Studoval však s prospěchem velmi dobrým. V Jindřichovu Hradci dostalo se mu uvědomění národního. Vyprávěl někdy, jak pomstil urážku české národnosti cizákem spáchanou. Byl totiž v Jindřichovu Hradci německý důstojník, jenž na potupu českých snah vlasteneckých dal dvěma svým psům jména Přemysl a Libuše. Student Matyáš opatřil si jed a zahubil oba důstojnické čtvernožce kusy otráveného masa.

Když Václav Matyáš absolvoval gymnasium, tehdy ještě šestitřídní, bylo o dobrou radu zle. Ku dalšímu studiu nebylo peněz a snad ani chuti. Rodina jeho vystěhovala se celá do Ameriky a zůstavila Václava v Čechách. Proč ji do zámoří nenásledoval, není známo.

Ještě před koncem školního roku zavítala do Jindřichova Hradce divadelní společnost Čížkova. Snad puzen zálibou k divadlu, snad proto, že nebylo jiné vyhlídky na existenci, vstoupil Václav Matyáš k této divadelní společnosti a přijal jméno Lipovský. Byl přijat za napovědu a byl jím též u společnosti Kramuelovy, k níž později přešel. Ve dvacátém roce odveden byl na osm let vojsku. Pluk, do něhož byl vřaděn, přeložen byl brzy po té do Uher. Roku 1859 zúčastnil se Lipovský polního tažení do Itálie. Zda boje u Solferina byl účastníkem, nelze tvrditi ani popříti. Vyprávěl žertovně, že u Solferina viděl, jací výtečníci jsme v běhu. Vrátil se s plukem do Uher a vytrval tu, až r. 1864 vřaděn byv do rezervy, propuštěn byl prozatím od vojska s hodností šikovatele.

Již jako napověda a ještě více při vojenském stavu pokoušel se Lipovský na poli belletrie. Leč teprve r. 1864 uveřejněn byl první duševní plod jeho v týdeníku „Tábor“, a sice historická povídka Tábor r. 1633.

Ihned po propuštění svém z vojska v listopadu 1864 přijat byl zase ku společnosti Čížkově za napovědu. Zde seznámil a spřátelil se s Jos. Šmahou. Roku 1866 vstoupil Lipovský ve sňatek s herečkou Marií Holubovou, a oba manželé vedli život kočujících herců. Lipovský hrával charakterní úlohy a procestoval se ženou Čechy a Moravu ve společnostech Štanderově, Svobodově, Kramuelově, Knížkové. R. 1876 opustil dráhu kočujícího herce a byl až do r. 1882 napovědou u prozatímního zemského divadla českého v Praze, byl však nucen vzdáti se tohoto místa pro chorobu hrtanu. Roku 1881 vstoupil do redakce

„Pražského denníku“, jenž za řízení Lipovského byl poprvé a naposled konfiskován. R. 1882 vstoupil do redakce „Pokroku“, při němž setrval až do r. 1887. Roku tohoto, dostav v Praze výpověď, přesídlil do Mladé Boleslavi, kdež převzal řízení „Jizerana“. Rozhlédnuv se po kraji a získav si oblíbenosti svou žurnalistickou zdatností, založil Lipovský v r. 1899 v Ml. Boleslavi samostatný krajský list „Boleslavana“, jehož titul při odevzdávání listu v majetek kněhtiskáře Zvikla změněn byl v „Mladoboleslavské Listy“.

V Ml. Boleslavi oženil se Lipovský po druhé, neboť první manželka jeho, s níž již od r. 1875 společně nežil, zatím zemřela. Z druhé manželky narodil se Lipovskému syn, jenž dnešního dne je chovancem pražské konservatoře. Lipovský zemřel v Ml. Boleslavi dne 17. prosince 1903 na úbytě, dovršiv 65 let.

Život Lipovského byl, jak z předcházejícího vidno, dosti pohnutý. Spisovatelský talent jeho měl dosti příležitosti nasbírat celou náplň dojmů ze skutečného života i z výtvorů autorů jiných, zejména divadelních.

A vsutku, tvorba Lipovského vyznačuje se pestrými, byť i ne právě originelními náměty, střízlivým rozhledem životním, jasnými logickými vývody. Sloh jeho prací je lehký, nenucený, třeba ne vysoce poetický. Nedostatek prázdne ku soustavnému, uměleckému prohlubování zavinil asi, že talent Lipovského uvázl v nižších sférách tvorby literární neb alespoň v okruhu spíše obratnosti a rutiny než uměleckosti.

Ale jednu přednost mají spisy Lipovského. Věděl vždy, co chtěl, chtěl vždy dobré, zušlechťující ducha a měl snahu čtenářstvu to nejlepší ze sebe podati. Nebylo by spravedливо význam Lipovského jako povídkaře lidového podceňovati, neboť nebylo to kramářské, jarmareční zboží, které odběratelstvu podával, leč zdravá, silící potrava duševní. Tendence prací jeho byla vzdělávací, jak v ohledu mravním, tak i v národnostním. Zejména povídky jeho historické přispěly, jsouce hojně čteny, značně ku poznání dějin českých ve století patnáctém a sedmnáctém, a zasely svou dobou mnohé dobré semě do myslí mladých a vnímavých.

Divadelní hry Lipovského provozovány byly na divadlech předměstských i ochotnických a pobavily dobře a ušlechtilé obecnstvo. Aspirací uměleckých ovšem také neměly a originalitou nevynikaly.

Co se zevnějšku a povahy Lipovského týče, byl postavy vysoké, hubený. Po odchodu svém od divadelních prken nosil knír a podržel svou vlající rusou kšticí. Dle svědectví současníků měl v profilu jakousi podobu s básníkem Schillerem.

Povaha Lipovského byla sanguinická, v mládí i při vrozené skromnosti překypující, měkká. Ve strádání a trampotách kočujícího života hereckého i nešťastného svého manželství prvního utápěl někdy hoře své a životní desilluse v alkoholu. Jakmile však opustil dráhu hereckou, nikdy více neoddával se nemírnostem v požívání líhových nápojů.

V obcování společenském byl Lipovský skromný, ochotný a úslužný. Nikdy nemluvíval, nejsa k tomu vybidnut, o sobě neb svých dilech literárních. Josef Šmaha, druh jeho s počátku dráhy herecké, píše o něm: „Lipovský byl veselý, příjemný muž, snášel se výborně se svými kollegy, byl jedním z těch, kteří nepěstovali se zálibou intriky.“

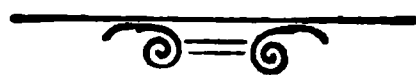
Těch neznal. Jediným jeho potěšením bylo, zasedl-li ku sklenici piva a mohl-li hovořiti, smáti se, žertovati. Jiných rozkoší než tu sklenku piva muž ten nepoznal. A vypil-li víc, smál se a smál a zapomínal na trampoty, na nepříjemnosti hereckého kočujícího stavu. Zanášel se též psaním a s takovým zdarem, že Neruda, s kterým jsem sedával v kavárně proti Uršulinkám, mluvě o Lipovském, chválil neobyčejné nadání jeho novelistické, mluvil s velkým nadšením o jeho historických povídkách.“

Jako politik byl Lipovský smýšlení radikálního, ač mimo pérem se osobně jinak boje politického nesúčastnil. Ale radikalismus jeho nezaslepoval ho ku chybám ve vlastním našem hospodářství národním, a tvrdil vždy, že řešení otázek materiálních předcházeti má tak zvanou vysokou politiku. Byl až do své smrti osobním cítělem Riegrovým, ač byl politickým jeho odpůrcem.

Jako v literatuře, tak i v politice byl Lipovský idealistou, romantikem a nedovedl praktické a rozumné názory své hospodářské vtělit v soustavu a vzdělati své čtenářstvo. Leč snaha jeho prýštila z lásky k národu, byla nezištná. Jako většina literátů českých zemřel Lipovský chud a zanechal rodinu nezaopatřenou po sobě.

K závěrku přidáváme výčet belletristických prací V. M. Lipovského, chronologický, jak jsme jej v jeho vlastních zápiscích našli: Tábor r. 1633 (povídka) uveř. v týdeníku „Tábor“ r. 1864; Hrad Dobrovice (pov.) v témže l. r. 1865; Vězení králové (p.) v t. l. r. 1865; Tábořské poupátko (p.) v t. l. r. 1869; Tábor a Praha (p.) v t. l. r. 1866; Plzeň r. 1639 (pov.) v „Českém Lvu“ v Plzni r. 1870; Dívka z Podskalí (divadelní hra) v Pospíšilově Divad. bibliotéce r. 1871; Vyškovský žid (d. h.) v Posp. Div. bibl. 1873; Mlynářova dceruška (p.) samostatně u Vaňka a Šperlína v Kroměříži r. 1871; Marnotratný syn (div. hra) Posp. Div. bibl. r. 1872; Poslední Sirotek (p.) „Obrazy života“ r. 1872; Bodrý venkovan (d. h.) Posp. Div. bibl. r. 1874; Poštmistřova Nettinka (pov.) „Šotek“, příloha „Obrazů života“, r. 1872; Roháč z Dubé (p.) „Tábor“, příloha „Českého Jihu“, r. 1872, vyšla též v samostatném vydání; Prokop Veliký (p.) „Obrazy života“ r. 1873, též jako kniha o sobě; Poslední bašta Siona českého (p.) „Tábor“ r. 1873, též v Bartlově „Besídce zábavy a poučení“; Statek v Habří (p.) Ottova laciná knihovna r. 1874; Bílá Hora (p.) v „Obrazech života“ r. 1874; Vejminkář (p.) Ottův Slovanský kalendář r. 1880; Služebnice své paní (d. h.) Posp. Div. bibl. r. 1875; Horník a jeho milá (pov.) „Horymír“ v Příbrami r. 1875; Na pazderně (p.) v „Obrazech života“ r. 1875; Husité (p.) dva díly, v „Táboře“ r. 1875 a 1876; Tvrdá hlava (p.) Tumův kalendář „Praha“ r. 1876; Nerovný sňatek (p.) „Tábor“ r. 1876; Pražský obrázek (p.) „Tábor“ r. 1876; Bratři dědicové (p.) „Slavia“, rom. bibl. v Praze r. 1877; Na Zvíkově (p.) ve Stýblově kalendáři na rok 1878 a v „Domácím příteli“ 1883 pod názvem Lesní vila; Schovanka (p.) „Světobor“ r. 1878; Z dob hrůzy (p.) „Tábor“ r. 1877, též v „Zábavn. listech“ r. 1879 pod názvem V ssutinách; Dies irae (p.) „Slavia“ v Praze r. 1878; Vodníková tuň (p.) „Světobor“ r. 1879; Před bitvou (p.) „Tábor“ r. 1878 a „Záb. listy“ r. 1880 pod názvem Předtucha smrti;

Starý herec (p.) v „České Včele“ r. 1879; Smrt Karla IV. (p.) „Záb. listy“ r. 1879; Soud lidu (p.) Ottův Slov. kal. na r. 1882; Dáblovo dobrodružství (p.) „Tábor“ r. 1879, též v Posp. kalendáři na r. 1881 pod názvem Svatba na černé skále; Na Přimdě (p.) v Stýblově kal. na rok 1880; Svatoplukovo pokání (p.) v Stýblově kal. na r. 1880; Sirotkové v pralese (p.) v Pospíšil. „Zábavách pro mládež“ r. 1880; Boží bojovník (p.) „Záb. listy“ r. 1880; Malý dráteník (p.) v Pospíš. „Záb. pro mládež“ r. 1880; Zkáza Jerusalema (p.) v Posp. „Záb. pro mládež“ r. 1881; Prodaná nevěsta (p.) ve Stýblově kalendáři „Česko-moravský posel“ na rok 1881; Pisák páně Lichtenburkův (p.) ve Stýbl. kalendáři koruny české na rok 1881; Lesní samota (p.) v Pospíšil. „Záb. pro mládež“ r. 1881; Židovka (p.) v „Záb. listech“ r. 1881; Mikuláš z Potenštejna (p.) v Posp. „Záb. pro mládež“ r. 1882; He-recké historky v „Palečku“ r. 1881 č. 1., 2., 6., 7., 13., 15., 16.; Železná koruna (p.) „Záb. listy“ r. 1881; Na Ostromeči (p.) „Domácí přítel“ r. 1881; Oběť (p.) „Pražský Denník“ r. 1881; Křižáci (p.) „Dom. přítel“ r. 1881; V ševcovské dílně (p.) „Praž. Denník“ r. 1881; Na samotě (p.) „Praž. Denník“ r. 1881; Povídka o věrném přátelství Karla a Jiří (p.) „Záb. listy“ r. 1883; Poslední naděje (p.) „Domácí přítel“ r. 1882; Starý výměnkář (p.) „Dom. přítel“ r. 1883; Mnichova kletba (p.) „Praž. Denník“ r. 1882; Na Levém Hradci (p.) v „České Besídce“ r. 1883; Sirotek (p.) „Praž. Denník“ r. 1882; Synové Bořivojovi (p.) Hynkův Pražský kalendář na rok 1884; Nehoda pana Šukálka (p.) „Praž. Denník“ r. 1882; Vesnický hoch (p.) v Pospíšil. „Záb. pro mládež“ r. 1883; Na Křivoklátě (p.) Pospíšilův kalendář na r. 1884; Kralevič Václav (p.) „Záb. listy“ r. 1884; V litomyšlském klášteře (p.) „Záb. listy“ r. 1884; Láska synovská (p.) v Pospíšil. „Záb. pro mládež“ r. 1884; Sestry sokyně (p.) „Dom. přítel“ r. 1883; Komorník Rudolfa II. (p.) „Dom. přítel“ r. 1884; Chudoba cti netratí (p.) v „České Besídce“ r. 1883; Nepožehnaný sňatek (p.) Hynkův Pražský kalendář na rok 1885; Pro víru (p.) „Záb. listy“ r. 1885; Poslední pán Hodějovský (p.) Hynkův kalendář na r. 1886; Na týnské faře (p.) Pospíšilův kalendář na r. 1885; Broušený dýmant (p.) „Česká Besídka“ r. 1884; Na výměnku (p.) Pospíšilův kalendář na rok 1885; Slepčova schovanka (p.) Pospíšil. „Záb. pro mládež“ r. 1885; Starý Husita (p.) „Záb. listy“ r. 1885; Samotář (p.) Pospíšilův kalendář na rok 1885; Převozníková dceruška (p.) Pospíš. kalendář na rok 1885; Dobré srdce pravý skvost (p.) Pospíš. „Záb. pro mládež“ r. 1885; Korunovace krále Vratislava (p.) Stýblův kalendář na rok 1887; Oroděj za nás, sv. Václave! (p.) Pospíš. kalendář na rok 1887; Odrodilec (p.) tamže; Praha v okovech (p.) tamže; Kralovrah (p.) Posp. kalendář na rok 1889; Mladá Boleslav r. 1624 (p.) „Záb. listy“ r. 1890; Na Michalovicích (p.) kalendář kraje mladoboleslavského na rok 1890.

... -

BANDERISTA

Z KRESEB MIKULÁŠE ALEŠE.

ING. ST. VRATISLAV TEYSSLER:

O potopách.

DLE „OCÉAN DES ANCIENS“ OD MOREAU DE JONNÈS-A.

Kolik bylo potop? To nám praví tři staré nauky o stvoření světa. Jest to nauka Hindů, Číňanů a Hebreů. Všecka tato učení zmiňují se nám o třech povodních či potopách. Rovněž geologie dokazuje, že v různých dobách více méně vzdálených bylo více povodní, které následovaly po oné prvé, všeobecné potopě. Mramorové desky z Paru, Abydu, Beresu a j., které se až do našich dob zachovaly, potvrzují náhled, že národové prvních dob lidských uchovávali vzpomínku na veliké potopy, které zpusťovaly tenkrát zalidněné krajiny. Všecky tyto částečné zátopy mají za příčinu u všech národů pohněvání bohů a potrestání zkaženého lidstva. Nejstarší zmínka o potopě zachovala se u Hindů, a tedy pokládáme potopu tu za první, a všecky následující potopy byly jen jaksi nápodobením této veliké světové potopy, a připisován jim veskrze význam msty božstva.

Všecky potopy možno takto rozdělit:

a) Potopa Hindů, dle pramenů nejstarší potopa, která předcházela všecky ostatní. Annály Hindů vypravují, že lidský rod byl stále zkaženějším; i rozhodl se Višňu, bůh nebes, lidstvo potrestati. Jediný kníže, Satyavratra, měl býti uchráněn potopy. Višňu se mu zjevil v podobě ryby a pravil: V sedmi dnech přijde veliká zátopa, která zničí všecky tvory, neboť mne velice zarmoutili. Ty však v lodi pevně stavěné ujdeš záhubě. Vezmi v archu svoji ženu i svých sedm synů s jejich ženami, vezmi pár od každého zvířete, semena a vypluj po vodě. Uvidíš boha tváří v tvář, a dána ti bude odpověď na veškeré otázky. Promluviv tato slova, zmizel.

Po sedmi dnech vyvalil se ocean ze svých břehů, a země zatopena velikými lijáky. Satyavratra spatřil velkou loď, která se na vodě blížila. Jsa ve všem poslušen rozkazů Višňových, vstoupil tam i s družinou. Když potopa přestala, učinil Višňu Satyavratru sedmým Menu.

b) Potopa Chaldejců, jež se stala za vlády Xiruthra, desátého z jich králů.

Xiruthros, tak píší chaldejští historikové, dosedl na trůn Ardatův, a tu se mu zjevil Chronos ve snu, a děl mu následující slova:

Veliká je zkaženost lidstva. Nechť všichni tvorové zhynou ve vlnách. Jen ty, a tvá rodina máte býti vyjmuti. Sebeř písma, jež jednají o počátku, průběhu a konci všech věcí a zahrab je pod zdmi města slunce, jež sluje Sisparis. Pak sestroj loď dlouhou 5 stadií a širokou 2 stadie. V té se zavři se svou rodinou a ponech se vlnám vod.

Probudiv se Xiruthros, vykonal rozkaz Chronův a, když sehnal zvířata v párech, vstoupil do archy. Nastala potopa. Když dokonán boží trest, vypustil Xiruthros několik ptáků, kteří, nenašedše místa, kde by odpočali, vrátili se zpět do lodi. Vypuštění byvše po druhé, vrátili se s bahnem na nohou a listovím v zobáku. Po třetí však se již vůbec nevrátili, i vyšel Xiruthros z archy a děkoval bohům.

c) Potopa hierapolská, ličená Lucianem.

Národ starý byl strašlivě za své hříchy potrestán. Nesmírné spousty vod řinuly se s nebes, zemské nádrže naplnily se vodou, řeky vystoupily ze svých ložisek, moře se vzedmula, a celá země byla zatopena, vyjma Deukaliona, jenž našel milost u Boha. Vešel do archy a za ním zvířata v párech. Archa plula tak dlouho, až se náhle u Hierapolis rozevřela nesmírná propast, do níž sřítilo se všechno vodstvo potopy.

d) Potopa Hebreů.

Mnozí učenci se domnívají, že zátopa tato je totožná s hierapolskou, jiní ztotožňují ji s Xiruthrovou potopou. Dle historika Beresa není Noah nikdo jiný než chaldejský Noa.

Jak se ale dle všeho zdá, je jedna potopa opsána dle druhé, přičemž potopa Hindů je originálem. Mimo to byly jiné potopy ještě:

Povodeň Samothracie. Černé moře bylo kdysi uzavřeno jako velké jezero. Ale nemohouc pojmouti více vodstva velikých řek, do něho se vlévajících, vzedmulo se, přetévalo přes pobřeží dravě do rovin asijských a utvořilo to, co zoveme nyní Propontis. Tato potopa zatopila velkou část Samothracie.

Ogygijská potopa:

V Boiotii nastalá potopa připisuje se převodnění jezera Kopaiského.

Sv. Augustin, zmiňuje se o báji, která tuto povodeň činí pozoruhodnější proto, poněvadž věda astronomie neposkytuje žádných dokladů k tomuto tvrzení. Sv. Augustin totiž tvrdí, že Venuše změnila svou barvu, tvar i směr své dráhy.

Potopa Deukaliona.

Tato potopa zpustošila hlavně roviny Thessalie. Herodot praví, že Thessalie byla v pradobě pouze nesmírným jezerem, když však Neptun řece, zvané Peneus, vykázal dráhu mezi Ossou a Olympem, zmizely spousty vod. Deukalion a Pyrrha byli rodiči nového lidstva v této zemi.

Konečně měli též Číňané svoji potopu, za vlády Peyruna, a rovněž u obyvatelův Ameriky zachovává se vzpomínka na pradávnu potopu, která se u nich zove: „velká voda aplašská“. Celkem znějí tyto zprávy o potopě stejně, jen jména jsou různá. I zdá se, že by Deukalion v Thessalii, Noe u Hebreů a u Chaldeů Xiruthros, jakož i hindský Satyavratra byli úplně stejná osoba, jevíci se v pověstech jen pod různými jmény. Na Araratu ukazují pastýři kus archy Noemovy. V údolí Arax, tamnější obyvatelé vypravují o vrchu Culpé, že tam našel Noe první sůl a první kmen vinný, který vzal s sebou a zasadil ve své zemi.

Uvážíme-li vše kolkolem, připadá nám mimoděk otázka, kdy a kde vlastně potopa byla, co bylo její příčinou atd. Svrchu bylo pojednáno o několika potopách, avšak to jsou mythologické zkazky, kterým můžeme, ale nemusíme věřit.

V přední řadě se nám jedná o to, zasáhla-li potopa skutečně celý, dnes známý svět, nebo jen jeho část.

Celý svět nezasáhla potopa. Důkaz dali egyptští kněží, kteří vyprávěli Solonovi, že ještě před Deukalionem vyskytaly se zátopy v Asii dosti zhusta, do Egypta ale, že zátopy ty nedosáhly, a proto prý byly zachovány annály egyptských kněží. Mahomed do svého náboženství přejal pověst o potopě od Židů. Zoroaster učil, že svět potopen nebyl. Perský dějepisec Ibn-Šahna potvrzuje ve svém spise rovněž potopu celého světa. Prý za času krále iranského Temura byla veliká potopa v západní Asii, která zasáhla až do Armenie.

Moreau de Jonnés ve svém spise „Océan des anciens“ podává velikolepou myšlenkou, která nám snad dostatečně osvětlí původ té velké potopy.

Jeho náhled je asi tento:

Rusko, jak se nám nyní jeví, ohraničené Uralem, Ledovým a Baltickým mořem, bylo v pradávných dobách, asi před 5000 lety, velikou proláklinou, naplněnou vodou, tedy jakýmsi oceánem, t. zv. skytickým. Sekulárním pohybem vrstev zemských, zdvihalo se dno této velké nádržky vodní. Nejjižnější konec tohoto oceánu skytického nezdvihal se rovnoměrně se dnem ostatního celku, což bylo následkem sopečné povahy dna tohoto zálivu, dnešního Černého moře. I stalo se, že konečně dno bývalého oceánu skytického ocitlo se výše, než dno jeho jižního cípu, a následkem toho přelily se vody z nádržky vyšší do hlubší, což se stalo původem velké katastrofy v krajinách, od moře Černého na jih položených. Černé moře nemohlo pojmouti všechny vody, následkem toho přelilo se přes své břehy. Ohromný tlak vod těch prolomil hráz, dělicí moře Černé od Středozemního, čímž vznikly dnešní Dardanelly.

Prohlédneme-li ještě jednou výše uvedené potopy, seznáme, že všechny udály se v bezprostřední blízkosti Černého moře. Noe přistál na Araratu, Xiruthros u města Sisparis atd.

Argové, kteří zalidnili břehy Gangu a Držummy, přišli prý do Indie od severozápadu, a tedy jejich pověst o potopě souvisí s jejich znalostí Černého moře. V islandské Eddě čteme, že Odin přišel se svou družinou od moře Černého k Baltu. Cadarn přivedl Cimry (snad Cimbry?) do Britannie z krajiny Haff, ležící tam co teď Cañhrad.

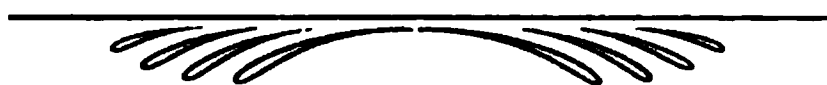
Že také část oceánu skytického přelila se na sever, dokazují náhle zmizevší s povrchu zemského mamuti, jejichž kosti, ba i celá těla byla nalezena v ledu při ústí řeky Obu a jiných velikých severních řek.

Že od severu ona veliká potopa přišla, dokazují dějepisci. Staří dějepisci praví totiž, že moře Azovské je matkou moře Černého. Jest tedy Azovské moře zbytečkem onoho velikého skytického oceánu? Rozhodně, neboť jinak si to spojení moře Azovského s Černým vysvětliti nemůžeme. Hesiod praví, že Pontus Euxinus (Černé moře) měl za otce Oceana.

Můžeme tedy říci, že byla jedna veliká potopa, které však již musilo předcházeti několik potop geologických. Za časů Herodota, toulali se po dně bývalého oceánu různí národové kočovní, a okolo

narození Kristova putovaly tamtudy karavany, kudy před věky jejich praotcové jezdili po lodích.

Můžeme mít také naději, že následkem sopečné povahy dna Černého moře, vynoří se třeba právě před Bosporem tak veliký ostrov, že Bosporus uzavře buď dočasně nebo i na věky, čímž snad bude jevit se marným usilování Ruska o přístup k Černému moři. Následek toho by byl ten, že vody náhle by se vzedmuly a zaplavily města nejblíže Bosporu ležící. Nejdřív postižena byla by Cařihrad a Skutari, pak ostatní města, a historie by měla o vypravování o nové potopě více.

A. SOVA:

O příchodu krále.

I. ODDÍL MALÉ TRILOGIE.

PŘIPSÁNO J. S. MACHAROVĚ.

Před vchodem do nádvoří hradu. Dvořané a lid očekávají nového krále. Hry a zpěv právě ustanou. Krásné ženy na stupňovité estrádě. Na dlažbě vadrnou poházené květiny. Zástupy různých národů, ve skupinách oddělené prou se vášnivě o vykázaná místa. V popředí sázejí muži, kam obrátí se po příchodu králově politická korouhvička. Dolů s nádvoří točité schody k hlubokému parku se zrcadlením vod kdesi v daleku. Smuteční vrby, cypřiše v silhouettách. Dálky...

Hlas I.

Chcem' vidět krále.

Hlas II.

Ticho . . .

Hlas III.

Zvláštní muž.

Je stepilý, pohybů vybraných,
podivín trochu . . . Trochu demagog
a trochu průkopník a trochu genij,
jenž vyžil život jako umění.
Říkají proto: příliš rychle žil . . .

Jiný hlas.

To chválím si. Nuž líp, že vybouřen.
Že vzdálen piklům dvorním, lichotkám,
že poblíž lidí dlouhé roky žil,
záruku skýtá vlády rozumné.

Hlas II.

Byl vždycky sám jen se svým lékařem . . .
Ten lékař, nevím, možno, *lékař duše*,
jej na všech cestách světem provázel . . .

Matka (k děcku).

Ať voláš slávu!

Děcko.

Sláva!

Matka.

Ještě ne . . .

(K sousedce.)

Já myslím, sousedko: muž ctihodný,
když vybouřil se, v klidu ponechá
měšťanské naše dcerky. Užil dost,
jak vypráví se. Divná pověst jde . . .

Sousedka.

Mně, paní, vhod by tuze nebylo,
kdyby si našich dcerek nevšímal.
Tak roztomilými jsou, jako ty
z dalekých končin, odkud přichází.
Řeč králova jim jako mateřská,
tak vzdělanými jsou. A u dvora
dovedou jistě zdobit tabule.
Ba tu a tam se ještě přimluvit
za to, co hloupí muži zkazili . . .
Jak říkám . . .

Materialista, chudšas.

Nevím, nevím . . . Hostiny?

To nerad slyším, jsou-li beze mne . . .
Můj rozum bývá časem v pořádku,
leč nikdy, co svět stojí, žaludek . . .
Jsem ten, jenž zpívá píseň tisíců:
žít bezpečně a teple při zemi,
ukojit žaludek svůj, děti svých,
ctít zákony těch, kteří štedří jsou,
ctít esthetiku těch, kdož umění
řadami drobných štěstí obmění,
za překvapení darů pozemských,
za zmnožení a sílu požitků,
za přesycení, zpití, vyžití . . .
To ideál můj příštích králů je . . .
Snad bude takovým, když užil dost . . .

Muž starosvětský.

Snad užil dost. To dobře neví se.

Je jisto, po úmrtí králově
přichází z ciziny, syn, cizinec . . .
Jej nikdo nezná, nikdo nezřel jej . . .
Ved' život bouřný, volný, posměšný
všem řádům, jak je starý otec ctíl . . .
Krev zkažená, tak otec často děl,
snů revolučních, smutných kvašení,
podkopů tajných, zavržená krev, —

krev proklatá, — teď na trůn usedá . . .
 Bůh milostiv nám buď . . .

Ironický.

Bůh milostiv
 především těm, jež nechá pověšet
 na první stromy valů zámeckých.
 Vy, sousede, vy buďte pozorným.
 Pro převrat násilný on vyrostl prý,
 svobodný zednář. V jurském sdružení
 prý sedával, jak mstivý společník.
 Tak dobře ví, co koho tlačí kde . . .

Heroldi (troubí).

Nuž, rozestup . . . Zde dámy vznešené . . .
 A s estrády ti, kdož tam nepatří . . .

Hlas I.

Nepatří, patří . . . Dneska užříte,
 než přijde noc, vy všichni lidé zde,
že rovni budete, neb nový král
 chce rovnost, svobodu a bratrství . . .

Muž ironický.

Chce rovnost, he, he, he . . . a mně se zdá,
 spíš doba vhodnou je klást podkopy . . .

Politik I. (k druhému politiku).

Nejasno všecko . . . *Je prý nábožným.*
 To pravdou-li, je doba příhodná
 pod heslem *náboženství*, nemyslíte,
 do dvacátého věku vpašovat
 náš ochočený, dobrý nárůdek?
 Sám již se stydím za ten lví náš řev,
 (týž kurs jsem navštěvoval jako vy),
 ba čekám často, že se musí zdát:
 To nejsou lvi, to břichomluvci jsou
 s tisíci řvoucími kams v prázdno lvy —
 (vám řeknu vše, jste téhož kursu žák).
 A stále pašovat svůj nárůdek?
 To je tak nepříjemný kontraband.
 V před nemůžem' s ním, *spíše stále v zad.*
 Však řekneme-li: národ pobožný,
 tož víc to bude králi lahodit,
 než řekneme-li: *národ vůle své*
a svého práva . . . Chcem' . . .

Politik II.

I to to to . . .

Nemluvte nahlas . . . ať nás neslyší,
 kdož za námi jdou . . . Jistá umírněnost
 slov vašich moudrý věští výsledek . . .
 Nápadné množství kněží nejvyšších
 jsem viděl procházeti branami.

Tož líp by bylo k nim se připojit
 a neztratiti *nové posice*.
 Hned při příchodu slavně zahřmíme:
 Nábožný národ vítá Zbožného . . .
 To ví se: při tom starých tknem' se křivd.
 I promlčených, ale platných práv.
Dnes možno starý obnoviti stát
jen na základě čistě pobožném . . .

Politik I.

Sečkejte jenom chvíli. Chvíli jen . . .
 Jsou oprášeny skvosty? Koruna? . . .
 Minulost ve mně hrozně bouří se,
 ač návrh dal jsem . . . Bojím se, že lev
 se ve mně nikdy víc již nestiší . . .
 Snad ozve se při prvním přípítku
 na hostině tam v arcibiskupství,
 snad ještě dřív . . . Pak kněži nejvyšší
 by mohli pohoršení odejít . . .
 To nových rozvratů by nastal den
 a pro národ rozhodně tragický.
 Ostatně . . . zní to snad jak vytáčka:
Při jakobínské loni slavnosti
já slavil jsem, jak víte, kacíře,
horoucí vírou v klatbu daného.

(Omluvně.)

My tenkrát všichni totiž slavili.
 Neb národ, jak již víte, slaví rád
 ať to či ono, jen když slavit smí.
 To vzpruhou je mu. Bídy kořením.
 Nají se, vykřičí i napije.
 Já . . . víte . . . v klatbě na biskupství jsem . . .

(Důvěrněji a rozhodně.)

Vy jděte vyjednávat. Váš lví řev
 je melodický. Má víc odstínů,
 jež možno smírným vlivům přičísti.
 Jste politikem vyhráněným již:
vše vyložit si možno jinak též.
Neb aspoň trochu jinak . . . Řeči zdar
 ve vašich ústech vzrost' na fenomen!
 Jste předurčen, muž činu jediný . . .
 (Tlačí se davem se vzájemnými poklonami.)

Pořadatel průvodu.

Nerušit pořádek! Stát! Tiše stát!

Politik I.

Jdem' s poselstvím.

Politik II.

Jsme lidu zástupci.

Jdem' krále z vůle lidu pozdravit.

Politik I.

Ve jménu božím . . . S panem biskupem . . .

Pořadatel I.

Stát! Nemožno!

Pořadatel II.

(poznáváje poslance).

Pan Jo Jo, poslanec.

Pořadatel I.

(ochotněji).

Tož v pravo pod estrádu . . . Výminkou
pustiti nutno . . . prosím, pánové . . .

Teď čestná stráž nechť řetěz uzavře . . .

Muž s rukama oráče.

Už od včerejška, synu, tlačím se,
leč nemožno se nikam dotlačit.

A ti zde, kam jen chtějí, mohou jít . . .

Student.

Za chvíli, otče, bude tady král.

Oráč.

Co myslíš, synu: měl bych přiskočit
ku kočáru? Snad bude ze zlata?

Snad osmispřež? A postroj bude hrát!

Co myslíš, abych zdvihl ruce své

a vzkřikl: Ruce upracované

hold vzdávají . . . *Snad něco na daních
nám jeho výsost ráčí sleviti? . . .*

Student.

Utiš se, otče . . . Zdá se, králové
se změni též. Je všecko změněno,
duch, smysl všeho, vztahy k dnešním dnům
i k věčnosti. Je nutno k poměrům
se přizpůsobit: *Oni pro svůj lid,
ne lidstvo pro ně, jak dřív, myslili.*

Duchové velcí krále pohání

řešiti tisíc velkých problémů.

Moderní dobu v brzku vyvrší

i moderní a v pravdě lidský král.

Doufejme, věrme, otče.

Oráč.

Pravda-li?

Zda možno věřit?

Student.

Věřím v člověka,
jenž schopen obrození, vzestupu . . .

Oráč.

Možno-li věřit?

Znuděný divák.

Dlouho nejde král.

Don Juan.

Však veselo . . . Tak nikdy nebylo
tu tolik nakupených avantur
v tom unuděném, fádním podhradí.
Co je to? — jenom kývnu — masky tu
záhadných, krásných ženštin neznámých.
Oh, mají tady, zdá se, milence
v skupinách vojska, kněží, hodnostů? . . .
Co do krále jim? — Vezmu nejkrasší.
Zde.

(Důvěrně.)

Nejkrásnější ze všech v světě žen!
Oh, Floribello! Ne? Ó, krásná Lauro!
Že uhádl jsem jméno?

Krásná žena
(smějíc se, šeptem).

Pane, ne.

Mé jméno mnohem, mnohem krásnější . . .

Don Juan

(galantně).

Chci, bys je řekla. — A pak umřít chci.

(Smějí se.)

Krásná žena.

Tys zajímavý. Ale . . . přijde král . . .

Don Juan.

Tož pod záštitou loktů dovedem'
se ještě kamsi dále protlačit?!
Jen stačí-li ti pro dnes průvod můj?

Krásná žena.

Dle toho, jakým kavalírem jsi.

Don Juan.

Jsem kavalírem.

(Cinkne o kapsu.)

Nutno více říci?

Nuž pojď.

(Odcházejí. Posměšně.)

Don Juana zná čestná stráž . . .

Dělník z poslední čtvrti.

To všecko krásný průběh zdá se mít.
Mně se to líbí. Dobře, že jsem pil
pár skleniček na lačný žaludek.
Jsem gentleman. Když chci. Když můj je den.
Možná: tu někde naše Lída je,
má dcera . . . Jen to vědět, sbil bych ji.
Já sváteční vzal šat. A červený
jsem Lídin šátek na krk uvázal.
Jsem gentleman dnes. Chci. A můj je den,
ač bez výdělku . . . Cihly na stavbu

dnes vozí zatím hloupý, starý Čáp.
 Dnes tedy uvidím, jak nový král
 se asi ve své řeči zachová:
zda dá-li, nebo pouze přislíbí . . .
 Jsem zvědav tak, že den už zahálím
 a čekám na to příští království:
Zda dá-li hned, či pouze přislíbí?
 A přislíbí-li jen, tož nešťastným
 být může někdo dnes . . . A království
 já nevěštím dlouhého trvání . . .
 Na slámě spát a starat se a dřít,
 na tolik pohřbů chodit přátel svých,
 žaludek neumět si opatřit,
 daň platit, ale nesmět hlasu mít,
 ba nemít ani hadru poctivého,
 svých holek nahá těla nezakrýt . . .

Skeptický

(klepe mu na rameno).

Mně lhostejným je, jaký bude král . . .
 Jakým být může, zdá se jasným již.
 Je nízkým stádem, jak je známo, lid,
 kol žlabů seskupeným, svázaným,
 na řetězech, jež chřestí u země:
 co může dát král, co přislíbit?
 Snad rozdá panem, rozdá circenses . . .
 Snad myslíte vy, to že bude dost?
 A čím víc o illuse okraden,
 tím uzavře se více poddaným . . .
Nic velkého se nedá zbudovat,
nic přes věky co ční, když nechce lid . . .
Kol žlabů když lid tančí s řetězy,
jež pitvozně jen chřestí u nohou . . .
Lid krále mívá, jakým moh' jej mít . . .
Lid kdyby uměl stvořit krále své,
král nesměl by si tvořit národy . . .

Netrpělivý divák.

Nuž, kde je průvod, hudba, vojsko, král?

Ironický.

Snad nechce vítán být. A nevítá . . .

Netrpělivý divák.

Má přesně začít vše jak v divadle.

Ironický.

Snad nechce čekán být. A nečeká . . .

Žurnalista

(přiběhne a píše do zápisníku).

— — — — —
 vévoda také, šedý Balingbroke,
 markýza z Pontfleury, don Hurtado, —

většinou stará historická šlechta, —
 pak knížata: T, R a B a Z,
 pak hrabata C, V a S a G,
 radové tajní, dále: komoří,
 párové, výkvět panské sněmovny,
 markýza z Pontfleury, don Hurtado —
 ne, to už všecko, zdá se, napsal jsem.
 Velvyslanci. Zámořští diplomaté.

Ciziny souhlas vždycky přednost má.

Tam panstvo již minorum gentium, —
 vyškrtnout dlužno šlechtu pochybnou . . .

Kol zeje již však bezejmenný brak . . .

(Dopíše a)

Teď nazpět k bráně, kde stál kardinál . . .

Poslanec Jo, Jo, hle, mne předešel.

(Vzepne se přes hlavy lidu.)

Poslanec Tak, Tak ruce sepal, hle, —

teď před kardinála se postavil . . .

Hm, hm, snad obrat? Così velkého
 se zase, jak zřím, stalo beze mne?

(Mává sešitkem a mizí v zástupu.)

Heroldi (náhle zatroubí).

(Nastane utišení.)

Kancléř

(vystupuje v popředí balkonu a mávne rukou, žádaje si ticha).

Věrní a milí krále poddaní!

Král, Jeho Výsost branou severní
 vjel v okamžik ten právě do hradu . . .

Ač zcela zdráv, je příliš rozrušen.

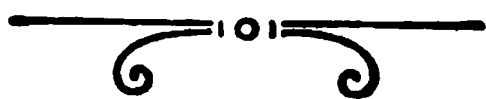
Je smuten ještě zprávou o smrti
 velkého otce slavné paměti . . .

Král, nezvyklý všem slávy projevům,
 hluboce dojat jde již z komnat svých
a přináší svůj pozdrav královský . . .

Král

(vystoupí mlčky na balkon. Stojí imposantně, bled, a za bouře potlesku a volání
 slávy blahosklonně kývá chvíli na všechny strany. Pak odchází. A zase přichází
 za pokřiku a jásotu shromážděného dole lidstva. Přichází tak nesčetněkrát, až
 naposled podpírán hofmistrem odchází do trůnního sálu.

Ticho sklamaní a vystřízlivění. Pranic se potom nestane. Lid stále ještě
 čeká, vlní se, a za zřídleho pokřiku slávy a jásotu skupina za skupinou vytrácí
 se z nádvoří . . . Ojedinělé výkřiky slávy; zdá se, muže ironického.)

Pechan, zvyklý brzy vstávat, svlékl se a ihned ulehl. Chodíval spat, pokud bylo možná, o desáté hodině a vstával o šesté, kdežto paní jeho sedávala ve svém pokojíčku, sousedícím s ložnicí, až do tří hodin. Spávala pak až do jedenácté hodiny. Tento způsob zalíbil se jí tak, že by se ho ani zřící nemohla. Těšila se na večer, kdy muž ulehl, a kdy se odebrala do svého malého kabinetu. Vždy jí bylo nevyličitelně volno, jakoby se kamení svalilo s jejích ňader. Položila se na divan a četla, nebo zasedla ke stolečku a psala dopisy. Tyto dopisy posílala známým, s kterými jí pranic nepoutalo, jen když jí odpovídali. Našla-li některého, kdo dovedl mnoho stránek popsati a široce se o všemožném rozpovídati, byla šťastna a psávala mu velice často. Obsahy jejích listů neprozrazovaly mnoho z jejích pocitů a myšlenek, naopak, spíše zakrývaly nitro a způsobovaly zmatek v názoru. Nebylo však její snahou tímto způsobem psáti. Říkávala, že má rozsáhlou korespondenci, a bylo jí rozkoší očekávati listonoše, který přinášel k nim vždy celý balík dopisů. Písmo její bylo určité, energické, a kladla řádky tak těsně k sobě, že se hořejší i dolejší obloučky a nožičky písmen zcela do sebe zamotaly. Bylo někdy těžko rozřešiti její věty. Ještě více však stěžila jasnost jejich, když dopsala a pokračovala znova na první stránce kladením řádek kolmo na první řádky, takže se pak dopis její podobal čtvercované látce.

Ještě na jednu chvíli se těšila: na procitnutí. Byla opět sama. Muž dávno byl kdesi na schůzích, obléknuv se tiše ve svém pokoji, sousedícím s ložnicí na druhé straně. Vstával tak opatrně a tichounce, že ji nikdy neprobudil. Procitla vždy klidně a vždy se potěšila, když rozeznala, že je mužova postel prázdná, a když si uvědomila, že je sama.

Byla již jedna hodina, když přijeli z Národní Besedy. Muž brzy usnul. Těžké chrápání jeho bylo slyšeti až do jejího kabinetu. Oblékla se do hedvábného županu, zasedla ke stolečku a psala dopis advokátu Řihovi, žijícímu v Kolíně, s nímž se seznámili na Alpách loňského roku. Tento člověk, jehož velké vzdělání a jemné pochopení pocitů jejích velice se jí zalíbily, vypravoval jí, že má starou, ošklivou ženu, a vychvaloval stále krásu paní Pechanové, nijak se nestydě říkati jí to do očí. Byl, zdálo se, nešťasten, a přes to, že mluvil o Haně nadšeně a že bledá, inteligentní tvář jeho vždy v její přítomnosti zahořela, nedovolil si nikdy nešetřné poznámky. I dopisy jeho byly zajímavé, ba jasně a krásně moudré, takové, které se snažily přinést paní Pechanové trochu kultury citu a vůle. K němu byla sdílnější, poněvadž mu důvěřovala a poněvadž tušila, že mnoho vytrpěl. Byl jí velice milý, a dopisovala si s ním asi dvakrát za měsíc. Popisovala mu včerejší ples, vlastně své šaty a upozorňovala jej, aby si přečetl referáty. Tuto jednoduchou látku rozvedla na osm stran a čtvercováním vlastně na šestnáct. V srdci však bylo jí smutno a těsno. Byly to dosti již jasné a známé jí pocity sklamání. Tyto pocity vznikaly znenáhla v náladách nejrůznějších, a bylo těžko rozeznati jejich pravý smysl, ale delší dobou se vybarvily a dnes byly již tak živý v její duši jako u Pechana. Rozšířily a uplatnily se. Hana Pechanová věřila jim jako pravdě. Hleděla již na sebe jako na oběť vyhaslému starci. Vzpomínala na chvíle, když

se procházela sálem, zavěšena v rámě některého z mladých mužů, a zdálo se jí, že bylo cosi sladkého, cosi krásného v této nepatrnosti, že měla touhu mladou jeho ruku stisknouti a projevit tak své skryté touhy. Z těchto vzpomínek všecka se rozčilila, a sklamaní její zcela ji ovládlo. Viděla vše jiné, než jak si to představovala; věci, od nichž očekávala osvobození, netěšily ji. Pěkný byt, nábytek, obrazy, vše rychle pozbylo ceny, ba zprotivily se jí četné ty pokoje s rodinnými památkami Pechanovými, ten všečen kult bohatých předků, ty starozitnosti, jichž cenu muž její tak vysoko kladl. Nezajímal ji koflík, z něhož pila matka Pechanova, byl jí lhostejný šátek, kterým byly přikryty obě vdané sestry, když je nesli malinké ke křtu, nijak ji nebavil starý denník dědečka Pechanova, vojáka z Napoleonských dob, i jiné a jiné předměty, jež on miloval, naopak, zprotivilo se jí vše, jakoby na všem byl tentýž nepříjemný zápach, který v jeho dechu cítila a kterým jakoby skříně jeho byly nasyceny. Ani ona nedovedla nyní dobře rozeznati, jak se stalo, že ji napadlo provdati se tímto nesmyslným způsobem. Zvláště ostře vytýkala muži, že nemají děti, ačkoli tehda, když se vdávala, ani si jich nepřála. Teď však se jí zdálo, že by život její nebyl tak prázdný a bezúčelný, kdyby jich měla. Často pocítila závist, když viděla, že sestra její dosáhla tohoto štěstí. Po jistou dobu byla její touha po dítěti tak silná, že se radila s lékaři a že byla i v lázních, ale marně. Znova a znova označovala muže jako člověka vybouřeného, který v mládí mnoho žil, a velice se naň horšila.

O třetí hodině dopsala list a odebrala se do ložnice. Muž spal s košilí na prsou rozhalenou a s ústy otevřenými. Pohlédla naň s podivnou zlobou a tiše si ulehla. Nevzlídná úzkost zasedla jí na prsa. Snad nikdy ještě se necítila tak nešťastnou a obětovanou jako nyní. Poslouchala, jak zlaté hodinky mužovy ťukají na mramorovém nočním stolečku, a zdálo se jí, že i ty hodinky nenávidí. Myšlenka, že by ji děti zachránily, opět ji napadla. „Těch nebudu mít!“ řekla téměř hlasitě a těžce si povzdychla. Muž pravidelné chrápal.

XVI.

Druhý den vstávala Hana Pechanová o jedenácté hodině, jak bylo jejím zvykem. Myti, otálení, upravování a oblékání trvalo do druhé hodiny odpolední, kdy obědvali. Tou dobou vracel se Pechan z úřadu, v němž měl dozor. Odpoledne přišel malíř Červenka, čilý, stále pochlebující člověk, který toužil nadšeným vychvalováním krásy mladé paní přiměti ji, aby se dala malovati. Svačina, k níž byl kdokoli zván, trvala obyčejně od čtyř do šesti hodin. Tentokrát byla paní Pechanová jaksi nepokojná, a chtělo se jí na procházku. Nervy její příliš se rozpracovaly, a v duši bylo příliš mnoho dojmů. Potřebovala někoho, komu by se vypovídala, a vzpomněla si na paní Jelínkovou.

„Zanesl jsi balíček okurek k paní Jelínkové?“ otázala se muže hlasem tak ostrým, že již napřed kárala jej za to, že zapomněl.

„Ano, a radost měla. Což jsem ti nevyřídil, že se poroučí?“

„Ne, nevyřídil.“

„Tedy to vyřizují nyní.“

„A řekl jsi, že ji navštívím co nejdříve?“

„Ano, těší prý se!“ dodal, otevíraje láhev vína. Červenka hleděl na dlouhé, třesoucí se jeho prsty.

V té chvíli rozhodla se Hana navštívit přítelkyni svou, paní Jelínkovou. Uvědomila si, že je čtvrtek, den, kdy má Jelínek pravidelné schůze v záložně, a kdy bude si moci s ní příjemně pohovořit. Dosa-
vadní návštěvy své konala u ní až dosud o dvanácté hodině, ale dnes
jakási vnitřní nutnost, pak zaslané okurky, i vědomí, že se upřímně
spřátelily, nějak lehce porazily překradu společenské zvyklosti. Zatěšila
se i na překvapení, které paní Jelínkové způsobí náhlou návštěvou,
a ihned se připravovala. Maliř Červenka prohlédl šaty a, shledav, že
malování neutrpělo, odešel. Tenká postava jeho s kulatými zády a úzkými
rameny ve skořicovém zimníku zašla na schodech do plynového světla.
Ohlédl se. Dlouhý knír jeho a špičatá brada dodaly mu podoby me-
fistofelské.

„Chceš, abych tě doprovodil?“ otázal se Sláva, dopíjeje víno ze
své skleničky.

„Ne, není třeba,“ odvětila, natahujíc si dlouhé švédské rukavice.
Tváře její v bílé kožešině zdály se růžovější a modré oči temnější.

„A domů chceš jít opět sama?“

„Ano. Nemusíš pro mne přijít.“

Pechan pocítil příjemnou radost a zatěšil se, že si vyřídí pokojně
některé své záležitosti. Teplo pokoje jakoby se stalo milejší a dražší.

„Ale moh' bys mi dojít ke kněhkupci,“ řekla náhle, vzpomenuvši
si, že by ráda četla poslední publikace o kosmetice a psychologii ženy.

„Teď? Dnes ještě?“ podivil se, napřimiv se z patrné nevrlosti.
Ale mžikem se zalekl jejího výbuchu a tvář jeho nabyla výrazu, jakoby
žertoval. I oči se tak podivně přimhouřily, že se zdály ukrývat malý šprým.

Uvěřila tomu a usmála se.

„Dobře víš, kdybys chtěla, abys tam došel až zítra, že bych ti
to taky až zítra řekla. Ano, dnes ještě tam dojde, aby mi poslal knihy,
které jsem mu před týdnem napsala na papírek.“

„Myslím, že by je poslal, kdyby je už měl,“ namítl Sláva, při-
mhuřuje oči stejným způsobem jako prve.

„Přesvědčila jsem se, že nepospíchá a nechá doma knihy ležet!
Ale chtěla bych ještě, abys zašel do divadla a přeptal se, jsou-li dosud
křesla v přízemí na Libuši.“

„Ach kdež — jsou jistě prodána!“ odvětil rozmrzele.

„Prosím tě, nedělej proroka! Všechno napřed víš a vždy špatně!
Myslím, že tě neubude, zajdeš-li tam. Přeptání není tak těžká práce,
abys jí nemohl vykonati.“

„Ovšem, zajdu tam tedy — soudím jen, že křesla jsou již pro-
dána, nic jiného.“

„Uvidíme,“ dodala ostře, upravujíc si kožešinu kol zakaboněné,
krásné, ohnivě růžové tváře.

Pechan chtěl odejít do svého pokoje, aby se připravil na občůzky.

„S bohem, Slávo!“ řekla mu mírnějším hlasem, podavši mu ruku, již on políbil. „Ty zamračený!“ zašeptala s úsměvem a odešla. Šustění jejích šatů a lehké kroky její naplnily schodiště. Vzduch zavoněl konvalinkami. Venku byla již tma.

Ze všech přízemních bytů ve dvorku vyhlíželi lidé. Vycházka i příchod krásné domácí paní byly jim vždy událostmi.

Byl mrazivý, jasný, nevětrný večer. Chodníky byly umety, vzduch příjemný a lidé jaksi veselí. Paní Pechanová šla rychle, napřímena jako důstojník, neohlížeje se na nikoho. Věděla, že se všichni za ní ohlížejí, a působila jí proto procházka městem jistou rozkoš. Oči její jakoby neměly zájmu pro mimojdoucí, jakoby se bály vyzývatí je. Studený vzduch příjemně konejšil rozechvěné její nervy, zvláště když se ubírala Eliščinou třídou, jež byla pískáním vozků tramwaye, hlukem kamsi letících kočárů a velikým šumem četného obecnstva silně oživena. Dva tři páni neustále ji následovali, pozorujíce její pohyby, postavu a kožesinu. Sotva se některý ztratil, již tu byl jiný, který se připojil, očekávaje jako ti dřívější, že se naň ohlédne a usměje. Na Josefském náměstí těchto následovníků přibývalo.

Přítelkyně, paní Jelínková, bydlila ve Spálené ulici. Muž její, zámožný stavitel, měl zde třípatrový dům. V Praze byli každému známi, bylať paní krásná bruneta, jejíž toalety vynikaly novostí a barevností. Stavitel Jelínek byl čtyřicátník, silák, hezký pán, který s ochotou zahrnoval svou paní penězi, aby jí projevil upřímnou svou lásku. Nebyl ani něžný, ani jemný, ani horoucí, ale rád se chlubil, že je přímý a že řekne vše do očí, co si myslí. Po celý den byl buď na stavbě nebo v kanceláři a tím domníval se plniti povinnosti své k sobě, k ženě i rodině. Vracel se unaven často až večer. V pondělí a ve čtvrtek o šesté hodině měl pravidelné schůze v záložně. Poněkud zapomínal již na zevnějšek, nechodil napřímen a nepečoval o pěkný svůj vous i vlas. Nepřikládal důležitosti těmto maličkostem, myslel, že život jeho, pokud šlo o manželství, či vůbec o jeho poměr k ženě, úplně byl rozřešen. Tu jakoby nebylo nebezpečí, ba tu jakoby již ničeho nebylo. Hleděl na ženu a jediného dvouletého hošíka svého jako na drahé bytosti, které se radují z jeho práce a kterým stačí dobrý výdělek. Kdyby mu byl někdo řekl, že je nutno ještě, aby ženu i dítě horoucně miloval, byl by se rozesmál a řekl: „Což jich nemiluju?“ Poznámka taková zdála by se mu pošetilostí, a nijak by byl nepochopil, jak mohl někdo tak mluvit, jak jen bylo možná, že neviděl jeho lásku? A přece by byl každý tak mluvil, kdo s ním byl ve styku a kdo pozoroval jeho život. Odešel časně z domova, vrátil se k obědu, chvíli spal, pak odešel a unaven vrátil se až večer. Sedával potom tiše, bavě se kouřením a čtením novin, nebo šel do Besedy. To vše, zdálo se mu, platilo i jeho rodině; tím naplnil své povinnosti.

Paní jeho byla asi šestadvacítiletá bruneta, postavy štíhlé a jaksi stále dívčí, která milovala červenou barvu, a jejíž černé, veliké oči každého si získávaly. Těchto velikých, čarovných očí využívala vůči děvčatům a mladým paním v takové míře, že ji všechny pro ně milovaly. Dovedla je tak toužně obracet a tak velice se jimi diviti, že se každá

domnívala býti krásnou modlou její. Jimi získala si i paní Pechanovou, na niž se dívala jako na zázrak krásy. Tato nemohla se ani nasytiti pohledu jejího, poněvadž v něm viděla sílu své leposti. Paní Pechanové se zdálo, že ji musí zlíbat, že ji musí objati, jak jí byla milá, a jak lahodily jí její pohledy. Znaly se asi půl roku. Setkaly se spolu ve vlaku a sblížily se okamžitě. Paní Jelínková obrátila k ní své černé, nadšeně se divící a jakousi oddaností hořící oči a ona již všecka se v jejich teple rozehřála. Přátelství jejich vyvíjelo se o překot, posílaly si dárky a vypravovaly si o mužích. Jedno bylo nápadné: pravé své pocity v poměru ke svým mužům před sebou zatajily, ačkoli si říkaly „přítelkyně“, snažice se jedna i druhá rozestříti kolem svého života jakousi mlhu, jakési zdání, že žijí šťastně a vesele. Paní Pechanová z celé své nespokojenosti řekla jedinou větu, kteráž však podobala se touze a ne bolesti. Pravila, povzdychnuvši si: „Kdybych měla aspoň jedno dítě!“ A paní Jelínková prohodila: „Chudák muž nemá ani času, aby se se mnou a s dítětem pomazlil!“ Příčinu této snahy, aby se každá jevila jako šťastná žena, těžko bylo rozeznati. Vězela v tom, z čeho vzniklo i jejich přátelství, v ješitnosti. Počátek jejich lásky zalíbil se tak, že paní Pechanová v hořících očích krásné brunety četla, že se jí zalíbila. Od této chvíle snažila se býti před ní dokonalou ve všem. A jak se kreslila paní Pechanová, musila se kresliti i paní Jelínková. Jen v toiletách a zvláštnostech kuchyně byly k sobě upřímnými. Obě byly požitkářky velice raffinované a obě měly nadání šatem zvýšiti krásu těla právě v těch tvarech, jež muže okouzlují.

Asi o půl sedmé hodině vešla paní Pechanová do Jelínkovic domu. U vrat zůstal hlouček pánů. Prohlédli si dům, číslo a rozcházeli se. Věděla, že za ní šli též dva velice zajímaví muži, ale neohlédla se a nijak nedala znáti své potěšení. Vystupovala do prvního patra čile, napřimujíc se na každém schodu, jakoby se kochala ve své mladosti a síle. Cítila se mladou a radovala se z toho. Těšila se na setkání s Jelínkovou, jak ji překvapí, jakou radost jí způsobí, jsouc přesvědčena, že je touto horoucí brunetou nade vše milována. Bylo cosi sladkého a slunného v této nadšené lásce, kterou jakoby z černých očí paní Jelínkové ssála, právě tak ssála, jako žíznící člověk občerstvující nápoj. Čím byla blíže dveří jejího bytu, tím více spěchala, jakoby se nemohla dočkat náručí své přítelkyně, které všechno volalo: „Jsi krásná, jediná, miluju tě nade vše!“ Vzpomněla si na svou afinu, nově podle Paříže sčesanou, jakož i na krvavou stužku, na krku těsně uvázanou, kteréž změny měla na chápavou brunetu naličeny. Představila si živě, jak bude vystihovati případnými slovy tyto na pohled nepatrné maličkosti, a všecka rozzářena usmívala se.

Poněkud udýchána stanula u dveří. Chvilí počkala, aby se uklidnila. Nozdry krásného, rovného jejího nosu rozevřely se do obloučků, a modré oči jakoby svítily jarní radostí.

Zazvonila, a dech se jí tajil nedočkavostí.

Otevřely se dveře. Veběhla téměř do osvětlené předsíně, kde bylo několik zrcadel a skříní. Štíhlá, hezká služka s bílou mašlí v černých,

pečlivě načesaných vlasech, stála naproti ní všecka jako pomatena. Paní Pechanová povšimla si těchto rozpaků.

„Je paní doma?“ otázala se.

Služka zbledla a zčervenala, aniž mohla co říci. Hlas jí zcela selhal.

„No — je doma, nebo není?“ znova a jaksi ostře se otázala krasavice s plavými vlasy.

„Je — je,“ zašeptla služka ustrašeně, „ale já nevím, milostpani mi nařídila, abych ji každému zapřela.“

„To ovšem pro mne neplatí.“

„Řekla: každému!“

„Netušila, že přijdu. Pro mne je jistě doma!“

„Ano, taky si myslím, proto jsem řekla milostivé paní, že je doma,“ mluvila služka dosud všecka rozechvěna.

„Co dělá milostpaní? Je sama?“

„Ne, není sama.“

„Vždyť je pán v záložně, ne?“

„Je, ano, ale je zde pan Janovský,“ řekla služka hlasem, který paní Pechanovou až zarazil.

„Pan Janovský? Kdo je to? A proč se tak chvějete?“

„Když milostivá paní nařídila, abych ji všem zapřela, jsem teď ustrašena. Nevím, učinila-li jsem dobře, že jsem všecko pověděla.“

„Nebojte se, omluvím vás,“ pravila Pechanová. „Kdo je ten pán? Znáte ho?“

„Málo . . . byl tu asi třikráte!“

„Je v tomto pokoji?“ otázala se paní, ukázavši na přední dveře, „nebo v tomto?“ A ukázala na sousední dveře.

„Tam, v zadním,“ odvětila služka.

„Mohu tedy do tohoto předního! A ohlaste mne!“

Po těch slovech vstoupila prvními dveřmi do salonu, osvětleného vysokou lampou. Těžký nábytek, těžké látky na pohovce, křeslech i záclonách jakoby činily salon teplým. Vše bylo pestré, kobercovým barvám podobné. Veliké dva portréty manželů Jelínkových visely na pravé stěně. Naproti nim svítila žlutými a bílými pastely podobizna dvouletého hošíčka, stojícího na kožešině z polárního medvěda.

Paní Pechanová, jak vstoupila, ulekla se pojednou své smělosti a, uvědomivši si služčino rozechvění, pochopila, že se měla vrátit.

Bylo jí nevolno a skoro trapno. Vše zdálo se jí podivné i podezřelé, a nejvíce mrzelo ji vlastní chování. Srdce se jí rozbušilo nepříjemnou tísní. Všecko těšení rozletělo se jako lehoučký prach. Ohlížela se rozpačitě, jakoby chtěla utéci a jakoby byla v zajetí.

„Ano, odejdu,“ pomyslila si pojednou, „řeknu služce, aby paní odpustila, že jsem neměla času a že jsem chtěla jen slovíčko jí říci . . . ano, nic více . . . slovíčko, že zítra v poledne přijdu.“ A v té chvíli všecka tísní naplněna vyběhla do předsíně.

Stanula. Vysoký, hezký, mladý muž, všecek jako pomatený, se zimníkem neupraveným vyběhl před ní z předsíně. Divná úzkost sevřela jí ňadra. Vyběhla opět do salonu, jakoby byla učinila něco, co učiniti neměla. Srdce jí bušilo tak silně, že slyšela šustění hedvábných šatů

na korsetu. Nemohla se nijak vzpamatovati a nemohla nijak pochopiti, co se stalo a bylo-li jednání její správné. Napadalo ji stále, aby se ihned omluvila, jak přítelkyni spatří, ale současně cítila, že mimoděk odhalila něco, co mělo býti skryto, a velice se tím pobouřila. Těšilo ji, že v té chvíli, když veběhla do předsíně, mimo cizího pána nikdo tam nebyl. Profil onoho prchajícího krasavce, nesoucího v ruce cylindr a hůl, s tváří červenou a jako ustrašenou, tak se jí vryl do duše, že jej viděla stále jako vymalovaný. Zdálo se jí, že si musí snad i korset rozepnouti, jak byla pobouřena.

„Pojďte dále, prosím!“ ozval se hlas paní Jelínkové, a současně objevila se již v otevřených dveřích.

„Odpusťte, přišla jsem tak náhle,“ omlouvala se paní Pechanová, neuvažujíc, že ještě více poznámkou svou podškrťává své podezření. Hned však, jak vstoupila, poznala na tváři své přítelkyně, že je všecka zardělá, uděšená a rozpačita. Chvěla se, a hlas jí stále selhával.

„Jsem ráda, že jste přišla,“ mluvila jako v pomatení, „tím radši, že jsem netušila a že jsem všecka překvapena. Prosím vás, sedněte si, upravím se trochu.“

„Nevěděla jsem, že máte návštěvu,“ stále ještě se omlouvala paní Pechanová, odkládajíc kožešinu.

„Ach — pan Janovský — náš známý tu byl — ale už před půl hodinou odešel, služka o tom ani nevěděla . . . Myslila, že je dosud zde. Já jsem se teď rozdováděla jako dítě! Přednášela jsem si a tančila jsem! Vidíte, že jsem všecka udýchána, všecka červená a rozcuchaná!“

Paní Pechanová podivila se této obratné lži a pochopila vše. A úzkost i ošklivost, jež nikdy ještě v takové síle nepocítila, vnikly jí do nitra. Viděla, že Karla pochopila marnost lži.

„Chtěla jsem vás jen vidět,“ řekla, vzavši si opět kožešinu, „a musím zas odejít. Odpusťte, že jsem pro tento jediný moment tolik nepříjemnosti způsobila.“

„Ach ne, nesmíte odejít,“ bránila se paní Jelínková, jejíž krásné oči plny byly ustrašení, „nevíte, jak byste mne zničila! Zůstaňte, aspoň chvíli, vidím, že jste uražena!“

„Ne, nezůstanu. Uražena nejsem. Odpusťte, slíbila jsem muži, že se brzy vrátím. S bohem!“

A jakoby zde hořelo, a jakoby na ni strop měl spadnouti, ač ji paní Jelínková za ruku držela, vytrhla se a prudce proběhla předsíní na schody. Jen rychle zanikající její kroky bylo chvíli slyšeti.

XVII.

Karla Jelínková zůstala dlouho jako strnulá, s ústy otevřenými, všecka bledá, s rukama napjatýma, nemohouc se nijak vzchopiti. Hlavou jakoby vály šumící vichry, jakoby kolem hučely jezy a jakoby se přibližily převraty všeho světa. Byla by si přála silně zavolati za paní Pechanovou, po níž zůstala jen konvalinková vůně, ale nebyla s to vydati z hrdla ani nejmenšího hlasu.

Vše, co se v krátké té chvíli sběhlo, událost na událost, stále ještě mísilo se jí v rozbouřené mysli. Nemohla tuto rozvířenou směs představ ovládnouti a upokojiti se, ba ona jaksi po dobu této strnulosti nevěděla, co se stalo. Lži se bála; útěk Hanin svědčil, že vše prohlédla.

Když se vzpamatovala, přihladila si vlasy a dotkla se krátce horkých přivřených víček; rychlým krokem odebrala se do kuchyně.

„Toničko,“ volala hned ve dveřích hlasem velice podrážděným, „co jste mi to provedla? Chápete už, co jste učinila? Jaká jste ženská, jaká potřeštěná! Jak to všechno napravím? Jak? Milostpaní se rozhněvala, viděla jste! Proč jste ji hned nevedla k nám do pokoje? Mohla jste si pomyslit, pro ni že jsem vždycky doma! Právě jsme o ní mluvili, a byla by nám způsobila radost! Ale vy jste byla v rozpacích a vedla jste ji do salonu, tak že to vypadalo tak divně, jakobych měla návštěvu bůh ví koho! Chování vaše uvedlo mne do takového světla, že se musím stydět a že jsem musila rychle pana Janovského poslati pryč, abych nějak vaši hloupost smyla!“

Tonička stála všecka zmatena, nechápajíc ani, proč dostává, ani co se stalo. Jen se jí stále zdálo, aby řekla, že by nikdo nevěděl, co dělat v takové chvíli. Silné, červené ruce její držely kraje bílé zástěry a do očí tlačily se jí slzy. Nemohla si nijak v hlavě srovnati své provinění, zdálo se jí, že jen jakýsi víchř přiletěl a s ní prudce zatočil.

Paní Jelínková vrátila se do pokoje. Cosi cizího jakoby se zde bylo za tuto chvíli rozšířilo. Cítila, že se hluboko v její bytosti ozval jakýsi temný hlas, jakési hučení, jakési blížící se těžké kroky. Naslouchala tomuto zvuku ve svém nitru, ale nebyl to již ani hlas, ani kroky, ani jakýkoli zvuk, byla to představa paní Pechanové, její výčitky, její káravý pohled, její přísný názor, její překvapení a její sklamaní.

„Co si teď o mně myslí?“ zašeptala všecka uděšena.

Krutý strach otřásl její hrudí. Napadla ji myšlenka, že paní Pechanová odebrala se přímo do záložny k jejímu muži a všechno, co shledala, mu oznámila. Rozehrané její nervy tvořily tak rychle představy tohoto skutku, že viděla vše ráz na ráz, jakoby se to dělo. Viděla, jak přítelkyně spěchala, jak vcházela do záložny přímo do zasedací síně, jak před udivenými pány vypravovala zděšenému muži, co náhodou odkryla, viděla, jak se muž zdvihl, jak si chvíli držel hlavu, jak mu oči svítily a jak se pojednou dal do strašlivého pláče. Zakryla si rukama tvář, jakoby se chtěla vzpamatovati a z očí zatlačiti jítřivé ty obrazy a jakoby hledala rychlý skutek k zachránění svému.

Náhle se rozhodla zameziti tento čin paní Pechanové. Otevřela prudce skříň, přehodila přes sebe plášť, připjala si klobouk a spěchala na ulici. Všecka rozpálena provlékala se množstvím lidí, kteří ji rozčilovali svou lhostejností, s jakou se jí pletli do cesty, a nejbližší cestou doufala doběhnouti k záložně dříve než paní Pechanová. Přiběhla tam v několika minutách všecka udýchána. V průjezdu domu seděl vrátný v uniformě. Zhlédnuv ji, vstal a poklonil se. Šla k němu.

„Je ještě schůze?“ otázala se, jakoby byla zašla pro muže.

„Ano, před chvílí teprv začala.“

„Nebyla tu teď mladá, hezká paní s plavými vlasy a neptala se po mně?“ Řekla úmyslně „po mně“, aby si vrátný nemyslí, že podezřívá muže.

„Ne, nikdo tu nebyl,“ odvětil.

„Děkuju,“ řekla a vyšla před dům, pocítujíc ulehčení. Mrazivý vzduch příjemně se nyní přivíval na její horkou tvář. Pátrala po lidech na všechny strany a říkala si téměř hlasitě věty, které vyšeptá své přítelkyni u samé tváře. Přešla na druhou stranu ulice, odkud měla lepší přehled na obě strany a povšimla si osvětlených oken v zasedací síni záložny. Divný, temný strach i jakási zlá omrzelost natlačily se jí k srdci. Pocítila ošklivost ze svých skutků, a zastesklo se jí po klidném štěstí. Vzpomínka na pracovitost mužovu i na malého Jaroslávka lehce se zabarvila v její duši.

Srdce se jí sevřelo. Zahlédla plavé vlasy paní Pechanové a bohatý její klobouk. Rozběhla se tím směrem; ale nebyla to paní Pechanová, byla to neznámá dáma, snad zpěvačka, značně již sestárlá.

Opět se jí ulehčilo, ale sotvaže se poněkud uklidnila, pochopila, že přítelkyně sem nešla, ale že se odebrala domů. V tom okamžiku se všecka pobouřila novými představami. Viděla paní Pechanovou, jak přísná a uražena se vrátila do svého pokoje, jak zasedla ke stolku a napsala psaní jejímu muži. A v téže chvíli, aby zamezila odeslání tohoto strašného listu, rozběhla se na Jungmannovo náměstí, usedla do fiakru a odjela tryskem do Dlouhé třídy. Na chodníku zahlédla paní Pechanovou, ubírající se bystrým krokem domů. Kázala vozkovi zastaviti a vyskočila z fiakru. Paní Pechanová stanula všecka překvapena.

„Hledám vás, jedu k vám,“ řekla paní Jelínková hlasem smutným a ustrašeným, „nesmíte mne odsuzovat, nesmíte mne podezřívát, dokud mne nevyslechnete!“ A pomyslíla si: „Zde lepší přiznání než lež!“

„Tiše, prosím vás,“ napomenula ji Hana, „vidíte, že nás lidé poslouchají. Pojdte ke mně, neodsuzuju vás, vyslechnu všecko ráda, ale jsem rozčilena a působilo to všecko na mne hrozným způsobem. Nedívejte se.“ Tvář její jakoby ztratila onen přísný výraz, kterého se paní Jelínková tak bála.

„Hledám vás,“ mluvila tato rychle, snažíc se nabytí klidu a nalézti tón hlasu, jakým spolu hovořovaly, „ale bůh ví, kudy jste šla!“

„Jako vždy.“

„Myslila jsem, že mi lítostí srdce pukne! Je to všecko nedorozumění. Vás jsem uraziti nechtěla.“

„Mohla jste přece pozorovati, že jsem rozčilena, a že náhlý můj odchod byl čistě nervosní. Jak jsem přišla na ulici, cítila jsem, že jsem se dopustila nesprávnosti. Ale teď tiše — až nahoře!“

Vstoupily do domu a odebraly se do kabinetu paní Pechanové, kam nikdy cizí člověk nevstoupil. Muž nebyl dosud doma. Anna, zvyklá všemu nelogickému, nepodivila se ničemu a zcela tiše rozžala zde lampu. Lehké kroky její se opět tiše ztratily.

Pokojíček Hany Pechanové byl nejzadnějším z celého bytu, vzdálen všemu nebezpečí, že by někdo naslouchal. Obě dámy shodily svrchní oděv a jakoby si řekly, usedly vedle sebe na divan, pokrytý medvědí

bílou kožešinou pod červenými nebesy. Paní Jelínková současně, jakoby ji někdo zlomil, padla hlavou na klín své přítelkyně a rozeštkala se tak silně, až se všecka třásla.

„Neplačte, neplačte,“ konejšila ji paní Pechanová, hladíc ji svými růžovými rukama černé vlasy, vonící jemnými oleji, „svěřte se mi, a nezradím vás! Vidím, že trpíte, a je mi vás líto!“

„Jsem velice nešťastna, velice nešťastna! Nesmíte souditi z toho, když mám muže, dítě a jmění, že mám všecko! Byla by to osudná mýlka, bylo by to totéž, jak soudí můj muž! Vy snad pochopíte, když řeknu, že nemám lásky, co to znamená! Jsem bytost, která touží po lásce, která lační po tom, aby ji někdo pohladil, aby jí někdo řekl, že ji má rád, a když nemá tohoto dobrodini, cítí studeno, prázdno a zdá se jí, že svět zpustnul!“

Paní Pechanová poznala v některých slovech vlastní své pocity a vřeleji pohladila její uslzené tváře.

„Byla bych šťastna,“ pokračovala štkající paní, „kdyby si mne takovým způsobem muž povšíml, kdyby mi věnoval jen chvíli, kdybych cítila, že mimo stavbu a peníze myslí taky na mne, kdyby se se mnou pomazlil, promluvil se mnou a políbil mne!“

„Vždycky jsem vám záviděla, že je váš muž vřelý a mladý, a vždy jsem soudívala, že jste šťastna!“ řekla paní Pechanová s laskavostí.

„Neměla jste mi věru co závidět! Můj muž mne nevidí, vidí jen stavby, plány a peníze! Sedím doma sama, a kdybych neměla Jaroslávka, nežila bych tak ani den! Je mi strašno a pusto, připadám si jako cizí člověk v jeho domě, jako zbytečná věc, na kterou se dře, ale která nemá pro něj ceny! Toto postavení mne pokořuje a trýzní!“

„Pochopuju vás!“ měkce řekla paní Pechanová, shledávajíc v jejím stesku i své bolesti, o nichž však dosud nikdy nepřemýšlela. Pobouřená přítelkyně dotýkala se mimoděk spících písni jejího žalu, které se nyní ozývaly. Rozčilila se tím poněkud a jemně rozechvěnými prsty hladila ji po černých, lesklých vlasech. „Rozumím vám, vidím do vašeho srdce. My ženy jsme většinou takové, my musíme být svlačcem, my ~~žádáme~~ lásky! Upokojte se, neplačte!“

Paní Jelínková si usedla zpříma. Velké černé oči její plovaly v slzách.

„Nikoho jsem nemilovala jako vás,“ pravila velmi vážným, sotva však slyšitelným hlasem, „vy ani netušíte, jak často jste mi nahradila mráz mého domova, jak často jsem s vámi zapomněla na hrůzu života! Vy jste byla jediná, která mi imponovala, ve vás viděla jsem všecko, a vždy jste byla ta, o níž jsem si říkala, že mne zachrání. Netušila jste, že jste bývala mým andělem strážným, a že jsem od vás čekávala útěchy! Nesčíslněkrát jsem se rozhodla světit se vám, často se mi zdálo, že již neunesu své těžké tajemství, často jsem myslila, že se musí něco státi, že rozum můj povolí a že se zoufalství převalí jako proudy vod! Tu vždy jsem se vzpamatovala myšlenkou, že mám vás a že se vám mohu světit. Býval to v mém srdci strašný boj. Častokrát jsem již již počínala se zpovídati . . . ale vždy jsem se v té chvíli

zděsila vašeho soudu. Byla jste tak nějak přísná a studená a tak málo hříšná, že jsem se vždy zarazila!“

„Taková jsem se vám zdála? Ach, má milá, každý má své bolesti...“

„Ano, teď jste jiná, teď je vaše srdce otevřeno, teď mohu konečně někomu světit své útrapy. Bude mi lehčeji, bude mi, jakobyste se se mnou o můj náklad rozdělila a pomohla mi jej nésti.“

„Mileráda . . . no, no, upokojte se již.“

„Všecko, co vám chci říci, nestalo se jen tak, všecko bylo dlouhé trápení a bojování.“

„Které čeká snad i mne!“ pomyslila si Hana, a zdálo se jí, že v této chvíli prohlédla hluboko do své budoucnosti. Zalekla se až, ale zároveň pocítila živější, ba až vášnivý zájem o osudy své přítelkyně. Uchopila ji za ruce a naklonila se k ní.

„Nejprv jsem trpěla pro vše, co mi scházelo, a myslívala jsem si, že není východu,“ pokračovala paní Jelínková, „že bude můj život stále smutnější a podřízenější. Sedávala jsem večer jako zakřiknuta, pozorujíc muže, který seděl vedle mne, aniž promluvil. Modré oči jeho upřeny byly na kouř, který pravidelně z úst vypouštěl. Jak ho mohl tento kouř více zajímat než já? Věříte, že jsem v té chvíli ty oči nenáviděla? — Takový tedy bude můj celý život? myslívala jsem si s úzkostí, dokud jsem soudila, že nesmím myslit na nic jiného než na muže. Byla jsem od mládí vedena k tomuto účelu. Muž a domácnost bylo vše. Vždyť i procházka, návštěva kdekoli, koncert, divadlo, pokud jsem toho užila bez muže, bylo mi proviněním. Trápívala jsem se, že neplním svých povinností náležitě. Budoucnost má jevila se mi jako věčné vězení. Plakávala jsem o samotě a hrozila se svých útrap, zdálo se mi, že se musí něco stát, že neunesu osudu. Po takové chvíli jsem se vždy odhodlala k malému uvolnění, k odložení některého předsudku. Chodívala jsem pak denně na procházku, muž sám k tomu radil, pozoruje mé podráždění. Zvykla jsem tomu a neviděla jsem již v tom pražádného přestupku. Později přišly návštěvy koncertů a divadla a známí. Bylo mi veseleji, našla jsem náhrady svému roztouženému srdci, zajímalo mne vše, a boj byl jaksi vybojován. Neviděla jsem již nic zlého v takovém životě. A tu přišel Jaroslávek, který mne opět připoutal k domácnosti na jistou dobu. Věříte, že jsem v té době byla v jakémsi vytržení, jakoby mne bylo něco zachránilo, jakobych byla šťastně unikla velkému nebezpečí? Viděla jsem v synovi svém ochránce, zdálo se mi, že minulý můj život byl zcela špatný, ač byl nevinný. Ale to netrvalo dlouho, lačnění srdce po lásce mužově nepřestalo. Vše se opakovalo, vše jsem znova protrpěla.“

Paní Pechanová poněkud ji k sobě přitáhla a položila jí ruku na rameno.

„Jen pokračujte,“ řekla, pozorujíc, že přestala na chvíli vypravovati.

Paní Jelínková si na krátko zakryla oči oběma rukama. Pak se napřímila a zatřásla hlavou.

„Ne, nedá se všecko provinění stejně souditi,“ řekla, „záleží vždy na tom, s kým se člověk setká.“

„Ano, máte pravdu!“

„Osudy a skutky tisíce žen, které by měly na vlas stejný život jako já, byly by naprosto jiné, kdyby se tyto ženy rozešly na různé strany. Všecko se vyvíjí podle toho ještě, s kým se kdo setká. Každý člověk je jiný a každý má na srdce jiný vliv! Já jsem se setkala s doktorem Janovským.“

Umlkla, poněvadž se jí dech zatajil. I paní Pechanová se zachvěla podivnou, ba až nepříjemnou úzkostí.

„Ne, nemohu dále,“ zašeptala paní Jelínková, a hlava jí sklesla jako uvadlá.

„Proč? Svěřte se již úplně, důvěřujte mi!“ nalehala plavovlasá krasavice, kteréž se zdálo, že by mnoho ztratila, kdyby román nevyslechla celý. Modré oči její byly až rozžhavené lačnou zvědavostí. Tak nějak blízké jí bylo vše, co slyšela.

„A neodsoudíte mne?“ otázala se přítelkyně.

„Ne, tuším už všecko. Vy toho pána milujete.“

„Ano, my se milujeme... A když jste přišla ke mně do salonu, byl se mnou v jídelně, nebyl pryč, jak jsem řekla.“

„Vím, viděla jsem jej!“

Paní Jelínková se zachvěla a zbledla.

„Vy jste jej viděla?“ otázala se šeptem.

„Ano, v předsíni, a pochopíte, že jsem byla rozčilena, a že jsem vše poznala, když jste mi chtěla namluviti, že odešel, a že jste ve svém pokoji tančila.“

„Nehněvejte se, že jsem nebyla upřímná... nevěděla jsem, co dělám!“

„Ano, ano, nemohla jste jinak jednat!“ řekla poněkud úsečně paní Pechanová a povstala. V té chvíli vše, co slyšela, se proměnilo v její duši na cosi nechutného, odporného. Rozhodila prudce rukama, až zachrastily náramky a řetízky, a popošla ke stolku. „Vy však u muže nezůstanete?“ otázala se rozhodně.

Paní Jelínková hleděla na ni všecka zaražena.

„Zůstanu-li u muže?“ odvětila hlasem, prozrazujícím bezmyšlenkovitost.

„Ano... vy přece odejdete; nesnesete nijak, aby vás živil.“

„A kam bych odešla?“

„K tomu, který vás miluje! Jak byste mohla žíti v domě člověka, kterého podvádíte? Jak byste mohla přijímati jeho peníze? A jak byste se mu mohla podívat do očí?“

Paní Jelínková chvíli mlčela, dívajíc se ustrašenýma očima v prázdno. Pojednou si vzpomněla na dítě.

„A co by se stalo s Jaroslávkem?“ otázala se tonem, v němž obsažena byla omluva. „Doktor Janovský nemá pražádných příjmů.“

Paní Pechanová vrátila se k ní; usedla opět a vzala ji za ruce. Nepříjemný dojem, jaký před chvílí pocítila, zmizel. Opět jí bylo, jakoby chápala smutný život své přítelkyně.

„A jste šťastna,“ otázala se zcela tiše, jakoby se té otázky sama bála, „v této lásce?“

„Ano, ano!“ vroucně zvolala Jelínková a objala přítelkyni tak prudce, že si vytiskla na tvář její náušničku.

„Miluje vás?“ ptala se Hana něžně, jakoby jí bylo sladko mluvit o tom.

„Velice, vřele a oddaně . . . Je takový přítulný a dobrý! Ach, kdybyste tušila!“

„Všichni milenci jsou prý takoví, vlastně nejsou takoví . . .“

„Ne, on je jako dítě!“

„Scházíte se často?“

„U mně byl třikráte, ale před tím scházivali jsme se večer v odlehlejších ulicích. Byly to krásné, krásné procházky! Vypravoval mi . . . a chvílemi tichounce vyhledal mou ruku, aby ji vroucně stiskl.“

„Zná vašeho muže?“

„Ano, to bylo první mou starostí. Znají se, ale ne dosud tak, jak bych si přála.“

„Rozumí vám?“

„Úplně.“

„Jaké má oči?“

„Hnědé, dobré jako vy . . . proto jsem se do něho zamilovala, že měl v očích vaši dobrotu.“

„A jaké má uši?“

„Malé, jako myška, růžové a velice pravidelné.“

„Je asi zajímavý.“

„Velice. Zná vás a byl nadšen vaším zjevem!“

„Tak?“ poznamenala Hana s úsměvem.

„A nezradíte mne? Neodsoudíte mne?“ otázala se pojednou paní Jelínková, uchopivši ji za ruce. Její ustrašené a slzami zvlhlé oči se rozzářily, a výraz jakési smělosti a vášně jimi zasvítily.

„Slíbila jsem vám to napřed,“ odvětila plavovlasá paní.

„Kdy mne navštívíte?“

„Co nevidět.“

Paní Jelínková povstala. Přehodila přes sebe plášť, připevnila si klobouk a, stanuvši vedle své přítelkyně, zahleděla se jí z blízka do teplých modrých očí. Tento pohled byl tak významný, že pronikl celou bytostí paní Pechanové. Zdálo se jí, že černé ty oči čekají jakýsi rozsudek, že hledí důvěřivě i pokorně, jakoby pravily: „Zde stojím před tebou po strašné zpovědi, ulehčilo se mi, teď mne vidíš bez masky, co mi řekneš?“ A aniž uvažovala, co činí, vzala Hana její hlavu do svých teplých, vonných rukou a políbila ji. Paní Jelínková ji objala a zašeptla:

„Děkuju vám, Hano!“

A rychle odešla.

XVIII.

Paní Pechanová netušila, že dojem zpovědi přítelkyně její bude tak silný, jakým byl, když se ocitla sama. Za celého života svého nebyla tak vzrušena jako teď, tak pomatena a tak znepokojena jako toho večera. Dokud mluvila s černoookou svou přítelkyní, dotud jakoby

měla světla v této otázce, ale jak odešla, pozdvihly se v jejím nitru vlny, a ztratila rozhledu. Nevěděla, co činit, na čem se uchytit, jak rozechvěné nervy uklidnit. Usedla, aby napsala své velké dojmy, ale tentokráte neměla schopnosti napsati ani řádky. Ruce se jí chvěly. Odešla do kuchyně, aby se podívala, co Anna připravila k večeři, ale vše jakoby jí překáželo. Přecházela pak z pokoje do pokoje rychlým krokem, nezavírajíc dveří za sebou. Divná, nepříjemná, ba odporná nálada naplňovala její duši. Zlobila se sama na sebe, že vyslechla zpověď a že usilovala dovědět se tyto nepříjemné věci, a několikrát řekla si hlasitě: „Ale proč na to myslím? Proč se o to starám? Co mi záleží na celé té historii? Stane se přece tisíce neštěstí za jedinou chvíli, v každé vteřině je tolik bolesti v životě, že ji radost nevyváží, proč se mám tedy nad tím trápit? Přátelství naše není tak vřelé a dlouhé, abych byla též zasažena, celá věc vznikla jen tím, že jsem se mimoděk stala svědkem toho románu. Ta celá příhoda však nikoho nebolí, nikdo netrpí . . . snad já jediná. Proč se tedy proto rozčiluju?“

Přes to však nemohla se uklidnit. Znova si představila, jak se setkala se služkou, která ulekaně se omlouvala, jak chtěla utéci a zahlédla Janovského, zděšeně prchajícího, jak mluvila s rozčilenou přítelkyní, a nervy opět se chvěly jako rozezvučený klavír. V těchto pocitech nechuti a odporu vznikal ještě jiný, zvláštní pocit, vtírající se jako světlo a ovládající na dlouho její nitro, pocit teskné závisti, že přítelkyně žije krásný sen, něco, co se v této chvíli zdálo vzdálené a nedosažitelné. Byla to závist, která lačnila tento sen přerušiti, neboť Pechanovou mrzelo, že nikdo ničeho netušil, že nikdo netrpěl, a že tak lehce, tak snadně žila mladá bruneta příjemný román. Jak se poněkud přímo podrážděné nervy její utišily, šířil se tento podivný pocit závisti.

Pechan přišel po osmé hodině. Po večeři oznámil, podivuje se, že se ho paní nevyptává, jak vyřídil své obchůzky, že kněhkupec knihy pošle hned ráno a křesla na Libuši že ještě dostal. Zpráva paní nezajímala. Přemýšlela, má-li mu říci, co se jí přihodilo, ale brzy jí bylo jasno, že nesmí říci ničeho. Pechan se rozveselil, když vstala a oznámila mu, že si jde psáti do svého kabinetu, aniž mu nadiktovala na druhý den nové úkoly.

Psáti však nemohla, neboť stále jasněji chápala, že nesmí ničeho vyzraditi, že to není román pouze paní Jelínkové, ale že je to i její vlastní román. Měla takový určitý pocit, že by vyzrazovala ne její osud, ale svůj osud, ne její hřích, ale svůj hřích. V té chvíli však, jak postřehla v duši své tuto záměnu, všecka se pobouřila, ale zcela jinak. Teď již jakoby šlo o ní, a jakoby sama byla něco provedla.

Když si však vzpomněla na podrobnosti scény u Jelínků, rázem se v ní všecko proměnilo.

„Je to přece jen odporné!“ pomyslila si v jakémsi vytržení. „Proč zůstává s mužem pod jednou střechou, když náleží jinému? Ne, to je ohavná zbabělost! To je odporná neslušnost a nevděčnost!“

Povstala, jakoby chtěla odejít k muži, ale stanula a naslouchala. V ložnici bylo rozsvíceno, a kroky Pechanovy, jak při svlékání přecházel od stolku ke skříni, jasně sem zapadaly. Pochopila, že jsou dveře po-

otevřeny. Zmocnila se jí náhlá zlost a zavřela dveře tak prudce, že se sama ulekla.

„Odpusť!“ zavolala. „Nechtěla jsem tak uhodit!“

Pechan neřekl ničeho. Chvillemi zakašlal.

Hana náhle zavolala Annu, aby jí rozepjala těsné šaty. Oblékla se pak v květovaný župan, rozpustila si krásný vlas a zahleděla se na sebe do zrcadla. Napřímila se pýchou a představila si Jelínkovou.

„Je krásnější než já?“ pomyslila si a pohodila rukou. „Ne, ani z daleka se mi rovnati nemůže! Její kouzlo jsou její černé oči a vlasy, to je vše . . . Ještě snad dlouhá talie a ty pružné boky . . .“ (Zarděla se zlostí, že si vzpomněla na její tělo. Představila si ji a, vidouc jasně její linie, rozeznala i tyto pružné, nevelké boky, o nichž nikdy se nezmínila, a které chtěla přede všemi a i před sebou umlčeti. Zdálo se jí, že vězí v nich největší kouzlo, že jsou tajemstvím svůdnosti černé přítelkyně a vždy se rozčilila, zmínil-li se někdo o nich. Řekl-li kdokoli, že je paní Jelínková krásná, připojila ihned, že je krásná, zvláště její černé oči.) „Nikdy se nedovede tak postavit jako já,“ myslila si dále, „nemá dosti gracie, přece jen cosi všednějšího je v ní skryto.“

Poněkud rozmrzena odešla do koupelny, kde bylo rozsvíceno a zatopeno. Místnost byla veliká jako pokoj, se stěnami kachlovými, bílými, se dvěma vanami a dvěma umývadly. Nešla se koupati, pouze umýti si obličej a ruce. Na jejím umývadle rozestaveno bylo množství lahviček s oleji, mastmi a voňavkami. Vzduch nasycen byl vůní jemných mýdel.

„Je to přece jen hrozné, co páše,“ zašeptala pojednou všeska jakoby mžikem podrážděna, „a její lehkomyšlnost je až úžasna! Jen pomyslím-li si, že má mladšího, příjemnějšího muže než já, že má dítě, že má vše, co já nemám! Kdybych já měla dítě, byla bych zcela šťastna, a kdybych měla muže jako ona, ničeho již v životě bych nehledala! Oč více příčin k nespokojenosti mám já, než ona, a přece mne nikdy nenapadlo prohřešiti se!“

Vrátila se předsíní do svého kabinetu. Zamnula si hebké, jemně vonící ruce a vrhla se na divan.

„A užívá světa, nahrazuje si lásku a směje se,“ myslila si v patrné zlosti, „aniž kdo co tuší! Nikdo ničeho neztrácí, všichni ji chválí a je dobře. Či přijde odplata? Ach ne, na takové věci nelze spolehat. Odplata přijde v jednom, ve dvou případech, ale v tisíci případech nepřijde. Skrytý hřích! Bože! Zda je skrytý hřích hříchem? Kdo mne přesvědčí, že je? Kdo mne přesvědčí, že není hřích hříchem až tehda, když se odkryje? Není utajený hřích jen semenem hříchu, které musí teprv půdy nalézti, aby vyrostlo? A není i zde třeba, aby vzrostl jeden strom, rozházeti tisíce semen? Ó, ano, ano, svatá pravda, tisíce hříchů zůstane skryto, zajdou pod hlínou, jakoby byly nebyly! A její hřích, ač je znám i mně, nikoho neboli . . . Jsem jista, že zůstane stejně skryt jako sta jiných.“ (Divné horko proběhlo jí tělem.) „Já ho nevyzradím! Vyzraditi hřích je horší než hřešiti! To je přinést zemi a vláhu pohozenému semenu, v nichž počne klíčit. Vyzraditi, znamená zahájit utrpení! Ona dobře ví, že ničeho neřeknu . . . nemohla bych!“ (Náhle

povstala.) „Ale přece, ale přece, aspoň bych ji měla vytrhnouti z toho! Ano!“

Přecházela tiše, snažíc se přemýšlet o jiných věcech. Vzpomněla si na příští sobotní koncert citeristů na Žofíně, a napadlo ji zasmát se Štěpánkovi. Mluvívala s ním často a věděla o všem, co se s ním dělo. On náhodou našel cestičky, na nichž se mohli na chvíli setkat. Svěřoval se jí se svými láskami, což ji bavilo neobyčejně. Nebyla to však jen sama láska, co ji nutilo s ním hovořit, leč i jeho osoba, jeho gesta, jeho hlas a jeho blouznění o citeře. Býval jí chvíli odpočinku, žertování a zasmání. Ptávala se ho vždy, co dělá Milada, a jak daleko došel? V poslední době vyslovila i přání poznati ji i jejího bratra Viléma, o němž Štěpánek stejně často vypravoval. Přání její splnil a na sobotním koncertu měli se seznámiti. Jala se tedy paní Pechanová obíratí blížícím se koncertem a zapomínala téměř zcela na nepříjemné dojmy dnešního večera, když si pojednou představila Janovského, o němž před chvílí slyšela, že má malá ouška. Zasmála se hlasitě.

O jedenácté hodině bylo jí konečně možno něco psát. Zasedla ke stolku a zodpověděla několik dopisů svých zbytečných známých.

Když o třetí hodině ulehala, byla tak unavena, že jí bylo vše lhostejno, a že na nic již nevzpomínala. Toužila po odpočinku. Jen jediný pocit ještě měla: neurčitou zlost jakousi, že se stará o věci, po nichž jí nic není.

Druhý den dopoledne, když o jedenácté hodině vstala, oznámila jí Anna, že přijel plzeňský její bratr Vojtěch Nešvera do Prahy a že přijde na oběd. Současně prý se přihlásili i Mařena s mužem a oba rodiče paní Pechanové. Anna věděla, že zpráva její paní nepotěší, a oznamovala ji proto hlasem zcela tichým.

Paní Pechanová se zasmušila, ačkoli měla nejstaršího bratra velice ráda. Chtěla odjet do Stromovky a asi hodinu se tam rychle procházeti. Milovala samotu, ojínné stromy a velice byla pamětlivá, aby se dostatečně pohybovala. Střežila úzkostlivě svou váhu.

„Víš o tom pán?“ otázala se.

„Ano, sám pozval i druhé. Milostpaní Láblerová řekla, že přijde i pan Lábler.“

„Což Mařena, ta je hned hotova se vším! Připravila jste všecko?“

„Ano, na druhou hodinu. Pan Nešvera přijde však co nevidět!“

„Dobře.“

„Paní Nešverová je v kuchyni,“ připojila Anna, jakoby si teprve teď vzpomněla na starou paní, která jí dnes od desíti hodin překážela.

„A ví přece maminka, že ji v kuchyni nerada vidím!“ dodala paní Pechanová a šla se obléci.

Stará paní stála v předsíni za dveřmi značně pootevřenými a lačně naslouchala. Při dceřině poslední poznámce zamrkala a pohodila pitvorně hlavou. Zamrzelo ji, že to řekla před služkou.

„Anna pak nemá přede mnou kusa úcty!“ pomyslila si.

Nešvera přišel o polednách a, spatřiv sestru, rychle k ní pospíšil, aby ji objal. Miloval ji upřímně a dokud býval svobodný a Žaninka malé děvčátko, stále se s ní mazlíval. Byl velký, hubený, poněkud

ryšavý, otci podobný, se širokými zdravými zuby. Mluvil silným basem. Sestru Mařenu Láblerovou neměl již tak rád. Nelíbilo se mu, že si zvykala zahálce a vydírání peněz na něm i na sestře. Psával jí dlouhé napomínavé dopisy, kteréž však účinku nikdy neměly.

Paní Pechanová, spatřivši poněkud bledou, dobráckou tvář bratrovu, veliké jeho modré oči a řidoučký, jemný vous, zaradovala se a vše jej políbila.

„Co že tak náhle přijíždíš? Co dělá Karla? Co děti? A dostali jste mé dárky?“ ptala se v jediném dechu.

Nešvera usedl na pohovku. Na prstech zasvítily brillianty.

„Nevěděl jsem, že pojedu do Prahy a nemohl jsem ti ani v poslední chvíli psát,“ odpověděl, usmívaje se a prohlížeje si obrazy po stěnách salonu. „Musil jsem dnes ráno být v Praze a o tom jsem zvěděl teprv včera večer. Jel jsem v noci, šlo o dodávku látek zdejší firmy . . . á, chytrý židák, chytrý! No, všechno dobře dopadlo, budu mít nejlepší věci! A co že jsi se ptala? Co dělá žena? No, stará se a pečuje o domácnost, stále tak, jak ji znáš! Je zdráva, veselá a se vším spokojená! Žena, jakou bych na širém světě nenašel. Říkávám jí: Karličko, což abychom se někdy obveselili? Chceš do divadla? Chceš na koncert? Ach kdež! Ani pomyšlení. Jde si v neděli do kostela a to je všechno! Má radost doma. Tři děti a domácnost, to je její radost, po jiném netouží. Věř mi, až mne dojímá ta její dobrota. Ošetřuje si děti s trpělivostí, jakou bys marně hledala. Sama si je učeše, upraví, všechno sama ušije i uvaří. A tvé dárky pro děti došly správně! No, představíš si, co bylo křiku! Ten malý taky chtěl mít železnici a plakal —“

„Vždyť si s ní může taky hrát,“ s účastenstvím řekla Pechanová, pohlížejíc na bratra laskavými očima.

„Neznáš kluky, má drahá! Miloš, my mu říkáme pan Miloš, nedopustí, aby se kdo jeho věci dotknul. Sebral železnici a hraje si sám. Ivan se smí jen dívat, nic víc! Nanejvýš dovolil, aby na první stanici byl chefem Ivánek a na druhé Pepička.“

„Hned bych jela s tebou podívat se k vám!“ řekla všechna šťastna, radujíc se ze zpráv bratrových. „A co Pepička? Otevírá a zavírá oči ta její veliká panna?“

„Ovšem, Pepička je jako moje žena. Všecko si pořádá, uklízí a čistí. Má malinký váleček a válí nudle, má malou cihličku a žehlí prádlo. Směšná hospodyňka!“

Paní Pechanová se usmívala stejnou radostí, jaká nás naplňuje, slyšíme-li přívětivou chválu o sobě. Modré její oči teple se leskly a ruce její stále se dotýkaly vlasů, skrání a pasu, jakoby se přesvědčovala, že je účes neporušen a jakoby ji korset tiskl. Krásné její tělo bylo opravdu příliš sešněrováno. Olivová blůzka její s temně zelenými trojúhelníčky zdála se do krajnosti napjata. Nešvera vypravoval ještě o dětech, nezapomínaje uvést, že Pepička i oba hoši nejvíce vzpomínají na krásnou tetičku z Prahy, a že ~~sem~~ na jaře přijedou.

Za chvíli přišli Láblerovi se dvěma ~~doerkami~~ ~~doerkami~~. Dvě malé zůstaly doma. Do salonu vešla s nimi i stará Nešverová, ohlašujíc hned ve dveřích, že tatínek přijde o druhé hodině. Tmavé, pichlavé oči její

pod vybouleným lesklým čelem zvědavě zapátraly po všech tvářích, aby uhodly náladu.

Mařena veběhla do salonu živě v zimním žaketu po Žanince, s cvikrem na bambulovitém malém nose, a s kloboukem neobyčejně velikým. Vše bylo na ní velké, vše samý záhyb, jakoby v ničem těla nebylo. Myslila, že je právě tak hezká jako její sestra, a chovala se i mluvila v tomto křivém domnění. Obě její dcerky byly stejně křiklavě a nevkusně oblečeny. Muž, všecek pihovatý, s rusým, jaksi prošedlým knírem, s očima chladnými a nedůvěřivými, zůstal stát u dveří. Pechanová, povšimnuvši si ho, pomyslíla si: „Bože, s jakým pohrdáním se ten člověk na všechno dívá!“ Nebylo však to pohrdání, ale jakási zatrpklá rozpačitost, jakási závist, očekávající nepřívětivost.

Paní Pechanová přiskočila k malým neteřím, Žanince a Mařence, a vroucně je objala. Byla oběma kmotrou, měla je ráda a často je podělovala dárky. Obě holčičky byly již tak vycvičeny, že mluvily, jak si přála. Hladily ji, když se k nim sklonila, a říkaly: „Tetička je krásná! Tetička má nejkrásnější vlasy! Tetička má oči jako anděl!“ Rozveselila se jejich milými lichotkami, líbala je na růžové pusinky, tiskla je k sobě a slibovala jim něco. Dcerky se jí věšely na krk, šeptaly jí do ucha a hrály si s prstýnky na jejích vonných prstech. Bylo jí příjemno při této zábavě a, pozorujíc tvářičky neteří, myslila si, která asi je podobna matce a která otci? Zdálo se jí, že jsou obě velice krásné, a znova je líbala na otevřené růžové pusinky.

Mařena pozorovala každý její pohyb s jakýmsi zlým výrazem ve tváři, jakoby chtěla s ní mluvit a zlobila se, že musí tak dlouho čekat.

Nešvera vyzval matku, aby si k němu přisedla. Vypravoval ji o své rodině, o svém zdraví, a vyptával se na různé věci. Rozpovídala se brzy, vrtíc se na pohovce a obracejíc se hned k Láblerovi, hned k Mařeně a hned k Žanince. Ačkoli lnula více k Žanince a k Vojtěchovi než k Mařeně, přece bylo zjevno, že se neustále této zastává.

„Byla bych zcela spokojena s osudem,“ pravila, „kdyby i Mařena se uchytila. Vy oba jste bohatí, jen ona chudá. Muže má sice hodného, ale nemají štěstí. Jen to, jen to kdyby bylo! Věř mi, Vojtěchu, že se skoro stydím, že si vyčítám její chudobu, jakobych vše sama byla zavinila! Taková jsem! Přemítám, jak, jak bych to zařídila, aby se jim vedlo jako vám!“

Lábler pootevřel rty a rychle dýchal. Těšilo ho, co tchýně mluvila.

„Vždyť se jim zle nevede!“ poznamenala paní Pechanová, napřimivši se mezi oběma děvčátky.

Mařena se kousavě zasmála.

„Prosím tě, ty můžeš mluvit!“ řekla úsečně, odkládajíc zimní žaket do předsíně.

Tímto tónem hovořili až do příchodu Pechanova. Paní jeho byla tentokrát ráda, že přišel dříve a že přerušil nepříjemné ty řeči. Zdálo se jí, že manželé Láblerovi i jejich děti jen očima svými pozorují, co by si odnesli, jen vyhledávají, o co by řekli a co by si jednou přáli podělit. Stopovala je s tímto podezřením a v každém slově i pohledu jejich viděla tyto touhy. Nejtrapněji působilo na ni, že i ty malé holčičky,

kteřé upřímně milovala, takovým způsobem se chovají. Zlobilo ji, že Mařena již teď je tímto směrem vychovává, a upozorňovala bratra Vojtěcha na tuto nepěknou vlastnost sestřinu.

Mařeně však, která seděla v koutě na miniaturním, barokním sedátku, tak titěrném, že se jí musilo velice líbiti, bylo stále něčeho líto až k slzám. Cítila, že ji sestra i bratr nemilují, a věřila, že jen pro její nezaviněnou chudobu. V srdci jejím lícila se hořkost a nenávisť k těm, kdo ji ošidili. Stále viděla, že jsou děti jedné matky, ze stejných poměrů, a přece oba mají více než ona. Neuvažovala, kdo zavinil tuto nerovnost, cítila se ošizenou a stále očekávala s podrážděnou lítostí, že jí nahradí vše, co jí vzali, že ji učiní sobě rovnou.

Pechan proměnil rázem náladu. Vykládal své zkušenosti, jakoby se byl ocitl mezi žáky. Jen s Vojtěchem mluvil jako s rovným, a taky bylo patrné, že si rozuměli.

Krátce před obědem přišel i otec paní Pechanové, krejčí Nešvera, hubený, velký muž s tichým pohledem, plachým chováním, který se na vše díval jako prostý člověk v královském paláci, a který stranil se své ženy asi tak, jakoby byl pouhým prachem a žena jeho větrem. Stále byl na druhé straně salonu.

Vojtěch Nešvera odejel večer do Plzně. Paní Pechanová jela s ním na smíchovské nádraží. Byla ráda nyní, že přijel; zapomněla na všechny nepříjemné dojmy včerejšího dne.

Když se vrátila, našla na svém stolečku dopis paní Jelínkové. Oznamovala jí tonem, jakoby se nebylo nic přihodilo, jednoduše a vesele, že přijde zítra na koncert citeristů, jak se byly před týdnem dohodly, a že Pechanová pozná na něm i doktora Janovského. Zpráva ta nijak na ni nepůsobila; nezatěšila se ani spatřiti malá myší ouška tohoto milence. Vše bylo jí vzdáleno. Vzpomínala jen na děti bratrovy i sestřiny, a jemný stesk i hořkost lehce se jí šířily hrudí.

XIX.

Druhý den se oteplilo, a vlhký, těžký sníh prudce padal po několik hodin. Stromy byly přetíženy, ulice sněhem zavaleny. Sta lidí čistilo chodníky. K večeru přestal sníh padati, ale kalná mlha snesla se hustě do ulic, tak že domy, lidé i stromy nabyly zvláštních, měkkých barev, ztrácejících se v šedi na několik kroků. Sníh, všude vysoko nachytaný, prozrazoval skryté předměty lehkými svými obrysy.

Toho večera pořádán byl koncert citeristů v dolejších místnostech žofinských. Obecenstvo, kterého se sešlo veliké množství, sedělo u stolů; nebylo však nejvybranější, většinou známí účinkujících, lidé domácí, milující hru na citeru. Bylo viděti na této většině, že nechodívá často do veřejných místností a že se až dětinsky těší na výkony svých světu neznámých umělců. Vynikající jednotlivci byli v této společnosti nápadní.

U předních stolů seděli manželé Pechanovi s Jelínkovými, k nimž hned v první chvíli přisedl mladý doktor Janovský. Paní Jelínková, dnes ve světlé toaletě, všecka veselá, představovala Pechanovi a přítel-

kyni své mladého toho krasavce. Doktor Janovský, jehož tvář byla hezká a jemná, muž asi třicetiletý, s očima hnědýma, s dlouhými řasami, s knírem černým jako uhlí, se rty ostře červenými a plnými, v nichž se svítily zdravé zuby, naklonil se němě, a s drzým pohledem políbil paní Pechanové ruku. V pohybech i chování jeho bylo cosi na první pohled ušlechtilého, ale současně i prázdňě protivného. Ačkoli oběma tanula na mysli vzpomínka na setkání v předsíni u paní Jelínkové, přece stavěli se, jakoby dnes poprvé se spatřili. Paní Pechanová prohlédla na malá jeho ouška a, podivivši se jejich pravidelnosti, povšimla si i zvláštního jeho nosu, jakési voskové bělosti, jež vedle černého kníru ostře vynikala.

Nepříjemné a tísnivé dojmy, které si ve čtvrtek večer přinesla od Jelínkové a které se ještě zpovědí její zvýšily, i teď jakoby jejím nitrem se šířily, ale přes to, že byla jimi naplněna, přistihovala se při nápadné zvláštnosti, při velikém zájmu o nového známého. Bylo jí, jakoby se byla seznámila s neobyčejným člověkem, jakoby očekávala z jeho pohybů i řeči cosi kouzelného. Tím, že jej viděla jako svědce své přítelkyně, že ho snad i nenáviděla, byl jí zajímavějším než všichni ostatní muži. Vlastnosti jeho zdály se jí příjemné a opojné, jakoby zde poznávala člověka, který je smělý, který dovede milovati, který má lásky nadbytek a který je s to odvážit se každého skutku.

Stavitel Jelínek bavil se s Pechanem o jakési stavební záležitosti, o svém sporu s magistrátem, a snažil se získati si jeho přimluvy u rady stavebního referátu. Mluvil horlivě, až všechn zrudl, a až se modré jeho oči leskly. Pechan kladl vrásčitou ruku svou na jeho ramě, jakoby jej konejšil.

Obě paní zasedly po stranách doktora Janovského s jakousi živostí, jakoby jej chtěly k něčemu přemlouvati. Bělostná jeho náprsenka ve vystřižené vestě a černý frak pěkně se kreslily mezi bílou toiletou paní Jelínkové a růžovou paní Pechanové.

„Dnes tu máte, doktore, hojně pěkných děvčat,“ řekla paní Jelínková, „povíte nám potom, která se vám líbí.“ (Naklonila se k Žanince.) „Doktor, abyste věděla, miluje mladé dívky. Ať jde kam jde, všude má známé a všude má nějakou šestnáctiletou přítelkyni.“

„Není to tak veliké!“ zasmál se Janovský.

„Kterou máte dnes tady?“ otázala se paní Pechanová, pozorujíc Janovského jako vzácný exemplář milovníka.

„Neznám ani jediné, milostpaní.“

„Což tam tu?“ otázala se spěšně paní Jelínková, ukázavši vějířem k nedalekému stolu, kde seděla Milada Řetovská s Vilémem, matkou, Bláhou a Houškou. Mladá paní Řetovská zde nebyla.

„Ani té neznám,“ odvětil, a oči jeho bystře si Miladu prohlédly.

Paní Pechanová přiložila k očím lorgnette s perleťovým držadlem.

„Aá — ta? To je slečna Řetovská, předtančila na Národní besedě. Znáám ji, a dnes mi ji dokonce představí pan Štěpánek.“

„Vidíte — bude to pro vás nový obrázek!“ zasmála se paní Jelínková Janovskému.

„Ale nezískáte ji snadno; podívejte se, sedí s ní několik pánů!“ podotkla paní Pechanová a znova pozorovala Miladu, kteráž v růžových satinových šatech svěžestí okouzlovala.

„Je na něm, aby ukázal, co umí!“ řekla paní Jelínková.

„Je taky čas, aby se oženil!“ dodala paní Pechanová.

„Ten se nikdy neožení!“

„Myslíte? Proč? Je již přece v těch letech, aby pochopil, že domácí krb je velice příjemný.“

„Taky mu radím, ale nechce poslechnouti!“

Janovský pohleděl brzy na tu brzy na onu dámu, usmívaje se. Bylo mu příjemno v jejich živosti. Měl určitý pocit, že v obou je silná touha uchopiti a obejmouti jej. Laškování jejich přijímal bez odpovědi, jakoby jej hladily. Dámy byly jaksi rozveselené a živě pokračovaly:

„V županu a trepkách by se dobře vyjímal!“ zasmála se paní Pechanová, v jejíž hrudi vznikala odvážná touha posmívati se mu.

„Na pohovce s dečkami háčkovanými — s dýmkou v ústech!“ připojila paní Jelínková a hlasitě se rozesmála.

„Poslouchejte mých rad a vezměte si třicítiletou!“

„Ne, patnáctiletou!“

„Pianistku a možno-li zpěvačku, aby se s vámi neunudila!“

„Ale dobrou kuchařku. Nezapomeňte na tuto radu!“

„A nemyslete si, že jste hezký!“

„Takovou pošetilost si přece nemůže myslit!“

Janovský se mezi nimi vrtěl a usmíval. Viděl, že je pozorován od sousedních stolů, a příjemná pýcha šířila se mu duší.

Paní Pechanová povšimla si Jelínka, zabraného do rozmluvy o stavebních sporech, a v té chvíli bylo jí vše, co se nyní dělo, zvláštní a nepochopitelné. Nemohla jaksi obsáhnouti svými zkušenostmi tu podivnou smělost své přítelkyně, že se neděsí před svým mužem, že vysloví někdy i jeho jméno s něžností, a že přece ho nemiluje. Však ještě podivnější jí bylo žertování s Janovským, tón, jaký si mohla sama dovoliti, ale který u Jelínkové byl nepřirozený a pražádnou lásku neprozrazující. Soudila ještě před hodinou, že mezi těmito lidmi žije horoucí láska, před níž jako před kouzelnou mocí ustupuje i rozum, že tito dva lidé sloučení jsou svazky něžného zanícení, že jsou si ještě dražšími než mladí milenci, že oči jejich nedovedou ani viděti, co se kolem děje, mohou-li viděti sebe, že jeho všecka bytost touží po jejím slově, po jejím úsměvu, po jejím dotknutí, ale teď ničeho podobného na nich nepozorovala. Žertovali a smáli se zcela všedním způsobem, a ani jediný svit touhy nezaleskl se v jejich očích. Jen tolik bylo patrné, že jsou důvěrně známí a že si jeden druhého příliš neváží. Chvillemi zdálo se jí i to, že se k ní nachyloval a že jí prokazoval více pozornosti než paní Jelínkové, ale tím příliš potěšena nebyla. Myšlenka, jak je možná, že je zde její muž a že tu má současně milence, s nímž se baví, stále se jí vracela na mysl. „Já bych nebyla schopna takové věci,“ soudila všecka jako ustrašena, „prozradila bych se. Kde vezme Karla tolik rovnováhy?“

Čím více tímto směrem přemýšlela, tím rychleji se znepokojovala a tím určitěji Karlu odsuzovala. Věděla již i to, že není mezi nimi takové horoucí lásky, pro jakou je omluvila a pro jakou hleděla na ně i jako na hrdiny. Zdálo se jí v této chvíli, že je všecka společnost pozoruje, a že si všichni vypravují o milenci paní Jelínkové. Odvrátila se v rozpacích a poslouchala, co vykládal její muž Jelínkovi.

Vilém, sedící nedaleko odtud s Jindřichem, pozoroval netrpělivě a skoro podrážděně paní Pechanovou i Jelínkovou. Nestaral se o matku a sestru, s nimiž se bavil Bláha, ale každý pohled plavovlasé paní stopoval a posuzoval. Jindřich brzy poznal, kam se upřeně dívá.

„Vždyť jsou obě vdané,“ poznamenal, „vidíš přece jejich muže a snubní prsteny na jejich rukách!“

„To nevadí, příteli, naopak,“ zasmál se Vilém, přimhuřuje významně oči, jakoby se bylo v té chvíli něco závažného stalo. „S tou plavovlasou paní se dnes seznámím, těším se na to bůh ví jak dlouho! Znáám ji od r. 1876, kdy byla povyroستlou pannou, a teprv dnes se s ní seznámím! Umínil jsem si státi se jejím milencem, co tomu říkáš?“

Jindřich zabubnoval prsty na stole, a rty se mu zachvěly.

„Na štěstí není asi takovou, za jakou ji máš!“ odvětil ostře.

„O tom se nebudu s tebou hádati,“ šeptal mu Vilém u samého ucha, „dobře víš, že rozumím ženám lépe než ty! Ale vidím, příteli, že i ta druhá paní je velice zajímavá! Podívej se, bruneta, a jak štíhlá! Tam ti dva jsou jejich muži! Nu což? Nevidíš, že se páni o ně nestarají a že si vypravují o politice nebo o poslední schůzi městské rady? Nezdá se ti, že jsou ta obě manželství na mrtvých bodech? Jen si povšimni toho mladého muže, jak si jej vzaly mezi sebe! Věř mi, obě by mu nejraději cuchaly vlasy. Jenom že ten mladý muž málo hoří, já bych dovedl větší oheň rozdmýchat! Nu vidíš, Jindřichu, to je můj nejbližší cíl, ale v této chvíli ne již jediná, ale obě, obě, obě!“

Jindřich, jakoby jej něco uštknulo, trhl hlavou a zamračil se.

„Jaké ohavnosti mluvíš! Zdá se mi, že není již v tobě kusa citu a morálky! Jak se to pro Boha díváš na ženy? Jak se můžeš opovážiti s těmito mizernými úmysly blížiti se vdaným dámám?“

„Pošetilý snílku!“ zasmál se Vilém. „Ty, jak vidím, do smrti oči neotevřeš, leda že by tě některá žena důkladně zklamala! Jen si jich dobře povšimni, jen pohledni na jejich mladá, lačná těla! Co myslíš, která z nich bude déle vzdorovat? Nezdá se ti, že ta bruneta je ko- ketnější? Její toleta mne zajímá, soudím z ní, že je tato pružná paní velice rafinovaná! No no, upokoj se . . . tedy obě, obě, obě!“

„No, Viléme, tímto způsobem sestupuješ do špatného života,“ velice vážně a smutným, skoro domluvným hlasem pravil Jindřich. „Libuješ si v řečech, které tě pozvolna připravily o všechn stud a o všechn krásný názor na svět. Co se ti zdá dnes příjemné, je pouze počátek tvého neštěstí. Jsem přesvědčen, že se okrádáš velmi záhy o jediné, co nám zachovává mládí do života a co nám činí vzpomínky luznými! Strhneš-li s života tato kouzla, musíš se státi omrzelcem! Pomateš-li takovou ženu, nedokázal jsi pranic zvláštního! Zaváděti ženy není hrdinství, ale povznášení je náleží k našim povinnostem! Ženy

jsou těkavé ovečky! Sám o tom často vypravuješ, jak se dají oklamati! Ale je to vždy oklamání, pamatuj si! A varuju tě . . . nezačínej ničeho s těmi paními!“

„Můj nevinný apoštole!“ poznamenal Vilém, pozoruje pilně Janovského, aby rozeznal, které se dvoří.

„Podle tebe není lásky, není věrnosti a není povinnosti!“ pokračoval Jindřich poněkud hlasitěji. „Jsi takto hotový anarchista! Kdyby se řídil svět tvými názory, nebylo by rodiny, nebylo by státu, nebylo by kultury. Vše obracíš na hlavu! Ale to je to ohavné, že uznáváš tuto morálku jen pro sebe!“

„Ach, jdi mi s takovými řečmi teď, když ji konečně vidím před sebou! A co že ten Štěpánek nejde?“

Strýc Štěpánek, oblečen do černých šatů, všechn rozčilen připravoval se s dvanácti pány k zahájení koncertu. Číslo toto bylo slavnostním vstupem. Nešel proto k Řetovským a neuvedl proto ještě Viléma a Miladu k paní Pechanové. Vše to učiniti chtěl až po svém vystoupení. Byl velice rozechvěn, a modré, vybledlé oči jakoby se mu stále zakalovaly. Pozdržoval se u velikého stolu poblíž jeviště. Prošedivělé vousy i vlasy měl pečlivě učesané, tvář téměř bílou a ruce jeho, mnoha prsteny ozdobené, zachvívaly se jako trávy. Myšlenky jeho odnášely se více k Miladě než ke hře. Odhodlal se vystoupiti jen pro ni, doufaje tímto způsobem poněkud si ji nakloniti. V posledních dnech cvičil se pilně dlouho do noci, vzpomínaje na jasnou tu tvářičku, na drahou tu bytost, kterou tak dlouho již miloval. Teď, když se koncert přiblížil, a když se mělo štěstí o něco k němu přiblížiti, zmocnil se jeho srdce divný, smutný stesk, jakoby cosi dávného, cosi zapadlého vyvstávalo ze zasmušené, marně utracené minulosti. Bylo mu stále až do pláče, a jakási sklíčenost zachvacovala stále silněji jeho nitro. Chvílemi pohleděl ke stolu, kde Milada seděla, a dech se mu až zatajil. „Kdo je asi ten mladík?“ myslil si s podivnou úzkostí. „Nikdy jsem ho neviděl. Snad je to Vilémův přítel.“

Jonášek, učitel dvanácti pánů, k výstupu již připravených, kmitl se před jednoduchým jevištěm, dáváje jim znamení. Všichni se pozvedli a zašli za jeviště. Štěpánek zbledl, a srdce mu silně bušilo. Soudil, že se bude nyní rozhodovati o celém jeho životě.

Když se opona pozvedla, seděl v popředí u vyššího stolku učitel Jonášek, skladatel písně „Volání ztraceného“, muž asi padesátiletý, hubený, všechn hebkým vlasem a vousem obrostlý, jehož veliké černé oči planuly vnitřní blouznivostí. Výraz tváře jeho byl svrchovaně vážný. Za ním po celém jevišti rozsazeno bylo dvanácte černých pánů, vášnivých jeho žáků, připravených u svých citer k započetí hry. Všichni byli bledí a rozčilení. Štěpánek seděl na pravé straně; šosy černého kabátu jeho visely až k zemi. Srdce se mu tetelilo, a ruce rozpačitě bloudily nad citerou. I v této chvíli myslil na Miladu a snažil se viděti před sebou jasný obraz její. Věřil, že myšlenkou na ni bude sílen a nesen.

Obecenstvo se utišovalo.

Vilém se usmál a pošeptal Miladě:

„Vidiš strýce Štěpánka? Je dobrý . . . a jak je rozčilen!“

„Neposmívej se mu!“ odvětila tiše. Bylo jí ho v té chvíli líto a zdálo se jí, že by jej ráda konejšivě pohladila po prošedlých vlasech.

Cvrnivé zvuky citer se ozvaly. Nejprv jen doprovod dvanácti žáků, podobající se třesení i podivnému cvrkání, jakoby zvukům nad široou lesní pasekou za letního dne. Všech dvanáct mužů skloněno bylo náruživě k nástrojům. Štěpánek poněkud zrůžověl a hlava jeho mírně se sklonila k pravé straně.

Do šumivého a cvrnivého doprovodu zavzněla vlastní píseň, divná, smutná, teskná melodie, táž, kterou zkušené srdce vyslechlo již z velikých černých očí blouznivosti naplněného skladatele Jonáška. Na pozadí jednotvárného zvučení zvedala se melodie jasně a tklivě, jako skutečné volání ztraceného člověka. Na tváři Jonáškově viděti bylo rostoucí zanícení, jakoby s vyvíjením obsahu písně sloučena byla i bytost jeho. Cítil, že obecenstvo podleгло jeho srdci, a sladká, drahá radost pozvedala jeho nadšení.

Po skončení písně otřásl hledištěm bouřlivý projev obecenstva. Jonášek i jeho dvanácte žáků voláno bylo nesčíslněkrát na prkna. Všichni zářili štěstím. Obecenstvo rozhovořilo se pak o kráse a dokonalém provedení prvního čísla koncertu.

Strýc Štěpánek, červený na lícních kostech, s očima vesele svítícíma, přišel k Řetovským. Představili mu Bláhu i Houšku. Smál se živě a podával všem ruku.

„To bylo něco! To bylo něco!“ mluvil neustále jako opilý. Všichni mu ochotně přisvědčovali. Přisedl ke staré paní, jak již bylo jeho zvykem, a bavil se s ní. Zdálo se mu, že přišel velký den jeho života, že se touto chvílí všechno proměnilo, že se svlékl z bývalého vnějšku svého, a že stojí před lidmi zcela jiný, že ho ani nepoznávají, a že i v očích Miladiných je vznešenější a příjemnější.

„A nebyl jste rozčilen?“ ptala se ho paní Řetovská.

„Byl, velice, ale jen chvíli. Jak jsem poznal, že se líbíme, už jsem se vzpamatoval, a prosím, ani jediné chybičky jsem neudělal!“

„Bylo to krásné!“

„A co slečně Miladě? Líbilo se jí?“

„Toť víte, že líbilo, ale na mládež nemůžete nic dát!“ (Nahnula se až k jeho hlavě a šeptala.) „Má tu svou lásku! Ten pan Bláha si na ni myslí! Má ho velice ráda! Podívejte se, celá hoří!“

Štěpánek pootevřel rty a zbledl. Divná, nevyslovitelná lítost sevřela mu srdce, tak že ani slzám zabrániti nemohl. Odvrátil se, jakoby někoho hledal. Vzpamatovav se, vyzval Viléma i Miladu, aby s ním šli k paní Pechanové. Následovali ho ihned.

Představil je a mezitím, co vyměňovali první věty obřadností, tiše a nepozorovaně se vytratil ze dvorany. Sklamán a rozbolestněn zapjal se v garderobě do svého kožichu a vyšel na ostrov, vlhkým sněhem zapadáný. Studený vzduch dotkl se jeho rozpálené tváře a silný smutek a rozdírající lítost jakoby vše pokryly. Šel pozvolna do ulic, jakoby nevěděl, kam se obrátiti.

Ve společnosti na Žofíně nikdo si nepovšiml, že odešel, a nikdo ho po celý večer nepostrádal.

(Pokračování.)

Rab

MARIE GEBAUEROVÁ:

Na Rabu.

Koncem května vyjeli jsme si z Lošinje na Rab. Lošinj patří k Istrii, Rab (it. Arbe) je ostrov dalmatský. Leží při břehu dalmatském, oddělen jsa od pevniny kanálem Morlackým.

Dostala jsem se tam jakoby za odměnu svého ranného vstávání za pobytu na Lošinji.

Lákala mne časná jitra, probouzející se moře, první paprsky sluneční, které na hladině Adriatického moře vyluzují nádherné, syté lány barev, a když jsem se jednou vracela z takové ranné vycházky k snídani, zastala jsem v jídelně tři turisty, připravené k výletu na Rab. Nebylo třeba dlouhého vybízení, a jeli jsme čtyři.

Vydali jsme se do Lussingrande, odkud jsme parníkem měli jet na Rab. Vál silný scirocco, moře bylo velice neklidné, krátké, vysoké vlny s napěněnými hřebeny stínovaly modrozelenou hladinu a tříštily se v pěnivých, vysoko stříkajících přibojích o srázné skalní stěny břehů.

Přístav v Lussingrande je malý, a za značnějšího větru nemůže parník v něm přistát. I tentokrát jsme musili k velkému molu za městem a odtud po barce k parníku, který k boji přivázán tancoval na širém moři.

Plavba po barce trvala jen několik minut, ale ty stačily k ocenění síly plavcův a obratnosti jejich. Bylo znát, že si s vlnami dobře rozumějí a že si navzájem jakoby do rukou s nimi pracují. Silný vítr vzdouval jejich řásné, modré blusy, široká ramena se vzpírala, paže všemi svaly ovládaly dlouhá vesla, která v tempech naprosto nepravidelných vy-

užitkovávala prudkosti a síly blížících se vln. Jen tu a tam krátkým, úsečným slovem smluvil se přední plavec se zadním, který tiše, s klidnou tváří, se zrakem upřeným uplatňoval všechny svoje síly.

Přední plavec jevil v tváři jen jediný zájem. Oči jeho upínaly se přímo směrem jízdy, sledovaly přibíhající vlny, nevšímajíce se již té, která právě loďku uchvacovala; ta byla již stará známá, setkání s ní patřilo již jen obratnosti paží.

A jako se plavcům nehnul v tváři ani sval, tak pevně a klidně stáli při svých veslech, nebylo pro ně jiného pohybu, než toho, kterým poroučeli vlnám.

A přední plavec, vedoucí, byl mrzák! Rybáři v Lussingrande loví někdy ryby dynamitovými patronami. Náš plavec jednou při takovémto nedovoleném lovení přišel výbuchem patrony o pravou ruku. Měl ji nahrazenou železnou vidličkou, která byla k pahýlu připevněna kovovými obroučkami. Bylo vskutku cosi obdivuhodného, úctu vzbuzujícího v jeho jistotě.

Barka sjížděla a vyjížděla po vlnách, vlny plácaly do jejích boků, stříkaly po nás, ale barku poslušně nesly a donesly k cíli.

Dostat se na palubu parníku nebylo snadno, musili jsme vždy vyčkat, až vlna vyhoupne lodičku hodně vysoko, pak se chytit roubení lodi a pomoci si nahoru. Ale dobře vše dopadlo, a parník po krátkém ještě zdržení odvázan. Vystoupili jsme až na velitelský můstek a tam, chráněni poněkud plachtami před větrem, kochali jsme se rozkošným pohledem.

Lošinj — dlouhý, úzký ostrov — se od nás celou svou délkou vzdaloval. Na jednom konci se zvedal pod horou M. Giovanni Lussingrande, mírným sedlem mezi dvěma hřbety vyhlížela věž domu a střechy nejvyš položených domů v Lussinpiccolo, a k západu čněl mohutný Ossero, nejvyšší vrch ostrova Lošinje.

Proti nám pak se táhl překrásnou linií velebný Velebit, s rýhami sněhu na nejvyšších místech, s jasným, modrým nebem nad hlavou a s modrozeleným, zářícím mořem u nohou. A v tom moři, těsně u skalnatých strání Velebitu, byl ztajen cíl naší cesty, ostrov Rab.

Vítr se zvolna tišil, a po hodině jízdy jsme měli Rab před sebou. Minuli jsme několik pramalinkých, kamenitých ostrovů — stát by dal jeden třebas za pětku — prý — a blížili jsme se k městu Rabu.

Pohled na ně od moře je malebný. Staré kamenné zdi obklopují město, které pochází z dob Benátčanů. Leží na ostrohu, zdi vyrůstají ze skály, a nad nimi se řadou zvedají čtyři veže. Štíhlá, jemně prolámanými okénky zdobená kampanila katedrály, která pochází ze XIII. století, vévodí polohou i krásou celému městu.

Zahnuli jsme kolem zdi do přístavu, chráněného dlouhými moly. Zvědavě a plni radostného očekávání, prohlíželi jsme si město zatím jen od přístavu. Blížilo se polední vedro, a my jsme měli v plánu strávit je při obědu ve stínu.

Po obědě teprve jsme se pustili na obhlídku ostrova. Jelikož bylo stále ještě značně horko, volili jsme nejprve objíždkou po moři prohlédnout si břehy.

Rab není místo lázeňské, není tam pohodlných barek jako v Lussinpiccolo, ale za to byla plavba po rybářském láju (it. zoppolo) zajímavější.

Lájo je úzká, dlouhá, z jednoho kusu vyhloubená loďka, nepodobná indianským člunům. Uprostřed je napříč přes loďku položena kláda, která udržuje rovnováhu. Na koncích klády jsou oka pro dlouhá vesla.

Veslař při veslování stojí. Mohutnými údery dlouhých vesel letí loďka po hladině velice rychle, podobajíc se z dálky jakoby dlouhonohé vodoměrci.

Seděli jsme řadou za sebou, nepřiliš pohodlně, a veliký, hubený rybář nás dovezl, kam se nám jen zachtělo. Přistál, kdekoliv jsme si přáli, nerozpakoval se vrazit pevnou, úzkou špicí loďky mezi kameny, nahromaděné u břehu, který nás vábil buď údolíčkem, slibně se otevírajícím, nebo nějakým bujným keřem nebo břehem neb i jemným, vlnami uhlazeným pískem, ve kterém se nám zachtělo pohrabat si jako malé děti.

Hlavní ulice v Rabu.

Skoro dvě hodiny jsme tak jezdili, a nemohli jsme se téměř ani nasytit výhledů na břehy a na malebné zátočiny. Při tom jsme stále měli požitky chladícího vánku moře, droboučkových vln klidné již hladiny, mnoha rozmanitých ryb, které jsme pozorovali ve vodě jako křišťál čisté, jeť Rab z ostrovů na ryby nejbohatších.

A při tom stále v jiném a jiném seskupení na nás shlížely štihlé věže města s vévodící kampanilou.

Přistáli jsme konečně u města a vstoupili jsme dovnitř.

Město z dob Benátčanů svědčí o bývalé slávě a blahobytu. Římsy na domech, vroubení oken, portály, balustrády balkonů svědčí o bývalém vkusu a uměleckém duchu obyvatelstva, znaky pak, téměř nad každým vstupem do domu se nalézající, mluví o aristokratickém rázu města.

Mnoho těchto památek bylo z města prodáno a vyvezeno do různých muzeí; nyní je zakázáno prodávat tímto způsobem umělecké zbytky staveb, z města se nesmí nic takového odvézt. Není však zakázáno nakoupit si podobných cenných okras pro dům, který byste si chtěli postavit na Rabu.

Zajímalo nás jedno překrásné provedené okno s jemnými sloupky, s miniaturní kamennou pavláčkou. Ptali jsme se na jeho cenu staré,

Vnitřek rabského chrámu.

shrbené babky-majitelky, která před domem na prahu seděla. Chtěla za ně 1000 korun, patrně již byla informována.

Roku 1456 bylo město navštíveno strašlivým morem. Domy, kde mor řádil, byly poboženy, a nikdy víc neobydleny. Dodnes ční hole zdi jejich do výše a udržují stále v lidu vzpomínku na tuto krutou ránu metly boží.

Podivné nálady střídaly se v našich duších, když jsme procházeli úzkými uličkami zajímavého města!

V kostelích chovají některé památky z dob slávy Rabu, pěkné, cenné obrazy.

Z nejvyšších oken kampanily byla překrásná vyhlídka na město, na ostrov s malebnými zátočinami, výběžky, ostrohy, na širé moře, skvější se v bohatých paprscích slunce vši svoji velebnou nádherou!

Rab bylo dříve kvetoucí město, s mnoha tisíci obyvateli, dnes čítá jen kolem 800 duší. Živý a hlučný dříve přístav ztichl, když po-

mořská cesta se brala jiným směrem. V nynější době se zase poněkud rozmáhá. Ostrov, pokrytý bujnou vegetací, vzdělávaný pilně obyvatelstvem, láká cestovatele, kteří se shodují v úsudku, že Rab je jeden z nejkrásnějších ostrovů Quarnera.

Výtěžek mořské soli, kukuřice, prosa i vína působí styky obchodní. Mimo to skýtá moře velice mnoho ryb, a obyvatelé Rabu slynou jako nejlepší ovčáři v Dalmacii. Převahou Srbo-Chorvati, nosí malebný svůj kroj neznešvařený.

Po prohlídce města jsme vyšli do okolí. Všude bylo znát pilnou ruku a smysl pro přírodu. Stinná prostranství, travou porostlá, borové

Vjezd do přístavu v Lussingrande. V pozadí Velebit.

lesíky, upravenými cestami křížované, lavičky, odkudž se otvíraly výhledy do dálky na moře, bujné, slibné školky, na chráněných místech založené, mluvily zřejmě o těchto vlastnostech obyvatelstva.

Avšak zlý host — bora — prý na Rabu zvláště krutě řádívá. Poznají, kdy se chystá k svému vpádu. Nad celou délkou ostrých obrysů Velebitu zjeví se bělavý mráček, lehounký, nevinný. Ale za krátko pak se bora rozzuří, a proti ní nelze bojovat. Urve, co se jí zlíbí.

Po ní však přichází nejkrásnější pohoda.

Soumrak je v krajinách středomořských kratší, nežli u nás. Západ slunce jsme pozorovali s výšiny nad zálivem. Krvavé červánky zalily celé nebe, a na něm se odrážely temné silhouetty pahrbků protějšního břehu. Velebit za námi zmizel úplně v šeru, tušili jsme jen jeho klidné linie, které se táhly kdes vysoko nad stichlým, usínajícím mořem. Hluboké, naprosté ticho rozkládalo se kolem, ticho, které působí na duši jako lék, jako hojivý balsám.

* * *

Druhého dne jsme již v pět hodin seděli opět starým pořádkem v láju, a rybář nás vezl k sv. Eufemii, kostelíku a klášteru, obydlenému, tuším, třemi kapucíny. Kolem zdi kostelíka je srovnáno rovněž mnoho zbytků pěkných hlavic sloupů, říms a pod. Nádvoří je vroubeno loubím, a uprostřed dvora je pěkná cisterna. Přes zeď vyhlízejí krásné listy datlové palmy.

Na Rabu není tolik datlovníků a pomorančovníků jako na př. na Lošinji, snad bora je tím vinna. Za to překrásné, mohutné exempláře pinií dodávají malebným koutkům ostrova zvláštního, zasmušilého a přec zase vábného vzhledu.

Od kláštera jsme se vraceli kus cesty pěšky, bujnými lučinami, plnými nádherných květů, pak lesíkem, z něhož se nám tu a tam otevřel výhled na město, na jeho zdi a věže. Za námi pak v dálce ostrova se táhl tmavý, starý les, veliká vzácnost v těchto končinách. I pramenitou vodu jsme našli, rovněž velikou vzácnost na ostrovech quarnerských.

Když jsme došli téměř zase až k městu, sestoupili jsme úzkou stezkou po boku skály dolů až k moři. Naše loďka na nás již zase čekala a převezla nás na protější břeh zálivu k jakési jeskyni, snad krápníkové, do které jsme však mohli vniknout jenom z kraje. Lid bájí, že takovýmito jeskynními chodbami je Rab spojen se sousedním ostrovem Pagem.

A pak jsme se již naposled vezli po láju, a to do města zpět. Loďka tiše, tichounce brázdila klidnou hladinu, a my jsme se všichni zahleděli na město, rozkládající se tentokrát před námi celou svou délkou. Nad skalou vystupovaly zdi, místy pobožené, s probořenými, svítícími okénky, porostlé namnoze bujným břečťanem, který v dlouhých pramenech splýval po zdi a po skále dolů k moři. K němu se družily terče velikých agav. Jakási drobná, žlutá rostlinka a vysoké stvoly s temně modrými zvonky pestřily se kamením. A nade zdmi vystupovaly zdi a střechy domů, kostelů, a řadou vedle sebe stály nad tím nade vším bílé kamenné věže s jemnými okénky a s malebnými střechami.

A ze vší té spousty kamene, přírodou tu vytvořeného i lidmi sneseného, jakoby vyzařovalo ticho, klid, majestát zašlých dob.

Vrátili jsme se do města k polednímu a po obědě odjížděli jsme opět parníkem na Lošinj.

IN. ARNOŠT BLÁHA:

Lež.

(VOLNÁ KAPITOLA.)

Jest pyšnou záclonou na oknech chudoby, jest oponou na jeviště pravdy, jest laskavým úsměvem na rtech nenávisť, jest pravdou v ústech frase, jest vráskou na čele lenosti, jest studem na tváři kokety, jest láskou ve slovech Sadiho, jest přátelstvím v pozvání Kriemhildině, jest pokorou ve formuláři žadatelů, jest uměním ve ctižádosti buržoy, jest náboženstvím ve vyznání pokrytců, jest upřímností v otázkách udavačů, jest obdivem v ústech závisti, jest odměnou z ruky lichváře, jest krví na zbrani zbabělce, a vlastenectvím v programu prospěchářů.

Jděte kamkoli a všude se s ní setkáte, všude vám vstoupí do cesty, všude vám vskočí do řeči, všude s vámi povede polemiku, všude vás okouzlí chicem a elegancí, všude váš předejde a všude vás dohoní, všude vás přemůže a všude se vám pokolí, všude se vám zdvořile vyhne a všude do vás neurvale vrazí, všude se vám pokloní aneb vás zarazí grimassou svého úsměšku, všude se na vás důvěrně usměje aneb vás změří cize a pohrdlivě, všude bude demonstrovatí pro vás i proti vám, všude se vás zastane a všude vás pomluví, všude všemu rozumí neb skromně mlčí, všude tajně šťve a veřejně odpouští, všude venku chodí mladistvá a pružná a doma před zrcadlem leká se a děsí svého stáří, všude mluví pro lásku a pro mír, sama uvnitř roze rvána válkou, všude pro všechny má smích a žerty jako divné ovoce svých tajných bolestí a slz, všude klame vážností a hloubkou, a sama v mlčínách svých marně loví perle, všude, sama bezectná jsouc, pro čest bije se a trpí, všude pravdu hájí a ze svých plaidoyerů bohatne a tyje, všude v plesích bíle chodí oblečená, ač na ulicích prodává své tělo, všude naivně odpovídá a půvabně se stydí, a v duši počítá si, jak mnoho požádá, všude důvěřuje a se vyzývavě obětuje, věčně vypočítavá a opatrná, všude dává, aby více vzala, všude svěčuje, aby zradila, všude mluví, aby udávala, všude ostýchá se dávno prodaná a opuštěná, všude mstí se nikým neraněna, nikým nevyzvána — — Nikde jí neuniknete, nikde se před ní neskryjete, nikde nezachráníte —

Rodí se na nemanželském loži všech neřestí, vždycky ubohá a zmrzačená. Miluje kontrasty. Vyrostší z bahna miluje nevinnost, zrozená vraždou stává se soudcem, počatá na lůžku krádeže a podvodu stává se pokladníkem a bankéřem, vychovaná nenávistí nabízí se všem, zplozená hněvem odpouští každou urážku —

Spolu s láskou plodí egoismus, se ziskem válku, se servilností etiketu, s pósou moderní světobol, s pérem a kalamářem plačtivou literaturu —

I dětské duše jsou jejím královstvím. Mluví z nich jako nemoc při odporu vůči škole, jako náhlý, nevysvětlitelný pláč, jehož rosu stříkly do zraků vlastně vlny vzteku zpěněné na dně duše, jako ochota a úslužnost, aby se ukrylo tajné provinění, jako bohatý slib k vůli vy-lákání chleba nebo hračky, jako udavačství k vůli známce či oblibě —

Najdete ji ve všech možných postaveních, ve všech možných oblecích a přestrojeních, ve všech citech, myšlenkách a činech, krátce, ve všech formách.

Potkáte lež krásnou i ohyzdnou. Krásná může býti lež nepochopená, neprohlédnutá, neprozrazená; ale i pak zůstává lží. Jak často jste viděli v životě dva šťastné a k sobě pozorné manžele, a přece jste věděli, že v jejich domácnosti jsou ze dne stíny, mraky a bouře, často dosti brutální. A viděli jste někdy slečinky k maminkám v plesích a ve společnosti úslužné, poslušné a ve všem jim vyhovující, a doma vzpurné, odmítavé a nesnesitelné? Viděli jste někdy slečinky svěží jako porosená poupata, zdravé jako jarní obilí, poprsí antických a těl jako z mramoru vytesaných? A znáte všechna nejmodernější tajemství cremů, přímidel, vaty, massáže a pudru?

A hned pendant: lež ohyzdná. Jest to lež průhledná, vypočítavá, jasná, nemotorná, chybnější se cíle —

Poznali jste ji u dětí, dále u lidí příliš zaslepených svou vášní, u lidí přeceňujících sebe a podceňujících vás, u lidí nezkušených a neobratných, u lidí drzých, dotěrných a neodbytných —

V této podobě jest na nejnižším stadiu své „dokonalosti“, neboť sama se poráží svojí šílenou odvahou, usvědčuje svojí nevědomostí, odzbrojuje svojí naivností —

Vzhledem ke svým následkům může býti lež škodlivá a lež prospěšná. Ovšem, tato epitheta jsou dosti relativní. Neboť může býti někomu škodlivé, co jinému jest prospěšné, a naopak, ale jsou přece případy, kde možno se přiblížiti k jakési absolutnosti. Neboť lze říci, že ve světě morálním účel neposvěcuje prostředků. A kdyby se i lži prospělo a nikomu neuškodilo, přece by tím utrpěla morální idea. Neboť možno říci s doplněním slov Iheringových („Boj o právo“), že „uhájení porušeného práva a porušené mravní ideje jest skutkem sebezachování osoby a proto povinností oprávněnce k sobě samému. Toto hájení práva a mravní ideje jest ale zároveň povinností obecnosti. V mém právu a v mé mravní ideji jest uraženo právo a mravní idea vůbec.“ — —

Lži společenské se někdy říká etiketa. Sedává v podobě bohatých a elegantních ničemů v renomovaných salonech, a nikdo ji zjevně ne-

pohrdá, nikdo se proti ní nebrání, nikdo jí nevypovídá. Zachovává se vůči ní táž přepjatá a bezvadná zdvořilost, jako vůči nejprůhlednější pravdě a poctivosti. Jest to dnes ještě možno, a netřeba se tomu diviti, neboť jest mnoho věcí, jimž třeba se více diviti. Snad jste i sami měli příležitost pokloniti se takové společenské lži; ač jste dávno napřed znali její tajnou a zakulisní historii — přece jste se poklonili. Cítili jste v duši hořkost a malomocný vztek — ale poklonili jste se. Slova vám vázla na jazyku a zarážela se v hrdle — ale řekli jste svou povinnou frasi pochvaly a obdivu — Slyšeli jste hrát na klavír dcerušky hostitelů? Měli jste někdy kondice v rodinách bohatých parvenus? Slyšeli jste někdy vtipně a rozumně mluvit děti svých bohatých příznivců, atd.?

Ale nebudu se vás mnoho ptáti — neboť to vše se vám musí zdáti směšně malicherné —

Ale vzpomeňte, že malé lži jsou malicherné jen velkým lhářům, a slabé lihoviny se zdají vodou jen alkoholikům otupělým a zatvrzelým, spáleným již od požáru denně je stravujícího —

Vae vobis —

A znáte lež rodinnou? Kterak se jí nezasmáti? Kterak se nezasmáti těm „prvním láskám“, za nimiž tajně se vleče celá řada zapřených dobrodružství, kterak se nesmáti těm naivním důvěrnostem říkaným snad již po tisícáté a přece říkaným „poprvé“, kterak se nesmáti těm denním omluvám a výmluvám, které zastavují vyhlídky na tajné cesty, kterak se nesmáti těm něžnostem a z lásky přinášeným kyticím, které umožňují dovolení k cestám „do klubů“ a zaplašují všecka podezření a vyvracejí všecky pomluvy —

Ano, jen se tomu zasmějte — Ale to znamená, že jste nepochopili, co to jest, založiti život svůj na nakloněné rovině, položit jeho základy na močálech, a dýchat stále do své duše jed pro všecky své samoty, to znamená naplniti úzkostí své hodiny a viděti význam v každém delším a pátravějším pohledu, tušiti zradu v každém cizinci, jenž zaklepá na vaše dveře — — To znamená riskovat život, tak jako se riskuje sázka v herně.

A vy to víte, že se často potkáváte s takovými herci, ať již obratnými, ať již trpícími a neschopnými zpovědi. A když se jednou pod tíží přetvářky prolomí půda — vzpomeňte, tu jest vlastně nejtěžší soud této rodinné lži — kdo vám dal právo k takovým tragediím, kdo dovolil vám špatností vlastní duše zasypati duši nevinnou jako tvrdým a ostrým kamením, ssáti žíznivě krev jejího citu a posmívati se brutálně hořkosti jejích slz —

Ale to jsou případy příliš všední — a takto o nich psát jest příliš sentimentální — neboť mnozí nepochopí, že lidská duše a její bolest nemůže a nesmí býti nikdy hračkou — neboť mnozí nepochopí, že někdy nebýti sentimentálním znamená: nebýti člověkem.

A chcete-li lež literární, vzpomeňte afféry Alfred Meissner a Franz Hedrich, vzpomeňte Hanky, snad i Dumase, a celé řady vědomých i nevědomých plagiátů, před nimiž nechrání ani šlechtické tituly —

A jmenujete-li sofisma, tautologii, circulus vitiosus, mutatio elenchi, fictae universalitatis, petitio principii, fallacia falsi medii, fallacia incerti

medii atd., máte lež rozumovou; politujte, zaplaťte si ze zdvořilosti, ochoty, vypočítavosti, zasmějte se, abyste maskovali bolest a bouři ve své duši — a lhali jste svůj cit —

Tím se ovšem neřká nic proti sebeovládání — neboť jedná se o účel toho, a tím účelem se ten smích či pláč stává lží.

Takový smích podobá se červení na tváři souchotináře, takový pláč jest jako pudr, kterým se zabarvuje rozdrásaná bezcitnost a kupeckost duše — —

A co potkáte dnes v životě lidí, kteří nadutou, pestrou a svůdnou frasí maskují duševní bezradnost, neurčitost a nerozhodnost pro nějaký cíl, nevědomost a nepřínáležení k určité barvě. Jejich duše jest jako mělká bažina; pálí, a praží-li do ní slunce a žár životních, vážných, morálních a intelektuálních požadavků, určitých praktických potřeb a nutností, vypaří se v krátké chvíli hustými parami frasí — a co zbude pro další hlubší zkoumání, jest jen ubohý, neplodný a neúrodný suchopár —

Lež frase a pósy — vidíte ji denně mstit se v práci lidí nedůsledných, čtete ji denně pyšnou a nepřemožitelnou v programech a žurnálech, jí se krásně obléká a líčí duševní ničemnost, na ní stojí bezcharakternost jednotlivců a nemotornost politických diplomatů a figur, jí se zasloní všechny tajné účely, všem cestám se dají směry poctivé a cíle šlechetné.

Tato lež nahrazuje člověka tam, kde člověk chybí — jistě aspoň pro lidi, kteří nedovedou prohlédnouti celé pozadí — neb kteří k tomu nemají času —

Setkáváte se denně s lidmi, kteří odsuzují všechno zlé, nad každým bezprávím se na výsost rozčilují — ale podívejte se do jejich života — Potkáváte lidi, kteří udají kočího, když týrá koně, lidi, jichž věty přetéka láskou k lidstvu, jichž slova zpívají v nejvyšších toninách dobroty a charakternosti — ale lehce se smíří s tím, zlomí-li jedno důvěřivé srdce, snadno si odpustí každé tajné provinění proti svým zásadám, nic nesleví, aby utišili svůj egoismus a naplnili jeho hrdlo až do vrchu —

Lež frase — — ale kdož by dovedl vypočítati všechny její varianty —

Lze jen říci bez přehánění, že tato lež stala se typickou známkou povahy dnešního člověka — —

Ovšem — tyto kategorie, o nichž jsem mluvil, nejsou zvláštními a přísně oddělenými škatulkami, nýbrž zasahují jedna do druhé, jedna s druhou se mísí a spojuje.

Ale daly by se přece snad stanovit dvě velké kategorie: lež úmyslná a lež bezděčná. Lež vůbec vzniká následkem nedostatečné analýsy a špatné synthesy.

Někdy nedostatek analýsy a neschopnost správně synthetisovati jest chybou a vadou nezaviněnou, spočívající ve vlastní povaze člověka —

Ale jsou také příklady úmyslně špatné synthesy — a to je lež úmyslná —

Lež úmyslná spočívá na zlomyslnosti —

Lež bezděčná spočívá na neschopnosti, nekritičnosti neb nepozornosti.

První kategorie jest daleko bohatší a obsáhlejší. Lež bezděčná vzniká ku př. tím, že význam slova se mění dle jeho různého vztahu, postavení. Někdo poslouchá nějaké vypravování neb nějaký filosofický rozhovor atd. Jeho synthetická schopnost není tak rychlá, aby z částek, z prvků, které tu smysly, hlavně sluchem, přicházejí do duše, konstruoval týž logický celek, celek téže myšlenkové významovosti, souvislosti a příčinnosti, jak se jevil v hovoru mluvících — Vypadnou mu slova a snad i věty, čímž se barva a smysl celku povážlivě mění. A musí-li, neb chce-li tento celek reprodukovati sám, doplňuje si leccos ze své obraznosti a z dohady, vyplňuje existující mezery — Jeho pokus se mu může vydařiti, ale častěji se nezdaří — a výsledkem jest něco smyslem docela nového.

Totéž může se státi z nepozornosti —

Na tom se zakládá celá řada rodinných i společenských mrzutostí, nedorozumění, jimž se někdy dává také nepřiléhavé slovo: klep.

S tím souvisí i paedagogická důležitost lži u malých dětí; lež u nich nebývá vždy lží úmyslnou a zlomyslnou. Jest to pouze neschopnost sledovati duševní produktivní činnost člověka dospělého.

Do kategorie lži bezděčné náleží i celá řada kompromisních idealistů — Jsou upřímně a opravdově zaníceni pro všecko dobré a krásné — ale, když přijde život — najednou něco zní falešně, něco se trhá a vázne — A oni si přece najdou omluvu — i při své upřímnosti a opravdovosti — Jednou jsou to rodinné poměry („já to udělal k vůli mamince“), jindy zrychlení kariéry („já tam šel, abych dostal dříve definitivu; pak budu moci lépe pracovati“), jindy nerozhodnost atd.

Ale zvláštní jest, že jsou touto omluvou spokojeni; jest pozoruhodná tato bezděčná lež vůči sobě samým, která bývá často zaviněna výchovou — Ovšem, vždy to nebývá bezděčné — ale jsou i takové případy —

Takový kompromisní idealista určité viny odmítne od sebe již a priori — úplně mechanicky — ale tato cesta je vyšlapána obyčejně cizí chválou, chválou rodičů, přátel atd. Dříve snad kompromissy nedělal, protože nemusil — A názor, mínění, jež se na základě toho o něm ustálilo, setrvačně jej provází, třeba by ta vychvalovaná poctivost, pravdomluvnost, charakternost atd. v poslední době již valně kolísala — Tak často kazí rodiče své děti — Dítě třeba dříve nikdy neselhalo — Ale pak když přijde do školy atd., mezi dětmi naučí se lži a přetvářce. Ale rodiče příliš nepozorní a příliš milující tvrdí a hájí dále: „Ale ne, ten by nikdy neselhal!“ A toto mínění provází dítě i v dospělém věku často, jako lze se denně přesvědčiti, a dítě pak si zvykne na toto mínění o něm ustálené, které stane se i jeho přesvědčením, a necítí tak ostře a jasně té dissonance mezi svým přesvědčením a jednáním, aneb stává se netolerantním či hluchým vůči cizím radám a upozorněním —

Ovšem, tato pravdomluvnost, to jest jen jedna stránka. Ale stává se, že jedna dobrá vlastnost, kterou dítě či dospělejší hoch, aneb dokonce již mladý muž má, že se zevšeobecňuje na celou jeho povahu,

na všecko jeho jednání, a touto zbožňovanou dobrou vlastností mnoho se omlouvá; jemu se pak lečjaká ta nedorozumění a nesrovnalosti se životem nezdají tak závažnými, neposuzuje je tak přísně, vida všude omluvu, některé to zpronevěření menší — a tak se upravuje cesta i k větším nedůslednostem —

Třeba tu poznamenati, jako důležité vytknouti, že nejen lidé zlomyslní, ale i idealisté, lehkomyšní a hlupáci zaviňují dramata —

Tak je vinna špatná výchova rodiny a společnosti na bezděčné lži kompromisního idealisty vůči sobě samému.

Neboť není jen lež vůči jiným, jest i lež vůči sobě samým, jak pozorovati můžeme na všech egoistech.

O takových kompromisních idealistech, když na konec sklamou, řekne se pak s podivením: „Kdo by to byl do něho řekl!“ „Kde se to v něm jen vzalo!“

Ovšem, samo sebou se rozumí, že všichni kompromisní idealisté ke svým smutným koncům nemusí přijíti po cestě svrchu popsané — —

Bezděčná lež vůči sobě samému jest i příčinou toho faktu, že, vytknou-li se ku př. v časopise neb kdekoli jinde nějaké chyby neb hříchy všeobecně — že pravý vinník často toho k sobě nevztahuje a neříká: mea culpa, že nevidí toho ostří slov namířených proti němu samotnému — On sám sobě příliš věří, má příliš pěkné mínění o sobě — a snad i jiní o něm — to na něho jistě neplatí.

Ovšem, v tomto případě nemusí příčinou toho býti vždy toto bezděčné „ideální“ lhaní sobě samu — někdy jest příčinou též morální necitelnost — která při všeobecné větě a při všeobecném napomenutí hledá jako cíl a terč vždy někoho jiného, jen ne sebe — a která žádá systému soustavného stavení na pranyř jmén a osob, má-li nastati morální náprava —

Ale to sem již nenáleží —

Jisto jest, že společnost jest prosáklá lží — a nebude reformy, nebude nápravy, dokud nebude více uvědomění, více pravé vzdělanosti, více sociální zodpovědnosti a citu —

Tak jako války nepřestanou z iniciativy diplomatů a vladařů, nýbrž teprve, až uvědomělá massa sama řekne své: veto, tak teprve s rostoucím světlem v duších lidských a s rostoucí láskou lidských srdcí rozplynou se všechny stíny, které do cest života lidského vrhala lež v jakémkoli přestrojení a v jakékoli formě —

Musí přijíti vnitřní stud. Staré lidstvo se již ovšem do stavu panenského nevrátí, ale třeba jest, aby nové lidstvo rodilo se panenské, čisté a stydlivé — s tímto vnitřním studem, ne s parukou, pudrem a přetvářkou —

Příště každý půjde za heslem školy Demolinovy: „Nedávejte příležitosti ke lži a přetvářce —“

Končím slovy Spencerovými: „Budoucně nejvyšší tížádností člověka dobročinného bude: přispívati k tomu, aby z bližního činil člověka.“

ANT. KLÁŠTERSKÝ:

Edwin Markham.

V díle světa, který dal poesii světové Bryanta, Whitmana, Poe a Longfellowa, objevil se nový silný básník — Edwin Markham. V Americe není o básníky nouze. Nebe poesie její jiskří se sty a sty hvězd, a to i hvězd značné velikosti a kouzelného svitu. Ale žádný v poslední době nevzbudil takovou pozornost a takový rozruch jako Edwin Markham, jejíž jediná již báseň učinila slavným. *The Man with the Hoe* — Člověk s motykou — jmenuje se báseň ta, napsaná k známému obrazu Milletovu. Prodáno bylo již více než sto tisíc výtisků básně té, ba na básnickou odpověď k ní vypsána byla cena, a odnesl si ji básník rovněž znamenitý John Vance Cheney. Pochvalné úsudky předního essayisty amerického Stedmana, básníka Joaquina Milllera, hlavně však Maxe Nordaua, jenž staví Markhama i nad Whitmana, a Lva N. Tolstého, který nešetřil slovy obdivu, rozšířily již slávu Markhamovu po celé oblasti jazyka anglického a daleko za hranice její. Edwin Markham vydal dosud dvě knihy básnické: *Člověk s motykou* a jiné básně a *Lincoln* a jiné básně jsou názvy jejich, volené dle básní úvodních. Z obou mluví k nám duch silný, mužný, bolestně zjitřený křivdami společenských řádů, nadšeně oslavující práci a horlíci pro rovnost a důstojnost lidskou, básník veliké lásky k lidstvu a hlubokého soucitu se všemi trpícími. Jeho zpěvy mají veliký dech Pravdy, o níž zpívá, že zůstane, když písně i pěvci zanikají, v jeho prostých, ale velkými obrazy neséných, lapidárních verších zachvívá se opravdu něco jako mohutný kročej Budoucnosti. Z obou knih Markhamových, vydaných r. 1901 a 1902, předkládám tuto řadu básní v českém překladu, připomínaje, že dvě z nich volně přebásnil Fr. Sekanina ve „Zvonu“ r. 1902. — Edwin Markham narodil se 23. dubna 1852 v Oregon City, Ore. Jeho rodiče byli mezi prvními zálesáky z Michiganu. Když zemřel jeho otec, usadila se celá rodina ve střední Kalifornii. Edwin Markham konal studia klassická na křesťanské kolleji (Christian College) Santa Rosa, Cal., studoval práva, ale jako právník prakticky nepůsobil. Po mnoho let byl inspektorem a přednostou různých škol v Kalifornii a dobyl si značných zásluh o rozvoj kalifornského školství. R. 1899 svěřena mu vrchní správa školy „Tompkins Observation School“ v Oaklandu, načež usadil se v Brooklyně N. Y. nedlouho po tom, kdy vyšla znamenitá jeho báseň *Člověk s motykou*.

Z básní Edwina Markhama.

Z angl přeložil Ant. Klášterský.

ČLOVĚK S MOTYKOU.

(THE MAN WITH THE HOE.)

PSÁNO PO SPATŘENÍ SVĚTOZNÁMÉHO OBRAZU MILLETOVA.

I stvořil Bůh člověka k obrazu svému,
k obrazu božímu stvořil ho.
Genesis.

Sta věků tíhou skloněn, opírá
se o motyku, k půdě poulí zrak,
ve tváři svojí věků prázdnotu
a na svých bedrách světa břemeno.
Kdo vinen, mrtvý k vzletu, zoufalství,
že věcí jen, jež nelká, nedoufá,
tak tupý, stuhlý, volá bratr jen?
Kdo zkřivil, stáh' tu čelist zvířecskou?
Či dlaň zdrchala toto obočí?
Či dech to zhasil světlo v mozku tom?
Je to ten tvor, jež stvořil Bůh a Pán,
by nad zemí vlád' jako nad mořem,
by stíhal hvězdy, pronik' nebes moc
a v duši cítil tuchu Věčnosti?
Je to ten sen, jež slunci stvořitel
snil, On, jenž modrý nebes opřel krov?
Jdi celým peklem v hloub až v slední strž,
tvor strašnější tam není než zde ten,
víc jenž by oudil světa slepý chtíč,
víc znamení měl, jaký v duši je,
víc Všemohíru hrozil nežli on!

Ká propast mezi ním a cheruby?
On kola práce otrok, pro něho

čím Plato je, a co mu Pleiad let?
Čím rozsáhlé mu zpěvu vrcholy,
blesk úsvitu a růže zardění?
Z té žalné tváře hledí věky běd,
v tom bolném sklonu Času smutnohra,
z té žalné tváře lidskost zrazená
a vyděděná, zdraná, znectěná
svůj křičí protest k soudcům světa všem,
svůj protest, který též je proroctvím!

Ó, páni, lordi, vládci zemí všech,
to dílo je, jež Bohu vracíte?
Ten netvor vyssátý a bezduchý?
Kdy pozvednete zase bytost tu,
jí nesmrtelnost cítit dáte zas,
kdy vrátíte jí k výši hled a zář,
v ní hudbu opět vzkřísíte a sen,
ty hanebnosti dávné spravíte,
křivd zlobu, trud nezhojitelných běd?

Ó, páni, lordi, vládci zemí všech,
jak sčítuje s tím tvorem Budoucnost?
Jak zodpoví mu drsnou otázkou,
až bouře vzpoury světem zatřese?
Co bude z království a z králů, všech,
kdož tím jej učinili, čím teď je,
až nemá Hrůza tato odvolá
se kdysi k Bohu v tichu staletí?

—

LINCOLN, MUŽ LIDU.

(LINCOLN, THE MAN OF THE PEOPLE.

Když Norna-Matka zřela, vírná bouř
jak vzrůstajíc a tmíc se, žene se,
tu oblak sklonila a sletěla
těm smrtným muže potřebného dát.
Jíl vzala čistý z cesty obecné,
však teplý, bylť v něm země tvůrčí žár,
jej prošlehla silou prorockou
a s vážnou látkou promísila smích.
To byla látka pevná pro sta let,
muž, který srovnal horstva, přinutil
i hvězdy s úctou v naše cesty zřít.

Měl barvu půdy, země červené,
měl dech a vůni věcí prvotních,

měl vzpřímenost a trpělivost skal,
 měl větru veselí, jenž klasy chví,
 měl smělost ptáka, jenž vlá přes moře,
 měl spravedlnost deště k listům všem,
 měl soucit sněhu, skrývače všech rýh,
 měl dobrotivost studny u cesty,
 měl snášenlivost, rovnost paprsku,
 jenž stejně štědrý k býlí svrasklému
 tak jako k dubu, jenž má s vichrem boj,
 k pahrbku rovu jako k Matterhornu,
 jenž nosič nebes.

A tak přišel on.

Od chaty prerie na Kapitol,
 jej vedl jeden krásný Ideál.
 Vždy více planul vykonat svůj čin
 s tak jemným tahem, pohybem jak král.
 Plot stavěl stejně, jako stavěl stát,
 svou sílu vléval skvělou v každý ráz,
 a každý úder svědčil vědomí,
 že koná čin svůj, jímž se měří muž.

Tak přišel vůdce s mocným srdcem svým:
 A zemětřas když domem otřásl,
 se starých svorů trámy trháje,
 on držel břevna výš a upevnil
 zas trámy domu. Držel místo své —
 cíl vysoký měl jak rostoucí strom —
 nepohnut hanou, chválou nezviklán.
 A když pak v bouři pad', kles' královský
 jak cedr mocný s větví zelenou,
 jenž velkou ranou v horách kácí se,
 a prázdné místo zeje k nebesům.

BRATRSTVÍ.

(BROTHERHOOD.)

Vrch, koruna se dobra stkví
 z hvězd žití nejvyšš Bratrství,
 chceť zemi vrátit Plesu čas
 a dávno prchlou Krásu zas,
 chce v každou tvář vlít nový svit,
 moc královskou zas přenést v lid,
 než přijde však, je člověk rob,
 a jeho pouť jen ve prach jde a v hrob.

Ó, spravte cestu, cestu jen,
 chtíč slepý, král měl dlouho den;
 ty mrtvé sněti lamte z drah,
 je naše naděj v otavách,
 je naše naděj v recích, z běd
 již, posli hvězd, přestaví svět,
 jen v Cíl ten věk hřmí po věku —
 Bratrství cestu stavte — Člověku!

TVÁŘ ŽIVOTA.

(THE FACE OF LIFE.)

Děl Život k Mládí: „Klíčem tajemným
 dvě přání splním ti, leč pouze dvě!
 Ký dar si žádáš k těše, zdobě své?“
 I řeklo: „Svit dej slepým zrakům mým,
 mé oči otevř, nechať tebe zřím!“
 A stalo se. V tvář vzhledlo Mládí — v ráz
 však vzkřiklo štkavě: „Teď mě oslep zas!“

PODZIMNÍ VÍTR.

(THE WIND OF THE FALL.)

Ve větru slyším sosny sten
 a náhle vím:
 V mé duši vstává božský sen,
 bol svatý s ním.

Tvé duše výkřik dobře znám,
 tvůj, větře, dech,
 trud lidí nes' jsem také sám,
 žal cítil všech!

(Dokončení.)

PAVEL KRAKOVSKÝ:

Hana.

DRAMA O 4 DĚJSTVÍCH.

(Pokračování)

10. výstup.

Hlenka.

(Hlenka vstoupí, otevře okno a odejde s nádobím.)

11. výstup.

Blodek.

Blodek (vstoupiv, zhasne svíčku a odloží. Pak přejde pokoj a zastaví se). Zkusit svou i její ctnost! (Zamyslí se.)

12. výstup.

Blodek, Hlenka.

Hlenka. Otevřela jsem, milostpane, trochu okno, aby kouř vyšel.

Blodek. Dobře jste udělala, Hlenko. Nyní budeme nějaký den spolu hospodařit. Dovedeme to?

Hlenka (s úsměvem). Milostpane . . . (Pokračuje v uklizení.)

Blodek (přistoupiv k oknu, dívá se do měsíčné noci). To je krásně venku, Hlenko. Pojďte se podívat přece!

Hlenka (přistoupí blíže). Ano, krásně.

Blodek. I ta boží příroda drží masopust. Vyšňořila si taneční sál tisíci světly (ukazuje k nebi). (Vyhlédnuv z okna.) A ty domy se sněžnými kravatami na šíji svých řims — Nic bych se nedivil, kdyby se najednou pustily do kadrily.

Hlenka (usmívajíc se). Tady by to, milostpane, nešlo, nemají protějšek —

Blodek. Ovšem tady ne, ale na Přikopech, to by musila být pěkná podívaná na takové été . . . Účinkuje na vás, Hlenko, také tak to měsíční světlo jako na mne? Mně jest, jakobych se v samých lilích koupal, a chce se mi celý svět k srdci přivinout.

Hlenka. Neměla bych snad již zavřít okno? Mrzne, jen lupe, a milostpán by nám mohl pěkně nastydnout.

Blodek. Nechte, Hlenko, ještě chvilku otevřeno — Jest mi tak podivně, tak . . .

Hlenka (polekána). Milostpánovi není dobře snad?! Mám skočit pro doktora? . . .

Blodek. I jděte, bláhová — Jsem jenom tak rozmazlený trochu — jako dítě . . . A s chutí bych se dal pochovat nějaké milující chůvě. (Béře Hlenku jakoby v zapomenutí jemně kol pasu — vyvinuje se mu.)

Helenka. Již abych přece zavřela!

Blodek (kývne hlavou, Helenka zavírá). (Pro sebe:) Jsem nějak mdlý dojmy dnešního dne a uštvaný jejich řečmi — Oh, víno je kouzelný klíč, jenž závoru každého jazyka odšoupne a každé srdce odmyká... Jaký to skvostný člověk, tenhle směšný Švestka! (K Helence.) Pan adjunkt Malec to jest hodný pán, vidíte, Helenko?

Helenka. Moc hodný pán!

Blodek. Zlobil jsem se opravdu na ty dva... Ale byli mými hostmi... a já musil být trpělivý... Nevěděl jsem ani...

Helenka. Snad ani za sebe již nemohou.

Blodek. Myslíte? (Přemýšlí.) Máte pravdu, nesudme a nebudeme souzeni! Vidíte, Helenko!

Helenka. Vždyť se nic nestalo, milostpane!

Blodek. Vy jste se jim tuze líbila. (Posadí se na divan a sleduje Helenku, jež chystá se odnést láhve.) Podívejte se, není-li tam ještě trochu vína... Chce se mi nějak pít...

Helenka (prohlížeje láhve). Zde není nic, zde také ne... Zde jest ještě jedna plná.

Blodek. Otevřte ji, Helenko, vypijeme ji spolu.

Helenka. Milostpán odpustí... pila jsem již čaj, a nejsem zvyklá... Již teď se mi hlava trochu točí...

Blodek. Ale to vám neuškodí!... Hledáte vývrtku? Zde jest. (Sáhne do kapsy a podává jí ji. Helenka otevírá láhev. Blodek se na ni dívá. Po chvíli.) Vidíte, Helenko, dnes teprve vidím, jak jste hezká!

Helenka (dělá, jakoby přeslechla. Otevřevši láhev, naleje sklenku a nese ji Blodkovi.) Prosím, milostpane.

Blodek (nepřijímaje podávané sklenky, pokračuje jako dříve). Jste nějak zvlášť hezká... Já se těm kocourům nic nedivím... Jste taková milá a hezká — Víte-li pak to o sobě, Helenko?

Helenka (v rozpacích klopí zrak). Nevím opravdu, milostpane, co by tak bylo na mně hezkýho...

Blodek (vzav sklenku od ní). To jste opravdu vzácnou výjimkou! Ale proč jste také sobě nenalila? Což si nechcete se mnou přituknout?

Helenka. Když poroučej', milostpane... (Jde a nalívá si drobet vína do sklenky.)

Blodek (vstane a jde k ní). Takovou kapku! Nalejete si hned plnou!

Helenka. Pro mě je toho vína škoda... Je tak drahé...

Blodek. Vidíme ji, jak nás kárá z marnotratnictví... (Vezme jí láhev a nalévaje.) Tentokráte nám to musíte již odpustit! (Podávaje jí sklenku.) A teď si ťukněme!

Helenka. Na stálý zdraví milostpána. (Omočí rty.)

Blodek. Na nás obou. (Vypije rázem.) Vždyť vy jste, Helčo, skoro nic neupila. Musíte vypít... abych byl hodně zdrav... No pěkně. (Helča pije.) Jen víc, to vám neuškodí... Jen víc...

Helenka (zatajujíc dech). Už nemohu... Bude se mi teď teprv točit hlava...

Blodek. Však nemusíte již nic dělat, zítra je času dost — —

Hlenka. Nemohu vidět takový nepořádek. Aspoň ten stůl...
(Jde k přistavenému stolu.)

Blodek. Počkejte, já vám pomohu.

Hlenka. Když milostpán chce být tak tuze hodnej... Ale já bych mohla snad sama?...

Blodek. Jak byste mohla! (Uchopí stůl, a odnášejí do sousedního pokoje; po chvíli se vrátí. Hlenka urovnává stoličky na své místo a některé odnáší do vedlejšího pokoje. — Dveře nechá otevřeny, Blodek ji očima sleduje a i stoličky podává.) Tak nyní si, Hlenko, odpočinem po té dřině. Jste snad již ospalá?

Hlenka. Nejsem, milostpane, ale...

Blodek. Ale?...

Hlenka. Jest mi jaksi těsno, úzko... prsa se mi svírají...

Blodek. Jste asi dneškem hodně uhoněná a snad trochu nastydlá... Ale víno vám právě udělá dobře. Mne vzpružilo... ale žízeň mám stále. (Nalije sobě a Hlence.) Pijte, Helčo, je to dobré víno, to vám nemůže škodit...

Hlenka. Já se bojím, milostpane, že mně bude hůř... Ale jim k vůli... (Upije málo, Blodek vypije rázem a nutí ji posuňkem, aby pila více. Hlenka ještě trochu upije a postaví sklenku.)

Blodek (hodí sebou do divanu). Když nejste ospalá, pobesedujeme si trochu spolu.

Hlenka. Ah, se mnou by měl milostpán asi pěknou zábavu!

Blodek. Hlenka učí se koketovat?... No, pojďte si sednout!

Hlenka. Když milostpán poroučí...

Blodek. Neporoučím. Pěkně prosím...

(Hlenka usedne na židli daleko od Blodka.)

Blodek. Proč tak daleko — Což se mne bojíte, Hlenko?

Hlenka (stísněně). Proč bych se bála? (Usedne na bližší židli.)

Blodek. A proč byste seděla na tvrdém? Posadte se ke mně na měkké... Máme oba místa dost. (Hlenka zůstává sedět.) Neslyšela Hlenka?

Hlenka (zvolna vstává a usedne do rohu divanu). Prosím.

Blodek. A co tam sedíte jako úkropek, zrovna jako k smrti odsouzená? Pojďte přece blíže! (Hlenka sotva znatelně poposedne — Blodek vztáhne ruku po její a přitáhne ji blíže.) Tak!

Hlenka (vyvinuvši jemně ruku). Kdyby milostpán dovolil, šla bych mu odestlat, aby si mohl odpočinout... Je již tak pozdě...

Blodek. Ó, dnes se mi nechce spát! Ale, mrzí-li vás to se mnou sedět, můžete si jít.

Hlenka (zaražena koktá). Ale ne... já jen... k vůli milostpánovi... (Skloní hlavu.)

Blodek (napjatě ji pozoruje — po chvíli). Zda-li pak, Hlenko, jste měla již nějakou... lásku, nějakého hochu?

Hlenka (plaše naň pohlédne a zase sklopí oči). Neměla.

Blodek. Proč jste se tak zarazila. Snad přece!

Hlenka. To je tak, milostpane! Chodil k nám Venda Bartošů a on si myslel na mne.

Blodek. Jak to vite? Říkal snad o vás?

Helenka. Říkal mně.

Blodek. A vy? Dala jste mu snad slovo?

Helenka. Dala a nedala . . .

Blodek. No a . . .

Helenka. Doma by to chtěli. Venda je spořádaněj chasník, nepije, není outrata a má pěkný místo — usedlost jako. A je na ni sám —

Blodek. Tak, Helenka se chce dobře vdát!

Helenka. Co by na mně bylo, já bych se vůbec nechtěla vdávat.

Blodek. A co vám brání? . . .

Helenka. Nerada bych mu udělala bolest . . . Já mu říkala, že se pro něj nehodím . . . že jsem chudá a taková a taková . . . Ale on mi pokoje nedal, a tak jsem mu řekla . . .

Blodek. Že si ho vezmete?

Helenka. Ne . . . Aby rok ještě počkal, a bude-li po roce o mě stát, a nepřijde-li jednomu neb druhému do toho něco, že budu moci spolu mluvit.

Blodek. A namluvil si snad již jinou? Sejde s očí, sejde s myslí . . .

Helenka. Myslím, že ne. Aspoň mně v každém psaní z domu dává pozdravovat. A posledně mi psali, že se už na mě Venda těší, až teď přijdu domů. Čeká asi na můj rozhodný slovo.

Blodek. Nu, jak jste se rozmyslila, Helenko?

Helenka. Snad abych si ho přece vzala, když tak o mě stojí a je hodnej.

Blodek. A myslíte, že s ním budete šťastna?

Helenka. Nějakou oběť vždycky člověk musí přinést. Snad když budu vidět, že on je šťastnej a bude mě mít rád, budu také spokojena.

Blodek. Vy se tedy chcete . . . obětovat?

Helenka. Naše maminka — dej jí Pámbů věčnou slávu! — vždycky nám říkala, že člověk svého štěstí nikdy nemá hledat, ale jiným být dobřej! A pak, že štěstí přijde samo.

Blodek. A což kdyby nepřišlo . . . když byste si ho z lásky nebrala . . .

Helenka. Vždyť já bych si ho vzala z lásky, ale z tej jinej . . . A co konečně na mém štěstí záleží!

Blodek. A co kdyby Venda od vás upustil, jak byste chtěla žít?

Helenka. Já bych byla nejšťastnější, kdybych mohla celej život sloužit u hodnejch pánů . . .

Blodek. A to byste u nás nechtěla zůstat?

Helenka. Jak pak by, milostpane! Co by bylo krásnějšího!

Blodek. Líbí se vám tedy u nás?

Helenka. Líbí — Špatného slova neuslyším. Milostpán žije s milostpaní jako dva andělé v ráji. Milostpaní je učiněný dítě, a já bych pro ni krev cedila. (Zarazí se.) Ale to sem . . . Odpustěj . . .

Blodek. Vidíme ji, ona kochá jen svou milostpaní, a milostpán vyjde jako na prázdno . . .

Helenka. Ó, milostpán ví, že ho mám také . . . ráda.

Blodek. Ale miň, miň!

Hlenka. Milostpán mne jen škádlí . . . on ví . . .

Blodek. Nic nevím . . .

Hlenka. Ó, ví, že . . .

Blodek (směje se). . . že bych pro něho do ohně skočila? . . .

Hlenka (vážně). Do ohně nebo do vody, kdyby potřeby bylo.

Blodek (náhle přisednuv k Hlence). Dobrá, dobrá, Hlenko! Jakou jsme to ve vás ulovili zlatou rybičku! . . . Ale i my vás máme rádi, a že tak lneme k naší rodině . . . dám vám hubičku!

Hlenka (brání se). Ale, milostpane, snad by se tak nesnížili —

Blodek. Všichni dobří lidé jsou si rovni . . . (Chce ji políbit.)

Hlenka. Budou toho, milostpane, zítra litovat, budou se stydět, uviděj' —

Blodek. Bude to, Hlenko, čistá hubička . . .

Hlenka. Upustěj' od toho, milostpane — Já bych se pak na ně nemohla ani podívat . . . A co kdyby to milostpani zvěděla, ona by to brala jinak . . .

Blodek. Jak by to mohla jinak brát?! Kdyby zde byla, sama by vám dala také hubičku. A když zde není, dám vám jednu za sebe a jednu za ni. (Sevře ji.)

Hlenka. Milostpane, pustěj' mne! (Blodek políbí ji dvakráte.)

Blodek. Tak vidíte, Hlenko, že se vám nic nestalo.

Hlenka (vstavši a přikryvši rukama oči, zůstane chvíli stát a pak tiše). Dobrou noc! (Odchází.)

Blodek. Ne, Hlenko, takhle odejít nesmíte! (Přiskočí k ní a vrátí ji.) Což jsem vám něco udělal?! (Otočí ji k světlu.) Pěkně se mi podívejte do očí! (Vezme ji za bradu a zvedne hlavu.) Slzičky dokonce!

Hlenka (škytajíc). Milostpán měl mne nechat odejít . . . Milostpán dnes neví, co počíná . . .

Blodek. Že nevím . . . Snad nemyslíš . . . No, pil jsem trochu, pravda, ale přece vím, co dělám . . . A ty slzičky setřeme . . . (Stírá je — Hlenka se mírně brání.) Nu, proč plakala naše Hlenka? — Že jsem ji políbil? — Já tím nemyslí nic zlého!

Hlenka. Nezloběj' se, milostpane, ale to mně přece neměli udělat. (Tiše pláče.) Nechtěla jsem, aby mne někdo jiný políbil, než . . .

Blodek. Než? . . .

Hlenka. Než ten, kdo by si mne od oltáře odved'.

Blodek (pro sebe). Jako Hana! (K ní.) Ale proč jste mi to, Hlenko, hned neřekla?

Hlenka. O tom stydno mluvit . . . milostpán to moh' vědět . . .

Blodek. Proto jste čistou zůstala!

Hlenka. A přece nebudu moci bez studu na to vzpomenout.

Blodek. Odpusťte, Hlenko, lituji toho . . . ale nemohu to již napravit — Kdybych byl svoboden . . .

Hlenka (vyčítavě). Milostpán se mi ještě směje . . .

Blodek. Nesměji. Hledám u ženy především velké srdce, vše ostatní bych dovedl slevit . . . A já cítím, že vy je máte — s vámi by byl každý šťasten . . . Nu, odpouštíte mi již? Nehněvate se?

Helenka (mlčí, pak zvednuvši hlavu, upřímně). Nedovedu se hněvat . . . Ale lítost jsem měla . . .

Blodek (drží ji za ruce a dívá se jí dlouze do očí, až je Helenka sklopí). Jakou magnetickou moc mají ty vaše krásné oči, vy čarodějko! Neklopte jich! Smím vás — přivínout? — (Táhne ji pomalu k sobě, ona se jemně, ale vytrvale vzpírá.)

Helenka. Já jdu, milostpane, pryč, nehněvaj' se . . .

Blodek. To bych musil s vámi — mne to tak táhne k vám. Bože, co se to jen se mnou děje . . . Vy jste mi udělala!

Helenka. Milostpane!

Blodek. V očích mám plameny, v žíлах oheň a nezřím než dvojici vašich očí, jako ten, kdo do slunce se podívá, stále jen červená kola vidí. (Prudce ji k sobě přizhne.)

Helenka. Pro Boha, milostpane, pamatujou se, pustěj' mne, pustěj' mne! (Vyvinuje se.)

Blodek. Ten azur pod mráčky obočí musím zlíbat, musím! Nebraň se, Helenko, musím . . . (Zajíká se.)

Helenka (zápasí silně s Blodkem). Pustěj' mne, hned mě pustěj', pane doktore, oni nevědí, co dělají . . . ne, oni nevědí . . . zapřísahám je . . . pustěj' . . .

Blodek (pevně svíraje). Nepustím, nemohu. Tvé opojivé rty . . . Strdím oplývají. (Líbá ji.) Nevolej, nebraň se, přej mi to, Helenko, přej, přej (líbá ji), tys přece řekla, že bys do ohně pro mne . . .

Helenka (uchylujíc hlavu, přerývavě). Tak jsem to nemyslila — Život pro ně . . . ale čest, duši . . . Pustěj' mě . . . udusej' mě!

Blodek. Proč mi také netykáš? Tykej . . . prosím . . . to bude rozkošné . . . Řekni . . .

Helenka (zalomcuje jím). Pro milosrdenství boží, co se to jen s nimi děje — Vzpamatujou se přece!

Blodek (stále stejně žízňově). Řekni mi, Helenko: Jiří, já tě mám ráda . . .

Helenka. Jak bych se mohla opovážit! (S největším napjetím se mu vytrhne a ustoupí od něho.)

Blodek. Proč ne! Nám není žádný zákon dán . . . Zalknu se, nebudeš-li mou!

Helenka. Já jejich? Nikdy, nikdy! Zabijou mě radši!

Blodek. Tebe zabít?! Takovou rozkošnou . . . Ne, ty budeš mou — z lásky.

Helenka. Nijak — nikdy! Pominuli se smysly? Ne, to není náš milostpán, náš hodnej milostpán! (Zalomí rukama.)

Blodek. Nejsem tvůj milostpán, jsme si rovni . . . Helenko, jednou buď má, jen jednou a už nikdy víc, nikdy víc . . . To není hřích . . . Jednou není . . . nikdy.

Helenka. To že není hřích. Zabijou-li mě, budou mít menší hřích!

Blodek (náhle ji pustí — ona uteče ke dveřím; pak vykřikne). Helenko — je pozdě již. Odejdeš-li. (Skočí k psacímu stolku, vytrhne šuple a vytáhne z něho revolver. Helenka vykřikne úzkostně.) Ne tebe, ale sebe! (Obrátí revolver proti sobě.)

Hlenka (vrací se, zápasíc s sebou). Bože, Bože můj! Milostpane, ten revolver mi dají! (Spíná prosebně ruce.)

Blodek (tiše). A budeš mou?

Hlenka. Co si to jenom vzpomněli, co si to jenom vzpomněli! (Naříká a lomí rukama.)

Blodek. Ty tedy nechceš být mou? (Zvedá revolver.)

Hlenka. Slitujou se . . . Ó, Bože, smiluj se! (Zahlédne fotografii Haninu na stole, skočí pro ni a, ukazujíc ji Blodkovi, klekne před ním a volá.) Milostpaní jich prosí! (Blodek se zarazí, Helena, zpozorovavši to, důtklivě.) Podívej se na ni, jak se na ně krásně dívá — má je tak ráda . . . ji by to . . .

Blodek (nedívaje se na fotografii). Couvnout? Ne, ne, nemohu již zpátky —

Hlenka. Můžou, oni můžou všechno — Kdyby se jen chtěli podívat na milostpaní, já vím, že by museli . . .

Blodek (vzav fotografii, kterou k němu Hlenka pozvedá, hodí ji sklem dolů na pohovku, nepodívav se na ni). Chci být s tebou, Hlenko, beze svědka . . .

Hlenka (jež vstala). Ona je má tolik ráda, a oni . . .

Blodek. A kdyby mne měla ještě raděj . . . mne to táhne k tobě jako zoufalce tůň jezera . . . tys mým osudem!

Hlenka. Ne, ne, oni nesměj' být milostpaní nevěrnej. Zabili by ji i sebe!

Blodek. Já tě již musím mít, ať z toho pojde cokoliv!

Hlenka. Takový hřích nebudou ode mne žádat . . . Kdybych jich mohla svým hříchem zachránit, ale zahubit je . . . Proklínat by mě museli!

Blodek (rozhodně). A kdybych měl být na věky zatracen . . .

Hlenka. Spasiteli můj! (Lomí rukama.) Zde nevládne dobrý duch!

Blodek (blábolivě). Hlenko, ty si všechno představuješ horší, než to vskutku jest . . . Má žena se nic nedoví —

Hlenka. Nemohla bych jí nikdy na oči.

Blodek. A kdyby se dověděla, ona by mně odpustila.

Hlenka. Ale mně ne!

Blodek. Mně i tobě! Vášen žen je odpouštět . . . Já bych ji slíbil, že už nikdy . . . Slíbit se to musí — Haha. (Směje se.) Ona si myslí, že by mně nemohla odpustit! Ale já jí dokážu, že ona mne má raděj, než si sama myslí. Ostatně se musím jednou přesvědčit, že mne má nejvíc ráda . . .

Hlenka (jež se skloněnou hlavou naslouchala, sepjavši ruce). Milostpane, ráčej mě poslechnout, jdou si lehnout . . .

Blodek (blábolí dále). To již každá žena o svém muži ví . . . Muž již od přírody . . . To jsou takové zákony . . . Bez hřichu by nebylo ani krásně na světě . . . Co pak jen všechno . . . Ti tomu rozumějí! . . . (Drží se za hlavu.) Nemohu si vzpomenout . . . A, už vím . . . není hřichu na světě, je jen — příležitost . . . Ona mi tě zde . . . nechala . . . já nechtěl . . .

Helenka (vzchopivši se). Protože jim milostpaní věřila jako evangelium — Ne, oni nedovedou ji sklamat . . . Ten revolver . . . (vezme mu ho z ruky — Blodek se nebrání — a dá do stolu, zavře a klíč vezme k sobě.) A nyní jdou . . . (Vede jej k sousednímu pokoji.)

Blodek. Ne, tam . . . s tebou . . . (Ukazuje na prostřední dveře.)

Helenka (nevšímajíc si toho, chlácholivě). Milostpán se pěkně vyspíná a zítra bude zase jako rybička —

Blodek (probere se poněkud). Ty si myslíš, Helčo . . . já nejsem . . . já všechno vím . . . Ty mě chceš tak . . . ty rozkošná šelmičko — Víš-li pak, že's celá na mou ženu podobná, v postavě i . . . v tváři — Takové rozumné čílko máš, takové prameny vlasů, kulatou bradičku — A to oko vroucí, hluboké a rty přesladké . . . Dáš mi je pěkně zulíbat?

Helenka (chvilí mlčí, pak). Ne, ne, ani to nesmí být . . . (Náhle.) Ale tohle smí být, tohle smí. (Klesne k nohám a líbá mu ruce.)

Blodek. Ne ruce, Helenko, rty . . . rty . . .

Helenka. Ty ruce právě, jež . . . ony děti z plamenů vynesly . . . Ty smím . . . (Pak vstane rychle.) A nyní jdu . . .

Blodek. Nesmíš odejít!

Helenka. Musím — Ty čistý ruce nesmí poskvřnit hříchem!

Blodek. Ó, kdybys, Helenko, věděla, jak toužím po tobě . . . Chce se mi líbat tebe, líbat . . . Žízním po tobě . . .

Helenka (se skloněnou hlavou zápasí s sebou). Nesmí to být —

Blodek (přistoupí a něžně ji vezme za ruce). Odměnou za ty děti . . . smím? . . .

Helenka (jež mu ponechala ruce). A když . . . Ó, Bože, když je to vše tak strašné . . . Nechtějí to, milostpane . . .

Blodek. Co jsi chtěla říct, Helenko?

Helenka (tíše). A když se jim . . . (šeptem) dám zlíbat, budou už pak hodnej?

Blodek. Ó, ty drahá, zlatá, sladká Helenko! (Objímá ji prudce, Helenka škytá.)

Helenka (po chvíli). Bůh mi snad odpustí, já hřešit nechtěla. Jsou první a — poslední — Venda již nesmí mě mít . . . (Vyvinuje se mu.) A nyní mě již propustěj!

Blodek. A já bych se měl od tebe odtrhnout? Moci tě mít a . . . pustit tě? Ne, ne! Mně jest již vše jedno — Nemám ženy, nemám minulosti, mám jen tebe, ty má smyslná světice!

Helenka. Ó, Bože, což já jsem tak nešťastná, že muže svádím!

Blodek. Tvé hubinky jsou takové jiné . . .

Helenka. Což mě ďábel vyvolil za svůj nástroj — Nedělaj' mne nešťastnou a upustěj' . . .

Blodek. Ty nebudeš nešťastnou — všechno je jen zvyk . . . nic než zvyk — A svému osudu nikdo neujde!

Helenka. Což má oběť byla marná — Což musím zahynout?

Blodek. Nedám ti zahynout! Za tebou, Helenko, i do pekel a třeba ještě dále. (Strhne ji k sobě a táhne k pohovce.)

Helenka (bědujíc). Oni jsou ukrutnej, oni jsou ukrutnej! (Vzpírá se mu.) Ale než takhle (prudce se mu vytrhne) to radši skočím s okna. (Běží do sousedního pokoje — Blodek za ní — Ona upadne přes práh s výkřikem.) Ježíši Kriste! (Dveře se zavrou.)

13. výstup.

Helenka.

Za scenou troubí hasiči — Někdo zvoní — po chvílce silněji.

Helenka (zmatená, tvář v zástěrce, vyběhne z pokoje a, štkajíc, stane uprostřed sceny). Ó, Bože, Bože! (Slyšet tlukot na dveře a volání „Otevřte!“ Helenka, otřevši rychle oči, vyběhne prostředními dveřmi, jež nechá otevřeny. Slyšet tlumené hlasy — pronikne výkřik „hoří“. Helenka se vrátí celá ustrašená a, stanuvši na prahu vedlejšího pokoje, volá:) Milostpane, nelekaj' se, hoří — (Ticho.) Milostpane, prosimich, vyjdou. (Ticho.) Pro Kristovy rány, snad se jim něco nestalo! (Uchopí lampu a vstoupivši:) Pro Boha, milostpane, vstanou, rychle vstanou, hoří v domě vedle nás . . .

Blodek (bez účasti). Co povídáš?

Helenka. Vzpamatujou se, milostpane, hoří! Bože, ještě tohle!

Blodek. Že hoří, povídáš?

Helenka. Ano, vedle v domě.

Blodek. Tak u nás ne? Škoda . . . Já také hořím, ale nemohu jaksi shořet. Ah! (Sténá.)

Helenka. Co se jim jen stalo, co se jim jen stalo! Oni jsou nějak nemocnej — Podaj' mi ruce, já jim pomohu vstát. (Slyšet, jak staví lampu na stůl a jde k Blodkovi.)

Blodek. Vstát . . . je možno ještě vstát?! Ona mi chce pomoci vstát . . . Díky, Helenko! (Vstane a nejistým krokem vrávorá na scenu. Helenka s lampou za ním.)

14. výstup.

Helenka, Blodek.

Blodek (stanuv uprostřed sceny, drží se za hlavu). Zdá se mi, že se zde něco strašného stalo. Strašného . . .

Helenka (postavivši lampu na stůl). Milostpane!

Blodek. Devět dní a nocí jsem padal . . . jsem popálen, roztříštěn, zchromlý nadosmrti.

Helenka. Přestanou, milostpane, tak mluvit, mají-li mne jen trochu rád.

Blodek. Což nevidíš . . . (ukazuje) samá vřelá láva kolem mne a samý oheň . . . Vidiš je, vidiš, tam u vrat stojí přikrčeny — Již chytají jim šaty . . .

Helenka. Všemohoucí Bože . . . oni snad . . .

Blodek. Já je tam nenechám — Vidiš ty ohnivé zmiže? Slyšíš, jak syčí: My se ti pomstíme . . .

Helenka. Vzpamatujou se, milostpane, to se jim něco zdá . . .

Blodek. Něco zdá? — Tyto ruce, tyto ruce... Ale jsou živi!

Hlenka (úzkostně). Milostpán řekl, že zůstali živi...

Blodek. To je dobře. Ale, Hlenko, nic nevidíš?

Hlenka. Ne, ne, nic!

Blodek. Takovou bílou holubičku — třepetá se v těch plame-
nech — A ti ďábli po ní sáhaj'. Pryč, pryč — (Brání se.) Neberte
mně ji, vždyť je to má duše! (Klesne na kolena se sepjatýma rukama.)

Hlenka. Takový divný řeči, až úzko... Otevřu okna, aby se
ochladili — A vzchopěj' se již, vedle hoří...

Blodek. Já hořím — Utikej ode mne, abys... neshořela — Já
musím shořet! (Klesne k zemi.)

Hlenka. Bože, Bože! (Odběhne.)

15. výstup.

Blodek.

(Blodek leží chvíli bez hnutí; pak se sbírá a rozhlíží cize kolem.)

16. výstup.

Blodek, Hlenka.

Hlenka (přiběhne s obklady). Dovolej', milostpane, já jim dám
studené na čelo — To jim udělá dobře.

Blodek (zmámeně). Proč, proč — Kde vlastně jsme, a co se
děje... Ah, to jsi ty, Hlenko!

Hlenka. Umučený Kriste. (Dá mu obklady.) Já jsem to, já,
jejich Hela, a vedle hoří, a musíme se připravit na vynášení. (Blodek
vyjeveně dívá se kolem.) Pomůžou mně, prosímich — Nejdřív ty věci,
co má milostpaní nejradši. (Jde a sundá kanárka.) Toho bychom nesměli
zapomenout, milostpán ho má ještě po nebožtíku milostpánovi. (Staví
jej na stůl.) Pak tu kytici svatební. (Běře ji a staví na stůl.)

Blodek (jako náhle probuzen). Kytici svatební, kytici svatební!
Má Haničko, co se to jen se mnou dělo! (Zalomí rukama a vypukne
ve vzlykot. Pak ohlíží se po fotografii. Jde k psacímu stolu a, nenašed
jí tam, pátrá kolem, až uvidí ji na divaně. Vrhne se k ní a pokrývá ji
polibky.) Ty drahá, jediná, nejsladčí Haničko! (Dívá se na ni a znova
líbá a tiskne na prsa.) Proč jsi při mně nestála, proč jsi mně dala
padnout!

Hlenka. Milostpane...

Blodek. Ó, ty její předtuchy a ty mé hloupé! Jak to všechno
je nekonečně bídné a směšné!

Hlenka (stojí jako zkamenělá). Já si to myslila!

Blodek (dívá se opět na fotografii). Jak se dívá přísně! Ona
mně nikdy neodpustí... (Odloží fotografii.)

Hlenka (hlasem plným vzlykotu). I odpustí, milostpane...

Blodek. Ó, kletá hodina, kdy tebe jsem poznal!

Hlenka (vykřikne). Neproklínaj' mne, milostpane . . . (tiše) vždyť já jich také . . . vždyť já všechno ztratila . . . a neproklínám . . . a odpouštím. (Vzlyká.)

Blodek. Ustaň, Helenko, plakat . . . vždyť ty za nic nemůžeš . . . já nevím, co mluvím — Ustaň, nechceš-li, abych . . . Ne Hana, ty máš největší právo na mou lítost! (Vrhne se jí k nohám.) Heluško, hleď, ta bestie leží u tvých nohou a prahne po lemu tvého roucha. (Objímá jí kolena a líbá.)

Hlenka. Ale, milostpane, vstanou, vstanou, milostpane! (Pokouší se jej zvednout, Blodek se vzpírá.)

Blodek. Šlápni tomu hadovi na hlavu! Ten ďábel . . . když odcházel, mi našeptal, abych tě zkoušel . . . já si všechno troufal a zabil ženu, tebe i sebe.

Hlenka. Svůj kříž ráda беру na sebe, a nereptám již. On trpěl víc!

Blodek. Ó, že jsi nebyla méně ctnostnou! . . . Tvůj odpor . . .

Hlenka. Již toho nevzpomínaj', milostpane.

Blodek. Tys nehřešila — tebe potkalo jen neštěstí, že tě zasáhly mé plameny . . . Ale já . . . (Vrhne se na divan a zakryje si oči.)

Hlenka. Milostpane, utišej' se již, pěkně jich prosím.

Blodek. Chtěl jsem být, Helenko, dobrým, čistým člověkem — být jiným příkladem. Půl věku jsem valil ten balvan do vrchu a teď . . . jsem jej pustil, své světlo zhas', práci celého života rozšlapal. Co teď již se mnou!

Hlenka. Vše se napraví . . .

Blodek. Napraví? (Vrtí hlavou.) Cítím, jak pálí zde to trojnásobné Kainovo znamení — Nesmím již hlásat pravdu, aby se zde (ukáže na prsa) neozvalo „licoměrníku!“ Mlčet musím celý život! Lživě mlčet! (Vybuchne.) Ne, toho nesnesu! (Rve si vlasy.) Blodek padl, zhřešil, ale on není lhář a líceměrník! Není, není! Já se, Helenko, veřejně vyznám, aby mne nikdo neměl za lepšího, nežli jsem! (Přikryje si šátkem oči.)

Hlenka. Ale, milostpane, ubohý, drahý milostpane! (Sedne si k němu na divan, hladí ho jemně po tváři a když Blodek vzlyká, přivine mu hlavu na prsa a líbá jej jako matka dítě na vlasy.) Už se, prosímich, netrápěj', milostpane. Stalo se, stalo se. Staly se horší věci, a bylo zas dobře. A u nich bude také dobře — Vždyť já vím, že jsou hodnej . . . A lidem se zpovídat! Co těm jest potom! Vysmáli by se jim! — Zpovídal se jim někdo? — (Blodek se utiňuje.) Všechno je jen dopuštění Boží, taková zkouška . . . a všechno dobře dopadne . . .

Blodek. Ó, Bože, když vzpomenu, jak jsem tebe . . . jako jestřáb holubičku . . .

Hlenka. Už zase začínaj'! — A co pak záleží na takovej, jako jsem já . . . To já jen tak nerozumně promluvila. Vždyť mně nic . . . Podívej' se, vždyť já se již směju . . . (Pokouší se usmát, tlumíc pláč.)

Blodek (dívaje se na ni). Ale vždyť pláčeš . . .

Hlenka. Ale ne, podívej' se, že ne. (Přemáhá se.) Uviděj', že na všechno zapomenou, budou dobře činit, pracovat a zapomenou . . . A budou ještě lepší a hodnější, než jsou.

Blodek. Ty velká duše! (Tiskne jí ruku.)

Hlenka. Já bych jen vždycky chtěla, aby bylo všude dobře.

Blodek (zjasněnější). Máte takové krásné jméno. Helena, to jest jasná, zářící!

Hlenka (veseleji). Však milostpán také — Jiří, jenž draka potřel.

Blodek (zachmuřiv se). . . . jenž drakem byl potřen . . . A toho Hana nemůže milovat — Jiřího se zlomeným a poskvrněným kopím. Ona neodpustí . . .

Hlenka. Co by láska nedovedla odpustit! — Ostatně, ji tím . . . ušetřej' . . .

Blodek. A to mám lhát i jí?

Hlenka. Tu oběť musej' již přinýst jí — i mně. Milostpaní si nesmí myslet o mně něco ošklivýho!

Blodek. Mlčet . . . celý život jí mlčet — jaké mi to ukládáte pokání!

Hlenka. Pokání? (Vrtí hlavou.) A vždyť oni ani nehřešili, to jen zlý duch nějaký se tady potloukal a zapaloval . . .

Blodek. Měl jsem vás, Helenko, hodně rád, ale teď jste se mi stala stokrát dražší. Ne služkou, sestrou Hany budeš, Helenko!

Hlenka. Já, milostpane, s nimi již nepojedu —

Blodek. Že . . . nepojedeš — A co řeknu, Haně?

Hlenka. Nesmí to být . . . A milostpán mi musí slíbit, že . . . nebude po mně pátrat — nikdy! Chci zapadnout . . . a milostpán musí na všechno zapomenout . . .

Blodek. Zapomenout, na tebe zapomenout . . .

Hlenka. Oni jsou celý její . . . nikdy již nesměj' proti ní hřešit . . . ani pomyšlením —

Blodek. Nikdy víc vás neuvidím? . . .

Hlenka. Snad . . . až jednou . . . až oba budem hodně staří, a všechno bude zapomenuto . . .

(Zvoní se prudce. Hlenka odběhne.)

17. výstup.

Blodek.

(Blodek chvíli stojí uprostřed a se svěšenou hlavou přemýšlí. Pojednou sebou trhne, odhodí obklad a skočí ke psacímu stolku, chce otevřít jej — hledá klíček a, nemoha jej nalézt, chce násilím vytrhnout šuple.)

18. výstup.

Blodek, Hlenka.

Hlenka (těžce dýchajíc). Milostpane . . . domovník . . . je nebezpečí . . . požár se šíří — Musíme vynášet — Hned jsou zde lidé, aby nám pomohli . . .

Blodek. Helenko, dejte mi klíček od stolu . . .

Hlenka. Co s ním chtějí, milostpane . . .

Blodek. Neptej se, dej mi jej a . . . jdi! O mě se již nestarej!

Hlenka. Oni zamýšlej' něco strašného . . .

Blodek. Chci jen zůstat poctivým! Já Haně slíbil, že mne už neuvidí nikdy víc, kdybych . . . Nemám již práva na život. Dej mi ten klíček a opusť mne!

Hlenka. Já ho nemám, milostpane . . . já jsem . . . já nevím, kam jsem . . .

Blodek. Tys mi jej vzala — dej mi jej, nebo si jej vezmu sám.

Hlenka. Nedám jim ho, a kdyby mě . . .

Blodek. Že nedáš? (Chce se na ni vrhnout.)

Hlenka (rychle jej vyňavši, hodí jej otevřeným oknem na ulici). A teď si se mnou dělaj', co chtějí!

Blodek. Co jsi to učinila?

Hlenka. Povinnost!

Blodek. Ale tys mi ukázala cestu. (Rychle uchopí stolicí, přistaví ji k oknu a vyhoupne se na ni.)

Hlenka (skočí, strhne ho dolů a stolicí odhodí). Dokud budu dýchat, to se nestane.

Blodek. Tedy tam, tam! Jako ty! (Spěchá ke dveřím vedlejšího pokoje.)

Hlenka (pozorovavši jeho úmysl, předskočí jej a, postavivši se přede dveře, rozpřáhne ramena, volajíc). To bylo něco jinýho!

Blodek. Pusť mne! (Chce ji odstrčit.)

Hlenka (obejme ho). Bez nich odsud nepůjdu.

Blodek. Nech mne — Já musím umřít, já to slíbil . . .

Hlenka. Oni musej' žít k vůli ní, sobě a . . . také mně. To slovo jich neváže . . . Bůh káže žít!

Blodek. Nemohu . . . (Zápolí s Helenkou — venku hluk a volání.)

Hlenka (zoufale). Milostpane — což na jednom zločinu není dost . . .

Blodek (pustí ji a zavravorá). „Zločinu!“ (Slyšet hlasy „Otevřte“.)

Hlenka (uchopivši ho rychle, vleče jej ke dveřím). Za mnou, milostpane, skrze ty plameny k novému životu za novým štěstím!

O p o n a.

(Pokračování.)

ŠKO!

!

o

Z KRESEB MIKULÁŠE ALEŠE K NÁRODNÍM PÍSNÍM.

Japonská literatura. *)

Dle francouzského In. Arnošt Bláha.

Co bude následovati, nebudou snad podrobné dějiny japonské literatury od prvních jejích počátků až po naše doby. Obšírněji zmíním se pouze o století 19. — z period předchozích vytknu jen momenty nejdůležitější a nejzávažnější.

Ti, kteří piší dějiny literatur evropských, mohou předpokládati, že čtenáři znají aspoň nejzákladnější fakta z politické a náboženské historie národa, jehož literatura se týká. V našem případě nebude snad zbytečným dotknouti se při příležitosti i těchto otázek, poněvadž se jimi mnohé snad objasní a osvětlí.

Pokud se týče překládání z japonštiny, dlužno poukázat na veliké jeho obtíže. Neboť i když kdo zná dokonale jazyk japonský, nevystihne jistě slovní zásobou evropských řečí všechny metaforu, narážky, objasnění a citáty, jimiž operuje japonský autor, a které jsou z velké části naprosto nesrozumitelné bez celé záplavy vysvětlujících poznámek, pro čtenáře sice nutných, ale nesnesitelných.

Jiná nesnáze spočívá v tom, že slovo japonské má často význam, jenž jest jen aproximativní významu příslušného slova evropského, aneb dokonce vyvolává naprosto odlišné asociace idejí. Karasu, ku př., neznamená přesně naši vránu, nýbrž jakéhosi *corvus japonensis*, ptáka většího než jsou druhy, které my známe, jenž i jinak vypadá a od naší vrány se také hlasem liší. Květ třešňový jest v Japonsku králem všech květů, ale třešeň není tam nikterak ceněna snad pro své plody, a růže jest tam považována za docela obyčejný trnitý keř. Baldrián nahrazuje naše růžové poupě v metafoře o rozkvétající kráse ženy. A co si má počít překladatel se jmény květů, které jsou v Japonsku právě tak obyčejné jako u nás narcis neb kopretina, a pro něž jsou jen barbarská jména jako *Lespedeza*, *Platycodon grandiflorum* a *Deutzia scabra*?

Ještě větší obtíže a různosti vyskytují se ve světě myšlenkovém a citovém. Vezměme jen za příklad japonské slovo *honshin*, které od-

*) O japonské literatuře psali: W. G. Aston: „*Littérature japonaise*“ (Trad. Henry — D. Davray, Paris 1902). E. M. Satow: „*Japanese literature*“. New York 1874. Dr. K. A. Florenz: „*Zur japanischen Litteratur der Gegenwart*“ v „*Mittheilungen der deutschen Gesellschaft für Natur- und Völkerkunde Ostasiens in Tokio*“, str. 314. B. H. Chamberlain: „*On the various styles used in Japanese literature*“ v „*Transactions of the Asiatic Society of Japan*“ XIII. str. 90. Léon de Rosny: „*Anthologie japonaise, poésies anciennes et modernes des insulaires du Nippon*“. Paris 1870. Chamberlain: „*The Classical Poetry of the Japanese*“, Londres 1880. P. Ehmann: „*Die Lieder der hundert Dichter*“. Mitth. Deutsch. Ges. Tokio VII. str. 193. A. Lequeux: „*Le théâtre japonais*“. Paris 1889. Alexandre Bénazet: „*Le théâtre du Japon*“. Paris 1902. G. W. Knox: „*A japanese philosopher*“. T. Haga: „*Notes on Japanese schools of philosophy*“. L. Busse: „*Japanische ethische Litteratur der Gegenwart*. Mitth. deutsch. Ges.“ Tokio V. str. 439.

povídá asi našemu „svědomí“. Značí vlastně „původní srdce“, a předpokládá theorii, že srdce člověka původně jest dobré, a že hlasem jeho uvnitř jest svědomí. Podobně jest to se slovy jako: spravedlnost, cnost, cudnost, čest, láska a j.; v jejich významu přimíseny jsou jakési různosti, které při překladu nutně se ztrácejí a rozplývají.

Mluvíce o těchto obtížích, pomíjíme ovšem docela ty, které vůbec vznikají při přesazování myšlenky z půdy jednoho jazyka na půdu jazyka druhého —

Samo sebou se rozumí, že poznámky tyto mají jen význam informační.

Jsou určitá data geografická a jiná, jež třeba si uvědomiti, abychom správně pochopili a porozuměli dějinám japonské literatury. Pohlédneme-li na mapu východní Asie, vidíme, že Japonsko tvoří skupinu ostrovů, která povrchového rozsahem jest poněkud větší než Anglie s Irskem, a která jest oddělena od sousední pevniny úzkým mořským průlivem. Tu se táhne poloostrov Korea, obývaný národem rozdílným od Číňanů i račou i jazykem, odvislým však již od nejstarších dob od svého politicky i intelektuálně mocného souseda. Korea jeví málo původnosti v rozvoji své literatury i své civilisace a její význam vzhledem k Japonsku záleží hlavně v její zeměpisné poloze, která na počátku rozkvětu umění plaveckého učinila z ní přirozeného prostředníka mezi Japonskem a Čínou.

Čína se svojí starou civilisací, se svojí literaturou bohatou a ve mnohém ohledu znamenitou, se svojí více než dva tisíce let starou historií, měla již od mnoha století význačný vliv na všechny národy sousední. Čím bylo Řecko a Řím pro Evropu, tím byla Čína pro národy nejzazšího Orientu, a zvláště Japonsko jí děkuje za mnohé. Není v Japonsku žádného odvětví myšlenky a života národního, civilisace materiální, náboženství, morálky, politické organizace, jazyka neb literatury, které by neneslo na sobě zřejmé stopy vlivu čínského.

Za Čínou nalézá se Hindustan, odkud vyšel buddhismus, důležitý to činitel ve vývoji literatury japonské. Jestliže Čína vůči Japonsku zaujímá místo Řecka a Říma, buddhismus svým ušlechtilým vlivem zaujímá tutéž situaci, kterou křesťanství ve světě západním. Střídavě převážný vliv těchto dvou mocí jest zajímavým rysem v dějinách Japonska a uvidíme brzy, že nezůstal bez účinků i na literaturu.

Nicméně nesmí se zapomenouti, že přes všechny ty zevnější vlivy přirozená povaha Japonska zachovala svoji originalnost. Japonci nikdy se nespokojili jen pouhým si vypůjčováním. Ve svém umění, ve svých institucích politických, ano i ve svém náboženství, zvykli si změnit vše, co přijali od jiných a vtisknouti tomu pečeť svého národního ducha. Totéž platí i o jejich literatuře. Ačkoliv mnohým jest zavázaná Číně, a ačkoli často byla ohrožena ve svém přirozeném rozvoji příliš slepým následováním cizích směrů, přece zůstává stále věrným zrcadlem ducha národního. Jest to literatura národa statečného, dvorného, veselého, milujícího vždy radost a zábavu, sentimentálního spíše než vášnivého, duchaplného, chápavosti rychlé a živé, ale snad trochu povrchní, nadaného a vynalézavého, ale těžce schopného velkého díla rozumového, ducha

otevřeného a obdařeného hltavou vědyčtivostí, se snahou po jemnosti a uhlazenosti výrazu, ale ke vznešenému se nepovznášejícího nikdy aneb jen velmi zřídka.

Poloha na ostrovech a politická neodvislost Japonska vysvětlují to částečně snad, že literatura tam zachovala svoji původní rázovitost; ale tento fakt jest spíše zásluhou základní račové jejich různosti vzhledem k národům, od nichž Japonsko přejímalo. Lze věřit, že národ japonský má v sobě element původně polynésský (který někteří nazývají malajským), avšak svědectví jazyková i anthropologická dokazují přesvědčivě, že jest račou kontinentální, ačkoli naprosto rozdílnou od račy čínské. Japonci pocházejí asi z krajin severnějších a pátrání geografická označují prostě Koreu za východisko jejich přechodu do dnešního Japonska. Bylo by nerozumno pouštět se do dalších dobrodružných odhadů, a nechceme nikterak přesně stanovovati datum jejich přistěhování. Tradice o tom buď vůbec mlčí aneb zdají se připouštět, že Japonci jsou původními obyvateli dnešního Japonska. Kolonisace trvala asi několik století a četná přestěhování z Korey do Japonska v dobách historických jsou asi jen prostým pokračováním tohoto velkého hnutí.

Ačkoli doba nejstarší zůstává nám jen málo památek literárních, jest přece vyznačena dvěma událostmi závažného vlivu a významu pro rozvoj literatury japonské. První jest zavedení umění psát, jež se stalo zásluhou známosti literatury a historie čínské; druhou bylo rozšíření náboženství buddhistického. To se stalo prostřednictvím Korey. Dokud neznali Číňanů, Japonci neměli písemných značek. Jest pravděpodobno, že některá individua osvojila si ve stoletích předchozích známost písma a jazyka čínského, ale první zmínka, kterou nalézáme o studiu čínštiny, v Japonsku, pochází z r. 405 po Kr. Toho roku jeden Korean, jménem Vanghin, byl povolán k princovi japonskému za učitele čínštiny. On byl prvním z celé řady učitelů korejských, jejichž vyučování způsobilo ve mravech a v institucích japonských převrat neméně pronikavý a hluboký než byl převrat, který za našich dnů způsobil styk s vědou a civilisací západní.

Buddhismus byl uveden do Japonska asi o 150 let později — kolem polovice 6. století — ale šířiti se začal teprve ve století sedmém. Jeho pravým zakladatelem byl princ Sotoku Daísi, jenž zemřel r. 621.

V několika málo památkách této archaické doby (před r. 700 naší éry) není vůbec stop vlivu buddhistického neb čínského. A přece Kiu-ziki, dílo historické, připisované princovi právě jmenovanému, může býti označeno jako výjimka. Ale jeho authenticity byla uvedena v pochybnost, a, poněvadž jest psáno čínsky, nemá vlastně co dělati s literaturou japonskou.

Nejstaršími zbytky pravé národní literatury japonské jsou řady zpěvů obsažených ve starých annálech, jež jsou známy pode jménem Koziki, Nihonghi, a Norito čili liturgické knihy Šinto, původního to náboženství japonského.

Poesie této doby nejstarší má snad význam se stanoviska filologického neb archaeologického, ale její cena literární jest nepatrná.

Jazyk jest ještě nedokonalý, obraznost a ostatní podstatné vlastnosti poesie chybí úplně.

Co může býti ku př. primitivnějšího než následující válečný zpěv, pocházející od básníka Zimmu Tennô (založil monarchii japonskou kolem r. 660 př. Kr.)?:

Ho! tu je okamžik!
Ho! tu je okamžik!
Ha! Ha! Psa!
Vzhůru, děti mé!
Vzhůru, děti mé!

Zpěv následující, jenž prý byl složen císařem Ozinem asi r. 282 po Kr., který však náleží asi do 6. stol., dokazuje jasně, na jakém stupni stála asi poesie té doby. Tento mikado chtěl přibrati do svého haremu ženu velice krásnou, jménem Kami-nager-himé, čili „divku s dlouhými vlasy“, a tu náhle poznal, že syn jeho jest do ní vášnivě zamilován. Pozval tedy oba k hostině, při níž překvapenému synovi odevzdal krásnou ženu s těmito slovy:

Hle, synu můj!
Když do niv trhat česnek,
trhat česnek
vyšel jsem, tam kvet
a sladce voněl
pomerančový strom;
jeho spodní větve
lidé všecky otrhali;
jeho horní větve
ptáci zpustošili.
Uprostřed jeho větve
tajily ve svém úkrytu
divku zardělou.
Hle, synu, pro tebe
ať se pokryje květy.

V Koziki a Nihonghi se nám dochovalo více než dvě stě takových básní. Není v nich vášně, vznešenosti ani svěží obraznosti, nýbrž jen sladký cit a slovní hříčky. Nemožno se skoro ubrániti podezření, že básně tyto děkují za básnické své přednosti, které mají, vlivu čínskému. Ovšem přesné jeho důkazy podati nelze.

Prosa této nejstarší doby representována jest knihou Norito, čili modlitbami k božstvím náboženství šinto. Jméno skladatelů není známo, ani doba, kdy vznikly. Jádrem svým jsou asi velice staré, ale dnešní formu obdržely asi teprve v 7. stol. Nejlepší z nich jest Oharai, čili modlitba při všeobecném očišťování, která nepostrádá předností poetických.

Norito, ačkoli jsou psány prósou, jsou namnoze poetičtější než celá řada jiných poetických památek této doby. Ovšem není k tomu zde místo, aby se řešila základní otázka, zda literatura počíná prósou neb poesii. Přece však dlužno poznamenati, že primitivní japonská literatura představuje dva typy nedokonale rozlišené: — totiž poesii, která ve své metrice, ve své myšlence a ve svém výrazu neliší se hrubě od prósy, — a skladeb prosaických, které obsahují mnoho cenných elementů poetických.

Perioda druhá nazývá se: Perioda Nara.*) Tato perioda počíná r. 710, kdy Nara stalo se sídlem mikada, a končí r. 784, kdy hlavním městem stalo se Nagaoka.

Tím, že mikado se usídlil v Nara, vzal konec starý system, podle něhož každý mikado stavěl si svůj palác v jiném městě. Tím se ukázal pokrok, jež civilisace učinila za století předešlých. Pod vlivem politických idejí čínských vzrostla autorita koruny, moc místních dědičných vládců byla ztroskotána, a zaveden nový vládní system s prefekty, podrobnými kontrole centrální autority. Vědění — čímž se v Japonsku rozumí, či spíše rozumělo, studium starých mistrovských děl čínských — učinilo velký pokrok. Mikado Tenši (662—671) založil školy, a později mluví se i o universitě, jsoucí pod ochranou vlády a obsahující čtyry fakulty: historii, čínské klassiky, právo a arithmetiku.

To se ovšem týkalo pouze tříd officiálních. Teprve po několika stoletích pronikla výchova až k lidu. Byli tam také — většinou korejští — professoři malby, mediciny a umění glyptických. Obrovské bronzové sochy Buddhovy, některé pozoruhodné práce sochařské ze dřeva, jež možno dosud viděti v Nara, svědčí o zručnosti, jakou měli Japonci té doby.

Mnohem větší ještě důležitosti byl pokrok, jež učinili Japonci v architektuře, což ovšem úzce souviselo s šířením se buddhismu, kterýžto kult žádá pro své obřady pagody a mohutné chrámy. Vzdávající autorita dvora také požadovala pro sebe budov, vyhovujících více její důstojnosti a ceremonielní nádheře, nápodobené dle vzoru čínského.

První kniha, psaná japonsky, která se dochovala, ano i v jednom jazyce turánském, jest Koziki, čili sbírka starých věcí, která byla ukončena r. 712. Obsahuje nejstarší tradice japonské račy, počínajíc mythy, jež tvoří základ náboženství šinto a dostávajíce čím dále tím více ráz historický; končí r. 628. Koziki má význam pouze proto, že podává zprávy a poučení o mythologii, mravech, jazyku a legendách starého Japonska; se stanoviska historického nemůže býti nikterak srovnáváno s Nihonghi, dílem to psaným podivnou směsí čínštiny a japonštiny.

Století osmé, perioda Nara, v níž zachovalo se jen málo památek prosaických, jest vlastně zlatým věkem poesie japonské.

Povíme nejdříve něco o povšechných charakteristických známkách poesie japonské, která tolik se liší od veškeré poesie evropské.

Poesie japonská jest pozoruhodná spíše tím, čeho nemá, než tím, co má. Předně nemá vůbec dlouhých básní. Není tu ničeho, co by se podobalo Iliadě neb Božské komedii neb Nibelungám. Vůbec básně výpravné jsou velice krátké a i velmi řídké; s čím se tu setkáváme, jsou pouze asi dvě neb tři ballady nádechu sentimentálního. Básně didaktické, filosofické, politické a satirické vůbec neexistují. Musa japonská nezajímá se o podobné látky. A dlužno čekati až do stol. 14., než se setkáme s poesíí dramatickou.

*) Jméno periody, dle japonského způsobu pochází od míst, která byla sídlem vlády v té které periodě.

Poesie japonská omezuje se pouze na krátkou báseň lyrickou. Máme tu básně milostné, básně vyjadřující touhu po domově a po ztracených bytostech drahých, chválu lásky a vína, elegie na smrt a nářky nad nestálostí života. Význačné místo vyhraženo jest opěvání krás přírody zevnější. Střídání dob ročních, hrčení potůčku, sněhy na hoře Fudži, vlny, tříštící se o břeh, zpěv ptáků, bzučení hmyzu, ano i kvákání žab, pouti pstruhů v bystřinách, pučení kapradin z jara, křik daňků na podzim, rudé odstíny javoru, měsíc, květy, déšť, vítr, lidé, to jsou oblíbené sužety japonských básníků. Přidáme-li k tomu básně inspirované láskou vlasteneckou, dvorností, veliké množství podařených i nepodařených bujných nápadů a několik básní rázu náboženského, výpočet jest úplný. Jsou tu však látky, jež jsou vůbec opomíjeny. Západy slunce a hvězdné noci zdá se, že nevzbudily pozornost japonských básníků. Zpěvy válečné, ukaz to podivuhodný, chybí skoro docela. Příčinou toho asi jest, že boje a prolévání krve nezdá se jim látkou pro poesii vhodnou.

Poesie japonská není omezena pouze svojí formou a svými sužety. Moderní evropské poesii slouží za vzor básně řecké a římské a jsou jí skladištěm básnických obrátů a obrazů. Básníci japonští však úmyslně se vyhýbali tomu, aby takovýmto způsobem využítkovali jedinou literaturu, která jim byla známa. Jest nepochybné, že zušlechtění jejich řeči a volba jejich látek byla do jisté míry pod vlivem staré literatury čínské, avšak stopy toho jsou přece jen řídké. Narážky na literaturu a na dějiny čínské vyskytají se velmi málo, a užívání slov čínských jest přísně zakázáno v každé básni, která má býti pokládána za klassickou. Tento zákaz má jeden velice závažný důvod. Fonetický ráz obou jazyků jest naprosto rozdílný. Čínština jest jednoslabičná, japonština jest více-slabičná. Slabika čínská jest mnohem složitější než slabika slova japonského. Slabika čínská může míti dvojhlásky, kombinace souhlásek, což však nevyskytuje se v japonštině, kde každá slabika tvořena jest jedinou jednoduchou samohláskou, neb jedinou jednoduchou souhláskou, za níž následuje jen jedna samohláska. Ovšem, japonština, přijímajíc slova čínská, modifikuje je, aby je přizpůsobila svému systému fonetickému. Ale process assimilace jest nedokonalý. Oba elementy nejsou k sobě v harmoničtějším poměru než kámen a cihla v téže budově. Bylo přirozeno, že nepřipustili Japonci do své posvátné národní poesie slova cizí, napolo naturalisovaná, ovšem, též značně na úkor bohatosti a sytosti výrazu, a ačkoli se tím připravili o nesmírnou zásobu obrazů a narážek.

Libozvučnost a snadnost výslovnosti v japonštině jsou zásluhou právě té vlastnosti slabiky japonské, o níž jsme mluvili. Ale táž vlastnost jest také příčinou toho, že verše jsou zhusta banální a monotonní pro nedostatek různosti rhytmických.

(Dokončení.)

A. S. DICHTL:

Realita.

Realita je slovo velice pružné, v životě a v literatuře se mu přikládá různý význam. Pravidelně se jím rozumí shoda se skutečností; ale slovo skutečnost se obyčejně bere ve smyslu příliš úzkém — v literatuře se skutečností obyčejně rozumí naturalismus. A tento pojem nikterak se neshoduje s pojmem reality.

Přední požadavek poetické práce zdá se mi býti realita, ale ne v úzkém smyslu naturalismu. Pak by z oboru umění bylo vyloučeno vše, co neexistuje in natura — básník by se nelišil od chemika, jenž analyzuje hmotnou přírodu. Naopak, víme dobře, že přední stránkou poesie je synthese světa hmotného, a nejen to: je to synthese hmoty a ducha, kde duchu náleží primát. Duch bere látku a tvoří světy, ale ty světy musí býti reálné. To neznamená, že jim musí odpovídati cosi mimo ducha, nýbrž ony samy o sobě musí být reálné, musí podléhati zákonům a formám lidského ducha, byť neodpovídaly zákonům přírodním. Duch má právo na tvoření, a co stvořil, je stejně reálné, jako to, co stvořila svými fysickými silami příroda.

Akcentuji, že takový stvořený svět musí odpovídati všeobecným zákonům a formám lidského ducha. Není-li tomu tak, povstává poesie nereální, neodpovídající člověku, pohybující se ve sférách imaginárních, a taková poesie nemá schopnosti existence. Bývá obyčejně známkou ducha degenerovaného, vyšinutého z rovnováhy psychologických zákonů, který má sice právo na existenci, ale nemá práva prohlašovati svůj svět za jedině platný a reální; nepochopení u jiných, normálně konstruovaných lidí bývá mu údělem.

Ještě na jedno třeba upozorniti. Neodporuje realitě, sestrojiti si takový imaginární svět a hlásiti jeho realitu, pokud je si básník vědom a uzná to, že jeho svět je imaginární; jakmile však — a to bývá ve většině případů — básník prohlásí svůj svět za reální a není si vědom rozporu s obecnými formami lidského ducha, rozplývá se poetická realita jeho díla.

Vizme na př. Mallarmé-a v poslední periodě jeho tvoření. Jeho ideálem bylo utvořiti umění, jež by nebylo ani poesí ani hudbou, nýbrž oběma současně. Již tato myšlenka je zvrácená. Jisto je totiž, že všechna umění mají jediný podklad — cit — a jediný konečný cíl — určitou náladu — ale prostředky jich jsou úplně různorodé; synthésa těchto prostředků je možna jen ve světě nereálním, a v tom se právě pohybují poslední práce Mallarmé-ovy. A výsledek je žalostný: práce jeho opustily půdu poesie, ale hudby při tom nedosáhly. Je to tragická vina — a trest za ni? — Nepochopení a po nějaké době snad i zaniknutí. — A tento osud hrozí i jiným, kteří pohrdli poetickou realitou a nahradili ji světem imaginárním, kam není dovoleno člověku vniknouti.

Proti Mallarmé-ovi stavím našeho Zeyera; i ten se pohybuje ve světě, jenž se světem přírodním nemá ničeho společného — ale poetická realita je vždy u něho zachována. Jeho práce se pohybují vždy ve světě, kde aspoň zákony a formy ducha jsou zachovány. Proto také jeho umění, byť i bylo těžké pro davy, nepostrádá reality — je všelidské.

Namítne se snad, že omezují svobodu poetického tvoření; odpovídám, že netřeba omezovati, kde omezení už jest. Poesie je pro lidi a musí odpovídati aspoň jejich duchu; jsou ovšem mezi lidmi rozdíly národnostní, račovní, kulturní, ale ty podmiňují pouze zabarvení díla, ne jeho podstatu. Poesie a umění vůbec má být čistým pramenem, odkud by tisíkové a miliony mohli kojiti svou žízeň, a který nemá být kalen a sváděn do míst nepřístupných.

Realita je přední požadavek uměleckého výtvoru — ne naturalismus, který často svou perversitou je právě tak imaginární jako nejsubtilnější výtvary krajního idealismu.

KAR. KÁLAL:

Výšivkárky.

SLOVENSKÝ OBRÁZEK.

Přišla k nám žena s velkým batohem na zádech.

„To sú oni ten milostpánko, čo majú Slovákov tak rád?“

„Veru hej, to som ja.“

„Jak som ráda, že som jich našla,“ a obrátivši se zpět do dveří zavolala: „Choďte ďalej, šťastně sme milostpánka natrafili.“

A již vstoupila žena druhá, mladší, též s batohem a za ní mladý, silný chlap, jenž nesl batoh největší.

„Tak tu jsme; my jsme výšivkáři od Pišťan a prosíme poníženě za nocleh.“

Byli to čistí, skromní, spořádaní lidé. Složili batohy výšivek, a hned jsme zasedli a rozprávěli.

Pišťany jsou známé lázeňské město na Váhu, v Nitranské stoli. Prýští tam horká (až 64° C.) voda a léčí se nejvíce pakostnice a revmatismus. S Čechy se tam sejdem vždy. V samých Pišťanech a v okolí je množství vyšivaček. Moji hosté jsou z Krakovan. Poblíž jsou Trebatice, Stráže, Ostrov, Očkov, Bašovce, Pobedim, Podolie, Korytné, Častkovce . . . tam všude se vyšívá, bezmála v každé chalupě.

Bylo v podvečer, žena má přichystala hostům skrovnou večeři, chléb s máslem a čaj k tomu. To bylo ostýchání a děkování. Ženy

jedly a zapíjely, ale chlap,*) manžel té mladší, se čaje ani nedotekl. Vyrozuměl jsem hned, že je „zprísahaný“. Bylať v čaji lžička rumu, a výšivkár nedávno v Trnavě v klášteře otci duchovnímu přísahal, že po celý rok páleného ani neokusí.

„Dobře, že lihovin nepijete, já také nepiji,“ řekl jsem, „dostanete čaj bez rumu.“ „Pálenky ani nelízu,“ pochválil se výšivkár, „ani cítit.“ Vyhledal jsem brošurku „Účinky lihovin“ a dal jsem mu ji. „Dobře si ji přečtete.“ „Veď viem čítať,“ řekl radostně a hned knížku otevřel a ženě své potichu přečítal. A uměl opravdu číst, tak pomaloučku, trhaně, jako naši školáčkové, ale u takového člověka je i to hodně. Jeť na Slovensku pořád přes 40% analfabetů, číslo to veliké, ale přece menší než u Rumunův a vládnoucích, v žírných krajích žijících Maďarův.

„Pekné čítanie, to si ja všetko prečítam.“

„Veru pekné,“ přidala žena a tak srdečně a šťastně pohlédla do očí svému pěknému chlapovi a hned zase mně, vděčíc se, že jsem jim takovou knížku podaroval.

Zatím se sousedky dověděly, že výšivkárky jsou u nás, tož přišly po večeři na návštěvu. A výšivkárky rozvázaly batohy a rozkládaly výšivky po stole, po lůžkách, po pohovce, a když už nebylo místečka, složily je a vykládaly nové. To byl požitek pro naše paní! Každý nový kousek vyvolal nadšení. Jee, to je krásné! To též! To ještě krásnější! Tu leží malé pokrývky na noční skříňky, vyšíváné bavlnou, lesklou přízí i hedvábím; tu větší pokrývky na dětská lůžka, na kredence. „Povězte nám vždycky, co to stojí?“ praví jedna paní. A výšivkárka ukazuje zástěrečku pro děti, hedvábím vyšívanou, za 3 zl.; hned si ji paní doktorová koupila pro svého Zašu. Dále spodní sukni černým hedvábím vyšívanou za zl. 6·50, bavlnou vyšívaná stojí zl. 4·50. Pěkné zástěry hedvábím vyšívané po 3 zl., jedna lepší než druhá; dámy si jedna po druhé připásají, pozorují, jak jim sluší, sahají do kapes, oči jim hrají . . . kdyby, kdyby . . . no, dvě nejlepší zůstávají v jejich rukou. Potom rozprostřely asi třicet stoloběžníkův. To byla podívaná! Bavlnou vyšité jsou po 2—3 zl., hedvábím po 6 zl. Roztomilý byl pohled na velké ubrusy, vyšívané ponejvíce sytými barvami červenými a modrými.

Výšivkárky jsou sestry. Starší je vdova, už před osmi roky zemřel jí muž, zemřel na lavici v krčmě. Měli chalupu za 800 zl., muž celou svou polovici propil u žida. „Ty somáre, ty chmulo, ty necháš robu poroučet!“ říkával žid muži jejímu, a muž pil a pil, až ani domů nechodil, spáváje v krčmě na lavici, kde i bidně skončil. Ani ho kněz nechtěl jít pochovati. I prosila úpěnlivě kněze, aby se slitoval. Tož jej pochoval, ale nad hrobem měl výstražnou řeč ku všem pijanům, tak že všickni chlapi, co na pohřeb přišli, byli jako zařezáni, šli z cintorínu s hlavou sklopenou — rovnou do krčmy, jakož je starodávný obyčej. Vzdechla výšivkárka smutně, kdežto mladší pohlédla vítězně na svého muže abstinenta, který po všecku dobu, co jsme my výšivky pro-

*) Slovo to, pojmenujeme-li tak vesnického muže, nemá na Slovensku žádné příhany. Také slova roby (ženské) a babky (provdané, třeba i mladé) nejsou urážlivá.

hlíželi, pomaloučku si přečítal o strašlivých účincích alkoholu. Už byl asi na čtvrté stránce.

„Jak tolik výšivek nashromáždíte?“ ptaly se paní; „vyšijete všecko samy anebo něco skoupíte?“

„Bůh dej, ale my samy málo vyšíváme, jsme skoro pořád ve světě. U nás všecko vyšívá: děti, děvčata, ženy, stařeny třeba i šedesátileté, ba i chlapi. Ondrej — tak se jmenuje muž mladší výšivkárky — též vyšívá. Ve škole zakazuje učitel dětem vyšívat, kněz s kazatelny, ale všecko je darmo.“

„A proč nemají děti vyšívat?“

„Inu, jak začnou vyšívat, už je po učení, už by jen pořád vyšívaly a do školy nechť.“

Dečku pod lampu vyšije děvčátko za dva dni a dostane za práci 10 kr. A 10 kr. jsou peníze, je na trošku mouky. Náprsenku na mužskou košili vyšije obratná ženička, když se hodně usiluje, za dvě neděle a dostane od práce 4 zl. až zl. 4.50.

Naše výšivkárky jsou podnikatelky. Nakoupí různého plátna, tenkého i hrubého, lněného i bavlněného, na zástěrky batistu, na spodničky saténu a barevného plátna, nakoupí bavlny, lesklé příze a hedvábi různých barev na vyšívání a dávají vyšívati děvčatům, chlapcům, ženičkám i stařenám.

„A podle čeho vyšívají?“ ptáme se.

„Jsou takové ženičky i chlapi, kteří umějí pěkně kreslit; ti to nejprv na plátno nakreslí a výšivkárky podle toho vyšívají.“

Mladší výšivkárka, Zuzka, vyžádala si kousek papíru a před našimi zraky v malé chvilce pokreslila celou čtvrtku; do prostřed nakreslila hvězdicu, a z ní vyrůstaly srdéčka, jablíčka a lístečky na vsecky strany, a kolem dokola nadělala zoubky. Už je to! Pravda, výkres nebyl bez pravopisných chyb. Kde chybí kreslič, musí prý výšivkár napravit. I výšivky mají chyby; některé nejsou přesně souměrné, někde malé srdéčko schází, nevešlo se, ale pro oko jsou výšivky i tak velmi lahodné. Barvy skládají ladně.

„Kde jste se naučila kreslit, ve škole?“ otázaly se dámy.

„Nikde, ani jsem do školy nechodila.“

„A podle čeho kreslíte?“

„Jen tak z hlavy; myslím si, jak vypadají jablíčka, srdíčka, lístečky, a tak kreslím.“

Na Národopisné výstavě v Praze byly vystaveny kresby slovenských výšivek, dílo to analfabetky z Prešpurské stolice, motivy i provedením podivuhodné. Bylo jich hodný sešit. Povšiml jsem si jich v Praze a později jsem též sešit znovu uviděl u učitele Jana Zigmundíka v Pezinku. Je to svědectví, jaké umělecké nadání má slovenský lid.

Od nás, z Frenštátu pod Radhoštěm, výšivkárky jely do Mistku a Frýdku, odtud do Moravské Ostravy, do Opavy, pak zase zpět do Ostravy a dále na východ do Krakova, do Lvova, do Bukoviny. Odtud se vracejí přes Halič do severních Uher a přes Žilinu a Trenčín do Píšťan. Na tuto cestu nabrali za 2300 zl. výšivek. Kromě tří batohů, jež měli u nás, zůstal ještě velký batoh na nádraží. —

Za půl roku přišly k nám výšivkárky zas, ale již bez Ondřeje.

„Kde je Ondřej?“ ptal jsem se.

„Hia, Ondrej, paně mój, Ondrej je planý chlap — pije! Odtiaľ dojachali sme do Ostravy, tam to na něho prišlo, ztratil sa nám a odišiel domov,“ odpoveděla bolestně Zuzka, mladší výšivkárka.

Po večeři výšivkárky se utiskly do kuchyně, tak ze skromnosti, a my, rodina moje, šli jsme za nimi. Posedali jsme a rozprávěli; je mi pochoutkou s takovými Slováky, světa zkušenými, pobesedovati. Zuzka stále vzdychala, vzpomínajíc tu trpkých, tu milých výjevů z manželského svého života. Mluvila od srdce a sama vznítla ve mně zvědavost, jak asi se seznamuje a zasnuhuje slovenský vesnický párek.

„Povidejte nám, jak jste se s Ondřejem seznámila, a jaký byl, když jste se sebrali?“

Zuzka vypravovala bez rozpaků, jakož vůbec slovenský lid, vidí-li upřímnost, odkrývá svou duši až na dno.

„Veru, vtedy bol Ondrejko statečný šuhaj. Měl mne rád, házel mi nejlepší jablíčka, taková červená a sladká, z jejich zahrady do naší. Nic nepravil, ale všude za mnou hleděl. Odešel se svou mamou do světa výšivky prodávat, také do Haliče a za čtyři neděle jsme se vypravily my. Celou cestou jsem si myslila, jestli Ondrejka někde spatřím? Došly jsme až ke Kalvárii u Krakova. Jak jsem se zaradovala! Pravila jsem si, že se u každé kapličky k Pánu Bohu pomodlím, abych Ondřeje cestou uzřela. A tu jsem poznala, jak je Pánbožko mocný a dobrý: hľa, hľa, Ondrejko so svojou mamou idú proti nám! Hlava se mi zamotala a Ondrejko se rozčervenal jako krev. Pozdravily jsme se s jeho mamou a on jí zůstal za zády, nepřistoupil k nám. To jsem poznala, že mě má rád. Vrátili se s námi. Ondrejko šel po levém kraji silnice, já po pravém. A když jsme došli ke kapličkám a modlili se u nich — oni již po druhé — on zůstával vždy o jednu po zadu. Mně se pořád hlava točila a nic jsem se nemodlila stále na to myslíc, jak je Pán Bůh dobrý, že mi Ondrejka dříve na oči postavil, než jsem se za to pomodlila. V kostele jsem také obtrvání neměla; u všech oltářů jsem poklekla a chtěla se nábožně pomodlit, ale stále jsem ho viděla. Když jsem z kostela odcházela, cítila jsem, že Ondrejko jde za mnou. A jak jsem vložila ruku do kroupky, do svěcené vody, pocítila jsem jeho ruku na své. Pomyslila jsem si, to že je boží řízení. Ruce naše dotekly se jedna druhé ve svěcené vodě, na místě božím! Když jsme z kostela vyšli, ještě na mne nepromluvil, pořád se styděl. Pod kostelem je veliká hospoda a v ní žid. My všechny tři ženské jsme si sedly do jednoho kouta, Ondrejko sám do druhého a jen tak nesmělo na nás pohlížel. Najednou postavil žid přede mne skleněčku pálenky, takové sladké, ještě jsem nikdy tak dobré nepila; věděla jsem, že mi to sám Ondrejko poručil nalit. On si také poručil takovou. A když ji dopil, jakási kuráž v něho vjela, podíval se na mne, já na něj, hlava se mi zatočila, jako šílená letěla jsem ven a Ondrejko za mnou. Chytil mě za ruku, tiskl: Zuzka, Zuzka, ja Ťa rád! A já na nic nedbala, oblapila jsem ho kolem krku a pobožkala jsem ho po celé tváři . . .“

Nyní si oddechla . . . Vzpomněla doby přítomné, a bylo po nadšení.

„Je to pěkné, vypravujte dále,“ pobádali jsme ji.

A Zuzka hodně stručně pověděla, jak se na Kalvarii, hlučném poutnickém místě u Krakova, rozešli, jak ona se sestrou Marinou šly dále, kamsi ke Lvovu a Ondrejko s mamou svou zpět přes Těšín domů.

Když se i Zuzka navrátila, chodil k ní Ondrejko na vohľady.

„To nám vypravujte, to bychom rádi poznali,“ znovu jsme žadonili.

„Vohľady — no, pravda, to již není takové, jako to bylo na Kalvárii. Spávala jsem v létě v zimě na půdě v seně a Ondrejko chodil za mnou. Měl harmoniku. Pozdě večer, když už lidé leželi, přicházel a cestou si hrál. Já čekávala, kdy už jen zaslechnu tu jeho. Kolikrát jsem ze sklopce do tmy naň vyhlížela. Když se přiblížil, přestal hrát a po tichoučku po žebříku stoupal na půdu. Někdy jsem mu schvalně žebřík na půdu vytáhla. Ó, ten žadonil: Zuzka, Zuzička, prosím ťa... A jak jsem žebřík spustila, jako ptáček letáček už byl u mne. Časné ráno vstal a nešel rovnou domů, nýbrž oddáliv se od nás spustil zas na harmoniku a já jsem si při tom tak sladko dřimkala, tak ještě jeden veršik. Za půl roku byl sobáš. Tři dni hrála muzika.“

Ženichovi bylo osmnáct a mladuše devatenáct let. Brzy po sobáši začal Ondřej pít, a Zuzce nastalo trápení strašlivé, jakéž znají jen manželky opilcův. Celé noci nespávala, vyčkávajíc, až se z krčmy navrátí. Modlila se a plakala, muže prosila a zaklínala. Kolikrát procitnuvši z obločka, viděla, kterak jí zpitého muže vlekou domů, do kolny nebo do chlěva. Bezpočtukrát jej viděla v blátě ležeti jako mrtvolu, tvář do země zabořenou. Štěpy zasazené vytrhal a prodal jakýmsi všivákům, v sousední dědině ukradl sedlákovu 20 zl., a žandaři jej spoutána přivedli, za cizími robami chodil... Pojďte a vizte mladou stařenu, zhubenělou, shrbatělou, bezzubou, zesivělou. Pálenka! To strašné sociální téma Slovenska! Všecko dělala Zuzka, ale Ondřeje nenapravila.

Jsem abstinent, a tak mne zajímalo, jakými prostředky Zuzka Ondřeje napravovala.

„Povězte, co všecko jste dělala?“

„Všetko, paně můj, všechno jsem urobila. Modlila se, s lidmi na celém světě se radila, kněží prosila, do Beckovu jsem šla a tam svíčky koupila, ku zpovědi šla, na mši dala, ofěrovala a všecko bylo darmo.“

Potom jí kdosi poradil, aby se šla pomodlit do Maria Cell; i tam šla, zpovídala se, ofěrovala. Sama přišla na myšlenku, putovati s mužem svým na Kalvarii v Polsku. Když tam doputovali, ona jej uvedla na místa čistou jejich láskou posvěcená, společně zase vložili ruce do svěcené vody v kropence, společně poklekli před každou kapličku, a ona Ondřejovi vykládala, kterak Kristus Pán pro pijáky trpěl, svatý škapulíř mu tam koupila a na krk zavěsila, v jakousi knihu se zapsala, že se až do smrti bude modlit, aby Bůh Ondřeje od pití varovati ráčil... Ondřej změkl a slíbil Zuzce své, věrné, hodné a pracovité, že se již opíjeti nebude. Zuzka největší moc přičítala škapulíři, a Ondrejko nesměl ho ani na noc sundati. Jednou našla škapulíř na trámu pod povalem zavěšený. Hned porozuměla, že je zle. Šla do krčmy, a na lavici ležel, pytel máje pod hlavou, zpitý Ondřej. Honem mu přivázala škapulíř na krk. Chlapi se smáli, a když Ondřej procitl, za-

hodil škapuliř do kamen. Vřak také upadal v pití víc a více. Žena spěchala ku knězi, dávala na mři, ale kněz odepřel za „takú sviňu“ mři sloužit. Povězte, lidé, povězte, kam se ubohá žena má vrhnouti?

Vzpomněla ještě na Trnavu.

Tam jsou v klášteře kněží, co se bílým rouchem odívají. Pěšky vypravila se tam s mužem svým. Oba řli ke zpovědi a k přijímání. Po mři řli do zákřstu (sakristie). Zuzce se od strachu nohy třásly, a když uviděla toho nejvyšřího kněze, div neomdlela. Ani nevěděla, jak ho oslovit. Ale což neudělá žena milující. Klekla před knězem, obě ruce mu líbala, a s pláčem ho prosila, aby muže jejího „od páleného zprisahál“.

„Takého oplana,“ řekl přísně kněz, „chodě s ním přeč a přijďte za rok.“

To tak řekl, aby se Ondřej zahanbil. A Ondřejem to pohnulo, obrátil se ku knězi, poklekl před ním a prosil, aby ho jen zpřisahál, že chce dělati dobrotu.

Kněz jej zavedl před hlavní oltář.

Vystoupiv na stupeň, předříkával pomalu a Ondřej za ním: Slubujem Pánu Bohu všemohúcemu, preblahoslavenej Panej Mariej a všetkým svatým, že po celý rok nebudēm piť páleného truňku. K tomu mi dopomáhaj Bôh otěc, Bôh syn, Bôh duch svatý.

Potom poklekl, Zuzka vedle něho, a s hlubokým vzdycháním se modlili pětkrát otčenáš a zdrávas.

Oba uveličení navrátili se z Trnavy domů. Marina měla již množství výřivek nachystaných, tedy se vypravili na cestu i s Ondřejem. To byla ta cesta, na kteréž ponejprv k nám všickni tři zařli, jak Ondřej nechtěl okusit čaje, v němž byla lžička rumu. Vydržel toliko čtyři neděle. Jiní, větřina „zprisahanych“, vydrží rok, dva až pět let. Když přijdou missionáři redemptoristé z Brna, „zprisahají“ tisíce lidu, jako na př. r. 1902 v Turzovce, v kraji drátenickém, asi 7000. Ale to potom židé na missionáře žalují, a nebožtik ministr Tisza dal kdysi brněnské redemptoristy na takové udání vypudit z Uher.

Při druhé návštěvě Zuzka vypravovala o své lásce a opilství mužově. Co nám povídaly při třetí, to právě nyní chci i se čtenářem sdělit.

Hlavní slovo měla tentokrát Marina, starří výřivkárka. Zase jsme seděli v kuchyni. Ku podivu, v kuchyních, ve skromných jizbách lépe se takové věci vypravují i poslouchají. Povídala o svých cestách. Zastavují se jen v městech a mají už své známé. Paní notářová koupí vždy něco, k paní továrníkové jde schvalně z města hodinu cesty do dědiny, s velkým batohem, aby si mohla vybrati, a ona skutečně vždy něco koupí. Paní lékárníková všecko prohlédne, ale nic nekoupí. Paní soudcová mnoho utrhuje. Nejhodněřší lid je v Čechách a na Moravě; tady všude mají Slovák a rádi. Paničky řikají: „Jste Slovenky, tož koupim.“ A samy nabídnou něco jisti; někde jim nabídnou nocleh, a výřivkárky spí jako grófky. Kol Krakova není již tak dobře. „A jeee! Tam nás často hostinřtí vyženou z hospody, třeba i po půl noci. Pravda, my dáme málo utržit; za 3 kr. čaje, za 2 kr. bělku, obě dohromady 10 kr. a to nás již nechce nechati na lavicích nebo na zemi přespát.

Žijeme nejvíc o chlebě, rohlíčku si nekoupíme nikdy.“ Jedna panička — a velká panička, žena lékařova — za 50 kr. koupila a za 5 zl. odcizila, hodivši vyšivanou spodničku za lůžko. U Lvova je prý lid opět horší než u Krakova, však přece zas lepší než v Bukovině.

Také na západ putují naše vyšivkárky, a to přes Prešpurk a Vídeň až do Bregence.

Nejhorší je, že skrovný zárobek dají za železnici. Marina uložila si minulého roku 50 zl. To je všecko! Tluče se cizím světem, vláči břemeno, že chlap je sotva pozdvihne, přespává ve špině a puchu krčem, uzgří, a přece úspora tak skrovná. Nevím za kolik let, uložila si všeho všudy 1000 zl.

Zuzka neuložila nic, nestačí platit dluhy za muže pijana. A ráda by uložila, máf doma roztomilou Zuzičku, která jako sirotek je v cizím ošetřování. Stále na ni vzpomíná a libá její vlásy. Až bude větší zárobek, dá si ji vyfotografovati a obrázek si bude nosit světem. Když o Zuzičce vypravuje, rozjasní se jí mysl, jako když vypravovala o mladé lásce s Ondřejem. Však rozumíte citu mateřskému, nad nějž nic na tomto světě není vznešenějšího. O Ondřejovi Zuzka praví, že ho již nyní nemiluje, ano že ho nenávidí. Prožila těžkou nemoc, beztoho z trápení. A Ondřej ani tu neměl s ní soucitu, nepřišel pohlédnouti na ženu již již umírající. Alkohol potlačí každý ušlechtilý cit, to je známo, ale Zuzka toho neví, ona si bezcitnost mužovu vykládala jako obyčejnou zpronevěru. Když ozdravěla, zahlédla Ondřeje ležet v blátě. A ku podivu, tu ponejprv ničeho nepocítila: žádné bolesti, žádné nad ním hanby. „Sviňa,“ pravila, „válí se jako prasa.“ Když jej, po návsi se potácejícího, potká, lhostejně se usměje: „Mohl jsi do Dunaje skočit, můžeš i skapat.“ Zuzička, ta je její, Ondřej je jí cizí. Modlí se za něj, zavázala se k tomu podpisem na Kalvarii, ale nemiluje ho.

Avšak já nejsem belletrista, moje psaní má účele praktické, a tak se držme výšivek.

Po celém Slovensku se vyšívá, nejkrásněji v okolí Trnavy. Zajedte si do Trnavy v létě v neděli, kdy se sejde množství lidu z dědin a vyhrnuvši se z kostelů, na náměstí prodlívá. Jediný tento obrázek stojí za to, abyste z Prahy až do Trnavy cestu vážily. Před osmnácti roky povšimla si trnavských výšivek arcikněžna Isabela. Pro ni byla vyhledána výborná vyšivkárka Tomášková z Děchtic od Trnavy, jež sama kreslila i vyšívala. Výšivky její posílány byly i španělským infantkám do Madridu. Arcikněžna zařídila kol Trnavy více vyšivkových stanic a výšivky zasílala na výstavy, též do Paříže r. 1900, kde právě za tyto slovenské výšivky dostalo uherské oddělení grand prix, velkou odměnu. Maďaři ovšem prohlásili to za úspěch maďarský.

Kol Trnavy je kraj úrodný, to je slovenská Haná, tu není bídy, a lid odtud s výšivkami do světa nejde. Tu vyšívají ženy pro své muže. A když přece některá košili prodá, žádá za ni až 20 zl. Nejvíc chodí do světa vyšivkárky ze stolice Nitranské, zvláště od Pišťan.

A tu jsem u praktické myšlenky: nač to plahočení po světě, nač vyhazování peněz železnicím? Nechť si naši obchodníci střížným zbožím a prádlem slovenské výšivky objednávají přímo ze Slovenska. Napřed

jen něco maloučko, na zkoušku. Řekl jsem myšlenku tuto výšivkárkám, a ty si oddechly. Ano, to by se jim ulehčilo, to by pak něco zarobily a mohly dávat výšivky levněji! Vůbec slovenské obchodování po širém světě je za této doby, při levné a rychlé dopravě, nepokrokové.

Slovenské výšivky lze objednat laskavostí Živeny, ženského spolku v Turčanském Sv. Martině (v Uhrách). Tu je solidnost zaručena. Nebo zkuste objednat od Alžběty Klučovské v Krakovanech, p. Vrbové, v Nitranské stolici; znám ji, je to žena poctivá. Též mi nabízí výšivky P. Lалуška v Suchani v Honfanské stolici.

Nechť jen čtenáři nezapomenou podnikavého obchodníka vyhledat a jemu navrhnouti, aby slovenské výšivky objednal. Nejde jen o podporu slovenské chudiny. Jde o to, abychom se se Slováky spojovali, abychom české se slovenským promíchali, až i sjednotili. Mějme v domácnostech něco — knihu, časopis, výšivku a j. — co by nás na Slováky upomínalo. —

V posledním podzimku byly u nás výšivkárky po čtvrté; byly zase starší, ustaranější, Zuzka zvlášť. Po večeři opět jsme usedli do kuchyně.

„Co dělá Ondřej?“ optal jsem se Zuzky.

Zuzka vzdychla, tiše a smutně řekla: „Zomrel.“

„Na tej istej lávke, čo môj Janko — v krčme; oboch zabila korhelica,“ dodala Marina.

Byli jsme všickni dojatí. Zuzka sklopila hlavu, zástěrou zastřela tvář a tiše plakala.

„Co hodláte dělati?“ otázal jsem se po chvíli Zuzky.

„Vandrovať cudzím svetom a nudzovať; čo tam iného — Slovák?“

Z básní St. Kovandy.

NENIE.

Palčivá bolest rozplývá se v mlze;
smrt dávno zemřelých už neleká.
Otevřte oči dotěravé slze!
Oplačte člověka!

Umíral zvolna, tajil se svým skolem,
dva roky mrtev chodil s živými,
byl udolán a uštván vášní shonem
a city dravými.

Nad svým steskem vznesl smělou kletbu,
vlastních si omluv mělkost prozradil,
podupal znovu probudilou setbu,
tak nemilostiv byl.

Propustte slzu, netřeba vám želet,
té trpkosti si ani nežádá.
Vrávorá, kromě chabé duše skelet,
a v prach se rozpadá.

Prach jeho přijme matka země stěží,
v kraj bude volně větrem roznášen.
Poplačme trochu — a pak se všech věží
buď mrtvým prohlášen!

SEN ZIMNÍ NOCI.

Zahradní stezka těžce sobě vzdychla,
že se sníh s větví sešine;
šla po ní jednou myšlenka má rychlá
pro rozkoš toulky nevinné.

Od stolku vyšla, na němž veršů zárod
přijímal slov mých prostotu,
u něhož stála láska, vlast a národ,
vesmír i lidstvo bylo tu.

Svět dálný, velký, širý, rozmanitý!
U krbu úzko bylo mi.
I nedivno, duch, v kouzlo světa vžitý,
že stěny někdy prolomí

a spěchá, spěje, kroku nezastaví,
hor nedbá, srázů, mělkých cest,
tam, kde přebývá krásy smysl pravý,
kde rozkoš svůdná doma jest.

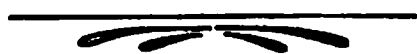
A octl jsem se v sladké její tůni,
dech její skráň mi zahříval
a zamklé mých dávných nálad struny
rozechvěl zvuků ve příval.

V salonech slavných umělkyň byv hostem,
kde leskem vína pohár plál,
za vděk jsem vza! na hodování prostém,
grisettek vtipu jsem se smál.

A znovu v ruch! Tam vzácnou perlu citu
ve srdcích vášeň lovila,
tam žárlivost se v zoufalosti skrytu
podoby vlastní děsila.

Prožil jsem noc, již právě rovné není,
a k ránu krokem liknavým
za veselého v kraji kuropění,
když k nebi už se vznášel dým,

k svým veřejím jsem velmi sklamán dopad'
a zatulil se ve svůj skryt,
jak plaché zvíře, jež svých tichých doupat
si nad vše cení blahobyť.

JOS. SEDLÁČEK:

Od otroctví — k otroctví.

Kdyby nám tak za pět set — tisíc let bylo popřáno pohlédnouti na společnost lidskou, pozorovati její změnu, sledovati smýšlení její, které asi zřízení společnosti budoucí bychom si nedovedli srovnati v mysli?

A co opět potomkům sledujícím dobu minulou, naši dobu, vyvolá soustrastný úsměv na líci?

Možno, že ne příliš daleká je doba, kdy diviti se budou některým zařízením našim, jako my nyní se usmějeme při vzpomínce na kolébavé omnibusy a na poštu svých dědečků.

Od kterého našeho zřízení budou se naši potomci s odporem odvracet, jako my se nyní odvracíme od selského nevolnictví a od otroctví?

Jen jediný pohled do budoucnosti, abychom poznali, že ten který sloup společnosti jest vlastně jejím okovem!

Vždyť mnohé z toho, co nyní jako absurdní zavrhneme, bylo kdysi něčím, bez čeho si současník společnosti mysliti neuměl, co bylo člověčenstvu tak vlastní, jako jest člověku hlava neb obličej.

Ba, mnohdy i pokrokem se nazývá takový stav, nyní, aspoň u nás, již pohádkovitý.

Počátek otroctví jest zajisté pokrokem proti době dřívější, kdy vítěz přemoženého zabíjel. Nyní za nezabití měl přemožený život, život stroje bez práva, bez odvolání. Otrok nebyl člověk, ale zvíře domácí, člověku nápadně podobné, zvíře, za jehož převod přes hranice platilo se dle téže sazby jako za dobytek. Dle jisté celní úmluvy z poč. X. stol. po Kr. platilo se za otrokyni 4 denary jako za valacha, za otroka 3 denary jako za kobyly.

Otok byl předmětem obchodu. O něm platilo vše, co o jiném zboží, záleželo na jakosti, úhlednosti i vzácnosti. Při nadvýrobě otroků celé tisíce a tisíce odváděly se zpět z trhů. Nebylo kupců, ač požadoval se pakatel. Za císaře Hadriana za jedinou měřici ječmene dostal čtyři dospělé Židy a za napití vína obdržel židovské děvče. — Když rybám v císařských vodojemech nedostávalo se potravy, poskytla jim ji těla otroků.

A přece otroctvím stály státy. Všechn hospodářský život závisel na otrocích. V knížce Holandana Popma ze 17. století „O pracích otroků“ vypočítáno jest 146 rozličných názvů pro zaměstnání otroků od služeb v domácnosti a na statcích v provinciích až ku tkalcům, krejčím, zlatníkům, pokladníkům, hofmistrům a sklepmistrům, k ceremoniálům, opisovačům a lékařům, k praeceptorům a malířům, k hudebníkům a architektům atd.

Otroci dle tehdejších poměrů prováděli to, co nyní jest úlohou zemědělství, průmyslu i obchodu, částečně i vědy a umění.

Práce otrocká jako práce v cizí prospěch sama sebou, a pak dělení práce do nejmenších podrobností mělo za následek, že dosažen byl sice jistý výcvik, nikoli však pokrok k výrobě úspornější. Tak státi se mohlo, že na př. mouku tloukla řecká otrokyně kamenem, sotva stačíc denně obstarati množství potřebné pro 3 osoby. Podobně bylo i při jiných pracích.

Tím vysvětlíme si, že v městech řeckých na 1000 svobodných připadal desatero- až čtyřicateronásobný počet otroků. Jaký pak div, že otroctví stalo se hrobem celých národů!

A tak vžitá byla tato instituce, že na jejím základě sám Aristoteles založil svůj filosofický názor, mluvě o lidech k ovládnutí povoláných a o lidech předurčených k otroctví.

Na důkaz, že hospodářský ohled hrál i zde velikou roli, stačí uvést zajímavý Aristotelův výrok, že jen tehdy bylo by možno zrušiti otroctví, kdyby člunek ve stavu tkalcovském sám pobíhal.

Starověkému otroctví učinilo konec křesťanství. To teprve i otroka učinilo člověkem rovným lidem jiným.

Následkem křesťanství otroctví pomalu mizelo, tak pomalu, že ještě náš Břetislav I. po vítězné výpravě do Polska zajatce prodal Byzantcům do otroctví, a ještě ve XII. století knížata čeští zakazovali Židům v Čechách obchodovati s otroky.

Mezitím vzniklo otroctví jiné přizpůsobené době, nevolnictví selské, na němž feudální zřízení stavovské ve středověku stálo právě tak jako za starověku celá společnost lidská na otrocích.

Skutečné otroctví, kdy opět otrok byl pouhou věcí, rozšířilo se znovu záhy po objevení Ameriky. Lidumilný návrh dominikána Las Casasa pomohl sice slabým Indianům, ale poukázáním na silnější černochoy dal podnět ke hnusnému otrokářství státy nejen povolenému, ale i podporovanému. Obchod s otroky byl pronajímán tak, jako nyní jsou pronajímány veřejné dodávky uhlí nebo obilí.

Teprve konec 18. stol. počal opravdu přemýšlet o nápravě, ale svobodu otrokům dalo teprve století XIX., a to nejprve v osadách anglických, pak ve francouzských a postupně i v jiných, až naposledy v roce 1880 zrušeno otroctví i na Kubě.

Ve Spojených státech severoamerických jen válečnou převahou států severních zrušeno otroctví i v 11 státech jižních po čtyřleté válce r. 1865. Jižním státům otroctví bylo významnou jednotkou v oboru národohospodářství. Otrok neceněn jako osobnost, jako člověk, ale jako objekt v hospodářství důležitý, zabezpečující vždy pohotově jsoucí sílu pracovní.

Jižní státy ustoupily moci, otroctví staré bylo zrušeno — aby vzniklo otroctví nové, otroctví v duchu doby.

Cesta k němu brzy se ukázala.

Otroci, rázem volní, nečekanou svobodou byli opojeni jako mladým vínem. Na svobodu nepřipravení a jí nezvyklí snadno ji zneužívali —

a tu nepřátelství k volnosti otroků ukázalo se jasně v přílišně přísných soudních nálezech.

Každé provinění, třeba bezvýznamné, z nového stavu bývalých otroků přímo vyplývající, trestáno bylo těžkým žalářem. Brzo vězení byla přeplněna.

Přišlo zajisté vhod vládám, když majitelé plantáží za jistý poplatek najímali si tyto vězně za dělníky polní, podnikatelé ku stavbě dráh a p.

Toto pronajímání bylo zákonem upraveno; kdo nejvíce za vězněné černochoy podával, měl přednost. Stát dle jména měl dozor a péči o pronajaté vězně, nájemci však ponecháno, aby vězně živil, šatil a v kázni udržoval. I dále vězně pronajímání bylo mu dovoleno.

Tak zákonem za otroctví staré zavedeno otroctví nové, opět stáda žen a mužů, dětí i dospělých vydána byla libovůli nájemcově, jeho vyděračnosti, nesvědomitosti a nelidskému jednání.

Ovšem, v některých státech občanská čest svobodných vybojovala náležité reformy, ale u jiných států vlády tento způsob otroctví zastávají jako zřízení velmi blahodárné. Zamezuje prý stávky a tím podporuje nepřetržitou výrobu i dolování, a pak nájemné za vězně jest podstatnou částí financí státních, které postrádati nelze.

Staré otroctví s pravidelnými honbami na lidi kvete dosud v Africe, kde kultura evropská nemá vlivu. Následkem obchodu s otroky hyne v celé Africe na 2 milliony lidí ročně.

A což u nás v kulturní Evropě nemáme otroků? U nás nemáme lidí pracujících za pouhé najedení a často za bídné najedení? U nás není zástupů žen i mužů, dětí i dospělých vyčerpávaných od tmy do tmy ba i v noci? Hlad poutá je v tomto otroctví, z něhož sami, jsouce bez vlivu na řízení věcí veřejných, si pomoci nemohou, a jiní, vliv mající, jim nepomohou, neboť naše instituce dělníků zaručuje blaho ostatní společnosti, jest zcela přirozená — a absurdní bude až budoucnost.

VLADIMÍR S. ČECH:

Na zmar.

Časně po melancholickém poledni soumrak přijel na šerých, zamklých koních.

Oblaka asi táhnou nízko nad střechami, nade rmutným, horkým, dýmajícím jezerem v pražské kotlině, nad vrchy zasněženými a planinami vážně táhnou v těsných bílých plucích, a vrány s nimi veslují k dalekým hvozdům.

Měkké, útulné temno klade se v kouty. Kamínka důvěrně se dívají žhavýma očima, a klidný a lahodný jich dech naplňuje prostoru, tabák koťenně voní ze spořádaných přehrad a zásuvek; a kývadélko starosvětských pozlacených hodin poletuje kvapným diskretním tepem v tišině. Někdy překvapujícím způsobem péro zazvučí v upracovaném stroji, který snad sto let už měří čas, nebo bortící se dřevo kdesi vybuchne, a na litině, do růžova rozpálené, jiskry v polotmě poskočí s tichým praskotem, nebo hvízd dolehne z ulice zasklenými, pečlivě upravenými dveřmi a kroky tlumené kobercem zimy, anebo papoušek za kartounovou záclonou si louská semena.

Hezká stará slečna Lora, na klíně závěj tenkého plátna a milým jakýmsi úsměvem radostným i bolným vzrušenu tvář, pozorně šije dětskou košilku —

Snad se po celý život slečna Lora tak jemně, mírně usmívala. Leda že víc jasu měla v zraku, kvetoucím jako len, když ještě nosila kroužkovaný límeček, dětskou sukénku s živůtkem, vzadu zapjatým, počestné široké, dlouhé kalhotky a bílé punčošky dle dávno zaniklé mody, taková poddajná plavá panská holčička, do růžova se vyspavší, nasycená prostým obědem z mouky a všecka libě čistá a spokojená, taková hebce chovaná, taková moudrá a zřídka rozpustilá dcerunka, jež pěkně poslouchá, tiše si hraje za dubovým prádelníkem nebo na trávníčku plném sedmikrás a nikdy, docela nikdy nemusí být bita.

Lora pozdě dospěla v štihlou, rdící se nevěstu, úžasně nevinnou. Hlavička předla divné čarokrásné sny o stinné a vonné poustevně na křišťálovém jezeře, o labuti člunku, spějícím po vlnách v hedvábném měsíčním jasu, o snědém plavci, bohatýru se zlatou přilbou věnčenou růžemi, o pohřebním závoji a o slzách; tenkrát přibyl nový rys u malých

jejích, jako třešně v červnu se nalévajících rtů, když vrchní z nich lehce se vyhrnul smyslnou zvědavostí.

A potom Loře bylo dvacet a bylo pět a dvacet let, čas ubíhal neslyšně leč bystře jako šalivé kalné říčky v bezútěšných širých hlinitých rovinách. Bledá panna, věčně háčkující za všedními muškáty a pelargoniemi v okénku, lhostejná trochu hospodyňka, již často možno přistihnouti v ošklivé ušpiněné zástěře a nikdy nelze slyšet zpívající, neobratná tanečnice, trapně mrtvá družka, příliš rozvázná a cudná — tak ona byla z těch nešťastných prostředně sličných a málo bohatých dívek, jež odsouzeny jsou bez zájmu mužů se rozvíjeti, kvést a odkvésti.

Hořelo srdéčko, hořelo, ale nikdo nepřicházel posvátným ohněm se zahřáti. První chmury života začaly lehávati na bílém dívčím čele, chladly modré oči, k nimž se najednou slétly malé, hrozné, zlo věstící vrásky; nastal zdlouhavý nesnesitelně, mučivě bolestný proces vadnutí, pak ještě zoufalé naděje, konečně odevzdanost pokorné duše — a plamen mládí v Lořině srdci vyhořel pro vždy, vyhořel na zmar.

Kol vyprahlých růžových úst staré panny, neměvších příležitosti do plna vyspěti, obětované hoře a pokoj po boji učinily úsměv nesmírně tklivým. —

Košilka hotova. Jen ozdobné písmeno F třeba ještě vyšiti, ale to zas až večer. Slečna odložila jehlu na sešlou atlasovou podušku, prohlédla drobnou smačkanou svou práci, shrnula ostřížky a uklidila všecko za oponu.

Nějaké děvčátko venku se vzepjalo na kliku dveří.

„Oluško!“ slečna je živě uvítala. „To je ke mně host — ach, to je host,“ vyšla děvčeti vstříc a laskavě hladí roztomilou urputnou tvářičku. „Jak se daří, děťátko?“

„Jeden tříkrálový a dva obyčejné, hodně velké balíčky!“ altový hlásek energicky si poroučí.

„Hned, děťátko, tak. A Oluška má zase jiné šatečky, to věřím! Ukázala se přece — ach, ty jsou krásné! Jak pak je to vlastně střiženo — aha,“ stará panna si žabku přitáhla. „A ty — andělíčku můj,“ najednou ji vzpouzející se prudce, vášnivě líbá.

„Pusťte!“ malá koketně vzdoruje.

A slečna Lora všecka poplášena honem shání v regálech. „Co pak jí dám, Oluško? Krabičku, tumala — a cukrátku, co? Ještě, ještě,“ sype z veliké ozdobné schránky. „Pro bratříčka ještě si vzala — má přece bratříčka, pravda?“

„No,“ provází potom sličnou nezpůsobnou. „A proč se tak mračí, Oluško?“

„Ale — rozbila jsem džbáněk, a — to víte,“ děvčátko rozšafně mávlo, pohodilo sukničkami a trochu vycenilo zoubky.

„Á, já už vím. Že mohou takovému andělíčku ubližovat! Já bych...,“ slečna se zarazila, začervenala; nedořekla. „No, dala mně ještě pus, tak. Pá, Oluško.“

V pozdní chvíli, když ustal již zcela nával spěchajících a rozjařených večerních kupců, které hbitě, vlídně a chladně obsloužila, slečna Lora rozloží si dětské modní listy a dychtivě je prohlíží; a potom přináší

podivuhodnou svou velikou překrásnou loutku se spanilou voskovou tváří, vytřeštěnýma očima barvy kvetoucího lnu, s bohatými kadeřavými vlásky a s buclatými údy z hebké růžové jirchy. Slečna září, odstrojujíc ji, aby zkusila novou krátkou dívčí robu ze srstnatého zimního sukna, kterou byla pro ni ušila. Tiše jí hovoříc lichotivá, láskyplná slova, upravuje záhyby půvabného úboru, pořádá hedvábné kučery, zaníceným zrakem se dívá — a horoucně celuje drobounké voskové ručičky.

Někdy zastaví se v krámě cestou do služby modrý železniční zřízenec s těžkým pláštěm na ramenou, s vakem a lucernou, vybírá si silné doutníky, zatím co slečna polekána, zmatena chvatně hledí skrytí, čím se zaměstnávala, směje se dobromyslně, diví se loutce a povídá, to že by, pane, jeho Andula a kluci koukali, a slečna že si hraje na maminku, ale že jí to sluší, inu sakulentsky; tu stará panna, studem hoříc, horlivě na omluvu cosi jme se vysvětlovat, ustrašeně mžiká, paže se jí chvějí, a po jeho odchodu honem hračky uklízí do svého čistého zátiší za kartounovou záclonou.

Tam u svěžího bílého její lože stojí maličká kolébka, u stolu dětská hrazená židle. A když slečna otevře skříň, smutný dech suchých a tlících už voňavých bylin a žlutnoucího prádla se vyline; v stuhách vybledlých po tuctech spořádány vrší se tam miniaturní košilenky, krajkové karkulky, slintáčky a pleny, čepýří se vyzdobené spodní sukénky a mnoho jiného příslušenství dětské výbavy, těch pavučinovitě něžných rozmilých věcíček, v kterých jen matky se vyznají. Všecko pilné jemné ruce slečny Lory za léta nastřádaly.

Gothické písmeno F zdobí to prádelko. Snad památka na nějakého dávného pana France, krasavce příručího jejího otce tam na erarním dvorci černožlutých vrat, na pana France, jenž kytičky jahod z pasek nosíval Loře za času, kdy mladá ňadra se jí poprvé vzedmula nádhernou bouří ženství, a v pozdních letních večerech pod okénkem prosil tklivými tony flétny, rozčeřil jasné hlubiny panenské duše a potom odešel, zapomněl, marně za ním tiché modré oči tesknily — — —

Lampa bzučí jednotvárnou píseň o žalu samoty, papoušek usíná; stará panna zamyšleně loutku chová v náručí a zrak upírajíc v prázdno tiše, tichounce mluví ukolébavku.

„Letěla — bělounká — holubička . . .“ —

Přitlumeně v domě kdesi klavír zní, dětský jásot doléhá v tiš, strop se chvílemi zachvěje cupotem četných drobných nožek, a slečně Loře oči se mlží záludnou rosou, a ona propuká v pláč, v hořký, veliký, lítostivý pláč —

A někdy ještě přijde do krámu neznámý kdosi, a papoušek, probuzen řinčením zvonku, burleskním svým způsobem zdařile napodobuje vřelý a mazlivý Lořin hlas:

„Tak, robátko, mami dá bumbat — ale ne tak dravě, nekousat, šelmo! — Hajej, zlato moje, hajej, miláčku, hajej!“

Tu šarlatem plane tvář staré panny Lory, a pozdní host překvapen divně se usmívá, nebo — básník je-li — odchází, šetře jejích rozpaků a hrudí má zaplavenu horkou zlatou vlnou soucitu nevýslovného.

PAVEL DVOŘÁK:

Dvojí květ.

DENNÍK UČITELKY.

(Pokračování.)

3. října.

Prvá konference pravidelná (pensionátní pouze) byla. Záměr, že ředitel vybídl z přívalu úvodních prací. Nebylo sice nic zvláštního, pouze zpráva o dosavadním poznání chovanců a nějaké maličkosti, jako třeba Elin hřích a p., ale těším se na příští. Slečna Nováková se ještě rozčilovala, musila být hrozně dojata. Je vidět, že dlouho již neměla s malými dětmi co dělat. Dítě má své zákony, jimž se musíme přizpůsobovat, abychom je ovládli, myslím. Těším se na konference, vlastně na konferenčního ředitele; je nějak jiný než jindy ve svých hovorech.

6. října.

Dnes zastupuji Koreckou v nemocnici; ráda, je zde tak tiho, tišeji než kde jinde, melancholicky dumno a plno smírné pohody, jaká plnívá ovzduší lehkých nemocí. Je-li tak vždy, nevím, snad se hodně mýlím, ale přivádí mne na to bezděky Korecká. Kdysi takovým smískem byla, plným neklidu, teď zvažněla, změkla jaksi povahově, ba i vnějškově; její hnědé oči jsou smutny a velmi snadno se plní slzami.

Leží jediné Růžena Křížová, a tak jsem sešla prosedět k ní prázdně odpůldne a denníček jsem vzala s sebou, doufala jsem v dlouhou samotu, až zadřímne, a v nový vzduch, jímž jsem chtěla podbarvit své úvahy o budoucím učení, jež mi teď těžce leží na duši. Ale změnila mi plán má pacientka, snad že jsem jí novotou svého příchodu rozeznala dřímoty, snad že uviděla péro, sešit můj. Vyrušila mne otázkou:

„Vy chcete psát, slečno?“

Přikývla jsem.

„Váš sešitek vypadá jako denník — píšete si snad také zápisky?“

Zvrátila ke mně hlavu a upřeně mne pozorovala. Má plný červený obličej v rámci havraním, nezbledla ani teď v chorobě, ale oči mají

nevýslovně mnoho smutku v sobě. Trpí as velice. Přisedla jsem k ní na postel a hladila jí vlasy.

„Ano, píš si denník jako vy, nechci zapomnět svého mládí.“

„Bože, a já, jak ráda bych ho zapomněla, jak ráda bych přeskočila několik let!“ vzdychla si k stropu.

Neusmála jsem se, ač vyšla slova z úst ani ne šestnáctiletého dítěte, řekla svoji touhu příliš prostě, než abych nevěřila.

„Slečno učitelko,“ řekla se smutným úsměvem, „vy mne nemáte moc ráda, že?“

„Proč myslíte? Vycítila jste to snad?“

„Ó, ne, vždyť předloni, když jsem zde byla, ani jsem se nestarala o to, ale nerada jsem měla frančtinu.“

To byla pravda. Měla jsem o ní představu pohodlného, nepořádného děcka, nebo nebylo ledabylejších prací nad její, a protože mi sedávala ve škole lhostejně a netečně, nikdy jsem si jí blíže nevšimla. O nelásce však nebylo lze mluvit, byla mi, krátce, zbytečnou, abych se jí zabývala. Vloni zde nebyla, a letos jsem si jí posud nevšimla, nebylo proč. Nechtěla jsem jí ani tolik přiznat, sama však dobře vyčetla smysl mých slov.

„Když ne nerada, tedy lhostejna jsem vám byla. Což také jiného se mnou. Jsem ráda, že letos vás nebudu tak příliš trápit, nabyla jsem jiného přesvědčení; vidím ve frančtině něco, co budu snad někdy potřebovat, třeba nevím, kdy a jak. Ale učím se, chci, přemohla jsem někdejší odpor. A vidíte, ani jsem za to snad nemohla tenkrát.“

Hovořila polohlasně, jakoby se bála ozvuku prázdného pokoje.

„Čím jsem byla? Bez vlastní viny. Maminka není lepší než já. Je z bohaté rychty, nic dělat nemusila a nedělala, teprve až dědeček statek prohospodařil, a nezůstalo než na malou hospodu. Dědeček byl hodný, pamatuji se naň ještě dosti dobře, ale prý byl měkký, nikomu nedovedl odřici. Půjčoval, odpouštěl i do pití a karet prý se dal pro přátely. Babička prý zas byla divoch, jaká mohla tedy být maminka?“

„Ale jak to soudíte?“

Přerušila mne netrpělivě, jakoby byla čekala výtku.

„Ne, ne, slečno, nenapomínejte mne, vždyť já ji mám i tak ráda, ale neumím být neupřímnou ani vůči ní. Či mám mluvit dle bontonu? Ne, nechte mne vykládat — a potěšte mne, můžete-li; je mi tak teskno.“

Mlčela jsem užaslá řečí, již jsem nečekala.

„A ke všemu ještě: měla ráda prý selského jednoho hochu. Když však přišel můj tatínek, advokát — maminka byla krásná — přinutili ji. Vdala se za něho s odporem; sama mi vykládala, jak chtěla utéci, když jsem se narodila, protože ten, kterého měla ráda, se zludařil a spustl docela. Bylo to její vinou, a chtěla ho zachránit. Zůstala však a teď i dobře žije s tatínkem. Ale já jsem vyrostla v divných poměrech. Nestaral se o mne nikdo, vím to, řekli mi cizí lidé; nerada jsem byla doma, nebo bylo u nás neútulno, maminka hospodařit neuměla a nechtěla, toulávala se raději po parku, po polích, a tak jsem běhala po městě. Nejraději jsem chovávala děti. Kde jsem se kterého mohla dopídit, každé jsem tahávala, ač jsem byla sotva o píd větší jeho. Celé

Závodí jsem odnosila — to byla nejchudší čtvrť naše, za vodou. Ve škole se mi líbilo, protože jsem přišla mezi svoje, se všemi jsem se znala.

Číst jsem uměla hned a nejraději jsem poslouchala pohádky. Pak jsem začala hledat knihy. V desátém roce jsem shléla maminciny romány, takové dobrodružnosti, dnes bych je odhodila po první stránce; i tatínkovu knihovnu jsem vybrakovala.

Tenkrát se teprve rodiče jaksi sešli a vyrovnali. Začali si mně všímat a zhrozili se. Lench jsem byla, na nic krom románů jsem sáhnout nechtěla, nepořádná — běda se podívat, nic prý jsem si z roztrhaných rukávů nedělala, ze školy šla stížnost za stížností. Jali se mne napravovat — vychovávat. Knihy zamčeli a vzali mi učitelku frančtiny, takovou hroznou, vyučovala i šití ve městě. Mořila mne napřed punčochou, pak strašnou konversací, která mi byla k smíchu s počátku, ale příliš brzo potom k pláči pro ni, pro Hervéovu, pro punčochu, pro vše, co bylo s ní ve styku. Utekla jsem kolikrát, když měla přijít do hodiny. Byla jsem bita. Co jsem měla dělat? A tenkrát v nedostatku práce těšivé — vznikaly ve mně myšlenky a touhy — ah, na ty časy s ošklivostí vzpomínám.“

Pohnula sebou, jakoby jí bylo nevolno v dotyku těch dob.

„Snad bych byla do nich zabředla, kdyby tatínkovi nebylo náhodou napadlo koupit klavír a dát mne učit. Zachránil mne. Mám prý talent, říkají mi i zde, tenkrát jsem nevěděla nic, ale vrhla jsem se dychtivě na tony, hrála jsem hodiny bez omrzení a bez únavy. Ale i to se našim nelíbilo. Báli se mých extrémních zálib, a ačkoli jsem se tehdy neobyčejně polepšila, jen abych zachovala si hudbu v náhradu, přece se rozhodli, že se mnou doma nic není. Tak jsem se dostala k vám do Prahy. Zprvu jsem si umínila, že budu zlou, nejhorší, jen abyste mne poslali zpět, ale již za měsíc bylo se mnou jinak. Těch dob jedině by mně bylo líto zapomnět z celého mládí. Jak jsem oživila, jak jste mne strhli k sobě! Ne, ne, nebraňte se, slečno, ukázali jste mi život. Pan ředitel se mnou mluvil nejednou, a divná věc, kniha a hudba, pro kterou mne z domu vyhnali, byla tím, co jste mi doporučovali. Chtěli jste snad říci ‚na vykoupení‘, protože jste věděli o mně; neřekli jste sice, ale dosáhli. Četla jsem, učila jsem se, hrála jsem, oh, síly po časy ve mně semknuté se provalily, žila jsem s lakotivou náruživostí, začínala teprve žít —“

Zadýchala se prudkostí svých slov. A nedovedla jsem ji zastavit, ač měla horečku, tak nového mi něco ukazovala.

„Změnila jsem se; jen u vás jsem byla starou Růženou. Nenáviděla jsem frančtinu, její přízvuk, všecko; sotva jsem se podívala na knihu, vždy viděla jsem před sebou řídkou, pytlovitou punčochu a starou Hervé, svažetelou a zlostně hubenou. Vidíte, ani jsem za to nemohla, vás jsem mívala ráda, ale vyhnula jsem se vždy, protože jsem tušila, co si myslíte o mně. Snad bych byla i pracovala, kdyby mne nebyly strhly ony přitažlivější věci. Blížil se konec roku, jasněla jsem, klidněla, stala se dobrou — ba i pořádnou. A tu přijde po poslední mamincině návštěvě psaní, abych se rozloučila. Prý mne potřebuje v domácnosti. Nepotřebovala, ale líbila jsem se jí najednou, chtěla mne mít u sebe

z lásky, již měla ke mně dřív tak málo, možná, že mi ji i chtěla nahradit. Prosila jsem, psala, i pan ředitel psal, marně. Bylo mi určeno zpět. Pan ředitel aspoň o své vůli vypsál pak našim, jaká jsem, čím jsem se změnila, a tak vymohl aspoň tolik, že jsem měla doma pokračovat v hudbě, že i knihy mi slíbili. Byla bych snad utekla sem, kdyby mne tím nebyli překvapili.

A ještě něco mne překvapilo. Maminčina láska. Upjala se na mne, zbožňovala mne, dýchala jen pro mne. Chodívala se mnou na procházky do lesů, nejraději k řece, jež hrčela neširokým údolím mezi lesnatými stráněmi. Všechn svůj život mi vypověděla, o mých ideálech se mnou hovořila, že jsem často zapomněla, že je mi matkou; jako se sobě rovnou jsem mluvila; moje sny snila, vracela se se mnou do svého mládí. Tenkrát jsem ji začala milovat do opravdy, tak hluboce. Domov mne těšil, netesknila jsem po Praze, když přišlo září.“

Umlkla a zavřela oči jak vysílena. Zadívala jsem se na její zbledlé čelo, na němž bylo vidět úder tepny na skráních. Bylo mi, jak bych ji měla prosit za odpuštění. Vyrostla výš, než jsem byla s to o dítěti myslit, a rázem jsem ji měla ráda. Políbila jsem ji lehce a tiše se zvedala, chtěla jsem ji nechat zdřimnout.

Zadržela mne. Ovinula mi ruku kol pasu, položila hlavu na klín, tulíc se jako malé děcko ke mně. Když jsem jí obrátila hlavu, abych ji pohlédla do očí, byly vlhky. Vyvinula se mi.

„Víte, proč jsem letos u vás?“ zeptala se.

„Proč pak?“

„Že jsem se zamilovala.“

Řekla to suše, jak se říkají věci, jež nejhloub v nitru tkvějí, a o něž se bojíme.

„Vy?“ podivila jsem se.

„Ano. Divíte se mým patnácti letům? Ještě mi nebylo patnáct, když se to stalo.“

Co jsem měla říci? Lehkým výsměchem odbýt ji a udeřit? Nemohla jsem, vždyť jsem se musila pamatovat, že mluvím s dítětem, tak dospělá duše byla v jejích slovech. Mlčela jsem. Snad tím jsem získala důvěru úplnou, nebo ničeho se nebojí mládí tak jako přehlížení sebe a posměchu.

„Smím vám i to povědět? Všecko jsem vám již řekla — Je to můj učitel piana. Naši, protože slíbili, dovolili mi pokračovat; sami ho vyhledali. Je synem nevelkého kupce u nás, vystudoval konservatoř a právě toho roku se vrátil. Chodil k nám každodenně, hrála jsem já, hrával mi on a mluvíval zaníceně o budoucí své slávě. To ovšem až později, když jsme se již sblížili a rozuměli si. I ve mně vznikala touha vyniknout, být něčím, když jsem ho poslouchala; necítila jsem se malou, vědělať jsem, že mnoho dovedu, chci-li. Nevědomky jsem ho měla ráda, snad i moje touhy vznikly, jen abych se mu cítila blíž. A on, bylo mu dvaadvacet let, on —“

Zarazila se, nemohouc najít dosti příhodného slova.

„On — ah, nač to říkat. Neumím být polovičatou — i já jsem ho měla ráda, ne jako dítě, dávno již jsem dospěla. Tak jsem zde.“

Otec tehdy poprvé se na mne rozhněval prudce, matka lomila rukama; zavřeli mne, chtěli zavřít i piano, knihy a uvázat mne do kuchyně, ale ucítili, že bych nevydržela a že bych byla s to i utéci — s ním. On první mi to navrhl, i otci to řekl, když za ním zašel; byl ještě prudší než já. Jsem tedy zde, mám zapomenout. Zapřísáhali mne, mučili mne svým pláčem a strachem, až jsem slíbila vše, vše, jen abych vyvázla strašlivé trýzni. — —

A podívejte se, nejsem zde měsíc — a maminka píše, že mu dovolili, aby mi dopisoval, ba aby mne i směl navštívit, a současně tímže dechem zapřísahá, abych zapomněla, abych ji nečinila nešťastnou.

Bože, co já mám — Proč musím tak trpět?“

Vykřikla skoro. A pak bezvládně klesla a rozplakala se, tak usedavě se rozplakala.

Objala jsem ji, hlavu položila k ní, těšila, šeptala, sama již nevím, jaká slova mi splývala se rtů, nehledalať jsem jich, cítilať jsem jen touhu splynout s ní, vzít jí žal, utěšit ji, přivít ji k sobě jako svou, jako své dítě.

Již ani slova nepromluvila, nezasteskla si. Když doslzela, chopila mou ruku a políbila ji. Odvrátila se ke stěně.

Odešla jsem. Nespí, vím, ale snad jí bylo těžko dívat se na mne, když vešly do duše myšlenky, jichž — Člověku se chce být samotnu, když s sebou hovoří.

Ani teď ještě neusnula, ač soumrak již klesá v zahrady. Dívá se do stěny a prsty nervosně pohrává.

Její a mé mládí? Ah — ne! Nač vzpomínat krásných chvil, když je tak smutno!

Jen tomu se divím, jak jsem mohla jí po rok nevidět, nepoznat. Kdož ví, kolik teď dětí míjím v svých lavicích, aniž bych znala. A jak mám na ně působit, jak jim mám být učitelkou?

Chtěla jsem myslit o budoucím svém učení, a hle! Nedá se stavět, dokud není základu — a tím je, znát všecky a zcela.

8. října.

Mluvila jsem o Křížové se všemi, kdo ji znají. Bartoš je pro ni nadšen: Bystrá, mnoho ví a duši má nekonečně bohatou; krásné úlohy píše, takové hluboké, myšlenkově i stylově hotové, všude znát vyspělost více než školní. Škoda by bylo, kdyby se měla utopit v maloměstském životě. O jejích osudech ví, rodiče prý by dal nejraději pod kuratelu. Tu soudí, myslím, příliš příkře, nezná ani základu jejich, musil by i jim mnoho odpustit, vlastně jí, matce.

Ředitel ji pokládá za nejlepší z povah, jež ve škole zná. Udivuje ho síla její, s jakou se obratem ruky dovedla probít k takovému sebe-poznání, s jakou se dovedla ovládnout. O posledním rozhodnutí rodičů i on dostal dopis a je hotov za každou cenu uchránit Růženu důsledků, za každou cenu. — Jemu se to zdaří, věřím mu; ráda bych mu i věřila, ta že dovede ještě těžší boje vyhrát, ale sama bych ji nepustila v ně; jediný nezdár, a jaká by to duše zahynula!

Slečna Vertová — má u nich ženské práce — naprosto jí ráda nemá, za línou a apatickou ji považuje. Když jsem jí vyprávěla vše, usmála se, pokrčila rameny: sentimentálnost! Kdo pak prý má čas shledávat takové věci a uvažovat o nich: slečinka přepjatá! protože je v románech o lásce, musí být nešťastně zamilovaná. — Jak s povrchu nabráno! Kdo má čas? Nu ovšem, zlá věc s časem, ale přepjatost? Tuto tak výlučně naši, dospělou vlastnost může dítě mít, jiných našich však ne? Sentimentálnost. A to řekla žena!

Slečně Hořanské ovšem se libit nemůže, není dost bontonní, ale nečekala jsem od ní výtky, že je povrchní, že nejeví patřičného zájmu pro podrobné studium přírodní. Na to se musím ještě Růženy zeptat.

9. října.

U Růženy posud nervová horečka. Nechci ji rozrušovat ani zmínkou, sama také nezačíná, a ani již není tak důvěrná ke mně, ba zdá se mi, že se vyhýbá mým pohledům. A nemohu si pomoci; chodím za ní denně, třeba se Korecká již z domu vrátila.

10. října.

Značné zlepšení. Myslím, že víc nějakým rozhodnutím vnitřním, duševní silou se vyprostila, než tělem, ač je silné, tuhé. Dnes z ničeho nic začala se mnou hovořit o pravšedních věcech, rozesmála se se šťastným přízvukem. Je vidět, že znovu věří, že život a svět jest její.

Ptaly se mne na ni z jejího pokoje; stýská se jim po ní, je prý taková přímá a milá. Zvaly mne k sobě na černou hodinku. Přijdu zítra, zcela jistě, ráda bych i nejbližší ovzduší její poznala.

12. října.

Na besedu jsem nešla, podařilo se mi spojit dvojí. Růžena se opět rozhovořila, a protože již skoro ozdravěla, zvala mne nahoru. Půjdu tedy teprv zítra nebo pozítří. Přechází již po pokoji a většinu času stráví u okna do zahrady; buď čte nebo dumá. Dnes přisedla ke mně. Zcela jinak vypadá než na loži; je zavalitá, ne právě nejkrásněji rostlá, a ani obličej neuchytí na pohled, je příliš kulaťoučký, což mu ubírá na výraznosti. Daleko není takový, aby se z něho dalo soudit na tak výraznou povahu.

Prosila mne, abych zapomněla na poslední dny její horečky, že za sebe nemohla zcela.

„Taková únava na mne lehla, že mi bylo těžko i dýchat i hledět i myslit. Rozčilovalo mne každé hnutí, byla bych nejraději zmizela vůbec, svět se mi ošklivil, život mne mrzel, ba i vy, slečno, byla jste mi obtížna svou přítomností. Nehněvate se?“

Ujistila jsem ji.

„Ah vy, vy jste tak dobrá.“

„Ó, ne, Růženko, snad se mýlíte, rozumím pouze nemocným a vím, jak jim bývá. Jak bych mohla komu zazlívát? Ale něco mi povíte: Ráda se učíte přírodopisu?“

„Přírodopisu? Jak na ten jste připadla? A — ptala jste se na mne, nebo slyšela něco — nechvalného?“

„Trochu.“

„Však zasloužím. Umívala jsem sice, ale letos? Neptejte se na mne, nikde nejsem k ničemu, mělať jsem příliš mnoho práce se sebou, než abych mohla pamatovat na takové — na učení.“

„Nyní však jste již hotova se sebou, jak vidím.“

„To myslíte onu lásku, jak jsem vám vykládala, slečno? Vidíte, dnes bych zcela jinak mluvila. Řekla bych: Chceš, abychom se měli rádi, nu tak proč ne? Poslechnu.“

Zasmála se úsečně.

„Ostatně i to by bylo zase krajní. Nevím, co bych řekla, nevím, co udělám. Spolehám na osud, že sám již zařídí — ale nemluvme o tom, slečno, jsem dnes tak ráda na světě, jako bych nový život začínala. Svět je tak krásný.“

„I život, Růženko.“

A hlavou mi kmitlo štěstí radostného života v mé rekonvalescenci duševní, štěstí nedávné. — Je krásný, dodala jsem v duchu.

Kolik síly máme my mladí! Zranil-li nás život, ubil-li nás napolo, druhým dechem již zase dosti síly máme jít v něj znovu a radostnou lásku mu nesem' vstříc.

Jsem tedy mladá posud. Anebo naopak? Bojím se příliš záhy stáří, že si strachem mládí беру?

A co! Nechci o tom myslet, byla bych s to zabořit se v úvahy, utonout v nich nevolky, zatím co chci žít, pracovat.

14. října.

ČERNÁ HODINKA.

Tma.

Dveře se otvírají tiše, vstupují.

Okamžik ani dechnutí.

Pak lože zaprasklo.

„Spěte, Babuško!“

Babuščin šept: „Slečno učitelko!“

„Co pak?“

„Udělejte mi křížek.“

„Vy mazlíku!“

Došla jsem a sehnula se k loži. Drobné ručky, po lokty nahé, obemknuly mi krk, a kypré rtíky zabořily se do tváře. Musila jsem usednout. Babuška položila mi hlavu do klína, objala pás a mazlivě žakotila: „Zůstaňte u mne chvilčku, slečno, zůstaňte, ano?“

„A proč? Co tu mám dělat?“

„Nic, jen tak, ano?“

Tichounce vynořil se bělavý stín z kteréhos kouta a připlížil se k nám, pak druhý, třetí, celý řádek.

„Slečno učitelko —“

„Vy ještě nespíte?“

„Jdeme za váma.“

Do chomáčku stulily se bílé buclaté postavičky jako kořata, hledíce aspoň trochu se dotknout, když již nemohly se přitulit.

„Slečno učitelko —“

„Co pak?“

„Uděláte nám křížek?“

„Udělám.“

„A dáte nám hubičku —“

„Také — —“

„Slečno učitelko —“

„Nu, co ještě, kuřata?“

„Hihihi, kuřata — hihihi.“

„Máte nás ráda?“

„Ale ovšem že, což pak to nepoznáte.“

„Vy jste anděl.“ —

„Víte něco nového, slečno? To jistě nevíte, a je to o vás.“

„Ale —“

„A o Andule.“

„No ne, co pak to asi je?“

„Neříkat, neříkat!“

To Andulka šermuje rukama proti všem a kňourá se smíchem.

„Mám to povědět?“

„Ne — ano, ano — ne!“

„Ona vás — zbožňuje.“

„No ne?!“

„Ale vy jste — a co, což nesmím? Vidíte, slečno, že vás smím mít ráda.“

„Smíte, Andulko.“

Andulka se přivíla blíž a tajně přitiskla mi rty na ruku.

Stichnulo vše.

Kdes na věži udeřily hodiny.

„Již deset, a vy ještě vzhůru; honem do postele.“

„Křížek, slečno učitelko!“

„A hubičku!“

Chomáč se stočil, zakolíbal jako větrem, pak se roztrhl a rozptýlil.

„Slečno —“

„Co ještě zase?“

„Andulka dostala dva křížky.“

„I vy nezbedy, jdete mi hned spat!“

„Hihihi.“

Dveře se dovřely, kroky dozněly.

Ticho — — —

„Anda je dnes blažená.“

Nikdo se neozval.

„Ando!“

Opětné ticho.

„Ando!“

„Dáš pokoj, Emčo, že to povím.“

„Aťsisí. Ando, vid', že jsi blažená.“

Hihhi.

Umlkly. Ticho usínání dýchlo přes jejich lože.

Tma.

17. října.

Milé chvíle mezi těmi dětmi, tak zcela jinaké, než jakou bych mohla zachytit z návštěvy své u velkých, v trojce a čtverce.

Bylo mi chladno mezi nimi, a byl přece takový stichlý večer přítulně rozechvělý, jemuž se tělo i duše vzdává v sladkém oddání. Šerý pokoj s černými stíny nábytku, v oknech světlušky fialových stálíc kdes v hloubce daleké nad Prahou, my shrnuty v kroužku u okna, kam slabě jen kamna dýchala — a bylo mi chladno.

Znám všecky chovanky, však každou jaksi zvlášť, a nevěděla jsem, jaké si stvořily as ovzduší v svých nejvyspělejších pokojích. Jako v mé malé devítce bylo mi, nikde celého souznění, ať cokoli se vzneslo nad hladinu hovoru či mlčení; a pak ještě něco: cítila jsem nucenost. Chtěly hovořit, chtěly veplout v drobet plynulé nálady, ale jakoby úmyslnost ze všeho trčela nepoutavá, vše zanikalo, vysychalo hned. Až teskně mi bylo chvílemi. Byla jsem ráda, když jsem mohla odejít zas k svým.

Růženu zřejmě mrzelo vše. Říkala mi včera, že, kdybych častěji snad k nim chodila, bylo by jinak, pěkněji. Nebývá prý tak. Zcela upřímně prý doznala Prokšová, že často hovořívají vřele, otevřeně, ale jen v svých kroužcích, ne před smíšky a ne před námi, učitelkami, ani před Zemanovou, jež se s nimi přece stále stýká.

Proč jim překážíme v přímosti? Proč vháníme je mimoděk do fráze, společenského chladu nebo lži? Na to mi Růžena neodpověděla. Jsou snad příliš dospělé, než aby se mohli dětině přivinout jako ti drobci. Vědí, že jsou tu dočasně, na krátko, že bylo by zbytečno k nám nitrem přirůstat; jsou příliš životem dotknuty, aby netušily v nás jakési přehliživé nadřizenosti, i když jí není. Jak je přesvědčit o svém přátelství?

Jediný ředitel má veliký vliv na všechny; ale on vyniká, je obestřen ve světě slávou, zde doma takovou čistou gloriolou laskavosti a duševní velikosti, že dovedou ho zbožňovat a zbožňují, třeba Boháčková. Nemyslím zbožnění naší ženskou láskou, ale takové zbožné vzhlížení; nu, ostatně, hranice je těžko určit; i já, zdá se, zbožňuji ho, ač dovedu kritisovat. Tu je vliv možný.

My učitelky jednak svým ženstvím, jednak neznačným rozdílem ve věku, svým slečnovstvím (nemám jiného slova pro to, co chci vyjádřit), na které ony mají stejné nároky, všim jsme jim blízko a nedocílíme nikdy onoho poměru; zbývá nám pouze navázat přátelství, chceme-li být vychovatelkami. Ale jak? Autoritářstvím? Snahou po vyvýšenosti či affektovanosti? A mezi námi je těchto ctností dost. Měly bychom se napřed vychovat pro vychovatelství.

(Pokračování.)

Odpovědný redaktor a vydavatel VÁCLAV ČECH.

Majitel a nakladatel VLADIMÍR ČECH. — Tiskem ALOISA WIESNERA.

V PRAZE 1904.

JAROSLAV VRCHLICKÝ:

Tiché kroky.

(TŘETÍ ŘADA.)

POZDRAV.

Jako jara tucha
dotkni se tě zlehýnka
pozdrav mého ducha,
tichá moje vzpomínka.

Prostý z lidu muži,
ať jsi oral dnes neb tkal,
rád bych plnou růží
na tvůj pluh neb stav ti dal.

Dívko, se skřivánkem
která zpíváš z rána hned,
mih' bych se tvým spánkem,
zář tam hodil, lásky vznět.

Dítě u chat prahu,
vlásky tvé bych pohladil,
příští žití drahú
v parnu tobě ochladil;

Starče poloslepý,
podél cesty žebráku,
stkáti tobě lepý
chtěl bych v snách svět zázraků.

Všem bych v pozdrav svoji
duši, srdce skytnul rád . . .
Kdo však o to stojí,
já jsem zapomněl se ptát.

PÍSEŇ.

Tikne si v předtuše jara
na holé větvi pták;
cítíš se duše má stará?
Hrozí ti na nebi mrak?
Tikni si jako ten pták!

S šedivých mračen se třese
spozděný k zemi sníh,
za ním však Vesna již nese
paprsky, květy a smích . . .
Co je ten spozděný sníh?

Podléšky ve suchém listí
povědí, srdce, ti víc . . .
Duše se jak hvězdy čistí,
slza když šlehne ti v líc . .
Ať padá jich víc a vždy víc!

NEŠŤASTNÉMU PŘÍTELI.

Tak se zdává, vše se spiklo
proti tobě v hrozný boj,
z lidské zloby jedu stříklo
v duše tvoji nepokoj;
vášeň, která leta spala,
přibrousila drápy své,
divoká a neurvalá,
výčitkou tvé srdce rve.

Dvakrát cítíš, jak je těžká
dráha tvá z všech lidských cest,
duše chtěla býti kněžka,
sotva — otrokyní jest;
cit chtěl hymny svaté zpívat,
síly pud chtěl zle se rvát,
zatím teď se musí dívat
pádu svého do tenat.

Kdo dřív s tebou číše prázdnil,
plaše stojí opodál,
sotva řekne: On se zbláznil,
a jde za svým chlebem dál;
kdo by pomoci chtěl, nemá
moci k tomu, couvne v ráz,
ústa všech jsou v odvet němá,
cítíš, zdeptaný jsi klas.

S lacinou jít radou k tobě
ironií skoro zní,
není léku proti zlobě,
jež jak balvan v cestu ční;
rozbij nohy si i hlavu,
v posled hrob tvůj bude cíl,
vezmeš slední všeho slávu,
člověk že jsi trpěl, žil.

ZTRACEN.

Kdo je ztracen? — Kdo se sebe vzdává.
Pokud trochu můžeš věřit v sebe,
tvým jest úspěch, radost, naděj, sláva,
peklo vášně tvé i lásky nebe.

Bílý květ se houpá na hladině,
udiven se skláníš nad tou strží . . .
bílý, etherický v olšin stíně . . .
Ale, jaké kořeny jej drží!

PŘEDTUCHA.

Jako plavčík z koše lodě
rozhlíží se v mořskou dál,
břeh-li kyne v tmavé vodě
v mlhy šer jak oko vzpjal;

V neurčitých stínů směsi
hledá pevný země tvar,
prázdná před sebou se děsí
a má za břeh mlhy cár;

Tím jen, že chce, co si přeje
celou skutečností zřít,

ač ve spárech beznaděje
vždy se musí při tom chvít:

Předtucha tak v duši slídí,
patříc v příští mlžný svět,
Bůh ví sám, co v dálce vidí,
co si utká její hled.

S jakým fantomem se chýlí,
a co loká spráhlým rtem,
plavčíkem se v mlze mýlí,
v tom, co zvolat chce již: Zem!

—

OSUD.

Na příkré skále stojí,
má zahalenou tvář,
a podivná se rojí
mu z tahů skrytých zář;
půl stín a světlo v boji,
on čeká — samotář.

Jdem' kolem této skály,
na které stojí on,
a zápas je to stálý
o této skály trón,
nerv třeští, vzpnou se svaly,
a v ráz tu žití skon.

Chcem' otřásti tou skalou,
však neochvějná jest,
jen třesem' chvíli malou,
již zkrvácí se pěst,
o píd' se nehne — stálou
jdou drahou oči hvězd.

„Ty musíš!“ ten hlas jeden
jen zpod závoje zní,
ať v peklo nebo eden,
ať smráká se, neb dní,
neznámou silou veden
k té soše musíš, k ní.

Ananke! Fatum! K smíchu!
Bůh věčný je to spíš,
sám dráždí tebe k hříchu

a než to pochopíš,
u skály paty v tichu,
již v obětí stech spíš!

PÍSEŇ.

Malovala na chaloupku
samá srdce červená,
nevěděla, že to v sroubku
samou lásku znamená.

Mezi srdce přidělala
thymián a routy stvol,
smála se, když malovala,
nevěděla, co je bol.

Přišly déště, jarní deště,
smyly srdce, smyly květ,
nevím, směje-li se ještě,
je-li krásný, jak byl svět.

Ale vím, že srdce na zdi
jsou, krev jakby tekla z nich,
barvu déšť, pláč líčko brázdí . . .
Děvče, kde je dnes tvůj smích?!

ODPUŠTĚNÍ.

V boje tísní, v sporu zásad místa není,
pro tu svatou dceru Boha — Odpuštění!
Ta chce v klidu jako z Jovišovy hlavy
sama trysknout živý odlesk boží slávy.

Buď si zdrán již katů oštěpy a hřeby,
Odpuštění tvoje pevný most je k nebi,
necítit svou bolest, zapřít svoje muky,
to je přímý dotek svaté boží ruky!

Dokonalým bytí, není fantom pouhý.
Duší občas chví se soucitu mdlé prouhy,
nech je zhoustnout v příval, v slunce zazáření,
klesneš Bohu v náruč, poznáv — Odpuštění!

JEPTIŠKA.

Vstal Kristus z mrtvých! Zbožný zvon to hlásá,
mně náhle upomínkou zrak se stměl;
to na vsi Vzkříšení jest jiná krása,
před baldachýnem též jsem s dětmi šel;
jak vyšňořena byla veská chasa,
jak slavně kotlů hlas i pozoun zněl!
Jak dětský prozpěv: Vstalť jest! dojemný
v ples zvonů zahlaholil tajemný!

Než náves přešli jsme a k chrámu zpátky
se průvod stočil, v zástupu jsem zhlíd'
jeptišku mladou, tváře výraz sladký
byl tichý úsměv zladěn v mír a klid;
kryl štíhlé tělo habit z černé látky,
zpod bílé plachetky zrak modrý kmit',
hrst zrnka růžencová propouštěla,
„Vstal této chvíle!“ s ostatními pěla.

Co chtěla na vsi zde, kde se tu vzala,
já nevěděl a nevím posavad,
vím ale, že se na mne podívala,
jak okolo šla u hřbitovních vrat,
jak nevýslovná něha při tom tála
jí v oku snivém, že jsem zůstal stát,
a neviděl, kněz dává požehnání,
že upřeně jsem k ní jen zřel a na ni!

V mé duši, já to cítil, otevřely
se velké, nové světy zrakem tím,
v tom jinak děti mi i zvony pěly,
vše kol jsem viděl větším, krásnějším;
a co ty snivé oči na mne zřely,
jak zpijel bych se všeho tajemstvím,
já cítil, jak ji zornice má zhlídla,
že rostu sám, a že mi rostou křídla!

Let čtyřicet již prchlo od té doby,
však sotva s takou silou cítil jsem;
kol stezky životní jen rostou hroby,
jak cestou Apijskou jdu, tich a něm;
čas hlodá vše i upomínku drobí.
„Vstal této chvíle!“ unaveným rtem
kol chrámu jda, když jsem dnes zašeptal,
proč jeptišky té obraz v duši vstal?

V té celé, plné, intenzivní síle,
s detaily vesnického vzkříšení,
zas hleděl jsem v ty měkké tahy, milé,
v zrak modrý, první jiskru nadšení
jenž v duši hocha vrhnul oné chvíle,
ač jistě toho neměl tušení,
a, jak šel obraz se mnou ulic ruchem,
já tiše hovořil s ní jako s duchem.

„Rci, milá sestro, v jakou asi drahu
tě dále od těch časů život svéd?
Tys jistě stále žila v jiných blahu,
a v službě té ti uvad mládí květ.
Nad skrání chorých, mrtvých, sebevrahů
se v nemocnicích třás tvůj bledý ret,
cos nocí v cizích mukách probděla
s tou tváří stárnoucího anděla!

Teď kdybychom stát mohli vedle sebe,
jak tenkrát, sestro, u vrat hřbitovních,
v tvé duši jistě zřel bych samé nebe,
ty na mé hlavě pouze šedin sních;
mne mnohá lítost i stud mnohý střebe,
tak žitím neprošel jsem čist a tich,
tak život nedával jsem v cizí službu,
ni sen, ni modlitbu, ni vzdech, ni tužbu.

Kde meškáš nyní? Zda-li zvonek rána
tě vítá k matutině v šerý chrám?
Spíš pod šeříkem kdesi zakopána
a zapomněna propadla jsi tmám?
Ať živa, mrtva — budiž požehnána
za onen pohled vlídný na vsi tam,
za dnešní chvíli též, ulicí temnou
když v zpěvu: „Vstalť jest!“ kráčela jsi se mnou!

HUDBA.

To starý motiv neznámého mistra:
Pod klenbou šerou gotického dómu
u varhan seděl muž, stál jinoch za ním;
hra prstů vpadla do klavesů bystrá
a rostla v tónů vichřici, v cval hromů,
muž pozved' hlavu k juna dumným skráním,
jak tázal by se: „Je to zvuk ten pravý?
To, co jsi snil, vyslovit nedoved'?“ —

Hra burácela, rostla v tónů splavy,
svět vyjadřujíc, byla svět.

V ní poprvé se tvůrčí slovo chvělo,
z tmy chaosu, jímž vyvolal Bůh světlo,
je od hmoty a temna rozděluje,
by v hmotu žití věčný závod selo,
jímž pak by všecko zářilo a květlo,
vln vzruch i sklon, co tráva, řasa sluje,
co zhráněno pak na tvar pevný slito,
by první člověk moh' tam nohu klást,
co prosypalo tvůrčí velké sýto,
se v pavučině mohlo třást.

Tu hudbu první Adam slyšel v ráji,
s andělských křídel splývala mu v dумы,
než první slovo řekl retem chvějným,
ba dříve jistě chyt je ve šalmaji,
v tom cedry čím i třtiny zpěvné šumí,
co z vln i klasů rythmem znělo stejným;
ba z ráje vyhnaným na cestu v pláči
ta zněla píseň — kdo ji vypěje? —
v krok první přes kámen a přes bodláčí
jak tužba, stesk, jak naděje!

V barbarů řeže, v krve močál hustý,
v tmy století a do otroctví bidy,
vždy skanula jak božských slzí mana;
do věků létla neznámými ústy
přes zdivo Kyklopů, přes Pyramidy,
ji v souzvuk spjala Parthenonu brána;
zvěř před Orfeem klesla, sotva vyšel,
a v struny zlaté lyry klidně sáh',
s hvězd Plato sladké harmonie slyšel,
v nichž Sokrates moh' umírat.

Pak rozvlnila se již veletoky
z té syringy, již umný pastýř zrobil,
se stala světa veškerého řečí;
v boj pouští vedla legionů kroky,
ples její triumf světoborců zdobil,
ba každým dějin krokem byla větší.
Když zhynul velký Pan, se tiše smekla
jak duše světové by byla dech,
v Bethlémské písni slovo své zas řekla
nad jeslemi, po aeonech.

Své v středověku hřměla „Dies irae“,
pod křížem v „Stabat mater“ hlasně štkala,
v „Tedeum“ zajásala všehomírem . . .
Ó, závratí, ó, opojení, víre!
kde břehy vaše, v nichž se rozjásala,
jak zvony plnic láskou svět a mírem!
Pak zněla v písni „božích bojovníků“
titanských řeží sledním ohlasem,
a sirá lkala v Exulantů vzlyku
s posledním Čechů zápasem.

I slovu urvala dnes vlády žezlo,
neb. v nejtanější záhyb srdcí vnikla,
se stavší duší snivých zpovědnici;
co božského kdy v lidstva sluch se svezlo,
kam slina všednosti zlá nedostřikla,
čím dívčí ňadro touží k večernici,
vše smyslů záchvaty, vše křečí zmatky,
čím cílům svým jsou lidé nevěrní,
jak věrné zrcadlo všem hází zpátky,
čím stůně člověk moderní.

A zase zřím ten starý obraz mistra,
jak sedí u varhan v gotickém dómu,
jak mladý, vážný muž se tyčí za ním;
hra prstů v klávesy již vpadla bystrá,
a je to zvuků vichřice, cval hromů,
muž pozved' hlavu k dumným juna skráním,
však praví: Dnes je hudba řečí světa,
té pokud naslouchá, věř, nesvšední,
šla dějinami, slyšíš? Zkvétá, vzlétá,
a Čech v ní není poslední!

PŘI VYPUKNUTÍ VÁLKY RUSKO-JAPONSKÉ.

Kain starý, v člověku jenž dřímá,
nasyčen není doposud;
v sny z dálky opět dělo hřímá,
jest vzbuzen dravčí, starý pud;
vše sladké mizí visiony,
jež rozplaskly se v bubliny,
z všech Evropy stran duní zvony
v děl echa z moří hlubiny;
jak v křečích zmítá svět se zas,
vzdán tigrům krve na pospas.

Zde bílí stojí a tam žlutí,
 boj Asie to s Evropou,
 na dávné vpády myslit nutí,
 kdy divokých hord potopou
 svět úpěl, chvěl se ve základech,
 na div čekaje nebeský,
 kdy křesťanstvo ve starých řádech,
 svou pěstí zdržel Soběski,
 neb v zástupy tisíců hlav
 pod Hostýnem slet' Jaroslav . . .

Zda nejsou věru dnes nám k smíchu
 ty všecky míru kongressy,
 když z práce ducha bez ostychu
 svět, kdy chce, válka vyděsí?
 Proč o století zpátky celé
 má člověk vržen býti zas?
 Proč frasí vyznění má směle,
 co mudrců mu věštil hlas?
 Což úloh vyšších není dost
 pro celou lidstva budoucnost?

Hned po ruce jsou miliony
 tu vraždy novým přístrojům,
 leč nešťastných kdo spočte stony,
 jichž kletby vzletí k nebesům?
 Což není třeba — kam zrak hledne —
 tam ztláčit hlad, tu zdeptat zášť,
 tam zahřát prsy matek ledné
 a prostřít nad vše lásky plášť,
 do žalářů vjít, do doupat
 chleba světla s chlebem těla dát?

Což císařů a džingischánů
 dost ještě není v dějinách?
 Nač zdírat lidstva starou ránu,
 již trpěl Kain již, první vrah?
 Ó, snilkové, jak vám jest nyní?
 Zas mlhou zřít vám do světa,
 zde kultury vše dobrodiní,
 zde křesťanská je osvěta!
 Či slepý odznak prokletí
 též nové nese století?

Otázky marné! V nic se řítí,
 jak Satan lidstvu zahude,
 vzplá šelem starý boj o žití,
 a lepším člověk nebude.

Sám vinen vším, sám nemá síly,
hráz vztýčit svému sobectví,
dřív nestane, až u mohyly
se zkrvácený prápor stkví,
kam laciná si hesla psal,
by vnukům lepším se být zdál.

PARKA PÍSNÍ.

Nejen život, píseň taky
má svou Parku příšernou,
stíhají mne její zraky
v chvíli nejvíc důvěrnou.

O myšlenku v těžkém boji
sotva zrak se ohledá,
stará, zlobná za mnou stojí,
nůžky soudu pozvedá.

Jenom nit mé přetnout písně,
než by byla dopěna!
Krutě dívá se a přísně . . .
a má síla — ztracená!

Lkám jen k nebi v losu hněvu,
když se vše mi ztroskotá,
budiž Parka mojich zpěvů
též mi Parkou života!

TRÉVAL-VIOLA:

Právo ideálu.

ROMÁN.

(Pokračování.)

Lékař Schneeweis dostal svému slovu. Intrika proti Ustrnulovi zapředaná selhala, Schneeweis nejen že prohlásil Ustrnula za zdravého, ale pohrozil, že proti každému odchýlnému úsudku lékaře jiného v tomto případě celou váhou svého jména se opře. Autorita Schneeweisova v městě i okolí, vylučovala zdar dalších pokusů, aby na základě lékařského posudku, odňata byla Ustrnulovi správa jmění a ovšem i mandát poslanecký.

Olomoučtí peněžníci vypověděli Ustrnulovi krakovskou výpůjčku velmi záhy, a mimo nadání i česká spořitelna pražská zdráhala se další půjčkou vypomoci. Ustrnul nucen byl prodati zásoby tovární v dobu nepříhodnou, a naděje, že bude brzy moci splatiti dluhy, na cukrovaru vážnoucí, zase se oddálila. Pracoval tento rok poprvé se ztrátou, a sice značnou, kdežto Protiva, jak Záviška donesl, měl hned po první kampani přebytek.

Ve třetím roce poslancování dosáhl Ustrnul mravního zadostiučinění. Netečností v drobné práci politické ztratila slovanská strana na Moravě několik čelných měst. Nastaly vzájemné rekriminace. Poslanci kárali voliče, že spoléhají jen na ně a kladou ruce v klín, netrpělivi voliči zase výtýkali poslancům, že nepracují dosti energicky, aby dosaženo bylo rovnocennosti živlu českého s německým u vlády, že slíbené výhody a vymoženosti politické se nedostavují, naopak, že ustupuje se i z dobytých již posic. Nastalo všeobecné vystřízlivění a hledání příčin neúspěchů. Důvěra v dosavadní taktiku byla otřesena. V klubu poslanců zdvihla se oposice proti „muži providence“, dru Boskovskému. Aby udržel se nad proudem veřejného mínění, nucen byl dr. Boskovský navrhnouti totéž, oč Ustrnul před léty marně usiloval, totiž počítí s reformami zdola, oddati se drobné válce partisánské, když hlavní tažení polní místo k bitvě vítězné zavedlo vojsko do bažin a nebezpečných úžin. Drobná práce národní, stala se programem strany.

Leč Ustrnula netěšil tento triumf, cítil, že promarněn drahý, příhodný čas, ztraceny výhody cenné, a vše to že zaplatiti musí ubohý lid českoslovanský.

Poslanci slovanští uznávali nyní, že Ustrnul měl v něčem pravdu, že ve všem, styděli se doznati i sami sobě. Leč stranili se ho dále, ba uzavřeli se proti němu tím více, odmítajíce již napřed honosivé jeho: Co jsem vám říkal? neb podobné výčitky. Nedočkali se jich však, měl Ustrnul vážnější zámysly než vychloubání se na škodu jiných.

Viděl, že cesta k velikosti a cti pro národ český nikde není tak zdlouhavá jako na poli politiky. Poměry vnitřní a zahraniční byly na nedohlednou dobu vzrůstu a rozvoji lidu českoslovanského nepříznivy. Žádná národně smýšlející šlechta, žádný spolehlivý kmen obchodnický a průmyslnický, zjevná nepřízeň v úřednictvu, vojsku a plutokracii. Samé bezútěšné výhledy.

Ustrnul přemýšlel stále, jakby národ český alespoň na sebe upozornil vážný zájem vzdělané Evropy, tak jako býval osvětovým činitelem ve století patnáctém. Na poli osvěty dlužno nasaditi páky, řekl si a jal se zkoumati s této stránky svůj lid. Pozoroval, že, co se nadání duševního týče, není národ český přírodou hůře podělen, než civilisovaní národové ostatní. Zkoumal tedy, co vytvořil český národ v umění a vědě. Měl nevýhodu, že bylo mu činiti s organismem slabým, povstávajícím z těžké choroby. Zalétl tedy do časů, kdy byl národ v plném zdraví a síle, a tu zazářila mu jména světová Chelčický, Všehrd, Komenský, Kupecký, Hollar, Brandl. V probouzejícím se národu probouzela se i věda, a jména Purkyně, Šafařík, Dobrovský zněla ve vzdělaném světě ryzím zvukem.

Ustrnul kupoval encyklopaedie, studoval zprávy umělecké. Způsobem tím zvěděl o dvou znamenitých umělcích současných Josefu Manesovi, malíři a Václavu Levém, sochaři. Oba byli Češi. Seznal, že má i nové pokolení své talenty, že schopno je rozvoje duševního, a bylo mu po neúspěších v politice, jakoby poznáním tím vystupoval z šedivého jednotvaru na nivu, pokrývající se jarní zelení, svěží, plnou proudících šťáv, nevzešlých vůní a utajených květů.

Bylo mu jasno, že na cestě vědy a umění dojde národ český spíše cti a úspěchů, než v hazardní hře politiky. Snahy vědecké i umělecké že dlužno všemi silami podporovati, učence i umělce opatřiti vším, co by práci činilo jim snadnou a radostnou.

Poptával se po smýšlení poslanců ve věci té. Nadál se informace, prohloubení svých názorů především u poslanců, výkvětu národa a přirozených representantů jeho intelligence a vkusu.

Souhlasili s ním v theorii všichni, uznávali prospěšnost, ba nezbytnost snah uměleckých, toužili na přílišný vliv umění německého na domácí umělce a přizvukovali, že osvětové úspěchy jsou nejvážnější projev existence národní.

Ale když odbočil Ustrnul od všeobecných zásad a zabral se do otázek speciálních, dotazoval se na české malíře, sochaře, hudebníky, spisovatele a učence, narazil na netušenou věc. Z těch mužů, kteří dlouhá již leta hlásili se k národnosti českoslovanské, zvali se hrdě

jejími bojovníky a representanty, sotva dva, tři znali literaturu a umění vlastního lidu. Ostatní žili v žalostné a zahanbující neznalosti toho, co sami a právem uznávali za okrasu a výkvět duše celého národa.

Ustrnul projevil nad tím svůj úžas. Nepokládal to ani za možné, aby vrcholy národa nebyly vrcholy stkvělými, středy paprsků osvětových, aby poslanci nebyli přirozenými znalci a podporovateli každé ušlechtilé, vlastenecké snahy. Divil se a dotazoval se zas a zase, až stal se poslancům obtížným, takže odbyli ho netrpělivě, že na takové hračky nemají kdy.

Hračky! V slově tom byla nevrlost ospalce buzeného, nechtícího procitnouti, nechtícího žiti, pokud znamená to pracovati všestranně, závoditi, obzírati celek, míti lásku k velikosti, lásku prostou egoismu, či spíše naplněnou vyšším egoismem, plným výbojné síly a snahy po ideálu.

Jakési bublinky politické, bludičky, tím milejší čím jasnější, dunivá, nabubřelá hesla, nanejvýše také osobní, malé zájmy, takhle teplé místočko pro syna nezdaru, švakra, bratrance, ouřádek, trafička, honba za processy, přidělování pozůstalostí, potírání pokoutních písařů, schválení pochybných účtů obecních, vymáhání subvencí na silnice, nemocnice, školy, to byly ovšem věci veledůležité a žádné hračky pro velké děti.

Ustrnul měl i jiné plány opravné. Zlepšení stavu dělníků tkalcovských — předvídal zničující soutěž továrenské výroby zboží stávkového — obrana proti demoralisující činnosti parcelářů selských usedlostí, zamezení vzrůstajícího se pudu vystěhovaleckého, vše to nedalo mu pokoje a lákalo ho, aby se toho ujal, řešil, pomáhal dle svých sil.

Prozatím měl však Ustrnul sám pomoci nejvíce potřebí. Byl stále v tísní, v jakési tajné krizi obchodní. V práci ve vlastních záležitostech vyčerpával se mu čas. Večery věnoval sebevzdělávání a výchově Růženy. Četba a studium dávaly mu popudy k opravným myšlenkám národohospodářským, byly mu v desillusích všedního plahočení útěchou, zdrojem osvěžení, pobídkou ku práci za jiné, kterou, bohužel, musil odložit na doby příští. Chtěl být rádcem všem, mecenášem umění, jen až sám vybědne a nabude pevnější půdy pod nohama.

Po studiu večerním zpíval někdy s Růženou, nyní již vytáhlou dívčicí, české písně vlastenecké a národní, vodil ji s sebou do českého divadla Štänderova v Olomouci. Zemřela Teklička, bytost, kterou Růžena snad více než vlastní matku milovala. Osířelé srdce její hledalo náhradu a kolísalo mezi otcem a matkou. Ještě před rokem by byla neváhala přidati se cele k matce. Přiblížila se k otci značně.

Docházela nyní do pensionátu paní Šulové v Olomouci, dovršujíc tu své vzdělání na výši tehdejší dobou požadovanou. Učila se dějinám, moderním literaturám, jazykům, hudbě a tanci.

Paní Ustrnulová žila svým bývalým způsobem, ignorujíc zcela obrat ve smýšlení i situaci manželově, neodpírala si ničeho ze svých obvyklých požitků. Do českého divadla nemohl ji Ustrnul dostati. Vymlouvala se, že „té vysoké češtině“ nerozumí. Měla několik starých dam, které navštěvovala, nejčastěji paní Schneeweisovou, stařenku nahluhlou, která byla ráda, když ji vůbec někdo navštívil a práci si dal třikrát jednu věc a vždy crescendo opakovati.

Jinak podrobovala se paní Ustrnulová zcela vlivu své sestry, paní Protivové, která dlela nyní v Territetu ve Švýcarech. Obě dopisovaly si horlivě.

Konkurenční cukrovar Protivův škodil Ustrnulovi nejen svou existencí, ale i tím, že zahájil proti továrně v Bezručicích spor vodní. Ustrnul, jsa věčně v právu, nevzal si právního zástupce a opomenuv jakýchsi formalit, prohrál spor a nucen byl značným nákladem v toku vodním provést úpravy. Také ostatní nepřátelé Ustrnulovi nelenili. Na všech stranách podrývali mu systematicky úvěr, takže, když nabídl inženýr Dohnal Ustrnulovi svůj vynález, přístroj, jímž více dobývalo se cukru z řepy, a chtěl věc v továrně bezručické vyzkoušet, Ustrnul, jenž důležitost vynálezu poznával a oceňoval, ku svému překvapení nemohl sehnati investiční kapitál několika tisíců zlatých.

V trapné a naléhavé situaci obrátil se Ustrnul na svou ženu. Věno její bylo na továrně i na domě v Olomouci pojištěno. Na toto břemeno odvolávaly se peněžní ústavy, odpírajíce žádanou půjčku. Nezbylo, než aby paní Ustrnulová, spolupodepisíc dluhopisy, převzala též ručení za novou výpůjčku.

Leč u své choti narazil Ustrnul na odpor. Nebyl neočekávaný, znal Ustrnul již umíněnou povahu své ženy, ale neočekával, že bude nepřekonatelný. Z odmítavých slov paní Ustrnulové sálala nenávist zavilá, osobní. Neustávala opakovati zas a zase, v úmyslu, by ranila, že nemá v obchodního ducha mužova žádné důvěry, že ví, že přijdou beztoho o všecko, že octnou se na dlažbě, v hadrech, o kůrce chleba.

Ustrnul vysvětloval napřed mírně a jasně, přesvědčoval a domlouval. Ale vše hluchým uším. Rozhorlil se konečně, až strhla se prudká, ošklivá scéna manželské vády.

„Neměla jsi nikdy žádné vyšší snahy,“ křičel Ustrnul, „žádného porozumění pro povinnosti manželky. Vážnost života, prospěch rodiny, to jsou ti španělské vesnice.“

Paní Ustrnulová smála se jizlivě.

„Za to ty jsi ve Španělich, ve vzduchu, všude, jen ne zde na zemi, kde máš být.“

„Jsem všude, kde je pokrok a pravda. Ale co je tobě po těch věcech, víš?“

„Jsi všude, kde je pýcha, a nechci říci co. A pýcha odvrací tě od rodiny, od přátel a ode všech, které jsi měl rád.“

„Ale oni mne ne.“

„Není pravda, měli jsme tě všichni rádi.“

„Pokud jsem tančil dle vaší píšťalky.“

„Měli jsme tě rádi,“ stála paní Ustrnulová na svém. „Počítali tě všichni za svého, byli jsme jako jedna rodina. Dnes jen se podívej! Jsi jako ten malomocný z písma, každý se tě štítí a nás s tebou.“

Ustrnul odmlčel se na okamžik, pak zaťal rty a odpověděl zvolna a ostře: „Samostatný, muž, pevný charakter, vždy je osamocen. Kdo přizvukuje sběři, sám je sběř.“

Paní Ustrnulová zrudla v tváři a zatajila dech, až nozdry se jí naduly. Trhla hlavou několikrát v levo, než vyrazila: „To jsme tedy my tou sběží, já i má dcera, že s tebou nesouhlasíme? Jen to řekni!“

Hlas její pozdvihl se do pisklavé výše a přeskočil několikrát. Ustrnul, vida, že spor dospívá v neblahé konce, krotil svůj hněv a zmírnil hlas.

„Januško, poslechni mne přece klidně a uvažuj nepředpojatě. Ručím ti za to, že tentokráte jedná se mi o věc reelní, výnosnou, zcela jistě výnosnou. Inženýr Dohnal přenechá mi vynález za pac, za dvě leta nejdéle mám kapitál i s úroky zpět. Ujišťuji tě, že věc je beze všeho rizika, ztratiti tu nemůžeš ani krejcaru.“

„Neztratím, když nepůjčím,“ odbyla ho paní Ustrnulová suše.

„Januško!“

„Nech si své Janušky, beztoho to není upřímné. Jsi v tísní a dolézáš.“

Ustrnul popošel k oknu a zaťal zuby, aby nevyklouzlo mu prudké slovo. Po chvíli řekl: „Že dolézám? Pověz tedy, na koho se mám obrátiti napřed? Komu svěřiti se, když ne vlastní ženě?“

„Ty doby dávno již přestaly, kdy jsi se svěřoval,“ odmítala paní Ustrnulová, a chladný úsměv potrhával koutky jejích úst. „Ostatně, na mé rady jsi dával jako na lonský sníh.“

„Což zajímala jsi se někdy o věci moje, o věci obchodní?“

„Ale o věci jiné a důležitější než obchodní. O to tvé slovanství, na příklad.“

„Prosím tě, ženo, kolikrát jsem ti to vysvětloval, ukazoval ti, kde je tvé místo, podával ti ruku, abys byla pravou ženou po mém boku! O srdce bych se byl s tebou rozdělil. Darmo mluvit! Nechtěla jsi — moje důvody —“

Paní Ustrnulová přerušila ho nahořkle. „Dej mi pokoj s důvody! Mudrování nemohu odjakživa vystát. Kde se dobře daří, tam má člověk se držet. Jsi-li nyní v kaši, sám jsi se tam domudroval.“

Ustrnul cítil, že pozbývá naděje. Ale nechtěl se ještě vzdáti.

„Ženo, ještě jednou tě prosím, uvaž mou žádost, podepiš! Za pět let zdvojnásobíš svůj kapitál, všecek výtěžek ti ponechám.“

„Nač?“ odsekla paní Ustrnulová mrzutě. „Mně stačí to, co mám. Ale o to také nechci přijít. Beztoho to špatně s tebou skončí.“

„Myslíš?“

„Celý svět to říká.“

„Aha!“ Ustrnul usmíval se ve vzteklém humoru.

„Nech si své aha! Hospodaříš od desíti do pěti.“

Vstala se židle, na níž seděla, a zamířila ke dveřím. Rozmluva dala se v pracovně Ustrnulově, kamž přišla si paní Ustrnulová pro značnější obnos, aby zaplatila účet svého krejčího. Ustrnul povstal rovněž a, provázeje ženu ke dveřím, prohodil obchodním tonem: „Také dobře. Když nechceš, opatřím se jinak. Závišku dám pryč, a inženýr Dohnal nastoupí na jeho místo.“

Paní Ustrnulová obrátila se ve dveřích. „Závišku že propustíš?“

„Tak jest.“

Paní Ustrnulová vrátila se a sklonila hlavu podrážděna. „Závišku? Vždyť ten ti vše vede, je chemik.“

Úlekem až sípěla, jak zatajil se jí dech.

„Chemiků dost,“ řekl Ustrnul ledabyle. „Ale málo inženýrů a ještě méně vynálezců.“

Paní Ustrnulová stála jako sloup. Ustrnul chápal, proč Záviška zdá se ženě býti nezbytným pro továrnu. Starý napomádovaný mládenec dovedl se vlichotiti do přízně všech žen. Líbal jim ruce na setkání a oplýval pochlebenstvím, jež pronášel nasládlým, zmírajícím hlasem, mhouře při tom oči. Byl jinak dobrým, řemeslným odborníkem. Osobní povaha jeho nebyla ctihodná. Honil se za ženskými a ve svůdnictví nebyl zrovna vybíravým. Měl dvě, tři nepěkné affairy. Ač rozený Čech odněkud z Písecka, obcoval jen v kruzích německých a byl smýšlení slovanským snahám nepřátelského. Ustrnul, jenž ctil přesvědčení každého, vystříhal se činiti na svého podřízeného nátlak ve směru politickém. Když firma obou švakrů se rozdělila, svolil Ustrnul, aby Záviška zůstal u něho.

Záviška přihlásil se za to, aby se chefu svému zavděčil, za člena nově založené besedy v Bezručicích.

Ustrnul věděl, že choť jeho pokládá Závišku za nezbytného pro existenci továrny. Záviška byl jí jakousi zárukou za zdar celého podniku. Víry té držela se pevně, slepě, Záviškovi přičítala v zásluhu veškeré úspěchy obchodní, tak jako neúspěchy zase muži svému na vrub kladla.

Paní Ustrnulová, v tváři všecka zbrunatnělá, postavila se před muže a podepřela si boky.

„Franci, něco ti povím. Dáš-li Závišku pryč, vypovím své věno. Na hodinu!“

„Vypověz,“ odtušil Ustrnul klidně.

Paní Ustrnulová ucouvla o krok a, lapajíc dech, vyrážela ze sebe: „A půjdu od tebe pryč — i s dítětem — zadám o rozvod — nebudu žít s marnotratníkem.“

„Cože?“ opáčil Ustrnul.

„Půjdu pryč, s Rosou,“ škytala paní Ustrnulová hystericky a trhala hlavou v levo.

„Ženo!“ hrozil se Ustrnul.

„Rozvod, ano!“ stála paní Ustrnulová na svém. „Ty k tomu pracuješ, ty to chceš!“

Ustrnul byl pobouřen, téměř bez sebe z tohoto útoku. Chopil ženu za rameno a, nevěda o tom, tiskl ji a třásl jí.

„Že chci? — Ženo, nedráždí mne, vzpamatuj se!“

„Ne, nech mne,“ odpírala paní Ustrnulová, „půjdeme od sebe, bude tak lépe, ale dítě ti nenechám.“

„Vzpamatuj se! Jsi matkou?“

„Jsem! Snad tobě špatnou ženou, ale alespoň dobrou matkou. To je má chloubka. Bojuji pro své dítě.“

„A proto chceš ji činiti nešťastnou? Víš, co je to dítě rozvedených rodičů? To že bys učinila Růženě?“

„Ano, pustíš-li Závišku,“ vykřikla paní Ustrnulová. „A pusť mne!“

„Nepustím, prosím tě, ženo, naposled, úpěnlivě, rozvaž si to ještě a podepiš! Máš nyní celou naši budoucnost v rukou.“

„Leda bych bláznila.“

Měřili se oba vznícenýma očima, a ruce jejich, jeho svírající, její odstrkující, chvěly se. V tom vrazila do pokoje Růžena. Slyšela křik a přichvátala na pomoc — matce.

„Vidíš ho, vidíš tatíka,“ škytala paní Ustrnulová, obracejíc hlavu k Růženě. „Bij ho, bij! Mluv nyní, muži, řekni jí, že ti nedám peníze, tvé věno, ubohý drobečku maminčin. Vidíš, to máš tatíka!“

Zahanben odstoupil Ustrnul od ženy. Styděl se před dítětem za ni — svou ženu, jeho matku.

„Tatínku!“ vsunula se Růžena ihned mezi rodiče. Pěstě měla zařaty k ráně, oči jí sršely zlobou.

Ustrnul pohlédl na dítě, a cos chladného sáhlo mu k srdci. V zápětí jakoby ohnivá vlna zalila mu oči, závrť dmula mu od žaludku.

Jen ne mrtvici! Jen mrtvici ne! předsevzal si úporně, potácej se k umývadlu. Namočil ručník a ovinul jej kol hlavy. Když prohlédl jasně, byl v pracovně sám.

Ustrnul pokusil se ještě několikrát zlomit tvrdší odpor své ženy. Domlouval, prosil, hrozil, ale paní Ustrnulová byla čím dále tím zarputilejší. Do myšlenky rozvodu jakoby se byla zakousla, opakovala ji zas a zase. Ustrnul viděl konečně, že je nepřičetna a, obávaje se veřejného skandálu, nechal raději všeho. Návrh inženýra Dohnala odmítnul, továrnu svou mu k pokusům nepropůjčil.

Vynález inženýrův osvědčil se brzy na to v Čechách a zjednal vynálezci i spolčenému s ním cukrovarníku ročně veliké zisky. Všecky cukrovary novou metodu zaváděly, a Ustrnul nucen byl již příští rok za drahé peníze vymoci si to, co mohl dostat zdarma.

Řekl to své ženě a vyložil jí, jak chybila, že odepřela mu své svolení k výpůjčce.

Pohodila vzdorně hlavou a odvětila posupně: „Kdybys mne byl miloval, dovedl bys mne přesvědčiti. Tvá je to vina a ne má.“

„Zkusil jsem přece vše po dobrém. Nedala jsi se přesvědčiti.“

„Měl jsi mne přinutiti.“

Ustrnul otevřel oči a zarazil se na chvíli.

„Hrozila jsi rozvodem. Mohl jsem riskovati skandál?“

„Muž, který něco opravdu chce, odváží se všeho.“

Pohlédla na něho záhadně, hodila hlavou na levo a odvrátila se. Ustrnul pocítil, že život po boku takové ženy je nesnesitelným.

Ač zaměstnán starostmi svými — pracoval často po celé noci — a plněním povinností svého mandátu, nepřestával Ustrnul zabývat se též literaturou, všimati si umění. Čítal Hálkovy písně, Heydukovy zpěvy. Hvězda obou básníků právě počínala vycházeti. Nejraději zabýval se s výchovou Růženy a věnoval jí chvíle svého oddechu. Hleděl zahladiti v ní nepěkný dojem z častých svárů v rodině. Paní Ustrnulová zvykla si při sebe menší různosti mínění volati Růženu, stěžovati si před ní, a tu otec raději umlkal, ustupoval. Volával k sobě Růženu a předčítal jí něco z českých novel Karoliny Světlé. S radostí postřehl, že děvče

počíná se zajímati o povrženou literaturu „sedláků“. Byl trpěliv a shovívavý a, citě se osamělým, střežil opatrně malý, jak myslel, plamínek přichylnosti v srdci svého dítěte. Nikdy se na ni nerozkřikl, vytknul jí vady její mírně, ale nikdy pronesenou výtku neopakoval. Růžena měla temperament impulsivní, ukvapený, jako její matka, odsekávala často nepatřičně, osobovala si úsudky nepřislušné jejímu věku. Zlovyky ty však pomalu odkládala. Otec napomínal ji vážným pohledem, pomlčkou v hovoru, přízvukem hlasu, a děvče pochopovalo. Odvolával se více na její srdce, na ctižádost, na dobrou vůli než na povinnost a zákon společenský. Byl něžný a šetrný, studoval dětskou mysl a prohlédal ji jako křišťálem.

V dětském srdci Růženině bylo plno soucitu, viděla-li utrpení, bídu, trpěla též a hleděla pomoci. Snaha její byla vášnivá až k sebeobětování. V nestřežených okamžicích rozdávala své úspory, své šaty.

Srdcem přiváděl ji otec znenáhla k národu, jemuž náležela a od něhož vzdálilo ji pochybené vychování, nepříznivé okolí. Vyprávěl jí, jakmile seznala dějiny české, o těžkých utrpeních národa, o hrdinné obraně jeho proti návalu hrubé přesily. Srdce táhlo Růženu na stranu slabých, utiskovaných. Poslouchávala mlčky, sem tam tázala se na něco, co otec zapomněl doložit, a on těšil se ze svitu očí jejích, ze zájmu jejího čerpal své naděje do budoucna. Snad dá Bůh, že ji přivede kam chce, že ona mu vše vynahradí — snad — ach, to lidské snad i jemu jako zlatá chiméra posvěcovalo ve chvílích snění veškera ta dlouhá léta práce a utrpení.

Vysvitlo mu samo sebou, že Růžena staví se matce na pomoc, protože považuje ji za slabší, utiskovanou. Snad nedává jí ani ve všem za pravdu — ale to není možno, nyní ještě ne, je to přece ještě dítě. Až později — pochopí a rozsoudí sama. Je spravedlivá.

Nastal bouřlivý rok 1866, válka prusko-rakouská, převraty ve vnitřní politice. Ustrnulovi uvolnilo se poněkud hmotně, netísnila ho nějaký čas nepřízeň úřadů i jiných mocných nepřátel, každý měl svých starostí dosti. Mnozí opustili za pruské okupace Olomouc. Ustrnul zůstal a bavíval se v kavárnách s pruskými důstojníky. Tvrdili, že Morava je zemí německou a že dle práva i se Slezskem náleží Prusku. Odplíral jim, nepovoloval spojeným útokům jejich, až přezděl mu: Der Erzceche.

Příštího roku obrátila se situace politická zase v neprospěch Čechů. Nastalo Beustovo rakousko-uherské vyrovnání a svízele započaly Ustrnulovi znovu. Mandát poslanecký vypršel a děly se přípravy k novým volbám na základě nové ústavy.

Ustrnul váhal, zda má ucházeti se znovu o mandát poslanecký do zemského sněmu. Finanční poměry jeho vyžadovaly, aby oddal se závodu cele, aby vši silou hleděl odvrátiti blížící se katastrofu. Choť jeho i přátelé sněmovní naráželi v hovorech na to, dávali, ba vnucovali své dobré rady.

Ale Ustrnul znal své síly, jichž domohl se dlouholetým úsilím, znal poměry mezi vůdci národa, poslanci, a věděl, že národ v tísní své ani jednoho ze cvičených bojovníků z řad svých propustiti nemůže.

Uznal, že je přímo příkazem vlasteneckým, aby, nehledě na nic jiného, ucházel se znovu o mandát poslanecký.

Zvolil si volební okres, jež zastupoval dosud švagr jeho Protiva. Že tento se více o mandát u českých voličů ucházeti nebude, věděl najisto. Rovněž Ustrnulova kandidatura v obchodní komoře by byla beznadějna.

Zašel k vůdci poslanců slovanských, dru Boskovskému v Brně, aby zvěděl, zda pro volební okres Protivův není již jiný kandidát vyhlédnut. Zvěděl, že dosud tak tomu není, také z volebního okresu že dosud nikdo navržen nebyl. Neměl tudíž Ustrnul žádných překážek proti své kandidatuře. Doporučeno mu však, by dohodl se s drem Lakomým v Olomouci a získal si jeho agitační sílu.

Ustrnul znal sice dra Lakomého, koncipienta u dra Reina v Olomouci, ale navštěvuje málo spolkové místnosti olomoucké, neseznámil se s ním dosud blíže.

Mladý doktor přijal Ustrnula velmi vlídně a brzy rozhovořili se oba mužové o otázce československé na Moravě. Lakomý byl muž nejen vysoce vzdělaný, v literatuře a umění všech civilisovaných národů obeznalý, ale zároveň duch bystrého rozhledu. V zásadách s politickým programem Ustrnulovým srovnával se dokonale, zejména schvaloval národohospodářské jeho projekty. Proniknul ducha dějin a prozíral rychle k důsledkům věcí. Nepopíratelné nadání jeho politické příslušelo spíše státníku velikého národa než tribunu ujařmeného kmene. Jen z toho důvodu pěstoval i on tradice, že v politice vysokého stylu, tedy s hůry, kyne lidu slovanskému úspěch, že ne ve sebevzdělání, z pracného rozvoje vlastních sil, ale z útočného, rázného boje kyne lepší budoucnost pro celý národ, jeho rozkvět a uplatnění životní.

Ustrnul navrhoval, by oba kmeny v zemi v příměří politickém pracovaly na svém vývoji hospodářském. Lakomý odmítal naprosto nějaké smlouvání, nějaký klid zbraní.

Jak Ustrnul seznal, byl mladý právník povaha živá, prudká, zvyklá od malička boji a ruchu. Zrozen v Hněvotíně, osadě národnostně smíšené, navštěvoval sice školy německé, ale zachoval si vždy rodiči vštípené vědomí příslušnosti ku kmeni slovanskému. Těla slabého, stále neduživ, nucen byl soustřediti živost svého temperamentu na výboje v poli duševním. Naučil se mimo němčině též frančtině a ruštině, vysedával na gymnasiu celé noci nad knihami. Úsudek jeho byl břitký a zralý, ač nebylo mu více než 26 let, a dialektika jeho podporována neobyčejnou duchapřítomností, bohatstvím výrazů a rychlostí kombinační byla uchvacující. V řeči jeho bylo plno útočných bodců, v hlase jeho bouře a zase v zápětí, když chtěl, srdce jímající libozvuk. Kde kdo věstil mladému právníku stkvělou budoucnost. Když později na krátko otevřel vlastní kancelář advokátní, byl právnícký věhlas jeho tak známý, že lidé z daleka k němu docházeli na právní porady a zahrnovali ho prací.

Ustrnula znal Lakomý velmi dobře a netajil se svou upřímnou úctou k němu. Vyslechnuv, že Ustrnul hodlá se ucházeti o mandát po poslanci Protivovi, „pánovi s červeným srdcem“, slíbil ochotně, že

pokud jeho se týče jiného kandidáta nejen doporučovati nebude, ale že osobní objíždkou a kortešováním u voličů za volbu Ustrnulovu se zasadí.

Návrh ten přijal Ustrnul s povděkem, neboť věděl, že sám je špatným řečníkem a zvláště že není debattérem.

Od té doby obcoval Ustrnul častěji s Lakomým a spřátelil se s ním vřele. Ve věcech národnostních, týkajících se umění, vědy, měli náhledy zcela shodné.

Když pak Ustrnul poprvé uslyšel Lakomého ve shromáždění lidu při slavnostní příležitosti mluvit, byl nadšen a pochopoval, proč rozjaření posluchači na konec řečníka na ramena vyzdvihli.

„Vy budete ministrem,“ řekl Ustrnul Lakomému, tiskna mu ruku. Doktor usmál se melancholicky a zlehka si odkašlal.

Čas k volbám se blížil, a dr. Lakomý chystal se s Ustrnulem na volební cestu. Kandidatura Ustrnulova byla již prohlášena a nebylo proti ní žádného odporu. Teprve v poslední chvíli objevil se protikandidát, rolník Makovský z Dubovan. A hle, vymohl si doporučení vůdčí strany z Brna, byl tedy kandidátem oficielním.

Záludná hra tato — Ustrnul nepochyboval, že je projevem dávné rivalry a nepřizně dra Boskovského a jeho strany — zarazila energii Ustrnulovu. Leč dru Lakomému byla ostnem, aby ukázal, co dovede, měřil své síly před voliči. Domlouval Ustrnulovi, aby neodstupoval. Ručil za to, že voliči znají činnost Ustrnulovu a upřímné, čínorodé smýšlení jeho že získalo mu na venkově popularitu, na niž může počítati.

Setrval tedy Ustrnul při své kandidatuře a chystal se k boji volebnímu. Správec Záviška nabídl mu své služby. Ustrnul mu poděkoval, potřeboval ho více v továrně.

Leč osud rozhodl proti Ustrnulovi. Dva dni před započítím voličských schůzí nastudil se dr. Lakomý za třeskutého mrazu a zachvácen byl chrlením krve. Lékař zapověděl mu naprosto obmyšlenou cestu agitační.

Šeptem sděloval Lakomý s lože svého Ustrnulovi své rady — ač i to měl lékařem zapovězeno. Informoval ho, jak by si v té a oné obci měl počínati, jaké jsou místní potřeby a smýšlení, jaká hesla jsou oblíbena, jak odrážeti případné útoky. Ustrnul, vida nezbytí, přivolal správce Závišku, aby přejal úkol doprovázeti ho ke schůzím voličským. Lakomý odevzdal jim své poznámky i náčrty řečí, jež chtěl prosloviti. Mimo to psal do Prostějova příteli svému Schwertovi, soudnímu aktnáru, aby pro kandidaturu Ustrnulovu agitoval.

Volební boj zahájen. Ustrnul jezdil, mluvil každého dne až do noci. I Záviška se přičiňoval ze všech sil. Nebyl hloupý a chtěl zalichotiti se chefovi. Ale scházelo mu jednak vlastní, vřelé přesvědčení národní, jednak neměl i hlubokého vzdělání Lakomého. Hovor jeho byl obratný, ale bez jádra, bez tepla. Ani on, ani Ustrnul neměli oné okamžité, řečníku tak potřebné duševní hotovosti, rychlého vystižení podstaty věci a hlavně neměli onoho řečnického ingenia, jež posluchačům jejich vlastní myšlenky a tužby ze srdce čte a sobě přisvojuje.

Ustrnul doznal si, že je špatným psychologem davu a pocítoval tím bolestněji nepřítomnost temperamentního Lakomého.

Protikandidát Ustrnulův chápal se proti soupeři zbraní všech, i nekalých. Podkopával populárnost Ustrnulovu zlým výkladem jeho výroků. Rozhlašoval, že Ustrnul národ český pohaněl, že nazval jej před svědky národem žebráků. Selskému stavu vytýkal prý ustrnulý konservatismus, lenost a nařknul jej, že je neschopen pokroku.

Ustrnul neměl ani času ani příležitosti podobné pomluvy vyvrátiti. Noviny stranily jeho protikandidátu, o mnohých vůbec nezvěděl až po volbách.

Jediný Schwert se znamenitě osvědčil. Když poprvé se setkali, zdálo se Ustrnulovi, že černého, nervosního muže toho již někde viděl. Povahou podoben byl dru Lakomému. Byl živý, vzdělaný a dobrý řečník. S Lakomým spřátelil se Schwert v Prostějově, dokud Lakomý byl tam koncipientem. Schwert získal Ustrnulovi volitele čtyř velkých obcí. Za zvláště podivuhodný výkon jeho pokládal Ustrnul, že ve vlastním sídle protikandidáta Makovského v Dubovanech zvoleni byli volitelé Ustrnulovi.

Schwertovi bohužel úřad jeho nedovoloval učiniti pro Ustrnula více. Kdyby měl k dispozici tolik času jako dr. Lakomý, Ustrnul nepochyboval, že by mu celý okres vydobyl. Tak při volbě zůstaly Ustrnulovi jen hlasy oněch čtyř obcí, ostatními zvolen Makovský za poslance.

Nežli rozešel se Ustrnul se Schwertem, zvěděl, že setkali se již před lety. Jen že Schwert nosil tehdy habit milosrdného bratra. Byl oním bývalým sběratelem, jenž v cukrovaru bezdružickém přenocoval a hovor o plánech obou švakrů vyslechl. Na otázku Ustrnulovu, co že ho pohnulo k tomu, by z řádu vystoupil, Schwert pokrčil rameny, šňupnul si a odvětil vesele: „Láska. Jsem nyní ženat a mám rodinu.“

„To vysvětluje vše, blahopřeji!“ tisknul mu Ustrnul ruku. Schwert pokračoval.

„Byl jsem tehdy v Bezdružicích ještě mladý zajíc, zelený. Obdivoval jsem se energii Protivově a pohrdal vámi. Jak často jsem od té doby myslel na to a vždy jsem vás v duchu odprošoval. Poznal jsem z vaší činnosti, že jste šlechetný muž, ryzí povaha, a jsem hrd na to, že jsem úctu svou mohl vám projeviti.“

Stiskli si ruce a připili sobě. Bylo to ve vinárně Weiglově v Prostějově.

„Nyní,“ dodal Schwert, „nyní bych zase pánovi s červeným srdcem ani prstu nepodal. Pošpinil bych se.“

Vypjal při tom svou vytáhlou postavu opovržlivě, a oči jeho přivřely se. Mluvili pak oba o Lakomém, starostlivě, lítostně. Netušili mu dlouhého života. Oceňovali již napřed bolestně, jakou ztrátu odchodem čackého muže toho dobrá věc slovanská na Moravě utrpí.

V náladě zkormoucené se loučili, beze slov potřásali si rukou.

„A z toho — si nic nedělejte,“ řekl Schwert.

„Z čeho?“

„Nu, z neúspěchu volby.“

„Nebojte se, přáteli. Jsem kliden. Jakoby někdo sňal se mne tíži povinnosti. Budoucnost řekne, že jsem se jí nevyhýbal. A že nebyla sladká, vím sám nejlépe.“

Z hlasu jeho zněla upřímnost.

„Ale je to nevděk,“ vybuchl Schwert, „nevděk od vlastních lidí. A to mne bolí více než vás.“

„To mne nemýlí, přáteli aktváře, a také nezjinačí, setrvám již na své cestě.“

„A ta je pravá,“ dotvrdil Schwert vřele doprovázeje Ustrnula ke kočáru, připravenému k odjezdu.

V Olomouci Ustrnul Lakomého více nestihl, odejel do Itálie vyhojiti choré plíce.

Jako obchodník tělem i duší uzavřel Ustrnul tuto periodu svého života billancí. Dopadla smutně. Rozvaha jeho řešila záhadu, proč snaha jeho zakotvená přece v pevném, osvědčeném podkladu životních poznatků, proč kombinace zosnované z přaden, jež navíjela zkušenost na cévku života, končily proti všemu nadání nezdarem, proč vzbudily nevoli neb alespoň ne dosti ohlasu?

A jak zachovali se při nedávné volbě přirození druhové jeho, poslanci a důvěrníci, Staročeši? Čech dí, Čech splní, tak dí přísloví. Slíbili mu, že nepostaví mu protikandidáta a nedostáli slovu. Křiklouni!

Hořkost naplnila na okamžik nitro Ustrnulovo, a hrdost i touha odvěty, všecka utajená síla v něm vytryskla. Snížili se skutky svými v jeho očích až do prachu, prohlédal k jejich závistivé malichernosti, v níž kroutili se jako červi. Ha, jen otočit po větru, jako Hans, a mohl by je přišlápnout. Oj, jak by křičeli o smilování, jak třeli by se lichotně o jeho nohy! Duše otrocké!

Ale Ustrnul bojoval proti tomuto návalu subjektivnosti, krotil svůj hněv, až vyšinul se k obezřelé objektivnosti. Sleduje retrospektivně konání své, viděl, že tříštil se do několika objektů najednou, opomenul držeti se jednoho podstatného pevně a nepovolně, a hlavně, že nedovedl idey své přizpůsobit okamžiku, náladě časové, že pospíchal před svou dobou a druzí mu prostě nestačili. Vina byla tedy také na něm. Národ jeho byl mlád, opozdílý v civilisaci. Zda nechtěl on jako přeučení vychovatelé vštípit mládeži zkušenosti a názory starce? Marné námahy, jen z vlastních škod a ran prýští moudrost, a všeho toho neměl býti lid jeho ušetřen. Bylo v tom něco nepochopitelného, ale byl to zákon, a Ustrnul klonil hlavu v resignaci. Vlastní jeho moudrost vyvrcholila v otázce: Miluji? Nenávidím? Polovičatost nepěstil, buď oddával se celý, neb odvracel se na dobro. A čím starší byl, tím bylo více těch, které miloval, a méně těch, jež nenáviděl.

A konec konců pocítil jakousi úlevu, jako by sňato bylo s beder jeho břímě, vyčerpávající jeho síly. Konečně bude moci věnovati se cele a výhradně rodině, svému obchodu, vlastnímu prospěchu!

(Pokračování.)

Japonská literatura.

Dle francouzského In. Arnošt Bláha.

(Pokračování.)

Mechanismus verše japonského jest až do krajnosti jednoduchý. Vůči verši čínskému není tu rýmu, což asi plyne z přirozené povahy slabiky japonské. Poněvadž každá slabika se končí samohláskou, a poněvadž samohlásek jest pouze pět (a, e, i, o, u), nebylo by tu možno leč pět rýmů, a ustanovičné jich opakování bylo by jistě nesnesitelně monotonní.

V básnické řeči japonské všechny samohlásky mají tutéž délku, takže kvantita, tak jak ji nalézáme v poesii řecké a římské, jest tu něčím neznámým. Není tu také pravidelného střídání slabik přízvukných a nepřízvukných, jako v moderní evropské poesii, neboť japonština nedává na jednu část slova více důrazu než na druhou.

Krátce, co poesii japonskou liší od prósy, jest pouze střídání vět pětislabičných s větami sedmislabičnými. Jest to vskutku jakýsi druh vers blanc.

Nejlepší z metrických forem utvořených dle tohoto principu jest známa pode jménem tanka, čili „krátká báseň“. Když se mluví o poesii japonské, jedná se obyčejně o tuto formu veršovou. Tanka záleží z pěti vět či veršů po 5, 7, 5, 7 a 7 slabikách — celkem tedy 31 slabik. Každá z těchto stancí tvoří celou báseň. Tanka jest nejrozšířenější a nejcharakterističtější z různých forem poesie japonské. Nejstarší příklady datují se ze 7. stol. anebo snad i z doby ještě dřívější.

Sláva její byla veliká. A ještě za našich dnů císař na nový rok dává themata, na nichž má se osvědčiti dovednost dvořanů, a stránky časopisů dosvědčují, že tanka dosud těší se nezkrácené oblibě.

Mohlo by se mysliti, že v rámci 31 slabik a při jiném ještě omezení, jemuž podléhá japonský básník, není žádné pozoruhodné dílo možno. A přece tomu není tak. Básníci japonští dovedli využítovati těchto nepatrných prostředků. Jest skutečně podivuhodno, jaké bohatství výrazu, jakou melodičnost veršů a co opravdového citu dovedou uzavřít do tohoto úzkého rámce. Nic nemůže býti dokonalejšího než tyto malé básně. Připomínají nám ony delikátní ciselerské práce zvané netsuké, kde jemná a zručná ruka dovede vytvořiti figury vysoké jeden neb dva palce, aneb ty skizy, při nichž umělec japonský dovede několika obratnými tahy štětcem vyvolati dojem vskutku podivuhodný.

Po tankách nejobyčejnější formou básnictví klassického jest naga-uta, čili „dlouhá báseň“. Naga-uta má totéž střídání vět pětislabičných s dodatečným veršem sedmislabičným na konci, ale liší se od tanky, že, pokud se týče délky, není tu žádného omezujícího pravidla.

Velká část toho, co poesie japonská má nejlepšího, jest psána touto formou. Ale naga-uta nebyla nikdy příliš v oblibě a po periodě

Nara byla skoro úplně zanedbávána, neboť duch národní zřejmě kloní se k formě kratší. Přes své jméno naga-uta není nikterak básní dlouhou. Naga-uty, dosahující délky dvou set veršů, jsou velice řídké, a většina jich obsahuje jen několik tuctů veršů.

Zvláštní rys, kterým se liší poesie japonská od poesie národů západních, jest jakýsi nedostatek schopnosti imaginativní. Verše přeplněné metaforami byly by jim směšnými, ne-li dokonce nepochopitelnými. Ještě více vzdálena jejich duchu jest personifikace vlastností abstraktních. Slova abstraktní jsou poměrně řídká, a básníkovi či malířovi japonskému ani nenapadne, aby znázornili Pravdu, Spravedlnost neb Víru jako roztomilé dívky s vlajícími rouchy, aneb aby učinili z Lásky potutelného klučička s křídly, lukem a šípy. Musy, Gracie, Cnosti, Furie a celá ta řada personifikací, bez nichž by básník západní byl jen stínem sebe sama — to vše nemá nic podobného v literatuře japonské.

Tato zvláštnost ducha japonského se nalézá i u jiných rač nejzazšího Orientu, zvláště u Číňanů. Neomezuje se snad jen na poesii neb na literaturu, nýbrž jest hlubokou charakteristickou známkou celého jejich duševního života a projevuje se v grammatice, která jest velice chudá na zájmena osobní; projevuje se v jejich umění; neboť jako v malířství není žádné školy portrétistické, tak tu není ani sochařství monumentálního, jež by stálo za povšimnutí; projevuje se v líknavém a nedokonalém rozvoji jejich dramatu, v jejich temperamentu náboženském, který jeví význačný sklon k nacionalismu a mlhavé pojmy si tvoří o osobní bytosti, vládoucí všehomírem. Dle jejich ducha věci nejsou tvořeny, nýbrž spíše přicházejí. Ustavičné střídání osudu jest pro ně reálnějším než pevná vůle a přímé úsilí, které zápasí a odporuje.

Nutno jest též krátce zmíniti o některých rhetorických zvláštnostech poesie japonské. Jednou z nich jest makura-kotoba čili „slovo-poduška“, jež se tak nazývá proto, že se klade obyčejně na počátek verše a slouží mu tedy takřka za podušku. Makura-kotoba jest konventionelní epitheton dávaný určitým slovům, cosi podobného, asi jako když Homer nazývá Achilla „lehkonohým“ a Idu „bohatou na vody“. Tato slova jsou zbytky z velice archaické doby jazyka, a ačkoli význam některých z nich jest dnes již dosti pochybný, nepřekáží to nikterak, aby se jich neužívalo dále. Jiná jsou ještě dosti srozumitelná a jasná, jako kohout „domácí opeřenec“, hora Mikasa „zahalená deštěm“, nebe „vždycky pevné“, snění „ranní mlha“. Ale ačkoli makura-kotoba může býti oprávněno, je-li ho v čas a vhodně užito, někteří básníci japonští mají nepěknou zálibu měniti vlastní jejich smysl způsobem, jenž nám jest jistě směšným. „Sít na velryby“ může ku příkladu platiti dobře jako epitheton moře; ale co říci o básníkovi, jenž užívá ho o vnitřním moři Omském, nazvaném nyní jezerem Biujským, kde, jak jest samozřejmo, velryba jest zjevem docela neznámým? „Oděná úponkovitými rostlinami“ možno docela dobře říci o skále, ale zaráží, užije-li někdo tohoto epitheta o provincii Juami prostě z toho důvodu, že Jua značí skálu.

Pokud se týče verše, makura-kotoba jest institucí velice užitečnou. Skládá se obyčejně z 5 slabik, a tak tvoří samo první verš, což zajisté není bez významu, když celá báseň obsahuje pouze 31 slabik. Jest

několik set takovýchto epithet a obsažena jsou ve slovnících, jež tvoří tedy jakýsi gradus ad Parnassum. Jsou velice užitečná v zemi, kde skládání tanky jest po celá století jen pouhým mechanickým cvičením.

Jinou umělostkou básníka japonského jest to, co Chamberlain nazval „mots pivots“. V tomto případě jedno slovo neb jedna část slova jest užita ve dvou smyslech, — v prvním smyslu vztahuje se k předcházejícímu, v druhém k následujícímu. Thackeray ku př. má ve svých „Newcomes“ takové slovo, a sice když mluví o tea-pot (hrnek na čaj) nabízeném Honeymanovi od devotees (zbožných bratří), a nazývá ten hrnek devotea pot. Zde slabika tea hraje současně dvojí úlohu. Předně představuje koncovou slabiku slova devotee, za druhé první slabiku slova tea pot.

Co jest to jiného než hříčka slovní? táže se čtenář dosti právem. Ale nesmí se přece tak docela odsuzovati takovéto slovní hříčky. Neboť nemají za účel vyvolávati smích, nýbrž mají býti ozdobou, a někdy dojem, jímž působí, není docela nic nepříjemný.

V každém však případě „mot pivot“, jest ozdobou pochybeného vkusu, a básníci doby klassické užívají jich velice opatrně. Více jich užívali a někdy způsobem pro nás Evropany dosti zarážejícím, dramatikové doby novější.

Parallelismus jmen a sloves ve dvou verších neb ve dvou větách po sobě jdoucích jest ozdobou v poesii japonské právě tak jako v poesii čínské.

Jak jsme již řekli, století osmé, které zanechalo jen málo památek prosaických bylo zlatým věkem poesie. Verše v té době napsané nebyly dosud překonány. Čekali bychom u národa, jenž sotva vyšel ze stavu barbarského, poesii drsnou a neuhlazenou; avšak poesie této doby jest elegantní, prodchnutá delikátním citem, ušlechtilá, a prozrazuje dokonalou zručnost v ovládnutí pokladu slovního a pozorné poslouchání určitých pravidel skladby.

Poesie této doby a doby následující byla psána malou částí národa japonského a pro malou část národa japonského. Autoři, z nichž mnoho jest žen, byli členy dvoru císařského, aneb funkcionáři, sídlící dočasně v provinciích, ale považující hlavní město svůj domov. Nenalézáme žádné stopy poesie lidové. S druhé strany schopnost psáti veršem byla obecnou ve třídách vyšších. Skoro každý muž neb žena dobré výchovy mohl při příležitosti napsati tanku. Nebylo význačných spisovatelů, a nebylo zvykem uveřejňovati zvláště básně jednotlivých autorů. Po určitých přestávkách časových vycházela vyzvání od císaře sebrati takovou sbírku, a tak byly v jedné sbírce spojeny nejlepší básně periody předcházející. Jestliže dvacet neb třicet tank bylo v jedné sbírce takové od jednoho básníka, muže neb ženy, stačilo to, aby mu to získalo významné postavení mezi ostatními spolupracovníky a přispěvateli.

Poesie periody Nara zachována jest v jedné takové anthologii zvané Manyociu, čili „Sbírka deseti tisíc listů“. Dle tradice pochází z počátku 9. stol. Té doby byla sebrána. Básně pak, jež obsahuje, náležejí hlavně poslední polovici stol. 7. a první polovici 8. stol. naší

éry a uzavírají periodu asi 130 let. V této sbírce jest přes 4000 básní — a jsou to hlavně tanky. Z autorů nejznamenitější jsou Hitomaro a Akahito. Následující elegie na dvorní dámu pochází od Hitomara:

Na jejích lících byly odstíny podzimních lesů.
 Působné byly její tvary jako štíhlý bambus.
 Neznámé byly pro nás její myšlenky o budoucnosti.
 Čekali jsme pro ni život dlouhý jako lano,
 a ne prchavý jako rosa, která z rána padá
 a mizí před večerem,
 aneb jako mlha, která stoupá večer,
 a kterou rozptyluje jítro.
 I my, kteří jsme ji znali jen z doslechu,
 my, kteří plaše jen ji zahlédli,
 naplnění jsme hlubokou lítostí.
 Jaká musí tedy býti bolest
 jejího mladého manžela,
 který sdílel s ní lůžko,
 máje její bílé ruce za podušky.
 Bezútěšné musí býti jeho myšlenky, když jde spat,
 zoufalé jsou asi jeho touhy.
 Ah! ano, ona, která nám unikla
 osudem tak předčasným,
 podobala se v pravdě rosám ranním
 neb mlhám večerním.

Většina naga-ut, kterých jest též velké množství ve sbírce uvedené, zakončena bývá malou básní o 31 slabikách, nazvanou hanka, v níž opakuje se hlavní idea básně předcházející, aneb se v ní využítují zbytky myšlenek a obrazů, jež nebylo možno vřaditi do básně hlavní. Některé naga-uty mají dokonce i více hank.

V tankách jest jaro sujetem nejoblíbenějším. Následující tanky jsou od různých básníků:

Na květy švestkové
 hustě padá sníh;
 chtěl jsem ho sebrati,
 abych ti ho ukázal,
 ale roztál v mých rukou.

Květy švestkové
 byly již opadalé,
 ale přece
 bílý sníh
 padl těžce na zahradu.

Na kopcích
 sníh ještě leží,
 ale vrby,
 kde bystřiny se stékají,
 jsou plny poupat.

Ty, ó, vrbo,
 kterou vidím každého rána,
 pospěš si, ať jsi hustým keřem,
 aby tě mohl slavík *) navštívit a zpívati.

*) Pták, jež nutno v tomto překladě nazvati slavíkem, není týž jako náš slavík, ale jest to druh příbuzný, Uguisu či Cettia cantans. Jest do jisté míry

Čas kvetoucích třešní
dosud neminul,
nyní však květy měly by padati,
pokud láska těch, kdož se na ně dívají,
jest na svém nejvyšším stupni.

Padej tiše,
dešti jarní,
a nesetřes
květů třešňových,
dokud jsem jich neuzřel.

Když jsem vyšel
do polí,
kde mlha stoupala,
slavík zazpíval;
jaro, zdá se, přišlo!

Touhou lásky
trpěl jsem až do noci,
ale zítřejší dlouhý jarní den,
se stoupajícími mlhami,
jak ten přežiju?

Nebudu již sázeti pro tebe
velké stromy,
kukačko!*)
Ty přicházíš, a svým zvukným křikem
zvyšuješ planoucí touhy.

Dnes ráno za svítání
slyšela jsem křik kukačky.
Slyšel jsi ji, pane můj,
či jsi ještě spal?

Jest ráno.
Nemohu spáti, protože myslím na tu, kterou miluji.
Kdy už bude konec
s tou kukačkou,
která nepřestává zpívat?

Kdyby jen ruka tvoje
na mojí spočinula!
Co záleželo by na tom, že slova lidí
byla by tak hojná jako trávy
na lukách v létě!

Poněvadž jsme takovými,
že, jestliže se narodíme,

podoben slavíku našich krajín, jest právě tak velký, barvy všude šedé. Když zpívá, hledá nejhustší stín keře, což Japonci nápodobí, zakrývajíce klec jeho papírem, aby tak způsobili umělé temno. Repertoír jeho není tak bohatý jako našeho slavíka, ale žádný pták ho nepředčí sladkostí zpěvu. Jeho krátké a melodické zpěvy jsou dosti přesným symbolem národní poesie.

*) Japonci s kukačkou spojují představy docela jiné než my. Oni slyší v jejím křiku touhy neuspokojené lásky. Ovšem není to též týž pták jako naše kukačka, avšak druh příbuzný; i křik jeho je poněkud jiný; jméno japonské jest: Hototogisu — jméno to onomapoěické.

musíme jednoho dne umřít,
tedy pokud tento život trvá,
užívejme rozkoše.

K čemu bych přirovnal
tento život, který žijeme?
Jest jako loď,
která, z rána, se vzdaluje pomocí vesel
a nenechává žádné stopy za sebou.*)"

Chtěl bych jít do nějaké krajiny,
kde není kukaček,
jsem tak melancholický,
když slyším
jejich zpěv!

Připouštím,
že jsem vám protivný,
ale na kvetoucí strom pomerančový,
který roste vedle mého domku,
se opravdu nepřijdete podívat?

Jest to šestý měsíc,
slunce září,
tak že země jest celá rozpukána;
a přece, kterak můj rukáv by mohl oschnouti,**)
když bych tě nikdy nepotkal?

Do jarních polí
trhat fialky
jsem na zdařbůh vyšel.
Jejich půvab mne tak zaujal,
že jsem zůstal až do rána.***)

(Akahito.)

Nebe jest moře,
kde zdvihají se vlny mraků;
a měsíc jest loďka;
k hájům hvězd
přibližuje se vesly.

Oh, kdyby bílé vlny v dálce
na moři Isejském
byly květy!
Což bych jich natrhal
a přinesl je jako dar své lásce.

(Princ Aki.)

Ačkoli Nihonghi, jsouc psáno jazykem čínským, sem nenáleží, zaujímá přece místo pozoruhodné mezi knihami napsanými v Japonsku, takže zasluhuje aspoň krátké zmínky. Dokončeno bylo r. 720. Jest to sbírka mythů, legend, poesie a historie Japonska od prvních dob až

*) Duch této básně jest buddhistický. Pomíjejičnost života jest stálým refrainem literatury japonské.

**) Oschnouti zvlhlý od slz.

***) Tato metafora se musí asi vykládati jako návštěva u milenky.

do r. 697. Jest to dílo zajímavé zvláště pro anthropology. Spisovatelé se spokojili tím, že události zaznamenali chronologicky, z měsíce na měsíc, ze dne na den, nepokoušejíce se je logicky spojití a přemýšletí o příčinách.

Pozornost, která byla věnována čínštině, měla přece něco dobrého v sobě. Neboť obsáhla veškerý zájem mužů, ponechávajíc pěstění národní literatury po většině ženám, a přispěla k tomu, že seznámila Japonce s dokonalejšími vzory slohu, než byly vzory, které mohli nalézt ve své vlastní zemi.

(Pokračování.)

Z básní Edwina Markhama.

Z angl. přeložil Ant. Klášterský.

(Dokončení.)

„COKOLI . . .“

(„INASMUCH“.)

Zlá slétla bouř na Moskvy výš a val,
zlé sutky vítr noční šikmo hnal,
jak mručících tlam sta když skočí z tmy,
by zaryly ti v tváře zuby, kly;
led rampouchů již se střech visel všech.

I kámen hradeb chvěl se v bolestech,
kde na stráži stál Ivan, severní
věž Kremlu střeha, která k výši ční.
Však, hle, půl nahý žebrák, třesa se,
kol vrávoral, kles', mrz' v tom nečase,
jak bídy kupa shroutil se tu v mžik,
a z kupy vydral ztrhaný se vzkřik.

Tu napřímil se strážce na ten hlas,
bol něžný projel srdcem jeho v ráz,
na otce vzpomněl mrtvého, jenž kmet,
sám leží shrben v půdě, jež jak led.
A již vykřikl s místa, kde měl stráž:
„Baťuško, zde, víc potřebí ho máš.“
Svůj vlněný plášť svlék', lít', co měl sil,
a žebráka veň teple zabalil.

Té noci hustě počal padat sníh,
 a dobrý strážce zmrzl v závějích,
 však probudiv se v Lepším Kraji kdes,
 jenž za oblaky leží podnebes,
 zřel Pán, jenž přišel uvítat jej zvlášť,
 na sobě nese jeho těžký plášť,
 ten huňatý, ten těžký nese šat,
 ježž u zdi Moskvy dal, než ve hrob pad.

A Ivan, starou vzrušen pamětí,
 jat divem, hlasně počal křičeti:
 „A kde, ó, Pane, plášť můj našel's jen,
 jenž slávy Tvé je tolik nehoden?“
 Tu řekl Pán, v svém hledu světla moc:
 „Ten plášť, můj synu, dal's mi slední noc.“

ANDĚL PÁNĚ.

(THE ANGELUS.)

K OBRAZU MILLETOVU.

Zvon klekání se s rudých oblak schvěl,
 v něm žehná zemi anděl Gabriel.
 Ten plynň, trojí, nepamětný ráz
 za mroucím sluncem jde, od pásma v pás —
 a chvěje se a krouží v srdci mžik,
 kde tmy jen příchod, chvíl kde světlych znik.
 Od země k zemi, světa na konec
 se vzdušně vlní, zvuků růženec,
 své stříbro hází v Palestýny klín,
 mžik žije zas na svazích Apennin,
 mdlý refrén letí ve Francie luh,
 do zvonů Španěl sladký vnáší ruch,
 Manhattanu se dotkne jen, hřmí dál,
 by v San Franciscu v mrukot jemný tál.

Však snivě jde ta chvíle večerní,
 kde kupy sena v červáncích se rdí,
 ty kupy šedé, jež znal Homer již,
 těch vonných kup, jež Abel stavěl, výš.
 Na vzdušný hlas muž ustál se ženou
 od práce, jež modlitbou vtělenou;
 tak v pokoře jak stromy sklonění,
 jak ječný klas při vánku šumění,
 tak plni víry jak vždy svěží zem,
 jež chléb nám dává radostí i snem,
 tak trpělivi jako tesy skal,

jež tiché, co vrch na místo je vzal,
se Zemí v shodě, s vším, co klidno tu,
co život má jen v stínu, šepotu,
se Zemí v shodě, s všemi, jimž je žít
jen v práci pro jiné a odpustit.

Jim večerního ticha táhne dech
přes duši jak stín trávy po stvolech;
teď svátost práce dokončili tu,
svou práci polní, živou modlitbu!
A bohatší jich oběť, veškera
než velekněží, králů nádhera,
neb dobrý čin vždy oběť — modlitbou
je, odpověď jež v sobě nese svou.
Ba, ti, jichž krok jde s dobrým poselstvím,
jsou druzi Boha, Michael plá jim,
dne dokončená každá úloha
jen lepší cestu dláždí pro Boha,
kdo v lásce, práci živi přes křivd dluh,
dlaň Boha drží, pevný tvoří kruh,
ti základ kladou, balvan na balvan,
by boží trůn byl věčný zbudován.

A Boha těší víc ten lidský zvyk,
než učenost knih, jež psal poustevník,
ta družná vlídnost lidská sladčí Mu,
než nejzvučnější harfy Serafů,
víc kadidlo než v domě modliteb
je dobrá brázda, zatlučený hřeb,
víc nežli Allelujah kůrů všech
neb klanění, kde oltářů plá žeh,
chléb dobře zhnětený a čistá síň
a láska, žádnou jež necení práci míň.

VŠELIDSKÁ KRČMA.

(ALL-MEN'S INN.)

Nad Smrt krčmářky lepší nemá svět,
jí nedáno se starat o účet.

Ta neodmítá hosty: madame, sir,
zde pro vše chodce postel na večír.

Vás, králi, zřít — vás clowne, budu čest
mít v slední krčmě té, až vyjdem z měst.

MUSA PRÁCE.

(THE MUSE OF LABOR.)

A viděl jsem nové nebe a novou zemi.
Sv. Jan.

Jdu, heroové, ve svět křivd a běd,
já národům přináším naděj zas;
v mé písni první vřelý chvil se vzlet,
a prvním svitem jitra plá můj vlas.

Na věků řad mé oko z věže zří;
jsem Bratrského Státu Musou, sok
mé nezadrží žádný vítězství,
můj zpěv je Volnost, Osud je můj krok.

Jdou pracovníci, v srdci trud a strast,
div krásy všech tu tvoří po zemích,
leč jaký zisk? nemají ani část
ni díl z té slávy, vzešlé z rukou jich.

Já s Alkyonu sestoupila níž,
já Radosti a Práce musou jsem,
přicházím zlomit řetěz hanby již,
jejž sobství perlík pro vši kuje zem.

Já sestoupila s úkrytu jsem, dát
řeč němým rtům, krok mrtvý pohnat jdu,
já v tváři vichr bitev cítím vát,
já v srdci svém zpěv slyším národů.

Po boku Krista srážela má pěst
kramáře s chlebem Jeho na zemi;
já tajemství a losů tknu se hvězd,
by živých mrtvol trásly říšemi.

Mou korunou na skrání Krista květ,
já vážím slunce, všemu jméno dám,
posílit bohy s Věčna skláním let
a jejich duše vyrvat potupám.

Přicházím přemoc' křivd odvěkých zjev
a národů ples vzbudit, kde jen rmut,
já Nezištnou jsem Služkou, já jsem Zpěv,
jsem Nadějí, jež lidskou živí hruď.

Já v temnotách jsem světa Viděním,
a kamkol kráčím, krásy vzplane vděk

a pozvednu-ti troubu ke rtům svým,
zas rodům sešlým vstává mladý věk.

Jsem Náboženstvím, chrám, jejž stavím, tkví
na vášní spjatém, svatém na mase;
mnou naplní se stará proroctví,
a ve mně symbol skutkem stává se.

Já tím jsem, který dělá Lidu chléb,
mně malá denní břemena je nést,
leč v Mystériu Písně šírou step
já nebes šlapu, stihám cesty hvězd.

—

ROZSÉVAČ.

(THE SOWER.)

K OBRAZU MILLETOVU.

Již záhy cvrček, jenž skryt pod balvan,
noc počne tišit; vůni vznese van
od polí vzhůru v mroucí modře dál —
ten starý dech brázd, jejž už Eden znal.
Již záhy v šeré výši uslyšíš
šum ptáka, jenž se vrací v hnízda tiš.

Kdo přichází to srázem hnědých hrud,
jenž v šef a v naděj smutnou zahrnut,
kdo, heroa krok, jde to v rytmu vln,
že každý pohyb těla zpěvu pln?
Bol půdy v něm a země síla zas
tu každou brázdou skrýti v květů jas.

To odhozený kámen, a přec on
sám metropolis drží jen i trón,
jen z jeho práce jejich nádher třpyt,
jich skvělý přepych a jich měkký klid!
Ta zdraná dlaň běl rukou chrání jen,
jež nepracují nikdy v noc ni den,
on nezná nic než hrudy polních ploch,
by korridory panský krok znít moh.

Ten pracovník za jiné trpící
běl něžnou dal mé paní na líci,
on, lenochů co zevlujících pluk
své blázny tropí si a hřmot a hluk,
jim dává lůžko, pro nahotu šat,
a almužnou svou tiší jejich hlad.

Ne jeho je ten sypké půdy pruh,
 neb pohybem tak vznešeným jak bůh,
 tím pohybem, v němž otázka i kyn,
 chléb národů všech hází do končin,
 a ve vášnivém pohybu tom zář
 a oheň vzdoru letí v králů tvář.

To země-bůh dnů našich pozdních jest,
 jenž v slavném plesu k výši jde svých cest,
 bůh silný, v chvíli, jež má věnčit jej,
 jenž srazí ve prach Šedou Privilej;
 to neodvratný dusot kročeje,
 jenž Tradicí i Hlupstvím zachvěje,
 to Vůle Světa, jenž se v cíl svůj zved,
 to nepřekonatelné Duše vzlet,
 to Lidovláda, jež jde tak, že chví
 se říše pýchy své po kámen poslední!

MÁ PÍSEŇ ZNIKÁ.

(THESE SONGS WILL PERISH.)

Má píseň zniká jako vzdušný zjev,
 neb pěvci, písně navždy znikají,
 leč hvězdná Pravda (písní, pěvců výš)
 dál řtí se. Ze zdálí vidí zář
 již na vrcholku. Volá na lidi,
 by stavěli stát plesný Bratrství,
 tak volá světa všeho troskami,
 Karnakem, Babylonu ssutinou
 a volá mžik i mroucím zpěvem tím.

Krok perutný jak mládí nesmrtné,
 jde staletí zas nová pozdravit
 a letíc, urve lidský rákos kýs,
 naň strašnou píseň svojí zatroubí
 a hřmí a tryskne dál. To dosti je,
 když polnicí na jejích rtech být smím
 a po lidstvu roznášet její dech.

si i temných jeho očí, i hezkého nosu s krásnými obloučky nozder, i sytě červených rtů a, dotýkajíc se lorgnettem čela, s úsměvem o čemsi přemýšlela. Uvědomila si v této chvíli příjemné naladění své i jakousi radost z této nové známosti. Těšilo ji, že je jí Vilém milý a že tak nadšeně blouzní. Soudila, že je nevinný, nezkušený mladík, a řekla mu, že se jí zdá, aby ho pohladila. Poznámkou tou jakoby omlouvala jeho blouznění i sebe, že naslouchala takovým řečem, a jakoby se přesvědčovala, že se správně chovala. „Bože, odkud ho znám, odkud?“ stále si vzpomínala, ale nedovedla nalézt pravdy. Snad ho zahlédla na Národní Besedě, a snad byly to pouhé nevyjasněné vzpomínky na portréty Byronovců.

„Všiml jste si na Národní Besedě mých šatů?“ otázala se jasným hlasem, vzpomenuvši si na svůj zjev toho večera. Uviděla se tak určitě a tak se zdála sama sobě luznou, že se musila o tom zmínit.

„Ano, dokonale, milostpaní! Toileta vaše byla originelní a nádherná, jistě nejlepší. Však jsem četl i referáty!“

„Tak? Bylo někde něco?“

„Všude. Nepovšimla jste si?“

„Ne, úmyslně jsem referátů nečetla, abych snad nenalezla nějaké zlé poznámky. Dámská závist má všude přístup.“

„Škoda, byla byste měla radost.“

„Možná. — Které pražské rodiny navštěvujete?“

Vilém vyjmenoval několik známých rodin. Paní Pechanová naslouchala bedlivě, počítajíc lorgnettem na prstech levé ruky. Na tváři její svítilo jemné podráždění, jaké bylo na ní patrné vždy, když se o těchto rodinách mluvilo. Zнала je všechny, ale se všemi byla v nepřátelství, v jakémisi domnělém nepřátelství, které nemělo kořenů mimo vlastní citlivost a které jen vnějšími vlastnostmi bylo udržováno. Namluvila si hned s počátku svého manželství, že ji pražské kruhy nerady přijmou, poněvadž byla chudou, a skutečně, kam přišla, všude toto nepřátelství viděla. Marně jí Pechan vymlouval tyto domněnky. Všecka rozechvěna po každé podobné návštěvě doma plakala. Zármutek její byl podivně prudký a, jak se zdálo, velice silný. Osudnou byla zde její vlastní hrdost. Bez ní by jí bylo nenapadlo starati se o to, jak bude přijata. Tím, že tato obava vznikla, tvořil se i další řetěz nepříjemností. Viděla v každé obřadnosti chlad i nelásku i závist a počala se naproti veřejnosti uzavírat. Byla příliš důvěřivá i vážná, a měla o bohatých měšťácích daleko lepší obraz, než jakými skutečně byli. Nevěděla, že žijí z pomluv, že se starají o každého, že svou všetečností, aby se nenudili, pronásledují každého zajímavého člověka, a že měla viděti v jejich zájmu spíše svůj význam, svou povýšenost, která je dráždila, než pouhou jejich slabost. Byla přesvědčena, že příčinou nepřátelství k ní je pouhá závist a vznikala v ní sladká touha tuto závist štvát a pokořovati. Činila to nádhernými toiletami i vlastní krásou, ukazujíc se všude ve veřejnosti. Stala se brzy známou osobností, v dámských kruzích zle pomlouvanou. Nyní uvažovala o zařízení salonu. Zprávy Vilémovy nápadně ji rozčilily. Když jí sdělil, že chodívá i k Holubovům, zařala rty a ňadra se jí pozvedla zřejmým pohnutím.

„A zastal jste se mne, když mne pomlouvali?“ otázala se živě, všecka zardělá ovivajíc se vějířem.

„Neslyšel jsem nic, co byste nemohla i vy slyšet,“ odvětil.

„Vím, vím, nechcete mi způsobiti bolest. Ostatně, vím všechno bez vyptávání.“

„Věřte mi, nic zlého jsem neslyšel!“

Paní Pechanová se zasmála.

„Dobře, dobře! — Nu a přijdete taky k nám, pozvu-li vás?“

Vilém políbil jí ruku tak něžně a domluvně, že si toho povšimla. Měkké rty jeho stále cítila na svých prstech.

„Dovolíte-li, milostpaní —“ řekl tiše.

„Ano, prosím. Mám již malou společnost přátel. Taky několik milých děvčátek, aby se mladí muži jako vy nenudili.“

„U vás se jistě nikdo nenudí!“

„Nevím, . . . možná . . . aspoň se zdá, že je vždy veselo!“

Paní Jelínková, bavíc se s Janovským o povaze Spažinského paní majorky i o tom, zda ji paní Bittnerová správně hrála, pozorovala tajně živou rozmluvu Vilémovu se svou přítelkyní. Byla ráda, a bylo jí jaksi příjemněji, jakoby větřík rozvál poslední mráčky tisnivých dojmů z vy-zrazení její lásky.

Přišlo druhé číslo programu. Synovec Jonáškův, mladík sotva dvanáctiletý, s velikou, vzadu vyboulenou hlavou, s tváří dětskou a neintelligentní, hrál na housle tři nejasné skladby strýcovy. Stál zpřímá a hrál dosti pěkně. Paní Pechanová upozorňovala Viléma na jeho hlavu, na tenký, vzhůru obrácený nos i na široká, velikými zuby přeplněná ústa, a divila se vřelému jeho citu.

„Budoucnost však mu neprorokuju,“ řekla, přikládajíc lorgnette k očím, „znám již tyto hochy velmi dobře. Všechn ten předčasný talent je pouhá choroba.“

„Bývá to tak,“ přisvědčil Vilém.

„Jak se vám líbí paní Holubová?“ otázala se, přiklonivši se k němu, když mladý houslista skončil a několikráte se poděkoval nadšenému, primitivnímu obecenstvu, v němž se stůl jejich vyjímal jako růže mezi travami bez květu.

„Má dobré srdce,“ odpověděl Vilém s pozorností, aby neřekl pranic, co by mu uškodilo v očích paní Pechanové, která, jak se domníval, zkoumala, pokud mu možno se strany dam důvěřovati, není-li mluвка a nežvatlá-li příliš o těch, k nimž chodívá.

„Je k hostům roztomilá?“ tázala se dále, aniž měla úmysly, z kterých ji Vilém podezříval. Otázky její směřovaly zcela jinam. Byla to spíše žárlivost; paní Holubová se jí velice líbila a chtěla slyšet, jakou roli hraje mezi svými hostmi.

„Velice,“ odvětil, „laskavá a přívětivá. Nemiluje klepů a dovede býti i moudrou. Často již svou umírněností zamezila spory mezi svými známými. Podivuhodné je též její umění ve vyhovování svému muži, v pozornostech, jimiž jej zahrnuje!“

„Tak?“ podivila se. „Nikdy bych tak o ní nesoudila!“ Chvála, jakou Vilém o paní Holubové pronášel, netěšila ji, ba dráždila ji, ale

Vilém dobře věděl, proč tak mluví. Nešlo mu o to, aby vybudoval v duši paní Pechanové příjemný obraz této bohaté dámy, ale aby počal budovati v ní svůj obraz.

„Slyšela jsem o ní zcela jiné zprávy,“ řekla paní Pechanová.

Vilém se rychle uchopil této vhodné poznámky.

„Oh ano,“ pravil s úsměvem, „známe ty řeči ješitných pánů, kteří se rozčilují proto, že je chladnou k jejich vyznávání! Nenávidím tyto mizery, kteří se chlubí svými úspěchy a dámu jen kompromitují! Jsou takoví muži, a varuji i vás, milostpaní, před takovými darebáky! Vymýšlejí si největší ohavnosti a mluví o tom nestydatě na všech stranách!“

Paní Pechanová povšimla si, že se Vilém zarděl, jak horlivě odsuzoval ješitné muže. Souhlasila s ním, ale nechápala jasně, o čem mluvil, neboť zkušenosti její nebyly dosud tak obsáhlé. Po chvíli vstala a sama navštívila Miladu. Představila se paní Řetovské a tak se k nim vlídně chovala, jakoby byly starými známými, a jakoby je obě z celého srdce milovala. Promluvila i s Bláhou několik vlídných slov, pozorujíc jeho hezkou, milou tvář, a neustále prokazovala jemné pozornosti Miladě, kteráž byla rozradostněna.

Paní Jelínková upozorňovala Viléma, který se za paní Pechanovou díval, aby si povšiml linií jejího krásného těla, jak prý je pyšně vznesena, jaká nádherná je její hlava a jak ušlechtilé jsou pohyby jejích rukou. Vilém však byl poněkud rozmrzen; soudil, že šla úmyslně k jejich stolu, aby se seznámila s Bláhou a s Jindřichem. Brzy však viděl, že s Bláhou sotva promluvila a s Jindřichem že se jen představili, kdežto s matkou a Miladou že se vesele bavila. Vysvětlil si pak chování její zcela jinak, soudil, že se jí zalíbil a že se chce sblížit s celou rodinou, aby příští styk jeho s ní nebyl nápadným.

Když se vracela, paní Jelínková šla jí naproti. Vzaly se za ruce a odebraly se na chodbu, kde se procházelo několik děvčat. Stanuly u velikého zrcadla. Obě byly radostně vzrušeny. Růžové, krajkami jemně zkypané šaty paní Pechanové nádherně vyplnily polovinu zrcadla.

„Jak se vám líbí pan Řetovský?“ otázala se jí Karla skoro všetečně.

„Velice,“ odpověděla paní Pechanová živě.

„Je milý a přítulný. Zdá se, že mnoho žil!“

„Že mnoho žil?“ podivila se paní Pechanová, a v té chvíli dodala, jakoby se chtěla zasmáti pošetilemu pozorování své přítelkyně: „Naopak, je velice nezkušený!“

„Ó, ne, je neobyčejně zkušený! Což jste si nevšimla všeho jeho chování a všeho mluvení, jak bylo všecko účelné?“

„Ne, je zcela hodný!“ důrazně a skoro jako zlostně řekla paní Pechanová.

„Uvidíme! Třeba mluvil jen s vámi, pravím vám, že pozoroval i mne! Chtěla bych jej pobláznit!“

Tato poznámka paní Pechanovou neobyčejně rozčilila.

„Jste lehkomyšlná!“ řekla ostře.

„Ano, jsem! Velice lehkomyšlná!“

„Jak můžete přijít na takovou myšlenku? Což nejste šťastna v té lásce, o níž jste mi povídala? Co znamenaly tedy všechny ty slzy a to blouznění o náhradě za netečnost mužovu?“

„Cítila jsem vše tak, jak jsem mluvila! Ale můžete přehlédnouti neobyčejnou krásu tváře Řetovského? Viděla jste kdy milejšího muže? Je příjemný a důvěrný . . . nelhu, řeknu-li, že jsem všecka okouzlena!“

„Jste strašná!“ rozhodně a nevrle odpověděla paní Pechanová. „Takové myšlenky nesmíte mít. Jsem přesvědčena, že jen žertujete, neboť jinak bych nemohla s vámi mluvit! Ano! Velice jsem se trápila již tím, co jste mi zjevila, a mnoho jsem přemýšlela o tom! Přiznám se vám, že jsem vás odsuzovala!“

Paní Jelínková, jejíž oči těkaly po chodbě, jakoby se bály příchodu nepříjemného člověka, zalekla se poněkud chladného tonu jejího a snažila se smíchem proměnit náladu. Ale dlouho se jí to nedařilo. Paní Pechanová rozmrzela se teprv nyní, jakoby byla pochopila, že mluvily o příliš vážné věci. Nemohla si nijak vysvětliti lehkomyšlný tón své přítelkyně, která jakoby se byla úplně změnila. Nebylo jí však jasno, proč se sama rozčiluje, měla jen pocit a snad i tísnivou obavu, že si jaksí zadala, nebo že aspoň tak jednala, že si paní Jelínková dovolila tento způsob hovoru. Chtěla si rychle připomenouti, co se dělo, jak mluvili, jak se Vilém choval, ale měla myšlenky zcela rozptýlené.

„Pojďme, aby se nám páni nerozběhli!“ řekla Karla lehkým tónem, vzavši paní Pechanovou vlídně za ruku.

„Chtěla jsem se zde osvěžit, ale dopadlo to jinak. Rozmrzela jsem se.“

„No, zasmějte se, a bude dobře. Bylo to jen žertování!“ řekla paní Jelínková, nahlížeje dveřmi do dvorany. „Slečna Řetovská se dívá k našemu stolu. Ten hezký mladík vedle ní se taky obrací; povídají si o nás.“

„Zalíbila se mi, je příjemná.“

„Jsou to dvě hezké děti!“

„Pozvala jsem je k sobě.“

„Pozorovala jsem. Pan Řetovský se mi zalíbil rázem!“

„Pojďme!“ řekla paní Pechanová rozmrzele a vstoupila do dvorany. Paní Jelínková ji následovala.

Na tváři této dámy bylo nyní patrné, že je všecka zaujata určitou snahou a že je daleko pobouřenější, než škádlivými poznámkami prozrazovala. Povaha její byla velice vznětlivá a od čtvrtka, kdy ji přítelkyně překvapila, celé nitro její byla stálá bouře. Zpovědi a pláčem se tehda neuklidnila. Cítila se jistou jen pro krátký čas, ale nikoli pro vždy. Vědomí, že je vyzrazena, že je jeden člověk, který vše dobře zná, velice ji lekalo. Nemajíc bezpečí, znepokojila se znova. Všecko jakoby její duši lomcovalo, aby něco rozhodného učinila. Slib přítelkyně ji nedostačoval, nedůvěřovala jí dále. Ze všeho toho uděšení vzrostla v ní jediná touha: strhnouti paní Pechanovou do stejného hříchu. Jen tak, cítila, unikne nebezpečí, a jen tak bude opět klidnou. Čím více se myšlenkou svou obírala, tím se jí více líbila. Dnešní setkání s Řetovským jakoby jí bylo přišlo vhod a jakoby náhoda sama pomáhala.

Stopovala jej i ji s těmito myšlenkami. Byla jista, že pranic svými poznámkami nezkazila, že se oba pěkně baví a že přítelkyně zapomíná rychle na své rozmrzení. Vilém svým živým hovorem, svým lichocením i svým pronikáním ženských slabostí opět ji zaujal. Potěšena a skoro šťastna bavila se s ním, jakoby se nestřežila. To, co před chvílí odsuzovala, pro co se rozčilovala, teď ráda z jeho úst slyšela. Paní Jelínková mluvila s Janovským jen na oko, stopujíc vše, co se vedle děje. Chvěla se radostí, že Hana, tento bujný plavý kůň, se dává tak snadno lapiti a skrotiti, a vášnivá nedočkavost zářila jí z černých očí. Odpovídala Janovskému roztržitě, tak že si nedovedl vysvětliti tuto její nepozornost a umlkal. Tvář jí tak planula, že se až obávala vyzrazení své radosti, a že ztrácela klid. Obracela se na židli, pohrávala si vějířem, prohlížela strop, tiskla si krátce tepnami se chvějící skráně a konečně povstala a rychle odešla na chladnou chodbu, aby se vzpamatovala. Měla týž pocit vzrušenosti a vášně jako lovec, který uviděl zvěř na dostřel a pozvedl pušku. Silná rozkoš i opojení bušily jejími žilami. Jala se prudce přecházeti chodbou.

Doktor Janovský, pomaten jejím počínáním, přiběhl za ní. Vida ji napřimenou, čile přecházející, s tvářící rozpálenou a očima vznícenýma, zašeptal k ní:

„Jste báječně krásná!“

Svit, jaký nikdy neviděl u ní, zableskl jejíma očima.

„Neměl jste sem jít!“ řekla krátce.

„Zlobíte mne!“

„Proč? Co vás napadá?“

„Jste všechna panem Řetovským zaujata! Myslíte, že vám nerozumím? Nevěděla jste ani, co mluvím! Pomátla jste se!“

Zasmála se hlasitě.

„A co paní Pechanová?“ otázala se tiše, usmívajíc se.

„Zdá se, že taky!“

Ze dvorany, kde nastalo ticho, bylo sem slyšeti droboučké cvrnčení dvou citer. Hrál Jonášek s bíle oděnou starší slečnou.

„Musíme tu již zůstat,“ řekla paní Jelínková, nahlížeje vzorkem na skleněných dveřích do dvorany. Snažila se uviděti Viléma s Hanou, ale nadarmo. U dveří stál silný pán, který zacláněl.

Po skončeném duettu vrátili se ke stolu. Paní Pechanová obrátila se opět k Vilémovi, aby naslouchala pěknému jeho vypravování, které prve nedokončil. Bylo jí příjemno, a nestarala se ani o obecnost, ani o muže, ani o přítelkyni. Koncert skončil o půl jedenácté Elegií Jonáškovou.

O jedenácté hodině opustili Pechanovi Žofín. Vilém s Miladou a manželé Jelínkovi doprovodili je až ke garderobě. Bláha s Houškou chodili po chodbě, vypravujíce si něžně o Miladě, jež k nim právě z garderoby chvátala. Jindřich stanul a díval se na ni se zalíbením. Napadlo jej porovnat ji v duchu s přilétajícím jarem.

Vilém kráčel rychlým krokem s paní Jelínkovou do dvorany. Oba byli rozveseleni. Zůstali zde všichni ještě hodinu.

XXI.

Jindřich Houška ku podivu rychle a lehce se sblížil s Bláhou, setkal se s ním poprvé na koncertu citeristů. Ne že by si byli porozuměli, jak se říká, vždyť ani mnoho spolu nemluvili, ale že oba hleděli na svět čistšíma očima a že oba dovedli vroucně cítiti. Bláha neměl tak obsáhlé nitro jako Houška, ani tolik zkušeností, ani tolik nadání, ale byl něžně zamilován, a to činilo jej milým i slušným, to obestíralo jej dobrotou a přívětivostí. Zušlechtěn silným svým citem nenáviděl jakoukoli neslušnost a ač neodhaloval Jindřichovi hlubšího obzoru ve své duši, zalíbil se mu přece svým zjevem i chováním.

Asi za týden, v únoru již, sešli se odpoledne za jasného, mírně mrazivého dne, kdy pod čistým, dopoledne spadlým sněhem všechno bylo svátečně bílé, na Letné, aby si spolu promluvili. Oba se těšili na toto setkání. Vzduch byl příjemný, tichý, v dálkách čistě fialový, v jehož barvě předměty jakoby kouzelněly. Praha v tomto jasném vzduchu, lehce sníženým sluncem osvětlená, se zasněženými střechami, s temnými zdmi a věžemi, se zdviženými chrámy, tratic se Žižkovem i Vinohrady do zbarveného obzoru, připoutávala pohledy obou pánů. Jindřichovi zvláště bylo jaksi slavnostně v duši, když se díval na ztemnělé mosty, zabožené mocnými pilíři do zamrzlé řeky a připjaté na architektury Starého Města i Malé Strany, a podivná radost, že jest Čechem, prošla jeho nitrem. Zahleděl se na stlačené domky pod Petřínem, na nevysokou, skoro vesnickou věž chrámu Marie Panny Vítězné, od níž na levo v husté, černé, bíle počárované směsi domů bydlila Bohuška Marešová, a vzpomínal na tuto milou přítelkyni s nejněžnějším vzrušením. Tvář jeho jakoby hleděla kamsi, kde viděla milý ten obrázek ušlechtilé trpitelky, pyšné a krásné, šedivé ty oči a na skráních se houpající plavé kadeře. Zanícení jeho jakoby vzrůstalo, a kdyby byl býval sám, jistě by byl šeptal jemné sny své do čistého vzduchu, důvěřuje jeho vlnám, že je zanesou až k ní.

Bláha dobře cítil, že je tato chvíle novému příteli příliš drahou a díval se tiše na skupinu věží Staroměstského náměstí. Napadla jej myšlenka představit si, že není v Praze, ale kdesi daleko, třeba v Paříži nebo v Římě, a tu zcela jasně cítil, jak by se mu zdálo vše báječné a tajemné. Mžikem však tato představa zmizela, a vzpomněl si, že mu včera Milada říkala o Heinovy písně. Pak rychle, jako bleskem, přehlédl všechny podrobnosti včerejší schůzky s ní. Lehký stesk z jakési nevysvětlené hořké poznámky plynoucí, opět v této chvíli pocítil. Představou prošla mu útlá ramínka Miladina ve světlém žaketu, pohyb jejich, celá postava a čistá touha hřála z jeho pohledu, který jakoby tuto představu provázel.

Pojednou, jakoby si řekli, pohledli oba mladí muži na sebe a usmáli se. Jdouce pak rychlým krokem umetenou cestou sadovou, tou chvíli dosti četně lidmi navštívenou, rozhovořili se.

„Jak dlouho se znáte se slečnou Miladou?“ otázal se Jindřich.

„Asi půl roku, ne déle!“ odvětil Bláha vesele, šťasten, že mu tuto otázku položil. „Vidíte, řekl byste, že se známe od maličkosti. Poprvé uviděli jsme se na hradbách na Letné na počátku července za zvláštní, milé okolnosti, tak že nám na toto první setkání zůstává krásná vzpomínka. Tam na nízkých hradbách nad příkopem, jak víte, jsou tichá místa, kde si čtenář čítává nebo kde si děti hrají. Tehda byl příjemný den, již skoro k večeru. Zašel jsem s knihou za keře na hradební pěšinku a chtěl si zde usednouti. Na nevelkém prázdném místě, zeleném, mezi šeříkovými keři hrálo si několik chudých děvčátek, dítek buď z opatrovny nebo první třídy obecné. Měly věnečky z chudobek a zelených větviček, a zpívajíce tenkými hlásky a držíce se za ruce, točily se v kruhu. Nechal jsem čtení a popošel k nim. Současně s druhé strany přišla dívka v červených kartounových šatech s knihou básní a stanula vedle dětí právě jako já. Pohlíželi jsme oba na děti, naslouchali jejich písni a mimoděk na znamení společného zájmu jsme se na sebe s úsměvem podívali.“

„Opravdu milý počátek.“

„Vidíte! Stáli jsme tak asi čtvrt hodiny a za tu dobu jsme se konečně i rozpovídali s dětmi. A tak jsme se seznámili. Tehda však mimo milý dojem jsem nic hlubšího nepocítil.“

„Ani já příliš nedůvěřuju náhlým láskám. Všecko, co vzniká pozvolna, má větší trvání, má jaksi vrostlejší kořeny. To je jen dobré znamení.“

„Taky si myslím. Ostatně, znáte Miladu. Na první pohled není tak oslňující, ale kdo ji pozná, musí ji milovat.“

Jindřich si otřel ojíněné vousy. Dětské, modré oči jeho leskly se vnitřní radostí. Zdálo se mu, že jde lehce a že by snad vydržel procházeti se do noci.

„Ano,“ řekl, „máte pravdu.“

„Za ten půl roku jsem se do ní tak zamiloval, že bych se s ní rozloučiti nemohl. Již teď počítám, kdy dostuduju a kdy se budu moci ženiti.“

„Což, to nebude dlouho! Šťastným čas utíká. Než se nadějete, bude svatba! Ostatně doba zasnoubení je stejně krásná!“

„Ano, jsme šťastni, zvláště teď, když chodím k nim. Paní Řetovská je velice hodná.“

„A jak vaše rodina uvítala tuto známost? Máte ještě rodiče?“

„Ne, nemám; jen sestru, již vdovu, a její dceru, neteř, milou holčičku. Sestra je velice zámožná, a jsem dosti odvislý od její rodiny. Známost mou, přiznám se, sestra příliš vlídně neuvítala, naopak, když se, Bůh ví jak, o tom dověděla, velice se pohněvala. Překázelo jí patrně, že je Milada chudá. A mimo to, vymyslily si s neteří Slávkou, že prý si ji mám vzít!“

„Jaký bláhový nápad!“ zvolal Jindřich.

„Ano, skutečně bláhový! Slávce je patnáct let, je neprobuzené dítě, hodná holčička, která nemá tušení, co láska je, a teď se domnívá, že mne miluje! Matka jí to namluvila!“

„Tím se nermuťte, taková láska zmizí, jen až slečna doroste a s někým se setká.“

„Ano, i já tak soudím, ale sestra se na mne hněvá a Slávka myslí, že trpí, a že jsem ji oklamal. Ubohá holčička, má i tu bolest namluvenu!“

„Tím se nermuťte, taková mladá bolest není vážná a je dokonce i k užitku. Mám rád u každého mládí trochu žalu, protože zármutek je nejlepší vlahou pro rozvoj duše i srdce. V tomto případě nemusíte si pranic vyčítati, vše se samo a zcela lehounce rozřeší.“

Bláha pátral ku předu, kde se hromadilo něco lidí, a kde kohosi hledal. Zdálo se mu, že tam zahlédl Miladu, ale brzy seznal, že se mýlil. Slečna, kterou viděl, byla mnohem menší.

„Doufám, že půjde vše po dobrotě,“ řekl, „sestra je laskavá. Měl jsem věc nastrojenu na Národní Besedu, kdy jsem chtěl Miladu představit, ale Slávka tehda stonala, a tím se vše rozbilo. Jsem přesvědčen, až sestra Miladu pozná, že ji bude milovati.“

„Jistě, jako každý! — A jak se snášíte s Vilémem?“ otázal se pojednou Jindřich, jemuž se zdálo, že Vilémovi málo kdo rozumí a že se s ním sotva kdo snese.

„Velmi dobře!“ zasmál se Bláha vesele. „My se totiž zřídka kdy vidíme a nikdy spolu nemluvíme! Líbí se mi velice, ale on je jaksi lhostejný ke všemu, co se s jeho sestrou děje. Chodí kolem nás, jakobychom nebyli, a má to vše tu výhodu, že nám nepřekáží.“

„Ano, ano, on je takový, znám ho dobře!“

„Jenom že Milada a paní Řetovská jsou zcela jiné, že jej milují a že se trápí jeho lhostejností. Nesdílnost jeho je skutečně až nesnesitelná. Je přece zkušený člověk a měl by ubohé staré matce a mladé sestřičce často raditi, ale on si jich ani nevšimne. O tom, co dělá, s kým mluví, ani slůvka doma nesdělí!“

„To jsou staré bolesti paní Řetovské!“

„Ale pochopitelné! Zdá se, že mluví každou chvíli s jiným děvčetem!“

„Ano, je takový! Myslím, že nezná ani lásky, že se v jeho srdci tento svatý cit nikdy neprobudil! Jinak by přece nemluvil s deseti najednou a nelítal by za každou jako blázen. Potřeští se za mladou i starou, za svobodnou i vdanou, a přes to ani jedinou nemiluje. Pozbyl víru v ženu, pozbyl lásky, pozbyl i úcty! Užasl byste, jaké má o ženě názory! Domnívá se, pošetilec, že zkušeností našel pravdy, že ho život naučil znáti ženy a že je směšný člověk, který je vidí něčím vyšším než pouhým ochotným předmětem rozkoše! Je tak přesvědčen o svém poznání, že mu nelze tento blud vyvrátiti.“

Bláha zavrtěl hlavou, jakoby se divil Vilémově pošetilosti.

„On neví,“ pokračoval Jindřich s patrnou horlivostí, „že sám činí ženy tím, čím je napřed vidí! On neví, že je žena sama důvěra, že je pouhým čistým papírem, na který možno napsati krásné verše a na který možno i inkoustu nastříkati! Zkrátka, že ženy jsou vždy čisté, ale že jejich osud rozhodují muži. Špatný muž činí ženy špatnými, čistý čistými! Jen a jen v mužích vězí všechn rozkvět a všechn

úpadek morálky. Ženy jsou jen čisté listy, kam muži zapisují své dějiny! A o této pravdě ho nepřesvědčím! Směje se mé naivnosti a nezkušenosti, aniž chápe svou nepravdu!”

„Snad to, že je milý a hezký, zkazilo jeho úsudek,” poznamenal Bláha, uvažuje o rozdílnosti povah jeho a Miladiny.

„Aspoň do jisté míry! Mnoho však je již obsaženo v jeho podstatě! Je to ve skutečnosti sobectví a naprostá neschopnost oběti.”

„Jako bývá u hezkých lidí; a to opět dokazuje můj úsudek!” promluvil Bláha s mladou živostí, jakoby debatoval ve studentském spolku.

„Jak jsem řekl: neschopnost oběti!” mluvil dále Jindřich, nepozastaviv se u poznámky Bláhovy. „Vzpomeňte si jen, jak se onehda bavil na koncertu s paní Pechanovou a Jelínkovou! Mluvil o nich již napřed jako o svých budoucích milenkách. S tímto úmyslem k nim šel a s tím úmyslem se s nimi bavil. A byly to vdané ženy! Uvažte, jak lehce mluvil o tom, že je odloudí mužům, že se dopustí hříchu, že zničí rodinu, jen aby se pobavil! On nedovede obětovati ani špetku odříkání, kdyby třeba na druhé straně bořil všecko! Není to strašná bezohlednost a současně zaslepenost? Mám jej rád, ale tehda mne rozčilil. Všiml jste si, jak jsem byl rozrušen?”

„Zdálo se mi, že jste znepokojen, ale v přítomnosti Milady jsem si toho hrubě nepovšiml.”

Došli na vyhlídku poblíž Mariánské hradby, na malé, do předu vybíhající místo s lavičkou, a stanuli zde. Slunce skloněno bylo již za Petřín. Jen Vinohrady, Karlov a Vyšehrad dosud byly osvětleny zvláštním svitem, kterýž se podobal v této chvíli jemnému zlatému prachu. Korytem košířským nesl se pruh světla přes část Smíchova na Nové Město, kdež se rozléval až k širokému osvětlení celého obzoru. Oba mladí muži podlehli tu nádhernému dojmu tohoto obrazu, této hře architektur, sněhu, světla a historie, jakoby vstoupili do pohádky. Vzduch, měkce zmodralý na jedné, zřítovnělý na druhé a sežloutlý na třetí straně barvil lehce svou čistou zředeností všechny střechy, výstupky, uličky i věže, a propouštěl svým jakoby hebce zamlženým klínem měkké ty tmy a bělosti širokého města. Shluk černých věží sv.-Mikulášských na Starém Městě spolu s věží radnice a se dvěma věžemi týnskými zdál se v té chvíli nade vše vystupujícím a vše ovládajícím. Jindřich díval se ke Karlovu, kdež se jednotlivé kopule a tenké věže kupily lehounce, sotva znatelně, bez kontur, jen jako hebký prach pastelů, a myšlenka, že Praha je město nepostižné krásy, každé chvíle jiné, jej zaujala. Snad i ta zvláštnost, že duše Bláhova plna byla vzpomínek a lásky k Miladě, a že stejně i duše Jindřichova svítila něžným sněním o Bohušce, činila tento předvečerní zimní obraz starobylého města tak úchvatným oběma těmito mladým mužům. Bylo jim podivně teskno, jako bývá teskno srdci, vidí-li cosi krásného a nemůže-li sdíletí opojení své se srdcem nejbližším.

Když se vraceli odtud po Letné k restaurační budově, nemluvili mnoho. Oči jejich pozorovaly zasněžené stromy i procházející se obecnstvo.

„A víte, kdo Vilémovi dokonale zaimponoval?” otázal se Bláha pojednou, upínaje si zimník u krku.

„Uhodl bych snadno. Vypravoval vám bezpochyby o tom! Ó, ano, ano, dobře vím, kdo! Slečna Marešova!“

„Ano! O té mluvil s nadšením! To taky byla jediná, o které doma mluvil! Milada byla všechna potěšena a řekla mi, že tuto slečnu si zamilovala, ačkoli jí ani nezná!“

„A což, kdyby ji skutečně poznala!“ nadšeně zvolal Jindřich, všecken rozveselen Bláhovou poznámkou.

„Píšete si s ní?“

„Ne, mluvíváme spolu dosti často. Jsme jako bratr a sestra!“

„Přátelé?“

„Ano.“

„A nemilujete jí?“ tiše se otázal Bláha, jakoby chtěl naznačiti, že na toto přátelství příliš nevěří.

Jindřich chvíli mlčel. Nevěděl, co by řekl, ačkoli mu to působilo velice příjemné rozpaky.

„Vlastně — ano, vám to mohu říci. Miluju ji, jako všichni ti, co se s ní baví a kteří se nazývají jejími přáteli. Je to jakási zbožná, svatá láska, kterou nelze přirovnávat s obvyklým způsobem lásky. Rád bych vám to nějak vysvětlil, ale nevím ani jak; musil byste Bohušku znáti, aby má slova vám něco objasnila. Myslete si, že je nás několik mladých mužů a že všichni se s ní bavíme něžně . . . Ke všem je vřelá, ke všem je srdečná jako dítě, všem je blízka jako dítě . . . ale všichni cítíme úctu, všichni ji milujeme a nikdo z nás, kdyby jej i mučili, neodvážil by se říci, že ji má rád. Vše bych jí mohl říci, jen to ne, jen to ne, poněvadž je tato láska něco vyššího, opravdu svatého.“

„A nikdy jí neřeknete, co cítíte?“

„Nevím, nedovedu si to představit. Mimo to cítím, že ona jaksi náleží všem, že nikým není přemožena, že zkrátka nikoho nemiluje. Mne si oblíbila snad více než druhé, ale ne proto, že bych byl nějak srdci jejímu bližší, nýbrž jen proto, že rozumím jejím zájmům a ona mým. Dovedl bych jí věčně naslouchati, a naopak, ona opět ráda poslouchá mé výklady. My si jaksi dáváme látku k rozmluvě, my v sobě vyvoláváme sta a sta odpovědi, my bychom zkrátka mohli seděti a hovořiti celý rok, aniž bychom vyčerpali zábavu. Ona jaksi rozšiřuje můj obzor svým srdcem, a já opět přidávám ze svých vědomostí její jemné kultuře.“

„Toť by bylo ideální manželství!“ zvolal Bláha nadšeně.

Houška se zamyslíl.

„Ach ne, ach ne, neříkejte mi to,“ pravil bolestně, „darmo se člověk rozteskní a léku není! Taky jsem již tak blouzníval, ale věřte mi, to není dobře, srdce se zcela zmate! Chci být zatím spokojen tím, že mám její přátelství a že mne tak štědře svým srdcem zušlechťuje. Jsem do opravdy lepším člověkem od té doby, co se známe. Myslím, že mohu býti vděčen za toto dobrodíní!“

„Dovedete-li se tak ovládnouti —“

„Totiž — zapřítí se musím. Bolest zůstane v nitru, toť je to celé ovládnutí. Dokud je mladou a dokud je doma . . . a dokud ji nikdo neodvede k oltáři . . . všechno se snese, příteli! Ale potom!“

„Tím si nekažte náladu, vše může se vyvinouti k vašemu úplnému štěstí!“

„Možná!“ zašeptal Jindřich.

Když přešli Letnou a vrátili se opět na vyhlídku, kde před chvílí stáli, bylo již slabé šero a slunce zcela za obzorem. Nad Prahou jakoby byla rozestřena modrá mlha, kterou se jen lehce zasněžené střechy bělaly.

Bláha vybídl Jindřicha, aby zašel k němu do Holešovic. Neodporoval. Byl hovorem s Bláhou potěšen, a nechtělo se mu jíti domů. Jak by se byl ocítl o samotě, byl by zabředl do úvah o Schopenhaurovi, který ho v poslední době zajímal, aniž jej strhoval ve své kouzlo, tedy čistě jen jako předmět, a byl by nemohl zcela nerušeně vzpomínati na Bohušku. Něco jej nutilo, aby mu vypravoval o ní, aby mu její obraz vykreslil tak, jak ji sám viděl, a aby mohl býti svědkem jeho nadšení. Stále mu bylo málo, co o ní Bláhovi pověděl, a všechn již nedočkavý oznámil mu, že k němu půjde rád, neboť mu aspoň bude moci vypravovati něco o Bohušce.

Kráčeli rychlým krokem s Letné k viaduktu, za nímž na levo v nezastavených plochách stála villa se zahradou paní Sochorové. Továrna rozkládala se nedaleko. Bylo zde ticho. Rovina Manin bělala se sněhem až k Libni, kde se již kmitala večerní světla.

Jindřich vypravoval příběhy z minulosti rodiny Marešovy, aby na tomto smutném pozadí bílý obraz Bohuščin ještě silněji vynikl. Bláha byl zaujat úplně, tak že se ještě půl hodiny procházeli podle řeky na cestě k vojenské střelnici, oba upřímně nadšení.

O šesté hodině vstoupili do jednopatrové, všude osvětlené villy, na jejíž chodbách i schodech bylo bělostno a čisto. Bláha zavedl přítele do svého pokoje, obráceného do zahrady, a požádal o čaj.

„Oznamte bratrovi,“ vzkázala po panské paní Sochorová, „že právě se Slávkou čaj pijeme, a že prosíme, aby přisedli páni k nám.“

Vstala, rychle upravila před zrcadlem krajku na plných ňadrech, pohlédla na Slávku, jež byla jemně zardělá, a vybrala z kredence dva tenoučké porcelánové japonské šálky. Vracející se panské, děvčeti plných červených tváří, nařídila, aby přinesla šunku.

Slávka, uslyševši, že je zde neznámý pán a že právě se strýcem vstoupí, rozčilila se poněkud, a modravé oči její pátraly do zrcadla. Podobala se velice poupěti květu jabloně svou svěžestí a čistotou. Světlé, lnu podobné vlásky bohatě se vlnily na jejích skráních, a malé, silně červené rty jakoby vydychovaly vůni.

Paní Sochorová, dáma as pětatřicítiletá, kaštanových vlasů a očí, vysoká a silná, tváře zdravé a růžové, taková, na níž vše kypělo zdravím, jejíž zjev působil jako vonný a krásný, uvítala vstupujícího Jindřicha Houšku velmi srdečně. Tělo její přes všechnu kypivost bylo pružné, vkusně sešněrované a napřimené, a chování i pohyby její svědčily o dámě lepší společnosti. Hlas její byl bez tísně, zvučný a přímý. Získávala si úctu po několika větách a několika pohybech. Jakási milá rozhodnost šířila se z její bytosti a nebylo nikdy nudy tam, kam ona vstoupila.

Jindřich si mimoděk pomyslí, povšimnuv si Slávky, že je podobna Bohušce, a již z té příčiny díval se na ni s jakýmsi něžným zánícením a obdivem.

Malá ta dívka věděla o tom, a, ačkoli ji to těšilo, ani jediným pohnutím se neprozradila.

Bavili se živě a vesele až do osmé hodiny.

XXII.

Styky Houškovy s Bláhou staly se brzy velice přátelskými. Chodili spolu po nábřeží. Na počátku druhé poloviny února zahučely jižní povodňové větry, sněhy tály a ledy na Vltavě se pohnuly. Širokým řečištěm pospíchala zkalená voda, unášejíc spousty silného ledu. Praha se proměňovala, střechy se probarvovaly mizícím sněhem, báně se zaleskly a topolové skupiny v Chotkových sadech i na Střeleckém ostrově jakoby žloutly. Nebe bylo laskavější, mráčky bělejší, den delší.

Jindřich od koncertu citeristů Viléma neviděl a sám si přiznával, že ho nepostrádal. Měl v srdci proti němu jakousi nepomíjející hořkost, určitou nespokojenost, ošklivý pocit z lehkomyšlného chování jeho k dámám. Snad nikdy ještě neučinil na něj Vilém tak nepříjemný dojem jako toho večera, když se těšil na paní Pechanovou a aniž ji znal, již mluvil o ní jako o své milence. Měl i strach, že jej Vilém navštíví, a odcházel proto úmyslně na procházku do postranních ulic v té době, kdy k němu dříve chodíval. Ačkoli jej měl rád a ačkoli byly chvíle, kdy se mu po něm zastesklo, přece mu stále unikal. Zdálo se mu, že je svět čistší a krásnější, když s ním nemluví. Za to přilnul k Bláhovi, a i paní Sochorová se Slávkou velice se mu zalíbily. Byl již u nich třikráte a vždy se příjemně pobavili hrou na klavír, zpěvem a hovorem. Nalezl v nich vděčné posluchače a tiché obdivovatele svých vědomostí a svých snů. Vypravoval jim o všem, co četl, poučoval je o záhadách srdce i duše, povídal jim o životě slavných lidí, a byl velice šťasten, že ho poslouchali. Tím vysvětlovalo se jejich přátelství, jež přece jen nemělo mimo tyto příjemné zábavy hlubších kořenů. Neznali se téměř, a ani neusilovali o vzájemné poznání, ba ani snad nebylo možno, aby si nějak rozuměli. Každý z nich měl jiné touhy a jiné zájmy, a přece jim bylo všem lahodno, když usedli v salonu do koutečku za zábradlíčkem, jemuž říkali „útulníček“, a když Jindřich počal svým milým, ač jednotvárným hlasem vypravovati. Paní Sochorová ustanovila čtvrtky k těmto zábavám a pozvala ještě několik známých. Jindřich byl rád, že našel tuto milou domácnost, kde bylo vše vlídné a slušné, a sám říkával, že mu přátelství rodin paní Marešové a Sochorové dostačí.

Jednou k večeru, když se vrátil z úřadu, našel doma lístek od Jedličky, že toho večera o osmé hodině k němu přijde, aby s ním o velmi důležité věci promluvil. Rozhodl se ihned, že tedy nikam nepůjde, ačkoli bylo sotva šest hodin. Tušil, že návštěva Jedličkova týká se Bohušky, a byl proto poněkud znepokojen. Nebyl toho dne jaksi ve své míře, jakoby jej cosi tížilo a mrzelo, jakoby vůbec vše vážněji

pojímá a jakoby všechno na světě bylo smutnější. Takové nálady nebyly vzácností v jeho nitru, přinášel si je od soudu z výslechů a přelíčení, kde se setkával s lidmi nešťastnými, jejichž pohledy i tváře na dlouho se vrývaly do jeho mysli. I dnes viděl obraz dvou trýznících se manželů, chudáků, kteří si vzájemně život zničili, a jimž nebylo pomoci. Soudní protokoly pověděly mu takové spousty rozdírajících podrobností o těchto ubožácích, že při pohledu na jejich rozčilené a ztrýzněné tváře ani promluvit nemohl. A přece z toho všeho cítil, že mohli být ti lidé šťastnými, že s počátku jen jakési malé příčiny, jichž si nikdo nevšímal, připravovaly tuto trudnou, nesnesitelnou budoucnost. Byl osudem manželů těch tak zaujat, že po celou cestu do svého bytu o nich přemýšlel, snaže se nalézt světla v celém tom zamotaném předivu slabostí. Vzpomínkami na scénu u soudu zakalil se mu i dnes veselý pohled na svět, tak že nemohl nyní pochopit, jak se mohl včera hlasitě smát. Zdálo se mu, že je hříchem radovat se, že radost znamená oslepnutí, že je nutno truchlit a bát se života, který je strašný a přísný a neuprosný. A skutečně, chtěl-li porovnat smutek a radost, napadaly jej jen vzpomínky na krutost a hoře, a nic veselého jakoby se nedělo.

Usedl na malou pohovku svou, zeleně potaženou, kterouž měl po rodičích, a pohlížeje na modravý plamen lihový pod konvicí s vodou, spřádal dále své myšlenky. V této chvíli přicházelo mu na mysl zatoužení, pomáhati nešťastným. Úkol ten zdál se mu nejpřednějším ve všem lidském konání. Ujasňovalo se mu, že jen lidé velikého citu a velikého utrpení z lidské zmatenosti usilují o reformy, aby pozvedli člověka a zatlačili zlo. Měl na chvíli jasnou představu, že se podíval do srdcí sociálních opravářů, že jim porozuměl, a povzdechl si nad jejich těžkou prací. „Jen kdo vidí nedostatek, snaží se odstranit jej!“ pomyslí si. „Proto mají lidé bohatí tak tvrdé srdce, a proto řekl Kristus, že spíše projde velbloud uchem jehly, nežli boháč do království nebeského.“

Plamen šuměl a hladil i obletoval žlutou konvici, v níž počínala již voda před varem hučeti. V pokoji, upraveném jednoduše a po starodávnu, kde překážela jen nevkusná, křiklavá malba na stěnách, bylo příjemné teplo. Jindřichovi se zdálo, že by byl zcela šťasten, že by užil útulnosti svého malého bytu, kdyby nebylo ve světě tolik hoře a smutku.

Připravil si čaj. Po chvíli přišla posluhovačka, stará domovnice, hluchá a prací shrbená, s očima zapadlýma, aby mu přinesla večeři. Byla hovorná; nepohodla se se služkou pana domácího, hezkou, bláznivou Fandou, která skákala přes tři schody, a musila se vypovídati. Zdálo se jí, že není na světě pro tu dobu větší otázky, než té, sklouzla-li služka úmyslně, aby polila schody, anebo náhodou. Rozčilená domovnice měla celou řadu důkazů, že upadla schválně. Jindřich nedovedl jí říci, aby o tom nemluvila, že neposlouchá, a tak musil aspoň zdánlivě vyslechnouti její divné soužení. Něco však mu přece při té příležitosti poněkud mysl rozjasnilo; vzpomněl si, že před týdnem naříkala domovnice na tutéž služku, že kterémusi stařečkovi, jenž tu prodával dřevěné hračky, dala dva dolky, které dříve dávala jí, a pochopil, že je to stará nenávist směšně malicherná.

Po večeři přecházel po pokoji a vzpomínal si na události posledních dnů, na procházky s Bláhou, na Bohušku, s níž byl před týdnem na Hradčanech, a na Slávku Sochorovou, které ve čtvrtek řekl, že by mohla být sestrou slečny Marešovy; ale ani tyto jasné a milé vzpomínky nedovedly ještě zapuditi z duše jeho dnešní smutek. Znova se zarmoutil, jakoby mraky do jeho nitra přiletěly. Uvažoval o tom, je-li více hoře neb radosti v lidském světě, a pátral po kruhu svých známých. „Jak je to na příklad v našem domě?“ pomyslí si, a nahlížel na jednotlivé nájemníky. „Domácí je hodný muž, ale je zadlužen, má svárlivou ženu a sestáry mu dvě dcery. Co smutku je v duších těch dcer i rodičů, když léta prchají, dluhy vzrůstají a ženichové nepřicházejí! Nebo oficiál Brzdíčka v sousedním bytě! Jaký ušňupaný, vysílený muž, který se dře ještě v kterémsi spolku, aby vydělal na lehkomyšlného, věčně studujícího syna, a jemuž žena postonává nevléčitelnou nemocí! Nebo ty dvě švadleny v dolejší bytě, které se živí spravováním a přešíváním, obě ubohé, že úsměv snad leta nedotkl se jejich úst. A což ti staří manželé Kupcovic, kterým se před lety oběsila jediná dcera a kteří putují denně na její hrob? Kdo je tu šťastným člověkem? Snad jen já a ti mladí manželé na pavlači, kteří mají čtyři děti, samé zdravé, milé holčičky! A může se říci, že štěstí jejich potrvá? Není snad toto štěstí jenom příprava ještě k větší bolesti, než jaká obyčejně v rodinách bývá? Kdož ví, co dřímá v těchto čtyřech dcerkách, jaké strašlivé romány počínají tímto jejich pobíháním a veselením na široké pavlači?“

Vzpomněl si pojednou na rodinu Marešovu, a obraz její, který se mu rozestřel duši téměř vtíravě, zachvěl jeho citem. Bylo mu, jakoby si teprv dnes uvědomil tuto tragedii, jakoby byl nikdy nehleděl na ni vážně, jakoby teprv dnes chápal bolest a neštěstí, jimž se již dlouho tak netečně díval do tváře. Divil se až, jak mohl často tak vesele u Marešů mluvit, když jejich srdce byla až do krve rozryta? Stejně nejasno mu bylo, že neučinil ani pokusu, nějak zmírniti tento těžký osud, že nepřemýšlel ani, jak by svým přátelům pomohl, jak by Mareše obrátil a jak by ulehčil strastem Bohuščiným?

Úvahy tyto byly mu příjemné, a čím déle se jim oddával, tím jaksí volněji bylo jeho srdci. Vzpomínka na Bohušku, jež v těchto úvahách stále se probouzela, způsobovala toto milé světlo. Cítil pojednou, že jediné zachránění rodiny spočívá ve šťastném provdání Bohuščině. Myšlenka ta, vzniklá skoro náhle, zaujala ho rozechvívající silou. Srdce se mu rozbušilo, jakoby byl odkryl poklad, nebo jakoby se byl ocitl před rozhodnutím o životě a smrti. Dosud neodvážil se přiznati si ji, dosud se mu zdálo znehodnocením této mladé bytosti jakékoli pomýšlení, že by se měla provdati. Dnes cítil, že musí k tomu dojít co nejdříve, že dojista na to paní Marešová pomýšlí a že tlak bídy přinutí i dceru k tomu rozhodnutí. Znepokojil se, jakoby byl příliš pozdě přišel na blížící se neštěstí. A tu se stalo, že si poprvé pomyslí na možnost požádati o její ruku. Jako přival vnikly mu do duše touhy a naděje, jimž nikdy sluchu nepopřál a jichž se tolik před jeho nitrem nahromadilo! Jak jen se stalo, že si dnes tuto možnost připustil, jak jen se stalo, že se mu nezdálo drzým a smělým toto přání? Vyplynulo jaksí snadno

z jeho dnešních úvah, že není nemožností, o čem se bál i samotě zašeptati, ba zdálo se mu i dobrým skutkem takové odhodlání. Pozvedl se ve vlastních očích a rychle si vysnil krásný sen o budoucím manželství svém. Mnoho dobrého, mnoho něžného obětování vkládal do těchto světlých obrazů příštího života, a tak si důvěřoval, že viděl zachránění celé rodiny. Teď hleděl na vše zcela jinak, vážněji, teď byla tato otázka hlubší a důležitější.

Když si však představoval, jak se setká zítra s Bohuškou a jak jí zjeví své touhy, zalekl se. „Není spěchu,“ pomyslí si, „naopak bude lépe posečkati ještě, až v úřadě postoupím, což se jistě stane tohoto roku.“

Před osmou hodinou, kdy očekával návštěvu Jedličkovu, nemohl ani poseděti, jak byl vzrušen. Nevěděl, co očekává, ale bylo mu, jakoby se mělo státi něco velice důležitého, jakoby každá událost stala se pro něj, pro jeho osud. Stále ještě věřil svému snu, stále ještě mu bylo v duši jako člověku, který si rozřešil životní otázku.

Jedlička přišel brzy po osmé hodině. Vstoupil tiše, zavíraje pozorně dveře a odkládaje klobouk i zimník s pozorností, jakoby se bál, že vyplaší mouchy. Herecká tvář jeho byla bledá, hnědé oči roznícené, kaštanové vlasy v zad sčesané a rovně po rusku zastřižené. Popošel k Jindřichovi opatrně, jakoby přinášel zprávu, která se ani zašeptati nesmí. Přicházel přímo od Marešů, kde poseděl s paní a Bohuškou několik hodin.

„Odpusťte, že vás vyrušuji tak pozdě,“ započal nepevně, jakoby neovládal hlasu a myšlenek, „ale věc je důležitá. Řekli jsme si se Včelákem, že vás musíme do svého kroužku přijmout... totiž, budete-li chtít.“

Usedl na pohovku, napřímil se v zádech, přeběhl rychle bystrýma očima stěny pokoje a zapleskal si na kolena.

„Nerozumím vám,“ odvětil Jindřich poněkud sklamán, „ale jde-li o dobrou věc, půjdu s vámi.“

„Totiž... abyste mi rozuměl,“ opět řekl Jedlička, usmívaje se nadšeně, „my jsme se včera se Včelákem odhodlali k něčemu... ale nemějte starostí, že jsme provedli něco směšného, nebo hloupého, ne, toho se nebojte, ale domluvili jsme se, že vás požádáme, abyste se s námi spojil.“

„K čemu tedy? Za jakým účelem? Proč?“

„Jistě budete souhlasit.“

„A což nebudu-li souhlasit?“ zasmál se Jindřich laskavě.

„Budete, jistě budete, hned jsme si se Včelákem řekli, že budete nadšen, až uslyšíte náš plán.“ (Vzal Jindřicha za ruku.) „Nu což, spojte se s námi?“

„Nevím dosud k čemu.“

„Odhodlali jsme se učiniti Bohušce velikou radost!“ řekl Jedlička tak vroucně, že se až zachvěl, stisknuv Houškovi obě ruce. „Ona je k nám tak hodná a pozorná, že si toho zaslouží! Však víte sám, jaká je dobrá! Dlouho jsme nevěděli, jak bychom ji překvapili a jakou bychom jí radost způsobili! Ale teď už víme! Vzpomněli jsme si, že stůně na starý sekretář se zásuvkami, uměle vykládaný, který viděla nedávno v obchodě se starožitnostmi!“ (Rozšířil oči a s úsměvem se zahleděl

na Jindřicha.) „Už chápete? Už víte co? No tak, rozhodli jsme se se Včelákem, že jí ten sekretář koupíme.“

„A mne chcete do spolku?“

„Ano. Dohodli jsme se, že vás požádáme. Nemyslete si však, že se slečna Bohuška doví, od koho dar dostala! Nikdy ne! Ani tušení nesmí mít! Dar jednoduše dostane . . . řekne se, od neznámé dámy. Dohodli jsme se se Včelákem, že se řekne od dámy, aby ještě více byla spletena!“

„A myslíte, že nebude mít ani tušení, kdo jí dar poslal?“

„Ne, ani tušení! My si se Včelákem střádáme již rok na nějaký takový dar, a stále se těšíme, že jí způsobíme radost. Nemůžete si pomyslit, co jsme se již o tom daru namluvili a co jsme se na něj natěšili. Každý týden jsme přepočítávali desetníčky a hádali, mnoho-li budeme mít za rok. Nikdo o tom neví, ani vy jste ničeho netušil!“ (Oči Jedličkovy se dobrácky leskly a ruce jeho stále tiskly obě ruce Jindřichovy.) „Na to, že nebude vědět, kdo jí sekretář poslal, se nejvíce těšíme!“

„A nepozná to z toho, že s vámi o sekretáři mluvila?“

„Ne, s námi o něm nemluvila. Pan Mareš prořekl jednou před Včelákem, že se Bohušce líbil sekretář u Šlapničky . . . a už to bylo. Věřte, ani on neví, že to prořekl, nikdy si na to nevzpomene i když přijde domů a dar uvidí!“

„A vy nemáte dosti peněz?“

„Ach ne, stojí šedesát zlatých a to na dva nic není. Máme tolik! Ale o to nejde! My jsme se dohodli, že vy máte Bohušku rád jako my a že jste taky její přítel, že vás tedy nemůžeme vyloučit z této radosti. Věřte mi, mrzelo by mne to, a myslil bych si, že jsme se dopustili podvodu! Prosíme vás tedy!“

Zadíval se na Jindřicha dobráckýma očima svýma s očekáváním, že přisvědčí. Bylo viděti na jeho velkých rtech, že jsou již připraveny říci: „Děkuju! Děkuju!“

Jindřich se usmíval, ne, že by se mu zdálo na tomto skutku a na této žádosti něco směšným, ale proto, že byl dojat. Znal dobře tichou lásku obou těchto přátel a myšlenka jejich i provedení velice mu byla milá. Ba, líbilo se mu i to, že si jej zvolili za účastníka v radosti.

„Milerád se k vám přidám, milerád!“ řekl laskavě.

V té chvíli oba podivně dojatí uchopili se za ruce.

„Děkuju! Děkuju!“ zašeptal Jedlička, a hnědé oči jeho zvlhly.

Ruce jejich stále se držely a tiskly, jakoby si oba v této chvíli pověděli, že milují Bohušku nade všecko, že ji oba milují, a že osud jejich je i bude stejný. Vzájemná tato chvíle srdečnosti je tak přemohla, že se rozslzeli.

„A víte, co jsem si dnes myslil?“ otázal se Jindřich po chvíli.

„O Bohušce?“

„Ano. Zdá se mi, že se bude musit vdát!“

Jedlička zbledl a dech se mu zastavil. Oči jeho zatěkaly a rty se pootevřely.

„Proč by se vdávala?“ otázal se tiše.

„Musí zachránit rodinu. Jen tak se rozřeší jejich hořký osud. Sám víte, že od otce nemohou již ničeho čekat!“

Jedlička svěsil hlavu. Tklivý strach jakýsi shromáždil se kolem jeho rozbušeného srdce.

„Ano, ano,“ mluvil Jindřich dále, „nezbude nic jiného. Bohuška se nám vdá! Musí to tak skončit!“

„A koho by si vzala?“ zašeptal Jedlička v úzkostném pohnutí. Jindřich pokrčil rameny, a čisté, modré oči jeho zahleděly se na protější obraz.

„Říkala vám něco takového?“ otázal se Jedlička s obavou.

„Co by říkala? Není potřeby o tom mluvit. Snad sama ani neví, že to musí být. Dnes neví, zítra bude vědět . . . a zítra se už všechno převrátí. Nutnost je takový bič, který proměňuje vůli a ohýbá ji jako proutek!“ (Na chvíli umkl, jakoby se připravoval říci něco velice choulostivého.) „A což . . .“ pravil v patrném pohnutí, „bude-li to někdo z nás . . . kdo si ji vezme?“

Jedlička se ani nepohnul; jen zbledl ještě více.

„Nevěřím tomu,“ řekl opět Jindřich, sám jaksi v té chvíli bez naděje, „z nás nikdo to nebude.“

„Snad vy, já nikdy . . .“ zašeptal Jedlička, a prsty jeho se v sebe zapletly.

„Ani já ne . . . ne, uvidíte, že ne!“ jaksi pevně řekl Houška, a povstav, přešel rychle po pokoji. Bílé prsty jeho zabořily se několikrát do hustých hnědých vlasů a vždy je nervosně rozhodily.

Jedlička povstal a oznámil, že musí odejít, aby donesl ještě Včelákovi zprávu o šťastném vyřízení. Nebyl však vesel. Jindřich cítil, že mu způsobil toto zasmušení a, obleknuv zimník, řekl, že ho doprovodí a že dojde snad i ke Včelákovi, aby si o daru pro Bohušku společně promluvili.

Jedlička byl povděčen této laskavosti. Byl by po cestě zapadl do tisnicích myšlenek a domněnek, ale s Jindřichem brzy se potěšil.

XXIII.

Když se Vilém dověděl, že Jindřich chodí k paní Sochorové, kam dosud sám nepřišel, velice se rozmrzel. Snad Bláha příliš nadšeně o tom mluvil a příliš vroucně popisoval, jak sedávají v útulníčku a jak se mile baví. Vilém se rozmrzel i přílišným zájmem, jaký Milada projevowała o tohoto snílka, který světa neznal, a jak říkával o něm, „který jen oči obrací a něžně šeptá“. Tato dráždivá závist od té doby, kdy poznal Bohušku a viděl, že i ta více si všímala Jindřicha než jeho, silně se prohloubila. Byl uražen, kdykoli shledal, že se ženám líbí bledá, smutná tvář přítelova, a ihned připojil nějakou zlou poznámku, aby jej snížil v očích těchto ctitelek. Nedovedl si to jaksi srovnati se svým názorem o ženách, nevěřil v takové ušlechtlejší pocity, a byl-li přece jejich svědkem, podráždil se a prohodil o ženách pohrdlivou poznámku nějakou.

Po koncertě citeristů byl Vilém zaujat novou známostí s paní Pechanovou a Jelínkovou. V prvních dnech všechn byl rozveselen, očekáváje celá krásná dobrodružství, jinak však, než si původně představoval. Paní Pechanová neučinila naň toho dojmu, jak si ji vysnil, naopak, dosti jej sklamala. Nebyla méně krásnou, méně svěží, méně kouzelnou, a méně svůdnou, než jak si ji představoval, ale byla jaksi opatrnou a protivně slušnou. Cítil tehda, že při každé větě přemýšlela, aby neřekla něco, co by se mohlo různě vysvětlovati, a že se vyhýbala všem důvěrnostem, pokud by se neobíraly nejširšími zájmy. Ženy tohoto druhu se mu nelíbily; velmi snadno se rozmrzel a odešel od nich, jakoby chtěl říci, že káru s kamením do vrchu nepotáhne, a jistě by tak byl učinil i paní Pechanové, kdyby její krása nebyla tak oslňující. Zcela jinak okouzila jej paní Jelínková, z jejíž pohybů, poznámek, pohazování hlavou ihned vytušil bytost světáckou a chytrou. Ačkoli se bavil výhradně s paní Pechanovou, přece jej více zajímala černá hlava pružné brunety a očima svýma pověděl jí více než ústy pověděl své dámě. Tyto podrobnosti skrytých pocitů poněkud obě přítelkyně cítily, a vzniklo proto mezi nimi podráždění.

Přes tento dojem, jaký naň paní Pechanová učinila, přece opět po ní toužil. V několika dnech zapomněl na tyto nepatrnosti a znova si namluvil, že není takovou střízlivou a protivně věrnou, že všechno to bylo jen opatrné jednání před neznámým mužem, kterého musí dříve poznati a jejíž musí vyzkoušeti, a před zvědavou, chytrou, stále jako kočka číhající přítelkyní. Po tomto vysvětlení těšil se na příští dni.

Paní Pechanová vrátila se tehda domů s pocity velice složitými a nejasnými. Na Viléma a Miladu měla milou vzpomínku, jakoby byla šla jarním, veselým dnem. Zalíbili se jí jako mládí samo a těšila se na jejich návštěvy. Když pak vzpomínala na zábavu s Vilémem, kárala se poněkud, jakoby byla zapomínala, že je vdanou a vším světem pozorovanou a jakoby se byla dala unést pocity svými dále než bylo slušno. Divila se té zvláštnosti, že jí tehda nebylo zjevno toto vlastní chování a že teprv teď rozeznává svou chybu. Tím pak jakoby se příští poměr k Vilémovi určitěji stanovil. Bude jí milým, ale nedá se nikdy odplaviti k intimnější zábavě. Zdálo se jí, že jen tímto způsobem nejvíce užije jeho přátelství.

Rozhodla se uspořádati večeři a pozvati své některé známé, aby mohla pozvati i Miladu s Vilémem a aby její dům na jejich první vstup učinil pěkný dojem. Když úmysl svůj zjevila muži, zasmušil se.

„Co? Mrzí tě to?“ prohodila k němu břitce.

„Myslím si, že to nemá smyslu. Neosvědčí se to jako minule. U nás v Čechách není možný společenský styk, salon je zde pošetilostí. Na konec jsou z toho klepy a zaslána v novinách, třeba se začalo úsměvy a připitky!“

„Ty máš vždycky něco! Zkrátka, nepřeješ mi trochu radosti!“

Pechan se napřimil, a oholená tvář jeho se rozjasnila.

„Proč bych ti radosti nepřál?“ řekl chlácholivě. „Proč hned ve všem hledáš nepřízeň a zlobu? Naopak, přeju ti vše, ale víš přece, jak dopadl loňský tvůj pokus! Sama jsi to uznala a vícekrátě večeri

nepořádala. A víš, co jsi mi řekla? Abych již nikdy nepřipustil, abys zvala lidi na hostiny!“

„To bylo něco jiného. Tehda jsem pozvala lidi, kterých jsem neznala. Teď ale každého znám, koho pozvu, teď budu mít svůj kroužek, své přátele! Ostatně, neosvědčí-li se to, necháme toho zase, to je přece jednoduchá věc!“

„Mohu říci napřed, že neosvědčí, ale přesvědčiž se sama!“

„Prosím tě tedy, napiš pozvání Jelínkovům, doktorovi Vrbovi, slečnám Pavlánským, panu Nedošínskému, panu Vilému Řetovskému a slečně Miladě, potom Stehlíkovům, panu Zimovi a snad panu Janovskému. Ach Bože, ano, slečně Ryšavé, zazpívá nám něco, a panu Součkovi, aby nás rozveselil! Vzpomeneš-li na někoho, kdo je příjemným, pozvi i toho. Ráda bych, abys i ty měl někoho, s kým se dobře pobaviš!“

„Což o mne nejde, já si vždy někoho naleznu. Bude tu pan Jelínek a doktor Vrba.“

Důsledek toho byl, že nadiktovala ihned Slávovi, kam má dojít a co obstarat. Ukázalo se toho tolik, že musil zaznamenávat. Při této práci se zakabonil jako vždy. Opět se v něm vše bouřilo, ale ne tak proti paní jako spíše proti vlastní slabosti. „Proč si to sama neobstará?“ myslil si, zapisuje jednotlivé rozkazy ženiny, jež stále nové a nové věci vymýšlela. „Proč neporučí Anně, aby sama doběhla do obchodů, nebo proč tchýně nedojde? Snad i Láblerová by mohla trochu pomoci v takových mimořádných případech! Taky se mi zdá, že večere, jak ona ji pořádá, je přehnaná a nepřispěje k zábavě. Budeme jídlem nadobro utlučení! Jsem přesvědčen podle toho, co říká, že poslední jídlo dojde na stůl o druhé hodině po půlnoci!“

Po dlouhé úradě stanovili čtvrtek k uspořádání hostiny. Pechan ihned rozeslal pozvání.

Vilém s Miladou dostali dopis ve středu a oba se pozváním radovali. Milada toho dne neměla s Bláhou schůzku, poněvadž u nich v Holešovicích měli ve čtvrtek zábavy, na něž chodíval i Jindřich Houška, a uvítala proto pozvání k Pechanovým s opravdovým zájmem. Lichotila jí tato pozornost bohaté dámy, a třeba se zdála chladnou ke všemu pražskému měšťáctvu, přece uvnitř toužila přiblížit se bohatším kruhům. Zvláště matka její, stará paní Řetovská, pocítovala neobyčejnou úctu před bohatými lidmi a pozvání paní Pechanové pokládala za velikou, šťastnou událost. Byla již na Národní Besedě všecka zaujata touto mladou paní, jejíž živost a krása i toileta ji překvapovaly, a svým nadšením působila i na Miladu.

Ve středu večer přišel k mladé paní Řetovské Štěpánek a rozdávaje dětem cukroví, vyzvídal na sestře, co vypravovala Milada o koncertu. Očekával, že po jeho odchodu stalo se něco důležitého, že se všichni soužili a že všichni naň vzpomínali, ale Mařena nevěděla ani, že odešel. Nikdo se nezmínil ani o něm, ani o jeho hře, ani o jeho odchodu. Jen se sama omluvila, že nemohla jít pro přílišné nastuzení Milošovo a že velice litovala. Na konec překvapila bratra sdělením, že zítra půjde Milada s Vilémem na večeři k Pechanovým. Štěpánek se touto zprávou

zarazil a jakási tísnivá lítost mu zaplavila srdce. Zamrzelo jej, že o něm paní Pechanová při zvaní hostí nevěděla, a že tam budou lidé, které on sám přivedl. Sestra mu řekla, že se podívá, je-li Milada doma, ale on požádal ji ihned, aby tak nečinila, že ví již o Miladině známosti s Bláhou. Odešel dříve ještě, než se navrátil Jan Řetovský z obchodu.

Druhý den bylo slunečno a sucho. Vilém opustil úřad o páté hodině a ihned se odebral domů. Stmívalo se a počínalo mrznouti. Nebe bylo čisté, zelenavé, s několika hvězdami a obrysy domů ostře se na něm odrážely. Ulice byly přeplněny spěchajícími, červenými lidmi, kteří se zdáli lehkými a svěžími. Vilém neměl toho dne smyslu pro uliční život, jsa příliš zabrán představami večírku u Pechanů. Doma však nikoho nenalezl; matka s Miladou byly kdesi na procházce.

Přišly až o šesté hodině, obě červené a veselé. Vilém pobídl Miladu, aby se oblékla.

Za hodinu vyšli. Milada se zavěsila v rámě bratrovo, a oba rozveseleni spěchali po Václavském náměstí. Bylo jí příjemno, že mohla jít jednou s bratrem zavěšena a vyskakovala chvílemi, tisknouc se k němu. Šel napřímen, tak že se zdál vysoký v lesklém svém cilindru. Lakýrky jeho rychle se kmitaly. Naslouchal jemnému šustění hedvábné podšívky zimníku na černém kabátu svém, a pociťuje příjemný chlad nové košile, oddával se jakémusi samolibému snění o své dokonalosti.

Vcházejíce do Dlouhé třídy, rozeznali z daleka dům Pechanových. Celé první patro bylo osvětleno. Milada si v té chvíli vzpomněla na Bláhu, na to, že ji před sestrou a neteří nazývá pohádkou a pošeptala si vřele: „Hošíček zlatý!“

Za nimi zahrčel kočár, předjel je a stanul před domem Pechanových. Bílé hlavy nepokojných koní a cylindr kočího bylo viděti za hořejší linií kočáru. Dáma ve světlém plášti a pán v černém zimníku vyskočili a zmizeli v domě. Dvířka kočáru uhodila.

Vilém zrychlil krok. Proběhli průjezdem a čile vystoupili po dřevěných, širokých, do běla umytých schodech do prvního patra. Otevřela jim paní Nešverová v bílém čepečku a šedých šatech, hovorná a veselá, jakoby se s nimi dávno znala. Ukázala jim, kde mají odložit.

„Je jich už plný salon,“ pravila, „paní neměla co dělat a smyslí si zábavu! Počkejte — tiše! Něco si povídají!“ (Naslouchala u dveří salonu, co se uvnitř mluví.) „Není slyšet! Každý má rozumu za tisíce! A vy máte maminku, ne? Musím se s ní seznámit! Tak, tak, jen dále, slečinko, jen dále! Živůtek máte jako z růžiček ušitý! Aá! Hedvábný! Matinka dbá o své poupátko! Tak, tak, jen vstupte!“ (Otevřela dveře salonu.)

Vstoupili. Paní Pechanová, stojící s panem Janovským, radostně cosi zvolala a pospíšila k nim. Měla žluté hedvábné šaty, jež ji činily až nápadné štíhlou a ve vzájemnosti s plavými vlasy jako zlatou. Vzala je za ruce a představila je těm, kteří se s nimi neznali. Byli to šedo-bradý, starý doktor Vrba, lékař, pán suchý a vážný s očima šedýma a smutnýma; dvě slečny Pavlánských, štíhlé, ve tváři jako uvadlé brunety s očima černýma a s velkými bílými zuby, dcery zbankrotovaného obchodníka, o nichž se stále tvrdilo, že mají jmění a jejichž chování

i zjev prozrazovaly vkus a eleganci; professor Nedošínský, mladý muž s brejlemi, krátkozraký a vážný, dámám neškodný, bezvadně oděný, jemuž však nic neslušelo, vzdálený příbuzný Pechanův; manželé Stehlíkovi, měšťáci, hovorní, zdravě vyhlížející lidé, kteří se starali jen o příběhy denní, chodili z domu do domu a roznášeli klepy; pan Zima, mladý bohatý pekař, hezký, růžový, s černým knírem a velkýma, modrýma očima, neustále se usmívající, známý sester páně Pechanových, který byl zván, aby se zamiloval do starší slečny Pavlánské, o níž paní Pechanová pošeptala Vilémovi, že si měla vzíti jejího muže; a konečně pan Souček, herec, a slečna Ryšavá, zpěvačka Národního divadla. Ve vedlejším pokojíku štěbetala paní Jelínková, která vysvětlovala cosi panu Pechanovi. Vilém poznal, že to byli oni, kdo přijeli před nimi kočárem.

Všechny pokoje, jichž bylo asi osm v celém prvním patře a jež byly spojeny otevřenými dveřmi, jsouce plně osvětleny a drahými předměty, koberci, knihami a obrazy přeplněny, překvapovaly bohatstvím a zvláštní útulností. V každém byly různé pohovky, všude kožešiny, všude sedátka. Dva dni Pechan s Nešverovou a Annou odnášeli knihy, krabice a jiné věci, aby zde bylo trochu místa. Ani jediný pokoj neměl určitý charakter, všude byly rodinné památky Pechanovy a zároveň něco nového, co se líbilo mladé paní. Tyto předměty byly takové, jaké moda přinášela, bezstylovost let osmdesátých, těžké a veliké. Jediný pokoj zůstával Hanou nedotčen. Byl nevelký, zcela stranou položený, páchnoucí tabákem, plný parohů i parůžků, zbraní a loveckých šatů. Pechan miloval honitbu a dlouho již si zde ukládal tyto předměty. Sem nikoho paní nevedla. „Tam to zavání vdovstvím mého muže,“ říkala o tomto nepříjemném a dosti tmavém pokojíku.

Po osmé hodině chtěla vyzvati paní Pechanová hosty, aby se odebrali do jídelny k večeři, ale zpozorovala, že stojí Vilém vedle Jelínkové a že by jí musil nabídnouti rámě, čímž by i u večeře s ní seděl. Byla sice odhodlána seděti toho večera s jiným než s ním, třeba s Miladou a Zimou, nebo Nedošínským, ale myšlenka, že by seděl s Jelínkovou, ji zamrzela. Čekala tedy s ohlášením večeře, až se společnost jinak seskupí, ale nedočkala se. Jelínková, zdálo se, usmyslila si prodlévat neustále vedle Viléma, aby seděla pak s ním i u stolu. Přistoupila tedy paní Pechanová k ní a řekla jí, že by s ní ráda toho večera mluvila; pak teprv vyzvala společnost k večeři.

Páni nabídli rámě dámám. Pechan vedl paní Stehlíkovou, jejíž zlatý šperk na modrých hedvábných šatech bohatě se leskl a jejíž veselá, červená tvář s malýma, bystrýma očkama snažila se býti důstojnou; Stehlík vybídl paní Pechanovou, Zima a Nedošínský slečny Pavlánské, Souček slečnu Ryšavou, jejíž toileta zdála se nejnápadnější; Vilém vedl Jelínkovou, doktor Vrba Miladu a za nimi teprv ubírali se Jelínek s Janovským, oba v nejlepší náladě.

Paní Pechanová usedla v čelo dlouhého, květinami a cukrovím vyzdobeného stolu, a aby aspoň poněkud zamezila úmysly své přítelkyně, ukázala Vilémovi na židli vedle sebe, tak že se ocitl mezi oběma paními. Ostatní společnost se též poněkud promíchala. Janovský usedl

k Miladě, Zima k Ryšavé, Nedošínský mezi slečny Pavlánské. Pechan, Jelínek, Vrba a Stehlík ocitli se pohromadě na druhém konci stolu.

Večeře začala rybou. Společnost ztichala; Pechan opakoval dvakrát, že se při rybě má mlčet. Při následujícím jídle počínal živý hovor, žertování a vypravování. Pechan okříval a rozveselil se, jako vždy v podobných případech, ačkoli se dříve takové hostiny a společnosti děsil. Sám otevíral láhve se smíchovským ležákem a naléval hostům. Janovský velmi živě cosi Miladě vypravoval, ale hlas jeho a snad i obsah řeči nijak jí nezaujaly. Vzpomínala si na Bláhu a velice jí bylo divné, že si s ním dosud netyká. Tato myšlenka mezi zábavou a večeří stále se jí proplétala duší a stále se jí zdálo, že by láska jejich byla jasnější a krásnější, kdyby si tykali. „Vždyť mu tykám v duchu,“ uvažovala, „vždyť by nebylo hezké říkat si: Co asi děláte, můj milý? — Vždycky si myslím: Co asi děláš? — A když se setkáme, musíme si vykat. Proč? Jaký to má smysl? Když se spatříme a letíme k sobě, máme plné srdce a plnou duši vět, které všechny začínají s ,ty‘, a doběhneme k sobě a všechny ty věty musíme změnit rychle na ,vy‘. Všecka vřelost a srdečnost se tím ztratí!“ Janovský tak byl zabrán do svého vypravování a tak sám sebou okouzlen, že ani neúčastenství jejího nepozoroval. Jako všichni ješitní muži, kteří dovedli ovládnouti ženy a kteří tím ztratili k nim úcty, mluvil k Miladě směle a domýšlivě, s přesvědčením, že jí snadno získá pro tento večer, aby se mu divila. Hrál písňe své ješitnosti afektovaným hlasem, pohyby hlavou i rukou, očima, knírem, rty i bílými zuby, vyceňuje je přespříliš, a zajímavé bylo, že opět jako všichni ješitní muži byl přesvědčen, že je Milada všecka okouzlena.

Nedošínský vypravoval slečnám Pavlánským o výzkumech ruské učené společnosti na Černém moři, rozhňuje se poněkud. Bílé prsty jeho stále poletovaly ve vzduchu. Obě slečny, ve všem korrektní, naslouchaly pilně, prozrazující jen velkýma černýma očima, že je jim nudno. Nikdo však toho nepozoroval, ani toho, že se starší, Tereza, rozmrzela způsobem, jak hosté zasedli. Pocítila ostrou zlost na Pechanovou, že si posadila vedle sebe mladého krasavce a že i Zima se přitočil k slečně Ryšavé, kdežto k nim že usedl fádňní professor. Tereza měla po druhé straně doktora Vrba, mladší Štěpánka paní Stehlíkovou; Vrba hovořil s pány o politice a obecních záležitostech, a paní Stehlíková obrácena byla k paní Jelínkové a Pechanové, kde pro její zvědavé oči mnohem více se dělo.

Náhodou odehrála se nepříjemná scéna ke konci večeře. Doktor Vrba poznamenal, že je spánek před půlnocí zdravý, že je již přírodou určeno, aby se ve dne bdělo a v noci spalo. Poznámky té ihned se chytil Pechan, aby jí proti své paní, s níž se často o její nepřirozené spaní hádal, využítkoval, a opakoval ji tak, aby ji všichni slyšeli. Paní Pechanová se napřímila ve žlutých šatech, tak že se zlaté soše podobala, a na její krásné tváři rychle se ukázala přísná podrážděnost. Myslíla, že muž doktora Vrba navedl, aby tak mluvil. Oznamovala ihned celé společnosti, že chodí spat o třetí hodině a vstává o jedenácté, že jí to muž vymlouvá a že kde koho za to proti ní navádí. Pechan do-

kazoval, že mluví vlastně jen pro ni, pro její zdraví a pro její pohodlí. Jedni se přidali k němu, jiní k paní Pechanové, a za chvíli všechna společnost křičela. Paní Pechanová velice se pohoršila tímto nezpůsobem mužovým a prořekla proti němu několik kousavých poznámek.

Když se pak při víně a cukroví bouře utišila, díval se Pechan na Terezu Pavlánskou, kterou si měl vzíti, a která jej seznámila s Haničkou Nešverovou, vzdálenou svou sestřenicí. Zvláštní, až dojemný smutek naplnil mu srdce. Tato štíhlá, elegantní bruneta s bílými, velkými, ale pravidelnými zuby, jejíž chování bylo vždy správné, slušné a jaksi milé, jakoby se mu vtělila v prchlý, jím lehkomylně opuštěný svět radosti a míru, kam se již vrátiti nemohl. Pojednou cítil, ta že byla povolnou státi se ženou jeho, ta že náležela do tohoto domu staré piety rodinné, ta že by dovedla starati se o jeho zájmy a dovedla s ním cítiti. Bylo mu teď nejasné, jak dovedl tehda oslepnouti pro tak patrné věci, jak se mohl zaleknouti bankrotu obchodu Pavlánského, když sám věna nehledal, a jak mohl pád otcův, snad i nezaviněný, přenášeti i na dceru a opatrně se vyvléknouti ze započaté známosti? Chyba na chybu kupila se v jeho vzpomínkách. Nikdo však netušil, co se v té vysoké, výrazné, šedivé hlavě děje, co se skrývá za ostrým pohledem sivých jeho očí. Naléval víno a stále ještě doplňoval svůj sen o Tereze novými doklady, stále jasněji chápal, že cítění jeho ženy je primitivní, bezkulturní, živelné a zcela sobecké, kdežto Tereza že se ovládá a obětuje. „Kdo by tušil,“ pomyslí si, „že v těchto dvou ženách je mé zahrabané štěstí? Tak tu sedí, dívám se na ně, nikdo o tom nepřemýšlí, nikdo ničeho nevidí, a přece jsou obě mým osudem.“

V téže chvíli Tereza naň pohlédla svýma velkýma očima.

„Teď jste si něco o mně myslil,“ řekla k němu laskavě, „cítila jsem to.“

Přisvědčil a usmál se. Byl by jí rád ruku podal a řekl několik vlídných slov, ale jakási ostrá lítost ho zadržela. Nalil jí pouze vína.

XXIV.

Po večeři, o jedenácté hodině, společnost přecházela osvětlenými pokoji a porůznu se bavila. Vilém stále prodléval v důvěrné zábavě se svými damami, které jej střežily. Již u stolu brzy postřehl, že je předmětem jejich zápasu, že každá usiluje přetáhnouti jej na svou stranu. Paní Pechanová, ač byla před večerem rozhodnuta ponechatí jej úmyslně jinému, nesnesla teď ani jediné lichotivé věty, jimiž paní Jelínková Viléma zahrnovala. Odpovídala dosti podrážděně, jakoby ji poznámky přítelkyně poraňovaly přímo na srdci. Nedovedla si též vysvětliti její počínání, tu podivnou nevšímavost, jakou důsledně ukazovala doktoru Janovskému. Soudila, že je to vše pouhá snaha nevzbuditi u společnosti podezření, ale mátko ji, že se doktor bavil s Miladou, jakoby se jí dvořil a že neprobouzí ani žárlivost Jelínkové. Vše to učinilo jí přítelkyni nejasnou.

S tou však se dělo cosi zcela jiného. Od vyzrazení známosti neměla klidu a nedovedla se utišiti. Jak se ocitla o samotě, již se zvedaly její představy jako prach a rychle zamotávaly celé obrazy vyzrazení s dramatickou pravdivostí. Silná její tvůrčí představivost zaviňovala tento zvětřený stav její. Dokud Pechanovou viděla, nebo s ní mluvila, dotud byla klidna, ale jak přišla domů, upadla do divoké své trýzně. Stále viděla, jak přítelkyně běží k jejímu muži, a jak on připravuje se k čemusi strašnému. Stokrát se tomu vysmála a stokrát zase podlehl. Každého večera, když se muž vracel, očekávala hrozný výstup, na nějž se připravovala jen tím, že si představovala skok s okna. Jak zachrastil klíč u předsíně, srdce jí zabušilo, dech se zatajil, a všechno tělo se chvělo.

Myšlenka, aby zavedla Pechanovou na své cesty, stále určitěji žila v její duši. Přemýšlela často celé hodiny, jak by to provedla, ale přes všecku přízeň okolností, měla pocit, že ničeho nesvede. Velice ji zlobilo, že se neovládala a že v takové chvíli, když se setkala s Vilémem Řetovským i Pechanovou, nemohla se přemoci a že prováděla hru zcela falešnou, že s Vilémem koketovala a ji urážela. Vlastní ješitnost jakoby se jí pletla do cesty a jakoby jí kazila plány. Neměla síly ubrániti se této marnivosti, která ji zavedla i ke známosti s doktorem Janovským, a která přetrhávala teď všecku její vůli.

Kdykoli se Pechanová vzdálila a kdykoli se blížila Jelínkovi, vždy se Karla velice rozčilila, že se snad rozhodla žalovati na ni. V té chvíli zapomněla na Viléma, na zábavu i na všecku společnost a ve svých rudých šatech s černými podkovami a s černými krajkami napjala se jako napadený had. Tvář její všecka zahořela a oči zasvítily. Očekávala rozčilená, co se stane. Vilém vždy toto vzrušení její pozoroval a vždy se jí otázel, co se jí stalo. Bystřé oči jeho přeletěly všemi směry, aby našel příčiny, ale poněvadž myslel, že střeží některého pána, snad Janovského, který se bavil s Miladou, snadno toto její pohnutí omlouval.

„Milostpaní, Milada má známost, buďte klidna,“ podotkl chlácholivě.

Jelínková si nepovšimla této poznámky.

„Ujišťuji vás,“ pokračoval, usmívaje se na ni svýma temnými očima, jež uměly rozněcovati, „že u Milady nepořídí.“

Pohlédla naň udiveně.

„Co mi povídáte?“ řekla skoro ostře. „Což mi na něm záleží? Je mi pouhým známým člověkem a nesoudím jeho skutků. Mluvíte tak, jakobyste chtěl říci, že mne ten člověk zajímá a že žárlím!“

„Nezlobte se, milostpaní, vždyť by na tom nic nebylo!“

„Mluvíte velice lehkomyšlně.“

„A vy mluvíte jinak? Kdo mi před chvílí šeptal, že se paní Pechanová do mne zamilovala?“

„To je něco jiného, to je svatá pravda! Ano, miluje vás, cítím to.“

„Myslíte?“ otázel se významně.

„Ano, ale mlčte o tom!“ zašeptala, stisknuvši mu ruku. „Ona snad nikdy slova nepronese, ale tvrdím vám, miluje vás horoucně.“ (Oči jí svítily radostí, že se odhodlala k činu.) „Jen z rozpaků odchází, ale

vrátí se a bude se přetvařovati a bude se vyhýbati vašim očím! Ale vy nesmíte ničeho říci, slibte mi to!“

„Milostpaní, důvěřujte mi!“ řekl tiše, pohlížeje jí zblízka do očí.

„Všichni tak mluvíte, ale potom přece každou ženu zklamete a snížíte! Byla by to hanebnost! Věřím vám a svěřuji vám toto tajemství, poněvadž chci, aby byla šťastna! Viděl jste jejího muže . . . není ubohá?“

„Je však velice opatrná a zdrženlivá!“

„Mýlíte se! Uvidíte, že se dá strhnouti proudem! Musíte pochopit, že je paní a bohatou paní, že si svého muže váží! Vžijte se do jejího boje, vždyť je to skutečný zápas! Brání se . . . divíte se tomu? Ale tvrdím vám, že vás miluje vášnivě a že jen na vás je, co se s ní stane. Buď ji veženete v náručí jiného, nebo bude vaší! Pst! Paní Stehliková poslouchá! Baba!“

„Říkala vám něco paní Pechanová? Mluvila o své lásce?“

„Chytře jsem vše vyzvěděla! V některých věcech je jako dítě! A sám musíte přiznat, že v Praze krásnější ženy nenaleznete!“

„Ano, je krásná . . . Snad ne nejzajímavější . . . ale krásná je!“

Jelínková všecka svým odhodláním rozechvěna popošla s Vilémem k oknu.

„Přála bych jí štěstí,“ řekla šeptem, „aby se její sen splnil. Opakuji vám, že vás miluje nade všecko a že očekává vašeho odhodlání. Nesmíte čekat, až sama začne! Ušetřete jí toto pokoření! Ale mne zradit nesmíte! Řekla jsem vám to . . . poněvadž ji mám ráda. Byla jsem všecka dojata jejím vnitřním zápasem. On je mým osudem!“ řekla o vás.“

Vilém naslouchal s příjemným vzrušením, ale strhnouti se nedával. Nebylo mu jasno, proč zajímavá tato bruneta mluví podobným způsobem. Po všech jejích pohledech, úsměvech a poznámkách očekával, že jej sama zatouží milovati. Napadlo jej, a jen tak dalo se počínání její vysvětliti, že se snaží vypravováním o Pechanové vypátrati, o kterou se zajímá, a stal se proto velice zdrženlivým.

„Vy nejste vzrušen?“ otázala se ho skoro důrazně.

„Ne, vždyť to třeba není tak, jak povídáte!“

„Je, úplně tak.“

„A proč bych se měl radovati? Je to štěstí?“

„Což vy jste netoužil, aby vás milovala?“

Vilém pokrčil rameny.

„Je to vše pošetilost, milostpaní, věřte mi,“ odvětil váhavě, jakoby teprv hledal každé slovo, „a člověk nesmí tak snadno věřit. A mimo to, což zajímá-li mne někdo jiný . . .“

Karla sevřela rty a přivřela veliké své oči, sklonivši hlavu.

„Ne, ona vás zajímá!“ řekla po chvíli. „Vím, že ji zbožňujete!“

„Milostpaní —“

„Ne, vy ji musíte milovati,“ zašeptla všechna zrůžovělá, pocíťujíc rozkoš ze své moci, které zřejmě podlehal, „prosím vás o to. Učiňte to pro mne! Přeju si toho! Prosím! Hana je velice zajímavá a miluje vás neobyčejně.“

„Nerozumím vám,“ zašeptal.

F. X. Svoboda: Řeka.

„Co je tu těžkého k pochopení?“ zasmála se. „Tiše! Všiml jste si, jak se sem teď podívala? Viděl jste někdy krásnější oči?“

„Viděl . . . zajímavější . . .“

„Vy jste strašný!“ řekla, a úsměv samolibosti lehce se kmitl jejími červenými rty.

Ustali, shlédnuvše, že se paní Pechanová rychle blíží. Vyšli ji vstříc. Byla všecka jako zlatá. Vilém pocítil sladké zaproudění pýchy, a myšlenka, že toto krásné tělo k sobě přivine, teple prošla jeho duší.

„Slečna sestra se výborně baví s doktorem!“ pravila k němu vesele, odkládajíc malý košíček s jemnými bonbony a ocukrovanými mandlemi. „Je roztomilá! Dráždí ho nadšeným vypravováním o svém právníkovi!“

„Však zapomněl doktor na celý svět!“ prořekla Karla.

Hlučný smích zavzněl ze sousedního pokoje, kde seděli všichni starší páni, kouřice drahé doutníky.

„Co si povídají?“ podotkla paní Pechanová a popošla do dveří. Vilém s Karlou jí následovali.

Pechan vypravoval vzpomínky ze svých cest po Rusku. Něco se zdálo jako pravda, něco jako anekdota.

„Slávek pěkně vypravuje,“ řekla paní Pechanová, usmívajíc se, jakoby ji těšilo, že se její muž rozjařil, že ožil a že se před společností projevuje jako čilý, veselý pán.

(Pokračování.)

Z KRESEB MIKULÁŠE ALEŠE.

KAREL SCHEINPFLUG:

Dobrodiní.

Bylo to v oné chvíli, kdy vzpomínka na nejtrpčí dny jeho života ožila v něm v podivuhodné síle a určitosti. Mezi těmi dny a dneškem ležela leta a leta života a práce, drobných radostí a velkých odřekání, vítězných zápasů s přírodou i s vlastním nitrem. Zdálo se, že vzpomínka tato dávno již nežije, že nemůže žít v tomto světě, ve kterém žil nyní on. Že ji vytlačily z duše všechny ty velké pravdy a otázky, které k němu mluvily ústy přírody i písmeny knih, že steré starosti o těla nemocných a duše trpících zahladily všechny její stopy, že nádherné zoře procitajících jiter a usínajících večerů zaplašily její stín, že vůně květů pohltily její dech, a poslední ohlas jejích kročejů zastřel dávno bzukot jeho včel a mystický šumot lesa. Pevná hráz jeho životního cíle zdvihala se proti jejím útočným nárazům i hlodavému rytí. Dítě hněvu a bolesti, dítě pozemského prachu, mohla-liž dostoupit výše, na které stál nyní jeho duch? Kámen, vržený do jezera, může-li se vznést na hladinu, připoután jsa tíží ke dnu? A hle, vznesl se přec, vyplul na povrch, a bahno, jež vyrval ze dna, rozežíralo se hladinou. Vzpomínka stála tu v celé své hrůze, duši zněly bouřlivé výkřiky, pohledy hořely a pálily, ze šlapaného srdce řinula se krev bolesti, a žluč stříkala do rány zelenavým jedem hněvu.

Bylo to na zpáteční cestě od nemocného, ježž byla žena opustila v jeho umírání. Bylo již k večeru, ale dosud strašné vedro; schnoucí trávy žlutaly se smutně na slunci. Seděli na kamenech pod obrovským kaštanem, u cesty, mezi pustými lukami. Tehdy mistr pravil:

„Jedno si pamatuj: nikdy nikomu neprokazuj dobrodiní. Hleď býti vždy lidem užitečným, a žádnému neubližuj; ale nikomu neprokazuj dobrodiní. Máš-li dvě ryby na svém talíři, a poprosí tě hladový, daruj mu jednu; nalezneš-li v poušti trpícího žízní, dej mu napítí ze svého měchu; uvidíš-li tonoucího a umíš-li plovati, pokus se o jeho zachránění. To jsou služby, které tě nestojí více, než něco námahy nebo sebezapření; a ty přinese šlechetný člověk bližnímu rád. Ale nikdy nikomu neprokazuj dobrodiní, které je sebeobětováním. Nedávej nikomu obou

svých ryb, jsi-li sám hladov, a daleko široko není jiné potravy; nedávej nikomu celý svůj měch vody, leží-li před tebou ještě dlouhá cesta pouští; nevrhej se do vody pro záchranu bližního, neumíš-li plovati. Nechať je ti tvůj bližní jakkoli blízkým, sám jsi sobě nejbližším. Své nitro znáš nejlépe; viš třeba, že v něm kvetou úmysly, přinéstí tolika a tolika lidem štěstí, a že cítíš v sobě i dosti síly, aby ty květy uzrály v ovoce. Je moudré, abys dával tento život v sázku pro jiný, v němž klíčí třeba úmysly loupit, vraždit, zapálit spící město? A jaký prospěch měl by z toho svět, kdybys nasytil lačného, a sám zhynul hladem? kdybys napojil žíznivého, a sám zemřel žízní? kdybys hleděl zachrániti tonoucího, a utonuli byste oba? A pak . . . Dobrodini se neplatí nevděkem, jak se říká. To by nebyl nejhorší následek, neboť není dobrodincem, kdo čeká odměny za dobrý skutek. Ale dobrodini platí se zlem. Nejčernějším zlem. Chápeš? Udeří-li tě tvůj nepřítel nebo tvůj přítel, můžeš tasiti svou zbraň; udeří-li tě však člověk, jemuž jsi prokázal dobrodíní, nemůžeš mu oplatiti ranou. Plášť, kterým jest oděn, daroval's mu sám; můžeš mu jej nyní roztrhnouti? Ruku, již vztáhl na tebe, léčil jsi, když byla rozdrcena; dny a noci jsi věnoval jejímu vyléčení, mnoho úzkostí jsi vytrpěl o zdárný výsledek své péče a mnoho radostí sklízel ze zdařeného úsilí; můžeš tuto ruku znovu ochromiti? S dobrodíním, které jsi člověku prokázal, přenesl jsi naň kus své vlastní bytosti. Újmou, již jsi sobě způsobil, on získal, tvým ochuzením on zbohatl; je ti drahým, neboť drahým ti bylo, cos mu daroval. Kus tvé vlastní bytosti . . . A připadá ti jako sebevražda, kdybys naň namířil svou zbraň. Nezbude ti tedy, než vykrvácet bez obrany pod jeho rameny, nebo snášet celý život bolest těchto ran, věčně zjitřených a stále krvácejících jako svědomí vrahovo. Proto neprokazuj nikdy nikomu dobrodíní.“

Ano, tak pravil. A jeho mladý učeň pohlížel naň s úžasem. Mistr byl jako proměněn. Jeho tvář, jindy velebně jasná, byla trpce svraštěna, v jeho očích hořely blesky hněvu, a jeho hlas se chvěl. Ne, tak mistra ještě nikdy neviděl. A tato trpká, příkrá slova z jeho úst! Tušil, že tato změna byla vyvolána osudem nemocného, jehož byli právě opustili, a že souvisela s nějakou událostí v mistrově minulosti. A něco ho zabolelo v nitru. Mlčel chvíli. Pak se odvážil namítnouti:

„Mistře, nebudeš se horšiti . . .?“

„Mluv.“

„Proč se sám neřídíš naučením, kteréš mi právě dal?“

„Řídím.“

„Dáváš chudým tolik chleba a medu.“

„Urodí se mi více, než spotřebuji.“

„Léčíš nemocné.“

„Jest to mým povoláním, mou prací i radostí. Tolik cenných zkušeností se v něm nabývá, tolik tajemství odhaluje, tolika otázkami vzpružuje člověka k životu. Neznám krásnějšího povolání.“

„Ale vydáváš se při něm nebezpečí nákazy.“

„Je to nebezpečí, jemuž nevidíme v tvář.“

Mladík pomlčel, pak pravil pohnutě:

„Když jsem byl malý a opuštěn, ujal jsi se mne, otce i matku jsi mi nahradil, tolika krásným věcem jsi mne naučil, neznámé světy jsi mi otevřel, kam jsi vnikl sám po mnohaletém úsilí. Vím dobře, kolik starostí a nesnází jsem vnesl do ticha tvé samoty.“

„Co jsem konal pro tebe, pro sebe jsem konal. Či bys neznal, jakými radostmi tě odměňuje sazenice, již se ujmeš schnoucí, zaléváš ji a okopáváš, a ona před tvými zraky sílí, vyrůstá, mění se v strom, odívá se květy a nese ovoce? Myslíš, že je samota nejlepším útlukem člověka? A víš, zda-li jsem tentokráte i na to nemyslel, že nezůstanu věčně mlád, a že můžeš býti oporou mého stáří? Vše jsi mi dávno oplatil, co jsem ti prokázal, a hled, abych se ti nezadlužil.“

Učeň umkl a zadíval se zádumčivě do žloutnoucích luk, znavených parnem a očekávajících toužebně příchodu večera, jehož předtucha chvěla se již ve vzduchu. Bylo mu nevýslovně smutno. Štít, který si pracně urobil pro rozhodný okamžik, byl roztříštěn; bude mít odvahu zahájit útok beze štítu?

„Abychom šli dále?“ přerušil mistr chvíli ticha. Povstali.

V tom zaslechli výkřik a podivný lomoz, jenž se rychle sesíloval. Na konci cesty objevil se tmavý předmět, jenž rostl vůčihledě a nabýval obrysů povozu. Dva koně blíží se šíleným úprkem, s nataženými krky, vrážejíce do sebe hlavami, a za nimi poskakuje a poletuje se strany na stranu lehký vůz. Na voze polo klečí, polo stojí muž, bledý, s vytřeštěnými očima a napíná křečovitě otěže; žena za ním lomí rukama a vyrazí zoufalé výkřiky. Za vozem vznáší se oblak prachu.

Učeň zbledl a pohlédl rozčileně na mistra. Ten stojí nehybně, v pravici drží šedý svůj plášť a sleduje povoz svraštěným, přísným pohledem. Vůz je již vzdálen jenom několik kroků. V tom se mistr vrhá skokem na cestu, vyrazí hromový výkřik a udeří svým pláštěm oba koně přes hlavu. Ti se vzepnou, uskočí . . . a silná ruka mistrova uchopí bližšího za uzdu. Zpětné trhnutí zadržené vlny, ženský výkřik, zařinčení . . . a mistr se zapotáčí, jakoby měl klesnouti. Než se učeň vzpamatuje, již oba koně stojí, třesouce se na celém těle, slintající a pohlízejíce s úžasem na mohutnou postavu útočnickovu, jež se zdvihá před nimi.

A již sestupuje muž s povozu a vzdává mistrovi díky.

„Takový náhlý nápad,“ přerušil ho mistr, „nic víc. A což kdyby se byl povoz převrhl, a koně spěchali dále? Mohl jsem vám svým činem právě tak uškodit, jako jsem vám prospěl.“

„Neublížil jste si srážkou?“ ptá se muž.

„Ne.“

„A smím zvědět, kdo jste?“

„Pocestný, pane, pocestný z dále.“

A mistr se vzdaloval chvatně, následován svým žákem.

Jdou pěšinkou mezi lukami, a učeň sotva stačí rychlým krokům mistrovým. Teprve v lese se mistr náhle zastaví.

„Podej mi obvaz!“ praví.

Učeň zdvihne zraky a pozoruje s úžasem, že šat mistrův pod pravou paží prosakuje krví.

„Probůh! Tys raněn, mistře?!“

„Oj mne udeřila. Nic to není, pouhá odřenina.“

A usednuv na zemi, rozhaluje šat.

Rána jest veliká, ale, jak se zdá, jen povrchní. Žebra, bohudík, nejsou poškozena. Učeň přiloží obvaz, a po chvíli kráčejí zase dále.

Jdou nyní volněji, a vlídný chlad lesa ovívá jim tváře. Zdá se, že všecka vláha, vyhnaná šiky palčivých paprsků z polí a luk, uchýlila se pod ochrannou klenbu těchto stromů. Je večer, a šíří se s rychlostí, vlastní tropickým krajům. Suché větve praskají pod nohama, listí šelestí, a vysílená vůně pluje tiše ve vzduchu.

Cesta jest úzká, jdou jeden za druhým, mistr napřed. Učeň vpíjí se pohledem v jeho zjev. A divná touha, něžná i prudká zároveň, uchvacuje jeho duši. Zrychlí kroky a dotkne se mistrový ruky.

„Mistře . . .“

Ten se zastaví.

„Nebolí tě rána?“

„Ne.“ A chce jít dále.

„Mistře!“

„Nuž?“

„Mistře . . .“ Jeho rty se pohnuly, však nevydaly zvuku. Sklonil hlavu a pokračuje v chůzi.

Jdou. Měsíc se zmocňuje rychle vlády na obloze, a jeho stříbrné světlo prší do lesa. Les nabývá nového vzhledu, nehmotného, báječného, tajuplného. Tmavé kmeny pobělávají se místy, jakoby postříkány vápnem, a haluze jejich ožívají. Křoviny zdvihají se, lehounce načechrány, jako přeludy; kdybys se jich chtěl dotknouti, zmizely by. Všecky stíny jsou měkce ztlumeny, a vzduch zdá se býti nasycen jemnou, průhlednou, bledě modrou mlhou. V tomto okolí pohybuje se vysoká postava mistrova jako zjev pohádkového obra. Těsně sražené kmeny rozestupují se před ním, a větve se natahují, dychtivý dotknouti se jeho šatu.

„Tedy i on!“ praví si učeň v duchu a spočine zase pohledem na zjevu mistrově, na záhybech jeho roucha, na jeho mohutné hlavě, na jeho silných pažích. Tedy i on má své chvíle slabosti! I on podléhá bolesti! I jeho nitrem zalomcuje někdy hněv!

Vzpomíná, vzpomíná . . . Viděl mistra vždy jasně klidného, zřídka zádušného, nikdy hněvivého. Jaká to byla as událost v daleké minulosti, jejíž pouhá vzpomínka byla s to rozvltnit ještě dnes silnou tuto duši?

Tedy i on! A cítí, jak se mu těmi slovy mistr přiblížil. Ne, že by se mu jevil menším, než dříve — naopak; ale vidí v něm, na něhož uvykl nazírat jako na bytost zvláštní, vyšší, vidí v něm nyní pojednou také člověka. Skutky mistrový byly vždy tak krásné a jeho řeči tak hluboké, ale jeho nepřekvapovaly. Vždyť byl Mistrem! Taková jasná duše, myslíval si vždy, jasná a čistá, beze skvrn a kazů, jako diamant; na kteroukoli jeho plochu padne světlo, zazáří duhovými barvami. Jednal tak, protože nemohl jinak, jeho šlechetnost nestála ho zajisté žádného přemáhání sebe. Nyní vidí jinak: i on byl člověk. Tedy i on trpěl, i jeho tělo vzpíralo se námahám a odřikáním, a jeho šlechetnost byla jen řadou vítězství na sebou samým. A cítí, jak nový jakýsi cit

rozlévá se jeho nitrem. Vážil si vždy nesmírně svého mistra, podívoval, kořil se mu v duchu, byl k němu proniknut hlubokou vděčností; nyní . . . nyní však cítí, že ho miluje. A tato láska rodí se v něm za velikých bolestí. Vztyčuje se před ním jako hradba, za níž leží jeho štěstí.

Dnes po půlnoci . . . Bože, nelze na tom ničeho změnit?

* * *

Ano, ano, tak se vše sběhlo.

Mistr tehdy odešel sám. Kam? Kdož pak ví? A učeň zůstává sám doma. Připraví potřebné léky, pustí ovce na pastvu a upraví si skromný oběd. Co teď? Zasedne k jedné z oněch velikých, vážných knih, v nichž mistr čítává. Nemůže však čísti. Co chvíle, se mu zdá, že někdo ťuká zvenčí na okénko a pokřikuje naň. Zdvihne hlavu . . . To Slunce právě odskočilo, schovává svou rusou hlavu za korunu jabloně a směje se dovádlivě: „Hihi! hihihi!“ Písmena knihy uhánějí kolem očí jako skotačící stádo, že lze sotva rozeznati jednoho od druhého; náhle se některé zastaví a dívá se mu do očí dlouho, dlouho, takovým naivním, nechápavým pohledem. Zavírá knihu a odchází do zahrádky.

Jarní den . . . Takový veselý, bujný, rozvyskaný den. Mladé, světlivé lístky proskakují na větvích a popěvují jasné písničky, písničky svižných rytů, hned rozmarně zdržovaných, hned zas rozpuštěných ve hravý útěk. Květiny odvracejí škádlivě své pootevřené kalichy, a hned zase svůdně pokukují, jásajíce svěžími barvami a blýskajíce zachycenými krůpějemi rosy. Včely jakoby si šuškalý veselé jakési zprávy, nad jejichž monotonní proud se vznáší chvílemi tutlavý smích. Ptáci rozhazují hrsti zvonivých trilků, a v jejich stoupajících výkřicích jakoby se chtělo jejich srdéčko rozskočiti radostí. A větřík přeskakuje svižně záhony, otáčí se půvabně na špičkách a mává svým vlajícím rouchem. Trala, lala, tralala . . .

Ne, ne, nelze tu vydržeti! Tak to všecko rozjařuje a znepokojuje, dráždí a láká a pudí kamsi ven, kamsi do volna a do šíra, kamsi, kde . . . Kde je ukryta příčina i účel, smysl všeho toho veselí!

Mladík se chvíli rozmýšlí. Což, kdyby mistr přišel . . .? Ne, vracívá se až k večeru. A kdyby, náhodou . . . Eh, nějaká výmluva se nalezne. Cítí v sobě jakousi podnikavost, a nezná obav.

Tedy uzavře pečlivě dvířka zahrady a vychází ven.

Od jejich ohrady vycházejí tři cesty. Jedna vede k vesnici, skrčené pod strání, s dřevěnými chalupami, s křivou zvonící a černou studní na návsi; druhá k městu, rozloženému na rovině, s kamennými domy a baňatými věžemi kostela. Třetí ještě nikdy nešel; dá se tedy tou.

V tom ze záhybu cesty, jdoucí do města, vystoupí postava. A než se naděje, stojí před ním žena.

Je bíle oděna a hlavu má zahalenu šátkem. Jen oči z něho vykukují, jemný nos a malá ústa. Mladému muži se zdá, že tyto oči vzhlížejí k němu posměvačným, dráždivým, znepokojujícím pohledem.

„Bydlí tu bílý muž, mistr lékař?“ ptá se pevně.

„Ano, tady,“ odpovídá rozpačitě.

„Přišla jsem jej požádati o radu.“

„Ale on není právě doma, a přijde až k večeru.“

„Ach!“ Sklonila hlavu a stála chvíli jako na vahách. Pak k němu zase vznesla zrak a pravila: „Nejsi ty jeho žákem?“

„Jsem.“

„Tedy bys mi snad ty mohl pomoci?“ Řekla to důvěřivě a skoro prosebně.

Mladý muž se zarděl. Ctižádost, dosud nepoznaná, se v něm pozdvihla, a stud zastoupil mu cestu k odmítnutí.

„Vejdi tedy.“

Vstoupila zahradními vrátky a zastavila se před záhonem růží.

„Ach, vy to zde máte hezké!“ zvolala, rozhlížeje se zahradou. Přešla ji zvolna a zamířila k roubené besídce.

„Třeba sem?“ pravila, zpola tázavě, zpola vyzývavě a vešla.

Vstoupil ze ní váhavě a s předtuchou vážného nebezpečí. Usedli proti sobě, po obou stranách stolku. Mlčeli chvíli. Troufal si jedva zavadit o ni zrakem. Za to její oči upíraly se naň pevně, a zdálo se mu, že se v duchu usmívá jeho rozpačitostí.

„Tady mne bolí,“ řekla náhle, tisknouc ruku k prsům. „Nevím, zdali srdce, či plíce . . . Myslím však, že srdce; tepe někdy tak nepravidelně.“

„Srdce? Hm . . .“ A setrval na svém místě, nerozhodnut a pomaten.

Vztáhla ruce a sňala šátek s hlavy. Objevila se snědá tvář, mladá a sličná, oživená sálavýma očima. Zachvěl se překvapením, uleknutím a ještě jiným pocitem, jehož nechápal. Byla to táž žena z města, již navštívil před několika týdny dvakráte v průvodu mistrově. Byly to tytéž oči, závratně hluboké a tmavé, lákavé a posměvačné, dráždivé a znepokojující, jež vystřelovaly zelenavé blesky, z jejichž dosahu odcházel rozechvřen divným nepokojem, který přecházel v neurčitý smutek a těžkou malátnost.

„Jsem připravena,“ řekla odhodlaně.

Povstal těžce a přistoupil mdle a nesměle k ní. Nohy se mu chvěly, a zuby měl pevně sevřeny. Viděl pouze stěny besídky, jiného nic; ta stěna byla šedivá, a černé stíny míhaly se po ní. Sklonil se, ani nevěda a přiblížil ucho k jejímu šatu. Ten šat dýchal zcela neznámou, dráždivou vůní. Viděl jen ten bílý šat a slyšel jen tepot krve ve svých spáncích; a vdechoval tu vůni a viděl bílou látku, a v mozku neměl jiskřičky myšlenky, úmyslu, vědomí.

„Šat ti překáží?“ otázala se tiše. „Nebudu se ostýchat, vždyť jsi lékař.“

Zdvihl hlavu a pozoroval se sladkou hrůzou a napjatou zvědavostí, jak si svléká vrchní šat. V běli látky zalesklo se snědé hrdlo, pak se vynořila dvě oblá ramena, pak se zavlnily dva okrouhlé prsy . . .

„Nu, nyní . . .“ slyšel hlas, přicházející jako s oblaků. Sklonil zase hlavu k ní, netroufal si však dotknouti se jejího těla. „Zde,“ pravila a přitiskla jeho ucho pod svůj prs. Palčivé horko rozlilo se mu uchem, a pod tvář ucítil hebkou měkkost její kůže. Slyšel prudký tepot krve, nevěděl však, byla-li to krev vlastní nebo její. Pak sevřely

dvě jemné ruce jeho skráně . . . zdvihl tvář zalitou krví . . . Také její tvář je zardělá, a sbíhavé paprsky oslňujících očí pronikají mu až v ledví.

„Líbej, zpozdilče, líbej, užij chvíle!“ slyší jako ve snu. Tu se vzchopí, vrhne se na její prsa a posívá je polibky s bezuzdnou prudkostí. Jen jednou ještě zašlehne strach v jeho opojení: „Což, kdyby přišel mistr?“

„Nepřijde, neboj se, šel do města Ibadí Sluje, dala jsem ho sledovati. A kdyby . . .?“ směje se. „Ohrada není vysoká. Uprchla bych.“

A směje se a hovoří dál, za zemdlívajících polibků a drtivých objetí.

„Nemoc? Hahaha! K vůli tobě jsem přišla, k vůli tobě. Zalíbil jsi se mi, hned jak jsem tě poprvé spatřila. A umínla jsem si, že musíš být mým. Jsi takový silný a statný, máš takové snivé oko a kadeřavou hlavu; a jsi tak mlád a tak čistý, nedotknutý ještě. Vid, že jsi ještě nikdy nepil z poháru lásky? Nuže, pij, pij, uhas svou žízeň, hochu, drahý, miláčku, ať okusíš také radosti života, nejen jeho práce, starosti, samoty a odříkání.“

A shazuje i spodní šat a uléhá nahá na lavičku a strhuje jej na svůj klín — — —

Veliké převraty udávají se v království Mladého Života. Spoutaná hmota rozbíjí své vězení a bouří jeho prostranstvími — pozdvihší se porobený dav. Chceme světlo, vzduch! Chceme žít! Mladý král — Duch dívá se v tu vřavu ze svého okénka a dává se strhnouti jejím ruchem, vírem jejích pohybů, rykem jejích hlasů. Jaká síla je v té masse, jaká síla, o které jsme neměli potuchy! A k čemu jí lze užití, jak lze pozdvihnouti naše mladé království! Výpravy do neznámých zemí, slavné bitvy, triumfální návraty, cesty vystlané růžemi, hlahol trub a těžké náklady zlata a sloni . . . Odtrhuje se od okna a sbíhá do ulice. Dav ho strhuje ve svůj proud, dává mu zmizeti ve svém množství, cloumá a strká jím sem tam. Ale on, opojen hlukem a rejem, bouřící mezi bouřícími, má dojem, že jde svou vůlí a vede všecky. Pohledy, výkřiky a pěsti buší na vrata Paláce Rozkoše — vrata se otevírají a zlatá záře proudí zevnitř — — —

Život! život! Ano, otevírá se, právě nyní, teprve nyní. Vše dosud bylo jen přípravou, bylo jen čekáním, bylo jen zimním spánkem. V tuto chvíli stává se mužem. Je tu vědomí síly, pocit nadbytku šťav, předtucha krásných zítřků; a budou vlastní cesty, vlastní snahy, vlastní činy. Pyšný vůz štěstí unáší jej nepoznanou, jásající říší. Vladaři, proroci, zpěvaví ptáci: kdo se mi vyrovná? — — —

Vidí blízko, zcela blízko dvě nádherných očí, které se ztravují prudkým žářem, pyšny a nehybny, jako dva hořící paláce.

A šumot a ruch zdvihá se kolem, tisíce zraků dívá se naň, zraků květin modrých, žlutých, purpurových, a slyší šepot se všech stran:

„Nuže, chápeš již příčinu a účel, smysl všeho života?“

— — — — —
Jdou dlouhé dny všedních prací, jichž se chápe s úsilím hledajícím uklidnění. Chvíle snění v ně padají, chvíle, kdy ruce klesnou, okolí mizí a oči se upírají do nitra. Pak hodiny podrážděné touhy a zžíravé netrpělivosti, kdy duše bloudí neklidně jako dravec uvězněný

v kleci. A mistr tak dlouho neodchází! . . . Jednou i město s ním navštíví, jdou kolem jejího domu, a on si netroufá zavazit pohledem o její okna. Konečně, mistr odchází sám, a ona se zjeví zase v lesní poustevně. Přichází vždy tak nebáživě, směle a plna bujného rozmaru; prochází zahrádkou a vstupuje do besídky, jakoby tu byla doma. Jednou vnikne i do jejich domku, kam jí vždy bránil vejít, roznáší vůni svých šatů po všech koutech a prohlíží mistrovy knihy a láhvičky se všetečnou zvědavostí a veselým smíchem. „Ach, to znám,“ praví náhle s posuňkem na láhev jedu, kterou jí vytrhl právě z ruky. „Tenkrát, jak mne mistr léčil, víš? Otrávila jsem se.“ A dívá se ztrnule oknem, rty majíc trpce sevřeny.

Pak navštěvuje jednou on ji ve městě, v jejím domě. Spěchá ulicemi se schýleným čelem, jakoby měl na něm vypáleno znamení Kainovo, zardívá se před zchytralým pohledem staré služky v předsíni; a prožije chvíle vysilující rozkoše, rozkoše přerývané strachem při každém zašustění za dveřmi.

A v lese se scházejí, v zapadlé tišině, kam nezabloudí leda vítr, leda pták, leda laň hledající si bezpečný úkryt.

Jednou je ku podivu roztržita a málomluvna; její prudká objetí náhle zemdlívají, její úsměvy předčasně hasnou a napovězené věty přecházejí v pohledy vržené do prázdna. To jej znepokojuje, leč neodvážívá se otázky.

„Můj muž se za týden vrátí,“ omračuje jej náhle.

Její muž?!

Věděl, že je vdána; ale její muž mu nepřekážel. Věděl, že je obchodníkem a skoro ustavičně na cestách. Představoval si jej starého, snědého, vrásčité tváře, prošedivělých vlasů, oděného šedým rouchem cestovatelů, se širokým opaskem. Obličej drsný a chladný, studené oči, jež dovedou zakryti každý úskok a každou lež. Postava kupce z pohádek této země, kupce, jenž vyvážívá otroky a látky a přivážívá slonovinu, koření a zlato. Potloukal se kdesi zemí zlatého lva nebo bílého slona, loudal se písčitou pouští nebo civěl s paluby do zelených vod. Byl tak daleko, daleko . . . Nepřekážel mu.

A tato chladná představa mění se pojednou v tělo, tento šedý kupec s koženým opaskem sestupuje se svého velblouda a přichází k nim. Co tady chce? Ji?! Vskutku, mohl by se odvážít? . . . Vždyť jest jeho ženou, jeho ženou! A jeho vědomí se zakolísalo, jakoby se mělo zřítit.

„Nevyčkám jeho příchodu!“ probudila jej ona. „Je mi protivným, nenávidím jej! Uprchneme spolu, hodně daleko, ty a já. Uprchneme — souhlasíš?“

„Ano, zajisté, uprchneme. Toť jediné východiště. Nesmí se tě zmocnit. Tys jediné mou, mou.“

Ona má pohotově celý plán. A v brzku je smluveno všecko: den, hodina, způsob i směr.

Následují dny hlodavého neklidu, vnitřních rozhovorů, napínání fantasmie a odtržení od okolního světa. Uprchneme! Jaké těžké, balvanité slovo! Ode všeho se odtrhnouti, s čím byl spojen celým dosa-

vadním životem a vyjít do temna! Ale i to slovo omývá se ustavičným přemítáním, nárazy útoků a obran, pochybností a nadějí, jako kámen v proudu řeky. Uprchneme . . . vždyť nelze jinak! Nelze přece žít bez ní a nelze ji ponechat jemu! To věčné ticho samoty, společnost květín, ovčí a včel, stařecká moudrost těch sežloutlých knih, věčná odvislost od cizí vůle . . . ne, ne, cítí, že není více schopen tohoto života. Nezrodil se proň, a myšlenka, že by jej měl žít do smrti, je mu nyní nesnesitelná.

Netřeba se příliš strachovati o budoucnost; umí léčiti, a ona má něco jmění. Vzpomínka na jejího muže nemá proň výčitek. Pomyšlení, že tento muž měl ji před ním, že se odvážil objímat ji dříve než on (zajisté! nyní je mu to jasno), zažehuje v něm oheň nenávisti, v němž motýlek soucitu klesá mžikem se spálenými křídly. Ať si bloudí dále světem; ať si hledá dál svou slonovinu a těší se svým zlatem a nevyrušuje ji v radostech její lásky, jako ji nevyrušoval v zoufalství její opuštěnosti. Jest ovšem možnost nebezpečí . . . Což, nespokojí-li se ten prodavač otroků po svém návratu prázdným hnízdem a uražen ve své samolibosti, jme se pátrati za pomoci zlata, které se na vše doptá a všude vnikne? Cizoložnice bývají v této zemi usmrcovány . . . Ale i na tu možnost se připravil. Dvě krabičky jedu, jedna pro něho, druhá pro ni, byly by záchranným můstkem ve chvíli nebezpečí.

Jen myšlenka na mistra jej znepokojovala. Jemu způsobiti takový zármutek, takové zklamání, jeho opustiti! Jaký krutý nevděk! A je marno vháněti se vůči mistrovi v hněv; není, co by mu vytýkal. Leč i tento hlas podařilo se mu znenáhla umlčeti. Prorok, povznesený nad bolesti života jako nad jeho radosti, pán svých citů a vášní, duše zakotvená v bohu, v srdci vesmíru! Zadumá se, povzdychne . . . a půjde se potěšiti se svými včelami a květinami, navštíví své nemocné, pohrouží se ve své knihy . . . Zapomene. A lampa míru bude svítiti dále v lesní poustevně, tiše a bíle, jako svítila dřív . . .

A tu vpadnou dnešní slova mistrova a rozbijí rázem nádobu tohoto tišivého nápoje.

Tedy i on trpí, i jeho silná duše rozechvívá se pouhou vzpomínkou ran již dávno vytrpěných! Jak snese tuto, kterou mu zasadí on? Jak to řekl mistr před chvílí? „Udeř-li tě tvůj přítel nebo nepřítel, můžeš tasiti svou zbraň; udeř-li tě však člověk, jemuž jsi prokázal dobrodiní, nezbude ti, než vykrvácet bez obrany pod jeho ranami, nebo snášet celý život bolest těchto ran, věčně zjitřených a stále krvácejících jako svědomí vrahovo.“

Dívá se upřeně na mohutnou postavu mistrova krácející před ním a má přišerný pocit, jakoby měl přiskočiti k němu zákeřně a vraziti mu nůž do týla.

Dnes, po půlnoci, je smluvená chvíle útěku . . . !

Sova přeletí přes cestu tichým letem, a od blízké tůně zazní skřehot žab. Vnímá to jen zrakem a sluchem, nikoli duší. V jeho nitru zuří boj, krutý, bolestný a marný. Marný, neboť o vítězství jest předem rozhodnuto. Na jedné straně zvyk, povinnost, vděčnost, soucit — na druhé kouzlo ženy; na jedné straně šermuje rozum svými důvody,

city vysílají dojemné prosby, a výčitky zdvihají hrozivě své pěsti — na druhé hoří dvě zelenavých očí a rozpřahují se dvě oblá ramena. Co zmůže síla těch slov, výkřiků, vzdechů proti magickým paprskům těch zelenavých ohňů, proti přitažlivé moci těch rozpjatých ramen?

* * *

Náhle ho vyruší zvolání jeho jména. Ohlédne se: jejich domek černá se za ním, ježž on minul v myšlenkách. Mistr stojí u zahradních dvířek a otevírá.

„O čem pak jsi se tak hluboce zamyslíl?“ ptá se s vřidným úsměvem.

Žák sklopí oči a projde mlčky sinavě bílou zahrádkou. Oba vstoupí do šeravé světničky, rozsvítí olejovou lampičku a zažehnou oheň v krbu.

Pak přistoupí učeň k mistrovi, aby mu vyměnil obvaz a potřel ránu hojivou mastí. A jak se dotýká toho obnaženého těla a ucítí pod rukou tepot srdce, skloní se náhle a vtiskne prudké políbení na mistrova hrud. Vírné vznětí citů vybíjí se tímto němým polibkem. Vroucí dík, něžný soucit, prosba za odpuštění a bolest rozloučení chvějí se v něm.

Mistr pohlédne překvapen v zamlžené oči mladíkovy a pohladí ho po vlasech. Výčitka, jež ho zaholela cestou, výčitka slov pronešených ve chvíli slabosti, jest utišena. Pochopil, porozuměl.

Dívá se v myšlenkách na bílý pruh světla, rozestřený měsícem na podlaze. Štíhlá postava zdvihá se v něm: mladá žena bílé pleti, se zelenýma očima. Práví k ní: „Ty starý přízraku, ještě žiješ kdesi v hloubi, pod rozvalinami minulosti? Čím se živíš? Co ti dodává síly, abys prolomil hradby, jimiž jsem tě obklopil? Co smělosti, abys překročil proud času a pronikl mlhami dále? Spi tiše. Jdeš-li prosit . . . netřeba; vše jsem dávno odpustil. A jdeš-li loupit . . . Není již co bys mi vzal. Nic není mého v tomto zátíší; mé dny i noci, myšlenky i skutky — vše patří trpícím.“

A učeň stojí u krbu a dívá se upřeně na týž pruh bílého světla. Vidí v něm vstávati štíhlou postavu, mladou ženu tmavé pleti, se zelenýma očima. Práví jí: „Ano, o druhé hodině, na křižovatce u kameného dubu. Přijdu.“ A slastná hrůza kynoucího dobrodružství zamrazí jej v útrokách.

Dotkne se pohledem skloněné hlavy mistrovy a ptá se v duchu: „Jak mu bude, až se probudí a uzří, že je sám? Dostanou ovce zítra potravu a květiny vláhy? Jak bude snášeti smutek opuštěnosti? jak hořkost zklamání, až se doví . . . ? jak břímě všech prací, které naň dolehne? A což, kdyby onemocněl? Kdyby onemocněl . . . ?“ A svírá násilně čelisti, aby potlačil vzlyknutí.

V krbu praská oheň a na něm bublá vařící se polévka. Oknem je viděti les, sražený dav černých, mlčelivých obrů, kteří tam venku nepohnutě na kohosi čekají. Pruh bílého světla uléhá na podlaze, a oba muži dívají se naň, každý pohřížen ve své myšlenky. Učňovi se zdá, že to světlo proudí z mistrova zraku.

DR. F. X. JIŘÍK:

Palissyho Discours admirables. O umění keramickém.

Bernard Palissy, jehož život spadá plně do stol. XVI., jest z nej-přednějších představitelů francouzské renaissance v oboru uměleckého průmyslu. Jako téměř všichni umělci renaissanční byl i Palissy velmi všestranným; jest známo, že renaissanční umělci italští ovládali namnoze všechny obory umělecké, že byli malíři, sochaři a architekti v jedné osobě, při tom nezanedbávali umělecký průmysl a byli i zpěváky a hudebníky. A neméně známa jest vytrvalost a usilovná snaha těchto umělců; příkladem takového typu v Itálii jest Benvenuto Cellini, jenž osudy své sám nám vylíčil, a jaksi pendant k němu v renaissanci francouzské tvoří „mistr Bernard“, vyučený sklář, jenž po dlouhých a usilovných zkouškách dospěl po mnoha letech k životnímu svému cíli, vynálezu bílého emailu. Životopis jeho čte se jako román; sám vyličuje své neustálé pokusy a své útrapy, vidíme ho na vrcholu slávy jako chráněnce Jindřicha II. a vévody z Montpensieru a konečně zase jako vězně v Bastille, kde zmirá. Jeho činy v oboru uměleckém i vědeckém jsou dávno uznány; v umělecké keramice stojí Palissy ve Francii na předním místě, a, pokud se týče věd přírodních, zmiňuje se o něm již Diderot s velikou úctou.*)

Způsob, jak dospěl k vynálezu bílého emailu, vyličuje Palissy sám v důležitém svém pojednání „de l'art de terre“, kteréž tvoří součástku díla jeho „Discours admirables“.

Literární díla jeho skládají se ze dvou partií a sice: „Recepte veritable, par laquelle tous les hommes de la France pourront apprendre a multiplier et augmenter leurs thrésors etc. A la Rochelle. Barthélemy Berton. 1563“, a „Discours admirables de la nature des eaux et fontaines etc. A Paris, chez Martin le jeune. 1580“.

Hodlajíce vypsati životopis tohoto slavného keramika francouzského, považujeme předem za nejvhodnější uvést v překladu partii jeho spisů „de l'art de terre“, v níž mistr nejdůležitější část svého života sám popisuje.

Jakožto úvod k „Discours admirables“ čteme věnování Palissyho Antoinu de Ponts, v němž praví:

Počet mých let podněcoval mne k tomu, abych se osmělil říci vám, že pozoroval jsem v těchto dnech barvu svého vousu, což vzbudilo ve

*) V úvodu k l' Histoire de la chimie (vyšlo v Revue scientifique 1884): Ve Francii objevil se v témže čase jako oni slavní metalurgové člověk vskutku zvláštní . . . Chemie děkuje mu mnohá zajímavá fakta o hlínách, jejich použití při hnětení nádob, o připravování soli v solnicích, o ledu, o emailech, o ohni a úvahy velmi správné o chemii, kovech, o jejich generaci a komposici, o podstatě jejich a o vlastnostech různých jiných hmot.

mne pocit, že zbývá mi k dokončení mého života nemnoho dnů, a bylo příčinou, že obdivoval jsem se liliím a osení polnímu a různým druhům bylin, které mění svou barvu zelenou a bílou, jakmile přijde doba, aby vydaly své ovoce; rovněž tak různé stromy spěchají s květem, pociťují-li, že ubývá jim síly vegetativní a přírodní. Takovéto pozorování uvedlo mi na mysl, že stojí psáno, aby člověk pečoval o to, aby nezneužíval darů božích a neskryl talent v zemi; rovněž jest psáno, že blázen, zakrývajíc své bláznovství, jest lepší, než mudřec, zakrývajíc své vědění. Jest to tudíž věc spravedlivá a rozumná, že každý se snaží, aby rozmnožil talent, jejž obdržel od Boha, podle rozkazu jeho. To bylo důvodem, že jsem se odhodlal vypsati na prospěch potomstva věci, kterých z milosti boží bylo mi dopřáno poznati dle míry, v jaké zalíbilo se Bohu sdělití mi je, a také proto, že mnozí v krásné latině nebo v jiném uhlazeném jazyku zanechali četná díla záhubná pro zneužívání a ztrátu času v mládí. Tak Geber, Roman de la Rose a Raimond Lule a jiní žáci Paracelsovi a četní jiní alchymisté zanechali knihy, jichž studium způsobilo mnohým ztrátu času i peněz.

Takovéto záhubné knihy byly příčinou, že jsem prohrabával zemi po dobu čtyřiceti let a že jsem zkoumal vnitřnosti její, abych poznal věci, které rodí v sobě, a tak našel jsem milost před Bohem, jenž dal mi poznati tajemství, která až posud byla neznáma lidem, ano i učnějším než jsem já, jak lze seznati ze spisů mých, obsažených v této knize. Vím dobře, že budou se mnozí posmívati, říkajíce, že není možno, aby člověk, neznalý jazyka latinského, mohl rozuměti věcem přírodním, a řeknou, že jest to ode mne pošetilostí psáti proti mínění tolika slavných a starých filosofů, kteří psali o zjevech přírodních a celý svět moudrostí naplnili. Vím také, že jiní souditi budou dle zevnějšku, pravíce, že nejsem leč chudý umělec, a z toho důvodu budou shledávati spisy mé špatnými. Vskutku jsou věci v mé knize, jimž neznalci těžko uvěří.

Praví dále, že zřídil zvláštní kabinet, v němž každému jest možno přesvědčiti se o pravdivosti slov jeho a, zakončiv věnování různými důvody, proč knihu svou Antoinu de Ponts zasvětil, obrací se k čtenáři, jejž upozorňuje na velký rozdíl mezi teorií a praxí. Theoretický výmysl nedá se vždy v praxi dobře provésti. Kdyby dala se uskutečniti exaktně theorie vrchního velitele války, neprohrál by nikdy bitvy; ptá se, zda-li ti, kteří by třeba padesáte let studovali z knihy kosmografii a plavbu po moři a měli všechny přístroje námořnické, chtěli vésti loď, kamkoli by kdo chtěl, tak, jak činí zkušený plavec? Ukazuje pak k tomu, že praxe, jakou si získal během let, nahraňuje mu nedostatek znalosti latiny a četby špatných filosofů, poněvadž studiem přírody daleko více znalosti přírodních a přírodní filosofie se nabude během jednoho dne, než četbou filosofických teorií a domyslů za padesát let. Toto své stanovisko empirické, na němž staví svůj systém, a které řadí ho k předním přírodním filosofům a učencům jeho doby, praecisuje v této předmluvě k čtenáři v ostrém a výrazném profilu, jenž neztrácí ničeho na svém ostří ani v díle samém, které založeno jest jako rozprava mezi teorií a praxí. Takovýchto rozprav obsahuje kniha 11:

1. O vodě a fontánách.
2. O alchymii.
3. O zlaté tinktuře (lék).
4. O mithridatu (domnělý protijed).
5. O ledu.
6. O různých solích.
7. O soli kuchyňské.
8. O kamenech, obyčejných i drahých.
9. O různých hlínách.
10. O umění keramickém.
11. O slínu.

Nás speciálně zajímá na prvním místě stať o umění keramickém (de l'art de terre), poněvadž Palissy, jakkoli zaujímá důležité místo v dějinách jako přírodozpytec, přece nejznamenitější svá díla vytvořil v tomto oboru, v němž stal se předním představitelem francouzské renaissance, používaje zároveň svých zkušeností a pokusů přírodnických a chemických pro technickou stránku svých výtvorů; zde také o Palissyho vytrvalosti, plli a energii jako vynálezce dovídáme se nejzajímavějších podrobností. Vzhledem pak k tomu, že následovníci Palissyho neznali již ani po umělecké ani po technické stránce glasur a uměleckých efektů jeho, může každého zajímati, jak dalece Palissy poznaná svá tajemství prozradil v rozpravě této, uvážíme-li, že, jak v předmluvě praví, považoval za povinnost každého, aby zkušenosti své uvedl ve známost na prospěch potomstva. Avšak, jakkoli shledáme, že očekávání naše v ohledu tomto bude dosti sklamáno, nebudeme moci rozpravě jeho upřít přece svrchované zajímavosti jakožto vzácného příspěvku k dějinám keramiky i k poznání Palissyho jakožto člověka. Jako v rozpravách předešlých rozmlouvá i zde theorie s praxí. Titul zní:

O UMĚNÍ KERAMICKÉM JEHO UŽITEČNOSTI O EMAILECH A OHNI. *)

Theoretik. **)

Slíbil jsi mi předešle, že seznámíš mne s uměním keramickým, a když jsi mi učinil tak dlouhý výklad o různostech zemin hlinitých, byl jsem velice rád, maje za to, že chceš mi ukázati celé toto umění; avšak byl jsem velmi překvapen, když místo abysi pokračoval, odkázal jsi mne na jindy, abych zapomněl na náklonnost, jakou mám k tomuto umění.

Praktik.

Myslíš, že soudný člověk prozradil by takovýmto způsobem tajemství umění, které každého, kdo je objeví, mnoho stojí? Co se mne týče, nejsem odhodlán učiniti tak, nevěděl bych proč.

Theoretik.

Jsi nelítostný. Chceš-li takto zachovati své tajemství skryté, uložíš je do hrobu, a nikdo je nepozná; a tak tvůj skon bude proklet, poněvadž

*) De l'art de terre de son utilité des esmaux et du feu.

**) V originálu rozmlouvají Theorique a Practique jakožto personifikace theorie a praxe.

jest psáno, aby každý v té míře, v jaké obdržel dary od Boha, zase jiným je udílel; mohu tedy následkem toho souditi, že, neukážeš-li mi, co víš o tomto umění, zneužíváš darů božích.

Praktik.

V umění mém není žádných tajemství takových, jako v mnohých jiných. Vím dobře, že lék proti moru nebo jiné nemoci záhubné nemá se skrývati; tajemství polního hospodářství nemají se tajiti; náhody a nebezpečí plavby po moři nemají se tajiti; slovo boží nemá se tajiti; vědy, které slouží vespolek celému státu, nemají se tajiti. Avšak s mým uměním keramickým a s mnohým jiným uměním není tomu tak. Jsou různé pěkné vynálezy, které docházejí jen hany a zneuznání, poněvadž jsou příliš známy lidem. Rovněž tak jsou různé věci vysoko ceněny v domech knížecích a panských, které, kdyby byly obecně známy, měly by menší cenu než staré haraburdí.

Prosím tě, pozoruj poněkud předměty ze skla, které, poněvadž staly se příliš obecnými mezi lidem, sklesly na tak nízkou cenu, že výrobce jejich žijí hůře než nosiči v Paříži. -

Povolání jest vznešené, a ti, kteří v něm pracují, jsou vznešení; avšak mnozí jsou vznešení, provozující toto umění, kteří chtěli by býti raději prostými občany a mít z čeho platiti knížecí daně. Zdaž to není neštěstí, které stihlo skláře v Périgordu, Limosinu, Xaintongi, Angoulmoisu, Gascogni, Béarnu a v Bigorri, kde výrobky skleněné klesly takou měrou, že jsou prodávány a vykřikovány po vesnicích od týchž lidí, kteří vykřikují staré hadry a staré železo, tak že ti, co je dělají, i ti, kteří je prodávají, mají co dělati, aby se užívali?

Pohleď také poněkud na emailované knoflíky (což jest velmi pěkný vynález), které s počátku prodávaly se tucet za tři franky. Však jakmile ti, kteří je vynalezli, nedrželi svůj vynález v tajnosti, po krátkém čase žádostivost po výdělku nebo chudoba lidí byla příčinou, že bylo jich naděláno takové množství, že byli nuceni dávat tucet za sol, tak že přišly knoflíky ty do takové nevážnosti, že dnes lidé stydí se je nositi, a říkají, že jsou pouze pro žebračky, poněvadž jsou velmi laciné.

Neviděl jsi také emailleury limožské, jejichž umění z nedostatku utajení jejich vynálezu stalo se tak laciným, že s těžší uhájí život při nízkých cenách, za jaké dávají svá díla? Pamatuji se, že jsem viděl dávat za tři sol tucet odznaků, jaké nosily se na kloboucích a tyto znaky byly tak pěkně provedeny, a emaily jejich tak slity na mědi, že nebylo žádné malby tak krásné. A to nestalo se pouze jednou, nýbrž stotísíkrát, a netoliko s těmito odznaky, nýbrž i s konvicemi, slánkami a se všemi jinými druhy nádob a jinými věcmi, které jim napadly, čehož sluší velmi litovati.

Neviděl jsi také, jak tiskaři poškodili malíře a kreslíře dovedné? Pamatuji se, že jsem viděl životy P. Marie, tištěné hrubými rysy dle invence Němce Albrechta, kteréžto životy prodávali za velmi nízkou cenu, protože natiskli jich takové množství, že byl každý za dvě liry, ačkoliv invence kresby byla pěkná.

Nevidíš také, jak odformování soch poškodilo četné sochaře dovedné, poněvadž, když některý z nich věnuje dlouhý čas na provedení

podoby vládce nebo vladařky, nebo jiné vynikající osoby, a socha tato upadne do rukou některého formaře, provede jich tento takové množství, že jméno původcovo i dílo jeho upadne v zapomenutí, a že tyto figury budou se prodávati za nízkou cenu z toho důvodu, že formováním rychle se provedou, na velkou škodu toho, kdo vysekal první kus. Pamatuji se na takovýto úpadek cen v sochařství za příčinou uvedeného formování, že celý kraj Gascoňský a jiná místa v sousedství byla plna figur, tlačných v pálené hlíně, které prodávali po domech a trzích, a které dávali kus za dvě liry, k čemuž se přihodilo, že v době, kdy začaly se nositi pásy a šaty à la busque,*) byl jistý člověk uvězněn a bičován za to, že chodil po celém Toulousu s množstvím krucifixů a křičel: „Krucifix, krucifix à la busque.“ Z těchto a z tisíce podobných příkladů můžeš snadno poznati, že jest lépe, aby jen jeden člověk, nebo jen malý počet lidí měli prospěch z některého umění, žijíce počestně, a nikoli velký počet lidí, kteří navzájem se poškozují tak, že nemají z čeho žiti, leč by profanovali umění, ponechávající věci zpola hotové, jak vidíme to všeobecně při všech uměních, jimiž zaměstnává se příliš veliký počet lidí.

Avšak kdybych věděl, že zachováš tajemství mého umění tak vzácným, jak toho vyžaduje, nečinil bych obtíží, abych tě s ním seznámil.

Theoretik.

Chceš-li mne o něm poučiti, slibuji ti, že zachovám ho v tajemství tak, jako nikdo jiný, komu bys mohl ho sdělit.

Praktik.

Chtěl bych učiniti mnoho pro tebe a k tomu, abysi se zdokonalil, chtěl bych působiti s toužou láskou, jako kdybysi byl mým vlastním synem; avšak obávám se, že, ukážu-li ti umění keramické, spíše ti uškodím, než prospěji. Důvod k tomu spočívá v tom, že jest ti třeba dvou věcí, bez nichž není možno ničeho dělati v umění keramickém. První jest, že musíš býti bdělý, čilý, snášelivý a pracovitý. Druhá jest, že jest ti třeba jmění, abysi mohl snést ztráty, které se přiházejí při vykonávání tohoto umění. Avšak poněvadž tobě nedostává se těchto věcí, radím ti, abysi si hledal jiný prostředek k živobytí, který jest lehčí a méně hazardní.

Theoretik.

Mám za to, že důvodem k těmto tvým slovům není láska ke mně, nýbrž že mrzí tě dodržeti svého slibu a zjevití mi tajemství řečeného umění. Já vím ku př., že, když ty počal jsi poprvé hledati toto umění, že jsi neměl mnoho jmění, abysi mohl snášeti ztráty a chyby, o nichž pravíš, že mohou se přihoditi při vykonávání řečeného umění.

*) Na poč. XVI. stol. vešla do mody tak zv. basquine nebo vasquine, k níž asi 1530 připojil se vertugale (verdugale nebo vertugadin) pochodící ze Španělska. Basquine (také buste zvaná) byl korset ze silného plátna, opatřený na přední straně planchettou dřevěnou nebo železnou (busc, busque). Vertugadin byl pak polštářek, který nosil se pod pasem, aby držel vzhůru sukni; během času proměnil se v krinolinu. Se slovem busque setkáváme se tudíž na poč. XVI. st., a byla to pružina ze dřeva zimostrázového nebo z kosti velrybí nebo z ocele, později také ze slonové kosti, stříbra a pod.

Praktik.

Máš pravdu; neměl jsem mnoho jmění, ale měl jsem prostředky, jichž ty nemáš, poněvadž jsem uměl kreslit. V mém kraji se domnívali, že jsem dovednější v umění malířském, nežli jsem byl, a byl jsem proto povolán mnohdy, abych prováděl kresby pro právní věci; když pak jsem měl takovouto komisi, byl jsem velmi dobře placen. Rovněž tak provozoval jsem dlouhý čas sklářství, až do té doby, kdy nabyl jsem jistoty, že mohu uživit se uměním keramickým. Také, hledaje řečené umění, naučil jsem se alchimii zubní, což by tě velmi mrzelo dělati. Nuže, takto protloukl jsem se v době, kterou jsem vynaložil na hledání svého umění.

Theoretik.

Vím, že jsi vytrpěl mnoho chudoby a mrzutosti, hledaje je, ale se mnou nebude tomu tak, neboť příčinou toho, že jsi trpěl, bylo, že jsi měl ženu a děti. Neboť ta okolnost, že jsi neměl s počátku žádné znalosti o keramice a že musil jsi jen hádati, jakož i že jsi nemohl opustiti svoji domácnost, abys se šel učit onomu umění do některé dílny, a také, že jsi neměl prostředků, abys si udržoval služebníky, kteří by ti mohli pomoci v různých věcech, abys se přiblížil svému umění, všechny tyto chyby zavinily mrzutosti a nehody uvedené. Se mnou však nebude tomu tak, poněvadž napíšeš mi dle svého slibu všechny prostředky, abych vyhnul se ztrátám a náhodám ohně, rovněž tak sdělíš mi látky, z nichž skládáš emaily, a množství, míry a komposice jejich. Řídě se dle toho, proč bych neprovedl krásné věci, aniž bych byl v nebezpečí, že něco ztratím, poněvadž tvoje ztráty sloužití mi budou za příklad, abych se měl na pozoru a opatrně si vedl při provozování tohoto umění?

Praktik.

Kdybych použil tisíc rysů papíru, abych ti vypsál všechny případy, které se mi přihodily, když jsem hledal ono umění, buď ubezpečen, že, jakkoli dobrého ducha bys měl, že se ti přihodí ještě tisíce chyb, o nichž nelze poučiti písmem, a i kdybys je měl napsané, nebudeš jim věřit, pokud ti praxe v tom ohledu nezpůsobí tisíce nesnází. Avšak abys neměl příležitosti nazvat mne lhářem, řeknu ti zde po řadě všechna tajemství, jaká jsem našel v oboru umění keramického a zároveň komposice a různé efekty emailů; rovněž ti sdělím různé vlastnosti hlín, což bude bod, který musíš si dobře pamatovati.

Však aby se ti lépe poslouchaly tyto věci, učiním ti výklad, začna od počátku, kdy jsem počal hledati toto umění, a tím uslyšíš také o nehodách, jaké jsem zakusil, dříve než dospěl jsem k svému cíli. Myslím, že, když všechno dobře vyslechněš, budeš mít málo chuti zabývat se tímto uměním, a jsem přesvědčen, že, jako nyní jsi žádostiv k němu se přiblížit, tak budeš se snažit, abys se od něho vzdálil, poněvadž uvidíš něco, co se nedá lehce následovati, a že nic krásného a dokonalého nedá se provésti, leč jen velkou a obrovskou prací, která není nikdy sama, nýbrž vždy tisíci útrapami provázena.

Theoretik.

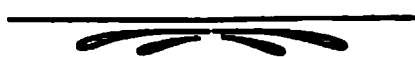
Jsem člověk jako ty, a jestliže byly tobě ty věci možny, aniž bysi měl jakého učitele, bude mi to mnohem snadnější, až mi vyložíš celý způsob práce a prostředky, pomocí jichž jsi k tomu dospěl.

Praktik.

Dle tvého přání věz tedy, že jest tomu pětadvacet let, kdy byl mi ukázán pohár z hlíny točený a emailovaný takové krásy, že počal jsem následkem toho uvažovati ve svém duchu, uváděje si na paměť různé řeči, jak ke mně někteří mluvili, smějíce se mi, když jsem maloval obrazy. Vida pak, že začíná toto umění upadávat v zemi, kde jsem bydlel, a že ani sklářství nemá velké vyhlídky, připadl jsem na myšlenku, že, kdybych vynalezl, jak se dělají emaily, že mohl bych dělati nádoby z hlíny a jiné krásné věci, poněvadž Bůh popřál mi naučiti se poněkud kreslit. A tak, nehledě ani k tomu, že jsem neměl žádných znalostí o hlínách, počal jsem hledati emaily, jako člověk, jenž tápe ve tmách. Aniž bych byl kdy slyšel, z jakých látek skládají se ony emaily, třel jsem od toho dne všechny hmoty, o nichž jsem se mohl domnívati, že by mohly něco vydati, a když jsem je rozetřel a smíchal, koupil jsem množství hliněných hrnců, které jsem rozbil a vloživ na střepy hmoty namíchané a poznamenav je, uložil jsem stranou část smíšenin, které vložil jsem na každý z těch střepů, abych si je pamatoval; pak sestaviv si pec dle vlastní fantasie, páčil jsem ony kusy, abych viděl, zda mohou smíšeniny mé utvořiti nějakou bílou barvu, neboť jsem jiného emailu než bílého nehledal, poněvadž jsem slyšel, že bílý email jest základem všech ostatních.

Avšak, poněvadž jsem nikdy neviděl páčiti hlínu a nevěděl jsem, na jakém stupni žáru email ten má se rozliti, nebylo možno, abych něco zdárného provedl tím způsobem, třebaš by smíšeniny moje byly dobré, poněvadž jednou byl příliš vysoký žár, po druhé nízký, a když ony hmoty byly málo vypáleny, nemohl jsem nijak souditi na důvod, proč nemohu provésti nic dobrého, ale dával jsem vinu smíšeninám, ačkoli mohla se snad někdy ukázati věc dobrou, anebo mohl jsem nalézt alespoň nějaký pokyn, jak bych dospěl k svému záměru, kdybych byl mohl učiniti oheň takovým, jak toho vyžadovaly hmoty. Ale mimo to, počínaje si takto, učinil jsem chybu, větší ještě, než byla předešlá, neboť, dávaje kusy se svými zkouškami do pece, kladl jsem je bez rozmyslu tak, že, i kdyby smíšeniny byly bývaly nejlepší na světě a oheň nejlépe k nim přizpůsoben, nebylo možno nic dobrého provésti. Přes to však, že jsem se několikrát takto sklamal, a že stálo mne to velké výdaje a námahu, přece celé dny třel a míchal jsem nové hmoty a sestavoval jsem novou pec s vynaložením mnoha peněz a spotřebou dříví a času.

(Dokončení.)

Koule a mikrob.

NĚKOLIK ČASOVÝCH ÚVAH Z DĚJIN VOJENSKÉHO LÉKAŘSTVÍ.

Podává dr. J. L.

Odvěké zlo, vojna, připravující sta a tisíce lidí o život a zdraví, svým časem vyvodilo potřebu úpravy lékařské pomoci v armádách. Tak vznikl zvláštní obor lékařství, medicína vojenská. Mnohá století před tím však na lékařskou službu v armádách nikdo ani nepomyslel.

Lékaři římské a řecké nezůstavili žádných svědectví, jež by jakkoli dokazovala, že zajímali se o choroby v armádách panující. Také ve starověkých dílech lékařských nenalézáme ani zmínky o organizaci lékařské pomoci ve vojsku. Naše zprávy o epidemiích v armádách klasického starověku pocházejí spíše z tehdejších děl historických. Thukydides zůstavil vyličení morové nákazy, která za dob války peloponesské mnoho obětí mezi válčícími pohubila. Xenofon v *Kyropaidii* mluví o tom, že je nutno brát do války lékaře, a v *Anabasi* zmiňuje se o oslepnutí a zmrznutí, která nastala vlivem sněhu a velkého mrazu v jeho vojsku, když přecházel přes hory. Diodor Sicilský rovněž mluví o nákaze morové, která zdecimovala r. 395 Syrakusy. Livius zmiňuje se o nákaze morové, která zpusťovala Sicílii, řádívši stejně v římské jako punské armádě. Nákaza Galenova (165—180 po Kristu) objevila se nejprve ve vojsku, vyslaném do Syrie, aby tu potlačeno bylo povstání. Vojsko to zavleklo později nákazu do Říma. Livius vypráví se o chorobě, která postihla římskou armádu v Germanii. Choroba ta po mínění četných historiků lékařství byla skorbutem (kurdějem). Cassius mluví o velkých ztrátách, jaké utrpěla severní armáda za pobytu v močálech kaledonských (r. 203 po Kr.).

Naše vědomosti o organizaci vojenské medicíny v starověku jsou velmi skrovné. Soudíme-li z některých slov Xenofonta, můžeme mít za to, že v řeckých armádách sloužili lékaři, ale za to v římském vojenství, jak se zdá, dlouho nebyla služba lékařská organizována. Livius nikde o vojenských lékařích nemluví, a na tom místě, kde vypravuje o nákaze sicilské v armádě římské a punské, poznamenává jenom, že jak Karthaginci tak Římané modlili se k bohům za odvrácení té rány. V Římě po několik století nebylo vůbec lékařů, a léčením zabývali se empirikové, hádači a kněží. Teprv když pronikla kultura řecká do Říma, počínají se tu objevovati řeckí lékaři, kterých si v prvních dobách Římané nevážili. Teprve Caesar dopřál lékařům občanského práva, ale na žádném místě jeho „*Commentarii de bello Gallico*“ není zmínky o organizaci lékařské služby v armádě. Rovněž Vegetius, spisovatel z dob Valentiniana mladšího, mluví sice o ošetřování nemocných vojáků, nikde však nepodává bližších podrobností o vojenskolékařské organizaci v armádě římské.

S prvními počátky vojenské medicíny setkáváme se teprve v knize Higinia o zařizování táborů, kde nalézají se pokyny o volbě místa pro nemocnici (valetudinarium). Galen zmiňuje se o lékařích, kteří provázeli vojsko římské za války s Germany (165—180 po Kr.). V kodexu Justinianově mluví se již o lékařích legií římských. Na mnohých místech, zvláště v Itálii a Anglii, nalezeny náhrobky postavené lékařům kohort a legií. Na tabulce věnované Marku Aureliovi uvedena jsou jména čtyř lékařů 5. kohorty stráže.

Z uvedených podrobností je patrné, že ke konci Říma za dob imperátorů služba lékařská v armádě římské byla již zorganizována. Po příchodu plemen germanských stopa vojenské medicíny v Římě znovu mizí.

Ve středověku nalézáme popisy kurdějí a malomocenství, zuřivších v křížáckém vojsku. V XVI. věku v Itálii vypukl skvrnitý týf, který od té doby stále provází vojska. V téže době přijíždí v armádě francouzské v Itálii.

V XVII. a XVIII. věku objevuje se mnoho děl zabývajících se chorobami v armádách. Ramaccini dělí je ve dvě skupiny, horečku zhoubnou a červenku, a vzpomíná na nostalgii, jakožto choroby dosti mezi vojiny rozšířené. V polovici XVIII. století vojenská medicína ocitá se na půdě vědecké vlivem práce Pringlovy, který r. 1742 provázal anglickou armádu do Nizozemska. Pringl byl s počátku lékařem knížete Cumberlandského a pak vrchním lékařem armády anglické. Dílo Pringlovo „Observations on the diseases of the army“, které vyšlo r. 1752, dalo podnět k obdobným pracím ve Francii, Anglii a Německu. Války napoleonské, krímská, vlaská válka, kampaně v Kočinčině a Mexiku poskytly dostatek materiálu k dalším pracím toho druhu.

R. 1862 počali ve Francii uveřejňovati lékařskou statistiku. Ta poskytuje přesné zprávy o úmrtnosti v armádě francouzské. V Belgii, Prusku a Anglii statistické zprávy toho druhu byly vydávány již o mnoho let dříve. Za dob vojny za samostatnost vydala komise Spojených Států celou řadu přednášek o nejčastějších chorobách, jež panují ve vojsku a jak je předcházeti i léčiti. Největším nepřítelem armády jsou totiž epidemie, jež se šíří v jejích řadách. V nejkrvavějších válkách ztráty armády od nepřátelských výstřelů obnášely nejvýše $\frac{1}{5}$ veškerého počtu vojska, kdežto choroby urvaly vždy mnohem více vojáků.

Godge pácí ztrátu v anglickém námořnictvu vlivem chorob za r. 1792—1815 na $\frac{2}{3}$ celého počtu zálohy. V době expedice r. 1809 úmrtnost armády anglické obnášela 34.69% vinou chorob a 1.67% vlivem nepřátelských výstřelů. Ztráty armády anglické ve Španělsku v letech 1811—1814 na celkový počet vojska 61.511 obnášely 24.930 vinou chorob a 8889 od koulí nepřátelských. Ve válce krímské v letech 1853—1856 podle Chenu-a zhynulo

	ranami a chorobami	zabito	dohromady
v armádě francouzské	85.375	10.240	95.615
„ anglické	19.927	2.755	22.182
„ piemontské	2.182	12	2.194

	ranami a chorobami	zabito	dohromady
v armádě turecké	25.000	10.000	35.000 *)
„ ruské	600.000	30.000	630.000 *)

V době vojny za samostatnost Spojených Států severoamerických v severní armádě americké zhynulo v bitvách 20.893, (za to připadá na choroby 120.000), v armádě jižní bylo prvních 96.701, druhých 182.560. Ve válce italské r. 1859 dle Chenu-a

	Zabito		Raněno		Zmizelo	Umřelo
	důst.	voj.	důst.	voj.	beze stop	v nemocn.
v armádě franc.	196	2340	863	16.191	1128	2962
„ sardinské	19(?)	961	233	4.689	1168	523
„ rakouské	169(?)	5247	944	25.205	1730	?

Za dob vojny prusko-rakouské r. 1866 v armádě pruské z celého počtu válečnických 437.260 padlo koulí a ranami a zaniklo beze stopy 5235, zemřelo chorobami 6427.

Ve válce francouzsko-německé (1870) z 913.967 vojinů armády německé zhynulo ohněm nepřátelským 28.282, z chorob 11.184.

Již na samém počátku války počet nemocných bývá často značný, ale choroby mívají průběh mírný, a úmrtnost vůbec je malá. Znenáhla však účinkem soustřeďování se vojinů, postupného jich vysilování, obtíží v opatrování potravy takovým massám lidu, z nichž skládají se současné armády, počínají se ve vojsku šířiti epidemie a úmrtnost vzrůstá. Zaslouhuje tu zaznamenání faktum, že největší úmrtnost pozoruje se nikoli v době nejintenzivnější činnosti armády, ale právě naopak v době, kdy vojsko není v činnosti, na př. v době obležení neb odpočinku, po namáhavé výpravě. Vojínové, nejsouce na vzduchu zaměstnáni, zavírají se ve stanech a barácích, a toto shromažďování se mnoha lidí v uzavřených prostorách je příznivo postupu kontagia, zvláště týfu. Krimská armáda nejvíce trpěla osutinovým týfem, který počal zuřiti po dobytí Sevastopolu a po uzavřeném příměří.

Na toto důležité faktum, které lékařům vojenským vždy bývalo nápadno, od té doby, co o armády pečují lékaři s akademickým vzděláním, znovu upozorňuje ve své práci „Z historyi vojen“ dr. Zygmunt Srebrny (Medycyna, 1904, n. 14), z jehož statí dáta tato čerpána.

O druzích chorob a jich lokalisaci rozhoduje doba roční a podnebí. V zimě jsou nejvíce rozšířeny choroby průdušek, záněty pohrudnice a hostec, v letě průjmy, dysenterie, cholerina a cholera. V studeném podnebí k zmíněným chorobám připočítati dlužno ještě zmrznutí, před nímž však teplý a přiléhající oděv a vydatná potrava, hojně tuku obsahující, do jisté míry chrání. Rakouská expedice, která pronikla do 83° severní šířky a po dvě léta byla uzavřena mezi ledy, přestála se zdarem temperaturu — 50° C, ani jediný muž vlivem zimy neonemocněl, díky teplému oděvu a vydatné stravě. Jinak má se však věc v armádě, která

*) Poslední dvě řady nejsou přesné a vztahují se dle všeho nejen k válce krimské, nýbrž k celé válce ruskoturecké.

není povždy syta a dobře zaopatřena a je tedy vydána v šanc větru, před níž nemůže se ukryti. Vojsko Karla V. za obležení Met v říjnu a prosinci 1552 velmi trpělo zimou. Massy mrtvol rozkládaly se po cestách, jiní s nohama až po kolena omrzlýma prosili, aby je soudruzi dorazili.

R. 1709 Karel XII. ztratil část své armády na mrazivých rovinách severního Ruska. R. 1719 zhynulo tři tisíce lidí zimou ve Finsku. Za návratu maršálka Belle-Islea roku 1742 francouzská armáda ztratila v Čechách za 10 dnů účinkem mrazu přes 400 vojáků. Známý jsou obrovské ztráty francouzské armády r. 1812, způsobené nízkou teploturou. Podle Chenua ve francouzské armádě na Krimu zmrzlo 75 lidí, omrznutí bylo 5215, z nichž 1179 skončilo smrtí. V armádě anglické v téže vojně bylo omrznutí 2389, z nichž zemřelo 463. Četná omrznutí pozorována též za vojny francouzsko-německé r. 1870—1871.

Jako studenému podnebí přináleží případy omrznutí, tak zase v horkém přiházejí se úpaly. Většinou bývá však výsledek úpalu slunečního příznivý. Jen vyjímečně zaznamenává se úmrtnost dostupující 40%.

Největší spustošení v armádách činí cholera, tyfus, dysenterie a zimnice.

Za dob války krimské v armádě francouzské podle Chenua:

	onemocnělo	zemřelo
cholerou	22.680	12.467
tyfem	10.166	4.308
zimnicí	12.265	1.795;

v armádě anglické pak:

	onemocnělo	zemřelo
cholerou	6.970	4.512
tyfem	25.841	3.057
dysenterii	8.278	2.259
průjmy	44.164	3.651.

Z jiných chorob, vyznačujících se menší úmrtností, velký kontingent chorých dává skorbút, hostec a chřipka.

Čtenář si z pověděného učiní teprve jasný pojem, co to je válka. Nikoli koule nepřátelské, ale choroby jsou nejnebezpečnějším zlem války. A ty postihují obě strany válčící. Kromě nepřítele v poli má každá z obou armád ještě jednoho hroznějšího nepřítele, drobné ty organismy infekčních chorob a nepříznivé vlivy teplotury.

Ale lidstvo přes to přese všechno dlouho ještě nedosáhne toho stupně kultury, aby válka stala se zbytečnou.

Dříve bývaly sváděny lehkomyšlnými králi, nyní zřetelností, národohospodářskými prospěchy a vzpurností — silných proti slabým.

Ale výsledky jsou pořád stejné. Ani bída se nevystěhovala s povrchu zeměkoule, ani nemoc, ani nenávist.

Z básní M. Jahna.

VĚTRŮM OD MOŘE.

Ty hlase, jenžto ladiš pozoun svůj
v těch končinách, kde Atlas má svou sluj,
a s křídly duchů jarních letíš k dál —
stůj, hlase drahý, okamžik jen stůj,
bych zvědět moh', zda bouř se v tobě valí
či zvěst, již's heroldem, že vesna již
jak bytost, po níž toužím tak, je blíž.

Však marně . . . Oť jak zbaven otěží,
jichž vozataj svou pěstí nestřeží,
v dál neseš se, kde mlhavá svá stáda
tam na půlnoci chladném pobřeží
ve skalní sluji z vodní pěny spřádá
ten poloslepý pastvec Polyfém,
by rouna jejich bílá dštíl zas v zem.

Ty, stáda jeho řevem rozplašiv,
je v sluj zas ženeš s modrých nebes niv
a dechem, jenžto syt je mořskou solí,
zmar sněhům neseš, jako spousty hřív
že roztaveny plynou do údolí
a s jekem bystřin lámou křehký led
a nesou v dál jak rybích šupin sled.

Dál hvozdu kdy se dotékne tvůj dech —
jak smyčec, v lesa temných vrcholech
jak v nástroji by divotvorném vlaje,

tu slavný šumot a tu sten a vzdech,
tu ještě zimy kvil a tam šept máje,
co zatím už na slunné stráni hor
vstal na den květů šnehobílý sbor.

A dál a dál přes lada, hřbitovy
a města hřímá hlas tvůj kovový,
vše vzbouzeje a kříse po dnech zimy,
jsa ždán též mnou, zpěv světa obnovy
by v sluch mi zapěl, zachvěl city mými
a strhnuv s duše chmurný zimní den,
v zrak vykouzlil div země — vesny den.

KVĚTU PLANÉ RŮŽE,
KTERÝ JSEM UTRHL V ŘÍJNU.

A ještě květ — ač slunce již
se v šedé plachty halí
a cítíc chlad a spánku tíž,
se k horám chýlí níž a níž
a k zamlžené dáli.

Leč ty jak země hra či div
na jižní zkvět' jsi stráni;
či za tu cenu, býti živ,
jsi musil teď kvést a ne dřív,
ty zpozděný sne ranní?

Ach, jakýs teď zde drahý skvost
na pruhu meze chudé,
ač přišel jsi jak pozdní host,
pojď, na mých prsou místa dost
pro tebe ještě zbude.

Pojď, a jak milý, vonný sen
mi zjasni chvilku žití,
ač slzou třeba porosen
tě na sklonku svém uzří den
zde na mé hrudi sníti.

A třebas myslím, že to hřích,
tě urvatí tak záhy;
však zemřeš-li na řadrech mých
tak přátelských a hřejivých,
tím víc mně budeš drahý.

V své duše knihu založím
 ty květné tvoje listy
 a v středu mlh a bílých zim
 se vrátím často, často k nim
 pro vzpomínky sen čistý.

ODPOVĚĎ.

„Jdi v pravo!“ z dálky na tebe hlas volá,
 a jiný zase v levo tě chce mít.
 Je slyšíš, duše? Usmíváš se zpola.
 Vím, je tak útlý jako stín tvůj cit —
 leč poslouchat, co kdo a kdy ti káže?
 Ne, ty jsi hrda, pevná v sobě, vím,
 a volna chceš být. Nač ty bdělé stráže?
 Jen skot se nechá hradit zábradlím,
 leč ty ne — ne! Kdo zná, kam dojdeš kdysi
 a přelítneš-li věčna prohlubeň?
 Kdo určí to? Zde s klínu kosa visí,
 žnec běže ji a svou už najde žeň . . .

NIKDY?

A nikdy hotov nebudeš!
 Tu naděj vábí, svůdná lež,
 tam ještě práce čeká.
 Teď ještě to, pak jiné zas,
 je třeba v hrstě vzítí čas —
 ať dole šumí řeka!

A seješ dál a sklízíš pak
 ten planý mák, ten hluchý mák
 s té neúrodné role,
 a přemítáš a snuješ plán,
 čím oset zase žití lán —
 ať šumí řeka dole!

A zasel jsi, jen zboží brát,
 a zase shon a zase chvat —
 co, proč se chvěješ v strachu?
 Hle, dole čeká duchů loď,
 a kdosi z ní tě volá: pojď! —
 a teď jsi hotov, brachu!

ZEMĚ MLÁDÍ.

Tak daleko a v snách je mládí zem,
jak ona hora, již jsem tušil kdysi,
ač nezřel jsem ji, v lesku měsíčním
jen zachyt' její mihotavé rysy,
lesk na vrcholu, patu v noci tmách,
jak noci duch by k hoře plášť svůj stáh' —
však podle zvonců roztroušených stád
jsem určoval, že v dálce musí býti:
tak z časů těch, jež vzkřísil bych tak rád,
zní slavná píseň mládí, lásky, žití,
a třebaš byly dávno pohřbeny,
přec táhnou srdcem plny ozvěny . . .

—

KVĚTINY.

Jak děcko měl jsem sedmikrásy rád,
je trhal, v klín svou útlou rukou klad',
pak miloval jsem růže v lásky dnech,
ten jejich sytý, opojivý dech,
a nyní pomněnky u tichých, vlídných vod
s tou modří nebes duši mé jsou vhod,
a naposled — snad hrstka macešek
už srdci mdlému v hrobě přijde vděk.

VÁCLAV SCHWAB (PAVEL LIST):

Po jeho smrti.

NOVELLA.

Tolik jí toho již napovídaly všechny ty ženy, co se jich tu dnes vystřídalo u jeho rakve, o jeho nezměrné dobrotě, o jeho společenském významu a o citelné ztrátě, kterou utrpí jeho klienti! Tolik mnohomluvné soustrasti! Žádná však ani slovem nedotkla se jeho lásky k ní, vdově, a té její ztráty v intimním ovzduší milé jich domácnosti. A to bylo by bývalo jediné, čím by se dal zmírnit opravdový smutek, který zatopil její srdce. To srdce, které patřilo jediné jemu od počátku jejich spolužití až do dneška, kdy jako těžce zkoušená vdova rozloučí se s jeho milou tvář naposled . . . Proč ona nebyla první, která odejítí má? Těžce ponese teď samotu svou, v níž nebude útěchy, nebude radosti žádné. Odloučení . . . Navždy, na věky . . .

V bolestné mdlobě klesala paní doktorová Zimová u rakve svého drahého muže. Tušení budoucího nevládného osamocení, pustého ojednění vlezávalo se v její nitro ostřím nože.

Odloučení! . . . Tedy sama ponese dál srdce své, plné lásky k němu, bez sdílnosti, bez ohlasu, bez veselosti. A smrt bude slaviti svůj triumf nad její bezměrným, zoufalým bolem a nad smutkem její lásky.

Znovu vetřela se jí v duši ta myšlenka, že nikdo, pranic ne-
vzpomenul té jeho lásky — k ní. Pozvedla hlavu, vzmuživši se, a zakotvila zrak v pergamenovou tvář mrtvoly, která spala svůj tichý sen v kovové rakvi, zpoila ukryta v kvíti a pod spoustou obrázků svatých a světic. Silné voskovice, stojící vedle rakve, vrhaly záři na žlutou, bezkrevnou líc mrtvého a oživovaly ji leskem svého hojného světla. Zdálo se, jakoby tvář mrtvá ožila chvillemi a se usmívala . . .

„Viď, viď, drahý, že's mě měl přece rád? Že's mě měl rád!?“ volala vdova, apostrofujíc mrtvolu. Stála vzpřímena, dotýkajíc se kovového okraje rakve prsty rukou křečovitě skřížených. Byl to výkřik bolu, strachu a lítosti zároveň.

Zraky její dlouze spočinuly na jeho tváři. Nepohnula ani brvou, jakoby byla sama v té pose ducha vypustila. Četla v té tváři pilně a přísně, jak to snad za jeho života nikdy nebyla učinila, četla sama a beze svědků v tichu smutečního zášeří, kam nevnikal ruch a šum ulice, kde byla sama v svitu hořících obětnic, sama se svýma planoucíma, pátravýma očima . . .

Dosud hořely její zraky na tváři jeho. Pojednou zachvěla se víčka její, a na chladný kov rakve dopadla horká slza. Přival bolu zhroutil její postavu. Opírajíc se rukama o stěnu, vypořádala se ke dveřím . . .

Ve dveřích protějších, vedoucích na chodbu, objevila se jiná postava, také smutečním rouchem oděná, s bolem znatelným ve tváři. Váhavě stanula, vyčkávajíc, až se zavrou dveře za paní doktorovou.

Pak ale živě pokročila k rakvi blíž a spjavši lastury svých štíhlých, bílých dlaní vysoko nad rakví, zdála se v duchu objímatí ji s nebožtíkem. Bolest zvlnila linie její boků; držela se sotva na nohou. Bílá ruka její chvěla se však nad rakví, jakoby chtěla naposled pocelovat tu mrtvou tvář něžným, laskavým dotekem . . .

Osiřela! Smrt odňala jí všecko! Kdo ji teď ochrání před hanou? Kdo ukryje ji před divným světem jménem svým? On byl jí vším. Dal jí mnoho. Ale smrt vzala jí všecko jedním obratem, a ona teď stojí tu ve své ubohosti sama, ochuzena o vše! Proč odchází sám? Proč nestrhl ji s sebou do té tmy zapomnění, kde i rudá skvrna hanby bledne, kde srovnány a zváženy budou viny naše? Ó, proč? Ó, proč? . . .

Štíhlá postava hořekující se zlomila, padajíc na slabá kolena před silnou svící, na níž upevněn byl plakát se jménem a hodností nebožtíkovou . . .

Je tedy všemu konec s ním. Zde leží přemožen, tich a mlčenliv. Duše jeho odletěla neusmířena, nepřipravena. Svět nenajde na něm viny, co zatím ona bude terčem zášti a zloby jeho přátel, jeho ženy . . . Až se vše dovědí! Kdyby mohla raději také umřít, také odejít.

Slabý šramot probudil ji v snění. Pohnula se nervosně a ohlédla se plaše.

„Jeho žena!“

V srdci jejím zvedla se vlna zášti k této ženě, jež zde volně může trávit své chvíle v jeho blízkosti.

Vzchopila se se země a tvrdě a jaksí neústupně upřela zraky na tvář blížící se vdovy.

Paní doktorová nesla v ruce věnec s bílou atlasovou stuhou, aby jej zavěsila na svíci, v nohách rakve stojící. Mladá dáma dobře si všimla věnce i zlatého nápisu na stuze: „Věrnému choť — nešťastná žena.“ Lehce ji zamrazilo. Jakýsi pud opatrnosti nutil ji, aby se raději vyhnula té, která náležela jemu před lidmi.

„Nemýlím-li se,“ obrátila se k ní paní doktorová, „slečna Žáková?“

„Ano!“ suše odvětila tázaná.

„Byl to hodný muž, ó, bože!“ vzdychla si vdova, popatřivši tázavě na slečnu skrze slzy. „Byl vám také dobrodincem?“

Slečna Žáková pohnula se při těch slovech a přetřela si rukou čelo, jakoby chtěla se upamatovat. Neodpovídala, jen prsa se jí mocně zvlňila pohnutím, a ústa pootevřela se k oddechu. V tom okamžiku pocítila dobře všechnu tíhu své viny. Dobrodincem? Ano, byl jí víc než dobrodincem. Zdvihl ji z prachu, z chudoby jako bídnu holčici kdysi a dal jí vše, vše, co mohl, bohatství, lesk, uvedl ji do světa, vychoval ji k umění, umožnil jí cestu k divadlu — vším je mu povinna, vším! A sama, čím platila? Drobnou mincí — láskou mladého děvčete . . . Ale tu rozdala všecku, všechnu, pokud chtěl a kdy chtěl . . . Dnes však poznává, že přeplatila mnoho, že to jeho dobrodiní nebylo tak velkým jako ta chudá její láska, která neplála zlatem, ale krví a ohněm nezkušeného, zaslepeného věku . . .

Pohrdavě se usmávši, řekla pojednou hrdě a odhodlaně:

„Váš muž, paní doktorová, byl mně víc než dobrodincem.“

„Ta—ak!?“

Údiv nešťastné paní projevila se běsným výkřikem.

„A čím, čím vám byl, pro boha?“

„Taky jsem osířela smrtí jeho, jako vy, paní doktorová, co bych se vám tajila dnes, kdy je konec všemu, a on na pravdě boží?“

„Co to uslyším?“ hrozila se paní doktorová, vzdalujíc se instinktivně od mladé dámy, z jejíž úst čekala nějaké hrozné odhalení.

„Stál mně blízko, ano, velmi blízko!“ řekla slečna Žáková tajemně.

„Nezapomínejte, slečno, že jsem vdovou těžce zkoušenou.“

„A já jsem matkou!“ řekla odhodlaně a důrazně slečna Žáková, vztyčujíc se celou svou vysokou postavou před žalem sklíčenou paní.

„Je to možno — je to možno?“

Paní doktorová ustoupila, držíc se za prsa.

Slečna Žáková nemluvila více. Krásná hlava její sklonila se k hrudi, jako když plný, bílý květ leknínu nalomen klesne v měkký hedváb svého rozložitého listu. Bílé ruce její klesly podle těla volně. Mocné chvění jejího nitra sdělovalo se jejím prstům, které se nervosně zachvívaly.

Paní doktorová zkameněla ve svém údivu. Nebyla s to ani vydechnout. A tak stály obě ty ženy u nohou nebožtíka, který znal vášně obou, ale nemohl sestoupit, aby rozhodl, které z nich patřilo srdce jeho dříve a cele. Stály tu jako dvě svědkyně jeho hříchu, ale němé svědkyně, jež nikdo neslyší. Smrt, potměšilá intrikánka, svedla tu obě ženy, které se dříve blíže neznaly, na jednom jevišti, nutíc je, aby hrály svou těžkou zodpovědnou úlohu samy dál, bez hybné síly celého dramatu.

Na scéně je hluch. Jen těžký vzduch, nasycený výdechy květů a voskovic, zdržuje dech obou nešťastných žen, upírajících zraky na němou, nehybnou tvář spícího. Vdova slzami vyčítá odcházejícímu muži, druhá žena vzdechem trpké beznaděje loučí se s tváří svého milence.

A mrtvý mlčí . . .

* * *

V útulném zášeří své pracovny oddává se paní doktorová Zimová svému bolu v mrazné resignaci. V práci nachází jedinou útěchu. Vyšívá obětní roucho, skvostné oltářní antipendium. Věnuje práci svých rukou kostelu v B. v dobrém úmyslu. Poslední doba uchystala jí tolik překvapení, tolik bolestivých poznání jí nakupila před oči, že konečně ztupěla vůči všem novým zprávám. Byly to věci, které zbytek úcty, již dochovala si pro svého nebožtíka, který se tolik na ní prohřešil, odvály, zůstavivše v nitru jejím vyprahlou, bezúrodnou poušť. Teď již chápala tu zvláštní laskavost, tu jeho, kdysi jí tak milou pozornost, kterou jí v posledních letech prokazoval, rozuměla již té jeho snaze, tomu úsilí, aby ji obklopil veškerou nádherou. Chtěl odpoutat veškeru její pozornost od života svého mimo domov. Zařídil jí dům novým a nebývalým přepychem, nutil ji účastnit se veřejného života, přijímat společnosti, zabavovat se namáhavou a neplodnou činností hostitelky . . . vše jen za tím účelem, aby maskoval svůj život ostatní, který jejímu zraku zatajen zůstal až do jeho smrti. Teprv po té spadla mlha, zastírající jí oči. Spatřila ssutiny svého domova, který se řtil v podkop, o němž tolik let muž její pracoval ku vlastní zkáze. Přezírala dříve tu prohlubeň, netušila klamu a zrady.

A spolu s její domovem ohrožení byli i jiní, i jiné rodiny trpí s ní za jeho hřích. Zpronevěřil peníze, jež mu svěřovali jeho klienti. Jako lhal jí, tak lhal celému světu, stav se — bídným defraudantem.

Připomínajíc si události, jež sběhly se brzy po jeho smrti, chvěla se paní Zimová bázní vždy, a jakousi pověřčivou hrůzou jata, bránila se obrazu svého muže, který před ní stál se svou farizejskou tváří, s klidným, liščím úsměvem na rtech a s rukama, jež po ní vztahoval . . .

Zdálo se jí vždy, že ji chce strhnout s sebou. A s odporem střásti se snažila tu myšlenku s paměti, že měla muže lháře, defraudanta a svůdce . . .

Tu jeho bídnou lež, kterou maskoval celý svůj poměr k oné, by mu snad ještě odpustila, vždyť — jak jí prozradila korrespondence — měl ji opravdu rád a snad dřív, než si vlastní ženu vedl k oltáři, ale ta jeho sprostá ničemnost, jež činila jej ohavou, které se štití celá společnost, ta ji drtí, láme a ubíjí. Co ho svedlo k takovému jednání? Sama slušným věnem pomohla mu zpříjemnit si život a umožnila mu okázalejší vystupování. Že byla opatrná a zachránila jmění své, to nemůže jí snad přičteno býti za vinu? Chtěl zahrnout zlatem svoji maitressu . . . Ta žena tedy byla mu dražší — často jí napadá — té dal všechno, všechno! I to, co jí, choť jeho, nebe odepřelo . . . Snad by to nebylo dopadlo tak s ním, kdyby byli měli rodinu svou? Ale tak, neměl nic k potěše doma, jen trochu nudy při staré ženě.

Nemohla se ubránit mnohdy přivalu sentimentálních vzpomínek, nemohla odolat tíze truchlivé nálady. A tu často nesla se vzpomínka její za milenkou doktorovou, která pak neopouštěla její duši. Jakási zvýšená zvědavost oživovala ji, jakýsi zájem procítl v ní k té podivné ženě teď po jeho smrti . . .

Co asi činí teď, když je opuštěna, sama? Jaká budoucnost ji čeká? Zda přežije tu ránu? Nebude-li si zoufat?

Paní doktorová měla své zvědy, kteří stopovali kroky slečny Žákové. Po smrti mužově dověděla se, že jí najal útulnou villu v Bubenči, kde ji zanášel vším pohodlím. Staral se o ni tak, že jí nebylo třeba vystupovat na jevišti. Opustila jeviště a žila výhradně z jeho munificence.

Paní doktorová dověděla se také, jaký dojem na bývalou maitressu doktorovu učinilo odhalení malversací jeho, a že byla nucena uchýlit se k jedné tetě své, u níž byla jako dítě vychována, kamsi na venek. Tam prý teď žije, bídná, churava, v očekávání mateřských strastí . . .

Obraz slečny Žákové vznášel se opět a opět neodbytně před duševním zrakem paní doktorové. Vyšívajíc zlaté arabesky na své práci, viděla její bílé ruce, kladoucí se přes tu chvíli na atlasové roucho, jež na klíně rozestřeno měla, a pohnula-li rouchem, šelestem jeho vzrušena, nervosně se vždy ohlížela, jakoby se za ní ozýval šelest hedvábného šatu, v němž zahalena je štíhlá postava slečny Žákové. A velké, záhadné oči její zřela upírat se na svou tvář, kdykoli pozvedla hlavu a dala odpočinouti zraku, jež lesk běloskvoucí látky a třpyt zlatých ozdob oslňovaly.

Někdy bylo jí až nevolno. Přičítala to přílišné námaze a předrážděnosti, jež stupňovala se v poslední době až k silné nervose.

Čím více se vzdalovala doba úmrtí jejího muže, tím neodbytnějšími a živějšími stávaly se vzpomínky její na Žákovou.

Jednoho dne bezděky složila ruce v klín a pravila k své přítelkyni, která jí pomáhala dodělávat práci, jež měla býti v brzku ukončena:

„Ale, poslechni, vždyť už to musí brzy přijít.“

„Co pak musí přijít?“ ptala se tato udivena.

„Nic, nic,“ zamlouvala paní doktorová, červenajíc se, „tak jsem si na něco jen vzpomněla.“

A v duchu divila se, jak jen může neustále myslet na mateřství slečny Žákové a k tomu tak nahlas.

A večer dala se ptát svých zvědů, co se děje se slečnou Žákovou, není-li snad již ta událost zde . . .

* * *

Skvostné antipendium bylo konečně dohotoveno a zavěšeno na hlavním oltáři v B., kde trávila paní doktorová letní prázdniny.

Přijela se podívat na práci svých rukou, při níž vyseděla tolik dlouhých neděl, a jež ji uchránila před bolestnými, lačnými doteky zoufalství.

Učila se při pilné práci zapomínat na hřích svého muže. Učila se snášet tíhu svého osudu a připravovala se na trudnou pouť života pouští. Aspoň ničím jiným nezdál se jí ten život, který byl před ní, než pouští, kde již ukončena je úloha její jako ženy a k němuž nemá již poslání žádného.

Sedíc dnes ve vysoké, dubové lavici kostelní pod obrazem umučeného Krista, pozorovala klidně oltář, na němž zavěšeno bylo skvostné její dílo. Jakoby teprv dnes byla si povšimla toho obrazu, který vyšívala zlatými nitěmi, tak jí upoutal a zaujal. Beránek, symbol

oběti Kristovy, sedící na složených nohou nad knihou evangelia. S obrazu, představujícího beránka, sešinul se po chvíli zrak její k obrazu trpícího Krista na kříži. Pozorovala zmučené to tělo, jež zbožný řezbář pokryl četnými krůpějemi krve, řinoucí se z pod ostnů potupné koruny. Jakoby v extasi sepjala ruce a vztáhla je k obrazu Kristovu . . .

„Mučenníku! mučenníku svatý! Kriste Ježíši!“ volala v duši, očima, jež se rozšířily silou mystického vzrušení, přisátá k otevřenému boku Kristovu. „Kdo změřil dosah tvé lásky, ó, bože! Kdo pochopil velikost tvé oběti? — Ty's učil nás odpouštět. Ty's dal nám city měkké, které zvířecí řev našich výkřiků vášně mění v lahodné tony harfy Aeolovy, tlumí výbuchy naší zlovůle, mírní výheň našich srdcí, prahnoucích po pomstě! Ty's nikdy netrestal, jen odpouštět dovedl's a obětovati se! Obětoval jsi se až do posledního dechu, do poslední krůpěje čisté krve své, zasvěcené humanitě, sebeobětování a nebeské, všeobsáhlé lásce! . . .“

Swíce na oltáři zaplály. Rudé kapky krve Kristovy, otevřený bok jeho zaleskl se živěji. Rozjasněným zrakem viděla modlící se žena celé tajemství bohatého srdce Kristova před sebou a zdála se chápat jeho poslání.

Příklad Kristův působil na ni očisťujícím účinkem, změkčil v ní tvrdou kůru srdce a uzavřel jizvy, které jí zasadil nešťastný muž.

Bylo jí nějak lehčeji, když vykročila z kostela a domů se ubírala.

Doma měla psaní od své známé, s níž udržovala čilou korespondenci.

Otevřela je v divné předtuše a se vzrůstající zvědavostí četla, že slečna Žáková přestála už hodinu bolestnou, že je matkou klučíka, který prý ale sotva asi vydrží. Ruce, držící psaní, klesly jí v klín . . .

Tedy nebude památky, žádné památky po něm! . . . Ubožák! . . .

Poprvé po dlouhé době platil vzdech její opět muži. Vlna měkkého soucitu pohnula jí nitrem a dala vyznít spodním oněm přátelským tonům, jež zalehly nedávným prudkým otřesem. Prochvěla je a dala jim vyznít v dlouhých, smířlivých akordech. Vždyť ani jinak býti nemohlo! Chtěl mít dítě, chtěl se potěšit obrazem vlastní krve! Omlouvala pojednou svého muže.

Fantasie skizzovala dál své pestré obrazy . . . Jak asi to dítě vypadá? Zda by je mohla uvidět? Zda by je poznala? Podle očí nebo vlasů? On mival oči tak ohnivé, tak bystré. Vidí ho dosud před sebou. A vedle něho — to není ona, jeho žena, co provází jeho kroky . . . to je Žáková! Kloní se k ní . . . běře ji kol štíhlého pasu — toužíval po takových ženách — a líbá ji v tvář . . .

Paní Zimová zavírá oči. Ale i při zavřených očích, v temnu vidí ty dvě hlavy při sobě. Musil ji mít velmi rád! . . . Zdali jen ona jeho měla také ráda? Ráda by ji teď viděla! Jakou as změnu způsobilo to mateřství u ní? V jejím obličeji, na její postavě? Zda je dosud tak štíhlá? . . .

Obraz matky, bývalé sokyně, přivolał jí v mysl obraz dítěte. A byla jata takovou živou touhou po tom novorození, že se hned

vzchopila a dopsala své přítelkyni, aby jí vylíčila vše důkladně. Chce se podívat na to dítě, které je snad jeho věrným obrazem!

* * *

Zpráva o defraudacích doktorových působila na slečnu Žákovou nejprve dojmem zkršujícím. Přišlo to právě v době, kdy stav jejího těhotenství již pokročil, a kdy se chystala ve svém nynějším zatímném útulku u dobrosrdečné tety k příští bolestných okamžiků . . .

Když však zalehl první úděsný výbuch té nenadálé zprávy, zmocnilo se jí jakési odhodlání, pevné, ale záhadné, které jí vlilo do žil jejího srdce vzdor jakýsi, přirozený její povaze. Jako před lety vzdorovala celému světu, odhodlavši se státi se maitressou doktora Zimy, tak zachtělo se jí dnes opět zavzdorovati osudu, který ji tlačil v kout hanby a chudoby . . . Hořkost jejího bolu nad ztrátou štědrého milence zvrhla se v jed nenávisti a vzdoru.

Takový byl tedy čin toho, který v očích její zdál se býti kdysi velikým! Vylhané bylo to bohatství, které jí kladl v pokoře k nohám! Pak vylháno bylo vše, čím ji blažil, vylhána byla i jeho láska, která zdála se obětovat a nasazovat všechno! Tedy lhal jen, lhal jí a celému světu lhal . . . Kdo může jí vytknout dnes, vykoření-li vzpomínku na něj ze srdce a pustí-li se znovu ve vír života?

Myšlenka na jeho dítě stala se jí teď trýzní. Neslibovala si ničeho od jeho příští. Nemyslíla již ani na své mateřství. Těšila se jen, až to bude mít odbyto, že bude opět volna, svobodna jako dřív. Dítě! Hm, čím může jí být dnes jeho dítě? . . . Balastem, a balastu toho zbaví se již nějak. Svěří péči o dítě to jednoduše někomu jinému . . . Ale komu?

Uvažovala o tom často, sedíc u okna, odkud byla lákavá a pěkná vyhlídka na maloměstské náměstí, kde pohybovala se zvláště večer vlna korsa. Bavila ji promenáda důstojníků zdejší posádky. Kdykoli vyložila se z okna ve svém rudém županu, sletovali se kolem domu, v němž bydlila, jako sršní kol hrušně se zralými, vábnými plody.

Lákala ji ta pozornost — čas a tvrdý život otupí útlocit u žen a ochladí studu žár! Čím blíže se seznamovala s jednotlivci, tím koketnějším stával se její zevnějšek, tím smělejším a volnějším bylo její chování. Zachtělo se jí života, jak po něm práhla dřív a jak mu přivykla před jeho smrtí.

Jen to nebohé dítě bylo dosud překážkou. Právě teď, kdy zatoužila znovu po jevišti, po slávě a po rozkoši! . . .

Jednou odpoledne, ležíc na pohovce, vzpomněla opět na Prahu, na své setkání s doktorovou u rakve — jeho. Jakási tesknost usedla na její duši. Viděla opět v duchu tu bledou, bolestnou tvář nešťastné vdovy, hrdé ve své pýše a ve své víře v mužovu poctivost. Tenkrát vinila ji neprávem. Dnes prochvíval jí soucit s ní, ubohou ženou, která byla tak raffinovaně klamána. Jak asi působila na ni ta rána poslední? Dověděla se nedávno, jaký život teď vede ve své samotě a jak všechna zoufalá oddává se bigotnímu životu.

Což aby k ní se obrátila! Náhlý ten nápad zbarvil jí líce červení. Snad ona by ji zbavila toho posledního pouta, jež víže ji k minulosti? A ve své lehkomyšlnosti vssála duše její nenadálý nápad ten chtivě a vášnivě a jala se osnovat plány. Ano, uteče se k ní se svou bídou, vyzná se jí, jak ji to dítě tíží, pohne její srdcem, a snad — snad se ujme sama toho nebohého tvora!

Povstala živě a hotovila se, aby dopsala paní doktorové Zimové, zda by byla ochotna s ní se smířit a zda by jí dopřála té cti, aby ji mohla navštívit s dítětem nešťastného otce . . .

Dopsavši, založila ruce v klín a přemýšlela. Vzrušeně se vztyčila, když ji teta ohlásila návštěvu paní doktorové. Pozbyla rozvahy. Ona je tu! Přichází jako na zavalanou! Radostně vykřiklo jí v duši, ale v zápětí pocítila nenadálý strach, který jí rozechvěl celé tělo a mrazil ji u srdce. Chtěla pokročit, ale znovu klesla na židli přemožena strachem. Skleslou, pobledlou a deprimovanou našla ji paní doktorová, vnášejíc do světnice stín vážnosti a smutku . . .

V hluboký smutek oblečena, jen závoj s obličejem poodhrnuvši, stanula paní doktorová u samé židle, na níž seděla slečna Žáková, nechávajíc ruce spuštěny podle těla, malátně a odevzdaně.

„Odpusťte mi, přicházím-li nevolána,“ oslovila ji paní Zimová.

Slečna Žáková namáhala se, chtějíc povstati.

„Sedte jen, činí vám to snad obtíž,“ povzbuzovala ji paní doktorová, vlídně se usmívajíc. „Zdá se, že jste dosud churava. Slyšela jsem, že jste přestála tu zkoušku“ — zajíkla se — „ale což dítě vaše, je zdrávo? Bylo mi řečeno, že je slábo a že nevydrží.“

Mezi řečí ohlížela se kolem sebe nervosně, hledala dítě, o němž se jí tolik dní zdálo a po němž náhle tak zatoužila ve své samotě. Dokončivši, ptala se:

„Kde máte své dítě?“

Slečna Žáková, znamenajíc tu živou účast, již se nikterak nenadála, pohnula se živěji na svém místě. Teprv teď vracel se život v její otřesenou bytost. Povstávajíc, pravila jaksi nedbale:

„Leží vedle v pokoji. Spí.“

„Spí? Tedy spí!“

S rukama sepjatýma, stavíc se na špičky nohou, popošla paní doktorová do prostřed pokoje. Dojata pohlédla na slečnu Žákovou, a podávajíc jí obě ruce, pravila s pláčem:

„Chápu, co jste asi vytrpěla za celou tu dobu, chápu váš bol a vaši situaci. Jsme nešťastny obě. Tenkrát při prvním setkání, tam — nechápala jsem váš smutek, nerozuměla jsem vašemu srdci, ale dnes vidím, co to je, být vdovou, a dovedu procítit, že větší bol musí být ten, kterým trpí nešťastná matka! Odpouštím vám — ráda vám odpouštím! Mnoho jsem vytrpěla, mnoho přemyslela, k mnohým novým poznatkům jsem došla . . .“

Slečna Žáková přisála svůj udivený pohled k té ženě, která svírala jí mocně ruku ve své teplé dlani a hleděla jí do očí s mateřskou něhou a s hlubokým soucitem. Upřímnost a opravdovost toho projevu vehnala jí krev do tváře. Zdálo se jí, že ta jemná žena musí svými očima

bádavýma proniknout její tajemství, její myšlenky, kterými se zanášela v bujně, nezřízené touze, a bála se, že na ni nechá dopadnouti tíhu své kletby. Nechácala ji, a žasla v němém ustrnutí.

Ale paní Zimová nedopřávala klidu její úvahám. S očima široko rozevřenýma, z nichž řinuly se perly slz, probuzeny hlubokým přesvědčením, pravila hlasem temným a jakoby s výšin oblak se nížícím:

„Vchází ve tmách světlo upřímným, milostivý jest milosrdný a spravedlivý. Dobrý člověk slitovává se i půjčuje, a řídí své věci s soudem. Nebo nepohne se na věky, nýbrž v paměti věčné bude spravedlivý. Slyše zlé noviny, nebojí se, nebo stále jest srdce jeho a doufá v Hospodina.“

Ústa slečny Žákové se zachvěla. Na řasy její očí zavěsily se velké slzy . . .

Obě ženy byly překonány tíhou té chvíle, která je svedla po druhé. Tenkrát netušily u rakve nebožtíkovy, že se ještě jednou sejdou za změněných poměrů . . .

Po chvíli stála paní doktorová u kolébky malého synka slečny Žákové.

Klučik byl podoben otci. Tvářičky hořely mu ohněm krve a slibovaly zdraví . . .

„Bůh mne vyslyšel, vyslyšel!“ volala paní doktorová v nadšení, sklánějíc se přes tu chvíli nad kolébkou. „Myslil jsem, že užřím druhou mrtvolu.“

A když se byla dosti na dítě vynadívala, ohlížela se po matce. Teprv teď všimla si blíže její krásy.

Stála mezi veřejemi s rukama v zátýlí složenýma a přihlížela dosti netečně, jak se kochá paní doktorová v dítěti. Štíhlé její tělo znatelně se kolébalo pod řasnatou látkou rudého županu. Nedbale se houpala, opírajíc záda o hranu dveřní záruby.

Pátravý pohled paní Zimové ji zarazil, popošla blíže a nuceně jen a jaksi theatralně zvolala s povzdechem, opřevši se o kraj kolébky:

„Musíme se brzo rozloučit, můj broučku!“

„Co pravíte? Chcete se odloučit od svého andílka?“

Zrak, v němž chvěla se nedůvěra, spočinul na tvářích mladé matky, která jako luční mák rudá od hlavy k patě stála nad kolébkou probouzejícího se nemluvnátka.

„Co zbývá?“ vzdechla, sklánějíc hlavu k prsům. „Musím do světa! Přijala jsem opět angažmá u divadla v Mohuči. A s dítětem nelze mi pustit se za slávou!“

Křečovitá radost sevřela srdce paní doktorové.

„Dáte-li dítě někam na vychování, světe je mně. Opatřím je ráda!“

Oči obou žen zkřížily se dlouhým, pronikavým pohledem, v němž nebylo pochybností více. Boj rozhodnut byl rázem, skoro v jedné vteřině. Paní doktorová Zimová vztáhla svou drobnou ruku . . . bílá ruka druhé ženy, která dosud spočívala na kraji kolébky, dotkla se podávané jí ruky smířlivé, a jediným stisknutím byla smlouva uzavřena . . .

Druhý den stěhoval se malý občan, který se těšil dobrému zdraví, v průvodu nové ošetřovatelky do Prahy. Provázelo ho vlídné oko paní doktorové, která pocífovala nové jaro v srdci, nové jaro smíření a odpuštění . . .

Ale i slečna Žáková loučila se se svým nuceným útulkem. Volněji bylo jí u srdce dnes, než před rokem, kdy sem přijížděla ochuzena, bez naděje a s tělem malátným.

Seděla s tetou ještě před odjezdem, vypravovaly si o včerejším výletu, který uspořádán byl jejími ctiteli na rozloučenou. Kytice, dar kteréhosi důstojníka, ležela na stole. Vezme si ji s sebou jako důkaz zvláštní pozornosti, jíž se tady těšila.

S nedočkavostí snila o příštím životě, který ji očekává v novém působišti. Bude zas planoucí hvězdou, bude žádoucí perlou společnosti, po níž sáhati bude celý svět lačně a žíznivě . . . bude vítězit, podmaňovat si bude srdce malicherných mužů! Ó, jak se těší, jak se těší již! . . .

„Co pak asi dělá malý Karlíček?“ zvolala pojednou teta, přerušivši mimoděk bujný proud jejího hovoru.

Umělkyně zarazila se pojednou, vstala divoce a otevřevši prudce dveře sousedního pokoje, stanula jako přimrazena uprostřed veřejí. Srdce jí zledovělo . . .

V koutku stála opuštěná, prázdná kolébka. Vrhnuvši se před kolébkou na kolena, propukla mladá matka v pláč . . . Zapomněla na ně, na své dítě! Zapomněla na ně docela!

Dlouho tu klečela, neví ani jak dlouho. Až ucítila ruku své tety na rameni.

„Abychom šly již, bude čas k odjezdu,“ řekla tato.

„Půjďme, co platno vše! Jsem rozhodnuta. Musí to být! Chci žít, musím žít!“

Zvolna opouštěla jizbu, z níž neprchl dosud dech jejího dítěte . . .

A když odcházela z domova, zdálo se jí, že slyší za sebou tichý, měkký hlas paní doktorové Zimové. Pronášela vážným, věšteckým hlasem slova žalmistova:

„Dobrá člověk slitovává se a půjčuje a řídí své věci s soudem . . .“

A měla týž pocit, jakoby slyšela kněze, odříkávajícího žalmy při výkropu mrtvého dítěte . . .

IN. ARNOŠT BLÁHA:

Duše.

Tajemná, mystická zahrada, jejímž podnebím jest výslednice různých vlivů od výchovy a převládající „tělesné nálady“ až k dokonalostem smyslovým a všemu tomu, co se nazývá okolím, ovzduším, prostředím. — Lidský zrak nedotekl se její krásy, lidský krok nebloudil jejími stezkami, lidská ruka nesklonila se k jejím trávníkům, nikdo ji neviděl, nikdo ji nenalezl. — Jen květy její, přikloněné přes neviditelnou zeď do zorného pole lidského, na dosah lidských rukou, mluví o úrodnosti jejích záhonů a lahodě jejích klimát. — Každý den vám přijdou do ruky tyto květy trhané v neznámých zahradách a vyrostlé pod neznámými podnebími.

A mnozí se zamyslí a nenaleznou ničeho než ubohé přirovnání, a na konec poznávají, že chtějíce mluvit o matce, mluvili o dětech.

Mnohé k sobě lákala a vábila, všem zůstávajíc zakrytou, nedotknutelnou a tajnou, a mnozí usilovali rozřešiti těžkou hádanku života — marně. — Demokritos tvrdí, že jest jakýmsi ohněm a teplem, domnívaje se spolu s Leukippem, že jest tím, co živočichům poskytuje pohyb; pohyb tento pak jest pohybem atomů, jež v duši jsou tytéž jako atomy ohně. Pro Epikura, jenž atomistiku Demokritovu dále vyvíjel, jest duše jen jemnou, po celém tělesném skupenství rozptýlenou hmotou. — Pro Lucretia, jenž mechanický názor Demokritův rozšířil mezi Římany, duše jest květem z vína, vůní z masti. Některým z Pythagorovců byla duše práškem ve vzduchu, pro jiné hýbadlem jejich. I Thaletovi byla duše čímś hýbavým, neboť praví, že kámen (magnetový) má duši, neboť hýbe železem. Diogenes vzduchem ji nazývá a pokládá ji za nejjemnější ze všeho a za základ. Pro Herakleita jest duše složena z par suchých a vlhkých, čím sušší, tím dokonalejší. Duše nejsušší jest nejlepší a nejdokonalejší. A neovládá-li se opilý dostatečně, jest to proto, že duše jeho jest příliš nasáklá vlhkostí. Jiní vycházejíce od toho, že zárodek u všeho jest mokrý, nazvali ji vodou; tak Hippon. Duše povstává z mokrého semena a souvisí s mozkem.

Tito všichni pojímali duši materialisticky, mechanicky. První prvek spirituelní v pojmu duše pochází od Anaxagora. Organisující silou těla stala se u Platona a Aristotela. Mens agitāt molem. Jemněla a čím dále tím spirituálněji se stávala v theologii hebrejské, v Novém Zákoně a u scholastiků. — Ale moderní fyziologie podkopala její slávu. Duše jest Büchnerovi jen výronem uměle spořádané hmoty a její smýšlení a cítění jest pouhý výron požitě potravy. A tak se stalo pravidlem: „Pověz mi, co jíš, a já ti povím, co myslíš.“ Ostatně již Guliwer přišel na svých cestách k národu, „jenž žil celkem dobře, toliko policie tam měla zlou službu. Měla totiž, jak se samo sebou rozumí, hlavně na

péči čistotu, a tu musila celý den chemicky zkoumati přerůzné produkty stokové a dobývati z nich myšlenkové extrakty z národa“ (Štěpán Pawlicki). Ale Vogt Karel vážně napsal: „Až nalezneme s plnou jistotou pro každou myšlenku přirozenou potravu, pak přiměřeným krmením vykrmíme si politiky, byrokraty, theology, revolucionáře, aristokraty i socialisty a budeme moci celou bystrost rozumu a všecko myšlení místo na robení konstituce, dělání zákonů, vydávání předpisů k vůli všeobecné kázni obracet pouze a jedině na to, jak bychom vynalézali stále nové a nové polévky, masitá jídla, příkrmy, které by pokolení lidskému lépe chutnaly a měly též účinek.“ (Říše zvířat, str. 25.)

A tak dle Reicha (Nauka o pokrmech a způsobu zvířat, str. 306.) Angličané za svůj praktický a vypočítavý rozum a svou neobyčejnou energii mají děkovati čaji a roastbeefům, a káva z Němců učinila hluboké myslitele a bystré hlavy, a byli by prý na tom po stránce společenské a politické daleko lépe, kdyby nebylo piva, hrachu a bramborů.

A od věty — „bez kostíku není myšlení a není duše“ — (Moleschott) jak daleko již bylo k závěru: není duše, neboť jaká pak by to byla duše, kterou lze pitevním nožíkem z mozku vykrojovati, — čili totéž jako: Není páry, neboť jaká by to byla pára, kterou lze po kousku ulamovati zároveň se zuby kolečka strojového? (Pawlicki.)

Tak duše stotožněna s mozkiem, a myšlenky se vylučují z mozku právě tak jako žluč z jater neb jako moč z ledvin (Moleschott).

Duše zavražděna — energie zničena — a dle poměru váhy mozku k váze těla stanovena stupnice intelligence. Kanárek — několik brazilských opic — člověk — osel — kůň — a posléze slon! —

Duše zavražděna francouzskými materialisty 18. stol., jejichž pokračovateli byli materialisté němečtí 19. stol. (Moleschott, Büchner, Vogt), znova vzkříšena Schellingem, Hegelem, Fichtem, Kantem, pro něhož nesmrtelnost její stala se „postulátem praktického rozumu.“ —

Tak prodělala duše v hlavách filosofů nesčetné metamorfózy, sama se neměnic, zůstávajíc nedotčena hypothesesami, neposkvřněna podezřeními.

A jiní, dovídajíce se, že sama tvoří si tělo, chtěli z těla, tohoto jejího zrcadla, poznati její podstatu — již Pythagoras, když se noví žáci k němu hlásili, zkoumal nejprve v jejich zracích, aby si o nich utvořil úsudek, a Theokrit napsal pamětní spis fysiognomovi Eusthenovi, „jenž z oka uměl čísti, co v duši bylo skryto.“

Tak vznikla frenologie a fysiognomika. Četli duši ve zracích a obličejích, ale přehnali to tak, že Lichtenberg napsal Lavaterovi: „Die Physiognomie wird an ihrem eignen Fett ersticken.“ — Jiní chtěli čísti duši z písma — tak vznikla grafologie, jež Michonem, Schwiedlandem a Preyerem dostala se na vědecký základ. Nietzscheův rukopis tak se měnil dle duševního stavu, že vydavatelé jeho pozůstalosti nedatované listy přesně až na rok mohli určit.

A šlo se ještě dále. Neboť duše člověka obrazí se i v šatech, stolním náčiní, domě, pokoji, jídle. „Kdo vidí můj park, vidí mé srdce,“ pravil kníže Pückler-Muskau. Ano i chování sluhů a služek prý vypráví mnoho o pánu dříve ještě, než ho poznáme (Müller). Tak mnozí chtěli

poznati duši — a všem zůstala neznáma, ztrácejíc se jim tím více, čím více ji hledali a čím více se domnívali, že ji našli. —

Jako stín jim unikla, a jako mlha se jim rozplynula pod rukou a pod jejich pitevním nožkem. Zůstala skryta jako panna zrakům smyslných zvědavců, a jako růže nerozvila se pro dotěrné pohledy millionů.

Láska spojila ji s tělem, krátkým a nevěrným milencem, prostřednictvím jehož uzrávají a viditelně se vtělují její nejkrásnější sny o pokroku, lásce a humanitě. — Něma jsouc, přijala tělo, aby mohla mluvit, toužíc po lásce, vstoupila do lidského srdce, aby z něho učinila páku, která vyvrací hory rozdílů a nespravedlností, aby z něho učinila stavitelskou sílu, která překlene všecky propasti.

Unavená věčností vstoupila do těla, aby potěšila se časem. — Opilá radostí vtělila se, aby vystřizlivěla v bolesti a potěšila hmotu zoufalou nad svojí bezúčelností. Vyšedši z neznáma a nosíc v sobě touhu a radost návratu, naplnila tělo, hmotu, krátkým, tragickým štěstím života. A byla-li láska její k zemi přílišná, byla-li slepá vášni k tělu, odpýkala svůj trest dlouhými poutěmi (metempsychosa), než usmiřena spočinula v lůně Brahmově, procházela očistcem, aby zbělela jako snůh — aneb docela tragicky končila na věky vyhnaná ze své původní vlasti a těžce trestaná za svoji krátkou lásku v Tartaru, Pekle. Byla-li však statečná, dovedla-li milovat krásu života, čekala ji její vlast Elysium, dovedla-li si odříkat, pít hořkost a bolestí se ranit, tím sladčeji chutnalo zapomenutí Nirwany, tím jasněji zářila краса Nebe, tím příjemněji spočinula v odměně věčné.

Věčnost stala se pak lůžkem jejího odpočinku, věčnost — velká odměna za čas.

Jenom v těle mohla poznati svou krásu a svou sílu. Tělo bylo jejím sluncem, deštěm, podnebím. Jen v něm mohla uzrát, procítiti všecky rozkoše tvoření a dávání, jen v něm mohla dojiti k poznání krásy světa, zrcadla to, jež odráželo její vlastní krásu — jen v něm bylo možno, aby objevila význam věčnosti, jen v něm mohlo se splniti vše, co bylo slíbeno a předpověděno.

Člověk, tělo, to byla cesta, kterou šla od místa příslibení do svého ráje. Jen skrze tělo, skrze člověka mohlo se slovo stát skutkem, slib rájem. Krása a Dobro byly stupněm, schodištěm, kterým bylo možno dojiti ráje. Proto bylo třeba udělati krásným svět, kde žil člověk, krásnou cestu, kudy šla, — život udělat dobrem. —

A nebylo to vždycky snadné. —

Nestala se vždycky pánem těla a světa, neboť nevolila vždycky šťastně svůj příbytek, svůj krátký domov. Ale volila-li šťastně, podmaňovala si přírodu, oslavila zemi — hypnotisovala a takřka magneticky lákala k sobě neposlušné pravdy z říše neznáma. I stala se pochodní v těle, jež ji nosilo — stala se pochodní osvětlující temné dálky budoucnosti, jichž báli se všickni příliš tělesní. Našla tisícera ústa, která mluvila svědectví o její clairvoyanci, tisícera ústa, která hlásala její proroctví. A vše to spělo k tomu cíli, aby ze země, ze světa udělal se stupeň pro její pohodlnou příští cestu.

Koperník, Tycho de Brahe, Keppler zvrátili dosavadní soustavu astronomickou, Galilei, Castelli, Torricelli našli statiku země, vody a vzduchu, Newton objevil mechaniku nebe, Harwey oběh krve, Becker a Stahl položili základ vědecké chemii, Boyle, Lavoisier odhalili pozorováním plynu tajemství chemického procesu, Galvani a Volta vysledovali električnost v různých jejích účincích, Huyghens vynalezl drobnohled, Galilei, Keppler, Gregory dalekohled — a pak to šlo již dále: parostroj, telegraf, telefon, fonograf atd., jak se jmenuje všecko to, čím stala se září světelnou a dobrodiním celému lidstvu.

A mnoho tajemství spí ještě v jejím nitru jako ve skříni Pandořině, a čeká své osvoboditele.

Současně rostla její sláva i v umění. Staré Fatum bylo poraženo — Stala se královnou — od Shakespeara, jenž znázornil, „že dějiny jsou výsledkem činu lidského, a tento že jest skutkem rozumného a svobodného charakteru“, až k nejsubtilnějšímu modernímu literárnímu psychologismu. Co dává sovětskému umění cenu není již formální krása a plastika svalů, nýbrž myšlenka, výraz, život; v malířství rozhoduje o harmonii a mísení barev ne již otrocká přírodní věrnost, ale nálada a individuální představa, v dramatu tragičnost vzata příčinám zevnějším, nějakému tomu ubohému „deus ex machina“ či Fatu, přemístěna do svědomí duše, celá struktura moderní literatury stojí ne již na papírových, sladkých citech troubadourů, na pose středověkých rytířů, na loutkovitosti barokních a rokokových milenců, ale na tom, jak kdo podal ve svém hrdinovi duši jako typ, jako centrum bolestí, snah a přání doby. A tu již zachytiti duši znamená zachytiti kulturu doby.

Sem vedla šťastná volba. —

Ale byla i nešťastná volba —

Kletba zapomenutí stála nad jejím Vtělením, a Radost — smyslná radost těla, probuzeného k životu krátkému, postavila se jako zeď v cestu zrakům její touhy a síle její vůle.

Krátký jest tento život — a jest třeba ho plně a dobře vyžít, řeklo tělo —

A stalo se jí podnebím drsným, podnebím bez slunce, jara a rosy.

Kdežto pro ony první, šťastné, duše byla rýžovištěm zlata, bohatou perlorodkou, studnicí lásky, pramenem síly, zrakem do dálky, světlem všecko pronikajícím, lučavkou vši malichernosti, — těmto duše stala se parou, aby s tím větší rychlostí mohli se honiti za požitky, stala se vynalézavou továrnou raffinovaností, lékárnou přesycených žaludků, čpavým prostředkem pro vyschlé slzní žlázy, skladištěm frází pro každou potřebu, jest jim dobrým přítelem, jenž obstarává program výletů, jídel, klepů, pomluv — vůbec „zábav“.

A tak vidíte lidi, kteří pláč nad románem, které rozčiluje vytí psů, kteří jsou členy mnohých humanitních spolků a v kostelech mají vyhrazená sedadla, jsou členy okresních školních rad a „otci chudých“, v divadle mají loži, v Rudolfinu nevynechají koncertu, neobtěžují se ani do „Manesa“ zajít — ale almužnu dávají v rukavičkách, aby se nedotkli bídy, v Rudolfinu kombinují si jídelní lístek pro večeři v hotelu

de Saxe, v divadelní loži dojati usínají (nehraje-li právě Mošna neb nezpívá-li „domácí přítel“) atd.

Jejich duše se nazývá kuchařkou a etiketou. —

A jsou zase jiní, jimž duše jest zprostředkovatelem pro zaopatření sedadla v kanceláři, jiným jest rychlostí noh, jiným obratností ruky řídící stroj, jiným mraveništěm starostí o jiné, bojácným jest semeništem podezření, ředitelům klikou školských a kancelářských strojů, ministrům § 14., akrobatům ohebností a pružností těl atd. . . . a všem dohromady pokladem zakopaným. —

Ovšem — zase tu jest to protivné: ovšem — v jádře i toho všeho jest potřebí, ale jinak jest toho všeho potřebí.

Tak duše podlehla svému nedokonalému nástroji, — zakrněla na poli neúrodném, vyslábla a sežloutla, nemajíc vzduchu a slunce.

Nedá se tak přísně souditi všecko. Jest tu i mnoho nevědomých a zatím nepřekonatelných vlivů, jež to vše zavinily. Nedokonalost smyslů, špatná výchova, zlé příklady, neuspořádanost sociálních vrstev atd. . . . A tu se jeví právě ta veliká vzájemnost duší — obcování duší, že totiž ty, kterým se dostalo za úděl byti více svými, ovládají přírodu a svět, pomáhají k odstranění těchto vlivů, vyhrabávají takřka duše ze spoust tělesnosti, podporují je, rovnají cesty.

Vzpomeňme, jak pokračuje dnes paedagogika ve všech oborech — a to jest ten největší pokrok, jež koná lidstvo. V ní se jeví nejlépe tato vzájemnost. Ovšem, všecky duše pro příliš silné překážky, jež klade tělo, pro ty husté mlhy, jimiž je zahaluje smyslnost, nevidí dosud té záře, neslyší dosud toho hlasu.

Mnoho lidí poslouchá operu v divadle. Jest tam i slečinka, které se z ní snad líbily dva valčíky, neb která z ní měla jen ten užitek, že z toalet zpěvaček „okoukla“ něco pro svoji toaletu. Jiného několik taktů upomene snad na známý nejnovější kuplet — aneb mnoho lidí čte týž román, — někteří dočtou a vzdychnou: „to jest krásné,“ jiní si i popláčou, neboť některá místa odpovídala episodám z jejich vlastního života, a nad sebou samým si každý nejraději popláče — a pak po hodině, po dni je již vše zapomenuto. Jejich oko potřebovalo slzet, jejich jazyk potřeboval říci frási — asi tak jako automat na nádraží vysype vám sirky neb čokoládu, když tam vhodíte peníz. Ale jejich jazyk a jejich oko není ve spojení s jejich srdcem, s jejich vůlí.

Jsou však i jiní — snad jen jeden, dva, kteří slyšeli operu, četli román. A pro ně to mělo význam výchovný. Mlčeli třeba, ale vzpomněli, že vedle nich také bydlí chudák — šli a pomohli. Mlčeli, ale z každého svého slova, z každého svého činu učinili akt výchovný. Neboť jejich dojem z opery neb románu nebyl ani automatický, ani okázalý, ani to nebyl požitek bonvivanta, nýbrž jejich dojem otřásl celou duší a soustředil se v rukou jako síla k práci, v srdci jako chuť k práci. A mělo-li umělecké dílo tento úspěch, to stačilo, třebas by to byl jen jeden člověk. Neboť on bude středem, od něhož se budou vlny šířiti dále a dále.

A bude lépe, až se všichni lidé naučí chápati tento výchovný význam všeho, až všude postřehnou tento výchovný moment.

A bude lépe, až každý ze své řeči, ze svých činů, ze svého celého života učiní jediný paedagogický akt. — Pak bude pravá vzájemnost duší.

Jak mnoho pochybných vtipů, dvojsmyslných slov se řekne v domácnosti, v rodinách i slušných a vážených. A jak mnoho duší tu pije kalnou vodu. — Odstraňujte ty vlivy kalné — Děti to všecko slyší — slyší to i děvčata, zdánlivě to odrážejíce svojí naivností a nezkušeností či nevšímavostí. Ale nevěřte. Na dně duše se všecko usadí jako kal, jako bláto, a není toho hned znáti. Ale přijde jednou okamžik, kdy kámen příležitosti či pokušení dopadne až na dno duše, až k tomuto kalu, a vyvlní se na vrch na hladinu špinavá kola — —

Kde se to jen v tom dítěti vzalo? —

Až každý pochopí paedagogický význam svých slov a činů, bude méně lži, méně koketerie, méně přetvářky, méně hněvu, zášti, ukvapenosti, méně frivolnosti atd. . . .

Vy duše, které jste výše, pracujte pro všeobecnou vzájemnost, odstraňujte vlivy, — vychovávejte svým jídlem, svým šatem, svojí chůzí, svým slovem, svojí knihou, svým celým životem! Neboť třeba jest, aby svět byl stupněm Krásy a Dobra pro příští pochod.

A stane se ještě mnohé, co dosud bylo nevidáno a neslýcháno.

Již Sokrates řekl: „Jak mnoho jest ještě strun na lýře duše, jichž tónu ještě nikdo neslyšel, jichž ještě žádný básník nerozezvučel. Jest to snad privilegiem naší nesmrtelnosti, poznati a vyčerpati tento nesmírný poklad moudrosti a harmonie, jehož svět dosud nezužítkoval.“

RŮŽENA ČECHOVÁ:

Oči.

Vás vzpomínám, oči — s pohádkami v slunné hloubce — tklivé,
vašich světél, krásy — —
tehdy nebyl máj — pták mlčel — v duše kdy zahrady snivé
přišly vaše jasy.
Jaro daly, jehož neměl kraj — a květy posvěcené,
písně lepší, svěží,
štěstí uvidělo žití, které zázrak nepřeklene,
v oblacích jak leží.
S ptáky družila svých tužeb lety, královnou jsem byla,
v nadrech střehla nebe,
ptávala se sosny, jižto zima hvězdy do snů vila,
zda mráz vskutku zebe?
Nevěřila jsem v ty chmúry šefe nebem rozptýlené,
s křídly nad báněmi,
ach, což duši záleželo na tom, o čem v skrytu pěly
pozdní ptačí sněmy!
Jas snů jejich nepřeklesly dravé zimy nářky, hněvy,
nezloupily blesky,
do zázračných sadů nebe lilo divy jen a zpěvy,
sluncí velkých lesky.
Věčně bude! Jaro, píseň! slibovala duše snívá,
věčně, věčně, věčně!
vždyť pták v dálkách v naší posněžené zimě taky zpívá,
zpívá nekonečně!!
Mládí lhalo tenkrát — zhas den — není pohádek a jara,
mráz, ach, vskutku zebe — —
z mdlob se křísí slzná píseň — bolest bezútěšně hárá,
slunce nemá nebe! — —
— — — — —
Krásné oči — za ta jara — nastokráte darovaná —
smutné díky nesu,
plakat bez květů a růží budu, až pták křídlo z rána
rozvesluje k lesu —

Z KRESEB MIKULÁŠE ALEŠE.

PAVEL KRAKOVSKÝ:

Hana.

DRAMA O 4 DĚJSTVÍCH.

(Pokračování.)

III. JEDNÁNÍ.

Větší pokoj s podlahou bílou, se žlutým nábytkem v českém slohu s intarsiemi. Uprostřed velký bílý lípový stůl s trnoží; kol něho několik stolic s vyřezávanými srdčitými lenochy. Nad ním elektrická lampa. — Vzadu dveře, na chodbu a ke kuchyni vedoucí; uprostřed levé stěny dveře ke kanceláři, uprostřed pravé do ostatních pokojů. Od prostředních dveří na levo dvě okna. V levé stěně na levo ode dveří, vedoucích ke kanceláři, rovněž okno. V levém koutě psací stůl z prvního jednání, s lenoškou nevycpanou. Na pravo od něho vyřezávaná lavice a dále skříň tulipánky pomalovaná. Na pravo od zadních dveří police s knihami, pak truhla s pomalovaným víkem a dále vystlaná vyřezávaná postel, přikrytá vyšívanou plenou. Mezi truhlou a postelí bílé klekátko, nad nímž konsola s Brokovovým „Umučením“, ověčeným věncem z růží papírových. Na levo od této konsoly Liškův „Kristus“ a na pravo Madonna Bourquereauova, obě ve světlých vyřezávaných rámech. V pravém rohu krb s pomalovanou stěnou před ním. Na levo ode dveří v pravé stěně umyvadlo s věšákem na ručník nad ním, kousek dále stojan s lampou, na níž stínítko, zdobené motýlem, pak kredenc se starým nádobím. V oknech pomalované vrhlíky s květinami (myrtou, rozmarinou, muškátem, bazalkou, balsaminou atd.).

U okna v levé stěně květinový stolek se svatební kyticí uprostřed, kol ní níže jiné květiny (břečťan a pod.). — Dále pracovní stolek Hanin se stolicí a bílou podnožkou. Nad prostředními dveřmi Boží požehnání. Na psacím stole knihy, spisy a proti sobě fotografie Hany a Blodka. Nad ním obrazy Nerudy, Čecha, Vrchlického, Zeyera. Na skříni sošky Husa, Žižky, Komenského. Na konsolách kolem do kola rozestavena poprsí Havlíčka, Palackého, Riegra, Fügnera, Tyrše, Jungmanna, Kolára, Čelakovského. Některá menší i na nástavci psacího stolu. — Po stěnách rozvěšeny obrazy: Brožíkův „Hus“, Černého „Hus“, Čermákův „Raněný Černohorec“, Alšův „Hejtman“, Manes, Mařák, a original krajinky Chitussiho. U okna v levé stěně klec s kanárkem. V oknech žluté záslony s národním ornamentem. Na stěně u prostředních dveří švarcvaldky s kukačkou, a nedaleko nich visí divadelní cedule. Nad krbem visí holubička. U pracovního stolku Hanina kolébka s dítětem. V levé stěně telefon.

1. výstup.

Hana.

(Dopoledne. Dítě v kolébce zavrňuje.)

Hana (přepadlá, ve volném šatě domácím, rychle vstoupí). Co, Jiříčkovi se nechce dadat? (Přistoupivši ke kolébce.) I ty lumpe jeden,

abys ty nemusil si hovět na měkkém! Jdeš! (Vyžene kocoura z kolébky a dupne.) Ještě jednou! Darebák vzbudil Jiříčka. Neplač, neplač, synáčku! Ah, ty moldánky rozkošné. Chce jít ke mně? (Rozvívá náruč.) Nechce? Stýská se mu po Lojzičce? Mlč, zítra zas zde bude — Stůně jí maminka, a to jsme ji musili pustit domů. (K hrdličce, běžající po pokoji.) Pojď sem, hrdličko, pojď, budeš kolíbat Jiříčka. (Hoch pláče dále, kolíbe jej.) Kolíbat taky ne? Přece raděj' k mamince? (Béte jej do náruče a chová; hoch se utiší.) Vidíme, on se chtěl chovat. Ale datat musíme, nejsme ještě vyspinkáni. Budeme hošíčkovi zpívat, a on bude pěkně hajat — Ano? (Zpívá jemně ukolébavku „Letěla bělounká holubička . . .“) Již usnul drobeček. Jaké to rozkošné stvořeníčko s hedvábnými tvářičkami! Bylo by to krásné, kdyby děti věčně zůstaly dětmi!

2. výstup.

Hana, Pepka.

Pepka (28letá, přizrzlá, pihovatá, hubená, s ulízanými vlasy, stezičkou rozdělenými, čistě oděná, s bílou zástěrkou — Vstoupivši prostředními dveřmi, řízně.) Jdu se, milostpaní, podívat, co je s mladým pánem.

Hana (dává jí znamení rukou, aby nekřičela tak).

Pepka (o něco tišeji). . . . netrápí-li je tady moc. Můžu teď na chvíli odskočit. (Dítě se budí, Pepka silně jím zakolíbe.)

Hana. Ale to nesmíte, Pepičko, s Jiříčkem tak házet! (K Jiříčkovi.) Vid', tahle Pepka svědomí nemá!

Pepka. Ať si jen pěkně zvyká! Bože, kam by přišli, kde maj' takhle tucet dětí, kdyby měli s každým dělat takový ceráty. Nás bylo devět, a velký komedie s námi dělat nemohli. A chvála Bohu, přece nás matka všechny ku zdraví vychovala!

Hana. I vy hubatino jedna! Pustí se do mne, jakoby ona byla mou paní . . . Kdy pak si to již odvyknete!

Pepka. Já to, milostpaní, myslím s nima dobře!

Hana. No počkejte, Pepko, až si vás ten váš vezme, však vy pak budete jinou zpívat. Teď hřešíte na mou dobrotu!

Pepka. Ó, já se nebojím, milostpaní! Každá žena má takovýho muže, jakýho si udělá. To říkala naše matka a ta měla dycky pravdu!

Hana (s úsměvem). To se tedy tatínek měl!

Pepka. Tatínek, dej mu Pámbů dobře spát, nebyl právě zlej, ale rád si někdy přihnul, a to pak je každej muskej protiva a zalízá si na ženu. Ale já maminku nikdy nedala. Chraň Pámbů! A myslej', že se táta na mě zlobil? I toto! Mě měl právě ze všech dětí nejradší a říkal o mně: Ta naše sakramentská Pepa má jazyk s čertem prohandlovanej. (Pohodí sebevědomě hlavou.)

Hana (usmívajíc se). Daleko pravdy nebyl. Nevím, nevím, zda-li ten váš nastávající bude taky takový!

Pepka. Franc? Ó, bude, milostpaní, bude! On je tichej jako putička. A citlivej jím je! Onehdy se tak ňák kolem mě motal a šláp' mně na kuří oko. A já mu jen řekla: „I jdi, ty nemehlo!“

Hana. Jen to jste mu řekla?

Pepka. Jen to, na mou duši, milostpaní! A ono mu to přišlo hned tak líto — jemu je hned všeho tolik líto — že sem mu to měla co vymlouvat.

Hana. To jste tedy trefila na hodného!

Pepka. Na hodnýho. A dřič je a jakej hospodář! Už teď si dává ke mně schovávat peníze.

Hana. To je hezké od něho.

Pepka. Šak, kdyby byl jinej, já bych si ho nebrala a radši se nevdávala. To jo tak eště muzkýho musít poslouchat a k tomu mladšího.

Hana. Tak vy jste si namluvila mladšího?

Pepka (stydlivě). Teď z jara pude naposled k asentu, a když ho nevemou, jako že ne, budem' se pak brát. Však je to dycky lepší, když ženská jest o něco starší než muž, aspoň ji pěkně poslouchá. Žena muže ještě nikdy nezavedla . . .

Hana. No už raděj' jděte, vy moudro, sic mi ještě Jiříčka vzbudíte.

Pepka (chce něco říci, ale v tom prostředními dveřmi vstoupí Blodek. Odcházejíc, k Blodkovi.) Ruku líbám, milostpane! (Odejde.)

3. výstup.

Hana, Blodek.

Blodek (v zímniku — zamyšlený, přepadlejší, s vlasem již poněkud prokvetlým, pomalu Haně jde vstříc).

Hana. Odkud pak, Jiříčku? (Dívá se mu do očí.) A zase ty chmury?! Čela jasného u tebe nevidím, pomalu od té doby, co jsme z Prahy. (Soucitně.) Máš, Jiří, mnoho starostí, vid'?(Blodek máchne rukou. Hana hladí mu čelo.) Proč si toho tolik ukládáš! — Od rána do večera jsi samá funkce, samá akce, samá práce . . .

Blodek. Ba, máš pravdu, Haničko, nezbývá mi času —

Hana (s povzdechem). Jsi jen hostem doma —

Blodek. Nediv se, Hano — Život je tak krátký — Připadám si velikým dlužníkem, jenž má krátký termin ku splacení svých velkých dluhů.

Hana. A kdo jsou tví věřitelé, Jiří?

Blodek. Kdo? Ty . . . pak tady ten (ukazuje na kolébku), město, v němž žiji, a kdyby to neznělo tak honosně, řekl bych i vlast, národ.

Hana. Vidiš, pro Jiříčka pracuješ, ale radostí z něho nepožíváš! (Vyčítavě.) Sotva že se na něho podíváš! (Vede jej ke kolébce.) Vid', ten je hezký a tobě podobný. A ty mi nejsi zaň nic vděčný, nevděčníku jeden!

Blodek. Křivdíš mi, Haničko. Často, ó, často přijdu do pokušení, abych všechno, všechno setřásl a polaskal se s ním do sytosti. Ale hned se ozvou takové divné výčitky . . .

Hana. Jaké? Nepochopuji . . .

Blodek. Hm, nevím . . . takové výčitky, jakobych neměl práva.

Hana. Neměl práva na úsměv svého dítěte? To přece . . .

Blodek. Odstrkuje, žene mne to pryč, a cosi zde křičí (sahá si na prsa). Ty nemáš práva na štěstí, tobě jest jen pracovat, pracovat, pracovat! A proto pracuji od rána do noci, do úpadu, a to mi dělá trochu dobře . . .

Hana (smutně). Kdysi jsi řekl, že, máš-li jiným štěstí přinášet, sám po tom lidském štěstí musíš sáhnout. A já ti uvěřila . . .

Blodek. Já myslil . . . já tenkrát nevěděl . . .

Hana. Vidíš, Jiříčku, tys teď stále jaksi . . . podivný — jakoby tě něco — trápilo.

Blodek (překvapen, rychle). Ne, ne, co by mne trápilo . . .

Hana. Bývals takový jarý, a teď . . . Či máš snad něco proti mně? Nelíbím se ti již? Nepostačuji ti již?

Blodek. Ale, Hano!

Hana. Ty bys si asi přál, abych ti také pomohla pracovat. Já abych pracovala mezi ženami, jako ty mezi muži. A já chtěla, já myslila . . . Ale pak přišel tenhle malý —

Blodek. Máš s ním a se mnou práce dost. Ostatně Hanička musí se šetřit . . . Snad pozděj, pozděj . . .

Hana. Také se tím těším. Teď náležím jemu. — Vidíš, jak si s ním sniček pěkně hraje. Šest neděl starý člověk!

Blodek. Šťastný tvor, jelikož nevinný!

Hana. Již teď ti ho počínám vychovávat po tvém. A on mi rozumí! Kdykoli mu řeknu, že musí být tak hodný jako tatínek, vždycky kyne hlavičkou.

Blodek (trhne sebou). Hodný jako já? Ne, říkej mu raděj', aby byl hodný jako ty.

Hana (usmívajíc se). Jako já, to by mně bylo málo.

Blodek. Ženy jsou mnohem hodnější nás, jsou jemnější, trpělivější, dobrosrdečnější a statečnější, bez brutality . . . (Podívav se na hodinky.) Ale již musím jít. Čeká mne důležitá konference.

Hana. Jaká, Jiří?

Blodek. Naše opposice zvítězila při volbách, a chce mě mít purkmistrem.

Hana. Tak? To je náhlá karriera! A on se teprve nyní tím pochlubí! — Nu, přijmeš to?

Blodek. Nelze se tomu vyhnout — nemohu jen stále kritisovat, musím i ukázat, co a jak pracovat.

Hana. To tě již ztratíme docela.

Blodek (s úsměvem smutně ironickým). Ale budeš paní purkmistrovou . . . a o svátku nám budou hrávat pod okny.

Hana (s úsměvem). Přece ještě nezapomněl si mne dobírat — (Vážně.) Ale jsi tak již prací zavalen, a teď té práce na radnici . . .

Blodek (odcházeje). Na leta bude práce. — Chceme veřejnou knihovnu, čítárnu, městské divadlo, vodovod, nové jatky, dívčí lyceum, lidové domky, lázně atd. atd. (Vrátí se od prostředních dveří.) Musím se ještě podívat, co nového v kanceláři. S Bohem, Haničko! (Políbí jí ruku a kyne rukou směrem ke kolébce.) S Bohem, Jiříčku!

Hana (zamyšlena dívá se před sebe).

Blodek (vrátiv se). Apropos, Haničko, mám odpoledne rušenou držbu, a nevím, kdy se vrátím. Budu hledět, abych do vlaku byl zpět. Nebudu-li, bude musit přece snad Hanička sama mamince na nádraží naproti . . . Ale co jsi tak zesmutněla najednou?

Hana. Sám jsi mne, Jiří, tak rozladil . . .! Zase se bojím něčeho, co naše štěstí ztroskotá.

Blodek (zadumav se). Ne, ne — Což jsi nyní dost nevytrpěla? Tolik neděl těžce nemocna a před tím již ty úzkosti! — A mých řečí nedbej, prosím. Jsem trochu unaven tím stálým shonem a trochu mrzut. Jen co zde bude jaro, jaro zas! Uvidíš, vše bude jiné pak.

Hana. Kéž máš pravdu!

Blodek. Ne, to by nebylo ani spravedливо . . . vždyť tys nikomu neublížila, a kde můžeš, dobře konáš . . .

Hana. I to si vyčítám, jakobych tím chtěla . . . Pána Boha podplatit!

Blodek. Ale pusť již z hlavy takové myšlenky, má беруško (líbá ji) a řekni si: Ať osud dá cokoli, mne vždy najde silnou a velkou dost. (Stisknuv jí ruku, odejde dveřmi na levo.)

Hana (kývající hlavou). Silnou a velkou dost! (Někdo zaklepe.) Volno!

4. výstup.

Hana, Marketa Řehořová.

Marketa (30letá, ostýchavá blondýnka, prostřední, plnější postavy, v hedvábných černých šatech, vstoupí prostředními dveřmi). Moje účta!

Hana. I pro pána, to jsou k nám dnes hosti! Pěkně vítám, pěkně vítám!

Marketa. Osmělila jsem se užít vzácného vašeho pozvání a přišla zrovna dnes — v pátek. Přijímáte také dnes?

Hana (zaražena a pohněvána, ironicky). Ne — my dnes nepřijímáme — Podívejme se na ni — Je to Marketka či není? — Ona se osmělila užít vzácného pozvání . . . „osmělila“ a „vašeho“. Tuze se mi to líbí!

Marketa (v rozpacích). Já sem . . .

Hana (podepřevši si boky, bodře). Řekni mi, prosím tě, Marketko, kdy se již napraviš — Teď už jako paní zvěrolékařová . . . Budeme si přece tykat, jako za starých, dobrých časů? — Či snad, paní zvěrolékařová, neráčíte si toho přát? — My ovšem nejsme c. k. . . .

Marketa (zaražena). Nechtěla jsem tě, Žanyňko, urazit . . .

Hana (usmířena). Nevím, nevím . . . Hned mne pěkně polib — a dvakrát! — Sem a sem (ukazuje kam). (Líbají se.) Tak, a teď ti to odpouštím. A posaď se, prosím, u nás. (Usazuje ji a sedne si naproti ní.) Ukaž se mi přece, jak vypadáš. No, ztloustla mi trochu, ale sluší jí to.

Marketa. Ty, Žanyňko, také nevypadáš špatně.

Hana. Dobře právě ne, Marketko. Teprve dva dny chodím.

Marketa. Tak to bylo těžké! Vystála jsi mnoho, Žanyňko? (Hladí ji nesměle po tváři.)

Hana. Šest neděl jsem si poležela. Ta úzkost, zda-li již nezchromnu — krátila se mi nějak žíla na pravé noze. K tomu mé srdce . . . A přece jsem kojila sama! Jiří nechtěl, ale já jinak nedala!

Marketa. Ale teď jest již dobře, vid'?

Hana. Na všechno jsem již zapomněla.

Marketa. Já nevím, ale na tyhle bolesti každá žena brzo zapomene. (Pomlčka.)

Hana. Tak vy jste se nyní dostali sem?

Marketa. Prosím tě, každý přece jen nejraděj' tihne domů.

Hana. My také tak. Řekli jsme si: Zkusíme to, a půjde-li to, půjde. A nechybili jsme.

Marketa. To vám to přeji. (Pomlčka.)

Hana. Jak pak často vzpomínáš, děvče, na staré časy. Pamatuješ se, jak jsme chtěly jít spolu do kláštera?

Marketa. Tys na to nezapomněla ještě?

Hana. Ba ne! Vypravovala jsem o tom i Jiřímu, a ten si nyní přičítá velkou zásluhu o prodloužení mého života. Tvrdí totiž, že valná většina jeptišek umírá ve třetím roce svatého povolání.

Marketa. Kdož ví, co by bývalo lepší!

Hana. Kdož ví . . . Ale ani nevíš, jakou jsem měla radost, když mi onehdy Jiří sděloval, že mluvil s novým panem zvěrolékařem Řehořem . . . Hned jsem si tě vyprosila. Sama jsem tě vyhledat nemohla . . . má nemoc . . .

Marketa. Snad bys se mi neomlouvala, Žanyňko . . . A co dělá paní doktorová?

Hana. Maminka? — Je u nás, kde by také byla jinde! Ale není doma — odjela na pohřeb jakési příbuzné . . . vzdálenější . . . Ale dnes zase přijede.

Marketa. Jak jsi šťastna, že máš ještě maminku!

Hana. To jsem! A maminka je dosud jako čečetka, chvála Bohu!

Marketa. Ale pochlub se mi přece svým synáčkem!

Hana. Vidíš, jaká jsem! (Vstane a vede Marketu ke kolébce.) A kolik ty máš dětiček, Marketko?

Marketa. Párek. Kloučka, na podzim půjde do školy a holčičku — na sv. Václava jí bylo tři léta — tatínek ji dostal vázaného . . . Ale on víc dětí už nechce mít — Dvou je dost pro radost i pro starost.

Hana (došedši ke kolébce). Zde, prosím, náš princ.

Marketa. Pámbů požehnej — Hošík jako makový kvítek — Jak pak mu říkají, smím-li se ptát?

Hana. Jiřík, to víš, po tatínkovi. Vlastně, ještě nijak. Zítra teprve budou křtiny — Tou mou nemocí se to tak protáhlo — Ale hošík byl zdravý, mohli jsme tedy počkat —

Marketa. Budete křtít doma?

Hana. Doma. Smím tě pozvat . . .

Marketa. Odpusť, Žanyňko . . .

Hana. Ale ty přijdeš, vid', že přijdeš?

Marketa. Nemohu slíbit, Žanyňko — U nás je v sobotu tolik práce — Jsem sama — mám jen posluhovačku . . . Nebudeš se hněvat?

Hana. Bude-li ti jen trochu možno, přijď!

Marketa. Nevím. Udělala bych mu křížek, kdybych se nebála, že ho vzbudím. Až po druhé. (Dívá se střídavě na Hanu a kolébku.) Bude to tatínek asi.

Hana (radostně). Já to také říkám. (Jdou od kolébky.)

Marketa (ukazujíc na květinový stolek). Svatební kytice snad?

Hana. Ano.

Marketa. Ale už abych šla, abych tě nezdržovala . . .

Hana. Snad bys již nechtěla utíkat. (Marketa nenápadně podívá se kol sebe. Hana s úsměvem.) Díváš se na náš pokoj, jaký je to quodlibet!

Marketa (nerozumějíc). Quodlibet?

Hana. Taková všehochuť — má asi desatero určení. (Marketa kroutí udiveně hlavou.) Především jest to náš intimní kout, kde nejraději býváme. Zde jsme vlastně doma. — (Ukazujíc na svatební kytici a podobizny.) Jest zde naše rodinné museum a trochu také náš Slavín.

Marketa. Slavín?

Hana (ukazujíc na konsoly). Samí slavní mužové naši. (Marketa kroutí udiveně hlavou.) Také naše pinakotheka. (Ukazuje na obrazy.)

Marketa (pomalu opakuje). Pi-na-ko-the-ka.

Hana. Říkají tak mnichovské obrazárně — Nemysli, že to je jen tak! Máme zde také original — Chitussiho.

Marketa (udivena). Chitussiho? To byl . . .

Hana. Slavný český malíř. (Vede Marketu k němu.) Víš, to se musíš, Marketko, do něho zadívat, zahloubat se . . . Nu, co vidíš?

Marketa. Hroudy země, trochu trávy, nějaká oblaka . . .

Hana. Ovšem, ovšem a nic víc? Necítíš, jak ta hrouda dýše . . . česká hrouda . . .

Marketa. A stál mnoho?

Hana. Čtyři stovky. Jiříkovi se líbil, a já ho překvapila k svátku . . .

Marketa. Čtyři stovky! — No, to musí být krásný obraz!

Hana (usmávši se, ukazuje na krucifix a klekátko). Naše modlitebna a (ukazujíc na postel) v nouzi výpomocná ložnice . . . a Bůh ví, čím ještě je ten náš pokoj, a vypadá to jako — magacin! (Směje se.)

Marketa. No, proč? — A to ty jsi si to tak zařídila?

Hana. Ne, to je myšlenka a komposice Jiřího. Je to takový pokus o český pokoj, víc tak pro upokojení českého svědomí a pro příklad jiným. A kdyby přišel cizinec, aby cítil hned, že není mezi — Němci.

Marketa. Na takové věci můj není. A ty to pánovi přeješ? Vid, každý má nějakého . . . nějakou zálibu. (Hana se zarazí.) Řekla jsem něco hloupého? Odpusť, Žanyňko, tys byla vždycky taková vzdělaná a já . . . Však víš, jak to bylo u nás . . . Já nemyslila tím nic zlého.

Hana. Libo se podívat na náš salon salonovitý? (Otevře dveře na pravo.)

Marketa (překvapena zůstane na prahu). To je krása!

Hana. Libo-li . . . (Zve ji dál.)

Marketa. Když dovolíš. (Vstoupí a hovoří uvnitř.) Ah, to je secess, vid? A jaký drahý koberec!

Hana. Ano, ten je dražší.

Marketa. To je krása, to je krása! Skvostné zrcadlo . . .

Hana. Za salonem je ložnice a za ní hostinský pokoj, v němž máme nábytek, jež jsme měli v Praze. Máme tam také piano; udělali jsme si tam i takovou hudební síň en miniature. Když se nám zasteskne po Praze, běžíme tam . . . Teď ovšem jsem nemohla.

Marketa. A nebudeš asi tak hned moci — musíš přestat nyní na muzice malého Jiříčka. (Vyjdou na scénu.)

Hana (ukazujíc na dveře v levo). Tam ty dveře vedou ke kanceláři, jež je již v druhém domě. Dali jsme si probourat zeď.

Marketa. Všechno krásné a jak pohodlné!

Hana. Mimo kuchyň jsi šla. Za ní máme ještě jeden pokoj a alkovnu.

Marketa. Velmi krásné všechno!

Hana. Líbí se ti tedy u nás? Až přijdeš po druhé na besedu, všude tě provedu — Dnes musím hlídat Jiříčka — nemám chůvy doma.

Marketa. Ó, prosím, prosím.

Hana. Jiří není zvlášť nadšen našim bytem. Zde by si přál mít jinak okna a strop dřevěný.

Marketa. Dřevěný? (Usmívá se.)

Hana. On by vlastně nejraději, kdyby si mohl postavit něco svého a podle svého. Ale to teď ještě nejde, až pozděj snad.

Marketa. To je mé horoucí přání: bydlit ve svém. Jenže já se toho nedočkám, a ty dočkáš. Ó, ty šťastná!

Hana. Šťastná? — Sama si to říkám, a přece . . .

Marketa (kvapně). Nejsi spokojena?

Hana. Ó, spokojena bych byla, jen kdybych se mohla zbavit myšlenky, že něco přijde . . . něco se stane, co mé štěstí pochová.

Marketa. Ale jdi, Žanyňko. Na trápení je času dost, až přijde. Co tobě jest! Máš hodného pána, máš hezké zdravé dítě, skvělé postavení, zdráva, bohudíky, také již jsi . . .

Hana. Právě, že všechno mám . . . Ale čeho si nejvíce vážím, jest, že mám hodného muže. Jiří je zlato. Jinému bych se, Marketko, tím nechlubila, ale tobě mohu.

Marketa. Ano, to je hlavní. (Sklopí hlavu.)

Hana. Však ty také nemáš příčiny k závistí! Znáš přece pana zvěrolékaře —

Marketa (zmatena). Ano, on je hodný . . . je hodný, ale . . .

Hana. Trochu mrzutý, není-liž pravda? To můj také. Ale nediv se jim! Mají tolik starostí. Jiří bývá také divný.

Marketa. Kdyby to jen byla divnost . . . ale —

Hana. No, něco hrozného to jistě nebude. Víš — muži nás neslyší — můžeme si to říct upřímně: my ženy býváme často zbytečně choulostivy. Nějaké ty poklesky již musí rozumná žena muži odpustit.

Marketa. On říká zrovna to co ty. Teď jsem již tomu, Žanyňko, trochu zvykla, ale bývaly doby . . . A dosud — (Vypukne v pláč a vrhne se Haně kol šíje.)

Hana (překvapena). Nu, co jest, Marketko? (Hladí ji.) Nechápu tě, dušičko!

Marketa (osušujíc šátkem oči). Že nechápeš? Já myslila, že mluvíš . . . On říká, že jsou všichni muži na světě stejní . . .

Hana. Co tím chceš říci?

Marketa. Bože, ty dosud . . . Jak bych ti to jenom měla říct?

Hana. Tvůj muž jest . . .

Marketa (položivši jí hlavu na prsa, něco jí šeptá).

Hana (vykřikne). S děvečkou, děvečkou k tomu!

Marketa. On říká, že mne má rád a že si mne (tiše) šetří.

Hana (prudce). A ty jsi s ním, tys dosud s ním! — Já, kdyby Jiří — Ale, kdyby všichni, můj Jiří ne, můj Jiří ne!

Marketa. On říká, že jedni zjevně, druzí tajně, aby žena nevěděla . . .

Hana. Můj Jiří je čistý!

Marketa. Odpusť, jsem taková nezkušená ženská. S kým také bych měla — S tebou, to je již něco jiného — A on mi říkal . . . (Zaštká.) Já si to myslila — A ty tedy míníš, že bych . . . měla jít od něho?

Hana. Nevím . . . ale vím, kdyby mně byl muž nevěrným a třeba jen jedinkrát, že bych s ním nebyla ani minutu — nemohla být!

Marketa. Tobě se to, Žanyňko, lehko řekne, když jsi tak přesvědčena o svém pánovi. (Pomlčka.) Ne, ne, to nejde. Co by bylo z dětí a co z něho — Takhle přece se jen drží trochu zpátky. A pak on je jináč hodný na mě i na děti — Co chci, mi udělá. A děti si vychovávám sama — můj hoch musí být jiný!

Hana. K ničemu tě nenavádím — Řekla jsem jen, co já bych udělala.

Marketa. Ale já ti, Žanyňko, nevěřím, že bys byla s to — My ženy nemáme tak tvrdé srdce, my to nevydržíme.

Hana. Což jsi se o to již pokoušela?

Marketa. Tak trochu. Ale když on začal slibovat, a když jsem se podívala na děti — Však ty, kdybys se podívala na tam to stvořeníčko (ukazuje na kolébku), to bys nesměla mít ani srdce, kdybys . . .

Hana. Snad nemám srdce, Marketko!

Marketa. I jdi, Žanyňko, ty, taková jemnocitná —

Hana. A to ty můžeš zapomenout, že ti někdy — nepatřil?

Marketa. Když půjde do sebe, když se ke mně vrátí, proč ne? Když sví lidé nemají si odpouštět, kdo potom! Však ty bys na konec přece jen také odpustila! Věř, Žanyňko!

Hana. Mýlíš se, mé dítě — tak dobrá já nejsem! (Kdos třikrát silně na dveře zaklepe.) Volno!

5. výstup.

Hana, Marketa, Valoušková.

(Prostředními dveřmi vstoupí Valoušková, stařena 70letá, s černým šátkem na babku uvázaným, s rohem po zádech. Přes sebe oranžový, černě pruhovaný šátek. Na sobě krátký kožíšek černý, tmavou mezulánku, krátkou, s jelejtlem kolem boků, širokou strakatou zástěru s visící

vzadu pentli, boty široké, šněrovací. U košile úzký krejzlík. Na pravé ruce pod šátkem má košíček.)

Valoušková. Pochválen buď Pán Ježíš Kristus!

Hana. Až na věky, babičko! (K Marketě.) Promiň na okamžik!

Marketa (pokročí za Hanou). Již jsem tě, Žanynko, dlouho zdržela.

Hana. Ale zůstaň ještě aspoň několik okamžiků. (K Valouškové přistoupivši.) Co dobrého nám nese babička? (Marketa pohledší na hodiny, usedne ještě.)

Valoušková. To vy ste ta paní doktorová . . . japak vás ale menovali. Tak ňáko od R . . .

Hana (s úsměvem). Blodková.

Valoušková (radostně). Jo, jo, Bloudková.

Hana. Blodková, babičko!

Valoušková. Jo, jo, Bloudková.

Hana (obráti se s úsměvem k Marketě. Pak k Valouškové). A která pak vy jste, babičko?

Valoušková. Vy mě neznáte?! Já sem stará Valoušková z Kamenice, co sme si vzali vašeho pána za našeho doktora — Von vám vo tom nepoudal?

Hana. Milá matičko, kdyby mně měl muž o všech svých věcech povídat! (Obrátí se s úsměvem k Marketě.)

Valoušková. To mně náš pantáta šecinko řekne! Ale u sprostějch lidí je to oušem jináč.

Hana. Co pak si přejete, Valoušková?

Valoušková. Ale přinesla jsem vám tadyhle ňáký vajíčko od našich slípek. Sou čerstvý a jako malovaný. Víte, my máme ty španihely, a ty nesou často a velký vejce. Podívejte se! (Ukazuje jedno.) Žloutky vám maj' jako sluníčka.

Hana. A to jako chcete, abych vám je odkoupila?

Valoušková. Ale chraň Pámbů, chraň Pámbů! Kam pak, prodat! No, přinesla sem vám je — snad nepohrdnete, milostpaničko. On se váš milostpán nás tuze ujal.

Hana. To on musí, když zastoupení převezme, babičko!

Valoušková. Víte, ten náš Joška, syn jako, je takovej holomek, že to tak mám říct — vejmenek nám dycky jen tak po něčem vystrká a rejši by nám nic nedal. Máme v kontraktu dělanou jednu borovici. A on, že prej ji nemáme psanou v zápise, a v knihách že taky nejní.

Hana. A musil ji dát?

Valoušková. To se ví, že musel, ja'pak ne, dyť byla dělaná! Váš milostpán šel na notárství, vyzdvih' to tam — a byla psaná!

Hana. To asi písař při opisování ji vynechal.

Valoušková. Písař, písař! A na to se náš Joška troštoval! A že nedá! Chtěl nás tak uskočit. Ale váš milostpán doktor ho tekne vzal, a s panem sudním mu poveděli, co se do něho vešlo.

Hana. A co tomu říkal váš syn?

Valoušková. Inu, chtěl vrdlouhat, ale nebylo mu to nic platný, ani jeho doktoroj! Šak od tej doby chodí jako zmoklá slepice a je

i nákej hodnější — aspoň tak porád na nás nevrčí. Ó, ten váš milostpán doktor je tuze šikovnej a hodnej pán! . . .

Hana. Dobře, dobře, Valoušková . . .

Valoušková. My ho všude chválíme a všude poudáme, jak se nás zastal. (Hana chce něco říci, ale ona jí nedá.) Vedle sused Andrla — on se patřičně menuje Podmele, ale andrluje se podle gruntu — má porád nákou patalii s Kuřem, Josefem Kuřovým jako — je tam Kuřů víc — a bez soudu to už asi nepude. (Hana chce ji přerušit, ale Valoušková vede svou.) Tak se nás Podmele za řeči ptal, koho bychom tak troufali, a my jen milostpána, jen milostpána.

Hana. To je hezké od vás, babičko, ale těch vajíček od vás nemohu přijati. Koupím je od vás, a můžete si za ně přilepšiti.

Valoušková. Ale to mi snad přece neuděláte, milostpaninko. Co pak je o náký vajíčko! A já vám zas přinesu, až puđu do mesta, protože mám milostpána ráda a vy se zdáte teky náká hodná.

Hana (smějíc se). Jak to tak hned můžete poznat?!

Valoušková. Ó, to se hned pozná! Už to, že se mnou tak tekne hovoříte jako s kamarádkou — Já se vás jaksi nic nevoslejšám. Byla sem už teky u hodnejch pánů, ale to aby se člověk bál zrouna pokročit. A tady sem byla hnedky jako doma.

Hana. Vždyť jsme, babičko, lidé jako jiní —

Valoušková. Inu, umřít musíme všichni, ale přece páni jsou páni, a sprostej člověk je sprostej člověk . . . Ale chtěli sme vás prosit. Pantáta nedostal eště tyto, jesli byste se u milostpána nepřimluvily, aby nám nákou tu chvilku počkal . . . Dostali sme tadyhle cedulku od milostpána — pořádník nám ji trochu přečet' (vytahuje pomalu ze spodní sukně cedulku a sbalenou podává Haně). Bojíme se, aby nás milostpán nedal na papír.

Hana (rozbalivši cedulku). Ale to je jen účet, ten se počátkem roku vždy posílá k vůli pořádku. Můj muž tak hned někoho nežaluje.

Valoušková. Tak se nemusím bát. To ste hodná. (Poplácává ji po zádech.) Pámbů vám to tisíckrát zaplať a požehnej na dětech. Ale ty vajíčka (chce je vybírat z košíku) kam je, medle, mám dát?

Hana. Když již jinak nedáte, zaneste je do kuchyně — Víte ty dveře proti schodům! A počkejte tam na mne, nějak se již spolu dohodneme.

Valoušková (jde ke dveřím a ve dveřích se obrátí). Ale to vám musím říct, že to tady máte tekny, tuze tekny! Já mám po bábě zrouna takovou jarmaru s tulipánky — prauda, starou už a vodřenou — a zde máte všechno takový nápodobný jako u nás.

Hana. Líbí se vám to tak?

Valoušková. Inu, tuze tekny to máte a veselý! To by meli vidět lidi vod nás, ty by koukali! Šak voni sou u nás teky už furianti. Každěj, kdo má jen trochu plnej nýšek, musí mít hned nábytky z mesta — A vida! tady v městě zas to maj' skoro jako u nás nausi. (Odejde.)

6. výstup.

Hana, Marketa.

Hana. Promiň laskavě, Marketko. Od takových babiček jest se těžko vybavit, a nějak je odbyt, pokládala bych si za hřích.

Marketa. Ráda takové babičky poslouchám, a věř mi, že bych si přála žít mezi takovými lidmi.

Hana. Jsou upřímnější, ale své bolesti mají také. Slyšela jsi, že měli soud s vlastním synem.

Marketa (kýve hlavou). Ale nyní měj se dobře, Žanyňko! (Tíše.) A nikomu nic — víš, já jen tobě . . . jen tobě. A snad jsem sama také trochu vinnou. Snad jsem ho neměla dost ráda. I umínila jsem si, že ho překonám dobrotou — láskou. A nehněvej se . . . Víš, nemám nikoho . . .

Hana. Ale jdi, Marketko . . . Na shledanou zítra, možno-li ti. A nepřijdeš-li, přijdu já některý den po neděli k tobě. S Bohem! (Tisknou si ruce.)

Marketa (jde ke kolébce a udělá tři křížky na peřinku). S Bohem, Jiříčku! (Odchází.) A na paní doktorovou a pana doktora si vyprošuji poručení.

Hana. Děkuji, děkuji. (Vyprovází ji za dveře a hned se vrátí.)

7. výstup.

Hana.

Hana (tíše stane u kolébky). Daří se mu. Tvářičky mu jen hoří, a krupičky potu perlí se mu po čítku a nosejčku. Brouček zlatý. (Sedne si na stoličku u kolébky, hlavu ve dlaních.) Ten Řehoř . . . On si myslí, že, když sám je špatný, musejí být všichni. A kdyby všichni, můj Jiří ne! . . . On ne! . . . Bývá takový divný . . . Starosti, starosti . . . Jedni tajně . . . On by nedoved' lhát! (Mávne rukou, jakoby cos zapuzovala.) Je tahle Marketka naivní! Teď po letech to vidím . . . Ale je hodná a má mne ráda . . . Teď rok přijel Jiří z Prahy a bez Helky . . . A těšila se domů! Do té by se moh' . . . Ale Jiřík ne, on ne! (Vítězně.) To by si ji byl přivez' domů . . . Něco se mi v noci pletlo o Hele . . . Co to jen bylo? A na pátek . . . Nejsem pověřčiva, ale dnes . . . Hlava mě nějak bolí. (Rázně.) Ale to jsou samé bláhovosti! (Jde pro fotografii Blodkovu a dívá se na ni.) Ne, ne, ty věrné oči nedovedou lhát! — Chraň mne (přitiskne si fotografii k prsům) před takovými myšlenkami! (Prudce.) A já jsem zlá žena a budu mu na sebe žalovat. Kdyby zde již byl! Ale to mne ta Marketka tak pomátla!

8. výstup.

Hana, Pepka.

Pepka (středem vstoupí). Bože, milostpaní, co pak dělaj'?! Je už půl jedny, a dosud neobědvaly! A ta bába tam na ně taky čeká!

Hana. Jako na smrt jsem na ni zapomněla. Za ta vajíčka pozveme ji na oběd. Snad jí to bude vhod — co říkáte?

Pepka. Na oběd, hned na oběd? Maj' rozum? Za pár vajíček?! Kam by přišly! Dám jí dvě buchty, a babka bude ráda — až jak ráda!

Hana. Jen jí dejte oběd, já tak tomu jídlu dnes mnoho neudělám.

Pepka. A to by pěkně hrálo! Oni se teď musej' pořádně živit, dyť živěj' dval! A k tomu jsou ještě po nemoci! Ta paní, co zde byla, taky nemá žádnéj rozum. Ví snad, v čem byly, a moří je zde přes hodinu. Už to se mnou trhalo, abych jí to šla říct.

Hana (podrážděna). Bylo štěstí, že jste si to rozmyslila. (Mírněji.) Už, prosím vás, jděte, vy věčný poručníku, a poslechněte!

Pepka. Šak, kdybych já na ně nedala pozor, nevím, kdo by si jich všim'. Od milostpána to nemůžou žádat, ten má dost svýho. (S povzdechem.) Já nevím, jak to s nima bude, až se vdám!

Hana (s úsměvem). No, přijdete přece na mne častěji dohlédnout, aby mně neubližovali. (Slyšet zvonit.) Jděte, Pepičko, se podívat, kdo to zvoní. (Pepka odejde.)

9. výstup.

Hana.

Hana (se svěšenou hlavou přejde dvakrát přes pokoj). Co se mi to jen zdálo? (Nemohouc se Pepky dočkat, jde ke dveřím, když v tom Pepka vstoupí.)

10. výstup.

Hana, Pepka.

Pepka. I to jen jakási tulačka za dveřmi s dítětem žebřá.

Hana. A dala jste jí něco?

Pepka. Kousek chleba.

Hana. To jste mohla . . .

Pepka. E, voni by, milostpaní, nejradši každému sypaly peníze. To by si je sem pěkně navedly. Chodí jich sem v pátek beztoho celá procesí — A myslej', že vzala chleba? — Chtěla jen pořád: (pošklebuje se) mlíčko — Snad pro toho fagana. Bodejť! Nemusela ho mít, ať se každá drží v pořádku! . . .

Hana. A dala jste jí trochu mléka?

Pepka. Když nebrala chleba, nedala jsem jí nic. Kdo není spokojen . . .

Hana. I vy krutá Pepko, nevíte, že žebřák je člověk Boží a nese požehnání do domu! Hned mně jděte pro ni, ale hned!

Pepka. To je rámusu pro nějakou poběhlici! To nesměj' byt hned tak citlivá! Ať de pracovat, dyť má dvě ruce jako já, mné taky žádnéj (pichlavě) zadarmo nic nedá!

Hana. Půjdete-li pak již!

Pepka. Šak vona neuteče. Sedla si na schody. (Odchází.)

Hana (volá za ní). Přiveďte ji sem. (K sobě.) Ta je tvrdá!

(Pokračování.)

ARNO DVOŘÁK:

Mramorová paní.

LISTY ZE SKIZZÁŘE.

Když dnes Ladislav leží na otomaně a příjemně zemdlen odpoledním spánkem zamyslí se nad onou podivnou historií, která se stala před čtyřmi roky, usmívá se nejistě a s váhavou ironií. Asi jako člověk, jenž vzpomíná, že před čtyřmi lety, toho a toho dne šel lhostejnou cestou . . . a znenadání, zcela neočekávaně stál před tajemnou a ne-skonale krásnou visí. Podivno, dodnes záhadnou visí . . .

Ladislav se usmívá rozpačitě, přemýšlí o dvou horečných dnech a diví se, jak se mohou dva dny jeho života podobati povídkce, kterou kdysi četl. Přátelé by ho nařkli dokonce z plagiátu, kdyby se dal někdy překvapiti chvílí sdílnosti. Ale, věru . . . tenkrát ho nenapadlo vzpomínati na sábskou královnu, když přecházel po prázdném perronu a čekal na lounský vlak, jenž měl přijeti přibližně za tři čtvrti hodiny. Nudil se zřejmě tehdy. Jel na venkov na Dušičky, ač mu jaktěživ nikdo neuměl, přecházel, kouřil a byl hotov právě zívnutí, — když se otevřela čekárna první třídy a na perroně stanula černě oděná dáma.

Zdá se, že za Ladislavem přejížděl v tento okamžik s lomozem nákladní vůz. Ale Ladislav, jenž byl příliš náhle vytržen ze lhostejnosti myšlenek, viděl jakýsi mráкотný bílý jas zavláti tiše kolem věcí i lidí a jako z veliké dálky slyšel, jak neznámá paní zašuměla lehounce, nadnášeje záhyby dlouhé vlečky drobnou pěstí z živého ebenu, zatíženou zářícím kamenem náramku. Pak se vzdalovala zvolna —

Němý úžas kráčet s krásou této ženy. Jako květ šla, veliký nádherný bílý květ, vypučelý zázrakem někde pod chladem polárního slunce a zavřený ve smuteční kalich pod naším nebem. Bože, jak bylo štíhlé a hříšně delikátní toto tělo, spjaté černými hedváby polosmutku! Kladla s bojácnou rozkoší lakované střevíčky na fresky dláždění, které se neodvážily šeptnout pod nimi. Její široký černý klobouk s podivnými chvosty nebyl o tón černější než vzdušný, spoutaný účes pod jeho závojem, a bohatý, natřásněný flór se jí ovíjel kolem krku, splýváje přes prsa až k zemi.

U posledního sloupu se obrátila. Podává ruku mladému, elegantnímu muži se smuteční šerpou na rameni, jenž jí kráčel vstříc, podpíraje starší dámu, oděnou hlubokým smutkem. Obě dámy si podaly rámě a blíží se zvolna. Ladislav může slyšet, že pán se šerpou mluví francouzsky, avšak hle, v tom vystupují z polostínu, a světlo obloukové lampy zalilo ji bílý obličej. Mramorová paní . . .

Ladislav viděl, jak zvedla ruce v tuto chvíli, vyhrnula závoj s čela až na střechu klobouku a blíží se, hledíc upřeně na Ladislava. Dvě veliké, jaksi velmi veliké oči se blíží, hledíce stále na něho, dvě vlahé onyxové oči, planoucí skrytě a nepohnutě zachmuřeným žářem . . . jako dvě černé hvězdy — —

Ladislav je nucen hledati tašku s cigarettami. Kapsu po kapse nutno prohledati, klidně prohledati. Je zvláštní, že dá tašku vždy do té kapsy, ve které ji pak hledá naposled!

„Tento vlak jede k Lounům?“ vykřikl náhle vesele na portýrskou čepici, která se chýlila u dveří čekárny hluboko a odevzdaně ke chrápající hrudi statného muže. Čepice se zvedá.

„Ano . . . ano! k Lounům.“

„A nespozdil se?“

„Nezdá se, že se spozdil.“

„Ale mně na tom velmi záleží, můj milý. Znáte-li pak onu dámu v černých šatech, co jde tamto?“

Ne, tu dámu nezná.

„Nu, celkem na tom nezáleží. Jen mi napadlo, že by to mohla být Mramorová paní, do čehož vám konečně nic není. Můžete tedy spát dál, co na tom, že se spozdil vlak, aby vás čert vzal. Cigarety nekouříte?“

Neznámá paní se opět obrátila, a blíží se. Ladislav je opřen o sloup a čeká. Je nekliden, Bůh ví, že je velmi nekliden. Kolik asi stanic pojede neznámá paní? Oh, Ladislav nedovede domyslet ani jedné myšlenky, pozoruje to dobře. Ona nepojede lounským vlakem. Ona nepojede vůbec. Ladislav je si tím úplně jist. Ona doprovodí svoji příbuznou k vozu, pokloní se a vsedne s elegantním pánem do kočáru, který čeká venku před nádražím. Vše je zcela jasné, a netřeba se mnoho domýšlet.

Když byli vzdáleni pět kroků od Ladislava, zastavili se. Budou se loučiti. Na profil neznámé paní svítí magnesiová záplava lampy, rýsuje ostrý stín klobouku na její čelo a spánky, a klade kolem úst vzdušné, sotva viditelné stíny, které ji činí podobnou soše z bílého, docela bílého mramoru.

Myšlenky Ladislavovy ztišily se vnitřním úžasem. Stál tu, opřen o sloup, a cítil, jak jeho hrud' je zvednuta jakousi bílou, bezvzdušnou tísní.

* * *

Je dosti podivno, že Ladislav se obrátil v tuto chvíli a vstoupil do restauračního lokálu. Nechápe toho dodnes. Avšak on nerad přemýšlí o věci, jednou odbyté. Sedl si prostě zády k oknu, jímž bylo

možno viděti skupinu tří osob, mluvících francouzsky, a zahloubal se do úvodníku vládnoucí politické strany. Kdo asi psal ten úvodník, přemýšlel a hledal stylovou zvláštnost. Trvalo to asi déle, neboť přistoupil číšník a upozorňoval, že vlak lounský přijíždí. Ladislav vsedl do vozu.

Vlak se již rozjel, tluče o koleje ve hřmotném taktu, a tam . . . na nádraží . . . tam by mohla právě vsedati do kočáru krásná černě oděná žena. Švihne se do koní, vjo, a koně letí . . . daleko odvezou neznámou paní. Již nikdy neprojde kolem nás němý úžas její krásy, již nikdy neužijeme dvou černých hvězd, jež nás milovaly vteřinu —

„Zda-li pak víte, pánové,“ mísí se Ladislav prudce do rozhovoru svých protějšků, „víte-li, kdo jede s námi tímto vlakem?“

Pánové nemají tušení.

„Jede incognito. Arcivévodkyně. Oh, to je krásná dáma, pánové!“

A Ladislav se vmýšlí s rozkoší do představy, že ve vagoně první třídy sedí černá dáma, docela samotna, má loket opřený o okno a hledí nehnutě a zádumčivě do uhánějící noci. Chtěl by vykřiknouti, úžasně silně vykřiknouti její jméno do hlucení vlaku, celá noc by to musila slyšeti. Ladislav se zajíká náhlou vnitřní radostí, chytí kroužek okenního rámu oběma pěstmi a strhne okno dolů. Jak je směšně lehýnké to okno . . . Bože, Ladislav by zvedal balvany!

Věru, co napadlo té svadlé Francouzce, že odepřela před rokem, dávat mu nadále gratis svoje leçons. Bůh ví, že jí nechtěl zkrátiti, neměl špatných úmyslů. Přál by jí, aby se celou věčnost po smrti nudila v nebi — to jí přeje!

Vlak bude brzy ve stanici, kde Ladislav přeseďá. Nestane se asi toto? Ladislav bude státi před řadou vozů, celou ji přehlédne, nikoho neuvidí. Až teď, vlak se již rozjíždí, hle, ona se naklonila teď k oknu, Mramorová paní — — Bude se dívatí přímo na Ladislava, dlouhou minutu. Ale nepokyne mu, nepohne se Mramorová paní. Ani Ladislav se nepokloní. A tak se rozejdou. —

Ladislav jde mezi hloučky lidí, vystupujících z vozů, a je ohromen zklamáním: nevidí nikde neznámé paní . . . Rozhlíží se mdlýma očima a šeptá si jako člověk, kterého příliš rychle překvapilo velké neštěstí: Není to možno, není to možno. — Ale když obešel řadu prázdných vozů a chce vstoupiti na schod svého vlaku, zaslechl ve tmě vedle sebe hlas, jenž ho přinutil ohlédnouti se. Ona, Mramorová paní, pravila průvodčímu nejčistší češtinou:

„Do Berouna, druhou třídou.“ — —

Ladislav sedí v coupé, zcela sám a usmívá se. Dívá se na ruku, v níž mezi prsty drží cigaretu, a ruka se třese lehounce. Ladislav to vidí. Mramorová paní jede tedy do Berouna. Ano. Ale pro Boha . . . vždyť Ladislav jede také do Berouna! . . .

Někdy je člověk velmi nelogický, pánové. Avšak Ladislav nechce řečniti, vždyť je ostatně zcela sám v coupé. Jisto je pouze, že se někdy roztěkají člověku myšlenky . . . Za celý svět by nedovedl zadržeti kteroukoli z nich a ponořiti se v ni. A dále je jisto, že zadívati se do očí

leckomu, koho potkáme, je při nejmenším . . . nevkusné. Hodně nevkusné! A to je hlavní věc. Ladislav si tiše hvízdá. A jak si hvízdá, slyší v uchu tlumený smích . . . Ticho, bratře. Zase smích . . . a někdo mu šeptá přímo do ucha: Už čeká na ni na nádraží, blázne!

Láďa se vztyčil: nikoho tu nebylo. To je hloupost, řekl skrotle a usedl opět. Nikdo nečeká na ni. Je to hloupost. Ladislav skloní hlavu hluboko do dlaní. Jak pěkně mu spánky fukají do dlaní: duk — duk . . . A dole hřmotí kola v bláznivém rytmu a zde, zde nahoře, v jeho srdci, je ticho, plné strachu a očekávání, jako v nejvyšší celle kostelní věže, jejíž zvony spatřily za horami zář . . . slavnosti? požáru? Ladislav je pevně sevřen tímto tichem a skanduje šepem s barbarským rytmem kol: mla-dé pěv-če. Pak se směje zcela hlasitě a upřímně. Nu, již bylo namluveno dosti hloupostí. K čertu, co je „mladé pěvče“?

Ladislav běře do ruky útržek novin, ležící před ním. Ano, mohl si věru domyslit, že jde v tomto případě o špatně vytištěné děvče, úhledného zevnějšku ostatně, které hledá cestou inserátu službu v lepší rodině. Ale náhle podepře se zcela na zad, zahledí se ztrnule do protější stěny vozu, a slova, jež šeptá tiše, téměř dechem pouze, jsou jako skrytý vzdech těch, kteří chtějí ohlušiti bolest.

* * *

Skutečně, nikdo nečekal na Mramorovou paní. Ladislava dělí pět kroků od ní.

Kočáry odjely, i lidé jdou všichni již napřed, a v dlouhé aleji, která spojuje nádraží s městem, svítí pět, šest luceren.

Ladislav přistoupil k neznámé paní a pravil hlasem, jehož sám nepoznával:

„Dovolíte, milostivá, abych šel s vámi. Je už pozdě.“

Nepohlédla naň a pravila po dlouhé chvíli:

„Já vás znám . . . avšak o tom nebudeme mluvit.“

Nuže, Ladislav se dobře pamatuje, že ho nepřekvapila tehdy tato slova. Šel mlčky podle neznámé paní. Chvilími se mu zatřásly rty. Neboť tehdy, zdá se, mnoho podivných věcí dalo se hluboko v temnu jeho podvědomí. Možná, že zamlžené, bílé světlo vyplulo tiše z hloubi a rozplývalo se zvolna v měkkou, modrou zář. Na obličej Mramorové paní snesl se vzdušný odlesk měkké, modravé záře.

Bylo náhle jasno Ladislavovi: že se milují již dávno! . . . že jenom náhoda to jest, když se takto scházejí! Šťastná náhoda! . . . A naplněn prudkou radostí, že dnes, v této pusté noci jde těsně podle své Mramorové paní, že může zavaditi rukou o její flór a slyšeti šelestění její sukní, pravil nezvykle vesele:

„Budete zde dlouho?“

Odpověděla tiše:

„Dva dny. Pozítří odjedu . . . večerním rychlíkem . . . Oh, hleďte, flór mi padá.“

Byli před lampou, která svítila kalně mezi větvemi. Ladislav ovinul flór kolem šíje neznámé paní, dotknul se její ramen, paží, loktů a držel

na dlaních její ruce. Neodtáhla jich. Přibližovala se zvolna k němu celou hrudí, až stanula, nedýchajíc snad, — Ladislav přivřel oči.

Ale nepolíbila ho. Cítil, jak se odkláněla a, jakoby procítala z vteřinového poblouzení, pravila hlasem, zastřeným ještě:

„Máte skutečně bílé oči.“

„Ach, tomu nevěřte,“ pravil Ladislav, když byli na konci aleje a vcházeli do města. „Není ještě týden, kdy mi vyčetla Ada, že si dávám malovati bělejší oči. Bohužel, je to pravda.“

Nedala se mýlit jeho veselým hlasem:

„Znám vaši Adu.“

To bylo však již příliš podivné Ladislavovi:

„Ale dovolte mi, odkud znáte, pro Boha, moji Adu? Přiznávám, že píšu povídku s tím titulem . . . při zouvání bot, ale — vždyť je hotova teprve první kapitola!“

„A já znám její konec,“ usmála se jemně. „Podívejte, jsme ve městě. Vy půjdete nahoru, že ano?“ — Podávala mu ruku a, hledíc jaksi dlouze na Ladislava, pravila: „Věděla jsem, že se setkáme někdy.“

On však držel její ruku pevně:

„Uvidím vás zítra dopoledne, že ano?“

„Ano . . .“ A tu, jakoby se odhodlala říci to, co ji znepokojovalo, dodala tišeji. „Navštivte brzy pana Hybeše. On umírá.“

„Vy znáte Hybeše?“ podivil se v letmé účasti.

„Oh, ne . . . řekli tak v nemocnici.“

Ladislav jí políbil dlouze obě ruce. —

Vyhybá se velmi opatrně kalužím mezi kameny a s oním nejasným údivem a podrážděním, jakým pobuřuje naše myšlenky záhada, která je jinému klidným faktem, snaží se Ladislav viděti jasně vzpomínku malíře Hybeše. Je to již . . . dva měsíce, víc, kdy ho naposled navštívil. Nemluvili o novelle? . . . Věru, těžko vzpomínati. Co mluvili tehdy, aby to čert vzal . . . ale pojednou se vsune před Láďovy myšlenky obraz, malý portrait, vidí jej docela jasně.

Chvatně přimýšlí okolí . . . malíř Hybeš maluje v sedě na posteli, je zima v jeho podkrovním atelieru. Maluje s chvatem, jakoby stále improvisoval, a kašle mnoho. Nad postelí, nad hlavou postele visí tedy tento malý portrait, obraz mramorově bílé brunetty s velkýma očima, které se zachmuřují a planou.

„Co stojí ten obraz?“ řekl tehdy Ladislav.

Hybeš se neodvrací od svého plátna, ale portrait není na prodej. „Zakázka, jde to za hranice,“ vysvětluje s podivným očima.

To se tehdy stalo. Ladislav, vzpomínaje na tuto scénu, je velmi nekliden. I sny měl neklidné této noci. A ráno, když matka usedla k němu na postel a budila ho s úsměvem, co že se mu zdálo, co že je to mramorová paní, otevřel Ladislav oči a, poněvadž nevěděl, co by řekl, vztáhl obě ruce, s nichž se sesunuly volné noční rukávy, a objímaje drahou, ustaranou hlavu matčinu nahými lokty, líbal ji vášnivě a lítostivě jako ve štkání: „Maminko,“ volal, „moje maminko.“

Ladislav jde městem a myslí na Mramorovou paní. Jeho myšlenky však nejsou klidny.

Chodí plnou hodinu ulicemi a po celou tuto dobu myslí na Mramorovou paní. Před každým rohem ulice a před každými domovními dveřmi zvolňuje krok, neboť si říká úzkostně a s radostí: Tu vyjde, za tímto rohem . . . nikoli, z těchto dveří. Cítí nesmírnou touhu, jež mu svírá hrud jako hlad, dotknouti se černého flóru . . . jen jako náhodou, uslyšeti větrný, hedvábný šum sukni, v nichž se míhají lakované střevíčky. A mnoho jiných myšlenek a jiné touhy naplňovalo jeho hlavu.

Pozoruje, že vyšel za město. Cesta k lesu je vlhká, a mlhy stojí mezi stromy. Bože, s jakou rozkoší by se obětoval úsměvu této ženy! Mohla by vzíti jeho hlavu do dlaní a usmívati se: Pane Ladislave, já vás velmi miluji, ale vy musíte umřít. Není jiného východu. Ladislav by ji objal naposled, od ramen až ke kolenům, a pak by přiskočil k samému okraji skály: Chceš hned? — —

Vzhlédl kalně a usmál se jako chorý hošík. Usedl na lavičku, sbitou z bříz, a zavěsil se na kostru ubohého, větry ošlehaného topolu tam hluboko nad řekou. Řeka byla smutně šedivá, i nebe je nízké a beznadějně. Na plochách strání rezaví duboví, a břidlice jejich vlhne leskle.

Ladislavovy dny budou smutny bez Mramorové paní. Tato svrchaná krása, která se zjevila jako zázrak jednomu dni jeho života, neexistuje tedy pro něho. Přišla zmámit k horečce jeden jeho den, aby celý život otráвила bolestí. Neboť již nikdy ho nepotká neznámá paní.

Nebude již nikdy kráčet na krok podle něho. Neřekne již: Hle, flór mi padá, buďte tak laskav, milý příteli . . . Ani se neusměje svými mramorovými ústy, aby mohla zašeptati: Vždyť já vás znám — dlouho vás znám . . . A právě tak dlouho vás miluji! . . .

Ladislav nepoloží nikdy horkou hlavu na její prsa. Její rty se nikdy nedotknou jeho přivřených víček, a bílé lokty mu neobejmou nikdy vášnivě hlavu. Nebude rozplétati černé, lichotivé vlasy a mazliti se s nimi, opojen, jako s nejjemnější kožešinou. Její touha nebude nikdy vzdána jeho touze. Nebudou mít nikdy společné myšlenky ani společného výkřiku — —

Za jedné měsíčné noci, kdy božstvo bývá štědré, vykvetl tento bílý květ, aby vydal vůni a zapálil touhy lidí. A tulák, jenž krácel světem a celý svět miloval, uviděl tento zázrak a klesl na kolena, neboť jeho velké srdce k němu promluvílo. Avšak, když zvedl hlavu, nebylo tu zázraku. Krvácelo pak srdce tulákovo po celý život, až ztichlo smrtí. —

Ladislav se vrátil do města.

Nevěřil věru vlastní naději, když se tázal číšníka v hôtelu, křídíže tágo:

„Poslyšte, příteli, nenocoval dnes u vás pán se šňůrkou cvikru à la Florjaňski a ve skořicových kamaších?“

Nikoli, nenocoval. Ani dáma nenocovala. Pravda, vždyť věděl, že není saisona.

Tak mýjely hodiny.

Bylo již pozdě k večeru.

„Pane Ladislave,“ pravila mladá trafikantka, rozžehajíc úslužně zápalku. „Ráno šla kolem cizí dáma, byla ve smutku a velmi hezká. Neznáte jí?“

„Kolik bylo hodin?“ ptal se po chvíli hlasem, znetvořeným dutinkou papirosy, do níž se zahryzl.

„Myslím, že jste právě odešel z náměstí.“

Ladislav přecházel rychle po chodníku. Nebe bylo nízké a modré, dvě hvězdy svítily nad kostelní věží. Nic více, jen dvě hvězdy... právě nad špicí kostelní věže. Ladislav přešel ještě jednou náměstím. Ale pak, když byl deset kroků za městem, na oné pusté cestě, která vedla k domu jeho rodičů, přitiskl se lichotně ke pni staré, rozpukané švestky, objal ji bez dechu jako milenku a potom zatřásl jí vší silou v uličnické radosti.

Druhého dne již nechodil městem. Přišel na nádraží, kdy měl přijeti večerní rychlík, a dočkal se okamžiku, kdy vešla do čekárny Mramorová paní. Ona to byla. Přistoupil k ní, podával jí obě ruce, tiskl je a líbal. Konečně řekl slabě a s hloupým úsměvem:

„Vy jedete...“

Byla poněkud zmatena. Ladislav to pozoruje teprve nyní.

„Nejsem sama...“ prosila. „Ve vlaku... Pojedete se mnou.“

Ladislav chodil po perroně a pořád se usmíval. Stála zavěšena na rameni vysokého stařečka, který mohl být baronem. Zcela jistě, to byl baron. Pak přijel rychlík, starý baron jí podal ruku, a Ladislav vstoupil do jejího vozu.

Jen malá nehoda se stala. Celkem směšná věc. Když Ladislav věšel černý plášť, jež sňal s ramen Mramorové paní, nahlédla do dveří dáma. Pak nahlédl do dveří muž úřední a zavěsil nad sklo tabulku s nápisem: damské coupé.

„Nemohu jinak, promiňte,“ pravil Ladislavovi.

To bylo docela přirozené. Nemohl jednat jinak. Ladislav dá si podati cestovní tašku a šeptá Mramorové paní: v Praze.

Lékař ve vojenské uniformě, který se vrací z cvičení, vítá Ladislava přátelsky a hlučně. Znají se z nemocnice a mají se rádi.

Proč si k němu Ladislav hned nesedl? Volal přece na něho, haha. A onu dámu také viděl, kterou Ladislav provázel. Vždyť mu nezazli, bude-li se ho tázati, jak se jmenuje ona elegantní dáma?

„Tedy z manevrů se vracíte? Nikoli? Ona dáma? Nu, zcela cizí, nemůže jí naprosto jmenovati. — Všem se nám již velmi stýskalo po vás, milý doktore.“

„Jak to tam popravujete?“

„Poslyšte, doktore, nesmějte se tak hlasitě, prosím vás snažně. Kdo ví, není-li to slyšet i do vedlejšího coupé... Ah, Bože, nesmějte se a povězte raději, možno-li dostat na předměstském nádraží krásný kočár, vskutku, krásný kočár... co myslíte? Doktore, nesmějte se... já jsem dnes blázen. Jede se mnou Mramorová paní! Slyšíte?! ha, ha... hned za touto stěnou sedí Mramorová paní, o kterou vy se opíráte svými stloustlými zády. Na mou duši, že jste se měl dobře u armády.“

Vlak stanul.

Ladislav drží její ruku, když sestupuje, a šeptá důvěrně a s radostnými očima: „Počkáte na mne, že ano? Pošlu tento kufřík do garderoby.“

„Půjdu pomalu,“ odvětila tiše a dodala: „Doprovodíte mě k mostu.“

Spěchá tedy Ladislav. Ale ohlédl se — a vidí, jak elegantní, mladý muž se smuteční šerpou na rameni hluboko se klaní jeho Mramorové paní. Ale to je zbytečné, míní Ladislav. Stojí a vidí, že pán hovoří důrazně o čemsi Mramorové paní. Ona kývá odmítavě hlavou. Půjde pěšky, zaslechl — hlava ji trochu bolí. — Ale ovšem! souhlasí Ladislav, vždyť ji hlava bolí, a toto je všechno zbytečné. — V tom řekl elegantní pán energicky, že kočár je připraven, madame, měli by vám velmi za zlé... běže ji zlehka pod ruku a odvádí ji. Vsedli do kočáru. Ladislav nechápe ničeho z tohoto počínání.

Drožkář se klaní.

„Za tímto kočárem,“ ukazuje Ladislav daleko do ulice, kde ujíždí pár shetlandských pony.

Jeli rychle a doháněli je již. Tu se však stalo něco podivného v Láďově mysli. Zastavil kočího.

„Zde máte... půjdu pěšky.“

A šel zvolna podél domů v poloprázdné ulici. Bylo skoro zima. Přistoupil dělník v modré haleně a prosí o oheň. Ale ovšem, má oheň. Postavil ruční tašku na chodník a hledá zápalky. Mezitím může vidět na konci ulice kočár, malý kočár, tažený dvěma krásnými shetlandskými pony, který se zvolna blíží k němu. Opravdu, kočár se vrací, avšak Ladislava to nepřekvapuje docela, buďte ujištěna. Musí najít zápalky předem. Ve voze sedí ovšem oba, pán i jakási neznámá paní, a hledí pozorně na obě strany, do kočárů i do tramwayí. Ladislava to nemůže překvapit. Pán vystoupil z kočáru a jde přímo k Ladislavovi.

Není to naprosto jeho, pánovým přáním, nýbrž dáma, sedící tamto v kočáře, projevila tuto podivnou, ale rozhodnou vůli, aby on, jehož věru nemá čest znáti, k nim přisedl.

Tu Ladislav přes to, že ho velmi pobouřila tato mefistofelsky elegantní maska, pravil klidně, podáváje oheň dělníkovi:

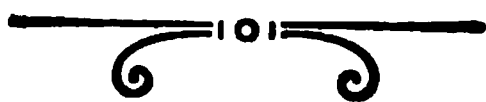
„Buďte tak laskav, učiňte poklonu Mramorové paní a řekněte, že mě trochu bolí hlava. Děkuji Mramorové paní. Půjdu pěšky.“

* * *

Ladislav leží tedy dnes na otomaně a vzpomíná na historii dvou horečných dnů. Je mu v ní dodnes mnoho nejasno, ač uplynula čtyři léta od té doby. Tolik je jisto, že přítel Hybeš nemohl konečně dlouho hospodařiti se svojí pětinou plic, a že Ladislav, naleznuv v podkrovním atelieru nového nájemníka, nenašel tu portréty mramorové brunetty s velkýma, onyxovými očima, které se zachmuřovaly a plály. A s portrétem zmizelo vše, co by mohlo být upomínkou této udalosti, pán se smuteční šerpou, starý baron i malý kočár se shetlandskými pony, a Ladislavovi se velmi často zdá, že Mramorová paní byla snem, sněným kterési šťastné noci před čtyřmi lety.

Stane se však časem, že Ladislav složí ruce pod hlavu, když nemůže usnout, hledí nepohnutě a široce do noční tmy, a nevýslovné, bolestné blaho provlní ze zdlouha jeho tělem . . . jako zámraz rozkoše, jako touha, jako zmámení myšlenek.

Je to vzpomínka na tuto ženu. Jen jednou v životě potkáváme svého anděla.

L. KUBA:

Hynek Karel Mácha — skladatelem.

Bylo to asi r. 1881 či 1882, když počalo se v mém rodišti, v Poděbradech, proslýchat, že paní Máchová, nemajetná vdova, přišedší sem před málo lety, nevím odkud, a vyživující svoji několikačlennou rodinu pracně, tuším, jako pradelna, je příbuznou, dokonce švakrovou K. H. Máchy.

A brzy na to slyšel jsem, že p. Zelený, tehdy učitel na měšť. škole u nás, potom do Golčova Jeníkova odešlý, spoluredaktor Malého Čtenáře, u dotyčné paní byl, pravdivost pověsti zjistil, rukopisy Máchovy u ní našel a něco z toho že hodlá vydati.

Byl jsem tehdy mladý hoch, ale odvážil jsem se navštívit pana Zeleného, abych zvěděl, co je na všem pravdy.

A ukázalo se býti vše. Pan Zelený mi ochotně sdělil, že Máchová má dosud spoustu papírů Máchových, jež on prohlédl a, co bylo důležitého, vybral a levně koupil. A sice vzbudily zájem jeho německé pokusy básnické našeho pěvce „Máje“, jež hodlá vydati. (V brzku svůj úmysl také uskutečnil.) Pozoruje moji zvědavost vůči ostatním papírům, ubezpečil mne, že tam nic důležitého a cenného již nenajdu, a že by bylo zbytečno, abych tam chodil.

Ale to mi málo platilo. Důležité — nedůležité, myslel jsem si. Mně stačí, hochu asi osmnáctiletému, když tam ulovím kus rukopisu Máchova vůbec. O studie literárně-historické mi — holobrádkovi — přece nešlo a jíti nemohlo. Vybral jsem se tedy jednoho odpoledne o prázdninách na „Dláždění“, kde paní Máchová v domě „U Oplů“ bydlila. Suma, kterou jsem sehnal na eventuelní zakoupení zajímavějších věcí, činila rovnou zlatku. Nejen na mé poměry, ale i vzhledem ku řeči p. Zeleného byl to obnos až příliš veliký.

Paní Máchová mně hned ochotně vytáhla zpod postele tak zvaný prací košík, v němž se spoustami papíru jen hemžilo. „Pan Zelený už vše prohlédl,“ povídá, „ale podívejte se, najdete-li zde ještě něco.“

Co by se bylo týkalo mne, nebyl bych býval hledal ničeho, a prostě vše skonfiskoval a odnesl domů. Ale na to nebylo pomyšlení. Můj dispoziční fond toho nedovoloval. Musil jsem tedy hledati a vybírat. Spánky mi naběhly, a všecek jsem tehdy zajisté zrudnul, neboť tolik už bylo jisto, že v této haldě najdu, co by aspoň pro mne mohlo býti důležité. Ale mně připadalo, že v tom pracím košíku je důležité vše, a sice nejen pro mne . . . A stál jsem nad košíkem pln rozpaků. Jak to, tázal jsem se sama sebe, že nikdo sem nepřišel, aby za nepatrných několik zlatek skoupil tyto památky po nešťastném básníku našem? Či opravdu to vše nemá žádné ceny? Přece není možno, aby nebylo v Poděbradech moudřejších lidí nežli jsi ty . . .? A nebo se klameš, jsa potrhlý chlapec?

A nevím dnes už, byly-li tyto rozpaky větší oněch, jež prýštily z přesvědčení, že zde jistě mnohem více najdu, co bych chtěl odnésti, nežli kolik obnášel můj „fond pro zakupování starých rukopisů českých“.

Začal jsem se hrabati v papírovém moři. Nejprve mi padly do očí i rukou kvartové papíry s náčrtky českých hradů. Byly to prý kresby Máchovy. Jako pilný kreslič měl jsem tolik kritické soudnosti, že jsem v kresbách neviděl žádné ceny, ba zdálo se mi, že Mácha neměl pro kreslení dosti skutečného nadání. Ale přece bych byl rád ony náčrtky skoupil, a dal jsem je zatím stranou.

Po kresbách vzbudily pozornost četné osmerky, z nichž na každé byla básnička, vlastně píseň, a před tím byly dva, tři řádky notových linií, přichystaných patrně pro nápěv, jenž ale scházel. Rukopis byl dle všeho Máchův, zda-li i písně byly jeho tvorba, nevím. Zdál se to býti nedokončený pokus o zpěvníček.

Pak prohlížel jsem dále. Co to vše bylo, dnes již se nepamatuju. Mohu jen poznamenati, že tam byly i věci po bratrovi Máchově. Omeziti se musím na výpis toho, co jsem si za uchystaný obnos domů s vítěznou tváří odnesl. A třebaš z piety nerad jsem zůstavil ostatek v košíku, mohu tvrditi s určitostí, že papíry zbylé neměly samy sebou žádné váhy. Skutečně cenné věci staly se mým majetkem.

Jen kresby, jež jsem tam nechal, velice nerad jsem opouštěl. Ale bál jsem se, že sotva to ostatní dostanu za nepatrný svůj peníz! Díky laskavosti paní Máchové, získal jsem následující věci:

Něco osmerkových lístků s písničkami a notovými linkami.

Pak osmerkový denník cesty do Italie, jehož zápisky, bohužel, končí již zápiskami v Terstu.

Dále kusý svazeček šestnácterkový, tužkou pěkně linovaný, jenž zdál se býti buď denníkem nebo trestí chystaného románu.

Dále jsem vzal dopis dra Jana Nejedlyho, svědčící J. Havlikovi, juristovi, jenž — zvláštní náhoda! — zakončil v Poděbradech životní svou dráhu jako sudí. Nejedly ku žádosti adresátově pronáší svůj náhled o Máchovi; mluví dosti zdrželivě, ale povídá, že je horká hlava. Jak se dostal tento dopis do pozůstalosti Máchovy, je mi ovšem nápadno, ale i tajno.

Konečně jsem svoji kořist doplnil listem, ježž tuto dnes reprodukuje, a jenž dle mého náhledu byl nejzajímavějším papírem z celé pozůstalosti.

Je to píseň s průvodem klavíru, mající název „Nářek“, u něhož hned vedle poznamenáno: Hudba od J. K. Máchy.

Mácha — skladatelem!

To zdálo se mi býti hlavním překvapením a spolu resultátem mé návštěvy u paní Máchové.

Když jsem byl doma vše prohlédl, pojal jsem pevný úmysl „jednou“ celého Máchu náležitě prostudovati, paní Máchovou vyslechnouti a získané rukopisy probádati. Neboť nebylo vše bez jistých záhad. Tak na př. zdál se mi tu vlásti dvojí rukopis, jenž sice mohl pocházeti od osoby jediné, ale také nikoli. Nebo zase písně na př. nezdály se pocházeti

od autora „Máje“. A hlavně — skladba! Je to Máchův rukopis? Je to jeho skladba do poslední noty? Či to jen jeho myšlenka hudební, od jiného vypracovaná?

Takové a podobné byly otázky, jež vznikaly při přehlížení sežloutlých blan. A stále více jsem se utvrzoval v předsevzetí, že „jednou“ se tomu věnuju a vše spracuju.

Ale nic není větším nepřítelem skutku nad tak zvaný pevný úmysl. Moje životní dráha mne zámyslu toho vždy více vzdalovala, a „prázdná chvíle“, na kterou jsem čekal, se nedostavovala. Paní Máchová zatím byla z Poděbrad, neznámo mi kam, odešla. Před desíti lety jsem si situaci tuto uvědomnil, a protože nebyla konečně vyloučena možnost, že při mých poměrech se mi věci ony třebas i ztratí, odevzdal jsem vše Českému Museu v Praze, do rukou pánů dra Zíbrta a dra Řezníčka.

Jen píseň „Nářek“ jsem si nechal.

Ne proto, že mi byla neobyčejně milá, ale že aspoň vůči. ní chtěl jsem dostáti slovu, v ranném svém věku jí danému.

Nyní, po druhých desíti letech, vidím, že i zde zůstanu věrolomcem. Pevné mínění, důkladně celou záležitost v uvolněné chvíli prošťarati, mělo jen za následek — odkládání, takže mimo Máj jsem nic z Máchových děl vůbec nečetl. Rovněž se čtením jeho životopisů z téže příčiny jsem odkládal. A proto raději bez veškerých studií a průpravných prací sděluju se dnes se svým nálezem, rozhodně velice zajímavým, jsa přesvědčen, že další můj odklad byl by jen věci ku škodě. Takto — možná — najde se někdo, jenž se otázky ujme a vynasnaží se ji na dobro objasniti.

O rukopise, jehož papír proti světlu vykazuje vodotiskem provedené jméno známé anglické papírnické firmy: Whatman a letopočet: 1833, chci při tom všem svoje mínění a náhledy pronést.

Psán-li je rukou Máchovou, nemohu určitě tvrditi.

Z dvojích zdánlivě písem, jež vykazují papíry Museu odevzdané, patří rukopis tento k onomu, jež se vidí v denníku cestovním a v písničkách.

Je-li toto rukopis Máchův, pak byl náš básník neobyčejně rutinovaným hudebníkem. Jak nasvědčují hudební znaménka literním písmem psaná, je celý rukopis, text i noty, psán rukou jedinou: a noty psala ruka pravého, důkladného muzikanta, starého praktika v oboru notového písáství.

Ovšem, zdá se býti směšno, uvažovati o tom, psal-li Mácha rukopis či ne, když nemíníme nikterak pochybovati o oprávněnosti poznámky: Hudba od J. K. Máchy. Dovedl-li Hynek býti hudebním skladatelem, proč by nedovedl býti hudebním písáčem?

Ale není to směšno. Míti hudební myšlenku vyžaduje méně času nežli mítí — vypsanou ruku. K onomu stačí talent a šťastný okamžik, k tomuto dlouholetá prakse.

Jeť na př. zcela dobře možno, že v době, kdy kytara byla tak oblíbeným nástrojem, a kdy každý milovník hudby a zpěvu měl v moci několik „akordů“, jimiž svůj zpěv doprovázeť dovedl — dle stupně svého talentu více nebo méně samostatně —: je zcela možno, že Mácha, jako nadšený a nadaný dilettant nápěv i průvod (v jeho harmonické podstatě) sice vytvořil, ale pak některému zkušenému muzikusovi napsati dal. V takovém případě úplné provedení hudebního doprovodu by bylo zajisté ze značné části zásluhou posledního.

To vše rozhodnouti nyní půjde asi ztěžka vinou mé odkládavosti. Omlouvati se pracemi a přetížením záležitostmi nalehavějšími nemíním. Naopak, přiznávám se bez výhrady nejen ku své vině, ale i úplné své nevědomosti ve všech příslušných k této záležitosti dátech a faktech. Ani nevím, zda-li životopisci Máchovi zjistili u něho hudební vzdělání, či ne.

Z našeho dokumentu jedno jde na jevo, že byl u něho značný talent hudební.

Nápěv je mohutného výrazu tragického, jenž zejména ke konci skutečně vnitřní velikosti dosahuje. Celým svým charakterem ukazuje na pěvce Máje jakožto na svého původce. Nápadnou je zvětšená sekunda, vyskytující se v mělké stupnici mezi šestým a sedmým

stupněm, již hudebníci rádi se zejména při sestupu vyhybají, kterou však Mácha směle píseň otvírá (v předehře) a které pak v písni třikrát, a sice se zvláštním důrazem a zálibou užívá. Je v tom právě úpornost a smělost divoké jeho povahy, je v tom jeho radikálnost, se kterou sahá hned k nejostřejšímu prostředku, pomocí něhož žádaného výrazu jistě na ráz dosáhne.

S tím ladí i velikost linie hudební, její imposantní křivka, svědčící o síle vzmachu a rozletu básníkově. Hloubi i výše využil Mácha náležitě, aby nápěv mohl širokými křídly mohutně zamávat. Je to vůbec nápěv Máchy opravdu hodný, důstojný.

Zjistí-li se časem, že i rukopis i celé provedení skladby je prací Máchovou, bude to dokladem, že Mácha mnoho znal a uměl, nejvíce, jak u vzdělaného dilettanta možno.

Ale jen dilettanta. Neškolenost v provedení prozrazuje se na četných místech.

Nejhlavnějším v tom oboru je nedostatek, jež i laik při poslechu písně pozná: závěry první i druhé periody (7. a 11. takt), zakončující po obakráte v *D*-dur. Je to tím citlivější, že celá druhá perioda v *D*-dur se pohybuje. To je velká komposiční chyba, která dojem první polovice písně, tak krásně a silně počaté, velice zeslabuje. Za to ovšem šťastné modulování od paralelní tvrdé toniny v druhé polovici a velkolepý konec tím mohutněji působí a tím jasnější svědectví podává o nadání a hudebním temperamentu skladatelově.

Skryté oktávy v 9. taktě a drobné četné vady, pokud se týče vedení hlasů v průvodu, dále mnohé naivnosti dotvrzují, že ten, jenž definitivní tvar skladbě propůjčil, postrádal přese vši svoji velikou hudební dovednost a zběhlost, přesného vzdělání odborného.

Zajímavým rysem písně je i to, že nápěv až na malé charakteristické pro svůj čas přívěsky vybočuje ze své doby a cílí milovými kroky do budoucna — jako autorův „Máj“ — a nijak neukazuje na leta třicátá a čtyřicátá, zaplavená sladce nyvými, kňouravě sentimentálními melodiemi, dnes nám téměř nesnesitelnými. Hluboký, mužný, opravdový, tak říci hrdinský bol je tu tlumočen nápěvem, podobným vztyčené dýce sebevrahově, a jen nešťastné závěry — už zmíněné — jsou na krásné melodii skvrnami. Vlastně pečeti oněch rozněžněle titěrných dob.

Text písně, myslím, náleží rovněž Máchovi, byť neměl ani stínu síly a krásy „Máje“. Nenajde-li se báseň v souborném vydání jeho spisů, nepozbývá moje domněnka platnosti. Okolnost, že autor textu není udán, mluví pro můj náhled. Bylo udáno, jen co bylo třeba udati: že je hudba od Máchy. O verších se to rozumělo samo sebou. Jako zase by se bylo rozumělo samo sebou, že v opačném případě by se bylo udalo jméno autorovo, aby se vyhnulo domněnce, že básníkem byl Mácha.

Pro ty, kdož by se chtěli záležitost touto zabývat, sděluji, že rukopis odevzdán bude poděbradskému městskému museu, nedávno založenému. Bylo by žádoucí rozluštit otázku písma, aby se zjistilo, do jaké snad míry v rukopisech mnou zachovaných není účastněna

ruka bratra Máchova, nejsou-li písničky pro hudbu a chystané snad překlady, po případě originaly německých skládání, jež pan Zelený vydal, a podobně.

Sám si pak ke konci vyprošuju odpuštění, nakolik jsem svojí nedbalostí rozřešení otázek těch zpozdil a stížil. Omluvami vina se neodčiní. A hájiti se dobrou vůlí, kterou jsem měl, mi už docela ne-
napadá. Ta se ukázala býti právě hlavní příčinou celého zla. Nebýti
té, byl bych býval již dávno učinil krok, k němuž jsem se teprve
dnes byl odhodlal.

PAVEL DVOŘÁK:

Dvojí květ.

DENNÍK UČITELKY.

• (Pokračování.)

18. října.

Druhou věc jsem rozmýšlela: o ženě v životě. Dala jsem si otázku, již mi předložily v trojce a čtyřce, a jejíž řešení nám zůstalo tehdy kusým a bezzrným. Dospěla jsem k jakémus rozhodnutí, ujasnění.

Je naše postavení nynější spravedливо či není?

Mužové, toť naše šlechta feudální, obdařená spoustami privilegií, jejichž oprávnění teprve dnes, dodatečně, kdy začíná spor, podepřeno duševní vyvýšeností a bůh ví čím ještě. Nedoufám, že dobrovolně ustoupí, že roztrhají svoje výsady. I nejzarytější radikální demokrat je v koutku své duše aristokratem a ukáže růžky, jakmile se jedná o pozbytí hmotné výhody. Ani ženy nevyjímám. Takové jsme již: rády bychom rovnost, ale vzdát se na příklad historického svého práva na úctu galantní, na kult sebe, jak těžko by to šlo. Mnohá by spíš asi upustila od všech ostatních výhod za tuto.

Jak se postavit k této nerovnosti? Myslím, že není vyhnutí, že boj je nutný, ježto na přirozený vývoj čekat je zdlouhavé. Zde bude boj na obě strany, jak proti pánům, tak proti svým vlastním. Ten druhý bude snad horší, protože s ním musí jít duševní vyspívání, vnitřní vzrostění, a to v boji —?

Tak jsem rozmýšlela, a mám radost, že jsem dobře řekla v sobotu: Bojovat, ale dovést rány snášet.

Ráda bych čtla tak myšlenky žen, jež vedou naše hnutí. „Naše“ říkám dnes, a dosud jsem o něm ani nevěděla, netoužila ho znát. Je třeba dohánět — abych nepsala takých filosofii příliš mnoho jako dnes. Bývám po každém takém zájezdu na rozpacích z pochyb o jadrnosti svých myšlenek.

19. října.

Geislová ze čtyřky pozvala celý pensionátní sbor na posvícení. Dámy se zajímají o to, bezpochyby tedy pojedou, které nebudou mít dozor, možná, že i já, nevím ještě.

Růžena Křížová dosud se neodhodlala přijít se zpovědí, je apatická k vnějšku; pozorovala jsem ji dnes u oběda, seděla vedle mne. Je to snad opětná reakce, recidiva choroby životní; kdož ví, jak vyvázne z ní.

20. října.

Tedy zítra posvícení. Je znát již na každém hnutí pensionátním, že se děje něco zvláštního. Ráno chovanky úprkem se hnaly do školy, zda-li tam na černé tabuli nestojí: Balíky — Vránová, Gráfová, Růžová atd. I velké chovanky se kupily mezi nimi a hledaly. Která našla, vypískla, vyskočila radostí a hrr přes dva schody nahoru do třídy s tváří i duší tak do modrojasna veselou; která nenašla, mrzutě se loudala za nimi a počítala: může přijít o desáté nebo v poledne? Jen aby přišel, vzdychly si a po celou hodinu ženských prací zkoušely na knoflicích a říkaly si: začne-li Vertová po pravé straně, přijde; začne-li u nás, nepřijde. A znovu zkoušely osud jiným a jiným, až konečně zazvonila desátá. Skokem byly dole. Tabule plná jmen, mnoho již přeškrtnáno, nepřibýlo však žádné. Týž vzdech a sklesnutí s chabou útěchou: snad ještě v poledne.

Vránová i Růžovy měly překvapení a hodně objemné. Byly si je prohlédnout u školníka, obtěžkat, poobracet, div ne pohladit. Vzít ještě nesměly, protože pensionát se otevírá až o jedenácté, ale radosti měly již nazbyt. Co tam bude?

Odpoledne strojily moje pokoje nádhernou hostinu. Hostitelkami byly Horáková, Vránová, Růžovy, Mařka Zoufalá. Jediná Pavla Vyskočilová odnesla svoje posvícení na půdu do kufru, aby vydrželo neztenčeno, ale pohostit se dala.

Tuším, že zítřek přinese radikální obrat v náladě a v takovém scelení mého pokoje. Několik žaludků to odstúne — a zvyknou si; pak — již měsíc trvá škola, mnohé asi touží po odpočinku; nu, nastane to, nastane, budou často u Korecké, osmička bude kusá. Jakáž pomoc. Také si zítra vyjedu na posvícení s ostatními do Andulina rodiště. Korecká se obětovala za všechny; „budu mít sama dozor, řekla, bez-toho prý“ — a usmála se. Zná to již. I paní Výborná, Andulina třídní, pojede.

23. října.

Zvláštní, milý pocit: vylítnout si volně, bez pout dlouhého řádku chovanek, prchnout na okamžik povinnosti a zahýřit svobodou. Vzpomínka, že potrvá volnost jen den, pak zase že vpřáhnem se v pravidelné napjetí, ta vzpomínka nás nutí užívat, pít dojmy proudem, dává nám bezmeznou citlivost pro sebe menší pramének rozkoše, jenž jindy rozplývá se v prázdno, neobšťastniv, neobveseliv.

Dveře zapadnou za tebou, octneš se v ruchu Prahy, a napadne tě, co nikdy na mysl nepřišlo: Jak pěkná ulice! A lidé, jak se usmívají!

Nu, milí lidé, opravdu milí. I vzduch dnes voní venkovem; širou prostorem. — A zasměješ se, nevíš proč, obracíš se k sousedce, slovíčko řekneš a vidíš i na ní, jak by radostí poskočila, zatočila se.

S úsměvem vtlačíš se do davu nádražní pokladny, znovu počítáš, co zaplatíš za šest lístků a nedopočítáš; líbí se ti, jak pokladník s každým lístkem vzhledne do tváře a pošinuje skřípec. Usměješ se naň, i on se usměje, a dobře je ti, jako bys dobrý skutek vykonala. Milý člověk, ten pokladník.

Tak mi bylo v neděli. Nádherná rozkoš tkvěla v nitru, každyčkový záchvěv, který jí prošel do duše, zkrásněl a uhladil se.

Vsedly jsme a daly se unášet z městského dýmu ven. Paní Výborná, taková kulaťoučká ženuška dobromyslných oček i slov, vykládala a smála se stále, naklánějíc se hned v pravo, hned v levo, šuškejíc a zase shrnujíc nás blíž k sobě, aby mohla důvěrněji něco zašprýmařit. Andulka byla šťastna jako dítě; jela domů, a den byl tak krásný!

Před okny mýjely zelené pruhy ozimi, tmavěly širé lány prstí; kraj pestrý svými lesy a pahorky, v jichž boku se řeka vlnila, dýchal lehkým oparem, jenž mléčněl a stříbrem blýskal v ranním slunci. Vzduch voněl svěžestí a zvonil vrabčím crkotem, když stanuli jsme někdy v malém nádraží pod stromy mizícím.

Pak vyhnula se Anda nedočkavě z okna, zadupkala, rukou zamávla a vsunula se rychle zpět, dychtivě sbírajíc drobnůstky, aby již již jen mohla vpadnout otci v náručí. I my jsme seskočily vesele, v jasnou líc jeho se usmály, a bylo nám celou cestou pak již šťastno, volno, domácno. Luční pružná pěšina se houpala pod každým naším krokem, nízká tráva zbytkem rosy nám nohy mokřila, nohy i oči se v její zeleň bořily, v zeleň podzimu. Obloha vlídná a měkká nad námi, bílé beránky na ní, před námi bílá dědina v stromoví, z něhož jen dýmy modré stoupaly, vše bylo tak přívětivě známé a nové zas, jak léta bychom byly ve zdech strávily a poprvé dnes vyšly v přírodu si zahýřit.

Možno i že nebyly slečny naše tak vesely, mně však bylo i za ně šťastno za všecky.

Dvorec jako malý zámek venkovský byl vystrojen již pro nás i pro sebe, když přišly jsme. Dvůr pestřil se pacholky a děvčaty i dětmi, jež mezi drůbeží, sama drůbež drobná, se proháněly vřískavě, z oken zasvítily rozmarýny, a ve dveřích se ukázala dáma vysoká, již Andula se na krk pověsila, a k níž dlouho, dlouho nás nepustila, než oblíbala ji kol dokola. Pak ještě za hochy se pustila po dvoře, aby je schytala a vnutila jim polibek, jemuž utíkali vši mocí. Hezcí kluci, ti její bratříčci, buclatí, napleskaní, veselí jak jiskry a nebojácní právě jako ona. Sami přišli si nás prohlédnout a polo slušně polo divoce, jak dravčíci se v oči upřeli.

Nebylo nikde znát upjatosti, škrobené nucenosti; seděly jsme, pojedly, povodit se daly po koutech a zahradě, já i na houpačku hochům vskočila a dala se od nich rozhodit, pak v kostelíku na kůru jsme šuškalý a prohlížely chlapce, děvčata, hádaly, kdo s kterou odpoledne zatančí, pomodlily se do rudých paprsků, tekoucích Mariiným šatem na skle okenním, a zpět jsme se vracely uneseny vším, i široce roz-

táhlým zpěvem vesnickým, ježž dávno již jsme neslyšely, a který byl nám zbožnější i přitulnější než městské chory naučené.

A odpoledne, když zavířila vlažným vzduchem muzika, když zavýskali hoši na dvoře a vystoupili stárci, aby hospodáře s námi pozvali, věru těšila jsem se na proutek rozmarýny, na jejich slova rozpačitá, nejistá, a prvá byla jsem, jež k máji vybídla.

To bylo ve vsi nádherno! Kol máje hustý kruh suknic napouchlých, bílých rukávů, štíhlých šohajů, s jejichž kloboučků se pentle třepily. Z chvojně budky zvýšené se trubky svítily a bujně třeštily do zástupu pod sebou. Dole zakolébala se kytka na klobouce stárkově, když svoje děvče kolem prováděl, co všichni čekali, až sami budou moci vpadnout, hlavu naklonit a furiantsky dupnout v zem a zajuchat. Nad jejich hlavami se bílé tělo máje tyčilo se zelenou korunou, z níž vlály fábory. Vše slunilo se v radosti, ne v rozkoši vzrypělé, leč v prvním teprv tušení, že přijde rozkoš veliká, v touze, jež větší štěstí dává než bouřný vrchol nádhery.

A ze všech domků vycházeli sousedé a dýmku cpali spokojeně, selky s šátkem v ruce postávaly v rozprávkách a trousily se za nimi tam mladým blíž.

I my jsme šly; pokynuly hlavou v pozdrav sem i tam a byly rády pohledům zvědavým.

Jaký to byl den! Že všecky nemohou být takové! — Ale ne, příliš krásným by byl život v takém ztracení. Když vzpomenu, jak odcházely jsme pak ze vsi ven do polí, luk, v nichž ticho rostlo sváteční, nehnuté ni větérkem, jak mlčky dýchaly jsme vůni usínajícího vesmíru, když vzpomenu těch stébel trávy pod krokem se shýbajících a zase tyčících, těch drobných mušek tečkami ve vzduchu stojících, a léta babího, jež povlékalo zrudlé hroudy brázd, chce se mi zajít životu, zmizet v dechu prostoru, jak tehdy doma v Dubíně, v mých lesních mýtinách, kde rostla divizna. Dosud vlní se mi v duši táhlé tony posvícenské písničky, jež za námi šla do šira a změkklá snivě nyla, tesklivě; ta dlouhá píseň, v jejíž blízkosti se bouří krev, jež v dáli slzy neznámého smutku volá do očí. Dosud cítím večerní chlad, jenž k sobě už nás tulil v cestě zpáteční, na niž nám hvězdy jenom svítily; cítím vřelý stisk velké ruky, slyším přívětivý hlas, jenž volal za námi do hřmotivého vlaku, a vzpomínám a vzpomínám.

Jaký to byl den!

Radostné dny šťastných nálad, moje krásné dny se vrátily?

24. Hřina.

Dobře jsem prorokovala; dvě nemocné mi odešly se zkaženými žaludky. Ela, Adélka Roupcová; to jen z mých pokojů — z ostatních také dvě. Klárka Stehlíková, nejmenší, ale nejrozmazlenější z pensionátu, a z velkých Štěpánka Marková, která si ovšem stěžovala na nervy, migrénu a bůh ví co ještě. Musím za nimi chodit a skoro sama si je ošetřovat, příliš jsem je na sebe zvykla. Dobře prý mi tak, říkala Korecká, aspoň prý poznám.

V pondělí jsem měla dost trampoty s nimi. Ela zkormoucená, bledá jako stěna, stále vzdychala a fňukala; Adélku, která ji přišla těšit, ač sama byla ztrápena, odehnala zlostně, div že se nerozkřikla a nezahloupala, jak to již umí. Po jejím příkladě začala se opičit Klárka, a tak se nemocnička jen rozléhala jejich kníravým nářkem, až to bylo jim samým protivno.

„Co fňukáš?“ utrhla se Ela na Stehlíkovu.

„Ach, Bože, Bože,“ vzdychla maličká trpitelsky a rozplakala se.

„Eh ty! Kdo tě má pořád poslouchat! Přestaneš?!“

„Což já za to mohu?“ bránila se vzlykavě.

Ela se mrzutě otočila: „Fňukna!“ zabručela a za chvíli sama začala, když se jí žaludek rozkormoutil.

„Vidíš, sama nařikáš,“ postihla si Klárka, „a nevyčítám ti to, protože vím, že stůněš.“

Ela se načisto rozzlobila. V první chvíli nevěděla, co honem by odsekla, ale náhle přikrčila se a zkřivila tvář. Již neřekla nic, jen rukou mávla.

A zase nařikaly obě.

Štěpánka osamělá mezi nimi chodila, hlavu stiskala, svírala bílé rty, jimiž jen občas vzdechy tiché vysílala, nervosně se zachvívala při každém hlasitějším zastonání a stále jakoby utéci chtěla, neodešla však.

Jediná Adélka seděla tiše u okna a vyhlížela.

Když jsem vkročila, Klárka se na mne vrhla.

„Slečno učitelko, oh Bože, umru jistě.“

„Co byste umírala,“ směji se, „cukroví jste se najedla, musíte chvilku trpět.“

„Ale ono to nepřestává,“ zoufale zaškemrala.

„Tak, tak, Klárko, trest nestřídmosti, pamatujte si to.“

Zlobila se již.

„Ale, slečno učitelko, to není z cukroví! Kolikrát jsem si již pokazila žaludek, a nikdy to tak nebolelo. Oh Bože, to je bolest!“

Křivila se úsilovně, ale bylo na ní vidět trochu přetvářky. Co jsem si měla počít s ní? Vstrčila jsem ji do postele, sedla k ní a těšila, Korecká zas měřila teplotu, počítala tepnu, slibovala lék, jen co přijde pan doktor. To ji utišilo. Nebylo jí docela tak zle, ale musila mít někoho u sebe, musila vidět, že zaměstnává, aby byla klidna.

Ale dostaly jsme se. Sotva Ela viděla, jak se staráme, přitížilo se jí; vzdechy byly hlubší, tvář nešťastnější. Nevydržela déle.

„Slečno, lehnu si také, drobí mne zima.“

I zuby zadrkotala.

Musily jsme i ji uložit, i jí měřit teplotu, počítat tepnu, na čelo sahat a přitláčet peřinu, aby zima k ní nemohla. A všeho nebylo třeba. Nebyla jsem u ní ani dvě minuty, když ozval se z Klárčiny postele vzdech, pak druhý, silnější. A ke všemu i Štěpánka přišla, kdy přijde lékař. Že prý již nevydrží, že nervy jí hlavu roztříští, to stálé fňukání že ji rozčiluje, a že by byla raději ve svém pokoji zůstala, tam že jsou aspoň větší, rozumnější.

Rozdělily jsme se s Koreckou a stěhovaly se teď od lože k loži. Adélka se usmívala od okna.

„Vy si nelehnete?“ ptám se.

Zavrtěla hlavou.

Zašla jsem k ní. Ovinula mi ruce kol pasu a přitiskla se.

„Trápíme vás, slečno!“ zašeptla.

Pohládila jsem jí vlásky.

„Což, jak je vám, Adélko? hlava nebolí?“

Zasmála se: „Ó, bolí, ale to nic není. Dobře mi tak! Proč jsem se přejedla?“

To bylo v předvečer. Přišla jsem za nimi po večeři a zůstala do devíti hodin. Ela i Klárka usnuly, Marková vzdychala stále. Těšila jsem ji, konejšila, ale uvěřila jsem Korecké, že nebude mít klidnou noc. Zná již svoje tvářičky. Opravdu, o jedenácté přiběhla prý služka, že zvonila z nemocničky. Musila k ní. Byla bledá, i horká dost, ale nevyzkoumala na ní ničeho; tepna málo zrychlená, nu nenašla prý. O třetí hodině musila znovu dolů. Zase nic, jen nespala.

Ráno jsem zrovna zastala našeho pana doktora. Přišel, na Štěpánce nenašel ničeho.

„Zkažený žaludek,“ usmál se, „diétu!“

A přešel dál. Zamračila se za ním.

Ela byla pod duchnou a smála se na celé kolo. „Mně nic není!“ křičela a držela peřinu.

Klárka vážně podala ruku, jazyk vyplázla, co mohla nejvíc, i povzdechla. Nic jí nebylo, šelmě, ale nedala se, že prý ji hlava bolí.

„Dnes pouze polévku k obědu!“ poroučel doktor, „těžký případ!“

Udivena pohlédla na jeho úsměv, ještě něco chtěla přidat, ale byl již u Roupcové. Tam jediné skonstatoval lehkou horečku a přikázal dva dny nevstávat. Ostatní dovolil propustit třeba hned.

Ela vylítla jako divoká.

„To jsem ráda! Heč, Klárinko, polívečku budeš papat, hlad budeš mít, a já jdu k obědu. To jsem ráda!“

Musila jí Korecká pohrozit, že půjde do školy, nestichne-li. Skroušeně nabublala tvář a zaškemrala.

„Do školy ještě ne, slečno, nejsem docela zdráva, ano? Mně by tam přišlo zase špatně.“

„Tak bude v poledne půst.“

„Ale, slečno učitelko.“

„Nic platno, zdraví je zdraví.“

„Tož já půjdu do školy — ale až odpoledne.“

Zatvářila se tak pitvorně, že jsme se musily ze vší přísnosti zasmát obě dvě.

„Odpoledne, odpoledne,“ zpívala si bujně a nic neposlouchala, co jsem jí říkala. Nu, beztoho by tam nic platna nebyla.

Klárka se rozplakala.

„Slečno učitelko, budu mít hlad.“

„Věřím, Klárko.“

„A nesmím dostat nic než polévku?“

„Však jste slyšela pana doktora.“

„To já tu nezůstanu. Půjdu do školy.“

A již se chystala z postele. Nechala ji obléci.

„Jak chcete,“ pokrčila rameny.

„A dostanu oběd, když půjdu do školy?“

„Budete-li zdráva.“

„Však mně nic není.“

„Bolí vás přece hlava, říkala jste.“

„To já jen tak, slečno, přestala již.“

„Jak chcete.“

„Tak já půjdu do školy.“

„Pro mne —“

„Ale, slečno učitelko —“ protáhla nerozhodně hlásek.

„Nu, co pak?“

„Slečno učitelko — mohla bych třeba —“

„Nu?“

„Až odpoledne, víte, jako Ela.“

Tož co s ní. Dopoledne ji tedy ještě bolela hlava.

Štěpánka již nemluvila, doktor se jí patrně nelíbil. Obrátila se ke zdi a tvářila se, jakoby spala. Možná, že i skutečně usnula, vždyť probděla celou noc.

Adélka odnesla si posvícení nejtíže, ač ne nebezpečně. Není zvyklá podobným excessům.

25. října.

Zůstala z posvícenských nemocných sama. Marková odešla hned v úterý odpoledne. Mnoho prý již řeči nenadělala, ani nevzdychala, ani rty nestiskla a hlavu neschlazovala. Zůstala sic bledá, syrovátkově bledá, ale je bezpochyby již taková chudokrevná. Neloučila se nijak, neměla, myslím, v Koreckou důvěry, nebo tušila, že ji prohlédla. Musí být zajímavá v naší nemocnici, skoro bych tam chtěla aspoň trochu pobýt. To mne tak hovory Korecké naladily a několik dnů s ní strávených mezi dětmi, vyšinutými z pravidelné své podoby.

Štěpánku pěkně charakterisovala. Je prý z druhu „nemocných“ — má totiž dvoje: „opravdu“ nemocné a opravdu „nemocné“. První si návštěvu u ní vždy odtrpí, druhé přicházejí víc na zotavenou. Jsou-li ve škole přetíženy, není-li svátků, které by osvěžily, odhodlávají se mnohé sejít dolů s bolením hlavy, s nervosou nebo s něčím nekontrolovatelným; poleží, polenoší a odcházejí zase úsměvný a vesely do práce. Nevytýká jim a dobře má. Sama vím, jak sílivá je taková chvíle samoty, kdy můžeme prosnit den s očima do stropu upřenýma, naslouchat mušce, bzučící na okně nebo krokům chovanek, jež dlouhým proudem valí se do školy a zpět. Pouhé pomyšlení, teď sedí slečna Hořanská za stolem a zkouší přede mnou a za mnou — již to dovede vzpružit duši; pracuje se pak pěkně a neomrzele znovu. Proč by prý neměla dovolit odpočinek před únavou, proč teprve po ní, kdy je již nemocí? Děje se to mlčky, děti však vědí a mají ji rády za to. Snad i ta jejich láska mne láká, že bych chtěla na místo Korecké.

Tak abych se dostala k svému: přišla jsem s osmičkou k Adélce na návštěvu. To bylo hovoru a štěbotu. Babuška se jen jen řehotala radostí, že Adla se rozstala z jejího cukroví, a že je zas zdráva. Musila jim vyprávět, jak se jí leželo, kdo tu s ní byl, co dělala, když byly ve škole, největší radost jim způsobila Elcu a Klárkou. Potom zase ony vykládaly o škole.

V pondělí prý se velebný pán zlobil na nemocné, že na oslavu Boží hříchu nestřídmosti se dopustily, a nejvíc na ni, na Adlu. „Taková rozumná,“ povídá, „a vyvádí hůř než Vránová. Té bych se nedivil, je jí vidět na očích, že si neumí mnoho poroučet.“

„A já se mu dala do smíchu, že umím,“ poskočila Babuška.

„Avšak on přestane,“ pohodila hlavou Adéla. „Z toho si nic nedělám, jen neuložil-li mnoho naschvál.“

Emča se zaštfíla: „Ten ne, ale Bartoš. Tohos měla vidět. Potkal nás v sobotu, jak jsme vlekly krabice, a v pondělí ti sedne, vytáhne notýsek a začne: Horáková! Stojím, čekám a vidím mu na vousech, že na něco smýšlí.“

„Hihihi, na vousech!“ smála se Babuška.

„No ano, na vousech. Jen se mu dívej na bradu: jak ji začne zdvihat, má vždycky něco za lubem. Podíval se přísně, poklepal tužkou a za chvíli teprve se zeptal: V jakém poměru mohou být věty v souřadí? Zarazila jsem se, protože vím, že mluvnicki má na nás skoro jak za trest. A ne a ne si vzpomnět. Věděla jsem, na jazyku jsem měla odpověď, ale za živý svět jsem nemohla promluvit. Díval se na mne tak jedovatě, zlomyslně, jak jen sám to umí, a nic, čeká. A na jednu jsem seděla. A teď to šlo: Roupcová! — Co prý ti je, ptal se. My že nevíme. Růžová! Vránová! Žádná nic. A co pak to dnes? spustil na nás. Všecky nás znovu vyvolal, a doptává se, bradou potrhuje, ale my nic. Až najednou Anda Šebková vyhrkne: Ony si strojily hostiny na posvícení. Déle to již nevydržel, usmál se, odvrátil se, a celá třída se rozesmála a my s nimi. Roupcová se přejedla? ptá se. Vždyť prý nenesla posvícení v krabici. A Babušky se zeptal, zmohla-li všechno sama a najednou.“

„No, vysmíval se,“ prohodila Mařka.

„A co? uložil?“ ptala se dychtivě Adéla.

„To víš. Celou mluvnicki opakovat, abychom prý vytrávily dobře. Ale nebude zkoušet, to já ho dobře znám. Žertuje.“

„Ano ne. Jen až přijdu, hned mne vyvolá. A co z toho má, že zlobí? Pětku nedá, ale zlobí, tak co to?“

„Také říkám, že je takový jedovatec,“ doložila Mařka.

„Nu a co? Je přece jen nejhodnější,“ zastala se ho Ema.

„Zbožňuješ ho, Emuško, vím, ráda jsi, myslím, když si tě dobírá.“

Adélka se opřela zcela rozhodně: „Hodný, ale to není od něho hezké. Podívej se na pana ředitele; vysmívá se? Nevysmívá.“

„Hm.“

„To je lepší. U Bartoše vím, že nyní, jak přijdu, začne zlobit.“

„Však ne doopravdy, Adélko.“

„Ať si, přece mne to zlobí; a kazí mi pěknou hodinu, co z toho?“

Vmísila jsem se do jejich výkladů s otázkou o panu řediteli, proč se jim jeho hodiny líbí. Byla jsem zvědavá, co zejména oceňují při nás, co je klíčem k působení na ně, nebo jenom ta hodina není ztracena, která se líbí, to je jisto. Byť bych se byla sebe víc naučila dějepisu v své měšťanské škole, dnes? Zapomenuty děje, roky, vše, zůstala jen nechť k němu, protože hodiny jeho byly mi hrozny. Mařka prvá byla s odpovědí hotova.

„Protože je takový hodný.“

„Tak velice hodný,“ natáhla zbožně Babuška a sladce se usmála.

„Jak to, hodný,“ ptám se, „dává samé výborné?“

„Ó, ne, slečno,“ horlivě vpadla Adélka, „dává sic hezké známky, pravda, ale u něho na známce nezáleží. Ani se neptáme, co jsme dostaly, protože to je vedlejší, vždyť u něho se všecky učíme.“

„Víte, slečno,“ doplňovala Emča, „on je takový — no — i hněvat se dovede na nás, když něco vyvedem', ale — no to se nedá povědět, jaký je. Hodný.“

„A vy i jemu vyvádíte?“

„Ne, jemu nikdy, leda takové ty — takové — jako je Velínská; ale jinde nejsme, jak máme být, a to ho někdy mrzí, domlouvá nám. Však jsme-li hodny v němčině, je to jen jemu k vůli.“

„Tak? No kdybych toto pověděla slečně Říhové.“

„Bože, ta by nevěděla, co nám udělat, vždyť horší již být nemůže.“

„A řeknete to, slečno učitelko?“ ptala se Mařka.

Usmála se pořouchle. Rozumím jí. Je v nich něco bezděčně úlisného, kočičího; dovedou tak nepřímou pochválit na cizí účet, ale nerafinovaně, jak pravím.

Zasmála jsem se a odmlčela. Všecky na chvíli stichly. Po chvíli Adélka si vydechla na lůžku jako v šťastné vzpomínce.

„Kdybyste věděla, slečno, co my si všechno vykládáme v dějepise.“

„To je u pana ředitele?“

„Ano. Kolikrát to ani není dějepis. Zaběhnem' do lidí, o sobě mluvíme někdy celou hodinu, a když zazvoní, jsme mrzuty, pořád by se nám chtělo mluvit, do poledne bychom vydržely. A pamatujeme si z toho i dějepis.“

Babuška byla by jí shlítila láskou za tak krásná slova o něm. Oči jí zářily, ústka se i pootvírala, jak napjatě poslouchala. I ostatní souhlasily, vše souhlasily.

„Mně se nejvíc líbí,“ dodala Emča, „že můžeme vždycky mluvit upřímně, víc než upřímně, víte, slečno, všechno smíme říct', co si myslíme, a ba tenkrát nejlépe se nám hovoří, když říkáme něco, co bychom jinde za živý svět nepověděly.“

„Z čeho pak se mu zpovídáte?“

Mařka se zasmála a vpadla rychle, aby se také uplatnila: „Jednou jsme v jeho hodině psaly psaní Karle Sehnalové, však ji znáte od loňska, a všecky jsme se podpisovaly, celá třída, a připsaly jsme, že jsou to poznámky z dějepisu. Za týden jsme dostaly odpověď.“

„A daly jsme ji přečíst také panu řediteli,“ vpadla Babuška.

„No ano, protože tam byl pro něho pozdrav od Karly. A ona tam psala i o těch poznámkách. To se smál. My na to čekaly již a tak jsme poskočily na židlích, když k tomu došel. Co prý to znamená?“

„Řekly jste?“

„No! Emča, ta má vždycky na krajíčku. Stoupla a řekla mu to.“

„Co pak říkal? Nehněval se?“

„Ale smál se a jen hlavou pokýval,“ dokončila Mařka.

„Co pak to, to není nic, to víme, že nic neřekne,“ prohodila Emča, „ale i jiné věci mu smíme říci, a to se mně líbí.“

„A vždycky je takový milý,“ dodala Adélka, „ať řekneme co řekneme, nic mu není k smíchu, takový by měl být Bartoš.“

„No a což jemu neřeknem' také všecko?“ ptala se Emča.

„Řeknem', ale přece by měl být jiný; není takový jako pan ředitel.“

Ještě chvíli vykládaly směsici nápadů a dojmů svých, ale to již mi bzučela slova nesrozumitelně jako mušky na okně. Sbírala jsem znovu všechny úvahy jejich a chtěla se probrat k jádru, po němž jsem toužila, marně však. Spíš fantasie rozbujela, přelétaly obrázky, viděla jsem ředitele, Bartoše, viděla určité sceny, jež mi vyprávěly, pak i já se octla jaksi v okruhu svých vlastních myšlenek, hned seděla jsem mezi dětmi a naslouchala, hned stála před nimi na místě ředitelově, pak zmizela třída, octla jsem se kdes na srázu skalním nad propastí, viděla řeku dole bouřit, zavrať mne pojala a sřítla jsem se. Ve výkřiku úzkosti zmizelo najednou vše, a šla jsem po stezce lesní alejí modřínovou a hovořila s ředitelem, jenž zastavoval se občas a hlavou potřásal v svých hovorech. A bylo mi tak pěkně.

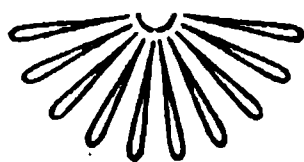
Změň snů mi táhla hlavou.

A nad Prahou světlý jasný den do rudých, žlutých kytic listí mdlícího na stromech polosdřimlých už.

Tak kde je onen klíč do srdcí dětí našich?

V lásce, jež k nim až sestoupila, jež cítí s nimi bez vyvýšení? V uvolnění nitra jejich, v rozbití vžilé dnes formy školní? Či v nelpění na pedantickém učení a v přiblížení k výchově? Nebo snad ve všem?

(Pokračování.)

Odpovědný redaktor a vydavatel VÁCLAV ČECH.

Majitel a nakladatel VLADIMÍR ČECH. — Tiskem ALOISA WIESNERA.

V PRAZE 1904.

JAROSLAV VRCHLICKÝ:

Z lyriky Torquata Tassa.

II. ŘADA.

MILENEC ZRCADLEM LÁSKY.

Jak od křišťálu paprsek se kmitá,
jenž vychází a mžikem oheň vznítí,
tak z vašich očí světlo vidím jítí,
z vás ke mně odraženo, k vám zas lítá.

Ne krása, věrnost v zrcadle mně svítá,
jsem čist, však nesličný, jen vaše žití
mne krásným dělá, že můj odlesk svítí
tou dobrotou, již k dobru svět mi čítá.

A jestli — ne, tu často bol skráň halí,
že trysknout nelze živým ohněm hned,
že sličný obraz váš se ve mně kalí.

Nechť jakkoliv se ve mně zrušil, zhnět',
jsem vaše zrcadlo, zdroj slzí stálý.
Ó, Amorův to div, všech kouzel květ!

VÉVODOVI FERRARSKÉMU.

Nového Ixiona letu učí
mne kolo Fortuny, když ku výši

mne vznese, dolů sklát mne pospíší
a stále stejně týrá mne a mučí.

Já lkal, kam slunce vniká a kde zvučí
van větrů kmenů hustých ve skryši,
mrz', plál a vyl, lkal v rýmech v zátíší,
váš hněv jak trud můj zrovna z něho pučí.

Teď zvěřil žalář hluboký a ztmělý,
mé mučení, žal prudčej útočí,
ten starý ve jhu svém mne drží posud.

Ó, velký Alfonsi! Ne žalář, stav můj celý
ať zlepší se, ať kolo otočí
se k tobě, chce-li zvrátiti se Osud.

KNĚŽNÁM FERRARSKÝM.

Velkého sestry Alfonsa! Běh třetí
již věčná hvězda velká vykonala,
co s těžkou mukou urážka mne zdrala,
co losu krutého lkám ve zajetí.

Jest podlé, bídné, nač mi pohleděti
zde kolem, vše co v jiných rozeznala
má duše, dobré jen, čím sama vzplála,
však tomu škleb jde s mukou ve zápětí.

Tak luzné je to, svět až vnikne tam,
to příkladem cti bude, obě státi
tam budete jak dýšící a živé.

Leč modly krásné tak bývají lživé
pravdivé tužbě, jak lze v posměch bráti
to srdce, jež jest oltář váš i chrám?

KU CHVÁLE BELVEDERU.

Ostrůvku luzný, krásné Margheritě*)
jenž skýtáš asyl v zeleném svém lůně,
necouvneš před tím, Tyrhenu kde tůně,
jenž slavné Kirky hospodou byl skrytě.

*) Vévodkyně Ferrarská.

Lev hrdý, medvěd útokem se řítě,
had zrádný neplní tě, ty pln vůně!
Jen bohyně a ženy, čím duch stůně,
jež krásou, vírou v dobro léčí hbitě.

Má paní zlým a krutým zaklínáním
zvyk nemá na zvěř proměňovat lidi,
však Bohu spíš je činí podobnými.

Ba sije tolik ctnosti slovy svými,
že v svatých očích září takým vzpláním,
že duch v ní dceř věčného Slunce vidí.

—

NA SMRT VELKOVÉVODY COSMY I.

Pad' velký Cosmo, spolu padlo s ním,
co krásnou Etrurii podpíralo,
co, běda, celou Itálií plálo,
přestává naděj i čest s vítězstvím.

A říše, žezla s vínkem posledním,
co věno losu a slib štěstí tkalo,
před zásluhou se plachým stínem stalo
před laurem, jež si získal, nejvyšším.

Co hrdinských on ctností v srdci měl,
tak velký, moudrý, mírný, spravedlivý,
v náš přišel věk on, by tam blaho snes';

Kéž králům by se vzorem skutků stkvěl,
co dávných per jsou proti němu divy,
co Numa, Cyrus, August, Herakles?

—

NOVÁ LÁSKA.

Ten žár, zkad světlo trysklo v plamenech,
je dobře zavřen, nezhasnut však zcela,
teď novou krásu cítí duše vřelá,
že v nezvyklý se probouzí zas žeh.

Dvoum tyranům má srdce sloužit spěch,
vstříc různým cílům jde má mysl smělá,
jest dvojím důvodem má muka bdělá,
kdo o Amora takých divech slech'?

Mdlý, pošetílý byl jsem, když jsem vrhnul
ku nebi svoje zbraně, když jsem pás'
nad vítězkou svou vítěziti v touze,

Když jedno jho jsem dříve snášel dlouze,
teď dvojí mám, když jeden jsem strh' svaz,
ten nový uzel ždál a starý zdrhnul.

—

KRÁSNÁ PANÍ NA VENKOVĚ.

Teď jinde co můj přesladký vzduch dýchá
na polích, v lesích, srdce v poutech mám,
že o samotě tady zůstávám,
kde vládne slepý děs, hněv, šalba lichá.

Svit krásy v žití mé se nepřimíchá.
ta venkovankou stáda pase tam
s Amorem selským v leta žhavý plam,
srp o ní ví i hrábě, niv kde lícha.

Ó, lese blažený! Ó, slunné stráně,
kde zvířata a květy vše i skály,
jí jsouce blíž, svou cenu mají zcela!

Zdaž splněno jest nyní svrchovaně,
když odjela, a když teď mešká v dáli,
že zkrásněl hvozd a města zdivočela?

—

HVĚZDÁM.

Já v nebe patřím, jak tam hvězdy svítí,
nad obyčej jak jiskří se a chvějí,
tak v očích šťastných milujících stkvějí
se živé záblesky, až ples, je zřítí.

Snad láska plá tam též, snad hvězdy cítí
k nám soucit, v pláč náš, naši beznaději,
zřítí, jiní láskou kde se opíjejí,
v sta léček, lstí krok bludný kde se řítí. *)

*) Parafrase Catullových veršů:

Aut quam sidera multa, quam tacet nox
furtivos hominum vident amores.

Ó, vlídná světla! Leandrem *) já v moři
být nebo chodcem, který cestu ztratil,
vy v pomoc mému přišli byste hoři!

Tak krasší, jasnější vás slunce tvoří,
v tom citu touhy bludném, jenž mne schvátí,
jak drahé jste mi, věrní vůdci k Zoři!

KRÁSNÁ PANÍ.

Co ona zdobí kvítím kol i travou,
vše břehy, pole, že zdroj tichý v jase
zdá šeptati si: V čele toho kráse
můj křišťál jasní se v svou ryzost pravou.**)

Tou nezhrdne-li pyšná Nymfa slávou,
trůn Slunce mít, ať mře či rozžlhá se,
kde svěží hvozd i strmá hora zdá se
ji v tuhé počasí zvát usmívavou;

Však zdálo se, hlas vstává z hustých snětí:
S tak ctnou a drahou zhrdou nezrodila
se paní v lesích, stráních, na peřeji.

By svět ji poznal, sevřel do objetí,
na zemi ona s nebe sestoupila,
cti nebeské jest hodna krása její.***)

PŘEDTUCHA.

Jak norec, jenž zří blesky zanícené,
ať ze slunce či luny jdou či z mraku,
jenž pochmurný je utahuje zraku,
aneb je chrlí kolem zkrvácené;

Čas poznává tu, na útěk se žene,
když za ním v patách bouř hřmí, rovna draku,

*) Viz známou báseň Museovu, pak Dante Očistec XXVIII. 71. Látku tuto zpracoval též otec básníkův Bernardo Tasso.

**) Srovnává milenku svou s bohyní Florou (1. sloka) ba spíše se Sluncem (sloka 2.).

***) Rozuměj, jest hodna větší pocty, než kterou mohou jí dáti hory, vody, květ, kdyby byla bohyní Florou nebo Sluncem.

neb losu nejistému bez rozpaku
ať svěří loď svou v pole rozvlněné:

Tak v změně vašeho já obočí,
ať tmí se, jasní, stálou známku mám,
kdy blaho mne a zmar kdy zaskočí.

Však v stálost pohody že nedoufám,
tož dřív, než nová bouře útočí,
v čas tužbám svým plachty odpínám.

—

SRDCE, HNIZDO LÁSKY.

Ó, vlaštovice, odlétáš, pak zpět
rok po roku své hnízdo v létě staviš,
na druhém teplém břehu zimu strávíš,
ať Memfis, Nil tvůj k prodlení zve let.

Však mráz či léta žár ať trudí svět
z mých řader, Amore, si hnízdo spravíš,
své matky oltáři a chrámy baviš,
se zhrdat, ať je Gnid či Pafos zved'.

Zde lehneš a se opeříš jak pták
a zdrtíš měkkou skořápku, zkad vzletí
tvé děti, sladcí, luzní Amoreti;

Ret, pero nevypoví, ký jich mrak
trysk' výš, ač v jednom srdci mají půdu,
v nešťastném hnízdě milostných všech trudů.

—

PLAVBA.*)

Má jede loď, již srdce moje žene
pod jasným nebem, které hvězdy zdobí,
tichounkým mořem, v denní, noční doby
u přídy stráží Amor nepohne se.

U vesel dvou se krásná tužba třese;
ji nezlekají losu vztek i zloby,

*) Allegorický sonet tento závodí s Petrarcovým CLVI., a byl dedikován Paolu Grillovi v Neapoli, básníku a Tassovu příteli, jemuž připsal Tasso též dialog o Idolech.

jí plachty zdouvá, jasní všecky mdloby,
vzduch radosti, žár sladký koje v plese.

Ji mlha zhrdy v plachty neusedá,
ty nadějí a věrností vždy řídí
a vlastnoručně pán můj svrchovaný.

Zřím dvojí, přátelský se signal zvedá,
zde umění, tam rozum běhy vidí,
tak že již vjíždím v přístav dávno ždaný.

—

MADONNA V ČERNÉ ŘÍZE.

Noc krásnou maluje, tak barvu žádnou
nezladil malíř v souzvuk také krásy,
tak neprotkal stín tmavý v světla jasy,
ve snaze stihnout zářnou hvězdu ladnou.

Jak lesklé údy bílé, podstať vnadnou,
jak vlnivé a zlatě světlé vlasy
v černého šláře ztajil husté řasy,
mou paní taje částečně v čern zrádnou.

Ctné umění, jež ducha tuží mravy
a poraněné bludné duše sílí,
vlas tají zlatý a prs bílý halí.

Však proti přírodě to triumf malý,
jeť poraženo umění v té chvíli,
dvě zorničky co bělmo očí ztmaví.

—

RUKA VYŠÍVAJÍCÍ.

Ó, sličná ruko, která v šťastný den
ve drahokamů, sladkých vůní změti
s hedvábím srdce též mi ve zápětí
protkáváš jako střelou, udiven

Když prohlížel jsem v tvarů, barev změti
hav luzných řader, stál jsem okouzlen,
řka: Sladší zda lze louku uviděti,
s tou srovnány jsou jiné šklebu plen.

Pak sebral jsem se, lehkém ve závoji
jsem poznal umění to čárné moci,
andělské ruky tvé to dílo ladné;

Té ruce rovné, která v hvězdném roji
tká nebem tolikeré zjevy v nadné,
vše jasné hvězdy v stinné třídí noci.

—

CHVÁLENÝ HLAS.

Na velkém čele zlatem se vlas stkvoucí
se zvilnil hravě z očí krásných světla,
ku zemi Vesna slétla Májem zkvetlá
a Červen za ní opojný a žhnoucí.

Hrál bílým řadrem Amor všemohoucí,
však neodvážil se, by hra je zhnětla,
co rozhovoru vlna sladká slétla
v rty růží v novou tužbu duše mroucí.

Já božský tvar na zemi shledav, děl,
zrak přimhouřiv: Jak bláhový jest hled,
jenž na ni pevně utkvěti by chtěl.

Však v nebezpečí menší pad' jsem hned,
v ráz sluchem srdce raněné jsem měl,
kam pohled nestih', tam hlas její spěl.

—

SLADKÝ VÁNEK.

Ten, který v květech mezi listím dýše,
jak velký koncert zvuků, tonů, vůní,
že slouchám, vnořen v harmonii tůní,
z kad přilétá, ó, kdo jej čeří tiše?

Jde z Východu či z lýry zvučně v pýše
zní neznámého Slunce na výsluní,
či sladký z kraje van, kde západ trůní,
či mojí paní vzdech to za mnou spíše?

Jeť vánkem jistě, z perel jenž a růží
se novou silou z jejich ústek třese,
že duši laská, sílí, kudy téká,

Teď k severáku k zefíru se druží,
teď z páží žhoucích sněhových se nese
vstříc tomu stejnoměrně, kdo jej čeká.

KRÁSNÁ PANÍ.

Jak vítr, jenž se v sebe vrací rád,
vy sama jste, jak člověk od vás hne se,
vás Amor rozhraje hned v novém plese,
nelzeť mu krasších sídel vyhledat.

S dny veselými začne usmívat
se touha vaše, v svěží kráse vzpne se,
a vámi zazelená, vám vstříc nese
kras nových v ozdobu vám napořád.

A takto co on okolo vás hraje,
jsa šípy ozbrojen a celý plamen
do zory sladké duchy rozsévaje,

Jak vzdechem by moh' otevřít mi ráje,
ba stačilo by, abych slyšel zmámen
jen slova: „Milován jsi, umíraje!“

TAJNÝ MILENEC.

Já neustoupím v lásce, ctná má paní,
tam vnitřní cit kde na jevo se staví,
můj v středu ňader ztajen plápolavý
se neotvírá s novým jarem ani.

Ať sladkým pohledem, ať v usmívání,
ať různou řečí jiný snad vás baví,
jho vaše sladké ať jej neunaví
ni slohem líbezným, ni v žhavém lkání.

Ať mrzne-li, neb oheň s nebe padá,
ať sluneční mrou, vracejí se svity,
za vámi jda, jak za laní chrt slídí;

Že v srdci mám vás, jiný darmo hádá,
má chloubu právě je ten plamen skrytý,
má sláva věrnost skryta zraku lidí.

ROZHOVOR.

— Sít jaká, Amore, mne polapila?
 „Toť paní mojí zlaté, pružné vlasy,
 ten způsob jemný dvornosti a krásy
 jest pastvou duši, tou hrud' jata byla.“

— Rci, která vlastnost smysly okouzčila?
 „Toť úsměv byl, tvor božský, přístav spásy,
 to růže bezčetné a liljí řasy,
 čest první v kterých Vesna utratila.“

— Což střely ony, jež má prsa raní?
 „Toť vábné skutky.“ — Oheň, kterým z nouze
 tak sladce plám? — „Toť očí jejích plání!“

— Což řetěz, pouto, jež mne svírá v touze?
 — „Toť sladké noty a těch tonů lkání,
 kterými nejdivější krotí pouze.“

—

ŽÁRLIVÝ MILENEC.

Ten čistý žár, jenž se svítících kruhů
 se duše nesmrtelné snesl ke mně,
 po nějaký čas hrud' mi vznítil jemně,
 jíž lásky ples i vzdechy vždy šly k duhu.

Jak Amor hněvá se a v lásky vzpruhu
 jak hrozí, jaké pomsty strojí temně,
 já zkusil, že mi chápat přetajemně,
 co jiní nesli trudů všeho druhu.

Co žárlivost si teď tam sedla rázem,
 kde sedávala láska ve ústraní,
 a v sladké plamy ledy hází zhusta;

Mne požár nudí, bolest moje vzrůstá,
 div nezhynu, ach, mdlý jsem k umírání,
 proč víc mne žár žhne, když jest mírněn mrazem?

—

MADONNA JINÉMU PROVĎANÁ.

Slyš, Lásko, již jsem pannu míval rád,
mám zítra jako mladou zřítí paní
jak růži, jež se vypěstěna sklání,
by v ňadra plná jitra svit jí pad'.

Kdo však jí urve, toho nechci znát,
neb mráz by schvátil srdce v pohrdání
a můž'-li soucit jakýs v ohně plání
led roztavit, jen tebe lze se ptát.

Ó, bědný, abych uzřel, běžím v spěchu,
kde uzřím mezi ňader liliemi
a tváří dlaň svých tužeb ku výsměchu;

Jak možno tady schopným býti dechu,
jak možno tady ustat s vzdechy všemi,
kde žádný soucit nepodá mi těchu?

TRÉVAL-VIOLA.

Právo ideálu.

ROMÁN.

(Pokračování.)

V zápětí však zastyděl se, že povoluje návalu sobecké pohodlnosti, kterou dříve často a trpce jiným vytýkal. I on tedy byl účastníkem jejich nectností, líným, prchajícím z vedetty, unikajícím práci, boji, neustálému střehu a napínání sil — slovem, krev z krve svého lidu.

Vzmužil se. Půjde jako dosud po boku těm, s nimiž sepjala ho příroda, třeba ho nepoznali a nepozdravili za svého.

Nyní ovšem konec je veřejné působnosti. Kdož uslyší slabý hlas jedince? Ale mohl působiti přece, příkladem.

A přísáhl sám sobě, že nikdy neučiní nic, co by ponížilo povahu čestnou, že v sobě nepotupí nikdy důstojnost čisté a ryzí myšlenky, za niž až dosud bojoval. Nikdo z protivníků nebude moci na něho ukázati: Hle, člověk zpronevěřilý a Čech!

Dal se do díla, především v domě vlastním.

Obchodní svízele Ustrnulovy se zmnožily. Seznal, že mandát poslanecký byl mu přece jakousi záštitou proti zlovůli sousedů i úřadů. Nyní troufal si na něho kde kdo, jedněm znečišťovala továrna vodu, jiným vzduch, a v brzku zapleten byl do několika sporů s obcemi i soukromníky. Protiva zdražoval mu řípu stále a systematicky, tak že Ustrnul nemohl v tom neviděti nepřátelský úmysl. Byl dán na pospas, ochrany dovolával se marně.

Namahání, osobní intervence a cesty uvalily na Ustrnula hostec kloubní, nemoc bolestnou a zdlouhavou. Ležel jako Lazar, ošetřován najatou jeptíškou. Choť jeho pobývala u něho chvílemi, a účast její dávná jako by se chvílemi probouzela, trpěl-li příliš. Když však bylo lépe, zanedbávala ho očividně. Ustrnul zvěděl od Růženy, která sedávala u něho, čtouc si tiše neb předčítajíc otci, že matka navštěvuje denně rodinu Protivovu a paní Schneeweisovu. Nepřestávala stěžovati si Růženě na svou osamělost.

Růžena vyprávěla otci o matce polo dětsky, polo zase způsobem dospělých a moudrých osob, s přízvukem konejšivým, jak mluvívali zdraví s nemocnými. Bylo to děvče vytáhlé, již šestnáctileté, vyčnívajících kostí a neprobuzeného dosud ženství. Vše bylo na ní veliké, nos, ruce — tyto mimo to příliš dlouhé — klíční kosti, nikde ladné, zaokrouhlené linie. Ustrnul pozoroval ji, když mu předčítala, jak nemožně držela knihu, jak prudce a neladně sahala po věcech. Přemýšlejíc, mračila se, a tu naskákaly jí vrásky v obočích, sešpičatěl a zbělel nos. Pleť její byla plna skvrnek a trudoviny.

Nebude hezka, myslil si Ustrnul a podivno mu bylo, že myšlenka ta skýtala mu jakousi úlevu. Nepadne alespoň do tenat nějakému hejsku, nepoplete jí hlavu nikdo lichocením, bude mít čas pozorovati, srovnávati a pak ať volí. Nedíval se na děvče očima matky, nespokojil se povrchem, nehleděl ukájením marnivosti, toaletními dary, sliby získati si srdce dceřina, ale celou hledající a citlivou duší otcovskou chápal se dívky, stavěl ji před sebe, zkoumal a upjatě studoval každý záchvěv její mysli. Vycítil, vida, jak slzí při silných místech dobrých knih, že je silna ve svých citech. Že je dobrá, věděl již dávno a tušil, že přemýšlí vážně, že probouzí se v ní s ženou též duše, že nepoddává se pudům, ale že již bojuje o svou pravdu. Zachytil někdy její pohledy, když přeli se s matkou, neklidné pohledy, nerozhodné, nevědoucí, komu dáti za právo. Ano, pochybovala již tam, kde dříve byla pro ni jen jediná pravda totiž při matce. Cit spravedlnosti promluvil do zmatku jejích živlů své chladné, směrodatné slovo a nepozorovala-li matka ničeho, postřehl tím spíše otec ty kradmé, dlouhé pohledy, ztracené a oteplující se, jimž srdce jeho odpovídalo toužebným zabušením a rty práhly po spočinu na hlavě milé, vonných vlasů, lokte vztahovaly se po přivinutí bytosti krví na světě mu nejbližší. Ale neprojevil se, čekal, v neznámé bázni, že by mohl duši, která bázlivě se k němu blíží, zaplašiti, neb že by zakřikl ji někdo jiný, snad ona, žena jeho — ano zajisté především ona, jeho žena. Tajil se, přemáhal se, ať srdce sebe více bolelo; tušil, že kdysi bude mít potřebí všech sil své lásky neztenčených, aby byl někomu útočištěm, novou zemí po jakémsi ztroskotání.

Což si toho namyslíl za dlouhé své nemoci! Na obchod nesměl ani vzpomenouti, ten bylo mu odevzdati Záviškovi. Lékař to žádal, žena jeho to žádala, báli se o jeho zdraví. Po dvou měsících choroby poslal Schneeweis rekonvalescenta do Italie k moři. Obával se vady srdeční. Paní Ustrnulová doprovodila muže do Janova a vrátila se do Olomouce.

Bylo to již v létě, když Ustrnul uzdraven navrátil se do vlasti. Přijel z nenadání.

První cesta jeho byla do továrny. Záviška se ulekl a Ustrnulovi se zdálo, že chování jeho je zvláště pokorné a zamlklé.

Dal se ihned do knih. Zarazily ho různé položky podivné, výdaje, které mu Záviška nebyl s to dostatečně objasniti neb odůvodniti a doložiti. Leč závěrek knih, k němuž se Ustrnul pozdě v noci dopravoval, byl pro něho katastrofální. Za nemoci jeho vládl Záviška továrnou dle

své libosti a máje plnou moc důvěřivého chefa, pustil se do spekulací, které by si Ustrnul sám nikdy nedovolil. Některé z nich se zdařily, většina však selhala a pohltila značné jistiny. Smrtnou ránu zadal však Záviška továrně tím, že nevyčkáváje patřičné doby a neznaje smýšlení pěstitelů řepy uzavřel s velkostatkem klanovickým pevnou smlouvu o dodávání řepy na deset let za cenu tak vysokou, že znamenala pro cukrovar ohromné ztráty roční. Neboť pěstění řepy rozmohlo se zatím tak, že nabídky převyšovaly poptávku, a následek toho byl značné zlevnění ceny řepy.

„Jak jste to mohl učiniti,“ rozkřikl se Ustrnul na Závišku. „Co jste si jen myslel?“

Záviška přitisknul kapesník na čelo.

„Nemohl jsem vědět —“ koktal, „chtěl jsem psát do Italie, ale milostpaní zapověděla a jménem vaším schválila vše.“

Ustrnul vtiskl hřbety prstů do sebe až v kloubech zapraskaly a zakýval hlavou.

„Upozornil jste paní, že svolení její je i pro ni závazné?“

„Nemyslel jsem, že toho je zvláště potřebí.“

„Vy jste nemyslel vůbec,“ ironisoval Ustrnul v jakémsi zoufalém humoru, „neb alespoň ne tak, jak lidé normální myslí. Vy jste — řekněte to jen a nebojte se — vy jste mne chtěl zničit.“

Podíval se pevně na Závišku. Stará antipatie proti světáku tomu změnila se v podezření, že jedná se tu o zločin, zločin podvodu. Záviška, schlíplý, s vlasy trčícími od uší jako plot kol pleši, osušuje si stále na čele a hlavě se perlící pot, nevzbuzoval právě dojem imponující poctivosti.

„Podezříváte-li mne —“ pokusil se Záviška vypnouti postavu v pósu uražené nevinnosti. Ale pokus se nezdařil, oči zamžouraly k Ustrnulovi a rychle se sklopily.

„Poslouchejte, přítelinku,“ přikročil k němu Ustrnul, „čím dále o tom přemýšlím, tím více důvodů mám domnívat se, že za tím vězí něco jiného než zbrkllost.“

Krotl násilně hlas, aby nevykřikl, a zatínal ruce, aby lotrasa nerozsápal. Záviška ustoupil a usmál se nuceně a drze.

„Nemám-li více důvěry, pak mne propusťte. Ano, dávám tímto výpověď, a to bezodkladnou.“

Uklonil se a obrátil se ke dveřím. Ustrnul zastoupil mu cestu.

„Pomalů, přítelinku. Věřím, že, kdybyste tušil, že se tak brzy vrátím, že bych vás tu již nenalezl. Tak hladce se přece nerozejdeme, tak staří přátelé, tak dlouho jsme táhli společně jednu káru!“

Zaskřípěl zuby a položil Záviškovi ruku na rameno.

„Chcete škodu učiněnou hraditi?“ cedil skrze zuby.

Záviška usmál se poloblbě, a neodpovídal.

„Ano či ne?“ Nepřekonáváje se více, zatřásl Záviškou, až tento zuby zajekal.

„Nemám ničeho.“

„Máte, vím to,“ dotíral Ustrnul.

„Již nemám, na mou čest.“

„Důkaz! Co jste činil?“

„Hrál a prohrál. Také na burse.“

„Aha, tak jako mé peníze.“

Záviška sebou zavrtěl. „Ubližujete mi, pane továrníku.“

„Zašlápl bych vás, a svědomí mé by zůstalo čisté.“

Záviška pokrčil rameny a upřel oči resignovaně na obraz nad hlavou Ustrnulovou.

„Nechcete po dobrém?“

„Nemohu.“

„Pak to oznámím trestnímu soudu. Uvidíme!“ Pustil rameno Záviškovo.

„Nemohu za nic,“ zamumlal Záviška a, sježiv se celý do oblouku, vykradl se ven.

Zničen stál tu Ustrnul, tiskna ruku k srdci. Bolelo ho silně. V hlavě stíhaly se myšlenky bezútěšné, výhledy marné po spáse, uniknutí, až nade vším, jako zatmělá luna vyplula černá, nezvratná jistota: Konec, konec! Záhuba!

Věděl, že proti Záviškovi trestně zakročiti nemůže, že vykroutí se ze všeho. Věděl, že z výtěžku továrny za takových poměrů ani úroky váznoucích dluhů nebude moci platiti, že spěje ku konkursu.

Pospíšil si, aby promluvil se ženou. Přiznala se, že svolila k operacím Záviškovým, pokládajíc je za výhodné a nechťc pozdravujícího se manžela trýzniti rozčilujícím vyřizováním obchodních záležitostí.

Manželku svou nepodezříval Ustrnul ze zlovůle. Ani z něčeho jiného, vůbec byla mu jako náhodným, bezúčastným svědkem při všem. Byla zdrcena, když objevil jí pravý stav věcí, a z pohledu jejího soudil, že jemu dává vinu, ač ještě jí není jasno, v čem. Ani již nezmnožilo trpkost vůči ní vědomí, že, co jemu odepřela, svou důvěru ve věcech obchodních, tou že plýtvala na nepravém místě. Nezbývalo mu než zachrániti, co ještě zachrániti lze.

Odejel do Brna a pak do Vídně, aby provedl co nejvýhodnější likvidaci. Po dlouhém úsilí našel kupce, a sice právě majitele velko-statku klanovického Ehrenfesta, s nímž Záviška nevýhodnou smlouvu uzavřel.

Později teprve prohlédl Ustrnul hru, v níž hrálo se o jeho kůži. Záviška jednal ve srozměnění s Ehrenfestem a zůstal i u nového majitele ředitelem továrny v Bezručicích. Ustrnul domýšlel se, že i švagr v úkladu tam měl své ruce, alespoň nikdy neslyšel, že by s novým majitelem Bezručic měl takové spory jako s ním.

Z celého bývalého majetku svého, když prodal i dům v Olomouci, uchránil Ustrnul pouze věno své ženy a vydal jí je neztenčené. Žádala o to sama, svalujíc vinu z pohromy zcela na muže a opakujíc všude a každému své stesky, že muž učinil ji nešťastnou a bezmála žebračkou.

Ustrnul přijal místo prokuristy při raffinérii cukerní firmy Riemer a chystal se ku přesídlení do Brna. Nepoutalo ho nic více k Olomouci, Lakomý byl dosud na jihu. Spíše vše ho odpuzovalo.

Leč proti Brnu vyslovila se rozhodně paní Ustrnulová a odpírala tomu s veškerou tvrdošíjností své povahy. Děsila se, a uráželo ji, že

muž její dává se do služby, bylo jí nesnesitelné být ženou podřízeného úředníka, ona, která byla dříve velitelkou.

Naskytovala se jim přádelna v Rýmařově, švagr adjunkt o tom psal. Paní Ustrnulová chtěla ji koupiti, muž její ji měl vésti.

Ale Ustrnul odepřel. Neznal přádelnictví, neměl k tomu chuti, a byl přesvědčen, že, zůstane-li při svém oboru, totiž cukrovarnictví, že nejen konati bude platné služby, ale bude též zcela neodvislým od kapitálu své ženy a snad časem též jmění si dobude. Vědomí, že nepracoval by vlastními silami, že byl by jen velitelem svěřeného vojska, že za každý počín by byl zodpověden nejen svému svědomí, leč i libovůli cizí, to odmítalo návrh manželčin bez odkladů.

Mimo to, byl churav. Míval od osudného dne, kdy podvody Záviškovy objevil, zachvaty prudkého bušení srdce. Lékař nakázal mu klid tělesný i duševní a předepsal kapky z digitalinu. Ustrnul šetřil se tedy dle možnosti a přípravy ku přesídlení konal jen zvolna.

Paní Ustrnulová vytasila se konečně s hrubou střelou. Ohlásila muži, že nepřistoupí-li na její návrh, zadá o rozvod manželský. Očekávala, že Ustrnul couvne, jako to učinil, když jednalo se o Závišku, že z bázně před veřejným skandálem podřídí se její vůli. Skutečně se Ustrnul zarazil. Bylo v něm příliš mnoho počestnosti, než aby mu to bylo lhostejno, zda jméno jeho a intimní život jeho rodinný vláčejí se a rozkládají po advokátních kancelářích a v soudních síních. Ale potom, uváživ oč běží, a že by ústupem dal se v nevoli a nevážnost mnohem horší, odvětil ženě, že rozchod v zásadě neodmítá, ovšem však, že stojí na tom, aby stal se jen na základě obapolné úmluvy soukromé.

Paní Ustrnulová, vidouc, že jí selhalo, obrátila. Plakala, prosila, nemluvila celé dni a konečně poslala Růženu k otci, by ho ku projektu matčinu naklonila.

Ustrnul neodbyl dceru jako nerozumné dítě, ale, posadiv ji proti sobě, odvolal se na vlastní její úsudek. Vyložil jí klidně a jasně situaci i důvody, proč chce do Brna a nikam jinam. Růžena naslouchala, napřed ostýchavě, pak s porozuměním a prohodila v zájmu matky několik poznámek, které otce překvapily. Byly mu důkazem, jak bystře Růžena situaci prohlédla a jak správné stanovisko ihned zaujala.

Teprve nyní povšimnul si Ustrnul též, jak dcera za nepřítomnosti jeho vypsěla. Byla to již dívka a ne dítě. Postava její byla snad na ženu příliš veliká, mocná, již nyní byla to spíše postava královny, velitelky, než zjev dívky sedmnáctileté. Hlavu její nakloňoval těžký pletenec vlasů kaštanových zlatitého přísvitu, bývalé ostré rysy v tváři zlahodněly, pleť nabyla lesku a čistoty, svit hnědých očí se zjemnil a prohloubil, nos neostřil se již tak nade rty poněkud bledými, ale půvabně vykrojenými. Ač čelisti její měly chrup nepravidelný, přece byl úsměv její sladký, jako když nad sněhem svitne teplý paprsek slunce a tuhost jeho měkne, mění se v poprašek lehkého, lichotivého peří. Ruce její byly poněkud velké, ale lepotvárné. Jen pohyby její, zvláště v affektu, zůstaly poněkud nemotorny, ale nebylo v tom žádné nízkosti, spíše to byla nedbalost aristokrata, neobratnost pohodlnosti.

Dorostla v ženu, ne-li krásnou, tož jistě pozoruhodnou. Kamkoli přišla do společnosti, soustřeďovala na sobě pohledy; žen v závisti, že přišla nad nimi vítězit — v oblékání se měla vkus raffinované jednoduchosti — mužů, že byla neznámá, zajímavá a budila touhy.

Otci to lichotilo, a trnul zároveň. Pocit nepokoje ho neopouštěl a měnil se v určitou bázeň, že Růženu ztratí na vždy a snad brzy, že ztratí něco, co mu dosud ani řádně nenáleželo, že pozbude bytosti, s kterou si dosud neřekli, co mají v srdci, nezjevili si poklady lásky otecké i dětské. Což marně šetřili teplo svého srdce?

A čím více obava ta rostla, tím prudčeji toužil otec mít to dítě cele, alespoň na nějaký, nedlouhý čas — byl již skromným — než přijde ten neznámý, který oderve něžný květ oteckému keři. Představoval si v jakési sebetrýzni toho neznámého jako lupiče, elegantního, surového, mladého, nevědomého — ne, nevědomého ne, ale netušícího ani, po jakém pokladu ruku svou vztahuje — krev valila se otci k hlavě, a srdce se mu svíralo, když domýšlel se budoucnosti, již podrážděná obraznost mu kreslila schválně v barvách smutných, ostrých. A to ne bez důvodů. Znal život, znal muže, jejich smýšlení i o ženách nejlepších. Sám byl kdysi nejiným, ale, aby někdo podobně smýšlel o Růženě, bylo mu nesnesitelné. Jiné dívky ano — snad jsou takové, snad ony necítí tu potupu, nevážnost, nežádají si lepšího údělu, než jaký přiznává jim společnost, ale jeho Růžena, jeho dítě — nikdy ne! Ona byla jiná, zcela jiná, výjimečná, znal a tušil jemné záchvěvy čisté její duše, a snad se ani nezrodil ten, který dovedl by ji pochopiti, oceniti.

Ne, není naprosto možno, aby nyní ji mohl přenechat matce, té tvrdošíjné, prázdné ženě, která jí nikdy neporozumí a byla by s to zašantročiti ji člověku, jehož by neprohlédla, jenž by byl jí nehoden, neb by jí neporozuměl.

Prudká nenávist procitla v podrážděné mysli Ustrnulově. Žena, jeho žena! Všude a ve všem se mu protivila. Byla jeho nepřítelem, jeho záhubou, nepřála mu dítěte, nepřála mu života. Ale bude bojovati s ní o vše, co mu náleží, o dítě i o život, bojovati jako ona sobecky, bezohledně. Chce rozvod, nuže, i on jej chce, obžaluje ji z promarnění jmění manželova, uvede celou záležitost se Zaviškou na veřejný soud, ať všichni soudí, zda taková žena je s to mít u sebe dceru, chrániti ji, vésti ji rozumně a obezřele životem.

Srdce roztepávalo se mu častěji a bolestněji, nestačil bráti lék. Doktor kroutil nespokojeně hlavou, ale Ustrnul nebyl s to se uklidniti.

Přiblížil se v předvečer dne, kdy státi se mělo přesídlení do Brna. Ustrnul promluvil naposled se svou ženou. Pozval si ji do své pracovny, aby nebyli vyrušováni. Žádal ji, by jela s ním. Odepřela. Učinil jí tedy návrh, aby se dobrovolně rozešli, Růžena aby přes zimu byla u něho v Brně, přes léto u matky v Olomouci. I to odmítla paní Ustrnulová rozhodně. Od muže prý půjde, protože vidí, že mu na ní pranic nezáleží, ale dítě, to že si nedá vzíti. To je její, celé její, vychovala si je těžce, a nevzdá se nikdy jediné radosti svého stáří. Chce-li on, otec, ať se přichází na Růženu podívat, ona jí však od sebe nepustí

ani na krok, ani na minutu — ano, a to by ráda viděla, kdo by ji k tomu přinutil. Je matka, a dcera patří k matce.

Pohlížela při tom na muže chladným, rozezleným pohledem hadím.

Ustrnulovi rozbouřilo se srdce, a místo odpovědi sáhl po sklenici vody, která stála na stole. V pracovně bylo vše již vyklizeno, jen stůl a dvě židle, přenesené sem z pokoje panina, stály v prázdné prostoře. Na okně stála láhev s tinkturou náprstníku, v okně o tabuli opřena byla černá reagenční plotna skleněná z laboratoře cukrovarní. U okna zbyl fikus, jenž stěhování nesnese a zůstaven býti musil.

Ustrnul zasténal mimoděk, cíť, že se mu zatmívá v očích a přichází na něho úzkost. Vstal.

„Mám ti podat kapky?“ tázala se paní Ustrnulová. Ustrnul usednul zase, přivřel oči a zatajil dech. Tak krotíval záchvat.

„Prosím tě o to,“ vydechl po chvíli. „Deset kapek sem do sklenice! Ale počítej dobře, je to jed.“

Paní Ustrnulová došla pro láhev k oknu a nakapala do vody. Ustrnul vyprázdnil sklenici, odlevilo se mu. Myšlenky se mu projasnily. Uvažoval rychle, věděl, že žena jeho po dobrém nepovolí. Což kdyby — kdyby — myšlenky střelbitě vířily mu hlavou. Vstal a zvolna procházel se pokojem, nyní nápadně rozlehlým.

„Chceš mi ještě něco?“ otázala se po chvíli paní Ustrnulová.

„Počkej ještě chvíli, buď tak laskava.“ Usedla zase a zahleděla se vzdorovitě do zdi, odkašlávajíc z krku. Ustrnul stanul náhle před ní.

„Víš co? Zeptáme se Růženy.“

„Jak to — jak to?“

„Ať řekne sama, ke komu z nás by chtěla nejraději jít.“

Paní Ustrnulová nevěřila svému slechu. Jsou ale ti mužští slepi. Usmála se uštěpačně.

„To je nápad,“ prohodila ironicky.

„Souhlasíš tedy?“

„Pro mne!“ Zavolala na služku a poslala pro Růženu.

Byla si své věci zcela jista. Vždyť není možno, aby dítě nechtělo k matce. Ona byla neustále kol ní, když otec dlel mimo domov, starala se o ni, sdílela s ní vše, ne jako s dcerou, ale jako s přítelkyní, vše, své strasti i radosti. Těchto bylo ovšem málo. Zнала každou myšlenku své dcery, alespoň se to domnívala a byla jista, že otce nejen nemiluje, ale nenávidí, snad více než ona. Neodvažovala se tedy ničeho, ba jakýsi škodolibý pocit plížil se jejím nitrem, když zaslechla návrh manželův.

Ustrnul nezapíral si ani na okamžik, že vsadil vše na jednu kartu. Učinil tak poprvé ve svém životě. Když mu myšlenka ta přišla, kmitly mu hlavou všecky ty chvíle, kdy za nemoci přibližoval se k duši svého dítěte, kdy zdálo se mu, že nahlíží do ní, jako čisté studánky až na samé dno, že vidí v ní horoucí touhu po pravdě, snahu po ideálu, po dobru. Ne, dítě to nebylo schopno ani ve snu nějaké nespravedlnosti, ani strannictví — i kdyby běželo o vlastní matku. Neboť skutky její temenily vždy ve zdroji citů.

A v nadšení jakémsi pro toto dítě své, jakým chtěla je mít duše jeho, rozhodl se dát volbu v ruce její.

Když stalo se, ulekl se své odvahy. Je to přec děvče mladé, neznalé života, neschopné ještě pochopiti jeho krutost. Otázka, kterou jí ukládá, je pro ni příliš složitá, přesahuje její síly, pod tíhou její zbortí se něžná mysl dětská. Ach, jak strašno jest i dospělému duchu rozhodovati ve při otce a matky, jak úžasný to úkol pro pouhé dítě! Vždyť hraje se o její duši, která může býti na vždy otrávena. Není ani možno, aby se Růžena rozhodla pro otce. Nyní pojednou cítil, že tisíce svazků poutá ji k matce, její ženská mysl lne zase k ženě, a on, otec, měl dosud tak málo příležitosti ukázati se jí milujícím! A co jí vlastně řekne? Že byl vždy spravedliv, jen spravedliv, za každou cenu spravedliv. A přece je v tom jediném pojmu tolik obsaženo, že, kdyby pochopila, kdyby mohla pochopiti, nepochyboval by, jak se rozhodne.

Chtělo se mu vykřiknouti, odvolati svůj návrh, a zase pojala ho zavrať hráče, řkoucího si: Buď vše anebo nic!

Srdce jeho ustalo, slyšel kroky, klika dveří sebou hnula. Růžena! Vzkročila veliká a vážná. Jakoby tušila, že rozhodovati se tu bude stěžejní otázka života.

Matka vrhla se k ní, objala ji kol krku a počala ji štkavě žadoniti, aby ji neopouštěla. Růžena pohlédla ve zmatku na otce a přitiskla matku k sobě.

Objevení se dcery utišilo rázem Ustrnula, osvítilo intensivně situaci, jako blesk v zatmělé krajině všecky přípravy k bouři. A bez odkladu počal mluvit k dceři, nečekaje, až matka pustí ji z rukou, a nedbaje, že přerušuje ho svými výkřiky a lichotkami.

Mluvil zvolna, ale důrazně. Viděl, jak odpoutává se mysl Růženina a počíná naslouchati jemu. Hlas jeho se chvěl, a oči jeho zakotvily se na její tváři, planouce vroucně. Hleděli si přímo do očí. V hlubokosti a síle těchto pohledů zapomínalo srdce tlouci, a tváře bledly vzrušením víc a více.

Otec chtěl mluvit stručně, opakovati a odůvodniti návrhy, jež činil dříve matce. Ale zatím, ani nechtěje, začal se zpovídati svému dítěti, klásti mu počet ze svého obratu duševního před sedmi lety, když nastoupil své poslání politické. Obhájoval se rázně, hlasem vycházejícím ze samého srdce, naplněného úzkostí, hájil své jednání proti obžalobě světa, jež reprezentovala tu jeho žena. Proto, že zůstal věren sám sobě, důsledný v poznané pravdě, obvinili ho, že zpronevěřil se svým povinnostem k rodině. Zde, před svým dítětem a soudcem, odhaloval své rány i svá zklamání, která nedovedla otrásti jeho vírou, znepokojiti jeho svědomí. Z upřímnosti, z důvěry jeho, v níž podával sám sebe pravdivě, vypučela láska jeho k Růženě, ne ku krásné loutce, ne k děcku, hledajícímu pamlsek, ale ku lidské příbuzné duši, z toho všeho vyrostla a rozvila se jeho láska otcovská — z jeho lásky ku právu, ze soustrasti k utiskovaným — tak jako rozvíjí se nahý a bezlistý květ krokusu ze zkyplé půdy jarní, v níž semeno jeho spalo s mnohými ostatními, neotevřeno, nevzešlé, neviditelné. V oči jeho vnikla vlaha, bylo mu, jako by jaro vcházelo do jeho duše po dlouhé přípravě zimní,

po dlouhém až dosud marném probíjení se nerozbornou kůrou před-
sudků, tradic a zbabělého studu.

Oči Růženiny se rozšiřovaly, neodvracejce se od otce, líce její
jakoby kameněla, ale za nimi rozžehovalo se cos, prosvítalo růžovou
září porozumění, příbuznosti duší. Rty její se pootevřely, zčervenaly,
lesk očí nabýval podivného chvění, a ruce její jako nevědomky, ale
stále víc a více tiskly od sebe matku, upínající se a přitahující dceru
zas a zase k sobě.

Konečně, i paní Ustrnulová zaražena umkla a plna údivu zahleděla
se na muže. Válo to z něho palčivě, jako z výhně a zase přitahovalo
mocně a lichotně, vsávalo cizí vůli, podmaňovalo. A přec dopadala na ni
jeho slova, jako jiskry na živou ránu, až tělo se bolestí kroutilo
a šhubalo sebou. Proč k ní nikdy tak důrazně, tak mocně nemluvil?
Snad vše by pak bývalo jiné. Pohlédla na Růženu, a cos jako žárlivost
ji při tom bodlo.

Nikoli, on nesmí ji míti, ona tomu zabrání. Slibovala si to, konejšila
se tím, co zuby její cvakaly úzkostiplným očekáváním.

Ustrnul sesílil hlas a otevřel srdce své dokořán. Mocný proud
podmanivosti jakoby ho samého zalil. Hlas jeho nezněl již jako omluva,
prosba, ale jako mohutná, v síle své lásky neodolatelná výzva k po-
slušnosti, ku vzájemnosti v lásce. Otec cítil, že vítězí, že strhuje, dobývá,
a v triumfu již laskal dceru, dosud mlčící, dítě, které již našel, tak
jako ona teprve nyní poznala otce, nastoupila cestu k duši jeho. Vy-
vinula se matce a brala se nekvapně, ale též nezadržitelně k otci. Vzala
ho za ruku a políbila ji. Otec políbil ji na čelo.

„Půjdu k tobě, tatínku,“ řekla prostě. Výkřik, plný zoufalství a zloby,
vydral se z prsou paní Ustrnulové. „Co, Rosa? — Cože? Já jsem tu —
přece tvá matka! Rosa, pro boha!“

Vytřeštila na muže a na dceru oči a natáhla malomocně ruce.
Nohy jí zdřeveněly. Růžena, nepouštějíc ruku otcovu, zavrtěla zá-
porně hlavou.

„K matce přece půjdeš,“ opakovala paní Ustrnulová plačtivě, „vždyť
to není možno, abysi šla jinam. Rosa, děvečko moje zlatá!“ Ve zmatku
mluvila česky. Vyčetla vše, co pro dceru učinila, jak jí hověla, šatstvo
kupovala, do kterých zábav ji vodila, jak ošetřovala ji v dětských
nemocech, jak se jí zastávala proti všem i proti otci.

Růžena poslouchala se skloněnou hlavou, nedívajíc se na matku,
a slzy tekly jí z očí. Ale od otce neodstupovala.

Pak rozvzteklila se paní Ustrnulová a rozehnala se na Růženu za-
řatými pěstmi. Byla by udeřila, kdyby Ustrnul nebyl tomu zabránil.
Potom klesla v hysterických křečích na židli a tloukla hlavou do stolu.
Růžena omývala jí spánky studenou vodou. Matka tloukla ji přes ruce
a laskala ji střídavě, přitahovala ji k sobě a odpuzovala zase, volajíc:
Nevděčná!

„Snad abysi šla do svého pokoje,“ navrhnul Ustrnul ženě. „Za-
voláme lékaře.“

Paní Ustrnulová chytila se oběma rukama stolu. „Ne, ne! Nechte
mne zde!“ volala.

„Půjdu pro doktora,“ řekla Růžena. Otec přikývl mlčky.

„I mně není dobře,“ řekl. Cítil, že z rozčilení předešlého výstupu zachvacuje ho znovu křeč srdeční.

Růžena odešla, v pracovně nastalo ticho. Ustrnul nakapal si do sklenice kapky, ale v pocitu náhlé dušnosti rychle spěchal k oknu a otevřel jedno křídlo na venek. Vdechl hluboce. Zrak jeho padl na tmavou, zrcadlicí plochu reagenčního skla. Spatřil v něm silhouettu své ženy. Ruka její byla vztažena nad jeho sklenicí. Obrátil se, slabý, hluchý třesk se ozval. Vrátil se ke stolu.

„Dej pozor,“ řekla paní Ustrnulová hlasem chraptivým, „rozlil jsi kapky.“

Láhvička ležela u sklenice na kraji stolu, ale nebylo kol ní rozlito. Ustrnul pohlédl na ženu. Oči její se sklonily, zastřely před ním. Pohlédl na svou sklenici, obsah její byl silně žlutý. Pak zadíval se na ženu. Zdvihla oči a upřela je na něho pohledem třepetavě chladným, zlým.

Ustrnul nebyl s to jasně mysliti, v hlavě mu šumělo, byl jako ochrnut. Jen cítil, že cosi ledového plíží se mu do prsou, že chce vstoupiti do jeho myšlenek, do jeho vědomí něco hrozného, nevyslovitelného. Šum tepající krve naplňoval mu sluch, v očích se mu smrákalo. Tlha na prsou tlačila víc a více. Vydechl a rozepjal si jediným škubnutím řadu knoflíků u vesty. Paní Ustrnulová vzhlédla znovu.

„Nevezmeš lék?“

Hlas její zněl cize, ostře, byla v něm hrozba, zavilá nedočkavost. Oči její zaryly se mu do prsou, míříce k samému srdci. Byly to strašné oči, krví podlité, ustrnulé, vystouplé z důlků. Oči vraha!

Pod magnetickým vlivem jejich chopil se Ustrnul sklenice a zakýval bezmocně hlavou. Oči vražedné neopouštěly ho.

V uších mu ztichlo, steré věci prolétly mu pamětí, až utkvěl na vzpomínce na Růženu. A z této vzpomínky trysklo to teplem, ledové kouzlo jehlo, pojednou prohlédnul kalnou šedí, jež ho obklopovala a odtrhl sklenici od úst.

„Mně se zdá, že Růžena jde,“ řekl, nevěda ani, co mluví.

Jako střela vymrštila se paní Ustrnulová a spěchala ke dveřím. Zapadly za ní. Ustrnul se obrátil a vylil obsah sklenice do květináče fikusu u okna. Vrátil se ke stolu a postavil prázdnou sklenici. A již tu byla jeho žena zpět.

Pohled její padl na sklenici, a jakoby vzdech úlevy oderval se jí ode rtů. Neřekla ani slova, jen vzlykla a potácivě se ubírala ven.

Ustrnul ji nezastavoval. Bylo mu těžko se hnouti, těžko mysliti, těžko žiti. Odešel do ložnice. Přišla za ním Růžena a hovořila něco. Nerozuměl jí, jen prázdný zvuk dolétal k němu. Potom šla Růžena za matkou, aby postarala se o její ošetření. Jako ze sna ji otec k tomu vyzval, lékaře ať napřed zavede k ní, jemu že je již lépe . . .

Usedl a seděl . . .

„Přemohl jste se, nono!“ řekl Schneeweis, když dostával se k Ustrnulovi a vyšetřil ho. „Je totiž čas, aby tomu byl totiž konec. Kdy se stěhujete?“

„Zítra, s dcerou, pane doktore.“

„Jak to, s dcerou?“

„Pani zůstane zde. — Zatím,“ dodal.

„Aha! Nono!“

„Brněnské zakouřené ovzduší by jí nesloužilo, nemyslíte, doktore?“

„Totiž ne, nono! Neurosa, neurasthenie to je, nono!“

Lékař zahájil učenou přednášku o nervových chorobách. Četl o tom právě minulé dni odborný článek, jenž mu imponoval. Byla tu krásná příležitost vědění svým před laikem se pochlubit, a to si starý entusiast nemohl odepřít. Odcházeje, přikazoval Ustrnulovi, by si brzy lehl do postele a kapky příště užíval a nevyléval. Uviděl totiž převrnutou láhevku na stole.

Než Ustrnul ulehl, přišla k němu Růžena, aby vyžádala si informaci ku zítřejšímu odjezdu. Řekl jí, že najal v Brně byt pouze o dvou pokojích a kuchyni, aby vzala toho co nejméně s sebou.

Pak si ulehl, ale nezavíral očí. Záplava radosti, která ho zalila, že získal si dceru, jako by vyssáta byla žhavým, syčícím kráterem, jenž se mu otevřel u nohou. Bránil se tomu, ale pořád méně a méně, až přijal to za fakt, že vlastní žena jeho vztáhla proti němu úkladné ruku, snažila se o jeho bezživotí. Uniknul smrti, neb při nejmenším nebezpečné otravě jen náhodou.

Jak vše je strašlivé! Byla při tom, když zdvihal sklenici se smrtelným nápojem k ústům, a ani jiskřička slitování nezableskla v jejím oku, ani jediné trhnutí ramenem, varovné, zabraňující nevěstilo v ní boj se svědomím. Bylo to hrozné, až přemírou děsu bylo mu do smíchu. Usmíval se chvílemi radostně, bezmyšlenkově, že se jí to nepodařilo. A zase zalehl ho smutek, studený úlek, nedůvěra v poznatky vlastních smyslů.

Pak probíral se z chaosu k faktu a tím zároveň k vysvětlování, proč se tak událo, a jak se to státi mohlo. Byla matkou, milující své mládě slepě, až k šílenosti a v něm viděla v okamžiku tom jen nepřítele, který jí to dítě bral. Nechápalíc motivy jeho převratu, již dávno pokládala ho za nepřítele, podkládala mu nízkost, nelásku a nepřátelství k ní. Jsouc sama chuda duchem a ještě více láskou, bila tam, kde mněla se bitou, nenáviděla dvojnásob, kde viděla nelásku, a mstila se slepě i na úkor vlastního prospěchu. Kdyby žila v Japonsku a byla mužem, vyzvala by ho na harakiri.

Ano, rozdráždil ji k nepřítelství, bera jí dceru, a v slepém vzteku uchytila se zbraně, která se jí namanula, jen aby sama tu zbyla, obdržela pole, strhla k sobě Růženu, tu nevděčnici nestoudnou, jak ji několikrát nazvala. Znaje povahu své ženy, pochopoval, že nyní chtěla ji mít za každou cenu, právě proto, že se Růžena rozhodla pro něho, třeba ji měla jen na čas, než zločin vyjde na jevo, než uvrhnou ji do žaláře, povedou snad na popraviště.

Zachvěl se celý jako ve vichru ohromným údivem, jak že to vše přišlo, zda skutečně jemu se to stalo. Pronikavé světlo zaplanulo nad celou jeho minulostí, a dnové i události jejich vystupovaly ostře a suše,

A nebyla to nálada utěšená, klidná, která vála nad odhalenou minulostí. Svědomí tázalo se a uvažovalo přísně, mnoho-li účasti na

zločinu tom spadá na vrub jemu, a odvažujíc vše, nemohlo oprostiti Ustrnula pocitu viny. Kladla se jako stín i za skutky, které konal ve svém právu, a ještě více na prázdná místa, mezery, kde mohly býti skutky, jež opomenul.

Všecky ty chvíle, kdy mohlo nastati sblížení za posledních let, chvíle, které nechal minouti nepoužity, kde činil pokusy, ale bez důrazu, aby oklamal své svědomí, kdy urážel se nerozvážností ženy, místo aby s ní měl trpělivost a vedl ji šetrně, ale pevně, kdy nedal se jí celý v pohled a poznávání. To táhlo nyní jako přízraky temné, bolesti plné kol jeho duše a plašilo kýžený sen daleko od jeho víček. On byl spoluvinen, nebyl omluven sám před sebou, neměl práva odsuzovati zbloudilou.

Co asi nyní dělá, zda probudilo se i její svědomí, zda alespoň lituje? Snad ano. Vždyť uprchla, nemohla se dívat na jeho smrtelný zápas, jež očekávala. Snad byla tím, co spáchala, ochromena, hypnotisována, nemohla se hnouti, ač snad chtěla, chtěla — znal takové stavy duševní. Jak jí nyní je? Jistě hůř než jemu. Neví dosud, že se zločin nepodařil, jistě myslí, že on svíjí se a chroptí na svém loži. Snad srdce její třese se úzkostí, snad volá o pomoc pro něho — naslouchal zda neuslyší hluk, kvapné kroky, zvonění —? Snad přikvapí k němu zachránit ho — vždyť byl kdysi jejím vyvoleným, láskou jejího života, otcem jejích dětí a žil s ní přece tak dlouhou řadu let ve shodě a lásce.

Naslouchal, tajil dech — ale na plano. Nic se neozvalo, nic nehnulo, zcela nic.

Patrně nedbá o něho, je jí méně než odkopnutým, zkomírajícím zvířetem.

Míjely hodiny. Ticho. Nelítostné, hluché, ďábelské ticho.

Ustrnul vstal a po tmě počal se oblékat. Nemůže přece věřit — musí se sám přesvědčiti. V tom postřehl napjatý sluch jeho zvuk. Ano, venku od chodby slyšeti bylo šum, šelest, praskání prken. Ustrnul zůstal jako omráčen, neboť věděl.

Ona!

Usedl na zemi a opřel hlavu o lože. Neměl síly vystoupiti, ulehnutí. Oči jeho, tmě již přizpůsobené, zatočily se ke dveřím. Zvolna zaskřípaly veřeje, cítil, jak zavanul průvan z otevřených dveří. V šeru pokoje začernal se stín a sunul se blíže k němu. Hedvábí zašustělo — ona tedy ani se nesvlékla.

(Pokračování.)

Japonská literatura.

Dle francouzského In. Arnošt Bláha.

(Pokračování.)

III. PERIODA KLASSICKÁ HEIAN. (800.—1186.)

Se založením nového města Heian-zô (Kioto) pokrok, jemuž se dostalo čilosti a vzletu zásluhou kombinovaných vlivů čínské vědy a buddhismu, dosáhl svého vrcholu, a za ním následovala perioda materiálního blahobytu. Důsledky toho nedaly na se dlouho čekat. Vládnoucí třídy ochably a oddaly se rozkošnictví. Nastal všeobecný úpadek mravů, jak to bohatě dosvědčuje literatura té doby, avšak záliba pro studie zmohutněla, a vysoký stupeň jemnosti vládl v úzkém kruhu, jež tvoří císař a jeho dvůr.

Perioda Heian jest klassickou dobou literatury japonské. Poesie její nedosahuje sice ceny sbírky „Manyôciu“, ale obsahuje přece mnoho věcí znamenité důležitosti, kdežto bohatostí a výtečností prósy vyniká perioda tato daleko nad periodu Nara. Jazyk jest již úplně rozvinut. Se svým bohatým systemem koncovek a částic byl poddajným nástrojem v rukou spisovatele, a slovník byl neobyčejně rozmanitý a vzácně zásobený, vzpomeneme-li, že čerpán byl z pramenů výhradně národních.

Literatura periody Heian má ráz zženštilý, ale nese na sobě zároveň uhlazenost a jemnost té třídy společnosti japonské, která ji vytvořila. Nemá v sobě nic vážného, nic mužného. Historie, theologie, vědy, právo, krátce všecka díla učená a rozumová byla skládána řečí čínskou a mají menší cenu literární. Literatura národní může býti definována dvěma slovy: literatura krásná.

Nižší třídy národní neměly nijaké účasti na literární tvorbě té doby. Kultura zůstala stále ještě omezena na užší kruh, na officiellní kastu. Čas od času lid sice projevoval svoji nespokojenost s potlačováním, ale jeho podráždění nenalezlo výrazu v literární tvorbě, nýbrž projevilo se pouze vzpourami, odboji, drancováním a loupežením.

Velice význačno a pozoruhodno jest, že závažná část nejlepších literárních děl, jež kdy Japonsko vytvořilo, musí přičtena býti ženám. Ony měly lví podíl na literatuře periody Nara, a v periodě Heian hrály ještě důležitější roli vzhledem k rozvoji národní literatury. Největší dvě díla z této doby, která se nám dochovala, jsou obě sepsána ženami. To souvisí částečně s tím, že intelligence mužská byla absorbována studiemi čínskými, a že pohlaví silné pohrdalo zaměstnáním tak malicherným, jako bylo skládání románův a básní. Ale byla tu ještě jiná příčina. Postavení žen ve starém Japonsku bylo docela jiné než za doby, kdy ovládly ideje čínské. Japonci této doby nesdíleli mínění společné většině národů nejzazšího Orientu, že ženy mají býti drženy v poddanství

a přísné uzavřenosti. O ženách jako o náčelnicích kmenů děje se často zmínka ve starých vypravováních, a dokonce i několik mikadů bylo z žen. Číňané označují často tuto říši jménem „země královny“. Proto také díla jejich mají ten rys svobody a původnosti, jež by marno bylo hledati ve spisech haremových otrokyň.

Tento fakt, že literatura periody Heian byla z velké části jejich dílem, vysvětluje do jisté míry i její klidnost. Oplývá popisem domácích a dvorních scén, milostných dobrodružství sentimentálních a romantických. Ačkoli v morálním ohledu jest trochu staromodní, jazykem svým jest jemná a slušná, podobajíc se v tom ohledu nejlepší literatuře čínské, dle níž bral si vzor vkus japonský, a ostře kontrastujíc s pornografickou školou, která tak málo proslavila Japonsko ve stol. 18. a 19.

Perioda Heian viděla veliký objev: vynález písma fonetického nazvaného Kana. Staří Japonci neměli písma. Chtěli-li psáti foneticky, neměli jiné alternativy než užití ideografie čínské. Tento system měl však dvě nesnáze. Jeden čínský znak jest složitou kombinací, skládající se z četných čárek a tahů, a poněvadž jeden celý znak byl nezbytný pro každou slabiku mnohoslabičných slov japonských, nastalo nesnesitelné nahromadění znaků pro každé slovo. Za druhé jedna a táž slabika japonská mohla býti znázorněna několika různými znaky čínskými. Bylo jich zajisté v užívání několik set, aby se mohlo napsati těch 47 slabik, jež tvoří základ jazyka. Nebylo snadno pamatovati si to vše ani při psaní ani při čtení. Japonci v dvojím ohledu usnadnili tyto nesnáze. Fonetické značky omezili na určitý počet znaků a psali je formou zkrácenou čili kurrentem. Jsou dva druhy písma takto vznikšího, jež jsou známy pode jménem Katakana a Hiragana. Není přesného data, kdy vešly v užívání, ale stačí věděti, že se jich užívalo již na konci 9. stol. Jimi se písma znamenitě zjednodušila, a bez nich by byla námaha, jaká by bývala spojena s písemným zaznamenáním nekonečných skladeb této periody, otrásla a zviklala odvahu jistě i těch nejpilnějších a nejzručnějších písařů.

Po celých 70 neb 80 let, která následovala po založení hlavního města v Heian neb v Kiôto, pěstění literatury čínské zaujalo veškeren zájem národa. Nezachovalo se nám z této doby žádné důležité prosaické dílo, psané jazykem japonským. Poesie národní také ochabla. Veršování čínským jazykem bylo v modě, a mikadové i vladačky zaujímali první místo mezi adepty tohoto umění. Na konci však století 9. nastala renaissance japonské poesie. Tu se setkáváme se jmény Yukihiro, Narihira, Otomo No Kurinuci a jinými, za nimiž následovali na počátku 10. stol. Ki No Tsurayuki, Oci Kôzi, Henzô a básnířka Ono No Komatsi.

Poesii z konce 9. a začátku 10. stol. obsahuje anthologie známá pode jménem Kokinciu (Básně staré i moderní), která byla dokončena kolem r. 922. a obsahuje přes 1100 básní. Pouze asi pět z nich jest nagaut, ostatní jsou tanky o 31 slabikách. Básně této sbírky nemají té spontánní svěžesti prvotních pokusů musy japonské, ale dokonalostí formy získala si sbírka tato velké popularity. Sei Sonagon napsal, v prvních létech 11. stol., že výchova mladé dívky záleží v tom, že se obeznámí s písmem, s hudbou a se 20 svazky Kokinciu. A i za doby dnešní jest

Kokinčiu nejznámější a nejvíce studovanou ze všech četných anthologií poesie japonské.

Podávám na ukázkou některé tanky vyňaté z této anthologie:

Usnul jsem mysle na tebe;
Snad z toho důvodu
uzřel jsem tebe ve snách;
kdybych jen byl věděl, že to jest pouze sen,
nebyl bych se probudil.

Nazveme snad snem
jen to, co vidíme,
když spíme?
Ani tento malicherný svět
nemohu pokládati za realitu.

Ó, kukačko,
ze starého hlavního města
Iso no Kami (Nara),
tvůj pouze hlas,
toť vše, co zbylo z dřívějších dob.

Přišel jsem a zastihl jsem tě —
Můj rukáv zvlhl mnohem více*)
než kdybych byl z rána bloudil
mezi mladými třtinami
na podzimních nivách.

Řadou dlouhých let
oheň lásky ve mně
neuhasl;
přece však rukáv můj ztuhlý**)
dosud neroztál.

Dvě století uplynula od napsání Koziki, a japonská literatura nemůže se vykáhati žádným význačnějším dílem prosaickým. Teprve Ki No Tsurayuki, básník a pořadatel anthologie Kokinčiu, otevřel novou cestu († 946.).

Jeho pověstná předmluva ke Kokinčiu byla napsána kolem r. 922. Ona zachovala mu v Japonsku až do dnešních dnů slávu jakožto dokonalého vzoru elegantního stylu. Podávám ukázkou z této předmluvy: „Slyšíme-li slavíka, který zpívá v květech, neb žábu, která křičí ve vodách, přicházíme k poznání, že není věci živoucí, která by neměla svého zpěvu, své řeči. Poesie dobývá nebe i země, poesie sympathií jímá bohy i demony neviditelné našim zrakům. Její zásluhou hovory milenců jsou sladšími a divoká srdce válečníků se utišují —“

„Poesie vznikla, když stvořeny byly nebe a země. První báseň ve věčném nebi složil Sita-téru-himé, a první báseň na zemi složil Susa-no-vo. Avšak v době rychlých bohů nebylo ještě pevných meter. Jejich poesie byla neumělá, co se týče formy, a tvrdá k pochopení. Teprve v době člověka Susa-no-vo vytvořil první báseň o 31 slabikách.

*) slzami.

**) zmrzl, zvlhčen slzami.

A tak mohutněním myšlenek a jazyka došli jsme až k tomu, že vyjadřujeme svoji lásku ke květinám, své dojmy při spatření mlh, které předcházejí příchod jara, neb svůj žal při pohledu na rosu.*) Jako dlouhá cesta počíná naším prvním krokem a pokračuje řadou měsíců a let, jako vysoká hora má svůj počátek v prachu svého základu a konečně zdvihá se vysoko k azuru jako mraky nebeské, právě tak musil býti postupný rozvoj poesie —“

Tsurayuki kreslí v předmluvě této krátké historie japonské literatury za periody Nara, dále pak mluví o básnících novějších, jejichž plody našly místo v anthologii, již on sebral. Následující řádky mohou snad míti zájem, poněvadž jsou prvním příkladem literární kritiky v Japonsku:

„Henjo vyniká formou, ale schází mu jádro. Dojem vyvolaný jeho poesii jest prchavý, efemerní, a může se přirovnati dojmu, jaký doznáváme při pohledu na podobiznu krásné ženy. Narihira přetéká citem, ale jeho jazyk má některé chyby. Jeho verš jest jako květ, který ačkoli již zvadl a uschl, přece zachovává svoji vůni.“

„Jasuhidé jest zručný ve výběru slov, ale slova špatně přiléhají k látce, právě jakoby kramář chtěl se okrášlit jemným hedvábím. Kisen jest hluboký, ale vztah mezi počátkem a koncem u něho jest neurčitý. Možno ho přirovnati k podzimní luně, která zatím co se na ni díváme, zatemňuje se jitřními mraky. Máme málo básní od něho, takže stěží můžeme ho pochopiti porovnáváním jedné básně s druhou. Ono No Komatši náleží škole Soto-ori-himé ze staré doby. Její básně jsou procítěny, ale nemají svěžesti. Podobá se roztomilé, ale nezdravé ženě. Nedostatek svěžesti jest ostatně přirozený v poesii ženy. Verše Kuronuci jsou chudé formou. Podobá se drvoštěpu, které s otýpkou dříví odpočívá ve stínu květů.“ — Jiným dílem básníka Tsurayuki jest Tosa Nikki. Denník Tosa Nikki, psaný japonsky, neobsahuje ani úchvatných dobrodružství, ani romantických událostí; není v něm ani moudrých průpovědí, ani dramatických dokumentů; jeho jediná přednost spočívá v tom, že popisuje prostou, ale uhlazenou řečí s žertovným zabarvením obyčejný život cestovatele po Japonsku. Avšak to stačilo, aby mu zaručilo vynikající místo mezi japonskými klassiky, aby zachovalo slávu jeho až do dnešní doby, jakožto velice ceněného vzoru skladeb ve stylu japonském. Má mnoho napodobitelů, ale žádný ho nedostihl.

Přicházíme k novému druhu poesie japonské, k t. zv. monogatari.

Monogatari znamená vlastně povídku. Nejstarší jest Takétori Monogatari; jazyk jest čistě japonský, ale jsou v něm přece patrné stopy cizích vlivů.

Isé Monogatari jest nejvíce obdivována z památek staré literatury japonské. Její styl jest jasný a elegancí předčí daleko Takétori Monogatari. Skládá se z řady krátkých kapitol, obsahujících milostná dobrodružství. Zdá se, že obyvatelé Isé asi jako staří Kréťané nevyznamenávali se přílišnou pravdomluvností, a že autor, nazýváje dílo své „Povídkami z Isé“, chtěl tím asi čtenářům svým říci, aby přikládali jim víru jen relativní.

*) Rosa, u básníků japonských, vyvolává slzy, a s ní spojena jest idea žalu.

Podáváme jednu z těch kapitol, čili jedno takové milostné dobrodružství hrdiny povídek — mladého šlechtice ode dvora v Kiôto, jest: „Byla jednou jedna žena, která obývala Západní Pavillon v Gojô východní.*) Tam navštívil ji jednou neznámý muž, který ji hluboce miloval, ale v tajnosti. Desátého dne pátého měsíce odešla, aby se jinde ukryla. On se dověděl, kde žije, ale, poněvadž to bylo místo, kde návštěvy byly nemožné, ponořil se docela do své melancholie. Prvního měsíce náledujícího roku, vzpomínaje si na zapadlé jaro při pohledu na kvetoucí švestkové stromy před svým domem, šel k Západnímu Pavillonu a zůstal tam. Ale ač dlouho a bedlivě pozoroval, duch jeho nenalezl žádné podobnosti se scénou roku předešlého. Konečně se rozplakal a, položiv se na rozervanou podlahu, vzpomínal s lítostí dnů minulých až do západu měsíce. Složil tuto báseň:

Měsíc? Není ho již.
Jaro? To není jaro.
Ode dnů dávných
já jediný
jsem se změnil.

Potom vydal se na cestu k domovu, když noc již ustupovala jitru.“

Básník západní byl by rozšířil tento prostý sujet aspoň na délku sonetu, avšak v úzkých mezích 31 slabik předepsaných zvykem básníku japonskému, jest sotva možno vyjádřiti s větší silou ponurý cit beznaděje, po ztrátě milenky. Měsíc a květy jarní kvetou před jeho zrakem, ale poněvadž tím není tak dojat, jako býval kdysi, popírá směle jejich existenci, dáváje tímto kontrastem opravdovou vznešenost svému tvrzení o nezměnitelnosti lásky. Ovšem, jeho pozdější dobrodružství nečiní nikterak čest jeho stálosti.

Od téhož autora jako Takétori Monogatari pochází snad i Utsubo Monogatari.

Nejznámější z povídek tu obsažených, která byla i samostatně tištěna, jest Tocikaghé, nazvaná tak dle jména hrdiny. Jest to vlastně pohádka.

Autor Jamato Monogatari jest neznám, ale dílo toto přičítá se od některých básníkovi Šighéharu, synovi Narihira, reka Isé Monogatari, od jiných mikadovi Kuazan. Jest to vlastně nápodobení Isé Monogatari. Jednou z povídek ozdobených tankou dle vzoru díla napodobeného jest:

„Byla jednou jedna dívka, která bydlila v provincii Tsu. Jí dvořili se dva mladí muži, z nichž jeden, Mubara bylo jeho jméno, žil v téže provincii, druhý, jménem Tšinu, byl z kraje Idzumi. Nuže, tito mladí lidé byli téhož věku, a byli si také podobni tváří, chováním i postavou. Dívka chtěla vyslyšeti toho, jenž ji více miluje, ale ani tu nebylo mezi nimi žádného rozdílu. Když se blížila noc, přicházeli oba dva, a když nabízeli jí své dary, byly i tyto dary podobné. Nemohlo se říci, že by snad jeden z nich předčil druhého, takže mladá dívka byla ve velké

*) Město Kiôto jest rozděleno na části paralelními ulicemi na způsob „Avenues“ v New-Yorku. Gojô jest jednou z těchto ulic. Dnes jest to hlavní obchodní třída Kiôtská.

duševní nesnázi. Kdyby jejich dvoření bylo bývalo nevhodné a nedůstojné, byla by je odmítla oba. Ale poněvadž dlouhou řadu dnů a měsíců oba se ukazovali u jejích dveří a dokazovali jí lásku všemi možnými způsoby, pozornosti jejích činily ji velice nešťastnou. A ačkoli nebyli nikdy vyslyšeni, přece oba vytrvale přicházeli se svými podobnými dary. Rodiče jí říkali: „Jest to trapné, že měsíc po měsíci, rok po roce plyne tímto hrozným způsobem. Jest to bolestno poslouchati nářky těchto dvou lidí, a to vše bez výsledku. Kdybys pojala jednoho z nich za muže, láska druhého by přestala.“ Dívka odpověděla: „Jsem téhož mínění, ale totožnost jejich lásky naplňuje mne zmatkem. Co si mám počít?“

V těch časech lidé žili ve stanech na březích řeky Ikuta. Tedy rodiče poslali pro ty dva nápadníky a řekli jim: „Naše dcera se bolestně trápí stejností lásky, kterou vy oba jí dáváte na jevo. Ale chceme to dnes tak či onak rozhodnouti. Jeden z vás jest cizincem, synem vzdálené země; druhý, zdejší krajan, překonal zase mnoho nesnází. Chování vás obou získalo si naši živou sympathii.“ Oba vyslechli tuto řeč s uctivou radostí. „Nuže, co vám zamýšlíme navrhnouti, jest toto: namiřte svými luky na jednoho z oněch vodních ptáků, kteří plují po řece. Dáme dceru svoji tomu, kdo z nich jednoho zastřelí.“ „Výtečná myšlenky!“ pravili jinoši. Ale když vystřelili, jeden zasáhl hlavu a druhý ocas ptáka. Tím dívka ještě více zaražena a zmatena, zvolala:

„Unavena životem,
vrhnu své tělo
do řeky Ikuta,
v zemi Tsu.
Ikuta! *) Pro mne jméno a nic více.“

Po těchto slovech vrhla se do řeky, která tekla na úpatí stanu. Za hrozného výkřiku rodičů oba milenci skočili ihned do řeky na témže místě. Jeden zmocnil se nohy její, druhý její ruky, a oba utonuli s ní. Rodiče, šilení žalem, vylovili jejich těla a pochovali je se slzami a nářky. Rodiče milenců přišli též a vystavěli pomníky na obou stranách dívčina hrobu. Ale když přišel den pohřbu, rodiče jinocha z kraje Tsu postavili se na odpor, řkouce: „Aby člověk z tohoto kraje byl pohřben na tomto místě, jest spravedливо a slušno, ale kterak možno dovoliti, aby cizinec vnikl na naši půdu!“ A tak rodiče mladého muže z kraje Idzumi přivezli na lodích zemi z provincie Idzumi, a konečně pochovali svého syna. Hrob dívky jest uprostřed a hroby jinochů jsou po stranách, jak možno viděti ještě dnes.“

Přicházíme ke dvěma dílům, která dle všeobecného mínění, označují nejvyšší vrchol klassické literatury japonské; totiž Ghenzi Monogatari a Makura No Sôci. Autoři žili v téže době, a oba byli ženami.

Ghenzi Monogatari bylo dokončeno kolem r. 1004. Jest to román. Není nic zvláštního, že žena vyniká v tomto literárním druhu. Ale Murasaki Sikibu — pod tímto jménem známa jest v literární historii autorka románu Ghenzi Monogatari, nenapsala snad jen román, jímž

*) Ikuta = živé pole.

si získala slávu. Byla v Japonsku zakladatelkou tohoto genu — prosaické to epopeje skutečného života, jak byl nazván — právě jak Fielding v Anglii. Vlastnostmi svého genia podobá se však více Richardsonovi, velikému vrstevníku Fieldingovu. Před jejím příchodem byla tu pouze vypravování omezeného rozměru a romantického rázu, velice vzdálená od reality každodenního života.

Ghenzi Monogatari jest román realistický v pravém slova smyslu. Jsou tu kresleny muži i ženy, ale zvláště ženy, tak jak jsou, s celým způsobem svého života a ve svém každodenním prostředí, se svými city i vášněmi, se svými chybami i slabostmi. Hrdinou jest syn jednoho mikada a jeho oblíbené souložnice, jejíž družky jsou žárlivy na ni pro přednost, která se jí dává a způsobují jí stále mnohé mrzutosti. Ona si je tak běže k srdci, že onemocní a zemře. Smrt její jest vypravována způsobem velice pathetickým. Ghenzi roste a stává se krásným, dokonalým jinochem se srdcem velice vznětlivým. Vypravuje se o četných jeho milostných dobrodružstvích a konečně o jeho spojení s Marasaki, hrdinkou to, která ho byla v každém ohledu hodna. A vypravování pokračuje až do jeho smrti, ve věku 51 let. Posledních deset knih, které se týkají zvláště jednoho ze synů Ghenzi, pokládají někteří za dílo od prvního rozdílné.

Styl Ghenzi byl nazván „ozdobným“. Ten, od něhož toto epitheton pochází, myslil snad při tom na uctivá oslovení, tituly a formule, jimiž kniha oplývá na některých místech. Avšak tento důvod snad nestačí. Pro Japonce by bylo prostě nemožno říci ku př. „mikado snídá“, nýbrž on řekne: „mikado ráčí milostivě bráti účast na ranním jídle“ atd. Čtenáře evropského to s počátku unavuje, ale zvykne brzy. Tento styl jest v naprostém souhlase s komplikovanou ceremonielností japonského dvora té doby. Styl Ghenzi není o nic více „ozdobný“, než styl „Robinsova Crusoe“, a jest méně ozdobný než styl mnohých děl japonských data pozdějšího.

Ghenzi obsahuje 54 knih ve vydání klassickém. Pouze genealogická tabulka osob zaujímá 80 stran a zahrnuje několik mikadů, celou řadu princů, princezen a dvorních osobností, vedle toho množství vznešených kurtisán.

(Dokončení.)

Stará historie.

HRA O 1 DĚJSTVÍ.

Dánsky napsal Johannes Marer. Přeložil K. Dušek. *)

Paní Emma Thygesenová, 80letá.

Klára Holmova, 20letá.

Služka.

Dějištěm Kodaň.

Úpravný pokoj. V předu na pravo kamna, dál za nimi starý sekretář, na němž dvě stříbrných svícňů. V levo u kamen pohovka, obrácená k hledišti. V pozadí na pravo starodávný klavír, na levo nízká skříň, na níž několikaramenný stříbrný svícen. V levém popředí prádelník, na něm lampa, dál vzadu dveře. V popředí jeviště na levo čtyřrohý mahagonový stůl. Za ním veliká lenoška, po stranách židle. Na stole vysoká rozžatá lampa se zeleným stínítkem. Večer.

Klára (v cestovním oděvu.)

Služka (u dveří.) Račte chvíličku počkat, slečno. Vyřídím to hned paní Thygesenové. Koho mám oznámit?

Klára. Kláru — (Ustane, smějíc se.) Ach ne, nejmenujte nikoho . . . řekněte jen, že by s ní „nějaká mladá dáma“ ráda promluvila . . . Je to . . . překvapení. Což, nevyrušuji přec?

Služka. Chraň pánbůh . . . Paní Thygesenová je jen vedle u slečny Baumwaldovy. Slečna má dnes narozeniny, trochu si tam tedy přihnou vína.

Klára. Což to paní Thygesenová snese?

Služka (blíží se se smíchem.) No, snese nesnese . . . Ale skleničku vína ráda vypije . . . no, toť se ví, s mírou . . . vždyť je jí 80 let. Stává se už časem dětinskou . . .

Klára. A což její oči?

Služka. Oči? Ty už neslouží. (Ukazuje prstem.) Nevidí ani tolikhle.

Klára. Božínku! Ba, málo viděla už ode dávna.

Služka. Není možná! (Důvěrně.) Slečinka je příbuzná paní Thygesenové?

Klára (stručně, aby otázku tím vyřídila.) Ano, jsem.

Služka. Hned jsem si to pomyslila. (Chvfle ticha.)

Klára. Ale nemám času nazbyt —

Služka. Už utíkám . . . Prosím, slečno, račte se posadit. (Odchází.)

Klára. Děkuji. (Chodí pokojem, prohlížejíc si jej. Stane pak u klavíru a mimoděk řekne.) Bože, toť ten starý klavír! (Udeří několikráte do kláves. Zvenčí zazní veselé popěvání.)

Klára (jde v pravo do popředí).

Služka (uvádí paní Thygesenovou).

*) Poprvé hráno dne 11. května 1904 na Národním divadle v Praze. — Provozovací právo originálu i překladu náleží spolku českých spisovatelů belletristů Máji v Praze.

Paní Thygesenová (drobná, šedovlasá stařenka, tmavošedě oděná, s šálem na ramenou. Opírá se o černou hůl, jíž chvillemi kolem sebe tápe. Vypivši trochu vína, je poněkud rozjařena, a vstupujíc do pokoje, prozpěvuje si tenkým hlasem.) „Ať žijí děvčátka v mladosti let —“

Služka. Poslouží si teď milostpaní sama, než ulehne?

Paní Thygesenová. I bodejť! (Popěvuje dál.) „— ať žijí důstojné dámy!“

Služka. Tady je ta mladá dáma.

Paní Thygesenová (trochu nevrle.) Jaká mladá dáma?

Služka. Co by ráda s milostpaní promluvila.

Paní Thygesenová (radostně.) Nějaká mladá dáma že by se mnou ráda promluvila? I vida, vida!

Služka (ji vede ke Kláře.) Arciže, tady je. A já teď půjdu. (Odejde.)

Paní Thygesenová. Jen si jděte . . . (Tiše.) Aby tě všichni . . . (Hmatá po Kláře.) Vy tedy chcete se mnou mluvit! . . . Vida, vida! . . . Kdo pak jste?

Klára (se smíchem). No, hádejte!

Paní Thygesenová. Hádejte, hádejte! Já — hádat! To už nesvedu . . . Kdopak jste, dušičko?

Klára. Klára Holmova.

Paní Thygesenová (přemýšlí.) Klára Holmova? . . . Totiž — Laura Holmova, ne?

Klára. Ó ne, Klára Holmova.

Paní Thygesenová. Já přec neznám žádnou Kláru Holmovu . . .

Klára. Jakpak by ne, paní Thygesenová, jen si vzpomeňte . . . Dcerušku nadlesního.

Paní Thygesenová. Jakého nadlesního?

Klára (se směje.) Nadlesního Holma.

Paní Thygesenová (radostně.) I božíčku! Nadlesního Holma, z obory . . . I bodejť že, toho dobře znám.

Klára. Maminka je přec vaší kmotřenkou . . . ach, bože, ta vás má ráda, tolikrát o vás povídá!

Paní Thygesenová (potěšena.) Jak se jmenuje?

Klára. Emilie.

Paní Thygesenová. I toť se ví, ba, ba, teď už vím, kdo je to . . . Božíčku, Emilka, to bylo zlaté dítě . . . ta se co nasmála, já vím, já vím . . .

Klára. A my děti jsme vás už od malička nazývaly kmotřičkou, a vlastně jste přec jen kmotrou maminčinou. Jen si vzpomeňte . . . Klára Holmova . . . Klára . . . ten pudivítr, jak jste mi tenkrát říkala. Tolik jsem se na vás natěšila!

Paní Thygesenová. Vy tedy nejste moje neť?

Klára (se smíchem.) Ne, nejsem — jaká pak neť?

Paní Thygesenová. Panebože, člověk má tolik neteří, že se v nich už ani nevyzná . . . (Trochu rozpačitě.) A kterak že vám říkají? Emilie Holmova . . . ?

Klára. Ne, Klára Holmova —

Paní Thygesenová. No, ovšem, Klára Holmova . . . dceruška nadlesního Holma a Emilčina . . . I toť se tedy na tebe dobře pamatuji . . . A pěkně tě vítám, Klářinko . . . (Tiskne jí ruku.) To je pěkné, to je pěkné! No, poslyš, já ti přec tykávala?

Klára. Toť se ví, kmotřičko!

Paní Thygesenová. Jakž jinak! Víš, má zlatá, já hrozně ráda lidem tykám . . . ale teď aby člověk vykal i služkám, považ! To je ti zlostí, no! (Z čista jasna.) Ale teď si pěkně sedni. (Jde v levo ke stolu.) Semhle. (Ukazuje na židli v pravo.) A já do lenošky. (Usedá do lenošky, kladouc kapesník, jejž měla v ruce, na stůl.) A teď si pěkně popovídáme, Emilko!

Klára. Klára se jmenuji . . .

Paní Thygesenová. No, ovšem, Klára . . . Nesmíš toho dbát, že tak trochu mluvím páté přes deváté . . . víš, já byla právě ve veliké společnosti . . . trochu jsem si přihnula vína . . . no, sklenku sherry . . . byly jsme vedle u slečny Waldbaumovy . . . či Baumwaldovy . . . či kterak jí říkají . . . Jména si pletu, na mou věru, pletu . . . Ale že jsme mluvily o tvém tatínkovi . . . na mou milou, na toho se dobře pamatuji . . . i můj ty bože . . . zda-li pak on ještě pije večer punč?

Klára (s povzdechem.) Už nepije, kmotřičko — už je nebožtík.

Paní Thygesenová (smutně.) Božínku, nebožtík? Toť už ovšem nemůže . . . (S úsměvem.) Ale za živa rád se punče napil . . . A jak ty se máš, Emilko . . . a jak vypadáš?

Klára. No, zaplať pámbůh, vypadám dost dobře.

Paní Thygesenová. Víš, děvče zlaté, já tuze nevidím . . . Oči už nejsou k ničemu . . . už ani číst nemohu, a nikdo mi nedovede předčítat . . . čtou tak zdlouhavě, no . . . to není žádné vyrazení . . . A vůbec, už je po všem vyrazení . . . A nač také něco ještě chtít, je-li člověku 79 let.

Klára. Myslíla jsem, kmotřičko, že už je vám osmdesát. Nebylo vám nedávno osmdesát?

Paní Thygesenová (s významným úsměvem.) No, víš-li to, tedy osmdesát . . . našinec si rád nějaký rok ulže, je-li možná. Do nejdelší smrti neopustí nás ješitnost. Mně to aspoň připadá. My ženské jsme vůbec čisté kvítí . . . (Z nenadání.) Ale proč jsi vlastně přišla? Snad nechceš peníze, jako ty ostatní . . . víš, peněz nazbyt nemám.

Klára. Ne, ne, kmotřičko, peněz nechci. Peněz mám ažaž, dostala jsem od maminky 100 korun . . . Připadám si hrozně zámožna . . . Jaktěživa jsem tolik neměla.

Paní Thygesenová. A co tu vlastně pohledáváš?

Klára. Jedu jen Kodaní, přijela jsem v sedm večer a ráno pojedu do Švédska; strýček Vilém tam má velkou usedlost, jedu k nim na několik měsíců. Tuze se tam těším. Fricek . . . bratranec Fricek je povedená kopa . . . rozkošný hoch. Byl u nás v Jutsku celé léto. Jezdili jsme spolu a veslovali a lovili ryby . . . náramně jsme se bavili.

Paní Thygesenová. Tys s ním zasnoubena?

Klára (zdlouha.) Ne, kmotřičko.

Paní Thygesenová. A máte se rádi?

Klára (v rozpacích.) Nač se to ptáte, kmotřičko . . . Jak vás to napadlo?

Paní Thygesenová. Pozor, holka, pozor!

Klára (to chce zamluvit.) Však já dám . . . Ale tohle jsem chtěla říci: tady jsem se jen zastavila. Z nádraží rovnou jsem zaskočila k vám . . . jenom na skok, vyřídít vám pozdrav od maminky a našich, ode všech zkrátka z domova.

Paní Thygesenová. Děkuji, mockrát děkuji . . . to jsi hodná . . . a že je také všechny pozdravuji. (Živě.) A což pastor Lange a mlynář Andresen?

Klára. Už oba zemřeli, kmotřičko.

Paní Thygesenová (s nelibostí.) Ti také zemřeli? . . . Můj ty bože . . . opravdu, také . . . no, ovšem . . . Už jim tedy nic neschází . . . (Za chvíli s úsměvem.) Ten pastor, ten dovedl jíst . . . poslyš, nechtěla bys něčeho pojíst?

Klára. Ó ne, děkuji . . . opravdu, ne.

Paní Thygesenová. Tys mi čistý host, nic a nic nechce . . . no, trochu pojíst přec můžeš . . .

Klára. Ach, ne, jedla jsem na parníku, aby mi ta jízda uběhla. Na palubě bylo nesnesitelně chladno.

Paní Thygesenová. Jakž by ne, teď v prosinci!

Klára. Vždyť je teprve listopad. Dnes máme prvního listopadu.

Paní Thygesenová (na chvíli se zamyslí.) Prvního listopadu . . . Toť jsou nějaké narozeniny . . .

Klára. Ovšem, slečny Baumwaldovy.

Paní Thygesenová (trochu s opovržením.) Eh, což — slečny Baumwaldovy! (Zamyšlena.) Něčí jiného . . . Nevzpomenu si teď . . . (Neklidně.) A přec mi připadá, že mám cosi opatřit . . . oheň . . . Je v kamnech zatopeno?

Klára. Ovšem.

Paní Thygesenová. Ne, něco jiného . . . Pánbůh milý ví, co . . . Zdá se mi . . . (Lehce se přesune přes tu myšlenku.) Patrně nějaká hloupost . . . No, to's hodná, že's přišla, Emilko . . . Ale že nechceš ničeho pojíst! Není ti nic?

Klára. Ach, docela nic.

Paní Thygesenová. A všichni jsou u vás zdraví . . . ? (Trochu hořce.) Všichni, kdož ještě žijí?

Klára. Zajisté!

Paní Thygesenová (bezmála zlostně.) Těch lidí tolik umírá! (Zdlouha.) Ta smrt je něco podivného, něco tak ošklivého . . . Člověk tak osamotní, a přec se odtud nechce, člověk lpí tolik na životě . . . na tom ždibci života, který ještě zbývá . . . Tys šťastna, Emilko, jsi ještě tak mladá . . . ale mně je přec tak zdrávo . . . Říkají, že jím jako mltec. Jídlo je dobrá věc. Mám ti něco podat?

Klára. Díky, nechci docela nic. (Vstává.) To jsem ráda, že jsem vás viděla . . . Ale teď už musím . . . jsem dnes noclehem u tety Bangové.

Paní Thygesenová (s nelibostí.) Musíš už opravdu?

Klára. Abyste už také šla spat, kmotřičko zlatá. Je už bezmála devět.

Paní Thygesenová. Pro mne za mne utíkat nemusíš.

Klára. Přec. Už abych přece šla. Teta by měla starost, kde chodím; řekla jsem, že přijdu hned. Doma tedy mám vyřídít —

Paní Thygesenová. Toť se ví, že musíš vyřídít . . . Všechny že nastokrát pozdravuji, maminku a vůbec kdekoho.

Klára. Tedy s pánembohem, kmotříčko! (Podává ji ruku.)

Paní Thygesenová. S pánembohem, holka zlatá. Ukaž, dej mi hubičku! (Políbí a zdrží ji.) Ale že tak utíkáš a že's pranic nechtěla . . . Tohle se mi nelíbí . . . Chceš punčochy, což? Sama jsem je upletla. No, punčoch máš jistě dost . . . Ale počkej . . . počkej, má milá . . . Koukej, tam v tom sekretáři . . . tam ti bývalo věcí . . . bývalo. Už je tam toho málo. Všechno je totam. Ale mám tam takovou velikou pecku; víš, bratr můj, ten kapitán, ten ji celou pěkně vyřezal . . . Ne, té bych se přec nerada zbavila!

Klára. Ale nač pak —

Paní Thygesenová. I což! Ne, ne, holka, už vím, co ti dám . . . Tam v sekretáři mám recepty na všelijaká dobrá jídla . . . Je to ve verších, ale jsou dobré . . . Za mých mladých let, to se vařovalo . . . to byly nějaké omáčky . . . dnes že jen tak rendlík vypláchnou . . . Ty recepty ti dám . . . mně už jich není třeba . . . (Směje se potichu.) A tobě se snad záhy hodí.

Klára (vyhýbavě.) I kdož pak ví —

Paní Thygesenová. Ďas tomu věř! (Plácne ji na rameno a zasměje se; smích však přejde v záchvat kašle.)

Klára. Příliš jste už mluvila, kmotříčko.

Paní Thygesenová. No, mluvila, mluvila — (Pobízí ji.) Podívej se do toho sekretáře.

Klára (jde, pokrčivši rameny, k sekretáři). No, musím-li mermomocí —

Paní Thygesenová. Nejdřív to víko . . . A koukej, tam ta nejhořejší zásuvka v levo.

Klára (otvírajíc.) Několik jehlic a brož je tady.

Paní Thygesenová. To ne . . . tedy nahoře v pravo.

Klára. Tady je pouze tabatěrka.

Paní Thygesenová (tiše se usměje.) Opravdu? Víš, přiznám se ti . . . časem si drobet šňupnu . . . teď už to není arci v módě . . . teď ženské kouří . . . no, to by si byly směly za mých časů vzpomenout . . .! Taky kouříš?

Klára (čtverácky.) Jen cigarety . . . někdy.

Paní Thygesenová. Tomu tě jistě naučil v létě ten tvůj bratranec.

Klára. I kdežpak, kmotříčko — já to už uměla.

Paní Thygesenová. No, no . . . toť to tedy bude v té hořejší zásuvce uprostřed.

Klára. Tu nemohu otevřít, zapadla.

Paní Thygesenová. Jen hodně trhni!

Klára (se namáhá.) Nejde to. Opravdu, zapadla.

Paní Thygesenová. Bože, bože, tyhle ty zásuvky věru sám rarach vymyslíl!

Klára (náhle polohlasem vzkřikne.)

Paní Thygesenová. Copak? Snad na tě nevyskočila myš?

Klára. Ach, kdež! Malá zásuvka vyskočila, jak jsem zmáčkla — patrně je to nějaké tajné oddělení.

Paní Thygesenová. Tajné oddělení? O tom vůbec nevím . . . nevzpomínám si . . . je v něm něco?

Klára (vyndá malý balíček.) Někaké papíry.

Paní Thygesenová. Peníze?

Klára. Ne, psaní.

Paní Thygesenová. Psaní? Či pak asi?

Klára. Což já vím! Jsou, tuším, tři a jsou svázána růžovou stužkou.

Paní Thygesenová (rychle vstane a spěchá k ní.) Růžovou stužkou? Ukaž! (Chopí se balíčku, ohmatá jej, chodí s ním nepokojně pokojem, náhle stane. Chvilu ticha.) Růžová stužka . . . psaní . . . v sekretáři . . . Sním či bdím . . . nebo co . . . ano, ano! (Tiše vzlyká.) Ach, bože, Emilko, Emilko, co's to udělala! Už vím . . . v té zásuvce . . . já vím . . . léta a léta jsem jí neotevřela . . . léta jsem se jí nedotkla . . . netroufala jsem si . . . (Silně.) Netroufala!

Klára. Pro pánečka, kmotříčko, co se děje? Upokojte se!

Paní Thygesenová. Do ohně s nimi! (Podává Klárce balíček a sama rychle usedá do lenošky.) Do ohně s nimi . . . se světa . . . musí . . . zmizet. (Náhle se záporným posunem.) Ne, ne, nespáľ je! (Ticho. Hledí v před poloslepýma očima.) Jsou psaní, která hodný člověk nespálí . . . Pojď, usedni ke mně, Emilko. (Stane se.) Což nejsem já hodný člověk?

Klára. Toť se ví . . . každý to říká.

Paní Thygesenová. Což, lidé toho namluví . . . Ale sama cítím, že jsem hodný člověk — teď. (Ticho.) Nebývala jsem vždycky, Emilko zlatá!

Klára. No, kmotříčko —

Paní Thygesenová. Ne, nejsem . . . nejsem . . . Ale lidé to nevědí . . . a říkají . . . ach, ti toho říkají!

Klára. Měla byste už ulehnout.

Paní Thygesenová. Ulehnout? . . . Nejsem ospalá . . . nejsem unavena . . . nejsem stará!

Klára. Jste, kmotříčko, a nesmíte na to zapomínat!

Paní Thygesenová (zdlouha a důrazně.) Jsem, jsem . . . ale necítím to . . . jsem tak rozjasněna . . .

Klára. Ovšem, ovšem . . . ale teď abychom zas ta psaní uložily do zásuvky.

Paní Thygesenová. Ne, ne, neukládej . . . chci poslechnout, co je v nich psáno . . . Vidím tak málo . . . nemohu už sama číst. (Chopí se její ruky, úpěnlivě.) Musíš mi je přečíst . . . chceš? Musíš, musíš mi je přečíst . . .

Klára (uhýbajíc.) Arciže přečtu . . . ale nevím, co v nich je . . .

Paní Thygesenová. Také nevím . . . najisto . . . Vyšlo mi to z paměti . . . Ale je to krásné . . . vím to. O mne se nestrachuj . . . mně to neuškodí . . . ještě jedenkrát si to poslechnu . . . a potom nikdy, nikdy už.

Klára (chvilku přemýšlevši.) Nuže! Musí-li to být... (Otevře balíček.) Na svrchním psaní je tužkou psána jednička... patrně je první... (Zvolna otevře list a čte.) „26. října 1847.“

Paní Thygesenová. Kolik je to let...?

Klára. Počkejme... pětapadesát.

Paní Thygesenová. To je dávno... ano, je to tak dávno!

Klára. Však už je papír všecek zžloutlý.

Paní Thygesenová. Opravdu... nu, ovšem... Můj ty bože milý!... Nuže, čti!

Klára (čte). „Nejsladší moje Emilko! Na světě není nade mne člověka šťastnějšího. Díky, tisíceré díky, že's mi včera své srdce a své slovo dala. Dlouho jsem bloudil v strachu a nejistotě, chvěje se před rozhodnutím. Jak Ti děkovat, že's mne vyslyšela? Óka jsem dnes v noci nezamhouřil, bděl jsem v loži, myslil na Tebe a děkoval bohu, že mi popřál tohoto štěstí. Záhy na shledanou, duše zbožňovaná! V mysli libám Tvůj rusý vlas, Tvé čtveračivé oči, Tvé sladké rty, Tvé rozkošné ručky. Tvůj šťastný Jindra.“

Paní Thygesenová. Ba, byla jsem tenkrát hezká... Ale vlasy zšedivěly... oči pohasly... a rty a ruce... ach, bývaly to něžné ruce... teď jsou tak vrásčité... tak staré... oh, což musí člověk tak ustarat?

Klára. To psaní psal tedy Thygesen... váš muž?

Paní Thygesenová (skoro uražena.) Thygesen... kdo mluví o Thygesenovi? On byl ovšem také milý, hodný... (Šťastně se usmívajíc.) Ale Jindra! (Ticho.) Byl učitelem, docházel k nám a mne učil frančině... a stalo se, co se stává... zamilovali jsme se... bohužel.

Klára. Neříkejte, kmotříčko... toť přec rozkošno, zamilovat se.

Paní Thygesenová. Ba věru, ba věru... vždyť je to pravda... A jednou, jak spolu sedíme nad úlohou... řekl mi, jak mne má rád... tak si to pamatuji, jakoby to bylo včera bývalo... a přec je tomu tak dávno... (Zamyslí se.) Tak mile se na mne zadíval... a potom... potom jsem jej políbila. Oh, kéž by se to bylo nestalo! Ale šťastna... šťastna jsem byla. (Směje se zticha, ale smích přejde v tichý pláč.) Kdepak mám šátek?... Mne oči tolik bolí... večer vždycky... a šátek ne a ne najít... vždycky jej někde zapomenou.

Klára. Tady je, kmotříčko. (Podává jej.)

Paní Thygesenová. Děkuji, děkuji! (Utírá si oči.) Potom byli jsme pět let tajně zasnoubeni. Nikdo o tom nevěděl.

Klára. A proč?

Paní Thygesenová. Tatínek byl purkmistrem... a on jen učitelem... a za tehdejších časů... a tolik vydělat nemohl, abychom se vzali... to nemohl... ale bývali jsme často spolu potajmu... u něho... vždyť jsem mu nemohla odpírat... měla jsem ho tolik ráda... nedovedla jsem mu oddolat... (Náhle, jakoby to všechno chtěla stříst.) Ale nač na to pomýšlet... teď se něčeho napijem... vína...

Klára. Ne, děkuji, sama nechci, a vy jistě už také nemůžete.

Paní Thygesenová. Nemohu, že nemohu! Vždyť jsem vedle vypila jen skleničku... a víno utiší.

Klára. Také jste příliš mluvila.

Paní Thygesenová. Mluvila... mluvila... to také utiňuje... Přines ze skříně láhev a dvě sklenky. (Ana Klára váhá, chce paní Thygesenová sama povstat.) No? Přinesu to tedy sama.

Klára. No ne, podám to. (Snáší ze skříně láhev a sklenky.) Mám nalít?

Paní Thygesenová. Ano, nalej... mně se ruka tuze chvěje. (Ana Klára nalévá.) Je to sherry... a teď se, Emilko, napijem... Nač?... Něčemu přec musíme připít.

Klára. Vzpomínám.

Paní Thygesenová. Ne, ne, ne vzpomínám... tyť jsou škaredy... nepřipijeme ničemu... zardáme si pouze. (Srkne ze sklenky.) A čti dál.

Klára. Druhé psaní?

Paní Thygesenová. Ano, druhé psaní.

Klára. Je psáno ženskou rukou.

Paní Thygesenová. Ženskou?... Toť jsem je patrně psala já... ano, já. On mi je vrátil... později.

Klára (čte). „5. máje 1852. Milovaný příteli! Nastává nám smutná a trdná doba, ale vytrvej, miláčku, pracuj a pevně mi důvěřuj. Neopustím Tě. Jediného na světě miluji a budu milovat... po jediném touží duše moje... po Tobě, nejdražší, nejvěrnější příteli. Cítím a vím, bez Tebe a Tvé lásky že bych žít nemohla. Nikdy nechci náležitosti jinému... jenom Tobě. A kdybych slib svůj zrušila, mohl bys mnou pohrdat... Ale nestrachuj se: toho dne se nedočkáš. Jsem Tvá, věčně Tvá. Nastotísíkrát Tě pozdravuje a líbá Tvá Emma.“ (Ticho.) Jak je to krásné!

Paní Thygesenová (pozvedne zvolna svou sklenku, vypije do dna a postaví ji rázně na stůl. Hledíc vpřed.) Ano, to jsem napsala. Nikdy nemá se takto psát... nikdy... mstí se to.

Klára. Kmotříčko, co se stalo potom?

Paní Thygesenová (takořka rozkazujíc, nervosně.) Čti poslední psaní, poslední psaní... Jen jedenkrát... jedenkrát ještě chci si je poslechnout!

Klára. Tady je. O půl roku po té... od něho.

Paní Thygesenová (nervosně.) Ano, vím, vím... čti.

Klára (čte.) „1. listopadu 1852.“

Paní Thygesenová (trochu se zarazí.) Prvního listopadu, povidáš?

Klára. Je to tu napsáno.

Paní Thygesenová (tuze neklidně.) Prvního listopadu... prvního listopadu! Prve jsi mluvila také o prvním listopadu, víd? Co to bylo?

Klára. Prvního listopadu je dnes.

Paní Thygesenová (rychle povstane, vytřeštěna.) Jsou světla rozžata?

Klára. Ano, lampa...

Paní Thygesenová (netrpělivě.) Slyšíš, jsou-li světla rozžata?

Klára. Nejsou.

Paní Thygesenová (rychle.) Rozži tedy světla, rozži je!

Klára. Ale nač?

Paní Thygesenová (silně.) Rozži je!

Klára (neklidně). Není vám dobře, kmotříčko . . . neměla bych služku zavolat?

Paní Thygesenová (stále stojíc za stolem.) Zavoláš-li, uvidím, že mne nemáš ráda . . . Chci mít světla rozžata. Rozži světla! Rozži je!

Klára (jakoby zaujata jejím spěchem.) Těší-li vás to . . . (Jde a rozžíná světla na skříni.)

Paní Thygesenová (chodí rychle a rozčilená pokojem, mluvíc polou k sobě.) Těší-li vás to . . . těší-li vás to . . . ha, ha! Chci mít světla rozžata . . . musí se rozžít . . . sic . . . oh, bože, bože!

Klára (rozžíná světla na sekretáři.)

Paní Thygesenová. Mně je tak úzko — tak úzko . . . jsem stará žena . . . nesnesu nic . . . ó ten den, ten den! . . . Docela jsem naň zapomněla . . . ó té mé paměti! . . . Kterak to teď bude . . .

Klára. Tak.

Paní Thygesenová. A lampa?

Klára. Ta už svítí.

Paní Thygesenová. Ale ta na prádelníku? Rozži ji.

Klára. Zajisté. (Jde a rozsvítí.)

Paní Thygesenová (stále chodíc.) Jen ať je hodně jasno . . . hodně jasno . . . netroufám si být v šeru . . . v šeru ne . . .

Klára. Teď svítí také.

Paní Thygesenová (usedne do lenošky.) A to psaní . . . čti to psaní.

Klára. Raději abych nečetla . . . Je to tak trapné . . . je mi tak úzko . . . bojím se . . .

Paní Thygesenová. Čti, Emilko.

Klára. Nuže! (Usedne a čte.) „Nejdražší, jediná přítelkyně! Včera jsem zvěděl, že jsi se oddala jinému. Neptám se, proč. Hleď s ním být šťastna — je-li to možno. Ale víš s dostatek, jak mne to postihlo. Cítím, život bez Tebe že není životem. Tys mi jediným a vším. Všechno moje myšlení po těch pět let bylo jen s Tebou. Miluji Tě tak vroucně . . . ne, to slovo nepostačí . . . tak žhavě, tak šíleně. A teď už nejsi mou, náležíš jinému . . . Nelze té myšlenky domyslit . . . Je po všem . . . Bez výčitek, bez zlých myšlenek . . . jenom s bohem Ti posílám . . . naposled! Ach, že's mi to mohla udělat, Ty! Tvůj Jindra.“ (Ticho.)

Paní Thygesenová (zvolna). A zastřelil se . . . téhož dne . . . Nikdo nevěděl . . . jenom já . . . proč. (Hlavu na stole, vzlyká hlasitě.)

Klára (tiše pláče a pak otře oči.) Jak asi trpěl . . . a ty! Toť tedy ta láska . . .

Paní Thygesenová (pozvedne hlavu a chopí se její ruky.) Neptej se, proč jsem to udělala . . . Shledala jsem, že déle čekat nemohu . . . A s ním, s tím druhým, dobře se přec žilo . . . Ale přec . . . Vždycky prvního listopadu musila jsem mít světlo ve všech pokojích . . . bála jsem se, že přijde . . . že přijde a že se pomstí . . . že se mně pomstí . . . (Ticho.) A jednou opravdu přišel. (Tiše, tajemně.) Och, Emilko, slova neřekl . . . ani slova . . . ale podíval se na mne . . . stále se na mne díval . . . nelze těch očí zapomenout! Ty drahé, dobré oči, kterak temně, kterak smutně hleděly! . . . Potom zmizel . . . zase mi zmizel.

(Náhle vybuchne.) Ach, Emilko, proč jsi přišla? Proč jsi ta psaní vyndala? Proč jsi mi je četla?

Klára (skoro zoufale). Ale, kmotříčko . . .

Paní Thygesenová. Proč jsi mi řekla, jaký to dnes den? Má hlava, má nebohá hlava . . . je mi mdlo . . . Ne, ne, nevolej nikoho . . . je mi zas dobře . . . nic mi není . . . Ale ta psaní . . . ta psaní . . . (Povstane.) Spálíme je . . . nikdy, nikdy ať už o nich nezvim . . . jsou tatam, tatam . . . Ať shoří . . . do kamen je hoď . . .

Klára. Věru, kmotříčko, bude nejlíp! (Vezme dopisy i stužku a jde ke kamnům.)

Paní Thygesenová (jde rychle za ní, všecka bez sebe.) Spal je!

Klára (hází psaní za psaním do kamen a hledí na plamen. Pak i stužku tam hodí. Chvilí ticho.) Už hoří.

Paní Thygesenová (rovněž tam hledí, jakoby smyslů zbavena.) Hoří . . . I ta růžová stužka. (Hlasem zaslzeným.) Tu jsem dostala od něho.

Klára (zvolna, stále hledíc do ohně, jehož zář obě osvětluje). I ta růžová stužka.

Paní Thygesenová (zvolna se odvrátí, pokročí o několik kroků, hledí ke dveřím, zachvěje se, vztáhne ruce ke dveřím a zvolna poklesá na kolena, šeptajíc zoufalým hlasem:) Jindro!

Klára (zavřela dvířka kamen, obrátí se a mlčky se dívá na paní Thygesenovou. Ticho.)

Paní Thygesenové (mění se pozvolna výraz tváře, a pak řekne polou s úsměvem, vyjasněným hlasem.) Jindro! (Klesne bez vědomí naznak k pohovce.)

Klára (letí ke dveřím, otevře a křičí.) Rychle! Pomoc . . . pomoc!

M. JAHN:

Přeludy.

Za slunného rána dubnového pohřbil Helis dceru.

Po skončených obřadech vzal dlaní třikráte syrové hlíny, hodil ji na rakev a bral se v průvodu sousedů uplakan, zamlklý, maje před očima pustinu. Věděl, že bude sám ve své chalupě, kterou nedávno vybídl, a která mu nyní připadala jako prázdná klec.

Šel pomalu na svých krátkých nohou, osmašedesátiletý, bezzubý, s bradou do předu vystouplou, ale s očima dosud nevyhaslýma.

Sousedky, vycházejíce ze bran hřbitova, šeptaly sobě, že Helis dlouho sám nevydrží, že je teď na volných nohou a že bude vyvádět. Přesívaly v hovoru celý jeho život a soudily, že plamen, který v něm nebožka žena a teď ještě dcera dusily, brzo vyšlehne.

A sotvaže byl na dohození od místa smutku, pocítil, jakoby jemu to lbezné slunce svítilo, a zpívali žvatlaví skřivani. Šel jako omlazen, jakoby mu měl život po druhé vykvést.

Bylo mu hej, protože měl už zaseto, zasazeno a starostí neměl, leda tu hloupou robotu, praní a vaření, která ho obtěžovala. Ale trávil dny, noci sám, stále sám v jizbě, kde jenom lenivé vteřiny chřestěly ve starých dřevěnkách — to se mu začalo přejídat. Cítil v sobě hlasitou pobídku k životu a skoro se lekal, že shnije v tomto lenošném živoření.

Za mlada, kdy byl pln krve, rád vyváděl s chasou, pil, zpíval a tančil, ale nebožka žena ho držela na krátkce a nepopouštěla úzdy, že pomalu zapomínal na své výstřednosti a žil, jak se patří, tiše a pokojně, ve stále práci.

Ale teď nebylo brzdy.

Hned prvé neděle zdržel se v hospodě, zpíval a vyváděl, jakoby dávno už oplakal dceru, ačkoli zemřela před týdnem.

A jak byl okusil hospody a kouzla společnosti, zapadal do nich častěji a také občas hlučně si zabouřil. Peněz hotových neměl, a proto prodal část úrody na kořenu. Sousedé čekali, že prodá všecko, toť se ví, za babku, a nekrotili ho. Ale Helis v čas ještě vystřízlivěl. Došel do blízkého dvorce a nabídl se do práce. Přijali ho, a proto nyní už nemusil prodávat úrody lačným sousedům.

O páté vycházel z domu a zdoluhavou chůzí bral se ke dvorci, ležícímu na slunném návrší za lesem, přešukal jakž takž ten den a večer zase pomalu hrabal se domů. Nehledě na to, že chůze do kopce vždycky ho zlobila, vžil se tam ve dvoře úplně. Chtěl mítí živo kolem sebe, chtěl sobě promluvit, zazpívat — a všecko tam našel.

Správce i správcová poznali brzy podivného stařka, jenž uměl mnoho starých, zapomenutých písní a přednášel je svým směšným stařecím falsettem. Zaháněli jím nudu odlehlých samot a nejednou si ho pozvali, aby jim zpíval. Ba, správce dokonce na listě papíru černými hlavičkami značil si starcovu notu. Měl toho několik archů, ale zásoby starcovy nemohl vyčerpat. Helis vždy přišel s novou a novou písní.

Pro tuto schopnost byl v přízni u správce, jenž platil jej téměř k vůli zpěvu.

Chasa se divila, že staříkovi ledacos prochází, že někdy lelkuje s děvčaty nebo si posedí na prázdko anebo dokonce opilý polehá na měkké mezi. Ale stařík měl už své výsady, jak chasa pravila pro to své stařecí „kdákání“, a vedl si ve dvoře jako púl šafáře.

Helis ve dvoře zdomácněl tím dříve, čím směleji hleděly na něho čiperné pohledy dělnic, které sem chodily na práci. Helis pletl se stále mezi nimi, dováděl s nimi, jakoby doufal, že při nich omládne. Dávno uspané, zalehlé touhy ohlásily se v jeho sestárlem srdci a znepokojovaly ho. Zachtělo se mu života, ale ne toho líného, stařecího, ale mladistvě rozprouděného, jaký byl dávno kdys prožíval za mladých roků. A jakoby zavlečen v čarovné kolo těch děvčic, zapaloval své srdce na jejich zracích, lísal se k nim, žertoval s nimi a nosil jim sladké bonbony.

K jedné z nich, krasavici s běloučkou pletí, tmavýma očima a měkkými prstenci okolo čela pohlížel nejvýznamněji, ačkoli krasavice, jménem Krista, ho jenom žerty odbývala.

„Proč nám nosíte, staříčku, bonbony?“ řekla mu jednou při hrabání sena.

„Nevíš proč, hloupá? No proto, abyste mne měly rády,“ pověděl Helis a vycenil prázdňá svá ústa.

„A kdo by vás měl rád! Zubů nemáte, hlava jak popel a nohy jak trdla, ledva se pletou,“ poškádlila ho Krista.

Ale stařík se na ni nehněval. Měl ji rád pro její žerty.

„Oh, ty zpropadená, tys mne vymalovala. Děkuju pěkně. Ale ty hloupá, ty nevíš, že při starém užiješ světa? Mladý — ten tobě naseká sedmkrát za den, ale starý bude tě poslouchat a na rukou nosit. Tak je to, děvče, checheche . . .“ bránil se stařík.

„Staříčku, po druhé Kristě nenoste bonbonů, když vás tak tupí,“ podháněla na oko druhá děvčice na Kristu.

„Oh, ty to neznáš, milá brachu. Ta, která haní, nejradši bere. Víš, co se praví: Kdo na koho vrčí, Pánbůh mu ho strčí. Tak je to che, che,“ žvatlal stařík a šilhal stranou po Kristě.

Děvčice shrnuly se okolo něho.

„Ale staříčku, staříčku!“ křičely na něho škádlivě a tahaly ho za bradu.

Stařík se vzpřímil.

„Co stařík? Žádný stařík. Já jsem Helis, žádný stařík,“ řekl uražen a statně si uhodil pěstí do prsou.

„Vidíte, jak v nich ještě zvoní!“ chvástal a že byl malý a přece stavěl se hrdinsky, vyhlížel nesmírně směšně.

„Ale nohy vám neslouží. Vždycky necháváte jednu pozadu. Vy ani do tance už nejste,“ řekla mu Krista.

„Oh ty mne neznáš, беруško. A abys věděla, nechám si zahrát po práci. Však já vás všechny roztočím,“ povídal Helis a nelhal.

K večeru poslal pro harmonikáře, pro sladkou kořalku a způsobil hotovou zábavu. Častoval děvčata a tančil s nimi o překot ve staré sýpce. Správce i s paní přišli se podívat na potrhleho staříka, jak jím děvčata v tanci smýkala, až padl ukonán strašnou námahou a hekal v koutě jako uštvaná zvěř.

Pokoušel se vstát, ale nemohl. Celý svět se mu zamotal v očích tak jako v omámení.

„To jsme vás přehnaly, staříčku,“ řekla mu Krista. „To není jenom pustit se s námi do kola. A potom chcete hledět na děvčata. Kdež pak! Za pecí sedět a zahřívát kolena houní, to byste měl.“

„Hleď, jaký chytrák!“ breptal Helis.

„V páteři nemá morku,“ škádlila ho jiná děvčice.

„Nemá.“

„Má v kolenách vodu,“ žvatlala druhá.

„A co ještě?“

„A v srdci kolomaz a ne krev,“ dobírala si jiná staříka.

„Tak vy, prohnané ďáblice, tak vy . . . no, počkejte!“ ošival se Helis, ale nezlobil se. Bylo mu veselo. Tak to rád míval za mlada — a nyní přišel zase do toho živlu.

Za hvězdnaté noci bral se domů s mlhou ve hlavě. Usmýkán tancem reptal na protivný pahorek a stýskal si nahlas, že je to jed na jeho nohy.

Noc byla tichá, rozesněná, ale jemu se zdála neklidná. Hvězdy jen tančily, modřiny v lese hrály si na schovávanou, ba i sám pahorek houpal se pod jeho nohama, jak by byl z prýže. A jeho srdce rovněž křepčilo a nechtělo ztichnout.

Šel cestou a zpíval svým unylým falsettem, a vlahá noc letní hltala lačně ty jeho teskné, třaslavé zvuky.

Doma se svalil na lože. Hodiny vrčely jako holoubci, hvězdy se důvěrně slévaly s oblohy, Kristiny zraky tam z dále svítily na něho a v srdce se vkrádalo toužení po lidské bytosti. Rozčarovanou myslí táhla mu líbezná kouzla mladého těla Kristina, po nichžto práhlo teď jeho vznícené srdce. Byl jako opojen a zmítal sebou na loži, bloudě svou myšlenkou u černooké, žvatlavé Kristy, již volal, těžce dýchaje: „Kristo, Krističko!“

Pak se vysmál sám sobě a volal k sobě: „Staříku, blázníš?“

Než opět propadl kouzlu a darmo se z něho probíral.

Ráno už nešel do dvora. Nemohl, měl nohy jako podřaty, ale rozharašené srdce se neztišovalo.

„Co dělat, co dělat?“ přemítal v rozpacích a tak byl popleten, že sobě sám už nevěřil a hledal cizího rozumu.

Měl dobrého známého, souseda Nykodema. K tomu si zašel na besedu.

Nykodem seděl už kolik let ve svém sáhovém výminku u syna a platil v dědině za rozumného člověka.

Helis šel k němu hned z rána.

Nykodem, celý dušlivý, schýlený, seděl na dubové lávce a dýmal. Když vešel Helis, přivítal souseda a kousek mu odsedl.

„Jdu k tobě na radu, sousedku,“ povídal Helis.

„No pojď, ale co, s tebou je dobře, máš zlaté časy,“ pravil Nykodem.

„Ale víš, nemám, bratříčku. Trčím v té chalupě sám jako prst. Je to už k omrzení. Porad, ženil bych se,“ povídal Helis.

„Ženit, ženit, hm, hm. Játku, nemlať na prázdno. To by sis uvázal jařmici na krk. Co začneš? Vezmeš si starou — budete za chvíli stonat oba dva,“ pravil Nykodem, ale Helis mu vskočil do řeči.

„Co starou — je mladých dost, brachu. Tam ve dvoře jsou ti takové mršky, až srdce se člověku směje,“ žvatlal Helis.

„Mámení, synku, mámení! Netrať rozumu svévolně! Jenom co k sobě patří. Kam se hrabeš! Která by chtěla starého krsa,“ odporoval mu Nykodem.

„Co krsa? Žádný krs, abys věděl. Deset jich dostanu, jenom písknu, že jim dám připsat polovic chalupy,“ chvástal Helis.

„No, to bys vyvedl chytrost, bratře. Vezmeš si mladici — a bude z ní běhna. Budeš ji hlídat — a ještě neuhlídáš. A jestli to ne, bude ti hledět do hrobu a ještě tě tam postrčí,“ zle hučel Nykodem.

„Hoho, sousedku, ty všecko obracíš na ruby. Co myslíš? Starou si vzít na krk? Bude mi kašlat a vrčet jako starý kolovrat. Ne, na to nepůjdu za celou Moravu,“ bránil se Helis, už hodně nakvašen.

„A tož si vezmi mladici a zalez si, kam chceš. Zalez si, zalez! Vždyť vím, že neposlechneš,“ rozpaloval se Nykodem.

Ale Helis už nemeškal a, jakoby pod ním podpálil slámu, popadl klobouk a vyrazil z výminku, reptaje na Nykodema až do večera.

Ráno se vzchytíl a stoupal do dvora. Nezbedný kopeček zase mu užíral nohou, ale co bylo dělat. Rozčarované srdce se nedalo ztížit. Šel jako nasleplý za světélkem a hned se přitočil ke Kristě. Krista mu uhýbala k děvčatům, ale Helis jak pilina za magnetem.

„Bere na tebe,“ pošeptala Kristě jedna z děvčic.

„A čert ho vzal,“ řekla jí Krista.

„Nechej ho, cosi ti chce povědět,“ řekla děvčice.

A Krista laškovně oddalovala se s hráběmi od děvčic a převracela podeschlé, vonící seno. Helis jak přikouzlen za ní.

„Poslouchej, chtěla bys mne?“ řekl jí úlisně.

„Co vám to napadá, staříčku!“ odbývala ho Krista.

„Ne, to mně neprav, staříčku. To bys mne domrzela. Já nejsem stařík, já jsem Helis,“ bránil se stařec.

„Ale starý jste,“ škádlila ho Krista.

„No, starý jak starý, ale mám teplou chalupu.“

„Co je mně do vaší chalupy? Držte si ji.“

„Ty hloupá, nevážná. Co ty jsi? Sirotek na všechny strany. Nemáš, kam hlavu položit. A u mne by ti bylo hej, milá brachu. Kdybych ti tak řekl: Dám ti půl chalupy připsat, hned obrátíš.“

Krista se na chvíli zamyslíla.

„Tož dejte,“ řekla mu žertem.

„A budeš mne chtět?“

„No, uvidíme,“ řekla Krista, zamíchala se mezi děvčata a povídala jim, jak si ji Helis namlouval.

A Helis až do večera neměl pokoje od děvčat. Ale netrápil se tím a povídal si: „No, počkej, rybko, však ty se chytíš.“

A čekal, čekal trpělivě, opakoval svůj návrh a nosil bonbony Kristě, i hedvábný šátek jí koupil, aby ji přilákal.

Kam chodil, všude ji viděl, svižnou a čipernou Kristu. Usmála-li se, jak by mu slunce zasvitlo, a jestli se trochu na něho zaškaredila, už ani slunce nebylo sluncem. Nevstával, nelehal bez myšlenky na ni a sám k sobě žvatlal hlouposti anebo zpíval si cestou ze dvora, že lidé myslili, jakoby potratil rozum.

A Krista dlouho váhala a tvrdošíjně odpírala, až jí děvčice namluvily, aby si vzala staříka.

Pravily: „Proč bys ho nechtěla? Za některý rok může ti umřít — a chalupa ti zůstane. Potom se teprve vdáš po své chuti.“

Na tuto řeč se Krista uchytla. Svolila a šla se staříkem na faru.

Zde ji čekala zkouška. Starý, šedivý pan farář doléhal na oba, aby se sřekli své myšlenky, a rozmlouval jim, že takový nepřírozený svazek nevede k ničemu, a ze své bohaté zkušenosti předvedl jim několik makavých příkladů podobných ztřeštěných sňatků. Ale Krista už necouvla. V očích jí svítila bílá starcova chalupa oslepujícím leskem a zmátla ji nadobro.

Ale po druhé ohlášce zatáhl Helis Kristu do chalupy, aby mu vařila.

Večer propukla v Helisovi slepá vášeň. Nalehal na Kristu, aby mu byla po vůli, a celou ji zmátl. Ale když svou žádost už mohl ukojit, najednou bezmocně strnul jako zimomřivý brouk, jenž leze po stonku ke květu a najednou spadne se samého vrcholu. Starcova ubohost odestřela se Kristě v celé své nahotě. Vyběhla v noci z chalupy a strašně plakala.

Starcova bílá chalupa sesouvala se před ní a propadala se do země, a na jejím místě stál před ní střeštěný, bezzubý stařík s třesoucími se čelistmi.

Bloudila nocí, ukrčila se kdesi v kupě sena a ráno běžela do dvora.

Helis byl jako opařen.

Běžel rozčilen, omámen za Kristou do dvorce. Našel ji bledou, zahanbenou a dělal jí předhůzky.

„Ty hloupá, co jsi utekla. To bude včil řečí! Co myslíš — vyvést mne za blázna?“ povídal roztřáslým hlasem, ve kterém byla lítost.

„Dejte mně pokoj, nevezmu si vás,“ odřizla mu Krista a ani na něho nepohlédla.

„Co ty to pravíš? Musíš si mne vzít,“ dolehal stařík.

„Dělejte, co chcete, nevezmu,“ trvala Krista na svém.

„Chceš se plahočit světem, ty hloupá? Považ si, budeš mít chalupu,“ lákal ji stařík svým jediným kouzlem.

Ale i tím Krista povrhla.

„Nechci vás ani za zámek. Radši budu sama o kůrce chleba než při šedivcovi u plné mísy,“ vyřkla rozhodně Krista a přikře pohlédla na Helise.

Jemu bylo, jakoby mu soli do očí stříkl. Krista mu řekla: šedivec! Vztek, lítost, vše se v něm vzepřelo této chvíli.

„Oh, ty jsi ptáček! Světa se ti chce. To bych potřeboval, abys mi běhala za druhými, ty čarodějnice. No, počkej, uvidíme, co někdy nesvedeš,“ křičel Helis, pln zlosti a vzteku.

„Starý blázne!“ vychrstla na něho Krista a jako od zlého štíra utekla.

Helis stál jako vyjeven. Chasa se sběhla a pokřikovala na něho.

„To jste to dovařil, staříčku... Ta vám dala, to za ten šátek... No, už je po svatbě... Tak je to, když se člověk na stará kolena zblázní,“ dorážela děvčata na zhlouplého starce, který začínal chápat zlou, ošemetnou hru, kterou s ním zahrála Krista.

„Počkej, ty mrcho falešná!“ zahrozil pěstí za Kristou, vzchytíl se a jako otráven stoupal domů.

Den byl jasný, teploučký, oblaka poletovala a zelenou travou pohrával větřík. Ale ve zraku Helisově všechno sešedlo, sestudenělo jako na podzim.

Doma se zaryl do své dubové lavice u kamen a dusil se hněvem.

„Zradila, zradila!“ opakoval si do nekonečna.

To, co mu Krista dnes vyvedla, to ho tak pálilo jako opařenina. Mstivé myšlenky podněcovaly strašně jeho duši. Kdyby měl Kristu na očích, dal by jí sekyrou nebo čímkoli do hlavy, aby jí nebylo.

„Hrom aby do toho uhodil!“ náhle se rozvzteklil a vyběhl z jizby.

„Starý blázne... Starý blázne!“ řval nahlas a lítal dvorem a zahradou jako posedlý.

Všecko se mu shrnulo na mysl a zvláště ta hanba, že musí jít na faru — zastavit ohlášky. Nevěděl si rady a zase běžel k Nykodemovi.

„No, vítej, starý ženichu! Jdeš mne zvát na svatbu?“ přivítal ho žertovně Nykodem s dubové lavice.

„A nejdu, bratře. Je konec se svatbou,“ zahučel Helis a sedl k Nykodemovi.

„No, to je novina. Spáčila se ti?“ zvědál Nykodem.

„Spáčila, sousedku, spáčila. Hloupá, nerozumí si. Mohla mít chalupu,“ reptal Helis a pořád přisedal, jakoby seděl v mraveništi.

„Vidíš to, co jsem ti pravil. Nech toho! Neblázni! Růženec ti dát, ne ženskou,“ radil mu Nykodem.

„To se ti řekne: neblázni! Já sám v chalupě nezbudu, konec.“

„Žádný tě nenutí, ale vem si ženskou trochu do poměru a tolik nepochybíš. Ale co jsi chtěl s mladicí?“

„Viš, ona se mně po čertech líbila — svižná jak laňka, do práce, do tance, do zpěvu —“

„A do čeho ještě? Co jsi se ztentoval? Nebalamuj!“

„Nadarmo, sousedku. Ona mně učarovala. Bez ní žít nebudu. Celou chalupu jí dám připsat!“

„To vyvedeš kousek. Kdy se jí zachce, tehdy tě vyžene.“

„Ať si mne vyžene, nevyžene, já bez ní nebudu.“

„Ale vždyť povídal's, že tě nechala.“

„Nechala, nechala, jenom tak myslím. Nesmí mne nechat.“

„A tož si střečkuj!“ povídal mrzutě Nykodem.

„Špičkovat nemusíš,“ hájil se Helis.

„Snad nechceš, abych tě chválil za tvé kousky?“ vyhnul se Nykodem. Ale Helis byl najehlen na souseda a rychle vstával.

„Radši půjdu, s tebou dnes není řeči,“ řekl a sypal z výminku.

„Tak dělej, abys nezabředl,“ pověděl za ním Nykodem, ale toho už Helis neslyšel.

Hryzl v sobě zlost a večer se napil v hospodě.

Ráno byl jako v pavučinách. Měl jít na faru zastavit ohlášky. Styděl se, a proto raději stoupal do dvora, aby si Kristu usmířil.

Slyšel ji z daleka mezi děvčaty. Smála se, dováděla jakoby nic. Šel k ní jako kající hříšník. Děvčice, jak ho spatřily, daly se do křiku.

„Jdete po druhé na námluvy, staříčku. Konec, už máte po svatbě. Z nás žádná za vás nepůjde. Nejste už k ničemu,“ častovaly ho štiplavou řečí.

Ale Helis, jakoby neslyšel, zrovna se přilísal ke Kristě.

„Jak jsi se rozmyslila?“ otázal se jí vtíravým hlasem.

„A dejte mně pokoj,“ odřízla Krista.

„Špatně se's vyspala. Co se durdíš?“ vlichocoval se Helis.

„Už jsem vám řekla. Napřed mně nadáte do všelijakých a potom lezete zase. Styďte se!“ dotírala na něho Krista.

Helis se skrčil, ponížil.

„Neměj mi za zlé, já jsem se unáhlil. Celou chalupu ti dám připsat, abys věděla, že ti nejdu na zlé,“ osvědčoval se skroušeně, ale darmo.

„Nechte si chalupu a mně dejte pokoj!“ řekla mu Krista rozhodně a chladně se odvrátila.

Helis teď viděl, že je konec. Zachrčel řevavou nadávkou a jako zkosen za posměchu děvčic klátil se ze dvora.

„Odmrštila mne tak, tak . . . no, počkej!“ opakoval si cestou, polykaje svou hořkost a bouře proti celému světu.

Helis nešel domů, kde s Kristou vymřel pro něj všecek život, ale stavil se v hospodě, aby zapil svou hořkost. Pil bez míry, zpíval a řádl do noci.

Ráno šel na faru zastavit ohlášky. Zase kázání. Už toho měl dost a vzepřel se. V městě se napil a přišel až v noci.

Druhý den prodal kus úrody za babku.

„Ať třeba všecko praskne!“ ulevoval svému hněvu a zase pil na zlost.

Soused Nykodem jednou ho potkal napilého.

„Rozvaž si, sousedku, co děláš,“ napomenul ho kamarádsky, ale nic naplat.

„Co ty chceš do mne? Jsem ti co dlužen? Ber se svou cestou!“ odbyl jej Helis a zpitý vrávoral k chalupě.

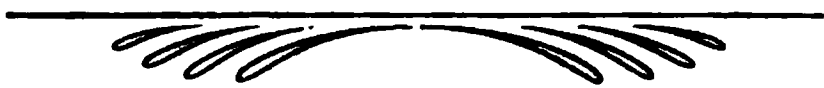
A potom zhusta za noci bylo lze slýchat dědinou opilé písně. Zpíval je Helis, kdysi veselý zpěvák a tanečník a nyní v černou zkázu se řítící stařec. A slaběji, stále slaběji zněly ty písně, jakoby rdousené, za tichých, mlčících nocí, které je vpíjely v sebe a pohlcovaly jako šepot listů a marný dech trávy . . .

STŘÍBRNÁ RYBA „U MYSLÍKŮ“.

Na rohu Spálené a Myslíkovy ulice stojí výstavný dům, zvaný „U Myslíků“, poněvadž byl druhdy patřil pánům Myslíkům z Hiršova. O bývalých těchto držitelích domu onoho vypravuje se pověst následující: Po bělohorské bitvě musili se páni Myslíkové s vlastní svou rychle rozloučiti, tak že jim nezbylo času, aby veliké své jmění potají s sebou vzítí mohli. Nejstarší z rodu sebral tedy poslední noci stříbro a stříbrné náčiní rodinné, slil je nad ohněm a vлил pak roztavené stříbro do hliněné nádoby, která měla podobu ryby. Pak odstavil starožitnou skříň od stěny a do té zazdil stříbrnou rybu, která všechno bohatství rodu Myslíků v sobě obsahovala. Ale Myslíkové se už nikdy více do Čech nevrátili, a tak zůstala stříbrná ryba zapomenuta ve zdi ležeti. Po časech dům sešel a magistrát poručil tehdejšímu držitelovi, aby staré stavení strhl a nové postavil. Ten byl ale nemajetný a nemohl se ve stavbu uvázat. Magistrát poslal tedy své dělníky, kteří počali chatrný dům bourati. Při tom ale se přišlo na onu stříbrnou rybu, a takž se chudý domácí pán stal pojednou boháčem, že za výnos ryzího stříbra z ryby mohl nový nákladný dům vystavěti.

(Josef Svátek: „Pražské pověsti a legendy“.)

Z KRESEB MIKULÁŠE ALEŠE K NÁRODNÍM POHÁDKÁM A POVĚSTEM.

F. X. SVOBODA:

Řeka.

ROMÁN.

(Pokračování.)

Pechan byl skutečně rozjařen, jakoby se mladost jeho na chvíli vrátila. Oholená, popelavá tvář jeho zrůžověla, a příkrý pohled sivých jeho očí zdětiněl. Smál se a neustále měl co povídati. Mluvil pak o cestě po Itálii a Španělech. Vzpomínaje na Španělky, rozveselil se neobyčejně. Líčil vesničku kdesi u Středozemního moře v jižních Španělech, kde žil asi čtrnácte dní, popisoval její chatrče, starý chrám a černooké, malé, podivné dívky, které teprv tancem oživovaly a okouzlovaly. Vypravoval o jedné z nich, dceři starší ženy, u níž bydlil, kteráž dcerka jej omámila očima a která jej chtěla přinutiti, aby si ji vzal a zůstal u nich. Musil prý tajně v noci uprchnouti na vozíku záhadného člověka . . . ale na černé oči luzné dívky té, která k němu zahořela láskou, dlouho nemohl zapomenouti.

„Ó, pan Pechan býval asi světák!“ řekl Vilém s úsměvem.

„Z čeho tak soudíte?“ otázala se paní Pechanová tonem, který svědčil, že ji poznámka jeho zaujala.

„Ze způsobu vypravování a z rozjaření, které svítilo z té vzpomínky. Všechno se změnil, všimla jste si?“

„Ano, a slušelo mu to!“

„Rozhodně! Rád slyším staré pány vypravovati! Člověk aspoň poněkud nahlédne do jejich zavřeného srdce! Podívejme se, jaké jasné barvy třpytl se z minulosti vašeho muže! Kdož by řekl, když se naň dívá, že byl takovým kozákem!“

Vilém ani netušil, že poznámkami svými dotekl se častých myšlenek jejích. „Tušila jsem, že mnoho žil můj muž, dávno jsem to tušila!“ pomyslíla si a zadívala se naň. Byl k nepoznání. „Byla bych spokojena, kdyby byl takovým jako teď,“ napadalo ji, „ale to je pouhý odlesk minulosti. V mládí se nadobro vybouřil. Požár byl a teď z popelu ještě jiskry vyšlehly, ale osvětlily jen ruinu!“ Připomněla si, že je jeho

ženou a jako častokráte již, i teď pocítila, že vyšla v životě na slepo. Ohlédla se po salonech, kde se tměly staré obrazy předků Pechanových i starý nábytek jejich, a nepříjemný dech starého muže jakoby se nakupil u její tváře. „To je pouhé vězení!“ pomyslíla si. „Všechno to dohromady i se společností i zábavou nic není!“

Vilém, který věřil, že srdce její zaujal, pošeptal jí těsně u ucha: „Jste krásná jako pohádka, a teplá a vonná!“

Poznámka jeho zasáhla ji sladce a příjemně jako dech růží.

Usmála se, a trpké, beznadějně myšlenky se rozletěly.

V té chvíli přiběhla Milada a všecka svěží v růžovém svém životku přitulila se k ní.

„Jak se máte, Miládko?“ otázala se jí paní Pechanová, tisknouc si k srdci pečlivě upravenou hlavičku její.

„Děkuji, milostivá paní,“ odvětila vesele, jiskříc očima, „jsem šťastna!“

„Aj? — Dobře vás doktor Janovský bavil?“

„Výborně!“ zvolala a prohnula se jako proutek.

„Vypravoval vám o sobě? Dvořil se vám?“

„Ach ne, musil se se mnou bavit o mé lásce! O jiném jsem jednoduše neposlouchala!“

„A nebránil se?“

„Nezbylo mu nic jiného!“ (Přitulila se něžně k paní Pechanové.)

„Vy jste dnes krásná, milostivá paní!“ zašeptala.

Ozval se podivný šum. Doktor Janovský nesl růžovou japonskou plentu se zlatými ptáky a květy do sousedního pokoje. Slečna Tereza Pavlánská usedla tam se Stehlíkem na pohovku a velice živě se s ním bavila. Janovský postavil před ně plentu.

„A teď zavoláme vaši paní!“ řekl Stehlíkovi.

Společnost pochopila žert a seskupila se v salonu. Stehlík na pohovce za plentou mlaskal, jakoby slečnu líbal. Janovský přiváděl paní Stehlíkovou, která o ničem nevěděla.

„Podívejte se, milostpaní,“ řekl k ní, „co se děje za plentou!“

Paní Stehlíková nahlédla za plentu a odskočila, jak se ulekla. Bylo znáti na ni, že jí to zamrzelo a že se na chvíli cítila uraženou. Způsobil to smích celé společnosti, a snad i žert jí byl příliš smělý. Zcela určitá zlost na Terezu prolétla jí nitrem. Nelíbilo se jí, že byla ochotna k této hře a okamžitě podezřívala elegantní brunetu, že je jejím mužem okouzlena a že byla všechna šťastna. Toto rozmrzení však rychle pominulo, a celý žert jí byl k smíchu. Stehlík všečen červený a rozveselený odešel k pánům do kuřáckého pokoje.

Po chvíli usedla paní Stehlíková náhodou na tutéž pohovku, kde před tím seděl její muž se slečnou Pavlánskou. Bylo odtud pěkně viděti na ostatní společnost. Doktor Janovský, dosud všečen okouzlen žertem s plentou, přisedl k ní, aby užil jejích poznámek o svém nápadu.

Sotva však usedl, již tu byl Zima s plentou a postavil ji před ně.

„A teď přivedeme pana Stehlíka!“ zašeptal radostně.

„Ano, výborně!“ zasmála se paní Stehlíková, jež ve svých hedvábných modrých šatech zabírala dvě třetiny pohovky.

„Ostatně, je tu pěkně, zcela útulno!“ řekl Janovský.

Paní Stehlíková nevěděla, co říci. Rozpačitě pohlédla na doktora, co učiní, zda ji vezme jen za ruku, zda ji políbí, nebo zda ji obejmě. Byla připravena, že se dá do smíchu.

Zima chtěl jít pro pana Stehlíka, ale v té chvíli Janovský vystoupil z umělého pokojíčku svého a zakýval naň:

„Počkejte! Uděláme něco jiného! Na pohovce za plentou nebude nikdo! Milostpaní se schová do sousedního pokoje a potom zavoláme pana Stehlíka!“

Všichni pochopili žert a radostně souhlasili. Paní Stehlíková odešla do sousedního menšího pokoje. Za plentou nebyl nikdo.

Zima odkvapil do kuřáckého pokoje.

„Pane Stehlíku!“ řekl živě. „Pojďte se podívat za plentu! Jste oklamáný manžel! Pojďte!“

Všichni povstali. Vilém pošeptal Pechanovi, Jelínkovi a Vrbovi, že za plentou nikdo není.

Stehlík se usmíval, ohlížeje se po stěnách. Chtěl zvýšiti účinek výstupu.

„Revolver!“ šeptal. „A tiše! Zasmějete se! Žena bude pískat strachy!“

Pechan mu přinesl revolver. Všechna společnost se kupila před plentou. Stehlík s revolverem v ruce pozorně se plížil.

„Pst!“ šeptal a naznačoval rukou, aby se nikdo ani nepohnul. Milada se však nemohla zdržeti smíchu, když viděla, jak tiše se blíží ke plentě, za níž nikoho není. Vilém ji tiše napomínal. Tváře všech se připravovaly k okamžiku, až se Stehlík sklame; smích jakoby již byl nakupen na rtech. Paní Pechanová podotkla tiše, že je to scéna pro divadlo.

Když se Stehlík přiblížil až ke plentě, stanul, ohlédl se a upozornil diváky, že chvíle překvapení nastává. Přikrčil se pitvorně, jakoby se bránil smíchu a připravil si revolver. Těšil se, jak žena vypískne, jak bude utíkat, jak sám bude chvíli hrát do opravdy rozčileného i žárlivého muže, a vida, že všechna společnost v radostném napjetí očekává výsledek žertu, oddechl si tiše a s výkřikem: „Co se tu děje?“ nahlédl za plentu. Tvář jeho v té chvíli stala se směšně vyjevenou.

Veliký smích zabouřil salonem. Paní Stehlíková, smějíc se hlasitě, zrudlá jako pivoňka vystoupila z vedlejšího pokoje.

Stehlíka zmocnila se na chvíli zlost. Nevěděl okamžitě, komu se má pomstít. Uvědomil si, že jej volal Zima a rozběhl se za ním . . .

„Já za to nemohu!“ křičel Zima, schovávaje se za slečny Pavlanské, které se dosud smály.

Starší páni zašli opět do kuřáckého pokoje. Usedli a pokračovali v horlivém debatování o českých obchodnících, o jejich malém rozhledu a neobratnosti. Jediný doktor Vrba je omlouval a prorokoval českému obchodu brzký rozkvět.

Vilém šel s paní Pechanovou do sousedního kabinetu, kde nikoho nebylo. Opřela se o skleněnou skříň, naplněnou starými knihami a před-

měty, zahleděla se na Viléma modrýma očima svýma a usmála se naň přivětivě.

„Jak se vám u nás líbí?“ otázala se poněkud stísněným hlasem, takovým, jakým se vyznává láska nezkušených lidí.

„Velice, milostivá paní.“

„Těším se, že budeme dobrými přáteli.“

„To záleží jen na vás.“

„Mám ráda pány, kteří dovedou respektovati dámu, jež má staršího muže, a nevysvětlují si její vlídnost hříšnými touhami.“

„Milostivá paní —“

„Lidé již ani nedovedou věřiti v přátelství . . .“ dodala všecka stísněna, vyciřujíc, že je Vilém v rozpacích. A tak místo ulehčení a vyjasnění, po nichž toužila, ještě více se zamotala do neurčitých svých obav i starostí.

„Ach, co lidé!“ zasmál se Vilém a pohodil rukou. Oči jeho pátraly do sousedního pokoje, kde se Janovský a Zima bavili se slečnami Pavlánskými. Obě štíhlé brunety s bílými, velkými zuby a krásnýma očima zdály se mu nejpůsobnějšími bytostmi dnešního večera. Hana cítila, že po nich pátrá.

„Byla bych šťastna, kdyby se provdaly!“ řekla, a na její tváři jakoby se v té chvíli rozlilo sebevědomí. Pochopila, že jen Jelínková způsobila v ní tyto zmatené pocity, a že i Vilém je jaksi stísněn následkem její rozpačitosti. „Bez jejích poznámek a bez její známosti s Janovským,“ pomyslíla si, „byla bych se bavila s panem Řetovským jako s každým jiným, ale ona jaksi způsobila, že se všemu podkládá jiný smysl, a že se probouzejí v srdcích našich nedobré úmysly.“

V té chvíli blížila se k nim Jelínková. Rudé šaty její s černými podkůvkami šustily a leskly se na svých záhybech. Přiskočila k přítelkyni a prudce ji objala.

„Víte, co jsem si teď myslila?“ šeptala jí tichounce do ucha. „Napadlo mě, jak by bylo krásné, kdyby byl pan Řetovský vaším mužem!“

„Kdož ví, jaké by to bylo!“ odvětila Pechanová hlasitě. Přes to však, že ji poznámka Karlina zamrzela, představila si se zálibou, že je Vilém jejím mužem, a kouzelný jakýsi sen jakoby zavoněl jejím srdcem.

O jedné hodině vypili černou kávu a rozcházel se. Vilém byl nápadně zamlklý, a i paní Pechanová nebyla uspokojena. Nedovedla si nijak tuto svou náladu vysvětliti, a když všichni odešli, a když se vzdálila do svého kabinetu, zdálo se jí stále, aby napsala Vilémovi dlouhý list. Samé jakési nedorozumění jakoby leželo mezi nimi, jakoby mu měla vysvětliti množství důležitých podrobností a jakoby stále byla pobouřena, že se na ni nesprávně díval.

XXV.

Vilém v následujících dnech chodil večer na procházku daleko, kde ho již nikdo neznal, aby urovnal v duši své množství dojmů, jež si od Pechanů přinesl. Byl sklamán, ale ne snad takovým způsobem, že by byl nenalezl paní Pechanovou tak luznou, jak o ní snil, ale byl

sklamán výsledkem, byl sklamán vlastní neschopností. Nepřál si ani mluvit s lidmi, jakoby byl zahanben, a chodíval rychlým krokem přes Libeň až k Vysočanům, nebo přes Stromovku a Holešovice k přivozu trojskému. Byly jasné, příjemné dni, s lehkými nočními mrazy, plné předzvěsti jarní. Vracel se ze svých procházek až o osmé hodině, nevšímaje si lidí, kteří šli z práce. Švadlenky a dívky z obchodů, držíce se těsně, kmitaly se po obou stranách na tmavých cestách, kde jen ve velikých vzdálenostech hořely plynové svítlny.

Teď, když na paní Pechanovou a Jelínkovou vzpomínal, když byly obě mimo jeho zrak, zcela jinak soudil a zcela jinak viděl. Jak hleděl na ně ze vzdálenosti, pozvedl se obraz Pechanové ve světlé, mocné kráse a zcela zatlačil obraz druhý. Ve žlutých šatech svých, jež ji tak nádherně ozlacovaly, jakoby se před ním pozvedla k výši a důstojnosti. Byl by nedovedl nijak vypátrati příčinu, proč ve vzpomínkách jeho bohatě rozkvetla a proč paní Jelínková uvadla a zapadla. Nemohl přece tvrditi, že dojem této pružné, chytré a živé brunety byl tak povrchní, že by se mu bylo nelíbilo vše, co činila, jakoby byl nemohl říci, že ho nějak paní Pechanová uchvacovala. Jisto však bylo, že viděl nyní jen tuto, že se mu jevila milou a kouzelnou, že se mu zdála nyní vzdálenější než dokud se s ní neznal, a že se neustále přistihoval při úsilových pokusech představit si ji živě před sebou, jakoby s ní mluvil. Tato nutnost představ zaváděla jej na dlouhé ty procházky. Hlava s plavými vlasy, růžová, pravidelná tvář s rovným, jemně pravidelným nosem a teplé modré oči jakoby stále oživovaly před ním, jakoby se stávaly krásnějšími a jaksi smutnějšími. Pociťoval stesk z těchto neustálých představ, bylo mu, jakoby jej byla jemně odstrčila a jakoby byla naznačila, že musí býti zcela jiný, má-li s ní mluvit. Opět mu bylo nepříjemno, jako tehda, když mluvil poprvé s Bohuškou, opět si musil doznati, že přece jen nezná všechny ženy, že jich neposuzoval správně a že jeho jistota, s jakou je chtěl podmaňovati, často mohla selhávat. Toto sebepoznání způsobovalo mu silnou tíseň, značnou sklíčenost a omrzelost. Myšlenky, že je život marností, že veselost ztratila síly v jeho očích a že smrt je vykoupení, jako již často před tím opět jej napadaly. V těchto náladách tísnily ho všechny vzpomínky, a jakoby měl býti jimi trestán, rojily se v jeho duši, svědomím z minulosti vyplašeny. Pociťoval zvláštní ošklivost, ne však před sebou, ale před všemi těmi ženami, které kdy poznal, jakoby nemohl teď ani pochopiti, že jej okouzly, že se mu líbily a že ho zavedly, jakoby jen cosi zvířecího, nízkého, hnutí určeného jej bylo ošidilo. Z těchto jeho pocitů rodila se obyčejně touha po uklidnění, touha, aby byl starcem, který již vášně necítí, aby nebyl otrokem této hnusné slabosti, aby mohl viděti ještě jiné krásy na tomto světě, aby byl aspoň tak v srdci a duši vyrovnan jako Jindřich. A touha po tomto příteli, o němž říkával, že jenom oči obrací a něžně šeptá, probouzela se v jeho nitru. Zdálo se mu již, že snad s ním ani mluvit nebude, že si stejně nemohou rozuměti, ale když upadl do staré své sklíčenosti, objevil se mu Jindřich jako milý, vzácný, očišťující přítel. Zatoužil po něm a rozhodl se, že jej v úterý navštíví.

Před tím však, v pondělí, rozhodl se navštívit paní Pechanovou, která, jak slyšel od Štěpánka, velice dbala společenských zvyklostí. Těšil se, že touto návštěvou opraví svůj obraz v její duši.

V pondělí o půl dvanácté zazvonil u Pechanů. Otevřela mu bledá Anna a hlasem velice tichým sdělila mu, že není paní dosud oblečena. Ohlásivši jej, přichvátala se zprávou, že má laskavě v saloně počkat. Povšiml si, že byla předsíň přeplněna krabicemi na klobouky, balíky kněh a jakýmisi koši.

V saloně bylo též vše rozházeno. Veliký kulatý stůl pokryt byl vysoko podobiznami, knihami a starými zlatými čepci selskými. Na zemi u okna složeny byly turecké drahé vyšívky, šály a střevíce.

Čekal dosti dlouho. Paní Pechanová přišla až o dvanácté hodině všecka rozveselena, ve žluté hedvábné bluze, volajíc již z předsíně radostně, že ji návštěvou svou potěšil.

Políbil jí ruku, jež byla podivuhodně hebká a vonná, a usedl na malé pohovce, kam mu ukázala.

„Víte, že k vám zítra přijdu?“ otázala se přívětivě.

„Ne, jak bych to věděl?“

„Slečna Milada vám o tom neřekla?“

„Ne, my si nic nepovídáme, žijeme zcela mimo sebe.“

„Mluvila jsem s ní včera a dohodli jsme se, že k vám přijdu.“

„Sestra se do vás zamilovala.“

„Stejně já do ní.“

Vypravovali si pak o Jelínkové, o slečnách Pavlánských a některých událostech veřejných. Paní Pechanová vyzvídala, co kde o ní slyšel. Když oznámil, že musí odejít, poněvadž toho dne má již o jedné hodině práci v úřadě, byla všecka nešťastna a pozvala jej, aby přišel o čtvrté hodině, kdy, řekl, půjde z pojišťovny. Přislíbil ochotně a ihned se připravoval k odchodu. Vyšla s ním do předsíně, připomínajíc mu, že jej o čtvrté hodině očekává na svačinu. Poroučel se potěšen a poslen.

Paní Pechanová, když odešel, prošla všemi pokoji v radostném opojení. Včerejšího večera se s mužem pohádala a po nepříjemné noci, již celou probděla, přála si nějakého milého dojmu, osvěžení, aby na trudnou náladu svou zapomněla. Očekávala návštěvu Vilémovu každého dne a očekávala ji proto i dnes. Když jí Anna oznámila, že přišel, všecka se vzrušila, jakoby příchod jeho znamenal jakési osvobození z trudu a tísně.

Když odešel, byla skutečně potěšena. Včerejší výstup jakoby neměl již mučivosti. Usedla, položila hlavu na zad a tiše si zpívala „Zahučely vody, zahučely lesy“, píseň, kterou velice milovala. Nemyslíla však na Viléma, ani na kohokoli ze své mladosti, ale na svého muže, jehož včerejší rozechvění jakoby teď poněkud chápala a jakoby mu i odpouštěla. Naopak, byla si teď sama nejasna, proč se včera hádala a proč tak ochotně a zbytečně se zastala Láblerových.

Pechan přišel jako vždy o druhé hodině, ve tváři zasmušen, těsně do kožichu zahalený. Odloživ cylindr, kožich a hůl, vstoupil na chvíli do svého pokoje, kamž si odnesl svazek úředních listin. Sivé oči jeho pod šedým, velkým obočím a řasami téměř skryté, rychle zapátraly

na všechny strany, kde asi paní sedí a jaká je její nálada. Zahlédl ji otevřenými dveřmi v saloně na pohovce, a v prsou se mu rázem nahromadila těžká tíseň.

Včera poprvé projevil trochu odvahy, ale nedosáhl toho, co si sliboval; naopak, podráždil Hanu do té míry, že mu poprvé řekla: „Vidím, že to tak dále nepůjde, a že se musíme rozejít.“ Slova tato překvapila jej neobyčejně. Ulekl se jich a ztratil rázem všechnu odvalu. Počal chlácholivě mluvit a vymlouval své poznámky o manželích Láblekových. Nebylo však již lehké rozhněvanou paní usmířiti. Nemluvila již a, všechna se chvějíc, odešla do svého kabinetu, zamknuvši se na klíč.

Pechan po tomto výstupu ulehl, ale nemohl usnouti. Očekával s úzkostí, že každou chvíli zařinčí sklo v okně, nebo že již uražená paní vypila jed. Představy jeho byly tak zjitřené, že zatracoval svou odvalu, která způsobila tento nešťastný výstup. Chvillemi zaslechl, že přešla pokojíkem nebo že zachrastila perem, a oddechl si. O třetí hodině očekával, že si ulehne, ale přišla ještě později. Stavěl se, jakoby spal, ale všechny nervy jeho byly poplašeny. Úzkostný strach však pominul. Mohl teď klidněji uvažovati.

Myšlenka, že by paní odešla, byla mu nesnesitelnou. Tyto pocity jakoby jej chtěly zdusiti, tak byly silny. Ačkoli se mu zdálo, že byl v ráji, než se oženil, a ačkoli stále žila v něm touha po volnosti, skryté přání, aby se ještě jednou dožil svobody, přece nemohl snést myšlenky, že by Hana odešla. Nebyl to jen ohled na veřejnost, která jistě se posmívala jeho ženitbě, nebo na vlastní význam ve společnosti, jakého požíval, byl to hlavně ohled na minulost, na vlastní život. Snad nikdy nepřijímal přesvědčení o nesvobodě vůle lidské jako v těchto chvílích. Nebylo mu již zřejmo, jak se děly všechny podrobnosti, o nichž rozhodoval, ale za to viděl jasně jakési širší proudy nad svým rozumem, jakési zákony, které jej unášely samy, ač se domníval, že jde po své vůli. Osudnost divná a neuprosná jakoby se před ním pozvedala v mlhavém svém šatě. „Všecko kotví v mém světáctví v mladých letech,“ soudil s určitostí, zašed v myšlenkách po stopách svého života až k těmto veselým dnům mladosti. „Až tam leží má osudná vina!“ Ale sotvaže se vzil poněkud do oné doby, již opět cítil, že všechno to hýření vloženo bylo s prudkými vášněmi do jeho organismu. „Ne, ani té viny ve mně není, zde měl vinu někdo jiný, snad rodiče . . . ale i jejich vina byla následkem!“ A dlouhý řetěz věčného života příčin a následků, jichž mísení, křížení a lámání nelze oku lidskému postřehnouti, jakoby na jediný okamžik se před ním ukázal.

A opět se myšlenky jeho přesmykly: „Žil jsem vesele a všechny síly jsem v těchto rozkoších utopil. Vzpomínky na tento bujný život byly tak živé, že ve mně probouzely touhy . . . ještě jednou prožít rozkoše lásky . . . a zapletl jsem se do nové ženitby. Ale vše bylo jinak potom. Provinil jsem se na této mladé bytosti, sklamal jsem ji. Touhy mé byly jen vzpomínky, ne živé síly.“

Nepříjemné rozechvění soustředilo se mu k srdci po tomto vlastním doznání a úzkost, aby se o tom nikdo nedověděl, jakoby mu stiskla nitro. Měl pocit, kdyby mu paní odešla, že by se vše vyzradilo a že

by stál jako nahý před celým světem. Zdálo se mu, že by byl pokořen, že by byl směšný a navždy nemožný.

Teprv k ránu na chvíli usnul.

Když odcházel o osmé hodině, Hana spala. Krásná její ruka ležela na modré hedvábné přikrývce a tvář, všechna růžová, zabořena byla do bílého polštáře. Odešel po špičkách.

Teď, když se vrátil k obědu a když seznal, že sedí v saloně, nevěděl, co učiniti, aby bylo zase dobře.

Vstoupil do salonu napřimen, jakoby nevěděl, že zde sedí. Pozdravil jako obyčejně a přistoupiv k ní, políbil jí ruku. Poděkovala tiše a odešla s ním do jídelny. Brzy mluvili, jakoby se nebylo nic přihodilo, ba, ukázalo se, že byli oba vlídnější a ochotnější. Nadiktovala mu na odpoledne několik obchůzek a oznámila mu, že přijde na svačinu Vilém Řetovský.

O třetí hodině ohlásila Anna mladého Augustiana Kubrichta, který prý prosí pana Pechana o laskavé přijetí. Jméno bylo jim neznámo, a pochopili ihned, že jde o prosbu nějakou. Pechan těchto návštěv nepřijímal, ale dnes byl nějak změněn a snad i to, že byl ohlášený Augustianem, přispělo k rozhodnutí, že mu dovolil vstoupiti.

Očekával jej ve svém kabinetu. Hana zůstala v saloně a otevřenými dveřmi pozorovala mladého, bledého klášterníka, který tiše a pokorně vstoupil. Byl útlý, vyhublý, s očima nábožností vzhůru vykroucenýma, tak že se zdálo, jakoby se neustále díval přes brejle. Vysvětloval, že musí z kláštera vystoupiti pro starou matku, která si toho přeje. Ačkoli bylo vysvětlování jeho nejasné, nevyptával se Pechan na podrobnosti, ba nepřemýšlel ani o nich. Tázał se hned, jak by mu tedy měl pomoci. Augustian prosil, aby byl přijat k magistrátu za písaře a později aby se stal úředníkem. Pechan nerad co sliboval a nerad co pro koho učinil, ale dnes byl jiný než jindy a odvětil mladému klášterníkovi, že se přičiní pomoci mu.

„Všiml jsi si,“ otázala se jej Hana, když, propustiv vlídně Kubrichta, vracel se do salonu, „podivné té lebky?“

„Zdál se mi poněkud zvláštní.“

„Vyboulené čelo a vzadu vyboulený malý mozek. Jedna rača židovská má tyto lebky.“

„Byl velmi pokorný!“

„Nejde asi o matku, ale o lásku k děvčeti,“ usmála se paní.

„Taky si myslím. No, přál bych mu . . . Uvidíme!“

„Prosím tě, přimluv se zaň, byl smutný . . . je mi ho líto!“

Pechan povstal, odešel do svého pokoje a poznamenal si jméno Kubricht na zvláštní papír, jež položil pod těžítka.

Brzy po čtvrté hodině přišel Vilém Řetovský, jak byl paní Pechanové přislíbil. Ve tváři byl růžový a oči měl rozveselené. Hana, než přišel, převlékla se do blankytných hedvábných šatů s malými červenými, řidce rozhozenými krůpějemi a upravila si znova účes. Bohatá afina z plavých vlasů sahala jí až k obočí. Stín, jež vrhala přes oči na tvář, byl růžový a fialový, velice ovocnému pelu podobný. Pechan jaksi potěšen urovnáním svého sporu, usmíval se a pohled sivých očí

svých nápadně zmírnil. Přisedl k Vilémovi a rozhovořil se s ním o některých otázkách hospodářských.

Po svačině usedli v saloně. Hana ukazovala Vilémovi rozházené podobizny na kulatém stole, přidávajíc poněkud rozvláčně a nezajímavě životopisy jednotlivých pánů a dam. Pechan si cosi psal u svého stolu v sousedním kabinetu. Chvillemi se opřel o lenoch pohovky a přemýšlel. Jakási rozčilující otázka jakoby se mu namanula a jakoby chtěla býti odvážně rozřešena. Nedovedl však postřehnouti jejího jádra v první chvíli; jen cítil, že vzrostla přirozeně z různých jeho myšlenek v dnešní probdělé noci. Konečně si uvědomil její obrysy. Pochopil a uznal, že musí Haně dopřát trochu lepší a příjemnější zábavy, aby se jí manželství s ním úplně nezhnusilo. Napadalo jej, co všechno zařídí, aby mu byla vděčnou, a aby jí nebylo těsno v tomto domě. „Musí se účastnit některé činnosti veřejné, musí častěji do divadla, uspořádáme pravidelně jednou týdně večírek pro přátele, a budeme sami navštěvovati častěji své známé. Vida — jak se teď pěkně a vesele baví . . .“ (naslouchal chvíli) „ . . . kdybych vešel, hovor by se zatočil na jiné cesty, a brzy by se nudila. I v takových přátelských zábavách musí míti více volnosti.“

Povstal a odebral se do dveří salonu.

„Pardon,“ řekl, „musím si napsati něco!“ A uzavřel dveře.

Haně i Vilémovi zavanul nitrem příjemný pocit. Pokračovali v živé své rozmluvě.

„Jak to tedy bylo?“ mluvila Hana, nedočkavě prohlížejíc si růžové své nehty. „Chtěl jste úplně zapomenouti?“

„Ano, umínil jsem si, že se vám musím vyhybat, ale ne pro sebe, leč pro vás, pro váš klid.“

„A proč jste tedy dnes přišel?“

„Byl jsem povinován návštěvou . . . a pak, zastesklo se mi. Chtěl jsem vás ještě jednou spatřiti.“

„Vy jste divný člověk. Víte, jaký na mne činíte dojem? Zdá se mi, že úžasně pospícháte, že vše ženete k předu bez úvahy, jako když se vlak rozletí. Vy tak strašně kvapíte, vy řeknete věci, které předbíhají mé myšlenky, a tím mi způsobujete jakýsi strach, ba i zavrať.“

„A mně vaše váhavost a vaše ohlížení rozčiluje!“

„Je vidět — nehodíme se k sobě!“

„Naopak, každé kolo musí mít brzdu.“

„A mimo to zdá se mi, že jste nestálý!“

„Možná . . . ale to je přednost! Víím, víím, co jste chtěla říci! Ano! Vy jste stálá, pevná ve svých citech, ale to není výhodou, to si vlečete v srdci sama sobě okovy.“

Zamyslíla se na chvíli. Na její tváři bylo znáti, že je touto rozmluvou všecka zaujata.

„Miloval jste někdy?“ otázala se tiše, nahlížejíc na podobiznu mladého muže s černým bohatým vlasem.

„Tisíckrát!“ zasmál se Vilém.

„Tak? A je to možné?“

„Proč ne? Ano, tisíckrát, a vždy prudce, vždy bláznivě, vždy opravdově!“

„Nadra její se pozvedla a tvář zrůžověla.

„Já milovala pouze jedenkrát. Byl to mladý chemik s černým knírkem a smutnými očima. Když jsem se vdávala, pustila jsem pro něj v kostele rudou růži. Nikdy již jsem ho nespátřila.“

„Proč jste si ho nevzala?“

„Byl studentem, ničeho neměl.“

„A proč jste si vzala pana Pechana?“

„Sama nevím. Byl dvorný, elegantní, pozorný a bohatý.“

„Ano, je to vše jasné . . . není potřeby vysvětlovati.“

„Vás však nechápu. Jste-li takový, jak jste pravil, způsobil jste asi mnoho bolesti všem těm oklamaným milenkám!“

„Myslím, že ne! Rozešel jsem se s každou zcela klidně.“

„To se vám asi jen zdá!“

„Ne, milostpaní, skutečně . . . věřte mi!“

„A vy tvrdíte, že jste mne od roku 1876 hledal a toužil mne poznati?“

„Ano. Často se mi po vás zastesklo. Mnoho jsem na vás myslil a když jsem konečně měl slíbeno, že vám budu představen, nemohl jsem ani spáti radostným roztoužením!“

„Proč jste mi někdy nenapsal?“

„Netroufal jsem si, bál jsem se, že byste mne pokořila. A byla byste to jistě učinila . . . jako posledně.“

„Že jsem vás pokořila?“

„Snad není slovo dobře voleno . . . ale velice jsem pro vás trpěl!“

V tom se ozval zvonek. Zněl dlouho a silně.

„Mařena!“ všecka nešťastna zvolala Hana. Nepříjemná lítost, že se nebudou moci dále bavit způsobem, jenž jí byl milý, nahrnula se jí k srdci. Hodila prudce podobiznou, již držela v ruce, a svraštila čelo.

V té chvíli však již vstoupila Mařena se dvěma dcerkami, Žaninkou a Mařenkou, jež se tetičce pověsily na krk, líbajíce ji. Hana nemohla již dokončiti zajímavou rozmluvu s Vilémem. Děti zůstaly u ní až do večera.

XXVI.

Vilém Řetovský navštívil paní Pechanovou několikrát, a i ona byla u nich v Krakovské ulici po třetí již. Zdálo se, že se velice sblížili a spřátelili, ač to, co o něm řekla, že jaksi kvapí a že nedočkavě předbíhá, přes toto sblížení ukázalo se velice pravdivým. Způsob jeho útočení, bezrozpáčené vyznávání lásky způsobovalo jí zvláštní strach, poněvadž cítila sílu, jíž se těžko bránila. Dospívání ke skutku nebylo u ní rychlé, a měla-li se dopustiti čehokoli bez vnitřní souvislosti, počítovala zavrať. Tím stávalo se, že uprostřed nejlepší zábavy, uprostřed ohnivého blouznění Vilémova, projevila své zaleknutí a velice jej tím schladila.

Byl již netrpělivý. Domů přicházel pozdě v noci.

Jednou, v první polovině března, když se náhodou setkal s manželi Pechanovými na Karlově náměstí a doprovodil je domů, zašel k večeru

k Jindřichovi, s nímž dlouho již nemluvil. Nenalezl ho však doma. Bylo mu proto smutno, měl známou svou sklíčenost, kdy toužil vyvléci se z vášně, a byl by rád Jindřicha viděl. Všechn rozmrzený odebral se domů. Zde však našel nepříjemný rodinný výstup. Švagrová Mařena toho dne (patrně bez příčiny) udeřila Miloše, desítiletého syna, který se tím tak rozzuřil, že vzal nůž a matce jím pohrozil. Ta byla neočekávaným skutkem hochovým tak rozčilená, že odběhla s křikem ke tchýni, staré paní Řetovské, a zločin Milošův jí podrážděným svým hlasem dopodrobna vyprávěla. Babička se poděsila snad ještě více než Mařena, a obě nyní lomily rukama, jakoby byl již Miloš vrahem a jakoby byl odsouzen k smrti provazem. Ke všemu měl tento hoch poněkud šišatou hlavu, kterouž zvláštnost si Mařena vysvětlovala hrozným způsobem, jako lebku zločineckou. Dnešní skutek Milošův utvrdil ji v těchto domněnkách. Matka i babička nařikaly tak rozryvně, že poděsily i Miladu, i Viléma, jenž se právě vrátil, a později i Jana, který přicházel o půl deváté domů.

Otec, z obchodu unavený a podrážděný, podlehl tak rychle bědování ženině i matčině, že bez rozvahy Miloše uchopil a rákoskou spráskal. Hoch ječel jako zuřivý.

Nepříjemná tato scéna všechny tak pobouřila, že se dlouho do noci mluvilo jen o Milošově zločinu. Nejtrpčí pocity měl Jan, který po celý den počítal a který měl vždy blízko k myšlence, že se na všechny dře, že nemá času na vychovávání, a že podle všeho není dohled na děti náležitý. Myslil si, že chybila asi žena více než hoch, již proto, že skutkem svým vyvolala tak zlý skutek u dítěte a přece jen sama domácnost vedla, ale nechtěl jí vyčítati, dobře věda, že by nepochopila pravdy a na konec ještě se učinila trpící ženou. Když však její bědování neustávalo, řekl jí ostře, co si o tom myslí. Mařena se zarazila, jakoby nevěděla, co učiniti, a po chvíli obrátila. Skutek Milošův jakoby neměl již té zločinnosti, jakoby se vše dalo vysvětliti zcela jinak a jakoby se bylo nic tak hrůzného nebylo přihodilo. Mluvila klidněji, usmívala se na muže a asi o jedenácté hodině, když děti spaly, vypravoval již s veselou myslí událost ze sousedství svého obchodu na Smíchově. Mařena hladila prořídle černé vlasy jeho i prošedlou bradu, smála se naň, líbala jej a pletla se mu do řeči. Tomuto hraní říkával „chvíle rodinné radosti“ a nic na světě nebylo mu dražšího. Do této hedvábné vlídnosti zabalila Mařena svou chybu.

Vilém té noci špatně spal. K ránu měl živý sen o Bohušce. Zdálo se mu, že s ní šel březovým hájem, že byla krásná, oblečená jen lehce jako lesní víly a že jej horoucně objala. Sen byl tak živý, tak smyslný a tak do představ a paměti vnikavý, že při procitnutí viděl Bohušku (tuto čistou bytost) zcela jinou, vonnou, kouzelně smyslnou, slepě vášnivou, a všechn podrážděn naplněn byl bezmeznou touhou po ní. Tento pocit byl tak úplný a silný, že nedovedl pochopiti, proč ještě včera blouznil o paní Pechanové a že po celé dopoledne byl jako opojený. Měl dojem, že příběh, který se mu zdál, prožil, že jej prožil daleko hlouběji, než jak se žije obyčejně, a srdce jeho podleгло tak nesmírné touze po Bohušce Marešové, že neměl klidu.

Když se vrátil k večeru z pojišťovny, navštívil Jindřicha, ale opět marně. Teprv následujícího dne, v neděli dopoledne, našel ho doma. Četl si básně Danta Rossetiho v originále a, spatřiv Viléma, zaradoval se.

„Prosím tě, co děláš?“ otázal se jej.

„Jsem mrzutý, zmítaný člověk. Sám sobě nerozumím!“

„Však jen tehda mne znáš!“ vyčetl mu Jindřich. „Jak se rozveselíš, je po přátelství, jsem dítě, snilek, pošetilec!“

„Ano, znáš mne dobře! Jsem však stejně bláhový jako ty! Myslím si, že jsem poznal ženské srdce úplně, a najednou se dám polapiti! Dnes na příklad toužím po Bohušce Marešové!“

„Jak je to možná? Opravdu?“ udiven otázal se Jindřich.

„Ano, toužím po ní, stýská se mi, rád bych ji uviděl! Půjdeš tam? Vezmeš mne s sebou?“

„Půjdu tam, ale tebe nevezmu!“

„Proč?“

„Nemohu již. Jdeme tam s Jedličkou a Včelákem. Umluvili jsme si to, a nemohu ti vysvětlovat všechny podrobnosti, abys pochopil, že tam tentokráte jít nemůžeš!“

„A co s tím Jedličkou a Včelákem? Co s těmi strašidly?“

„Nemohu ničeho změnit na naší úmluvě. Jdeme tam odpoledne. Chceš-li však, jdi tam zítra, ohlásím tě!“

Vilém srahl čelo.

„Ty dva osly nechápu, toho Jedličku a Včeláka! A ještě méně chápu, proč s nimi Bohuška mluví!“ zvolal zlostně.

„Jsou dobří lidé, a chce-li člověk, najde i u nich milé vlastnosti. V posledních dnech jsem se s nimi spřátelil a musím doznati, že je mám oba upřímně rád. Chodívám k Jedličkovi do krámu, a někdy večer jdeme všichni tři do divadla na Smíchov.“

„Však je vidět na tobě, že s nimi mluvíš. Ke mně jsi studený jako led.“

Jindřich se zasmál.

„A kam ty chodíš? Slyšel jsem oklikou, že jsi častým hostem paní Pechanové?“

„Ano,“ odpověděl Vilém, „chodívám tam.“

A vypravoval Jindřichovi o domácnosti bohaté krasavice. Řeči jeho byly jiné, než jak o ženách mluvil. Ani jediným slovem nedotkl se její cti, naopak, skoro úmyslně ji vychvaloval.

„Doufám, že teď uznáváš, o čem jsme tak často mluvívali,“ s velikou důvěrou a radostí řekl Jindřich, vycítuje změnu přítelovu, „a že morálka není ti pošetlostí. Četl jsem v poslední době několik románů přítomnosti, o nichž se mnoho mluví, poněvadž jsou nemravné, ale řekl jsem si o autorech: Milí páni, zmýlili jste se, vaše práce zapadnou, poněvadž nemají mravní podstaty. Vše, co nemá tohoto vyššího života, musí zajít, musí!“

Vilém pohodil rukou.

„Eh co,“ odpověděl, „co nezhyne? Co nezapadne? Všecko zhynie! Jaké trvání, když se i země naše rozpadne? Zhynou morální i nemorální romány! A ve věčnosti není dříve a není později. Zajdeš i ty,

zajde i každý filosof, i jeho povídání o morálních základech! Je všechno stejně marné, stejně hloupé, stejně zbytečné!”

„Vždyť se mýlíš!” usmál se Jindřich a vlídně mu pohleděl do očí. „Až se rozpadne země — tyto mravní zákony budou dále žít — ty žijí věčně!”

Vilém stáhl pohrdlivě rty a převrátiv na stole ležící knihu, nahlédl do ní, aniž čeho přečetl. Ohlížel se, jakoby se jej zmocnila netrpělivost a vybídl přítele na procházku.

Vyšli. Byl teplý, milý, jasný den, ulice přeplněny obecnstvem. Ubírali se Václavským náměstím a Ferdinandovou třídou na nábreží. Bavili se přátelsky a důvěrně.

Potkali Helenu Polnerovou. Měla nový, kulatý, černý klobouk, kterouž formu ráda nosívala, ovinutý lehoučkým závojem, a nový jarní černý žaket. Šla bystře, nikoho si nevšímajíc. Tvář její byla svěží, růžová, a vysoký hrudník činil ji poněkud nápadnou. Když ji pozdravili, povšimla si, že jde i Vilém, a zbledla poněkud; ale zrychlila okamžitě krok, jakoby se bála, že se k ní připojí.

Vilémovi se zachvělo srdce zvláštním zahanbením a i steskem.

„Jaký jsem dnes směšný!” řekl tonem, který prozrazoval, že se mu rty stahují stísněností. „Roztoužil jsem se po Bohušce a teď bych letěl za Helenou! Zde vidíš, jak nikdo není chráněn před pošetilostí! Nezdálo se ti, že úmyslně chvátala?”

„Ano. Nestála asi o nás!”

Vilém se obrátil. Teprv za chvíli rozeznal její klobouček v hustém proudu lidí. Zašeptal:

„Nevěřím, že se hněvá. Ostatně, hněvá-li se, dokazuje, že ještě nezapomněla!”

Dojem, jaký v něm setkání s Helenou vyvolalo, byl neobyčejně silný. Jindy by bylo vše minulo zcela lehce, ale teď, jakoby vše přímo k jeho srdci sahalo. Roztesknil se tak, že po chvíli, když cítil, že není mu vše po vůli a že nebude dnes mluvit ani s Bohuškou ani s Helenou, se rozmrzel a rozčertil. Pokořen v pyše své nevěděl, co by učinil, aby se mu ulehčilo. Umínil si, že půjde odpoledne k Heleně, a když po chvíli uznal, že by s ním sotva mluvila, odhodlal se bez ohledu na Jindřicha a druhé dva pány jít k Marešovům; ale i té myšlenky se vzdal. Rozešli se téměř ve hněvu; Vilém stával se již zlým a kousavým jako vzteklé, rozmazlené dítě.

Jindřich byl překvapen jeho počínáním, ale celkem ho nechápal. Byl příliš zaujat dnešní návštěvou u Bohušky. Ve čtvrtek poslali jí anonymně dárek, starý vykládaný sekretář, a těšili se jako děti na její radost i její hádání, kdo asi dar poslal.

Sešli se o třetí hodině ve Všehrdově ulici. Včelák i Jedlička nesli jí fialky. Oba byli pečlivě oholeni a oblečení. Světlé jejich svrchníky slušely jim po zimních dnech, kdy bývali v zimnicích oba jako medvědi. Jindřichovi bylo volno a lehko. Všichni tři mysli jen na ni. Každý z nich věřil, po Jindřichových úvahách, že se blíží doba, kdy se Bohuška provdá, a každý věřil i to, že se sám stane jejím mužem. Snili si pro sebe toto štěstí, opatrně, aby ničeho nevyzradili.

U Marešů očekávali je s pozorností, jež se ve všem prozrazovala. Stůl byl pokryt bílým ubrusem, připravený ke svačině, záclony byly vyprané, okna umyta, vše srovnáno. Paní Marešová, hladce přičesaná, bledá, v černých hedvábných starých šatech vítala je radostně, jakoby jí přinášeli osvěžení do trudného života. Bohuška přichvátala v modrých svých šatičkách všecka rozveselena, podávajíc jim ruku a na všechny se usmívajíc. I Jeník jakoby byl šťastnější než kdy jindy, poposkočil a ihned se s pány bavil. Na pravé stěně naproti dveřím stál pěkný sekretář, všečen se lesknoucí s vykládanými ornamenty. Všem třem zachvělo se srdce, jak jej spatřili.

Usedli.

„Máte něco nového!“ podivil se Jindřich, ukazuje na sekretář.

„Ano, dar od neznámého člověka,“ odvětila, pátrajíc v jeho tváři svýma šedivýma očima. Bylo mu, jakoby se milé teplo z pohledu jejího rozlévalo po jeho nitru. Soudil, že snaží se rozeznat v jeho tváři, ví-li něco o dárci, ale mýlil se, tato otázka nebyla jí záhadna. Myslíla, že ví, kdo je to, byla přesvědčena, že uhodla ihned, ale ani Jindřicha, ani oba přátele Jedličku a Včeláka za dárce nepokládala.

„Dar?“ podivil se. „A nevíte od koho?“

„Nevím!“ A zatleskala rukama. Oči jí zasvitly.

„Od pána nebo od dámy?“

„Od pána!“

Jedlička v té chvíli si pomyslíl, že chybili, udavše pána jako dárce. Sám stále navrhoval, aby posluha řekl, že dar posílá dáma, ale Jindřich i Včelák byli opačného názoru.

„A nevíte od kterého?“ dále se tázal Jindřich, aby těmi otázkami zcela odvrátil jakékoli podezření její.

„Bezpečně nemohu říci . . . ale hádám . . .“

„A povíte nám?“

„Ne . . . ó, ne!“ zvolala vesele a zasmála se. V duši její rozvinul se na okamžik celý veliký svět štěstí, svět jiného života, na tomto světě, jaký žila uprostřed těchto lidí, zcela nezávislý, a zvláštní, téměř velebná radost zářila jí z očí. Byla by ráda prodlela dlouho u těchto drahých představ, ale pozornost, jakou vždy hostům věnovala, nutila ji, aby se vzpamatovala.

„A myslíte, že hádáte dobře?“ pokračoval Jindřich.

„Ano, zdá se, že se nemýlím!“

Včelákovi i Jedličkovi působila tato rozmluva velikou radost. Jedlička chvílemi zajodloval, a Včelák pomnul si ruce, zapištěv jako myš. Oba přistoupili k sekretáři a prohlíželi si jej. Bohuška přivedla k němu i Jindřicha a, otevřevši stůl, ukazovala množství zásuvek, v nichž měla již srovnané věci. Růžové její prstíčky dotykaly se lesklého dřeva s láskou. Jedlička se Včelákem tiskli si mlčky ruku v tichém blahu svém.

Jindřichovi stále tanula na mysli její odpověď, že tuší, kdo jí dar poslal, a jakási obava, že hádá špatně, tížila mu srdce.

Paní Marešová ráda by byla mluvila, ale byla dlouho stísněna myšlenkou, že se některý z pánů zeptá na jejího muže. Měla již při-

pravenou lež; chtěla říci, že jim včera psal. Včeláka a Jedličky se nelekala již, jakoby věřila, že o všem vědí a jakoby již nebylo před nimi čeho zapíratí, ale Jindřicha se bála. Pozorujíc však, že se s Bohuškou živě baví, upokojila se.

Příjemný předjarní den a veselá nálada Bohuščina ovládly pozvolna i hovor jejich, který znova a znova vracel se ke krásnému daru. Paní Marešová pošeptala Včelákovi: „Prosím vás, kdo asi ten sekretář poslal? Nebyl to pan Houška? Či snad pan Řetovský? Stále si tím hlavu lámu. Nebo snad vy s panem Jedličkou?“

Včelák s úsměvem zavrtěl hlavou.

Jeník usedl k Jedličkovi a smlouval se s ním o vycházce do Roztok, až pokvetou třešně.

Jindřich díval se oknem do jasného svitu nad zahradou. Nebe bylo modré, krásné, a v nevelkých oknech, vroubených bílými záclonami, zdálo se ještě modřejší. Pokoj byl dnes jasný, jako omytý, nálada v něm milá a nebývale srdečná. Jindřichovi bylo vše blízké a drahé, co zde viděl, a hluboké vědomí, že by v tomto kruhu byl šťasten a že by zde všechno něžně miloval, vnikalo do všech jeho myšlenek. Bohuška jakoby voněla jarem a laskavostí, jakoby okouzlovala svým pohledem i dechem i hovorem. Usmívali se na sebe, podlehajíce čisté své radosti, jež se zcela jarnímu dni podobala.

„Jak působí na vás blížící se jaro?“ otázal se Jindřich.

„Je mi krásně teskno. Toužím po něčem, co nedovedu pojmenovati. Chtěla bych jít po břehu moře, chtěla bych bloudit neznámým městem a chtěla bych se setkat s někým, o němž bych musila yelice přemýšlet.“

„Myslím, že pocity mé jsou vašim dosti podobné. Chtěl bych s vámi na jaře chodívat po Malé Straně.“

Zarazila se poněkud, ale dříve ještě, než se nad tím pozastavil, usmála se a řekla:

„Prosím. A víte, kam půjdeme? Do Jeleních příkopů!“

„A budeme ještě dlouho tak dobrými přáteli?“ otázal se pojednou hlasem, který prozradil nejvnitřnější jeho stesk.

„Proč bychom se kdy rozešli?“ poznamenala vlídně, zadívavši se přivětivě šedivýma očima svýma na jeho dobráckou tvář. „Rozumíme si a rádi spolu mluvíme. Jak jste však přišel k této podivné otázce?“

Jindřich pokrčil rameny. Dech se mu chvěl, jak blízko byl svého štěstí.

Vypravovala pak o mladé dívce z Moravské Ostravy, která zde studovala ústav učitelek, a s níž se seznámila. Dívka ta byla chudá, z četné rodiny a bratr písař posílal jí desítku měsíčně. Několika větami přiblížila ji k srdci všech tří přátel, že si všichni tři umínili, nějak jí pomoci. Slíbila jim, že je s ní co nejdříve seznámí.

Po kávě oznámila, že musí navštívit přítelkyni, jež ji očekává, a požádala pány, aby ji doprovodili. Byla rozveselena a nepokojna, jako nikdy.

Došli s ní do Thunovy ulice k vysokému starému domu s malými okénky, kde bydlila Tekla Zelená, bývalá spolužačka její, dcera domácího. Rozloučila se vlídně jako jindy, řekla každému přívětivou poznámku, na každého něžně pohlédla, ale přece jaksi spěchala, a v srdci všech, když zmizela, a kroky její na dřevěných schodech dozněly, zůstala náhlá tíseň. Všichni tři cítili, že byla jiná než jindy, že i myšlenky její kamsi jinam se nesly, a že nezpůsobili darem svým velikého nadšení, o jakém snili. Žádný neřekl, co ho mrzí, ale všichni byli jaksi sklamáni, že tak málo o sekretáři mluvila a že je neoznačovala jako dárce. Stáli zaraženi, nevědouce, jak utratiti zbytek krásného dne. Nenadáli se, že poslední chvíle s Bohuškou zanechá tuto podivnou tíseň a že tím všechno krásné, co toho dne cítili, vezme za své. Čím však tu déle stáli, tím těžší jakési pocity jim vcházely do nitra.

Vzdálili se konečně, nemluvíce; ale přece neodešli daleko. Stanuli a dívali se k vysokému, zeleně natřenému domu, kam zašla. Jedlička navrhl, aby počkali, až půjde domů, rád prý by ji ještě uviděl. Procházel se opodál.

Podvečerní soumrak naplnil tiché uličky, když zahlédli štlhlou její postavičku a když se zamodrala její sukně. Zamihla se v uličce u Slavatova domu a po schůdkách u Kajetánů seběhla do Ostruhové ulice. Musili úprkem pospíšiti, aby se jim neztratila. Ani jeden z nich neměl odvahy jíti s ní. Této chvíle poprvé měli pocit, že se něco změnilo, že vznikl jakýsi stesk, jakési jemné napjetí, že nastává odlučování, a že přízeň její poněkud se zmenšila. Snad vznikala tato domněnka z nedávných úvah Jindřichových o nutnosti Bohuščina provdání.

Zahlédli ji opět, jak pospíšila ke schodům na Janském vršku a jak po nich sbíhá do uliček před Lobkovicovým palácem. Pochopili z toho, že jde ještě k někomu, ale v těchto místech neměla známých. Vzpomněli si pak na chudou kandidátku z Moravské Ostravy a jakoby se jim nějak v té chvíli ulehčilo, všichni soudili, že šla k ní.

Když však sestoupili jinou stranou do Vlašské ulice, zahlédli ji před Lobkovicovým palácem s mužem asi třicetiletým, štíhlým a přímým, kterýž stál před ní jako voják ve službě, a jehož těsně upjatý tmavý svrchník i měkký černý klobouk zvyšovaly pevné nesení těla. Tvář jeho byla oholená, vlasy černé, pleť snědá. Naslouchala jeho hovoru s ochotnou pozorností.

Všem třem mladým mužům zabušilo srdce, a pocity, jejichž podstaty nelze postihnouti, zalily jim nitro. Jedna myšlenka všechny v té chvíli napadla: „Já jsem to tušil.“

Bohuška ubírala se s neznámým pánem osamělou cestou k Petřínu. Jindřich rozeznával, že jdou těsně vedle sebe a že se ruce jejich vroucně drží. Postavy jejich bledly mezi šedými zdmi v lehkém soumraku.

Jindřich rozloučil se s přáteli. Nemohl ani říci „s bohem“, jak mu hlas selhával. Ubíral se rychle k řetězovému mostu, ale domku, kde Marešovi bydlili, se přece nevyhnul. Bílá jeho stěna v jasném svitu večerním jakoby dnes živěji vynikala. Sevřel rty lítostí a o všech lidech, které potkával, si myslel, že se naň soucitně dívají.

XXVII.

Nebe se záhy rozjiskřilo hvězdami. Z Malé Strany hlaholily večerní zvony. Jindřich na cestě do Žitné ulice představoval si neznámé kraje neprobádané Afriky a celou silou své duše po nich zatoužil, po životě, kde by nikoho neznal, kde by nebylo ani kultury, ani lidí, ani bolesti. Vesnil se v divokou přírodu, a zdálo se mu, že nemohlo by býti nic krásnějšího, než seděti na břehu neznámé řeky, kde není pěšin, kde není lidí, a zde přemítati o záhadách, jimiž se člověk po všechny věky marně kormoutil. Duši jeho zvedaly se obzory vzdálených zemí, hned pralesy Sibíře, hned planiny Egypta, hned nížiny Indie, a mžikem zase krajiny s farmami v Americe, nebo chatrče na ostrovech v širých vodách oceánů.

Nemohl-li utéci světu do těchto vzdálených krajů, rozhodl se aspoň utéci mu do své samoty. Rozhodl se, že dlouho nikam nepůjde, že se z úřadu okamžitě vrátí do svého bytu, že se uzamkne, nikoho k sobě nepustí, a že se zabere do některého filosofa.

Ještě toho večera chtěl tímto způsobem utéci svému vnitřnímu pohnutí, ale brzy cítil, že se nemůže ubrániti otázkám, jež se pojednou četně nahromadily v jeho duši. Má-li kdy ještě jíti k Marešovům? Zda Bohuška byla přítelkyní, když mu zamlčela svou známost? A kdo je ten muž? Jak dlouho s ním mluví a stane-li se jeho ženou?

Co viděl ve Vlašské ulici, brzy se podobalo zvláštnímu, tajemnému snu. Muž v černém klobouku a tmavém svrchníku jakoby byl bytostí z jiného světa. Necítil k němu nenávisti; snad jen v první chvíli. Naopak, byl mu i milým, když naň vzpomínal. Brzy si řekl, že tento člověk jistě je neobyčejný, nadaný i vzdělaný, neboť Bohuška by se nemohla do jiného zamilovati. Pochopoval i to, že byl velikým pošetilcem, domníval-li se, že kdy její srdce uchvátil.

Druhého dne však nezůstal doma, jak si umínil. Navštívil Viléma, jemuž chtěl říci, co v neděli vypátrali, ale neřekl mu ničeho. V poslední chvíli si uvědomil, že nesmí vyzraditi podivné to tajemství, že by se proti Bohušce prohřešil, a když se ho Vilém vyptával, jak se bavili, odvětil, že výborně. Od Viléma, který měl jakousi důležitou práci pro pojišťovnu a nemohl tudíž s ním jíti, zabloudil do Všehrdovy ulice. Byl jasný, studený večer s vycházejícím měsícem. V oknech u Marešů bylo světlo, a stín kohosi kmital se v nich. „Tam již nevstoupím!“ pomyslí si. V tom však si uvědomil, že nejedná správně. Musil si doznati, že mu Bohuška neublížila a že se nijak proti němu neprohřešila. Proč by mu měla svěřovati nejdražší své tajemství? Jak by to mohl žádati?

Prošel dvakrát tichou tou uličkou se svěsenou hlavou. Co tu chtěl, ani sám nevěděl. Ubíral se podle řeky na Kampu, zahleděl se na měsíc i osvětlené jím střechy domů, na řeku tiše plynoucí, na množství světél v ní i na odražené obrazy bezlistých ještě stromů Střeleckého ostrova, a myslel si, proč se poddává smutku, když tento měsíc přetrval miliardy

lidských srdcí, když tento pomíjející tichý poutník díval se po tisíciletí na lidské bolesti? Jaká bolest, když ji týden zaceluje? Jaká bolest, když si ji sám způsobil? A dívaje se na Karlův most i mostecké věže i na Hradčany, cítil, co se zde již vlnilo života, co tu přešlo lidí, co tu klíčilo bolesti v jednotlivých srdcích, a kde je bolest ta a kde jsou všechna srdce? Jako marný sen připadalo mu vše, celý svět, celý vesmír . . . což teprv malinké jeho srdce, které náhoda vhodila jako prášek mezi obrovské spousty větrem zdviženého prachu!

Když však se vrátil k Bohušce, když si ji představil, když se vesnil v upomínky, když si uvědomil její milé hovory, rázem jej bolest odplavila. Otázka, může-li ji navštívit ještě, stále ležela před ním jako balvan. Musil se vždy prodrati množstvím podivných citů, než došel ke prosté pravdě, že mu neublížila, že se nijak neprohřešila, a že by jednal nízce i hloupě, kdyby se nějak změnil a dokonce snad styky přerušil. Cítil, že by se vzdával dobrodiní jejího vroucího vlivu, paprsků její laskavosti, ohně její ženské něžnosti. Přes to však, že pochopil a uznal svobodu jejího srdce, přece při myšlence své příští návštěvy měl podivný dojem, jakoby studu, jakoby cizoty, jakoby každý předmět v chudém tom bytu nějak jej musil posměšně, nepřátelsky uvítati.

Krátce před velikonoce navštívil Jedličku. Byl skličén, ale stal se nápadně hovorným a dlouho Jindřichovi rukou potřásal. Mluvil tak, jakoby bylo šlo jen o něj, jakoby byl jediný Bohušku miloval, jakoby byl měl již před zasnoubením, a jakoby jej byla sklámala. Teď teprv přiznával všechny své skryté touhy, naprosto nechápaje, že by i Jindřich mohl trpěti. Naopak zdálo se mu, že Jindřich přišel, aby ho politoval a potěšil. Měl opět jakési plány, aby jí získal, a prosil jej, aby s ní a s paní Marešovou o tom promluvil.

Na zelený čtvrtek, skoro nerad, navštívil Jindřich večer paní Sochorovou. Bylo zde již několik mladých lidí, když vstoupil. Slávka radostně vypískla a zatleskala rukama. Přisedl k ní, a paní Sochorová nalila mu čaje. Jak se ocitl mezi mladými, svěžími děvčaty, a jak mu zašuměly v sluchu jejich smích a štěbetání, zapomínal na svůj žal. Slávka byla v bílých, krátkých šatičkách, a plavé vlásky její sepyjaty byly sněžně čistou atlasovou pentlí. Jindřich opět si pomyslí, že je podobna Bohušce, a měl dojem, že některé poznámky, pohyby a úsměvy sama Bohuška učinila. Díval se na ni něžně, a mladá Slávka jako každý čtvrtek, i dnes o tom věděla. Těšilo ji to a rozněcovalo. Byla šťastna.

„Jsem vám, příteli, vděčen za to, že jste mne osvobodil,“ řekl mu Bláha, dívaje se s ním oknem do šedící se planiny.

„Jak jsem vás osvobodil?“

„Slávka již nemiluje strýce, ale pana Houšku!“

„Ach jděte! Neuvádějte mne do rozpaků! Je dítě, a já nechci okrádati ji o klid!“

Bláha se rozesmál.

„Miluje vás má neteřinka, miluje!“ řekl mu u samého ucha. „Vidím to na ní! A jaký klid že jí vezmete? Naopak, bude šťastna! A já jsem svoboden! Chudáček měla namluveno, že jsem jí určen, a věřila tomu! Dobře jsem věděl, že všechno to nic není! Dnes je jasna celá věc!“

Chudinka, teprv teď ví, co je první láska! Jak se jí očka modrají! Jak jí tvářičky hoří!“

Jindřich byl zmaten. Ohlédl se po Slávce. Jasně modré oči její, plné radosti a tepla byly naň upřeny.

„Ne, to není možná,“ zašeptal, „vždyť si toho ani nezasloužím!“

„O to v lásce nikdy neběží, můj zlatý!“

„Mýlíte se, ona mne má ráda jako každého upřímného člověka!“

„Nevymlouvejte si to. Vidím jí až do srdce a ostatně vím přece, jak o vás blouzní! Nikomu však ničeho neříkejte!“

V té chvíli přiběhla k nim sama Slávka.

„Nemluvíte o mně?“ otázala se vesele.

„Ano, ale nic zlého!“ odvětil Bláha.

Odebrali se ke stolu. Paní Sochorová svolávala mládež k pozornosti. Malá slečinka, vzdálená příbuzná, červená, s orličím nosem a s očima pichlavýma usedla k pianu, aby ukázala, co se naučila. Hrála několik písní Schubertových s pěkným pochopením.

Jindřich seděl vedle Slávky všecken zprávou Bláhovou pomaten. Od té chvíle nedovedl mysliti na nic jiného. Bylo mu příjemno, sladce teplo, ačkoli nemohl říci, že by Slávku miloval. Ale poprvé v životě slyšel, že je do něho někdo zamilován, a již toto vědomí způsobovalo v jeho nitru zvláštní, blažené naladění. Teď se mu zdálo, že mluvil přítel pravdu, teď neustále viděl podrobnosti, jež jej utvrzovaly v příjemné té domněnce. Pozoroval každý pohled, každé hnutí mladé krásavice se zalíbením a divil se, že toho společnost nevidí.

Když se vracel v jasné, měsíčné noci domů, naplněna byla jeho duše nejasnou radostí. Myšlenky jeho brzy spočinuly u Bohušky brzy u Slávky. Podívoval se lidskému srdci, uvědomuje si, že mu již pro Bohušku není teskno jako téhož dne odpoledne. Vzduch voněl jarem, hebký větříček chvílemi nadýchal příjemného chládku na jeho rozpálenou tvář, a jarní vody byly již v řece učištěny.

V pondělí velikonoční navštívil Marešovy. Od čtvrtka jakoby tiseň jeho zmizela. Podlehl sice rozechvění, když vystupoval po dřevěných schůdkách, ale opanoval se úplně. S Bohuškou však mluvil jen několik slov. Mareš byl doma, a celá rodina byla tím proměněna. Jindřich brzy cítil, že překáží a odešel. Bohuška vyšla s ním až na schody a přívětivě jej zvala, aby přišel po svátcích.

„Pochopíte, že je u nás napjetí,“ řekla s očima ustrašenýma, „a že mám mnoho starostí, abych nic nezkazila. Otec je velice podrážděn, něco nemilého se mu asi přihodilo! Nehněvejte se tedy; vidím, že jste rozmrzen!“

„Ach, ne, slečno! Bylo by mi líto, kdybyste tak soudila!“

Podali si ruce a rozešli se. Když se ubíral domů, musil si přiznati, že se mu rány opět otevřely. Byl však v jeho duši pouhý stesk, jakási malicherná lítost, jako když je ješitnost uražena.

Ve středu odpoledne procházel se s Vilémem Řetovským po Václavském náměstí. Byl krásný jarní den, vzduch průhledný a jako růžový, ulice i domy čisté, nebe sytě modré.

Pojednou spatřili nedaleko proti sobě spěchající dvě dámy s pánem, jež se radostně usmívaly. Paní Pechanová s paní Jelínkovou a panem Janovským vyšli si na jarní pražskou slavnost ševců „Fidlovačku“, pořádanou toho dne v Nuslích. Obě dámy šly vesele, jako mladá děvčata, jakoby návštěva Fidlovačky požadovala této nálady. Již tím, že se rozhodly jíti na slavnost, staly se živými a skoro rozpustilými. Hana měla modré vlněné šaty, Karla červené s temnými ozdobami. Podobaly se zbujněným dobrodruhům, kteří si vyšli do světa něco provést. Doktor Janovský nesl jim žakety a stále nadarmo mluvil. Neposlouchaly ho.

Spatřivše Viléma s Jindřichem, pospíšily k nim jako dvě mladé holčiny. Veselost jejich oba strhla.

„Pojďte s námi!“ vybídla je Hana. „Jdeme na Fidlovačku do Nuslí! Mám ráda lidové slavnosti.“

Oba se k nim připojili. Dámy, jdouce bez mrzutých mužů se třemi svobodnými krasavci, rozhovořily se živě a skoro nevázaně. Smály se všemu, a páni mimoděk tím posilování mluvili vtipně. O půl páté hodině sestupovali s nuselských schodů. Ohromné dva proti sobě se pohybující proudy lidí černaly se po schodech a silnicí až do údolí, kde byla slavnost. Troubení, křik, bubnování a pískání bylo sem slyšeti. Hana zbujněla jako malé dítě.

„Jaká síla je v ní!“ pomyslí si Vilém, pozoruje její pevné, pružné tělo a její zrůžovělou tvář. „Dnes je hotovým divochem!“

Ona dobře věděla, že se mu líbí, a sama sobě připadala si jako do lesů puštěný divoch, který všecko okouzluje. Byla by se nejraději rozběhla a rozjásala, aby mu ukázala, jaký půvab je v jejím zbujněném pohybu.

„Víte, co mi teď pan Řetovský pověděl?“ pošeptala jí Karla.

„Nuže co? Ale rychle!“

„Že vás miluje!“

„Nevěřím mu!“ bystře odvětila, ale poskočila si radostně a zasmála se.

„Touží po vás, nemuňte jej!“

„Aj, do opravdy?“ vysokým hlasem zasmála se Hana.

A všecka rozveselena rozběhla se s posledních schodů. Vilém pospíšil za ní. Jindřich si právě myslel, že se lidský život až příliš podobá životu mravenců. Janovský odhadoval počet lidí, kteří se valili silnicí, na padesát tisíc. Jedni odcházeli a jiní přicházeli. Karla dívala se za přítelkyni, k níž se právě Vilém připojil, a určité tušení, že je přiblížila až v oblasti hříchu, opojilo její srdce.

Došli silnicí a nedostavenou ulicí až k louce, jež se hemžila lidmi jako skutečné mraveniště mravenci. Mezi černými spoustami kvetly světlé živůtky a kloboučky dam i děvčat, červenaly se boudy, pestřili se komedianti. Prostředkem po délce louky vedla odvodňovací stará strouha. V pravo podle ní byla široká promenáda mezi krámy s perníkem, cukrovím, hračkami a šaškovskými předměty, v levo provozovány hry akrobatů, divadla s loutkami a morčaty, produkce se zvířaty v malých zvěřincích a zpívány písně loupežnické. Divoká směs kvičení flašinetů, bubnů, řvoucích lvů a buvolů, vyvolávání před krámy, troubení dětských

trumpetek, frkaček i píšťalek jakoby se v ohlušujícím proudu zvedala a rozlévala z tohoto hemžení na všechny strany.

Paní Pechanová první veběhla do těchto velikých davů jako opojena. Po slovech Karliných bylo jí jako bujnému dítěti, které neví, co by v radostném vzrušení učinilo. Vše se jí líbilo, vše ji zajímalo a na vše se rozpustile smála. Když se protlačila k velikému klubku opilých ševců, nesoucích ve výši vycpaného hastroše, ševce, šijícího střevíc, zadívala se na nestvůru lorgnettem a hlasitě se rozesmála. Dala si kanárkem vytáhnouti planetu a přinutila i ostatní, aby tak učinili, kupovala od pějících dětí písničky, Karle koupila červený balonek pro Jaroslávka a pánům dětské trumpetky. Musili jíti vedle sebe a troubiti (jako teď k večeru dělali všichni páni), až uši brněly. Nesmírná kočičina jakoby teď zachvátila rozveselené davy. Páni i dámy vykrášlili se papírovými ozdobami, děti nosily barevné praporečky a kde kdo buď troubil, pískal nebo na dětský bubínek bubnoval. Hana Pechanová rychle se provlekala lidmi, aby vše viděla, neohlížeje se na své průvodce. Vilém chvátil za ní v opojení; líbilo se mu její zbujnělé chování, její utíkání, její zapomínání na všechny ohledy. „Muž ji tísní a ubíjí!“ pomyslí si. „Hle, jaká je divoká a jaká veselá! Starý ten světák má lví dráp a drží ji stále u země! Jako divoký kůň je, ohebná a krásná!“ A vytrubuje na červenou dětskou trumpetku, pospíchal za plavovlasou krasavicí jako beze smyslů.

Jindřich jen na oko trumpetku zdvihl, ale troubiti nemohl. O tom, co se zde děje, mnoho nevěděl. Duše jeho plna byla snů. Viděl stále dva dívčí zjevy, Bohušku a Slávku, jakoby s nimi rozmlouval. Obě byly mu blízké a drahé, ale Bohuška jakoby neměla té vábivosti a jasného svitu mládí, jakým ho naplňovala Slávka. Byla jen vyšší, ale cosi ledového přece z ní naň vanulo. Touha po příštích dnech hrála jej v prsou. „Bohuška mne nesklamala,“ myslil si, „ale sám sebe jsem sklamal. Má byla vina, ne její!“ A přece se mu v té chvíli zdálo, aby si zakryl oči a aby se lítostně rozeštkal. „Ostatně, jak vidět i zde, všichni lidé se nějak opíjejí!“ řekl hlasitě. Karla se naň ohlédla.

XXVIII.

V druhé polovici dubna po několika teplých dnech rozkvetly ranní ovocné stromy. V té době rádi si vyjeli Pechanovi ke vzdáleným svým příbuzným do Horních Mokropes, vesničky na úpatí brdského hřebenu a na pravém břehu Berounky, aby se prošli kvetoucími zahradami. Letošního roku vyžádala si Hana na bratranci Nečasovi, majiteli dvou hospodářství v Horních Mokropsích, k němuž dojížděli, aby jí ihned telegraficky oznámil, až krásná jeho třešňovka počne kvést. Telegram přišel v sobotu, a na neděli již pozvala Viléma i manžele Jelínkovy s Janovským, aby s nimi jeli.

Již dávno nebyla Hana tak veselá a spokojená jako v posledních dnech. V domě jejich jakoby tísně ubývalo. Nezdálo se jí jako dříve, že je vězněm, a že přinesla velikou oběť starému svému muži. Současně

pak s její lepší náladou rozveselovalo se i jeho nitro. Všecky útrapy jeho slabosti, jeho viny a jeho ohledů rychle se v úsměvu jejím rozpłyvaly. Ulehčilo se mu, když viděl, že je živá, že méně spí, méně píše a že naň mluví bez urážlivých výbuchů. Rád přijímal její rozkazy, přinášel a obcházel vše, co jen si přála, a rád dopřával jí zábavy. Večírky, které nyní pravidelně ve středu pořádala a k nimž přicházela ještě širší společnost než dříve, zalíbily se mu neobyčejně. Nalezl v doktorovi Vrbovi a v manželích Stehlíkových oddané posluchače a mohl celou svou minulost vypravovati. Látky měl mnoho, a čím pilněji poslouchali, tím lépe se mu povídalo, a tím lehčeji přidával příběhy, jichž ani nezažil. Často se stalo, že upoutal celou společnost. Tak stal se milým, a čím více se mu divili, tím mu bylo volněji, tím bezpečnější byl před veřejností se svými hlodavými pocity. Cítil, že všichni ti hosté ani na vteřinu nepochybují o něm, že je dobrým mužem, a že může být Hana zcela spokojena. Ještě však vzrostla jeho radost, když viděl, že se paní jeho výborně a slušně baví. Bylo mu v té chvíli, jakoby kámen, dlouho na jeho prsou ležící, kdosi moudrý odvaloval. Nepochyboval, že příčinou všeho byl Vilém a několik mladých mužů, kteří sem chodili, dobře cítil, proč se Hana vzněcuje a raduje, ale dokud toho nikdo neviděl, a dokud ona sama dovedla tak se chovati, že zůstávalo vše skryto, nerozčíloval se. Naopak, hřála jej jakási milá osvobozující myšlenka, že mu nebude vyčítati a že mu nebude denně život otravovati. „Tak, tak je vše dobře,“ myslil si v nejhlubší skrytosti svého nitra, a rozveselen jal se vypravovati nový příběh ze svého života.

Na výlet do Mokropes odjeli hned ranním vlakem ze Smíchova. Bylo jasno, příjemno, jako bývá jen v těchto jarních dnech, kdy unaveni zimou těšíme se na rozvíjející se přírodu. Nebe bylo modré, tyrkysově modré, bez mráčku, vzduch mírně chladný, ve větších vzdálenostech v nížinách zamlžený. Slunce oteplovalo znenáhla ranní chlad. Některá pole pokryta byla jasnou zelení a na stráních lehounce se zelenaly již buky a břízky.

„Jste dnes veselá, milostpaní,“ řekl Vilém k Haně ještě ve vlaku.

„A víte proč? Předně proto, že je krásně, a za druhé, že ten mladý Augustián Kubricht dostal místo. Znáte jej?“

„Vypravovala jste mi o něm.“

„Včera vystoupil již z kláštera a zítra nastoupí do zádušního úřadu.“

„Je asi rád!“

„Velice. Děkoval dlouhým dopisem; i osobně přišel povědět svou radost.“

Dívali se pak oknem do nížiny mezi Radotínem a Zbraslaví. Hana jakoby měla pro krajinu větší smysl než pro vlastní srdce, pozorovala vzdálené chlupy za Vltavou.

„A co tomu řeknete . . .“ pojednou zašeptal Vilém, „sdělím-li vám, že jsem šťasten?“

„A proč?“

„Že jedeme spolu do kvetoucích zahrad!“

„Tiše . . . bude se vám tam líbit! Nečas je příjemný muž, a zahrady jeho leží pod samou strání v rovině. Jen třešňovka jako široký pruh zvedá se po strání k bukovému lesu!“

„Těším se jako dítě!“

Jelínek s Pechanem hádali se s Karlou o prvního tenoristu Národního divadla. Janovský ji zřejmě nadržoval. Páni se smáli, když se zlobila. Jak seznala, že se Hana dívá s Vilémem oknem a že si šeptají, zaradovala se vášnivou blažeností.

Vystoupili v Dobřichovicích a ubírali se zpět podle tratě. Všem bylo příjemno a lehký. Zalesněné stráně, v jejichž smrčínách teple se usmívaly světloučké zeleně břízy a buků i zamodralé pučící duby, jakoby svou nádherou srdce povznášely. Cesta byla suchá, stromy sem tam již ve květu, pole zelená, řeka tichá.

Paní Pechanová radostně vydechla, vypjevši svá vysoká nadřa. Živá vášeň touhy zateplila se v modrých jejích očích. Zdála se větší, růžovější, horoucnější než kdy jindy uprostřed jara a pučící přírody. Uvědomila si v té chvíli, že je v tomto krásném jarním jitru s ním, s Vilémem, o němž věděla bezpečně, že ji miluje, a zachtělo se jí vysokým hlasem proti lesům zazpívat. Učinila tak s neobyčejnou vášní, zapěvši prsním, plným hlasem: „Když jsem šel přes lávky, našel jsem korálky na pěti šňurečkách navlečené.“ A sotvaže zazpívala, vykročila tak rychle ku předu, že šla chvíli sama pěšinou podle živých plotů tratě. Bylo jí lehký a svobodno, jakoby nebylo již sporu v jejím srdci. Byla blažena, že je zde Vilém, aniž ji napadla myšlenka, že je provdanou, že je zde zároveň její muž a že nesmí nikomu jinému náležeti. Ač jindy tak citlivá v těchto otázkách, dnes byla ku podivu svobodna, jakoby ani prášek ani dech, ani nejmenší záchvěv nepadaly na její duši.

Za půl hodiny ocitli se na louce před vesnicí, jejíž statky a domečky na úpatí bukem porostlé stráně, poloskryté ve kvetoucích zahradách a shluknuté kolem kostelíčka, na návrší stojícího, jakousi radostnou barevností a čistotou je vítaly.

Ubírali se uzoučkou pěšinkou v louce vyšlapanou jeden za druhým.

Z uličky mezi dvěma domky vyběhla dvě děvčata, dcerky Nečasovy, a za nimi po chvíli i jejich otec. Spatřivše blížící se hosty, rozběhli se všichni. Nečas nestačil dechem a musil v běhu ustati, ale obě dívky letěly v zelené louce, jakoby se nad ní vznášely. Hana, zavolavši: „Běto a Zdenko!“ rozběhla se vesele k nim. Obě ji prudce objaly a sotva dech popadajíce, červené a živé, chvíli ji líbaly.

Vilém pohlížel na ni se zalíbením. „Vše je krásné, co činí,“ pomyslí si.

Pechan představil společnosti rolníka a obchodníka Nečase, muže silného, přímého a velice hezkého. Černovlasý a černovousý ten čtyřicátník choval se ku podivu uhlazeně. Hned bylo viděti, že není jen sedlákem, ale že je ve styku s městem a že i zřetelný rys světáctví prosvítá z jeho zdravé bytosti.

Prošli vesnicí na druhý její konec, kde rozložen byl veliký, moderně upravený statek Nečasův s rozsáhlým ovocným sadem. Jejich příchodem jakoby jednopatrové, bílé stavení všecko životem zašumělo.

Paní Nečasová, žena jednoduchá a hezká, zdravého těla, tváře upřímně se usmívající, oči jako nebe modrých, sháněla ihned snídání.

Dopoledne byli v kostele a prošli se cestou pod lesem. Před obědem prohlédli si zahradu, široko do lučin k řece rozloženou, jež v teplém jarním slunci mladost svou vydychovala.

„Jaký milý den!“ řekla Jelínková Haně, ubírajíc se s ní bystrým krokem prostřední pěšinou travou zarostlého sadu. „Věřte mi, že jsem jako obrozena. A jak vy se máte? Všímate si pana Řetovského, jak nevidí než vás a neví ani, co se s ním děje?“

„Snad jsou všichni muži takoví.“

„Ano, ti zamilovaní! Před chvílí se ho Nečas na cosi ptal, ale on ani o tom nevěděl.“

Slunce rozlévalo se stromovím, dosud řídkým, po jejich rychle se pohybujících šatech. Karla byla roznícena svými úmysly, jež zřetelně již se uskutečňovaly.

„Chtěla bych . . . jítí těmi zahradami sama!“ řekla Hana.

„Odpoledne unikneme!“

„Ano, znám již, jak to zde chodí. Po obědě budou páni popíjetí pivo a bavit se politikou! Utečeme!“

„Ano! Ale páni Řetovský a Janovský s námi!“

„Nevím, budou-li chtít!“

Karla se zasmála.

„Řeknu jim pouze, že se projdeme odpoledne . . .“

„Ne, neříkejte ničeho,“ poněkud vzrušeně zašeptla Hana.

„Ano, jak chcete! Však oni sami pochopí!“

„Možná!“

A nemluvíce již, ubíraly se před ostatní společností do stavení. Jasný a silný Nečasův smích letěl otepleným vzduchem.

Odpoledne, když páni popíjeli, kouřili a do politiky zapadli, vyšly obě paní na nádvoří a bez klobouků procházely se podle plotu zahrady. Spozorovavše, že i Vilém s doktorem Janovským vycházejí ze stavení, vešly do sadu. Za chvíli cítily, že oba páni jsou jim v patách. Dámám se zatajil dech. Černé oči Karliny podívaly se rychle na zardělou tvář Haninu.

„Tady je příjemněji než uvnitř,“ řekl Vilém, aby upozornil dámy, že k nim přišli.

„Chceme se podívat na třešňovku a na mladý bukový les,“ odvětila Karla, upozorňujíc Viléma očima, aby se připojil k paní Pechanové, která popošla do předu z náhlé rozpačitosti. Cítila, že se k ní blíží, a srdce se jí rozbušilo ne úzkostí, ale podivnou, jí dosud cizí blažeností.

„Navrhuji, abychom šli prostřední pěšinou přímo proti svahu. Podívejte se, jak jsou ty stromy v slunci nádherné!“ promluvil Janovský, připojuje se k paní Jelínkové, kteráž šla napřimena, jakoby byla zaujata vzdálenými myšlenkami.

Vilém se ocitl vedle Hany.

„Těšil jsem se na tuto chvíli,“ zašeptal.

Neřekla ničeho; vysoká ňadra její se pozvedla.

Šli prostřední pěšinou mezi nevysokými, kvetoucími třešněmi, do jejichž bělostného květu lilo se světlo. Sladký, oteplený vzduch a ticho venkova hebce je obestíraly. Janovský s Karlou následovali je ve značné vzdálenosti, nemluvíce. Šli úmyslně zvolna, aby zůstali co možná vzadu. Když vystoupili na konec třešňovky, odkud vedla uzounká travnatá pěšina do mladého, hustého lesa bukového, jehož sotva rozvité listí bylo heboučké a jako zlaté, zahlédli Hanu s Vilémem na této pěšině, jak odcházeli do lesa tichým krokem.

„Zůstaneme zde!“ zašeptala Karla a stiskla Janovskému ruku.

Obrátili se a rozhlíželi se se svahu na zahrady a na jasný pruh tiše lučinou se vinoucí Berounky.

Čekali půl hodiny. Karla jakoby cítila v celém nitru uvolnění.

„Jsou tam dlouho,“ poznamenal Janovský.

„Jsou šťastni, a ve štěstí čas letí. Oni ani netuší, že se tam tak dlouho zdrželi.“

Karla chtěla jít za nimi, ale v té chvíli viděla je přicházeti tichým krokem po zelených travách plných chudobek. Hana všecka růžová hleděla k zemi. Vilém jí cosi vypravoval.

„Vrátíme se do statku?“ otázala se paní Jelínková.

„Ano,“ odvětila Hana.

Když sestupovali kvetoucí třešňovkou, přistoupila ke Karle a uchopivši ji kolem pasu, silně ji k sobě přitiskla.

„Řekli jste si vše?“ tiše se otázala paní Jelínková.

„Ano . . .“ všecka opojena zašeptla Hana. V té chvíli vzala Karlu za ruku a rozeběhla se s ní po svahu mezi stromovím, jakoby jí bylo tohoto běhu potřeba. „A políbili jsme se!“ zašeptla pojednou ve zjevném štěstí, zachvěvši se prudkou rozkoší.

Vilém si právě zapaloval doutník a sestupoval s doktorem kvetoucími stromky za nimi. Krok i pohyby jejich byly elegantní, zcela tak, jakoby se ubírali salonem. Zvláště Janovský, pozvedaje ruku naproti slunci, aby mu nesvítilo do očí, šel lehce a dokonale.

Konec prvního dílu.

FERD. MENČÍK:

Ze selských nepokojů r. 1775.

V „sedlském povstání“ jest kousek sociální historie pro nás tím poutavější a zajímavější, že poprvé Češi a Němci v jedné řadě se octli proti své vrchnosti ať zemské nebo panské. Příčin jeho vyhledávati nemíníme, jenom vypsati chceme epizodu, která doplniti má vyprávění této rebelie již' odjinud známé.*)

Hnutí selské šlo od východu a od českých hranic, a jako lavina valilo se z panství na panství, až posléze mocí vojenskou udušeno bylo. Panství jilemnické, rodině hraběcí Harrachovské náležející, patřilo pod krajské hejtmanství jičínské. Tamější hejtman Sádlo na zprávy o sedlské bouři na vzdálených panstvích již 14. a 16. března 1775 naporučil všem vrchnostem, aby mu o nastalých nepokojích neodkladně zprávy podávaly. Chtěje býti poblíž tohoto nebezpečného hnutí, odebral se dne 19. března do Lomnice pod Táborem. A byl také nejvyšší čas, nebo příboj lidový již 20. března od Ždírcce a Králové Dvora na sousední panství se hrnul. Veliký zástup sedláků tenkrát přitáhl přes Českou Brusnici do Velké a Malé Borovnice, a všude nuceno hrozbami obyvatelstvo, aby, holemi a klacky se opatřivši, s ním do Pecky táhli. Poddaní byli brzo ochotní, a jenom někteří rychtáři, kteří od vrchnosti nějakých výhod požívali, tu a tam na odpor se stavěli. Rychtář v České Brusnici málem od zboutenců byl bit. Když přitáhli do Borovnice, nebylo ani starého ani mladého rychtáře doma, neboť utekli do lesa a s nimi ještě dva sedláci; ostatní obyvatelé přidali se k zástupu. Aby se na rychtáři vymstili, pobrali mu něco hotových peněz a připravené přize, dohromady asi za 24 zlatých škody mu učinivše. Také Štěpán Četovský, který před nimi uprchnul, utrpěl na chlebě a pobraném domácím nářadí za deset zlatých škody. Rychtářovi, když potom odtáhli, zanechali vzkaz: nechce-li, aby mu statek jeho zničili a nad hlavou zapálili, aby za nimi na Pecku přišel, jakmile domů se vrátí.

*) Českomoravská kronika. Založil K. V. Zap. Svaz. 7., str. 789 atd.

V Pecce na zámku bylo dopuštění Boží. Když sedláci na lidech a na věcech dosyta násilnosti se napáchali, strojili se odtud přes Novou Paku táhnouti k Lomnici. Zatím na Jilemnicku bylo dosud ještě ticho, a každý myslel, že bouře o zdejší krajinu ani nezavadí. Ale již po třech dnech, 23. března, převalila se sem od Hostinného a Vrchlabí.

Nejprve zachváčena byla malá osada Klášterská Lhota (Mönchs-dorf). Přišli sem z rána ten den dva muži z Kunčic a vyzvali rychtáře Jana Košťála, aby se se sousedy svými k Lanovským a Vrchlabským přidal. Nadarmo mu vyhrožovali, že obyvatelstvo z Hostinného, Prosečné a Lanova na jejich vesnici se oboří a všechny nešťastnými učiní. Rychtář nepovolil a vymlouval se, že jeho lidé na robotu chodí a daně platí, nebudou, i těšil se tím, že jim ani okolní obce neuškodí. Právě tím na sebe posly poštlal; když odešli, tu naň teprve strach připadnul. O celém jednání dověděli se ostatní osadníci, zvláště ti, kteří ani pro vrchnost nerobotovali ani zemské vrchnosti daní neplatili, a nemajíce co ztratiti, byli ochotnými k zbouřeným osadám se připojiti; konečně vyhrožovali i rychtáři, že ho zabijí.

O deváté hodině večer přišel do Klášterské Lhoty Jan Mejsner z Branné, který toho dne právě meškal v Kunčicích. Vypravoval, co tam viděl a slyšel. Kunčičtí hrozili, nepřijdou-li za hodinu z Klášterské Lhoty lidé, že sami tam dolů půjdou a tak pleniti budou, že ani jednoho okna v celé vsi celého nezůstane; rychtáři pak mimo to vzkázali, že mu ve sklepě všechny sudy rozbijí. Vyhrůžka tato účinkovala. Osadníci v Klášterské Lhotě všickni se srotili a na Košťála naléhali, aby s nimi táhnul do Kunčic. On sice ještě poněkud váhal, ale nicméně svolal sousedy k hromadě obecní. Když se lidé sešli, otázal se jich, zdali jsou hotovi od desíti hodin až do rána ponocovati, aby se před náhlým přepadnutím od jiných obcí uchránili. Ale tu zase sousedé namítali, že jich jest málo, a sotva by se Kunčickým ubránili. Chtěje je dále uchlácholiti, dal přinést ze sklepa pivo a kořalky. Sousedé pili, ale neplatili, a při tom dostali ještě více kuráže.

Naposledy vida rychtář, že mu jiného nezbývá, než aby nátlaku povolil, rozloučil se s domácími a vypravil se s 38 sousedy do Kunčic. Cestou jim přísně nakázal, aby nikomu nic zlého nečinili. Když tam přišli, hned Kunčickým vytykal, proč obci tolik vyhrožovali, jako by je přepadnouti a vytlouci chtěli; avšak tamější rychtář o ničem nevěděl, co lidé jeho dělali.

Po malé chvíli táhli Lhotečtí s Kunčickými do Vrchlabí, kam došli ráno v pátek 24. března. Zde již Vrchlabští po nich se sháněli a jim pravili, že jest to jejich štěstí, že se dostavili. Lidé až do poledne stáli na náměstí a odsud ani hnouti se nesměli. Když se jim chtělo jísti, došel rychtář Košťál k purkmistrovi, a ten poručil, aby pekař dal každému dvě housky. Zde podařilo se rychtáři, že mohl k Boukalovi, revidentovi panskému v Branné, nepozorovaně vypraviti člověka, aby mu vyfídl, jak se zde věci mají. Teprve po obědě byli tu sedláci ve dva zástupy rozděleni. Kunčičtí a Lhotečtí měli táhnouti do Dolní Branné, Valteřičtí do Branné. Rychtář Košťál předvídaje, k čemu se

schyluje, sám napřed pospíšil do Branné, aby zdejšího rychtáře Mevalda k tomu přiměl, aby úřední spisy všechny uklidil.

O přípravách, které v Kunčicích a ve Vrchlabí se děly, dověděl se také Josef Erben, vrchní panství jilemnického. Předpokládal, že se povstalci ve Vrchlabí nezastaví, nýbrž že půjdou dále; proto odebral se ještě 23. března do Branné. Sem na zámek svolal rychtáře a konšely, a taktéž i úřední osoby z Dolní Branné a Valteřic, i vyjednával s nimi o jejich stížnostech. Vyptával se jich, žádají-li, aby se jim v robotě nebo v jiných povinnostech ulehčilo, že se to může po dobrém státi; při tom je ujišťoval, že toho na vrchnosti vymůže, aby se jejich oprávněným požadavkům vyhovělo. Chtěje pak poddané přivést k poslušnosti, uváděl jim na paměť veliké milosti, které hrabě Harrach za doby nouze a hladu jim prokázal, a vypočítal, jak mnoho obilí a mouky z druhých svých panství jakož i z rakouského panství Mostu nad Litavou dal dovézt sem, aby je zadarmo rozdal mezi nejpotřebnější jediné proto, aby své poddané při živobytí zachoval, kterýžto náklad na několik tisíc zlatých může se počítati. Dále jim připomínal, že úředníci s poddanými vždy slušně zacházeli, a nikdo z lidí po několik let ani rány nedostal, třebaš toho i někdy zasloužil.

Přítomní zástupcové obcí slovům jeho sice přitakali, ale tolik jenom namítali, přijdou-li sem Vrchlabští a Lanovští s jinými sedláky, že ani oni jim nebudou moci odolati a budou nuceni, aby s nimi dále táhli. Vrchní Erben, uznávaje sám, že potom všecken odpor bude marným, napomínal je, budou-li mocí přinuceni jíti s ostatními, aby alespoň milostivou vrchnost a úředníky ušetřili, zle s nimi nenakládali, a nikomu, ať to jest kdokoli, škody nečinili, nýbrž lidsky se chovali, když již nebudou se moci chovati po křesťansku.

Přítomní slíbili, že podle jeho slov a napomenutí se budou chovati, a potom se domů klidně rozešli. Vrchní zůstal v Branné přes noc, aby tu vyčkal, co dále bude se dít.

Časně z rána druhého dne přichvátal rychtář z Dolní Branné a hlásil vrchnímu, že sedláci z Prosečné, z Lanova a okolních osad od Vrchlabí táhnou; za nedlouho přibyl sem nějaký mnich augustiniánský, vyslaný od převora kláštera Vrchlabského. Ten vyprávěl, že to u nich hrozně vypadá. Ředitel panský a pojezdny od sedláků byli bití, a jen s těžší utěci se jim podařilo; zuřící zástupové, nač přišli, ničili. Vypověděv své poselství, ubíral se mnich dále k Jilemnici, aby i tu strašlivé ony noviny zvěstoval. Z toho vrchní Erben celý se poděsil, že nevěděl, má-li uprchnouti či zde zůstat. Ale když nakonec si vzpomněl na včerejší rozmluvu se sedláky a na jejich slib pomyslel, že se tiše a pokojně budou chovati, nabyl zase zmužilosti a k tomu se odhodlal, aby v Branné zůstal.

O polednách bylo již viděti zástupy od Vrchlabí táhnoucí. V řadách povstalců nalézal se i purkmistr, někteří radní, městský sekretář a veliký počet měšťanů. Jedna část dala se dolů k Dolní Branné, druhá část táhla na Valteřice, a z obou těchto vsí přidalo se obyvatelstvo k nim. Skoro stejného času do Branné dorazili, a ihned vrazili do zámku. Na širokém prostranství zámeckém byla jich taková síla, že

hrůzno bylo na ně se podívat; ozbrojeni byli klacky, tyčemi a jinými rolnickými nástroji. Z veliké části byl lid pivem a kořalkou zpitý, a z divokých jejich pohledů bylo znáti, že nic kalého v úmyslu nemají.

Když hlučice v zámeckém dvoře se rozestavili, vyšel k nim Erben dolů a vyptával se, čeho si přejí. Tu před něho nejprve předstoupil purkmistr vrchlabský a žádal na něm jménem povstalých sedlákův, aby podepsal revers, jako se to stalo ve Vrchlabí. Vida jejich hroživé pohledy a tváře, byl vrchní ochoten všecko učiniti, coby koliv na něm požadovali; třebas celé království v tom okamžiku byl by jim přislíbil, ano, jak se vyslovil sám, byl by v té chvíli rozdal říši velikého mogula, jen aby se jich nějak zbyl.

Ale věc nešla tak snadno a pouhými sliby odbýti se nedala. Sedláci chtěli mítí především něco písemného, co by je mohlo chrániti před panskými urbáři. Revers, který s sebou přinesli, byl napsán německy, a proto musil zdejšímu lidu nejprve do češtiny býti přeložen, aby mu poddaní v Branné a ve Valteřicích rozuměli. Ale než byl přeložen a na kolkovaném papíru napsán, dostal se zatím zdivočelý zástup v pivovaře do sklepa, odkud přes dvacet sudů piva bylo na dvůr vyvaleno a zde v krátkém čase vypito. Mnozí z nich upili se tak, že nevěděli, co dělají, a ve své rozpustilosti a nevázanosti roztloukli v zámku několik oken a dveří, pobrali kuchyňské nářadí a i jiné, a celkem za 250 zlatých škody učinili. Když konečně revers byl vyhotoven, podepsal jej vrchní Erben a opatřil úřední pečeti a potom jej odevzal obecnímu úřadu. Při této příležitosti namáhal se nejvíce, aby nějak cizí poddané odbyl, domnívaje se, že potom s domácími dříve bude hotov a snáze k tomu je přemluví, aby v pokoji do svých obcí se rozešli.

Vřava již zmohla se tak, že všecko chlácholení bylo marné. A když v Branné zástup tak dobře pochodil, nabyt nově troufalosti, a tu jak vrchlabští poddaní tak domácí vypravili se na další pochod k Jilemnici, i přinutili vrchního, aby před nimi na koni jel. Když přišli na návrší, odkud město bylo viděti, spozorovali nové dva zástupy, které zároveň do města táhly. Jeden z nich přicházel od Mříčné, a byl asi tak veliký jako ten, co přicházel od Branné; druhý zástup přibližoval se od Martinic, táhna přes Kalnou, Čistou, Lhotu Zálesní a Studenec. Všude přidávalo se k nim obyvatelstvo dosud klidné, zvláště v Roztokách, Kruhu a Kundraticích.

Sedláci přitáhli se všech stran téměř stejným časem do Jilemnice. Vrchní Erben již cestou pozoroval, že mají mnozí největší záľusk na kontribučního Gronpara. Proto pospíšil napřed, aby v čas výstrahu mu dáti mohl; popohnal svého koně a zástupu ujel, a úmysl jeho se mu zdařil. Avšak marné bylo všecko jeho napomínání, aby se před zuřivci stranou ukryl a takto všemu nebezpečení se vyhnul. Gronpar dosud nikdy nepocítil lidskou zlobu, a také ani nevěřil, že by kdo ruku svou na něho vložiti se odvážil; a mimo to byl si toho vědom, že mnohdykráte ve prospěch poddaného lidu se přičinil a spíše k díkům si je

zavázal než k nevděku. Proto vrchního neuposlechnul, a zůstal doma, domnívaje se dosti bezpečným.

Čím více přibývalo zástupův, tím více rostly jejich odvaha a výzvavost, které byly podporovány a zvětšovány pobídkami, povzbuzováním a příkladem jednotlivých osob, které na sebe úlohu vůdců přijaly. Mezi nimi nad jiné se vyznamenal František Jech, syn baráčníka z Jilemnice; on tu ve městě toho času prodléval na dovolené jako vojín pluku Laudonova. Byl asi oblečen ve vojenské šaty, a proto tím snáze podařilo se mu, pozornost obecnou k sobě obrátiti. Vydávaje se po příkladě jiných dobrodruhů za samého císaře Josefa, připojil se ve městě k sedlákům, kteří rovnou cestou na zámek si namířili. Druhým vůdcem byl Josef Jerie z Roztok; ten, maje hůl železem okovanou v ruku a neustále nad hlavou jí otáčeje, nabádal vesničany a jim velel, přikazuje, co mají dělati. Jemu vydatně pomáhal Václav Slavík z Roztok. Oba také možno považovati za strůjce veškeré spousty.

Když se lidé do zámku vedrali, vyhledali nejprve Gronpara; Tomáš Fridrich z Klášterské Lhoty naň udeřil a naléhal, aby jim vydal císařský patent z r. 1771 a žádnými vytáčkami uchláholiti se nedal. Posléz odešel kontribuční do svého bytu, vynesl odtud všechny tištěné patenty, aby je lidu ukázal. Sotva je sedláci spatřili, již mu je z rukou vytrhli, po zemi je rozházeli a pošlapali. Gronpar, spatřiv jejich zběsilost, teprve nyní na svou ochranu pomyslí, i vběhl do domu panského, aby se tu ukryl. Leč i tam za ním přispíšili Jiří Hlaváč z Roztok, který jako divoké zvíře klackem kolem sebe točil, a zmíněný již Jerie, a onen první ránu do hlavy mu zasadil. Potom ho smýkali po schodech na dvůr, a kdyby jej nebyl nějaký sedlák z Martinic chránil, sám ruce své proti ranám nastavuje, a kdyby byl z celé síly zuřivcům neodporoval, jistě od nich býval by zabit. Ze své nouze se vyprostitv a dostav se opět do bytu, uprchnul zadními dvířkami a ukryl se v Arnoštově někde ve skalách. Zde se třemi ranami v hlavě a v chladu nočním přes celou noc vytrval a teprve druhého dne zpět se vrátil, když se divoké zástupy již byly rozprchnuly.

Zatím sedláci, nemohouce Gronpara nikde nalézt, vpadli do jeho bytu a, co tam nerozbili, pryč s sebou odnesli. Nejvíce tu řádil sedlák z Roztok, jménem Jodas, který vyhrožoval, že půjde s lidem až do Vlkavy u Nymburka, aby se tam na zdejším bývalém purkrabí vymstil. Neménší spousta byla udělána v bytu důchodního Boukala. Jakýs Jiří Hlaváč chtěl zde všechno roztlouci a staré matce Boukalově hrozil, aby mu syna vydala, že z něho mastí nadělá. I Jiří Žemlička, kovář z Valteřic, se sháněl po něm, všude po městě ho hledal i u jeho tchýně a vychloubal se, že důchodního musí zabít. Stejně pustošil v jeho bytě nějaký Kulíšek; matka Boukalova musila mu dáti lucernu na cestu v noci domů a šest bochníků chleba. Josef Kocourek, tkadlcovský tovaryš, a Václav Slavík rozbili tam truhly a věci v nich uložené odnesli. V jeho bytě dopustili se jiní ohavného skutku, posměšně shodivše se stěny kříž. Při tom se rouhali slovy, že často před ním na úřadě přísahali a ochrany od něho nenacházeli. Kdo vlastně tak učinil, výsledkem později na jevo nepřišlo, a vymlouvali se všickni, že se to nestalo zúmyslně, nýbrž jen

náhodou. Co zástupy na zmíněných dvou úřednících žáhu svou schlazovaly, nevedlo se vrchnímu Erbenovi o nic lépe. Lid ho se všech stran obklopil a naň naléhal, aby revers o jejich svobodě podepsal. On tomu neodolal a učinil, jak divoce na něm žádali, a potom je zapřísahal, aby pokojně domů se navrátili. Odtud namířila některá část sedláků přímo do panského pivovaru, zotvírali sklepy a vyvalili sudy s pivem nahoru. Co bylo džbánův a hrnců po ruce, bylo rozchváčeno, a lidé přesporní i domácí odnášeli v nich pivo. I do města několik sudů bylo odvaleno, a tu, kde kdo byl, každý pil, nic střídmosti nedbaje, že potom z lidí téměř zvířata se stala a také mnoho výtržností bylo spácháno.

Jiný zástup rozvášněných sedláků vrhnul se potom na zámek, kde dveře, židlice, skříňe a jiné nářadí na padrť byly rozbity, záclony s oken strhány, žíněnky na postelích a sukno na stolech rozřezány. Lid tu prováděl, co se mu ve zběsilosti namanulo. Ještě jiný houf lidu táhnul do města na zámožnější sousedy a pláteníky, a tam jako v zámku si počínal. Zvláště mnoho vytrpěl purkmistr Kos, jehož až do šesti hodin ráno rozličně soužili. Škody mu při tom učinili za 330 zl. Ani fara nezůstala ušetřena, ano chlapci asi třináctiletí, tam přišedše, hrozili faráři, že mu něco udělají, nedá-li jim vína.

Když takto všecky otěže poslušnosti povolily, není se čemu diviti, že lid ještě větších přestupků se dopouštěl. Pozdě na noc poněkud sice vřava utichla, ale večer o jedenácté hodině přirazilo něco lidí z Mrklova a Horních Štěpanic k bytu vrchního Erbena, žádajíc na něm, aby jim dal svíčky, že půjdou domů. On, přeje sobě, aby pokojně se rozešli, vydal jim poslední zásobu, co měl, a s rukama sepjatýma je zařikal, aby nic zlého nepodnikali. Výtržníci to sice slíbili, ale potom hned si namířili k bytu kontribučního. Nic dobrého netuše, poslal za nimi vrchní ponocného, aby je pozoroval, co budou dělati. Byli tu pohromadě Jiří Pošepný, syn mlynáře ze Mříčné, Pernikář nebo Koptík též odtamtud, František Beránek, podruh z Jilemnice, Václav a Antonín Klementa, Havlíček a j. Vešli do domu a do sklepa, a odtud vynesli kontribuční kasu nahoru a odvěkli ji až na pole. Zde ji rozbili a otevřeli; Jerie z ní vybral tři sta zlatých, o něž potom se soudruhy se rozdělil. Také na sirotčí pokladnu se dostali a peníze z ní vykradli. Pozorujíce při svém loupení, že ponocný je stopuje a pozoruje, obořili se na něho a zahnali ho až k jeho bytu, v němž ze strachu se zatarasil. Tak se skončila hrozná noc.

Druhý den (25. března) byl svátek Zvěstování Panny Marie. Mnoho, zvláště vzdáleného lidu odešlo již včera domů. Ostatní sedláci, co jich tu zbylo, a bylo mezi nimi mnoho takových, že sotva ze své opice se vyspali, šli, jsouce holemi a klacky ozbrojeni, do kostela na sv. mši, a potom vystrojili se k výpravě do Semil.

I město toto vydáno bylo po několik dní všeobecnému pustošení. Dne 23. března srotili se sedláci počtem asi 3000, v Nové Pace a táhli do Lomnice, odtud pak přes Stružinec do Semil.*) Zde pak den na to (24. března) v zámku a v kanceláři všecka okna vytloukli, mříže vy-

*) Českomoravská kronika sv. VII., str. 807.

lámali a železné tyče odnesli, písemnosti a knihy ven vyházeli. V pivovare dvě várky piva vytočili a u pekařů snědli, co našli. Co tito začali, dokončili poddaní jilemničtí, kteří sem v den sváteční přitáhli pod vedením Pavlíkovým a Hollmana z Branné. Hraběcí pokladnu násilím otevřeli a čtyři sta zlatých z ní vyloupili; celkem páčila se učiněná škoda na 3500 zl. Jakub Havel a Josef Koptík to byli, kteří pokladnu vypáchili. Avšak z kořisti jim nic nezůstalo, neboť mezi nimi povstala rvačka, v níž o všecko zase přišli. Za to Havel sobě odnesl ze Semil dva rance rozličných látek, z nichž jeden prodal Jiřímu Buluškovu z Vichové Lhoty. Bulušek také činně pomáhal; svůj vlastní kabát někde nechal, jiný lepší na sebe obléknuv; též odnesl sobě ručnici a mnoho peněz, jimiž se chlubil. Jakýs Kavan přivlastnil sobě ručnici a mimo to koupil od Havla hedvábnou látku na klobouk, jak potom se vymlouval, ale bezpochyby ji někde zcizil. Jiřík Pošepný se přiznal, že v zámku okno vytloukl a několik dvacetníků vzal. Nejskvostnější kořist odtud odnesl Jiří Veis z Arnoštova. Sebral tam generálský kabát a kalhoty a i koně. Když pak dosti škody učinili, odtáhli do Vysokého, kam dne 26. března dostavily se nové sbory z Jilemnicka od Sytové a Jablonce, odkud pak navštívily zámek v Jasenné.

Zatím již v jiných, výše položených osadách na panství jilemnickém duch nepokoje se zahrnul. Veškeré obyvatelstvo z Krauzových Bud a Herlikovic (Hackelsdorf) přihnulo se v neděli (26. března) na revidenta Boukala do Branné a žádali na něm, aby jim dal podobný revers, jako ostatní obce dostaly. Branští, Valteříčtí a z Dolení Branné dle svého usnesení tenkrát chovali se již tiše a stáli k ochraně zámku, začez dostali tři sudy piva. Nevěda, co má dělati, poslal revident o tom zprávu vrchnímu Erbenovi. Ten zamýšlel původně tam odejet, ale že právě v jilemnickém zámku vypuknul oheň, nemohl se vzdáliti, a poslal revidentovi prázdný list svým podpisem a pečeti opatřený, tak nazvanou kartu bianku. Na to Boukal vyhotovil revers, podepsal jej a odevzdal Herlikovickým. Aby tím spíše k návratu je pohnul, dal jim vyvaliti sud piva, a když bylo vypito, vrátili se lidé bez jakýchkoli výtržností do svých domovů.

Ne tak snadné jednání bylo s jinými horskými osadami. Ve Franzens-thale obořili se na rychtáře Florenze Hartiga někteří obyvatelé, jako Eliáš Donth a Karel Pfeifer, a chtěli mu pobratí obecní rejstra; druhý pak, Zachariáš Konopáč, vyhrožoval, že bude robotu konati pouze podle císařského patentu. Na konec zdá se, že jim rychtář povolil. Všude, v Křižlicích, v Roudnici, ve Vítkovicích, v Dušnici, v Jestřabí, Franzens-thale a Jablonci shromažďovali se osadníci, dávajíce na jevo, že potáhnou do Jilemnice a do Semil. Jenom Roketnice a nedaleký Sahlenbach chovaly se dosud klidně. A to právě nebylo po chuti sedlákův Jabloneckým, kteří chtěli násilím sousedy své přiměti k tomu, aby se k nim také připojili. Hlavně sluší tu zmíniti se, že zdejší rychtář dlouho poddané v klidu udržoval a ku pokoji vybízěl, a proto raději sám ze svého několik soudků piva obětoval; mimo to i porady obecního výboru zdržoval, pokud by snad Jablonečtí od svého úmyslu odvrácení

nebyli. Když však sem přitáhl zástup lidí z Dušnic a odjinud, nedali se ani sousedé v Jablonci déle zdržeti, a táhli ještě v noci do Raketnice.

V Jilemnici rozhlásila se o tom zpráva již v neděli (26. března), a skutečně nemyslili zde nic jiného, než že veškeré obyvatelstvo z hor sem táhne. Sám vrchní Erben se toho velice uleknul, a tím více, když potom do zámku dostavili se někteří sousedé jilemničtí, a ruce spínajíce, s nádkem ho prosili, aby jim poradil, co by měli počítí, až ti lidé sem přijdou. Násilím odehnati je nemohli, jsouce k tomu slabí, a ani toho by nedovedli. Vrchní, který unavením za probdělých nocí a rozličnými starostmi sotva na nohou se udržeti mohl, nevěda jiné rady, byl ochoten jeti naproti zástupům, aby domluvami případnými k návratu je pohnul. Vsednul tedy na koně a jel, ale nikde nijakých zástupů nepozoroval. Teprve cestou dále se dověděl, že Křižličtí a Roudničtí do Vítkovic odešli. Namířil si proto tam, a dojel sem k samému večeru. Potkáváje jednotlivé roty, zastavoval je a důtklivě jim předkládal, aby zůstali doma a tiše se chovali. Skutečně všude jako zázračným kouzlem působil slib vrchního Erbeny, že jim všechno povolí a podepíše, co jen sobě přáti budou.

Přes noc zůstal Erben ve skelné huti ve Vítkovicích, chtěje druhého dne (27. března) dále s obyvatelstvem vyjednávatí. Ale zatím nastal hluk o tom, že Raketničtí táhnou do Jilemnice. I nechal vrchní všeho a spěchal k Raketnici. Ke své radosti však dověděl se na cestě, že Raketnice a Sahlenbach pokojně se chovají, ale za to že jim Jablonečtí, Dušničtí a osadníci z Franzensthalu návštěvou vyhrožují. Mimo to dále doslechnul, že Raketničtí již s netrpělivostí na jeho příchod očekávají, a z té příčiny se obrátil tam.

Když do Raketnice přijel, byla již celá obec pohromadě; všickni byli bez zbraní a klidně rokovali. Ale proto, ač se nebouřili proti vrchnosti, přece na to nařkali, že musejí k pivovaru zdejšímu dodávati fůry a dříví dovážeti, kterážto povinnost nastala teprve od roku 1707, kdy pivovar zde byl vystavěn. Stěžovali si dále, že k faře kromě desátku peněžitého musili robotovati, trhati len, mlátiti a j.; dále si přáli, aby kostelní ofěra byla obmezena na tři svátky ročně a podobné.

Vrchní odebral se se sousedy do pivovaru, kde k občerstvení jejich dal přivaliti nějaký sud piva. Sotva však zde asi čtvrt hodiny pobyl, již tu přišel posel z Dolení Raketnice a přinesl zprávu o příchodu nemilých a nezvaných hostů.

Toho dne (27. března) obyvatelé z Křižlic, z Roudnice a Poniklé se srotili a přemlouvali Víchovské, aby s nimi přepadli panské železářny v Arnoštově a bělidlo v Hrabačově, kde se chtěli zmocniti plátna, které cizím kupcům patřilo. Poniklá nad očekávání zůstala klidnou, a až na některé osoby žádného srocení se nezúčastnila. Za to tím nevázaněji počínali si Jablonečtí, kteří ještě v noci dne 26. března výpravu proti Raketnici podnikli, a zde v dolní části poblíže kostela s Dušnickými a Vítkovickými se spojili. Zde nejprve obořili se na faráře Karla Riegra.

Obdržev o tom zprávu, Erben ihned s Raketnickými a Sahlenbašskými, co jich jen kde nakvap sehnati mohl, pospířil, aby zabránil

všem násilnostem a třeba i mocí na odpor se postavil. Zde, zapomenuv na nebezpečnoství, do jakého sám se vydával, do největšího houfu se vrhnul a volal, aby Češi a Němci narůzno ve dvě skupiny se roze-
stoupili, že k nim česky i německy zamýšlí promluvití, a proto aby jej klidně vyslechli. A čeho nikdo se nenadál, stalo se v několika minutách.

V té chvíli nabytí zatím příležitosti farář, který napolovic byl mrtev a již skoro nevěděl, co s ním se děje, aby se někam ukryl; vynutili na něm předtím sedláci čtyřicet dvacetníkův. I sešel vrchní opět dolů, a spozoroval, že také na rychtáře roketnického Kristiana Schmidta mnozí zuřivě dorážejí; nejhůře si tu vedl nějaký Jakub Hájek, který se neslušně i o hraběcí rodině vyslovil. I odhodlal se a počal vrchní do nich opětně mluvití, a všecko možné i nemožné na světě jim sli-
boval a že všechno splní, co žádají. Avšak asi dvě hodiny k tomu potřeboval, než je přemluvil, neboť slova jeho do „českých palic“ nějak nelezla. Konečně nad nimi zvítězil, dav vyvaliti z pivovaru ně-
kolik sudů piva. Sami o své ujmě beztoho již třináct sudů a tři vědra vypili. Tím jejich tvrdohlavost byla překonána, a sedláci, vypivše pivo, vrátili se k večeru domů. Vrchní tomu velmi byl rád, že do Roketnice jel, neboť jinak prý i kostel i ves byly by vypáleny bývaly, čemuž on pomocí řádných lidí zdejších zabránil. Avšak stále trvali Roketničtí před sousedy svými ve strachu, a těšili se, že snad brzo již husaři přijedou, kteří v ochranu je vezmou.

Tím dosáhlo všeobecné zpuštění na Jilemnicku nejvyššího stupně. Skoro denně zasílal Erben zprávy o průběhu nepokoje ke krajskému úřadu v Jičíně a naléhal na to, aby pomoc vojenská sem odeslána byla. To stalo se teprve 27. března. V podvečer přitáhlo do Jilemnice deset pěšáků od pluku Ahrenbergova, a malá hlídka vložena byla do Hrabačova k ochraně panského bělidla. Pověst o vojsku působila všude jako dešťová sprcha, jmenovitě v Jablonci, kde následkem toho neod-
vážili se více se bouřiti. Jinde ovšem bylo odhodlanosti více, zejména v Roudnici a Křižlici. O těch se ve městě rozneslo, že chtějí přitáh-
nouti a posádku vojenskou zajmouti. Ale chuť k tomu je záhy docela přešla. Neboť od vrchnostenského úřadu o překot všem rychtářům na panství byla rozeslána kurenda, která oznamovala, že má vojsko přísný rozkaz, všecky postříleti, kdo by na odpor se postavili, a také každého na kusy rozsekati. A hrozba tato pomohla. Od té chvíle nastal zde pokoj, a ani jinde o nepokojích více slyšení nebylo, nebo všude zatím rozšířily se zprávy o přísnosti, s jakou delegovaný soud v Bydžově si vede. A když se mysli utišily, nastala lítost a pokání, což jevílo se v tom, že někteří, trestu se obávající, hleděli napravití, co byli spáchali; zejména ti, kteří při loupení věci odcizili, vraceli je, třebas i někdy zpovědníkem k tomu přivedení jsouce.

Hned také počali se stihati ti, kteří nějak povstání byli účastni. První rozkaz přišel, aby Jech chycen a dodán byl okamžitě do Jičína. Vrchní to sice vyplniti chtěl, ale bál se, že by zdejší posádka byla ztenčena, a proto jej toliko ve vězení držel, aby jej potom, až nebez-
pečnoství všechno míne, odeslal do Bydžova.

Dne 29. března vrátil se do Jilemnice kontribuční Gronpar, který se před zlobou lidu skryl v Pavlánském klášteře v N. Pace. Obydlí jeho dosud vypadalo, že až vlasy vzhůru stály; ze šatů mu zbylo, co měl na sobě, ostatní všecko bylo mu pobráno, že sám si škody počítal za patnáct set zlatých. Spisy zbylé v úřadovně počal rovnati, ale bylo toho málo; přemnohé listiny byly nadobro zničeny a spáleny neb odneseny.

Druhý den potom (30. března) přibyla sem setnina vojska pod setníkem Coelsem. Co tu bylo radosti u všech a tím větší, že dosud zde byli někteří lidé zle smýšlející; vrchní ihned o tom Ruketnickým oznámil. Kdo pokojně se choval, jako ves Poniklá, našel zvláštního uznání, ale největší pochvaly dostalo se „pocitivým a věrným rychtářům, přísedním a všemu obyvatelstvu Horní a Dolní Ruketnice a Sahlenbachu“. Oznámeno jim zvláštní kurendou od krajského hejtmana, že o jejich věrnosti a skromnosti v těchto pohnutých časech na nejvyšších místech musí zmínka učiněna býti, aby ve své poctivosti pokračovali a se těšili z nejvyšší milosti a ze zvláštní úcty zemských národův.

Rychtářům bylo uloženo, aby obšírné zprávy o tom dali, jak obec se chovala. Ti, kteří odboje se účastnili, měli co obávat se potrestání. Franzensthálský rychtář byl z moci úřední sesazen, a sousedé vyzváni byli, aby jiného rychtáře si volili. Někteří, chtějíce dojem dobrý vzbudit, nadhazovali, že by mohli o pachatelích vypovídati; tak Kocourek sám šel k Boukalovi, ač sám krádež spáchal, což patrno bylo z toho, že jeho klobouk byl v bytu nalezen. Od rychtářů byla po vsích sepisována učiněná škoda, a napočítalo se i se škodou v panských domech za 4410 zl.

Mnozí sedláci ani potom nedali pokoje. Tak oznámil rychtář Melvald z Branné, že ještě dne 30. března Václav Vacků jinak Dražný z Valteřic, nalézaje se jako kmotr v kostele, u nich o patentech pravil, že „prej to jsou jen těšínský jablka, aby lidé tomu reversu nevěřili, až prej uhlídají podpis císařův; a na gubernium aby již dokonce nic nedali“. Dle zprávy Valteřického rychtáře byl Dražný člověkem tvrdohlavým, jenž onehdy i v Branné a i doma hrozivě si počínal, že se zamlouvalo, aby na postrach jiným byl lapen. Ale úřady měly tenkrát dosti jiných, na které se větší zvůle pronesla. Hlavních výtržníků bylo asi dvacetpět, kteří všickni dodáni byli do vazby. Mezi nimi nalézal se výměník z Branné, jménem Václav Pitrmuc, kterému říkali „sedlský prokurátor“, že se jako i při nepokoji ujímal obcí proti útisku panských úředníků; s ním uvězněn byl primátor selský, Josef Soukup z Branné. Zvláštní nehoda přihodila se vrchnímu Erbenovi s Jechem. Obdržev přísné nařízení od krajského hejtmana, aby jej do Jičína neprodleně postavil, obával se tak učiniti veřejně, aby snad lidé se nesrotili a Jecha neosvobodili. Proto chtěl Jecha pohnouti k tomu, aby tam dobrovolně šel, i namluvil mu, že má nějaké svědectví u soudu vydati. Za průvodce dal mu nějakého zřízence.

Celou cestu choval se Jech pokojně, stavě se, jakoby žádného podezření neměl, a v mnohých hospodách cestou do Jičína popíjeli. Ale když přišli ke klášteru Kartouzskému ve Valdicích, uslyšel tu Jech

o nepokojích, které poddaní kláštera v Radimi zosnovali. I vytrhl se svému průvodci, utekl k sedlákům, a od té chvíle ho hledali; zdali jej chytili, nám neznámo jest. Erben se musil zodpovídati, a také proti Jechovi nastupovaly úřady politické, zabavivše mu barák, který měl v Jilemnici. Ovšem z toho ještě tahanice pošly, nebo matka Jechova, chtějíc barák zachrániti, vymlouvala se, že syn její po otci dluhu neměl, a ona sama že barák na dluh koupila.

Dokud bylo vojsko v Jilemnici, bylo dobře; ale toho bylo třeba také na jiných místech. Chtěje se zcela ujistiti, nařídil, aby rychtářové o panujícím smýšlení lidu zprávu dávali. Vrchní Erben nesouhlasil s jednáním správy politické, obávaje se, že nepokoje povstanou znovu, až vojsko se vzdálí. Proto psal do Jičína dne 12. června, že myslí poddaných od posledního povstání ještě jsou nepokojny, a zvláště že nejsou s pastvinami od vrchnosti jim v lese vykázanými spokojeni, chtějí prý honiti dobytek do mladých podrostů a nechtějí již ani myslivcův poslouchati. Co bylo teprve potom očekávati, až vojsko odtáhne pryč, dodal vrchní Erben, svaluje tak zodpovědnost na jiného. A stejné stesky ozvaly se v dopisu Erbenově ze dne 27. srpna. Ačkoli správa hospodářská s poddanými vždy a zvláště od posledního nepokoje slušně zacházela, přece se sedláci zpěchovali vykonávati robotu, a pokud přísnějšími prostředky k tomu přinuceni nebudou, že ani nejpotřebnější práce, jako sekání ovsa a otavy a zdělání ozimu, dohotovena nebude. „Přicházejí na robotu, kdy se jim zachce, někdy až o jedenácté nebo dvanácté hodině, a vykonávají sotva s polovicí svých povinností, a to ještě špatně a vlašně, že to nelze vypsati.“

Bylo ustanoveno, aby 31. srpna dvě setniny pluku Ahrenbergova, které zde rozloženy byly, pryč odtáhly, a mělo zde zůstatí toliko deset vojáků. To zdálo se býti vrchnímu příliš málo, aby tvrdošíjné, odporné a zlomyslné poddané při jejich povinnostech udržel, ježto by potom úřednictvo bylo bez všelike záštity. Myslil, aby tu nejméně 30—40 mužů s důstojníkem zůstalo, nebo aby sem posláno bylo asi dvacet husarův. Od úřadu potom vrchní byl na to upozorněn, že skutečná úleva poddanému lidu dopřáti se má, a nařízeno, že „více než tři dni v týdnu žádný poddaný k robotě nucen býti nemá“. vojenské pomoci však užito býti mělo, ne aby snad do práce byli lidé poháněni, nýbrž odporní lidé mají býti vojskem zajmuti a k úřadu přivedeni, a zde podle jejich vzdoru desíti až dvaceti pěti ranami karabáčem mají drábem potrestáni býti. Kdo by však k odboji sváděl a to se proneslo, měl dán býti do želez a dopraven býti do Jičína nebo do Bydžova.

Že obavy Erbenovy byly podstatné, vyšlo na jevo hned v létě následujícího roku 1776, kdy vypuklo povstání v Roketnici, ale ovšem že záhy upokojeno.*)

Účastníci nepokojů na Jilemnicku, postaveni byvše před delegovaný soud v Bydžově, byli náležitě potrestáni. Dne 23. května 1775 oznámil krajský hejtman tyto tresty: Karel Holman z Branné dostal jeden rok

*) Das Riesengebirge in Wort und Bild. 1885 (roč. 5.), str. 52.

těžkého žaláře a patnáct ran; patnáct ran mělo mu vysázeno býti každého čtvrt roku.

Půl roku žaláře dostal Jiří Weis z Arnoštova. Na počátku a na konci trestu dostal 25 ran.

Stejný trest, totiž čtvrt roku žaláře a patnáct ran na počátku a na konci svého trestu přisouzeno bylo Josefu Pavlíčkovi z Branné a Jiřímu Pošepnému z Mříčné.

Dne 8. června vynesen byl rozsudek nad druhými.

Havlíček, Antonín a Václav Klementa dostali po jednom roku, a jejich vězení zostřeno bylo patnácti ranami každé čtvrtletí. Jiří Rolčil, Josef a Jan Jerie obdrželi po půl roku. Avšak pro příklad jiným byl Janu Jeriovi čas vyšetřovací vazby počítán do trestu a on byl z vězení propuštěn. S ním asi propuštěno na svobodu ostatních patnáct zajatých, na nichž neshledáno bylo viny, a kteří za svůj pych odpykali ztrátou několikaměsíční svobody.

BOH. ČERMÁK:

Staroslovanské vypouklé desky na ostrově Rujaně.

V půvabu plné šťavnaté kraje baječným nimbem obestřeného ostrova Rujany velice pozdě zavítává Vesna s vlnadným svým průvodem. Zima na ostrově není sice v pravdě již severní, neboť výpary moře mírní třeskutost mrazů, ale trvá nekonečných osm měsíců, počínajíc děsným zápolením vln, vichřic, mlh a chladných přívalů. Dávno již ve vlasti naší vřelé slunko libánky slaví s probouzející se přírodou, když první teplý vánek, počátkem měsíce června, trhá sněhový povlak ojíněného ostrova. Pak ovšem rychlým tempem odívá se luzný háj a zvláště snivé, šumné zdejší bučiny, a záhy mladistvá zeleň lahodí oku, a prohřátý svěží vzduch mořský mile nás ovívá.

Nastal vytoužený roční obrat, který nejen naše zhýčkané pokolení radostně vítá, toužíc po blahém odpočinku na vyhřáté pláži mořské, ale který již i v šedém dávnověku slovanští národové baltického pobřeží a, pokud víme ze starověku, všichni vzdělaní národové světa v radostné předtuše blaha a dobra okázale slavili.

Slunce co mohutný zdroj světla a tepla, těchto životodárných zvláštních zjevů, v bájích slovanských vynikajícím způsobem jest zastoupeno, zahaleno jest pod různými jmény, a jeho modla, zejména u slovanských národů, zřejmě vyniká, a to tím patrněji, čím dokonalejší modloslužbou se honosili. Přítomné době dochovalo se zjištěných památek slovanského kultu modloslužebného nemnoho, jmen různých bohů známe poměrně dosti, ale o četných neumíme nic bližšího říci, aniž blíže jich ustanoviti.

V letopisech ruských, ve zprávách o bájesloví slovanském o modle slunce se poučujeme, že nazývána Dažbog, který prý panoval po svém otci Svarogu, jeho socha dle Nestora byla postavena v Kyjevě a roku 988 na rozkaz pokřtěného knížete Vladimíra zničena. Podobný osud stihl i nebeského bratra jeho Peruna, hromovládce, jemuž zasvěcen byl čtvrtek co Perendan.

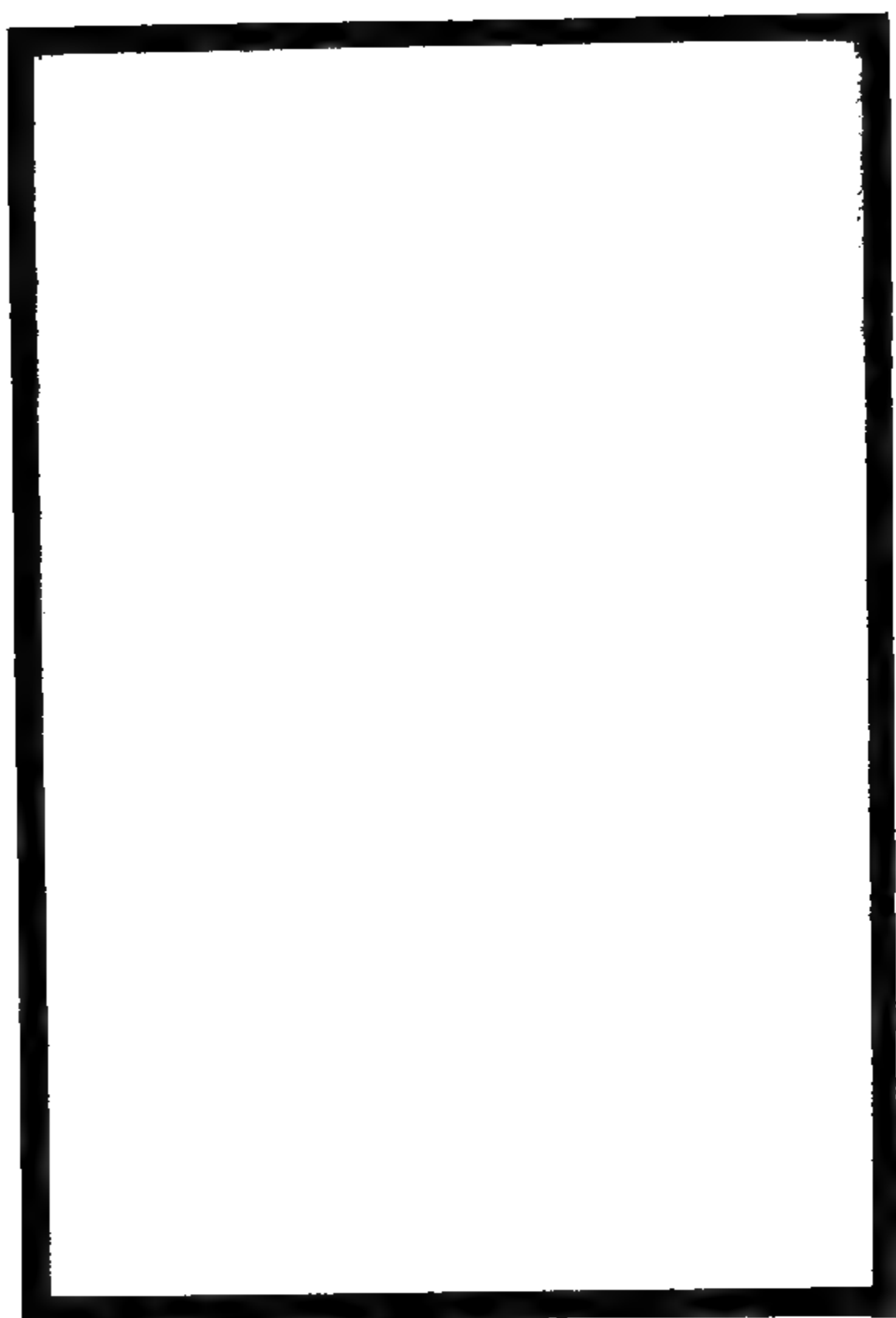
Tu a tam v písemných památkách vyskytující se zprávy o modlách slovanských bohů jsou neúplné, poněvadž buď psány jsou v době, kdy prvá záře učení Kristova na obzoru vystupuje, a tu předmět, jako příliš známý, šíře se nerozvádí, aneb psány jsou později, často o 100 i více set let, a tu jména bohů podivně jsou zkomolena a z popisu zeje neznalost věcí a patrné domysly. Ostatně nebyla barbarská bohověda tak ustálena, postupem času, hlavně obchodními styky s Řeky, kteří až na baltickém pobřeží obchodovali, nová božstva vznikala a byla příčinou omylů a zmatek, které badatelům studium slovanského bájesloví tak znesnadňují. Máme za to, že pod jmény Chorsa, Dya, Trojana, Striboga, Semorgla, Mokoše a jiných kryjí se bozi národů klassických, neboť báje a pověsti nezůstávaly na jediném místě, nýbrž od kmene ku kmeni a od národa ku národu přecházely, a tak totožné pojmy kryjí se pod různými jmény.

Slované polabští dle zprávy Ditmara, biskupa Meziborského, ctili kolem roku 1000 na hradě Retře slunce pod jménem Svarožice co syna shora již připomenutého Svaroga, ale již v listině císaře Friedricha Barbarossy (1170) nachází se zmínka o Svatovítu, co nejvyšší bohů slovanské krajiny. Totožný kmen slov Svarog, Svarožic a Svatovít k širokému kultu téhož boha ukazuje.

V historii dánské Saxona Grammatika, který očitým byl svědkem událostí tehdy na ostrově Rujaně zběhlých, nachází se dosti úplný popis Svatovíta v chrámu na hradě Arkoně, z něhož vyjímáme následující: Modla tato byla neobyčejně veliká s čtyřmi hlavami, dvě jsou ku předu, dvě vzad obráceny, v pravé ruce drží roh, v levé luk. Roucho modly jest řasnaté, dlouhé a sahá až ku kosti holenní — tunica ad tibias prominens —, vous má na způsob široké koží brady.

Na nejsevernějším výběžku ostrova Rujany, v městišti pověstného hradu Arkony, stával slavný chrám proslulého věštce Svatovíta, hojně i vzdálenými Slovy navštěvovaný, pravdě podobně i Čechy, toužícími tvář v tvář hleděti vyhlášenému božstvu. Tento tak často připomínaný chrám ztroskotán a ohněm zničen i s hradem a osadou kněží spojenými voji dánského krále Valdemara se sousedícími na pevnině Pomoranci s knížaty Boguslavem a Kazimírem i bodrckým Přibyslavem v čele. To stalo se dne 15. měsíce června 1168. Nyní patrna jest na Arkoně pouze část příkopu a valu, kterým dřevěný hrad byl obehnán, vše ostatní pohltilo buď moře aneb časem úplně zmizelo s povrchu země. Bratr zde bratra udolal, a prodlením doby útlakem silnějšího kmene zajímavá větev slovanského národa — Ranové — pohřbena na věky.

Tito prvotní slovanští obyvatelé ostrova Rujany zanechali, mimo jiných hlavně pohřbu svědčících památek, dvě kamenné desky vypouklou figurální výplní ozdobené, které v Bergenu a v Altenkirchen se nalé-

zají a úzce souvisí s výtvary modloslužby na Rujaně. Poněvadž nelze jim slovanského původu odepřít, což i němečtí badatelé uznávají, povšimneme si v následujících řádcích věci zevrubněji.

Kráčíme-li středem příkře stoupající hlavní třídy v Bergenu, největším městě ostrova, ku volně na dosti prostranném náměstí stojícímu chrámu Panny Marie, nemůžeme přehlédnouti oné desky, která vezděna jest zevně na pravé straně portálu starožitného, z valné části nyní obnoveného chrámu. Lid zdejší zná dobře význam tohoto památníku, později na náhrobní desku některého z prvních křesťanských kněží na ostrově působících předělaného, představujícího muže v postoji průčelném. Deska vypracována jest z drobnozrnného, žule podobného bělavého kamene, jest 125 cm. vysoká a 52 cm. široká, hoření část desky jest poškozena a nyní na způsob lomeného (gotického) oblouku zakončena. Pokud podrobností postavy se týká, jest to mírný relief, 2·5 cm. z plochy kamene vystupující, celkem značně již otřelý, místem až nezřetelný. Hoření část těla, zejména páže, zdají se náležitě postavě vyšší, nepatrné nožky, vykukující pod širokým jednotným rouchem, jsou velmi primitivně naznačeny.

Hlavu kryje špičatá čepice, po stranách hluboko přes uši přetažená, obličej není již znatelný, částečně jest zvětrán, ale snad i úmyslně měněn, obrys jeho a vlas po obou stranách čepice jest dosud patrný. Páže jsou na hrudi jako ku modlitbě drženy, a ruce tisknou k prsoum kříž, zajisté v době pozdější přitesaný. Všeobecně nazývána jest deska tato „mnichem Bergenským“ a nepochybně sloužila za desku náhrobní křesťanskému knězi snad i biskupu.

Vnitř chrámu zajímavé jsou pozůstatky z předešlého, romanským slohem vystavěného chrámu, jmenovitě patky sloupů podivnými vinuticemi ozdobené a profily říms.

Ještě zajímavější jest podivuhodná, dobře zachovalá kamenná deska, která po levé straně u vchodu do sakristie chrámu v Altenkirchen lehmo po délce do zdi jest zapuštěna. Altenkirchen jest příjemně položená větší farní osada na poloostrově Vítově, jen úzkým pruhem země s ostrovem Rujanou souvisící, jest zde poslední stanice podružné dráhy, vedoucí sem z Bergenu, ležícího asi ve středu ostrova, přes mořskou užinu, zvanou Vítovský přivoz. Z Altenkirchen za dvě hodiny pěšky otevřenou nahorní rovinou pohodlně dojdeme k strmému břehu moře, hluboko pod špinavě křidovými stěnami se dmoucího, ku znamenité světlárně u Arkony a ku příkopu a valu bývalého slovanského hradu Jaromarova. Z valu tohoto patrna jest část asi 200 metrů dlouhá, obloukem k moři směřující, ostatní památky slavného osídlení, jak již předem řečeno, padly živlům světa a zlobě lidu za oběť. V hradišti na Arkoně stálých obyvatelů valně nebylo, však v době nebezpečí utíkal se lid celého ostrova k chrámu, a zde také pod ssutinami hořícího chrámu našli hrob chrabří obhajci staré víry, kteří raději zemřít se odhodlali než v zajetí přežítí zkázu svatyně a znectěných bohů.

Kamenná deska v Altenkirchen již od pradávna v ústech lidu jako obraz pohanského boha Svatovíta, v chrámu na Arkoně kdysi ctěného, označována. Bylo obecně známo, jaká váha přisuzována jeho věštbám

a výpovědím; jako bohu slunce, vševědouce, byl mu bílý kůň, co posvátný symbol boha slunečního, stále držán na blízku a používáno jej ku věštbám, zvláště když Ranové do boje táhnouti měli. Svatovit též ctěn co dárce úrody zemské, za kterouž příčinou mu o žních bohatě obětováno.

Deska jest zhotovena z kamene bělošedého, žulu připomínajícího, tvar má podobu obdélníka 115 cm. dlouhého a 68 cm. širokého, při spodní straně jest deska na obou rozích otupena, její sílu a snad i některé zajímavé okolnosti nemožno jest zatím zjistiti, neboť jest úplně v líc zdi vezděna. Postava v plochem reliefu dobře jest zachována, lehká poloha při umístění hlavou k východu z chrámu byla úmyslně při zazdívání volena, aby vyznačil se úpadek a skon pohanské kultury, ku kterémuž náhledu vede i nedůstojné umístění reliefu v předsíni chrámové, která slouží současně za sakristii. Chrám v Altenkirchen jest z nejstarších na ostrově, jeho románská apsida a loď vyzdobeny jsou pod římsou třemi řadami obloučků, k původní obdélné lodi chrámové přistavěn byl v pozdější gotické době prostornější chrám trojlodní z červených cihel, v německých městech na stavbách ze stol. 15. a 16. tak význačných. Renovace poslední, jak patrně jest dle širokého okna presbytáře, chrám v ohledu slohovém valně poškodila. Na ostrově Rujaně jest poměrně mnoho chrámů, několik farních osad sluje „Cirkev“, ovšem často jest pojmenování tak zkomoleno, že dosti nesnadno původního smyslu se dopátráme.

Relief vezděn jest asi 110 cm. od země, z plochy kamene vystupuje dosti mírně 2—2.5 cm., poměry hoření částí těla k dolním nesouhlasí, hlava a trup s pažemi u větších rozměrech jsou založeny a odpovídají jiné postavě než zobrazené nohy. Postava volně jako ve vzduchu pluje, není naznačena půdice, na které by spočívala a mírně k pravé straně se obrací. Hlavu kryje podobná čepice jako předem popsanému mnichu v Bergenu, pod vysoko čnicím obočím naznačeny jsou oči ovalnými otvory, nos jest již méně zřetelný, založen jest široce, pod ním naznačen mohutný knír a kratší špičatá, široká brada.

Páže, tesané poněkud schlíple, drží oběma rukama na prsech nápadně veliký, ohnutý roh hojnosti, jehož otvor asi pravé klíční kosti se dotýká, dolní část rohu nachází se ve stejné výši u předloktí levé ruky. Celé tělo zahaleno jest dlouhým, dole velmi široce naznačeným pláštěm, pod kterým nezřetelně u kůtek stažené široké spodky a malé nožky jsou viditelné. Jiných odznaků mimo zmíněný roh hojnosti na obraze není aniž jakých známek chronologických, ale houževnatě udržovaná tradice zajímavé díle toto až v temné pohanské doby provází.

V přítomné době jest tento relief z mnohých známých popisovaných, po různých krajích bývalého i stávajícího slovanského osídlení roztroušených, nejzachovalejší a provedením nejbližší našim požadavkům. Při srovnávání s reliefem bergenským prozrazuje technické provedení, též námět a způsob kresby kontur, zejména též charakteristické držení hlavy s toutéž čepicí, nepatrné nožky, v záhybech dlouhého pláště skoro ukryté, když ne téhož umělce, aspoň určitě tutéž dobu, tentýž umělecký sloh a pojetí.

Celek působí svérázným dojmem, podstatně liší se od prací klasických umělců a středověkých tvrdých výtvorů německého umění, není pochybností, že oba kamenné památníky náležejí pozdní době Slovanů baltických, když na jihu a západě románské skulptury již domácněly. Podivno dost, že tyto dvě desky ušly povšechné zkáze, jaké při násilném vnucování křesťanství vydáno bylo vše, co souviselo se starým, přežitým kultem pohanským. Mnohé zajisté předměty náležející témuž kultu dosud ukryty jsou na dně mořském, zvláště těžké skulptury kamenné, kde skryty před zraky věřícího lidu, tím spíše v zapomenutí přišly. Máme za to, že obě desky v klidné již době pozdější náhodou kdesi nalezeny byly a na paměť minulých časů uloženy bezpečněji v chrámech.

Velice význačná skulptura v Altenkirchen, kde jako farář žil a pochován jest proslulý německý básník L. Kosegarten, jest obrazem boha slunce Svatovíta. Nechá se namítnouti, že má zobrazenou pouze jedinou hlavu, že nemá luku a p., avšak tu připomínáme, že není to hlavní ona modla veliká, předem popsaná, kterou křesťanští kněží zničití kázali, nýbrž že máme tu desku kamennou, reliefem vyzdobenou, která případně na pobočné stěně umístěna býti mohla, vedle dřevěných, hlíněných a snad i bronzových předmětů jiných.

O zlatých a stříbrných modlách vážně mluvit nelze, drobnější některé části, jako tvář, vlas aneb důležité atributy a přikrasy na hlavních sochách, mohly býti z jantaru, zlata a snad i tehdy méně známého stříbra, tím ale museli již vzít bozi za vděk. Chrám na Arkoně daleko široko po celém Pomorānsku a nynějším Meklembursku i hluboko na jih do pevniny a na východ Slovanům různých kmenů dobře byl znám a občas pravidelně navštěvován, a tu každý poutník dary snažil se přizeň bohů si získati. Nechá se také souditi, že drahých a vzácných předmětů, jako byla číše věnovaná Svatovítu Svendem, tehdy již pokřtěným králem dánským, sotva horliví věronosci s arcibiskupem Absolonem s křížem v ruce v čele našli, spíše byly podobné předměty v čas ukryty aneb hrozným požárem, který hlavně k vítězství nad Rany přispěl, v nivec obráceny a na vždy zničeny. Jediná naděje obležených spočívala v Korenici, kde připraveno bylo na 6000 mužů s králem, ale Dánové zamezili jim postup k Arkoně, a osud obhajců byl zpečetěn.

Zvláštní nálada vkrádá se v prsa příslušníka slovanského plemene, uvažuje-li na hřbitově kolem chrámu v Altenkirchen o dobách minulých, z nichž zbyla pouze jména osad, vrchů, doubrav a potoků, vše živoucí vyhlazeno. Tato jména vlastní jako tajemné znaky věčně provázeti budou dílo zhouby nešťastného národa, jehož potomci splynuli úplně s příslušníky kmene germanského.

Krásné odlitky v sádře obou popsaných památníků vystaveny jsou v Berlíně v museji národopisném v třídě Královéhradecké, kde možno snadno a pohodlně tyto staroslovanské práce shlédnouti a studovati, ač v příjemných osadách, kde originály se nacházejí, jich vyhledání žádných obtíží nečiní, a bohatá scenerie přírodní krásného smaragdového ostrova námahu cesty bohatě vyvažuje.

PAVEL KRAKOVSKÝ:

Hana.

DRAMA O 4 DĚJSTVÍCH.

(Pokračování.)

11. výstup.

Hana, Pepka, Helena.

Pepka. Tu ji maj', milostpaní! (Helena celá v šátek zahalená, že ji do obličeje neviděti, s dítětem rovněž zahaleným, poznávši Hanu, zavravorá a couvne.)

Hana (pokročivši k ní, soucitně). Není vám snad dobře? Posadte se! (Ukazuje na lavici u zdi, pak, jakoby se náhle vzpamatovala, sama jí podá stolicí ku stolu.) Odložte ten šátek a ohřejte se u nás. A vy, Pepičko, skočte pro talíř polévky. A Valouškové řekněte, aby měla ještě chvíli strpení.

Pepka. No, ta tam důl vysedí!

Helena (namáhavě a jedva slyšitelně, ukazujíc na dítě). Mlíčko!

Hana (za Pepkou pomalu odcházející). A tomu děcku hrnek teplého mléka. Nějaké tam bude. Rychle, rychle!

Pepka. No, dyť už du! To je hartusení! (Odejde.)

12. výstup.

Hana, Helena.

Hana. Jste asi zkřehlá, chudáku! Dnes tam pěkně upaluje . . . No, hned zde bude polévka pro vás a mléko pro dítě. Zahřejete se, a bude vám dobře. A ten šátek si sundejte — uvolní se vám. Počkejte, pomohu vám. (Snímá jí šátek a pohlédnuvši na ni.) Kriste Pane! To jste vy! Ten sen! (Couvne.)

Helena (škubne sebou a vzdechne). Bože! (Namáhá se marně vstát.)

Hana. Což mne, Helenko, nepoznáváte? Co se to s vámi stalo? To je vaše dítě? (Helena kývne.) Á . . . Proto tenkrát . . . Vy jste měla známost! Proč jste to jenom neřekla? A on vás opustil . . .

Helena (namáhavě). Má hlad . . . mlíčko. (Ukazujíc na prsa.) Zde již není . . .

Hana (spěchá ke dveřím a, otevřevši, volá). Pepko, to mléko, to mléko . . . brzo-li pak! (K Heleně.) Hned zde bude. Ale Jiří se vás ujme a bude toho . . . člověka žalovat. — A co váš tatínek . . . dosud u nás nebyl, zlobí se snad a proč?

Helena (tiše). Vyhnal mne . . .

Hana. Do takové zimy vyhnal, s dítětem k tomu! Ne, to je strašně kruté, to musí napravit! Zůstanete u nás, a já si ho dám na zítřek zavolat. (Jde k telefonu.) Kdo tam? — Předvolejte ihned na zítřek do kanceláře — (K Heleně.) Václav se jmenuje? — (Helena kývne.) Václava Horáka, chalupníka v Sedlišti, v důležité věci, ihned!

13. výstup.

Pepa, Hana, Helena.

Hana. To, to trvalo!

Pepka. To je spěchu, šak nehoří. Musela sem přece dřív odbyt tu Valouškovou, seděla by mně tam do večera. Dala sem jí dvě buchty . . . to měly babku vidět . . .

Hana (vytrhne jí hrnek mléka, spěchá k Heleně a podává ji jej). Vám se třesou ruce, upustila byste jej. Pojdte sem, Pepičko, a vezměte ji to dítě a nakrmte!

Pepka. A to bych měla co dělat, ještě abych něco slízla —

Hana (pohlédne na ni zuřivě; pak přemáhajíc se). Máte pravdu, nesluší se, abych si tenhle skutek křesťanské lásky dala ujít. Je hřích někoho se štitit, vždyť jsme všichni . . . (Běže Heleně dítě.)

Pepka. Ale snad nebudou oni, milostpaní! Ukážou . . . (Chce ji brát dítě.)

Hana. Ne, ne, již ne! Vy si hleďte matky. (Pepka podá hrnek s polévkou a lžicí Heleně, jež se dychtivě dá do jídla. Hana, vzavši dítě na kolena, chce mu dáti pít z hrníčka.) No, bumbej, maličkej! Pusinku víc otevři! . . . Ty nechceš? . . . A ty bys raděj něco jiného . . . No, počkej, mlsoutku! (Obrátí se k Jiříčkovi, u jehož kolébky na stoličce usedla.) To je tvůj bratříček! (Nabízí dítěti ňadro.) Tu máš a bumbej! . . . Což ty ani o tohle bumbu nedbáš? (Přihlédne blíže.) Oči má zpola otevřené a hubinku také! Bože! (Rychle vstane, položí dítě na stůl, rozbaluje je, přiloží ucho k dítěti a, chvilku poslouchavši, vzkřikne.) Vždyť to dítě, Heleno . . . to dítě je — mrtvé!

Helena (upustí hrnek na zem a slabě zavolá). Mrtvé! (Kácí se se stoličky. Pepka ji zachytí a položí na zem.)

Hana. Bože, Bože, cos to na mne seslal! Ten sen, ten sen!

Pepka. To maj' za ty jejich dobrý skutky. Pěkný nadělení!

Hana (hrozivě). Pepko! (Mírněji.) Že se Boha nebojíte!

Pepka. Proč pak ale, milostpaní!

Hana. Přineste mi houbu a ocet! Rychle! (Pepka odejde.)

14. výstup.

Hana, Helena.

Hana (nakloněná nad Helenou, ohmatává jí šaty). Jest celá ustydlá a šaty má sněhem promočené — chudáček! A jak špatně vypadá! Kdo by to byl před rokem řek'! Takové hodné děvče!

15. výstup.

Hana, Helena, Pepka.

(Pepka podá Haně žádané věci a s ironickým úsměvem sleduje Hanu, jež tře Helenu houbou.)

Hana. Budeme ji musít převléknout. Dáte jí některé mé domácí šaty.

Pepka. Ještě zas šaty! To aby jí je pak už nechaly.

Hana. A kdyby?

Pepka. Pořádněj člověk tadyhle to štěstí nemá! Věřej' mně, že bych hned brečela.

Hana (jež marně křísila Helenu, ustane ji třít). Že se, Pepko, nestydíte! Přej, a bude ti přáno. -- Ostatně, najdou se tam snad také ještě nějaké pro vás, abyste brečet nemusila.

Pepka. Poňžeň ruku líbám, milostpaní. Ale tehle šaty, s odpuštěním, je holá zbytečnost. A voni ani žádný špatnější šaty nemaj', a takoví lidi to nedovedou ocenit. Eště je za pár krejcarů prodá a propije. Známe to!

Hana. Prosím vás, Pepko! (Skloní se zase k Heleně.)

Pepka. Voni se ale, milostpaní, nadělaj' s takovou... Šak ono to nebude tak zlý, mráz kopřivu nespálí, známe to. Milostpaní je moc dobrá na všechny strany, a to je chyba. A obzvlášť k neznámým lidem — ty se pěkně odměněj'. Sou toho příklady!

Hana (vstane). Ale vždyť já ji znám — je to naše Helenka.

Pepka. To že jest... Helenka... ta jejich hodná Helenka?! (Jízlivě.) No, to je čistá holka, jen co je pravda. Já myslela, když ji tak dycky chválily... Je vidět, milostpaní, že neznaj' lidi. To já, jak sem se na ni ponejprv koukla, hned sem viděla, že po ní nic nejní.

Hana (prudce). Nechte si své rozumy a pomozte mi ji odnést do kabinetu. Je vysílena. Až se vyspí, bude jí snad dobře — Aspoň dech je pravidelný. (Shýbne se k ní, aby ji zvedla.)

Pepka. Že by se, milostpaní, nemrzely... A sou po nemoci! Skočím dolů pro podomka, a ten ji odnese.

Hana (rozhorlena). Nikam nebudete skákat! Již mne přechází s vámi trpělivost. Ani slova odmluvy! Čím jsem k vám shovívavější, tím jste smělejší! A nelíbí-li se vám to, můžeje jít a třeba hned!

Pepka (zaražená koktá). Dyť já to myslím s nima dobře. (Začne fňukat.) Ale to má člověk za dobrou vůli, za věrný služby, že by ho na konec vyhnaly k vůli nějaké... Šak sem tolik neřekla —

Hana (ovládnuvši se). Abyste vy neměla poslední slovo! (Odnášejí Helenu prostředními dveřmi.)

16. výstup.

Pepka.

Pepka (po chvíli se vrátí s buchtou v ruce a usedne ke kolébce). To je dnes boží dopuštění, jako učarovaný všechno! Nejdřív ta visita zde klábosí přes poledne, pak ta bába vajíčková a teď panna Helenka. Ani se člověk najíst nemůže! (Jí.) Já se divím, že to ta milostpaní tak vydrží. Místo oběda baví se převlékáním svej Helenky. Taková má štěstí! (Jí.) Zrouna dnes taky ta protiva Lojska musela utáhnout! Dyby aspoň stará milostpaní byla zas už zpátky. Teď abych zde seděla jako kvočna na vejcích a hlídala. (Dojí.) — Ještě že ten bobek spí! (Dívá se na něj.) Jak pak ale přece vypadá to mrtvý faganě! (Jde ke stolu.) No, nebylo by právě ošklivý! A nečistý taky nejní, jen co je prauda. I prádýlko má dost pěkný. Ale hubeňoučký je jako brabec

a modrý jako charpa . . . Tady nemůže zůstat. (Zabalí je. Dítě v kolébce zavrtní.) Aha, náš pistoň se už ozeývá. (Běží s mrtvým dítětem ke kolébce. S drsnou vlídností.) No, už sme se vychrupali? Podívejte se, jakýho ste to dostal bratříčka! Opravdu, sou si ňák podobny. Je to divný na tom světě! Tady to dítě vyvaluje se v samejch krajkách a prachovejch peřinkách, a tohle možná umřelo — hlady. A podívejme se, on se na něj z kolíčky směje! Kam jen teď s tímhle — Člověk neví, jak by se tej naší milostpaní zachoval, aby zas nebylo zle. Nejlepší, když ho zas položím, kde bylo. (Položí mrtvolu na stůl.) Dyť já sem před chvílí přece tak mnoho neřekla, a už byl oheň na střeše. Šak ona teprv pozná, co ztratila, jen až já ji odejdu. Žádná si nedá tolik líbit, co já! (Běže kňourajícího Jiříka.)

17. výstup.

Pepka, Hana.

Hana. Zdálo se mi, že Jiříček zaplakal.

Pepka. Milostpaní má tenký uši. Jen teď se probudil. Právě jsem jim ho chtěla zanýst. (Hana běže od ní dítě.) A jestli pak, milostpaní, přece taky něco jedly?

Hana. I jedla — už ze strachu, abych od vás huby nedostala.

Pepka. No šak, kdybych já je nepamatovala . . .

Hana. Teď vy zase jděte trochu dohlédnout na našeho pacienta. Učte se být také Samaritanem. Ženě nesluší, když je taková tvrdá . . .

Pepka. A co s tím děckem zde?

Hana. Ah, já zapomněla již . . . jsem taková divná, a Jiří nejde . . . Dát jí je na oči nesmíme . . . Dejte je třeba tam na postel.

Pepka. Na postel?

Hana (kývne). Vždyť je to takový drobeček — Ale ukažte mi je přece, nebožátko — Nevšimla jsem si ho dosud blíže.

Pepka (ukazuje jí dítě). Vědí, komu je podobný? Celej Jiříček! Jen kouknou: to čelo, nos, hubička, brada . . .

Hana (táhle). Jiříčkovi? — (Rychle.) To malé děti jsou si všechny podobny. (Pepka odnese mrtvé dítě na postel. Hana dívá se na hodiny.) Již jde na čtvrtou, a nějak se tmí, nebo se mi to zdá. Po čtvrté přijede maminka.

Pepka. Už se mně samotnej po ní stejská. Ty dva dni, co je pryč, připadaj' mi jako dvě léta.

Hana. A já se již na ni těším! — Zavolejte, Pepičko, do telefonu, zda se pan doktor již vrátil.

Pepka (do telefonu). Kdo tam? Nechte hlouposti, pane Raku! . . . Jest pan doktor již v kanceláři? . . . Že mně po tom nic nejní! Milostpaní to chce vědět, rozumíte! (K Haně.) Pan doktor se ještě nevrátil. Ale tenhle pan Rak je moc špásovnej pán . . . Ten zkrot', když uslyšel, že milostpaní poslouchá.

Hana. Pospěšte podívat se k Helence a připravte mi šaty . . . Maminka by se lekla, kdyby jí nikdo nepřišel naproti. (Jiřík zavrtní.) Já zatím nakožím Jiříčka. (Pepka odejde.)

18. výstup.

Hana.

Hana (usedne za kolébku a, kojíc, k sobě). Opravdu, ty děti jsou si podobny — Ale proč by ne, vždyť prý jsme si s Helkou podobny — Aspoň Jiří to říkal. Ah, ten sen můj! Zdálo se mi, že Helena přinesla k nám dítě, a Jiří je choval . . . Náhoda! Náhoda? Neznáme-li souvislosti, hned mluvíme o náhodě . . . Jiří říkal, že všechno má svůj účel, vyšší cíl. Ah, ten drobeček tam jako vlaštovička dotkl se křídlem hladiny života a ulétl. Rozvinul letmo klubko utrpení a koho všechno do něho ještě zamotá . . . A všechno za jistým cílem. Jakým? — Jiří teď již nefilosofuje. Má dobře! Kdyby si člověk hlavu strh', tím balvanem přece jen nepohne! — — No, již jsi se nabumbal, holoubku, a sminkáš se na maminku? Ó, tys dosud šťasten bez své zásluhy, jako ten tvůj bratříček trpěl beze své viny. Jemu je dobře již, ale Helce! — Oh, člověk je vždycky tvor nevypočítatelný a s pevnějšími kořeny, než si sám myslí. Kdyby tak před rokem mi někdo byl řekl . . . A já to tak dobře vše snesla. Jest to bezcitnost anebo síla? Snad to tak musí být, aby člověk byl schopen pomáhat! A nyní, Jiříčku, zas pěkně spinkat! Jak upřímně se mi dívá do očí. Kuřátko skoro ještě ve skořápce, a již takový výraz! Zadívá-li se maminka do tvých dvou hlubinek, zapomene na všechny filosofie a jen se těší, jako ten člověk v indické pohádce, jenž visel nad propastí a, spatřiv před sebou kapku medu, zapomněl, co ho v příští minutě čeká! Ano, takový je život lidský!

19. výstup.

Hana, Pepka.

Pepka. Jaké pak šaty si to chtějí vzít, milostpaní? Zapomněla sem se zeptat.

Hana. Třeba ty tmavé modré se sametkami, Pepičko — Jak se daří Helence?

Pepka. Nák sebou hází a jakoby ze spaní chtěla mluvit.

Hana. Budeme snad přece jen musít pro lékaře. (Dívá se na hodiny.) Hned se na ni podívám. Pospěšte si a přijďte sem pro Jiříčka. Nechce se mu jaksí do spaní. (Pepka odejde.)

20. výstup.

Hana.

Hana (vstane a klade dítě do kolébky). Uložíme pěkně synáčka, a musí datat. (Hoch zapláče.) Ale, božítku, on nechce od matinky, hošínek zlatej. Na loučení si milánek musí již od kolébky zvykat. Až bude velký, bude musít pryč do světa a nebude smět plakat po mamince. (Béře ho k sobě.)

21. výstup.

Hana, Pepka.

Pepka. Šaty sem jim položila na postel. Tak šel ke mně, mladý pane. (Vztahuje po něm ruce; dítě zavrčí.) Vida, šelmu, on nechce ke mně. Počkejte, počkejte! (Hrozí mu prstem.)

Hana. No, jdi, Jiříčku, jdi, maminka spěchá. (Dá jej Pepce.) Pá pá, miláčku! (Rychle odejde.)

22. výstup.

Pepka.

Pepka (pobíhá s Jiříčkem po pokoji a vřiskavým hlasem propěvuje mu nějakou svou improvisací. Jiřík brouká, Pepka se zastaví.) Co pak to je, pěkně hajejte! Podívejte se, tam ten je hodnější! (Zase chodí a vřiská mu.) Když nechcete bejt u mě, tak budete ležet. Tak! (Kolibe jej.) Dyť sem si to myslela, že tady taky neusne! Zatracená Lojska právě dnes musela domů . . . V kočárku by byl už usnul. Ale toto, kočárek ten musí zahálet venku, zde musí bejt kolíbka. To sou takový vymyšlenosti milostpána k sekýrování služebnýho lidu. Že prej Palacký . . . A já nevím, co s tím Palackým teď pořád maj', dyť to byl taky jen člověk!

23. výstup.

Pepka, Hana.

Hana (v tmavých, modrých šatech s kožíškem a v sametovém černém klobouku). Klučina nechce spát?

Pepka. Nák pokouší . . . Ale dnes by, milostpaní, neškodil pořadnej čepec. Jesli pak si aspoň vzali bavlnku do uší . . .

Hana. Vidíte, Pepičko, na tu jsem zapomněla.

Pepka. No, tak viděj', dyby je člověk pořád nepamatoval. Zas by mohly několik neděl naříkat na oustřele.

Hana (nutí se do žertu). No, tak se už zas na mne nezlobte! Mám ji tady někde. (Jde do skříně a dá si bavlnku do uší.) Vy přece jenom dáte na mě pozor.

Pepka. To vědí, milostpaní.

Hana. Nic platno, musíte s Jiříčkem podívat se k Helence — Začíná se mi to nelíbit. Blouzní . . . Až se vrátím, skočíte pro městského lékaře — náš, doktor Bříza, není doma dnes — Ostatně, musil by městský lékař i tak přijít — ohledat tam toho malého . . . Zítra křtiny a pozítří pohřeb!

Pepka. Že by se jim chtělo brát si ještě tohle na starost.

Hana. Až Jiříček usne, dejte ho sem do kolébky. Pospíším, abych zde byla brzy. A dejte, prosím vás, pozor, aby se něco nestalo. Vždycky mám strach, když odcházím.

Pepka. Jsou bez starosti, milostpaní! A už radši spěchaj'!

Hana. S bohem! (Políbí dítě.)

Pepka. Ruce líbám. (Hana, za ní Pepka odejdou středem.)

24. výstup.

Pepka.

Pepka (po chvíli se spícím dítětem). Tady je již hezky šero. (Hledá u dveří knoflík od elektriky — nad stolem visící lampa se rozsvítí.) Je to přeci jen dobrota, tahle elektrika! Dyby tak naši dědkové z před sto lety vstali, ty by koukali! (Klade dítě do kolébky.) Tak a pěkně dadat — Nebudete zde sám, tam máte společníka. Je toho takovej drubitek, ale večír jde z toho strach přece. (Ošívá se.) Taková fajnová paní a neštítí se kojít . . . Takový přepjatosti jistě Pámbů ne-žádá. Všeho moc škodí — i dobroty . . . Co teď? Hoch bude spát . . . Tady umrlec, a tam tej se chytá fantas. A já sama doma — Je to s ní ke strachu . . . Začne něco vyvádět, a co já s ní . . . Ale co! Nebudu čekat, až milostpaní přijde, poručím všechno Pánu Bohu a skočím pro doktora. Šak on sem za tu chvíli nikdo nevleze. Zavřít nesmím, kdyby tak se právě milostpán vrátil! A přistěhou skočím si Francovi s buchtou . . . Pro ňákou minutku nebude snad zle! (Odejde.)

25. výstup.

Helena.

Helena (oblečená, ale nedopjatá v šaty Haniny z I. jednání, v punčochách, se spuštěnými pletenci vlasů vstoupí dveřmi z pravé strany — ze salonu — a ohlíží se blouznivě kolem). Tady jsem již jednou byla. (Uzří kolébku a pospíší k ní. Tiše.) Říkali, že je mrtvý . . . To byl jen sen . . . (Naklání se k němu. Radostně.) Dýše! Žije! A jaký je hezký Jeníček! A jak má všechno pěkný! Atlasovou peřinku, stuhy, hezounkou karkulku — Celý je v kraječkách! . . . To dřív . . . Anebo umřel přece a teď je v nebi! A já? Bože! . . . (Jiřík zapláče.) Ale ne, on je živ a pláče. (Houpe jej na kolébce a zpívá mu ukolébavku z Komenského „Informatorium“.)

Spi, mé milé poupě,
spi, malé holoubě,
spi mi dobrou chvíli,
hodinu, tři, čtyři —
děťátko!

Anděl Boží s nebe
opatrujž mi tebe,
aby čistě spalo,
ve zdraví zas vstalo,
děťátko!

(Jiřík pláče.) Poď, poď, máš hlad, viď — Už dlouho's nic nedostal, žebráčku malej! Tu máš! (Nabízí mu prs; dítě, nedostavši mléka, pustí jej.) Ty nechceš? Nic tam pro tě nejni? (Smutně.) Nejní — nejní . . . Mlč, přinesou ti mlíčko. Už šli pro něj . . . Neplač, neplač, malinkej! Pochováme Jeníčka, než přídou. (Chodí s Jiříkem po pokoji, cos temně si prozpěvujíc. Došedši k posteli, uzří zabalené své dítě.) Zde leží

nějaký dítě! Že je zde nechají, chudinku, tak ležet! Počkej, Jeníčku, tys si se už dost pochoval a on se taky rád chová — Je to taky tvůj bratříček. (Pohlédne na Jiříka.) Ale, Bože, on mi, chuděrka, usnul! (Položí Jiříka opatrně na postel a vezme své mrtvé dítě a nese ke kolébce.) Jak je zabalený! Musíme je přebalit. (Položí je do kolébky; pruh světla padne dítěti na líce. Helena se zarazí a přihlédne blíže. Pak chytne se za hlavu a zavravorá.) Bože, kde to jsem — Co se to děje se mnou? (Vezme dítě rychle z kolébky a tiskne.) Ah, má hlava, má hlava, jakoby mně v ní mlejny šly . . . A sama tady . . . Tenhle je můj Jeníček . . . A tam to dítě . . . Ne, ne, on neumřel, jen tak tvrdě spí. (Pohýčká je a položí do kolébky. Pak odstoupí, ohlíží se pátravě kolem a, zůstavši stát zády ke dveřím, ku kanceláři vedoucím, přemýšlí s hlavou skloněnou, s rukama na hlavě. Lampa nefunguje dobře — světlo matné.)

26. výstup.

Helena, Blodek.

Blodek (ustrojený v zimník s bobřím límcem a čepicí, jako v I. jednání, vstoupí dveřmi s levé strany — z kanceláře. Vejde tiše, tak že Helena, hluboce zadumaná, nepozoruje jeho příchodu, zastaví se a pak blíží se po špičkách k ní a náhle přikryje jí dlaněmi oči a změněným hlasem se táže.) Kdo to?

Helena (neodpovídá a jen snaží se snít mu ruce).

Blodek. Hanička nechce hádat? (Pustí ruce. Helena, neohlédnuvši se, pokročí a mne si oči. Blodek pokročiv za ní.) Pamatuješ, Haničko — teď rok jsi měla tyhle šaty poprvé. Už dlouho jsem tě v nich neviděl. A přece ti tak sluší. (Obejme ji od zadu a políbí na krk. Helena sebou škubne a náhle obrátí se k Blodkovi. Lampa hoří zase jasně. Blodek zavravorá a vykřikne zděšeně.) He . . . Helena! (Vzpamatovav se, rychle.) Pro bůh, jak sem přicházíte?! A v těch šatech a tu chvíli! (Helena neodpovídá.) Bože, je to mámení nějaké, hallucinace? (Přetírá si rukou čelo.) To je ona! (Pokročí rozhodně k ní.) Mluvte, pro Boha, mluvte! Každá minuta je drahá — někdo může přijít — A já musím zvědět, co chcete, co vás sem vede . . . Jen rychle, rychle . . .

Helena (tiše). Sama jsem to nevěděla skoro až do této chvíle . . . Ale milostpán mne vytrh' z mrákot.

Blodek. Jakých mrákot? Co se stalo? Nerozumím vám! Jen rychle, rychle, Helenko! (Ohlíží se úzkostlivě.)

Helena. Milostpán si vzpomněl, jaký šaty měla milostpaní teď rok na sobě . . .

Blodek. Nu a?

Helena. Zdá se, že nadobro zapomněl, co se stalo tu noc potom —

Blodek. Heleno, (hrozivě) vy jste přišla (tiše) zrušit slovo! (Helena podívá se naň, ale neodpovídá.) Vy mne chcete zničit? . . . To konečně můžete, ale — zabít mou ženu, k tomu práva nemáte! (Helena smutně svěsí hlavu a mlčí.) Heleno, Helenko, smilujte se, prchněte pryč, pryč — hned! Kdyby ona nás jen jednou spolu uviděla, všechno

by uhodla . . . Tak ji stále něco pronásleduje . . . ale dosud neví nic, nic, Helenko!

Helena. Nemohu jen tak . . .

Blodek. Potřebujete peněz? — Zde jsou (vytahuje z náprsní kapsy toboleku a podává ji bankovku) a až vám dojdou, dopište mi nějak opatrně . . . já zas, já zas. (Zmaten.) Jen rychle pryč, pryč!

Helena (pevně se na něho dívá a peněz nepřijímá; pak tiše s výčitkou). Teď rok mě milostpán vší silou u sebe zdržoval a nedbal mých proseb . . . A litoval, že mě už neuvidí . . . Vše bylo jen tak . . . Já myslila . . . A teď mne takhle vyhání!

Blodek. Ne k vůli sobě . . . k vůli sobě ne! Věřte, kdybych mohl, kdybych mohl! Ale ona . . . vždyť vy také nechcete, aby ona . . . Vždyť vy přece chápete, musíte chápat . . .

Helena (kývá smutně hlavou). Milostpán má pravdu — on má pravdu, já ne . . . odpustěj' . . . již jdu, již jdu . . . Pojď, mů robátko . . . (Nakročí ke kolébce.)

Blodek (zastoupí jí cestu). Heleno, vy . . . šlíte. Proč mi chcete brát mé dítě?

Helena. Chci si jen vzít své dítě!

Blodek (zaražen couvne). Jakže, Heleno, vy máte — dítě . . . vy máte — Což vy nejste svobodná?

Helena (temně). Svobodná!

Blodek. A to jste se . . . je to možno? . . . (Lehčeji.) Á, nyní jest mi již vše jasno . . . Otec se k němu nechce znát . . . tak to bývá, tak to bývá — A vy jste přišla ke mně, k advokátovi, o pomoc. Rozumím! Budem' ho žalovat a donutíme, aby dostal svým povinností. Je to darebáctví, připravit dítě na svět a pak se o ně nestarat.

Helena. Milostpane!

Blodek. Ale proč jste nepřišla raděj do mé kanceláře?! Zde nikdo nemusil o tom vědět . . . Kdo pak je otcem vašeho dítěte?

Helena (dívá se mu pevně do očí — po chvíli). Bože, Bože, pan doktor si myslí . . . on si myslí, že bych . . . (Zakryje si rukama tvář.)

Blodek (přistoupiv k ní a sundáváje jí ruce). Heleno, kdo je otcem . . . já ho ihned . . .

Helena. Kdo by to moh' být jinej než . . .

Blodek (bledna, nejistě). Než?

Helena. Milostpán!

Blodek. Který milostpán? (Helena se naň podívá.) Já snad? Já, Heleno? Ne, vy žertujete, to nemůže být, já myslím aspoň, že to nemůže být . . . Anebo, Heleno, vy jste . . . s někým jiným . . . a teď to chcete svést na mě!

Helena (podívavši se vzhůru, zavravorá). Můj Ježíši!

Blodek. Ale toho není potřebí — Žádejte, co chcete, jen rychle, rychle! (Stále úzkostně se ohlíží.)

Helena. Ó, Bože! Milostpán mne má ještě za lehkou a podvodnou ženskou! Což zapomněli, jak jsem se jim bránila . . . jim, jehož jsem . . . Bůh jim to odpusť! (Chce jít ke kolébce.)

Blodek (zastoupí jí cestu). Nevím, co mluvím . . . Vy nelžete, to je jisto! Ale je to tak strašné pomyšlení, že já jsem otcem vašeho dítěte! Takový hrozný trest za jediný můj poklesek! (Chopí se za hlavu.)

Helena. Milostpane, dříve než odejdu, jedno jim musím říct: Helena zůstala poctivou a hleděla dostat slovu!

Blodek. Nekřivděte mi, Helenko . . . To jen tak zoufalost ze mne vykřikla. I já hleděl dostat slovu . . . Den po té noci byl daleko strašnější než ta noc sama. Ó, jak jsem litoval, že tenkrát oheň nespálil onu Sodomu a Gomorrhú a mne s ní!

Helena (soucítě). Milostpane!

Blodek. Kdybych byl měl aspoň vás na blízku, abych byl mohl od vás opět a opět slyšet, že mi odpouštíte . . . Ale vy jste mne opustila . . .

Helena. Musila jsem.

Blodek. Stokrát vzal jsem revolver . . . Ale vy jste mi uložila žít, já vám to slíbil a . . . slovu dostál.

Helena. Tak je to dobře!

Blodek. Ale jaký to byl život! V Praze ty dni byly strašné! Ale což to bylo proti okamžiku, když jsem jí musil na oči. Ptala se po vás bez nejmenšího podezření. A já líčil klid, štěstí, štěstí — lhal, lhal, lhal — musil lhát, klamat — — já!

Helena (smířená). Tedy milostpán také trpěl!

Blodek. Zda-li trpěl — A jak! Ona stala se mi bezděčným pramenem muk, tak že bych ji byl musil počít nenávidět, kdybych ji nebyl tolik miloval . . . Utíkal jsem od ní, jak jen bylo možno — Prací jsem se ohlušoval, otupoval, ale neohlušil, neotupil. A k tomu myšlenka na vás mne neopouštěla . . .

Helena (vděčně). Milostpán také na mě myslel —

Blodek. Nebylo dne, ba snad hodiny, abych nevyčítal si zkažený život váš! A vy jste mi zapověděla . . .

Helena. Nechtěla jsem milostpánovi přitížit . . . Vždyť jsem ani ve chvílích nejtěžších milostpána zle nevzpomínala.

Blodek (lítostivě). Mnoho jste k vůli mně trpěla, Helenko?

Helenka (odevzdaně pohledši na krucifix). Pán Ježíš trpěl za nás víc. (Zavravorá a sklesne na stolicí.)

Blodek (polekán). Je vám něco? Mám . . .

Helenka. Nejní . . . jen mi je tak slabo nějak . . . Už to přešlo . . .

Blodek. Kam jste, Helenko, odešla od nás?

Helenka. Nalezla jsem si službu v Praze — Ale když páni poznali, v čem jsem, musila jsem jít.

Blodek. Kam, Helenko?

Helenka. Domů bych nebyla směla — K bratru faráři taky ne s takovou hanbou . . . Zůstala jsem tedy v Praze, kde jsem se mohla spíše ukrejt — Nějaký groš jsem měla ušetřenej . . . A když . . . šla jsem do porodnice.

Blodek. Vy, Helenko, taková čistá . . . a tam . . .

Helenka. Ó, to byla křížová cesta. Tam se posuzují všechny stejně: padlá — padlá!

Blodek. Padlá! (Svěsí hlavu.)

Helenka. Modlila jsem se, aby mne Pámbů k sobě vzal i s dítětem. Ale byly mně souzeny další zkoušky.

Blodek. Mučíte mne! Ale zasluhuji toho! Jen dále, dále!

Helenka. Nechci mučit milostpána — chraň Bůh.

Blodek. Jen rychle dál, musím všechno zvědět.

Helenka. Z porodnice našla jsem si místo — kojné . . . Ale pán . . . I odešla jsem radši — Hledala jsem něco jinýho, ale nic nenacházela — nechtěla jsem se odloučit od dítěte —

Blodek. Proč jste se jen na mne neobrátila, proč!

Helenka. Nechtěla jsem . . . doufala jsem, že to dítě uživím sama . . .

Blodek. Ale konečně se vám přece jen něco naskytlo?!

Helena. Oh, s malým dítětem na ruce, to je těžká věc — Hledala jsem, sháněla — Peníze mi došly — Byla zima, a já bloudila jako štvaná!

Blodek. A já neměl nejmenšího tušení!

Helena. O mě neběželo, ale o dítě, o to ubohý dítě. Ó, kdybych byla tehdy, když jsem zoufalá stála na mostě a dítě hladem plakalo, zaslechla s hůry hlas svolující, abych skočila dolů, jak ráda bych byla poslechla, ó, jak ráda!

Blodek. Tak strašně jste trpěla za můj hřích! A to vše nyní padne na mou hlavu! (Chytne se za hlavu.)

Helena. To bylo, co mě drželo . . . Krev naše neměla padnout na jejich hlavu!

Blodek. Helenko! — Slyším nějaké kroky po schodech. (Jde ke dveřím a poslouchá.) Ne, to nebylo nic. Ale každou chvíli . . . Kde jen jsou všichni? Rychle, rychle dopovězte!

Helena. Vraždit jsem nesměla, krást nechtěla — nezbylo než žebrot.

Blodek. Žebrot, žebrot!

Helena. Přistihli mne, odvedli a poslali domů — šupem.

Blodek. Oni ji . . . A doma, doma? — Co otec? Vyptával se . . . tys mu řekla . . . on mne proklínal — není-liž pravda, on mne proklínal . . . Jen to všechno řekni, nic mne nešetří . . . Otec . . .

Helena . . . rval si vlasy a proklínal — mě! Byl by mě ubil, nebýt mladšího bratra . . . Vyhnal mne, a nesmím mu do smrti na oči.

Blodek (zdrčen — pak tiše). A ví on, kdo . . .

Helena. Neptal se . . . a já mu to neřekla — Jsou bez starosti, ode mne se to nikdo nikdy nedoví!

Blodek. Ó, ty . . . A kdy se to stalo?

Helena. Včera . . . Vyhnal mne . . . Bloudila jsem ve sněhu a mrazu daleko od lidí . . .

Blodek. Od posměchu a soucitu . . . pochopuji.

Helena. Chtěla jsem být blíže Jemu. (Ukáže vzhůru.) Modlila jsem se jako nikdy před tím . . . A když se tak modlím, připadla mi náhle myšlenka, že jsem si přála kdysi trpět, když Kristus tolik trpěl . . .

Blodek (trpce). A Bůh vás vyslyšel!

Helena. Ten kříž nezdál se mi již tak těžkým — Byla jsem v rukách Jeho, a On mne vedl . . .

Blodek (pro sebe). Ó, jak mizivým statkem jest toto přesvědčení — vždy novým utrpením musí býti vykupováno!

Helena. Uznala jsem, že jsem nedobře jednala, když jsem jim nic nesdělila. Vždyť to dítě bylo taky jejich dítětem —

Blodek (kýve). Ne taky, jenom mým!

Helena. Vrátila jsem se potají domů, přespala v chlévě a časně ráno vydala se za nimi.

Blodek (mlčí — pak tiše). A ví něco Hana?

Helena. Neví . . . a nedoví se. K ní jsem nechtěla jít — Byla jsem v kanceláři, ale tam mi řekli, že pan doktor odejel. Čekala jsem . . . ale milostpán nejel, a dítě . . . Dva dni jsem . . . nejedla, a kojit nebylo čím . . .

Blodek. Bože, dva dni . . . to ubohé dítě!

Helena. Šla jsem vyprosit pro ně trochu mléka. Bylo již takový slabý! Vešla jsem do nejbližšího domu . . . a tak nevědomky jsem se dostala sem . . .

Blodek. A co Hana . . . jak vás přijala? Vypyťvala se . . .

Helena. Milostpaní je jako anděl dobrá — Služka vaše mne odbyla, ale ona si mne dala zavolat . . . Já byla již beze smyslů . . . Jediná myšlenka mi zbyla v hlavě: nakrmit dítě.

Blodek. No a . . . co bylo dál?

Helena. Milostpaní sama mu dávala bumbat z hrníčka, a když Jeníček nepil, přiložila si jej k svému prsu: Ó, jak mi bylo v tu chvíli!

Blodek. To že . . . Ano, ano, to je ona! A co dále, dále? (Nepokojně se ohlíží.)

Helena. Když dítě ani prs nebralo, podívala se na ně lépe a viděla . . .

Blodek. Co viděla — jen rychle!

Helena (temně). Že dítě je — mrtvý.

Blodek (zděšeně vykřikne). Mrtvý, mrtvý!

Helena (tiše). Umřelo — hladem.

Blodek. Mé dítě umřelo hladem . . . (Nahne se nad kolébku a štká.) Odpusť, mé ubohé dítě!

Helena. Nepláčou, milostpane, to všechno muselo být, a snad jednou pozděj poznáme, proč to bylo dobrý — Jemu jest již dobře! A jakej by taky mělo život — dítě bez otce!

Blodek. Dítě bez otce —

Helena. Modlila jsem se, aby se Bůh nad ním smiloval, a radovala bych se, že mě vyslyšel, kdyby nebylo musilo tolik trpět! . . .

Blodek (zdrčen stojí se šátkem na očích).

Helena. Již toho pláče nechají! Pomyslej' si, že se tomu plachému ptáčku zde stejskalo, a že si zas ulít' do nebeskejš krajů. (Něžně mu snímá ruce.) A pro ně je to taky lepší . . . Já zas odejdu někam, kde mě nikdo nezná, budu ráda zas pracovat a modlit se za ně, a dá Pámbů, že zas bude dobře . . . všechno bude dobře . . .

Blodek (drže ji za ruku, dojat). Ó, kdybych tak mohl vás navždy připoutat k naší rodině!

Helena (krouťí vážně hlavou). Ne, to nejde, to nejde . . . Počkám, jen co milostpaní se vrátí, abych jí poděkovala a vrátila tyhle šaty — Když jsem totiž procitla ze mdlob, našla jsem místo svých u postele — Nikdo nebyl u mě . . . Oblékla jsem je a bloudila pokoji, hledajíc dítě, až jsem přišla sem.

Blodek. Nemůžete hned odejít — Musíte zde pobýt, až se trochu zotavíte a . . . dítě pochováte.

Helena (zarazí se). Na to jsem zapomněla . . .

Blodek. Ostatně, to není vaší starostí. — Ale zůstat musíte . . . Jen aby, až nás uvidí pohromadě — Ona je tak bystrá . . . a já . . . (Náhle.) Či měl bych se jí se vším světit?! Dovolíte mi již mluvit? To tajemství je taková tíže!

Helena. Milostpaní nesmí nic zvědět. Nikdy! K čemu také! Ale aby snad, milostpane, raději se vzdálili tam. (Ukazuje na dveře, kterými přišel.) Já zase půjdu . . .

Blodek. Máte pravdu . . . každou chvíli . . . Ale dříve, než odejdu, Helenko, musíte mi dovolit, abych za vaše muka . . . (Uchopí jí ruku a políbí.)

Helena. Ale, milostpane, mně líbat ruku! (Brání se, ale sklesne slabostí na stolicí. On klekne k ní a opět jí líbá ruku.) Odpusť, drahá, velká duše!

27. výstup.

Blodek, Helena, Hana, Brodská.

Hana (jež náhle vstoupila do dveří, uťí, jak Blodek líbá Heleně ruku, a zůstane u dveří stát. Těsně za ní Brodská v hlubokém smutku. Blodek a Helena strnou na místě. Po chvíli Hana, uchopivši matku za ruku, vleče ji ku předu. Stanuvši před Helenou.) Heleno, to dítě je jeho dítě! (Ukáže na Blodka. Helena zaražena mlčí. Na to se Hana obrátí k Blodkovi, jenž povstal a pokročil k ní.) To je tvé dítě! (Blodek sklopí oči a mlčí.) Maminko, maminko, můj, můj Jiří je lhář, licoměrník, cizoložník a vrah toho dítěte! (Chytne se za srdce a kácí se; matka ji chytne. Blodek vyskočí a chce ji brát do náruče. Brodská odmítne posuňkem — Blodek zavravorá zpět.)

Brodská. Vodu, vodu! Pomoc!

28. výstup.

Předešlí, Pepka, lékař.

Pepka vběhne středem a za ní lékař. Přiskočí k ležící Haně. Lékař obírá se Hanou — Pepka vstane, podívá se na Blodka a pak na Helenu, již stojí jako sochy opodál omdlelé Hany, a odkvapí. Hrdlička dá se do cukrování.

(Pokračování.)

O p o n a.

FR. KVAPIL:

Z knihy „Když kvetly maky“.

KDYŽ JARO ZPÍVALO.

Jak veselí jsme byli,
a žertů nemálo,
jak smály se modré háje,
když jaro zpívalo.

Po stezkách rosných a tichých
jsme šli luk zelení,
nad námi jásalo slunce,
stráž v květů plameni.

— Pojď, volali jsme, Štěstí,
ty strážce nedbalý!
A za ruce vedli jsme se
a Štěstí hledali.

Kol rybníků a skalin
náš radostný zvonil smích,
kol chrp jsme šli a máků,
však nezřeli jsme jich.

Tvé oči byly tak zátné
a jako noc tvůj vlas,
pěl skřivan nad žitným polem,
jak zlato každý kłos.

A strach jsme měli tak trochu,
vždyť sami dva cestou jdeme,
kol ani živoucí duše,
jen širá kvetoucí zem.

A marně voláme druha —
 kde Štěstí ukrylo hled?
 Jen rty se setkaly naše —
 již u nás bylo hned.

—

HVĚZDA.

Vy věčné hvězdy! Zlatý sne v chrámě všehomíra!
 Zář vaše jasná věčně v dol země tiše zírá,
 a v duši budí touhu k vám v říše nadoblačné.
 Co strast a psota lidská! Co smrti smečky lačné!

Vy svědky jste, že skrytý Bůh zjevuje se světu!
 Vy lidstvu rcete: — K výši, kdo křídla máš, spěj k letu!
 Z chaosu pravěků váš chór nekonečný jásá:
 — Jsou ještě Idealy! Je Dobro a je Krása!

—

STARÉ ZAHRADĚ V S., KTEROU VYKÁCELI.

Již svěží haluze tvých nezašumí
 zelený stromů, co tu sladce snily
 sto let své tiché, zamyšlené dumy,
 již neověsí skráně jich květ bílý,
 když Máj jde světem, ani zlatý plod
 s nich v podzim nepřivábí hloučky dětí —
 nepřítel Kráasy, zlobný lidský rod,
 jenž ničí vše, kde musí záviděti,
 ten starý sad, když ve květech se ztrácel,
 vymýtil, krutě ranou seker zkácel.

Kam uprchli jste, drobní pěvci malí,
 když hnízda vaše ve prach rozmetali?
 Kam křídla umdlená jste schýlili?
 Co bylo v ořeší tu švitoření!
 Teď sotva cvrček v trávě zakvílí,
 po zpěvu, po radosti stopy není.
 Jen kmeny holé, větví zbavené,
 tu leží mrtvy — zhouba kol a spousta!
 Kdo vašich plesů ještě vzpomene?
 Kde žluté krčky jsou, v něž drobná sousta
 jste snášeli, kde očka, vesele
 jež dívala se z hnízd? Kde všecko štěstí,
 jež plálo v houšti listů přitmělé?
 Kol změl jen usekaných ratolestí.. . .

Pod klenbou jabloní a starých hruší
 jak snilo se! Sem básník přicházel,
 by krásou sytil zachmuřenou duši,
 a v perlách písní zas ji rozházel
 v dav chladný, mlčící — sem z večera,
 když světél hvězdných vzplála nádhera,
 šli milenci, dvě roztoužená děcka,
 jež nepoznala ještě žití běd,
 a naděje jich k ráji spěla všecka —
 kde bloudí teď jich rozesněný hled?
 A ze školy když havěť veselá
 sem pod stromy se v smíchu rozsypala —
 kam se ta všecka radost poděla,
 kde zůstala ta dobrotina malá?
 Kde jásot jich, kde křik a laškování,
 hry bujné chlapců, dívek zpěvy zas?
 Vše to již nevrátí se, marné ptaní!
 Zde smrt jen slaví nelítostný kvas,
 se stráně k němuž kostel zasmušilý
 zří teskně, starou hlavu smutně chýlí . . .

Neblahá ruko, která jsi se zvedla,
 bys zničila tu všecku líbeznost!
 Tvých seker zlost proč Poesii stihla
 v tom pustém kraji, strom kde vzácný host,
 jen rovná pole, žírná nížina
 kde v šíř i dál své lány rozpíná?
 Kol poutník půjde, v žáru poledne
 chce unaven tu v stínu spočinouti —
 jak zklamán jest, když kol se rozhlédne!
 Dál musí v úpalu zas trudnou pouti — —
 Jen na chvíli mdlá noha uvázla:
 — Ta zhubivší to uschni ruka zlá!

LIDSTVU.

Jdeš, lidstvo, o zlaté se rouno bít,
 o světlé pravdy, o sny dávných věků,
 před tebou září Idealu štít,
 však kde tvůj cíl? Kdes mizí v pozdaleku!

Již, zdá se, toužená Zem před tebou,
 vstříc nese snítku, holubička bílá —
 leč výš jdou vlny, divoce jen řvou
 Charybda Lež a podlá Závist, Scylla.

Zpět vržena zas do bouřících pěn
tvá loď se vrací, dravý proud ji sráží . . .
Vogue la galère! Byť stožár roztříštěn,
dál bijte vesla, dokud síla v paži!

Nad hlavou hvězdy — ať se tmí ta změř,
kde lidské zloby tisíc hadů syčí,
rozviňte plachty, loď zas k předu leť,
kde zámek Štěstí cimbuří svá tyčí!

Zas vichr zadul? Srdce strádá zas?
Zas potvor mořských kol se hrbí šíje?
Rek přijde bílý — mocnou rukou včas
kormidlo schvátí, ku břehu loď vbije!

—

ŽITNÉ POLE.

Vlní se, vlní v šírou dál
stříbrná, kvetoucí niva,
koníků polních šumný roj
si v taktu vesele zpívá.

V stéblech se koukol zardívá,
chrp modrých družina jásá,
na mezi rozseto plno hvězd,
žluťáčků živá krása.

„Pět peněz“, volá křepelka,
motýlů četa se honí,
modravé zvonky na stráni
tichounce, snivě si zvoní.

My jdeme tiše též, tichounce
po stezce kvetoucím polem,
sotva že očím věříme,
co štěstí zakleto kolem.

My jdeme, v klasech se ztrácíme,
a ruka s rukou se splétá,
a v duši pučí též zázrakem
ta divná pohádka světa.

Jak máky plane tvá sladká líc,
z tvých očí nebe se dívá —
vlní se, vlní v šírou dál
stříbrná, kvetoucí niva.

—

DOŠKOVÁ CHALOUPKO . . .

Došková chaloupko nízká
pod starou kvetoucí hruší!
Jsi jako obrázek z blízka,
což jsi nám přirostla k duši!

Před okny zahrádka svěží,
s okenic srdce se směje,
ať venku mrzne, ať sněží,
v tobě vždy sluníčko hřeje.

Dál hřej nám duši, jež stydne,
s tvých prahů štěstí k nám chodí —
v tvé, víme, světničce vlídné
se kdys nám Spasitel zrodí!

—

— POJĎ, ŘEKLA TITANIE.

Zas ke mně nachýlila
ty udivené oči,
ty oči safírové —
a objala mě bílou paží,
již zdobí velké zlaté kruhy,
a dlouhé její zlaté vlasy
splývaly dolů po sněžném rouchu
a v třpytu měsíce se chvěly,
jenž před nás rozprostíral
dalekou, bílou cestu — —

Zas omámen jsem stoupal,
kam kynula mi rukou,
kam zářící mě vedla,
do jasných, nekonečných světů,
kde zněly písně zlatých lyr,
kde rudé květy hořely,
zahrady kouzelné kde snily,
a, zjevy, divem utkané
jak ze vzduchu a bílých zoří,
nás vítaly a hostily,
snů paláce nám otvíraly,
široké brány, hrdé síně,
kde na stolci, jenž ztopen v lesk,
trůnilo Štěstí.

Zas řekla ke mně sladkým,
jak hudba sladkým hlasem:
— Chtěj, vše to bude tvým,

zde uzdraví se tvé srdce,
nemocné, dětské srdce,
jež doufalo tak marně,
klid najdeš tu, jak toužíš,
i dávné naděje své zlaté,
jen slib, že nevrátíš se
zpět ke chmurnému světu,
kde tolik hořké bídy
a zloby, nenávisti.

A rázem pohasla mně
ta všecka zářící krása,
a rovněž sesmutněly její oči,
ty oči safírové —
já neuměl jsem tobě odolat,
ty ubohé mé srdce,
a vrátil jsem své kroky
z kvetoucích zahrad Štěstí
v tu hořkou lidskou bídu.

MÁ VLASTI!

Vrah zlotřilý byť střísnil tvůj běloskvoucí háv,
tvé slávy majestátu se rouhal podlý dav,
byť zvrhlý syn tě zapřel v tvém hoři, neštěstí —
tím dražší v snížení svém jsi mně i v bolesti!
A vznešená nechť líc tvá teď plna stesku, běd,
já věřím, že zas štěstím tvůj rozhoří se hled,
že vzpupný jásoť cizí té smečky oněmí,
až z prachu vstaneš hrdá a první nad všemi.
A nechť ta zářná meta se ještě ztrácí v tmách,
nechť srdce naše ještě rvou nejistota, strach,
nechť po našich zde trupech — ty vítěz půjdeš dál,
tvých polnic zvuk se ozve, tvůj rozprchne se žal! . . .

JEN JEDNOU . . .

Jen jednou vešla mladost tichá, zamyšlená
v síň mého srdce pustou, temnou tak . . .
Jen jednou vzplála světly každá síně stěna,
když ke mně zvedla zářící svůj zrak . . .

A tiše k hodům štěstí usedli jsme spolu,
svět můj byl, srdce v sladké závratí . . .
Ta chvíle uprchla! Noc za ní jde zas bolu —
jak dávno to! A již se nevrátí! . . .

JŠ HORSKÝ:

Proč?

Toužím zase po tvé vlšce,
 kostelíčku šedohlavý,
 po záhoncích tvého sadu,
 nad nimiž mí předci mrtví,
 když je noc a ticho v kraji,
 na stříbrných nitích luny
 vzdušná těla kolébají.
 Chtěl bych pryč, ó, chtěl bych domů
 v tichou vlšku pod Morání,
 k mamčiným bílým vlasům — — —

Nerozumím vaší řeči,
 moudří páni, krásné dámy,
 cizinou mi vaše města,
 smutno je mi mezi vámi.
 Myslil jsem v své duši prosté,
 že to bude předsíň ráje,
 purpurem kde kvete štěstí — — —
 Vznegli jste mne, díky vám za to,
 poznal jsem ty vaše statky
 — — ale chtěl bych zase dolů,
 chtěl bych zase k našim zpátky.

Proč ta maska nadčlovectví,
 a proč jste mne oloupili
 o všechny mé vise sladké?
 Hle, jak čmoudí ohně svaté,
 a jak zčernal oltář bílý,
 a jak zchudlo srdce moje — —
 Proč jste mi to učinili?

ZAKLETÝ ZÁMEK.

Z KRESEB MIKULÁŠE ALEŠE.

R. TĚSNOHLÍDEK:

Kajina povídka o cizím městě.

Kaja sedí tiše. Venku jsou zamlžené jarní večery. Její vlasy světélkují tmavozlatě jako surové hedvábí, a celé její okolí zhedvábí tulivým šerem.

Kaja povídá s melancholicky odevzdanýma rukama.

„To byla bezmezná touha uniknout,“ povídá tiše. „Slunce plazilo se nízko. Nedělní odpoledne bylo. Málo lidí šlo ulicemi, a všichni byli nejistí, rozkolísaní. Prach třásl se jako zlaté piliny v slunci, dusil mne, a rty žíznily po čerstvém vzduchu.“

A tak jsem sešla na nádraží. Šedivá budova. Vypadá spíš jako mausoleum, okolí je pusté a smutné; v hodinách, kdy vlaky odjely, tramway zanaříká, a hovor lidí samotou se vysiluje. V takové chvíli jsem přišla. Dva nemocní chudáci seděli v koutě. Byli ráno na klinice — a teď mají tolik receptů, a professor byl velice, víc než velice hodný, nu, teď je možno venku umřít, až bude jaro, až budou fialky, až rozkvetou třešně podle vod a jabloně na mezích. Slunce bude se blížit k západu, už bude tak nízko, jeho dlouhé světelné prsty budou se probírat vodami, jakoby česaly: a nemocní pod jabloní v zahradách umklých předvečerní písní zvednou se k odchodu.

Uleknutí mne zastudilo v nahém srdci. Budu se jednou bát odchodu — sama, bez pohledů, které by provázely.

Přede mnou šli, které jsem ztratila.

Východ stahoval se jako němá ústa. Snad přelétne březnový liják. Bože, jak hrdě vystavovala jsem jim svou hlavu. Mrtvou alejí odcházela jsem z domova naproti nim. Přišly z hor, z prvních svahů. Olověná mračna plula strnule, a vzadu stříbrná rýha, kterou slunci ucházela krev.

Ale liják nepřišel.

Přišel vlak.

Nikdo nevstupoval. Sama jsem vstoupila.

Ptali se mne asi, kam jedu. To jsem nevěděla. Konduktér jmenoval nějakou stanici a nějak uctivě se chvěl. Pokynula jsem hlavou. Potom procházel tiše vozem, aby mne nevyrušil.

Dítě se mne ptalo:

„Paní, jedete na pohřeb? My taky jedeme.“

Někdo je napomenul:

„Nech slečnu, vidíš přece, že ji bolí hlava.“

Políbila jsem je na čelo.

„Ano, jedu na pohřeb.“

„Tatínkovi?“

„Ne tatínkovi, bratrovi jedu na pohřeb.“

Starosvětské starušky dívaly se zarosenýma očima. Snad jsem i zaplakala. Dítě hledělo na mé sněženky a hladilo mé ruce a potom řeklo:

„Proč máš takové ruce. Stonala's? Vid', ty umřeš a teď si jedeš na pohřeb?“

Nemohla jsem nalézt odpovědi, a dítě ulekaně stáhlo se zpět do svého koutku mezi ěabičky.

Žlutá rovina běžela mimo, chudá jako chrt, jen v úvalech třpytily se úvozy. Stromy na březích vrávoraly vzad, a slunce pozvolna temnělo víc a víc. Někdy vesnice vykroukla mezi stromy jako kuřata. Ale to unavilo brzy. Celá má duše chřadla touhle písni dvou tónů, jež dlouze, mučivě si odpovídaly.

Někdo mi položil ruku na rameno.

To byla Heda.

Dnes i jí v očích jen doutnal její prudký život, a zdály se zalité slzami jako měsíc před trvalými dešti.

Byla bych ji objala.

Ale ona seděla také zamlkle.

Přejely jsme rozjiskřenou řeku.

Řekla nezvučně:

„Již jsme tu.“

Město spalo jako v pohádkách. Lví hlavu složilo unaveně na přední tlapy a hrozivě usínalo. Kolem táhly se bažiny mdle blýskavé, a rovina zdála se bez života. Ale sta očí slídivě hledělo se všech stran. Heda mi cosi povídala, a slova její bolestně se mátla a podškrtávala. Bázeň budoucnosti zírala upřeně na ni jako mrtvý.

„Že se večer sejdem, že jede jediný vlak, že bych se rozplakala u známých, kam jede, že bych se rozplakala tichem.“

Mlha se tlačila v oči, cesty jsem neviděla, potácivě šla jsem náměstím, ulice vykřikovaly podrážděně mými kroky, ač jsem chodila tichounko, opatrně jako v kostele před požehnáním.

Stopovali mne jako vážku děti se sítkou.

Na šíji pálily mne tázavé pohledy.

Vlasy svezly se mi, a ruce, jež se zvedly je zadržet, padly mi jako uhozeny zpět. Zanaříkala jsem — chrám byl pustý, dva sloupy slunečna rostly od země k oknům, kadidlo slabě už dovonělo, a teď začali zavírat nízké gothické dveře. Chrám byl zmrzačelý, bez určitého stylu. Žalostná slepenina.

Ještě východ k straně západní byl otevřen, zalit plně bohatým sluncem.

Někdo stanul na prahu.

Rozpjál ke mně ubohé ruce.

V sebe jsem se shroutila a zabědovala:

„Kaja. Kaja . . .“

Upřeně hleděla jsem k zemi. Byly tam jistě stopy, ale stopy dávno setřelé.

Pak přišel hlad.

Cizí město.

Proč se dívali tak podezřívavě?

Byla to jistě dcera cukrářova, kdesi nejvnitřněji chorá, nevyspalá lilie. Víím, že jsem jí stiskla zoufale ruce, jakobych se topila. Usmála se bledě, poloprocitlá.

Ne, nikdo nezpíval, ani nepraskla stržená struna. Stála mi ve světle a povídala. Kterak asi věděla, že mne bolely oči, že mi stínila. Tak mluvila, jakoby nad lekníny sítí plakalo, jakoby „krůpěje s ostřice do vody padaly.“

O městě mi povídala, o někom, kdo nedávno umřel, zbloudilý do ramen řeky pod městem, o někom, kdo miloval západ slunce, a kdo se ho k šílenosti bál.

(A Kaja sesmutněla vzpomínkami, a duše její chodila kdesi daleko, když vyprávěla o večeru v cizím městě.)

„Lampy žlutě začaly svítit. Nebylo pro mne již skutečnosti, všemu byla jsem ohromně vzdálena, jen hluboce stichlý ohlas docházel ke mně.“

Ona byla tichá jako dozpívaná píseň.

A náhle řekla mi jeho jméno, jež mne vyburcovalo. Mimovolně jsem se rozplakala. Byl někdo, byl — lampy začaly žlutě svítit.

Ona se tázala:

„Nad kým pláčete?“

A já jí odpověděla:

„Nad sebou samou.“

A když jsem vyšla, ulice šly někam do tmy. Obrisy domů ležely jak stádo ovcí, a pak, pak byla už jen tma docela hluboká, docela propastná, tázavá . . . V té tmě jsem viděla jen sebe.

Kroky mé si odpovídaly, a vzdech setkal se s ozvěnou svojí.

A tak hořce jsem prosila:

„Hedo . . . Hedo . . . Hedo.“

Někdo bílý stál na křižovatce ulic.

Únava plížila se za mnou jako lasice, a děti, jež mne uviděly, začaly usedavě plakat. Už bylo klekání, a vlak odjížděl až za dvě hodiny.

Vzpomněla jsem na čítárnu. Byla prý v Sokolovně, ale v tom radikálně vlasteneckém městě měli Sokolovny dvě, byli zde Sokolové dvojí: vlastenečtí a méně vlastenečtí. Čítárna byla v domě méně vlasteneckých.

Když jsem vešla, třicet hlav se zvedlo. Jízlivý úsměv roztáhl se po všech tvářích. Vlasy mi splývaly a sákly teplým potem únavy. Padla jsem na sedadlo. Ruce v loktech se zlomily. Časopis pomačkaly křečovitě prsty. A já četla cosi hrozně naivního, cosi z mladého autora, jenž díval se do světa, jakby jedl rjecké bonbony.

Smála jsem se zoufale.

Ano, jsem sama, sama.

Kdosi šeptal:

„Moderní?“

A tlustá madame radikálního patriota šeptala:

„Aber meine Liebe, diese Frechheit, diese schreckliche Impertinenz, ja . . . a . . .“

„Wilde Frisur —“ hučela druhá.

Dole začal kdosi zpívat. Vztek a prosba, volání o pomoc a takový dětský, teplý pláč, až se mi srdce zajíkalo. A potom divoká směsice hlasů. Agitatoři, politická špína, politická bezmocnost. Och, to škubalo každou duši.

A proti nim táhl dav s toutéž písní. Nějaký stařeček prosil s rukama sepjatýma.

„Ale teď pokoj a smír.“

Noc byla nade vším jako hladový krkavec.

Upustila jsem časopis. Na poslední straně byl nepatrný nekrolog.

To jméno, které prve padlo. Ano, on neměl už pro co žít a neměl časem ani chleba. A tehdy v zimě loučil se tak teskně. Milenec ticha — a tu v té vřavě?

A teď mi bylo jako milosrdnému srdci, jež sesmutní, potká-li žebráka — nemá-li samo, co dát.

Nekrolog díval se naivně modrýma očima.

V čítárně zůstala jsem sama. Lampy šefily. Venku sebrala jsem celou sílu, abych došla k nádraží. Ulice pošklebovaly se na mne, kroky se mýlily . . . a vlak už kdesi pískal.

Černý krkavec, perutě nízko nad hlavami.

„Hedo. Hedol“

A na mou duši padl nářek jako ledové krupobití.*

Kaja utichla.

Bože, políbil její ruce.

„Víte, čím to byl nekrolog?“ ptala se.

„Můj.“

Pustou ulicí bez světla táhla se karikatura blázna.

KAREL SCHEINPFLUG:

Kinematograf vychovatelem.

Mnozí se zajisté dosud pamatují na nadšené hymny a světlá proroctví, jimiž vítaly časopisy vynalezení kinematografu. Nový vynález geniálního Edisona*) bude zdrojem nejen ušlechtilé zábavy, ale i hojného poučení. Zejména, až se podaří spojit výkon kinematografu s výkonem fonografu v jeden celek a stvořit tak nejdokonalejší reprodukci života. Pak bude divák cestovat dalekými zeměmi, kam by noha jeho nikdy nevkočila, kochat se dojmy jejich nejkrásnějších krajín, sledovat ruch jejich měst, život a mravy jejich obyvatel při práci i zábavě . . . a to vše, sedě pohodlně ve svém křesle, bez námah a nebezpečí, za poplatek několika haléřů. Atd., atd.

Dnes je kinematograf stálou atrakcí divadel zvláštností a kočuje i po venkovských městech, zatlačuje tu vítězně panoramy se stereoskopickými kukátkami. Můžeme se tedy podívat, jakým způsobem plní své kulturní poslání.

Mezi krajinami, které kinematograf předvádí, bývají mnohé, jež byly fotografovány s jedoucího vlaku nebo povozu. Krajiny ty se ustavičně mění, zanikajíce na jednom konci a odvíjejíce se na druhém. Že by obrazy toho druhu mohly sloužit platněji nějakému poučení, pochybuji při prchavosti jejich dojmu. Detaily významné i méně významné šinou se kolem se stejnou rychlostí; náhle kterýsi předmět vzbudí váš mocnější zájem — ale než naň můžete soustředit pozornost, zmizí vám na jedné straně bílé stěny. Leč i ty výseky krajín, které stojí před zrakem divákovým, lze často stěží důkladněji pozorovat pro přílišnou vtíravost jejich stafáže. Tu se před vámi objeví ulice jakéhosi velkého města, oživená lidmi i povozy. Nějaké směšné gigrle přichází směrem k vám, blíže se roste, šlehá hůlčičkou o lýtko a upírá vám svůj drzý pohled do tváře; teď se blíží elegantní kočár, a sličná dáma kyne z něho s úsměvem komusi na druhé straně ulice; pak se ženou středem ulice dva psíci, rvouce se o kus papíru. Samé nápadné všednosti, jaké vídáte denně; dovedly však upoutat tak a tak dlouho vaši pozornost. Pojednou si povšimnete, že alej podle chodníků tvoří palmy, postřehnete zvláštní ráz domů, napadne vám mohutný palác neobyčejného vzhledu; nežli však přeletíte zrakem jeho podivné tvary, obraz zmizel, a na bílé stěně zbyla jen okrouhlá světlá skvrna. K demonstrování charakteristického rázu krajín, měst a pod. hodí se tedy kinematograf ještě méně za průvodce přednášek, než dnes tak hojně používaný skioptikon.

*) Kinematograf je vlastně vynálezem bratří Lumiérů, původní aparát Edisonův k pozorování a promítání sériových fotografií nazývá se kinetoskop. Se stanoviska technického znamená však přístroj první jen nepatrnou, byť v účinku dost důležitou změnu vůči druhému; podstata obou přístrojů je táž.

Jinak jest, jedná-li se o znázornění pohybu nebo proměn nějakého předmětu. Vypravovatel i ilustrátor mohou se sebe více namáhati líčením válečného tance Mašukulumbů, posluchač nebo divák dovede si sotva o něm učiniti kloudnou představu; kinematograf předvede jej hravě s dojmem skutečnosti. Slézání skal, kymáčení parníku, plavbu lodí zdýmadly dovede znázorniti mnohem výstižněji, než kterýkoli jiný způsob vyobrazení. A právě tak různé fyzikální úkazy přírodní: složité pohyby mořského příboje, výbuch sopky, výtrysk geysiru, skoky a víry vodopádů, pád laviny, severní záři atd.

Ovšem, nesmí býti ani pohyb předmětu příliš rychlý, ani postup změn příliš pomalý. Prvé proto, že výsek obzoru zachycený kinematografem nemůže býti z ohledu na zřetelnost obrazu příliš veliký, a dráha pohybu je tedy dosti krátká. A na změny příliš pozvolné nestačí přístroj délkou své pásky a divák svou trpělivostí. Proto lze užití kinematografu stěží k znázornění postupu zdoluhavějších prací (na př. některé řemeslné nebo tovární výroby), nehledě ani k tomu, že toho nepřipouští mnohdy drobnost vyráběného předmětu, že zobrazení dělníci zamezují v důležitých okamžicích výhled svým tělem, a že různé vedlejší dojmy odvádějí divákovu pozornost. Řada vhodných ilustrací, podávajících postup takových prací v jednotlivých význačných fázích, poslouží tu mnohem lépe — někdy dokonce lépe, než bezprostřední názor na skutečnost.

Pokud se týče dojmů estetických, buzených kinematografem, budou asi opět nejčistším a nejbohatším jejich zdrojem obrazy přírody. Nemám tu zase na mysli obrazů, o nichž jsem učinil zmínku z počátku, obrazů, jež odvíjejíce se před zrakem divákovým, působí týmž dojmem jako pohled na krajinu oknem jedoucího vlaku, dojmem téže prchavosti a unavujícího střídání; nýbrž určité výseky obzoru, které stojí před pozorovatelem jako kterýkoli jiný obraz krajiny, jenže mění ustavičně svůj vzhled pohyby svých jednotlivých částí, změnami svého osvětlení, svým vlastním životem. Bělostné závoje vodopádů, spouštějící se po temných skaliskách; lány pole, vzdouvající se táhlými vlnami přeletavých, hedvábných odlesků; hvozd, bičovaný vichřicí, nebo hynoucí v orgii plamenů; mořský příboj, ženoucí pluky zpěněných vln na rozervaný břeh; řeka lávy, rozlévající majestátně svůj řetavý proud cedrovým hájem; sešeřelý kraj, osvětlovaný plamennými výdechy vysokých pecí; černá lesní tůň, zrcadlící nachýlené stromy, k níž přicházejí píti graciesním krokem plaché laně — takové jsou předměty, jejichž zobrazením může kinematograf vzbuditi dojmy vskutku estetické.

Mnohem řidčeji postihnete zákmit krásy v obrazech lidského konání, různých zábav a prací, pohybů mass, společenských her, honů, dostihů, slavnostních průvodů, vojenských cvičení, produkcí gymnastických a podobných. Kinematograf neidealizuje, okresluje prostě svůj předmět s pedantickou svědomitostí; nebylo-li krásy v předmětu, nemůže jí býti ani v obraze. Naše doba neumí pořádati krásných průvodů jako Itálie renaissance, naše doba nemá svých olympických her. Jednotvárné čtyřstupy Sokolů neb hasičů v stejnokrojích, dělníků v blusách nebo mužů v černých kabátech, oddělené prapory a tabulkami na žerdích, šinou se bez konce nějakou ulicí; čtyři vojáky plahočí se

v polích se svými torbami, vozy a děly a zakalují ovzduší dýmem němých výstřelů; tlupa jokeyů žene se závodní drahou na koních s vodorovně nataženými nohama a krky . . . Tu tam lahodný pohyb ušlechtilého koně nebo sličného lidského těla; ostatek mnoho bezvýznamné všednosti. A zazpívaly-li v tom ruchu skutečnosti barvy lahodnými akkordy, o tento půvab byla reprodukce ochuzena. Na kterémśi divadelním jevišti provozuje baletní sbor tance s primou ballerinou v čele. Štíhlé nožky zdvihají se jedním rázem, a tylové sukénky se zdouvají pružnými pohyby; ale tomu reji schází duše, schází mu hudba, která by vyvolávala svými rythy každý ten pohyb a mluvila za každou figuru svou melodií. Co říci konečně o krkolomných kouscích akrobatů na hrazdě, na velocipedě nebo drátěném laně? Snad jednu výhodu mají jejich reprodukce proti skutečnosti: že při každém jejich podání obecenstvu nevydává člověk život v šanc . . .

Emoce vzbouzené obrazy druhu naznačeného v předešlém odstavci, bývají jen skrovnou měrou povahy estetické; převahou je to ukájení všední zvědavosti a lačnosti sensace, a pomíjivý obdiv laiků pro překvapující experiment — fotografie, které se pohybují.

Celkem soudím, že význam kinematografu jako pomůcky vyučovací jest nepatrný a jeho schopnost, budit dojmy estetické, obmezená a určená estetickou hodnotou zobrazeného předmětu. A tu ovšem musí mítí fotograf zachycující seriové fotografie na pásku kinematografu alespoň tolik vkusu, aby uměl krásu ve skutečnosti hledati a aby neničil celkové nálady obrazu svými pošetilými nápady. Vidíte karavanu, chystající se k dalšímu pochodu pouští. Velbloudi s nákladem nebo jezdcem na hřbetě vstávají se země, protahujíce své dlouhé, křivé krky, dávají se do klusu na svých vysokých, tenkých nohách, pak uvolňují klus, zmenšujíce se stále, v kolébavou chůzi a mizejí jako tmavé tečky v hloubi písčité pláně. Už i poslední ten bod uhasl na obzoru, a jen stopy těl a šlépěje v písku mluví vzpomínkou v mlčící poušti. V tom . . . odkudsi z prava vynoří se postava nějakého velkoměstského hejska v nadživotní velikosti, s bílou plochou čepicí a ohrnutými nohavicemi, přechází celou šíří popředí a cení se na vás hloupým, drzým úsměvem. Pohlavek zahloubanému divákovi . . . A což, když si milý fotograf usmyslí odstraniti nedostatek barevnosti kinematografického obrazu, natře moře na zeleno jako kulečnickové sukno a na místo oblohy zavěsí cosi jako kus modrého sukna na uniformy železničních zřízenců! Takové projevy panorámičského nevkusy zakřičí na vás z kinematografu častěji.

Ale obchodníci kinematografem se nespokojují pouhým zobrazováním skutečnosti; vždy větší a větší část jejich programu zabírají obrazy dle scén uměle arranžovaných. Jeden druh obrazů tohoto původu tvoří obrazy historické. Na příklad cyklus obrazů „Marie Antoinetta“, jenž se snaží vylíčiti řadou krátkých scén životní běh nešťastné královny v běžném, usedlém pojetí. První obrazy cyklu rázu výpravného, znázorňující dvorské zábavy a kratochvíle, působí dosti půvabně a přirozeně; za to z dalších, dramatických scén (útok davu, scéna soudní, poprava) proniká nepříjemně divadelní macha. V případě nejpříznivějším (byl-li totiž pořadatelem umělec režisér a účinkujícími umělci herci) vyšínují

se takovéto obrazy historické sotva k výši pantomimy — cena tedy dosti pochybná. Za to je zřejma jejich stinná stránka, že podřývají důvěru v původnost i těch obrazů událostí dějinných, jež by byly zachyceny opravdu dle skutečnosti.

Jiným druhem takových obrazův uměle komponovaných jsou obrazy rodinné, dojemné historie hodných dětiček, jimž křidlatí andělé přinášejí sny o vánočních dárcích, dědečků a babiček, kteří slaví zlatou svatbu v kruhu svých dětí a vnoučat, a cudných panen, jež vstupují z nešťastné lásky do kláštera. Sentimentální genry ze starých Gartenlaubi, jež ožily, vyrostly do životní velikosti a přišly znovu rozechvívát citlivá srdce.

Další druh tvoří obrazy komické. Obsahem jejich je komika beze slov, situační komika nejhrubšího rázu. Zedník stojí na schůdkách a bílí dům; babě, jež jde kolem, přejede z bujného rozmaru štětkou obličej. Ona mu ze msty podrazí schůdky, takže sletí na znak na chodník. — Rybář chytá ryby na udici, sedě na břehu na konci dlouhého prkna. Přijde kluk, popadne druhý konec prkna, vyzdvihne jej do výše, a rybář sletí do vody. — Lidé si podtrhují židle, mlátí se košťaty přes ústa a vylévají si džbery špíny za krk. Některé z těch žertů až zarážejí svou triviálností. V obraze „Hubička na nepravou adresu“ dotírá jakýsi muž mlsně a drze na svou jedinou spolucestovatelku v železničním kupé. Vjezdem vlaku do tunelu se obraz zatmí a je slyšet mlaskání hubiček. Když se zas kupé osvětlí, vidíte, že dotěrný galán líbá — obnažený zadeček malého dítěte, který mu mladá žena obratně nastavila. Jiné zabíhají do příšerné grotesknosti. Zloděj vloupe se do cizího bytu tím, že odšroubuje zámek domovních dveří. Zde se prochází jako doma, otevírá skříně a snáší si kořist na hromadu. Když je v nejlepším, pootevrou se dveře, a do nich se strká opatrně hlava policistova. Zloděj ji však v čas zpozoruje, přirazí dveře vší silou a uskřípne do nich policistovi krk; pak mu hlavu tiskne níž a níž, až mu vpraví krk do otvoru vzniklého odnětím zámku, načež dveře uzavře a zatarasí nábytkem. A sebere svůj lup a vyskočí oknem. Další obraz vás přenese před dům, kdež vidíte tělo ubohého strážníka, jenž se zmítá v hrozně pasti a kope kolem sebe na obranu. A vítězný syčák stojí vedle se svým rancem a vyplácí lapeného holí, což se děje za veliké veselosti darebovy i — obecnstva.

Pak jsou tu příběhy ze života zločinců, historie loupeží, vražd, útěkův a pronásledování, orgie lsti a násilí. Lupič vnikne do cizího bytu, přepadne procitlého spáče a vrazí mu dýku do prsou; pak prohledává klidně byt a drancuje. Když se zraněný náhle pohne, vrhá se naň znovu a dobije ho. Překvapen policií vyběhne na domovní střechu, kdež se utkává se svým stihatelem v zuřivém zápase. Rvou se, bijí, rdousí, kopají, blížíce se stále okraji střechy; a najednou padá strážník střemhlav k zemi a zůstává ležeti dole bez ducha. Noví pronásledovatelé se objeví, a divoká honba pokračuje; po skalních srázích, kde se za klouzající nohou hrne kamenná tříšť, přes pěnivé vlny prudké bystřiny, které se ženou mezi vyčnívajícími balvany. Konečně vskočí

prchající zločinec do jedoucího vlaku, zanecháváje na trati překvapené honce a na cestě mrtvoly svých obětí . . .

Je ještě třeba, abych se šířil o poslední atrakci kinematografu, o obrazech pikantních, recte oplzlých, jakými na příklad bavil Prahu svého času tak zvaný „Mutoskop“, mám-li pronést svůj závěrečný soud?

Již mezi obrazy dle skutečnosti naleznete některé, jež vyvolávají těžké námitky vychovatele i estetika. Je na příklad pochybno, je-li prospěšno, umožňuje-li se našemu lidu (ani děti nevyjímaje) požitek surových zábav, jakými jsou španělské býčí zápasy, při jejichž reprodukci kinematografem teče arci jenom černá krev a není slyšeti rozčilujícího volání, supění a výkřiků bolesti, jejichž reprodukci však zase schází pestré mihání barevných rouch, jež by odvracelo pozornost od vyhřeznutých střev koní, vlekcoucích se arenou. Ale ony scény komické, výkřety společenské surovosti, uličnictví a skotáctví, zvětňované důmyslně sestrojeným přístrojem a předváděné dětem, za přítomnosti četného obecnstva, dospělých, rodičův, učitelů, kteří je odměňují smíchem a potleskem! Ta sensační dobrodružství zločinců, která nejsou ničím jiným než krváky nové formy, krváky beze slov, ale takové názornosti brutálních faktů, jaké nikdy nedostihne neobratné péro obskurních škrabalů, krváky vyráběné neznámými fotografy a prodávané kočovnými podnikateli denně stům nových čtenářů, dospělých i nedospělých, prostých i studovaných! A ty „Zuzany v lázni“, pohledy do harémův, intimity chambres séparées, „Konečně sami!“ svatebních cest, hltané bleďými kvintány a útlými žabkami ze sklíček diskretnějšího kinetoskopu!

Snažil jsem se uvést objektivně na prospěch působení kinematografu vše, co se dalo. Vyváží uvedené prospěchy tyto škody?

Nedovolávám se na kinematograf úřední censury; mám v otázkách uměleckých, vědeckých, paedagogických i jiných kulturních naprostou nedůvěru k tomuto faktoru, jenž umlčuje veliké básníky a hluboké filosofy a dovoluje kuplířům a šarlatánům, aby vykládali své zboží na všech tržištích. Ale škola, která tak úzkostlivě (mnohdy tak příliš úzkostlivě!) kontroluje četbu svého žactva, jeho návštěvu přednášek a divadel? A noviny jež protestují tak rozhorleně proti zavlékání morové nákazy — do Transwaalu čínskými kulii? — — —

A těm důvěřivým duším, které vítají každý nový fysikální objev, každý nový důmyslnější vynález jako pokrok lidstva, mělo by býti již jednou jasno, že při nejmenším zaměňují prostředek s účinkem. Skoro každého vynálezu, jehož lze užiti ve prospěch dobra, lze užiti také ve prospěch zla. Rychlolis rozšiřuje s toutéž ochotou nejpodlejší lži jako nejvznešenější pravdy, střelný prach razí lidem stejně energicky cestu do útrob země jako na onen svět, elektrický knoflík stlačuje se stejně volně rukou čistou jako špinavou, motorový vůz dopraví právě tak rychle lékaře k nemocnému, jako vraha na místo zločinu. Jenom, že zlo bývá rafinovanějším a čilejším než dobro a umí užiti každého prostředku rychleji a vydatněji ke svým účelům.

Pod tou bílou stěnou, na níž promítá kinematograf své živé obrazy, stojí jiný, zajisté neméně důmyslný vynález geniálního Edisona, fono-

graf. Také jeho zrození bylo uvítáno nadšenými věštbami tisku. Fonograf umožní i nejchudším požitkem mistrovských výkonů hudebních, propůjčí nesmrtelnost prchavému umění řečníků, herců, pěvců, mrtvých drahých zesnulých budou k nám hovořiti jeho blanou. Ach, kdož ví, co vše velkého a krásného bude ještě konati fonograf! A zatím? V přestávkách produkce kinematografické pozvedá ta lesklá, hlásná trouba svůj hlas. A přednáší hloupé solové výstupy, zpívá chraplavým hlasem vykřičeného tenoristy dvojsmyslné kuplety a hraje odrhovačky . . .

DR. F. X. JIŘÍK:

Palissyho Discours admirables.

O umění keramickém.

(Dokončení.)

Když jsem tak nerozumně tápal několik let, se zármutkem a vzdechy, poněvadž jsem nemohl nijak dospěti k svému cíli, a když jsem si vzpomněl na ztracené výlohy, napadlo mi, abych poslal smíšeniny, které jsem chtěl zkoušeti, do některé pece hrnčířské, abych vyhnul se tak velkým výlohám. Když jsem se v duchu na tom ustanovil, koupil jsem opět větší počet nádob hliněných a rozbiv je na kusy jako obyčejně, pokryl jsem asi tři nebo čtyři sta kusů emailem a poslal jsem je do dílny hrnčířské, vzdálené půl druhé hodiny od mého bydliště, žádaje hrnčíře, aby dovolili vypáliti tyto zkoušky v některých ze svých nádob, což ochotně učinili. Avšak když vypálili svoji pec a vyndali mé zkoušky, neměl jsem z toho leč hanbu a ztrátu, poněvadž nenašlo se nic dobrého, ježto žár těchto hrnčířů nebyl dosti vysoký, takže mé zkoušky nebyly vypáleny podle potřeby a vědy. A poněvadž jsem nevěděl, proč mé zkoušky se nepodařily, přikládal jsem (jak jsem již z prvu řekl) vinu svým smíšeninám. Znovu učinil jsem značný počet nových komposic a poslal jsem je těmže hrnčířům, aby naložili s nimi jako dříve. Tak jsem učinil několikrát, vždy s velkým nákladem, ztrátou času, zahanbením a zármutkem. Když jsem viděl, že takovýmto způsobem nemohu vytvořiti, co jsem zamýšlel, učinil jsem na nějaký čas přestávku, zabýváje se svým uměním malířským a sklářským a tvářil jsem se, jakoby mi dále nic na tom nezáleželo, abych našel tajemství emailů.

Po několika dnech na to přišli jistí kommissaři vyslaní od krále, aby zřídili solnici v kraji Xaintonge, kteří vyzvali mne, abych narýsoval ostrovy a okolí všech solných jezer této krajiny. Když pak tato kommise byla ukončena a já získal jsem tím něco peněz, nabyl jsem opětně chuti, abych pokračoval v hledání emailů, a vida, že nemohl jsem nic učiniti ve své peci ani v pecích hrnčířů, rozbil jsem asi tři tucty nových

hliněných hrnců, a namíchav velké množství různých hmot, pokryl jsem všechny střepy těchto hrnců oněmi smíšenami, nanášenými štětcem; avšak musíš vědět, že z těchto dvou neb tří set kusů nebylo více než po třech téže komposice.

Učiniv toto, vzal jsem všechny kusy a odnesl jsem je do huti sklářské, abych seznal, zda hmoty a komposice mé mohly by shledány býti dobrými v ohni těchto hutí. A poněvadž žár těchto hutí jest vyšší než v pecích hrnčířů, proto, když dal jsem všechny své zkoušky do těchto pecí, na zítří, když jsem je vyndaval, shledal jsem, že partie mých komposic začínaly se rozlévati, což bylo příčinou, že nabyl jsem pro příště zase odvahy hledati bílý email, k jehož vynalezení tolik jsem pracoval. Co se ostatních barev týče, nepřipouštěl jsem si nijakých starostí.

Tento malý zdánlivý úspěch, k němuž jsem tak dospěl, přiměl mne k tomu, že hledal jsem bílý email po celá následující dvě leta, za kteroužto dobu nečinil jsem nic jiného leč, že chodil jsem do nejbližších skláren a zpět, snaže se, abych ku konci dospěl k svému cíli. Bůh tomu chtěl, že, když jsem počal již ztráceti odvalu a naposledy odhodlal jsem se jíti do sklárny, maje s sebou člověka, jenž nesl více než tři sta druhů zkoušek, že byla mezi nimi jedna, která se rozpustila za čtyři hodiny po vložení do pece, kterážto zkouška shledána byla bílou a hladkou, takže mi způsobila takovou radost, jakobych se byl znovu narodil, a že jsem myslil, že mám konečně úplně dokonalý bílý email. Ale byl jsem velmi dalek toho, co jsem myslil. Tato zkouška byla velmi šťastná s jedné strany, ale velmi nešťastná s druhé; šťastná, poněvadž dala mi dospěti k tomu, čeho jsem dosáhl, nešťastná, poněvadž nebyla složena v dosi a míře žádoucí. Byl jsem tak pošetilý toho dne, že ihned, jakmile provedl jsem onen bílý email, jenž byl zvláště krásný, dal jsem se do dělání nádob hliněných, ačkoli jsem nikdy neznal hlíny a vynaloživ na hotovení těchto nádob dobu asi sedmi nebo osmi měsíců, počal jsem stavěti pec, podobnou peci v huti sklářské, kterou jsem stavěl s ohromnou námahou, poněvadž jsem byl núcen sám vše zdíti, maltu mísiti a vodu k mísení jejímu čerpati; rovněž tak musil jsem sám přinášeti cihly na zádech, poněvadž neměl jsem žádných prostředků, abych vydržoval si jediného člověka na výpomoc při této věci.

Vypálil jsem své nádoby v prvním ohni; avšak, když páčil jsem je v druhém ohni, byly my způsobeny zármutek a námaha takového stupně, že by tomu nikdo ani neuvěřil. Neboť na místě, abych si odpočinul po předchozích pracích, byl jsem nucen pracovati déle než měsíc dnem i nocí, míchaje hmoty, z nichž provedl jsem onen krásný bílý email v hutích sklářských; smíchav tyto hmoty, pokryl jsem jimi nádoby, jež jsem zhotovil. Učiniv tak, vložil jsem oheň do své pece dvěma jícny, jak jsem to viděl dělati v hutích sklářských; dal jsem také své nádoby do pece, maje za to, že emaily, které jsem na ně dal, se rozlejí. Avšak byla to nešťastná věc pro mne; neboť, jakkoli byl jsem šest dnů a šest nocí před pecí, nepřestávaje přidávati dříví do obou jícnu, nebylo možno email roztaviti, takže jsem byl celý zoufalý a jakkoli jsem byl zcela zmořen prací, seznal jsem, že v emailu mém obsaženo jest málo hmoty,

která měla taviti ostatní, což shledav, počal jsem opět třítí a míchatí onu hmotu, aniž bych nechal mezi tím pec vychladnouti; tak jsem měl dvojitou práci třítí, míchatí a vytápěti pec.

Složiv takto svůj email, byl jsem nucen jíti koupiti ještě hrnce, abych ho zkusil, poněvadž jsem přišel o všechny nádoby, které jsem zhotovil a pokryv kusy oním emailem, dal jsem je do pece, udržuje oheň stále v žáru. Mimo to potkala mne jiná nehoda, která způsobila mi mnoho nesnází, že totiž, když došlo mi dříví, byl jsem nucen pálití trámce, které nesly plot mé zahrady, a když ty byly spáleny, musil jsem pálití stoly a podlahu bytu, abych roztavil druhou komposici. Byl jsem v nevylicitelné úzkosti, neboť byl jsem vyčerpán a zmořen prací a žárem pece; více než měsíc košile na mně neuschla. K tomu lidé místo, aby mne těšili, vysmívali se mi, ano i ti, kteří měli mi spíše pomáhati, chodili po městě a rozhlašovali, že jsem spálil podlahu, a způsobili, že jsem ztratil důvěru, a že považovali mne lidé za blázna.

Jiní říkali zase, že chci dělati falešné peníze; to byla zlomyslnost, která způsobila, že jsem nebyl hněvem sebe mocen; chodil jsem ulicemi celý sklíčený jako člověk nepočetný. Byl jsem zadlužen na různých místech a měl jsem pravidelně dva hochy na stravu, nemoha platiti jejich mzdu; nikdo mi nepřispěl na pomoc, ano, naopak smáli se mi, říkajíce: „Patří mu, aby zemřel hlady, poněvadž opouští své povolání.“ Všechno to jsem musil vyslechnouti, když jsem šel po ulici; avšak zůstala mi přeci jakási naděje, která dodávala mi odvahy a podporovala mne, poněvadž poslední zkoušky dopadly dosti dobře, a pak, že jsem si myslil, že vím dosti, abych vydělal si na své živobytí, ačkoli jsem byl toho velmi vzdálen (jak jsem ti již zprvu řekl); neměj mi za zlé, jestliže o tom šíře mluvím, poněvadž chci tě upozorniti na to, co ti může posloužiti.

Když jsem se uklidnil po nějakém čase s lítostí, že nikdo nemá slitování se mnou, řekl jsem k své duši: „Proč se rmoutíš, když jsi našel, co jsi hledal? Pracuj nyní a pokoiš své utrhače“; avšak duch můj řekl na proti tomu: „Nemáš ničeho, na základě čehož bys mohl sledovati dále svoji záležitost; jak budeš moci živiti svoji rodinu a kupovati potřebné věci po dobu čtyř nebo pěti měsíců, jichž jest třeba, než bys mohl těžiti ze své práce?“

Jsa tudíž v takovém zármutku a v uvažování duševním a sílen nadějí, která dodávala mi poněkud odvahy, seznal jsem, že by trvalo příliš dlouho, kdybych stavěl pec vlastní rukou, a proto, abych skrátil a získal čas a abych rychleji vystoupil na veřejnost se svým tajemstvím bílého emailu, jež jsem našel, vzal jsem obyčejného hrnčíře a dal jsem mu některé kresby,*) aby zhotovil mi nádoby dle mého udání a mezi tím, co on prováděl tyto věci, zaměstnával jsem se několika medailemi, ale byla to těžká věc, poněvadž jsem byl nucen živiti onoho hrnčíře v hostinci na dluh, poněvadž jsem neměl ve svém domě žádných prostředků. Když jsme pracovali po šest měsíců a měla se vykonaná práce

*) pourtraits.

páliti, bylo třeba postavit pec a propustiti hrnčíře, jemuž z nedostatku peněz byl jsem nucen dáti místo mzdy část svého oděvu.

Poněvadž pak jsem neměl žádných hmot, abych postavil z nich pec, jal jsem se rozbírat onu, kterou jsem postavil na způsob pece sklářské, abych použil hmot získaných rozbořením. Ale poněvadž pec ta byla v tak vysokém žáru po 6 dní a nocí, roztekly se malta a cihly její a seskelnatěly tak, že od bourání měl jsem prsty poškrábané a pořezané na tolika místech, že jsem musil jísti polévku s obvázanými prsty. Když jsem rozbíral onu pec, bylo třeba stavěti jinou, což nebylo bez velkých nesnází, poněvadž jsem musil přinášeti vodu, maltu a kámen bez jakékoli pomoci a bez odpočinku.

Vykonav to vše, vypálil jsem řečenou práci v prvním ohni a půjčkou a jiným způsobem našel jsem prostředky, za něž opatřil jsem látky pro složení emailu, abych mohl jím pokryti řečené zboží, které v prvním ohni dobře dopadlo; avšak, když jsem koupil ony látky, čekala mne práce, při níž myslil jsem, že vypustím ducha. Neboť když jsem se unavil třením a kalcinováním svých hmot, které trvalo kolik dní, musil jsem bez jakékoli pomoci je míchat na ručním mlýně, k němuž bylo třeba pravidelně dvou silných lidí, aby jím hnuli; snaha však, abych dospěl k tomu, co jsem si předsevzal, působila, že jsem konal všemožné věci. Smíchav barvy, pokryl jsem všecky své nádoby a medailony tímto emailem; potom vloživ je do pece a uspořádav vše, začal jsem dělati oheň, mysle, že získám z pece tři nebo čtyři sta lir, a přikládal jsem na oheň tak dlouho, až jsem měl jakési známky a naději, že emaily moje se rozlily, a že pálení dobře se zdařilo.

Na zítří, když jsem vyndával své dílo, odstraniv nejdříve oheň, vzrostly zármutek a bolest má takou měrou, že jsem byl téměř bez sebe. Neboť, jakkoliv emaily mé byly dobré a práce rovněž dobrá, přihodily se přece dvě nehody v peci, které všechno zkazily, a abys si v ohledu tom dal pozor, řeknu ti, které to byly; rovněž řeknu ti také mimo tyto řadu jiných, aby moje nehody sloužily ti k dobru, a aby ztráty mé sloužily ti k zisku. Poněvadž malta, již zdil jsem pec, byla plna kaménků, praskly tyto na různých místech, jakmile počal žár pece na ně prudce účinkovati (když moje emaily počaly se rozlévati), čímž vznikly četné rány a výbuchy v peci. Poněvadž pak explose těchto kaménků směřovala k mým výrobkům, zachytil email, jenž byl již rozlit a tvořil žhavou hmotu, tyto kaménky, takže všechny strany mých nádob a medailonů jimi se pokryly, ač by jinak bez této nehody byly dopadly dobře. Poznav pak, že pec moje jest ještě horká, nechal jsem ji vychladnouti až do druhého dne.

Byl jsem nevýslovně zarmoucen, a nikoli bez příčiny, poněvadž pec stála mne více než 120 tolarů. Vypůjčil jsem si dříví a látky a také část své stravy, když prováděl jsem tuto práci. Své věřitele udržoval jsem v naději, že budou vyplaceni z peněz stržených za zboží z oné pece, což bylo příčinou, že mnozí přišli hned z rána, když jsem počal vyndavati zboží. Takovým způsobem byl zármutek můj zdvojnásobněn, poněvadž při vyndávání práce dostalo se mi jen hany a potupy. Byly totiž všechny mé kusy posety kousky kaménků, které tak pevně držely

na nádobách a byly spojeny s emailem, že, když se po nich přejelo rukou, kaménky ty řezaly jako břitvy. Jakkoli pak práce byla tímto způsobem zkažena, chtěli přece někteří koupiti něco z toho za laciný peníz. Ježto však by mne to bylo uvedlo do špatné pověsti a bylo by to na úkor mé cti, rozbil jsem úplně celý obsah pece; stal jsem se zasmušilým, a nikoli bez příčiny, poněvadž jsem neměl již prostředků k vydržování své rodiny. Doma dostávalo se mi jen výčitek; na místo, aby mne těšili, zlořečili mi; sousedé moji, kteří o tom všem slyšeli, říkali, že jsem blázen a že bych byl dostal více než osm franků za zboží, které jsem rozbil; všechny tyto řeči působily mi bolesti.

Byv upoután po nějaký čas na lože a uvažuje, že člověk, jenž upadl do příkopu, má se snažiti, aby zase povstal, podobně počal jsem já prováděti různé malby a různými prostředky snažil jsem se sehnati něco peněz; pak uváživ v duchu, že všechny mé ztráty a nehody minuly, a že není již ničeho, co by bránilo mi mohlo, abych neprovedl dobré kusy, počal jsem (jako dříve) pracovati ve svém umění. Avšak při vypalování další pece stalo se neštěstí, jakého jsem se nenadál; prudkostí ohně zdviženo bylo totiž množství popelu proti mým nádobám, takže tyto na všech stranách, jichž popel se dotekl, byly drsné a bez lesku, poněvadž roztavený email spojil se s popelem. Vzdor všem těmto ztrátám neztratil jsem však naději, že pomohu si opět pomocí svého umění; dal jsem totiž udělati velký počet kapslí z hlíny u jistých hrnčírů, abych do nich uzavřel své nádoby při vkládání jich do pece, aby pomocí těchto kapslí chráněny byly před popelem. Vynález ten byl dobrý, a používám ho až podnes; avšak když vyhnul jsem se nehodám popelu, staly se zase jiné chyby a nehody, takže, když jsem opět vypaloval další pec, byl žár příliš vysoký a jindy zase příliš nízký, a vše na ten způsob bylo zase ztraceno. Byl jsem tak nezkušený, že jsem nemohl rozeznati, co jest mnoho a co málo; někdy práce moje byla vpředu vypálena a vzadu nevypálena; jindy pak, když chtěl jsem se vyhnouti této chybě, spálil jsem zadní část, kdežto přední nebyla ještě ani vypálena; jindy vypálilo se zase zboží na pravé straně a spálilo se na levé; někdy emaily mé položeny byly příliš tence, jindy zase příliš hustě, což způsobilo mi velké ztráty; někdy, když jsem měl v peci různé barvy emailové, spálily se některé dříve, než druhé se roztavily.

Zkrátka, tak jsem tápal po dobu patnácti nebo šestnácti let. Když jsem se naučil varovati se před jedním nebezpečím, potkalo mne jiné, na něž bych si byl nikdy nepomyslel. Během této doby vypálil jsem celou řadu pecí, které způsobily mi velké ztráty, než jsem poznal způsob, jak vytápěti je stejnoměrně. Konečně našel jsem způsob, dělati nádoby s různými emaily smíšenými na způsob jaspisu; to živilo mne několik let, avšak, živě se těmito věcmi, snažil jsem se dospěti dále, nešetře výloh ani nákladů, což, jak víš, činím doposud. Když jsem vynalezl způsob dělati *pièces rustiques*,*) přišel jsem do větší nesnáze a žalosti než dříve.

*) Plasticky dekorované nádoby s předměty fauny a flory, hlavně vodní.

Neboť když jsem provedl určitý počet bassinů a vypaloval jsem je, tu povedly se některé emaily velmi dobře a byly pěkně roztaveny, jiné byly špatně roztaveny, a některé byly spáleny, poněvadž byly složeny z různých hmot, které byly tavitelné při různých stupních ohně; zeleň ještěrek byla spálena dříve, než barva hadů se roztavila; rovněž tak barva hadů, raků, želv a krabů se roztavila dříve, než běl nabyla pěkné barvy. Tyto všechny chyby způsobily mi takové útrapy a zármutek duševní, že, nežli jsem sestavil emaily tak, aby byly tavitelné na témže stupni žáru, myslil jsem, že vypustím ducha; také upracováv se těmito věcmi, spadl jsem se za deset let tak silně, že ruce ani nohy neměly tvaru, ani podoby; nohy mé byly všude stejně silné, takže pásky, jimiž jsem si uvazoval konec kalhot, jakmile jsem šel, spadly hned na paty. Chodíval jsem někdy projít se v polích xainteských, uvažuje o bídě a trampotách a o tom, proč ani ve svém vlastním domě nemohl jsem mít žádnou trpělivost ani vykonat něco, co by bylo dobrým. Snižovali mne a vysmívali se mi všichni.

Přes to však dělal jsem přece vždy nějaké nádoby, což mne jakž takž živilo. Avšak různost hlin, pomocí jichž doufal jsem přijít blíže k svému cíli, způsobila mi v krátkém čase více škody než všechny příhody dřívější. Neboť, když jsem provedl větší počet nádob z různých hlin, spálily se některé dříve, než druhé byly vypáleny; některé přijímaly email a byly velmi vhodné k tomu účelu, jiné sklámaly mne při všech mých pokusech. Neboť ježto moje emaily nehodily se dobře na touž věc, byl jsem častokrát sklámán, což způsobilo mi vždy mrzutost a zármutek. Přece však následkem naděje, kterou jsem měl, počínal jsem si ve své věci mužně, takže mnohdy, abych pobavil osoby, které přišly mne navštívit, nutil jsem se do smíchu, ačkoli v duši své byl jsem smutným.

Pokračoval jsem pak ve své práci takovým způsobem, že jsem obdržel značné množství peněz za část svého zboží, které se zdařilo; avšak stihla mne jiná nehoda, související s předešlými, to jest, že žár, mráz, větry, deště a lijáky zničily mi největší část mé práce dříve, než byla vypálena, takže jsem musel vzít tesaře a koupiti latě, tašky a hřebíky, abych tomu zabránil. Avšak mnohdy, nemaje z čeho stavěti, musel jsem se spokojiti s břečťanem a jinou zelení. Avšak, jak moje prostředky se množily, strhl jsem, co jsem vystavěl a stavěl jsem o něco lépe; to bylo příčinou, že někteří řemeslníci, jako punčocháři, ševci, tkalci a notáři a množství starých žen, aniž by měli zřetel k tomu, že moje umění nelze provozovati bez velké místnosti, říkali, že nečiním nic jiného než, že stavím a bourám, a tupili mne pro to, co mělo jim býti důvodem k soucitu, kdyby byli uvážili, že jsem byl nucen používat věcí, nutných k živobytí, ku zřízení potřebných zařízení pro své umění; a, což horšího jest, že motiv těchto pomluv a pronásledování vycházel od příslušníků mého domu, kteří měli tak málo rozumu, že chtěli, abych dělal své zboží bez nástrojů, věc to více než nesmyslná. Avšak čím byla ta věc nesmyslnější, tím větší zármutek mi působila.

Celou řadu let, kdy neměl jsem, čím bych pokryl své pece, byl jsem vystaven po celé noci dešti a větru, aniž bych měl nějaké pomoci,

příspěvní nebo útěchy, leč sýčky, kteří hýkali, na jedné straně, a psy, kteří vyli, na druhé straně; někdy zdvihly se takové větry a bouře, že protáhly mé pece od shora dolů tak, že jsem byl nucen zanechat vše, se ztrátou své práce! A často, když odcházel jsem na lože o půlnoci nebo z rána, nemaje nic suchého na sobě, poněvadž jsem úplně promokl, cítil jsem se tak utrmáceným, jako člověk, kterého vodili po všech nočních doupatech po městě; a jda takto si odpočinouti, šel jsem krokem vrávoravým, beze světla, padaje s jedné strany na druhou, jako člověk opilý vínem, naplněn jsa žalostí, vida, že po dlouhé práci, dílo moje jest zkaženo. Však když šel jsem takto odpočinouti si, ušpiněný a promoklý, čekalo mne doma další protivenství, horší než předešlé, takže posud se divím, že nezemřel jsem samým žalem.

Theoretik.

Proč přednášíš mi zde tak dlouhé řeči? Chceš jistě spíše mne odvrátiti od mého záměru, než abys mne blíže k němu přivedl. Řekl jsi mi tu pěkné věci, pokud se týče nehod, jež přiházejí se v umění keramickém, však to mne jen odstraší, ježto o emailech neřekl jsi mi posud ničeho.

Praktik.

Emaily, kterých užívám na své zboží, skládají se z cínu, olova, železa, ocele, antimonu, síry, mědi, popelu s křeménky, klejtu (oxyd olovnatý) a z kamene Périgordského.*) To jsou vlastní hmoty, z nichž dělám své emaily.

Theoretik.

Hle, tím, co jsi řekl, nepraviš mi ničeho. Vždyť jsem slyšel právě od tebe, že jsi ztratil mnoho dříve, než jsi namíchal emaily v patřičných dávkách; víš tedy dobře, že, nepoviš-li mi dávku, že nebudu nic více znáti leč jen hmoty.

Praktik.

Chyby, které jsem učinil, míchaje své emaily, naučily mne více než věci, které se dobře podařily; proto chci, abys pracoval a hledal onu dávku právě tak, jako já jsem činil; jinak měl bys vědění to velmi laciné, a mohlo by to snad býti příčinou, že bys si ho nevážil, poněvadž vím, že není ve světě lidí, kteří by tak lacino prozrazovali tajemství a umění, jako ti, které to nic nestojí, kdežto ti, kteří získali je na základě velkých obětí a práce, neprozradí ho tak lehce.

Theoretik.

Vyličuješ mi tyto věci jako velmi znamenité. Kdyby to byla nějaká velká věda, mohl bys snadno je vychvalovati, věz však, že ceníš tak vysoko umění mechanické, které lze snadno postrádati.

*) „Les emaux de quoy je fais ma besogne, sont faits d'estaing, de plomb, de fer, d'acier, d'antimoine, de saphre, de cuivre, d'arène, de salicort, de cendre gravelée, de litarge, de pierre de Périgord.“

Praktik.

Hle, to jsou slova, z nichž poznávám nyní, že nejsi hoden, abych ti dále vykládal tajemství svého umění, a ježto jmenuješ ho uměním mechanickým, nedozvíš se o něm ode mne již ničeho. Jest ovšem pravda, že v umění tom jsou některé partie mechanické, jako hnětení hlíny; jsou lidé, kteří dělají obyčejné kuchyňské nádobí, a neváží se při tom na žádné míry; ti mohou nazvati se mechanickými; avšak, pokud se týče řízení ohně, nemůže se na mé umění klásti měřítko mechanické.

Neboť jest třeba abys věděl, že k dobrému vedení pece s nádobím, i když jest emailováno, jest třeba řídití oheň s tak promyšlenou filosofií, že není tak duchaplného člověka, který, ač by byl s prací úplně obeznámen, nebyl by přece dosti často sklamán. Také co se týče způsobu založení pec, vyžaduje se zvláštní geometrie. Víš také, že dělají se na různých místech nádoby z hlíny, které jsou provedeny s takovou geometrií, že velké nádoby stojí na malé noze i, pokud jsou pouze v měkké hlíně provedeny; nazveš to také mechanickým? Víš jistě dobře, že měření kompasem nelze nazvati mechanickým, protože jest zcela obecné, ani proto, že dělníci, kteří ho používají, jsou chudí; a tak umění, která vyžadují kompasu, pravidel, počtu, váh a měr, nemohou nazvána býti mechanickými.

A poněvadž kladeš umění keramické na stupeň věcí mechanických a neuznáváš jeho užitečnosti, chci ti říci, že užitečnost ta jest větší, než si myslíš. Uvaž, kolik umění bylo by neužitečných, ano, zcela ztracených bez umění keramického. Raffinerie zlata a stříbra musily by zaniknouti, poněvadž nemohly by nic dělati bez pecí a nádob hliněných, ježto se nenalezne kámen ani jiná hmota, která by mohla sloužiti k tavení kovů, leč jen nádoby z hlíny.

Rovněž tak musily by zaniknouti sklárny, poněvadž nemají žádných prostředků k tavení hmot skelných, leč zase jen nádoby z hlíny. Zlatníci, kovolijci a veškeré tavení, ať jest již jakéhokoli způsobu, bylo by nemožno a nenajde se žádné, které by mohlo postrádati hlíny. Pohleď také na pece kovářské a zámečnické a shleď, že všechny tyto pece zhotoveny jsou z hlíny; ano i ti, kteří pracují v hlíně, dělají všechny své pece z hlíny, jako cihláři, výrobcové tašek a hrnčíři. Zkrátka, nenajde se kámen ani mineral, ani jiná hmota, která by mohla sloužiti ku stavbě pece sklářské nebo vápenné neb k stavbě jiných podobných, která by byla dosti vytrvalá. Uznáš také, jak obyčejné nádoby hliněné jsou užitečné pro obecný život, rovněž tak vidíš, jak velký význam má hlína pro pokrývání domů; víš dobře, že v mnohých zemích neznají břidlice a nemají jiných střech než taškových. A co soudíš o velké užitečnosti hlíny pro vedení pramenů vodních?

Jest známo, že voda, která teče trubkami hliněnými, jest lepší a zdravější než voda vedená rourami olověnými. Kolik myslíš, že jest vystavěno měst z cihel, pro nedostatek kamene? A víš, jak naši předkové vážili si užitečnosti umění z pálené hlíny? Jest známo, že Egypťané a jiní národové provedli mnoho nákladných staveb z pálené hlíny; byli

císařové a králové, kteří dali postavit pyramidy z hlíny, aby památka jejich se zachovala, a někteří z nich činili tak z obavy, že by pyramidy jejich byly zničeny ohněm, kdyby byly z kamene. Avšak vědouce, že oheň nemůže zničit stavby z pálené hlíny, dali postavit je z cihel, o čemž svědčí synové Israelští, kteří byli velmi utlačováni, připravující cihly k těmto stavbám.

Kdybych chtěl uvádět veškerý užitek, který přináší umění keramické, nebyl bych s vypočítáváním jeho nikdy hotov, pročez ponechávám ti, abys si sám ostatek o jeho užitečnosti domyslí. Pokud se pak týče jeho vážnosti, je-li dnes v nevážnosti, nebylo tomu tak vždycky. Dějepiscové nás ujišťují, že, když umění keramické bylo vynalezeno, ztratily na ceně nádoby mramorové, alabastrové a nádoby z cassidoinu a jaspisu, ano, že různé nádoby z hlíny zasvěceny byly i k službám chrámovým.

PAVEL DVOŘÁK:

Dvojí květ.

DENNÍK UČITELKY.

(Pokračování.)

V poslední věřím. A lásku kladu na prvé místo. Zdá se mi, že jen tou jsem získala je já, vždyť učit — ne, to ještě neumím. A nevím ani, jak blížiti se v svém předmětu tomu, o čem jsem slyšela. Zkusila jsem dvakrát, třikrát se zdarem, ale dál? Rok — celý rok a stále, vždy? Ne, pro mne musí být jinde cesta, na níž budou ty hovory jen kvítkem po straně. Musí být cesta, — ale neznám jí. A přece mne mají rády. I upřímný jsou mi ve všem, včerejšek nedovedly by tak bez ostychu vyprávět, kdyby důvěřivé lásky nebylo. Rády mě mají — a já? Nevěděla jsem ani, že si je získávám, vše, co jsem dělala, bylo bezvědomým, náhodným, a snad i málo toho bylo.

Chci do budoucna vědomě je mít ráda, tak bez konce ráda, bezmezně, chci každý dech — ach, nač slova! Budou se mi prázdnými zdát, vysmějí se mi každou písmenkou, až chladně je přečtu. Chci, tvrdě chci, vždyť nemám jiného, než svoji lásku pro ně. Tu jim dám. Snad budu pak blízko onomu cíli svému, být dětem, čím je jim on.

26. října.

Za týden dušičky, dva divné dny. Půjdem' na hřbitovy, donesem' si takovou vleklou náladu, roztrženou. Drobci se budou smát a svičky pálit, některé ze starších smutek navléknou na tvář, jiné opravdu zapláčou, a několik jich půjde lhostejně. Dva dlouhé dny. Nu, snad některé

odjedou, je při svátcích neděle. Teď již se začínají pokoje radit o věncích; budou mít v třídě svoje, i za pensionát jeden. Budu as plést každý den.

27. října.

Byla jsem po pensionátní konferenci u p. ředitele, žádal mne, bych přišla. A nechtěl nic, vlastně ani nevěděl, co by chtěl, přece ptát se, jsou-li moje pokoje zdravý a vesely, neměl ve zvyku, a také by se zeptal přede všemi, nevolal by mne samu. Proč tedy?

• Pokyvoval hlavou, usmíval se a přecházel, začínal věty, jichž nekončil, několikrát se zastavil až přede mnou, a plně na mne pohlédl, tak divně pohlédl, a já jsem zahořela v rozpacích. Nevím, zda za něho či za sebe. A konečně nic; nevím, co chtěl. Cosi o dušičkách mluvil, o nemocných zas, ale to jsem již nedovedla spojovat a doplňovat jeho náповědi, a tak, když jsem vyšla, horko mi bylo, nevrlo i pěkně a zas rozpačito — ale proč? Možno i, že jsem něco přeslechla, nevím, ale což ostatně —

Proč? Proč?

29. října.

Pletu věnce. Do dvou hodin seděly kol mne děti, podávaly listy, obětiny, a švitořily vesele. Jak je mám ráda všechny! Vracejí se mi jejich úsměvy i slova, jichž smyslu ani nevím, ale jejichž zvuk mi stoupá a klesá zpěvnou dětskou vlnou v sluch. Klidné štěstí a šťastný klid!

Hovoříme, dívám se přes jejich drobné hlavy v zář podzimního dne, jenž tichý padá v zahradu, v tu naši sežloutlou a sestárlou, a mimoděk se nitro naše šíří pro lásku, jež, nevím odkud, plyne široce, že všechny objímá a není syta jejich objetím. Říkaly si to naše zraky vzájemně. Kde pramen její? Které chvíle jsou, jež ne jednu, ale všechny duše otevrou? Jsou snad v přírodě a v nás se přelévají, kdo dovedeme cítit prostě v chvíli harmonické?

Vzpomínám nazpět o léta.

Ó, slunce, slunce moje!

Šla jsem za tebou. Zde jsem tě hledala, a tys hořelo nad mými lesy dál, ty slunce mé. — —

Vzpomínám — hlava se mi plní tvým rozzářením tehdejší — štěstím — a je mi, jak chtělo by se něco vrátit, co shaslo — jak popel starých trosek nebyl by přece ještě zcela vyhasl. Jen štěstí — ale ne, ne, nechci vzpomínat, můj chladný rozum se vzpírá, a dobře tak — — dobře? Kdybych věděla, co mi pučí v podvědomí, kdes mimo rozum, mimo úvahu i mimo cit, však citu blízko tak!

1. listopadu.

Krásně. Vlažné slunko září v kraje barvitě, mlhami prodýchlý vzduch se třpytí nad nimi.

Do ulic vyrojila se celá Praha dnes, my také. Co lidu venku, co smutku a oč více okázalosti ve všech těch věncích, květech!

Ale nač filosofovat, když nechci, nemohu. Mně se chce zmizet dnes, zapadnout doma v Dubín široký, usednout nad Panskou skalou a dívat se dívat v líce jeho měňavé, jež rudou růží zkvétají horečně,

žloutnou sinavě i hnědnou a popelavěji; dívat se, jak padá list a za ním jiný, jak postýlají trávu vybledlou a plní les svým suchým ševelem, když vánek po nich přelétne; vidět holé haluze, jež jako metly trčí nehybně, zatím co vše se kývá kol a houpe v štěstí posledního doušku nádhery; chce se mi naslouchat hlubokým, dlouhým oddechům černého boří, drobnému šepotu mlází i vody šplounání tam v tůňce pod skalou, dýchat těžké vůně sečí přezrálých a sprahlých létem, vrátit se domů k mamince a hlavu v klín jí položit, chce se mi — ah, zpět se mi chce, zpět o léta, o kraje!

Co asi dělají mamička a tatíček? Tatíček se změnil od poslední katastrofy; nahrben, jakoby rána hrud' mu stahovala posud, málomluvnější ještě než byl, všecken uchlazený žár v něm uhasl, je měkký a sestaral. Maminka kol něho šuká lítostivě, chvíli chce ho mít, jak býval kdys, živelnou silou vznětlivou, stýská si, že nemůže již trpět z jeho neovládnutých výbuchů, chvíli ráda je, že sklidněl, a zas lituje, jak radost jeho vyhasla. A oba na mne vzpomínají stále. Zrovna dnes, to jistě vím, poplává maměnka kdes u okna, jak byla by mne pohřbila. Mí zlatí, zlatí!

Jak krásno vzpomínat svých na čas mrtvých jen! Víím, že o vánočních ožijí mi všichni a pak zas a znovu, všecky je k sobě přivinu hladově, zlíbám, oh, zalknu sebe i je svou radostí. —

Zatím jsem zde, a je teprv Všech Svatých dnes. Místo Dubína mi šumí zahrada, místo abych sama tulila se k matce, děti ovíjejí mne, cizí děti a přece moje také.

Je také dobře tak, aspoň něco mám. Jsem ráda, když mohu v okně chvíli snít jak doma kdys; klam je tak snadný. Znáím každý list a víím, oč zrudnul, sežloutl, víím, kolik mi jich kleslo do písku, znám každou větvičku, jež kmitat začíná již šatem prořídlym, a zvědavě jen sleduji, kde se mi průlom otevřel za noc či den, kde dohlédnu již stěny protější, jež hezká je svou novostí, jindy tak pustá smrtivě. Vsnívám se zpět, vidím nízké klenby před naší myslivnou, vidím cesty, jež se do nich stáčejí a mizejí listím zasypány na skvrnitém dně lesním. Vidím dvůr plný slípek broukavých a hus, kachen, na plotě kohouta, jdu zahrádkou, tou naší malou zahrádkou na lesní mýtině, pak mizím sama cestou kterous v stromoví a pak? — Sním smělé, krásné sny, jichž kouzlu násilím se vymykám, a přece podléhám zas ráda a dávám se nést.

Přišla jsem tenkrát vyhřáta do žhava, opilá horkým dnem a jeho vůněmi; v očích jsem měla ještě rudé, fialové skvrny slunce, jež mne oslepilo, můj krok byl vláčný sytostí tělesného pohodlí. Přišla jsem tenkrát domů, abych sedla v chladné své světnici k oknu a zamyslila se zase do modra jak v seči tam, abych jen vůni domova své opojení podbarvila v jinou toninu.

A on byl na dvoře.

Stál s mamičkou — do síně jsem slyšela jeho volný smích po jejích slovech.

Duše, zmámená ještě ztracením v snění, utichla ve mně. Cos jako úsměv šťastné skutečnosti mnou prochvělo, ale nemohla jsem se hned

vymanit z krajů bezvolných, stanula jsem ticha v síni, usmívala se a naslouchala slovům, jež ke mně zalétla, i smíchu, zdá se, že bezdůvodnému, že byl tak krátký. Až Florka mne vzbudila svým štěknutím. Vyšla jsem za nimi. Stál obrácen ke dveřím a hned mě uviděl. Oči mu zasvitly, když obě ruce ke mně vztáhl na uvítanou a pokročil mi vstříc; i mně zateplely vnitřní radostí, a to je jediné, co mi neutkvělo v mysli z tehdejšího dne: co jsme si řekli prvými slovy. Nu, bezpochyby všední pozdrav, což na něm; ale co vloženo bylo v úsměv, v pohled, v ruky stisk, to prochvívá mne dosud živou určitostí. Sedli jsme do besídky a povídali, hovořili nenasytně o Praze, o škole, o všem, v čem jsme se stýkali, vzpomínali jsme všedních scen sborovny a konferencí, i do příštího začátku jsme se vmlouvali. A byli jsme sebou zaujati, že jsme na mamičku zapomněli, jež nám naslouchala a spokojit se musila vlídným úsměvem, jenž prosil o shovění, než se nasytíme sebe.

Nenasytili jsme se do odchodu, k němuž se odhodlal v pozdním odpůldni; měli jsme si mnoho co vyprávět, ještě když jsem ho provázela lesem k městečku, ba, myslím, i když jsme se již za lesem loučili a když jsme se pak uviděli v ohlédnutí naposled. Aspoň oči jeho i moje napovídaly si cos, co se rtů nesešlo.

Jedné chvílky vzpomínám: Šli jsme chodničkem, tím měkce pružným mezi křovitým podrostem. U „vysokého habru“ přehýbá se kalinové křoví přes cestu jak nízká brána. Pozvedl ji přede mnou. Musila jsem jít tak blízko něho, že dotkla jsem se šatem. A nebyl chodník příliš úzký; nemohla jsem však jinak než k němu blíž po jeho pohledu. Nechal mne projít.

Zpátky jsem bezděky stanula v těch místech, k větvím voněla, listy jejich hladila a myslila jsem dál, než dala skutečnost.

To nezabloudil tehdy, jak v zimě poprvé, šel navštívit mne za svého pobytu v městečku.

A mně se žilo pak tak blouznivě. Tak slunečně. Co mám si napsat o dnech sladce roztoužených, jasných jako jítro, nad nimž právě slunko vzplálo? Co o snech plných nyvě tiché rozkoše, co o hovorech s kukačkami, jež mi víckrát volat nechtěly než jedinkrát, o nocích, jež vítávala jsem jak kouzelnější pokračování krásných dnů? Což vím? Byla jsem tiše šťastna tichou radostí, pomalým pučením sladkého květu, jenž nezadýchal posud vůni opojivou, jenž teprve ji sliboval. Nepřišlo horké slovo, jež rozžhavuje — a to bylo nejkrásnější snad. Jsou touha a naděj krásnější než štěstí samo.

Po prázdninách pak mne uvítal tou větou napovídavou — že vás jsem prvou uviděl — a sny mé rostly, rostly dál. Rostly a tvarů určitějších nabývaly, až po vánocích náhle v květ opojivý se rozvily. Na ples se strožil celý sbor. I mně se chtělo chvílemi vrhnout se do víru těl, v němž hlava se sladce zatáčí, ale zase mi bylo divno, že měla bych prázdň a bez zájmu, bezmyšlenkovitě mluvit do větru, lhostejné cizí ruce cítit na svém těle i dýchat cizí, protivné snad výdechy. Cizí.

„Vy, slečno, nepůjdete nikam?“ zeptal se mne jednou.

„Ani nevím,“ prohodila jsem a zahleděla se mu plně do očí, rozblesklých divným světláním.

„Pojďte, pojdte, vždyť bych vás nemohl ani poprosit o tanec.“

„Poproste napřed —“

A on se obřadně uklonil, dvornou frází o první kolo požádal, odkrýváje v smíchu bílé zuby pod černým knírem.

„Vždyť ani nevíte kam a kdy, a tak se zadáváte? Což —“

„Vzdávám se vám. Tam chci jít, kam poručíte.“

Žhavý květ rozpučel.

Byl také krásný.

Proč vzpomínám na ony časy? Pro něj ne. Jde mi dnes duši studeně a cize, skoro lhostejně, odečtu-li trochu přátelství; on nedovede ve mně vzkřísit ničeho z těch dob, je mi pouze člověkem. Ale něco neosobného mi v duši zůstalo, cos živelného, co má svou divnou krásu bezpředmětnou: Okouzlení nádherné, v němž plula jsem jak lehkou vlnou kolébána životem, líbána měkkou hladinou nocí a dnů. To vrací se mi, to chtěla jsem odpuzovat ve dnech minulých, kdy nebylo mi jasno, že je to právě volný proud, jemuž netřeba ničeho než touhy, by zanesl mne v kraje šťastnější ještě, než dosavadní jsou.

Mé nitro chví se čímsi neurčitým, snad onou touhou, aby vrátily se bájně milé dny. Byly tak krásny. Chtěla bych — aby to bylo možno.

Což není? Je třeba impulsu? Ne, o tom nechci myslet tak. Je-li možno, nuž, ať mne nese proud, chci čekat, a není-li bez — Ne, ne! — Ne. — — — —

Bože, teď vracím se a hledím, co jsem napsala. Kolik zmatku a neklidného rozrušení! Ztrácím svůj klid.

Ztrácím. Ale proč? Proč?

Již podruhé si píši tuto otázku a dívám se v sebe zdivena.

2. listopadu.

Náhodou jsem uviděla v ředitelně knížečku Elleny Keyovy. Měla jsem dost odvahy požádat ředitele, by mi ji půjčil. Jindy bych si byla netroufala. Půjčil, ba ještě jinou přidal, Marholmovu — prý zajímavě přirovnávat — a vyptával se, proč mne zajímají. Vyprávěla jsem o své černé hodině tak zcela upřímně, přiznala jsem se, že teprve začínám myslet o tematě a že jsem zvědava na cizí názory.

„O tom bychom si měli jednou pohovořit,“ řekl s úsměvem, „nu, až někdy, až budem všichni sobě blíž.“

Ráda bych mluvila právě s ním o ženách, je mužem, jenž pro nás pracuje a jenž zná jistě obě strany nejlépe, ráda bych s ním mluvila.

Jeho knih jsem dosud nečetla; leží na stole vedle sebe pěkně tak, jak jsem je přinesla. Dívám se na ně a mám i na tom dost, ba nechce se mi skoro otvírat je, abych nesetřela cos s jich povrchu.

Ale co to píši? Vlastně, co myslím?

4. listopadu.

Jaké to divné věci ve mně rostou potají.

Zadívám se někdy v své hloubky neznámé — a cítím závraf.

A nechci.

Stále se mi vrací to slovo, ač vlastně nevím, co odháním. Tuším jistotu novou na dně svého nitra a v ní cos trpkého. Takovou trpkost minulosti, jež plíží se za krásou — a vyvřela by s jistotou.

Bojím se sebe.

5. listopadu.

Podivná jsem. Mluvím o jistotě a souvislosti, tedy vlastně vím, vím, a přece zas nechci a nevím — či snad okamžikem, kdy prvé slovo řeknu, zapadnu a nevyvážnu již, co takto? A nevyvážnu ani tak již, vždyť se znám. Ah, proč se bojím slova? A nejen slova, proč se vůbec bojím rozhodnosti?

Bývala jsem jinaká, pevná, určitá, rozhodná, a teď? Měkká ženskost, taková ne citovost, slabost bych řekla spíš, zmocňuje se mne; ta pravá sentimentalita ženská, ne ona, s níž jsem psala svoje pohledy na děti. Již bych nedovedla opřít svou plavou Karlušu maličkou, spíš sama bych ráda hlavu položila v klín a vést se dala.

Co asi dělá? Snad provdána zapomněla nebo nad drobnou hla-
vičkou skloněna mi činí tutéž výčitku. A já?

Ne, nebudu vzpomínat, cítím zase, kam bych zbloudila.

A nechci.

Ty sny sladkých zapomnění — jsou krásné, ale nechci jich. Ochromují mou vůli, lámou mi energii životní, učí mne hledat zadumané chvíle nečinné, narkotisovat se sladkým opojením. A nechci tomu, musím žít pro vysoké cíle své, jichž jsem nesnížila, jež naopak stoupají výš, jak on mi oči otvírá svými hovory. Po práci toužím. A zápasí-li ve mně touhy dvě, dnes jsem si vědoma jich hodnoty.

Jen na kořeny —

Jsou vůbec, že o nich hovořím?

Jsou-li, vždyť zhynou, žít-li jich nebudu. Uschnou, aniž bych je rvala násilně, čehož se bojím, protože nerada bych s nimi zahubila krásné květy, jež vypučely nad nimi —

Ale pro Boha, vždyť není jich!

Není! Není?

To slovo rozhodné . . .

6. listopadu.

Pilno mám, že jsem sotva ukradla chvílku, abych mohla usednout doma v koutku. První ovšem je, že sahám po denníku, jsemž zvědava, co vše jsem psala posledně; vždy nad posledním slovem nyní spěšně zavírám, abych nemohla o řádek zpět se podívat a uváznout snad — a ne že bych nechtěla; naopak, toužím psát, toužím zpovídat se, je mi tak těsno plností čehosi neurčitého, a myslím, že bych vyvázla z rozrušivě milého neklidu, že by mi bylo líp, kdybych řekla vše — ale — —

Jsem ráda i dnes, že nesmím se rozepsat, snad by mi ušlo prvé slovo rozhodné. Jsem ráda tolika starostem s dětmi, i proto jsem ráda, že je mi rozkoší jim sloužit, dát se týrat drobnými rozmary a při tom hýčkat je láskou, jež mne přeplňuje. I neklid vnitřní, jemuž prchám,

je mi radostí, cítím krutou rozkoš, když mohu se jím nejvíc napjat, roztesknit a současně ho popřít a stlačit nejlouběji.

A zase zavru knížku a prchnu. Kdo z nás zvítězí?

10. listopadu.

Listopad se rozpršel, rozblátil, rozkašlal. Škola kašle, pensionát kašle, nemocnička kašle. Pomalu se mi tam vystřídaly již všechny chovanky; dlouho jsem s nimi již nebyla tak pohromadě. Schází-li některá, není volno dost; až včera jsem s nimi zas jednou proseděla kus večera. Byly tomu rády, a já rovněž. Shrnuly jsme se v kupu, tak teploučko nám bylo, vykládaly, vykládaly jsme dlouho po odzvonění, a rozejít se nám nechtělo. Emča, Adélka, Andula, Mařka, Babuška — jaký řádek rozmilých tváří a povah! Taková moje rodinka. Jsem do nich zamilována zrovna nesmyslně, chce se mi hladit jím vlásky, cítit je k sobě přítuleny, laskat je a žvatlat s nimi dětinnosti i nadchnout se jejich nadšením, jež vzplává pro vše, vždy a lehounko.

Dnes horovaly jsme o paní Maturové, která — ale to je vedlejší, horovaly o všech, o panu Florjanském a ostatních, vybuchaly v smích a obdiv, jak znovu by byly seděly v dráždivé atmosféře hlediště. Já s nimi. Kdy zase půjdou, ptaly se, a Emča, náš entusiast pro krásu básnickou, hned měla návrh, aby si samy zahrály, ale něco pěkného, ne mlynáře, jakého svedla kdysi Ela Gráfová, ale tak něco — tak nějakou pohádku hezoučkou jako Radúz a Mahulena. Ostatní se zarazily, když však se přidala Adélka, nezasmály se, jediná jen Babuška se rozchichtala, ona že by chtěla hrát Runu.

To bylo smíchu. A bránila se zcela opravdově, že není smíšek, že umí být ukrutnou a divokou; napřáhla ruku theatrálně, nu, opravdu se zatvářila příšerně, ani já jsem se nemohla udržet — všechny tři pokoje se shrnuly k nám. Když se vysmály, vážně začaly přemýšlet a uvažovat.

Smí-li prý se hrát u nás doma divadlo, ptala se Andula. Přisvědčila jsem. — A kde? Vyprávěla jsem jim, jak již jednou se u nás hrálo, jak bylo v jídelně postaveno jeviště, jak —

„Jé, a mělo také oponu?“ udivila se Babuška.

„Nu ovšem že, co by bylo divadlo bez opony.“

„A z čeho?“ nedůvěřivě natáhla otázku.

„Inu, dva velikánské ubrusy se zavěsily a rozhrnovaly se vždycky.“

„Bože, to musilo být hezké.“

„A jak! I dámy z výboru a slečny učitelky se přišly podívat.“

„No ne?“

„To já bych nehrála,“ ozvala se Adélka.

„A proč?“

„Přišel by pan učitel Bartoš, a ten by se nám vysmál.“

„No kdepak. Či myslíš, že bychom to netrefily dobře?“ ohražovala se Berta.

Jaroslava Šimová se suše usmála. „To se ví, že netrefily. Přece bys si netroufala hrát hned na Národním?“

„Co na tom?“ pohodila hlavou. „Pro nás by to bylo dobré.“

„To není pravda,“ zase tak suše poznamenala Šimová. „Co není hezké, ani pro nás není hezké. Já bych se nešla dívat, kdyby hrály chovanky.“

„No kdepak, Jaroslávka! To se ví, my jí jakživ nebudeme vhod, snědla již všecku učenost!“

Děti se rozdvojily. Několik zbožňovatelek stálo při Slávce a hájily ji, Berta byla sama; učila, že nemá přívrženek, pohrdlivě poškubla rameny a odešla, i ostatní se pomalu roztratily po svých prvnějších kroužcích, aby dokutily, co začaly, až jsme zůstaly zase samy.

Zmlkly jsme poněkud rozladěny drobnou srážkou.

„Vždycky to tak skončí,“ vzdychla si Emča.

„Bože. Jen něco začnem', už každá přijde se svým rozumem; a co rozumem, s takovými řečmi, rozbíjet všecko a potom se vysmát. A samy nic nezačnou ani nesvedou,“ dodala Adélka.

Babuška se ke mně přivila tichounce a zahleděla se do světla, jež vrhalo dlouhé stíny židli po zemi a po stěnách.

„Je tak pěkně bez nich, vidíte, slečno učitelko!“

„Nu ovšem, vždyť tu patříme jen my dohromady,“ přikývla jsem.

Všecky se tím ohřály jaksi. Stiskly se k sobě blíže, vzhlédly roz-touženě snivě, a bylo nám zase tak blaze, tak nenasytně milo.

„Pomohla byste nám, slečno; kdybychom něco začaly?“ zeptala se Emča.

Je z nich nejenergičtější, plná prudké jakési odhodlanosti i podnikavosti, zdá se mi někdy až málo dětskou proto. Ale to jistě tím, že jsem zvyklá dětem kutátkům, jakými naše děvčata většinou jsou. Ukážu-li zrnko, nu zobnou a honem běží za mnou zas. A pak snad tím, že i sama toužím po takové měkkosti — jsem rozněžilá, plná neklidné touhy — a Emča je vůlí již dospělá.

Bylo půl desáté, dávno již shasnuto, když jsem odcházela. A do jedenácti jsem seděla nad zápisky s duší plnou, ale tak neurčitě plnou, že ani slova jsem neškrtila. A přece mi bylo volno, když jsem se zvedla, šťastno a lehko.

13. listopadu.

Tedy divadlo bude. Emča si zašla o své vůli k řediteli a vymohla si nejen povolení, ale pochvalu přímo a povzbuzení. Dnes již v konferenci nám referoval a vybídl ku všemožné podpoře. Je prý v dívčí duši tak málo energie a iniciativnosti, že s otevřenou náručí máme přijít každému jejímu záblesku vstříc, ba vyvolávat uměle — ale nenápadně — činná hnutí mezi chovankami.

Jednomu se stále podivuji u něho: snaze, aby uchopil každíčkou nitku, aby ani slovo mu nepřešlo bezvýznamno. Ze všeho chce a dovede vyvažovat nové prostředky. A z toho u něho vyplývá hluboké pozorování dětí i nás; proto chce všecky znát do posledních záhybů, že v nás nalézá svou cestu, již dosud neprohlásil za určitou a ukončenou — a to je na ní nejkrásnější. Není to u něho kolísavost, jako u mne třeba, která nejsem ani s sebou hotova, je to nevyprchalé mládí, toužící stále,

stále výš. Má přece na sobě již léta, jež, ah ne, není mlád jen duševně, je krátce mlád.

Ale hovořím o čemsi, vida, a chtěla jsem o dětech. Dával nám na uvážení, zda-li by nebylo možno i tolik samostatnosti jim přisoudit a dovolit, aby samy svým dětským, nezkaženým vkusem vše zařídily a inscenovaly; byla prý by to nejen pobídka jejich energií, ale pro nás i zajímavý pokus, v němž by se dal odhadnout jejich názor na umění a život, s nimiž škola je v nejužším spojení.

Zemanová namítala, že se tím umění pouze zkarikuje, že je příliš vzdáleno jejich zkušenostem, než aby mohly v něm něco samostatného podat, vytvořit.

Ovšem, Zemanová! Ředitel však vyvracel, že umění je život, a že nebudou děti hrát nám, než sobě, tedy těm, které dovedou chápat vše, co z dětské duše se zrodí, kterým mnohá naše dospělá krása není krásou. My, jako učitelé, pak že musíme se naučit nejen svýma, než i dětskýma očima vidět. A to řekl dobře, nejlépe, myslím, vždyť my chceme každého učinit sebou, nedovedeme srovnat se s odlišnou individualitou; děti sestarájí v našich rukou, zvláště děvčata pro nešťastný život společenský, jež skornatělý navlékáme nebohým jako horší šněrovačku, v níž sesouchotí záhy duševní obzor. I tam by se měl ředitel podívat a zasáhnout. Snad by se zdařil snáze vnitřní obrát ženy z dobrovolného otroctví a zvyku k svobodě myšlení a citění. Tam zasáhnout se však bojí, myslím, i on. Byla by revoluce. Slečna Hořanská — je hned nervosní, když uslyší zdravý smích! Urážka ženství, snížení ženy, návrat k barbarství!

Vida, jak umím být jedovatou, ani bych nebyla řekla. Jsem dnes vůbec nějak rozladěna již z konference. Když vykládal totiž ředitel o Emči, tak se mi chtělo promluvit o našem tehdejší večeru, rozpovídat se o svých dětech, protože jsem je měla v tom okamžiku nekonečně ráda — podívala jsem se na ředitele, setkala jsem se s jeho očima, a byl konec. Kterým slovem mne to nevědomky srazil? A proč mne zarazila kterás jeho věta, jež vůbec na mne mířena nebyla?

Byla jsem rozladěna, když slyšela jsem Zemanovu namítat zbytečnosti, roztrpčena, že nedovedla jsem se přidat k frontě svých milých — Ach, zase — dost!

(Pokračování.)

císařové a králové, kteří dali postavit pyramidy z hlíny, aby památka jejich se zachovala, a někteří z nich činili tak z obavy, že by pyramidy jejich byly zničeny ohněm, kdyby byly z kamene. Avšak vědouce, že oheň nemůže zničit stavby z pálené hlíny, dali postavit je z cihel, o čemž svědčí synové Israelští, kteří byli velmi utlačováni, připravující cihly k těmto stavbám.

Kdybych chtěl uvádět veškerý užitek, který přináší umění keramické, nebyl bych s vypočítáváním jeho nikdy hotov, pročez ponechávám ti, abys si sám ostatek o jeho užitečnosti domyslí. Pokud se pak týče jeho vážnosti, je-li dnes v nevážnosti, nebylo tomu tak vždycky. Dějepiscové nás ujišťují, že, když umění keramické bylo vynalezeno, ztratily na ceně nádoby mramorové, alabastrové a nádoby z cassidoinu a jaspisu, ano, že různé nádoby z hlíny zasvěceny byly i k službám chrámovým.

PAVEL DVOŘÁK:

Dvojí květ.

DENNÍK UČITELKY.

(Pokračování.)

V poslední věřím. A lásku kladu na první místo. Zdá se mi, že jen tou jsem získala je já, vždyť učit — ne, to ještě neumím. A nevím ani, jak blížiti se v mém předmětu tomu, o čem jsem slyšela. Zkusila jsem dvakrát, třikrát se zdarem, ale dál? Rok — celý rok a stále, vždy? Ne, pro mne musí být jinde cesta, na níž budou ty hovory jen kvítkem po straně. Musí být cesta, — ale neznám jí. A přece mne mají rády. I upřímní jsou mi ve všem, včerejšek nedovedly by tak bez ostychu vyprávět, kdyby důvěřivé lásky nebylo. Rády mě mají — a já? Nevěděla jsem ani, že si je získávám, vše, co jsem dělala, bylo bezvědomým, náhodným, a snad i málo toho bylo.

Chci do budoucna vědomě je mít ráda, tak bez konce ráda, bezmezně, chci každý dech — ach, nač slova! Budou se mi prázdnými zdát, vysmějí se mi každou písmenkou, až chladně je přečtu. Chci, tvrdě chci, vždyť nemám jiného, než svoji lásku pro ně. Tu jim dám. Snad budu pak blízko onomu cíli svému, být dětem, čím je jim on.

26. října.

Za týden dušičky, dva divné dny. Půjdem' na hřbitovy, donesem' si takovou vleklou náladu, roztrženou. Drobci se budou smát a svíčky pálit, některé ze starších smutek navléknou na tvář, jiné opravdu zapláčou, a několik jich půjde lhostejně. Dva dlouhé dny. Nu, snad některé

odjedou, je při svátcích neděle. Teď již se začínají pokoje radit o věncích; budou mít v třídě svoje, i za pensionát jeden. Budu as plést každý den.

27. října.

Byla jsem po pensionátní konferenci u p. ředitele, žádal mne, bych přišla. A nechtěl nic, vlastně ani nevěděl, co by chtěl, přece ptal se, jsou-li moje pokoje zdravý a vesely, neměl ve zvyku, a také by se zeptal přede všemi, nevolal by mne samu. Proč tedy?

• Pokyvoval hlavou, usmíval se a přecházel, začínal věty, jichž nekončil, několikrát se zastavil až přede mnou, a plně na mne pohlédl, tak divně pohlédl, a já jsem zahořela v rozpacích. Nevím, zda za něho či za sebe. A konečně nic; nevím, co chtěl. Così o dušičkách mluvil, o nemocných zas, ale to jsem již nedovedla spojovat a doplňovat jeho náповědi, a tak, když jsem vyšla, horko mi bylo, nevrlo i pěkně a zas rozpačito — ale proč? Možná i, že jsem něco přeslechla, nevím, ale což ostatně —

Proč? Proč?

29. října.

Pletu věnce. Do dvou hodin seděly kol mne děti, podávaly listy, obětiny, a švitořily vesele. Jak je mám ráda všechny! Vracejí se mi jejich úsměvy i slova, jichž smyslu ani nevím, ale jejichž zvuk mi stoupá a klesá zpěvnou dětskou vlnou v sluch. Klidné štěstí a šťastný klid!

Hovoříme, dívám se přes jejich drobné hlavy v zář podzimního dne, jenž tichý padá v zahradu, v tu naši sežloutlou a sestárlou, a mimoděk se nitro naše šíří pro lásku, jež, nevím odkud, plyne široce, že všechny objímá a není syta jejich objetím. Říkaly si to naše zraky vzájemně. Kde pramen její? Které chvíle jsou, jež ne jednu, ale všechny duše otevrou? Jsou snad v přírodě a v nás se přelévají, kdo dovedeme cítit prostě v chvíli harmonické?

Vzpomínám nazpět o léta.

Ó, slunce, slunce moje!

Šla jsem za tebou. Zde jsem tě hledala, a tys hořelo nad mými lesy dál, ty slunce mé. — —

Vzpomínám — hlava se mi plní tvým rozzářením tehdejším — štěstím — a je mi, jak chtělo by se něco vrátit, co shaslo — jak popel starých trosek nebyl by přece ještě zcela vyhasl. Jen štěstí — ale ne, ne, nechci vzpomínat, můj chladný rozum se vzpírá, a dobře tak — — dobře? Kdybych věděla, co mi pučí v podvědomí, kdes mimo rozum, mimo úvahu i mimo cit, však citu blízko tak!

1. listopadu.

Krásně. Vlažné slunko září v kraje barvitě, mlhami prodýchlý vzduch se třpytí nad nimi.

Do ulic vyrojila se celá Praha dnes, my také. Co lidu venku, co smutku a oč více okázalosti ve všech těch věncích, květech!

Ale nač filosofovat, když nechci, nemohu. Mně se chce zmizet dnes, zapadnout doma v Dubín široký, usednout nad Panskou skalou a dívat se dívat v líce jeho měňavé, jež rudou růží zkvétají horečně,

císařové a králové, kteří dali postavit pyramidy z hlíny, aby památka jejich se zachovala, a někteří z nich činili tak z obavy, že by pyramidy jejich byly zničeny ohněm, kdyby byly z kamene. Avšak vědouce, že oheň nemůže zničit stavby z pálené hlíny, dali postavit je z cihel, o čemž svědčí synové Israelští, kteří byli velmi utlačováni, připravující cihly k těmto stavbám.

Kdybych chtěl uvádět veškerý užitek, který přináší umění keramické, nebyl bych s vypočítáváním jeho nikdy hotov, pročez ponechávám ti, abys si sám ostatek o jeho užitečnosti domyslí. Pokud se pak týče jeho vážnosti, je-li dnes v nevážnosti, nebylo tomu tak vždycky. Dějepiscové nás ujišťují, že, když umění keramické bylo vynalezeno, ztratily na ceně nádoby mramorové, alabastrové a nádoby z cassidoinu a jaspisu, ano, že různé nádoby z hlíny zasvěceny byly i k službám chrámovým.

PAVEL DVOŘÁK:

Dvojí květ.

DENNÍK UČITELKY.

(Pokračování.)

V poslední věřím. A lásku kladu na první místo. Zdá se mi, že jen tou jsem získala je já, vždyť učit — ne, to ještě neumím. A nevím ani, jak blížiti se v svém předmětu tomu, o čem jsem slyšela. Zkusila jsem dvakrát, třikrát se zdarem, ale dál? Rok — celý rok a stále, vždy? Ne, pro mne musí být jinde cesta, na níž budou ty hovory jen kvítkem po straně. Musí být cesta, — ale neznám jí. A přece mne mají rády. I upřímný jsou mi ve všem, včerejšek nedovedly by tak bez ostychu vyprávět, kdyby důvěřivé lásky nebylo. Rády mě mají — a já? Nevěděla jsem ani, že si je získávám, vše, co jsem dělala, bylo bezvědomým, náhodným, a snad i málo toho bylo.

Chci do budoucna vědomě je mít ráda, tak bez konce ráda, bezmezně, chci každý dech — ach, nač slova! Budou se mi prázdnými zdát, vysmějí se mi každou písmenkou, až chladně je přečtu. Chci, tvrdě chci, vždyť nemám jiného, než svoji lásku pro ně. Tu jim dám. Snad budu pak blízko onomu cíli svému, být dětem, čím je jim on.

26. října.

Za týden dušičky, dva divné dny. Půjdem' na hřbitovy, donesem' si takovou vleklou náladu, roztrženou. Drobci se budou smát a svíčky pálit, některé ze starších smutek navléknou na tvář, jiné opravdu zapláčou, a několik jich půjde lhostejně. Dva dlouhé dny. Nu, snad některé

odjedou, je při svátcích neděle. Teď již se začínají pokoje radit o věncích; budou mít v třídě svoje, i za pensionát jeden. Budu as plést každý den.

27. října.

Byla jsem po pensionátní konferenci u p. ředitele, žádal mne, bych přišla. A nechtěl nic, vlastně ani nevěděl, co by chtěl, přece ptát se, jsou-li moje pokoje zdravý a vesely, neměl ve zvyku, a také by se zeptal přede všemi, nevolal by mne samu. Proč tedy?

• Pokyvoval hlavou, usmíval se a přecházel, začínal věty, jichž nekončil, několikrát se zastavil až přede mnou, a plně na mne pohlédl, tak divně pohlédl, a já jsem zahořela v rozpacích. Nevím, zda za něho či za sebe. A konečně nic; nevím, co chtěl. Cosi o dušičkách mluvil, o nemocných zas, ale to jsem již nedovedla spojovat a doplňovat jeho náповědi, a tak, když jsem vyšla, horko mi bylo, nevrlo i pěkně a zas rozpačito — ale proč? Možno i, že jsem něco přeslechla, nevím, ale což ostatně —

Proč? Proč?

29. října.

Pletu věnce. Do dvou hodin seděly kol mne děti, podávaly listy, obětiny, a švitořily vesele. Jak je mám ráda všechny! Vracejí se mi jejich úsměvy i slova, jichž smyslu ani nevím, ale jejichž zvuk mi stoupá a klesá zpěvnou dětskou vlnou v sluch. Klidné štěstí a šťastný klid!

Hovoříme, dívám se přes jejich drobné hlavy v zář podzimního dne, jenž tichý padá v zahradu, v tu naši sežloutlou a sestárlou, a mimoděk se nitro naše šíří pro lásku, jež, nevím odkud, plyne široce, že všechny objímá a není syta jejich objetím. Říkaly si to naše zraky vzájemně. Kde pramen její? Které chvíle jsou, jež ne jednu, ale všechny duše otevrou? Jsou snad v přírodě a v nás se přelévají, kdo dovedeme cítit prostě v chvíli harmonické?

Vzpomínám nazpět o léta.

Ó, slunce, slunce moje!

Šla jsem za tebou. Zde jsem tě hledala, a tys hořelo nad mými lesy dál, ty slunce mé. — —

Vzpomínám — hlava se mi plní tvým rozzářením tehdejším — štěstím — a je mi, jak chtělo by se něco vrátit, co shaslo — jak popel starých trosek nebyl by přece ještě zcela vyhasl. Jen štěstí — ale ne, ne, nechci vzpomínat, můj chladný rozum se vzpírá, a dobře tak — — dobře? Kdybych věděla, co mi pučí v podvědomí, kdes mimo rozum, mimo úvahu i mimo cit, však citu blízko tak!

1. listopadu.

Krásně. Vlažné slunko září v kraje barvitě, mlhami prodýchlý vzduch se třpytí nad nimi.

Do ulic vyrojila se celá Praha dnes, my také. Co lidu venku, co smutku a oč více okázalosti ve všech těch věncích, květech!

Ale nač filosofovat, když nechci, nemohu. Mně se chce zmizet dnes, zapadnout doma v Dubín široký, usednout nad Panskou skalou a dívat se dívat v líce jeho měňavé, jež rudou růží zkvétají horečně,